

ZBORNİK

DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILA KOM RATU
NARODA JUGOSLAVIJE

TOM

IX

KNJIGA 8

Redaktori

Ratko Radovi, general-major u penziji,
i *Vida Marki*, potpukovnik
(obradila slovena ka dokumenta)

Odgovorni urednik

Miloš Krsti, potpukovnik

IZDAJE

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT

ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILA KOM RATU
NARODA JUGOSLAVIJE

TOM

IX

KNJIGA 8

PARTIJSKO-POLITI KA DOKUMENTA 1945.

BEOGRAD

1969.

DOKUMENTA
O PARTIJSKO-POLITI KOJ DELATNOSTI
U JEDINICAMA NOV I PO JUGOSLAVIJE

1. januar – 28. februar 1945.

BR. 1

IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODELJENJA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE OD 1. JANUARA 1945. PROPAGANDNOM ODELJENJU VRHOVNOG ŠTABA NOV I PO JUGOSLAVIJE ZA DECEMBAR 1944. GODINE¹

**GLAVNI STAB
NOV I PO SLOVENIJE
PROPAGANDNO ODELJENJE**
1. januar 1945.
Br

VRHOVNI ŠTAB NOV I POJ
Propagandno odeljenje

Izveštaj za decembar 1944.

Propagandno odeljenje GŠ Slovenije je u vremenu od 1—31. decembra 1944. podržavalo opštu politiku kampanju koja se sprovodila u vojsci. Taj zadatak je još uvek najbolje obavljala naša štampa, dok se rad ostalih sekcija nije razvijao dovoljno skladno. Izvesno poboljšanje u propagandnom radu prime u jemo u VII korpusu usled pomoći koju smo, zbog blizine, u stanju da mu pružamo. Iz IV operative zone nemamo izveštaja, ali je rad, zbog neprijateljeve ofanzive² i gubitaka kadrova, u zastoju.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, na slovena kom jeziku) u Arhivu Instituta za istoriju radničkog pokreta u Ljubljani (Institut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, u daljem tekstu: Arhiv IZDG u Ljubljani), f. 88/1.

² Reč je o ofanzivi na oslobođenu teritoriju u Zgornjoj Savinjskoj dolini. Ve krajem novembra 1944. neprijatelj je pokušao da koncentriše svoje snage na ivicama ove doline, u Savinjskoj dolini pre svega na sektoru Celje, u Koruškoj na sektoru Bela — Zelezna Kapla i na sektoru Kamnik. Njegov cilj je bio da u ovom predelu osigura komunikacione veze radi prebacivanja svojih trupa sa sektora Jadranske operative zone (Istarsko poluostrvo, Slovensko primorje, Benečija, Furlanija) u

Sto se ti e izdavanja brošura i u proteklom mesecu nismo postigli o ekivani uspeh. Uzrok je u nedostatku tehni kih mogu -nosti. Formiranjem vlastite štamparije⁴ otkloni emo ove prepreke. Propagandno odeljenje GŠS izdalo je brošuru: »Naš prvi pohod v Slovensko Bene ijo«⁵ i »Z Rde o armado naprej«. ⁶ IX korpus je izdao »Leto borb ob So i«⁷ u obi nom i luksuznom izdanju. IV zona, zbog ofanzive, nije ništa izdala.

Šaljemo vam našu štampu koju ste želeli za izložbu.

Kolportaža se o ito popravlja. Zastoji u samom centru su otklonjeni. U nižim jedinicama ima još poteško a. Mnogo grešaka proizlazi iz birokratije koja pokušava da se afirmiše (arhivi pokretnih jedinica, slanje literature preko raznih štabova, ne direktno itd.).

Ukinuli smo statistiku⁸ i radio-službu.

ROF⁹ emituje dnevne vojne vesti i nedljne preglede vojne štampe. Dva puta nedeljno održavaju se stru na i propagandna predavanja naših oficira. Dva puta nedeljno se održavaju razgovori sa našim borcima a dnevno se daju dopisi iz vojske.

Tanjug redovno obaveštavamo o vojnim i politi kim događajima, o zlo inima akupatora, pohvalama, priznanjima i odlikovanjima.

⁴ Štamparija Glavnog štaba NOV i PO Slovenije po ela je da radi 12. januara 1945. u železni arskim ku ama u rnomelju. Iz njenog delovodnika se vidi da je radila do 23. marta 1945. Njen prvi rad je bila pesmarica »Zapojmo«. (Arhiv IZDG u Ljbljani, f. 87/111).

⁵ Autor brošure je Jaka Avši (vidi »Bibliografiju 1941—1942«, str. 2, pod br. 16).

⁶ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 587, pod br. 4145.

⁷ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 46, pod br. 571.

⁸ Referat za statistiku kod Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije formiran je krajem septembra 1944. Vidi dokumente Propagandnog odeljenja Glavnog štaba: br. 850 od oktobra 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 87/1-3), br. 852 od 7. oktobra 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 250/11) i izveštaj br. 1052 od 24. oktobra 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 87/111).

⁹ »Radio »Osvobodilna fronta«. Po eo je da emituje svoje emisije preko svog predajnika »Kri a « novembra 1941. u okupiranoj Ljubljani, gde je, vešto se kriju i od okupatora, radio sve do prvih dana aprila 1942. U tom periodu emitovao je oko 50 emisija. Kada su stanovnici Ljubljane, prema odluci okupatorskih vlasti, koje nisu uspele da otkriju ovu radio-stanicu, morali da predaju svoje radio-aparate, emitovanje je postalo besmisleno, i »Kri a « je preba en na oslobo enu teritoriju, gde je poslužio za održavanje veza sa Vrhovnim štabom. U leto 1944. ponovo se organizuje radio-stanica OF na oslobo enoj teritoriji, sa studiom u železni arskim ku ama u rnomelju. Njene probne emisije zapo inju 26. jula a redovni program 8. avgusta 1944. Krajem aprila 1945. prebacuje se u Trst i 9. maja stiže u oslobo enu Ljubljanu. (Podrobnije o tome vidi reviju »Borec«, 1966, br. 12; Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 508 i 510).

Fotosekcija. U decembru smo u jedinice poslali 15 izložbi »Sahrana generallajtnanta Franca Rozmana-Staneta«. ¹⁰ Fotografije, 20 po broju, montirali smo na platno i dodali odgovoraju i tekst. ¹¹

Tako e smo nalepili na platno seriju fotografija sa formiranja brigade »Fontanot«. ¹² Ovu seriju smo poslali samo u korpusu u kojima se nalaze i italijanske vojne formacije.

Pripremamo seriju fotografija »Rušimo komunikacije« ¹⁸ (u vezi sa zapoveš u maršala Tita od 1. juna 1944). ¹⁴

Prilikom održavanja kongresa doljenjskih i notranjskih aktivista OF ¹⁵ otvori emo izložbu »Pohod XIV divizije«. ¹⁶

Seriju fotografija sa sahrane smo vam ve poslali a seriju sa formiranja italijanske brigade »Fontanot« i izložbu »Pohod XIV divizije« šaljem danas.

Fotokopije koje su vam potrebne za izložbu skupljamo. Danas vam šaljem prve snimke.

Za uspešan rad nedostaje nam foto-materijala, pre svega papira za uve avanje.

Kulturno-prosvetna sekcija. Kulturno-prosvetni rad u jedinici, koji je posle poslednjih reorganizacija postavljen od strane Propagandnog odeljenja Glavnog štaba na masovnu osnovu i bazira na inicijativi i aktivnosti boraca, uz kontrolu komesarskog kadra koji je odgovoran za ovaj rad, pokazuje iz meseca u mesec bolje rezultate. ¹⁷ Zamisao aktivisanja boraca pokazala

¹⁰ Narodni heroj, teško ranjen prilikom ispitivanja oružja, umro 7. novembra 1944. u rnomelju.

¹¹ Fotografije na platnu nisu o uvane. O uvane pojedina nalaze se u Muzeju ljudske revolucije u Ljubljani.

¹² Pojedina ne fotografije nalaze se u Muzeju ljudske revolucije u Ljubljani. Brigada »Fontanot« je formirana prema naredbi Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 16. decembra 1944 (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 11/1, 152/IV i 191/11).

¹³ Pojedina ne fotografije u Muzeju ljudske revolucije u Ljubljani.

¹⁴ Vidi Arhiv VII, reg. br. 18—13, R. 1100 I: knjigu primljenih depeša 26. divizije gde je QVO nare enje (u depeši 8. korpusa NOVJ od 3. juna 1944) u celini citirano.

¹⁵ Odnosi se na konferenciju žena aktivista za Ljubljansku pokrajinu, održanu 15—17. januara 1945. u rnomelju. Gradivo o ovoj konferenciji nalazi se u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 445/1.

¹⁶ Fotografije o pohodu 14. NOU divizije izašle su posle rata (vidi: Petek Jože: »Štirinajsto divizijo«, gradivo zbral, sastavil in napisal komentarje Stane Škrabar, Glavni odbor Zveze borcev NOB Slovenije, Ljubljana, 1954; drugo izdanje, »Borec«, Ljubljana, 1959).

¹⁷ Na osnovu naredbe Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 11. augusta 1944. o organizaciji propagande (prepis originala u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 8/1), propagandni odseci, kao profesionalnih tela koja se bave propagandnim i kulturno-prosvetnim radom, ukinuti su prvo u brigadama i odredima (uputstva Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 18. augusta 1944. o tome, Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 8/1), a zatim u divizijama. i formirani su kulturno-prosvetni odbori u odredima, briga a-

se kao ostvarljiva na svim sektorima kulturno-prosvetnog rada. Danas su kulturno-prosvetni kružoci i odbori, kako u operativnim tako i u pozadinskim jedinicama, svuda organizovani i predstavljaju živa i radna jezgra u kulturno-prosvetnom radu i podizanju naše vojske. Ukoliko uspesi još nisu takvi kakvi bi se mogli postići, to ide na račun nedostatka svih vrsta građe koja je uslov za njihov procvat.

VII korpus: Ovde je najpotpunije i najaktivnije sprovedena organizacija kružoka i odbora. Njihova aktivnost je najšarenija u zidnim i džepnim novinama i u radu pevačkih horova. Rad pozorišnih družina je slab zbog nedostatka materijala. Kulturno-prosvetna sekcija Propagandnog odseka VII korpusa je u tom pogledu nastojala da pomogne kružocima izdaju i 2 sveske materijala za mitinge¹⁸ (ske evi, recitacije — solo i horske, pesme — sa notama — za horove i tekstovi). Zamisao, iako uspešna, ne postiže cilj zbog nedostatka primenjivanja na elan planiranja i nedovoljnog uzimanja u obzir konkretnih mogućnosti za izvođenje. — Frontno pozorište VII korpusa,⁹ koje poseduje jedinice korpusa, postiže lepe uspehe svojim usmenim novinama, reportažama i operetom (niz narodnih pesama), ali i za njega važi da ne postiže one vaspitne efekte koje bi mogao, zbog toga što ne planira program.

Muzika VII korpusa²⁰ posvećuje skoro isto vreme samo uvežbavanju a nedovoljno daje jedinicama.

IX korpus: Zbog velike sklonosti primorskog naroda prema pesmi i muzici uopšte je težište kulturno-prosvetnog rada u Slovena kom primorju upravo na pevačkim horovima. Odrasle ove karakterističnosti je takođe i tečaj za horovođenje, koji je organizirala kulturno-prosvetna sekcija Propagandnog odseka IX korpusa, koji je pokazao neobikvane uspehe.²¹ Za vreme jednome se nastave uspelo je rukovodstvu tečaj da oko 20 ljudi, bez ikakve prethodne muzičke naobrazbe, osposobi za samostalno rukovođenje pevačkim horovima. I u drugim pogledima poka-

ma, divizijama i grupama odreda (naredbe Glavnog štaba NOV i PO Slovenije i drugi dokumenti o tome, Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 159/1 i 250/1).

¹⁸ Odnosi se na prvu i drugu svesku »Naša prireditev« (vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 56, pod br. 687 i 688).

¹⁹ Frontno gledalište 7. korpusa NOV i POJ formirano je 26. maja 1944. Prva predstava, je održana 4. jula 1944, uo praznika Girila i Metodica, na Dvoru kod Zužemberka. (Vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 88/11).

²⁰ Formirana augusta 1944. godine.

²¹ Prvi tečaj za horovođenje poeo je 26. oktobra i završio 26. novembra 1944; drugi tečaj trajao je od 16. decembra 1944. do 19. januara 1945; a treći tečaj započet je 15. februara 1945. organizacioni rukovodilac tečaj bio je Tone Breclj (poginuo u saobraćajnoj nesreći na Jadranskoj magistrali kod Karlobaga 11. augusta 1968) a stručni Makso Pirnik (podaci iz Arhiva IZDG u Ljubljani, f. 89/1 i 89/11).

zuje kulturno-prosvetna sekcija veliku inicijativu i radni elan, što daje dobre rezultate u vojsci. — Pozorišna družina Korpusa, koja je ovih dana slavila svoju godišnjicu,²² pokazuje lep radni bilans: 210 priredbi, 3042 [pre ena] km, 82.350 gledalaca i svojom popularnošću u celavom Slovena kom primorju, do krajnjih zapadnih granica Slovenije [pokazuje] da je znala prona i put do srca primorskog naroda i obavlja zbog toga važnu kulturnu i političku misiju na tome najugroženijem delu naše domovine.

IV zona: Kulturno-prosvetni rad je u poslednjem mesecu zastao zbog dugotrajne ofanzive.

Kulturno-prosvetni rad u kulturno-prosvetnoj sekciji Propagandnog odeljenja Glavnog štaba: Uzimaju i u obzir poteškoće kulturno-prosvetnog rada u vojsci, sekcija je, u ovom mesecu, usmerila svoj rad na to da kružocima prisko i u pomoć sa svom potrebnom građom. Do kraja je srećna i predata štampariji opširna pesmarica partizanskih pesama u tekstu (oko 80), koja je u roku od 10 dana izašla i u 20.000 primeraka.²³ Isto tako je srećna i vešeravna — pesmarice — partizanska pesmarica u notama za četvoroglasne horove (oko 40 pesama), koja je krajem meseca izašla i u oko 500 primeraka.²⁴ — U pomoć pozorišnim grupama pokrenuto je da se aktiviju literarni radnici, kako bi vojsci pribavili niz dramskih komada koji će biti na pristojnoj visini i koji će istovremeno ispunjavati zadatke kao: pomoć u vaspitanju pravog lika našeg borca i šibati one najaktuelnije greške za koje se otklanjanje borimo svim sredstvima. Na taj način dobili smo celav niz pesmarica — pesmarica, koji delimično šibaju nezdrave pojave u našoj vojsci i uzdižu svetle likove drugarstva, inicijative, herojstva, borbenosti i požrtvovnosti. Do sada su izašli, umnoženi na ciklostilu. »Birokrat«²⁵ (protiv birokratizma i karjerizma) i »Štirje bratje«²⁶ (protiv zelenaštva). Samo za više štabove, oficirske i podoficirske škole i razne političke kurseve umnožili smo pesmarice »Komandant Miša«²⁷ (protiv sakrivanja kadrova). Za iste kadrove smo pripremili »Administratora«²⁸ (protiv nepravilnog odnosa prema civilnom stanovništvu). U štampi je pesmarica koja prikazuje susret sa Crvenom armijom²⁹ i niz drugih. — Muzika Glavnog štaba³⁰ priredila je

« Vidi tom IX, knj. 5, dok. br. 137.

²² Verovatno se odnosi na pesmaricu »Zapojmo« (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 113, pod br. 1421).

²³ Verovatno se odnosi na pesmaricu »Partizanska pesem« (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 65, pod br. 817).

²⁴ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 3, pod br. 38.

Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 94, pod br. 1197.

²⁵ Nije pronađena.

²⁶ Nije pronađena.

²⁷ Misli se na pesmaricu »Srećna« (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 87, pod br. 1099).

²⁸ Vidi tom IX, knj. 5, dok. br. 31, objašnjenje br. 18.

više koncerata za vojsku i civilno stanovništvo i više puta nastupala preko radija OF. Pre tri nedelje zapo eli smo teoretsku nastavu lanova muzike. Svakog dana održavaju se predavanja iz teorije i istorije muzike. — Invalidski peva ki hor³¹ nastupio je ovog meseca više puta preko radija, posetio Artiljerijsku brigadu, Podoficirsku i Oficirsku školu. — Za muziku i hor zajedno formira e se, me utim, politi ki kurs po planu. Tendencija obrazovanja i vaspitanja oba tela je pre svega u tome da, kako muzika tako i hor, što više pružaju našoj vojsci i da što više prodube svoje stru no i politi ko znanje. — U decembru je izašao album linoreza kapetana Nikole Pirnata »Domovi — je e — gozdovi«.³²

Tehnika G[lavnog] š[tabaj je sem vojne stru ne literature izradila i razne formule. Ovih dana po e e da radi štamparija GŠ, koja e štampati pre svega propagandne, politi ke i vojne brošure. Mašina za štampanje je formata etvrtine tabaka. Za jedan sat izradi 1000 primeraka. Pogon je na nogu. Sada se slaže partizanska pesmarica »Zapojmo«.

Ponovo molimo Propagandno odeljenje Vrhovnog štaba da nam pošalje klišeje maršala Staljina i maršala Tita. Šaljemo vam nekoliko fotografija, s molbom, da nam od njih napravite klišeje i što pre ih pošaljite. O ekujemo, **za »Našu vojsku«**, što više klišea koji prikazuju vojne doga aje u Jugoslaviji.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Na elnik odeljenja:

" »Invalidski pevski zbor« formiran je 21. aprila 1944. u Odeljenju za rekonvalescente na Planini (Koševski Rog). Tada je brojao 15 lanova. Dirigent je bio Karei Pahor. O radu Invalidskog peva kog hora sa uvani su njegovi dnevni i mese ni izveštaji (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 87/111). Vidi tako e mese ni izveštaj Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije Propagandnom odeljenju Vrhovnog štaba od 25. maja 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 88/1).

» Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 69, pod br. 869.

br. 2

IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA 5. NOU
DIVIZIJE OD 1. JANUARA 1945. CENTRALNOM KOMITETU
KPJ O ZAKLJUCCIMA SA SASTANKA DIVIZIJSKOG KO-
MITETA ODRŽANOG 30. DECEMBRA 1944. GODINE¹

CENTRALNOM KOMITETU
KOMUNISTI KE PARTIJE JUGOSLAVIJE

U vezi sa posljednjim sastankom Diviziskog komiteta, koji je održan 30. XII. 1944 g., obaviještavamo vas o slijede em:

1. Opšte stanje u partijskoj organizaciji naše divizije unekoliko se je izmijenilo. U posljednjim borbama izgubili smo dobar dio iskusnijih rukovodioca. Partijska organizacija se je broj ano prili no pove ala (za 180 novih lanova, iako smo imali za to vrijeme preko 60 koginulih). Za partijske rukovodioce u etama i bataljonima došli su mladi drugovi, koji ni po svom znanju ni po svome iskustvu ne mogu udovoljiti svojim dužnostima. Radi toga se osje a prijeka potreba osposobljavanja partijskih i uopšte politi kih rukovodioca, a preventstveno u etama. Uslovi za daljnje broj ano ja anje naših part. organizacija su povoljni, što se pokazalo naro ito o evidentno u posljednjim akcijama. Organizacija SKOJ-a se tako e znatno pove ala (za 660 novih lanova, premda je veliki broj lanova SKOJ-a u posljednje vrijeme izginuo). Obzirom na ovakvo stanje, kao i na perspektivu daljnjeg razvoja naših organizacija, nužna bi *nam bila puna pomo od vas u jednom sposobnom predava u za niži partijski kurs, koji bi trebalo da radi bez prestanka u našoj diviziji*, pošto mi u našoj part. organizaciji nemamo nikoga ko bi se mogao odrediti za taj posao.

2. Opšte stanje u našim jedinicama u pogledu njihove ubojnosti nije zadovoljavaju e i to iz osnovnog razloga što je u diviziju došlo vojni ki *neobu eno ljudstvo (80% mladi i*, koji nisu služili vojsku, niti rukovali s oružjem), kojem je potrebno duže vrijeme za obuku i savla ivanje vojni kih vještina. Iako je moral i u opšte elan kod tih ljudi na vrlo velikoj visini, u posljednjim borbama se pokazalo da tako neobu eno ljudstvo ne koristi svoje odli no naoružanje, zbog ega naše jedinice nisu mogle i ne mogu izvršavati postavljene im zadatke. Osim toga, ta ne-

¹ Original (pisan na mašini, irilicom) u Arhivu Instituta za proučavanje radni kog pokreta Jugoslavije (dalje: Arhiv IRP Jugoslavije), reg. br. 3, fond CK KPJ.

ukost u rukovanju oružjem i nedostatak vojnih vještina proizrokuju nam vrlo velike žrtve. Radi toga mi smo mobilisali sve svoje snage da bi uveli ovo ljudstvo u borbu, odnosno obu ili najosnovnijim vojnim vještinama. Tako se pokazalo da naš vojnik kadar znatno podbacuje u rukovanju sa jedinicama i da se ne umije u dovoljnoj mjeri snalaziti u frontalnom naletu u borbu; tim više što su jedinice porasle i što je pitanje u borbu na ovakvim frontovima, kakav je ovaj u Sremu, prilično složeno. To neumije u rukovanju sa jedinicama proizrokovalo nam je u poslednjim borbama nesrazmjerno velike gubitke vojnih i političkih rukovodioca. Obuka (kursevi) za vojne rukovodioce, a naročito za niže, jeste od velike važnosti, što je već preduzeto u našim jedinicama. Vjerujemo da će se ovo pitanje time tek unekoliko riješiti. Naše je mišljenje, međutim, da bi, u cilju potpunijeg rješenja ovog pitanja, bilo potrebno da se popuna naših jedinica ubuduće vrši koliko toliko obučanim rezervama, koje bi se stvarale, ukoliko za to postoji mogućnost, u pozadini, odnosno u logorima (kasarnama), gdje bi novo mobilisano ljudstvo za dva do tri mjeseca vježbe naučilo ono osnovno iz vojnih vještina i gdje bi se uporedo i politički vaspitalo. U međuvremenu bi se, možda, već prema uslovima, u najnužnijoj mjeri to ljudstvo snabdijelo odjevom i obućom, što bi bilo za sve naše jedinice od ogromne važnosti, jer nije mali broj onih koji nam dolaze potpuno bosim i u vrlo slabom odijelu.

3. U našim jedinicama nalazi se srazmjerno vrlo mali broj industrijskih radnika. Premda se ti drugovi relativno kratko vrijeme nalaze u našim jedinicama, zahvaljujući svojoj hrabrosti, odanosti i sposobnosti, dobrim dijelom postali su oni rukovodioci, naime među mladima članovima Partije najbolji. Prema tome, oni za nas predstavljaju prvu i najbolju rezervu kadra, vojnog i političkog. Međutim, mi vrlo često dobijamo od pojedinih ustanova (NOO, narodnih povjereništava itd.) molbe i zahtjeve da se pojedini radnici, obzirom na potrebe naše industrije, kao i za razne druge radove (na primjer popravke pruga, rad u rudnicima itd.), otpuste iz vojske. Naši štabovi ne udovoljavaju ovim traženjima, jer smatraju da je za sva potraživanja od njih u ovom smislu nadležno jedino Povjereništvo narodne odbrane, odnosno Vrhovni štab. Mi smo mišljenja da bi ne samo bilo nezgodno da se ti drugovi povlače iz vojske, nego da bi, šta više, trebalo, ukoliko ima za to mogućnosti, mobilisati još veću broj radnika, jer bi nam oni bili najbolja garancija nepresušnog izvora novih kadrova, kako danas u vojsci, tako sutra, po oslobodjenju u državi i ostalim organizacijama. Mi shvatamo potrebu tih radnika u podizanju naše privrede, ali nam se čini da ni pitanje kadrova iz redova radničke klase nije manje važno, ako ne i važnije. Molimo vas da preduzmete potrebne mjere da se

obavijeste sva naša nadležstva i vlasti o njihovoj nadležnosti, tj. kojim putem treba da traže potrebne im ljude.
S drugarskim, borbenim pozdravom!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

1 januara 1945 s

za **DIVIZIJSKI KOMITET KPJ**
PETE UDARNE DIVIZIJE,
sekretar,
Mirko Turi

BR. 3

IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA 19. NOU
DIVIZIJE OD 1. JANUARA 1945. CENTRALNOM KOMITETU
KPJ O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U DI-
VIZIJI¹

DIVIZIJSKI KOMITET K.P.H.
XIX. UD. DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE
1. I. 1945. g.

CENTRALNOM KOMITETU K. P. JUGOSLAVIJE

Izveštaj

Dragi drugovi,

Nakon dugih i upornih borbi² naša Divizija prešla je zadnjih 20 dana na odmaranje i srećivanje. U tim izmjenjenim uslovima pred Partijsku organizaciju postavili su se nešto drukčiji zadaci. Dok je u toku operacija glavni zadatak Partijske organizacije bio da svojim radom doprinese uspješnom izvršavanju operativnih zadataka, dotle se za vrijeme odmora postavili zadaci izdizanja same Partijske organizacije, razvijanje vojni -

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRP Jugoslavije, reg. br. 1, fond CK KPJ.

² Jedinice 19. NOU divizije su u oktobru, novembru i po etkom decembra 1944, sa ostalim jedinicama iz sastava 8. udarnog korpusa NOVJ, vodile borbe za oslobodjenje srednje i severne Dalmacije (vidi tom V, knj. 35, dok. br. 81 i 106, knj. 36, dok. br. 18 i 19; Arhiv VII, reg. br. 1/2, k. 527, reg. br. 8/3, k. 26; »Oslobodila ki rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, izdanje Vojnoistorijskog instituta, knj. 2, str. 415—426; dalje: »Oslobodila ki rat«.

kog, politički i kulturno-prosvjetnog rada. U tom pravcu rad se je odvijao u ovom periodu. Postignuti su prilično uspjesi ali rezultati još nisu zadovoljavajući.

Prvi zadatak Divizijskog komiteta poslije operacija oko Knina³ bio je da se oformi Partijska organizacija u Diviziji. Zbog nastalih gubitaka u borbama bili su biro i skojevska rukovodstva nepotpuni. Neki biro izgubili su i po četiri člana, a u XIV. Brigadi mnoge članice bile su ostale bez partijske članice jer su članice izbačene iz stroja. Naravno problem bio je XIV. Brigada. Dok su V. i VI. Brigada kao starije jedinice same popunjavale svoje praznine, XIV. je trebala pomoći od ostalih jedinica. Divizijski komitet na svom sastanku 12. XII. 1944. g. donio je odluku koliko članice koje jedinica u Diviziji dati pomoći XIV. Brigadi, što je i izvršeno. Problem oformljena Partijske organizacije u glavnom se uspješno riješiti (XIV. Brigada nije još popunila mjesta šest sekretara, već tu dužnost vrše komesari članice. Ima nekoliko takvih članica (u ostale 2 brigade). Prema tome, u svim jedinicama Divizije brzo su se oformile članice i biro kao i skojevska rukovodstva.

Također važan zadatak poslije borbi bio je analizirati držanje jedinica u borbama (kako onih u organizacijama tako i onih van organizacija) sa ciljem da se prošire organizacije i da se popune praznine u kadru. Tome se zadatku odmah pristupilo. Proširene su partijske i skojevske organizacije. Proširenje naročito partijskih organizacija nije veliko iako je to došlo iza velikih borbi u kojima se mogla ispitati vrijednost svakog pojedinca. Razlog je u tome što je politička prošlost mnogih boraca slaba, pa i pored toga što su se dobro pokazali u borbama ne može ih se bez dužeg provjeravanja primiti u Partiju. Daljnje proširenje biće momentalno ograničeno i zbog toga što se jedinice ne nalaze u borbama te nema mnogo mogućnosti za provjeravanje. Po pitanju proširenja ima još tu i tamo i sektaškog shvaćanja. To se naročito očitovalo u XIV. Brigadi.

Najvažniji zadatak u radu samih organizacija jeste izdvojiti masu partijskog članstva da bi mogli izvršiti zadatke koji pred njima stoje. Nametala se potreba intenzivnog, teoretskog i političkog rada. Divizijski komitet na svome posljednjem sastanku donio je odluku da sve partijske organizacije trebaju teoretskom

³ Operacije za oslobođenje Knina vođene su krajem novembra i početkom decembra 1944, a Knin je oslobođen 4. decembra. U operacijama su, pored 19. udarne divizije, učestvovali i jedinice 9. 20. i 26. udarne divizije i druge jedinice 8. udarnog korpusa NOVJ, kao i 1. tenkovska brigada NOVJ (opširnije vidi tom V, knj. 35. dok. br. 75, 97, 106, knj. 36, dok. br. 18 i 19; Arhiv VII, reg. br.3/1, k. 119/8, reg. br. 1/2, k. 1030, reg. br. 56/2, k. 824 A, reg. br. 1/2, k. 1021, reg. br. 5/7, k. 1103, reg. br. 1/4, k. 1103/1, reg. br. 2/1, k. 527 i reg. br. 8/3, k. 26).

radu posvetiti najveću pažnju. Stavljeno je u program da se pored redovnog proučavanja direktivnih linija iz naše Centralne štampe proučavaju na teoretskim sastancima teme predviđene planom političkog rada i materijal o Partiji. U tom pravcu osjećaju se velike prilike za uspješnost. Najviše je u tom uspjela V. Brigada zbog povoljnih uslova rada a i pravilnog shvatanja Partijske organizacije. VI. Brigada u tom pravcu nailazi na mnoge poteškoće jer je smještena na terenu koji joj onemogućava da se rad u tom pravcu široko razvije. U XIV. Brigadi partijska organizacija nije se još uvrstila i ne koristi u tom pravcu sve postojeće mogućnosti. Kod jednog dijela partijskog kadrovanstva još uvijek teško je razviti volju za rad, tako da pojedini rukovodioci naglašuju kako bi voleli borbu samo za to da im se riješiti problema. U glavnom teoretski rad je manje više u svim jedinicama oživio ali rezultati nisu zadovoljavajući. Rad po etapama, u koliko nije kombinovan sa širim radom gdje u stvarstvu spremniji partijci, ne daje naročite rezultate, zbog slabog teoretskog nivoa samih sekretara koji su u svim brigadama manje više isti. V. i VI. Brigada organizuju vaspitne sastanke u obliku kursa prištabovima brigada, koji se izgleda pružiti prilike ne koristi. Najvažniji rezultat takvog rada je taj što drugovi tim putem dobiju volju za rad. Taj se rad odvija na taj način što pojedini pomoćnici, komesari i komesari koji su teoretski spremniji održavaju referate. Zatim se proučavaju materijal i na koncu organizuje diskusija. Na takav rad pozivani su do sada najviše delegati a u budućnosti ćemo misliti pozivati i vojne rukovodioce.

Do skora se je nedovoljna pažnja posvećivala kandidatima i to u svim brigadama. U tom pravcu Divizijski komitet nekoliko puta je skretao pažnju objašnjavajući važnost tog rada. I pored toga u jedinicama gdje nije bilo više kontrole nije se ostričio taj nedostatak. Zadnje vrijeme osjećamo se izvjestan napredak ali se taj nedostatak još uvijek nije uspio ostrići. Sastanci u kancelariji i biroa u ovo vrijeme održavani su redovito. Kao prilikom zadatka postavljalo se uspostaviti pravilni odnos između u štabova i štabovskih kancelarija. Iako se u tome mnogo uspjelo, ima još tu i tamo nepravilnosti koje se naročito osjećaju u XIV. Brigadi. To se ispoljava u 2 pravca. Kao ostatak starog nepravilnog shvaćanja pojavljuju se slučajevi da pojedini sekretari smatraju da su oni stariji od svog štaba i da ne trebaju sva naredjenja izvršavati (slučaj u XIV. Brigadi gdje 2 sekretara zauzimlju takav stav). Na drugu stranu, u nekim komandama, pak i štabovima [ne] osjećaju se pojedinci kao komandiri, komandanti i komesari a ujedno i kao komunisti koji trebaju da budu odgovorni i pred Partijom. Pojedinci prejašu komande i kancelarije. To se dešava u jedinicama gdje su slabi sekretari. Inače partijska disciplina kod većine članova i kancelarija je na visini. Dolaskom u gradove poje-

dinci se zaborave i po inje im disciplina popuštati. U XIV. Brigadi osje a se slaba odgovornost i disciplina naro ito kod štab-
skih elija bataljona.

Politi ki rad, koji je bio u itavoj Diviziji za vrijeme operacija oko Knina opao, prili no je zadnjih dana oživio. O planu politi kog rada pretresalo se na sastanku Divizijskog komiteta i [sa njim]⁴ u osnovi se saglasio a sam plan trebao je da izradi komesar Divizije. Kao prvu temu koja se ve prora uje uzet je proglas Centralnog komiteta K. P. J. o 27. godišnjici oktobarske revolucije⁵ i govor Maršala Staljina.⁶ Politi ka aktivnost ograni ena je dosta politi kim znanjem politi kog kadra kao i cijele partijske i skojevske organizacije. Najve i teret rada pada na delegate i sve lanove, koji u ve ini slu ajeva ne mogu mnogo dati. Posvetila se pažnja pomo i viših politi kih rukovodioca nižima. Na terenu se tu i tamo osje a (naro ito u Benkovcu) politi ka aktivnost neprijateljskih elemenata koji koriste slabost i propuste narodno-oslobodila kih odbora i naših antifašisti kih organizacija. U zadnje vrijeme koriste naro ito doga aje u Gr koj⁷ i Belgiji tvrde i da e uskoro i kod nas uslijediti intervencija Engleza i Amerikanaca i razoružanje Narodno-oslobodila ke vojske. Svoj rad esto puta razvijaju vrlo vještım parolama tako da mnogi naši drugovi iz vojske i pozadine ne umiju da pravilno reaguju i objasne pojedine stvari. Pojedini drugovi politi ki rukovodioci kao i organizacije povezuju se sa narodno-oslobodila kim odborima i pozadinskim organizacijama radi rešavanja zadataka pozadine i pružanja pomo i organizacijama. Ukupno uzevši, taj rad i pomo sa strane vojske nedovoljan a esto puta i pružen u nepravilnom obliku. S druge strane osje a se na mnogim mjestima i nepravilan stav samih organizacija, naro ito narodno-oslobodila kih odbora, koji izbjegavaju da netko se mješa u njihov rad ili uop e da ima uvida u

⁴ U originalu je izostavljena jedna re .

⁵ Povodom 27-godišnjice oktobarske revolucije CK KPJ je 7. novembra 1944. uputio narodima Jugoslavije proglas u kome je istakao zna aj te revolucije za narodnooslobodila ku borbu u Jugoslaviji i odredio najvažnije budu e zadatke (vidi Arhiv VII, reg. br. 3—8/1, k. 408 A, knjiga depeša 3. korpusa NOVJ i list »Politika« od 4. novembra 1944).

⁶ Odnosi se na Staljinov govor povodom 27-godišnjice oktobarske revolucije (vidi »Politiku« od 7. novembra 1944).

⁷ Gr ka vlada je 28. novembra 1944. raspustila sve jedinice otpora, što je dovelo do nemira u zemlji. Prvog decembra su britanske trupe u Gr koj stavljene gr koj vladi na raspolaganje za borbu protiv snaga Narodnooslobodila ke vojske Gr ke (ELAS-a) a 3. decembra je Oslobo- dila ki front Gr ke (EAM) objavio generalni štrajk u Atini. Tada su izbili sukobi izme u snaga Narodnooslobodila ke vojske Gr ke i gr ke kraljevske vojske. Tako je otpo eo gra anski rat u Gr koj. (O ovim doga ajima u Gr koj vidi list »Borba« od 3, 5. i 7. decembra 1944. i 4. i 11. januara 1945).

njihov rad. Jedan od najvažnijih političkih problema u samim jedinicama je pitanje pozadine. Mnogi drugovi stariji koji do u u svoja mjesta ili dobijaju pisma od kuće i tuže se i iznose na konferencijama na svoje odbore i ostale pozadinske ustanove tvrde i kako se mnogi pojedinci koji su saradivali sa okupatorom i njih i njihove obitelji progonili sada nalaze u tim ustanovama. Mišljenja sam da je to problem dvostruke prirode te da ga treba riješavati kako u vojsci tako i na terenu. S jedne strane u nekim slučajevima takav stav naših starih boraca i članova partije odraz je njihovog uskog shvaćanja i još uvijek nepoznavanja linije naše Partije koja se provodi kroz Jedinствену narodno-oslobodilačnu frontu, a s druge strane trebalo bi stvarno imati prijedlogom proistiti sve pozadinske ustanove jer u njima zaista ima svakakvih elemenata (dezertera, ljudi sa lošom političkom prošalošću, laktaša itd.).

Od kulturno-prosvjetnih problema najvažniji je borba protiv nepismenosti koja se naglo pojačala prilikom prilivom novih boraca. Rukovodioci i organizacije prilikom nisu shvatili važnost tog problema i rade na njegovom rješavanju. Već su postignuti prilikom ni uspjesi. Veliki dio tog problema stavlja pred nas da u tom pravcu još više učinimo. Ostali sektori kulturno-prosvjetnog rada također su poželjno oživljavati ali nekih vidljivih rezultata još nismo postigli. Razvijanju kulturno-prosvjetnog rada u četvrtov Diviziji smeta to što malo imamo građanskog elementa. Skoro nitko Divizija sastavljena je od seljaka i nešto radnika, dok su učaci, intelektualci vrlo rijetki. Osjećamo se jače oživljavanje kulturno-prosvjetnog rada u jedinicama pri štabovima brigada a naročito Štaba Divizije. U tim jedinicama organizuju se i časno nauka predavanja, zidne i usmene novine itd. Sport se poželjno organizovati, ali to je tek poželjno koji nailazi na mnogo teškoća.

U zavaćanju pravog vojnog duha, života i discipline nailazi se na izuzetne poteškoće kod samih organizovanih drugova. Principijelno svi se slažu o potrebi takvog života ali praktično teško se oslobaćaju duha stare partizanštine i mnogi inače dobri komunisti. U tom pravcu najbolje stoji V. Brigada.

Problemi skojevske organizacije su prilikom kao i partijske. Dolaskom jedinica na odmor sredile su se i skojevske organizacije. U svim jedinicama pristupilo se proširenju skojevske organizacije tako da je primljen prilikom broj novih omladinaca u organizaciju. Skojevska rukovodstva kao i partijska mlada su i prilikom se mijenjaju tako da prilikom izostaju iza događaja. Održana su brigadna savjetovanja Skoja u VI. i XIV. Brigadi na kojima su pretresani politički zadaci u vezi sa političkom situacijom i općim zadatci Skoja. Ta savjetovanja dala su dosta dobrih rezultata. Osjećamo se potreba širih omladinskih konferencija kojima nije dovoljno posvećena pažnja. Nekoje jedinice nemaju

za njih uslova a i one koje imaju ne koriste ih dovoljno. Divizijski komitet organizovao je skojevski kurs u Diviziji koji će nam u mnogome koristiti na uzdizanju skojevskih rukovodstava i itave skojevske organizacije.

U bolnici kao i u ostalim jedinicama pri Štabu Divizije postoje partijske elije. Postoji i biro prištabskih jedinica Divizije. O aktivnosti i radu tih elija kao i biroa ne mogu detaljnije da iznesem jer nemam dovoljno uvida u njihov rad. Njima najviše u pomoć pružaju drugovi iz Polit, odjela.

Divizijski komitet je dobio skoro 2 nova člana, tako da od ranijeg Komiteta ostao sam ja i komesar Divizije. Tako obnovljen Komitet održao je do sada jedan sastanak. Zaključci kao i direktive sa Oblasnog savjetovanja⁸ prenijeti su u jedinice i sprovode se u život. Rad članova, osim komesara Divizije,⁹ odvijao se do sada skoro isključivo svakog unutar svoje brigade. Tu slabost Komiteta uoili smo na posljednjem sastanku. Ja sam do sada nisam uspio da obiđem ni jednu jedinicu osim svoje brigade. Imam u planu da u buduće povremeno odem i u ostale jedinice Divizije.

Brojno stanje članova Partije je sljedeće: V. Brigada 292, VI. 228, XIV. 138, Štab Divizije i jedinice pri Štabu 117. Ukupno na licu 775 članova. U rashodu 120.

Kandidata ima V. Brigada 38, VI. 29, XIV. 36 a jedinice pri Štabu Divizije 20. Ukupno 123.

Skojevaca V. Brigada 370, VI. 215, XIV. 177, jedinice pri Štabu Divizije 182. Ukupno 944.

i...

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

SEKRETAR:¹⁰

⁹ Odnosi se na drugo partijsko savetovanje KPH za Dalmaciju koje je održano 28. novembra 1944. u Splitu (vidi Arhiv Instituta za historiju radničkog pokreta u Zagrebu, dalje: Arhiv IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a fotokopija u VII, film 45/143—167).

• Komesar je bio Petar Babić.

¹⁴ Potpis ne itak, a redakcija nije mogla utvrditi ko je tada bio sekretar Divizijskog komiteta.

BR. 4

IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 34. NOU DIVIZIJE OD 1. JANUARA 1945. POLITI KOM KOMESARU 4. UDARNOG KORPUSA NOVJ O RADU I POLITI KOM STANJU U JEDINICAMA DIVIZIJE¹

POLIT. KOMESAR
34. DIVIZIJE NOV I POJ

Dne 1.1. 1945. g.
K. nr. 1/45

8/1 945²

POLITKOMESARU IV. KORPUSA N. O. V. JUGOSLAVIJE

1. OPCA SITUACIJA:

Situacija unutar naše divizije u posljednjih mjesec dana mnogo se *popravila*, osobito u Ud. »Seljinoj«³ i Ud. karlova koj brigadi, te u Turopoljsko-posavskom i Karlova kom p. odredu, dok je *situacija* ostala ista, dapa e se *pogoršala u Zumbera koj brigadi* i Samoborskom p. odredu. Uspjeli smo da kroz ovaj mjesec natjecanja razbuktamo⁴ tako da je ono obuhvatilo u našim jedinicama svakog borca. Bilo je slu ajeva da *je borac za vrijeme borbe brojio koliko je poena osvojio*, a da ne govorimo o štabovima koji su se mnogo angažovali u natjecanju. Kroz ovaj mjesec postigli smo trostruki broj *poena prvog mjeseca*. Neprekidnom aktivnoš u držali smo borce stalno u napetosti, a osim toga kroz ove borbe⁵ *uspjeli smo otkloniti niz nedostataka iz naših jedinica*.

Posljednja obrambena borba koja se vodila sa neprijateljem⁶ koji je prodirao od Zden ine i Karlovca dokazala je vi-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 48/706—707.

² Verovatno se odnosi na datum zavo enja dokumenta u štabu Korpusa.

³ To jest: NOU brigadi »Franjo Ogulinac Seljo«.

⁴ Odnosi se na me ukorpusno takmi enje koje je Glavni štab NOV i PO Hrvatske organizovao od 1. novembra do 31. decembra 1944 (vidi tom V, knj. 34, dok. br. 110, str. 518).

⁵ Divizija je u decembru 1944. dejstvovala, odvojeno, po brigadama, na neprijateljska uporišta duž komunikacija Zagreb—Karlovac, Zagreb—Sisak i Karlovac—Metlika (vidi tom V, knj. 36, dok. br. 6, 22, 28, 39, 59, 66, 72, 76, 78, 97, 103, 110, 127 i 167; Arhiv VII, reg. br. 2—2, k. 1225: izveštaj Štaba 34. divizije od 5. januara 1945. Štabu. 4 korpusa NOVJ).

⁶ Iz Karlovca, s. Zden ine i s. Re ica 27. decembra 1944. otpo eo je trodnevni napad delova nema kog 1. rezervnog lova kog puka, ustaškog 30. i 5. bataljona i domobranskog Regrutnog bataljona na jedinice Karlova ke udarne brigade i Udarne brigade »Franjo Ogulinac Seljo« na

soku borbenost naših boraca. *Mnogi bataljoni pokazali su masovno herojstvo*, kao n. pr. I. bataljon Ud. »Seljine« brigade, koji nije ostavljao položaje iako je bio obasipan vatrom teškog oružja sve do nare enja za povla enje. Isto tako II. bataljon Ud. karlova ke brigade, a osobito 2. eta bataljona izdržala je najve u artiljerijsku i minobaca ku vatru, a da nitko od boraca nije pomišljao na to da se povu e. I. bataljon Ud. karlova ke brigade jurio je neprijatelja preko ravnog Kup inskog polja, tako da su se *borci hvatali sa ustašama za guše. Ova borba je pokazala da nam ustaše uop e ne predstavljaju više protivnika niti u uporištu niti na terenu.* Čak i protiv »jegerovaca« borili su se i borci Karlova ke i borci Seljine brigade na ravnoj nozi. Dva puta su bili istjerani sa jedne kote. No isto tako se pokazalo da još naši borci i rukovodioci ne znaju iskoristiti do kraja, da ne znaju uništiti razbijenog neprijatelja. Isto tako se osobito u Ud. karlova koj brigadi pokazalo da mnogi rukovodioci za vrijeme borbe ne djeluju kao rukovodioci, ve kao borci.

Za vrijeme borbe i neposredno poslije nje, nešto i prije boži nih praznika bilo je osipanja iz tih dviju brigada, no po malo se borci vra aju.

Uspjeli smo suzbiti daljnje dezerterstvo iz Zumbera ke brigade i Samoborskog p. odreda, no nismo uspjeli da prikupimo veliki broj dezertera iz tih dviju jedinica. Tako Samoborski odred ima više dezertera nego što ima boraca na licu, a Zumbera - ku brigadu bili smo prisiljeni poslati na Zumberak budu i da je prilikom njezinog boravka na ovome sektoru dezertiralo u Zumberak mnogo boraca pa i rukovodioca. Da bi se u tim jedinicama stanje donekle sredilo i da bi im se pomoglo oti i u kroz koji dan na Zumberak da održim konferencije sa rukovodiocima u jedinicama, a prema potrebi i sa rukovodiocima na terenu.

Na sektoru Zumberka neprijatelj uvijek ima u rukama politički inicijativu. Unato naših velikih uspjeha u Pokuplju neprijatelj od vremena do vremena uspije ubaciti parole kako je tobože neka naša jedinica uništena ili zarobljena. Tako n. pr. kad je Zumbera ka brigada boravila na ovome terenu govorilo se na Zumberku da je ona sva razbijena i zarobljena. Isto tako uspijevaju Ma ekove parole u Zumbera koj brigadi i Samoborskom odred. Ustaše i Nijemci poduzeli su sve da zadrže politički inicijativu u svojim rukama te su bacili u zadnje vrijeme masu propagandnog materijala na naš teren.

području s. Bratine, s. Hasan-Brega i s. D. Kup ine (kod Jastrebarskog). Posle obostranih napada i protivnapada, pošto mu je osuje ena namera da prođe na oslobo enu teritoriju, neprijatelj se, zbog velikih gubitaka (410 mrtvih i ranjenih), povukao u polazne garnizone. Jedinice obe brigade su imale 54 mrtva i 118 ranjenih boraca. (Vidi tom V, knj. 36, dok. br. 103 i 168, knj. 37, dok. br. 20).

Prilikom njihovog posljednjeg ispada na naš teren svaki ustaša je imao punu torbicu propagandnog materijala.

Mobilizacija na ovome terenu još ne daje željenih rezultata. Da bi popunili naše jedinice, t. j. Seljinu i Karlova ku brigadu, bilo bi nam potrebno barem 500 boraca, a stanje u jedinicama je sada takvo da bi u te dvije brigade mogli primiti 1000 boraca a da se jedinice ne razvodne. Me utim mo i emo dati u svaku jedinicu samo po 100—150 boraca, i to mahom domobrana zarobljenih u neprijateljskim uporištima. Osje a se pomanjkanje mladih ljudi za popunu naših jedinica, jer stariji od 40 godina ne mogu da podnesu napore kojima su izložene naše jedinice, tako da ti ljudi samo škode našim jedinicama. Tako smo n. pr. u Karlova ku brigadu dali oko 60 starijih ljudi od kojih danas nema gotovo više ni jednog u brigadi, jer su mahom dezertirali ili se izvukli u pozadinske ustanove. Mišljenja sam da bi trebalo jedno vrijeme prestati slanje svih mladih a od 15—27 godišta za kurs Korpusa jer se ne emo imati ime popunjavati, odnosno da se sa tog kursa pošalje jedan dio u naše jedinice, jer e nam u suprotnom slu aju pomanjkati rukovodioci za kratko vrijeme (od domobrana i legionara ne možemo tako brzo izdi i politi ke rukovodioce).

2. POLITICKO-PROSVJETNI RAD:

Kroz živa me ukorpusna natjecanja *proradili smo sav politički program*, koji je svojevremeno dao komesar Glavnog štaba Hrvatske.⁷ Obzirom na veliki priliv boraca koji nisu bili u našim jedinicama za vrijeme kada se po elo sa sistematskim političkim radom u našim jedinicama, odlu ili smo da ponovimo prorađnju svih naših programa s time da po pojedinim temama nadopunjavamo referate, a materijalom koji je povremeno izlazio o pojedinim temama u našoj centralnoj štampi. Uglavnom emo prorađivati slijede e teme: 1.) Istorijat naše borbe, 2.) Jedinštvena fronta, 3.) Narodna vlast (Odluke AVNOJ-a i ZAVNOH-a), 4.) Ma ek i njegova klika, 5.) Federativno ure enje, 6.) O ure enju Sovjetskog Saveza, Engleske i Amerike, 7.) Savez Sovjetskog Saveza, Engleske i Amerike u borbi protiv fašizma.

3. KULTURNO-PROSVJETNI RAD:

Rad na tome polju zahvatio je korjena u svim jedinicama osim Zumbera ke brigade i Samoborskog p. odreda. Mjese ne svaki bataljon izdaje list, a svakih 14 dana izlaze etne džepne

⁷ Verovatno se misli na program takmičenja koji je dao Glavni štab NOV i PO Hrvatske (vidi tom V, knj. 34, dok. br. 110).

novine u svim jedinicama. Sudjelovanje boraca dostiže u nekim jedinicama 80%. Kvalitet tih novina je na vrlo visokom stepenu, tako da su neke od njih prava remek djela.

Zbog uklanjanja nepismenosti formirane su u pojedinim bataljonima bataljonske škole, ne napuštaju i kraj toga individualni na in rada za uklanjanje nepismenosti.

Da bi se dalo borcima materijala za kulturno-prosvjetni rad štampali smo Nazorove i opije pjesme.

Zbog neprekidnih borbi u zadnjih 15 dana nešto je rad na tome polju zastao, no on će se opet pokrenuti čim bude malo vremena.

4. ISHRANA, ODJELOVA I OBUČINA:

Ishrana se u zadnje vrijeme *poboljšala*, osobito na Božić stvorili smo mogućnost da svi naši borci jedu svinjetinu. Međutim rezerve koje su kampanjom sakupljene na ovom terenu pojedene su, tako da smo sada prisiljeni da se isključivo ishranjujemo sredstvima koja sami sakupimo u zajednici sa organizacijom na terenu iz neoslobojenih područja. *Jedino bi nas glad mogla spasiti Posavina u koliko će biti mogućnosti da hranu odande prevezemo.*

Stanje odjele je slabo, *manjkaju nam šinjeli*, dok se obučina popravlja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom, p.pukovnik::
Franjo Knebl

br. 5

IZVEŠTAJ DIVIZIJSKOG KOMITETA 40. NO DIVIZIJE OD 1. JANUARA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPH O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U DECEMBRU 1944. U DIVIZIJI¹

**DIVIZIJSKI KOMITET KPH
XL. DIVIZIJE NOVJ**
Dana 1. januara 1945. g.

CENTRALNOM KOMITETU KPH

Dragi drugovi, dostavljam vam mjese ni izvještaj za mjesec decembar 1944. godine, kako slijedi:

1. POLITI KA SITUACIJA:

Od zadnjeg izvještaja² politi ka situacija u jedinicama ove Divizije poprimila je svoj novi oblik, ve time, što je došao jedan izvjestan novi broj novomobilisanih drugova, koji su do sada ve inom stajali po strani, ali izbjegavaju i da služe neprijatelju, a s druge strane nisu prišli pokretu odnosno nama, ve su ekali kod ku e i sakrivali se od naše mobilizacije. No pored toga politi ka situacija u svim brigadama može se re i jeste danas mnogo jasnija i makar je došao priliv tih novih boraca, jedino što se pojedina no osje aju razne izjave takovih pojedinaca, koji govore kao npr.: Pod utjecajem dosadašnjih ma ekovskih agenata ti ljudi nastoje da se izvla e pomo u lekarskih pregleda izmišljaju i da posjeduju bilo kakove bolesti, te govore da bi se ovaj rat mogao završiti i bez naše borbe. Tako er ima kod tih starijih mobilisanih obveznika pri anja o tome, kako je za vrijeme Austro-Ugarske bilo dobro i bolje nego što je danas. Ovo važi za jedan izvjestan dio starijih obveznika i to najviše do 10%».

Usporedno sa time onaj najve i dio i najsposobniji borci vrlo su danas aktivniji u diskusijama oko problema završetka rata i izgradnje same države. Oni to ispoljavaju putem ne samo žive diskusije ve i opreznog saobra aja sa narodom, pomno prate i što narod govori i kako on gleda na op u stvar oko današnjih najvažnijih politiki h problema, koji stoje pred nama. Tako na pr. borci Omladinske udarne brigade došli su u dodir

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 48/784—787.

² Redakcija nije pronašla taj izvještaj.

sa jednim partizanom, koji je bio na odsustvu u Feri ancima, kotar Našice, te im je govorio i to: Kako su srpske jedinice (mislio je vojvođanske) dobro naoružane i kako će oni sa tim oružjem da potuku Hrvate, govorio je razne stvari o neslaganju, pa čak i me usobnoj tu njeni, kao kotarskog NOO-a Našice sa sjedištem u Orahovici, da su se ti ljudi me usobno potukli, osim toga ispipavao je položaje i naoružanje naših jedinica, pa tako govore i razne stvari pred borcima te brigade imenovani je od istih drugova odmah uhapšen i predat nadležnom štabu na daljnji postupak. To je općenita pojava kod većine boraca ove brigade, da su danas postali još aktivniji u djelovanju i ubjeđivanju, te propagiranju ciljeva Narodno-oslobodilačkog pokreta i da su budniji stražari izvojevanih tekovina u ovoj borbi, nego do sada. Ne može se reći, da je to na visokom stupnju, ali je činjenica, da je na mnogo većem nego do sada.

Općenito gledanje naših boraca na me unarodnu situaciju, t. j. konkretno na događaje u samoj Grčkoj³ jeste takovo, da oni sami u sebi osjećaju, pa i jasnim izjavama, da ne žele i ne će, da bi se takovi događaji dogodili u našoj zemlji. Tu imade jedan nedostatak što oni sami nisu od strane mjerodavnih odnosno same partijske organizacije temeljito upoznati sa tim događajima, već njihove takove izjave date su na temelju onoga što su mogli da osjećaju od pojedinaca.

Nadalje samim dolaskom u Slavoniju Crvene armije⁴ borbenost i moral naših jedinica poprimio je svoj oblik i oblik, a to je uslovljeno političko-vrijemnom u samim borcima. Iako naše jedinice nisu još sve došle u dodir sa jedinicama velike Crvene armije, osim što su par dana u takav dodir došle jedinice XVIII. Udarne brigade. Njihov susret bio je bratski, ali ipak vladala je tu opasnost naših rukovodioca koji nisu svoju jedinicu za taj susret pripremili i što su sa tom pripremom unazad mjesec dana prestali sasvim da djeluju. No takovi odnosi su lako ispravljeni i oni će dati svoje rezultate posjetama i priredbama jednih i drugih kako bi se te dvije vojske još više bratski zbližile i postale jači bedem protiv fašističkih pasa, koji se žele povući i jednim dijelom naše Slavonije, a s druge strane da postanu politički me usobnim izmjenama još jači i branioци i stvaraoci za oslobodjenje svojih zemalja i konačno uništenje svih onih protunarodnih i imperijalističkih ciljeva.

³ O događajima u Grčkoj vidi dok. br. 3, objašnjenje 7.

⁴ Radi sadejstva sa 6. i 10. korpusom NOVJ i radi obezbjeđenja levog krila 3. ukrajinskog fronta Crvene armije, 8. decembra 1944. je na desnu obalu Drave, u Viroviticu prebačen jedan puk 233. divizije Crvene armije (vidi tom V, knj. 36, dok. br. 48, 51 i 111 i »Oslobodilački rat«, 2. knj., str. 505—507).

Prelaze i na krstarenje naših jedinica me u samim narodom, koje je bilo zadnje vrijeme na sektoru i blokadi uporišta Našica i ur enovca, naše su jedinice odnosno rukovodioci održavali sastanke sa narodom, razbijaju i kod njega ma ekovštinu, koja je kod toga naroda uhvatila korijena, pa je tako kod same mobilizacije u selu Vukojevci moralo se pristupiti oštrim mjerama, t. j. konfiskaciji, a koja je izazvala to, da su se svi takovi prijavili, a imovina im je vra ena natrag, no poslije toga u istom selu pristupilo se formiranju pomo u omladine doma kulture, u emu je uglavnom angažovana sama omladina toga sela, a podstrek joj dat kulturnim priredbama naših jedinica; tako je isto u selu Seoni održano niz sastanaka sa narodom te objašnjavane tekovine izvojevanih borbi, ciljevi našega pokreta i JNOF-a Primje uje se ipak, da u selima oko Našica i ur enovca, kao na pr. u Seoni, Vukojevcima, Valenovcu, ima još uvijek knezova, koji se pojavljuju kao zastupnici NOO-a, jer da isti ne smiju se javno pokazati i kao takovi djelovati.

Završuju i ovaj kratki pregled politike situacije u jedinicama naše Divizije, ipak se mora primjetiti, da još nije uložen sav trud za dublje raspoloženje samih boraca protiv svih reakcionarnih klika, a naro ito ma ekovštine, te još dubljeg produbljanja bratstva srpskog i hrvatskog naroda, ali i pored toga postignuto je op e raspoloženje za republikansko ure enje naše domovine kod hrvatskog i srpskog naroda, odnosno naših boraca.

2. — ORGANIZACIONO PITANJE PARTIJE:

Ukupno brojno stanje lanova KP u ovoj Diviziji je 512. Formular sa ostalim sastavom prilažem. Od zadnjeg izvještaja poginulo je 12 lanova KP, primljeno je novih 25, isklju eno iz KP 5 lanova, kažnjeno strogim partijskim ukorom 4, kažnjeno partijskim ukorom 1, kažnjeno partijskom opomenom 8. Uz ovaj izvještaj prilažemo i zapisnike partijske komisije, koja je bila sastavljena od drugova Todora Milojevi a, sekretara Dikovma, Zdravka Kolara, lana polit, odjela, Pavlovi Dragana, sekretara Partbiroa Viroviti ke brigade i Ernesta Ra kog.

Od zadnjeg izvještaja sre eni su svi partbiroi bataljona poslije mnogih izba enih rukovodioca iz stroja nakon naši ke akcije.⁵

Sama partijska organizacija ove Divizije lomi se na pitanju kandidature novih lanova, jer ni sam Divizijski komitet nije mogao donijeti jasnu odluku kako treba danas vršiti kandi-

⁵ Jedinice 40. divizije NOVJ su 16. decembra 1944. otpo ele blokadu nema kih i ustaško-domobranskih snaga u Našicama i Dur enovcu. Opsada je trajala do 31. decembra, kada su se jedinice 40. divizije povukle (vidi tom V, knj. 36, dok. br. 14, 24, 26, 38, 55, 67, 89 i 111; Arhiv VII, reg. br. 3—1, k. 119/7).

date i primanje u samo lanstvo KP. Naime, danas je jasno, da su u jedinicama prilivi drugih ljudi sa drugim gledanjima i li nim životom nego što su bili ljudi prije izvjesnoga vremena. To pitanje je riješeno tako, da se posveti op a pažnja kandidaturi, ali pored toga mišljenja sam, da pored op eg uo avanja borbenosti takovih elemenata treba vidjeti s druge strane njihov op i život i djelovanje u samoj jedinici, a sama kandidatura kod njih treba da bude postavljena sa konkretnim zadatcima. Uo ivši tako taj problem nije jasno donešen zaklju ak o periodu vremena primanja takovih kandidata u partiju. Takova odluka je uglavnom logi na iz razloga što e se provjeravanjem samih kandidata obavljati jednim duljim, a i neodre enim vremenom.

Za teoretsku izobrazbu nije savladan postavljeni plan Istori je SKP(b) od tri glave radi manjkavosti samoga materijala, a i radi toga, što sami part. rukovodioci nisu uložili sav trud, da bi taj plan donekle sa lanovima savladali. Postavljen je novi plan i to: Linija partije u NOB i razvitak društva, koje se ima savladati do konca januara o.g.

Vjerujemo, da op a partijnost ili odgovornost samih lanova može da se postigne samo time ako se bude pristupilo upornom izu avanju marksisti ko-lenjinisti ke nauke a izgleda, da to još nije u cjelini shva eno ne samo kod Divkoma i ostalih partijskih organizacija, ve i kod samo polit, odjela ove Divizije, koji bi mogao u tome mnogo pomo i.

Pitanje samoga rada Divkoma ove Divizije izmjenjeno je dolaskom i preuzimanjem dužnosti sekretara od druga Ernesta Ra kog,⁶ a dosadašnji nedostaci su bili u tome, što sam Divkom nije bio upoznavan sa svim doga ajima i nije rukovodio i davao svoja mišljenja o promjenama kadrova u samoj Diviziji. injenica je i jasno je samom Divkomu, da su danas u izgradnji države kadrovi svuda potrebni i da ih više puta fali, ali ipak sam Divizijski komitet trebao bi da dade svoja mišljenja o svim problemima izdizanja i premeštanja kadrova, što do sada nije bilo slu aj takovoga rukovo enja ovoga Komiteta. Dalje pak, samom politodjelu nije jasno, što se neki lanovi povla e, a drugi pak upu uju u njegov sastav, a da nije se prethodno posavje tovalo sa njima i Divkomom. No jedna pak injenica nije jasna, da su te odluke o premještajima kadrova donešene po višem part. forumu.

Samo partijsko rukovodstvo u svim brigadama za sada je uglavnom riješeno, a mišljenja smo, da bi mu trebalo dati jednu izvjesnu vremensku stabilnost, kako bi uzmoglo u vrstiti samu

* Posle Todora Milojevi a sekretar divizijskog komiteta je postao Ernest Ra ki Dabo, koji je dotada bio na dužnosti pomo nika politički komesar 18. udarne brigade. Poginuo je polovinom januara 1945. na sektoru Grubišnog Polja. (Vidi tom V, knj. 37. dok. br. 105).

partijsku organizaciju, izdi i donekle novi kadar za nove potrebe partijskih organizacija uop e. Dosadanji sekretar povla i se iz operativne jedinice, a na njegovo mjesto privremeno dolazi u Omladinsku brigadu drug Joco Mandi , politkomesar II. bataljona iste brigade.

3 — POLITICKO-PORSVJETNI I KULTURNI RAD:

Sam politi ko-prosvjetni rad svodi se, radi priliva novih boraca, i to jednog ve eg broja, na upoznavanje ciljeva NOP, izvojevanih tekovina, amnestije, jedinstvene vlade i na izolovanje svih reakcionarnih parola, te same zavedenosti u ispoljavanju nezdravih politiki mišljenja. Mora se ipak naglasiti, da rad naših politiki komesara još uvijek, iz manjkavosti op e širine u organiziranju potrebnih diskusija, nije još za sada do kraja odklonjen. Iako se na to budno pazi i upozorava, ali slabost što to ne ide jednom mogu om brzinom jeste u tome, što sama partijska organizacija ne može, uslijed slabe teoretske izu enosti, da pristupi novom na inu rada baš putem uvo enja što življe diskusije po pojedinim politiki kim problemima današnjice. Isto tako nisu još naši politrukovodioci ozbiljno shvatili brzo izu avanje teku eg materijala koji je obilatan, što je svakako jedan od uzroka, da pojedini politiki ki problemi nisu dovoljno razra eni me u samim borcima.

Da bi se ti nedostaci mogli odkloniti postavljen je politi ko-prosvjetni plan, koji je postavljen pred sve štabove prvenstveno, a zatim pred komande eta, i dalje održavanjem kratkih politiki kih asova u vidu kurseva za izdizanje politdelegata i slabijih komesara eta pri štabovima brigada. Takva odluka donijela je ipak izvjesnih rezultata, a daljnjom njenom upotrebom ti e rezultati biti još vidniji. Op i plan takovih asova jeste: linija NOB, razvitak društva, linija partije NOB sa okružnicom br. 3 i 4 i t. d.⁷

Kulturno-prosvjetni rad razvija se i dalje prire ivanjem usmenih i kulturnih priredaba, te izdavanjem džepnih i zidnih novina, a samim me ukorpusnim natjecanjem ono je dalo vidnije rezultate i bolje lanke koje pišu naši borci i takav rad se ne samo pove ao, ve se i dalje razvija. Op a manjkavost je još uvijek u omasovljavanju toga sektora rada.

4. — VOJNI RAD:

Op i vojni rad u jedinicama ove Divizije jeste u stalnoj izobrazbi putem pješadijskih, odnosno podoficirskih i oficir-

⁷ Odnosi se na plan politiki kog i kulturno-prosvjetnog rada u jedinicama 6. udarnog korpusa NOVJ u vezi sa takmi enjem koje je organizovao Glavni Stab NOV i PO Hrvatske od 1. novembra do 31. decembra 1944. godine (vidi tom V, knj. 34, dok. br. 110 i knj. 36 dok. br. 44).

skih kurseva, te održavanjem praktičkih vježbi i teoretskog izučavanja vojne teorije. Danas je ipak veća borba mnogo složenija, te se je uglavnom kod većine vojnih rukovodioca slomilo mišljenje, da se nije potrebno ukopavati, pa odklanjanjem takvog nedostatka naši su borci poželjeli ulagati više truda i pažnje baš toj činjenici, a što je uslovljeno i me usobnim natjecanjem naših boraca, koji je bolje da se ukopa. Ta narodna škola natjecanja danas je primila kod naših boraca veću razumjevanje i položilo se ozbiljno shvaćati što znači i natjecati se.

No pored toga, prilikom sve novijih boraca ipak plan vojnog rada ima baš radi toga i svojih smetnji te se on stalno ponavlja, ali ipak od njega se vide sve bolji rezultati.

Sama partijska organizacija nije još uspjela stvoriti autoritet nižih vojnih rukovodioca, t.j. desetara i vodnika, a ta manjkavost više puta baš dovodi do neizvršavanja svih postavljenih zadataka odnosno vojnih naređenja.

Mišljenja smo, da bi bilo pored već donešenih odluka za iskorištavanje vojnih stručnjaka, koji su prešli na našu stranu, da se našim nižim rukovodiocima pruži mogućnost izučavanja karata, ali i pored toga manjkavost kod svih njih jeste i neodgovornost njih kao članova KP pred partijom. Da bi se to još bolje odklonilo potrebno je opet dužnost baš na izučavanju postavljenog teoretskog plana za sve članove KP, te njihovo opet političko-prosvjetno izdizanje. Takove mjere uglavnom su kod nas poduzete.

Općenito stanje naših štabova, brigada i bataljona jeste uglavnom danas srećno, a konačno srećno i kod Omladinske udarne brigade.

5. — SKOJ:

Ukupan broj članova SKOJ-a je 656. Novim prilikom boraca, u koje ima lijepi broj omladinaca, ima neobuhvaćene omladine do 350. Pored svih uspjeha u borbi i radu SKOJ-ovske organizacije ove Divizije nisu još do kraja odklonjeni nedostatci u političkom i prosvjetnom izdizanju samoga članstva i svapomoć koja se daje od partrukovodioca nije dovoljna. Ona veću tome nije dovoljna što partrukovodioci ne shvaćaju, da bi trebalo te mlade komuniste putem partijskih teoretskih sastanaka odgajati i omogućiti im što uspješniji razvitak.

Po tom su poduzete mjere, da se u budućem to ne dešava i da se takav sektaški stav pojedinaca ima odmah odkloniti. Istina je da ti partijski sastanci ne moraju i ne trebaju biti zvanici, već treba biti elastičan kod sazivanja takovih sastanaka i omogućiti kako SKOJ-u, a tako isto i kandidatima da tima sastancima prisustvuju i učestvuju u diskusijama.

Tako er nije do sada bila posve ena op a pažnja neobuhva-
enoj omladini i prilazilo se je k njoj dosta teško, smatraju i, da
ona još nije bliska toliko, da bi se od tih novih pridošlih omla-
dinaca, koji se u stvari ve inom brzo prilago avaju borbi i ži-
votu u našim jedinicama, te da bi se tako istaknute omladince
moglo uvla iti u SKOJ-evsku organizaciju, kako bi putem iste
dobili osim zrelijeg politi kog gledanja na same doga aje još
ve u volju i elan u borbi, te u izgradnji države, a potom i tak-
vim putem komunisti ki odgoj kako bi danas sutra postali la-
novi KP ti najbolji.

Takovo gledanje i takav sektaški stav jest uglavnom do-
nekle odklonjen i biti e još više ja om izobrazbom naše par-
tijske organizacije.

Sa ovime bi završio ovaj mjese ni izvještaj u kome smo
iznijeli uglavnom najhitnije probleme partijske organizacije ove
Divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdrav!
ZA KOMITET:
Todor Milojevi

slučajnih naredjenjima.
Naredjenjima kao, da bi bilo poraj vad donesena odluka na istorijska-
vanje vojnih struktura, koji su prešli na našu stranu, da se našim ni-
šim rukovodilcima pruži mogućnost izučavanja xx karata, ali i pored toga
manjkavost kod svih njih jeste i neodgovornost njih kao članova KP pred
partijom. Da bi se to još bolje odrazilo potrebno je uz opća dužnost
biti na izučavanju postavljenoj teoretskog plana za sve članove KP, te nji-
hovo opće političko-prosvjetno izučavanje. Takove mjere uglavnom su kod
nas poduzete..

Opće stanje naših stabova, brigada i bataljona jeste uglavnom danas
srednjeno, a komandno srednjeno i kod Građanske ulazne brigade.

2.- SKOJ.

UKUPAN broj članova SKOJ-a je 696. Novim prilivom boraca u koje ima
lijevi broj onadimaca ima neobuhvaćene onadimce do 350. Pored svih
uspjeha u borbi i radu SKOJ-evske organizacije ove Divizije nisu još
do kraja otklonjeni nedostaci u političkom prosvjetnom izučavanju samoga
članstva i sva pomoć koja se daje od partrukovodilaca nije dovoljna. Ona
već u tome nije dovoljna što partrukovodilci neuvjerljivo, da bi trebalo
te mlade komuniste putem partijskih sastanaka i sastanaka odvojiti i
ono, učiti in što usješni i ne vitak.

U ovom su poduzete mjere, da se u buduću to ne dešava i da se takav
sektanski stav pojedinaca ima oduh odkloniti. Istina je da ti partijski
sastanci ne moraju i ne trebaju biti zvanični već treba biti elastičan
kod sazivanja takovih sastanaka i ono, učiti kako SKOJ-u, tako isto i
kandidatima da tim sastancima prisustvuju i učestvuju u diskusijama.

Takodjer nije do sada bila provedena opća planja neobuhvaćenoj
onadimci i prilazilo se je k njoj dosta teško, smatrajući, da ona još nije
bliska toliko, da bi se od tih novih pridobio onadimaca, koji se u stvari
većinom brzo prilagodjavaju borbi i životu u našim jedinicama, te da bi
se tako istaknute onadimce moglo uvrstiti u SKOJ-evsku organizaciju, ka-
ko bi putem iste dobili onaj zrelijeg političko, gledanje na same doga-
đaje još veću volju i elan u borbi, te u izgradnji arhiva, a potom i
takvim putem komunistički odgoj tako bi danas sutra postali članovi KP
ti su bolji.

Takovo gledanje i takav sektanski stav jest uglavnom donekle otklonje
i biti još više jačom isobrazbon naše partijske organizacije.

Sa ovima bi završim ovaj mjesečni izvještaj u kome smo iznijeli
uglavnom najbitnije probleme partijske organizacije ove Divizije.

Partijsku - sloboda Narodu !

Drugaraki pozdrav !

Za KOMITET:

br. 6

UPUTSTVO POLITI KOG KOMESARA 8. UDARNOG KORPUSA NOVJ OD 2. JANUARA 1945. POLITI KOM KOMESARU 20. NOU DIVIZIJE O PISANJU BRIGADNIH I DIVIZIJSKIH POLITI KIH IZVEŠTAJA¹

**STAB
VIII UDARNOG KORPUSA NOVJ
2 I 1945**

POLITKOMESARU XX DIVIZIJE

Primio sam komesarski izvještaj za diviziju u dva primjerka,² izvještaje politkomesara brigada, kao i dva broja divizijskog lista. Divizijske mjese ne politkomesarske izvještaje treba slati u etiri primjerka neposredno meni pošto ja svakog mjeseca sa svojim izvještajima dostavljam po jedan primjerak redovnih mjese nih izvještaja komesara divizija politkomesaru Glavnog štaba NOV i POH, C.K.K.P.H. i Oblasnom K.K.P.H. za Dalmaciju. Treba i nadalje obavezno slati po jedan primjerak izvještaja komesara brigada. Posljednji tvoj izvještaj mogao je biti koncizniji. Baš radi toga što se radi o političkim izvještajima oni se ne mogu pisati i podnositi ni po kakvim šemama i šablonima ili nekom zajedni kom i jedinstvenom nacrtu koji bi mogao vrijediti za sve izvještaje koje upu uju politkomesari. Svakako da su kod vas najvažniji politički zadaci bratstvo i jedinstvo Hrvata i Srba, politička pokretnost Divizije van terena Dalmacije, uništavanje dezerterstva itd. Važno je da se u političkom izvještaju istaknu takvi glavni politički problemi, na in rada političkog, ocjena i razvoj komesarskog kadra, odnosi u Stabu Divizije ako ima nekih promjena, značajniji događaji i promjene, novi problemi itd. O tome kako se podnose izvještaji i kakvi bi trebali da budu poslat je ranije jedan dopis komesaru XX Divizije, te predpostavljam da ga nisi dobio i ponovo ga prilažem.³

Iz izvještaja komesara X Brigade druga Maglice Vinka vidi se nekoliko stvari koje je potrebno podvući. Odnos vojnih i političkih rukovodioca u nekim jedinicama te Brigade nije dobar i pravilan. Ovome pitanju treba uvijek posvetiti naročito pažnju pošto se tu ne radi samo o slabijoj partijnosti političkih

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1—1/2, k. 531.

* Odnosi se na izvještaj od 25. decembra 1944 (vidi V tom, knj. 36, dok. br. 94).

* Verovatno se odnosi na uputstvo komesara 8. korpusa NOVJ od 13. oktobra 1944. političkom komesaru 20. divizije o pisanju izvještaja političkih komesara (vidi Arhiv VII, reg. br. 3—4, k. 552).

komesara ili vojnih rukovodioca, nego se radi o jednome od naših najvažnijih zadataka—jedinstvu naše vojske, jedinstvu naših štabova, koji dolaze u red osnovnih i najvažnijih faktora za uspjeh naših jedinica bilo to na vojni kom ili politički kom polju. Uglavnom u najviše služe ajeva politički komesari snose glavni dio odgovornosti za eventualnu podvojenost u štabu brigade, bataljona ili komandi etc. Politički komesari moraju kroz štab, tj. kolektivno rukovodstvo obezbjediti punu samostalnost, slobodu, samoinicijativnost svakome našem komandantu, komandiru. Tek u takvim uslovima mogu se razviti i do i do izražaja najbolje vrline naših komandanata, komadira, vrline neophodne za uspješno komandovanje, odlučnost, upornost i istrajnost. Politički komesari dužni su sa svoje strane doprinijeti sve za pravilnu organizaciju štaba, za pravilnu organizaciju rada štaba kako za vrijeme borbe tako i za vrijeme odmora. Svakako da sloboda i samostalnost ne mogu značiti, upravo isključuju samovoljnost, neodgovornost, familijarnost itd. Naši odnosi su topli, drugarski, ali uvijek i principijelni.

Kada god nema politički plana rada korpusnog obavezni su komesari divizija da izrade jedinstveni plan politički rada za svoju diviziju. Ovo se čini baš radi toga što bi jedinstveni korpusni plan može biti bio po nekada nepodesan za sve divizije jer one imaju neke svoje posebne političke zadatke i probleme koji ne moraju biti opšti, tj. za cijeli Korpus. Planski politički rad omogućuje ne samo sistematski, metodičan i organizovan rad nego omogućuje pravovremenu kontrolu, najbolji uvid u rad i razvoj komesarskog rada. Osim toga, planski politički rad omogućuje da se u velikome broju sitnijih i krupnijih zadataka izgube glavni politički zadaci odnosno problemi. Zato je prošli politički plan rada od komesara Divizije trebao biti takoljiv da komesar X Brigade ne javlja u svom izvještaju da jedinstvenoga političkoga plana prošlih mjesec dana nije bilo.

Pitanje kulturno-prosvjetnog rada je ozbiljan problem u vašoj Diviziji. Naš korpusni list koji se izdaje i ovih dana možda će u mnogome doprinijeti rješavanju ovoga problema. Treba imati u vidu da pored plana politički komesarskog rada treba biti također i jedinstven plan kulturno-prosvjetnoga rada koji će se i uporedo i upotpunjavati se međusobno sa političkim planom rada. Kulturno-prosvjetni rad ne smije biti jednostran. Osim listova, zadnjih novina, priredbi, vojnih vježbi, sportskih takmičenja, naučnih tema, za naše jedinice je jedan od glavnih zadataka održavanje analfabetskih tečajeva. Ovaj zadatak u kulturno-prosvjetnom radu ne dolazi tek na šesto mjesto kako je to komesar X Brigade označio u svome izvještaju. Osvrt na vaše brigadne listove, novine i priredbe da će naš Propagandni otdjel u zajedničkom dogovoru sa mnom.

Kriti ki osvrt na izvještaje politkomesara brigada XX Divizije upu en krajem oktobra drugu komesaru Santiniu⁴ ne nalazi se u arhivi kod mene, zato ga ne prilažem kako sam to gore naveo, pa ako ga na ete dostavite mi jedan primjerak.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomešar-pukovnik
Boško Šiljegovi

BR. 7

**IZVEŠTAJ DIVIZIJSKOG KOMITETA 7. NOU DIVIZIJE
OD 2. JANUARA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPH O
STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U DIVIZIJI¹**

**DIVIZIJSKI KOMITET KPH
VII UD. DIVIZIJE NOVJ
2. januara 1945.**

CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE

Negdje

1. Prilog³

Dragi drugovi,

Šaljemo vam brojno stanje naše partijske organizacije.³ Razlika koja se pokazuje u lanstvu dosta je velika zbog toga što je u prošlom brojnom stanju pokazana kod bivše II-ge i III brigade sumarnost lanstva po spisku, a dok je pokazano kod ostalih jedinica koliko imade lanstva samo na licu, a sada je kod svih pokazano na licu. Isto tako i drugi je razlog to što je II-ga brigada rasformirana⁴ i njezino je lanstvo otišlo u druge jedinice koje nisu u sastavu naše divizije, a niti su potpale pod naš komitet, tre i razlog je taj što nije naš divizion poslao svoje brojno stanje, nego je uzeto od prošlog mjeseca, a i u njemu ima-

⁴ Edu

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu JHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 48/525—527.

² Napisano mastilom.

³ Redakcija ga nije pronašla.

⁴ Po nare enju Štaba 4. udarnog korpusa NOVJ od 6. decembra 1944. rasformirana je 2. udarna brigada 7. udarne divizije, a njenim ljudstvom su popunjene ostale brigade te divizije. Dotadašnja 4. brigada preimenovana je u 2. udarnu brigadu 7. divizije (vidi tom V, knj. 36, dok. br. 12 i 111).

de lanova iz II-ge brigade. Da smo tražili da pošalje svoje brojno stanje ne bi mogao izvještaj da stigne na vrijeme, jer je on udaljen pa ne bi stigao na određeno vrijeme.

Rad našeg komiteta do sada se odvijao redovito, ali zbog pocjepanosti i udaljenosti jedinica jednih od drugih onemogućio je redovit rad samog komiteta da se sastaje redovito.

Kod naše hitave organizacije osjetila se potreba za njenim omasovljenjem i povećanjem kandidata koji bi mogli da u skoro vrijeme uđu u našu partiju. Taj problem se u ovoj i njegovom se rješavanju prišlo.

Problem teoretskog niskog znanja našeg hitavog partijskog aktiva u ovoj se i prišlo se svestrano da ga se rješava, jer je i komitet na svom posljednjem sastanku dao u zadatak da se dadne jedan plan teoretskog proučavanja jedne teme, za mjesec dana, određena je tema »Razvitak društva«, koja se sada sistematski proučava u svim partijskim jedinicama. U samoj organizaciji ne proučava se samo ta tema nego se proučava i ostala naša partijska i oslobodilačka štampa, koja je potrebna da se proučava u hitavoj organizaciji. Težište našeg rada u organizaciji jeste sada uzdizanje naroda na viši nivo znanja naše nauke. Sami rezultati proučavanja naše nauke pokazuju vidne rezultate i kod svih lanova osjetila se prilika za interesovanje i želja za znanjem, jer na sastancima većina partijaca u estvuje u diskusiji i u postavljanju raznoraznih pitanja.

Kursevi koji su se trebali organizovati kod štabova korpusa, još kod našeg nije počeo. Za same kurseve, kada se saznalo da će otpočeti, osjetila se prilika za veliko interesovanje kod većine partijaca.

U svim organizacijama raspravljalo se pitanje nadležnosti između partije i vojnih štabova, koje je sada pravilno postavljeno u svim organizacijama i to se sada postepeno prišlo praktičnom otklanjanju kod svih organizacija, ali se još dešava po nekoj slučaj da imade nepravilnosti jer stari način rada treba postepeno da se otkloni kod svih partijskih rukovodioca.

Kod nekih lanova osjetila se nekritičnost i nedovoljna odgovornost za izvršavanje postavljenih vojnih zadataka kao i neodgovornost za izvlačenje ranjenih i mrtvih drugova, kao i koje se ostavi na bojnopolju — slučaj I-ve brigade u akciji na Gnjilavcu.⁵ Za takove propuste preduzete su sa partijske strane mjere prema onim lanovima koji to dozvoljavaju.

⁵ Dvadeset drugog decembra 1944. jedinice 1. brigade »Vasilj Gačša« i 3. brigade 7. udarne divizije NOVJ i 2. brigade Unsko operativne grupe napale su Cazin i s. Gnjilavac, u kojima su se branili delovi nemačke 373. legionarske divizije i ustaše. Posle obostranih napada i protivnapada, uz obostrano velike gubitke, jedinice NOVJ su se povukle (vidi tom V, knj. 36, dok. br. 101 i knj. 37, dok. br. 28).

Pojavilo se u posljednjem vremenu u našim jedinicama dezerterstvo, kao problem koji organizacija treba u najskorije vreme da riješi. Uzroka za dezerterstvo imade i sa naše strane, jer se dešavaju nepravilnosti prema novomobilisanim sa strane nižih rukovodioca, isto tako nedovoljnog političkog rada sa tim borcima i nedovoljne ekonomske prilike pod kojima jedinice danas žive. To su uzroci sa naše strane koji uvjetuju da se ono pojača. Kod tih novih boraca koji su došli iz Moslavine sa našom jedinicom osjeća se želja za odlazak u njihove jedinice odakle je došao.

Pojavilo se kod partijaca ležernosti i nemoralnosti — slučaj u odredu, zbog čega je smjenjen njihov raniji partijski rukovodioc. Tome se problemu odmah prišlo da ga se riješi i sada se to ne osjeća u tolikoj mjeri a imade sve izgleda da će se to u najskorije vrijeme u potpunosti otkloniti.

Najveći i problem koji se sada momentalno osjeća u našim jedinicama — borba protiv pještova tifusa, jer imade sve uslove da se bolest zahvati, ako se ne bi prišlo najenergичnijem sprječavanju. Toj opasnosti sa partijske strane dat je signal svima partijscima, i prišlo se odmah njegovom suzbijanju, ali nije se sve još poduzelo što bi trebalo da se poduzme. To je i u našoj pozadini najveći i problem, ali imade nepravilnog odnošenja prema tome od strane naših aktivista koji dovoljno ne posvećuju tome pažnju koja pretilo od njega narodu i samoj vojsci — slučaj u Međimurju.

Amnestija koja je data od strane Antifašističkog vijeća, na našem sektoru nije poprimila onaj karakter koji bi trebala da poprими, to se vidi po tome što se neprijateljski vojnici ne predaju, kao što su činili za vrijeme poziva našeg voljenog maršala Tita.

Crta špekulanstva se osjeća sada momentalno kod naše I-ve brigade i u njejoj organizaciji, dok u ostalim jedinicama, kao i u njihovim organizacijama to se sada ne osjeća, jer ostale organizacije kao i jedinice izvršavaju svoje zadatke koji se pred njih postavljaju. Nije se u prvoj brigadi uočio problem momentalan drugarske ljubavi štabova bataljona prema štabu brigade, kao što je to trebalo da se uočilo. To se pojavilo zbog toga što su u taj štab došli novi svi članovi štaba, taj problem u njoj nije još riješen, koga treba riješiti u najskorije vrijeme.

Interesovanje koje se osjeća u organizaciji i u samim masama jeste za sada stanje u samoj Grčkoj i borbe koje se u njoj vode između ELAS-a s jedne strane i Zervasovih trupa s druge strane, kao i mješanje svojih prsta od Saveznika sa svoje strane.

Partijski rukovodioc u odredu »M. M.« koji je bio smenjen je sa svoje dužnosti i na njegovo mjesto postavljen je novi partijski rukovodioc, koji isto sada ne vrši svoju dužnost zbog toga što je

obolio od tifusa, a njegovu dužnost sada vrši pol. komesar, koji imade iskustva u radu sa organizacijom. U ostalim jedinicama za sada nema niti jednog mjesta upražnjeno jer se uvijek nastoji da ne bude ni jedno upražnjeno iako esto partijski rukovodioci eta budu izba eni iz stroja.

Rasformiranjem II-ge brigade bilo se postavilo kao problem pred organizaciju da se to pravilno objasni kako borcima tako isto i narodu, jer je neprijatelj pokušao da svojim parolama ubaci zabunu me u borce i me u narod, da se ona rasformirala zbog velikih gubitaka i da se ne e da kaže narodu zbog ega je rasformirana. Njeno rasformiranje bilo se najviše osjetilo kod vojnih i pol. rukovodioca koji su lanovi partije, a koji su u njoj proveli dugo vremena i ponos[ni suj na njene tradicije koje je ona imala za sobom. Taj problem je za sada riješen, kada je sve upoznato zbog ega je ona rasformirana.

U organizaciji se ne osje a da imade kakovih nepoželjnih elemenata koji bi razrivali naše partijske redove, a isto tako i u samoj jedinici ne osje a se nekih organizovanih grupacija koje bi podgrizale redove jedinice, nego što imade pojedinaca nezadovoljnih i što imade pojedinaca koji nisu raš istili pojmove o našoj borbi, pa nasjednu na neku neprijateljsku parolu koja bi se ubacila u naše redove. etništvo i njegov uticaj u našim redovima razbijeno, ali se još ne zapostavlja, jer se uvijek objašnjava njihova izdajni ka uloga i njihovi primjeri zlo ina koje vrše nad narodom. Jedinstvo i bratstvo u našim jedinicama je zadovoljavaju e i ne nasjeda se na šovinisti ku mržnju, a ukoliko bi se šta i pojavilo odmah se na njega reaguje.

Odnos partijske organizacije iz naše jedinice prema partiji u pozadini poja ava se i povezuje se sve više i više. Pomalo po ima da se razbija zid koji je bio postojao izme u jednih i drugih, ali još nije na visini na kojoj bi trebao da bude. Pomo zadini od naše strane isto tako se poja ava, jer imade slu ajeva gdje etni i bataljonski partruk ode na sastanak partijske jedinice u selu. Zbližavanje i me usobno upoznavanje isto po elo je, dok je ranije bilo rijetko slu ajeva da se to dešavalo.

Kandidata imade malo prema broju ljudstva koje se nalazi u itavoj diviziji. Dešavalo se da u nekim bataljonima, organizacija nema kandidata, to se uo ilo i postavljeno je pred organizaciju da se takove pojave ne smiju da dešavaju i da se što prije otklone. Sa njima se radi ali se još ne polaže dovoljno pažnje na njihov rad koliko bi trebalo organizacija da polaže, jer je to njen rezervoar iz koga se ona omasovljava.

Skojevskoj organizaciji pomo od strane partije daje se što se god više može. Rad u Skojevskoj organizaciji isto tako se poja ao na teoretskom podizanju omladinaca. Sada se prora uje brošura od Kalinjina: »Kakav mora biti komsomolac«. Nepra-

vilnosti izme u Skoja i partije za sada se ne primje uje. Najviše se isti u sa svojom hrabroš u me u ostalima.

Pomo pol. odjela organizaciji za sada se osje a prili na, jer svi drugovi iz pol. odjela shvatili su svoju dužnost i koliko trebaju da dadnu pomo i partiji.

Stanje u samom komitetu je zadovoljavaju e, ne osje a se za sada nikakova trzavica izme u pojedinih lanova ili da se osje a kakovo grupaštvo. Jedinstvo volje i akcije u komitetu za sada zadovoljava. Odnos izme u komiteta i štabova divizije za sada je zadovoljavaju i i ne osje a se nikakovih trzavica. Sve **od-**luke koje štab izdaje komitet sa svoje strane podržava da se u potpunosti izvršavaju.

Direktive koje se postave pred komitet provode se u djelo, nego se još može desiti da se površno provedu ili da se možda koja nepravilno objasni zbog mladosti ve ine lanova komiteta i zbog neznanja, jer i sami lanovi komiteta trebali bi da pro u kroz viši partijski kurs.

Dragi drugovi, ukoliko su još neke stvari manjkale vi se sa svoje strane kriti ki osvrnite kako bi ostali izvještaji bili potpuniji.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Uz drugarski pozdrav,
Milutin Omazi

br. 8

PISMO POLITI KOG KOMESARA 12. NOU DIVIZIJE OD 3. JANUARA 1945. POLITI KIM KOMESARIMA I POMO NICIMA POLITI KIH KOMESARA POTCINJNIH BRIGADA O SARADNJI U DIVIZIJSKIM NOVINAMA, ORGANIZOVANJU RATNE DOPISNE SLUŽBE, TAKMI ENJU I VOJNOM I POLITI KOM RADU¹

**ŠTAB XII. UDARNE DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE**

K. Br. 10, dana 3.1. 1945.

POLITKOMESARIMA I POMO NICIMA POLITKOMESARA XII. PROLETERSKE, OSJE KE UDARNE, I. CEHOSLOVACKE I IV. BRIGADE

Naše Divizijske novine postaju iz dana u dan sve više pravo ogledalo života i rada u našoj Diviziji. One po svojoj formi, po svojoj tehnici obrade stalno napreduju.

Ali drugi dio naših Divizijskih novina, njihov sadržaj daleko je važniji. Ako se njemu ne bude posvetilo dovoljno pažnje, one ne će imati svoga smisla i postat će neinteresantne za naše borce. Samo u tom slučaju ako one budu pisale i raspravljale o onim problemima koji se javljaju u našoj Diviziji i ako budu ti problemi na popularan način obrađivani, samo u tom slučaju naše novine odgovorati će svojoj svrsi.

A o kome ovisi sadržaj naših novina? On ovisi jedino i samo o nama samima, a prvenstveno o politkomesarima, ne samo kao o piscima pojedinih stvari, već kao organizatorima dopisničke službe.

Naše novine imaju uvijek uvodni lanak. Taj uvodni lanak treba uvijek da tretira najaktuelniji vojno-politički problem u našim jedinicama i njemu kao takvom mora se posvetiti najviše pažnje. To je prosto direktivan lanak koji treba da našim rukovodiocima i borcima posluži kao olakšanje za upoznavanje aktuelnih stvari. Ako imamo u vidu kvalitet naših nižih rukovodioca, onda je jasno kako iste lanke treba napisati.

U vezi s tim, politkomesari i pomoćnici politkomesara kao i komandanti brigada u naredne sledeće:

XII. Proleterska. Napisati po jedan lanak vojni ili politički do 15. I., Osječka udarna do 20. I., IV. Brigada do 25. I., a

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1/1—5, k. 883A.

ehoslova ka do 30. I. 1945. godine. Navedeni lanci moraju biti u Stabu Divizije do navedenih datuma. Da li će Vaši komandanti na vrijeme napisati to ovisi o Vama.

Osim toga, pitanje ratne dopisne službe treba već jednom ozbiljno shvatiti. Nije redak slučaj da iz pojedinih brigada uopće ne dođe niti jedan lanak. To važi naročito za Osječku i IV. Brigadu. Tu se najbolje vidi koliko politkomesari smatraju dopisnu službu uopće važnom. A da li je to teško? Nije. Evo zašto i kako treba raditi.

Za ratne dopisnike postaviti pismene i vrijedne ljude koji će zaista raditi. Ali ako se nad istim ne vodi kontrola, ako se njima ne daju direktive i dovoljna pomoć, onda uopće postajanje ratnih dopisnika nema svoga smisla. A ovako je u glavnom u našim brigadama, a to je najbolji dokument kako komesari vode računa o ratnoj dopisnoj službi. Nije dovoljno samo to. Suvišno je postavljanje ratnih dopisnika ako oni kao takovi ne nailaze na nikakovo razumjevanje kod nižih rukovodioca. A ako viši rukovodioci nemaju smisla za taj posao, opet je to ogledalo i legitimacija rada politkomesara brigada.

Dakle, da bi s ovim jednom za svagda prekinuli, da bi prestali pisati i opominjati, založite se više za ovaj rad, dajte nižim uputstvo, organizujte posao i vodite kontrolu. Ako budete samo svaki drugi ili treći dan po pola sata razgovarali sa Vašim ratnim dopisnicima, davali im uputstvo i tražili od njih da Vam polažu računa šta su učinili, onda ćete vidjeti da je i vama znatno olakšan posao i da će dopisna služba biti na boljoj visini. Sem toga, na sastancima sa nižim rukovodiocima nikada ne zaboraviti i ovu temu. Treba da znate jednom za svagda da je dopisni rad služba i kulturno-prosvjetni rad jedan dio i to vrlo važan dio rada politkomesara.

Mi se nalazimo na početku novog takmičenja.² Prije svega potrebno je da ga svi pravilno i svestrano shvatite pa i onda i Vaši borci i niži rukovodioci pravilno shvatiti i svestrano se založiti, a kada stvari budu tako stajale, rezultati neće izostati.

Naše jedinice sada se relativno odmaraju. Ne dozvolite da se taj odmor pretvori u razvodnjavanje naših jedinica. Treba forsirati rad na borbenoj obuci na kojoj će se borci učiniti, a naročito na oštrom i hladnom vremenu. Sjetite se rečenice druga Kalinjina omladini: »Da sam ja vaš rukovodioc ja bi vas natjerao da se svaki dan ukopavate«.

Redovito kad je duži odmor pripremu se mitinzi, ali žalost to nisu mitinzi već »taraban«. Treba dozvoliti da se voj-

² Kako se vidi iz uputstva Štaba 6. korpusa NOVJ od 13. januara 1945, u svim jedinicama 6. 10. i 12. korpusa je 1. januara 1945. otpočelo dvomesečno ukorpusno takmičenje (vidi dok. br. 43).

ska veseli, ali kada je miting onda na njemu treba nešto pametno govoriti. Ako Vi li no ne budete vodili ra una i kontrolu nad mitinzima, onda e biti esta pojava da su mitinzi mjesto i na in gdje se radi sve, samo ne ono što treba. U tom ima iskustvo naro ito naša IV. Brigada.

Drugovi politkomesari! koristite svestrano ovaj odmor. Za vrlo kratko vrijeme prije i emo u ofanzivu i tada ne e biti vremena kao sada za rad.

Koristite ovo pismo i dobro zapamtite postavljene stvari. Mi emo voditi strogu kontrolu i za aljkavo odnošenje slijedi e odgovaraju e kazne.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar p.pukovnik:
Kraja i Josip

BR. 9

**IZVEŠTAJ DIVIZIJSKOG KOMITETA 12. NOU DIVIZIJE OD
3. JANUARA 1945. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA SLAVONIJU
O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U DECEMBRU
1944. GODINE¹**

**DIVIZIJSKI KOMITET
XII. UDARNE DIVIZIJE**
Dana 3. I. 1945. god.

OBLASNOM KOMITETU K.P.H. ZA SLAVONIJU

Izveštaj za mjesec prosinac
1944. god.

Politi ko stanje: Prošlih mjesec dana u našoj diviziji naro ito se zapazilo interesovanje za vanjskopoliti ke doga aje. Dok su se prije više interesovali samo za vojni ke doga aje a sada se zapazilo interesovanje i to naro ito za doga aje u Gr koj i za stvaranje jedinstvene vlade. To su dva osnovna problema od kojih se kretala diskusija prošlih mjesec dana.

Sukob u Gr koj izme u Engleske vojske i gr kih partizana — kod jednog djela boraca a i kod mladih lanova partije po-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak originala u Arhivu VII, film 48/558—561.

stavilo se je pitanje da li bi moglo i kod nas do i do takovog sukoba. Kod starih boraca, a što se izrazilo naročito u 4. eškoj brigadi, mržnja prema Englezima, a šta više i spremnost da se biju i s njima. Po tom pitanju održali smo sastanke u cijeloj Diviziji, po četama, na kojima se pravilno razjašnjavalo ko je kriv za sukob u Grčkoj. Djelomično se uspjelo kod jednog dijela boraca uvjeriti ko je kriv za isti sukob ali kod jednog dijela još uvijek vlada sumnja da li bi se moglo to dogoditi kod nas.

Pregovori o stvaranju jedinstvene vlade² također nisu još u potpunosti razjašnjeni borcima, ali u glavnom onaj strah koji je vladao da će se povratiti staro znatno je uklonjen pravilnim tumačenjem o jedinstvenoj vladi, kakova ona treba da bude, kome polažemo računa i da se ne odstupa od odluka AVNOJ-a.

Utjecaj Matijeka odrazio se na borce koji su bili u odredima i nalazili se oko svojih kuća, došavši u Brigadu jedan veći i broj je dezertirao. Većina dezertera jeste sa županjskoga kotara, gdje Matijek ima još prilično velikog utjecaja. Zadnjih 15 dana dezerterstvo je prestalo jer smo odmah prišli pojačanom političkom radu a tako isto i vojni kome. Usporedo sa političkim radom i tumačenjem stanja u našoj zemlji i ko želi da oni napuste jedinice mi smo pristupili i kažnjavanju prema vojničkim pravilima o dezerterima.

Dolazak Crvene armije i njezino približavanje općenito kod boraca stvorilo je dosta dobro raspoloženje. Svakodnevno vodi se diskusija o Crvenoj armiji, o tome kada ćemo se sastati sa njom, kako ćemo onda zajednički i naprijed. Uopšte kod boraca vidjelo se da vlada velika ljubav nasprama Crvenoj armiji i da se otkuže njen dolazak. Još uvijek se nađe i koji govore treba čekati Crvenu armiju, zašto da sada u posljednjim fazama gignemo. To su većinom stariji ljudi i novomobilisani, dok kod starijih boraca ne opaža se ovakovih tendencija.

Tendencija otklapanja glave koja je vladala kod jednoga djela boraca, i to starijih, znatno je uklonjena, a naročito u XII. prolet. brigadi, IV. i 4. eškoj brigadi, dok u Osječkoj brigadi prošli mjesec, uslijed nekoliko neuspjeha u borbama i izbacivanjem jednog većeg broja rukovodioca iz stroja, moral i borbenost znatno je opala. U Osječkoj brigadi ima već i broj novih boraca koji još nisu bili u borbama, tako da će se to stanje opet popraviti nakon nekoliko uspješnijih borbi.

Kod partijaca i SKOJ-ovaca i kod jednog dijela boraca vlada interesovanje za izbore. Postavljaju se pitanja da li će izbori biti javni ili tajni, šta će biti sa onima koji glasaju za kralja i tko će sve imati pravo glasati.

- Odnosi se na stvaranje jedinstvene vlade Demokratske Federativne Jugoslavije u vezi sa sporazumom Tito — Subašić od 2. novembra 1944 (vidi »Oslobodilački rat«, 2. knj., str. 540—542).

Odnos prema narodu i prema N.O. Odborima jeste dosta pravilan, kod boraca još uvijek se postavlja pitanje: treba svi koji se nalaze u vojno-pozadinskim ustanovama i N.O.O. a koji nisu prošli kroz borbene jedinice da se mobilišu i da omirišu baruta.

Rad sa narodom gdje se nalazila naša divizija bio se svodio na održavanje kulturno-prosvjetnih priredaba, održavanje mitinga na kojima se govorilo o političkom stanju vani i kod nas. Veze sa antifašističkim organizacijama i N.O.O. bile su nešto bolje nego prošli mjesec. Po pitanju zajedničkog rada i djelovanja za vrijeme našeg boravka na okrugu Brod povezali smo se sa Okružnim komitetom i doneli zajednički plan rada. Narod na terenu gdje smo se kretali voli N.O.B, a naročito voli N.O.V., dok u selima Kondri, Majar, djelomično Ljevanjska Varoš i Gašinci, kotar Rakovo, vidjelo se da ima znatnog utjecaja Maček i ustaški pokret jer su mnogi iz tih sela ustaše.

Organizaciono stanje: Ukupan broj članova u našoj Diviziji iznosi 707. Od prošlog izvještaja 46 partijaca više. Partijska organizacija u XII., IV. i V. brigadi znatno se poboljšala i broj članova povećala. XII. Ud. prolet. brigada broji 10 članova više nego prošli mjesec. IV. Brigada broji 36 članova više nego prošli mjesec, od tih 36 14 je primljeno novih, a 22 su došla iz odreda koji se je rasformirao. U V. brigadi povećao se broj za 11 članova. U Osječkoj brigadi za protekli mjesec opao je broj članova partije za 24. Novoprimljenih za protekli mjesec imade 9 članova, novopridošlih iz odreda 13 a izbačeno iz stroja što ranjenih i poginulih 40 (od toga 20 poginulo) a šest otišlo na druge dužnosti. Divizijski komitet nije pravilno rasporedio partijski kadar u brigadama, što se znatno i odrazilo na stanju u Osječkoj brigadi. Nije se imalo u vidu da u Osječkoj brigadi imade preko dvije stotine Rusa i 177 Talijana, ukupno 400, iz kojih se ne može regrutovati i crpiti novi kadar. Divizijski komitet prošli mjesec nije bio potpun, falio je jedan član komiteta, što je znatno otežalo pravilan rad Divizijskog komiteta. Član Divizijskog komiteta sekretar V. brigade — unatoč pomoći koja mu je pružena i konkretnih uputstava na sastancima Divizijskog komiteta, drug se nije snašao i nije zadovoljio kao član Divizijskog komiteta. Mi smo mislili da će uz dobru pomoć i da zadovolji, međutim drug nije zadovoljio, u radu nema dovoljno širine i nije mogao da savlada organizaciju. Na sastanku Divizijskog komiteta na kojemu je prisustvovao i on došli smo do zaključka da drug ne može biti član Divizijskog komiteta a s time su se složili i članovi iz Oblasnog komiteta.® Drug bivši sekretar XII.

^a Rečeno je o Oblasnom komitetu Komunističke partije Hrvatske za Slavoniju.

Brigade, koji je sada komesar Brigade, također se nije dovoljno snašao kao partijski rukovodioc i mnogo je bolje odgovarati rad kao komesar Brigade. Za sekretara XII. Brigade mi smo predložili Nikolu Bjelca, bivšeg pomoćnika, komesara I. Bataljona u IV. Brigadi, koji je svršio viši partijski kurs sa dobrim uspjehom, i Oblasni komitet se složio da isti drug primi dužnost sekretara XII. Brigade i kao član Divizijskog komiteta. Za sekretara Oblasne Brigade mi smo predložili druga Korakaš Matu, koji se nalazi u bolnici, međutim on još nije izašao a Oblasni komitet predložio nam je druga Sironju iz jednog okružnog komiteta, međutim i taj se u međuvremenu razbolio, tako da u Oblasnoj brigadi još uvijek vrši dužnost isti sekretar.

Divizijski komitet kao cjelina još uvijek nije rukovodioc u Diviziji. Zaključci Divizijskog komiteta nisu se u potpunosti sproveli u život, a i sami članovi Divizijskog komiteta u radu nisu dovoljno samostalni a sekretar (bivši) XII. Brigade u radu je dosta aljkav i sitnjar. Divizijski komitet kao rukovodioc uspio je da ipak riješi mnoge probleme u Diviziji. Od prošlog mjeseca do sada Divizijski komitet mnogo se više osjetio kao rukovodioc u Diviziji.

Part. biro i u našoj Diviziji nisu još u potpunosti rukovodioci u bataljonima iako se stanje u mnogim bataljonima znatno popravilo i neki bataljonski part. biro i postali su rukovodioci u bataljonima. Da bi se podigao autoritet part. biroa i da bi članovi part. biroa stvarno postali rukovodioci u bataljnu, Divizijski komitet je zaključio da na sastanke partijskih elija dolazi po jedan član part. biroa koji nije član iste jedinice. Od prošlog izvještaja pa do danas znatno se popravila odgovornost kod članova partije iako još uvijek odgovornost članova partije jeste slaba.

Partijske elije održavaju redovito sastanke ali na tim sastancima članovi partije, koji su vrlo mladi, nisu u stanju da prenesu partijske direktive i da samovoljno⁴ riješe probleme koji postoje u njihovim jedinicama.

Divizijski komitet a možemo reći i cijela part. organizacija prosto su zapustili teoretsku izgradnju, a što je znatno suzilo perspektivu samog Divizijskog komiteta a da ne govorimo o part. biroima i partijskim elijama. Jedan od najvažnijih problema koji stoje pred Divizijskim komitetom jeste teoretska izgradnja. Mi smo na sastancima doneli zaključak da je samostalno svaki sekretar brigade stvoriti plan o prouavanju materijala i to članke iz »Naprijed« i ostalih naših listova, međutim u radu nije bilo upornosti tako da se direktive i zaključci Divizijskog komiteta nisu sproveli u život.

⁴ Verovatno se misli: samostalno.

Pitanju kadra naša part. organizacija posvetila je najviše pažnje i pokraj gubitaka i prekomandovanja i davanja drugova u narodne odbore mi smo uspjeli da broj ano oja amo našu organizaciju, ali nismo uspjeli da kvalitativno poboljšamo. Kadar u našoj Diviziji za sada je potpun.

Polit, komesari eta su vrlo mladi i ne mogu da samostalno tuma e borcima politike dogaje i da samostalno riješavaju probleme u svojim jedinicama. Pilot, komesari bataljona, iako su znatno odsko ili od polit, komesara eta, još uvijek nisu dovoljno samostalni i nemaju dovoljno znanja i širine u radu. Polit, komesari brigada prili no zadovoljavaju, a u etvrtu brigadu došao je novi komesar koji je prije bio komesar bataljona u Osje koj brigadi. Drugovi komesari još uvijek se ne udubljuju dovoljno u probleme. Polit, komesar Divizije, ujedno lan Divizijskog komiteta, u radu je agiln i stvari postavlja dobro ali nema dovoljno takta i na ina u ophoenju sa nižim rukovodiocima.

Vojni ki kadar sastavljen je u glavnom od dobrieh boraca koji ne posjeduju teoretskog znanja tako da u u cijeloj diviziji skoro ni jedan komandir ne zna itati kartu i što više i mnogi komandanti bataljona. Partijska organizacija nije uspjela kod vojnih rukovodioca i djelomi no niti kod politikih da stvori ljubav za u enje i za knjigu.

Rad sa **skojem**: Naše partijske jedinice i part. biro i nisu dovoljno posvetili pažnju SKOJ-evskoj organizaciji, tako da su brigadni komiteti više samostalno radili. SKOJ-evci svojim radom mnogo pomažu partijskoj organizaciji u riješavanju svih problema. SKOJ-evci su najbolji omladinci, najbolji borci a naro ito su aktivni SKOJ-evci u IV. Brigadi, gdje je SKOJ uspio uz pomo partije da zainteresira svu omladinu a što se odrazilo i u radu na kulturno-prosvjetnom polju i u natjecanju. U Osje koj brigadi zadnjih mjesec dana izba en je dosta veliki broj SKOJ-evaca a primljen je tako isto ve i broj, tako da se sad SKOJ-evska organizacija sastoji od novih i mladih lanova. Jedno od glavnih pitanja koje treba riješiti sa SKOJ-evskom organizacijom a to je teoretska izobrazba mladih SKOJ-evaca. Povezanost izme u partije i SKOJ-a najbolja je u IV. Brigadi, dok u Osje koj brigadi nešto je opala pošto su sekretari bataljonskih part. biroa izba eni iz stroja a dva štaba su u potpunosti izmenjena.

Broj ani izvještaj o SKOJ-u ne mogu Vam poslati jer sekretar XII. Prolet, brigade nije poslao i odnosi se po pitanju izvještaja dosta neodgovorno, a tako er nije poslao niti sekretar IV. Brigade.

U eškoj brigadi imade 130 SKOJ-evaca, u Osje koj broj SKOJ-evaca 130 a u pomo nim jedinicama Divizije 84 SKOJ-evaca.

Politi ko-prosvjetni rad: Politi ki rad prošlih mjesec dana sastojao se u objašnjavanju vojno-politi ke situacije, sukoba u Gr koj, stvaranja jedinstvene vlade, o amnestiji, o proglašenju TITA narodnim herojem, o podržavljanju neprijateljske imovine, i u vezi s time odluke II. zasjedanja AVNOJ-a i III. zasjedanja ZAVNOH-a.

Kurturno-prosvjetni rad sastojao se u glavnom u izdavanju džepnih i zidnih novina, davanju usmenih novina, ske eva i kulturno-prosvjetnih priredaba. Kulturno-prosvjetni rad nije još obuhvatio široke mase boraca, još uvijek se svodi na pojedince. Džepnih i zidnih novina izlazi prili no veliki broj ali je njihov kvalitet i sadržaj dosta slab. Mnogi drugovi i rukovodioci pisali su džepne novine samo da ih imaju na broju, a ne da ih kvalitativno poboljšaju i da džepne novine izvrše svoj kulturno-prosvjetni zadatak.

Vojni ki rad: Vojni ki rad prošlih mjesec dana sastojao se u obu avanju vojnih rukovodioca kako treba komandovati, i u ilu se topografija, tj. itanje karte. Partija si je postavila kao zadatak da nau i borce ukopavati se. U istome radu ima znatnih uspjeha iako još uvijek borci ne cijene dovoljno kopanje rovova.

Drugovi komandanti i komandiri još uvijek ne znaju komandovati, istr avaju kao borci, kao juriša i, tako da smo zadnjih mjesec dana imali znatnih gubitaka. Prošli mjesec uslijed nevojni kog postavljanja Štaba Divizije, koji se nalazio u neposrednoj blizini prvih strelja kih strojeva, izgubili [smo] komandanta Divizije⁵ i jednog komandanta bataljona.

Polit, odjel naše divizije prošli mjesec sastojao se svega od dva lana i isti drugovi dali su nam mnogo pomo i u radu. Odnosi izme u Divizijskog komiteta i Polit, odjela su dobri, postoji puna koordinacija u radu, a nastoja emo da se odnosi još više prodube, što e znatno koristiti radu.

Uz drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Franjo Serti

⁵ Milan Stanivukovi , narodni heroj, poginuo je kod s. Levanjske Varoši (blizu akova) 27. decembra 1944. u borbi protiv nema kih okupatora i ustaša (vidi tom V, knj. 36, dok. br. 108 i knj. 37, dok. br. 35).

**BROJNO STANJE PARTIJSKIH ORGANIZACIJA
za mjesec prosinac**

XII Ud. diviziji!

3. I 1945.

JEDINICA	Broj članova diviz. komit.	Broj bataljonskih biroa	Broj članova batalj. biroa	Broj četnih ćelija	Broj štabnih ćelija	Broj ostalih ćelija	Broj svih ćelija	Broj oficira i komesara članova partije	Broj podoficira članova partije	Broj partizana članova partije	Broj žena članova partije	Broj svih članova partije	Socijalni sastav						Nacionalni sastav				
													Radnika	Seljaka	Obrtnika	Namještenika	Intelektualaca	Oficira i podoficira članova partije	Hrvati	Srbi	Ostale nacije	Broj kandidata	
Štab XII Ud. diviz.	1				1		1	3				3				1	1	1	3				
Pomoćne jedin. XII udarne divizije		1	11	11	1		12	16	28	23	8	75	12	34	19	4	6		32	36	7	14	
III Udarne proler. brigada	1	4	25	21	5		26	64	67	48	13	217	47	114	27	15	12	2	91	123	3	21	
Osječka Ud. brig.	1	4	24	16	4	5	25	64	37	20	4	122	21	62	16	5	16	2	43	74	5	9	
IV brigada	1	5	31	21	6	1	28	66	50	40	6	161	64	63	10	10	14		75	72	14	27	
Češka brigada		3	21	13	4	2	19	64	28	16	4	121	38	33	26	19	5		8	5	108	22	
Konjički eskadron					1		1	6	—	2	—	8	—	6			1	1	1	7	—	1	
Ukupno	4	17	112	82	22	8	112	283	210	149	35	707	182	312	98	54	55	6	253	317	137	94	

Sekretar div. kom.
Franjo Serti

br. 10

NARE ENJE ŠTABA 17. UDARNE BRIGADE 28. NOU DIVIZIJE OD 3. JANUARA 1945. ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA DA SE ODRŽE BATALJONSKI, ETNI I VODNI SA- STANCI POVODOM NEPRAVILNIH POSTUPAKA BORACA I STAREŠINA PREMA NARODU I ORGANIMA VLASTI¹

STAB B.2²
BROJ 1/45.

Dana 3. I. 1945.

ŠTABU BR. 211, 212, 213, 214
KOMANDI BR. 217³

Položaj

1. — Naši vojni i politički rukovodioci već su prilično ovladali svojim brojevima i jakim jedinicama, naši novi borci već su se prilično upoznali sa postupcima, vladanjem vojnika NOV, ali u zadnje vreme primjećeno je nekoliko nezdravih pojava kod naših boraca. Tako na primjer dvojica drugova iz Čete za vezu obilazila su po selu Zagonima i tražila hranu, bez obzira da li su ekonomski i intendanti već sakupljali hranu, i prema tome skurali i za njih. Takav način već nije pravilan a kamoli još i to što su isti borci samovoljno skinuli slaninu sa tavana jednog odbornika iz Zagona.

Nadalje naši borci nemaju ispravan stav kada u postupku sa narodom ovih sela sve ljude smatraju etničkim elementima. Svi ljudi iz ovog kraja nisu » ikani«⁴, a osim toga naš zadatak je da ovaj narod što prije pridobijemo za sebe. Tako su prema podacima neki drugovi iz III. bataljona naše Brigade u selu Dragaljevci oduzeli vojničke cipele jednome mladiću u čiji je otac stari partizan, a isti mladić je sikirom sasjekao jednoga gestapovca u svojoj kući i od njega oteo iste cipele. Osim toga oduzeli su u istoj kući i nešto hrane. Ovaj svoj postupak su ti borci temeljili na pretpostavci da su vojničke cipele i jedna vojna torbica, na osnovu čega su oni smatrali da su isti ljudi etnici. Greška je dakle u tome što oni nisu dobro raspitali čija je to kuća, kakovi su ljudi, a onda tek nakon odgovora sa pouzdanim ljudima iz sela poduzeti rekviriranje ili konfiskaciju. Svima bor-

¹ Original (pisan na mašini, irilicom) u Arhivu VII, reg. br. 19/4, k. 1136.

² Šifra 17. brigade 28. NOU divizije (vidi tom IV, knj. 31, dok. br. 82).

³ Odnosi se na 1, 2, 3. i 4. bataljon i na Četu za vezu.

* Reč je o etnicima.

cima treba skrenuti pažnju da se tako ne smije prilaziti narodu i smatrati svakoga etnikom.

2. — Neke komande eta pored upozorenja i postoje ih propisa odpuštaju ljude iz jedinice bez odobrenja štaba bataljona, a onda im još ne daju ni ništa pismeno, pa takove drugove sre u naše patrole i vraćaju ih, hapse ih, sprovode u štabove i t.d., konkretan primjer komanda III. ete III. bataljona, koja je bez ikakve objave ili ikakvog pismenog odobrenja odпустиła jednoga druga.

3. — Stoku za klanje mi na ovom terenu dobivamo od naroda. Nakon klanja stoke naši intendanti su vraćali kožu seljacima. Nama su kože neophodno potrebne, i zato u buduću ne treba takoiniti. Seljacima dati propisne priznanice a kožu predati komandama mjesta, a ukoliko nema komande mjesta predati narodno-oslobodilačkom odboru.

4. — Nadalje treba paziti kakve priznanice intendanti daju seljacima za skupljenu hranu. NOO-i imaju naređenje da bilježe odnosno da sa uvaju potvrde na sakupljenu hranu za vojsku kako bi se tako vidio njihov rad. Međutim jedan naš intendant napravio je trebovanje na 300 kg. kruha, 30 kg. masti, i t.d., a doti ni odbor je to trebovanje pokazao kao potvrdu na sakupljeni kruh i mast, dok u stvari je sakupio svega 3—4 kg. masti i nešto malo kruha. NOO-ma ne treba davati trebovanje jer to nije pravilno, već im uputiti pismo da za potrebe vojske sakupe izvjesnu količinu hrane, a tek onda kada oni sakupe, i na onoliko koliko sakupe, davati potvrde.

5. — Komanda mjesta je poradila u narodu da narod za vojsku na Božić donosi darove i vojsci i našim ranjenicima. Ista komanda mjesta zamolila nas je da bilježimo koliko darova budemo primili i da im javimo, te da oni prema tome vide rezultat svoga rada odnosno da vide raspoloženje naroda.

6. — Da bi se ti izvjesni nedostaci otklonili a osim tih još i kojekakvi drugi na koje se nailazi u jedinici, naređujem da svaki bataljon po tim pitanjima održi bataljonske, etne i vodne sastanke sa konkretnim uputama koje će tada dati borcima. Nadalje mobilisati na taj posao snage SKOJ-a i Partije kako bi te probleme što uspješnije rešili i stvorili jedinicu sa visokom političkom svješću.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar-major:
Bosanac T. Krsto

Zabranjeno borcima
oduzimanje hrane od
građana.⁵

⁵ Dopisano mastilom.

br. 11

IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 1. TENKOVSKJE BRIGADE OD 3. JANUARA 1945. POLITI KOM KOMESARU 8. UDARNOG KORPUSA NOVJ O VOJNO-POLITICKOM STANJU I POLITI KOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI¹

**POLITKOMESAR
I TENKOVSKJE BRIGADE**

Br. si.

Dne 3-1-1945 god.

STABU VIII KORPUSA

(Za politi kog komesara)

Položaj

I. *Brojno stanje* brigade iznosi oko 1550 boraca, ali se ovo brojno stanje poveća jer se brigada pomalo popunjava. Od toga je Srba 20%, Hrvata 25%, Slovenaca 40%, Crnogoraca 12% i ostalih 3%. Radnika ima u brigadi 60%, zemljoradnika 35%, intelektualaca 5%.

Brigada je sastavljena od boraca koji su bili upućeni iz domovine na tenkovski kurs u Italiju odnosno Afriku² (oko 300 — od toga oko 100 boraca iz 1941. g.), od boraca koji su došli iz kraljevske vojske (oko 600), od drugova kojima se poponila u Italiji i koji su došli iz internacije i kao prezdravljeni iz bolnice i od boraca kojima se sada popunjava brigada na terenu Hercegovine i Dalmacije.³ Uz štab brigade vrši se sada tenkovski kurs na kojemu treba da se izvježbaju nove posade za popunu gubitaka u stru i ljudstvu u toku dosadašnjih borba.

II. *Opće stanje i problemi.* S obzirom na to kakvo je bilo ranije stanje u brigadi, brigada je mnogo napredovala na svim poljima rada i saživila se u cjelinu. Ranije su bili nezdravi nacionalni odnosi, nezdravi odnosi između starih i novih boraca,

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 3—1/2, k. 531.

² U El Khatatbi (kod Kaira, u Egiptu) otpočeo je 27. marta 1944. rad Tenkovske škole NOVJ, formirane uz pomoć vojnih vlasti Velike Britanije. Prva grupa slušalaca završila je 30. aprila, a 19. maja 1944. je otputovala u Italiju. Druga grupa slušalaca započela je rad 1. maja 1944. (Vidi arhiv VII, reg. br. 18—2, k. 15).

³ Brigada je formirana 16. jula 1944. u Gravini (u Italiji) po naređenju Vrhovnog štaba NOV i POJ. U avgustu i septembru Brigada je prebačena na ostrvo Vis (vidi Arhiv IRP Jugoslavije, dok. br. IVs — 113/44. fond VŠ).

nezdravi odnosi izme u boraca i njihovih komanda i štabova kao i štabova me usobno. U tom pogledu je brigada napravila velik preokret. Ukoliko po tim pitanjima još postoje nedostaci, svedeni su na pojedince, koji su uo eni, sa kojima se radi, a oni nemaju uticaja na ostale borce, koji su uvijek spremni da osude njihovo negodovanje kao neopravdano. Ranije je bila masovna pojava pijan enja — danas isto tako i ta pojava je ograni ena na izolovane primere. Malo ve i problem je odnos kod drugarica — gra anka, pojavilo se i zaljublivanje unutar brigade. Ta pojava nije još dovela do kakvih štetnih posledica, ali se po njoj oštro udara. U posljednje vreme borci masovno traže odsustvo ili slobodan izlaz u varoš jer je tobože brigada na odmoru, — no odsustvo se odobrava samo u izuzetnim slu ajevima starim borcima. Poslije akcije na Knin⁴ bilo je mnogo negodovanja protiv pješadijskih jedinica, odnosno bolje re eno protiv njihovih rukovodioca. Kao osrednje pitanje se je iznosilo da je bilo izgubljenih nekolicina tenkova zbog toga jer su se mješali u komandovanje našim jedinicama pojedini niži rukovodioci (komandiri i komandanti bat.) pješ. jedinica i jer su davali neta ne podatke o neprijatelju i njegovom naoružanju, naro ito u pogledu protikolskog oružja i mina. Radi se mnogo na tome da se nedostatake u pogledu sara ivanja sa pješadijom pravilno objasni, a me usobni odnosi izme u rodova vojske apsolutno poprave.

III. *Politi ki rad.* Politi ki rukovodioci bataljona, naro ito I i II, odgovaraju svojoj dužnosti i mogu odgovoriti i ve im zadacima. Iskustvo i izgradnja etnih polit, rukovodioca je slabija, ipak bi nekoji od njih ve mogli odgovoriti dužnosti bataljonskih rukovodioca. Jer brigada živi ve inom raštrkana u manje jedinice, ete i vodove, to se kao posebno pitanje postavlja izdizanje nižih politi kih rukovodioca.

Politi ki rad se je odvijao dosta redovito iako je bio otežan zbog raštrkanosti brigade. Prora ivala se je teku a literatura, novine, brošure, naro ito »Borba« i »Politika«. Povremeno se je davala politika situacija. Prevodilo se je i na slovena ki jezik ali nedovoljno jer tehnika još nije dobro organizovana. Potrebna bi bila originalna literatura na slovena kom jeziku. Preko konferencija radnih, političkih i vaspitnih su se otklanjali razni nedostaci i greške i postavljali budu i zadaci borcima.

Postoji jedinstveni plan političkog rada, ali su ga se jedinice do sada malo pridržavale. Na političkom savjetovanju 20-XII- bili su postavljeni slede i zadaci za budu i politički rad: 1. U vršenje discipline, 2. postaviti pravilan odnos do narodne

⁴ Knin je oslobo en 4. decembra 1944 (vidi dok. br. 3, objašnjenje br. 3 i tom V, knj. 36, dok. br. 98).

vlasti i vojno-pozadinske vlasti, 3. postaviti pravilan odnos do ostalih rodova vojske, 4. postignuti pravilan odnos do drugarica van i unutar brigade, 5. uvati i u vršivati bratstvo i jedinstvo, 6. izdi i i pomo i nižim polit, rukovodiocima i stvarati novi kadar, 7. postaviti jedinstveni plan političkog rada, 8. planski raditi na kulturno-prosvetnom polju, 9. srediti i u vrstiti intendanturu te razviti ose ajne odgovornosti u pogledu uvanja vozila i goriva.

Zatim je bio postavljen jedinstveni plan političkog rada. Najprije je potrebno proraditi teme iz starog plana koje se nisu proradile, naročito teme o nacionalnom pitanju u Jugoslaviji, o federativnom ureenju Jugoslavije i o izgraivanju pojedinih federalnih država. Zatim pre i na nove teme koje su slede e: 1. Jedinstveni narodno-oslobodilački front — velika tekovina naše borbe, 2. Bratstvo i jedinstvo naših naroda, 3. Istorijsko mjesto nove Jugoslavije, 4. Izdajnički rad pokvarene klike oko Maeka, 5. Velika oslobodilačka misija Crvene armije, 6. Oružano bratstvo naše i bugarske vojske, 7. Ideja sveslavenstva, 8. Uloga antihitlerovske koalicije, 9. Francusko-sovjetski sporazum o savezu i uzajamnoj pomoći.

Kao materijal za teme poslužiti će odgovarajućim lancima i listovima »Borba«, »Naprijed« i »Nova Jugoslavija« te brošura »Oslobodilački rat« prvi i drugi dio.

IV. *Kulturno-prosvjetni rad* je bio prilično dobar. U prvoj polovini mjeseca, kad je bila brigada više razdrobljena, nije bilo ve ih javnih priredaba i radilo se ve ino unutar jedinica. Najviše su se davale usmene novine i razna predavanja i redovito su izlazile dva puta mjesečno zidne novine, po nekim jedinicama i džepne novine, a jedanput mjesečno etni i bataljonski list te bataljonski omladinski list. U drugoj polovini decembra jedinice su davale i ve i broj i javnih priredaba od kojih su nekoje potpuno zadovoljile. Izvršene su sve pripreme za izdavanje brigadnog lista koji će po eti izlaziti u mjesecu januaru, a sprema se i ve a brigadna priredba. Me u novodošlim drugovima ima nepismenih sa kojima se pojedinačno radi.

V. *Ishrana* boraca je bila uglavnom dobra, ali se borci tuže da im je nedovoljno. Odjelo i obu a je u dobrom stanju, osim kod novodošlih drugova koji su veoma slabo obu eni, bez šinjela, te bi u tom pogledu trebalo što hitnija pomoć.

Nekih naročito ih oboljevanja nije bilo. U Južnoj grupi brigade izvršen je bio pregled nad celokupnim ljudstvom te je bio prona en jedan slučaj venerične bolesti. isto a i red održavaju se.

Zaključak: Stanje u brigadi nije loše. Disciplina je dobra, nekih naročito ih ispada nije bilo, teže je održavati disciplinu kod šofera koji su mnogo na putu. Nedostaci i greške se uo avaju i

na vreme uklanjaju. Zalaganjem da se izvrše postavljeni zadaci i odvija politički rad po planu može se postići mnogo više i uspješni na svim poljima. Brigada može da odgovori postavljenim zadacima iako su velike poteškoće zbog same podjele brigade i njenog rukovodstva i zbog udaljenosti pojedinih njenih djelova.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P. Politkomesar: p.pukovnik
France Hočevar

BR. 12

**MESE NI IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIKOG KOME-
SARA 20. KRAJIŠKE BRIGADE 39. NOU DIVIZIJE OD 3. JA-
NUARA 1945. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU
KRAJINU O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE
U BRIGADI¹**

**POM. POL. KOMESARA
XX KNOU BRIGADE
3-1. 1945 god.**

Mjese ni partijski
izveštaj dostavlja

OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA B. KRAJINU.—

Dragi drugovi,

U prošlom mjesecnom izvještaju² naveo sam da svaka voj-
nička jedinica ima svoju partijsku ćeliju, osim nekih pratećih
vodova, intendanture i t.d. Za ovaj mjesec dana oformili smo
ćelije tamo gdje ih nije bilo, ali još uvijek ne postoje ćelije u
radnom vodu III bataljona, zatim u sanitetskom vodu brigade i
tehničarima kojih radionici brigade. Za oformljenje ovih partijskih će-
lija postoji objektivna mogućnost, te se može i ovih dana oform-
iti, povlačeći neke članove partije iz drugih ćelija i primanjem
novih drugova u partiju.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1/5,
k. 1283.

* Odnosi se na izveštaj od 26. novembra 1944 (vidi Arhiv VII, reg.
br. 18—3, k. 1282).

Tako er u prošlom izvještaju govoreno je o tome da nedostaje partijski ruk. i politički kadar (komesari eta i polit, delegati). Ovaj problem, t.j. popuna političkog i partijskog kadra u glavnom smo riješili, nešto uzdižu i na više funkcije drugove koji su ve postojali u brigadi, a jedan broj smo dobili preko štaba naše divizije. Naime, pripojenjem bivšeg Timarskog odreda⁵ našoj brigadi, uz njega smo dobili jedan broj toga kadra, izme u ostaloga: komesara bataljona (bivšeg komesara toga odreda, druga Rizvanbegovi a Envera), zatim jednog komesara ete i dva polit, delegata. Osim toga dobili smo dva pomo nika komesara eta a koji su se do tada nalazili u brigadi Narodne odbrane, jednog druga kojega smo postavili za bataljonskog rukovodioca SKOJ-a, jednog komesara bataljona, druga Baji a Nikolu, koji je kod nas došao po završetku srednjeg part. kursa.

U toku ovoga mjeseca dana sa dužnosti su smjenjeni: komesar IV bataljona drug Zec Boško i jedan komesar ete, drug Boži Vlado, isti iz IV bataljona.

O ovim drugovima, te o nužnosti smjenjivanja njih i povla enja sa dotadanje njihove funkcije, bilo je govora na prvom sastanku divizijskog komiteta, kao i u prošlom izvještaju kojega sam vam poslao.

Komesar bataljona povu en je i poslat po odluci komesara divizije⁴ na raspoloženje štabu Korpusa⁵, a komesar ete Boži povu en je i nalazi se do daljnjeg kod štaba brigade.

Završetkom partijskog kursa, koji je održan u Prijedoru, došlo nam je 7 drugova, jer je jedan prije završetka kursa povu en u brigadu u sporazumu sa predava em kursa drugom Milutinoim.⁶ Drug je bio omladinski rukovodioc u našem III bataljonu, a po svemu izgleda da je nepravilan njegov izbor bio po pitanju slanja njega na kurs. Drug se naime pokazao neozbiljan, neozbiljno shva aju i zadatak kursa i neozbiljno shva taju i svoj zadatak kao u esnik na kursu.

Komesara bataljona druga Ljubana Kuki a poslali smo za komesara u I bataljon, a pomo nika komesara bataljona druga Lazi a u II bataljon. Oba su ta druga prije kursa skupa bili u našem IV bataljonu, pa smo sada u razmještaju vodili ra una o

³ Po naredbi Štaba 5. udarnog korpusa NOVJ od 1. oktobra 1944, od Kozarskog, Gradiško-lijevanskog i Timarskog NOP odreda i novih boraca formirana je 20. krajiška NOU brigada (vidi tom IV, knj. 27, dok. br. 125, knj. 30, dok. br. 3 i 7; Arhiv VII, reg. br. 44—12, k. 459 A).

⁴ Komesar je tada bio Vojo Stupar.

⁵ Re je o 5. udarnom korpusu NOVJ.

⁶ Redakcija nije mogla da utvrdi prezime druga Milutina. Iz dopisa pomo nika političkog komesara 20. KNOU brigade od 21. novembra 1944, se vidi da je on bio predava na srednjem partijskom kursu koji je organizovao Oblasni komitet KPJ za Bos. Krajinu (vidi Arhiv VII, reg. br. 15—3, k. 1282).

tome kakav je štab bataljona kao cjelina i članovi štaba posebice, kao i politički i partijski stanju u tim bataljonima. Dakle, gledalo se je na to gdje oni mogu više pomoći i gdje se njima bolja pomoć ukazati. Ostali drugovi iz četa poslani su u svoje jedinice.

Po svemu izgleda da je nekima kurs dobro pomogao, jer već na prvom partijskom sastanku odskakali su oni koji su bili na kursu, naročito po organizacionom pitanju, specijalno kada se u jednoj četi postavilo pitanje rada sa kandidatima. Izgleda da pomoć nikog komesara bataljona drugu Lazi u kurs nije naročito pomogao, jer je i prije bio dosta sirov, pomalo oštar i često puta netaktilan prema ljudima.

Problem koji se je prije postavio, a koji i sada, brzinom razvoja prilika, postaje još aktuelniji, a to je problem kako i na koji način ostvariti rukovodeću ulogu Partije kao cjeline u brigadi.

Mi smo taj problem odmah shvatili, jer je partijska organizacija bila mlada sa nedovoljno iskustva i šablona u radu, kroz ovaj mjesec dana smo ga riješavali, ali još nismo riješili.

Partijske čete su u mnogome nesposobne da kao cjelina uoče jedan problem, da ga konkretnim davanjem zadataka članovima Partije odmah riješe. Još se uvijek često puta preko mnogih pitanja, koja na prvi pogled izgledaju sićušna, preko njih se olako prelazi. Ili ako već jedan član Partije uoči jednu nepravilnu stvar, nema smjelosti i hrabrosti da je postavi, misle i da će pogrešiti i da ga ljudi neće razumjeti, jer se boji da neće dati pravilno objašnjenje.

Partijska četa jedne čete u III bataljonu nije postavila slušača jednog desetara člana Partije, koji je u borbi ovoga bataljona ostavio na položaju ranjenog druga. On nije znao da je ranjen, te se uopšte nije starao kao član Partije, da li su mu se svi borci iz njegove desetine vratili sa položaja borbe. Tek posle se zaključilo da je jedan drug ostao u neposrednoj blizini neprijateljskog uporišta i da je teže ranjen. Morao se je radi toga vratiti u vod da bi spisili ranjenog druga. Do danas partijska četa njegove čete nije riješila ovo pitanje sa desetarom.

U IV bataljonu, na konferenciji jedne čete, borci kritikuju komesara čete, zašto im ne dozvoli da naprave prelaz preko nekog potoka, kuda svako jutro moraju odlaziti na položaj i po njemu se govorkati u četi, kako je došla jača zima da članovi komande čete ne odlaze na položaj sa borcima. Partijska četa nije uopšte prišla ovim pitanjima niti je shvatila kao važnim, da bi se blagovremeno sprečila kritika boraca, njihovo negodovanje, postojanje moguće kritike boraca, njihovo negodovanje, postojanje moguće kritike boraca, njihovo negodovanje, prije stvari uoči ili koje se tiču nepravilnosti komande čete, nego sama partijska četa. Čak je postojalo i to da su neki članovi

Partije osjetili nepravilnost komesara ete, baš u vezi kritike boraca, ali nisu imali smjelosti da tu stvar postave na partijskom sastanku, da bi se popravila.

Citava partijska organizacija u našem I bataljonu nije shvatila problem dezerterstva u svojoj jedinici, kao jednog od najvažnijih problema kod njih. 18 prošlog mjeseca iz toga bataljona dezertiralo je 6 bivših domobrana sa teškim baca em, a partijska organizacija nije našla za potrebno da se pretrese itava organizacija, da se ispita slu aj tog dezerterstva. Pomo nik komesara bataljona, šalju i mjese ni partijski izvještaj o dezerterstvu kao problemu, svega piše nekoliko re enica. Po tome se moglo ocijeniti kako je problem dezerterstva kod njih shva en.

Neprekidno, na svakom savjetovanju, bilo politi kom, vojni kom ili partijskom, skretala se pažnja kako treba ljude provjeravati, kako ih otkrivati i kako uopšte s njima raditi. To upoznavanje ljudi, naro ito ljudi koji su bili u neprijateljskoj vojsci, izgleda da su drugovi kruto shvatili, pa ne znaju tu stvar elasti no primjenjivati prema prilikama i ljudima kakvi su, ili koliko su pojedinci shvatili, u praksi isto zaborave, radi svoje neodgovornosti, koji se pred njih zadatci postavljaju.

Iz našeg III bataljona prije kratkog vremena dezertirao je jedan domobranski zastavnik, koji je kao tip bio sumnjiv ali se nije imalo konkretnih dokaza, da bi se mogao skloniti. On je po svoj prilici bio povezan sa petoricom ljudi koji su prošlog mjeseca dezertirali neprijatelju sa p. mitraljezom. On je bio u vezi i sa jednim bivšim domobranom koji je pokušao dezerterstvo, pa isti na vrijeme primje en i odlukom vojnog suda strijeljan. Taj zastavnik nalazio se na saslušanju kod OZN-e brigade, a zatim nazad povra en u jedinicu radi daljnjeg ispitivanja, radi možda otkrivanja novih organizatora preko njega. O ovome slu aju pisao sam u prošlom mjese nom izvještaju.

Koliko je sam štab bataljona pravilno shvatio na in otkrivanja neprijateljskih elemenata vidi se po tome što su, na traženje štaba brigade da pošalju dobre ljude za tenkovski kurs, poslali baš ovoga domobranskog zastavnika. Razumljiva stvar da ga je štab brigade uz objašnjenje štabu bataljona povratio nazad. Po povratku u jedinicu taj je zastavnik dezertirao. Ni danas lanovi Partije te štabske jedinice ne osje aju se odgovornim za taj slu aj i traže neko opravdavaju e objašnjenje za to.

Op enito uzevši izgleda da u jedinicama nema organizovanih neprijateljskih grupa, osim organizovane grupe u I bataljonu koja je pobjegla. Slu ajevi dezerterstva iz ostalih bataljona su ta no neprovjereni, ali su pojedina ni i po svoj prilici neorganizovani. Iz ostalih jedinica, osim I bataljona, za protekli

mjesec dana, pojedina no bježe i, pobjeglo je neprijatelju ili na slobodnu teritoriju oko 15 ljudi.

U vezi uo avanja problema od strane part. jedinica, osim ovih koje sam do sad naveo, naveo bih još jedan slu aj.

Radi odsutnosti nekih lanova Partije koji su iz jedne elije III bataljona otišli na kurs, part. elija ostala je sa 4 lana Partije. Partijska elija, pa i sam bataljonski part. biro uo io je da fali ljudi u toj eliji, ije odsustvo ko i rad, a nisu uo ili da ostali lanovi Partije te elije, baš radi nedostatka tih ljudi koji su otišli na kurs, treba da udvostru e svoj rad a ne još više da se uspravaju. Štab bataljona postavlja pitanje aktivizacije vodnika u toj eti, a isti su i lanovi Partije. Me utim, to pitanje, neodgovornost tih vodnika za rad ne uo ava i ne postavlja na riješenje ni bataljonski part. biro ni sama elija. elija drže i se šablona u radu održava uvijek i na isti na in sastanke sa istim dnevnim redom (sedmi no jednom) kao i kada su bili ovi drugovi prije nego su otišli na kurs. Na pitanje komesaru ete, koji je u to vrijeme vršio dužnost sekretara part. jedinice, koliko su održali part. sastanaka u tom me uvremenu, sledio je odgovor: »Održavali smo sastanke kao i obi no, a dnevni je red bio na svakom sastanku i podnošenje izveštaja o radu.« Dakle, vodnici u toj eti nisu u tom vremenu dovoljno radili, a part. elija nije uo ila to pitanje, da bi se ljudi pokrenuli na posao.

Drugi razlog neostvarivanja rukovode e uloge Partije je i nedovoljna kriti nost i samokriti nost lanova Partije.

Op enito uzevši kritika i samokritika lanova Partije, koja je ujedno i mjerilo njihove partijnosti, po svoj prilici, izgleda, drugovi je nisu pravilno shvatili.

Drugovi, iz nekog izvješta enog taktiziranja prema ljudima, nisu smjeli u kritikovanju pojedinaca koji griješe. Oni se boje da evetualne nesuglasice, ukoliko postoje, ne bi usled te kritike se pooštrile.

Postavilo se je pitanje kažnjavanja komesara ete Boži a Vlade, komesara u našem IV bataljonu. O ovome komesaru, o njegovim greškama pisao sam u prošlom mjesenom izvještaju, a ujedno smo o njemu diskutovali i na divizijskom komitetu. Bilo je dovoljno razloga da se drug isklju i iz Partije, baš i iz razloga što je na njegove greške nekoliko puta ukazivato, oštro postavljaju i pred njega da te svoje nedostatke ispravi i radi toga što je ve imao part. kaznu strogi ukor, partijska elija njegove ete, kao cjelina, nije odlu ila da se drug isklju i iz Partije. Svi drugovi pojedina no osjeaju težinu nedostataka tog komesara, ali nema ni jedan hrabrosti da kaže da je komesar kriv zato i zato i da predloži kaznu. Kona no ubje uju i drugove u to, koliko je štetno za Partiju ako se ne iznosi ono što se osje a, posle duže diskusije, etiri su lana Partije te part. elije

I S P R A V K E

Strana	Red	Stoji	treba
11	4. odozdo	15. februara 1945. orga-	15. februara 1945.
17	14. odozgo	nizacioni	Organizacioni
22	17. odozgo	oformljena	oformljenja
48	8. odozgo	natjecanja	natjecanje
50	9. odozdo	pilot.	polit.
85	1. odozgo	III Udarne proler.	XII Udarne prolet.
119	17. odozdo	brigada	brigada
143	4. odozgo	stvari	stvari
056	5. odozdo	IV tom, 1. knj. 31,	IV tom, knj. 31,
221	18. odozdo	dok. br. 82	dok. br. 82
400	17. odozgo	u novim	o novim
240	4. odozdo	pozvalo	pozvala
261	23. odozgo	odli an	odlu an
271	1. odozdo	svakidašnjica	svakidašnja
295	21. odozgo	16. juna 1945.	16. juna 1944.
304	20. odozdo	dalo mi je	dalo im je
316	9. odozgo	narodnih	narodnih
316	8. odozdo	povjerenih	provjerenih
322	17. odozdo	Narodi Like	Narod Like
395	4. odozgo	brigadom	brigom
398	10. odozgo	razvije familijarnost	razbije familijarnost
464	20. odozgo	uz u eš u	uz eš u
477	17. odozgo	rand	rang
488	18. odozgo	Nne	Dne
510	5. odozdo	pomo u	pomo i
516	5. odozgo	svjestima	savjetima
532	8. odozgo	2. Škerovi	Z. Škerovi
532	23. odozgo	bomiiisani	mobilisani
557	22. odozdo	naro ito	na isto
557	10. odozdo	vode i	vode u
571	10. odozgo	dopunskom	dopunskog
658	18. odozgo	osmatrali	smatrali
663	6. odozgo	direktnom	direktivnom
682	23. odozgo	i politkomesara	i politkomesar
700	12. odozgo	elije I. i I.	elije II. i i.
		družina. Obi.	družina Obi.
		postavili	postali
		podprani	podprani

Zbornik, tom IX, knjiga 8.

vršava nare enje.

Ovo sam naveo nekoliko primjera nediscipline lanova Par-
tije a mogu e da bi se još našlo.

Vaspitni part. rad u zadnje vrijeme pokrenut, radi se po
odre lenom planu, ali i tu postoje nedostatei. Svaka elija odr-
žava vaspitne sastanke sedmi no jednom, te se u tom radu pri-

me uje da svi drugovi nemaju dovoljno interesovanja za rad. Nedostatak pravilnog teoretskog rada leži i u nedostatku materijala. Ona koli ina materijala koju smo dobili prije mjesec dana podjelita je ali je koli ina nedovoljna.

Nedovoljna teoretska izgradnja lanova Partije tako er utje e i na njihovu odgovornost kao takove.

Ovi svi razlozi kao problemi uzrok su da naša Partija u brigadi nije ostvarila u potpunosti rukovode u ulogu.

Ovih dana održavamo po bataljonima partijska savetovanja svih lanova Partije a dnevni red na tim savetovanjima je ovakav: referat o politi koj situaciji, organizacioni referat Partije i vojni ki referat, zatim zadatci. Do sada smo održali dva ovakva savetovanja, u II i III bataljonu.

Ova pitanja o kojima sam gore govorio, opširno su pretresana na savetovanjima i došlo se je do zaklju aka, kako treba da živi i radi partijska organizacija u bataljonu. Drugovi lanovi Partije stvari su vrlo fino iznosili u diskusiji po organizacionom referatu, te su se svi nedostatici naro ito dobro uo ili. Ova savjetovanja naro ito e pomo i u povezivanju svih sektora rada i u razmatranju širine zadataka koji stoje pred part. organizacijom. Drugovi u prvi mah nisu bili samokritični, ali pošto su im se postavljala pitanja, drugovi su postali otvoreniji iznose i stvarne nedostatke u svojim jedinicama.

Primjetilo se je naro ito na part. savjetovanju u III bataljonu da su drugovi prili no upoznati u politici ku situaciju, da stvari vrlo pravilno postavljaju. Komesar jedne ete u tom bataljonu diskutuju i o stanju u Gr koj⁷ pokazuje pravilno shvanje po pitanju demokracije. Zatim pravilno postavljaju pitanje povezivanja reakcije Engleske i Amerike i njihovo povezivanje sa reakcijom u ostalim zemljama. Na pr. jedan drug ovako kaže: »Koliko jedni narodi uspiju sa svojom borbom rasrinkati i razbiti doma u reakciju, pa i ako se nalazi u inostranstvu, time je jasnije da se engleska i ameri ka reakcija ne e imati sa kim povezati u doti noj zemlji i tekovine izvojevane NO borbom bi e sigurnije.«

Zatim drugove naro ito interesuje, a koje se ticalo i politici kog referata, definitivno ure enje naše zemlje. Pravilno se diskutovalo od strane lanova Partije, specijalno po pitanju Istre.

Op enito uzevši izgleda da je part. organizacija više politički zainteresovana i da drugove politički dogajaju interesuju. Primje uje se jedna stvar, da se na pr. više diskutuje o stanju u Gr koj, Belgiji, Italiji i t. si. a da se manje interesuju

⁷ Misli se na gra anski rat u Gr koj (vidi dok. br. 3, objašnjenje br. 7).

za NO front kod nas, i da drugovi u osnovi nisu shvatili značaj i program NOF-a. Čak se i to protezalo da su poneki drugovi smatrali da je NO front koalicija stranaka i da je glavni zadatak politička propaganda u narodu. Te su stvari u daljnoj diskusiji po bataljonima detaljno objašnjene i postavljene u zadatak part. organizaciji po bataljonima da se najaktivnije založi u pravilnom tumačenju borcima uloge i značaja NO fronta.

Rad sa kandidatima u mnogome nije bio pravilan. Još i danas se dešava da drugovi ne saopšte jednom drugu da je kandidat, a raunaju ga kao kandidata. Osim toga nisu se svi članovi Partije pojedinih part. elija najozbiljnije pozabavili sa upoznavanjem ljudi i radom s njima, pa je takav slučaj sa upoznavanjem i sa radom sa kandidatima.

Dešava se to, da svi članovi Partije jedne part. elije ne poznaju kandidate u svojoj parti. Razumljiva stvar da prema tome ne mogu drugovi ni diskutovati o tim ljudima, kad se postavlja njihovo primanje u Partiju. Nekako se drugovi plaše da sa kandidatima proraunaju part. materijal (osim onoga dijela koji se tiče organiz. pitanja Partije) i da se na taj način pripreme ljudi za ulazak u Partiju. Po ovim stvarima diskutovali smo na sastancima bataljonskih biroa, u nekim partijama, a naročito podvukli na ovim bataljonskim part. savjetovanjima.

Progovorio bih nekoliko riječi i o našoj štabskoj jedinici.

Na prezadnjem, a i zadnjem sastanku naše part. jedinice postavili smo da svi članovi štaba brigade moraju više nalaziti u bataljonima i tamo im na licu mjesta ukazivati pomoć. Radi toga što je brigada rasuta po dosta velikom terenu⁶ (jedan bataljon negde kod Banjaluke, jedan kod Dubice) svi članovi štaba, dakle iz tehničkih razloga, nisu često puta na okupu, pa se dešava da se part. sastanci održavaju neredovno, prosječno 10—15 dana, a ponekad i 20. Vaspitni partiski rad štabске jedinice, kao jedinice, gotovo se i ne praktikuje, osim pojedina nog proraunavanja materijala, kako koji stigne. Ovu smo stvar postavili na zadnjem partiskom sastanku, te se u budućnosti nastojati da se održavaju skupni vaspitni sastanci.

Prije nekoliko dana održali smo partiski sastanak po pitanju našeg rada, o tome koliko je koji dao od sebe, te se je progovorilo o novim zadacima, koji treba da se izvrše.

Prošlih dvadeset dana drug Trivo⁷ se je pokazao najslabije aktivan, sa malo zalaganja u poslu. Jedna blaga kritika na

⁶ O rasporedu jedinica 20. krajiške NOU brigade u novembru i decembru 1944. vidi tom IV, knj. 30, dok. br. 129, knj. 31, dok. br. 26; Arhiv VII, reg. br. 10—1, k. 1282: izveštaj Štaba 20. krajiške NOU brigade od 23. decembra 1944. Stabu 39. udarne divizije NOVJ.

⁷ Verovatno se odnosi na Basraku Trivu, personalnog poverenika 20. krajiške NOU brigade.

njega vrlo je dobro djelovala, te je priznaju i tu grešku rekao da je mnogo više raditi.

Drug Luka, komesar,¹⁰ radi iako ponekada zna napraviti stanku, nego je jedna stvar kod njega da on nema neke širine u radu. On kada ode u bataljon, ulaze i u njega i diskutuju i sa borcima, zaboravi se na jedan širi organizovani rad u brigadi. On nije uspio po bataljonu da riješi objedinjavanje, na pr., kulturno-prosvetnog i političkog sektora, nije nekako uspio da se taj kulturno-prosvetni sektor malo šire zamisli, da se ne svede samo na kulturne priredbe, pjevačke horove i t. si., nego da tu treba da bude i kulturna predavanja po četama i bataljonima, da se nekako na boljoj bazi postavi pitanje rješavanja nepismenosti i t.d.

Osim ovoga nekako postaje nervozan, naročito kad je u štabu, valjda radi bolesne ruke, i osim toga što se u štabu upušta u najsitnije stvari, koje iako nisu tako važne (npr. pozivanje na raport komandira i komesara i tako dalje za vezu radi toga što nije najbolja veza sa bataljonima, i što se poneki upetljavaju u razgovor i t. si.). Mnogo puta, radi takvog svoga temperamenta, a i radi inače svoje nervoze, drug iako ispada ne kao komesar, nego kao komandant, naročito kada se službeno ili privatno diskutuje o komandi područja, ili komandi mjesta, te o njihovom radu u vezi brigade. U ispravljanju ovih stvari uvijek treba biti strpljiv i uporan.

Borci naše brigade danas pokazuju mnogo više interesovanja za politička pitanja, nego prije. Pitanja boraca mnogo su obilnija i interesantnija. Pitanje političkog rada, kako raditi i na koji način objašnjavati, postavljeno je na part. sastancima. Govorio sam o tome kako ipak drugovi iako nisu kruto shvaćaju direktive, kako ih elastično ne znaju u praksi primjeniti, pa je to slučaj i sa političkim radom u jedinicama. Nema sumnje, uspjelo se je pokrenuti sve političke radnike na posao, a što je najvažnije uspjelo se je razbiti birokraciju u radu kod štabova bataljona i komandi i tako dalje. Danas se ti drugovi mnogo više nalaze i među borcima. Izgleda da su se poneki drugovi u štabovima bataljona i komandama i tako dalje momentalno zanimali uspjehom, da od njih ipak uspjeha, koje su postigli u radu, ne vide više problema, koji se postavljaju, a o kojima sam ja i gore govorio. Na ove stvari ukazato je na part. bat. savjetovanjima.

SKOJ u našoj brigadi još nije postao masovna organizacija, još uvijek postoji nepravilan rad sa omladinom i nepravilan kriterij o primanju omladinaca u SKOJ. Do danas u mnogome se je neplanski radilo i stvarno nije bilo neke pomoći i niti

¹⁰ Luka Raji je bio pseudonim Jaše Rajtera, komesara 20. krajiške NOU brigade.

od strane Partije. Nije rijedak slu aj da lanovi Partije jedne part. jedinice ne poznaju SKOJ-evce u svojoj eti, a da pogotovu, na pr. komandir ete ne zna koji je drug u aktivu zadužen po vojni kom sektoru i t. d. Pomo Partije SKOJ-u sastojala se je jedino u posje ivanju pomo , komesara eta sastancima aktiva i ni u emu više. Radi toga postojala je bojazan da ti pomo nici komesara ne oduzmu inicijativu sekretarima aktiva pa i ostalim SKOJ-evcima.

Dolaskom drugarice Stanke,¹¹ lana polit-odjela naše divizije, stvari su se u mnogome ispravile. Skojevska organizacija sa mnogo više vrstine i pravilnosti pokrenuta je na posao. Postavljeni su planovi rada za vaspitni rad: sa omladinom, sa SKOJ-evcima, a posebno sa biroom SKOJ-a. Ovaj rad i novi sistem rada omogu i e ujedno da se i SKOJ-evska organizacija bolje omasovi, jer je i u tome, osim ostalih pitanja, bio problem.

Brojna stanja:

lanova Partije po spisku 204, u rashodu 26.
Novoprimljenih 9, kažnjenih sa isklju enjem iz Partije 3.
Kandidata 34.
SKOJ-evaca po spisku 171, u rashodu 16.
Novoprimljenih 16, poginulih 1, prekomandovanih 3. -
Uz drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomo nik komesara XX brigade:
Izudin^{1*}

P.S. Izveštaj šaljem sa zakašnjenjem, radi toga što sam se nalazio u bataljonima, prisustvuju i part. savjetovanjima, a koja su se savjetovanja trebala da održe u odre enom vremenu.

¹¹ Glomazi
¹² ausevi

br. 13

**MESE NI IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 19. NO
BRIGADE OD 3. JANUARA 1945. POLITI KOM KOMESARU
53. NOU DIVIZIJE O MORALNO-POLITICKOM STANJU I
POLITI KOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRI-
GADI¹**

**POLITKOMESAR XIX BRIGADE
53 NOU DIVIZIJE
Dne 3.1. 1945.**

POLITKOMESARU 53 DIVIZIJE

Položaj

Dostavljam Ti mjese ni izvještaj za mjesec decembar 1944. Izvještaj sadrži politički rad, kao i političko stanje u ovoj brigadi za prošli mjesec.

Za protekli mjesec dana politički rad u brigadi bio je u mnogome sadržajniji i konstruktivniji nego što je to bio slučaj u prethodnom mjesecu dana. Tome je uslovalo veća pomoć i kontrola nad nižim političkim kadrom (komesarima eta i delegatima), iako nije bila dovoljna, zatim pojačanja i dopune, do tada upražnjenih, mjesta pomoćnika politkomesara eta, izmjena jednog dijela komesara eta, koji nisu odgovarali svojoj dužnosti, dolazak novog pomoćnika politkomesara brigade, skoncentriranost brigade, i dobri ekonomski uslovi na terenu na kojem je brigada boravila. Sve su to bili pozitivni uslovi za pravilan politički rad i odgoj boraca, te vaspitanje nižih političkih rukovodilaca. Moram ista i jednu otežavaju u okolnost u političkom radu, koja je tek koncem ovog mjeseca otklonjena, a to je pitanje komesara II i IV bataljona, koji na dužnostima nisu mogli zadovoljiti, kao ni nekolicina komesara eta, koji su istovremeno smjenjeni sa dužnosti ili dobili novu dužnost. Taj nedostatak, kao i sirovost ljudstva, te nedovoljna budnost nad borcima i nepoznavanje istih, nepoznavanje njihovih nedostataka i njihovih političkih shvatanja, doveli su do toga, da su na terenu, gdje je brigada boravila, ostavljeni djelomično slabi utisci...

Jednom riječju, i pored gore navedenih poteškoća, uslovi za politički rad i političko djelovanje među borcima bili su mnogo bolji nego prethodni mjesec dana, ali treba ista i da ti uslovi nisu do maksimuma iskorišteni, jer se je moglo u otklanjanju

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 3/1—10, k. 1423.

dobro poznatih političkih problema upornijim radom više uiniti u njihovom otklanjanju.

a) Na in odgajanja i rada sa nižim političkim rukovodiocima nije bio konstruktivan, planski i sistematski, a također ni u punoj mjeri obuhvatan, tako da ti mladi politički rukovodioci, specijalno delegati, nisu dobili ni osnovno znanje potrebno za njihovo političko djelovanje. Iako je rad postavljen planski, taj plan u inio je (plan političkog rada) da su se politički rukovodioci u radu šablonizirali, usko za aurili i vrlo teško uo avali najaktuelnija pitanja, koja momentalno treba otklanjati i rješavati, ili su pak na pojedinim pitanjima tapkali, a zbog nedovoljne pomoći, jer nisu bili samostalni, nisu mogli na i put rješenja istih (dezerterstvo, odnos na narod i još neki problemi).

b) Kako sam ve naveo, rad sa političkim komesarima i delegatima nije bio dovoljan, a ni pomoć im nije ukazivana na vrijeme. Iako je to bilo tako, ne može se re i da rada nije bilo uopšte. Tu bi kao negativnu stranu podvukao nedovoljnu aktivnost političkih komesara bataljona, iako ne svih. Za protekli mjesec dana održano je 13 sastanaka (konferencija) sa političkim komesarima eta i delegatima. Dakle, broj sastanaka je mali a još su manji rezultati koji su doti ni sastanci mogli dati tim mladim i nesamostalnim rukovodiocima, što otežava injenica da su u izvjesnim slu ajevima problemi konstatovani i ostali konstatacija. Dnevni red na tim sastancima bio je uglavnom prili no šablonski, što e re i, po istom kalupu, prili no uopšten, te prema tome na dnevni red nisu postavljeni u datom momentu i u odre eni as goru i problemi.

c) Rad u bataljonskom okviru nije bio u dovoljnoj mjeri, iako je bilo razloga za to, koji to ne mogu pravdati. Tu opet valja podvu i nesnalažljivost i neagilnost komesara bataljona a kroz to i moju aljkavost. Bataljonske konferencije u toku ovog mjeseca održane su u II i IV bataljonu i to u IV tri a u II dvije, koje zbog slabosti komesara nisu urodile plodom. Na istim konferencijama obra ivane su teme iz plana. Po etama vaspitno-političkih konferencija održano je oko 30, na kojima su uglavnom tretirana slijede a pitanja: Narodno-oslobodila ka fronta (NOF), Sporazum Tito-Subaši , te odluke Zavnobiha i Avnoja, zatim djelimi no i u pojedinim jedinicama tema o etnicima; pošto su to najaktuelnija politička pitanja današnjice, upoznavanje boraca sa istim smo postavili kao prvo na dnevni red. Mogu konstatovati da je rezultat istih prili no slab i da ista pitanja nisu borcima prikazana u svojoj suštini, a još manje da su oni upoznati sa tim stvarima. Još jedna negativna stvar bio je propust uopšte od političkog aparata u našoj brigadi, po evši od mene pa nadalje, da se borci nisu redovno i na vrijeme obavještavali o najnovijim doga ajima u svijetu i u našoj zemlji

(uopšte o politici u ovoj situaciji). Postavili smo kao prvo upoznat borbu i rukovodioce o najnovijim događajima. Ta nije da smo imali slabu radiovezu i neredovnu štampu, te je to otežavalo rješavanje gore navadenog negativnog problema.

Što se pak tiče rješavanja unutarnjih domaćih političkih problema putem radnih konferencija, nije bilo efikasno, jer radne konferencije, organizaciono nepripremljene, uz slabu diskusiju i slabu učestvovanje boraca nisu mogle dati zaključak i rješenje jednom nedostatku ili štetnoj pojavi u jedinici. Tako su radne konferencije uglavnom pretresale jedna te ista pitanja, ne rješavale ista, jer je rukovodioc konferencije, komesar u jedinici, iako isto puta bio usamljen, bez potrebne pomoći i organizacija u jedinici. Mislim da si upoznat sa najaktuelnijim problemima u našim jedinicama te ih ovog puta ne bih citirao, iako ponovo navodim da je dezerterstvo i odnos na narod prvo na dnevnom redu. U toku prošlog mjeseca iz naše brigade dezertiralo je 18 drugova uglavnom svojim kućama, od kojih su mnogi do danas vraćeni u svoje jedinice. U toku prošlog mjeseca imali smo svega 5 dezertera neprijatelju (3 u garnizonu a 2 u etnicima), dok su ostali samovoljno otišli svojim kućama, te ih do danas komande mjesta nisu uspjele pokupiti. Tu nije uračunat onaj broj ljudi koji su u toku proteklog mjeseca i dezertirali i ponovo vraćeni u jedinicu. U tom pogledu, to jest u pogledu suzbijanja dezerterstva, preduzimane su sve potrebne vojne mjere, dok — kako sam naveo — s političke strane nije zadatak riješen. Radnih konferencija (u etnicima) u ovoj brigadi u toku prošlog mjeseca održano je 57.

Vrlo malo smo praktikovali držanje slobodnih konferencija, a i ukoliko su držane, zbog nepravilnog rukovođenja, s jedne strane, te ustrajavanja i nedovoljno zainteresovanosti boraca, s druge strane, iste konferencije nisu dale željene rezultate. Zapaženo je da na ovim konferencijama borci postavljaju i najviše diskutovati po pitanju svršetka rata, njihovog položaja sutra u odnosu na vojsku i izvjesnim dijelom pitanje državnog uređenja, te njihovog položaja kao vojnika u novoj državi. Tu zaista valja podvući i da zbog uskosti u radu, skučenosti i krutosti, koju sam već napomenuo, naši rukovodioci u više mahova zaboravljali su to tako važno pitanje, a što je osnovno — kako sam već napomenuo — nisu shvatili suštinu i snagu, te korist slobodnih konferencija. Napominjem ovdje da je i onaj broj održanih konferencija ovoga tipa slabo pripreman.

Kao zaključak opštem stanju, kao i radu unutar brigade, konstatujem da je dosta uopšteno ali relativno malo učinjeno. Razloge tome već sam naprijed naveo. Mislim svakako da će rad u budućnosti, mislim rad na odgajanju i vaspitanju naših mladih boraca i nižih rukovodioca, pokazati mnogo više rezultata, jer

smo tek zadnjih dana po pitanju kadra brigadu prili no sredili, iako ima još izvjesnih šupljina.

II.

Sto se pak ti e kulturnog života naših jedinica konstatacija je da sve mogu nosti za uspješan i širok, kao i obuhvatan odgoj boraca na ovome polju nisu iskoriš ene. Kao prvi uzrok i razlog tome jeste uskost komesara bataljona, koji su tome tako važnom pitanju poklonili vrlo malu pažnju. Ovdje se prvenstveno osvr em na štetnost neiskorištavanja u dovoljnoj mjeri onih ljudi koji su po pitanju opšte naobrazbe boraca, mislim predavanja, mogli u initi to da naši borci, ve inom selja ki elemenat, dobiju bar ono osnovno znanje, koje nisu imali mogu nost dobiti ju e.

Ta no je da je kulturni rad u našim jedinicama, uglavnom sa manjim izuzetcima, organizaciono pravilno postavljen, ali ta no je i to da te organizacije ve im dijelom ne žive — te su njihovi rezultati minimalni ili gotovo nikakvi. injenica da smo mi u toku prošlog mjeseca na terenu dali svega 8 priredbi najbolje to potvr uje.

Valja podvu i da je kulturni rad u jedinicama naše brigade prili no usko postavljen, to jest da on nije sveobuhvatan i da u duhu pjesme i veselja ne žive naši borci.

Ljudi u kulturnim odborima su mladi i nisu našli punu sadržinu svoga rada, a pomo u savjetima i organizacionim pripremama od strane najviše odgovornih drugova za to, komesara eta i bataljona, bila je mala. Sastanci kulturnih odbora su neredovni i neplodni. Ne mislim da sve to pravdam ako kažem da je opšta oskudica u tehni kom materijalu (papiru i ostalom), kao i u samom kulturnom materijalu (horske recitacije, ske evi i pjesme). Uo avaju i sve ovo mislim svakako da e se i na ovom polju rad u budu e poja ati. Što se ti e rada štampe i na tom polju, i iz tehni kih nemogu nosti a i zbog nedovoljne pažnje, listovi — prvenstveno brigadni listovi — nisu bili zadovoljavaju i. Osnovni nedostatak bio je da naša štampa nije opisivala rad, život i borbu naših jedinica, nego u ve ini slu ajeva opšte stvari, te interesovanje i želja ljudi, t.j.>oraca za pisanjem nije probu ena u onoj mjeri u kojoj je to mogu e u našim jedinicama. Rad brigadne tehnike uglavnom zadovoljava.

Nepismenost u ovoj brigadi je još prili no velika, iako se za posljednjih mjesec dana po pitanju suzbijanja nepismenosti inilo prili no dosta. Ne znam ta no broj drugova boraca koji su za ovo vrijeme nau ili, bilo djelimi no bilo sasvim, itati i pisati, ali mislim svakako da ih ima oko 100.

III.

Protekli mjesec dana naša brigada boravila je na prnjavorskom srezu i to baš na onome dijelu sreza gdje nema antifašističkih organizacija (omladinskih i AFŽ-a) te prema tome o nekom povezivanju i pomoći antifašističkim organizacijama ovog puta se ne može govoriti, ali baš zato treba podvući i da mi svojim boravkom na tom terenu nismo u inili gotovo ništa u stvaranju istih i jedino, iako vrlo malo, smo pomogli drugovima političkim radnicima na tom terenu u stvaranju odbora NOF-a. Sto se tiče NO odbora, govorim o terenu između Doboj i Dervente oko pruge, oni, ono što je osnovno, ne uživaju dovoljan autoritet i ne znaju ni sami da su organi državne vlasti; zbog uticaja etnika i njihovih vojnih prestupa imaju oportunistički stav, a ne u pogriješiti ako kažem da u tim odborima ima i nepouzdanih elemenata, a ta ne je da ima neprovjerenih i neispitanih ljudi. Osnovno je kod NO odbora na tome terenu, da su oni kod sebe zadržali ulogu ekonomskih organa za snabdjevanje naše vojske, dok recimo po pitanju mobilizacije ti isti ljudi nisu gotovo ništa u inili iako je forsirano baš preko njih, jer su oni bili jedini oslonac i jedina uporišta na tome kraju.

Neispravna bi bila konstatacija ako bi se taj kraj okarakterisao etnički terenom, ako se ima u vidu da je taj kraj dao prilično dosta boraca u našu vojsku, te jedan veći dio porodica i rodbinski vezao za Narodno-oslobodilačku borbu. Političkom radu na terenu nije posvećena dovoljna pažnja, a ta ne je da i naši komesari bataljona, a da ne govorim o eta, nemaju iskustva u radu na terenu i vrlo teško rješavaju probleme na terenu. Ja sam lično održao, boravkom na tome terenu, 5 širih političkih konferencija sa političkim predavanjima o etnicima, o sporazumu Tito — Subašić i o NO frontu, dok komesari bataljona u nekim bataljonima su održali po 2 a neki po 3 konferencije, uglavnom besplodne.

IV.

U proteklom mjesecu rad pojedinih štabova bataljona, kao cjeline, nije zadovoljavao, konkretno rad štaba II i III bataljona, što je izmjenama i dopunama, koje su Ti poznate, riješeno. Samoinicijativa kod štabova je vrlo slaba, snalažljivost nedovoljna, upornost u radu nedostaje.

Općenito se može reći da su naše komande eta u radu u borbi nesamostalne, a o samoinicijativi se ne može ni govoriti. Popunom komandi eta sa novim kadrom u inili je u mnogome da se naše komande srede, a kroz to da se srede i same jedinice.

Poznato Ti je da je nedisciplina u našim jedinicama poticala odozgor, čak i od štabova bataljona. Kad je tako disciplina bila onda je jasno da nedostaje i odgovornost. Moral boraca općenito je dobar. Borbenost jedinica nedovoljno ispitana, ali činjenica je da borci hoće i da su htjeli ali da je bio nedostatak u pravilnom rukovođenju.

V.

U proteklih mjesec dana sanitetska služba u ovoj brigadi nije funkcionisala gotovo nikako, razlog tome je što sve do pred kraj mjeseca nismo imali brigadnog referenta, kao i 3 referenta saniteta bataljona. Niži sanitetski kadar u ovoj brigadi, koji sačinjavaju uglavnom drugovi bolničari, koji su prije kratkog vremena došli u naše jedinice, ti ljudi su nedovoljno snalažljivi a u radu nedovoljno ispitani. Mislim da će sanitetska služba ubuduće biti u pravilnom razvoju, pošto referenti saniteta bataljona, kao i referent brigade, imaju iskustva i organizatorske sposobnosti.

Higijena u ovoj brigadi tek zadnjih dana pojačana je, a u vezi sa higijenskom istom om i higijenskim životom naših boraca, te u prvom redu suzbijanju tifusa, koji se bio pojavio prošlog mjeseca, pokrenuli smo udarnu nedjelju borbe protiv tifusa, u kome smislu je izdana i jedna brošura.

Fizička izdržljivost boraca nije zadovoljavajuća.

VI.

Ishrana ljudstva uglavnom zadovoljava, iako dotična — gledajući i na mogućnosti, dobro ekonomsko stanje terena na kojim smo boravili — je mogla biti i bolja. Odjeća i obuća još ne zadovoljava. Procentno 30—40% ljudstva u našim jedinicama nema dobru odjeću i obuću, nestašicu veša naročito podvlačim, jer ima drugova koji nemaju ni po 1 par veša, a rijetko koji drug da ima 2 para.

Sto se tiče intendantskog aparata u ovoj brigadi, on je vrlo mlad, te uslijed toga nesnalažljiv i nedovjrtljiv. Intendanti bataljona su vrlo mladi i nesamostalni, te bez kontrole i pomoći i ne mogu samostalno vršiti svoj posao. Od strane intendantskog osoblja nisu učinjene neke krupnije greške u odnosu na narod.

Brigadna intendantura nije najbolje srećena, nije dovoljno pokretna i nedostaje potreban broj konja. Ljudstvo u brigadnoj intendanturi, mislim na osoblje, je dosta mlado, kao i sam intendat brigade, te uslijed toga poslovi se ne svršavaju uvijek na vrijeme i u određenim slučajevima.

VII.

Našu brigadu sa injava pretežno selja ki elemenat, od kog u brigadi ima oko 80%, ostatak ine radnici i intelektualci. Ve-ina boraca ove brigade su Muslimani (75—80%), zatim Hrvati (10—15%), ostatak ine Srbi.

VIII.

Gledaju i na gore izloženo, a i poznavaju i stanje u ovoj brigadi, mislim da eš dobiti jasnu sliku političkog rada i života ove jedinice.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar-major,
Pero²

BR. 14

IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA 26. NOU DIVIZIJE OD 4. JANUARA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPH O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U DIVIZIJI¹

**DIVIZIJSKI KOMITET KPH
ZA XXVI UDAR. DIVIZIJU
4. I. 1945. g.**

Poslednji sastanak Divizijskog komiteta održan je 29. XII. 1944. god. sa ovakvim dnevnim redom:

1. Organizaciono stanje Partije u Diviziji
  - a) Izveštaj partijskih rukovodioca
  - b) Pitanje kadra
2. Razno

Iz izvještaja partijskih rukovodioca brigada vidjelo se da je partijska organizacija u svim brigadama, nekoj prije a nekoj

* Divjak

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 48'661—663.

poslije, uprkos gubitaka koje je imala u poslednjim akcijama,¹ *potpuno se sredila, pokrenula rad na svim sektorima.*

Mada postoji razlika u ja ini i vrstini partijskih organizacija brigada, ipak su pitanja koja treba da se riješe u svim brigadama sli na.

Prvo i najvažnije pitanje za svu partijsku organizaciju Divizije jeste još uvijek razbiti *sektaški stav rukovodioca na pitanju primanja novih drugova u Partiju i Skoj.* Divizijski komitet je ovo odmah po našem iskrcavanju na kopno, pošto se tada pojavilo to pitanje, uo io, na to ukazao i u vezi s tim su se držala i savjetovanja partijskih rukovodioca po brigadama. Na tom se do sada imalo i vidnog uspjeha, no i pored toga to pitanje još uvijek stoji, što je posledica oštine kriterijuma koji je postojao kod nas na Visu,³ gdje se ljude nije moglo brzo i lako provjeriti.

U svrhu što pravilnijeg i bržeg rješavanja tog pitanja Divizijski komitet je donio odluku, da pored toga što e se partijski rukovodioci brigada li no više založiti u konkretnom rješavanju tog pitanja na sastacima biroa i elija, i partijska organizacija — a specijalno rukovodioci — prou i e referat Dimitrova »O kadrovima«, radi pravilnijeg upoznavanja ljudi i na ina prilazjenja njima.

Druga poteško a na koju se nailazi, uslijed neprestanog obnavljanja Partije novim lanovima, naro ito posle akcija, *jeste raznolikost teorijskog nivoa partijskog lanstva,* radi ega se nailazi na poteško e u teorijskom radu. Ta raznolikost me u brigadama je još ve a, tako da je *nemogu e bilo postaviti za cijelu Diviziju jedinstven plan teorijskog rada,* nego se taj plan daje za svaku Brigadu posebno. Obzirom na uslove pod kojima živi naša Divizija, na in teorijskog rada za cijelu Diviziju je ovakovi: predavanje o temi održi se pred itavom organizacijom jednog bataljona, poslije se po jedinicama prou ava materijal i kona no konferencija u bataljonu o temi. Tako je uopšte postavljen na in teorijskog rada, samo s tim da se od predavanja do konferencije naro ita pažnja posveti individualnom u enju, to i radi nejednakosti znanja lanova Partije.

Kao tre a stvar zapazila se po cijeloj Diviziji, *neredovan partijski rad i život štabskih partijskih jedinica.* To dolazi ponajviše otuda što se na sastancima tih jedinica isključivo govori o pitanjima bataljona ili brigade, a malo o svom li nom držanju

² Re je o borbama za oslobo enje severne Dalmacije i Knina (opširnije o tome vidi V tom, knj. 35, dok. br. 56, 75, 80, 82 i 97, knj. 36, dok. br. 27; Arhiv VII, reg. br. 3/1, k. 119 i reg. br. 8—3, k. 26).

³ Divizija je na o. Visu boravila od kapitulacije Italije, 9. septembra 1943 (kada je oslobo en i o. Vis), pa do septembra 1944 (vidi »Oslobodila ki rat«, 1. knj. str. 541—546, 2. knj., str. 404--126).

i partijskom radu tih jedinica, pa kad možda nema toliko pitanja u jedinici da bi trebalo održati sastanak, onda se on i ne drži. Konstatovali smo da tu ne treba neka naročita rješenja, jer svi drugovi komunisti u štabovima znaju da bez redovnog partijskog života nema ni pravilnog rada komunista, te radi toga partijski forsirati ako ne ide.

Radi bržeg i pravilnijeg izdizanja kadra, a i po direktivi CKKPJ,* odlučili smo organizovati *partijski kurs Divizije* koji treba da po ne 7.1, o. g. i traje oko 30 dana, s programom koga je dao CKKPH za kurseve pri oblasnim i okružnim komitetima.⁵ Kurs će pohađati do 40 drugova.

Pošto dosadašnji pomoćnik komesara XI Brigade odlazi s te dužnosti u Mornaricu,® to smo na našem sastanku odlučili da se na njegovo mjesto predloži druga Martina Gabrićeva, dosadašnjeg komesara bataljona iste brigade.

Poslije nego se našoj Diviziji priključio Biokovsko-neretvanski odred dezertirali su na teren tog okruga 7 lanova KP, koje smo docnije uhvatili. Odlučili smo da se formira jedna partijska komisija koja će da izvrši saslušanje, isključiti ih iz Partije i poslije ih se preda vojnom sudu, te radi toga što su oni bili putokaz većine docnijih koji su dezertirali iz jedinice.

Političko stanje u Diviziji po nedavnom dolasku novih oko dvije i po hiljade drugova, uopšte gledano, izvjesno se pogoršalo. Bilo je slučajeva *dezertiranja, samoranjavanja* itd., no to se je pravilnim političkim radom svelo na pojedince, i političko stanje cijele Divizije od onda se vidno popravilo i svakodnevno se popravlja, tako da su slučajevi dezertiranja samo slučajevi. Obzirom na to što je boravkom naše Divizije na Visu uravnomjeren politički rad po brigadama, to i danas je omogućen jedinstven plan političkog rada za Diviziju, što je drug komesar Divizije⁷ dobio u zadatak da ga izradi.

U štabu XI Brigade zavladao je izvjestan razdor između komandanta i načelnika brigade. Komandant Guvo Ivan je stari borac, nevjerovatno hrabar i odan, no pomalo svojevrsan i bez nekog teorijskog znanja, a u XI Brigadu za komandanta došao je iz I Dalm. brigade. Načelnik brigade je bivši domobranski oficir. Na dužnosti načelnika nalazi se već preko godinu dana, bistriji

⁴ Odnosi se na direktivu Centralnog komiteta KPJ od decembra 1944, upućenu svim partijskim rukovodstvima, u vezi sa održavanjem partijskih kurseva (vidi Arhiv VII, reg. br. 46—7, k. 408 A).

⁵ Odnosi se na direktivu Centralnog komiteta KPH od 7. decembra 1944, upućenu oblasnim, okružnim i divizijskim komitetima KPH, o održavanju partijskih kurseva, uz dostavljanje programa i metoda rada na kursevima (vidi snimak originala u Arhivu VII, film 41/165—168, a original u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH).

⁶ Reč je o Benku Matuliću.

⁷ Dušan Kora

je od komandanta — ali je mlad i bez dovoljno iskustva, teorijski sposobniji, te je kod njega zavladao izvjestan duh superiornosti nad komandantom, što je donekle naišlo na podršku kod ostalih članova štaba. Komesar Divizije bio je na njihovom sastanku, ukazao na nedostatke jednih i drugih, na posledice toga i u vezi s tim odgovornost koju treba da snose, te su se stvari za sada prividno riješile i stišale. Moje je li no mišljenje, poznavaju i karakter komandanta i na elnika, da se stvari tu teško mogu srediti bez premještaja jednog ili drugog.

Naša III Prekomorska brigada je u okviru naše Divizije najmla a pa i najslabija brigada, no kurs Divizijskog komiteta i štaba Divizije je uvijek bio izdi i tu brigadu i kod ostalih jedinica uliti povjerenje u nju, što se u mnogome i uspjelo. Tu ima jedna druga stvar, naime kod štaba te brigade formiralo se mišljenje da ih se zapostavlja i potcjenjuje, oni to mišljenje neguju, pa možda i nesvjesno prenose ga na borce, tako da ni sastanak Divizijskog komiteta, ni bilo koja divizijska konferencija ne može pro i bez diskusije po tom pitanju, ali njegovi nosioci su drugovi iz štaba III Prekomorske brigade, mada to nema stvarne potrebe. Na ovo se ukazalo na našem sastanku pom. komesara III Prekomorske brigade i postavilo se da on to ubje enje razbije kod svog štaba i dalje u brigadi, to, i pored drugih oštrih mjera koje se preduzimlju u smislu zbliženja brigada.

Drugih opštih pitanja u okviru partijske organizacije Divizije i Divizije uopšte nije bilo, nego se konstatuje na osnovu sadašnjeg stanja partijske organizacije, njenog rada, rješavanja prakti nih pitanja Divizije, uz sve gubitke koje je pretrpila partijska organizacija Divizije u ovim borbama, da ima sve uslove da bi prevazišla svoj kvantitativni pa i kvalitativni nivo kojeg je imala na Visu, mada danas u Diviziji ima minimalan broj neorganizovanih drugova koji se'u njoj nalaze i preko 3 mjeseca.

Brojno stanje partijske organizacije u Diviziji je slijede e:

	Cianova KP:	Kandidata:	Skojevaca:
I Brigada	403	32	404
XI Brigada	349	53	465
XII Brigada	285	80	380
III Prek. brig.	245	54	360
Jedinice oko štaba Divizije	112	17	147
Ukupno:	1394	236	1756

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar Divizijskog komiteta:
Kadijevi Veljko

br. 15

**IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 6. PROLETERSKE
BRIGADE OD 4. JANUARA 1945. POLITI KOM KOMESARU
17. NOU DIVIZIJE O POLITI KOM RADU U JEDINICAMA
BRIGADE¹**

POLITI KI KOMESAR

A — 2¹

4. januara 1945. god.

POLITI KOM KOMESARU A—1.³—

Ve tri polumese ja, tj. 45 dana nisam Ti slao pismenog izvještaja, što je moj propust iako je bilo opravdanih razloga. Na ju erašnjem sastanku Ti si uglavnom upoznat sa situacijom u brigadi, a da bi imao pregled, odnosno broj redovnih i vanrednih konferencija po etama i vodovima, to Ti šaljem, u ciframa:

U roku 45 dana održano je redovnih i vanrednih konferencija po etama 74, vodnih konferencija 158, a političkih 49.

Bataljonskih konferencija nije bilo, dok su u gore navedenom broju obuhvaćene sve jedinice — bataljoni, eta pratećih oružja i prištabski delovi.

Ove konferencije u poslednje vreme veinom su držane zbog analize pokreta, akcija i nedostataka u jedinicama, a politički rasprave veinom radi objašnjavanja konkretnih pitanja — vojno-političke situacije i pitanja štampe. U političke rasprave nisu uračunati vodni politički rasprave na kojima su se raspravljale nove, a bilo ih je mnogo više.

Danas sam poslao političkim komesarima bataljona opširniji plan rada, nego što smo ga ranije na sastanku bili postavili, u kojem dopisu sam obuhvatio pitanja koja su juče na našem sastanku zaključena, kao problemi i nedostaci.

Pošto se stanje moje bolesti ne popravlja, to u vezi našeg razgovora sutra moram otići u div. bolnicu na lečenje, a za vršenje dužnosti komesara naše brigade došao je drug Mišo Kovačević, komesar našeg I bataljona, kojemu sam dao sva uputstva za rad, tj. kako da pomogne komesarima i da ih kontroliše, kao i intendantsko-sanitetsko osoblje.

¹ Original (pisan na mašini, cirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 1/4, k. 991.

³ i * Šifre za 6. proletersku udarnu brigadu i 17. NOU diviziju (vidi IV tom, knj. 31, dok. 82).

Ja u sa drugaricom Rozom⁴ gledati da što bolje posvetim
iažnju le enju i da se po mogu nosti pregledam na rendgen u
lapcu ili Valjevu, radi efikasnijeg ukazivanja pomo i.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politi ki komesar-major,
Relja Luki

BR. 16

**IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 3. ARMIJE NOVJ OD
5. JANUARA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O STA-
NJU I VOJNO-POLITICKOM I PARTIJSKOM RADU U JE-
DINICAMA¹**

CENTRALNOM KOMITETU KPJ

Od mog prošlog izveštaja do danas u politi koj situaciji na
teritoriji na kojoj se nalaze naše jedinice nije bilo nekih zna-
ajnijih promena. Formiranje nove ma arske vlade² kod ma ar-
skog stanovništva u ovim krajevima nije izazvalo ve eg inte-
resovanja jer još uvijek, kao što sam ranije javio, funkcioniše
stara ma arska vlast, koja služi kao pomo ni organ sovjetskoj
vojnopozadinskoj vlasti stvorenoj na tzv. okupiranoj teritoriji
Baranje.

Odnos stanovništva prema našoj vojsci je svakim danom
bolji, emu doprinosi u prvom redu uglavnom dobar odnos naše
vojske prema narodu i dosta živa propagandna djelatnost koju
sprovodimo na ma arskom jeziku (usmene novine, izložba foto-
grafija i slika iz naše borbe, svakodnevno izdavanje radio-vjesti
na ma arskom jeziku, priredbe itd.).

2. — Formirali smo ma arsku brigadu »Petefi«,³ za koju
je kao jezgro poslužio bataljon »Petefi« iz Slavonije. Postigli smo

⁴ **Dr Roza Papo**

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRP Jugoslavije,
reg. br. 7, fond CK KPJ.

² U Debrecinu, u Ma arskoj, 21. decembra 1944. otpo elo je zase-
danje Privremene nacionalne skupštine nove Ma arske, a 25. decembra
obrazovana je privremena nacionalna vlada Ma arske sa generalom Mi-
klošem na elu (vidi »Politiku« od 26. decembra 1944).

³ Odnosi se na 15. vojvo ansku brigadu »Sandor Petefi«, formira-
nu 31. decembra 1944. u s. Ki -Canju (u Ma arskoj) od pripadnika ma-

to da svi rukovodioci budu Ma ari. Brigada sada broji oko 1500 ljudi. U našem mobilizacijskom centru u Somboru ima oko 2500 novih boraca Ma ara, 350 novih boraca Ma ara ve smo rasporedili po jedinicama XXXVI divizije i to one koji su služili vojsku, te bolje znaju naš jezik, a i obzirom na godine starosti teži su za prevaspitanje, zbog ega je bolje da budu u starim jedinicama. Ma arsku brigadu emo popunjati omladincima Ma arima, ali ipak veliki broj novih boraca Ma ara ne e biti ukljuen u tu brigadu, jer po našem mišljenju nema potrebe za stvaranje ma arske divizije, jedno, zbog nemanja kadra, a drugo, zbog toga što je jedino i formirana.

Namjeravamo da izvršimo sve ano formiranje ma arske brigade i to po mogu stvu u Pe uju.

3. — Pored problema kadrova, o kojem sam ranije javio a koji emo uskoro uspjeti da rešimo kursevima (kod nas održan srednji vojni kurs sa 35 slušaoca, koji je dao dosta dobre rezultate; u divizijama se održavaju niži vojni kursevi, a namjeravamo kod nas da organizujemo jedan niži partijski kurs), premeštanjem pojedinih rukovodioca iz boljih u slabije jedinice, kao i vašom pomo i od 25 nižih vojnih i političkih rukovodioca iz III divizije koji su ve stigli kod nas. ostali problemi u našim jedinicama bili bi: nedovoljna disciplina, prili an javašluk u radu i odnosima, samoranjavanje i vješta ko izazivanje bolesti, nemoralni odnosi.

Zavo enju vrš e discipline i iskorenjivanju javašluka posve ena je pažnja naro ito preko partijske organizacije. Slu ajevi i samoranjavanja nijesu masovna pojava i u njenom spre avanju pored drugih metoda mora e se upotrijebiti i smrtna kazna. Pojave vješta kog izazivanja bolesti ogledaju se u kamufliranoj infekciji »gonorejom« pomo u sapunice, prenošenju prstima obolenja trahome i raznim drugim trikovima.

Nemoralnih odnosa ima prili an broj i to mahom kod rukovodioca. Izgleda da u ovim jedinicama ranije nije mnogo vo eno ra una o tom problemu, te i sada mnogi rukovodioci imaju po tom pitanju i *suviše liberalan stav*. Part. organizacija je ovaj problem postavila na dnevni red i po pojedinim *težim* slu ajevima preduzete su mjere.

4. — Rad partijske organizacije se u svim jedinicama odvija uglavnom dobro i pravilno. U zadnje vrijeme primljen je znatan broj novih lanova, tako da u tom pogledu nema sektaštva.

arske narodnosti iz Vojvodine i Slavonije. Brigada je rasformirana 1. aprila 1945. a njeno ljudstvo je raspore eno u ostale brigade 16. udarne divizije NOVJ (vidi V tom, knj. 18, dok. br. 55, knj. 19, dok. br. 177, knj. 37, dok. br. 52; tom I, knj. 10, dok. br. 81; Arhiv VII, reg. br. 73—5, k. 970: materijal za istoriju 15. NO brigade »Sandor Petefi«),

U radu partijske organizacije značajnu ulogu igraju u svim divizijama politički komesari, koji su stari i iskusni partijci. Ne zapaža se pojava »prejahivanja« sekretara div. komiteta od strane komesara divizija, već, naprotiv, težnja za omogućavanjem prvima da se što više osete kao partijski rukovodioci.

Veliku teškoću u komesarskom radu političkih komesara divizija predstavlja bavljenje personalnim pitanjima, naročito obzirom na veliki priliv novog ljudstva i postojanje u sastavu svake divizije po pet brigada: četiri pješake i jedne artiljerijske. Nužno bi bilo, po mom mišljenju, što prije realizovati kombinaciju da posebna lica budu šefovi personalnih odsjeka u divizijama, koji bi istovremeno bili i sekretari divizijskih komiteta. Time bi se u znatnoj mjeri olakšao rad komesaru divizije, upravo omogućilo bi mu se da se oseti kao komesar.

5. — Borbenost naših jedinica je na priličnoj visini. Obzirom na sadašnje držanje fronta na Dravi ona ne može doći do punijeg izražaja, ali želja za borbom je masovno razvijena.

Novo ljudstvo, sem onog najnovijeg, u većini je savladano vojnicima i političkim.

6. — Neko ozbiljnije neprijateljsko rovanjenje unutar naših jedinica ne zapaža se, sem usamljenih slučajeva koji imaju etnički karakter i to sa parolama: Crvena armija je otišla iz Jugoslavije, a onda je došla Englezi, kralj i stara »jugoslovenska« vlada, pa je bitno isto ono što se sada događa u Grčkoj.

Zahvaljujući i budnosti OZN-e, rad u našim jedinicama vrlo dobar, već se stalo na put nekolicini etničkih haranžera i agenata.

7. — Politički rad u našim jedinicama uglavnom se sprovodi po planu koji smo dostavili političkim komesarima divizija, a koji vam u prilogu dostavljamo.

Na svim kursevima (vojnim, telegrafskim, telefonskim, sanitetskim i dr.) održavaju se predavanja po temama iz ovog plana.

8. — Naše Propagandno odeljenje je u potpunosti organizovano prema naredbi Vrhovnog štaba. Njegovi rukovodioci su dobri, iskusni i sposobni drugovi. U zadnje vrijeme naše Propagandno odeljenje razvilo je dosta intenzivnu i široku djelatnost. Pored ostalog izdajemo i nedeljni list »Udarnik«.

Glavni nedostatak u radu našeg Propagandnog odeljenja je još uvijek nedovoljno snalaženje u cilju približavanja svoje djelatnosti frontu, jedinicama, borcima, što se postepeno otklanja, a u ovom slučaju znatno pomoć i formiranje propagandnih odsjeka po divizijama.

Za sada ne možemo još biti u stanju da formiramo propagandne odsjeke po brigadama zbog pomanjkanja kadra, ali je bitno ipak od-

re eni po dva do tri druga pri brigadi koji e se baviti pitanjima dopisa za štampu, rasturanja štampe, umnožavanjem i sli no.

9. — Odnos naše vojske prema narodu je *uglavnom*, dobar. Najviše grešaka ima od strane jedinica 51. divizije, što je sasvim razumljivo, jer je to još mlada jedinica. U tom pogledu u toj diviziji prednja i slova ka brigada, koja je zaista problem. Ova brigada još vrlo malo li i na ostale naše brigade i to u prvom redu zbog toga što ima slabo i nesposobno rukovodstvo i sve ljudstvo potpuno novo, a još nije u estvovala u borbi. Pored toga ova brigada je duže vrijeme bila odvojena od svoje divizije, te joj štab divizije tek sada može ukazati potrebnu pomo . Preduzeli smo mjere u cilju poboljšanja rukovodstva u toj brigadi.

10. — U prilogu vam dostavljam prevod teksta proglasa Komunisti ke partije Ma arske.⁴

S drugarskim pozdravom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

5. januara 1945.

Kada⁵

Prilog 1

PLAN POLITI KIH TEMA ZA JEDINICE I KURSEVE

1. — RAZVITAK DRUŠTVA
2. — FAŠIZAM
3. — RAZVITAK NARODNO-OSLOBODILACKE BORBE JUGOSLAVIJE
4. — ULOGA KPJ-e U NARODNO-OSLOBODILACKOJ BORBI
5. — STVARANJE NARODNE VLASTI, NARODNO-OSLOBODILACKI ODBORI, ZEMALJSKA ANTIFAŠISTI KA VECA, ANTIFAŠISTI KO VECE NARODNOG OSLOBODENJA JUGOSLAVIJE I NACIONALNI KOMITET OSLOBODENJA JUGOSLAVIJE
6. — OSLOBODILA KI RAT I ULOGA S.S.S.R-a
7. — NARODNO-OSLOBODILACKA VOJSKA, RAZVOJ I STRUKTURA
8. — ZNA AJ I ULOGA MASOVNIH OMLADINSKIH I ANTIFAŠISTI KIH ORGANIZACIJA SKOJ, USAOJ i AFZ
9. — JEDINSTVENI NARODNO-OSLOBODILACKI FRONT
10. — JEDINSTVO I BRATSTVO BALKANSKIH NARODA

Napomena:

Uz sve teme nazna ena je potrebna literatura.

⁴ U Arhivu IRP Jugoslavije, pod istom signaturom kao i izveštaj, ima dva priloga: Plan politi kih tema za jedinice i kurseve (prilog br. 1) i Predlog ma arske komunisti ke partije po programu obnove i podizanja Demokratske Ma arske (prilog br. 2).

⁵ Branko Petri evi

br. 17

IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 4. UDARNOG KORPUSA NOVJ OD 5. JANUARA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPH I POLITI KOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE O BORBAMA U DECEMBRU 1944, MORALNO-POLITICKIM PRILIKAMA I POLITI KOM RADU U JEDINICAMA KORPUSA¹

**STAB IV. UDARNOG KORPUSA
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
Broj 1/45.
5.1. 1945.**

**POLITKOMESARU GLAVNOG ŠTABA HRVATSKE
I C.K.K.P.H.²**

I.

Mjesec decembar bio je mjesec u kome je naš Korpus vodio teške borbe sa neprijateljem i to borbe koje su bile ofanzivnog karaktera.³ U vezi sa vojni kom situacijom na sektoru našeg Korpusa, mi smo preduzeli niz napada na uporišta koja drži neprijatelj. Neprijatelj je samo na izvjesnim sektorima pokušao da nam nametne svoju inicijativu vrše i izvjesne ispade na naš slobodni teritorij, kao na pr. u Baniji i Pokuplju. I u tim borbama naše su jedinice bile ofanzivne, napadaju i neprijateljske kolone i saobraćaj.

Krupnije operacije vodili smo u drugoj polovini mjeseca decembra, dok u prvoj vodili smo sitnije brigadne ili divizijske akcije.

Niz manjih uspeha postigla je naša XXXIV. divizija, likvidiraju i mnoga neprijateljska uporišta na prugama Zagreb — Sisak i Zagreb — Karlovac.⁴

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1—1/11, k. 435/A.

² Slova CK KPH dopisana su crnim mastilom.

³ U decembru 1944. jedinice 7. NOU divizije, 8. NOU divizije i Unske operativne grupe vodile su stalne borbe na bihaćkom sektoru protiv jedinica nemačkih 373. i 392. legionarske divizije, 7. i 8. ustaške brigade i drugih neprijateljskih snaga, dok je 34. divizija dejstvovala odvojeno, po brigadama, na neprijateljska uporišta duž komunikacija Zagreb—Karlovac, Zagreb—Sisak i Karlovac—Metlika (opširnije o tim dejstvima vidi tom V, knj. 36, dok. br. 6, 7, 22, 28, 29, 39, 47, 49, 59, 60, 66, 72, 80, 81, 82, 83, 91, 97, 101, 103, 105, 110, 111 i 127).

⁴ O borbama 34. divizije NOVJ vidi dok. br. 4, objašnjenje 4. i 5.

Krajem mjeseca decembra odlučili smo izvršiti koncentraciju Vili., VII. divizije i Unske operativne grupe na sektoru Krajine⁵ i južnog Korduna, sa ciljem da ofanzivno djelujemo sa tom grupacijom na Bihaćkom sektoru. U to je vrijeme neprijatelj ovladao komunikacijom Kordun — Lika i izvršio ispad u Drežnik,⁶ zadržavši se u tome mjestu. Mi smo napali Drežnik⁷ i polu ili dosta dobar uspjeh. Po prvi puta tu smo namlatili i na-
eli I. bojnu VIII. Ustaškog zdruga (Slunjane). Neprijatelj je u toj borbi imao ukupno 180 izbačenih iz stroja. Kod te operacije bilo je vojnih grešaka zbog kojih su kasnije vođene nepotrebne diskusije na konferencijama. Nakon tog uspjeha orijentisali smo naše snage na pravac Cazin — Ostrožac, napavši Cazin i Gnjilavac.⁸ U toj akciji postigli smo djelomičan uspjeh. Neprijatelj je pružao vrlo jaki i organizovan otpor, a naša I. brigada VII. divizije pokazala je u napadu mnoge slabosti. U borbama na tom sektoru naročito se dobro držala III. brigada VII. divizije, koja je na juriš zauzela kotu 410, pobivši za 15 minuta oko stotinu neprijateljskih vojnika. Ta brigada pokazala je veliku prodornost u naletu i naročito snalaženje.

Nakon te akcije naš štab pohvalio je tu brigadu. U tim borbama dobro su se držali i muslimani.

Za vrijeme borbi na tom sektoru dijelovi VIII. divizije nalazili su se oko Vaganca i u Kapeli, pomažući XI. Korpus. Na tom su sektoru uslovi za borbu vrlo teški. Citava brigada⁹ živila je oko 8 dana u šumi na Prijeboju, tako da smo je morali poslije povući i na odmor.

⁵ Verovatno se odnosi na Cazinsku krajinu.

* Trinaestog decembra 1944. otpočeo je petodnevni napad jedinica 8. ladarne divizije NOVJ na delove nemačke 373. i 392. divizije i etničke grupacije popa Momčila Dujića a duž komunikacije Drežnik-Grad — s. Lika Jesenica. Neprijatelj je imao 137 mrtvih, 74 ranjenih i 1 zarobljenog, a jedinice 8. divizije 9 poginulih i 33 ranjenih (vidi tom V, knj. 36, dok. br. 80, 82 i 83).

⁷ Osamnaestog decembra 1944. jedinice 7. i 8. NOU divizije i Unske operativne grupe zauzele su s. Drežnik i s. Sadilovac, koje su branile jedinice 1. ustaške slunjske bojne i delovi nemačke 392. legionarske divizije (vidi tom V, knj. 36, dok. br. 47, 81, 83, 91 i 105).

⁹ Po zapovesti Štaba 4. korpusa NOVJ od 20. decembra 1944. jedinice 7. NOU divizije i Unske operativne grupe, sa 1. brigadom 8. NOU divizije, napale su 22. decembra 1944. neprijateljske garnizone u s. Gnjilavcu i Czinu, u kojima su se nalazile jedinice nemačke 373. legionarske divizije, ustaše i muslimanska milicija. Posle žestokih okršaja i više uzastopnih napada i protivnapada i veoma jakog otpora neprijateljskih snaga jedinice 4. korpusa NOVJ su se povukle (vidi tom V, knj. 36, dok. br. 60, 101 i 111; Arhiv VII, reg. br. 1—2, k. 814).

⁹ Odnosi se na 2. udarnu brigadu 8. NOU divizije, koja je polovinom decembra 1944. upućena ka Prijeboju da dejstvuje na putu Lika Petrovo selo — Korenica i da održava vezu s jedinicama 11. korpusa NOVJ (vidi tom V, knj. 36, dok. br. 47, 56, 73, 80, 81, 82, 83, 107 i 111).

Nakon akcija na sektoru Cazin — Ostrožac pristupili smo pripremama za likvidaciju Vaganca. U me uvremenu osloboena je i komunikacija za Liku, tako da smo dobili toliko o ekivane ameri ke topove. Baterije formirane od tih topova bile su sastavljene na brzinu, tako da u toj akciji nisu dale onoliko koliko e dati u budu e.

Dne 31. XII. pristupili smo likvidaciji Vaganca napavši Vaganac, Li ko Petrovo Selo i Iza i . Znali smo kakav je neprijatelj i pripremili se na tešku i upornu borbu. U borbama za Vaganac došle su do izražaja izvjesne slabosti, koje u našim jedinicama postoje, a koje treba hitno otkloniti. Nakon dvodnevne borbe uspjeli smo zauzeti Vaganac, Li ko Petrovo Selo, Celopek i Iza i .¹⁰ Uspjeh je bio veliki, ali je mogao biti mnogo ve i da nije bilo propusta i vojni kih nedostataka. U tim smo borbama zaplijenili dosta materijala i oružja, tako da je moralni u inak na borce i narod tog uspjeha prili no velik. O slabostima i vojni kim nedostacima koji su u tim borbama došli do izražaja potrebno je nešto više re i.

H.

Najve e greške u borbama za Vaganac ispoljila je naša VIII. divizija. Jasno je da su one rezultat i velikih promjena u komandnom kadru koje smo u posljednje vrijeme izvršili. Svi novi komandanti brigada i novi komandant divizije,¹¹ tako da im je borba za Vaganac bila prva ve a operacija u kojoj su komandovali. Pripreme koje je izvršio naš štab mogli bismo re i da su bile dovoljne, možda je greška to što nismo predvidjeli da komandni kadar VIII. divizije ne e izvršiti svoje pripreme onako detaljno kako je to bilo predvi eno.

Plan za napad na Vaganac bio je pravilno postavljen. Pri njegovom stvaranju pomogao nam je i vaš na elnik, general Jakši .¹² Odmah u po etku borbe vidjelo se da u VIII. diviziji pripreme nisu bile solidne. Komandni kadar mnogo je o ekivao od naše korpusne artiljerije; unato tome što je artiljerija pokazala odmah u po etku dosta dobre rezultate, ti rezultati nisu bili iskorišteni. Trebalo je pri i izvršavanju izvjesnih mjera koje nam ne služe na ast, pa da se postigne uspjeh.

Komandant VIII. divizije u toku borbe prili no 'je nepravilno reagirao na mnoge stvari koje mu je naš štab postavio i

¹⁰ Navedena mesta su oslobo ena 2. januara 1945 (vidi V tom, knj. 36, dok. br. 106 i 111, knj. 37, dok. br. 16, 19, 21, 28, 121, 138 i 139).

¹¹ To su: vršio ci dužnosti komandanta 1. brigade Joco Miljkovi , 2. brigade Rade Škaljac i 3. brigado Duro Cuji i komandant divizije Mihajlo Vojnovi (vidi V tom, knj. 36, dok. br. 83 i 107).

" Pavle

koje su bile pravilne. On nije pripremio svoju pješadiju, a forsirao je našu artiljeriju. Obzirom na te nepravilnosti prvi i drugi napad nisu uspjeli. Nakon pada Celapeka i Li kog Petrovog Sela situacija je bila za nas vrlo povoljna i mi smo mnogo energije nije po eli postavljati zadatke pred komandanta VIII. divizije. Situacija na osiguranju u toku borbe dobro se je razvijala. Stab VII. divizije dobro se snašao, protjeravši neprijatelja sa izvjesnih položaja i zauzevši određene linije.

Drugi dan borbe za Vaganac, obzirom na nedostatke koji su dolazili do izražaja, pozvao sam komesara VIII. divizije¹³ i sekretara divizijskog komiteta,¹⁴ kao i Sukriju.¹⁵ Na kraju sa stanku oni su priznali sve nedostatke i obećali da će odmah poduzeti mjere da se isti uklone. Isto tako pozvali smo i komandanta VIII. divizije, s kojim je razgovarao vaš na elnik¹⁶ i naš komandant.¹⁷ Nakon što smo u slijede i napad i u njegove pripreme mnogo više zainteresirali sve vojne i političke rukovodioce, kao i partijsku organizaciju, napad je donio željenih rezultata.

Citava akcija pokazala je da izvjesni vojni i politički rukovodioci još uvijek nisu shvatili današnji stepen razvitka naše vojske i gule po starom, služe i se uobičajenom partizanštinom i negativnim osobinama koje danas vojsci štete. U toj je akciji došlo do izražaja da kod nekih rukovodioca postoji diskutantski duh, koji je ostao od prije, suviše velika opreznost, neodlučnost i želja da se prođe sa što manje žrtava u negativnom smislu.

Po tim nedostacima mi smo najenergičnije udarili. U našem Korpusu politički rad kao i partijski prilično je jak, ali on još ima ostavštine starog načina djelovanja i kolektivne odgovornosti u štabovima. Ova posljednja akcija omogućila nam je da otklonimo i te zadnje repove starog načina rada i pomoć nam da zavedemo u našim jedinicama onakav vojni red i odgovornost kako današnji razvitak naše vojske traži.

U mnogim stvarima pomogao nam je i vaš na elnik, tako da je njegovo prisustvo dobrim dijelom pomoglo da je akcija uspješno dovršena. Nakon operacije održali smo konferencije sa štabovima brigada VIII. divizije i konferenciju štabova divizija u našem štabu. Na posljednjoj konferenciji vrlo oštro je udaren komandant VIII. divizije kao i komesar VII. divizije,¹⁸ koji su u zadnjoj operaciji pokazali izvjesne nedostatke. Obojica su ne-

¹⁵ Dušan Hrsti

¹⁴ Rade Zrinjanin

¹⁵ Odnosi se na Sukriju Bijedića, političkog komesara Unske operativne grupe.

¹⁶ Pavle Jakšić

¹⁷ Miloš Sumonja

¹⁸ Uroš Krunić

pravilno reagirali, tako da smo im kasnije mnoge stvari trebali ponovno objasniti. Komandant VIII. divizije našao se prilično povremeno i o našem razgovoru sa njime nakon te konferencije mi ćemo vas usmeno izvjestiti.

III.

Politikomesar VIII. divizije Hrsti u posljednjim borbama dobro se držao i za njega možemo reći da sve bolje vrši svoju dužnost. Nakon što je popunjen politodjel VIII. divizije, on je osjetio u radu politodjela veliku pomoć, koja mu omogućava da u radu postizava bolje uspjehe. Po pitanju nedostataka koji su izbili u njihovom štabu on je bio dosta samokritičan i mnogo pomogao da se dođe do istine.

I komesar XXXIV. divizije¹⁹ u posljednje vrijeme daje sve bolje rezultate. To se najbolje vidi po napretku same divizije koja vojnici i politicki sve bolje napreduje. Pitanje dezerterstva, koje je u toj diviziji najaktuelnije, u mnogome je uspio da riješi, iako tu još imade nedostataka. Dezerterstvo je uglavnom razvijeno u Zumberačkoj brigadi, u koju je on ovih dana otišao, sa zadatkom da popravi stanje.

Komesar VII. divizije Uroš u posljednje vrijeme pokazuje izvjesne nedostatke koje pokušavamo savjetom i ukazivanjem otkloniti. On uglavnom nije dovoljno samokritičan i voli sebe u mnogim stvarima istaknuti. Njemu fali skromnost i komesarsko držanje. Politodjel koji danas njemu pomaže nije dovoljno jak da bi mogao da utječe na uklanjanje nedostataka koje on lično ima.

U našem štabu od zadnjeg izvještaja nije bilo promjena. Komandant Sumonja sve bolje ulazi u posao i u ovim zadnjim veštinama operacijama stekao je prilično iskustvo. Širina koja mu je potrebna još uvijek manjka, ali uz pomoć ostalih članova štaba on će je uskoro steći. Odnosi u štabu pravilni su i po tom pitanju nema nekih nedostataka. Mislim da bi trebalo požuriti sa njegovim unapređenjem, obzirom na autoritet kojeg kao komandant Korpusa treba da ima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, pukovnik
V.^M Holjevac

M. P.

" Franjo Knebl
M Ve eslav

BR. 18**DIREKTIVNO PISMO POLITI KOG KOMESARA 6. KORPUSA NOVJ OD 5. JANUARA 1945. ŠTABOVIMA POTCINJE-
NIH JEDINICA O POJAVI DEZERTERSTVA I POTREBI
POJA ANOG POLITI KOG RADA I VECE BUDNOSTI U
JEDINICAMA'**

**STAB VI. KORPUSA
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
Str. pov. broj: 44
Dana: 5'I 1945. u sati**

**STABU XII. UDARNE DIVIZIJE
STABU XL. DIVIZIJE
OZN-i III. NA ZNANJE**

U posljednje vrijeme u našim jedinicama, nekim, u estali su slu ajevi dezerterstva. Ovome je jednim dijelom razlog injenica da su mnogi od tih dezertera prisilno mobilizirani, tj. nije ih svijest dovela u naše redove. Drugi razlog jest injenica da neprijatelj u licu nekih elemenata sklonih Ma eku i Ma ekovoj kliku te Draži Mihajlovi u i velikosrpskoj hegemoniji rovari, naro ito tamo gdje je slabiji politiki rad, i uspijeva da tu i tamo povu e iz borbenih redova pojedince. Tre e, nedovoljna politika djelatnost u inila je da nismo uspjeli sve one koji su mobilizirani našim političkim djelovanjem osvjestiti u tolikoj mjeri da odlazak iz jedinice ku i zna i izdaju i zemlje i naroda.

U vezi toga treba naro ito poja ati politički rad, uspjeti obuhvatiti životom jedinice i borbe svakog pojedinca i budno paziti na neprijateljska rovarjenja u samim jedinicama.

Sve dezertere koji budu povra eni u jedinice bezuvjetno poslati prije u opunomo eništvu OZN-e doti ne jedinice kako bi mogli ustanoviti tko je imenovanoga gurnuo na dezerterstvo, odnosno koji motivi, te šta ga je dovelo nazad u jedinicu. Do sada je neprijatelj uspio i na taj na in ubaciti agente ili potstrekiva e u naše jedinice a prolaskom istih kroz opunomo eništvu OZN-e onemogu it e mu povratak nezdravih ili šteto inskih elemenata u same jedinice.

Sa ovim upoznati štabove brigada.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, pukovnik:
M. P. Otmar Krea i

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 4/4, k. 883 A.

BR. 19

**MESE NI IZVEŠTAJ RUKOVODIOCA POLITODELA 7. NOU
DIVIZIJE OD 5. JANUARA 1945. CENTRALNOM KOMITETU
KPH O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE¹**

**RUKOVODIOC POLIT. ODJELA
VII. UDARNE DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE
5. I. 1945. godine**

Mjese ni izvještaj
dostavlja

**CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE
HRVATSKE**

Sa obzirom da ovaj polit, odjel od kada je sastavljen ne radi kao cjelina i *nema zajedni kog pregleda stanja u diviziji*, radi toga što se dva lana nalaze na Baniji sa II brigadom i Odredom, a dva lana sa ostalim jedinicama na Krajini, prema tome ovaj izvještaj ne e biti potpun i sadržati sve što bi trebao da sadrži.

Nalaze i se sa ove dve brigade pri izvo enju operacija i prisustvuju i na njihovim sastancima i konferencijama mogao sam primjetiti nekoliko nepravilnosti i nedostataka.

Partijske elije eta nisu još shvatile pravilno svoj rad pri održavanju partijskih sastanaka, te tako da su sastanci suviše rasplinuti i izgube glavnu svrhu partijskog rada, tj. *ne uo avaju razne nedostatke i probleme ve se gube u sitnicama* i mnogim drugim štabskim stvarima. Bataljonski biro-i kao i elije štabova bataljona — isklju ivo nekoje kojima su stariji rukovodioci — nisu još shvatili dovoljno svoj glavni zadatak u radu, ve ponavljaju jedno te isto i tako ostaju na istome mjestu. Bataljonski biro-i iako su rasporedili rad po sektorima, ali još u tom pogledu nisu postigli željeni cilj, da se svaki od lanova biro-a upozna sa stanjem u svom bataljonu, a naro ito po pitanju odgovorne mu dužnosti, pa ak i po drugim sektorima za koje nije odgovoran, tj. za one sektore po kojima su zaduženi ostali lanovi biro-a.

Štabske elije bataljona na partijskim sastancima ne svedu glavni osnov rada *na uo avanje problema*, kako i na koji na in da ih rešavaju, ve se tako er zadržavaju na riješavanju nekih sitnijih stvari za koje nije mjesto tamo rešavati. Isto tako postoji

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 48/528.

u mnogim elijama još kod pojedinih lanova neiskrenosti i takovim drugovima u mnogim slu ajevima nije elija mo na ukazivati i iste greške uklanjati.

U borbama vo enim oko Cazina² bilo je niz nepravilnosti i grešaka koje su prvenstveno proizlazile od starešina, lanova Partije, a te greške prouzrokovale su nam žrtve i neuspjeh. Takovi starješine nisu se osje ali odgovornim niti su se zauzimali da uspješno povedu jedinice i da uspiju izvršiti zadatak. Ti su se slu ajevi dešavali u poslednjim borbama u Krajini kod naše I brigade, gde su štabovi bataljona podbacili i nisu se zauzimali da u odsudnim momentima podignu moral boraca, ve su se ponjeli kapitulantski (slu aj kod štaba II bataljona). Dakle, još uvijek postoji problem u nekim našim jedinicama osamostaliti starješine u komandovanju i stvoriti od njih starješine sa više samoodgovornosti i zalaganja pri izvršenju zadataka, a takovi problemi osje aju se u nekim štabovima bataljona, a naro ito u komandama eta.

Što se ti e štabova brigada i u tom pogledu stanje je nezadovoljavaju e. *U štabu I brigade ne vlada najbolja harmonija izme u lanova štaba, a tako isto i sam rad nije raspore en. Komandant i pomo nik komesara ve im djelom sami rešavaju sva pitanja u štabu, dok komesar ostaje kao izoliran. Naravno, komesar nije dovoljno energičan i snalažljiv, a ostali lanovi štaba ne pružaju mu pomo i, ve naprotiv pomo nik komesara izbija mu inicijativu a ne da mu ukaže na nedostatke i preko partije pomogne u radu i organizaciji rada. Kod štaba III brigade stanje je potpuno sre eno, ne dolazi do nekih nesporazuma. Tako er u svim jedinicama oko štaba divizije, tj. prištabskim stanje zadovoljava.*

Rad našeg politodjela, kako je ve gore navedeno, nije jedinstven radi velike udaljenosti.

Idu i izvještaj bit e opširiji, bolje u se upoznati sa svim jedinicama i pred sobom imati više vremena da sve organizacije obi em, kao i da se sastane politodjel i da donesemo budu i plan rada.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdrav — ruk. pol. odjela
Stevo Radakovi

⁸ Odnosi se na borbu koja je vo ena 22. decembra 1944 (vidi dok. br. 7, objašnjenje br. 4).

Rukovodilac polit. obojila
VII. Hrvatske brigade N.O.V. Jugosl.
5. I. 1945. godine.

Mjesetni izvještaj
ustavilja

centralnom komitetu komunističke partije
HRVATSKE

Se osim toga da ovaj polit. obojila da kada je sastavljen ne radi kao
ojelias i ne da zajedničkog pregleda stanja u diviziji, radi toga što se dva
člena nalaze na peniji sa II brigadom i ostalom, a dva člana sa ostalim jedinici
cama na krajini, prema tome ovaj izvještaj neće biti potpun i sadržiti sve što
bi trebao da sadrži.

gledajući se sa ove dve brigade pri izvršenju operacija i prisu.
stvjući na njihovim sastancima i konferencijama mogao sam primjetiti nekoli-
ko nepravilnosti i neosobitaka.

partijske ćelije četa nisu još shvatile pravilno svoj rad pri
održavanju partijskih sastanaka, te tako da su sastanci suviše rasplinjati i
izgube glavnu svrhu partijskog rada tj. ne uočavaju razne nedostatke i proble-
me, već se gube u sitnicama i manjim drugim stvarima. bataljonski biro i
kao i ćelije štabova bataljona - isključivo nekoje kojima su stariji rukovodilci
nisu još shvatile dovoljno svoj glavni zadatak u radu, već posviliju samo te
isto i tako ostaju na istome mjestu. bataljonski biro i ako su rasporedili
rad po sektorima, ali još u tom pogledu nisu postigli željeni cilj, da se svaki
od članova biroa upozna sa stanjem u svom bataljonu, a naročito po pitanju
odgovornosti su dužnosti, pa čak i po drugim sektorima za koje nije odgovoren, tj.
za one sektore po kojima su zaduženi ostali članovi biroa.

štabove ćelije bataljona na partijskim sastancima ne svedu glavni
osnovni rad na uočavanje problema, kako i na koji način da ih rešavaju, već se
također zadržavaju na riješavanju nekih sitnijih stvari za koje nije mjesto
tako rešavati, isto tako postoji u mnogim ćelijama još kod pojedinih članova
neiskrenosti i takovim drugovima u mnogim slučajevima nije ćelije učina ukazi-
vati i ista greške uklanjati.

u borbeno-vojne oko jedinice bilo je niz nepravilnosti i greške
koje su prvenstveno proizlazile od starješina članova partije, a te greške
prouk obojila su nam štrve i neuspjeh. takovim starješine nisu se osjećali
odgovornima niti su se zauzimali da uspiješno povedu jedinice i da uspiju
izvršiti zadatak, tj. su se slučajevi dešavali u poslešnjim borbama u krajini
kada naše I brigade, koje su štabovi bataljona pouzdali i nisu se zauzimali
da u osuđenim momentima postignu morali boraca, već su se ponjeli kapitulanski
u slučaju kod štaba II bataljona, jerle još uvijek postoji problem u nekim
neškim jedinicama ostanostali starješine u komandovanju i stvoriti od njih
starješine sa više odgovornosti i završavanja pri izvršenju zadataka, a ta-
kovi problemi osjećaju se u nekim štabovima bataljona, a naročito u komandama
četa.

što se tiče štabova brigade i u tom pogledu stanje je nezgodno
i nepravilno. u štabu I brigade ne može najpogorije namamije izmaku članova štaba,
a tako isto i sam rad nije raspoređen, komandant i pomoćnik komesara veći
djelom radi rešavaju sve pitanje u štabu, dok komesar ostaje kao izoliran.
pravno komesar nije dovoljno energičan i enerzičan, a ostali članovi štaba
ne pričaju mu pomoći, već neprotiv pomoćnik komesara izlazi sa inicijativu
a ne da mu ukaze na nedostatke i preko partije pomoćne u radu i organizaciji
rada. kod štaba III brigade stanje je potpuno sređen, ne ulazi u nikakvu
nepopravnu. također u svim jedinicama oko štaba divizije tj. prištackim stanje
zadovoljava.

Rad našeg polit. obojila kako je već gore naveeno nije jedinstven
radi velike nezajednosti.

jušji izvještaj bit će opširniji, gdje ću se upoznati sa svim je-
dnicama i preu slobodno imati više vremena da sve organizacije odijem, kao i da
se sastane polit. obojila i u uočavamo glavni plan rada.

part. rešava u glavnim uslovima

Drugi obojila

BR. 20

IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 3. BRIGADE (KOSOVSKO-METOHISKE) »MILAN ZECAR« OD 5. JANUARA 1945. POLITI KOM KOMESARU OPERATIVNOG ŠTABA ZA KOSOVO I METOHIJU O REZULTATIMA PARTIJSKO-POLITICKOG RADA ZA PERIOD OD 1. DO 5. JANUARA 1945. GODINE¹

POLITI KOM KOMESARU OPERATIVNOG ŠTABA ZA KOSMET

Priština

Prema vašem postojećem naređenju za slanje izveštaja o političkom radu ove brigade šaljem vam kratak izveštaj za posljednjih pet dana.

Po prijemu dužnosti komesara ove brigade obišao sam sve bataljone i pregledao politički rad po etapama.

Politički rad je na vrlo niskom stupnju. Glavni razlog je i to:

1) Što se obično sva vojska dala na rad u pretresu i traženju za naoružanjem, te se tim pretvorila u policiju.

2) Drugi pomoćnik kao sam politički radnik pri štabu brigade do mog dolaska i pored svoje sposobnosti na političkom polju, pošto su bataljoni udaljeni po oko 20 km, to nije mogao isto kontrolisati političke rukovodioce po bataljonima, a još manje po etapama.

Za posljednjih pet dana urađeno je i to:

Prikupljen sav materijal za traženje, kao i novodobiveni i pravilno raspodjeljeni po bataljonima, a bataljoni po etapama, te tako politički rad po njima da funkcioniše svojim tokom.

Komesarima i njihovim pomoćnicima dato je u dužnosti da svakog dana otežavaju politički posao po svojim etapama na kojem se tražiti i proračunati dati im materijal, o čemu se izveštavati štabove bataljona, odnosno komesare i pomoćnike bataljona, što se isti odmah preneti komesaru i pomoćniku ove brigade.

Prema izveštajima komesara i preko komesara bataljona, u političkom radu ima se prilično uspeha, što ćemo prekontrolisati i u drugom izveštaju reći.

Konferencije se po selima i varošima redovno održavaju, te narod je sa vojskom blisko povezan.

¹ Original (pisan na mašini, irilicom) u Arhivu VII, reg. br. 7/9, k. 1412.

Sada posle formiranja kulturno-prosvetnih odbora po bataljonima nastavi e se sa priredbama, što e još više omogu iti brže zbliženje vojske i naroda.

Kulturnu ekipu u brigadi nemamo, jer nam nije jasno da li imamo pravo na nju, nego za više priredbe uzimamo lanove iz diletantskih i horskih grupa iz svih bataljona, i po svršenoj priredbi opet vra amo bataljonima, to e te i sve dok nas ne izvestite imamo li pravo na kulturnu ekipu. Moral kod vojske je na odgovaraju oj visini, i pored toga što u pogledu ode e i obu e slabo stojimo. Pitanje ishrane dosta se povoljno i lako rešava. Zdravstveno stanje kod vojske tako e još dobro.

Budu i izveštaj bi e obilniji.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

5. 1. 945. g.

Politi ki komesar,
Novo Vukosavljevi

BR. 21

IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA BOLNICE 8. UDARNOG KORPUSA NOVJ OD 5. JANUARA 1945. POLITI KOM KOTESARU KORPUSA O MORALNO-POLITICKOM STANJU I KULturno-PROSVETNOM RADU U BOLNICI U DECEMBRU 1944. GODINE¹

**IZVJEŠTAJ ZA MJESEC
DECEMBAR 1944 g.**

Drugu

POLITKOMESARU VIII UDARNOG KORPUSA NOVJ

Položaj

Takmi enje me u odjeljenima bolnice mnogo je doprinjelo poboljšanju stanja kod nas. Sva odjeljenja, kao i ete i radionice poprimili su prili no vojni ki izgled. Osje aj odgovornosti i vojni ki odnošaj personala prama upravama je na dobroj visini. Sre enom radu mnogo je smetalo o ekivanje ranjenika iz Italije, radi ega smo morali zadržati veliki broj personala, a jedan dio

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br 4—1/2, k. 531.

personala sa politkomesarima poslat je u mjesta koja su bila odredena za njihov smještaj. Trebalo je i još uvijek treba mnogo kontrole i rada sa personalom, koji uslijed nedolaska tolikog broja ranjenika, kojeg smo otkivali, nema mnogo posla pa je zato sklon greškama. Uz to ranjenici i personal, koji su došli iz Italije, odviknuti od discipline, bili su skloni nedisciplinskim ispadima. Sada je i u ovim bolnicama stanje srećeno. Uveden je u svim bolnicama, eto i radionicama vojni fizički egzercir. Ostale vojničke dužnosti se redovito obavljaju.

U toku proteklog mjeseca nije bilo naročito itih disciplinskih prestupaka, a ni naročito itih pojava nemorala .. ?

Ostali liječnici su prilično agilni i poduzetni u radu. Za upravnika ove bolnice, namjesto dr. Kulušića, došao je dr. Romac. On je kao liječnik vrlo vrijedan, međutim ne posjeduje ostale odlike koje bi trebao da ima upravnik, kao rukovodilac i organizator.

Mi imademo oko 800 osoblja, dok se zadnje vrijeme broj ranjenika mnogo smanjio. Ovo osoblje, u saglasnosti sa Sanit. odjelom. VIII Korpusa, nismo slali Korpusu na raspored u otkivanju ranjenika iz Italije. Mi smo već par puta radiogramom tražili od San. misije — Bari da nas izvjesti da li su ranjenici došli, ali nismo nikada dobili odgovora. Drugi potpukovnik Kronja je također bio u Italiji, da bi dobio sliku stanja, ali mi ni do danas ne znamo ništa pozitivno. Veliki dio osoblja je na taj način bez naročito itog posla, pa sam mišljenja da bi morali o ovome im prije biti obavješteni, kako bi, ukoliko ne e došli ranjenici, mogli poslati na raspored nepotrebno osoblje.

POLITIČKI RAD

Rad na političkom polju odvija se normalno u duhu takmičenja. Zadnje smo vrijeme primali dovoljno literature, što nam je mnogo olakšalo rad. Održavaju se redovito sastanci sa politkomesarima i pomoćnicima, na kojima se postavlja plan rada, za sedmicu dana unapred. Uglavnom smo proračunivali članke iz »Borbe« uz razne teme iz NOP. Zainteresovanost ranjenika i personala za političkim pitanjima je dosta velika, a u nekim odjeljenjima, gdje se personal nije dovoljno upuštao u diskusije, organizovali smo političke lutrije,³ što se je pokazalo vrlo uspješno. Konferencije sa personalom održavaju se redovito, a sa ranjenicima po sobama održavaju se kad se za to pokaže potreba.

* Ovaj dio teksta izostavljen je jer sadrži kadrovske ocjene o pojedincima.

³ Reč je o učešćevanju u diskusiji izvlačenjem cedulja na kojima su ispisana pitanja.

Pripremanje za dolazak ranjenika iz Italije i dolaskom izvjesnog broja rad se na ovom polju bio privremeno smanjio, dok se sada odvija normalno, a naročito od kada je otpočelo novo takmičenje.

Kako u našoj bolnici imade velik broj Slovenaca, s njima se radi posebno, pomoću drugova Slovenaca od kojih su neki bili politkomesari, jer mnogi ne poznaju hrvatski jezik.

KULT.-PROSVJETNI RAD

Rad na kult.-prosvjetnom polju je naročito u zadnje vrijeme dosta oživio. Svugdje su ponovo formirani odbori, koji su, uslijed preseljavanja personala i dolaska novog iz Italije, bili razbiveni. I ovdje se radi po planu, koji se postavi na sastanku politkomesara. Sva naša odjeljenja davaju vrlo esto priredbe, od kojih su neke bile održane za publiku u Hvaru, Visu i Jelsi. Oskudijevamo materijalom za kult.-prosvjetni rad, a naročito za diletantske grupe, jer skoro svi su prilično preživljeni, a drugog materijala nemamo. Sada smo nabavili par komada od Nušića i još neke manje komade, a bolnice u Hvaru spremaju se za održati jedno muzičko veče. Zadnje je vrijeme bilo nekoliko dosta uspješnih »Usmenih novina«, koje su, pored ranjenicima, održane i za publiku i to jedna u kazalištu Hvara sa slijedećim programom:

1. O ideji sveslavenske solidarnosti (predavanje)
2. O umjetničkim vrijednostima Hvara (predavanje)
3. O Cankaru uz recitaciju nekih njegovih pjesama
4. Dvije horske pjesme (pjevač hor)
5. Vrabac o meunarodnoj situaciji.

Liječnici redovito održavaju stručna predavanja i to napose sa bolničarima. Džepne i zidne novine se izdaju po svim odjeljenjima. Tu nijesmo uspjeli mnogo napraviti, jer ne posjedujemo ciklostila, a ni ostalih tehničkih sredstava, a u svim odjeljenjima imademo samo 3 pisane mašine. Vijesti se štampaju svakodnevno. Pored našeg nastojanja da dobijemo radio-aparate za bolnicu preko Prop.-odjela Obi. NOO-a i drugih ustanova, nijesmo uspjeli dobiti. To bi nam mnogo pomoglo u radu, a ujedno bi bila i zabava ranjenicima.

Rad sa nepismenim ranjenicima se odvija, dok su gotovo sve nepismene bolničke arke naučile bar donekle pisati.

Od 1. ovog mjeseca počinje sa novim takmičenjem. Takmičenje se na svim poljima odjeljenja na Visu sa bolnicama u Hvaru i Jelsi i sa školom i radionicama.

U prošlom takmičenju zastavicu je dobilo I odjeljenje — Vis. Najbolje bolničke arke, koje su se istakle u takmičenju, dobile su pohvalu sa strane uprave ove bolnice. Ovaj naš rad mnogo

je doprinjeo na napretku naših bolnica, pa ćemo ovakvim radom nastaviti.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Hvar, 5—I—1945

Politkomesar
bolnice VIII Udarn. korpusa,
Jakša Petri

BR. 22

IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 4. UDARNOG KORPUSA NOVJ OD 6. JANUARA 1945. POLITI KOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE O KULTURNO-PROSVETNOM RADU U JEDINICAMA KORPUSA¹

**ŠTAB IV. UDARNOG KORPUSA
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE**

Broj.
6.1. 1945.

POLITKOMESARU GLAVNOG ŠTABA HRVATSKE

Kulturno-prosvjetni rad

U vezi sa Vašom depešom od 3. I. 1945. g.² šaljem Vam ovaj izvještaj. Kulturno-prosvjetni rad u našim jedinicama dosegao je izvjestan stepen i do sada pokazivao prilične rezultate. Razlog da taj rad nije dao ono što je trebalo dati leži u tome što mu štabovi, odnosno politički komesari nisu posve ivali dovoljno pažnje, što je bilo premalo kadrova za taj posao i što ovaj rad nije bio jednoobrazno i organizovano postavljen.

Kada gledamo razvitak kulturno-prosvjetnog rada u našim starijim jedinicama, kao što su VII. i VIII. divizija³, onda vidimo

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 2—1/11, k. 435 A.

² U njoj se zahtevalo podnošenje izvještaja o kulturno-prosvjetnom radu u jedinicama 4. udarnog korpusa NOVJ (vidi tom, V, knj. 37, dok. br. 113, Arhiv VII, reg. br. 2—6, k. 119/2, reg. br. 1—2, k. 119/6).

» Naredbom Vrhovnog štaba NOV i POJ od 22. novembra 1942. formirane su 7. i 8. udarna divizija (vidi tom II, Bilten br. 20—22, str. 200).

da je kulturno-prosvjetni rad davao najbolje rezultate u ono vrijeme kada su naše divizije i jedinice imale svoje prop. odsjeke koji su se bavili tim radom. Jasno je da je u to vrijeme ra eno i niz grešaka, koje su dolazile do izražaja zato jer kontrola nad radom tih propagandnih organa nije bila dovoljna i sistematska. Ukidanje agitpropa i profesionalnih propagandista i agitatora u našim jedinicama za jedno vrijeme zakolo je potpuno-kulturno-prosvjetni rad. Kasnije, daljim razvitkom naše vojske, u našem Korpusu po kulturno-prosvjetnom radu uglavnom su radile partijske organizacije, a rukovodstvo tog rada bilo je u rukama politodjela i komesara divizije.

Taj novi na in rada nije u po etku pokazivao naro ite rezultate, tek u posljednje vrijeme u nekim jedinicama, zahvaljuju i dobrom radu politodjela, on se je lijepo razvio. I u ovom slu aju glavnu ulogu odigrali su ljudi, odnosno kadrovi u pojedinim jedinicama. Tako na primjer kod nas najbolje rezultate u kulturno-prosvjetnom radu posljednjih mjeseci dala je naša VII. i XXXIV. divizija, dok u Unskoj grupi i VIII. diviziji taj rad bio je prili no slab. Razlozi da je rad u VII. i XXXIV. diviziji po kulturno-prosvjetnoj liniji bio dobar⁴ leži u tome, što je u VII. diviziji u politodjelu po kulturno-prosvjetnom radu radio drug Duško Kostić , a u XXXIV. drug Slavko Borojević , dakle ljudi koji su imali smisla i volje za taj rad i koji su komesarskom kadru pružili punu pomoć . Dok u VIII. i u Unskoj grupi mi nismo imali ljudi i zato rad nije dao rezultate.

Naro ite rezultate na kulturno-prosvjetnom polju postigla je naša XXXIV. divizija. U toj je diviziji kulturno-prosvjetni rad dobio nove forme, nije bio šablonski i svakim danom sve se više razvijao, zahvaljuju i dobrom kulturno-prosvjetnom radu, možemo re i da je XXXIV. divizija postala zaista prava divizija.

Da je kulturno-prosvjetni rad prili no vezan na rad pojedinaca vidi se i po tome što je u VII. diviziji odlaskom druga Kostić a iz Politodjela kulturno-prosvjetni rad zapeo i nije više u napretku, dok u VIII. diviziji, dolaskom druga Borojević a, rad je oživio i krenuo naprijed.

U našem Korpusu organizaciono kulturno-prosvjetni rad postavljen je tako da težište tog rada leži na kulturno-prosvjetnim odborima. Oni obi no imadu 5—6 lica. U tim odborima uglavnom se nalaze borci i vojni i politiki rukovodioci. Kulturno-prosvjetni odbori postoje po etama, a u nekim jedinicama i po bataljonima.

Uz kulturno-prosvjetne odbore u našim jedinicama postoje pevački horovi, uglavnom bataljonski, italačke grupe, i bata-

* Re i »bio dobar« su dopisane mastilom.

ljonske škole za likvidaciju nepismenosti (samo u XXXIV. diviziji). U ostalim jedinicama rad za uklanjanje nepismenosti leži na individualnom radu i povremenom obrazovanju analfabetskih te ajeva.

Kulturno-prosvjetni odbori povremeno organiziraju izvjesne priredbe i usmene novine. Uz taj posao oni organiziraju izdavanje džepnih novina, i u nekim jedinicama bataljonskih listova.

Uz kulturno-prosvjetne odbore i organizaciono imademo postavljene divizijske tehnike. Njihov rad sastoji se u tome da redovno izdavaju divizijske novine, vijesti, letke i si. pod rukovodstvom komesara divizije i politodjela. Mi smo na tom polju postigli dobre rezultate. Svaka divizija izdaje svoje novine, a u toku takmi enja svaka divizija izdavala je 15-dnevni bilten takmi enja⁵.

Naš štab tako e imade svoju tehniku, koja je prilikom svog stvaranja davala dosta dobre rezultate, no odlaskom druga Borojevi a i drugarice Dese⁶ iz tehnike, ona je znatno oslabljena i do danas nismo je naro ito popunili. U njoj danas imademo jednog druga kapetana, jednu drugaricu i šefa foto-sekcije. U sastav te tehnike ušao bi rukovodioc i komesar naše kazališne grupe i vojne glazbe.

Mi smo po dolasku iz Slovenije uvidjeli potrebu za stvaranjem izvjesnog aparata koji bi se u Korpusu bavio propagandom. Zato smo formirali kazališnu grupu koja svojim priredbama, plesovima i pjevanjem treba da pruži našim borcima izvjesnu razonodu i kulturno-umjetni ko gledanje, i iz tih razloga stvorili smo i našu vojnu glazbu koja je danas kompletna i može da nastupi u svakom mjestu sa dobro uvježbanim komadima.

Stru ni kadar po kulturno-prosvjetnom radu je malen, nje ga skoro i nema, baš obzirom na to što se je vodio kurs u tom smislu da se ne stvaraju stru ni kadrovi. Najbolji ljudi koji rade po kulturno-prosvjetnoj liniji u našem Korpusu jesu neki lanovi Politodjela, zatim ljudi u divizijskim tehnikama i kulturno-prosvjetnim odborima.

Mislimo da bi stvaranjem propagandnog odsjeka u Korpusu i u divizijama rad mnogo krenuo naprijed i dao ve e rezultate. Za te odsjeke u našem Korpusu mi bismo našli dovoljan broj ljudi i mogli bismo ih potpuno popuniti.

Osje a se velika potreba za kulturno-prosvjetnim materijalom, i to za raznim ske evima, kra im kazališnim komadima,

⁵ Odnosi se na me ukorpusno takmi enje od 1. novembra do 31. decembra 1944, koje je organizovao Glavni štab NOV i PO Hrvatske (vidi tom V, knj. 34, dok. br. 110).

* Miljenovi

pjesmama, instrumentima i materijalom koji je u vezi sa štampom isto tehni ke prirode, a najviše za papirom.

Uz sve gore navedeno u našem Korpusu postoji i prili no dobro organizovana dopisni ka služba. U svim jedinicama imademo dopisnike koji redovno pišu za naš »Vojni vjesnik«, »Narodni vojnik« i centralnu štampu. Uz dopisnike koji rade samo po toj liniji, mnogo pišu i ostali borci i rukovodioci i šalju svoje dopise iz života i borbi u svojim jedinicama.

Rad po dopisništvu naro ito je mnogo oživnuo u posljednje vrijeme, otkada centralna štampa posve uje mnogo više pažnje borbama i akcijama naših jedinica.

Materijal koji ste tražili Vašom zadnjom depešom sakupljamo i dostavi emo u što kra em vremenu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P. Politkomesar, pukovnik
V.⁷ Holjevac

BR. 23

ŠESTONEDELJNI POLITI KI IZVEŠTAJ ŠTABA 15. NO DIVIZIJE OD 6. JANUARA 1945. POLITI KOM KOMESARU 7. KORPUSA NOVJ¹

ŠTAB
XV DIVIZIJE NOV I POJ
Položaj, 6.1 45.

POLITI KOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I POS
POLITI KOM KOMESARU VII KORPUSA NOV I POJ

Šestonedejni politi ki izveštaj

IV brigada nalazila se ovih šest nedelja pod pl. Gorjan-
cima, gde je uglavnom preduzimala akcije u cilju snabdevanja
hranom.² Posle toga formiran je Operativni štab IV i XIV itali-

⁷ Vje eslav

¹ Original (pisan na mašini, na slovena kom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 188a/I.

² O rasporedu i aktivnosti 4. slovena ke NOU brigade »Matija Gu-
bec« u tom periodu vidi njene dnevne izveštaje u Arhivu IZDG u Ljub-
ljani, f. 189/III.

janske brigade,³ koje su zatim zajedno preduzimale akcije. Dva-put su s uspehom upale u Novo Mesto.⁴

V brigada nalazila se zajedno sa ostale dve brigade, na sektoru: drum Novo Mesto — St. Vid,⁵ u estvovala u terenskim borbama, osiguravala napad XV brigade na St. Janž,⁶ a zatim napadala Ob ine, prvi put iz pravca Nemške Vasi,⁷ a zatim iz pravca Grmade.⁸ Sada se nalazi na sektoru Zužemberk.

³ Pogrešno. Odnosi se na 24. italijansku NO brigadu »Fontanot«. Naredba o formiranju štaba 4. slovena ke NOU brigade »Matija Gubec« i 24. italijanske NO brigade »Fontanot« nije prona ena. O saradnji obeju brigada vidi dnevne izveštaje 4. slovena ke NOU brigade »Matija Gubec« (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 189/III) i Operativni dnevnik 7. korpusa NOVJ (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 153/1).

⁴ O borbama oko Novog Mesta vidi dnevne izveštaje 4. slovena ke NOU brigade »Matija Gubec« (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 189/III).

⁵ Danas: Šentvid pri Sti ni.

⁶ Danas Šentjanž. Odnosi se na napad preduzet 5. decembra 1944. oko 4 asa ujutro, kada su jedinice 15. slovena ke NO brigade »Belokranjske« uspele da preko ži anih prepreka u u u naselje, ali su, posle tre eg neprijateljevog protivnapada i pristizanja pomo i iz pravca Sevnice, bile u 8,30 asova prinu ene da se povuku. U tom napadu je 5. slovena ka NOU brigada »Ivan Cankar« imala zadatak da osigurava prilaze sa severa, zapada i jugozapada i, u tom cilju, zaposedala je položaje: Veliki i Mali Cirknik, Hrastje, Kal, Breško, Leskovec, Brunik. A 12. NO brigada je osiguravala jug i držala položaje: Gabrijele, Stražberk i položaje iznad Krmelja. Imala je zadatak da likvidira uporište Brezje, ali to nije uspela. Uspela je, me utim, da kod železni ke stanice Krmelj uništi dva neprijateljeva kamiona vojnika koji su stigli u pomo iz Sevnice. U ovoj akciji 15. NO brigada je imala 2 poginula i 6 nestalih i izgubila je nešto oružja i municije.

Detaljnije o ovoj akciji vidi zapovest Štaba 15. slovena ke NO brigade »Belokranjske« od 3. decembra 1944. i njen operativni dnevnik (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 190a/II i III); dnevni izveštaj Operativnog odseka 15. NO divizije br. 712 od 7. decembra 1944. i mese ni izveštaj Operativnog odseka Štaba 15. NO divizije br. 747 od 30. decembra 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 26/11); operativni dnevnik Štaba 7. korpusa NOVJ (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 153/1); zapovest 12. NO brigade od 4. decembra 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 190/11); izveštaj žandarmerijske stanice Rade e br. 1504/44 od 7. decembra 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, nema ki fond, f. 101/IV—3).

⁷ Odnosi se na demonstrativni napad 5. slovena ke NOU brigade »Ivan Cankar«, preduzet 10. decembra 1944, koji je trajao jedan as, i neprijatelj na njega skoro nije ni reagovao. Vidi mese ni izveštaj Operativnog odseka 15. NO divizije br. 747 od 30. decembra 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 26/11) i operativni dnevnik Štaba 7. korpusa NOVJ (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 153/1).

⁸ Radi se o napadu na neprijateljevo uporište Ob ine, preduzetom 1. januara 1945. na osnovu zapovesti Štaba 7. korpusa NOVJ br. 938 od 29. decembra 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 21/111, kopija u f. 154/1), u kome je za direktan napad na uporište odre ena 5. slovena ka NOU brigada »Ivan Cankar«. Brigada je napadala iz pravca Gri —Luža —Krušni vrh. Zadatak je ostalih jedinica: osiguranje. Napad na uporište nije uspeo. Neprijatelj je odmah reagovao, preduzeo ispad iz uporišta i intervenisao iz ostalih uporišta, tako da su borbe oko uporišta Ob ine

XII brigada je osiguravala napad na St. Janž sa pravca Tržiš a, vodila uspešne borbe na terenu i osiguravala poslednji napad na Ob ine. Sada napada Hinje.⁹

XV brigada je napadala St. Janž, zatim vodila borbe na terenu, osiguravala napad na Ob ine iz pravca Vrhtrebnje, a sada se nalazi na sektoru Žužemberk.¹⁰

U pogledu vaspitavanja nižeg kadra u inila je najviše IV brigada. Ona je pod pl. Gornjancima organizovala kratke te ajeve za vodnike i komandire, na kojima su, za rukovo enje jedinicama, prakti no osposobljavani pre svega podoficiri. U ovom vaspitavanju su, pored lanova štaba brigade, u estvovala i dva instruktora iz korpusne podoficirske škole.¹¹ Rezultat

vo ene i narednih dana. Detaljnije o tom napadu vidi: izveštaj Štaba 7. korpusa NOVJ od 5. januara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 154/11); relaciju o borbama 7. korpusa NOVJ od 1. do 8. januara 1945. i relaciju o borbama prilikom napada na neprijateljevo uporište Ob ine od 1. do 8. januara 1945 (obe u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 21/IV); relaciju Operativnog odseka 15. NO divizije br. 2 od 6. januara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 26/III); mese ni izveštaj Operativnog odseka 15. NO divizije br. 20 od 21. januara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 21/IV); mese ni izveštaj Štaba 15. NO divizije od 24. januara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 150/VI); izveštaje Štaba 5. slovena ke NOU brigade »Ivan Cankar« od 5. i 9. januara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 189/III); mese ni izveštaj Štaba 12. slovena ke NO brigade od 26. januara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 190/11); mese ni izveštaj Štaba 7. korpusa NOVJ br. 1017 od 9. februara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 21/IV); Operativni dnevnik Štaba 7. korpusa NOVJ (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 153/1); Operativni dnevnik 15. slovena ke NO brigade »Belokranjske« (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 190 a/III); knjigu depeša 7. korpusa NOVJ (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 44/1).

⁸ Prema nare enju Štaba 7. korpusa NOVJ, Hinje je 6. januara 1945. napadala 8. slovena ka NO brigada »Fran Levstik«, dok je 12. slovena ka NO brigada imala zadatak da istovremeno izvrši napad na Zvir e. Iz Hinja se, posle napada, neprijatelj povukao, a u Zvir ama ga nije ni bilo, tako da napad nije ni preduzet. Vidi izveštaj Štaba 15. NO divizije od 7. januara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 188'II); relaciju o borbama 7. korpusa NOVJ od 1. do 8. januara 1945 i relaciju 7. korpusa NOVJ o borbama prilikom napada na neprijateljevo uporište Ob ine od 1. do 8. januara 1945; mese ni izveštaj Operativnog odseka Štaba 15. NO divizije br. 20 od >1. januara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 21/IV); mese ni izveštaj Štaba 15. NO divizije od 24. januara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 150/VI); knjigu depeša 7. korpusa NOVJ (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 44/1); mese ni izveštaj Štaba 12. slovena ke NO brigade od 26. januara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 190/11).

¹⁰ Raspored jedinica 15. slovena ke NO brigade »Belokranjske« vidi se iz opedativnog dnevnika te brigade (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 190 a/III).

¹¹ Iz polumese nog vojnog izveštaja Štaba 4. slovena ke NOU brigade »Matija Gubec« od 30. decembra 1944. vidi se da su »... brigadu posetili jedan starešina i jedan instruktor oficirske škole Glavnog štaba koji drže asove nastave sa etnim komandirima i operativnim oficirima iz brigade na kojima iznose najpotrebnije stvari o komandovanju. Te aj e trajati od 28. decembra 1944. do 2. januara 1945...« (Arhiv IZDG u

ovog vaspitavanja ispoljio se u poslednje dve akcije: na Gotnu Vas i Grm,¹² u kojima su se niži rukovodioci prilično dobro pokazali. Ostale brigade nisu mogle posebno vaspitavati niže rukovodioce, već su se oni izgrađivali kroz borbu. Naši štabovi su u pogledu kriterijuma pri izboru kadrova na pravilnom putu. Za uzdizanje dolaze u obzir dobri borci. Ukoliko se među rukovodiocima uvide kakav filozof ili teoretik, eventualno se greške isprave. Međutim, u svim tim akcijama pokazalo se da je politika uvođenja kadrova slaba. Na primer, prilikom napada na Obine imala je V brigada, od ukupno 37 ranjenih, 18 rukovodioca, od kojih su trojica bili članovi štaba bataljona (dva komandanta bataljona i jedan pomoćnik političkog komesara bataljona).¹³ Podjednaka je situacija, ili još gora, u drugim brigadama. Prilikom napada na Št. Janž imala je XV brigada 17 izabranika iz stroja, mrtvih i ranjenih. Među mrtvima je bio komandant bataljona,¹⁴ komandir čete,¹⁵ pomoćnik političkog komesara čete,¹⁶ a ranjeno je bilo i nekoliko nižih rukovodilaca. Brzo menjanje kadrova dovodi do slabije sposobnosti brigade u borbi. Da bi se smanjili suviše veliki gubici u kadrovima, partijska organizacija postavila je sebi zadatak da borcima pravilno predoči pitanje uvođenja kadrova. Pri tome partijskoj organizaciji pomaže politodel. Uopšte uzev, naš kadar, naročito niži i mlađi, dobar je, što upravo potvrđuje njegova velika borbenost, veliki broj ranjenih. Oni su svesni odgovornosti koju primaju sa zadacima od svojih pretpostavljenih, ali ne znaju da pvedu svoje potčinjene, zato nastoje da sami izvrše zadatak. Kod poje-

Ljubljani, f. 189/III). Štab brigade je takođe organizovao tečaj za vodnike i desetare, koji je započeo 22. novembra 1944. Ovi tečajevi su trajali 25 dana. Prvi je završen 13. decembra a drugi je započeo 21. decembra 1944. (Podaci iz arhiva IZDG u Ljubljani).

¹² Napad na Gotnu Vas, noć 4/5. januara 1945, izvela je grupa od 40 dobrovoljaca, kojima je bio dodeljen jedan teški bacač. Detaljnije o ovom napadu vidi: relaciju Štaba 4. slovenačke NOU brigade »Matija Gubec« br. 14 od 11. januara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 189/III); mesečni izveštaj Operativnog odeljenja 15. NO divizije br. 20 od 21. januara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 21/IV); mesečni izveštaj 15. NO divizije od 24. januara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 150/VI); depešu Obaveštajnog centra 4. slovenačke NOU brigade od 5. januara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani f. 44/1).

¹³ Pošto je 5. slovenačka NOU brigada »Ivan Cankar«, svojim aktom od 6. januara, predložila Štabu 15. NO divizije imenovanje sledećih novih kadrova: komandanta 3. bataljona, pomoćnika političkog komesara 1. bataljona i v.d. komandanta 1. bataljona, redakcija pretpostavlja da su u izveštaju pomenuti rukovodioci izabranici iz stroja prilikom napada na Obine. (Podaci iz Arhiva IZDG u Ljubljani).

¹⁴ Martin Vraničar, komandant 3. bataljona.

¹⁵ Anton Govednik, komandir čete 3. bataljona.

¹⁶ Edo Valenčič, politički komesar čete 3. bataljona. Podaci pod 13, 14 i 15 su iz operativnog dnevnika 15. slovenačke NO brigade »Belokranjske« (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 190 a/III).

dinih, ve starijih rukovodilaca primetili smo izbegavanje borbe. Takav je bio slu aj s najstarijim komesarom bataljona u V, brigadi, a isto tako u IV brigadi. U V brigadi su se kao dobri pokazali i partijski sekretari, koji su li nom hrabroš u podsticali borbe u borbi.

Kod naših vojnih rukovodilaca, naro ito kod nižih, koji se brzo menjaju, primetili smo mnogo grešaka. Oni ne znaju da rukovode svojim jedinicama, od pretpostavljenih ne dobiju, ili ne mogu dobiti zbog nedostatka vremena, pravilno vaspitanje, najviše nau e prakti no u borbi, a to ide veoma sporo i košta skupo. Ukoliko idu ovi rukovodioci na kurseve, ne donesu sa njih ono što se od njih o ekivalo. Ti kursevi im daju samo onaj spoljni vojni ki izgled. Instruktori ne žive s vojskom, ne poznaju probleme koji su se ispoljili prilikom napada na Ob ine, koji su prili no drugoja iji od ranijih. Da bi ovi te ajevi pružali pomo našim komandantima, nužno je da oni sami u estvuju u vaspitavanju ovih ljudi, da komandant divizije ode na te aj i održi predavanje o upravo izvršenim akcijama, o greškama i na inu poboljšavanja vojni kog rada, ili, pak, da instruktori u estvuju u akcijama, prou avaju ih a zatim rezultate prenose na svoje pitomce.

IV brigada je pre nekoliko meseci poslala na kurs jednog zamenika komandanta bataljona. Kada se ovaj vratio s kursa, terao je u jedinici etrnaest dana samo spoljnu disciplinu, navode i da su tako u ili na kursu. Posle etrnaest dana on je to prestao i ponovo postao onakav kakav je bio ranije. Priznao je da je nešto nau io što se ti e itanja karata, tako e u pogledu vojni kog držanja, ali što se ti e prakti nog rada stekao je veoma malo.

Akcija na Ob ine pokazala je da naša veza ve dobro funkcioniše. Vojni rukovodioci došli su do saznanja da bez veze sa ostalim jedinicama njihova veza ništa ne vredi. Zna aja veze svesni su sada ve i niži rukovodioci a ne samo komandant brigade. Komandanti bataljona su u pogledu veze ve prili no napredovali. Me utim, kod svih partizana prime ujemo nekakav strah od uspostavljanja veze raketama, kao da je raketna signalizacija monopol Nemaca, dok brzu borbenu signalizaciju ve znaju da iskoriste. Uspeh veze u borbi za Ob ine može se pripisati dobroj politici koj pripremi odgovornog kadra, koja je preduzeta u svim jedinicama.

Borbeni moral naših jedinica je dobar, što dokazuju poslednje akcije. Najve e uspehe postigla je u poslednje vreme XII brigada. Ona je ranije pod pl. Gorjancima mnogo politici ki radila, a zatim smo joj nekoliko puta u borbi dodelili našu

jurišnu etu,¹⁷ u kojoj su sami odabrani borci. U tim grupnim akcijama jako je porasla njena borbenost, pa joj danas možemo poveriti svaki zadatak, i ne e ga izvršiti ništa lošije od bilo koje stare brigade. Zajedni ke akcije sa jurišnom etom kombinovamo sada i kod ostalih brigada, kako bismo kod svih podigli njihovu borbenost. Na partizane odli no uti e injenica kada vide kako 60 boraca, uz gromoglasne poklike i paklenu vatru jurišaju kao jedan na neprijatelja; u tome prednja e naši juriša i. I ostale brigade su u pogledu borbenosti dobre. V brigada odli no se borila na Ob inama, i ak XV, koja je bila najslabija, sada se u dve borbe pokazala kao dobra i zaplenila je nešto oružja. Borci XV brigade kažu: »I i emo svuda gde ete nas voditi«. Borbe na terenu su partizane unekoliko izbacile iz ravnoteže kada je neprijatelj po eo upotrebljavati novu taktiku — razbiti najprije naše položaje artiljerijom i teškim minobacima — ali su se sada na nju ve navikli, što dokazuje injenica da je V brigada na Catežu izdržala¹⁸ topovsku vatru iz 9 topova na položaje dvaju bataljona, na koje je neprijatelj izbacio preko 250 granata; ili, pak, sada XII brigada na položajima Krušni Vrh.¹⁹ Možemo re i da e partizani izvršiti bilo kakav zadatak, ukoliko ih oficiri budu predvodili a to važi za svaku brigadu.

U borbama na Ob inama naše borce je demoralisala sopstvena artiljerija, koja je izbacila više od polovinu neispravnih granata, a snažno prokljinjanje prouzrokovano je bombardovanjem [savezni ke] avijacije tek etvrtog dana, kada su naše jedinice morale da se, zbog snažnog pritiska, povuku sa svojih položaja na kojima su tri dana uzalud ekale avione. Mnogi su izjavili da sve skupa izgleda kao sabotaza, mi se povla imo s položaja kod Ob ina, Nemci ispadaju iz Ob ina prema našim položajima a Englezi bombarduju prazno uporište.

Zbog niskog brojnog stanja jedinica, svi štabovi su izvršili pregled svojih komora i širih štabova i u njima smanjili broj ljudi na minimum a sve preostale poslali me u borce. Tako su u XII brigadi nekoliko ljudi iz komore poslali u bataljon. Oni su se jako protivili tome i izjavili da e ve nešto u initi kako bi se iz borbene jedinice vratili u komoru. Nakon nekoliko dana se zaista jedan od njih sam ranio u ruku. Kada su to videli ostali,

¹⁷ Jurišna eta 15. NO divizije formirana je izme u 24. novembra i 1. decembra 1944. Vidi uputstva Štaba 15. NO divizije o formiranju i zadacima te ete od 24. novembra i 1. decembra 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 188/III—1).

¹⁸ U depeši 7. korpusa NOVJ od 25. decembra 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 44/1) navodi se da je u 9 asova kolona od 500 ljudi napala 5. slovena ku NOU brigadu »Ivan Cankar« na Catežu sa dveju strana i da je napad potpomagala artiljerija iz Starog Trga.

¹⁹ O zaposedanju položaja 12. slovena ke NO brigade vidi njen mese ni izveštaj od 26. januara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 190/11).

izjavili su da e i oni u initi isto. Da bi se samoranjavanje ograničilo, sastao se vanredni sud, koji je sabotera osudio na smrt streljanjem. To je pomoglo.

Odnosi između komandnog kadra i boraca su pravilni, pošteno a ima jedino politodel, koji štabovi brigada nikako ne vole. Uzrok je u tome što prvi politodel u našoj diviziji nije shvatio svoje uloge i uinio više zbrke nego korisnog. Pored toga, postoji i nekakav otpor prema sekretaru politodela drugarici Maruši,²⁰ koju neki ve odranije ne podnose. Što se ti e odnosa prema politodelu, postavili smo ga tako kao što ga je postavila drugarica Vida Tomši : svako podvaljivanje politodelu smatramo kao podvaljivanje CK-u. Politodel e sa svoje strane tako e u initi sve kako bi vlastitim radom stekao poštovanje i poverenje. O svemu tome bio je obavešten divizijski partijski komitet.

Kulturno-prosvetni odbori su svuda organizovani, ali do sada još nisu mnogo u inili. Zbog velikih napora koje bataljoni podnose i zbog dužnosti koje obavljaju, sav takav rad je zaspao. Odmah, im to bude mogu e, partizani e sami živnuti jer oseaju potrebu za kulturno-prosvetnim životom.

Što se ti e političkog vaspitanja, mnogo se raspravljalo o gr kom pitanju. Partizani su se raspitivali: »S jedne strane nam priate i popularižete saveznike koji nam pružaju pomoć, a s druge strane ujedmo šta Englezi rade u Gr koj«. Sve smo im objasnili. Problem Gr ke nije imao nikakvih štetnih posledica u našim jedinicama, nije bilo ni dezertera ni demoralizacije. Borci su svakog dana informisani o svetskim događajima. Dok smo se nalazili s onu stranu druma, redovno smo izdavali radio-vesti,²¹ koje smo hvatali preko naših radio-stanica, ovde, me utim, dobivamo sada sa jednodnevnim zakašnjenjem izveštaje iz Propagandnog odseka Korpusa. Partizane najviše interesuje front i napredovanje CA,²² dok za uspehe naše NOV ne pokazuju pravo interesovanje. Literaturu, koja stiže u naše jedinice, borci jako dobro primaju, interesuju se za nju i rado je itaju, naročito »Našu vojsku«.²³ Me utim, naši partizani bi rado

²⁰ Odnosi se na Ljudmilu Saje — Kreše.

²¹ Najpre su izlazile kao »Poročila«. Otvane su samo od 15. novembra 1943. Kasnije izlaze naizmenično kao »Radio vesnik« ili »Radio vesti«. Otvane su od 17. novembra 1943. i 6. i 7. januara 1944, bez oznake broja, zatim pod brojevima: 11 od 10. januara 1944, 40 i 41 od 25. i 27. februara 1944, 43,44, 45, 46, 47, 48, 49 od 1. do 8. marta 1944, 51 od 10. marta, 55 od 12. marta, 56 od 15. marta 56 od 16. marta 57 od 17. marta, 63 od 22. marta (sa prilogom) 64 od 23. marta, 65 od 24. marta 67 od 26. marta 68 od 27. marta, 71 od 30. marta, 75 od 3. aprila i 76 od 4. aprila 1944 (Arhiv IZDG-NO tisk, f. P/378).

²² Crvene armije

²³ Nastavak lista »Slovenski partizan« (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 277, pod. br. 3295).

itali u novinama nešto više o borbama svojih jedinica. Koliko borbi smo vodili o kojima bi vredelo pisati, ali naši komesari esto nemaju vremena za to. Mogli bi to da u ine propagandni radnici iz Korpusa, kojih ima dosta.

Politi ki komesar bataljona IV brigade imao je potpuno nepravilan odnos prema sekretaru SKOJ-a. Kad god je sekretar SKOJ-a došao u štab bataljona po kakve informacije, komesar ga je izbacio, tako da se imenovani žalio, navode i da nema nikakve prave volje za rad, s obzirom na ovakav postupak komesara, koji bi trebalo da mu pruža pomo i da ga u i. Na sastanku politiki komesara je ovome komesaru skrenuta pažnja i on se popravio. U ostalim jedinicama, gde je odnos prema sekretaru SKOJ-a pravilan, stanje je dobro. U jedinicama gde postoje dobri sekretari SKOJ-a jako se ose a aktivnost SKOJ-a me u omladinom, dok u drugim jedinicama, gde su sekretari slabiji i aktivnost je slabija.

Dezerterstva su se ponovo pojavila sada, za vreme akcija, kada je ljudstvo bilo podvrgnuto velikim naporima. Ponovo su dezertirali svojim ku ama Belokranjci, koji e se posle izvesnog vremena vratiti u jedinicu. Ovim belokranjskim lokalpatriotima malo pomaže sva politika nastava, zaljubljeni su u svoju Belu krajinu i tamo ih vu e. U XII brigadi je pobeglo i nekoliko ljudi iz Štajerske. Nema, me utim, sada više toliko dezertera kao što ih je bilo u borbama za Ko evje²⁴ — partizani su se sada ustalili.

Zdravstveno stanje je zbog slabe obu e prili no loše. Mnogo partizana je promrzlo i morali su u bolnicu. Nekima od njih su zbog smrzotina morali amputirati noge. Redovno, svakog dana, javljaju se bos partizani lekaru, koji ih ne može vratiti u brigade, ve ih šalje u prihvatnicu, gde ih drže toliko vremena da ih obuju. Ima dosta nazeba me u partizanima. U pogledu isto e i higijene brigade su popustile. Delimi nu krivicu za to snose i sanitetski referenti, koji su u tom pitanju mnogo po-

²¹ Borbe za Ko evje vo ene su od 18. do 20. novembra 1944, kada su jedinice 7. korpusa NOVJ, prema naredjenju Glavnog štaba, a na osnovu zapovesti Štaba 7. korpusa NOVJ od 17. novembra 1944, preduzele napad na uporište Ko evje. U napadu su učestvovali 18. i 15. NO divizija, 11. i 6. slovena ka brigada (pod rukovodstvom Operativnog štaba obeju brigada) i artiljerija i Tenkovski odred 7. korpusa NOVJ. Napad nije uspeo. Detaljnije o tome vidi: zapovesti Štaba 7. korpusa NOVJ od 17. novembra 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 154/1); petnaestodnevni izveštaj Štaba 18. NO divizije od 26. novembra 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 153/11); relaciju Operativnog odseka 7. korpusa NOVJ, op. br. 676 od 30. novembra 1944, o borbama prilikom napada na Ko evje (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 21/111); relaciju 18. NO divizije od 24. novembra i izveštaje te divizije od 22. i 26. novembra 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 27/11 i III); relaciju 6. slovena ke NO brigade »Slavko Šlander« od 23. novembra 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 332 a/II).

pustili. U XII brigadi imali smo u borbama kod Brezovice²⁵ divne primere borbenog drugarstva. Na položaju je ostao teško ranjen vodnik, javili su se dobrovoljci, koji su preduzeli juriš i na taj ga na in izvukli. U tom jurišu poginula su tri druga a pet ih je bilo ranjeno. Me utim, u isto vreme, mogli smo zapaziti u brigadi potpunu bezbrižnost kod sanitetskog referenta, koji je prilikom povlačenja dopustio da, ranjenike koje je već prethodno ostave na položaju, tako da ih je zarobio neprijatelj; ili, je isti sanitetski referent naredio da se mrtvi prevezu na groblje i pokriju slamom umesto da se sahrane, tako da je to morala kasnije uiniti Komanda mesta Trebnje. Vašljivost je me u borbama prilično proširena, jer nisu imali vremena za parenje.

Dok smo se nalazili s onu stranu druma, pojavio se problem pijanstva, i to me u oficirima. Ima ih mnogo koji su otuda rodom pa su to temeljito iskoristili. Kada se komandant brigade napio, bacao bombe po drumu i pucao iz automata, morao se u to umešati štab divizije. Napio se i drugi komandant, koji se zatim tukao s partizanima. O tim stvarima smo raspravljali na sastancima brigada i sastancima elija.

Vojni raporti se podnose, pozdravlja se, tako da je spoljna disciplina dobra.

Svi koji to zaslužuju predloženi su za odlikovanja i odlikovani su. Primitili smo da partizani ne gledaju više na odlikovanja onako kao iz početka, smatraju i da se ona dele suviše masovno. Na podelu odlikovanja gledaju kritički nego štabovi. Me utim, jako pozitivno utiču na njih pohvale koje se daju pred strojem. One podstiču u jedinicama na zdravo takmičenje u boraca.

Odnos prema civilnom stanovništvu se popravlja.

Pod Gorjancima je sada problem italijanska brigada. Partizani su na političkim osnovima bili upoznati sa značajem italijanske brigade na našoj teritoriji. Me utim, kada je došlo do prvih zajedničkih akcija, Italijani su nekoliko puta uprskali, što je dovelo do nepravilnih odnosa od strane naših partizana. Politika predpriprema bila je slaba. Sada ćemo zameniti Gupčevu i XV brigadu, koja je politički temeljito pripremljena i na novom sektoru.

Civilno stanovništvo pod Gorjancima, i ono s druge strane, još nije dovoljno upoznato sa italijanskom brigadom. Puno je gunjanja zbog nje.

²⁵ Odnosi se na borbu 6. decembra 1944, kada je neprijatelj, iz pravca Velike Loke, nadirao prema položajima 12. NO brigade kod Brezovice. Vidi: operativni dnevnik Štaba 7. korpusa NOVJ (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 153/1); mesečni izveštaj Operativnog odseka 15. NO divizije br. 747 od 30. decembra 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 26 II); depešu 7. korpusa NOVJ od 7. decembra 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 44/1).

Jedinice se još uvek relativno dobro hrane. U pogledu nabavke hrane postoje poteškoće kod IV brigade, koja je postala gotovo intendantska brigada, i moraju svaku noć po hranu prema St. Jerneju²⁶ i Kostanjevici.²⁷

Poslednje akcije pokazale su od kolike je potrebe da naše bolni are i sanitetsko osoblje vojni ki uvežbavamo i politiki vaspitavamo. Bolni ari nisu bili na položajima i nisu pružali pomoć ranjenicima, sanitetski referenti su u kritičnoj situaciji otišli daleko od brigade i nisu prilikom dugo uspostavili vezu sa brigadom. Odmah posle akcije imali smo sastanak sa sanitetskim referentima, postavili im pitanja, porazgovarali s njima i izvukli zaključke.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
Janez Vipotnik

Komandant-major:

BR. 24

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIKOGA KOMESARA 1. BRIGADE 1 (HRVATSKE) DIVIZIJE KNOJ OD 6. JANUARA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPH O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U BRIGADI¹

**POMOĆNIK POLITIKOGA
1. BRIGADE NARODNE ODBRANE
1. HRVATSKE DIVIZIJE
KNOJ**

Dne 6. I. 1945. godine

Partijski izvještaj
dostavlja

CENTRALNOM KOMITETU KPH

Izvještaj o radu, stanju i životu partijske organizacije ove brigade za mjesec decembar i to:

a.) Disciplina članova Partije u cijeloj brigadi je općenito dosta dobra, dok kod manjeg dijela još nije dovoljna a to su ve-

²⁶ Danas: Sentjernej.

²⁷ Danas: Kostanjevica na Krki.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 49 81—33.

inom novi drugovi kao članovi Partije. Kod ovih se moglo osjetiti mlitavosti, ljudi sa malo poleta za rad, zapravo da ti isti još nisu uvideli šta zna i biti član Partije, što stoji pred njima, njihov zadatak itd., nego su shvatili da se sve sastoji u pravilnom izvršavanju dobivenih naređenja sa strane svojih starješina. Život, rad i ponašanje svih članova je dosta dobro i u svakom pogledu i najslabiji komunista otkada je od ostalih boraca.

Kroz ovaj mjesec dana u cijeloj brigadi nije bilo nekih većih istupa, nego je bio svega jedan slučaj isključenja iz Partije i dvojica su kažnjeni i to: isključen je drug Kuki Milutin iz II. bataljona što je i više puta pokušavao da obmanjuje Partiju, na što je već više puta mu ukazano i pošto je isti to ponovio jedinica ga je isključila. Sa opomenom je kažnjen komandir ete Šobot iz IV. bataljona zbog njegove neozbiljnosti i nepravilnoga odnosa prema jednome vodniku. Isto tako kažnjen je sa strogim ukorom vodnik Grubor Vlado iz I. bataljona uslijed nepravilnog odnosa prema jednoj drugarici.

U ovome mjesecu naročito se popravila partijska disciplina u I. bataljonu gdje je bila ranije najslabija. Da bi disciplina bila zadovoljavajuća a poduzete su sve mjere i to preko redovnih održavanja raznih sastanaka a na njima ukazivanje nedostataka i pozivanje na odgovornost za iste. Zatim upoznati partijske da pravilno shvate što zna i Partija i biti član Partije, t.j. da vide zaista u njoj ono što je, kao najvažnije poduzeto je teoretsko izdizanje kadrova i kad to postignemo otklonili smo sve nedostatke i možemo krenuti napred.

Teoretska izgradnja partijskih rukovodioca u bataljonima je dosta dobra, jedino u tom pogledu najlošije stoji partijski rukovodioc u II. bataljonu drug Vukeli Dušan, koji je do sada bio komesar ete, a ranije, prije dolaska u vojsku, sekretar KKKPH² za Plaški i njemu je potrebna što već a pomoć, a u svrhu toga istoga druga šaljem na kurs srednji partijski pri OKKPH³ Kordun. Raniji partijski rukovodioc u tom bataljonu sada je komesar istog bataljona i isti se pomažu zajednički, a isto tako prilikom odsustva partijskog rukovodioca na kurs isti će vršiti obadvije dužnosti. Partijski rukovodioc u V. bataljonu marljiv je ali još nema dovoljno širine pogleda. Partijski rukovodioc u III. bataljonu je srednje sposobnosti ali nije dovoljno marljiv i energičan, a isto tako u štabu ranije [nije] bilo dovoljno harmonije, što se sada prilikom popravilo, dok isti ima dosta slab autoritet kod etnih sekretara i kod boraca. Partijski rukovodioc u I. bataljonu je vrlo mlad i dosta nesamostalnan, inače je marljiv. Kao najbolji partijski rukovodioc u ovoj brigadi pokazao se u IV. bataljonu drug Kumi Mirko.

² Kotarskog komiteta Komunisti ke Partije Hrvatske.

³ Okružnom komitetu Komunisti ke partije Hrvatske.

Na sve ove nedostatke kod pojedinih partijskih rukovodioca je istima ukazato, data im je pomoć i mislim da će se otkloniti, dok za teoretsko izdizanje treba ići na srednji partijski kurs, kako je već prije navedeno, partijskog rukovodioca iz II. bataljona i što prije iz V. bataljona.

Sekretari etnih odjeljenja su za sada već im dijelom dosta dobri, dok ima još nekoliko koji su dosta mladi kao partijci a napose kao partijski rukovodioci i to dva u II. bataljonu, jedan u III. bataljonu. Tima drugovima potrebna je svakodnevna pomoć i kontrola, ali mislim da će sa jakim pomoćnikom odgovarati svi, dok ovaj jedan u I. bataljonu ne može i odgovoriti, pošto se nalazi jedan sekretar na kursu u Slavoniji, po povratku treba ga smjeniti.

Pomoć sekretara bataljonskog biroa etnim sekretarima za ovaj mjesec bila je najviše prisustvovanje na radne sastanke i pomažu i im riješavati pojedine probleme, dok prisustvovanje na teoretskim sastancima nije bilo redovito, a to je s jedne strane razlog što su etne rasijane na terenu, a i sami partijski rukovodioci bataljona nisu posvetili tome dovoljno pažnje, sem zadnjih dana.

Isto tako sekretari etnih odjeljenja u zadnje vrijeme posvetili su više pažnje svojoj ličnoj izgradnji, nego ranije.

Teoretska izgradnja ostalih članova partije nije još tako dobra, ali se popravila i svaki dan je bolja. Postoji dosta razlike u tome pogledu kod starih i mladih članova partije, tako da smo morali zadužiti starije članove posebnim proučavanjem novog materijala, a da isti isto tako prisustvuju u zajednici sa novim i mladim članovima pri proučavanju materijala i na taj način bi mogli stariji članovi kretati naprijed, t.j. proučavati materijal. Tokom ovoga mjeseca posvećeno je tome dosta pažnje i to se može osjetiti na svakoj etnoj razlici od pred mjesec dana.

U ovom mjesecu materijal je proučavan po dobivenome planu koji je već dobiven ranije, pošto ne možemo ići dalje dok se isti ne svlada u potpunosti. Sada smo dobili umnoženo »O masovnom partijskom radu« od Kalinjina, što je ranije nedostajalo i otežavalo proučavanje istoga odjeljenja.

Sastanci se održavaju redovito, t.j. etne štabne i etne sastaju se svakih 10 dana, dok bataljonski biro dva puta mjesečno, t.j. svakih 15 dana. U ovom mjesecu nije bilo nijednog slučaja neredovitog održavanja sastanaka u jedinicama. U svim jedinicama se još nije postiglo da se sastanci održavaju živo, da se riješavaju pitanja zajednički itd., nego još postoji mrtvila, a moglo se to osjetiti da je to pojava baš ondje gdje su još sekretari tih odjeljenja dosta mladi i neiskusni.

Teoretski sastanci nisu odreni kao radni, ali se moraju održati bar dva teoretska sastanka između dva radna sastanka, t.j.

mjese no najmanje 6 puta, dok se sastanci po nekada kada ima mogu nosti održavaju skoro svaki drugi dan. Za održavanje teoretskih asova posvetilo se prili no dosta pažnje ali ima dosta poteško a za svjetlo i prostorije, što dosta puta i onemogućava este sastanke — dok po danu jedinice su više na zadatku, te rad sa borcima itd.

U ovome mjesecu iz ove brigade bio je na kursu svega jedan drug i to komesar ete Kozlina iz II. bataljona pri OKKPH Kordun, dok smo isto tražili od Okružnog komiteta za Baniju da primi jednoga druga i isti su nam odgovorili da ovaj put ne mogu.

Partijska konspiracija kod svih lanova dosta je dobra, bolje re i nije se tokom posljednjeg vremena dogodio ni jedan slu aj svjesne niti nesvjesne nebudnosti i nekonspiracije.

b.) Izvršavanje dobivenih zadataka sa strane partijaca kod ve ine je dosta dobro, kako je to ve navedeno u prošlom izvještaju, dok kod manjeg dijela još odgovornost nije na visini niti sprovo enje dobivenih direktiva i zadataka. Odgovornost i izvršenje dobivenih zadataka isto tako popravilo se u I. bataljonu i u V. bataljonu. U V. bataljonu održata je jedna partijska konferencija na kojoj je bio prisutan lan O⁴. komiteta za Liku, koja je mnogo doprinjela baš odgovornosti i sprovo enju dobivenih zadataka. U ovom mjesecu nije bilo takvih slu ajeva neodgovornosti da bi pojedini morali biti kažnjeni. uvanje i sprovo enje partijske linije u život dosta je dobro.

c.) Veza sa narodom od strane partijskih organizacija dosta je dobra. Naše organizacije dolaze i u pojedina sela objašnjavaju narodu pojedine političke momente, zatim davanje priredaba u tim selima, davanje boraca za pomo u radu narodu itd. i na osnovu svega toga naše jedinice dosta su popularne kod naroda. Isto tako lanovi Partije dosta su popularni a preko njih i naša Partija. Od svih bataljona najslabije gledaju na IV. bataljon, a to je iz toga razloga što ima dosta stanovništva neprijateljski raspoložena prema našoj borbi.

d.) Pomo Skoju od strane Partije dosta je dobra i direktna, t. j. pro elnici etnih aktiva su ve inom lanovi i u posljednje vrijeme pomo jetekla redovito. Kròz ovo vrijeme najslabija pomo Skoju je bila u I. bataljonu ove brigade što sami sekretar partijskog rukovodstva bataljona nije u tome dovoljno se angažovao, na što mu je ukazano i što e se popraviti. Sekretar Skoja u brigadi kroz poslednji mjesec dana radio je dosta i davao pomo i to najviše direktno. U posljednjem izvještaju je nagašeno da emo ga smjeniti, ali do sada još nije to u injeno, pošto nam P.K.⁵ Skoja nije mogao dati druga koji bi tome za-

⁴ Okružnog

⁵ Pokrajinski komitet

datku odgovorio, dok smo mi predvideli pomoćnika komesara iz V. bataljona, koji uslijed prekida veze nije stigao još ovamo. Onim do koje izvršene se smjena a dosadašnjega sekretara upućujemo za komesara u II. bataljonu.

Skojevska organizacija u našoj brigadi dosta je dobra, dok je bilo iznimaka koji su narušavali organizacionu disciplinu. Skojevci daju svaku podršku u svakom radu i istim prednjače, jedino im još nedostaje teoretske izgradnje. Disciplinarnost i odgovornost svakim se danom popravlja. Izgledi za omasovljenje su još dosta veliki, pošto se jedinica popunjava najviše sa omladinicima.

Rad sa kandidatima pravilan je i odgovornost, interesovanje kod njih je dosta dobro. Rad sa njima je pravilan i dosta dobar.

e.) Organizaciono stanje: U cijeloj brigadi ima sada 27 jedinica i to: I. bataljon kao i ranije ima 6 jedinica, 5 etničkih i jedna štabaska, i rad se odvija isto onako kako je iznešeno u prošlom izvještaju, t. j. da u jednoj jedinici ovoga bataljona radi se po sekcijama, pošto su vodovi nadaleko i upućeni im je onemogućeno da se sastaju.

U II. bataljonu ima kao i ranije četiri jedinice, u III. bataljonu a isto i u IV. imamo 5 jedinica, s tim što je u III. bataljonu formirata tokom ovog mjeseca prištabska jedinica, V. bataljon isto tako ima 5 jedinica, zatim jedinica Štaba brigade, jedna prištabska jedinica i jedna privremena jedinica kursa.

Cela brigada broji 417 članova Partije, od toga jedan mali deo je u rashodu na kursu i u bolnici. Razlika od prošlog izvještaja je ta što se broj članova povećao za 37 drugova, koji su većinom primljeni u našim jedinicama, dok za ovo vrijeme upućeno je u ostale naše jedinice i pozadinu oko 15 članova Partije. Kandidata KP ima 61, od toga je 6 više nego u prošlom izvještaju. Skojevacima ima u brigadi 629, od toga u rashodu ima oko 50, većinom kurs i bolnica. U poslednji mjesec dana porast Skojevacima je za 29, dok je Skojevacima primljeno više a broj nije porastao više s toga što su većinom primljeni članovi tokom prošlog mjeseca bili Skojevci.

f.) Veza partijskih organizacija kao i ostalih sa organizacijama pozadine dosta je dobra i naše jedinice im stignu na teren povezuju se sa pozadinskim organizacijama, a uz to naše jedinice ne mogu ni izvršavati u potpunosti zadatke ako se ne povežu sa organizacijama. Pred sve partijske rukovodioce stavljeno je da veza i suradnja bude što veća, a isto tako i traže pomoć i kod okružnog komiteta u pojedinoj pokrajini, što se do sada moglo primjeniti da bataljon na Kordunu nije tražio pomoć i a niti je dobivao.

g.) U jedinici kao i Partiji nema nekih naročitih problema koje ne bi mogli riješiti. Svakako da nam je još najbolnije pitanje teoretska izgradnja i uzdizanje partijskih kadrova. Isto tako pred sve partijske jedinice stavljeno je kao zadatak borba protiv zaraznih bolesti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P. Drugarski kom. pozdrav,
Sekretar:
[potpis ne itak]

**SOCIJALNI I NACIONALNI SASTAV LANOVA K.P.H. U I BRIGADI
N.O. I. HRVATSKE DIVIZIJE KNOJ DNE: 31. XII 1944 g.**

Jedinica	Brojno stanje			Narodnost				Socijalno stanje					in u vojsci			
	Po spisku	U rashodu	Na licu	Srbi	Hrvati	SLOVENACA	Ostali	Seljaci	Radnici	Namještenici	Vojna lica	aka i intelektualaca	Vojnika	Desetara	Polit, deleg. i vodnika	Ostali inovi
Štab brigade	7	1	6	6	1	—	—	—	2	—	1	4	—	—	—	7
Jedin. pri štabu	17	—	17	12	5	—	—	13	2	—	2	—	4	—	—	13
I Bataljon	105	12	93	85	20	—	—	85	17	—	1	2	43	14	31	17
II. Bataljon	55	6	49	48	7	—	—	43	7	2	—	3	20	1	16	12
III. Bataljon	83	6	77	77	6	—	—	62	7	7	4	3	49	6	14	14
IV. Bataljon	62	5	57	12	50	—	—	38	18	4	1	1	23	9	17	13
V. Bataljon	88	10	78	82	6	—	—	71	7	2	2	6	22	10	41	15
Ukupno	417	40	377	322	95	—	—	312	60	15	11	19	161	46	119	91

Pomoćnik polit, komesara, kapetan:

M. P.

BR. 25

IZVEŠTAJ POMO NIKA POLITI KOG KOMESARA 7. KRAJ-
JIŠKE UDARNE BRIGADE 10. NOU DIVIZIJE OD 6. JANU-
ARA 1945. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU
KRAJINU O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE
U BRIGADI¹

Godina 1945, mjesec I²

*Broj dokumenta 8488³
Reg. broj spiska 19*

OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU

IZ VESTA j:

o stanju i radu partijske organizacije VII Kr. NOU briga-
de X divizije NOVJ.

Brojno stanje ove partijske organizacije iznosi po spisku:
296 lanova, od ovog broja nalazi se 37 lanova u rashodu.

Od gore navedenog broja partijaca, ima sedam aka, me u
kojim je jedan student, petnaest radnika i ostalo su seljaci. Ta-
ko e drugarica se nalazi u našoj partijskoj organizaciji: 30. I
kandidata samo šest, partijskih. Budu i da su u našoj brigadi u
ve em broju mladi ljudi, te na osnovu toga je i mali broj kan-
didata.

Nacionalni sastav ove partijske organizacije jeste slijede i:
sedam Hrvata, trideset i osam muslimana i ostalo Srbi (pra-
voslavni).

Raspored partijskih jedinica u ovoj brigadi jeste slijede i:
U etiri bataljona nalaze se etiri partijska biroa, i po [jedna]
štabska partijska jedinica. U bataljonima je raspored jedinica
ovakav: tri ete u kojima se nalazi po partijska elija, i plus partijska
elija radnog voda i prate eg voda pri bataljonima.

Isto tako se nalazi garnizonski biro partije, tj. sastavljen
od partijskih jedinica pri štabu brigade.

Za ova dva meseca dana partijska organizacija brigade
primila je u svojim redovima dvadeset i pet lanova. Partijska
organizacija tako e postavljala je i rješavala izvesne probleme
koji nisu iskršli, kao najuo itifji] problem bio je nepravilan od-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu Instituta za pro-
u avanje radni kog pokreta Bosne i Hercegovine (dalje: Arhiv IPRPBiH),
dok. br. 8488, reg. br. 19, fond PK KPJ BiH, a snimak u Arhivu VII.
film 12/166—168.

¹ i ⁵ Naknadno dopisano.

nos prema narodu, to se baš pokazalo za vreme našega boravka u okolici Kreševa, gdje izvjesno vrijeme nijesmo mogli da ostanemo od milicije i špijunaže, a to je bilo iz razloga tog, odnosno našeg propusta, tako da zaista, kada se pitamo, mi nijesmo ni dali bili tom narodu ništa, odnosno pomogli. Naša partijska organizacija, uvi aju i ovaj vrlo važan problem, pristupila je riješavanju istoga, s tim što smo postavili i pred partijskim jedinicama i pred skojevskim, da se radi s tim narodom, održavaju konferencije itd. I zaista naši partijci shvatili su važnost ovog i odmah pristupili radu, tako da ovaj poslednji mjesec dana moglo se osjetiti delimi no privezivanje tog naroda za našu vojsku. Kao najglavni[ji] faktor za ovo pridobijanje izvjesnog dijela masa bio je naš postupak prema zarobljenoj miliciji, koja je stvarno bila zavedena i koja se nije ogriješila o našoj borbi, te iste smo puštali.

Sto se pak ti e same borbenosti kod našeg partijskog lanstva, jeste na zavidnoj visini, i zaista to pokazuju borbe koje smo vodili ovog i prošlog mjeseca, odnosno novembra i decembra,⁴ gde je naša brigada izbacila iz stroja 964 neprijateljska vojnika, i ve i broj motornih vozila. No povrh sve ove borbenosti naše partijske jedinice ne znaju se dovoljno sna i u radu u datoj situaciji, istina je to da kada smo na jednom odmoru izvjesno vrijeme, tu zaista se oseti rad s punom parom po svim mogu im sektorima, ali im iskrсну malo ve i odnosno eš i pokreti, naši partijski rukovodioci u tom momentu ne znaju prilagoditi rad situaciji, ne znaju u takvoj situaciji mjesto etiri sata što održaju sastanak da održe jedan sat ili pak pola sata, i da se uhvate za onu glavnu kariku u lancu, tj. za onaj problem sa kojim e rešavaju i njega riješiti više problema.

Tako er naši partijski rukovodioci ne znaju sistematizirati svoj rad, fakat je održavaju po deset do petnaest teoretskih asova za mjesec, ali od tih teoretskih asova ne vidi se dovoljno ploda, zato baš što ne dohvate i prorade detaljno jednu stvar pa tek onda pre u na drugo, ve u tih desetak sastanaka prora uju

⁴ Brigada je u novembru i decembru 1944. vodila borbe protiv njema kih i ustaških jedinica i etnika. Tako je 19. novembra 1944. na prostoriji s. Kralupi—s. itluk (kod Visokog) napala oja anu etni ku Zeni ku brigadu i delove etni ke Sarajevske brigade. Na putu Kise-ljak—Sarajevo 2, 3/4, 8, 13, 14. i 16. decembra je napadala jedinice nema ke Borbene grupe »Sojerlen«, 118. lova ke divizije, 24. grenadirskog puka i 41. tvr avske divizije i 1. ustaškog staja eg zdruga nanevši im velike gubitke. Na pruzi Konjic—Sarajevo je 17. decembra minirala prugu, kojom prilikom je uništen jedan voz. U tim borbama, od 26. novembra do 26. decembra, neprijatelj je imao 672 mrtva, 245 ranjenih i 42 zarobljena vojnika i starešine. Brigada je imala 15 poginulih, 40 ranjenih i 3 nestala (vidi tom IV, knj. 30, dok. br. 123 i knj. 31, dok. br. 14, 35, 55 i 120).

deset različitih tema. Kao jedno najbolnije pitanje jeste, što se naši drugovi partijci vrlo slabo interesuju za samoizgradnju, rijetko se vide partijci da uzme i pro ita sam izvjesne stvari, dok na partijskom teoretskom sastanku drugovi se vrlo dobro interesuju i postavljaju vrlo umerena pitanja. Naši partijski rukovodioci po etama vrlo su mladi ljudi i neiskusni te bez pomo i sa vrlo malim uspehom mogu da rade, ali zato postavljeno je pred partijske rukovodioce u bataljonu da im dadu svestranu pomo . Kažem mladi su partijski rukovodioci u eti iz razloga toga, što smo za ovaj mesec prošli dali dvanaest političkih partijskih i vojnih rukovodioca iz naše brigade, koji su otišli u našu diviziju, ve inom u prištabske jedinice štaba divizije.

I još jedno pitanje što je riješavala ova partijska organizacija, a to je razviti ve u odgovornost kod našeg lanstva, jer zaista kod izvjesnih lanova partije se pokazala bila vrlo slaba odgovornost kao partijca. Sva gore navedena pitanja riješavali smo po partijskim jedinicama, i održao sam u svakom bataljonu po partijsku konferenciju itavog lanstva u bataljonu, na kojim smo detaljno pretresli sva pitanja i nedostatke pojedinih partijskih organizacija, i zaista ove konferencije su uspjele, koje su trajale od pet do šest sati, naro ito u tri bataljona, dok u jednom bataljonu, a to je prvom, vrlo slabo je uspjela, ve inom su uzimali rije rukovodioci, dok vrlo mali broj boraca partijaca, ali ina e po svim pretresanim pitanjima, odnosno nedostacima napravio se jedan vidljiv prelom po svim partijskim jedinicama.

Na ovim partijskim konferencijama postavili smo ovakav dnevni red: organizaciono pitanje partije, budu i zadaci i eventualije. Pretresaju i organizaciono pitanje partije, dotakli smo se i zasluga partije od trideset sedme godine na ovamo, i analiziraju i ovo, prešli na organizaciono stanje dotične partijske organizacije, te na istim smo konferencijama vršili pripreme za divizijsko partijsko savetovanje koje sledi.

Kao što sam naveo, rad po svim partijskim jedinicama razvija se normalno, dok još uvijek taj rad nije sistematiziran. Sto se pak ti e partijskih rukovodioca u bataljonu, to su ljudi vrlo iskusni i mogu da rade samostalno, dok još uvijek, naro ito prvoga i drugog bataljona, partijski rukovodioci ne zalažu se i ne daju od sebe koliko bi mogli, dok u drugim pogledima vrlo su skromni. Partijski rukovodioc u etvrtom bataljonu, to je ovjek koji zna i ho e da radi, koji ima iskustva i iz prve proleterske brigade, jer se nalazio u njoj kao partijac, samo što je sklon ženskim. Ali svakako najbolja je i najagilnija partijska organizacija etvrtog bataljona, dok prvog još uvek rama iza ostalih, a to je uslovalo najviše što je partijski rukovodioc dosta djetinjast, i ne daje dovoljno pomo i mla im rukovodiocima.

Partijska jedinica štaba brigade sastoji se iz osam članova, i to: komandant⁵ i njegov zamjenik, komesar,⁶ referent saniteta, obaveštajac, intendant, upomoćnik OZne⁷ i ja kao partijski rukovodilac. Kvalitet partijske jedinice je na visini, komandant istina to je čovjek dosta primitivan, ali kao partijac, kao drug ili pak kao udarnik, nebi mu se moglo staviti primjedbe jer ovo sve posjeduje, i samo mu je cilj kako što više izvesti akcija i što uspješnije. Njegov zamjenik to je tako čovjek miran, odviše zatvoren, što mu mnogo koristi u svom radu, inače partijan i udarnik. Mi smo se po pitanju baš zamjenika komandanta i njegovoj mirnoj i, i zatvorenilu, raspravljali na partijskim sastancima, te istom ukazivali na to i dali mu mogućnosti za rad i djelovanje u bataljonima, što je fakat i bilo uspjeha.

Komesar brigade jeste intelektualac (student), talentiran uvijek i može da radi i pomaže potčinjene u radu, dok dovoljno ne zalazi kroz jedinice koliko bi se to moglo, kao ni svi mi kao štab brigade, konstatovali smo da se nijesmo dovoljno dali po jedinicama, i stavili svim u zadatak za što veću obilaženje jedinica od strane štaba brigade. I zaista od tada drugovi su shvatili i mogao se osjetiti jedan prelom u radu kod svih članova. Sami komesar brigade, povrh što sam već gore naveo, dobar je udarnik, i zauzima se da tu udarnost zadrži kod brigade, samo što u izvjesnim momentima preuzrujan, i ne promisli dovoljno može li se ili ne izvršiti neki zadatak koji postavlja, inače kada dobijemo zadatak nastoji sa svim mogućim načinima da se što uspješnije izvrši zadatak ne žale i nikakvog truda.

Skojevaca u brigadi ima 220, od ovog broja ima izvjesni dio u rashodu. Što se tiče rada *Skojeve* organizacije, nije na visini koje se bi moglo, sami *skojevski* rukovodilci po bataljonima vrlo slabo su spremni za rukovoditi sa organizacijama *Skoja*. Brigadni rukovodilac *Skoja* može da zadovolji, dok ni ona ne pomaže mlade drugove u radu koliko bi mogla, na što joj je ukazano, i stvarno poela intenzivnije da radi. Postavili smo i pred partijske jedinice, za što već u pomoć *Skoju*, što se stvarno u posljednje vrijeme i pokazalo. Udarnost kod naših *skojevaca* je tako i na zavidnoj visini, posmatraju i općenito, dok kod vrlo malog broja ima koji se ne osećaju kao članovi *Skoja*.

Tokom predprošlog mjeseca održato je brigadno *skojevsko* savjetovanje, na kojem su se postavili izvjesni zadaci, i objavili takmičenje ostalim jedinicama naše divizije, što se stvarno i ispunilo sa uspjehom. Sama konferencija bila je na hitanje pripremljena, te nije ni uspjela u onoj mjeri koliko je

⁵ Rade Brki

⁶ Cedo Jovanovi

⁷ Redakcija nije mogla utvrditi koji su oficiri tada vršili te dužnosti.

mogla da je blagovremeno pripremljena, ali ipak se od iste vidjelo ploda. Mi smo se sa naše strane u posljednje vrijeme založili za što ve u pomo Skoju, koji je stvarno bio zaostao.

Politi ki rad u brigadi se razvija normalno. Sama politi ka svijest naših boraca nije na stepenu onom koji se bi mogao posti i sa intenzivnim radom politi kih rukovodioca. *Politi ki* komesari eta stvarno ho e da rade ali im se ne daje dovoljno pomo i od strane komesara bataljona, te tako sam taj rad nije sistematski tekao. Na ovo je tako e skrenuta pažnja politi kim rukovodiocima u bataljonima. Sami politi ki delegati u našim jedinicama još uvijek ne dolaze do izražaja, još uvijek su kao forma, te i po ovom pitanju smo se založili, i ve u nekoliko riješili.

Sto se pak ti e komesara bataljona, mogu da odgovore svojoj dužnosti i samostalno raditi, dok komesar tre eg bataljona drug Pero Rodi , koji vam je vjerovatno poznat jer se isti nalazio na kursu pri Oblasnom komitetu, ovaj drug od kako je došao vrlo slabo radi, i izgleda da se smatra zapostavljen. Stvarno ja smatram treba imati u vidu, nema kakvo bog zna politi ko znanje, te ga znate i vi sa kursa, samo što je još 1942 god. bio kao zamjenik komesara bataljona, te poslije dolaskom kadra iz prve proleterske brigade bio je smenjen i postavljen za komesara eta, poslije za komesara bataljona, na kojoj se dužnosti i sada nalazi. Ali kažem sve do svršetka kursa bio je neobi no agilan u radu, dok sada popušta. Mi emo kao divizijski komitet gledati, ukoliko iza e prilika, da mu stvarno damo ve u funkciju jer smatram da može ve u vršit, te za isto inim i vama na znanje.

Sto se pak ti e vojni kog rada, taj sektor još uvijek prednja i, dok, kao i ostali, još uvijek se ne vidi dovoljno ploda od tih sastanaka. Posmatraju i kvantitativno sastanke zadovoljavaju, dok kvalitativno još uvijek ne zadovoljavaju. Sada e da se održaju bombaški i puškomitralješki kra i kursevi pri štabu brigade, tako da bi se zaista drugovi s tim najosnovnijim stvarima poznali i stvarno ovo se pokazalo kao nužno, i bez sumnje e koristiti. Ina e borbenost boraca je na visini, samo vještina i lukavstvo vrlo slabo je, te smo na tom i upravili najviši rad. Komandanti bataljona su istina ljudi udarnici, dok snalažljivost i samoinicijativa vrlo je slaba. Komandiri eta tako e su ve inom udarnici, dok samoinicijativa i snalažljivost u datoj situaciji dosta slaba. Desetari vrlo slabo uživaju autoritet i dolaze do izražaja, te smo i u tom pravcu uperili naš rad, same partije, za uspomaganje vojni kim rukovodiocima.

U glavnom sav kadar u brigadi kako vojni ki tako i ostali je potpun.

Ekonomski rad u brigadi zadovoljava, što se ti e boraca nije se dešavalo da nehatom ili neradom ekonomskih radnika ostane brigada ili pak pojedini bataljon bez hrane. A nije se ni dešavalo baš uo ljivih grešaka intendantata prema narodu. Bilo je tu i onamo izvjesnih nepravilnosti ali su se riješavale na licu mjesta. Što se pak ti e ode e i obu e boraca, i u tom su pogledu u posljednje vrijeme borci prili no oskrbljeni.

Što se ti e sanitetske službe, ona u našoj brigadi funkcionije dosta pravilno, ve inom naše bolni arke imaju kurseve, i vrlo su snalažljive prilikom borbe, kao i borbene. Nije se u brigadi dešavalo ovo zadnje vrijeme nekih zaraznih bolesti. I taj kadar je u našoj brigadi potpunjen.

Pošto sam presko io gore navesti još jedan problem koji se u posljednje vreme javio u jednom našem bataljonu, to ho u da dopunim, a to je da se u našem drugom bataljonu prilikom posljednjih akcija desilo dezerterstvo, tako da je u navedenom bataljonu organizovano dezertirala jedna desetina sa puškomitraljezom. Po ovom pitanju mi smo u istom bataljonu održali partijske i politike konferencije. Premda nije ovo problem u itavoj brigadi, ali smo i u ostalim našim jedinicama pooštrili budnost, baš ukazuju i na nedovoljnu budnost drugog bataljona u kojem se pokazalo organizovano dezerterstvo.

Dragi drugovi, ukoliko ovi moji izveštaji nijesu dovoljni ili pak ima uo ljivih grešaka u istim, molim vas da me ispravite. Ja izveštaje pišem svaki mjesec i po ili dva, jer smatram da nije potrebno svakoga mjeseca, a u me uvremenu za svaki naro iti problem ili sli no izveštava u vas.

Drug. pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

6-1. 1945. god.

Pomo , politkoma brigade:
Božo Mašanovi

BR. 26

MESE NI IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 17. UDARNE BRIGADE OD 6. JANUARA 1945. POLITI KOM KOTESARU 28. NOU DIVIZIJE O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI I POLITI KOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI¹

STAB B 2²

Broj 2

Dana 6.1. 1945. god.

Mjese ni izvještaj polit,
komesara.

POLIT. KOMESARU B 1³

Položaj

I. Op i pregled:

U mjesecu decembru jedinice naše Brigade nalazile su se na odmoru u Badovincima i Crnobarskom Salašu,⁴ a drugu polovinu mjeseca Brigada je prešla u Bosnu,⁵ gdje je vodila nekoliko uspješnih borbi.⁶

U prvoj polovini prošloga mjeseca koriste i odmor održavani su svakodnevnim sastanci sa vojnim i političkim rukovodiocima kao i sa borcima. Analizirane su na sastancima rukovodioca borbe oko Bijeljine prilikom prvog prebacivanja u Bosnu.⁷ U drugoj polovini mjeseca politički rad kao i izuzetno vanjske te-

¹ Original (pisan na mašini, irilicom) u Arhivu VII, reg. br. 1—1/5. k. 1136.

² i ⁵ Verovatno je greška: 17. NOU brigada imala je šifru Vs a 28. udarna divizija NOVJ šifru Vi (vidi IV tom, 1. knj. 31, dok. br. 82).

⁴ Do 15. decembra 1944, posle borbi koje je od 29. novembra do 4. decembra vodila protiv nemačkih i drugih neprijateljskih snaga na sektoru Balatun—Bijeljina—Suhare—Oharsko, 17. NOU brigada se nalazila na odmoru u s. Badovincima i s. Crnobarskom Salašu, na desnoj obali r. Drine (vidi tom IV, knj. 31, dok. br. 33, 65 i 130; I tom, knj. 15, dok. 87, br. 170 i 180 i Arhiv VII, reg. br. 5—4, k. 271).

⁵ Brigada se na levu obalu r. Drine, u isto nu Bosnu prebacila od 15. do 17. decembra 1944 (vidi IV tom, knj. 31, dok. br. 69 i 130).

⁸ U drugoj polovini decembra 1944. ona je dejstvovala na komunikacijama Bijeljina—Donje Crnjelovo, Bijeljina—Brezovo Polje i Bijeljina—Suljin Han—Koraj, gde je vodila borbe protiv delova nemačke 11. vazduhoplovno-poljske divizije i 7. SS divizije »Princ Eugen« i etnika DM (opširnije o tim borbama vidi IV tom, knj. 31, dok. br. 66, 81, 95, 130, 137; Arhiv VII, reg. br. 6/113 i 15/21—2/1, k. 1125).

⁷ Te borbe su vođene od 29. novembra do 4. decembra 1944 (opširnije o tome vidi IV tom, knj. 31, dok. br. 33; tom I, knj. 15, dok. br. 170).

orije bio je slab, jer su jedinice ve inom bile u borbama i pokretima, ili na položajima.

Karakteristika borbi krajem novembra i u decembru pokazuje ve u borbenu sposobnost, što zna i da se jedinica oporavlja od poraza u mjesecu novembru. Najuspješnija naša borba jeste borba 1. bataljona na položajima kod Suljinog Hana. Veliki broj pobijenih Švaba, zarobljeni ratni materijal, naši mali gubici, pokazuju da je zadatak uspješno izvršen. Niže rukovodstvo prili no dobro se snalazilo u toj borbi, no pored svega toga uspjeh je mogao biti još ve i, da su pojedini rukovodioci više vodili ra una o nastupanju svojih jedinica. Kao i ranije i ovoga puta izvjestan broj boraca zadržavao se oko pobijenih bandita i njihovog svla enja.

Ta borba vidno je uzdigla borbenost i borbenu sposobnost 1. bataljona, a imala je osjetni uticaj i na ostale jedinice naše brigade. Osobito je zna ajan momenat da su se borci 1. bataljona poslije te borbe prili no dobro opremili i obuli.

Poslije te borbe vodili smo este borbe sa etnicima. U svakoj prilici etni ke jedinice nisu nas nikada mogle zaustaviti u našem nastupanju, a niti prilikom njihovog napada na nas nisu nikada mogli posti i željene rezultate. Prilikom napada etnika na naš 3. bataljon u Koraju jedinice su se vrlo lijepo i brzo razvile za borbu i za vrlo kratko vrijeme razbile etni ke grupacije. Pod kraj mjeseca prema zadatku dobivenom od štaba Divizije napadali smo na pozicije neprijatelja oko Bijeljine, i tom prilikom imali smo 15 izba enih iz stroja, što su relativno veliki gubici, s obzirom na trajanje borbe.

II. Politi ko stanje i politi ki rad u jedinicama:

Nakon mobilisanja novih boraca, te borbi u mjesecu novembru, gdje se je vidjelo da naši vojni i politi ki rukovodioci ne umiju rukovoditi tolikim jedinicama i držati ih pod kontrolom, osnovni problem za nas bio je da obuhvatimo vojni ki i politi ki nove borce, i da osposobimo niže vojno i politi ko rukovodstvo za rukovo enje takovim jedinicama. Prilikom pojedinih borbi u mjesecu novembru dešavalo se slu ajeva kada se je razbježalo po 15 novih boraca iz jedne ete. Dezerterstva, slu ajevi hotimi nog ranjavanja i zabušavanje bili su svakodnevene pojave.

*
Poduzeli smo oštre mjere za dezertere i one koji se hotimi no ranjavaju. Nakon nekoliko streljanja te intenzivnog politi kog rada u jedinicama, dezerterstva i hotimi nog ranjavanja kroz mjesec decembar iš ezla su.

Pod kraj decembra iz 2. bataljona dezertirala su dvojica drugova, jedan iz Prnjavora a drugi iz Novog Sela. Isti drugovi su se u jedinici do tada dobro ponašali, ali su u borbi bili pla-

šljivi. Njihove starješine su mišljenja da su dezertirali zbog slabe ishrane i napornog rada. Osim ovog sluaja desio se je jedan sluaj samoubistva. Jedan borac koji je veprilino dugo u jedinici, rodom iz Zagorja, dobio je prilikom maršabruh i zbog jakih bolova, premda je bio pod pažnjom drugova, dograbio je ru nu bombu i ubio se. Ina e je bio prilino samovoljan.

Dok se jedinica nalazila u Badovincima i Crnobarskom Salašu, nije bilo pojava loših postupaka prema narodu, niti pljake. Dolaskom u Bosnu, gdje je problem ishrane, a posebno problem nabavljanja ishrane svakodnevna pojava, u estali su izgredi i nepravilni postupci. Tako se je desio sluaj da je jedan Čiga, borac prateete, silom uzeo slaninu u jednoj ku i, zatim još nekoliko pojedina njih slujeva.

Borci su obino nastupali prema ovom narodu kao prema neprijateljskom elementu, i redovito kada su nešto tako pogrešno u inili psovali su doti neuku ane kao naše neprijatelje i etnike. Nadalje desio se je jedan sluaj gdje su borci našavši u jednoj ku i vojni ku torbicu vršili pretres ku e i uzeli nešto hrane. U stvari to je bila ku a jednog starog partizana, lana Komande mjesta, koji je tih dana ovuda prolazio i ostavio torbicu kod ku e.

Prilikom zauzimanja Koraja, gdje je narod izbjegao ispred naših jedinica, vidjelo se da naši rukovodioci esto ne mogu da kontrolišu uspješno svoje borce, i da oni vrlo esto švrljaju po civilnim ku ama i uzimanju kojekakve stvari. Osim toga u istom mjestu nalazili su se i borci II. Krajiške brigade pa je primjeno da neki znaju iskoristiti tu situaciju i na sektoru druge jedinice u initi takav izgred.

Štabovi bataljona i niža rukovodstva bili su agilni u otklanjanju i spreavanju sli njih izgreda. Osim toga na prve takove pojave izradio sam raspis⁸ po svim jedinicama. U raspisu sam naveo konkretne slujeve, borce i jedinice gdje se je to desilo, ukazao na štetnost takovoga stava i najoštrije postavio kontrolisanje boraca i njihovih postupaka.

Prilikom boravka u Zabr u uputili smo jednu desetinu kao patrolu u 4. bataljon XXI. Udarne brigade. Narenje smo izdali štabu 3. bataljona a on nije dovoljno kontrolisao koga šalje i desio se je slijede i propust: Citava desetina osim mitraljesca bili su novaci. Na putu kada su se vra ali natrag sa ekala ih je u zasjedi manja grupa etnika, napala ih, a oni ni ne otvorivši paljbu po eli su bježati, i tako ih je neprijatelj uspio sve zarobiti.

Ranija nezgodna gledanja novih boraca na bratstvo srpskog i hrvatskog naroda, neodre eni stav po pitanju monarhije

⁵ Odnosi se na narenje Štaba 17. udarne brigade od 3. januara 1945 (vidi dok. br. 10).

sada su se vidno izmjenila. O ituje se to na sastancima kada prilikom diskusije ve prili no odre eno zauzimaju pozitivan stav. Politi ki nivo novih boraca izdigao se je, što se o ituje u njihovom živom u estvovanju prilikom pisanja lanaka, na radu u italala kim grupama gdje pokazuju veliki interes za doga aje u svijetu i kod nas.

U toku decembra održao sam jedno savjetovanje sa politiki komesarima bataljona i eta, sa slijede im dnevnim redom: 1. Politi ka situacija, 2. Politi ki rad i zadaci, 3. Kulturno-prosvjetni rad i 4. Razno.

Koriste i mogu nost rada prilikom odmora u Badovincima održavao sam svako ve e predavanje za politike i vojne rukovodioce po slijede im temama: »Funkcije i organizaciono pitanje NOF-a«, »Odnos NOO-a i odbora NOF-a«, »Politi ki doga aji u Poljskoj i Gr koj«, »Razgrani enje sa Italijom i pitanje Istre«. Iste teme smo razra ivali u detalje i diskusija o tome bila je opširna.

Nakon tih predavanja politiki komesari eta i politiki delegati su radili sa borcima po istim pitanjima.

Rad u bataljonima:

Bataljoni nisu imali prilike da održavaju sastanke sa italalnim bataljonom zbog pomanjkanja ve ih prostorija, ali su vrlo esto okupljali po dvije ete i komesari bataljona su na taj na in svršavali svoje poslove. Osim tema koje sam gore naveo politiki komesari eta su prora ivali lanke iz »Nove Jugoslavije«⁹ i to »Ruski ovjek i naša borba«,¹⁰ »Ustavnost i zakonitost stare i nove Jugoslavije«.¹¹

Preko usmenih novina ostvareno je tako er nekoliko politikih tema, tako na primjer 1. bataljon na usmenim novinama razradio je tri teme iz razvitka društva, »Prakomunizam, ropstvo i feudalizam«.

Politi ki rad u Bosni svodio se uglavnom na vodne sastanke, dok su bili rije i etni sastanci. Na tim sastancima redovito su se riješavali nastali problemi po pitanju postupaka boraca prema narodu.

Borci traže da im se itaju radio izvještaji i štampa. Po svim jedinicama organizovane su italalke grupe koje su pod nadzorom politikih delegata i komesara, i nastoji se uvijek da prilikom itanja bude prisutan jedan stariji borac koji umije da tuma i pojedine stvari. Ove grupe naro ito su bile aktivne ovdje u Bosni.

⁹ asopis za politiki ka i društvena pitanja.

¹⁰ Verovatno se odnosi na lanak Milovana Dilasa »Sovjetski ovjek i naša borba«.

¹¹ lanak je napisao dr Ivan Ribar.

III. Kulturno-prosvjetni rad:

Kulturno-prosvjetna sekcija Brigade nije još popunjena potrebnim brojem ljudi. Te kao takova i ne funkcioniše kako bi trebala.

Kulturno-prosvjetni odbori rade, ali ih politiki komesari nisu uspjeli aktivizirati u punoj mjeri.

Svi bataljoni održali su u toku decembra nekoliko usmenih novina. Na svakim usmenim novinama redovito jedna od tema bila je neka politička tema, a onda kulturno-prosvjetna tema. Preko usmenih novina razrađene su slijedeće političke teme. »Prakomunizam, ropstvo, feudalizam«, »Korist od saveza sa SSSR-om«, »Preporuka anje Bugarske«, »KP i stvaranje NOF-a«. Svake usmene novine imale su i zabavni program, koji je kako gdje uspio. Najuspjelije novine bile su usmene novine 2. bataljona u Crnogorskom Salašu 7. decembra, koje su pored uspjele političke teme imale vrlo dobar i solidno uvježban zabavni program.

U toku decembra naša štampa bila je dobra. Svaka eta izdala je svoje letne džepne i zidne novine. Naravno aktivna u štampi bila je II. eta 1. bataljona. Ona je pored svojih redovitih džepnih novina izdala izvanredan list »Sportist«, gdje su borci pisali o sportu i vrstama sporta. Osim toga ista eta izdala je u stripu ske »Pljačkaši«.

Diletantske grupe i pjevački horovi rade stalno na uvježbavanju.

Dolaskom velikog broja novih boraca u Brigadu znatno se je povećao broj nepismenih drugova, tako da ih sada u Brigadi ima oko 50. Nekih značajnijih rezultata prema izvještajima komesara na uklanjanju nepismenosti nije postignuto.

IV. Ishrana, odjeća i obuća te zdravlje boraca:

U prvoj polovini mjeseca ishrana je bila dobra i dobro je regulisana. Hrana je pripremana na vrijeme, sledovanja su stizala na vrijeme. U Bosni pitanje ishrane iskrslo nam je kao vrlo ozbiljan problem. Neki bataljoni u prvi mah nisu bili povelili sa sobom svoje kuhinje, pa je bilo teško hraniti vojsku redovito, a kamoli da im bude dosta. Prilikom dolaska u Bosnu u prvi mah nisu naši rukovodioci nikako mogli da regulišu ishranu za tako veliki broj boraca na takav način, ali su se kasnije snašli: i u zadnje vrijeme ishrana se vrši redovito dva puta dnevno. Hleba je vrlo malo a često nikako. Narod ima pšenice, ali budući da mlinovi ne rade, nema brašna.

Odjeća i obuća boraca bila je jedan od najtežih problema koji su stajali pred nama. Kada smo sada prelažili u Bosnu bilo je u Brigadi 395 potpuno bosih. Pitanje je bilo vrlo ozbiljno, jer

su ve nastajali jaki mrazevi. Sada kada smo izdjelili primljenu obuću, i nakon borbi u kojima smo ponešto zarobili, nemamo potpuno bosih boraca. Stanje obuće momentano zadovoljava, ali nakon nekoliko marševa slaba obuća se opet raspasti. Prilikom problema za borce je još uvijek veliki broj opanaka, jer sada u snijegu, budući i da su plitki, odmah se zaspnu snijegom. Stanje odjeće tako se poboljšalo, nema podrpanih ali manjka još veliki broj šinjela. Pitanje veša još nije riješeno. Politiki komesari nam izvjestili su me da u svakoj kompaniji još prosječno ima 4 do 5 boraca koji nikako nemaju gaću. Uzrok tome je taj što većina starih boraca nije uopće imala veša.

U prošlom mjesecu bilo je u Brigadi četiri služenja pjege tifusa. Borci su se u mjesecu oparili dva puta, i jednom okupali u kupatilu, koje je za naše borce izradila higijenska ekipa naše brigade. Primjećuje se veliki broj prehlada.

V. Rad u narodu:

U toku mjeseca decembra nismo održali ni jednog mitinga.

VI. O kadrovima:

Niži komesarski kadrovi su popunjeni. Većinom su sve novici na svojim dužnostima. Pogibijom politika, komesara 1. bataljona te boleš u politika, komesara 3. bataljona sada su još upražnjena dva mjesta politika, komesara bataljona.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politik, komesar, major:
Bosanac T. Krsto

BR. 27

IZVEŠTAJ POLITODELA 26. NOU DIVIZIJE OD 7. JANU-
ARA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O STANJU I
RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE I SKOJA U DIVIZIJI¹

IZVEŠTAJ
POLITODJELA XXVI. UDARNE DIVIZIJE
Dne 7. I. 1945.

CENTRALNOM KOMITETU K. P. JUGOSLAVIJE

Pre mesec i pol dana formiran je od strane C. K. Hrvat-
ske (politkomesara G.Š.H.²) po predlogu div. kom. politodjel ove
divizije. U sastav tog politodjela ušli su: kao rukovodilac drug
Slavko Božovi, dotadašnji rukovodilac politodjela XIX.
Divizije, kao drugi član drug Deak Ante, dotadašnji komesar
XI. Brigade iste divizije, i kao treći član drugarica Škarica
Ksenija, SKOJ-ev rukovodioc XI. Brigade iste divizije. Kroz
ovaj period u glavnom su obične part. organizacije i dobila se
slika stanja u diviziji, kako Partije, tako i opšte političke, kul-
turnog i SKOJ-evskog. Na osnovu svega toga mi dostavljamo
izvještaj koji ne može biti iscrpan, ali može i poslužiti za dobivanje
izvjesne jasne slike o stanju u diviziji.

Jedan od osnovnih nedostataka part. organizacije koji se u
posljednjem periodu pokazao, jeste nedovoljno snalaženje part.
odjeljenja i biroa u toku operacija — promjenjene situacije. Isti su
se gubili u drugim zadacima te partijski sastanci odjeljenja i biroa
nisu bili redovni. I pored ovog ne može se potpuno osporiti rukovod-
enje u operacijama i marševima. Odmah poslije završenih
akcija prišlo se srećivanju part. organizacije. Uočen je da je
part. organizacija po broju oslabila, mada je kroz borbe izraslo
mnogo novih boraca — komunista.

Uporedo sa ovim još jedan važan nedostatak part. organi-
zacije jeste sektaški stav prema novim, kroz borbe izraslim bor-
cima. Zaista i pored velikog broja članova part. organizacija di-
vizije mogla bi još mnogo da se proširi. Nije rijetka pojava da
rukovodioc kaže: »Mnogo je meni trebalo dok sam ušao u Par-
tiju — ne može on tako lako.« Pod ovim se krije bojazan od prima-
nja novih drugova u Partiju, koja je neopravdana. Još iz mnogih
primjera se to može videti. (Sekretar etnog aktiva SKOJ-a nije
član Partije. Part. rukovodioc kaže rano je da se primi. Na

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRP Jugoslavije,
reg. br. 8, fond CK KPJ.

² Politički komesar je tada bio Rade Zigi.

pitanje da li ima u tom SKOJ-evskom aktivu članova Partije koji tu rade, part. rukovodioc kaže da ima, a na pitanje da li su oni svi bolji od njega, on kaže ne, on je bolji od svih).

Tako er i SKOJ-evska organizacija ima dosta sektaškog stava. Broj SKOJ-evaca je naj eš e isti kao i članova Partije. Me utim, SKOJ-evska organizacija u diviziji je toliko vrsta da je u stanju primiti u svoju organizaciju veliki broj omladinaca i vaspitavati ih. Ovakav stav se naro ito odnosi na omladince došle iz neprijateljskih redova i novomobilisane.

Može se u okviru divizije govoriti o dosta bezbrižnom stavu prema našoj vlasti i pozadinskim ustanovama. Ovog ima i kod mnogih rukovodioca. Ovaj nepravilan stav dobije esto i oštriji karakter. No, kako se divizija nalazila na Visu,³ živela logorskim životom, bez dodira sa vlaš u i narodom, to su se ove pojave u nekoj mjeri mogle i razumjeti.

Veliki broj rukovodioca bataljonskih a i etnih, kroz boravak na Visu stekli su dosta dobro politiko obrazovanje. Ali, i pored toga dosta mala pažnja je poklonjena teoretskom uzdizanju novih drugova, naro ito onih koji nisu imali takve prilike.

Ovo bi bile osnovne stvari u okviru divizije, još naglašavamo da part. organizacija rukovodi, ose a se, ne dozvoljava uticaj ma koje stranke ili neprijateljske grupe. Neprijateljske parole uvek nai u na tvrd otpor i ne uspevaju. Ima nedostataka i specifi nosti po brigadama te emo ih tako izneti.

*I. Proleterska brigada:*⁴ Karakteristi no za part. organizaciju ove brigade je da je borbenost glavni kriterij za primanje u Partiju. Ovde se preteruje, a to izaziva i nepravilno vaspitavanje kadra — rukovodioca. Bataljonski biro rukovode dosta dobro, sa manjim izuzecima (I. bataljon), a odnos izme u biroa i štabova je pravilan.

Politiko vaspitavanje boraca nije dovoljno plansko u ovoj brigadi kao i u ostalima. Ovo naro ito važi za period ispunjen borbama. Tek se ovo u poslednje vrijeme popravlja. Stampa koja se dobiva esto ostaje nepro itana, baš zbog nedovoljno sistematskog itanja i rada. Komesari bataljona trebali bi da pruže ve u pomo nižim rukovodiocima, koji su mladi, nedovoljno iskusni i na dužnostima se teže snalaze. Ovo naglašavamo tim pre što ova brigada ima ve tradiciju brzog vaspitavanja kadrova. U odnosu prema narodu bilo je prestupa od strane boraca, a organizacijama malo pomo i od strane rukovodioca. Komesar brigade je nov, bivši pomo nik komesara brigade, vrijedan je i dobro se snalazi. Zove se **Ara i Nikola**.

³ Vidi dok. br. 14, objašnjenje 3.

⁴ Odnosi se na 1. proletersku dalmatinsku brigadu, koja je bila u sastavu 26. udarne divizije NOVJ.

Vojni ki rad u ovoj brigadi je dobar. Postoji stalno plansko uzdizanje, naime produženje rada sa Visa. Ovo je skoro isto u svim brigadama. Borbenost — masovna borbenost, požrtvovanje, manevarski duh, karakterišu ovu brigadu. Niži vojni ki kadar se brzo uzdiže i vaspitava, tako da se nedostatak vojnih rukovodioca nikako ne postavlja.

Kulturni rad kako u ovoj brigadi, tako i u itavoj diviziji je oživio u poslednje vreme. Mogu nosti su dobre. Bataljoni izdaju listove, brigada tako er svoj; mada još isti nisu dovoljno sadržajni, pa ni dovoljno kontrolisani od strane političkih rukovodioca. Brigada daje eš e priredbe koje su prilicne, daju stvari izvesne književne i umjetni ke vrednosti, mada je ovo još skromno. Ovaj rad bi trebalo više razvijati u širinu, naime da obuhvati i zainteresuje itavu brigadu, sve borce. Nepismenost se pove ala prilivom novih boraca. U kulturnim predavanjima dovoljno se ne uspeva, jer su ista esto teška, malo i apstraktna za nivo boraca. Part. organizacija na ovom sektoru treba više da se angažuje, da bi uspjeh bio bolji, naro ito preko kulturno-prosvjetnih odbora.

Brigadno rukovodstvo SKOJ-a je mlado i nedovoljno iskusno. SKOJ-u mnogo pomaže pomo nik komesara brigade, koji je dugo bio SKOJ-evski rukovodioc, te ima smisla i iskustva za taj rad. Omladina brigade je spremna da dae mnogo, a to je najbolje pokazala omladinska brigadna konferencija. SKOJ-evska organizacija izgubila je mnogo u posljednjim borbama, te pitanje proširenja tim pre postaje aktuelnije, a širine se ne može plašiti zbog vrstine sadašnjeg jezgra.

XI. Brigada: Ova brigada je od po etka iskrcavanja bila u stalnim pokretima i marševima. U tom periodu došlo je do nesnalaženja rukovodioca i rukovodstava, do izvesne stagnacije part. organizacije. Gubio se ve i broj rukovodioca, njihova mesta ostajala su prazna, i osjetilo se slabljenje brigade. Nedovoljno slaganje i koordinacija u samom Stabu brigade baš u toku operacija uzelo je maha; komandant s jedne strane a ostali u Stabu s druge strane. Ovo neslaganje postoji, mada prikriveno i još od samog dolaska komandanta u ovaj Štab. Pomo nik komesara nije mnogo preduzeo da bi se ovo popravilo. Komesar nov, te nije ni uticao, na elnik brigade neslaganje potencirao, komandant sirov, nepravilno reagovao. Na kraju stalo se na stanovištu da se izvrše izmene u Stabu brigade. Tako je **Benko Matuli**, pomo nik komesara brigade, pošao na raspoloženje Stabu Mornarice. Na njegovo mesto došao je mladi rukovodioc **Martin Gabri evi**, bivši komesar bataljona. Stanje u Stabu se popravilo, mada se još ne može dati potpun zaključak.

Politi ki rad je bio zastao. Sada se radi na planu i to osnovne stvari, jer je veliki broj novomobilisanih došao po bri-

gadama. Komesar brigade je mlad, vrlo vredan i zauzimljiv. On daje ton rada. Zove se **Marko Grga**, bivši komesar bataljona.

Vojni ki rad je kao i u ostalim brigadama, samo što je u ovoj brigadi ve inom pao na na elnika. Komandant je sirov, sa nedovoljno vojni kog znanja, mada vrlo borben, uporan i požrtvovan u akcijama. **Cesto** netakti ki istupa prema rukovodiocima. Zove se **Guvo Ivan**, kapetan.

Kulturni rad je isti kao u I. Brigadi. Ovde se još ose a izvesno odvajanje kulturnog rada, naime usko a i prelaženje ka profesionalnim grupama za takav rad, a ne težnja ka širini tog rada. Dostora ovaj rad je bio prili no slab, i u težnji da se što pre popravi, i brigada na vani reprezentuje, izvesno se prešlo na usko u i stvaranje profesionalnih grupa. Mada uspesi su bili dobri i interesovanje se ve ma poja ava.

SKOJ-evski rukovodioci u ovoj Brigadi nisu najsre nije izabrati, kao ni sam rukovodioc brigadnog komiteta SKOJ-a. Potrebna je mnogo ve a pomo rukovodiocima SKOJ-a u rukovo enju a naro ito u njihovom sopstvenom uzdizanju, kao i pomo u pronalaženju zadataka za SKOJ-evce i omladinu.

XII. Brigada: Part. organizacija u ovoj brigadi je mla a, od prethodne dve. Kroz ovaj period borbi ova brigada je imala više predaha i mogu nosti za sre ivanje, te se to odrazilo i na uspehe koje je ista postigla. Brigada je izgubila manji broj rukovodioca, a u politici kadrova i komesar⁵ i pomo nik komesara brigade⁶ škrtare i teško daju kadar iz brigade. Ovo je sve uslovilo da je ova brigada dosta sre ena. Sastanci su se održavali redovno te se nekih naro itih nedostataka nije pojavljivalo.

U politi kom, vojni kom i kulturnom radu nema bitnih razlika. Važno je naglasiti da rukovodioci ove brigade malo preteruju govore i o svojim uspesima. Ovo se osjetilo kod ostalih brigada te se formira izvestan manji nepravilan antagonizam.

SKOJ-evska organizacija ove brigade je najja a. Komitet je dosta dobar a jaki su i bataljonski komiteti. Pravilno pronalaze greške i nedostatke, postavljaju zadatke i rešavaju ih.

III. Prekomorcka brigada: Ovo je najmla a brigada u diviziji. Njena part. organizacija ima najmanje iskustva i rutine. Sastanci su dugi i esto sa mnogo formalizma. Brigadni part. rukovodilac⁷ je vrlo vredan, u radu temeljit, mada esto preterano teoriše, bolje re i razvla i stvar. Vodi dosta ra una o rukovode em kadru i njihovom uzdizanju. Pokatkad se desi da part. organizacija toleriše greške pojedinih rukovodioca. U ovoj brigadi se ima najviše smisla za kolektivan rad. Biroi se dobro snalaze. Dosta velika pažnja se posve uje teoretskom uzdizanju.

⁵ Fabijan Trgo
• Božidar Drezga
⁷ Jože Sema

Politi ki rad je intenzivan. Treba naglasiti da je ova brigada sastavljena od Slovenaca, Crnogoraca i Dalmatinaca. Zbog ovog ima dosta poteškoće oko jezika a i različitog temperamenta. Dešava se pojedina njih istupa, mada je bratstvo i jedinstvo općenito postignuto. Ti pojedina ni istupi bar do sada su bili posljedica nepravilnog stava pojedinih rukovodioca. Stab je tako e ovo pitanje vrlo dobro rešio unutar sebe. Rad sa novim drugovima je dobar. Isti se dobro osećaju i pravilno su primljeni.

Kulturni rad u ovoj brigadi je još najbolji. Rad je srećan. Ima dosta drugova koji imaju i smisla (Slovenci). Kulturno-prosvetni odbori dobro rade i osamostaljeni su. U tom radu postignuti su dobri uspesi.

SKOJ-evski rad u ovoj brigadi je dosta dobar. Posve uje se velika pažnja rukovodiocima. Rukovodioc SKOJ-a brigade **uro Vojvodi** je dobar i poletan. U Brigadi se SKOJ osećaju i osjetno rukovodi omladinom.

Prištabske jedinice: Part. organizacija prištabskih jedinica još nije dovoljno u vršena. Kod nekih je tek u najskorije vreme formirana. Velik je broj tih jedinica, mada, iako su sve više puta obilježene, nema se dovoljnog i stalnog pregleda. Rukovodioci nisu bili svi postavljeni, a neki su dosta slabi. Tako je Inženjerski bataljon imao samo štab bez nižeg rukovodstva. Isto se rukovodstvo dopunilo. U Protukolskoj bateriji komesar je slab. Part. organizacija u Intendanturi nije dovoljno jaka. Sav teret je na komesaru vozačkog bataljona koji je vrlo vredan. Bolnica je dosta dobro srećna. U poslednjim akcijama sanitet je dobro rukovodio transportom i primanjem ranjenika. Kroz sanitet postoje i partijske jedinice koje u glavnom rukovode. Mišljenja smo da bi nekako trebalo formirati rukovodstvo za sve prištabske jedinice. Jeste da rad u tim jedinicima nije isti, ali formiranjem komiteta, sposobnog da rukovodi, dobilo bi se bolji pregled, brže mogle da se sprovedu direktive, lakše da se ukaže pomoć. Ovakav komitet u nekim divizijama je dobro uspio.

Rad politodjela: U početku smo naglasili da je politodjel nov a drugi i treći član tek sada dolaze na dužnost članova politodjela. Politodjel je malobrojan. U zajednici sa divizijskim komitetom dat je predlog da se politodjel popuni na pet članova. Kroz ovaj period radilo se sa dobrim tempom. Obišle su se sve prištabske jedinice, neke i više puta, kao i brigade. Težište je rada bačeno na partijski i SKOJ-evski rad. To iz razloga što je Partija i SKOJ u poslednjim akcijama izgubila veliki broj drugova, dalje, što je bilo došlo do izvesnog zastoja u radu ovih organizacija.

U radu politodjela pokazalo se izvesnih nedostataka, name; nije bilo dovoljne srećnosti u samom radu i obilježnju; radu se prilazilo sa izvesnom dozom bojazni, naročito kod mla-

ih drugova, mada se to odmah otklanjalo i rukovodioc politodjela mogao je više pomoći i mladim članovima.

Rad je dao rezultata, naročito direktno pri obilaženju i pomoći jedinicama. Drug **Deak** i drugarica **Škarica**, iako novi kao članovi politodjela, pokazali su volje i energije u radu. Isti nisu pohađali nikakav partijski kurs, te bi bilo vrlo korisno da im se isti omogući.

Naš izvještaj sa ovim bi bio završen i molimo po mogućnosti primjedbe na istog.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITODJEL:

Slavko R. Božović, rukovodilac)

Ante M. Deak

Škarica Slavka Ksenija

BR. 28

IZVEŠTAJ RUKOVODIOCA POLITODELA UNSKE OPERATIVNE GRUPE 4. UDARNOG KORPUSA NOVJ OD 8. JANUARA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE HRVATSKE O VOJNOM, POLITIČKOM I PARTIJSKOM RADU¹

RUKOVODILAC POLITODJELA U. O. G.

8 januara 1945 god.

18/1 945*

CENTRALNOM KOMITETU K.P. HRVATSKE

Negdje

Dragi drugovi,

Politička situacija u jedinicama i na terenu: Politička situacija u jedinicama Grupe zadovoljavajuća je, naročito sada nakon povoljne opšte situacije te nakon uspjeha koje su postigle jedinice IV Korpusa, u kojima se sastavu nalaze i jedinice ove Grupe. Naši udarci pokazali su borcima ovih jedinica slabost neprijatelja, a njihovu snagu i snagu NOV uopšte, što je kod njih stvorilo još više vjere da je put kojim su pošli jedini

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) U Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 49 73—76.

¹ Verovatno se odnosi na datum završetka dokumenta u Arhivu CK KPH.

pravi put. Ovo se je moglo zapaziti kod boraca ve im dijelom, a naro ito kod onih boraca koji su u jedinicama od prilaska Huske³ NOP. Ali, treba napomenuti da u jedinicama ima novomobilisanih kao i onih koji su prebjegli iz neprijateljskih uporišta, kod kojih to shvatanje nije još oformljeno i ti su mahom oni koji lako nasjedaju neprijateljskoj propagandi i uticaju pozadine, te otuda kod njih nema ni ja eg oduševljenja i zalaganja. Oni su mahom nošeni poletom starih boraca.

Ovi uslovi daju mogu nosti ja em politi kom djelovanju, ali koje nije zadovoljavaju e, radi ega se stvorena politi ka situacija ne iskorištava dovoljno.

U jedinicama se i sada na e panikera, koji negativno djeluju u jedinicama u momentima poteško a, kao što je sada slu aj naro ito u I brigadi koja je imala osjetan broj izba enih iz stroja u ovim akcijama (oko 150) a do sada se nalazi na isturenim položajima bez smjene. U povoljnim situacijama isti se u opštem oduševljenju jedinica izgube.

Stanje u I brigadi u vezi sa situacijom dosta je dobro s obzirom na gubitke i izba ene iz stroja, ali je jedinica, nenavikla na sukcesivne napore i s jako oslabljenim kadrom kako ostalim tako i partijskim, koji je izba en iz stroja, malo popustila i trebalo bi joj odmora za sre enje, što ima uslova s obzirom na broj naših jedinica. Ako bi se duže izlagala naporima u jedinici bi moglo do i do labavljenja vrsto e koja se je u lijepoj mjeri postigla.

U drugoj brigadi stanje se popravlja i jedinica se osje a prili no sre enom. Njen kadar je manje pogo en ovim borbama i uslovi za rad su povoljniji bili.

Situacija u jedinicama prištablja dosta je dobra. Ima izvjesnih kojima borba kao i uspjesi nisu prisni i koji su za borbu vezani uz li nost koja uzima u eš a u borbi (slu aj nekolicine iz Podzvizda koji su vezani za komandanta Grupe). Na to je Partiji skrenuta pažnja da se to jedanput skine s dnevnog reda.

Politi ka situacija u dopunskom bataljonu nije zadovoljavaju a s obzirom na mogu nosti ubje ivanja i rada u istom bataljonu. Osim toga se od strane štaba grupe nije posvetilo dovoljno pažnje tom bataljonu usljed poklanjanja više pažnje operativnim jedinicama. Treba dodati i to da taj bataljon sa injava elemenat sklon dezerterstvu kao i oni koji su prebjegli iz neprijateljskih uporišta i da je rad u njemu oteš an.

Politi ka situacija na terenu tako er se je popravila. Narod je došao do ubje enja da je pobjeda na strani NOP, uvidjelo se iz dosadašnjih uspjeha slabost neprijatelja. Ne može se tvrdi-

³ Opširnije o njemu vidi tom V, knj. 19, dok. br. 26, objašnjenje 5 i knj. 24, dok. br. 100.

ti da se ne treba još mnogo raditi, ali je činjenica da se sada rad može lakše odvijati. Porast autoriteta narodne vlasti, stav naroda po pitanju onih koji su mu nanosili zlo, odazivanje dužnostima koje mu se borbom nameću, ulazak žena u NOP daje sliku situacije na Krajini. Ne može se tvrditi da nema još neprijatelja NOB i da oni ne rade na sprečavanju razvoja ustanka na Krajini, ali njihovo djelovanje nije više tako opasno i može mu se stati na put. Povećanjem slobodne teritorije, moglo se je uoiti da i kod ovog naroda vladaju prilične simpatije prema borbi i dosta ljubavi za borcu.

Potrebno je napomenuti da muslimanska aršija, pošto nije uspjela dosada starim i otrcanim sredstvima, prihvaća se sada novog sredstva da bi si osigurala bilo kakve pozicije na Krajini, a taj je organizovanje neke »Muslimanske zaštite« u onim selima koja stoje iza naše kontrole (bliža okolina Bihaća, Ostrošca i Otoke). U tome nije bilo vidnog uspjeha, koji je još manji sad aktivnošću u naših jedinica.

Vojni ka situacija u jedinicama: Vojni ka situacija u jedinicama nije zadovoljavajuća. Rad na vojnom obučavanju je sveden samo na strojnu obuku i na ono što se konferencijama učini i kao nedostatak u borbi i to kad se jedinica nađe na odmoru. U jedinicama su borci koji su bili većinom u neprijateljskoj vojsci i od njega baštinili njegov način borbe (dnevne borbe vezane s masovnošću u jedinice i jurišem koji se odlikuje velikim brojem vojnika da bi demoralisao neprijatelja. I učini da bi pretrpio neuspjeh povlačenje bez reda. I u takvim pozicijama jedinica pokaže uspjeh kao što je slučaj na Drežniku i kod Izaća⁴). U dosadašnjim borbama jedinice su neosporno stekle iskustva ali se njime nije mnogo koristilo zbog mladosti kadra koji se je učini mijenjao izbacivanjem ranijih iz stroja, tako da se nije mogao udariti neki način temelj.

Borbenost boraca je dobra i kad bi se vodili od iskusnih rukovodioca pokazivali bi vidne uspjehe. Ni moral nije slab ali nije ni stabilan i usko je vezan s uspjesima, a to je i razumljivo. Vojni kadar je nešto bolji bio u I brigadi ali sada je oslabljen izbacivanjem iz stroja. Ipak borbenost mu je i sada bolja nego kod vojnog rukovodstva II brigade, ali se je i kod ove stanje u mnogom popravilo nego ranije. Momentano sada potpuniji je kadar u II brigadi i rad se može da odvija bolje.

Autoritet štabova je dosta dobar, u težim situacijama autoritet komandi čini opada, dok autoritet vodnika i desetara je

* Verovatno se odnosi na borbe jedinica 4. udarnog korpusa NOVJ od 13. do 18. decembra 1944. protiv jedinica 7. ustaške divizije i etnika popa Dujića. Tom prilikom su oslobođeni Drežnik - Grad, s. Izać i neka druga mesta (vidi V tom, knj. 36, dok. br. 105).

još uvijek slab i nedovoljan i pored toga što se na tome radi da se isti ojača.

Zadnje borbe izbacile su dobar dio kadra naročito u I brigadi gdje ima štabova bataljona samo sa jednim članom koji je nedavno postavljen (sam komesar u štabu bataljona, u II bataljonu). Dok se ostali štabovi bataljona sastoje iz dva člana, jedan (i to IV) ima 3 člana štaba. Komande četa veoma su dijelom nepotpune i bez komesara u više četa. Takva je sada slika I brigade. Izvjestan odmor za srećivanje bio bi neminovan.

Broj članova brigada je uslijed borbi opala. Nešto je dezertiralo, a nešto izbačeno iz stroja (u obje brigade nešto više od 260). Mobilizacija ide preko komande područja i ona je vrlo slaba, i gotovo se svodi na prikupljanje dezertera, tako brojnost jedinica je u opadanju. Mogućnost mobilizacije postoji, ali ona je slaba u pogledu dobrovoljnosti (oko 15 u ovom mjesecu dobrovoljno je prišlo u jedinice i nešto oko toliko došlo je iz uporišta). Ovim problemom bi se trebalo pozabaviti. To se ne stavlja pred Partiju u jedinicama i dosad se je na to ukazivalo, ali inicijativa u pogledu mobilizacije je pri komandi područja i ona bi se trebala zainteresovati.

Organizaciono stanje: Ovdje ću da se osvrnem samo na stanje Partije i njeno djelovanje, a prilažem tabelu iz koje se može vidjeti brojno stanje Partije.⁵

Djelovanje Partije u jedinicama u ovom mjesecu dosta se je osjećalo ali je moglo biti i jače. Uzrok tomu je čest pokret tako da se nije Partija, zbog neiskustva rada u takvoj situaciji, mogla snažnija i čvršća. Mladina ima mogla pružiti intenzivnija pomoć. Dalje, dobar dio partijaca je izbačen iz stroja, i to mahom najboljih, što se može vidjeti iz tabele.

Omasovljenje Partije ide dosta sporo, radi toga što je element u ovim jedinicama neispitane prošlosti i treba postupati oprezno u pogledu uvlačenja u Partiju. Uglavnom Partija se je povećavala na račun SKOJ-a, time što su najbolji skojevci uvlačeni u Partiju. Dalje, nema se ni dovoljnog kriterija u pogledu izbora drugova koji su dostojni da budu članovi Partije, a koji zbog godina nisu mogli proći kroz SKOJ. Osim toga, ovdje treba dodati i neiskustvo u radu.

Partijsko članstvo nije na dovoljnoj visini i nastoji se izdignuti. Volja da se uradi i da se postavljeni zadaci izvrše postoji. Smisao za odgovornost lijepo je razvijena. Borbenost članova je na visini i oni su pokreta i nosioci uspjeha u akcijama. Otuda i broj izbačenih partijaca u akcijama. Od strane Partije se je

⁵ Ukupno je članova KP u Unskoj operativnoj grupi bilo 205 (od toga na licu 167), raspoređeni u 44 čete i 6 bataljonskih brigada; kandidata je bilo 34 (vidi Arhiv VII, fotokopija, film 49/77, original u IRPH u Zagrebu, fond CK KPH).

postavilo da tu borbenost prenose i na svoju okolinu, tako da ne budu samo oni ti koji se isti u, jer time Partija nije postigla uspjeh. To se je postiglo u I brigadi i u I i III bataljonu II brigade.

Partijski rukovodioci brigada imaju iskustva u radu, dok su bataljonski rukovodioci kao i sekretari etnih aktiva⁶ bez mnogo iskustva u radu. To onemogu uje efikasno prenošenje direktiva, i zahtijeva eš e ispomaganje, koje je naro ito potrebno u pokretima i akcijama, a tada je upravo ispomaganje oteš ano. U takvim momentima djelovanje Partije prosto zastane i osjeti se vidno na jedinicama. To je tako er uo eno i stavljeno pred Partijsku organizaciju.

Osje a se tako er još jedan nedostatak i to kod rada Partije u prištablju, gdje u elijama ima partijaca iz više vojnih jedinica pošto u tim jedinicama nema dovoljno partijaca da bi obrazovali posebnu eliju (na pr. partijci iz ete za vezu, zaštitnice i tehnike, ili prištabska elija u koju ulaze: obaveštajni oficir, oficir pri štabu, referent saniteta i njegov zamjenik, te referent za vezu i pisar u kancelariji štaba). Rad takvih elija do sada je bio oteš an, jer su se gubili u sitnicama a nad radom nisu imali dovoljno kontrole, niti su zadatci bili konkretni, ak se nisu ni postavljali radi toga što prosto nisu znali da se sna u. Rezultat toga je bio da su se bacili više na teoretsku izgradnju samo da se ne bi reklo da se ne radi i da se vide sastanci. To isto vrijedi i za biro koji je formiran od sekretara elija prištabskih jedinica. Molio bih da mi se odgovori da li je taj biro organizaciono pravilan ili bi se mogle obrazovati grupe elija sa biroom elije.

U ovom mjesecu rad Partije svodio se je više na teoretsku izgradnju lanova, gdje se je prora ivao teku i materijal, direktivni lanci, brošure »U enje o Partiji« i »Put proletarijata do Partije«. Na teoretskom radu najviše se je istakla Partija prištablja, te elija dopunskog bataljona.

SKOJ: Skojevskom organizacijom obuhva eno je 325 boraca. Od toga na licu 277 (ostali u borbama izba eni iz stroja i to 19 mrtvih a ostalo teže i lakše ranjeni).

U I brigadi: po spisku ima 158 SKOJ-evaca a na licu 135. U brigadi ima još 168 omladinaca koji nisu obuhva eni SKOJ-em.

U II brigadi: po spisku 167, a na licu 142 SKOJ-evca. U brigadi ima još 131 omladinac koji nije obuhva en SKOJ-em.

U prištablju: 61 SKOJ-evac, 48 omladinaca koji nisu obuhva eni SKOJ-em.

⁹ Verovatno se odnosi na partijske elije u etama.

U dopunskom bataljonu: 10 SKOJ-evaca, 15 neobuhva eno omladinaca. Tako mali broj je radi toga što u tom bataljonu ima vrlo malo omladine.

Skojevska organizacija u jedinicama Grupe dosta je početna, ali je vrlo mlada i neiskusna u radu. Pomo Partije nije bila dovoljna, što je prili no uticalo na razvoj SKOJ-a. Svi skojevci su izdignuti u vremenu otkako postoje jedinice Grupe, tako da su za to vrijeme malo mogli postići i, s obzirom da ih je bio dobar broj koji su se kroz SKOJ u ili itati i pisati. Radi toga je njihova teoretska izobrazba bila otežana. To se i sada savlađava. Treba dodati da nedostaje i materijala za teoretsku izobrazbu i da se je taj materijal sveo na brošuru »U enje o SKOJ-u«, i na nekoliko listova »Omladinca«. Ako se tome doda da su rukovodioci SKOJ-a po ev od brigadnih pa na dalje u ovom vremenu izdignuti drugovi, može se lako shvatiti koliki je nivo znanja SKOJ-evaca. Treba dodati da se osje a velika odgovornost i požrtvovanje i da kod njih i to nadokna uje neznanje i omogu uje im da iskoriste bar ono sa kojim raspolažu. Skojevci su shvatili da u svemu treba da budu primjerom i oni se zaista trude da takvi i budu. I u borbi oni to nastoje da dokažu, i u tome uspjevaju, jer to nije skop ano sa znanjem. Trude se da se izobrazu i to je osnovno.

SKOJ u svom djelovanju u mnogom je ispomogao Partiju i služio kao rezerva Partiji. Radi toga je u ovom mjesecu i oslabljen, jer je dobar dio SKOJ-evaca postavljen za rukovodioce, mjesto drugova izba enih iz stroja kroz borbe. Pred Partiju je stavljen zadatak ispomo i još ja e SKOJ-u u njegovom radu i doprinijeti njegovom izdizanju.

Najve u aktivnost pokazao je SKOJ prištabskih jedinica.

Kulturno-prosvjetni rad: On se je sveo u ovom mjesecu na minimum, i što se je na tom polju radilo svelo se je na suzbijanje nepismenosti. Pored rada na suzbijanju nepismenosti ona je ipak prili na i kre e se od 50—60%. Rad na suzbijanju nepismenosti oteš an je iz tehni kih razloga, jer nedostaje papira i olovaka. On se uglavnom nabavlja od novca sakupljenog od samih boraca, koji za to rado daju. U suzbijanju nepismenosti najviše se isti e SKOJ.

Po bataljonima i etama postoje kulturno-prosvjetni odbori, ali njihova aktivnost je povremena i najaktivniji su kada ima jedinica odmor, u protivnom njihov rad zamre. Postoje etne novine i u ve em dijelu bataljona bataljonski listovi od kojih se isti e bataljonski list III bataljona I brigade i II bataljona II brigade. U nekim bataljonima postoje dobri horovi i diletantske grupe, dok u svima postoje ali nisu na visini. U kulturnom radu najviše su se istakle prištabske jedinice Grupe.

Partija se nije u ovom mjesecu dovoljno založila na ovom polju rada.

Problemi koji stoje pred Partijom:

1. Nisko teoretsko znanje partijaca i komandnog i političkog kadra uopšte.

2. Nedostatak inicijative u radu u pokretu i u estanim borbama.

3. Nedostatak naročito političkog kadra, koji se teško izdiže, te se ne mogu popuniti mjesta nastala izbacivanjem politrukovodioca izba enih iz stroja.

4. Nedovoljno vojničko znanje vojnih rukovodioca.

Partija je uočila postavljene probleme i njihovo rješavanje postavila u zadatak. Najteže je se riješiti problem pod tačkom tri i četiri i u tome bi nam trebale pomoći jedinice koje raspoložuju sa kadrom.

Razno: Politodjel naše Grupe koji je bio popunjen dolaskom druga Mile Peškira, sada je ponovo nepotpun, nakon ranjavanja druga Mile u Slatini (drug je ranjen od topovske granate). To se osjeća i u radu politodjela, te ukoliko je moguće da se isti popuni sa nekim iskusnijim drugom, mi takvog nemamo u Grupi.

Uz drugarski [pozdrav]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Rukovodioc politodjela U.O.G.
Adem **Hercegovac**

BR. 29

ZAPISNIK SA SASTANKA DIVIZIJSKOG KOMITETA 20.
NOU DIVIZIJE 8. UDARNOG KORPUSA NOVJ OD 8. JANU-
ARA 1945. GODINE¹

ZAPISNIK SA SASTANKA DIVIZIJSKOG KOMITETA
XX. DIVIZIJE VIII. KORPUSA
održanog 8. I. 1945.

Sastanak je održan sa slijede im dnevnim redom:

1. Organizaciono stanje
  - a) Partije
  - b) Kandidata
  - c) S.K.O.J.-a
2. Vojno-politi ko stanje i rad
3. Dickusija o posljednjoj akciji
4. Razno

1. ORGANIZACIONO STANJE:

VIII. Brigada:

Partijska organizacija broji po spisku 153 lana, od toga u rashodu 42, dakle na licu 111 lanova K.P., kandidata 43 po spisku, od kojih 10 u rashodu, SKOJ-evaca 230 po spisku, od toga 37 u rashodu. Partijska organizacija broji 22 elije (peti talijanski bataljon ima samo jednu eliju).

Od zadnjeg sastanka Divizijskog komiteta poginulo je 9 lanova, ranjeno 12, novoprimitljenih lanova 13. Kroz ovo vrijeme nije bilo kažnjavanja, pa prema tome nije bilo ni iskljuenih. Jednom drugu je skinuta kazna.

Partijska organizacija je prili no mlada i na vrlo niskom teoretskom nivou, ali pored toga dosta dobro uoava i riješava probleme, što je dobrim dijelom zasluga sekretara bataljonskih biroa, koji su iskusniji u radu. Me utim pojedini sekretari elija pokazali su se u izvjesnoj mjeri kukavice. Tako er esta je pojava i familijarnost, što je u pojedinim elijama prouzrokovalo pomanjkanje partijske discipline, kritike i samokritike.

Partijska organizacija živi partijskim životom, naime radni sastanci održavaju se redovito, tj. svakih 7 dana, izuzev pojedina njih slu ajeva kod štabskih elija. Tako er su se održavali izvanredni sastanci kad god se je ukazala potreba, naro ito za vrijeme akcija. Nedostatak partijske organizacije jest taj, što se

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br. 1—1/10, k. 1029 II.

nije prišlo dovoljnom upoznavanju ljudi. Kao posljedica toga bilo je sektašenja u odnosu na primanje novih članova, naročito iz SKOJ-a. Tome se uzimao previše strog kriterij.

Teoretski rad nije zadovoljio. Jedan od uzroka tome bile su prilike i uslovi pod kojima se je živjelo, a pored toga rukovodioci i članovi Partije nijesu iskorištavali ni one mogućnosti koje su postajale, premda je partijska organizacija uvidjela da je pitanje teoretskog uzdizanja jedan od najosnovnijih problema.

Kandidata, u odnosu na brojno stanje brigade, kao i partijske organizacije, jest vrlo mali broj. Uzrok tome jest taj, što je ljudstvo većinom novo došlo i to iz neprijateljskih redova, koje nije još dovoljno provjereno. Sa kandidatima se radilo, ali ne u dovoljnoj mjeri. Pozivani su na teoretske partijske sastanke i postavljali su im konkretni zadatci.

SKOJ ima dobre rukovodioce i organizaciono je dobro u vršenju. Teoretski se izdiže i radi putem konferencija i pojedina nog rada sa neobuhvaćenom omladinom. Vrstina, zalaganje SKOJ-a najbolje se ispoljava u pomoć i koju on pruža Partiji u njenom radu kao i u borbama gdje služi kao primjer. U SKOJ-u je angažovano na rad 25 članova Partije.

IX. Brigada:

Brojno stanje Partijske organizacije je slijedeće: 169 članova po spisku, od toga 46 u rashodu, na licu dakle 123 člana K.P., kandidata po spisku 23, od toga 3 u rashodu, SKOJ-evaca 126 po spisku, od toga 35 u rashodu.

U ovom razdoblju poginulo je 6, ranjeno 10, novoprimitih 22 člana K.P.

Vrstina organizacije je dosta slaba, što se ispoljilo naročito u posljednjim akcijama, gdje su partijski rukovodioci popustili u radu i zalaganju. Mnogi partijci su klonuli pred poteškoćama, što je dokaz prilično niske partijnosti. Po pitanju ovih slabosti Partijska organizacija nije bila dovoljno budna i oprezna. Nijesu se poduzimale na vrijeme dovoljno energije ni mjere da bi se kaznilo takve članove Partije i na taj način doprinjelo jačanju i u vršenju Partijske organizacije. Radni sastanci održavani su redovito, a bilo je i izvanrednih. Ovdje se nešto više radilo na omasovljivanju organizacije, ali još uvijek ima sektaštva. Ostali problemi i nedostaci kao na pr. familijarnost, nedovoljna kritika i samokritika, slab teoretski rad uglavnom isti su kao i kod VIII brigade. Po pitanju rada sa kandidatima nema nikakve razlike od onoga u VIII brigadi, jedino što se ovdje više sektašilo po pitanju kandidovanja novih drugova.

SKOJ se ovdje također osjeća po svom radu i zalaganju u rješavanju svih problema u jedinici, što pokazuje da su ruko-

vodstva dosta dobra, a i itava organizacija prili no vrsta. Radni i teoretski sastanci održavaju se redovito. SKOJ se prili no izdiže. Tako er se radi i sa neobuhva enom omladinom. Odnos izme u SKOJ-a i Partije, kao i me usobno ispomaganje bilo je pravilno i u prili no dovoljnoj mjeri.

X. Brigada

Brojno stanje Partijske organizacije jest slijede e: 203 lana po spisku, od toga u rashodu 71, dakle svega 132 lana K.P. na licu. Kandidata po spisku 32, od toga 10 u rashodu, **Skojevaca** 124, od toga 32 u rashodu.

Za ovo vrijeme je poginulo 19 lanova, ranjeno 52, novoprimitljenih 34 lana K.P.

Kažnjena su 2 lana K.P. sa ukorom, a 2 sa opomenom, i to uglavnom zbog slabog držanja u posljednjim akcijama.

Rad i vrstina partijske organizacije po bataljonima nije jednaka. U I. bataljonu i II. partijska organizacija je u posljednjim akcijama prili no podbacila. Bilo je kod nekih lanova težnji da se izvuku iz borbe, tako da su neki rukovodioci napuštali svoje jedinice. To su posljedice familijarnosti i nedovoljne energije sa strane rukovodioca, koja se je razvila. Uzroka tome ima više, a jedan od tih jest i gubitak partijskih rukovodioca za koje nije bilo dobre a negdje ak nikakove zamjene. U tim bataljonima partijska organizacija sporo je uoavala i riješavala probleme. K tome nije bilo ni dovoljno energije. U ostalim jedinicama stanje je mnogo bolje i zadovoljavaju e, a naro ito u IV. bataljonu, gdje je organizacija dovoljno vrsta i dobro se snalazi u rješavanju svih problema. Radni sastanci održavali su se redovito, osim u nekim štabskim elijama. K tome je bilo i izvanrednih sastanaka po raznim pitanjima i problemima.

Teoretski rad po na inu i metodi rada dobro je postavljen i u tome se je u inilo korak naprijed, ali se rukovodioci i lanovi K.P. nisu dovoljno snašli u iskorištavanju vrèmena za taj rad. te prema tome rad ipak nije bio zadovoljavaju i.

Rad s kandidatima postavljen je pravilno. Pozivani su na teoretske sastanke i postavljaju im se konkretni zadatci. Rad nije zadovoljavaju i, jer u njemu ne u estvuju svi partijci, nego se ve inom svodi na partijske rukovodioce.

SKOJ-eva organizacija je prili no vrsta. Njeno djelovanje se osje a i u radu i u borbi. Po pitanju omasovljenja SKOJ-a dosta se je sektašilo. Pomo Partije SKOJ-u nije bila dovoljna, pošto mnogi lanovi Partije uop e ne poznaju strukturu SKOJ-eva organizacije.

Jedinice pri štabu divizije:

Brojno stanje Partijske organizacije jest slijedeće: 110 članova K.P. po spisku, od toga 5 u rashodu, kandidata 10 po spisku, SKOJ-evaca 94 po spisku, od toga 8 u rashodu.

Organizaciono stanje jedinica nije sretno, pošto su te jedinice u formiranju i reorganizovanju. Vrhovina i rad Part. organizacije nije zadovoljavajuće, pošto su i sami rukovodioci kvalitativno slabi (dosta slabiji nego u brigadama). K tome partijnost kod članova nije na dovoljnoj visini. Radni sastanci održavali su se redovito, osim u pojedinim jedinicama (vozarski bataljon). Teoretski se je nešto radilo ali ne dovoljno.

Rad sa kandidatima je uglavnom isti kao i u brigadama.

SKOJ je dosta dobar i vrst. Njegovo djelovanje i rad osjeća se i vidi na svim sektorima rada.

Diskusija:

Obzirom na nizak teoretski nivo partijske organizacije kao cjeline, pred nas se postavlja kao prvi i najveći zadatak izdizanje teoretskog nivoa partijskog članstva i stalna pomoć partijskih rukovodstava ostalom članstvu u savladavanju teorije.

U brigadama, a naročito u IX. očituje se nestabilnost komunistička i popustljivost, što je posljedica nedovoljne partijnosti.

Sektaštvo još nije u potpunosti razbijeno, naročito u X. brigadi po SKOJ-u. Broj organizovanih drugova malen je u odnosu prema broju omladine. Kao uopće broj organizovanih (članova K.P., SKOJ-a, kandidata) malen je u odnosu prema brojnom stanju jedinica.

Još jedna od osnovnih slabosti naše organizacije jest popustljivost, nedovoljna energičnost, familijarnost. K tome sporo reagiranje na stvari i sporo rješavanje problema.

2 VOJNO-POLITICKO STANJE I RAD:

VIII. Brigada:

Slabost većine rukovodioca jest to što ne poznaju vještinu ratovanja sa jedinicama, a to se ispoljava naročito u defanzivnim borbama, po pitanju organizovanja položaja i obrane istih. Kod pojedinaca se ispoljava nedovoljna energičnost u odnosu prema nižim rukovodiocima i borbama. Kao posljedica toga jest pojava nediscipline. Borci nisu dovoljno upoznati sa djelovanjem oružja s kojim ne znaju ni rukovati. Borbeni moral kod boraca nije loš, što se najbolje ispoljilo u posljednjim borbama. Znatno se je osjetio veliki gubitak komandnog kadra, koji je nadomješten sa novim, mladim, nedovoljno iskusnim rukovodiocima. Nastoji se putem kurseva u brigadama i Diviziji kao i putem stal-

nog rada sa rukovodiocima po svim jedinicama osposobiti te mlade rukovodioce.

Politi ko stanje u brigadi ne zadovoljava. Veliki broj novih boraca, koji su došli iz neprijateljskih redova sa raznim političkim shvatanjima i mišljenjem, objašnjava to da borci u ve ini danas ne znaju ni najosnovnije stvari. K tome politički kadar je mlad i ne snalazi se dovoljno u radu pošto su ve inom novopostavljeni drugovi. Kao najvažniji problem jest izdizanje političkog kadra, što se nastoji riješiti putem kratkih političkih kurseva pri brigadi. Kao najosnovniji problem kod boraca jest upoznatih ih sa najosnovnijim političkim pitanjima. Zatim pitanje dezertstva, kao i pitanje bratstva i jedinstva jesu ozbiljni problemi.

Kulturno-prosvjetni rad osje a se nešto bolje nego ranije. Listovi kako brigadni tako i bataljonski izlaze redovito. Radi se na suzbijanju nepismenosti, što predstavlja prilično veliki problem jer ima veliki broj nepismenih.

IX. Brigada:

Vojno stanje je slično, skoro isto kao i u VIII. brigadi. Borci nisu majstori svoga oružja, k tome nisu upoznati sa najosnovnijim stvarima i pitanjima ratne vještine. Problemi kod rukovodioca su isti kao i kod VIII. brigade, samo se ovdje osje a u ve o mjeri nestalnosti i pomankanje energije, što ima iste posljedice, tj. nedovoljna disciplina i slabljenje autoriteta rukovodioca. Borbeni moral nije na potrebnoj visini, a to ovisi o tome kako se sa borcima rukovodi.

Političko stanje je uglavnom isto kao i kod VIII. brigade. Problemi su jednaki, tj. političko prevaspitanje boraca i upoznavanje sa najosnovnijim stvarima. K tome je i dezertstvo još veći problem. Ovdje se pojavljuje i pitanje lošeg čina između starih i novih boraca. Stari borci podcijenjuju nove i zapostavljaju ih. Svi problemi rješavaju se uglavnom istim putem, tj. putem vojnih i političkih kurseva i putem svestrane praktičke pomoći nižim rukovodiocima u svagdašnjem radu.

Kulturno-prosvjetni rad je uglavnom jednak kao i u VIII. brigadi. Problemi su isti i rješavaju se na isti način.

X. Brigada:

Stanje u ovoj brigadi ne razlikuje se skoro ni po čemu od stanja u ostalim brigadama. Problemi su uglavnom isti, a i uzroci tih problema ne razlikuju se. Način i rad koji se sprovodi za rješavanje svih vojnih i političkih problema uglavnom je isti kao kod VIII. i IX. brigade.

U kulturno-prosvjetnom radu nepismenost se postavlja kao ozbiljniji problem, a ina e rad na ovom sektoru je isti kao i kod ostalih brigada.

Jedinice pri štabu divizije:

U vojni kom i politi kom stanju ove jedinice ne razlikuju se od brigada, jedino što se ovdje ne pojavljuje problem dezertstva.

Diskusija:

Kroz diskuciju konstatovano je da je najosnovniji problem izdizanje nižeg vojno-politi kog kadra na koji treba da pada težište rada i da tom problemu treba posvetiti naro itu pažnju. Treba osposobiti niži kadar da bi se mogao snalaziti u radu i u borbi.

Konstatovano je tako er da problem dezertstva nije više problem svih boraca, nego uglavnom onih koji su došli za vrijeme posljednjih borbi u Lici (borci sa vrli kog i drniškog kotara). Pored politi kog rada i kontrole u jedinicama, treba angažovati pozadinske organizacije da preduzmu energije koje nisu mjere u prikupljanju dezertera.

3. DISKUSIJA O POSLJEDNJOJ AKCIJI:⁵

Kroz diskusiju su se uo ili kao najosnovniji slijede i nedostaci: udaljavanje nekih štabova i komandi eta od boraca za vrijeme borbe, nedovoljna kontrola. Zatim nedovoljna energija i upornost od izvjesnih rukovodioca. Sve ovo prouzrokovalo je ve i broj nepotrebnih gubitaka. Tako er se je zapazilo da pripremanje jedinica za borbu nije bilo dovoljno kako sa vojni ke tako ni sa politi ke strane, što je tako er imalo vrlo negativnih posljedica.

**SEKRETAR DIVIZIJSKOG KOMITETA:
orde Bona i**

¹ Odnosi se na borbe jedinica 20. udarne divizije protiv nema kih snaga u Lici, na sektoru Srba, Suvaje, Brotnja, Doljana i Dobrog Sela, u drugoj polovini decembra 1944. i u po etku januara 1945 (vidi tom V, knj. 36, dok. br. 35, 56, 76; Arhiv VII, brg. br. 12—2, k. 523 i reg. br. 3—1, k. 119/8).

br. 30

**PISMO POLITI KOG KOMESARA 3. KORPUSA NOVJ OD
9. JANUARA 1945. POLITI KIM KOMESARIMA POTCINJE-
NIH JEDINICA U NOVIM VOJNO-POLITICKIM ZADACIMA
I VASPITANJU BORACA¹**

**POLITI KI KOMESAR
III KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
9. I. 1945. g.**

POLITI KOM KOMESARU

Dragi drugovi,

Povoljan razvoj političke situacije u zemlji i u meunarodnom svijetu nužno traži da svi politički rukovodioci živo prate razvoj tih događaja, kako bi mogli u potpunosti prenositi svoj stav na sve borce i rukovodioce. Taj razvoj nužno je postavio pred nas i nove zadatke koji su nama danas neophodno potrebni i koje moramo sprovesti u život da bismo mogli do kraja produžiti i ojačati temelje naše borbe.

1. U pogledu vojnog vaspitanja, u smislu proširivanja stručnog znanja (upoznavanja artiljerije, inženjerije, veze itd.) mi još imamo velikih nedostataka. Ti nedostatci uslovljeni su na ino dosadašnjeg našeg ratovanja, a s druge strane neshvatanjem tako ozbiljnog pitanja kao što je stručno osposobljavanje vojničkih rukovodioca.

Susret sa Crvenom armijom i tromjesečno iskustvo ratovanja sa njom jasno nam govori koliko trebamo truda i rada da bismo mogli u potpunosti savladati naše nedostatke. Zato je nužno potrebno da se kroz štabove unese duh nove preorijentacije našeg ratovanja u smislu vojnog složenijih i frontalnih borbi. Sve naše jedinice uskoro će se naći pred takvim zadacima. Potrebno je još odmah da se politički rukovodioci založe na tom pitanju i provuku ne samo propagandistički, nego i organizaciono pitanje proširivanja i savlađivanja stručne pripremanje stručnih vojničkih referata od strane vojničkih rukovodioca koji će se na zajedničkim sastancima proračunavati. Isto tako sve nove direktive o vojnoj organizaciji, a naročito one koje se odnose na divizije i brigade u potpunosti sprovoditi.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 2/1—6, k. 409.

2. Pitanje novog ljudstva i rad sa novim borcima postalo je tako ozbiljan problem na kome treba mobilisati itavo rukovodstvo da bismo mogli u potpunosti izvršiti taj zadatak. Pored vaspitnog rada sa novim borcima koji se mora temeljiti sa proradom materijala od po etka naše Narodno-oslobodila ke borbe i njenih tekovina kroz borbu do današnjeg stanja, moraju se preduzeti i izvjesne organizacione mjere da bi se taj rad savladao (izrada plana, posebno asovi s novim borcima, dopunski bataljoni itd.).

3. Da bismo u potpunosti mogli da savladamo pitanje novih boraca potrebno je naro ito voditi ra una o disciplini. Tu ne samo da se mora vaspitno djelovati, nego treba nastojati da strojna disciplina naraste do maksimuma. To je potrebno tražiti ne samo od novih, nego i od svih starih boraca. Potrebno je na svim konferencijama upoznati borce sa disciplinskim propisima koje je izdao Vrhovni štab.² Sve kazne koje su predvi ene u disciplinskim pravilima treba objasniti. Ako se radi o težim disciplinskim prestupima, kao i manjim prestupima, kazne treba primenjivati (to naro ito važi za operativne jedinice). Nastojati da se kazne primenjuju onda kada mogu biti i korisne. U tom pogledu se ne treba pretjerati.

4. Dopisništvo u jedinicama treba razviti što više. Dosa dašnji rad na tom pitanju ne samo da nije zadovoljavaju i, nego se politi ki rukovodioci prema tom pitanju odnose aljkavo i nesavjesno. Ni jedan slu aj hrabrosti i junaštva pojedine jedinice ili borca starog ili novog ne bi trebao da ostane, a da se o njemu ne piše. To je jedan od najboljih na ina kako emo podi i masovni heroizam u našim jedinicama. Takve dopise traži i naša centralna štampa i o tome treba povesti ozbiljno ra una.

5. Priliv novog ljudstva, proširivanje naše borbe zahvatom i mobilizacijom novih snaga u našu armiju postavio je pred naše rukovodstvo, naro ito pred politi ko rukovodstvo, i nove zadatke. Doma a reakcija u zemlji nije više u stanju da nam se suprotstavi s oružjem u ruci i zato pribegavaju novim formama i metodama borbe protiv naše armije i naših naroda. U tu svrhu oni ne prezaju od ubacivanja špijuna i agenata u našu vojsku koji na razne na ine mogu da ometu izvršenje postavljenih nam zadataka. Budnost prema neprijateljskim agentima i špijunima u našoj vojsci utoliko treba da bude ve a, ukoliko je priliv novih boraca ve i u našim jedinicama. Najpoznatije novije metode rada neprijatelja u našoj vojsci jesu: ubacivanje špijuna oko i u štabovima, razne sabotaze na teškim oru ima i mitraljezima,

¹ Verovatno se odnosi na naredbu Vrhovnog štaba NOV i POJ od 24. maja 1944. o disciplinskoj odgovornosti vojnih lica u NOVJ (vidi Arhiv VII. reg. br. 1—1/5, k. 797).

pisanje parola protiv našega fronta, stvaranje nezadovoljstava itd. Baš radi toga potrebno je sprovesti budnost u svim štabovima i jedinicama i mobilisati itavu našu organizaciju na tom pitanju. Tu treba naro ito da se pomogne rad OZN-e i da se populariše me u borcima i narodom, a da za neprijatelja postane strah.

Da bismo mogli u potpunosti poja ati budnost u našim jedinicama, neophodno je potrebno sprovesti u svim našim jedinicama *cenzuru privatne pošte*. Organizaciju cenzure sprovesti na taj na in što e sva privatna pošta koja dolazi ili odlazi iz jedinice biti pregledana. Pregled pošte treba da vrše pomo nici politički komesari od bataljona pa na više. Pregledanu privatnu poštu koja se može pustiti treba dostavljati nadležnom štabu sa ta nom oznakom broja pisama i o tome da li je pregledana ili ne. Pisma koja su od interesa za OZN-u treba predavati OZN-i, dok druga pregledana pisma mogu poslužiti kao odraz stanja jedinice ih pojedinaca. Prepisku boraca sa svojim roditeljima i poznanicima treba dozvoliti, a naro ito onim borcima koji su sada došli iz Srbije i to im treba u potpunosti omogu iti. Isto tako povesti kontrolu o doturanju pisama preko privatnih lica. Cenzuru vršiti samo od štaba bataljona pa na više, jer bi se niži rukovodioci zapleli na tom pitanju.

Ovo pismo proraditi sa svim političkim rukovodiocima zajedno sa bataljonskim rukovodiocima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Politički komesar,
pukovnik,
Blažo uri i

I

br. 31

**CETRNAESTODNEVNI IZVEŠTAJ ŠTABA 7. SLOVENE KE
BRIGADE »FRANCE PREŠEREN« OD 9. JANUARA 1945. PO-
LITI KOM KOMESARU 31. NOU DIVIZIJE O KULTURNO-
-PROSVETNOM RADU U BRIGADI***

Š T A B
VII SNOUB »FRANCE PREŠEREN«
Na položaju, 9. jan. 1945.
Broj: 4/45

Predmet: 14-dnevni izveštaj o kulturno-prosvetnom radu od
23. 12. 44. do 7. 1. 45.

ŠTABU XXXI DIVIZIJE IX KORPUSA NOV I POJ
Politi kom komesaru

U vremenu od 23. decembra 1944. do 7. januara 1945. je u našoj brigadi na kulturno-prosvetnom polju uinjeno slede e:

1. *Kulturne ve eri:* Prvu kulturnu ve er priredio je II bataljon 5. jan. 1945. u 19 asova u ast godišnjice formiranja IX korpusa NOV i POJ.² O formiranju i radu IX korpusa govorio je drug Simon,¹ koji je izneo i ocrtao sve ve e akcije pojedinih jedinica ovog korpusa. Zatim je drug pro itao dva odlomka iz knjige »Leto borb ob So i«,⁴ i to »General-major Ambroži Lado — organizator IX korpusa« i »Crni vrh ni ve bei«. Zatim su drugovi otpevali nekoliko narodnih pesama i diskutovali me usobno. Svirala je i harmonika i ve er se zaklju ila u 22 asa. Naš III bataljon priredio je dve kulturne ve eri i to prvu 23. dee. 1944, tako e u ast godišnjice formiranja IX korpusa, sa slede im programom: 1. govor — kako se ovaj korpus formirao, njegove poteško e i napredak, 2. dve ta ke pevanja, 3. radio-vesti, 4. pesme i kratke zabavne dosetke, i malo plesa. Kulturna ve er je održana u Srednjem Brdu. Zaklju ena je u 20 asova. Kulturnoj ve eri prisustvovalo je i nešto civilnog stanovništva. Druga kulturna ve er održana je 2. jan. 1945. kod Martinškeka iznad Fužine, uz u eš e omladinki, sa slede im programom: 1. govor o politici koj situaciji i problemima na terenu,

¹ Original (pisan na mašini, na slovena kom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 276/VI, a snimak u Arhivu VII, film 191/201—203.

² Deveti korpus NOVJ formiran je u decembru 1943 (vidi tom VI, knj. 9, dok. br. 98 i 103).

³ Verovatno Alojz Krelj Simon.

⁴ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 46, pod br. 571.

2. nekoliko pesama, 3. »Operacija« (šaljive igre),⁵ 4. zabava sa plesom.

2. *Mitinci*: I bataljon je priredio 2 mitinga i u estvovao na tri mitinga. Prvi miting ovog bataljona održan je 26. decembra 1944. u selu Voljaka, u 19,30 asova, uz prisustvo oko 30 civila. Program je bio slede i: Podizanje zastave; govor o spoljnoj politici, o unutrašnjoj politici u situaciji i amnestiji; recitacija »Slovenskemu narodu«; pevanje: peva ki hor je otepevao »Hej brigade« i »Prišla bo pomlad«; ske »Deseti brat — Krjavelj«;⁸ pevanje: hor peva »Vsi mostovi« i »Tri ljubice«; recitacija »Švabobraneci« i »Skesani bombranec«; ske »Brusa i«⁷ i spuštanje zastave a zatim slobodna zabava do 24 asa. Civilno stanovništvo je bilo zadovoljno mitingom. Drugi miting je održan 30. 12. 1944. u selu Leskovica, u 20 asova. Prisutno je bilo oko 25 civila. Program je bio slede i: podizanje zastave; govor: aktivnost NOV i saveznika u 1944. godini; recitacija »Jesenska«; peva ki hor je otepevao »Dekle na vrtu« i »Bom šel v gmajnico«; recitacija »Materi«; komad »Partizanski boži 1941. godine«;⁸ recitacija »Zrtvam«; peva ki hor je otepevao »Na juriš« i »Primorski partizan«; ske »Deseti brat — Krjavelj«; recitacija »Eno samo pesem«; zatim spuštanje zastave i slobodna zabava do 23 asa. Narod je bio mitingom jako zadovoljan. 4. 1. 1945. u estvovali smo na mitingu II bataljona u Hotavljama sa slede im ta kama: govor — aktivnost NOV i raspad kod belogardista; recitacija »Drej nik Andrej govori« i ske »Na razpotju«.⁹ I na ovom mitingu narod je pokazivao interesovanje za predstavu. II bataljon je priredio dva mitinga, i to prvi 31. 12. 1944. u Voljaki, uz u eš e SKOJ-evki. Program: pozdrav zastavi; peva ka ta ka »Na juriš« i »Krasni flot«; ske »Bedak«,¹⁰ živa slika iz života partizana na prelasku iz 1941. u novu 1942. godinu, sa govorom druga Zana,¹¹ i pozdrav zastavi. Govorio jg drug politiki komesar bataljona¹² i tako e izneo pregled vojne situacije na svim frontovima, aktivnost naših jedinica od njihovog formiranja pa do današnjeg razvoja NOV; o odluci o amnestiji;¹³ o pomi i ci-

⁵ Nije prona ena.

⁶ Odlomak iz romana Josipa Jur i a »Deseti brat«.

⁷ ⁸ i • Nisu prona eni.

¹⁰ Od Vladimira Suhadoljskog (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 92, pod br. 1170).

¹¹ Redakcija nije mogla saznati ta no ime.

¹⁸ Verovatno Anton Šelišnik.

¹⁵ Odnosi se na odluku Predsedništva AVNOJ-a od 21. novembra 1944. o amnestiji osoba koje su sara ivale u etni kim jedinicama Draže Mihailovi a i u jedinicama hrvatskih i slovena kih domobranaca. Objavljena je u partizanskoj štampi (vidi asopis »Ljudska pravica«, god. V. br. 28 od 26. novembra 1944). Štampano kao letak nalazi se u Arhivu IZDG u Ljbljani, NO tisk, f. D/XVI, a umnožena na ciklostilu, nalazi st u Arhivu IZDG u Ljbljani, f. 152/1—6.

vilnog stanovništva svim sredstvima i o mobilizaciji na svim podrujima. Na mitingu je bilo prisutno 50 civila i drugovi iz I bataljona. Uspeh mitinga bio je odličan. Drugi miting je održan 4. jan. 1945. u Hotavljama u 20 asova, uz učešće I bataljona. II bataljon je nastupao sa sledećim tačkama: pozdrav zastavi; peva ke ta ke »Na juriš« i »An na al nebor«;¹⁴ ske »Bedak«, peva ke ta ke »Hej brigade« i »Ob tabornem ognju« i pozdrav zastavi. Prisutnih civila je bilo oko 30. Miting je dobro ispao i raspoloženje je bilo odlično. III bataljon je tako e priredio dva mitinga, i to: jedan u Sovodenju 1. 1. 1945. u 19 asova, sa sledećim programom: podizanje zastave; govor — spoljnopolitički pregled i podstrek za 1945. godinu, peva ki hor »Na juriš«; šaljivi prizor »Švabski obisk«;¹⁵ pesma »U tihoj noći«, peva drug Boris¹⁶ recitacija »Mulovodec«; peva ki hor peva »Sino pa dav«; ske »Bedak«; recitacija »Domovini«; »Hej Sloveni« — peva ki hor i pozdrav zastavi. Zatim je usledila slobodna zabava sa plesom do 1 sat. Mitingu je prisustvovalo oko 45 civila. Uspeo je jako dobro i raspoloženje je bilo odlično. Drugi miting je održan 6. jan. 1945, tako e u selu Sovodenju, u 20 asova, sa sledećim programom: podizanje zastave — pionirske; govor o opštoj situaciji i zahvala za predaju zastave; peva ki hor je otpevao »Sno pa dav je slanica padla«: usledio je komad u dva čina »Dekle s severa«;¹⁷ recitacija »Nova zarja«; ske pionira »Cefizelj in policaj«;¹⁸ hor sa peva kom ta kom; ske »Domobranec«,¹⁹ koji je pripremila omladina; »Hej Slovani« — peva ki hor i pozdrav zastavi; slobodna zabava sa plesom do 1 sat. Mitingu je prisustvovalo oko 50 civila. Uspeh mitinga bio je dobar, raspoloženje odlično. **Štapska** eta i prate i vod naše brigade nisu za to vreme priredili nijedan miting.

3. *Džepne i zidne novine*: I bataljon izdao je džepne novine u 4. primerka. Drugovi su oduševljeni i savesno sakupljaju lanku za novi broj kad god im vreme to dopušta. Isti bataljon izdao je troje zidne novine. II bataljon je tako e izdao džepne novine broj 1, godina 2. Međutim u borcima vlada interesovanje za novine. U III bataljonu još nema pravog interesovanja za novine, napisali su svega četiri lanku, a novine nisu izdali. U štapskoj eta primećuje se naročito dobar rad kod zidnih novina. Štapska eta ima svoje zidne novine, prate i vod svoje a odseci

¹⁴ Verovatno treba: »Al me al me boš«.

¹⁵ Nije prona en.

" Boris Plahuta

¹⁷ Od Konstantina Paustovskog (vidi Bibliografiju 1941—1945«, str. 66, pod br. 832).

¹⁸ Od Frana Milinskog.

" Nije prona en.

i štab opet svaki svoje zidne novine. Zidne novine štapske ete sadrže 10 lanaka.

4. *Literatura:* itavu primljenu literaturu podelili smo me u bataljone i dali obaveštajcima da je direktno ponesu me u civilno stanovništvo. Pored redovnog primanja »Partizanskog dnevnika«,²⁰ »Radio-poro ila«,²¹ primili smo i brošuru: Staljin »O veliki domovinski vojni SZ«,²² koja je drugove iznad svega zainteresovala i itaju je s interesovanjem. Primili smo tako e pou ne brošure »Baca «²³ i »Ako«,²⁴ »Rde a armada prihaja«,²⁵ »Sovjetska država — država novega reda«,²⁶ »Naša žena«,²⁷ što je sve drugove jako interesovalo. U to vreme smo primili naro- ito mnogo tih brošura.

5. *Vojni dopisi:* Ve ih vojnih operacija za to vreme nije bilo, a manje sukobe s neprijateljem opisao je ve vojni dopis- nik.²⁸ Ni reportaža o našim junacima ne stoji, svaki dan je iz- ra en dopis za novog borca.²⁹ Dopise odmah šaljemo.

6. *Akcije pisanja parola:* Osim lepljenja razli itih letaka i rasturanja letaka o amnestiji³⁰ nismo preduzimali drugih akcija pisanja.

7. *Kronika:* Vodi se po svim bataljonima, kao i u brigadi.⁸¹ Upisuju se svi važniji doga aji. Prepiše šaljemo redovno i ni- smo u zaostatku.

8. *Peva ki hor:* Peva ki hor I bataljona radi dobro. Imali su nekoliko vežbi iz pevanja i nau ili nekoliko novih pesama, koje su ve izvodili na mitingu. Peva ki hor II bataljona ima 5

²⁰ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 249 3499.

²¹ U Arhivu IZDG u Ljubljani, NO tisk, o uvane su Radio-vesti 31. NO divizije od 19. septembra 1944. kao »Radijske novice« i od 30. januara, 2. februara i 13. februara 1945. kao Radio-poro ila«. Vesti nisu ozna ene brojevima. (Vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, NO tisk, f. P/374).

²² Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 536, pod br. 7389.

²³ O tome su izašle tri brošure: »Lahki in težki minomet«, »Lahki minomet« i »Težki minomet« (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 44, pod br. 533 i 534, str. 96, pod br. 1228 i 1229).

²⁴ Pogrešno. Verovatno se odnosi na komad Vitomila Župana pod naslovom »Aki«, koji je izašao kao brošura (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 116, pod br. 1453 i 1454).

²⁵ Horska recitacija Milana Apiha (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 313, pod br. 4365 i 4366).

²⁶ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 578, pod br. 8139.

²⁷ Glasilo Slovenske protifašisti ne ženske zveze (vidi »Bibliogra- fiju 1941—1945«, str. 640, pod br. 8657 i 8658).

²⁸ Verovatno se misli na Tone Tratnika.

^M Biografije boraca vidi u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 91/11 i 252/III.

» Vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, NO tisk D/XVT.

³¹ Hronike su po ele da se pišu na osnovu uputstava Propagand- nog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 21. januara 1944. i 9. korpusa NOVJ od 12. februara 1944 (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 87/1, 250 IV i 221/1).

peva a i održao je 6 vežbi iz pevanja kojima je rukovodio drugi politički komesar 2. ete Jaro.¹² Naučili su »Veter« i rusku avijaciju. U III bataljonu broj pevača povećao se na 12. Imali su dve vežbe i naučili nekoliko novih pesama. Stapska eta je održala tri vežbe iz pevanja. Što se tiče pevačkih sektora uopšte, treba priznati da su po svim bataljonima dobro organizovani i da vlada odgovarajućim interesovanjem za njih. Uprkos tome što su borci većim delom na dužnostima, pevanje se ipak uje.

9. *Dramska sekcija:* U I bataljonu je učestvovala na mitinzima sa različitim skloповima. Sada priprema komad »Mati«.³³ U II bataljonu su pripremili »Kmet je naš«³⁴ i »Kronjanje u Zagrebu«.³⁵ Dramska grupa III bataljona pripremila je »Dekle s severa i »Domobranec«, kao i nekoliko horskih recitacija. Rad na tom polju sve više napreduje.

U V bataljonu je održan sastanak kulturno-prosvetnog odbora. Prisustvovali su svi članovi i referent za kulturno-prosvetni rad iz divizije.³⁶ Kod štaba brigade je takođe održan sastanak brigadnog kulturno-prosvetnog odbora, kome su prisustvovali predstavnici bataljonskih odbora.

Općenito, rad na kulturno-prosvetnom polju u našoj brigadi povoljno uspeva.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V. d. politički komesara
Kirn Viktor
Kim

V. d. komandanta—poručik:
Leskovec Kori
Kori

M. P.

³⁸ Janko Koselj

³³ U jednom listu. Napisao ga je Mile Klop i . (Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 405, pod br. 5598 i 5599).

³⁴ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 38, pod br. 459.

³⁵ Pesma Antona Aškerca (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 280 a/V).

³⁶ Verovatno se misli na referenta za propagandu 31. NO divizije Staneta Keržića. Predsednik kulturno-prosvetnog odbora te divizije u to vreme bio je Osi Vojko. (Vidi dok. br. 46).

BR. 32

IZVEŠTAJ ŠTABA 7. SLOVENA KE BRIGADE »FRANCE
PREŠEREN« OD 9. JANUARA 1945. POLITI KOM KOMESA-
RU 31. NOU DIVIZIJE O STANJU I POLITI KOM RADU U
BRIGADI¹

STAB

VII SNOUB »FRANCE PRESEREN«

Na položaju 9. jan. 1945.
broj 5/45

Predmet: 14-dnevni politički izveštaj od
23. dec. 44. do 7. jan. 1945.

ŠTABU XXXI DIVIZIJE IX KORPUSA NOV I POJ
Politički kom komesaru

Na politički kom polju se u našoj brigadi obrađivalo sledeće:
O privredi u budućoj Jugoslaviji,
O amnestiji,
Naša narodna vlast,
Ko vodi, ko je dao pobudu za oslobodilački pokret. Popula-
rizacija KP,²
O svesnoj disciplini,
Grko pitanje,
O opštoj svetskoj organizaciji,
O prelaženju u novu godinu i naši zadaci u 1945. godini —
Uspesi naše NOB u staroj godini,
O mobilizaciji,
Prelazak od partizanskih jedinica na redovnu regularnu
vojsku,
Sporazum Tito — Šubašić,
Koji predeli će pripasti budućoj federativnoj Jugoslaviji,
O uvanju državne imovine,
Odnosi prema rukovodiocima, naročito prema nižim,
Jalovi pokušaji italijanskih imperijalista,
Sovjetski Savez kao oslonac Slavenstva (iz Partizanskog
dnevnika),®
O posledicama koje će ekaju dezertere posle rata — Vojni
sudovi,

¹ Original (pisan na mašini, na slovena kom jeziku) u Arhivu
IZDG u Ljubljani, f. 276/VI.

² Komunističke partije

» Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 249, pod br. 3499.

O uvanju oružja i ostale spreme,
Povezanost jugoslovenskih naroda,
Godišnjica formiranja IX korpusa,
O privredi i našoj štampi,
O samoinicijativi,
O neprijateljskoj propagandi,
O špekulantima,
O bonovima — lirama,
Godišnjica ro enja maršala Staljina.

Za taj rad raspolagali smo [asopisima] »Partizanski dnevnik«, »Slovenski poro evalec«,⁴ »Ljudska pravica«,⁵ »Naša voj-ska«,⁶ brošuram »Borba zaslužjenih narodov Jugoslavije«⁷ i cirkularom Vojnog suda IX korpusa.⁸

U poslednjih 14 dana politički asovi održavani su redovnije i sa više plana, emu je doprinelo to što se brigada nalazila više u mestu. Interesovanje za političke asove je prilično ojačalo, drugove naročito interesuje politička situacija. U diskusiji u estvuju u priličnoj meri, ali su stariji partizani aktivniji nego novi borci. Interesovanje koje su ispoljavali u poslednje vreme, i s kojim u vezi takođe su često postavljali pitanja, odnosi se na grčko pitanje i pitanje partizana širom Evrope uopšte. To se vidi po tome što su kako na političkim asovima tako i u meusobnim [razgovorima] imali na dnevnom redu ova pitanja. U vezi sa grčkim pitanjem pojavila se me u pojedincima, i to kod manjine, bojazan da bi u slučaju dolaska saveznika — ovi razoružavali naše borce. To im se objasnilo i stvar se popravila. Eventualno bi se mogao pronaći i redak drug koji bi još sumnjao u to.

Zadatak da drugovi temeljito upoznaju organizaciju naše narodne vlasti i da na pitanja o tome znaju odgovarati imi se još uvek teško. Time se ne misli da ne poznaju našu vlast i njene zadatke, već samu organizaciju kao takvu.

Borbeni moral kod samih drugova je dobar, ali je stvar u tome da ga pojedini rukovodioci ne znaju iskoristiti. [Slabiji moral je] samo [kod] pojedinih starijih i novomobilisanih drugova, koji još nemaju iskustava, odnosno nisu prošli kroz borbu pa su u rukovanju oružjem još na prilično niskom stepenu. Raspoloženje se podiglo im smo stigli na položaje gde se sma-

⁴ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 673, pod br. 8951.

⁵ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 626, pod br. 8553.

• Nastavak lista »Slovenski partizan« (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 277, pod br. 3925).

⁷ Autor je Josip Broz Tito (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 97, pod br. 1234, str. 556, pod br. 7718).

⁸ Verovatno se odnosi na cirkular Sudskog odseka Štaba 9. korpusa NOVJ od 3. januara 1945, br. 5/45, o izvođenju odluke o amnestiji (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 268/11—6).

njila služba. U vezi s tim, to jest u vezi sa zaposedanjem položaja — gde je u širem smislu korisnije za narod i za naše uspehe — mnogo se govorilo. Me utim, nekoji gledaju još uvek samo na ono što je trenutno »bolje« a ne sa stanovišta budu nosti. Posebno raspoloženje je vladalo na Boži zbog primljenih poklona i dobro organizovane ishrane. **Sto** se ti e same hrane, opšte uzev, tako e nema žalbi a i ne može ih biti jer je uvek ima dovoljno.

Odnosi izme u rukovodilaca u tabu brigade su dobri i mesobno se pomažu. U štabovima bataljona tako e se nisu pojavile nesuglasice. Odnos pojedinih rukovodilaca prema borcima bio je do sada još uvek suviše familijaran, ali se u poslednje vreme utvrdilo da se stanje u tom pogledu popravilo. Uprkos tome što su štabovi bataljona mladi, pokazali su u svom radu prili nu aktivnost. Odnos štabova prema ljudstvu nije slab, a ni ljudstvo nema slabo mišljenje o štabovima. Politi ki komesari bataljona obavljaju svoj rad zadovoljavaju e i u tome su dosta samoinicijativni. **Sto** se ti e njihove borbenosti, ona dobro uti e na sve ostale, svi su se ve mnogo puta istakli kao dobri borci.

Odnos izme u starih partizana i novomobilisanih boraca je, uprkos tome što prvih ima malo, zadovoljavaju . Novi borci vide u starim partizanima one drugove koji su mnogo doprineli našoj borbi, zato ih i slušaju. Stari partizani tako e ne gledaju loše na novomobilisane borce. U svakom pogledu idu im naruku iako su kasno došli u našu vojsku.

Ne prime uje se naro ita promena u uvanju oružja, municije i ostale spreme. Borci iste oružje zbog toga što znaju da se stalno obavlja kontrola. Time nije re eno da ga ne uvaju savesno, ipak se pri poslednjim kontrolama prime uje da iste i paze pre svega zbog kontrole.

Odnos vojske prema civilnom stanovništvu je uglavnom dobar. Do nesuglasica dolazi u pogledu higijene, na koju drugovi nedovoljno paze, naro ito u klozetima i koritima za napajanje. To se pojavilo pre svega u III bataljonu. Civilno stanovništvo gleda na našu vojsku razli ito. Vredelo bi spomenuti da su porodice koje imaju svoje lanove kod bele garde postale prili nu ljubazne i op enito se interesuju za naš oslobodila ki pokret.

Intendanti postupaju sa civilnim stanovništvom dosta dobro i do sada nije bilo nikakvih žalbi koje bi bile umesne. Dobro su upoznati sa itavim svojim radom, a pre svega sa postupanjem sa stanovništvom. Istina je da mora ponekada intendant nastupiti vojni ki, jer ina e ne može da porazgovara, ali time nije re eno da nastupa grubim tonom.

Ponašanje oficira je još dosta dobro. Jedina njihova greška bila bi da su još uvek suviše familijarni, ime se bez sumnje ne postiže pravi uspeh.

U to vreme nismo vršili mobilizaciju iz razloga što smo na tom sektoru mobilisali prošlih etnaest dana.⁹

U to vreme imali smo osam dezertera. Uzrok dezertiranja bio je nedovoljna izgra enost pomenutih dezertera, odnosno nije im išlo u ra un da moraju kao bivši terenski radnici biti u brigadi. Dvojica od njih bili su živ ano bolesni i nekuda su se zabili, kuda — nismo mogli ustanoviti. Jedan se javio u Gorenoj Vasi a jedan se zabio u Kropi jer navodno boluje od želuca i nogu. Kada smo poslali patrolu po njega, ležao je u krevetu, jer je zaista imao jaku reumu. Dvojica od njih, ve stari begunci, obojica ve tri puta kažnjavani, i to jednom od vojnog suda a zatim od štaba brigade, skrivali su se negde u Dav i. Patrola, koju smo poslali po njih, nije ih pronašla. Za dvojicu nismo pronašli konkretan razlog zašto i kuda su dezertirali. U vizi s ovim dezerterima održani su po svim bataljonima politiki asovi u smislu: šta eka pomenute posle rata. Na osnovu svega toga zaklju uje se da su ova dezertiranja izvršena po planu od strane raznih bandita.

U tom razdoblju održane su dve konferencije sa štabovima bataljona. Nadalje, bilo je više konferencija vojnog zna aja, štabova bataljona sa nižim komandnim kadrom, na kojima je uvek bio prisutan po jedan lan štaba brigade. Ove konferencije održavane su pre svega u vreme formiranja 3. ete po bataljonima. Stalno se naglašavala ispravnost podizanja kadrova i podizanja autoriteta nižih rukovodilaca, za što možemo da tvrdimo da se u poslednje vreme prili no popravilo.

Teoretskih sastanaka je u to vreme održano 11. Na njima se prora ivalo: »Sovjetska država — država novoga tipa«,¹⁰ o kolhozima i sovhozima, o kapitalu, ustavnost i zakonitost bivše i nove Jugoslavije. U obzir su dolazili i lanci iz »Naše vojske«. Uspeh ovih teoretskih sastanaka bio je dosta dobar. Naro ito se na ovim sastancima obra ivao lanak iz »Naše vojske«: »Spoznavanje i izbor kadrova«.¹¹

Možemo re i da je brigadni sanitetski referent¹² prili no aktivan i da je u poslednje vreme — jasno, na pritisak — po eo

⁹ O položajima i pokretima 7. slovena ke NOU brigade »France Prešeren« u to vreme vidi mese ni izveštaj njenog Operativnog odseka, br. 52 45, od 22. januara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 280 a/III).

¹⁰ Autor je Andrej Januarevi VySinski (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 587, pod br. 8139).

¹¹ Verovatno se odnosi na lanak »Poznavanje, izbira in vzgoja kadra« od Janeza Hribara, objavljenog u listu »Naša vojska« (god. III, br. 17, od 25. novembra 1944).

¹² Dr Ivan Hribernik Matjaž

da obilazi bataljone, gde kontroliše svoje podređene i, ukoliko dopušta vreme, održi čas higijene.

Kampanja za čuvanje oružja i ostale sprema, kao i za pravilno patroliranje, razvila se u brigadi po svim linijama, kako politički i vojni i tako i partijski. Nije se desilo da ovaj ili onaj drug ostavi pušku ili nešto slično. I u kantoniranju se u tom pogledu popravilo, ne primećuje se da borci ostavljaju oružje. Sto se tiče patrole, takođe im se objasnilo kako se moraju kretati i zašto se moraju kretati pravilno.

Borcima, naročito onima koji su odlazili u patrole, stalno se naglašavalo kako treba govoriti o amnestiji porodicama koje imaju rođake u neprijateljskim redovima, kao i porodicama koje su nam naklonjene, da bi i one uispunile svoju dužnost u tom pogledu kada bi došle u dodir sa raznim, ne našim, porodicama, nastoje i da ih što više otrgnu iz neprijateljskih kandži. U tom cilju podeljeni su i lećme u civilno stanovništvo. Posiate su patrole sa lećmima o amnestiji,¹³ kako bi ih ilegalci odneli u uporišta Poljane,¹⁴ Gorenju Vas, što su i uispunili.

U to vreme nismo nikoga mobilisali.

Dezertiralo je osam drugova.

Nestao nije niko.

Van brigade prekomandovano je 33 druga.

Izgubili smo 6 pušaka sa 161 kom. municije i 130 kom. municije za tešku »Bredu«, što su odneli dezerteri.

Poginuo je jedan drug.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V. d. politkomesara:

Kirn Viktor

Kim

V. d. komandanta—poručnik:

Leskovec Kori

M. P.

¹³ O čuvane letke o amnestiji vidi u Arhivu IZDG u Ljubljani, NO tisk, f. D/XVI i f. 441.

¹⁴ Danas: Poljane nad Škofjo Loko.

br. 33

PISMO POLITI KOG KOMESARA 12. NOU DIVIZIJE OD 10. JANUARA 1945. SVIM POTCINJENIM JEDINICAMA O UČEŠĆU U KAMPANJI ZA SAKUPLJANJE POMO I U NOVCU ZA POSTRADALE KRAJEVE¹

**STAB XII. UDARNE DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE**
K. Br. 39, Dana: 10.1 1945 god.

SVIMA JEDINICAMA OVE DIVIZIJE

Svakom našem borcu i svakom rukovodiocu poznato je koliko su postradali Lika, Dalmacija, Gorski Kotar i Primorje. Naš narod u tim krajevima dao je sve od sebe za ovu svetu borbu i danas se nalazi u vrlo teškom položaju. Okupator je uništio u svom povlačenju sve do čega je došao tako da su ti krajevi potpuno pusti. Nije rijedak slučaj da narod umire od gladi.

Naša je sveta dužnost da svestrano ukažemo pomoć narodu tih krajeva. Mi živimo i ratujemo u znatno povoljnijim prilikama nego narod tih krajeva i potrebno je da im ukažemo potrebnu i najhitniju pomoć.

U tu svrhu 5. oktobra je kampanja za sakupljanje pomoći i postradalim krajevima.² Naša Divizija u toj kampanji ne smije da zaostane kao što nije do sada zaostajala u ostalim stvarima. Tom poslu treba biti i najsavjesnije i najodgovornije. Svaka brigada neka odmah pripremi sakupljanje novca (sakupljati samo novac) i taj novac treba dostaviti u Štab Divizije najzad do 19. oktobra mjesec.

Za olakšanje objašnjavanja ovog pitanja neka vam posluži članak u listu VI. Korpusa gdje je ta stvar detaljno objašnjena. Naši borci treba da znaju da se je narod tih krajeva odricao svoje svakodnevne hrane u korist NOV. Danas je na nama da tom narodu izađemo u susret.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 4/5, k. 883 A.

² Da bi se sprečila glad u siromašnim i ratom opustošenim krajevima, organi vlasti, društveno-političke organizacije i jedinice NOVJ su krajem 1944. i početkom 1945. organizovali sakupljanje pomoći i prebacivanje životnih namirnica u te krajeve. Već 20. decembra 1944. je »Borba«, uvodnim člankom »Moramo pružiti bratsku pomoć napadanim i gladnim krajevima«, pozvalo na akciju. U Hrvatskoj je formiran odbor pomoći u Dalmaciji, Lici, Gorskom kotaru i drugim postradalim krajevima, koji je izdao proglas za sakupljanje pomoći (opširnije o tome vidi »Borbu« od 20. decembra 1944. i Pregled istorije Saveza komunista Jugoslavije, str. 446, izdanje IRP Jugoslavije, 1963).

Ne smijemo zaboraviti da smo u I fazi takmičenja i da odmah sada moramo da se pokažemo da smo takmičenje pravilno shvatili.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, pukovnik:
Krajačić

BR. 34

PISMO POLITIKOG KOMEŠARA 4. UDARNE BRIGADE 9. NOU DIVIZIJE NOVJ OD 10. JANUARA 1945. SVIM POLITIKIM KOMEŠARIMA POTCINJENIH JEDINICA O ODRŽAVANJU SAVETOVANJA POLITIKIH RUKOVODILACA U BRIGADI¹

POLITKOMEŠAR
IV SPLITSKE UDARNE BRIGADE NOVJ
10. januara 1945. g.

POLITKOMEŠARU

Današnjim danom dobio sam od Štaba divizije depešu u kojoj javljaju da sazovem za 13. ovog mjeseca savjetovanje političkih rukovodioca ove brigade. Na savjetovanju će biti komesari bataljona, svi komesari četa i svi vodni delegati naše brigade.

Na savjetovanju je postavljen ovakav

Dnevni red

- 1.) Politička situacija,
  - 2.) političko stanje bataljona
  - 3.) diskusija i zadatci,
  - 4.) razno,
- te u tu svrhu napraviti slijedeće:

1.) Svi politički rukovodioci, t. j. komesari četa i vodni delegati do i uključivo 13. ujutro tačno u 7 sati na sastanak gdje će se javiti komesaru brigade.

Josip

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 5/7, k. 847 A.

2.) Komesari bataljona do i e u Štab brigade 12. nave er najdalje do 18 asova gdje e izvršiti jedno prethodno savjetovanje komesara bataljona sa komesarom brigade u svrhu odre- enog savjetovanja.

3.) Pošto e komesari bataljona do i 12. nave er u Stab brigade, odredit e na vrijeme svaki od njih po jednog najboljeg komesara ete koji e imati zadatak dovesti 13. ujutro sve ostale polit, rukovodioce predvi ene za savjetovanje. Isti e komesari odgovarati za ta nost dolaska kao i za sve ostale eventualnosti.

4.) Komesari eta samostalnih jedinica pri Stabu brigade e svaki do i sa svojim vodnim delagatima ta no 13. u 7 sati iz- jutra kako je ve i gore naglašeno.

5.) Potrebno bi bilo da se održe, ukoliko još vrijeme dozvo- ljava, bar etne konferencije ukoliko ne mogu da se održe bata- ljonske. Ovo je smatram nužno potrebno radi pravilnog uvida stanja u jedinicama.

6.) Upoznati im prije sve politike rukovodioce o savje- tovanju kako bi se svaki mogao što bolje da pripremi.

7.) Komesari bataljona treba da se dobro sprema pošto e svaki od njih trebati da podnese politiko stanje kakvo vlada u njegovom bataljonu, a pored toga vjerovatno trebat e se u kratkim crtama dota i i opšteg stanja u bataljonu.

8.) Svi drugovi koji e do i na ovo savjetovanje, a to se odnosi na politike rukovodioce, moraju biti potpuno ure eni, isti, obrijani, ošišani, zakop anani, ni jedno dugme ne smije da na njima fali, pošto možete o ekivati da e svi drugovi prije savjetovanja biti potpuno pregledani.

Osim lanova koji e iz Štaba divizije do i, o ekujemo neke drugove ak i iz viših foruma, stoga za sve ovo skupa treba se dobro pripremiti. Drugovi svi moraju u estvovati aktivno u dis- kusiji a u isto vrijeme mora se svaki pojedinac osje ati potpuno slobodan.

Uglavnom drugovi moraju biti upoznati sa planom politiko - kog rada kojeg smo imali za ova dva mjeseca, što se od plana radilo, kako se na borce prenašalo i kako je sve to skupa od boraca primljeno. Na taj na in da se viditi naš na in rada a i naše djelovanje me u borce.²

Upozoravam vas još jednom na ta nost.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, major:
Jerko Paltrinjeri

¹ Savetovanje je održano 13. januara 1945 (vidi dok. br. 58).

PISMO POLITIKOG KOMETARA 4. BRIGADE 9. NOU DIVIZIJE OD 10. JANUARA 1945. SVIM POLITIKIM KOMESARIMA POTCINJENIH JEDINICA O POLITIKOM RADU U NARODU I O MOBILIZACIJI¹

POLITKOMESAR
IV SPLITSKE UDARNE BRIGADE NOVJ
10. I 1945.

POLITKOMESARU V ITALIJANSKOG BATALJONA

Politiko stanje na ovom terenu² mislim da ne trebam vam objašnjavati, kome je naklonjen ovaj narod i zbog čega je ovaj narod pao pod uticaj neprijateljske propagande. Na ovom terenu zbilja se može vidno zapaziti da je reakcija aktivno radila a i dan danas radi na huškanju hrvatskog naroda protivu srpskog naroda. Ukratko reći, ovaj narod je neprijateljski raspoložen prema našem NO pokretu i pro i [e] duže vremena dok se politiki bude uspjelo djelovati na iste. Vidan uticaj ima religija nad ovim narodom u pogledu njegove političke orijentacije koju su mu do danas davali u obilatom dozama, ne žale i truda ni napora u tom pravcu.

NO odbori i općine NO vlast koja se nalazi na prostoriji gdje je smještena naša brigada jeste formirana dolaskom naše NO vojske na ovaj teren. Mi do oslobođenja ovog terena, koji su oslobodile jedinice XXIX Divizije, otprilike dva mjeseca nismo imali nikakvog vojnog i političkog uticaja u ovim krajevima.

Kako smo gore iznijeli, neprijateljska propaganda uspjela je prilično nezdravo da djeluje na ove mase i one su danas zbilja takove, što nas ne smije ni iz daleka zadržavati u našem radu bilo to preko konferencija i svakodnevnih sastanaka. Mi moramo prilaziti ljudima onakvim kakvi jesu, jer ako se oni danas nalaze na pogrešnom putu, to [je] ipak naš hrvatski narod koji će danas sutra da skupa, zajednički s nama pristupi izgradnji naše nove federativne Jugoslavije. Zavisi samo od toga koliko ćemo se mi založiti u radu sa tim narodom i pristupiti njemu oko izdizanja njegove političke svijesti i što mi budemo aktivniji u

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 3—1/7, k. 847 A.

* Jedinice 9. udarne divizije NOVJ bile su u to vreme na terenu jugozapadno od Mostara; a 4. NOU brigada je bila u rejonu Metkopolitluka (vidi »Oslobodilački rat«, 2. knj., str. 523—524; dok. br. 42; Arhiv VII, reg. br. 40—12, k. 272 A i reg. br. 3—2, k. 843).

radu tim e prije, što je potpuno razumljivo, oni pristupiti uz naš pokret.

Da bi se ovaj narod približio pokretu potrebno je izvršiti mobilizaciju, a da bi se mobilizacija što uspješnije izvršila potrebno je da mi sa naše strane istu politiku pripremimo. Mi ćemo svakako pristupiti im prije mobilizaciji ovog sektora, što smatram da je i vrijeme, ako se uzme u obzir da je već nekoliko drugova i drugarica dobrovoljno se javilo u vojsku, iz čega proističe da nas skoro događaji pretekoše. Mi ćemo u sporazumu sa okružnim NO odborom³ u ovim pojedinim općinama pristupiti održavanju zborova, ali da bi zborovi uspjeli potrebne su prethodne konferencije, a i rad sa NO odborima, to znači pripremiti ih i organizovati odozdo pa na gore.

U duhu što boljeg uspjeha zborova i mobilizacije postavljamo pred sve komesare naše brigade, bilo to četne ili bataljonske, i uopšte pred sve političke rukovodioce, primitkom ovog dopisa, da pojačaju politički rad sa narodom bilo to preko konferencija, kulturnih priredaba, sijela, prela ili ako nikako drugo, a ono se može bar pojedinačno razgovarati sa narodom. Uglavnom treba znati da nijedan politički rukovodioc ne može stati po strani a da ne radi politički sa narodom. Na ovim političkim konferencijama ili uopšte u dodiru sa narodom treba naročito isticati jedinstvo i bratstvo našeg naroda, a to je baš jedno od najaktuelnijih pitanja na ovom terenu. Naročito Jedinственu narodno-oslobodilačku frontu isticati na svakom koraku, uslovnjenog stvaranja i zadaci koji se pred nju postavljaju. Svaka konferencija mora biti prožeta duhom mobilizacije pa i sav kulturni rad treba u tom pravcu orijentisati. Politkomesari treba da na terenu na kojem se nalaze pomažu NO odbore i to na taj način što će sa odborima održavati zajedničke sastanke, tumaćiti liniju NO borbe, upoznati sa Odlukama AVNOJ-a i ZAVNOH-a, o kojima oni nisu skoro ništa čuli ni znali dosada, te se prijeka potreba osjeća a pomaganje i u vršćenje NO odbora na ovom sektoru.

Politkomesari, kako za masovni politički rad u vojsci tako i za masovni politički rad u narodu, odgovaraju jer su to njihovi lični sektori rada, kojima najveću pažnju treba posvetiti. Vi ovaj rad politički sa narodom podesite kako će najbolje odgovarati prilikama, mislim, što se tiče organizacije, ali svakako moramo imati sa narodom svakodnevni kontakt isto kao i sa našim borcima, a to je i najbolji put da svaki rukovodioc postane masovnik.

Politkomesari bataljona i samostalnih jedinica dostaviće svakako u svom mjesecom izvještaju:

³ Reč je o NOO-u za južnu Hercegovinu.

- a) Koliko se održalo konferencija sa narodom,
- b) Kakav se materijal prora ivao sa istima,
- c) Koliko je naroda prisustvovalo konferenciji i kakav je interes bio kod naroda,
- d) Koliko se organizovalo sijela, a tako er i broj prisutnih,
- e) Koliko je kulturnih priredaba, sa kakvim programom održano kao i broj prisutnih.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, major:
Jerko Paltrinjeri

BR. 36

**IZVEŠTAJ VRŠIOCA DUŽNOSTI POLITI KOG KOMESARA
12. PROLETERSKE UDARNE BRIGADE OD 10. JANUARA
1945. POLITI KOM KOMESARU 12. NOU DIVIZIJE O STA-
NJU I POLITI KOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U
OVOJ BRIGADI¹**

Izvještaj politkomesara
od 20. XII. 1944 do 10. I. 1945.

POLITKOMESARU XII. UDARNE DIVIZIJE N. O. V. J.

1. Opšti pregled. U vremenu do 20. XII. 1944 naša brigada nalazila se u Pleternici, a kasnije smo prešli u Cenkovo i Milince na odmaranje, gdje smo se nalazili duže vremena na jednom mjestu, te smo imali vremena sa vojskom vojni ki i politi ki raditi. Održavani su svaki dan vojni ki i politi ki sastanci, svako jutro održavala se jutarnja tjelovežba, na što su borci svi privikli te pogotovo mladi vrše vojne vježbe. Tako smo isto imali i tri puta manevar sa bataljonima gdje jedan bataljon napada drugi, što je vrlo lijepo uspjelo. Za isto vrijeme imali smo dve manje borbe, 1. i 3. bataljon, u kojima su se borci kao i rukovodioci dosta dobro pokazali. Dezertera nakon Boži a bilo je vrlo malo i to su opet nekoji od Slovaka iz Jelisavca, koji su, kako ujemo, otišli u bandu. Pred sam Boži smo u Buku kod Pleternice uhvatili jednoga našega dezentera koji je tamo još s nekojima dez-

¹ **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 2/1—5, k. 888.**

terima iz XVIII. i nekih drugih brigada bio sakriven oko svoje kuće i tamo su jednom prilikom kada su članovi Kotarskog N. O. O. išli kroz njihovo selo, na iste pucali. Toga istoga dezertera smo streljali pred strojem za primjer ostalima i dobro smo svakom objasnili zbog čega je streljan.

2. *Politički rad.* Pošto smo u zadnje vrijeme imali više mogućnosti i vremena za rad, to smo po svim metodama objasnili borcima najnovije probleme, na više etničkih sastanaka, gdje sam sam prisustvovao, borci su dosta živo diskutovali o svim pitanjima, naročito o pitanju formiranja nove vlade² i Grčke.

Isto tako dobro smo organizovali etne usmene novine na kojima se borcima objašnjava svaki događaj i vještiti sa frontova. Isto tako održavali smo sastanke sa vojnim [i] političkim rukovodstvom, koje nam je dosta slabo pošto je sve dosta novo, pogotovo komesarijati, na kojima sada vršim sam strogu kontrolu i prisiljavam ih da moraju stalno učiti i raditi. Mnogo nam pomažu u radu Bilteni političkih članaka,³ koje komesarijati koriste na sastancima.

Danas ćemo po etničkoj ponovo sa tečajem za delegate⁴ koji smo prekinuli pošto u Milincima nije bilo mogućnosti da ga održavamo.

3. *Kulturno-prosvjetni rad.* U radu kulturno-prosvjetnih odbora postoje postepeno odbori u pravom smislu, t.j. pomažu rad komesarijata, džepne i zidne novine postaju obrazci. Štampa se redovito čita i borci se sve više interesuju za štampu. Tehnika i časopisputa izdaje radio vještiti. Ratnu dopisnu službu imamo organizovanu i po bataljonima, samo što vole pisati jedino o borbama, koje smo u zadnje vrijeme imali malo. Pjevaju zborovi, diletantske grupe rade i imamo uvijek uvježbano u svakom bataljonu po neke skladbe i recitacije, pjevaju se borbene, narodne kao i neke ruske pjesme. Natjecanje poprima sve više živosti i interesovanja, borci su vrlo veseli što smo u natjecanju postigli dosta lijepe rezultate i kada su saznali da je naš Korpus dobio naziv udarni obor ali su da se sada davati sve od sebe kako bi zauzeli još bolje mjesto. Natjecanje se četa izmeću čete kao i sve ostale obor ne jedinice, prilikom kada je treći bataljon imao borbu kod Nabra⁵, gdje je zarobio dva šarča, drugi je trebao

¹ Odnosi se na formiranje privremene vlade Demokratske Federativne Jugoslavije, a u vezi sa sporazumom Tito — Šubašić.

³ Štab 6. udarnog korpusa je, pored redovnog »Biltena Štaba VI korpusa«, povremeno izdavao biltene političkih članaka emitovanih preko »Slobodne Jugoslavije« i Radio-stanice Beograd, kao pomoć političkim rukovodiocima za rad u jedinicama (vidi tom V, knj. 36, dok. br. 44).

⁴ Odnosi se na političke delegate u vodovima.

⁵ Jedinice 12. proleterske udarne brigade su 27. decembra 1944. vodile borbu protiv jedinica nemačke policijske divizije »Stefan« kod Velikog i Malog Nabra (vidi tom V, knj. 36, dok. br. 108).

napasti Trnavu, gdje je bio neprijatelj ali je pobjegao prije nego što su naši stigli, te su borci bili vrlo ogorčeni što i oni nisu mogli da se potuku.

4. *Ishrana i odjeća.* U posljednje vrijeme potpuno bosih drugova imamo oko 12 ali imamo dosta koji imaju cipele u lošem stanju. Odjeća je tako i dosta loša, imamo više od polovicu boraca u civilu. Ishrana je stalno na kazanima i prilično je dobra, samo što nema soli i da borci veoma mnogo stradavaju pošto se ne mogu jesti najest. Boravkom u Milincima i Enkovu imali smo 3 slučaja tifusa, pošto je taj kraj vrlo nezdrav zbog toga što je veoma prije vladala zaraza tifusa. Borci su se redovito parili, prali rublje i čistili od ušiju.

5. *Stanje štabova.* Štabovi bataljona pomalo se oporavljaju. Komesar III. bataljona nalazi se na višem partijskom kursu a komesar II. bataljona poslan je na srednji partijski kurs. Zamjenjuju ih pomoćnici komesara. Komesar I. bataljona nakon svih opomena i svestrane pomoći nije se ništa popravio te ćemo ga bez daljnjega morati staviti na koju drugu dužnost ili Diviziji na raspoloženje. Imamo u vidu novoga kojega smo postavili za v. d. u III. bataljonu kada je komesar istoga otišao na kurs. Pomoćnici komesara isto tako su dosta slabi, još neizgrađeni i nedovoljno odgovorni.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V. d. politkomesara:

CETRNAESTODNEVNI IZVEŠTAJ ŠTABA 3. SLOVENA KE
BRIGADE »IVAN GRADNIK« OD 10. JANUARA 1945. ŠTABU
31. NOU DIVIZIJE O STANJU I POLITI KOM RADU U BRI-
GADI¹

Š T A B
III SNOUB »IVAN GRADNIK«
Na položaju, dana 10. jan. 1945.

Predmet: 14-dnevni politički
izveštaj

ŠTABU XXXI DIVIZIJE IX KORPUSA NOV I POJ

U tom periodu se politički asovi, zbog raznih pokreta i borbi, nisu mogli održavati.² Sem toga se, zbog slabih stambenih i vremenskih prilika, tako e nisu održavali organizovani politički asovi, ve se težilo za tim da svi rukovodioci, naro ito politički, rade me u ljudstvom i individualno. Teme koje su se proradile u svim bataljonima su slede e:

Pošto je IX korpus u to vreme slavio godišnjicu svog postojanja,³ posvetili smo jedan politički as tom događaju. Njegov je cilj bio prikazati poteškoće koje je [korpus] imao i uspehe koje je postigao. Tako e smo istakli značajnu ulogu koju ima IX korpus u pogledu Slovena kog primorja, jer štiti interese i volju primorskog naroda od nakana raznih reakcionara.

Jedan politički as održan je na osnovu dvaju članaka iz božićnog broja Partizanskog dnevnika: »Mir ljudem na zemlji« i »Rodi se nov lovek«,⁴ na kome smo prikazali da nismo mi oni koji traže rat. Mi smo za mir, ali takav u kome e nam biti priznata sva prava i sloboda na svim poljima, bilo kulturnom i političkom bilo privrednom.

Pošto je više drugova dezertiralo, povelili smo, na jednom izme u političkih asova, kampanju protiv toga prikazuju i kakav nesmisao je dezertiranje, kakva e biti odgovornost onoga koji nešto takvo u ini i kakva e biti kazna.

¹ Original (pisan na mašini, na slovena kom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 276/VI, a snimak u Arhivu VII, film 191 248—250.

² O pokretima i borbama 3. slovena ke udarne brigade »Ivan Gradnik« vidi njene dnevne vojne izveštaje (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 226/IV) i mesečni izveštaj Operativnog odseka Štaba 31. NOU divizije, br. 40/45, od 25. januara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 226/III).

³ Vidi napomenu br. 2 uz dok. br. 31.

* Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 249, pod br. 3499. Odnosi se na članke objavljene 24. decembra 1944. u br. 342—343, većeg formata.

U vezi sa završetkom godine održan je jedan politički zasjedanje na kome smo pregledali naše uspehe i naše neuspehe u protekloj godini, i izradili plan za nastupajuću u godinu.

Kada smo primili cirkular Glavnog štaba, koji je izdalo sudsko odeljenje,⁵ u kome je bila naglašena važnost discipline i pažnja u pogledu upotrebe oružja i spremnosti, mi smo taj cirkular na posebnom političkom zasjedanju objasnili i poduprli primerima koji su se dogodili u našoj jedinici, i prikazali smo štetnu stranu toga. Isto tako doneli smo zaključke kako to otkloniti.

Da bismo drugovima prikazali ispravnost naše borbe, održali smo jedan politički zasjedanje na osnovu odluka iz Partizanskog dnevnika »Naša pot je pravilna«.⁶

Pored ovih političkih zasjedanja, sa kojih se gradivo svuda proradilo, imali smo u svakoj jedinici, u proseku, još po dva politička zasjedanja na kojima smo raspravljali o raznim slabostima koje su se pojavile u jedinici. Na borbu smo preneli zaključke i odluke sa konferencija koje su održane u štabu brigade ili u štabovima bataljona.

Ostali politički rad ograničio se na razne diskusije i održavanje političkih zasjedanja po pojedinim mestima ili bataljonima, na kojima se uglavnom raspravljalo o situaciji u Grčkoj, Poljskoj, Italiji, o našoj vlasti, o obnovi i izgradnji naše domovine. Ipak se ova materija još nije proradila u svim jedinicama.

Međutim, održali smo za to vreme nešto više sastanaka, i to: dva sastanka sa svim štabovima bataljona na kojima smo raspravljali o radu i slabostima koje su se u tom radu pojavile, i napravili plan kako ih otkloniti. Takođe su u štabovima bataljona održane konferencije na kojima se materija prenela na komandante. Na svakoj od ovih konferencija bio je prisutan jedan član štaba brigade. Takođe su u svim bataljonima održane posebne konferencije, sa istim političkim kadrom, kojima je prisustvovao politički komesar brigade.

Osim pomenutih konferencija, održao je I bataljon, a takođe i ostala dva bataljona, još po jednu, na kojoj se uglavnom govorilo o podizanju borbenosti i ofanzivnog duha u našim jedinicama. Naime, pokazao se, upravo u poslednjim borbama kada pojedini rukovodioci nisu imali ovih dveju osobina, da je to potrebno. Sastanaka na kojima bi se prorađivale razne brošure ili članci nije bilo u to vreme, jer ni prilike nisu to u toj meri dopuštale.

Moral vojske je dobar uprkos poteškoćama koje se javljaju u pogledu stanovanja i odeće. Sada, kada smo došli u blizinu

⁵ Odnosi se na cirkular od 8. decembra 1944 (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 117/III).

⁶ Tačan naslov: »Naša pot je bila pravilna« (vidi »Partizanski dnevnik«, br. 333, god. II, od 15. decembra 1944).

Vipavske doline, o ekivali smo da e neko dezertirati, ali se to nije dogodilo. To dokazuje da je lokalpatriotizam popustio. Imali smo nekoliko slu ajeva da su drugovi dezertirali, ali ako pogledamo ko je to bio, vidimo da su to ve inom bili novomobilisani koji su se nalazili najviše dva meseca u našoj vojsci. Me u novim borcima, koji su stigli u poslednje vreme, bilo je i nekoliko rukovodilaca s terena. Oni se jako interesuju za politiki rad i vidi se da su dobro izgra eni ali nisu dovoljno prekaljeni. Mnoge im se stvari ine suviše teške i stalno gundjaju ispri avaju i se raznim bolestima, podvla e i pri tome i svoju dugotrajnu saradnju. Me u njima bi se mogao prona i kakav dobar rukovodilac, naro ito politiki, ali e najprije morati da se istakne kao borac.

Sto se ti e kadra, sada je popunjen, pošto smo slobodna mesta popunili kadrovima iz rasformiranog IV bataljona.⁷ Ostalo nam je nekoliko slabijih etnih vojnih rukovodilaca, dok politiki nije, jer su nam ovi nedostajali, i obzirom na to da neki koji su bili postavljeni kao vršioi dužnosti nisu odgovarali. U II bataljonu smo razrešili funkcije politkog komesara III ete,... pošto je po inio delikt koji podleže kažnjavanju, tj. kra u. Kadar je, uopšte uzev, dobar ali se kod njega prime uje nedostatak samoinicijative i nedovoljno ose anje odgovornosti. Isto tako je naš kadar suviše familijaran prema borcima, što proisti e iz pomanjkanja discipline. Prime uje se tako e stroga podela rada, tako da se komandant interesuje samo za vojni ki a komesar samo za politiki rad. To u prvom redu važi za komandante. Još jedna slabost koja se javlja bila bi izolacija rukovodilaca upravo sada kada je to najštetnije. U vaspitavanju vojnog kadra posve ivalo se suviše malo pažnje u pogledu savim vojnog obrazovanja. O svim tim slabostima govorili smo na konferencijama i nastojali da ih otklonimo.

Interesovanje koje drugovi pokazuju za politike asove je dosta veliko. Jasno je da najradije slušaju stvari koje se ti u njih. tj. položaj Slovena kog primorja, ure enje posle rata, tj. pre svega sa privrednog gledišta. Isto tako se interesuju za razvoj dogaja u Gr koj. U estvuju i u diskusijama, naro ito novi borci, od kojih su neki dosta potkovani.

Odnosi u štabovima bataljona kao i u etama su dobri. Meutim, kao što je ve ranije pomenuto, suviše su familijarni, po-

⁷ Odnosi se na bivši zaštitni bataljon 9. korpusa NOVJ, koji je, kao 4. bataljon poslednjih dana novembra ili po etkom decembra 1944. uklju en u sastav 3. slovena ke NOU brigade »Ivan Gradnik« (vidi dnevne izveštaje ove brigade u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 226/IV). Iz dnevnog vojnog izveštaja Operativnog odseka Štaba 31. NO divizije od 4. januara 1945. vidi se da je bataljon rasformiran 3. januara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 226/III).

sledica toga je da su se pojedine naredbe slabo izvršavale, odn. uopšte se nisu izvršavale. To se primetilo kod štaba brigade. Ipak izgleda da smo sada ovu slabost otklonili. Odnos u štabu brigade je dobar, ali se primetila nekakva stroga podela rada, što se vidi po tome da se recima i savetima nije pridavao značaj, jer, navodno, to mi već znamo. Zato se politički komesar u prvom redu interesovao samo za politički rad, ali je to sada otklonjeno.

Kako na političkom polju, uzimaju i pri tome u obzir političke aspekte, tako i na kulturno-prosvetnom polju rad je nekako zaostao. Imali smo samo 9 kulturnih večeri. Pripremljena su imala dva mitinga, za Novake i Sovodenj, ali došlo je do pokreta pre nego što smo ih mogli održati. Danas se održati miting u Cepovanu. Što se tiče zidnih novina i dopisa stanje se u izvesnoj meri popravilo tako da ima svaka četa svoje, sem I bataljona. Za literaturu postoji prilično interesovanje. Drugovi sami primećuju da, sem Partizanskog dnevnika, više ne dolaze: Slovenski poročevalac,⁸ Ljudska pravica⁹ i druge novine kao što je to nekada bilo. Kada je literatura pročitana, predajemo je civilnom stanovništvu, s kojim imamo vrlo dobre odnose, ukoliko dolazimo s njima u dodir. S terena smo nabavili nekoliko odela i paketa, kako bismo delimično popravili stanje u kome se borci nalaze. Da bi odelo bar donekle odgovaralo, morala bi je dobiti još jedna trećina ukupnog brojnog stanja. Isto tako otprilike 10% obuče.

Hrana je bila dobra, u vreme praznika uspeli smo da su borci imali izvestan dodatak.

Ako uglavnom pregledamo brigadu, izvukli bismo sledeći zaključak: borci su dobri, treba samo nešto više raditi; kadar je takođe dobar, ali mu treba uterati osećanje odgovornosti i malo više živosti i samoinicijative u radu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za komandanta
Suli Ivan-Iztok
Kranjc Franjo¹⁰

Politički komesar:
Klemenc Viljem
Klemenc Viljem

⁸ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 673, pod br. 8951.

⁹ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 626, pod br. 8553.

¹⁰ Zamenik političkog komesara.

**DOPIS ŠTABA 13. NOU DIVIZIJE OD 11. JANUARA 1945.
ŠTABOVIMA POTCINJENIH BRIGADA U VEZI SA NARENJEM
ŠTABA 11. KORPUSA NOVJ O SPROVO ENJU IZBORA
ZA ORGANE VLASTI NA TERITORIJI GORSKOG KOTARA¹**

Š T A B
13 UDAHNE DIVIZIJE XI KORPUSA
Broj 31
11 januara 1945 god.

-cf

ŠTABU I UD. BRIGADE 13. UD. DIVIZIJE XI KORPUSA. —

Štab XI Korpusa N.O.V.J. nare enjem svojim br. 5 od 4 januara 1945 godine dostavio je slede e:

»Okružni NOO za Gorski Kotar pod Br. 3576/44 od 21. XII. 1944 godine dostavio je slede e:

Na plenarnoj sednici Okružnog NOO-a održanoj 22. XI. 44 zaklju eno je, da se provedu izbori na oslobo enom teritoriju Gorskog Kotara. Na istoj sjednici dato je ovlaš enje Izvršnom odboru, da on sam donese definitivnu odluku, koju je ovaj odbor i u inio na svojoj sjednici na dan 19. XII. 1944 godine, t. j. da se izbori sprovedu za seoske NOO-e, skupštine kotarske i okružne.

Ovim se ovlaš ujete, da predložene izborne komisije od strane Jedinstvene narodno-oslobodila ke fronte, kako kotarsku tako i seosku, imenujete, koje treba da po nu sa radom odmah.

Prvo da vrši popis bira a od 18 godina pa gore, bez obzira na spol, a isto tako i onih koji su u vojsci bez obzira na godine, koji e glasovati u svojim jedinicama gde se nalaze.

Drugo da se napravi plan zajedno sa JNOF koja sela treba ju birati seoski NOO. Taj plan treba dati narodu na odobrenje i tražiti njegov pristanak. Izbori se imaju sprovesti najkasnije do 15 velja e 1945 godine.

Sve raditi zajedni ki sa JNOF, koja e u tom dati veliku i svestranu pomo , a koja e dati detaljne upute kako e se izvršiti pripreme za sprovo enje izbora.

Napominjemo da se izbori za op . NOO-e ne e provoditi.«

U vezi sa gornjim svaka brigada i jedinice pri štabu Divizije da odmah organizuju izbornu komisiju od 3 lana, koja ima

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 4/8, k. 919 A.

zadatak da popiše sve borce iz Gorskog Kotara u svojim jedinicama. Daljnje direktive će naknadno dobiti.

Izvestite nas koji drugovi su ušli u komisiju.²

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Na elnik Štaba — major:
M. P. **Jovo Lonari**

BR. 39

IZVEŠTAJ POLITODELA 19. NOU DIVIZIJE OD 11. JANUARA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O STANJU I VOJNOM, POLITI KOM, KULTURNO-PROSVETNOM I PARTIJSKOM RADU U DIVIZIJI

**IZVJEŠTAJ POLITODJELA
XIX. UD. DIVIZIJE NOVJ
11. I. 1945. g.**

CENTRALNOM KOMITETU KOM. PART. JUGOSLAVIJE

Naša divizija se nalazi, poslije borbi za Knin, na odmoru oko Zadra, Benkovca i Biograda.² Odmor se koristi za rad na uvršenju, teoretsko-strukturnom uzdizanju i pripremanju za dalje borbe. Iz borbi za oslobođenje Dalmacije, gdje se pokazala velika upornost, vještina i požrtvovanost boraca i rukovodioca, divizija je izišla ojačana. Potom se brojano povećala i narasla na oko 8000 boraca. Kroz isto vrijeme partijska organizacija je uvršenja. Bavi se rješavanjem osnovnih problema i usvajanjem planskog rada.

² Štab 1. NOU brigade je 14. januara 1945. izvestio Štab 13. udarne divizije NOVJ da je imenovao izbornu komisiju u koju su ušli sledeći drugovi: Ivan Kereli, politički komesar 1. bataliona. Milica Trbović, pomoćnik političkog komesara u 4. bataljonu, i Dragutin Grgurić, borac izvišćak i komandant voda (vidi Arhiv VII, reg. br. 4—2/8, k. 919 A).

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRP Jugoslavije, reg. br. 11.

² Divizija se na toj prostoriji nalazila po naređenju Štaba 8. udarnog korpusa od 11. decembra 1944, a u vezi s naredbom Vrhovnog štaba NOV i POJ od 8. decembra (vidi Arhiv VII, reg. br. 12/2, k. 523 i reg. br. 3—1, k. 119/8).

Kao što smo napomenuli i u prošlom izvještaju,³ važan problem i dalje jeste pitanje političke perspektive, pitanje širine. To se naročito zapaža u odnosu na antihitlerovsku koaliciju. Još uvijek se ne vidi dovoljno u čemu su zajednički interesi saveznika, što je realno i koja je osnovna korist antihitlerovske koalicije. Otuda i naivnost kod mnogih rukovodioca u vezi sa dogovorima u Grčkoj, kao i u shvatanju Atlantske povelje. Pitanje teoretske izgradnje, uz ovu širinu, i dalje je osnovni problem naše divizije. Stoga se težište rada baca na pravilno objašnjavanje političke situacije, o antihitlerovskoj koaliciji, što je glavno i kakva je korist od nje, a i o razlikama koje postoje u tom savezu. Zatim o našem položaju u toj koaliciji i o značenju u vršenju saveza, o našoj unutarnjoj snazi i uvođenju unutarnje politike, koja omogućuje i samostalnu spoljnu našu politiku, a koja će pomoći u vršenju veza sa svim saveznicima. S tim u vezi se objašnjava i o formiranju zajedničke vlade. Tako je i tema u planu komesara divizije: »Oslobodilački rat«, koja se proračunuje uz planak druga Kardelja: »Historijsko mjesto Nove Jugoslavije«,⁴ doprinijeti će pravilnijem shvatanju tih pitanja.

Osnovni u radu divizije je nedostatak, a što je uočeno i u pismu CK KPH od 10. XI. 1944. g.,⁵ što se najčešće bavila samo stvarnim stvarima, što je u glavnom stvar štabova, a manje odgojem partijaca i teoretskom izgradnjom. Na sastajanjima su se vrlo rijetko proračunavali planci iz »Borbe«, »Naprijed« itd. I rezultat toga, kao što je uočeno, bio je nerazvijanje perspektive, sputavanje inicijative štaba, kao i slabiji uticaj Partije na borbu. U vezi sa ovim članovi Partije su i u borbi više morali sami da prednjače, umjesto da ih povedu. Ovo je uočeno i u DIVKOM. Postavljanjem političke situacije, proučavanjem direktivnih planaka i bavljenjem osnovnim problemima iz pojedinih sektora, rad divizije je mnogo življiji. Tim radnim sastancima prisustvuju i kandidati, s kojima je inače rad bio neznatan. Kroz teoretske sesije, koji moraju biti što širi (u čestvuju skojevci i borci koji žele), razvija se masovniji rad na teoretskoj izgradnji. Ovakav metod rada pobuđuje u život i interesovanje i pokazuje bolje rezultate.

Nakon oslobođenja Dalmacije, u vezi sa novim zadacima, i radi nedovoljnog iskustva u radu NOO-a, dešavaju se izvesne greške. Naši borci, zapravo najčešće vojnici, a i politički rukovo-

³ Odnosi se na izvještaj od 21. novembra 1944 (vidi snimak originala u Arhivu VII, 1/684—688, original u Arhivu IRPJ).

⁴ Planak je objavljen u »Borbi« 16 decembra 1944. godine.

⁵ U tom se pismu, upućenom divizijskim komitetima KPH, daju primjedbe na osnovu pregledanih partijskih izvještaja (vidi Arhiv VII, reg. br. 9—4, k. 522 i reg. br. 19—5, k. 1951).

⁶ To reči je dopisana mastilom.

dioci, gledaju rad NOO-a kroz te propuste, kroz to ih cijene i donose nepravilne zaključke i time zaoštravaju odnose. Takav ili sličan stav u gledanju na propuste vojske, od strane nekih drugova iz Narodno-oslobodilačke vlasti, također zaoštrava odnose. Tumačenjem o velikim naporima i zadacima na polju izgradnje, o značajnoj bitci za ekonomsku nezavisnost zemlje i iznošenje uspjeha koje su postigli NOO-i na polju izgradnje, doprinijet će se pravilnijem stavu prema NOO-ima. Tako će i kroz temu u planu političkog rada: »Naša regularna vojska i zadaci« doprinijet će se boljem stavu prema NOO-ima. Radi toga se uz brošuru od Mahina: »Naša regularna armija« proučava i ona iz »Narodnog vojnika«: Više pažnje i poštovanja prema narodnim vlastima«.

To bi bili osnovni problemi i zadaci u našoj diviziji.

V. Brigada: U toku cijele borbe za oslobođenje Knina, kao i kasnije, ova je brigada u stalnom jačanju i porastu. Mada je brigada vodila i ovoga puta najteže borbe i imala prilično iznenađenja, ona je izašla iz borbe sretna, zapravo ovršna. Pravilnim rasporedom i ubacivanjem jedinica u borbu, dobrim i upornim rukovođenjem, a naročito stalnom potpunom kadrom, brigada je uspjevala rješavati iskrslala pitanja, — pojave osipanja, malodušnosti i malaksalosti. Partijska organizacija je u poletu i težište rada usmjeruje na rješavanje osnovnog problema — planskog teoretskog uzdizanja. Novi sekretar, drug Dane Berović, dosadašnji komesar Zadarskog odreda, snalazi se na dužnosti.

VI. Brigada: U prošlom izvještaju smo govorili o nekim problemima (nemarnosti u radu, osipanje, grub odnos, nebudnost i slaba odgovornost, nepravilan stav u takmičenju) i da je radi istih brigada slabije prolazila u posljednjim borbama. Promjenama u štabu brigade, dolaskom komesara, druga Nekić, a naročito novog komandanta, kapetana Radice Repca — stanje u toku borbi za Knin se znatno izmjenilo. Brigada je u toku cijele borbe, sa najmanje gubitaka, uspješno izvršavala zadatke. Partijska organizacija se više zalagala, članovi Partije su bili poletniji. Dolaskom brigade na sektor Primorja, zato što nisu dovoljno shvaćeni zadaci, naročito u vezi sa pripremama za dalje borbe, nego je odmor jednostranije shvaćen, došlo je u pokretu od Benkovca ka Pašanima do osipanja (oko 140 boraca). Mada to ne predstavlja veliki broj, s obzirom na oko 900 novih drugova u brigadi, otkriva izvjesnu površnost. Inače u radu partijske organizacije sve više otklanja škrtost u prijemu novih drugova u Partiju.

XIV. Brigada: Ona se i dalje uvršćuje. Proglašavanje brigade udarnom dalo je velik potstrek. U posljednje borbe ušla je

⁷ Kazimira

poletna a sa manje borbenog iskustva, te je i pored teških borbi i osjetnih gubitaka sve napore izdržala. Zahvaljuju i velikoj požrtvovanosti i borbenosti komandnog kadra postigla je dobre uspjehe. U toku borbe, radi slabijeg iskustva i nedovoljnog truda, nije uspjela da popunjava kadar. Stoga ova brigada, pored op ih zadataka, radi sada i na tome, da se ste ena iskustva iz borbe prenesu na sve borce, a naro ito na niži komandni kadar, koji je mahom novi (iz komanda eta izba eno je preko 25 rukovodioca i oko 35 vodnika i delegata). Partijska organizacija se u vrš uje i unosi više plana u radu. Bataljonski biro i su popunjeni i sre uju se.

Politi ki rad: Glavni nedostatak u političkom radu u cijeloj diviziji je nedovoljna planska organizacija, naro ito političkih konferencija i asova. Ne uspjeva se postići i dovoljno zainteresovanosti boljim pripremama i raznovrsnošću u radu. Ispada kao da se želi samo ispuniti as u rasporedu rada, a i sami komesari se nedovoljno pripremaju za održavanje teme. Konferencija političkih rukovodioca brigada, bataljona i samostalnih jedinica, koja se održala 4-og i 5-og januara o.g., u prisustvu komesara korpusa⁸ i sekretara Oblasnog komiteta K.P.H. za Dalmaciju,⁹ znatno će doprinijeti otklanjanju ovih nedostataka. Za osposobljavanje nižih političkih rukovodioca postoje pri svakoj brigadi petnaestodnevni kursevi.

Vojni sektor: Rad na vojnom polju se obavlja po planu štaba korpusa. Izvode se stalni egzerciri i održavaju teorni i vojni asovi. Taj rad esto predugo traje i borci se zamaraju i nema dovoljno interesovanja. A i radi nemarnosti štabova bataljona, koji esto i ne u estvuju u cjelini na tome radu, ne postiže se potrebno znanje i disciplina.

Stručno uzdizanje komandnog kadra želi se postići organizovanjem predavanja i vojnih asova za rukovodioce brigada i bataljona, koja bi držao komandant divizije, odnosno korpusa. Za izgradnju nižeg komandnog kadra postoji redovan niži oficirski kurs pri štabu divizije i podoficirski pri štabovima brigada. Za uzdizanje desetara znatno su pomogli dvanaestodnevni desatarski kursevi, koji su ranije postojali u V-oj a sada u svim brigadama.

Kulturno-prosvjetni sektor: Dolaskom u povoljnije uslove i stvaranj[em] šireg plana, rad na ovom polju je u napredovanju. Stvaranjem kulturno-prosvjetnih odbora pri štabu brigade, uzdizanjem i proširenjem K.P.O.¹⁰ po bataljonima, rad će još bolje napredovati. Težište je na otklanjanju nepismenosti, koja je

⁸ Boška Siljegovi a

• Sekretar Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju bio je u to vreme Drago Gizdi .

¹⁰ kulturno-prosvjetnih odbora

porasla dolaskom novih drugova (sredinom decembra 1944. g. bilo je u diviziji do 1000 nepismenih). Uz pomoć NOO-a, pored rada po četama i pojedina nog u enja, koriste se škole i u čitelji. Rad uspjeva i već je nepismenost smanjena za 30%.

Organizaciji sporta mora se posvetiti još više pažnje, a kulturna predavanja i usmene novine, koja se organizuju pri štabu divizije, moraju se proširiti na sve jedinice.

O *SKOJ-u*: Organizacija SKOJ-a se pravilno razvija i uz dobru pomoć part. organizacije napreduje. Široka konferencija omladine, gdje se je pretresalo o politici u ovoj situaciji i zadacima omladine, dala je dobre rezultate. Također je održana konferencija svih skojevaca XIV. Brigade. Skojevska organizacija V Brigade je najbrojnija i najvršnija, a glavni zadatak joj je širiti rad sa svom omladinom. Pri diviziji se organizovao, po uputstvima Oblasnog i C.K. SKOJ-a, skojevski kurs. Kroz prvi je prošlo 45 omladinaca, koji je uspješno završio i sad počinju drugi.

Pored kurseva, koje smo već spomenuli, ponovo počinju pri štabu divizije niži partijski kurs. To u vezi sa pismom CK KPH i radi velike potrebe u teoretskom uzdizanju našega kadra.

Rad Politodjela: Politodjel se proširio sa još jednim članom, drugom Antom Rosandićem, koji je bio pomoćnik komesara bataljona u IX. Diviziji. U radu Politodjela postojao je u izvjesnoj mjeri neplanski rad. Sastojao se što pri odlasku u jedinice nije se bacalo težište na pomoć za temeljito rješavanje osnovnih zadataka i problema. Rad je više zavisio od umješnosti pojedinih članova Politodjela, nego od zajedničke analize glavnih problema i pronalaženja metoda za rješavanje. Taj nedostatak se sve više otklanja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

**Damjanovi Petar
Zdenka Šegvi**

BR. 40

**ŠESTONEDELJNI IZVEŠTAJ ŠTABA 12. SLOVENA KE NO
BRIGADE OD 11. JANUARA 1945. POLITI KOM KOMESARU
7. KORPUSA NOVJ O STANJU I POLITI KOM RADU U
BRIGADI¹**

STAB XII SNOUB¹
Položaj, 11. I 1945.

**POLITI KOM KOMESARU VII KORPUSA I XV DIVIZIJE
NOV I POJ**

Na položaju

Predmet: šestonedeljni
politi ki izveštaj.

1. — Politi ki izveštaj od 30. XI 44. do 10. I 45.

2. — Da bi se spre ila osnovna slabost naše vojske, to jest slab rukovode i kadar, praksa u našoj brigadi pokazala je da za niži rukovode i kadar treba birati pre svega drugove koji su se u borbi pokazali kao požrtvovani i samoinicijativni. Da bi se podigla vojna sposobnost desetara održavaju se po bataljonima redovni teoretski sastanci kojima rukovodi komandir ete, a esto i štab bataljona sazove sastanak s nižim rukovode im kadrom na kome mu daje smernice za rad i izgra uje ga vojni ki. Na te sastanke pozivaju se i partizani koji pokazuju iole sposobnosti za budu e rukovodioce. I na sastanak vodnika pozivaju se najbolji izme u desetara, koji se zatim vaspitavaju za vodnike. Na konferencije politdelegata pozivaju se iz jedinica drugovi koji pokazuju najviše smisla za politi ki rad i na taj na in se vaspitavaju za politdelegata. S nekima se radi i pojedina no. Borci se, me utim, vaspitavaju na asovima vojne i politi ke nastave tako da ose aju da su sastavni deo vojne jedinice. Desetari, koji su uglavnom postavljeni iz redova mla ih boraca, još ne ose aju toliku odgovornost za svoje desetine, koje su sada malobrojne. Za pravilno vršenje patrolne službe odre uje se vo a patrola, koji je desetar, vodnik ili politdelegat i odgovara za ta no izvršavanje zadataka koje prima od svojih pretpostavljenih. Svaki vo a patrole dobija u štabu bataljona ta ne zadatke i o njihovom izvršenju mora podneti izveštaj štabu bataljona posle svog

¹ Original (pisan na mašini, na slovena kom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 188 a/III, a snimak u Arhivu VII, film 126/536—540.

¹ Brigada je postala udarna naredbom Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 27. februara 1945 (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 88/11).

povratka. Prilikom kontrolisanja patrola od strane komandnog kadra ustanovilo se da neke vođe patrola dostavljaju netačne [podatke], zato su ponovo slati na izvršenje [zadatka]. U slučaju da se to desi više puta, isti su kažnjeni. Sve slabosti koje rukovodioci uoče i pretresaju se na sastancima i iznose kao primer netačnosti izvršavanja naredjenja.

Desio se slučaj da je patrola bila upućena u pravcu Ajdoveca, ali je ona pošla prema Sadinjoj Vasi.⁵ Utvrdili smo da to nije bila u tolikoj meri krivnja vođe patrola koliko dežurnog, koji je nije tačno uputio i obrazložio joj kojim putem treba da pođe. Zbog toga mora, od sada pa nadalje, svaki dežurni patrolnik tačno naznačiti pravac kretanja, i ukoliko je on duži, označiti ga na karti, odnosno napisati na ceduljicu kroz koja se i karakteristične krajeve treba da se kreću.

3. — Pri izboru kadrova vodimo računa o sledećem: 1. odanosti našoj stvari, koju drug ispoljava kroz borbu; 2. disciplini i umnoj sposobnosti, kao i pravilnom odnosu prema pretpostavljenima. Kod političkog kadra, međutim, vodi se računa o tome da on svojim primerom potvrđuje ono što na političkim sastancima, odnosno u radu s pojedincima, treba da pruža borcima. Pre svega treba paziti na to da pri izboru za politdelegata nemaju preimu stvarni brbljivci. Imali smo slučaj političkog rukovodioca koji je bio dobar govornik — brbljivac a radom u praksi pokvario je sve što je korisno uradio na političkim sastancima. Za podizanje našeg kadra održavaju se sastanci i konferencije, koje sazivaju komande eta, štabovi bataljona, a isto i članovi štaba brigade. Naš kadar je odan stvari, ali mu nedostaje stručnog znanja i samoinicijative i uzdaje se pre svega u direktive pretpostavljenih.

4. — Pitomci za vojne i političke kurseve biraju se na taj način, što komanda ete već ranije na sastanku pretrese sposobnosti svakog pojedinog borca i na osnovu njih donosi odluku o slanju na vojni ili politički kurs. Pre nego što se drug pošalje na kurs ispita se da li ima volju za to. Na kurseve se šalju drugovi s koliko-toliko praktičnog znanja, kako bi na kursu stekli i teoretsko znanje koje će moći u jedinici povezati, odnosno sprovesti u praksu. Da bi se podigao i praktično izvežbao niži rukovodilac i kadar, održavaju se po bataljonima redovno vojni i politički sastanci na kojima se kadrovima pruža sva potrebna pomoć i prenose na njih sva praktična iskustva starijeg kadra. Da bi se podigao autoritet nižeg kadra, na svim sastancima sa štabovima bataljona i komandama eta naglašava se da treba nižem komandnom kadru dopuštati više samoinicijative u komandovanju i praktičnom rukovođenju njihovih jedinica — desetina, voda. Na

⁵ Danas: Sadinja Vas pri Dvoru.

svim sastancima se osporava dosadašnja praksa da viši rukovodioci pred borcima grde niže rukovodioce za greške koje su po inili i stavlja im se u dužnost da greške iznose i ispravljaju s njima li no, tako da borci ose aju da je desetar, odnosno vodnik, politdelegat odgovoran za njih pred višim rukovodiocima. Me utim, da bi se podigao sam autoritet, uvodi se raportiranje desetara vodniku, pa nadalje. Ipak, uprkos svim nastojanjima, autoritet nižeg kadra još uvek nije na zadovoljavaju em nivou.

Manevarska sposobnost naših jedinica, s obzirom na ve u izvežbanost našeg komandnog kadra u brigadi, prili no se podigla, tako da je sada bataljon mnogo sposobniji da vodi akcije na terenu i stalno se pokušava iznenaditi neprijatelja od pozadi manjom grupom. Veza, kao jedan izme u najvažnijih faktora za postizanje uspeha u borbi, prili no se popravila, ipak još nije na zadovoljavaju oj visini. Veza izme u štabova bataljona i štaba brigade se u borbi, kao i u kantonmanu još dosta dobro održava, pomo u kurira i upotrebom signalista, ali izme u eta još nije tako stabilna. Telefonska veza, me utim, ne funkcioniše dobro. Komande se prili no trude da se ona popravi. Nare enja se po našim jedinicama dosta dobro sprovode, ali ne sasvim ta no do nazna enog vremena, ve uvek sa izvesnim zakašnjenjem kod nekog od bataljona.

5. — Ljubav prema oružju me u partizanima raste. To se vidi po tome što esto samoinicijativno prilaze iš enju oružja, naro ito sada u vreme takmi enja. Ose aju da su im puška i mitraljez jedino sredstvo za samoobranu i oslobo enje svoje domovine. [Vidi se] iz slu aja kada je mitraljezac koji je postavljen za rukovodioca, na zahtev štaba bataljona da preda mitraljez drugome, rekao: »Iako sam postao rukovodilac, ne dam bren od sebe jer sam ga uvek voleo.« Teško oružje, kao što su teške brede, cenjene su me u borcima bataljona, jer ih esto spasavaju iz teške situacije kada im kriju povla enje ili im omogu uju napredovanje pod svojom zaštitom. Protivtenkovske puške u našoj brigadi predstavljaju jedno efikasnije oružje za uništavanje neprijateljeve motorizacije i pešadije u grupama, i njihove nišandžije postigle su ve više lepih uspeha. U poslednjim [uspesima] uništile su dva motocikla i pobile 5 neprijateljskih vojnika.⁴

* i ⁵ To se dogodilo na putu Medve ek—Korenitka 2. januara 1945. Vidi izveštaj Štaba 12. slovena ke udarne brigade od 7. januara i mese ni izveštaj od 26. januara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 190/11). Ova brigada je imala zadatak da osigura napad 5. slovena ke udarne brigade »Ivan Cankar« na Ob ine, i u tom cilju ona je zaposedala položaje Babna gora—Krušni Vrh—Korenitka. Vidi zapovest Štaba 12. slovena ke brigade od 31. decembra 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 190>ID. O napadu na neprijateljevo uporište Ob ine vidi napomenu br. 7. uz dok. br. 23.

6. — Možemo re i da je borbeni moral boraca naše brigade dobar. Uzmimo samo primer iz borbi na Krušnom Vrhu, kada su borci bili neprekidno na položajima 3 dana i 3 noći i bez ikakve smene, a nije se moglo primetiti nikakvo gunjanje uprkos tome što je nekoliko njih promrzlo tako da su morali u bolnicu.⁵ To se desilo zbog slabe obuke. Moral komandnog kadra zadovoljava, ali da bi se podigao na zavidan stepen treba e još mnogo rada na političkom polju.

7. — Ne mogu se osetno primetiti znakovi oportunitizma kod rukovodnog kadra, ali se iz nekoliko slučajeva samopovređada da me u ljudstvom postoji nešto što proističe iz istog straha pred borbom i zadacima koji nas očekuju u budućnosti. Sa ovakvima koji namerno izbegavaju borbu, izmi u radu samopovređom, postupa em u budućnosti e najstrože. U jednom slučaju, koji je bio dokazan, i krivac je sam priznao, kaznili smo streljanjem pred brigadnim strojem. Taj postupak je na borce povoljno uticao i poslužio e u budućnosti e kao opomena ostalima, tako e i dezerterima. Kampanja za podizanje samoinicijative je donekle uspela.⁶ Me u borcima se tako e pokazala požrtvovnost i opet je u njen korak napred.

8. — U pogledu poboljšanja organizacije nije se pokazao neki veći i napredak, jedino se u pogledu pokretljivosti jedinice — rasterećenjem štabova jedinica i komora u bataljonima od balasta — postiglo prilično poboljšanje. Niži komandni kadar se do neke mere osposobio vojnički i politički.

9. — Odnosi između u komandnog kadra i boraca su dobri. Borci zaista gledaju u svom komandnom kadru prave rukovodioce, jedino u niži rukovode i kadar još nemaju toliko poverenja. Komandni kadar drži borce prilično vrsto u svojim rukama kada se radi o izvršavanju naredjenja. U slobodno vreme odnose se prema borcima drugarski. Odnos između u samog komandnog kadra je dobar, samo u dve komande e, zbog ambicioznosti jednoga, nisu se slagali, zbog čega smo ih pozvali na odgovornost i najstrože kritikovali, pa se nadamo da e se i ta slabost ispraviti. Da borci vole svoj komandni kadar svedo i dijalog između u partizana, koji je štab prisluškivao: »Ukoliko bi naš komandir bio slučajno ranjen, svi moramo navaliti da ga spasemo, pa ma kako pucalo.«

10. — Kulturno-prosvetni kružoci u bataljonima rade.⁷ U kružoke su kao članovi obuhvaćeni veći i inom politički kome-

⁶ U vezi s tom kampanjom, Glavni štab NOV i PO Slovenije izdao je poseban cirkular br. 1 od 21. oktobra 1944, koji je upućen svim jedinicama NOV i PO Slovenije (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 15/11 i 10/11).

⁷ O formiranju kulturno-prosvetnih kružoka u bataljonima vidi »Uputstva za formiranje kulturno-prosvetnih odbora« od Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije, br. 724, od 30. septembra 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 250/11).

sari i članovi SKOJ-a Aktivnost ovih kružoka je dosada, dok smo vodili borbe, imali ljudstvo razbacano i na položajima, bila manja; me utim, sada, kada smo se nešto stabilizovah, ponovo se povećala. Kružoci, koji obuhvataju priličan broj boraca iz bataljona, spremaju se za izvršavanje određenih zadataka, to jest pripremaju se za mitinge, izdavanje zidnih novina, oživljavanje pevačkih horova, kulturnih nastupa i uopšte za iskorišćenje svih mogućnosti koje im stoje na raspolaganju.

1. — Da bi se podigao politički nivo partizana naše brigade, da bi se uklonio slab uvid u politička zbivanja, politkomesarski kadar založio se i radio u svako slobodno vreme s pojedincima, na političkim sastancima i objašnjavao političku situaciju po grupama. Pored toga, radilo se posebno s novomobilisanim borcima, kojih smo u poslednje vreme primili 35, i to individualno. Na svim političkim sastancima se, kako novodošlim tako i starijim partizanima, govorilo o cilju naše borbe, o potrebama i konačnim zadacima i smesta se obavestavalo sve ljudstvo o vojnom i političkom položaju na domaćem frontu, kao i na svetskim frontovima. Svu tekuću literaturu, koja sada stiže u dovoljnom broju u naše jedinice, dajemo na raspolaganje vojsci, koja je proračunuje uz pomoć političkog kadra, a u određenim slučajevima i individualno.

12. — U toku šest nedelja primili smo sledeću literaturu:

Naša vojska ⁸	420 kom.
Slovenski poročevalac ⁹	245 kom.
Ljudska pravica ¹⁰	140 kom.
Pregled dogodjaka ¹¹	73 kom.
Radijske vesti ¹²	201 kom.
Vestnik ¹³	12 kom.
Naprijed ¹⁴	10 kom.
Mladina ¹⁵	40 kom.
Mlada pest ¹⁶	20 kom.

⁸ Nastavak lista »Slovenski partizan« (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 277, pod br. 3925).

⁹ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 673, pod br. 8951.

¹⁰ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 626, pod br. 8553.

¹¹ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 656, pod br. 8798 i 8799.

¹² »Radijske vesti« izdavao je Propagandni odsek Štaba 7. korpusa NOVJ, umnožene na ciklostilu. Objavljani su brojevi od 4. oktobra, 12. decembra 1944, 17. aprila i 4. i 5. maja 1945 (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, NO tisk f. P/370).

¹³ Verovatno se odnosi na službeno glasilo Glavnog štaba NOV i PO Slovenije (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 295, pod br. 4180).

¹⁴ Verovatno se odnosi na organ Komunističke partije Hrvatske (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 632, pod br. 8604).

¹⁵ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 631, pod br. 8584.

¹⁶ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 629, pod br. 8570.

O agrarnem in kme kem vprašanju ¹⁷	8 kom.
Zavzemanje naseljenih mest (brošura) ¹⁸	5 kom.
Minerstvo (brošura) ¹⁹	4 kom.
Drugi kongres Zveze slovenske mladine ²⁰	16 kom.
Leto borb ob So i (brošura) ²¹	1 kom.
O veliki domovinski vojni	
Sovjetske zveze — J. Staljin ²²	15 kom.
Oktoberska revolucija (brošura) ²³	10 kom.
Vojaški strokovni list ²⁴	4 kom.
Navodila za rušenje železnic ²⁵	4 kom.
Z Rde o armado naprej (brošura) ²⁶	70 kom.
Dve vojski, dva zna aja in dva namena ²⁷	110 kom.
Politika ²⁸	30 kom.
Borbene vaje posameznika ²⁹	8 kom.

Literatura se dostavlja našim jedinicama u dovoljnom broju.

14. — Politi ki komesari i pomo nici politi kih komesara pomažu skojevskim organizacijama na taj na in što im na sa-stancima koje sazivaju pomažu i vaspitavaju ih. Aktivnost SKOJ-a me u našom omladinom manje se ose a zbog stalnog smenjivanja sekretara, ali e se ipak to u dogledno vreme po-praviti.

15. — Moralno stanje se od poslednjeg izveštaja nije suš-tinski promenilo. Odnos prema drugaricama partizankama je u više slu ajeva nepravilan, pošto borci ne gledaju pravilno na

¹⁷ Od Vladimira Ilji a Lenjina (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 424, od br. 5891 do br. 5894).

¹⁸ Verovatno se odnosi na brošuru »Zavzemanje ve jih in manj-sih naseljenih mest« od Viljema Miši a (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 51, pod br. 628).

¹⁹ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 51, pod br. 622—625.

²⁰ Verovatno se odnosi na »Okrožnicu št. 3«, koju je 1944. izdao Odsek politkomesarijata Glavnog štaba NOV i PO Slovenije (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 16, pod br. 186; Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 152/IV).

⁵¹ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 46, pod br. 571.

²² Autor je Josip Visarionovi Staljin (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 536, pod br. 7389).

²³ Verovatno se odnosi na brošuru Josipa Visarionovi a Staljina »Oktoberska revolucija in taktika ruskih komunistov« (vidi »Bibliografi-ju 1941—1945«, str. 537, pod br. 7399).

²⁴ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 300, pod br. 4224.

²⁵ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 36, pod br. 435, str. 57, pod br. 701.

²⁸ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 587 i 588, pod br. 8145, 8146 i 8147.

²⁷ Autor je Boris Kidri (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 36, od br. 442 do br. 445).

²⁸ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 655, pod br. 8784.

ⁿ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 5, pod br. 58.

odlazak drugarica iz vojske³⁰ i smatraju one koje su ostale u jedinici za manje vredne, jer misle da su ostale zbog momaka. Uglavnom su u jedinicama ostale starije partizanke. Borcima »se na političkim raspravama obrazložilo kakav treba da bude njihov odnos prema njima, i da se od njih ne mogu tražiti toliki naponi kao od drugova partizana. Odnos prema drugaricama u civilu je u određenim slučajevima, kada se radi o našim simpatizerkama, dobar, dok je prema belogardistima i devojčkama sasvim suprotan.

16. — U svakom bataljonu bilo je nekoliko slučajeva dezertiranja ali se nigde nije moglo utvrditi da su dezertirali u neprijateljsko uporište. U najviše slučajeva je utvrđeno da su otišli u Belu krajinu, a nekoliko njih u Slovenija ko primorje. Da bismo dobili natrag drugove koji su pobjegli u Belu krajinu, poslali smo poimeni na spisak Komandi mesta **Crnomelj** sa zahtevom da nam ih vrate, ali do sada još niko nije stigao jer ih verovatno na osnovu protekcije kakvog rođaka tamo zadržavaju i uključuju u pozadinsku jedinicu. Da bi se sprečila dezertiranja i ne bi se sabotalo na političkim i vojnim raspravama stalno se govori o kaznama koje će biti stavljene — da će biti stavljene pred vojni sud. Međutim, do sada je još svaki koji je kao dezertir ili organizator vraćen u našu jedinicu iz neke komande i stavljen pred vojni sud — dobio kaznu od najviše dve godine prinudnog rada, i to uslovno. Ovakva kazna ne može im se toliko visoka da ne bi pokušali bekstvo u drugu jedinicu ili na drugi teren. Primer streljanja dezertera pred brigadnim zborom i obrazloženje da ta kazna će ubuduće i organizatore — dezertere povoljno će uticati na prestanak dezertiranja.

17. — Zdravstveno stanje u brigadi nije najbolje jer ima priličan broj prehlada i smrznutina drugog stepena, što je posledica slabog odnosa. Ne mogu se primetiti neke teže zarazne bolesti, sem nekoliko slučajeva svraba i čireva. Vašljivost se prilično proširila u vreme kada su borci bili dosta zaposleni i na položajima, zbog terena na kome smo se zadržavali i zbog toga što nije bilo moguće da se izvrši parenje u brigadi. Isto tako i red u samom kantonmanu su postavljenjem novog sanitetskog referenta³¹ mnogo popustili. Problema pijančenja nema ali se u

³⁰ Glavni štab NOV i PO Slovenije je 14. decembra 1944. izdao naredbu br. 1453 (redakcija je nije pronašla, ali se ona pominje u drugim dokumentima) na osnovu koje su drugarice iz operativnih jedinica upućene na dužnosti u pozadinu ili na teren. Ova naredba je doneta zbog toga što su drugarice u operativnim jedinicama bile podvrgnute suviše velikim naporima, a posle priliva novih boraca u jedinice njihovo prisustvo više nije bilo tako neophodno. O tome je objavljena naredba Personalnog odseka 9. korpusa NOVJ, broj 278, od 25. januara 1945 (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 250/111—3).

³¹ Dotadanjeg referenta saniteta Dušana Groma zamenio je Ivan Korazija. Obojica su bili studenti medicine.

vreme praznika desilo nekoliko slu ajeva da su se oficiri i borci napili preko mere.

18. — U našim jedinicama podnose se vojni raporti. Sada, kada smo više u mestu, dolaze više do izražaja. Disciplinske naredbe itaju se pred strojem jedinice, a za manje prekršaje koji se događaju pozivaju se drugovi na raport gde im se daje primerna poduka ili se kažnjavaju. Drugove koji se u borbama ili kantonmanima pokažu kao dobri pohvaljuju komande ili štabovi naredbom koja se tako e ita pred strojem. Najbolji se predlažu za odlikovanja. Borci koji dobiju odlikovanja ponose se njima.

19. — Oficiri vode ra una o svojoj oficirskoj asti. Oni se ipak u velikoj meri razlikuju od bivših jugoslavenskih [oficira]. Odnosi izme u boraca i oficira su drugarski.

20. — Odnosi naših boraca prema civilnom stanovništvu su pravilni. Samo intendanti ponekad po ine neku grešku. Odnosi civilnog stanovništva prema Osvobodilnoj fronti su nešto bolji s obzirom na svinjarije koje ine Nemci i belogardisti po terenu.

21. — Hrana se, kao dosada, nabavlja posredstvom privrednih komisija.³² Do sada se još nije pogoršala ni u pogledu koli ine, ni u pogledu kvaliteta, jedino postoje poteško e sa solju te borci ve više od nedelju dana jedu neslano. Ina e se više puta nedeljno, prema mogu nostima, pe e hieb za borce itave brigade.

22. — Poteško e u svakodnevnom radu su veoma razli ite. U nekim bataljonima se stalno menja niži kadar i za njega se ne može odmah na i zamena. Ukoliko se neko menja treba prona i zamenu iz redova drugova koji su pre kratkog vremena stigli u jedinicu. Ima slu ajeva koji slabe moral boraca naše brigade a to je neodgovorno ostavljanje mrtvih drugova pokraj puta. Takvih primera ima u XVIII diviziji. Oni se dešavaju uvek kada naša brigada zaposedne položaje za bilo kojom brigadom XVIII divizije. Na Krušnom Vrh u se, uprkos upozorenju bataljonskih i brigadnih rukovodilaca, mrtvi drugovi 24 asa posle borbe nalazili kraj puta, iako teren nije bio u rukama neprijatelja. Isto

³² Gospodarske (privredne) komisije formirane su na osnovu cirkulara Izvršnog odbora Osvobodilne fronte slovenskega naroda od 10. jula 1943, upu enog svim okružnim, podokružnim i terenskim odborima OF, u kome se kaže: »Da bi se svrsishodno organizovala privredna pomo kako našoj vojsci tako i civilnom stanovništvu moraju se kod svih politiki predstavništava OF formirati privredne komisije. U tom cilju formirana je kod IOOF osrednja privredna komisija sa zadatkom da organizuje i izvede na itavoj slovena koj teritoriji tu privrednu pomo.« Prema tom aktu formiraju se okružne, rejonske i terenske privredne komisije sa privrednim referentom na elu. (Vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 432/11).

17/1
1945

Sekretar Divizijskog Komiteta
Unike Operativna JKA
12. januara 1945. god.

Centralnom Komitetu K.P. za Hrvatsku

Porinje.

Dragi dr govci,

Dostavljam vam mjesečni izvještaj o stanju i radu Partije u mje-
secu decembra 1. 44. godine.

POLITIČKA SITUACIJA: U JEDINICAMA I NA TERENU: Politička situacija
ovih jedinica povoljna je, poslije uspješnih akcija koje su izvršile o-
ve jedinice u zajednici sa jedinicama IV Korpusa. Situacija se nije pro-
mijenila i pored osjetnog broja izbačenih iz stroja (oko 200), Boravci u
blizini neprijateljskih uporišta, a s obzirom na izvjestan broj neukvrš-
đenih i politički nezastalih boraca, većim dijelom novomobilisanih, koji s-
e još nisu uspjeli prekuhati, kroz jedinice ove grupe (naročito u I bri-
gadi osjetila se je neprijateljska parola, "Doveli su vas ovdje da izgri-
te". To je partija na vrijeme uočila i i počela se je kampanja protiv to-
ga, u čemu se je i uspjelo.

U II brigadi stanje se popravlja i jedinica se osjeđa prilično
srednjom. Kako nije imala jači borbi njen kadar je gotovo cilo i to je
omogućilo srednji rad i vidniji uspjeh.

U vezi ovih proteklih borbi izbačen je gotovo sav ~~stari ka-
dar~~ u I brigadi, a jednim dijelom i u II, tako da novopostavljeni kadar
treba dosta vremena dok se izdigne da bi zadovoljio na novoj dužnosti,
te se povoljna situacija u jedinicama neće najbolje iskoristiti.

Situacija u jedinicama pri štabu grupe kao i u dopunskom bata-
ljonu u ovom mjesecu se je dosta popravila s obzirom na sve dosadašnje u-
spjehe kao i na mogućnost rada. Tu dolazi u obzir kadar koji se ne lije-
nja, jer nije pogodan borbi sma, a i bolje poznaje svoje jedinice te što
je omogućeno bolje njegovo izdizanje.

Politička situacija na terenu također je bolja nego prije. Naši
uspjesi kao i uspjesi Saveznika dali su narodu jasniju sliku slabosti ne-
prijatelja kao i naše snage, a osim toga jači rad na terenu doprineo je
da se to jasnije vidi i uoči.

Ima još prikrivenih neprijatelja naše borbe i njihovo djelovanje
odituje se u ubacivanju raznih lažnih parola kao i u težnji da onemoguće
zasvižanje ustanka na Krajinu stvaranjem oružanih grupa blizu uporišta
koje im imaju poslušiti kao baza u kojoj će okupljati nenasadovoljne u naš-
kim jedinicama, te sa napada na naše manje javničke uporišta (komande mje-
stajna predstavnike narodne vlasti. Zbog toga je nu jašu grupu neprijatelj-
skih elemenata imaju na sektoru Bužina s kojom rukovodi Hase Bjadrević
obro poznat i koji je ranije imao udjela u Maslinoj karti i razbijanju
divzije K.N.O.P. Odrada.

ORGANIZACIONO STANJE: Brojno stanje Grupe je 2.200, a od toga je
obuhvaćeno u 4 jedinice 205 Partijsaca od kojih 167 na licu, 26 u bolnici
12 na kursu i 3 poginula, 25 tim ima 24 kandidata.

I brigada: 875 boraca (na licu) od toga članova partije po spisku
67 a na licu 42, kandidata 18. U bolnici 1, na kursu 6 poginulo 1.

II brigada: 850 boraca (na licu) od toga članova Partije po spisku
81 a na licu 71, kandidata 11. U bolnici 6 na kursu 4.

Prištinski dijelovi: 480 boraca od toga članova partije 54 ~~xxxxx~~
(po spisku), 52 na licu, kandidata 10. Na kursu 2, poginulo 2.
Porinski bataljoni: 45 boraca od toga 3 člana Partije, svi su na 1
licu, kandidata 1.

U ovom mjesecu Partija se je povećala za 45 članova, koji su veći
dijelom uvučeni iz SKOJ-a, a jednim dijelom iz kandidata.

Partija u ovim jedinicama osjeđala se je borbenom ali nije umjela
tu borbenost da prenese i na sve borbe, a nepravilno prenašena direktna

ginete«. To je partija na vrijeme uoila i povelase je kampanja protiv toga, u emu se je i uspjelo.

U II brigadi stanje se popravlja i jedinica se osjea prili nosre enom. Kako nije imala ja ih borbi, njen kadar je gotovo cio i to je omogu ilo sre en rad i vidniji uspjeh.

U vezi ovih proteklih borbi izbaba en je gotovo sav stari kadar u I brigadi, a jednim dijelom i u II, tako da novopostavljeni kadar treba dosta vremena dok se izdigne da bi zadovoljio na novoj dužnosti, te se povoljna situacija u jedinicama ne e najbolje iskoristiti.

Situacija u jedinicama pri štabu Grupe kao i u dopunskom bataljonu u ovom mjesecu se je dosta popravila s obzirom na sve dosadanje uspjehe kao i na mogućnost rada. Tu dolazi u obzir kadar koji se ne mijenja, jer nije pogodn borbama, a i bolje poznaje svoje jedinice te što je omogućeno bolje njegovo izdizanje.

Politi ka situacija na terenu također je bolja nego prije. Naši uspjesi kao i uspjesi Saveznika dali su narodu jasnu sliku slabosti neprijatelja kao i naše snage, a osim toga ja i rad na terenu doprineo je da se to jasnije vidi i uo i.

Ima još prikrivenih neprijatelja naše borbe i njihovo djelovanje o ituje se u ubacivanju raznih lažnih parola kao i u težnji da onemogu e razvijanje ustanka na Krajini stvaranjem oružanih grupica blizu uporišta koje im imaju poslužiti kao baza u koju e okupljati nezadovoljne u našim jedinicama, te za napade na naša manja vojni ka uporišta (komande mjesta) i na predstavnike narodne vlasti. Takvu jednu ja u grupu neprijateljskih elemenata imaju na sektoru Bužima a kojom rukovodi Hase Dizdarevi , dobro poznat i koji je ranije imao udjela u Huskinoj smrti⁴ i razbijanju bivšeg K.N.O.P. Odreda.⁵

Organizaciono stanje: Brojno stanje Grupe je 2.200, a od toga je obuhva eno u 44 elije 205 Partijaca, od kojih 167 na licu, 26 u bolnici, 12 na kursu i 3 poginula. Zatim ima 34 kandidata.

I brigada: 875 boraca (na licu), od toga lanova Partije po spisku 67 a na licu 42, kandidata 12. U bolnici 19, na kursu 6, poginuo 1.

II brigada: 850 boraca (na licu), od toga lanova Partije po spisku 81 a na licu 71. Kandidata 11. U bolnici 6, na kursu 4.

Prištabski dijelovi: 430 boraca, od toga lanova Partije 54 (po spisku), a 52 na licu. Kandidata 10. Na kursu 2. Poginula 2.

⁴ Husku Miljkovi a su u maju 1944. ubili agenti nema ko-ustaške obavještajne službe (vidi V tom, knj. 19, dok. br. 26, objašnjenje br. 5).

⁵ To jest: Krajiškog (muslimanskog) NOP odreda Unske operativne grupe.

Dopunski bataljon: 45 boraca, od toga 3 člana Partije. Svi su na licu. Kandidata 1.

U ovom mjesecu Partija se je povećala za 45 članova, koji su veći dio iz SKOJ-a, a jednim dijelom iz kandidata.

Partija u ovim jedinicama osjeća se je borbenom ali nije umjela tu borbenost da prenese i na sve borce, a nepravilno prenesena direktiva pisma od CK po pitanju članstva⁶ dovela je do toga da su partijci, da bi se pokazali dostojnim članovima Partije, istrjavali i na nepotrebnim mjestima, te je tako u ovim borbama prilično mali broj partijaca izbačen iz stroja. Ta je greška uviđena i na nju je ukazano.

Partijska disciplina i smisao za odgovornost vrlo dobro su razvijeni, samo je Partija sada popunjena mladim članovima koji su neiskusni i teoretski slabo izdignuti te nema dovoljno inicijative i stalno se treba ispomagati, a u ovom mjesecu ispomaganje je bilo otežano stalnim pokretima i borbama. Partija u II brigadi kao i u prištabskim dijelovima Grupe sada bolja po osobini partijaca iz tog razloga, što su tu stariji rukovodioci a koji ovim borbama nisu izbačeni iz stroja, tako da se je rad odvijao bolje i sretnije i u ovom od drugova sa više iskustva u radu kao i sa više znanja.

Rad u partijskim jedinicama kako organizacioni tako i partijski u ovom mjesecu dosta je popustio. Nešto bolji bio je u II brigadi kao i u prištabskim dijelovima iz gore rečenog razloga. Svodio se je na proradu tekućeg materijala kao i brošura »Učenje o Partiji« i »Put proletarijata do Partije«. S obzirom na mlad partijski kadar, divizijski komitet u zajednici sa politodjelom donio je zaključak da Partija posveti više pažnje teoretskoj izgradnji svojih članova, a naročito u temeljnom znanju.

SKOJ: Organizacijom SKOJ-a obuhvaćeno je 325 boraca. Od toga je na licu 277. U borbama je izbačeno: 19 mrtvih, ostalo su ranjeni.

I brigada: Po spisku ima 158 a na licu 135 SKOJ-evaca. 168 omladinaca nije obuhvaćeno SKOJ-em.

II brigada: Po spisku 167, a na licu 142 SKOJ-evca. 131 omladinac nije obuhvaćen skojevskom organizacijom.

Pri štabu Grupe: 61 SKOJ-evac, a 48 omladinaca nije obuhvaćeno SKOJ-evskom organizacijom.

Dopunski bataljon: 10 SKOJ-evaca, a 15 omladinaca nije obuhvaćeno SKOJ-em. U dopunskom bataljonu su veći dio stariji borci i zato je mali broj SKOJ-evaca, što se može vidjeti i iz rezerve SKOJ-a.

⁶ Odnosi se na pismo Centralnog komiteta Komunističke partije Hrvatske od 10. novembra 1944 (vidi Arhiv VII, reg. br. 9—5, k. 114c).

SKOJ-evska organizacija je zadovoljavaju a s obzirom na njezinu mladost a naro ito na njezino mlado rukovodstvo koje je nazad kratkog vremena uzdignuto, kao što sam i ranije navodio, bez kurseva, sti u i znanje kroz aktive SKOJ-a.

Pomo Partije SKOJ-u bila je u ovom mjesecu slaba, iz tog razloga što su svi stari partijci koji su imali iskustva u tome izba eni iz stroja a mla i nisu imali ni dovoljno znanja ni dovoljno iskustva. Do im Partija od strane SKOJ-a ima prili no ispomaganja.

Vojni ka situacija: Vojni ka situacija u jedinicama ove grupe nije zadovoljavaju a i nejednaka je u pojedinim jedinicama. Ali, jedno se može uo iti — da vojni ki kadar ne zadovoljava i njegovo znanje je na vrlo niskom stepenu.

Važno je napomenuti da i onaj kadar koji dobijemo sa strane nije shvatio dolazak ovamo kao potrebu nego kao kaznu, te i ukoliko ima znanja ne daje ga od sebe, a ve inom se bez dovoljnog znanja, i ugleda kao da su bili na teret u jedinicama iz kojih su poslani.

Borbenost boraca kao i njihov moral su vrlo dobri i kad bi imali dobre iiskusne rukovodioce mnogo bi više dali od sebe.

injenica je da zbog slabog vojnog rukovodstva naše jedinice trpe osjetnije gubitke tamo gdje bi naše starije i iskusnije jedinice imale mnogo manje gubitaka. Sami borci to uo avaju i postavljaju to na konferencijama.

Autoritet štabova bataljona je dosta dobar, dok je autoritet nižeg komandnog kadra nedovoljan.

Kulturno-prosvjetni rad: Kulturno-prosvjetni rad u ovom mjesecu sveo se je samo na suzbijanje nepismenosti, ali i na tome se nije mnogo u inilo. Mnogi kulturno-prosvjetni odbori bili su okrnjeni i izvršila se njihova popuna i stavljeni zadatci. Nešto više na tom polju rada u inilo se je u II brigadi i u prištabskim dijelovima gdje je kulturno-prosvjetni rad bio najintenzivniji.

Problemi pred Partijom sada: Divizijski komitet i politodjel Grupe složili su se u tome da su sada pred Partijom najpre i slijede i problemi.

1. Nisko teoretsko znanje partijaca i komandnog kao i politiki kog kadra.
2. Nedostatak inicijative u pokretu kao i u estim borbama.
3. Nedostatak naro ito politiki kog kadra, koji se teško izdiže, te se ne mogu popuniti mjesta upražnjena izbacivanjem politrukovodioca izba enih iz stroja.
4. Nedovoljno vojni ko znanje vojnih rukovodioca.

Partija je uvidela postavljene probleme i pred sebe ih stavila kao zadatke koji se u najkra em roku imaju da otklone.

Razno: Dobiveno je pismo od vas da sastancima divizijskog komiteta ima pravo prisustvovati drug Hajro Kapetanovič, primili smo i udimo se da se to nama ukazuje, kad smo mi to i do sada činili i čak druga redovito pozivali, kada je bilo moguće, tj. kad smo bili bliže da ga pravovremeno obavjestimo. Sami shvatamo potrebu saradnje Partije na terenu i u vojsci i to samim činom u jednom od svojih izvještaja i naglasio.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar divizijskog komiteta
Unske operativne grupe:
Hajro Kulenovi

BR. 42

**CETRNAESTODNEVNI IZVEŠTAJ ŠTABA 31. NOU DIVIZIJE
OD 12. JANUARA 1945. POLITI KOM KOMESARU 9. KORPUSA
NOVJ O STANJU I POLITI KOM RADU U DIVIZIJI'**

**STAB
XXXI DIVIZIJE IX KORPUSA
NOV I POJ**
Na položaju, 12. jan. 1945.
Broj: 42

Predmet: polumese ni politički
izveštaj

STABU IX KORPUSA NOV I POJ
Politički komesaru

Poslednjih 15 dana su u našim jedinicama na političkim osnovama obrađivali sledeće teme:

III SNOUB »Ivan Gradnik«: Godišnjica IX korpusa; za Božić lanke »Mir ljudem na zemlji« i »Rodi se novi lovek« (Partizanski dnevnik);² »O dezerterstvu« (kampanja); na kraju stare godine pregled uspeha NOV u protekloj godini; cirkular

¹ Original (pisan na mašini, na slovena kom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 276/VI, a snimak u Arhivu VII, film 191/258—260.

² Ta dva lanka su objavljena u »Partizanskom dnevniku«, br. 342—343, god. II, od 24. novembra 1944 (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 249, pod br. 3499).

Glavnog štaba »O disciplini i uvanju oružja«;³ »Naša pot je pravilna« (»Part, dn.«);⁴ a dva politika asa posve ena su pitanjima jedinice. U nekim jedinicama se diskutovalo o položaju u Gr koj, Poljskoj, Italiji, o našoj vlasti, o obnovi i izgradnji naše domovine.

VII SNOUB »France Prešeren«: o privredi u budućoj Jugoslaviji; o amnestiji; naša narodna vlast; ko vodi i ko je dao pobudu za oslobodilački pokret; popularizacija KP;⁵ o svesnoj disciplini; grko pitanje; o opštoj svetskoj organizaciji; o prelasku u novu godinu i naši zadaci u 1945. godini — uspeši naše NOV u staroj godini; o mobilizaciji; prelazak od partizanskih jedinica u redovnu regularnu vojsku; sporazum Tito — Subašić; koji e predeli pripasti budućoj federativnoj Jugoslaviji; o uvanju državne imovine; odnosi prema rukovodiocima, naročito nižim; jalovi pokušaji italijanskih imperijalista; Sovjetski Savez kao oslonac Slavenstva (iz »Part, dnev.«);⁶ o posledicama koje e kaju dezertere posle rata — vojni sudovi; o uvanju oružja i ostale spremne; povezanost jugoslovenskih naroda; godišnjica formiranja IX korpusa; o privredi i našoj štampi; o samoinicijativi; o neprijateljevoj propagandi; o špekulantima; o lirama — bonovima; godišnjica roenja maršala Staljina. Gornju materiju crpili su iz »Partizanskog dnevnika«, »Slovenskega porovalca«,⁷ »Ljudske pravice«,⁸ »Naše vojske«,⁹ brošure: »Borba zaslužjenih narodov Jugoslavije«.¹⁰

XVI SNOB »Janko Premrl-Vojko«: »Velike naloge našega gospodarstva« (»Part, dn.«);¹¹ prilikom streljanja dezertera kampanja protiv dezerterstva; privreda u SS;¹² »Tradicija partizanstva« (»Part, dn.«);¹³ »Naša narodna oblast« (»Part, dn.«);¹⁴ »Iz leta borb v leto miru« (»Part, dn.«);¹⁵ Boj proti valpstvu« (Part.

⁵ Vidi napomenu br. 5 uz dok. br. 37.

⁴ Pravilan naslov glasi: »Naša pot je bila pravilna« (vidi »Partizanski dnevnik«, br. 333, god. II, od 15. decembra 1944).

⁵ Komunisti ke partije

⁶ O tim temama objavljeno je više lanaka.

⁷ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 673, pod br. 8951—8955.

⁸ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 626, pod br. 8553.

⁹ Nastavak lista »Slovenski partizan« (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 277, pod br. 3925).

¹⁰ Od Josipa Broza Tita (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 97, pod br. 1234, str. 556, pod br. 7718).

¹¹ Vidi »Partizanski dnevnik«, br. 334. god. II. od 16. decembra 1944.

¹² Sovjetskom Savezu

¹³ lanak Ante Novaka, u nastavku, objavljen u listu »Naša vojska«, br. 15, god. III, od 5. novembra, br. 16, od 14. novembra 1944.

¹⁴ lanak pod tim naslovom nije prona en, ali je objavljeno više lanaka o toj temi.

¹⁵ Autor lanka je dr Miha Potonik (vidi »Partizanski dnevnik«, br. 1, god. III, od 1. januara 1945).

dn.«);¹⁶ »Po poti k skupni zmagi« (Part, dn.«);¹⁷ Zberimo sile za zadnji udar« (»Part, dn.«);¹⁸ »O Trstu« (»Part, dn.«).¹⁹

Bataljon za vezu: položaj u Gr koj; o našoj vlasti; proraivali su se razni lanci iz »Partizanskog dnevnika«, »Ljudske pravice« itd. Proraivala se brošura: »Sovjetska država — država novega tipa«.²⁰

Zaštitni bataljon: narodno jedinstvo; zašto opšta mobilizacija; položaj u Gr koj; lanak »Trst«, »Narodi se borijo proti fašizmu« (»Naša vojska«);²¹ »Letalci RA²² in Rde a mornarica«²³ (brošura); »Mlada pest« (brošura);²⁴ »O izgradnji slovenske narodne oblasti (brošura).²⁵ — Za odseke kod štaba divizije, koji preko dana nemaju vremena, uredili smo tako da imaju nedeljno dva do tri politička saseda, i to uvek. Obravljalo se: buduća privreda; privredna politika u Srbiji; o našoj narodnoj vlasti i sudstvu; privreda u SS.

Inženjerski bataljon: o amnestiji; događaji u Gr koj; o napredovanju CA; vojni položaj na frontovima; o terenskim organizacijama; dva politička saseda o narodnoj vlasti; o nema kom nasilju i zverstvima; o varšavskoj provokaciji; o SS; o politici koj situaciji u svetu i kod nas; o disciplini i mobilizaciji; o našem novcu.

Dopunski bataljon: formiranje OF;²⁶ program OF; različita državna uređenja (demokratija, federacija); naša narodna vlast; stara i nova Jugoslavija; I i II zasedanje AVNOJ-a;²⁷ I zasedanje SNOS-a;²⁸ vojska stare i vojska nove Jugoslavije; vrstina sa-

" Originalni naslov: »Boj valptom« (vidi »Partizanski dnevnik«, br. 347, god. II, od 29. decembra 1944).

¹⁷ Lanak pod tim naslovom nije pronađen, ali ima mnogo lanaka o toj temi.

¹⁸ Lanak, sa originalnim naslovom »Zberimo svoje sile za poslednji udar«, izlazio je, u nastavku, u »Partizanskom dnevniku« od br. 2, god. III, od 3. januara, do br. 8, od 8. januara 1945.

" Lanak dr Frana Cvitera (Zwitter), pod naslovom »Trst«, izlazio je, u nastavcima, u »Partizanskom dnevniku« od br. 2, god. III, od 3. januara, do br. 8, od 10. januara 1945.

¹⁰ Autor je Andrej Januarevi Višinski (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 587, pod br. 8139).

²¹ Naslov lanaka, objavljen u listu »Naša vojska«, glasi: »Narodi sveta u borbi proti fašizmu« (vidi br. 16, god. III, od 14. novembra 1944).

²² Rde e armade — Crvene armije

²³ Ta brošura nije pronađena.

²⁴ Pogrešno. Odnosi se na glasilo Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Sloveniju (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 629, pod br. 8570).

²⁵ Autor je dr Marjan Breclj (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 020, pod br. 4436).

²⁸ Osvobodilne fronte

²⁷ Antifašisti koj ve a narodnog oslobođenja Jugoslavije

²⁸ Slovenskog narodnoosvobodilnog sveta (Slovena koj narodno-oslobodila koj ve a)

vezni kog bloka; pravedan i nepravedan rat; razvoj i nastanak bele garde; špekulanti (Kuhar);²⁹ razvoj slovena kog partizanstva; godina 1918. i kraj prvog svetskog rata — i naš današnji položaj; sporazum Tito—Subaši ; naše sudstvo; posleratno ureenje; o CA i SS.

Divizijska pokretna bolnica: o amnestiji; o našoj novoj vlasti; o Slovena kom primorju, Trstu i Gorici; o autoritetu; o desetini.

Ukoliko su prilike dopuštale, održavani su po jedinicama redovni politički časovi. U velikoj meri je, međutim, ovaj politički rad ometalo slabo vreme i velika opterećenost jedinica službom. Ako pogledamo po našim jedinicama, [vidimo] da se politički rad ne radi ali je uspeh toga rada malen. Uzrok leži u tome što se radi zbog rada samog — jer se politički časovi održavaju zbog samih političkih časova. Tako je u tom radu nema nikakvog planiranja, pojedinih časova. Tako je u tom radu nema ma nikakvog planiranja, pojedini politički komesari četa i bataljona bi gradivo za političke časove pripremili sami ali uobičajeno idu u tome linijom manjeg otpora. Posledica toga je da se još danas diskutuje o sporazumu Tito—Subaši , o verskom pitanju, ukratko o stvarima koje su već davno bile pretresane. Isto tako se kod političkog rada primećuje velika okorelost, šablonizam i neelastičnost. Da se to otkloni poželjno smo [održavati] konferencije po brigadama, na kojima je okupljen ovaj partijski i politički kadar. Takvu konferenciju imali smo u XVI SNOB. trajala je ovaj dan i dobro je uspela.

Isto što važi za politički rad, važi i za vojni čas. Vojni časovi održavaju se zbog toga da se održavaju. Niži kadar koji je manje orijentisan bira gradivo sam; rad ovde nije rukovođen odozgo prema dole. U XVI SNOB imaju sada instruktora, bivšeg aktivnog jugoslovenskog oficira,³⁰ koji ima zadatak da stalno podučava kadar i pomaže mu u radu. Ovo se pokazalo kao jako dobro. I drugi štabovi brigada, kao i naš Operativni odsek, izdali su potrebna uputstva za planski vojni čas. Da bi se sve to zaista sprovodilo potrebno je, kako kod vojnog tako i kod političkog rada, dovoljno kontrole.

Veliko interesovanje i diskusije su u našim jedinicama izazvali događaji u Grčkoj, [koji su] na političkim časovima uvek objašnjavani. Da su događaji u Grčkoj danas u velikoj meri svakome poznati velika je zasluga partijske konferencije u Cerknom.³¹ Pored ostalih grešaka, koje se primećuju po našim

²⁹ Odnosi se na dr Alojza Kuhara, čijom je izbeglička jugoslovenske vlade u Londonu.

³⁰ Verovatno kapetan Franc Smolnik.

³¹ Redakcija nije utvrdila na koju se odnosi, jer je u Cerknom održano nekoliko konferencija.

jedinicama, označimo ili bismo kao najveće: slabu kadrovsku politiku, koju su sprovodili pojedini štabovi. Mnogo puta podizali su se na odgovorna mesta ljudi sa stanovišta dobrog govora i oštre discipline a ne sa stanovišta borbe. Naročito je to značajno za VII SNOUB u kojoj su se štabovi bataljona, izuzev nekoliko iznimaka, pokazali kao najveći i paničari i oportuniste. U toj brigadi podigli smo novoborbeni kadar koji je, izgleda, odgovarati. Pitanje je samo da li je štab brigade znati pravilno raditi s tim kadrom. Sam komandant i politički komesar brigade³² su, doduše, dobri ali su obojica u radu nešto neokretni. U štabu Prešernove [brigade] potreban je samo čovek koji je znati pravilno voditi kadrovsku politiku i koji je znati pozitivno uticati na sam štab. To očekujemo od novog pomoćnika političkog komesara.³³ U XVI SNOB je sav kadar još dosta dobar, mlad, borben, ima volju za rad i učenje, jedino mu nedostaje potrebna škola i iskustvo. Isto važi za štab brigade. U III SNOUB je kadar tako je dobar ali mu se poznaje to da je svestan da su kao gradnikovci nešto više. Najčešće se ovakvo shvatanje ispoljava u negativnom smislu. U toj brigadi tako je dolazi do izražaja to da u samom štabu brigade nema one povezanosti i pravilnih odnosa kakvi bi trebalo da budu. U velikoj meri je tome kriv komandant, koji je veliki osobenjaka. •

Za sav kadar, pak, važi da se do sada njegovom izboru i vaspitanju posvećivalo suviše malo pažnje i da se s njim izričito nedovoljno radilo. U tom cilju pošli smo u jedinicama sa stalnom kontrolom. Ni u političkom vaspitavanju vojske partijska organizacija nije do sada učestvovala u onoj meri u kojoj bi morala. Tome je u velikoj meri kriva činjenica što nismo znali partijsku organizaciju aktivirati. Napredak u tom pogledu je pokazala konferencija u Cerknom. Čim bude moguće održati konferencije i po brigadama.

Većina mobilisanih političkih radnika s terena, koji su bili poslani u vojsku, dobra je u političkom radu i uopšte svuda, nedostaje im, međutim, vojni prekaljenost. Svakako ima i ovde iznimaka. Slabost naših štabova je tako je u tome što ne znaju upotrebiti odseke oko sebe. Npr.: sanitetski referent je najčešće samo sanitetski referent bataljona kod divizije. Ukratko, razni odseci kod štabova i šefovi odseka nemaju onaj živi dodir s potčinjenima, i s vojskom, koji bi trebalo da imaju da ne bi zapali u birokratiju. I u tom pogledu pošli smo kod nas samih a i kod štabova brigada izvoditi veći i pritisak nad njima.

U to vreme nismo mnogo mobilisali, jedino je Prešernova, upravo danas, s uspehom mobilisala u Gorenjskoj. Koliko, nije

³⁵ Karei Leskovec i Viktor Kirn

³³ Vervatno Janez Koncilija.

nam još ta no poznato.³⁴ Pokazalo se, me utim, da pitanje mobilizacije u našim štabovima nisu shvatili dosledno, mobilizaciju samu nisu sproveli u svojim vlastitim redovima. U raznim štabovima otkrili smo po dva do tri mlada pisara, i to raš istili. Isto tako se u našoj pokretnoj bolnici, zbog nehatnosti sanitetskog osoblja po brigadama i zbog nedovoljnog interesovanja naših rukovodilaca za vojsku, nalazi oko 40 drugova koji bi u suprotnom slu aju mogli biti svi u jedinicama. To su ljudi sa žuljevima, smrzotinama itd.

Kulturno-prosvetni rad je dosta živ. Delimi no smo uspeli da su kulturno-prosvetni odbori po jedinicama zaista dobili onu ulogu koju treba da imaju. U poslednje vreme sastao se tako e kulturno-prosvetni odbor divizije, gde se opširno govorilo o tome kako treba gledati na kulturno-prosvetni rad.

Držanje i li ni život štabova i rukovodilaca dosta su dobri. Me utim, iz VII SNOUB postavili smo pred vojni sud pom. politi kog komesara III bataljona ... i komitet ga isklju io iz partijske organizacije, zbog toga što je, dok je bio na raspola-ganju, bez propusnice lutao više dana naokolo po terenu.³⁵ Po-menuti drug bi morao, kao lan štaba bataljona, biti kod ete, koja je prilikom akcije na Gorenju Vas držala zasedu na cesti Škofja Loka — Poljane.³⁶ On, me utim, nije bio kod ete, ve se zadržavao u jednoj ku i.

Za vreme pristizanja novomobilisanih i nastupa zime broj dezerterstava se pove ao. Najviše je dezertiralo drugova rodod iz onih krajeva koji su više orijentisani prema beloj gardi, kao npr. Baška grapa, blizu Dolomita itd. Najviše dezertera u itavoj diviziji bilo je iz IV bataljona Gradnikove brigade, koji je ranije bio zaštitni bataljon artiljerije. Uzrok tome je u velikoj meri

³⁴ Vidi izveštaj Operativnog odseka Štaba 7. NOU brigade »France Prešeren« o mobilizaciji, br. 48/45, od 22. januara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 280 a/II).

³⁵ Presudu Senata 31. NO divizije od 19. januara 1945. Vidi u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 125/1—4.

³⁶ Radi se o napadu preduzetom no u 18/19. decembra 1944. U tom napadu 7. slovena ka udarna brigada »France Prešeren« imala je zadatak da osigurava drum Škofja Loka—Poljane. Detaljnije o ovom napadu vidi: zapovest Štaba 31. NOU divizije od 16. decembra 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 226'II, 281/III i 294 a/II); relaciju Operativnog odseka 31. divizije op. br. 628'44 od 21. decembra 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 226/III); izveštaj 16. slovena ke NO brigade »Janko Premrl-Vojko« od 21. decembra 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 282 a'II); izveštaj 3. slovena ke udarne brigade »Ivan Gradnik« od 22. decembra 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 279'III); polumese ni izveštaj Operativnog odseka Štaba 7. slovena ke NOU brigade »France Prešeren« br. 493/44 od 23. decembra 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 280 a/II); polumese ni izveštaj Operativnog odseka Štaba 16. slovena ke NO brigade »Janko Premrl Vojko« op. br. 149 44 od 23. decembra 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 282 a/II).

sam štab koji nije znao postupati s ljudstvom i strah pred brigadom (iz toga bataljona ih je dezertiralo 26). Sada smo ovaj bataljon rasformirali.

U to vreme priređeno je u našoj diviziji 19 kulturnih večeri i 15 mitinga.

Za to vreme je dezertirao 21 drug. U to vreme nismo nikog mobilisali.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
Franko Ivan-Iztok
Iztok

M. P.

Komandant—kapetan:
Matejka Evgen-Pemc
Matejka¹⁷

BR. 43

UPUTSTVO ŠTABA 6. KORPUSA NOVJ OD 13. JANUARA 1945. SVIM ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA O ORGANIZOVANJU TAKMIČENJA NA VOJNI KOM, POLITIČKI KOM I KULTURNO-PROSVETNOM SEKTORU¹

**ŠTAB VI. KORPUSA
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE**

Broj: 288

Dana: 13.1. 1945. u sati

ŠTABU XII. UD. DIVIZIJE NOVJ

1. januara 1945. godine otpočelo je u svim jedinicama VI. Korpusa pobjedonosno takmičenje. Toga je dana otpočelo i takmičenje između X., XII. i našeg Udarnog korpusa.

Takmičenje je pošlo i u cijeloj Korpusnoj vojnoj oblasti na oslobođenim teritorijama svih naših područja. A ovih dana otpočelo je svenarodno takmičenje u Slavoniji pod rukovodstvom Narodno-oslobodilačkog fronta.

Kakova je politička i vojna situacija kod neprijatelja i kod nas u vrijeme kada je zakazano ovo, dosada najveće takmi-

¹⁷ Narodni heroj. Poginuo 3. maja 1945. kod Koprive (kod Krmina). Detaljnije o njegovoj pogibiji vidi knjigu: Stanko Petelin, »Osvoboditelji Slovenskega Primorja«, Nova Gorica, CZP »So a«, 1965, Knjižnica NOV i POS, str. 222.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg br. 5—1/5. k. 883—A.

enje u našim jedinicama i u Slavoniji, i kakova će ona biti u toku samog natjecanja?

Vojni položaj neprijatelja bezizlazan je. Bratska Crvena armija napreduju i od Staljingrada nemilosrdno je istrebljavala hitlerovske horde, nosila sa sobom oslobođenje ovje anstva i došla pružiti svoju pomoć narodima Jugoslavije, Bugarske, Rumunije, Maarske, Cehoslovačke, Poljske, Finske i Norveške. Danas se ona nalazi u našoj Slavoniji, danas ona vodi jednu od najvećih bitaka ovoga rata, bitku za uništenje hitlerovske armije u Budimpešti. U našoj zemlji neprijatelj je snagom oružja Narodno-oslobodilačke vojske Jugoslavije, bratskom pomoć i jedinica Crvene armije, Narodne bugarske vojske, te bratske Albanске NOV prikovan u dijelovima zemlje naše domovine. Svakodnevni udarci koji padaju po Hitlerovim divizijama, te »zdrugovima« i »pukovima« Hitlerovih skutonoša golemi su i oni desetkuju neprijateljsku vojsku u našoj zemlji.

Hitler, okružen sa svih straha savezničkim armijama, podrivan oslobodilačkim pokretima, bezglavo bježi u svoj brlog, pokušava se izvući i iz ugroženih mjesta, daje ljudima koje otpore da bi se koliko toliko sredio u svojoj vlastitoj jazbini. Oružje herojske i bratske Crvene armije, oružje naših Saveznika, oružje naše Narodne vojske i oružje slobodoljubivih pokreta trijumfira. Ono će napredovati dalje sve dok se ne razvije pobjednička zastava u samom Berlinu. To je uglavnom vojni položaj i situacija neprijatelja u kojem se on danas nalazi i u kojem će se nalaziti za vrijeme takmičenja.

Vojni položaj u našoj zemlji po etkom samog natjecanja obilježena je jednim slavim danom u istoriji razvitka Narodno-oslobodilačke vojske Jugoslavije. 1. I. 1945. godine naša je mlada vojska i u organizacionom pogledu prerasla u jednu modernu regularnu Armiju.² Toga je dana formirana naša III. Armija. Stvaranje armija u našoj Narodno-oslobodilačkoj vojsci događaj je od ogromnog vojnog i političkog značaja i nije slučajno da je upravo po etkom 1945. godine, danom kada je formirana III. Armija, otpočelo i natjecanje među našim jedinicama. Formiranje III. Armije i pobjedonosno takmičenje momentima su koji nose pobjedu i nju ubrzavaju.

Politička situacija u hitlerovskoj koaliciji također je za Hitlera i ostatke njegovih vjernih slugu bezizgledna i crna. Jedan po jedan satelit napuštao je Hitlera. I protiv »Evropske tvrđave« danas su uperene puške Ote estvenog fronta bratske

² Po odluci Vrhovnog štaba NOV i POJ od 1. januara 1945. formirane su 1., 2. i 3. armija NOVJ. U sastavu 3. armije su ušle 16., 36. i 51. divizija 12. korpusa. U operativnom pogledu, pod komandu Štaba 3. armije NOVJ stavljeni su 6. i 10. korpus (vidi »Oslobodilački rat«, 2. knj., str. 507—609).

Bugarske, bratske Poljske. Rumunija, Finska, Francuska, Italija i Maarska iste zemlju, uprkos tamnih namjera prikrivene reakcije, od fašističkih elemenata i šalju prve jedinice u borbu protiv Hitlera. Hitler je zaista ostao gotovo sam, a sutra će ostati potpuno sam. Oslobodilački pokreti slobodoljubivih naroda cijele Evrope svakim su danom sve moćniji, narodno-oslobodilačke fronte sve vršnije.

U našoj zemlji Jedinствена narodno-oslobodilačka fronta mora biti i silan faktor koji je okupio oko sebe u borbi protiv okupatora i doma ih izdajica sve rodoljubive snage naše domovine.

Mi smo otpočeli sa takmičenjem upravo u vrijeme kada je donešen niz značajnih odluka u Nacionalnom komitetu.³ Naša se zemlja nalazi u periodu borbe i rada za potpuno istrebljenje neprijatelja sa posljednjeg metra i pedlja naše zemlje, i sa izgradnjom nove Demokratske Federativne Jugoslavije.

I za prvi i za drugi zadatak, tj. za istrebljenje neprijatelja i za izgradnju naše zemlje, jedinice VI. Korpusa nošene su težnjom da njihov doprinos u tome djelu bude među najviše i dostojan slavne tradicije slavonskih boraca i jedinica.

POBJEDONOSNO TAKMIČENJE OTPOČELO JE I VEĆ ČEMO 15. I. VIDJETI PRVE REZULTATE

U čemu se sve natječu u naše jedinice, naši borci i rukovodioci:

1. — Tko će zadati neprijatelju najviše gubitaka, ljudskih i materijalnih. Tko će pokazati najviše aktivnosti u uništavanju i istrebljenju okupatora naše zemlje.

2. — Tko će najbolje usavršiti strojnu obuku, izvesti postrojavanje, uspostaviti najvrš u strojnu i borbenu disciplinu, uspostaviti pravilne starješinske i drugarske odnose.

III. — Pitanje higijene vojničkog je i političko pitanje, i zato natjecanje u kojoj će jedinici biti najbolja li na higijena boraca, najbolja isto i veća, obučena i odjevena.

IV. — Organizacija i funkcioniranje pomoćne službe, ostsjeka i svih dijelova od osnovnog je značaja za uspjeh svake pojedine jedinice. Zato će se naše jedinice natjecati u kojoj će brigadi najbolje funkcionirati sve jedinice pomoćne službe.

V. — Pred našim jedicama pretstoje, one su zapravo veći problem, borbe frontalnog karaktera. Danas naši vojni rukovodioci moraju znati komandovati i voditi svoje jedinice u borbi. Bez umješnosti rukovođenja u složenim operacijama nema i ne može biti uspjeha. To znači da naši rukovodioci, naši komandiri

* To jest: u Nacionalnom komitetu oslobođenja Jugoslavije.

i komandanti, naši oficiri i podoficiri moraju uiti vojnu teoriju. Bez uenja i izgradnje i postizanja umješnosti rukovo enja naši rukovodioci ne e mo i zadovoljiti. I oni koji to ne budu znali morati e prepustiti mjesto onima koji e pravilno shvatiti potrebu umješnog rukovo enja. Umješno rukovoditi jedinicama u pretstoje im borbama zna i znati istrijebiti više neprijatelja, zaplijeniti bogate ratne trofeje, imati minimum vlastitih žrtava. Dakle, op e natjecanje u kojoj e se jedinici rukovodioci, od najnižih do najviših, najbolje prakti ki i teoretski usavršiti u vojnoj vještini, i u kojoj e jedinici borci postati najbolji majstori svoga oružja.

VI. — Narodno-oslobodila ka vojska Jugoslavije slovi u svijetu kao jedna od armija koja ima visoke moralne i kulturne osobine. Te osobine našoj Armiji usadila je svetost oslobodila ke misije i visoki ciljevi za koje se naša Armija bori. I visoka politika svijest, kulturne i moralne osobine naše Armije nemaju samo zna aj u okviru naše zemlje, ve taj zna aj dobiva me u narodni karakter. Poslije oslobo enja naše zemlje naša e vojska krenuti van granica naše zemlje. I nikad, i ni na jednom mjestu ne e smejeti ni jedan vojnik, ni jedan borac ni rukovodioc da okalja nedozvoljenim postupkom i inom isto u zastave Narodno-oslobodila ke borbe, zastavu koju je podigla naša domovina, naši narodi i njihov veliki vo a, naš Vrhovni komandant Maršal Tito. Svi bivši režimi stare Jugoslavije ko ili su svim silama podizanje politike svijesti i prosvjetivanje vojnicima. Nova Demokratska Jugoslavija naprotiv svim silama nastoji podignuti politiku svijest, uiniti obrazovanijim i kulturnijim svakog pojedinog borca. I zato sprovesti natjecanje u svim jedinicama: u kojoj e brigadi biti najbolji i najintenzivniji politiki rad sa rukovodiocima i borcima, u kojoj e biti najbolji i najintenzivniji kulturno-prosvjetni rad.

To su uglavnom pitanja po kojima e se takmičiti naši bataljoni i brigade, naši borci i rukovodioci, naše divizije. Natjecanje pak izraženo ukratko obuhvaća sve postavljene zadatke na vojni kom, politiki kom i kulturno-prosvjetnom sektoru. Ono mora obuhvatiti sve ljudstvo jedinice. Duh natjecanja mora da prožme svakog pojedinog narodnog vojnika. Dati sve od sebe, i znanje i snage, da što prije oslobodimo Slavoniju, da što više doprinesemo oslobo enju Hrvatske i naše Jugoslavije, da što više uinimo za uništenje Hitlerove Njema ke.

Naši rukovodioci i naše jedinice imaju bogato borbena iskustva u natjecanju. Poneseni od prvog do zadnjeg narodnog vojnika u VI. Korpusu, sa opravdanom gajenom mržnjom prema neprijatelju, sa plemenitom i žarkom ljubavi prema domovini i svome narodu, mi vjerujemo da e svi borci i rukovodioci dati

sve od sebe da u bratskoj borbi i mjeranju snaga sa jedinicama X. i XII. Korpusa odnesemo asnu pobjedu.

Neka na dobivenim zastavama i zasluženim nagradama najboljih boraca, rukovodioca i jedinica VI. Korpusa na kraju svakog perioda natjecanja i natjecanja uopće budu zapisane asne i ponosne riječi »Najboljima u pobjedonosnom takmičenju!«

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar, pukovnik:
Otmar Krea i⁴

Komandant, pukovnik:
S. O.⁵

M. P.

STAB XII. UDARNE DIVIZIJE«
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
Br. 53 Dana: 15/1. 1945. god.

53/1945.
Upute o vojenju
pobjedničkog
takmičenja.

Raspisano svima brigadama ove divizije.
Politkomesar, pukovnik:

⁴ Politički komesar 6. udarnog korpusa je povodom tog takmičenja uputio svim jedinicama i uputstvo za ispunjavanje obrazaca za evidenciju takmičenja i naredbe o rokovima za dostavljanje izveštaja (vidi Arhiv VII, reg. br. 5—3, 4/5, k. 883—A).

⁵ Komandant korpusa u to vreme je bio Mate Jerković.

⁶ Ovaj tekst je ispisan mastilom na polemi poslednje stranice dokumenta.

PISMO ŠTABA 6. KORPUSA NOVJ OD 13. JANUARA 1945.
POTCINJENIM ŠTABOVIMA O POTREBI ORGANIZOVANJA
POLITI KOG RADA SA BORCIMA POVODOM DOLASKA
JEDINICA DEMOKRATSKE BUGARSKE U JUGOSLAVIJU¹

STAB VI KORPUSA
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
Broj: 290
Dana 13/I. 1945 u sati

ŠTABU.

Zadnjih mjeseci u borbi protiv Hitlerove koalicije savez slobodoljubivih zemalja postigao je mnogo uspjeha. Bugarska, koja je bila vjeran saveznik Hitlera prije 3 godine, danas zahvaljuju i bratskoj Crvenoj armiji i unutarnjim težnjama bugarskog naroda kao i u borbi, bugarski je narod odlučno svrgnuo petokolonaše i izdajice i okrenuo oružje protiv vjekovnog neprijatelja Slavenstva, i ovjere anštva uopće — njemačkog imperijalizma. Danas, bratski bugarski narod, vodeći i odlučno borbu sa našim velikim Saveznicima, zajedno sa bratskim Sovjetskim Savezom i slobodoljubivim narodima Evrope odlučno istu svoju zemlju od neprijateljskih elemenata i stavlja se u red naroda koji je svojom vlastitom borbom omogućiti Bugarskoj slobodu i nezavisnost. Otačestvena fronta Bugarske okupila je i okuplja oko sebe u borbi protiv Hitlera i doma ih izdajice sve progresivne snage Bugarske. Pa ne samo to, danas se divizije nove demokratske Bugarske bore rame uz rame sa slavnim armijama Maršala Tita i zajednički snagama oslobađaju našu zemlju od zadnjih njemačkih divizija i njihovih satelitskih jedinica.²

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 5—1/14, k. 488.

* Posle prevrata u Bugarskoj 9. septembra 1944. i uspostavljanja vlasti Otačestvenog fronta, bugarska armija je prešla na stranu saveznika i uzela učestvo u završnim operacijama. Po etkom oktobra 1944. Bugarska je od Jugoslavije zatražila odobrenje da njene jedinice učestvuju u našu zemlju i da se na našoj teritoriji bore protiv Nemaca. Na osnovu tog odobrenja bugarske jedinice su uzele učestvo u borbama za oslobodjenje Srbije. Decembra 1944. je 1. bugarska armija došla na sremski front, gde je od 18. do 20. decembra smenila jedinice 1. proletarskog korpusa NOVJ. Bugarska armija je ostala na tim položajima do 31. decembra, a onda je povučena po naredjenju komandanta 3. ukrajinskog fronta Crvene armije maršala Tolbuhina. Posle smene na sremskom frontu ona se prebacila u Baranju, gde je preuzela front od jedinica Crvene armije (vidi I tom, knj. 10, dok. br. 139 i 160).

injenica da se bratske bugarske jedinice nalaze u našoj zemlji i da se zajedni ki bore protiv zajedni kog nam neprijatelja, injenica, da e se naši borci može biti zajedni ki boriti sa bratskim bugarskim jedinicama, treba da oduševi sve naše borce i rukovodioce. Borba slobodoljubivih naroda protiv hitlerovske Njema ke, a napose borba slavenskih naroda, kojima je pruski militarizam oduvijek bio neprijatelj, mo na je i sigurna garancija mira u svijetu. Bratstvo slavenskih naroda na elu sa mo -nim Sovjetskim Savezom garancija je novog života, ljepšeg i ovje nijeg, za sve narode slavenske uop e a južnoslavenske napose. To bratstvo, koje se danas kuje u ognju oslobodila kog rata, treba njegovati i svakodnevno u vrš ivati. Ono ve danas treba da se odrazi u srda nim manifestacijama bratstva sa bugarskim narodom i bugarskom vojskom.

U cilju podizanja politi ke svijesti naših boraca, u cilju u vrš enja bratstva i zajedni ke borbe slavenskih naroda potrebno je da naše jedinice budu upoznate sa politi kom situacijom u Bugarskoj, sa naporima koje bugarski narod ulaže u zajedni kim naporima u našoj zajedni koj borbi, sa istorijom Bugarske, njezinim geografskim položajem i sa golemim zna -jem oružanog bratstva i jedinstva svih naroda Demokratske Federativne Jugoslavije i nove Bugarske, bugarskog Ota estvenog fronta. Koristite pri tome lanke iz Biltena politi kih lanaka kao i iz naše centralne štampe. Na kulturno-prosvjetnim priredbama i na usmenim novinama upoznavajte borce o bratskoj Bugarskoj i o zna enju bratstva i najsrdna nijeg odnosa slavenskih naroda sa juga Evrope. Bratimljenje sinova slavenskih naroda na zajedni koj fronti protiv njema kih okupatora donijet e svim slavenskim narodima pravo da budu odli an faktor u riješavanju novog ure enja u svijetu, pravo na slobodu i nezavisnost, pravo na ljepši i radosniji život.

Bratstvo izme u naše i bugarske vojske koje se ve krvlju lije i koje e se dalje kovati u predstoje im borbama protiv zajedni kog neprijatelja — fašizma mora postati glavni doprinos i zaloga nerazrušivog bratstva naroda demokratske Jugoslavije i demokratske Bugarske.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar pukovnik:

M. P. Otmar Krea i

Dostavljeno:

Stabu XII. Ud. i XL. Divizije NOVJ

Stabu Isto ne grupe i Posavskog NOP odreda

Stabu Auto-bataljona i Diverzantskog odreda

Stabu Artiljerijske brigade i II. Brig. Narod, odbrane

Povjerenstvu OZN-a III. za Slavoniju, i K. V. O.³

³ Korpusne vojne oblasti

BR. 45

**PISMO POLITI KOG KOMESARA 19. NOU DIVIZIJE OD
13. JANUARA 1945. POLITI KIM KOMESARIMA POTCI-
NJENIH JEDINICA U VEZI S PLANOM POLITI KOG RADA
ZA PERIOD OD 10. JANUARA DO 10. FEBRUARA 1945. GO-
DINE¹**

STAB

XIX. UD. DIVIZIJE NOVJ

K. br. 1

13. I. 1945. g.

**POLITI KOM KOMESARU V, VI. I XIV. UD. BRIGADE
POLITI KOM KOMESARU ARTILJERIJSKOG DIVIZIONA
POLITI KOM KOMESARU INŽINJERIJSKOG BATALJONA**

U vezi sa političkim stanjem u našoj diviziji i zadacima koji su se postavili na sastanku komesara 4. i 5. I. 1945,² postavlja se jednoobrazan plan političkog rada, koji treba da se pro radi u vremenu od 10. januara do 10. februara 1945. g.

I. tema: Oslobođila ki rat i položaj nove Jugoslavije.

Ovu temu proučavamo da bi bolje upoznali: snage oslobođila kih armija — snage antifašisti kog bloka na elu sa SSSR-om, vojni ke i moralno-politi ke poraze fašizma, snagu i pobjedu antihitlerovske koalicije i ulogu i mjesto naše zemlje me u Ujedinjenim nacijama.

Ukratko razrađujemo sadržaj teme, koji se može koristiti pri proradi. Ona treba da obuhvati sledeće momente:

Borba malih naroda protiv fašisti ke agresije, za nacionalni opstanak i nezavisnost, za demokraciju i oslon na SSSR (otpor Gr ke, 27. mart itd.). Napad Njema ke na SSSR, pretvaranje imperijalisti kog u oslobođila ki rat — otadžbinski rat SSSR-a i stvaranje antihitlerovske koalicije (Sovjetsko-englesko-ameri ki savez).

Pojana borba i ustanci naroda porobljenih zemalja na poziv Kom. partije protiv okupatora i domaćih izdajnika (Jugoslavija, Norveška, Poljska, Francuska, Gr ka, Albanija, Belgija, Danska itd.). Potpora demokratskih snaga slobodoljubivih zemalja (ratni napor i radni kih i naprednih

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 6/13, k. 1012.

² Odnosi se na konferenciju političkih rukovodilaca brigada, bataljona i samostalnih jedinica održanu u Stabu 19. udarne divizije, uz prisustvo komesara 8. udarnog korpusa NOVJ Boška Siljegovića (vidi dok. br. 39).

snaga Engleske, Amerike i Kanade). Pristupanje ujedinjenim nacijama Meksika, Brazilije itd.

Bitka kod Staljingrada i prelom u ratu. Narastanje moći i ugleda SSSR-a. Uvršćenje saveza (Moskovska i Teheranska konferencija). Proširenje veza (pakt sa Ehoslovačkom i sa Francuskom).

Pod udarcima Saveznika, prije svega Crvene armije, razbijanje fašističkog bloka. Otpadanje Hitlerovih saveznika, prelaz na stranu ujedinjenih nacija, a potom i učešće u borbi protiv Hitlera (Italija, Rumunija, Finska, Bugarska i najzad Maarska).

Uporedo sa porazima hitlerovskog fašizma, poraz i slom planova njegovih pomagača — svjetske reakcije (propast plana o srednjoevropskoj konferenciji na čelu sa Otom Habzburškim, neuspjeh na spremanju otvaranja drugog fronta i razbijanju saveza, pad i kriza izbjegličkih vlada Jugoslavije, Poljske, Papandrea itd.).

Udio porobljenih naroda u borbi Ujedinjenih nacija za slamanje fašizma. Stvaranje vojske, narodne vlasti, jedinstva naroda i nacionalnih vijeća. Doprinos u oslobodjenju svojih zemalja (Francuska, Poljska, Grčka, Albanija, Jugoslavija itd.).

Među porobljenim narodima naša zemlja zauzima prvo mjesto. (Pet faktora koje navodi drugi Kardelj u svom članku »Historijsko mjesto nove Jugoslavije«³).

Naša uloga na Balkanu, a i u Evropi: Ukazivanje na nov, poseban tip NOP. Stvaranje uslova za bratstvo balkanskih naroda, posebno za bratstvo slavenskih naroda.

Ciljevi oslobodilačkog rata: Uništiti hitlerovsku državu, njegovu armiju i njegov »novi poredak u Evropi«. Izvojevat i vojničku i moralno-političku pobjedu nad fašizmom. Obezbjediti mir i pravo porobljenim narodima Evrope i narodima koji se bore protiv fašizma, da sami odluče o svojoj sudbini, biraju sebi poredak i određuju svoje odnose sa drugim zemljama.

Sadašnji zadaci: Za ostvarenje ciljeva oslobodilačkog rata — dotu i fašizam u svim oblicima, osigurati pravo suvereniteta naroda, postići i mir — zaloga je pojačanje borbe Ujedinjenih nacija protiv Hitlerove Njemačke i uvršćenje saveza na čelu sa SSSR-om.

Za proučavanje ove teme poslužiti se sledećim člancima:

1. — »Historijsko mjesto Nove Jugoslavije« (Borba br. 32 koji se ve proučava).

³ Članak je objavljen u »Borbi« od 16. decembra 1944. godine.

2. — »Tri godine rata« (Vojno-politi ki pregled br. 6) od Veselina Masleše. Ovaj lanak ukoliko ga imate.
3. — »Moralno-politi ki poraz fašizma« (Borba br. 18).
4. — »Plodna godišnjica Teheranskog sporazuma« (Borba br. 18).
5. — »Sovjetsko-francuski pakt zna ajan doprinos za pobjedu nad Hitlerom i obezbe enje mira poslije rata« (Borba br. 28).
6. — »Poljski Nacionalni komitet jedini predstavnik poljskog naroda« (Borba br. 33).
7. — »Nesalomljiva volja gr kog naroda u borbi za slobodu« (Borba br. 19).
8. — »Najnoviji uspjesi Crvene armije lišili su njema ku i poslednjeg saveznika« (Borba br. 41).
9. — lanci o Albaniji (Borba br. 33, 35) od pukovnika Velje Stojni a.
10. — »Oružano bratstvo naše i bugarske vojske« (Borba br. 31).
11. — »Suština i zna aj naše politike bratstva naroda« (Borba br. 26).
12. — Govori i zapovjesti Maršala Staljina.

II. tema:

Naša regularna vojska i zadaci.

Tema e obuhvatiti o jedinstvenom stvaranju naše Armije, o njenoj duboko demokratskoj narodnoj suštini, o disciplini u našoj vojsci, o njenom komandnom kadru i odnosu vojnika i starešina, o ulozi i pomo i naše narodne vlasti prema našoj vojsci i odnosima prema organima narodne vlasti i našim daljnjim zadacima.

Prou avanjem teme ona e nam pomo i u vrš enju naših jedinica, boljem shvatanju sadašnjih zadataka u vezi sa uvanjem tekovina i borbom za potpuno oslobo enje kao i poja anju discipline. Naro ito podvu i naš pravilan odnos prema narodnoj vlasti.

Služiti se slede im materijalom:

1. — »Naša regularna Armija« (Brošura od general-lajtnanta Fjodora Mahina).
2. — »Odnos vojnika i starešine« (Narodni vojnik br. 11).
3. — » uvajmo vojni ke tajne« (Narodni vojnik br. 14) i »Ne otkrivajmo vojne tajne« (Borba br. 41).
4. — »Više pažnje i poštovanja prema narodnim vlastima« (Narodni vojnik br. 14).
5. — »Sve snage za oslobo enje i izgradnju domovine« (Naprijed br. 84).

III. tema: Federalna Srbija u Demokratskoj Federativnoj Jugoslaviji.

Služiti se slede im materijalom:

1. — Izveštaj o radu Glavnog NOO Srbije i o radu predstavnika Glavnog NOO Srbije na II zasjedanju AVNOJ-a. (Brošura od Dr. Blagoja Neškovića)
2. — Odluke Srbije. (Borba br. 1)
3. — Značaj odluka zasjedanja Antifašističke skupštine Srbije. (Naprijed br. 80)
4. — Narodni parlament Srbije. (Narodni vojnik br. 8)

Na konferenciji komesara uoeno je da se politiki rad odvija bez dovoljno plana i pripreme komesara za održavanje pojedinih tema. Pri proradi ovog plana, svestranom i brižnom pripremom za proučavanje tema i održavanje referata, taj se nedostatak otkloniti. Ne samo da je dovoljno da se komesari koji podnose referat po postavljenoj temi pripreme i održe je, već je potrebna svakidašnjica, stalna i planska pomoć viših rukovodioca nižim rukovodiocima i borcima. Naša je borba razviti slobodne ljude koji se otvoreno i slobodno izražavaju o svim problemima, o politici i pitanjima u svijetu i našoj zemlji, o našim odnosima sa susjedima, o tekovinama naše borbe i uopšte o zbivanju današnjice. I radi toga politiki komesari, kao organizatori rada i života u našim jedinicama, odgajiva i boraca, tuma i narodnih interesa, moraju još više njegovati i razvijati te osobine naših boraca, putem stalnih otvorenih i slobodnih diskusija na konferencijama i ličnim svakidašnjim kontaktom.

Poznato je da se politiki rad ne sastoji samo iz postavljenog plana i proučavanja određenih tema. On je širok i svestran. Pitanje discipline, pokretljivosti jedinica, odnosa, proučavanja i pitanja centralne štampe, pitanja vijesti, lokalne štampe, pomoć i rada sa narodom i narodnim vlastima, stalni su zadaci koje politiki komesari u svom radu tumače i riješavaju.

U kulturno-prosvjetnom radu težište baciti na likvidiranje nepismenosti koja je vrlo velika u našim jedinicama. U vremenskom periodu u kojem je postavljen plan političkog rada i nepismenost se može i treba likvidirati u našim jedinicama. To postaviti na bazi drugarskog udarnog takmičenja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar—pukovnik:
Petar Babi

BR. 46

IZVEŠTAJ REFERENTA ZA PROPAGANDU 31. NOU DIVIZIJE OD 14. JANUARA 1945. PROPAGANDNOM ODSEKU ŠTABA 9. KORPUSA NOVJ O PROPAGANDNOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U DIVIZIJI¹

Politi kom komesaru XXXI divizije

Š T A B
XXXI DIVIZIJE IX KORPUSA
NOV I POJ

Referat za propagandu
Na položaju, 14. jan. 1945.
Br. P-9/45

Predmet: *14-dnevni kult. — prosv.*
izveštaj

ŠTABU IX KORPUSA NOV I POJ
Propagandni odsek

na položaju

1. Pošto je u periodu od poslednjih 14 dana priklju ena IX korpusu italijanska divizija »Garibaldi«, postavili smo sebi zadatak da objasnimo borcima i civilnom stanovništvu zna aj priklju enja. U tom cilju priredili smo miting u s. Novaki, na koji smo pozvali i naše ranjenike. Miting je sasvim dobro uspeo. Naša nova muzika² odsvirala je nekoliko novih komada.

Kulturno-prosvetni odbori su organizovani po svim bataljonima naših brigada, i u onima koji su direktno pot injeni diviziji. Isto tako su organizovani u udarnoj eti, pokretnoj bolnici i radionicama. Za to vreme smo posetili sva tri bataljona Vojkove brigade,³ udarnu etu, dopunski bataljon, inž. tehni ki bataljon, bataljon za vezu i zaštitni bataljon. Po svim jedinicama održali smo kulturno-prosvetne sastanke na koje

¹ Original (pisan na mašini, na slovena kom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 276/VI, a snimak u Arhivu VII, film 191/207—209.

² Iz izveštaja Propagandnog odseka 31. NOU divizije od 30. septembra 1944. vidi se da je u tom periodu pri štabu te divizije formirana muzika od 5 lanova. Ova muzika je, verovatno krajem septembra prešla u sastav Propagandnog odseka 9. korpusa NOVJ, te je tako nastala potreba za formiranjem nove muzike (vidi izveštaj Propagandnog odseka 9. korpusa br. 723 od 4. decembra 1944. i izveštaj Dopisni ke sekcije 31. divizije od 12. novembra 1944. u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 89T).

³ To jest: 16. slovena ke NO. brigade »Janko Premrl-Vojko«.

smo pozvali sve borce koji su bili slobodni. Vojni dopisnici su tako e imali intervju s junacima, koje je zatim fotografisao vaš foto-reporter koji je dodeljen našoj diviziji.

2. članovi kulturno-prosvetnih odbora izabrani su prilično planski. Zastupani su borci i rukovodioci. I broj članova prilagođen je pokretljivosti, odn. prilikama u kojima se jedinica nalazi. Uprkos tome odbori nisu dosada dovoljno obavljali svoj posao. Njihova aktivnost je bila nedovoljno povezana s našom borbom i sa unutrašnjim i spoljnopolitičkim događajima. Dakle, rad nije bio pravilno usmeren. Uprkos tome što članovi, uzevši u celini, imaju volju za kulturno-prosvetni rad, još nemaju dovoljno razvijenu osjećaj odgovornosti. Politički komesari nisu u punoj mjeri svesni toga da su oni odgovorni za rad jedinice. Ni inicijativa boraca još nije na dovoljnoj visini. Odbori ne znaju zainteresovati borce i ne znaju im o igledno prikazati značaj i važnost kulturno-prosvetnog rada. Cirkulare su tako e proučavali nedovoljno planski i nisu ih konkretizovali. Na ove slabosti smo upozoravali pojedine članove, kao i političke komesare, prilikom svojih poseta. Na sastancima koji su održani u svim bataljonima određivali smo pravac, cilj i značaj kulturno-prosvetnog rada. Održani su tako e sastanci brigada i kulturno-prosvetnih odbora. Da bismo što bolje pokrenuli rad sazvali smo tako e sastanak divizijskog kulturno-prosvetnog odbora kome su prisustvovali predstavnici brigadnih i bataljonskih kulturno-prosvetnih odbora (oni koji su direktno potčinjeni diviziji). Divizijski kulturno-prosvetni odbor broji 14 članova. Za predsjednika je bio postavljen drug Osi Vojko. Sastanak je bio jako dinamičan. Prisutan je bio i komesar naše divizije drug Istok.⁴ Zaključci koje smo na sastanku doneli su sledeći:

- 1.) Naš rad ćemo usmeriti u određeni cilj.
- 2.) Povezati ćemo se s partijskom organizacijom.
- 3.) Kulturno-prosvetni odbori moraju postati aktivni i moraju zainteresovati mase.
- 4.) Politički komesari moraju postati aktivniji.
- 5.) Proračunati ćemo članke i cirkulare koji se odnose na kulturno-prosvetni rad.

Diskutovali smo o različitim poteškoćama i greškama koje su se pojavile na pojedinim sektorima kulturno-prosvetnog rada.

3. Rad po sektorima: zidne i džepne novine.

U svakom našem bataljonu imamo zidne novine. Uzevši u celini, sarađuje u njima jedna četvrtina drugova, uglavnom boraca. U nekim bataljonima zainteresovali su borce odgovarajućim satirama, pesmama i slikama i tako reći izazvali odziv (npr.

⁴ Ivan Franko

osudili su spavanje i lenjivost na kulturno-prosvetnom polju). Neke jedinice imale su zidne novine nedovoljno zanimljive. Savetovali smo da poveaju njihovu raznolikost. U poslednje vreme pokazalo se prilično poboljšanje. Općenito su zidne novine razvijenije od džepnih. Međutim, u poslednje vreme pošli su naši borci življe sastavljati džepne novine, na što su uticale i vremenske prilike kao: mraz, sneg, bura i led. Tako se npr. dogodilo da je zidne novine odseka naše divizije odneo vetar. Obnovili smo ih a istovremeno započeli rad na džepnim novinama. Zidne novine su borci upotrebljavali za otklanjanje individualnih slabosti, za sprovođenje kampanji kao: mobilizacija, jačanje borbenosti, discipline, autoriteta rukovodilaca—oficira. Primetili smo tako i članke koji su objašnjavali značaj priključenja italijanske divizije IX korpusu. Zidne novine su doduše imale vaspitni značaj ali su bile nedovoljno povezane sa unutrašnjim i spoljnopoličkim događajima. Skretali smo borcima pažnju na ove slabosti.

Uzevši u celini, borci u našoj diviziji pokazali su priličnu inicijativu kod džepnih i zidnih novina. Sigurno bi na tom području postigli mnogo više ako ne bi bilo gore navedenih slabosti i uzroka. Ukupno je bilo u diviziji napisanih oko 200 članaka za zidne i 50 za džepne novine. Najbolje zidne novine je napisala Vojkova (naročito III bataljon). Za zidne novine⁵ je najbolja Prešernova⁶ (I bataljon). Pošto se dopisi razmenjuju između bataljona, došlo je do međusobnog takmičenja a iz toga i napredak.

Oglasnih dasaka zbog vremenskih neprilika nije bilo. Gradnikova⁷ nije izdala ni jedne džepne novine, što opravdava preopterećenjem vojnim dužnostima i vremenskim neprilikama.

4. Mitinzi. U diviziji je bilo:	12 mitinga
Stab divizije (odseci)	.1
Inžinjersko-tehnički bataljon	.1
Gradnikova	.1
Prešernova	.3
Vojkova	.6

Trudimo se da kod naših mitinga otklonimo šablonizam. Do sada se uvek događalo da su naši borci pri sastavljanju programa uzimali u obzir sve tačke koje su više ili manje savladali, bez obzira na sadržaj, političko jezgro, cilj i značaj. Na osnovu toga videli smo da su naši mitinzi bili zaista neplanski. Naglašavali smo borcima da program treba da bude pripremljen unapred i da ga određuju kulturno-prosvetni odbori na svojim sas-

⁵ Verovatno se misli na džepne novine.

⁶ To jest: 7. slovena ka NOU brigada »France Prešeren«.

⁷ To jest: 3. slovena ka NOU brigada »Ivan Gradnik«.

tancima. Program kulturno-prosvetne priredbe treba da bude samo dopuna i podrška govoru, a sve skupa neka izražava cilj koji nameravamo posti i. U tom pogledu je, npr., Vojkova ve postigla nešto uspeha kada je priredila miting u cilju raskrinkavanja doma ih izdajnika i okupatora. itav program je bio u skladu s tom kampanjom (ske »Bedak« itd.).⁸ Najavljiva je sadržaj povezao i publici ve unapred objasnio ta ke.

Prime uje se nedostatak kra ih prizora i ske eva koji bi jako odgovarali našim pokretnim jedinicama. Naglašavali smo da mitinzi treba da budu aktuelni i u skladu s politicom linijom. Sve slabosti proisti u iz neaktivnosti kulturno-prosvetnih odbora. Pevanje na našim mitinzima nije kvalitetno i gotovo ne ujemmo nikakve nove pesme.

5. *Pevanje.* Pitanje pevanja je u našim jedinicama jako aktuelno. Peva oko 30% drugova i još to ve im delom stare pesme, naro ito narodne. Pokazao se nedostatak horovo a. Naša divizija nije u punoj meri iskoristila te aj za horovo e,⁹ zato e u slede em terminu poslati 9 drugova. Na taj na in e svaki naš bataljon imati horovo u borca. Borce Gradnikove brigade je apsolvant vašeg te aja nau io nekoliko partizanskih pesama. U našim jedinicama smo naglašavali zna aj dobrog pevanja kao podstrek našoj vojsci. U našim jedinicama nedostaje nota jer do sada, uzev u celini, nisu znali baratati njima i ceniti ih. U kulturno-prosvetnim odborima postavili smo lanove koji su odgovorni za note i literaturu.

K r u ž o c i z a o t k l a n j a n j a n e p i s m e n o s t i

Uveli smo tako e kružoke pomo u kojih emo pokušati da otklonimo nepismenost u našoj vojsci. Delimi ni uspesi su se ve pokazali, naro ito u našem zaštitnom bataljonu, gde sposobni drugovi podu avaju nepismene. Podstrekavaju za pisanje i one koji znaju samo donekle da pišu.

6. *Literatura.* Poslednjih 14 dana primili smo prilijan broj literature koja je uglavnom bila zaostala. Podelili smo je s obzirom na brojno stanje i potrebe naših jedinica, poslali na teren preko obaveštajnih patrola i tako e u uporišta u Gorenjsku i u Dolomite. Nedostaje naro ito letaka, zbog ega smo ih i sami nešto izdali. Uputili smo ih nedi evcima, etnicima i domobrancima. U njima smo pisali o amnestiji.¹⁰

7. *Sport.* Na predlog komandanta IX korpusa¹¹ po eli smo formirati divizijsku reprezentaciju za nogomet. Nabavili smo nogometnu loptu. im vremenske prilike povoljnije budu,

⁸ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 92, pod br. 1170.

⁹ Vidi napomenu br. 21 uz dok. br. 1.

¹⁰ Vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, NO tisk. f. D/V—4.

¹¹ Komandant je bio Jože Borštnar.

mjeseca na etni ke bande Draže Mihailovi a u odbrani Tuzle,³ divizija je imala osetne gubitke.

Sem popune novomobilisanim sa Tuzlanskog podru ja, krajem mjeseca divizija se popunila sa 500 novih boraca iz Srbije. Ovim je divizija riješila u nekoliko najvažniji problem popune.

U vezi s tim pred partijske organizacije brigada postavili su se zadatci pravilno primanje i vaspitanje novih boraca. U emu se uspjelo kod boraca koji su došli prvom polovinom mjeseca.

Pitanje dezerterstva nije bilo atkuelno iako je bilo pojedina njih slu ajeva a koje je svojstveno za borce koji su došli iz »Zelenog kadra«.⁴ Dezerterstvo je uslovlila u manjoj mjeri nedovoljna briga o borcima od strane politiki rukovodioca, što važi za sve brigade. Nije prešlo u problem zahvaljuju i svesrdnom zalaganju Partijske i SKOJ-evske organizacije.

Drugovi iz okoline Gra anice iz »Zelenog kadra« dobro su se snašli, iz okoline Grada ca vrlo slabi i skloni dezerterstvu, tako isto i iz okoline Tuzle.

Drugovi primljeni iz 13 SS divizije su vrlo dobri kao drugovi, naro ito dobri vojnici i ve i dio njih su niži vojni rukovodioci (desetari i vodnici).

Pred partijske organizacije 18 i 21 brigade postavilo se održati moral, borbenos i disciplinu (ta nost i brzina). Iz toga proisti e važno pitanje omasovljenja [i] borbenosti, u emu su se založile partijske i SKOJ-evske organizacije. U 17 brigadi se poslednjih akcija na etni ke bande u okolini Tuzle uspjelo. U uspjelim akcijama pri razbijanju etnika, od 18 mrtvih i 36 ranjenih nije bilo ni jednog druga me u njima iz komandi eta pa na više. Ovo je zaista jedini primjer do sada i pokušaj ispravljanja ranije vo enog nepravilnog.kursa, u emu je postignut potpun uspjeh.

Neshvatanje ozbiljno a i nedovoljno ta na obavještenost od štabova 18 i 21 brigade štabovima bataljona pa na niže, a i zbog neprocjene vojni ke situacije štabova bataljona i važnosti

decembra su oslobodile s. Colopek i s. Trši (kod Zvornika), 16. decembra sela Vratolomac, Zmajevac, Kulu-Grad i Mla evac (kod Zvornika) a 20. decembra u estvovala u osloba anju Zvornika i Drinja e (vidi tom IV, knj. 31, dok. br. 6, 64, 71, 72, 80, 90, 92, 146 i 147).

⁵ Odnosi se na borbe od 21. do 29. decembra 1944. protiv etnika u rejonu isto no od Tuzle (vidi tom IV, knj. 31, dok. br. 91, 97, 106, 121, 123, 146 i Arhiv VII, reg. br. 54—5, k. 1258).

⁴ Kvislinška vojna organizacija sastavljena od profašisti ki orijentisanih Muslimana (vidi tom IV, knj. 29, dok. br. 3, objašnjenje br. 6).

odbrane ovog za nas važnog političkog, vojnog i ekonomskog centra u Istočnoj Bosni dovelo je ne samo do nesamoinicijative štabova bataljona i komandi eta ve u manjoj mjeri i štabova brigada. Zato je štab divizije na osnovu toga postavio oštro sa objašnjenjem štabovima brigada.

U ovom periodu rukovodioci nisu dovoljno pratili događaje pa s tim nisu mogli preneti na niže, te se u tom mnogo zaostalo. Ovo je zahvatilo itavu diviziju.

Težište itavog rada bi e idu eg mjeseca savladati protekle događaje i kora ati uporedo sa nastupaju im.

U vezi nedovoljne brige o borcima i zaostajanja za događajima autoritet političkih rukovodioca, po ev od štabova brigada pa na niže, snizio se i došao u pitanje. Ovo je najkarakteristi nije u 21 brigadi.

Uslijed gubljenja (izbacivanja iz stroja) komandnog kadra pitanje popune istog u 18 i 21 brigadi bilo je aktuelno ali nije prešlo u problem i odmah je riješeno.

Ranije nepravilna procjena kadra, tj. nedavanje drugovima one dužnosti za koju imaju najviše volje i sposobnosti dovelo je do radikalnih promjena manjim djelom u 17 brigadi (zamjenik intendanta brigade drug Osman Muharemovi postavljen je za zamjenika komandanta bataljona), a ve im djelom u 21 brigadi postavljanjem komesara bataljona druga Ahmeta Ibrahimovi a za komandanta bataljona, a komandanta bataljona druga Hasana Šiljka za komesara bataljona. Ovo je ja e izraženo u ovoj brigadi kod nižeg vojno-politi kog kadra.

Nužno je došlo kod sve tri brigade postavljanje nižeg vojnog kadra na političke dužnosti zbog oskudice u njemu. Ovo je najizrazitije u 17 brigadi, ali se ispoljilo da izbor političkih delegata nije dao željene rezultate. Nije se imalo dovoljno u vidu daljnje razvijanje drugova na tim dužnostima.

Na sastanku Divizijskog komiteta održanom 3 i 4 decembra 1944 g. postavljeno je pred štabne partijske jedinice da žive redovnim partijskim životom jer su ranije u tom najviše ramljale. Ovog mjeseca se živjelo redovno.

Postavljeno je da poja aju planski političko-teoretski rad (usmenim referisanjem tema). Pokazalo se da vojni rukovodioci nisu u stanju da spremne referate iako osnovne stvari razumiju.

Postavljeno je u zadatak prerada materijala koji se obrađuje na nižim i srednjim partijskim kursivima. Od ovoga je u nekoliko otstupila Partijska organizacija 17 brigade, s tim što je uzela samo ekonomski razvitak društva i nepredvi eni na sastanku materijal: Govor druga Staljina na 27-godišnjicu Ok-

tobarske revolucije i zaključke Oblasnog partijskog savjetovanja.⁵

Brojno ojačanje pa kroz to i ostalo potrebno postalo je problem omasovljenja Partijske organizacije 21 brigade. Npr. procentualno uzevši 10% imala članova KPJ od brojnog stanja brigade.

Organizaciona formacija jedinice štaba divizije, koja je došla kao direktiva od Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije,⁶ nije sprovedena u potpunosti u djelo. Naime formirana su odjeljenja i radi se po direktivi, ali hirurška ekipa nema jedinice odjeljenja.

Divizijski komitet sastao se dva puta, gdje je donio plan rada za januar 1945 g. i rad Partijske i SKOJ-ovske organizacije, tj. težište rada usmjerio na političko-teoretsko uzdizanje i uzeo materijal iz proteklog perioda dogovora, s tim da omogućiti daljnje redovno i pravilno praćenje dogovora.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Divizijski komitet,
Ili⁷

⁵ Treće oblasno partijsko savetovanje KPJ za isto nu Bosnu održano je u Tuzli 27 i 28. oktobra 1944. Na njemu su pretresani aktuelni politički dogovori, uo čiji nedostaci u radu partijskih organizacija i postavljeni novi zadaci u vezi sa oslobođenjem i obnovom zemlje (vidi Arhiv VII, reg. br. 6—11/1, k. 461 i Arhiv IRP BiH, fond PK KPJ za BiH. a snimak originala u Arhivu VII, reg. br. 480—486).

⁶ Redakcija nije mogla da utvrdi na koju se direktivu odnosi.
⁷ Miloš

**IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 40. NO DIVIZIJE OD
14. JANUARA 1945. POLITI KOM KOMESARU 6. UDARNOG
KORPUSA NOVJ O MORALNO-POLITICKOM STANJU I
VOJNOM, POLITI KOM I KULTURNO-PROSVETNOM RA-
DU U DIVIZIJI ZA PERIOD OD 20. DECEMBRA 1944. DO
10. JANUARA 1945. GODINE¹**

STAB XL DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
K. broj 41/1945
Dana 14/1 1945. g.

Predmet: politički izveštaj
za razdoblje od 20. XII. do
10. I. 1945. god. — dostavlja

POLIT. KOMESARU VI. KORPUSA NOVJ.

I. OPCI DIO

Jedinice naše divizije djelovale su u ovih 20 dana u po-
etku na sektoru Našica,² a potom na sektoru Virovitica.³

Na oba sektora naša Divizija sa injavala je spoljnu obranu
mostobrana kojeg je na Dravi kod Bar a na inila 233. Divizija
Crvene armije.

Na sektoru Našice naše snage su trebale da sprije e even-
tualni pokušaj neprijatelja da iz pravca Našice prodre prema
Podravskoj Slatini. No pošto neprijatelj nije osim manjih is-
pada iz uporišta bio na tom sektoru aktivan, do ve ih borbi
nije došlo.

Potom uslijed poja anog pritiska snažnijih neprijatelj-
skih snaga iz pravca Koprivnica — ur evac naša je Divizija
bila rokirana na severozapadnu stranu mostobrana s ciljem da
potpomogne onemogu avanje neprijateljskog prodora.

Na ovom novom sektoru vojni ki život naših jedinica se je
mnogo promjenio, pošto su operacije poprimile sasvim drugi

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1—1/2,
k. 1295.

² Re je o blokadi neprijateljskog garnizona u Našicama (vidi V
tom, knj. 36, dok. br. 88, 89 i 108 i knj. 37, dok. br. 35).

³ Odnosi se na borbe jedinica 40. divizije i 10. korpusa NOVJ, kra-
jem decembra 1944. i u januaru 1945, za odbranu viroviti kog mostobrana
od delova 1. koza ke konji ke divizije i ustaško-domobrantskih snaga (vidi
V tom, knj. 36, dok. br. 117, 126, 168 i 169; Arhiv VII, reg. br. 24—3, k. 557
i reg. br. 7—1/2, k. 486).

karakter nego dosadanje. Usled stalne vjerojatnosti neprijateljskog napada na širokom frontu, i usled potrebe da se mostobran brani pod svaku cijenu, mi smo morali da utvrdimo spoljnu liniju odbrane mostobrana da bi ju mogli uspešno braniti. Neprijatelj je tako er prestao sa svojim navalama vidjevši da ne možemo prodrijeti i ukopao se nasuprot našim snagama. To je današnjoj vojni koj situaciji dalo karakter nepomi nog rovovskog rata, nasuprot dosadašnjem pokretnom partizanskom ratovanju.

Ovo se znatno odrazilo na celokupnom životu naših brigada. Borci su se našli pred manje više novim zadatkom utvrivanja i držanja stalne frontalne linije. Samo ukopavanje pod sadašnjim vremenskim uslovima (mraz i snijeg) zahtjeva vrlo mnogo napora i vremena. I pored toga, dok je ranije u meuvremenu izme u akcije i borbi na terenu ve i dio boraca bio u kantonmanu, danas se 2/3 naših snaga nalazi stalno na položaju.

Uop e zna aj i veli ina vojnih problema u ovom periodu daleko je više morala zaokupiti život naših jedinica i boraca, tako da je za politiki ko-prosvjetni rad preostajalo znatno manje vremena nego ina e. A naro ito je novi rovovski karakter ratovanja znatno onemogu io politiki i kulturni rad u jedinicama u onim oblicima u kojima se on obi no odvijao (bataljonski sastanci, usmene novine).

II. POLITIKI RAD I STANJE U JEDINICAMA

Velik dio politiki kog rada u jedinicama bio je posve en objašnjavanju novonastale vojne situacije kao i objašnjavanju zadataka, koji u vezi s njom stoje pred borcima i pred jedinicama kao cjelina. Pritom je naro ito korišten dopis politiki komesara VI Korpusa br. 2501 od 21. XII. 1944⁴ u kom je sumirana vojno-politiki ka situacija i zadaci koji stoje pred jedinicama NOV. Novonastala vojna situacija traži od svakog borca i rukovodioca mnogo toga što on ranije nije morao da radi i da zna, te na što nije bio navikao. U prvom redu da se zna brzo i dobro ukopati. Ve ina rukovodioca i boraca je shvatila zna aj toga, no bilo ih je koji su se nemarno odnosili prema pitanju ukopavanja, ne shva aju i da e u rovu morati da provedu esto puta više dana i no i i da od pravilnog i u granicama koje dozvoljavaju vojni zahtjevi udobnog ukopavanja (pravljenja bunkera sa vatrom za odmor i spavanje) vrlo mnogo zavisi i njihova vlastita borbena sposobnost, kao i borbena sposobnost itave njihove je-

⁴ Tim dopisom je politiki ki komesar 6. korpusa NOVJ upoznao politiki ke komesare 12. i 40. divizije sa zadacima u uslovima savremenog ratovanja jedne regularne armije (vidi Arhiv VII, reg. br. 20—1, k. 482).

dinice. Komandant Divizije⁵ i ja obišli smo ve i dio utvr enih položaja naših brigada i pritom svagdje na terenu ukazivali na važnost pravilnog utvr ivanja isti u i za primjer one koji su zna aj utvr ivanja najpravičnije shvatili i najbolje se utvrdili.

Mogu da kažem da pitanja koja sa sobom donosi novi nain frontalnog ratovanja ni u kom slu aju ne e biti nesavladiva za naše vojno-politi ko rukovodstvo. Naprotiv uveren sam da e ih ono u najskorije vrijeme postepeno potpuno svladati. Potrebno je samo više iskustva i nastojanja oko savladavanja osnova vojne nauke, na što se stalno upozorava.

Naša Divizija otpo ela je da vodi zajedni ke operacije sa Crvenom armijom, te se stoga pitanju najpravičnijeg odnosa izme u naše dvije bratske vojske, kako izme u boraca, tako i izme u štabova, posvetila najve a pažnja. Za te odnose može se re i da su na visini, puni me usobne ljubavi i povjerenja.

No neki neodgovorni pojedinci iz Crvene armije, krše i njenu disciplinu, u ine po koji put me u narodom sela u kojima se nalaze po neki ispad. Reakcionarni, profašisti ki raspoloženi slojevi nastoje da te izgrede iskoriste u svoje svrhe, šire i neraspoloženje prema Crvenoj armiji i SSSR-u. Suzbijanju ovih šteto inskih glasina posve uje se najve a pažnja. Po tom pitanju napisao sam jedan dopis svim polit, rukovodiocima da bi se u svim jedinicama razvila najšira kampanja raskrinkavanja izdajni ke tendencije ovih glasina, koje ti prikriveni neprijatelji šire, kao kampanja objašnjavanja istinskog karaktera Crvene armije, njene uloge u ratu za uništenje fašizma, njene pomo i našoj NOV i našoj zemlji.

Sam odnos izme u naše vojske i Crvene armije je vrlo dobar. Neobi no je vidljiva velika ljubav koju naši borci pokazuju crvenoarmejcima i obratno. Naši se drugovi danas osjećaju neizmjerio snažniji i samopouzdaniji, opšte je mišljenje koje se može na svakom koraku i u našim jedinicama i kod crvenoarmejiaca uti: »Samo dok padne Pešta, do i e ovamo više snage, tenkova, aviona i ka uša i za par dana bi emo u Zagrebu«.

Ovakovo raspoloženje u vrstilo je potpuno jednodušnost jedinica i stvorilo povoljan teren za politički rad. No same prilike otežavaju politički rad pošto se ve ina jedinica nalazi stalno na položajima, a niže polit, rukovodstvo se još nije snašlo u novim uslovima rada.

Prora ivan je tako er teku i materijal. Pritom vrlo dobro dolaze Bilteni koje izdaje štab Korpusa, samo šteta što ga ne dobivamo u nešto ve em broju primjeraka.

Stanje u jedinicama je dobro. Znatno je opao broj dezertera (58), koji su ve inom dezertirali ku ama. Borbenost je dobra.

⁵ Veljko Kova evi

Disciplina jedinica također zadovoljava. Ako uporedimo našu disciplinu s disciplinom Crvene armije ona ništa ne zaostaje, dapače je u nekom pogledu i bolja, pošto nema nikakvih ispada. Desio se je jedan slučaj pljačke u Viroviti koj brigadi. Prekršitelj je odmah uhapšen, pokušao je da dezertira u uronovac, ali ga je nedavno uhvatila patrola Osječke brigade.

Formalna disciplina se postepeno upornim radom podigla na priličnu visinu. Ona će s vremenom postati sve bolja.

Moral jedinica je dobar.

Obrađuju i po jedinicama gore navedene probleme i aktuelni politički materijal održan je slijedeći i broj sastanaka:

	Vodnih i etnih sastanaka	Bataljonskih sastanaka
Omladinska ud. brigada . . .	. . . 236	4
XVIII. ud. brigada . . .	. . . nepoznato	
Virovitička brigada . . .	. . . 159	5
Dijelovi pri štabu Divizije ..	. . . 25	/

III. KULTURNO-PROSVJETNI RAD

U granicama objektivnih mogućnosti rad na kulturno-prosvjetnom izdizanju pravilno se razvija i napreduje. Promjenjene okolnosti zakone su u stanovitoj mjeri i ovaj rad. No to je samo prolazna pojava, pošto će se u svim uslovima uvijek pronaći i mogućnost za razvijanje što punijeg i sadržajem bogatijeg života jedinica.

Pored toga što se već inače jedinica nalazi stalno na položajima, kulturno-prosvjetni rad koji i pomanjkanje tehničkih uslova. Papira i boja imamo sve manje a nigdje ne možemo da ga dobijemo. Također nedostaje još uvijek dovoljno politički aktuelnog pozorišnog materijala, no vjerujem da će se sada uslijed najtješnje veze sa Crvenom armijom moći i mnogo toga prevesti sa ruskog. Mi samostalno ne možemo za sada u tom pogledu učiniti ništa, pošto nam nedostaju prevodioci. Možda bi se preko Oblasnog komiteta⁶ moglo u tom pogledu učiniti nešto.

Pjevajući zborovi postoje u većini jedinica, pred njih je postavljeno da nauče nekoliko sovjetskih pjesama, samo što hladno vrijeme i pomanjkanje prostorija znatno otežavaju probe. U dijelovima pri štabu Divizije i pri štabovima brigada, gdje postoje najbolji uvjeti, kulturno-prosvjetni rad se vrlo intenzivno odvija. Dijelovi pri štabu Divizije dali su jednu vrlo uspješnu priredbu u selu Jošavi. Namjeravali smo u Virovitici dati

• Odnosi se na Oblasni komitet KPH za Slavoniju.

jednu ve u kulturno-prosvjetnu priredbu specijalno za crveno-armejce, ali su nas vojni ki razlozi sprije ili u tome.

Iz broja izdanih džepnih i zidnih novina može se videti da ovaj rad nipošto nije u opadanju.

U jedinicama je održano odnosno izdano

	Usmenih n o v i n a	Džepnih	Zidnih
Omladinska ud. brigada	12	49	18
XVIII. ud. brigada	/.	49	8
Viroviti ka brigada	4	34	5
Dijelovi pri štabu Divizije	/.	8	2
U k u p n o	16	140	33

IV. RAD I ZAPAŽANJA NA TERENU

Na sektoru Našice nailazilo se je po nekim selima (Feri-ancima, Vukojevcima, D. Moti ini) na jak uticaj neprijatelja, pošto prili an dio stanovništva tih sela imade mnogo svojih najbližih u ustašama. Neprijatelj preko tih petokolonaša vrši veliki pritisak na ostalo stanovništvo, koje bi se ina e odmah opredjelilo na stranu NOP. O tom sam izvjestio detaljnije u prošlom izvještaju.

U selima u kojima se sada nalazimo nema mnogo naroda, pošto je ve ina evakuirana. Na tom sektoru bez sumnje imade izdajni ka Ma ekova klika stanoviti uticaj. Djelatnost ovih petokolonaša o ituje se danas specijalno u klevetanju Crvene armije, u pretjerivanju ispada koje u ine pojedini neodgovorni crvenoarmejci. U tom klevetanju bez sumnje prednja i malogra anski dio stanovništva Virovitice, no i u nekim selima je ta struja vrlo jaka.

Težište politi kog rada na terenu prebacili smo upravo na suzbijanje tih šteto inskih glasina i objašnjavanje pravog zna-aja Crvene armije. U tom je postignut prili an uspjeh. Naravno, stvarno glavni uzrok tome je injenica da su slu ajevi nepravilnog ponašanja crvenoarmejaca prema narodu sve redi.

V. ODJE A, OBU A, ISHRANA I ZDRAVLJE

Odje a i obu a boraca je još uvijek prili no slaba, iako smo u zadnje vrijeme dobili prili nu koli inu engleskog odijela i cipela, koje i dalje dolazi. No još uvijek imade u jedinicama prili an broj boraca slabo odjevenih, bez šinjela, bluze ili ti-tovke.

U brigadama imade još uvijek oko 200 drugova potpuno bosih, a tako er velik broj potpuno sa slabim i nepopravljivim cipelama. No nadamo se da e odijela i cipele i nadalje dolaziti, ime e se stanje mnogo poboljšati. Ishrana jedinica vrši se isključivo na kazanima. Jedino u izuzetnim slučajevima jede pojedina jedinica po jedan, najviše dva obroka po kućama.

Sama ishrana je dobra i kvalitetno i kvantitetno, jedino što joj nedostaje soli. Neslana hrana je neukusna i borci je malo jedu.

Ishrana je organizovana preko intendanture, koja pri Diviziji i brigadama funkcioniše pravilno. Jedino po bataljonima imade slučajeva da se pojedini intendanti nisu snašli u novim uslovima doturavanja hrane na položaje. Bilo je slučajeva da hrana ne dođe pravovremeno na položaj. No po ovakovim se propustima energiji ne udarilo.

Pregledavaju i artikule koji dolaze u intendanturu Divizije iz ekonomskih slagališta primjećene su više puta nedozvoljene nepravilnosti. Na primjer, hieba je esto vrlo slabo pečeno, pljesniv, gnjecav i u njemu se nalazi raznih krpa i komadi drvetva.

Tako er u intendanturu Divizije dolazi esto puta manja količina važnih artikala, kao sol, šećer, koža, nego što je u pratnji naznačeno.

Zdravlje boraca zadovoljava. U jedinicama se nije pojavio ni jedan slučaj neke zarazne bolesti. Imade među njima an broj lakših oboljenja kao prehlada i gripa, koji potiču od slabe odjeće i obuće velikog dijela boraca.

Trupni sanitet funkcioniše pravilno i zadovoljava. Dosađajući referent saniteta dr. Rupena, koji imade najviše zasluga za srećivanje saniteta u Diviziji, nalazi se momentalno u štabu Korpusa, dok njegovu dužnost vrši privremeno drug Bakota Mate, referent saniteta Omladinske ud. brigade.

v. RAD ŠTABOVA

Rad štaba Divizije odvija se pravilno. Novi komandant se sve više snalazi i izgleda da e zadovoljiti na svojoj dužnosti. Koordinacija unutar samog štaba je dobra. Odnos štaba Divizije prema štabovima brigada je dobar i obratno, izuzev komandanta XVIII. ud. brigade, koji je usled svoje prepotencije omalovažavao štab Divizije, te se nastojao izvući ispod kontrole. Radi toga održano je nekoliko sastanaka i savjetovanja na koji su mu ukazane njegove greške, posle čega se vidno osjeća njegovo nastojanje da se popravi.

U štabu XVIII. ud. brigade nedostaje načelnik. Tražili smo već usmeno od drugog komandanta Korpusa⁷ da se na tu duž-

⁷ Komandant 6. udarnog korpusa tada je bio Mate Jerković.

nost postavi drug kapetan Milan Skori , koji se sada nalazi na dužnosti nastavnika nižeg pješadijskog kursa II. oficirske škole, pošto smatramo da bi on na toj dužnosti najbolje zadovoljio.

Dosadašnji na elnik štaba te brigade drug kapetan Ujevi Ivo povratio se je ovih dana iz bolnice. Me utim pošto je njegovo zdravlje vrlo slabo još uvijek, potrebna mu je bar za neko vrijeme neka dužnost u kojoj ne bi bilo mnogo pokreta i napora.

VI. RAZNO

Pitanju izdizanja kadrova kako vojnih tako i političkih posve uje se velika pažnja. U tu svrhu održavaju se pri štabu Divizije pješadijski podoficirski kurs, pješadijski kurs za vezu i podoficirski intendantski kurs. članovi štaba obilaze stalno ove kurseve i kontrolišu rad u njima. Kursevi daju vrlo dobre rezultate. Kroz njih je steklo potrebno osnovno znanje ve nekoliko klasa podoficira.

Pri štabovima brigada održavaju se pod kontrolom komesara brigade izobrazbeni kursevi delegata koje, pored toga, prilikom obilaska jedinica kontrolišem ja i drugovi iz Polit, odjela.

U »Srpskoj rije i« broj 31 od 15 decembra 1944 god. navedeno je pogriješno da su se jedinice Crvene armije prilikom dolaska u Slavoniju susrele sa jedinicama XII ud. divizije, mjesto sa jedinicama naše Divizije. Prate i našu štampu borci i rukovodioci u jedinicama naišli su i na ovu neta nost i nerasporeženi su radi toga. Meni je više puta postavljalo više njih pitanje kako da se u centralnim listovima mogu donositi ovakve neta ne vijesti, naro ito kad naše brigade ve neko vrijeme u estvuju u zajedničkim operacijama sa Crvenom armijom, o emu me utim u štampi još nije ništa objavljeno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar — potpukovnik:
Ivan Vondra ek

M. P.

br. 49

IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 3. BRIGADE »MILAN ZECAR« OD 14. JANUARA 1945. POLITI KOM KOMESARU OPERATIVNOG ŠTABA ZA KOSOVO I METOHIJU O REZULTATIMA POLITI KOG I KULTURNO-PROSVETNOG RADA¹

POLIT. KOMESARU OPERATIV. ŠTABA ZA KOSMET

Priština

I pored svakodnevnog kratkog izveštaja o situaciji na terenu preko radio-stanice šaljem vam jedan opširni izveštaj o političkom radu u vojsci ove brigade i situaciji na terenu koji drži i kontroliše ova brigada. Politički rad u vojsci sprovodi se u dovoljnoj mjeri, najpotrebniji materijal izmeću u celokupnog materijala kojim raspolažemo prikupljen je, izvršen raspored prorade istog i pravilno raspodeljen po bataljonima, što je isti u inicijalima sa nalogom da se intenzivno nastoji za pitanje i proradu datog im materijala. Izmeću u svega materijala po momentu enju potrebno je prethodno dobro proraditi materijal i to:

- 1) Nacionalno pitanje (Staljin).
- 2) Nacionalno pitanje Jugoslavije u svetlosti N.O. Borbe (Tito).
- 3) Seljačko pitanje.
- 4) Borba naroda porobljene Jugoslavije.
- 5) Odluke AVNOJ-a.
- 6) Značaj odluka AVNOJ-a.
- 7) Knjigu »Tito«.
- 8) Borba za oslobođenje Jugoslavije.
- 9) Liniju N.O. Borbe opširno objašnjavati.
- 10) Sve brojeve »Nove Jugoslavije«² kojim raspolažemo.
- 11) Materijal na albanskom jeziku.
- 12) Raspored i način sprovođenja rada dostavljam komesarima bataljona, što je isti [dostaviti im] komesarima ista, kao i to da se politički aspekti po istima održavaju pod našim kontrolom komesara bataljona. Do sada se politički rad sprovodi sa zadovoljavanjem im rezultatom.

Politički rukovodioci kako po bataljonima tako i po istima ma prilikom raspolaženja političkim znanjima.

¹ Original (pisan na mašini, irilicom) u Arhivu VII, reg. br. 8/9. k. 1412.

² Odnosi se na asopis.

Kulturno-prosvetni odbori po bataljonima formirani su prije petnaest dana i izvršena raspodjela rada po sektorima, gde svaki od članova kulturno-prosvetnog odbora odgovara po svom sektoru i to:

- 1) Za Hor i Diletantsku grupu.
- 2) Analfabetski tečaj.
- 3) Predavanje naučnosa, istorija, zemljopis i t.d.
- 4) Džepne novine i listove.
- 5) Po higijeni.

Po svijema ta kama radi se uspešno.

Konferencije se održavaju svuda na terenu podruja ove brigade. Ne samo štabovi bataljona nego i komande eta su osamostaljene na svom reonu.

Narod sa vojskom blisko povezan, ne uzimaju i u obzir izuzetke.

Situacija na našem terenu je zadovoljavajuća.

Uo i pravoslavne nove godine Diletantska grupa dala je zabavu sa dva skeca, horskim pesmama i recitacijama, posjeeni smo bili više nego sala zahtijeva.

Priredba se je sprovela na opšte zadovoljstvo kako srpskog i crnogorskog tako i šiptarskog življa. Ulazak je bio besplatan svakom bez razlike.

Ukoliko u izveštaju nije ušlo nešto što bi trebalo da u e a meni nije poznato, to molim da mi naknadno reete šta sve treba još navesti.

Uz izvještaje napominjem i to, da je komesar II. bataljona drug Slavko Radovi nehoti no ranjen i nalazi se u bolnici, a pomoćnik komesara istog bataljona pozvat je od strane Operativnog štaba, pa molim ukoliko je moguće da odložite njegov dolazak tamo do ozdravljenja komesara tog bataljona.

Ukoliko odobrite javite preko radio-stanice.

s. F. — s. N.

Polit, komesar
Novo Vukosavljevi

14—1—945 god.

M. P.

br. 50

**PISMO POMO NIKA POLITI KOG KOMESARA 1. UDARNE
BRIGADE 13. NOU DIVIZIJE OD 14. JANUARA 1945. SVIM
POLITI KIM KOMESARIMA POTCINJENIH JEDINICA O
ODNOSU PREMA NARODU I NJEGOVOJ IMOVINI¹**

**STAB
I UDARNE BRIGADE
XIII DIV. XI KORPUSA NOVJ**
Broj: služb.
14.1 1945

SVIM POLITKOMESARIMA I UDARNE BRIGADE

Od kako su jedinice I Udar. brigade došle na teren Like-¹ životni uvjeti su se znatno poboljšali. Naši borci potpuno su se preobukli i što se ti e obu e i odje e došli smo u red regularnih vojska, a ishrana se je znatno poboljšala.

Usprkos povoljnijim uslovima za našu vojsku nego što su bili u Gorskom Kotaru pojavile su se negativne osobine u našoj brigadi, koje štetno utje u na ovaj narod, a narušava se red i disciplina i potkopava ugled naše vojske. Narod Like do ekao nas je o inski i dao je sve od sebe za poboljšanje ishrane, što se je o itovalo u svakodnevnim posjetama našim bataljonima. Omladina Like na svojim zborovima poduzela je kampanju popularizacije 13. Divizije odnosno I Ud. brigade i prosto nam je opjevala svaku našu akciju i svaki naš pokret. Jasno je da smo mi pokazali u prvo vrijeme ovom narodu koliko mi mrzimo neprijatelja, a volimo narod, što se je o itovalo u borbama na Prijeboju, Homoljcu i Ljubovu,³ te iz tih borbi izišli pobjednici, što nam je naro ito podigao ugled prave i hrabre narodne vojske.

Kako smo mi na terenima: Homoljac, ui a Kr evina, Jezerce i Ljubovo povoljno utjecali na taj narod s obzirom na naše držanje, tada je narod tih krajeva utjecao na nas još povoljnije, tako da [su] naša brigada i navedeni narod predstavljali takoreku jednu familiju. Tu se je o itovala uska povezanost sa na-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 3—1/8. k. 919A.

² Jedinice 13. NOU divizije, po nare enju Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske, prebacile su se u Liku po etkom novembra 1944 (vidi »Oslobodila ki rat«, 2. knj., str. 482—489 i tom V, knj. 35, dok. br. 2).

³ Odnosi se na borbe koje su jedinice 13. divzije NOVJ vodile protiv nema kih i drugih neprijateljskih snaga krajem novembra i u decembru 1944 (vidi V tom, knj. 36, dok. br. 56, 58, 73, 109 i 111; Arhiv VII, reg. br. 3—1, k. 119/10 i reg. br. 1—4, k. 1234B).

šom pozadinom kao i sa narodnim vlastima N.O.O-ima, koji su u svakom slučaju nama izlazili s voljom i na vrijeme u susret, a mi smo legalnim putem riješavali naše potrebe. Ovo su pozitivne strane vojnog, političkog i drugarskog odnosa naše brigade prema narodu Like i obratno, naroda prema našoj brigadi.

Nažalost u posljednje vrijeme stvar se je u nekim pogledima potpuno izmjenila. Od kako smo prešli na sektor na kojemu se sada nalazimo, ona harmonija između u naše brigade, narodnih vlasti i naroda ne vlada. Osim toga pojavile su se takorekve masovnije krajeve, koje se očituju na sitnicama i postale glavnom komunicacijom pravilnog odnosa naroda i vojske. To nije samo negativan odjek na ovaj narod nego toliko pa čak i više na vojsku. Sa takvim postupcima narušili smo red i disciplinu i pokrenuli krajeve, koja se je naglo omasovila. Ovakova pojava pokrenula je pitanje nezakonitog prisvajanja pojedinih artikala kod onih boraca, koji nisu imali ni pojma na takav postupak. Mislim re i sa time to da je u zahtjevu ovakog postupka bila mala količina nesvjesnih drugova, koji su dali povoda poštenim borcima.

Naši politkomesari kao i ostali rukovodioci nisu na vrijeme uočili ove pojave, a ako i jesu, aljkavo su se odnosili prema istima ili nisu shvatili važnosti suzbijanja pojave. Interesantno je da se ovakove stvari mogu danas dešavati, a da se na vrijeme ne uočavaju i ne suzbijaju, uz sve to što su nam ovakove injenice kroz čitavi tok naše borbe pred očima i što se iz dana u dan skreće pažnja na ovakove istupe. Razumljivo je da se ne pozivaju na strogu odgovornost odgovorna lica. To je radi toga, što smatramo da naši politrukovioci kao i ostali starješinski kadar svjesno griješe u tom pogledu.

U ovom pismu konstatovane su prije svega dobre strane od kako se nalazimo na sektoru Like, a poslije toga loše kod boraca I Ud. brigade. Sada ćemo se ukratko osvrnuti što treba učiniti da bi se to stanje popravilo, da bi postao pravilan odnos vojske i naroda, da bi vojska narod zavolila i obratno, narod nju.

1.) Održati mitinge u bataljonima na kojima treba riješiti čitavu stvar, koja se je u posljednje vrijeme desila. Mitinzi treba prije, prethodno da su organizovani, tako da bi mogla sva vojska diskutovati koliko je to štetno djelovalo i koliko bi štetno djelovalo kada bi se ovo produžilo. Ne smije biti niti jedan vojnik da ne bi shvatio odnosa Narodne vojske prema narodu i narodnoj imovini i da ne bi shvatio da je on branilac narodne imovine. Također se svaki vojnik mora upoznati koliko on sa takovim postupcima narušava sebi ugled, ugled Narodnog vojnika.

Politkomesar 13. Divizije⁴ skrenuo nam je pažnju u programu (mesečnom) političkog rada za mjesec januar od kolike je

⁴ uro Mati

važnosti pravilan odnos vojske i pozadine, u kome je tako er pokazan pravac kako i na koji na in treba pri i k toj stvari. Istovremeno u programu se kaže da je to za nas problem i poziva nas da se pri e k striktnom i pravilnom riješavanju istog. .

2.) Kod naših boraca treba izazvati ponos Narodnog vojnika, jer u protivnom, ako nema kod naše vojske ponosa, on niti ne vodi ra una da li e se ili ne e ogriješiti. Pred nama stoji perspektiva ulaska u gradove i to ne e biti za nas sasvim jednostavno. Narod oslobo enog teritorija, koji se nalazi u našim rukama skoro itav tok oslobodila kog rata, srodio se je sa vojskom i ne ulazi strogo u sitnice, dok e narod gradova, koji do sada nisu bili osloba ani, reagirati na svaki istup, odnosno ugledati se na naše postupke te prema istima odre ivati svoje stavove. Mislim re i sa time da mi moramo postati ponosni imena Narodnog vojnika.

3.) U vezi toga treba još jedanput i to temeljito skrenuti pažnju vašim pot injenim starješinama, koji u duhu odgoja naše vojske treba da djeluju neumorno svagdje i na svakom mjestu. Prije svega treba ove osobine da steknu navedene starješine, koji e poslije toga mo i pravilno djelovati na borce.

Skre emo pažnju i pozivamo na aktivan rad politkomesare ove brigade, kao i sve starješine, jer u protivnom biti emo prinu eni pozivati za svaki pa i najmanji i^tup na strogu odgovornost.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P. Pomo , politkomesara,
kapetan
Dane Lon ar

BR. 51

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE BOLNI KOG CENTRA BR. 2 OD 14. JANUARA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O RADU OVE ORGANIZACIJE¹

**PARTISKA ORGANIZACIJA
BOLNI KOG CENTRA BR. 2**
Sombor, 14—I—1945. god.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE
JUGOSLAVIJE

Šaljemo Vam izvještaj o dosadašnjem radu partiske organizacije u ovom centru.

Partiska organizacija nije postajala do 25. XII 1944. godine. Kada sam primila dužnost pomoćnika komesara ovog centra, prišla sam odmah na organizovanje partijskih elija i grupa.

Naša partiska organizacija za sada broji 76 članova KP. Od toga 15 stalnih članova i 61 ranjenik, od kojih je veći i broj nepokretnih. Stalni članovi sačinjavaju tri partiske elije i to: partiska elija uprave centra, koju sačinjavaju tri člana, pomoćnik komesara, komesar i upravnik.

b) Partiska elija pri upravi bolnice, koja se sastoji od 6 članova.

c) Partiska elija uprave bolničkog odeljenja u Torži, koju sačinjavaju tri člana: komesar, komandant i upravnik.

Još preostaju tri člana stalna koji za sada pripadaju ranjenim grupama, jer nemaju mogućnosti da za sada organizuju svoje partijske elije, a ti su komesar i komandant bolničkog odeljenja u Staparuu i komesar u Starom Sivcu.

Ranjenici članovi KP dele se u 6 partiskih grupa, svaka partiska grupa ima svoga sekretara. Među pokretnim članovima partije podeljen je pravilno rad po sektorima. Na nepokretne članove prenose se direktive i rad, tako da ne bi oni bili neobavešteni o partiskom radu u bolnici.

Jedino u Staparuu još ne postoji partiska grupa, pošto je to odeljenje pre dva dana organizovano.

Posle organizovanja partiskih elija i grupa otvoren je Biro elija koji se sastoji od šest članova, pomoćnika komesara, komesara, rukovodioca SKOJ-a i još najbolja tri sekretara. Među članovima Biroa pravilno je napravljena raspodela rada po sektorima. Biro se sastaje svako deset dana i na tim sastancima

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRP Jugoslavije, reg. br. 14, fond CK KPJ.

pretresa rad partiskih organizacija, o stanju u bolnici i rešava razne probleme i donosi zaključke o svemu što se tiče Partije i o radu same partiske organizacije.

Sektore rada uzeli smo sledeće:

- a) Politički sektor,
- b) Organizacioni sektor,
- c) SKOJ i kandidati,
- d) Kulturno-prosvetni rad,
- e) Medicinski sektor,
- f) Higijena,
- g) Disciplinski sektor.

Disciplinski sektor smo uzeli mesto vojnog sektora, pošto u bolnici ne možemo uzeti u potpunosti vojni sektor.

Partiski sastanci održavaju se redovito. Radni sastanci svako osam dana a teoretske nastojimo održavati što češće. Naravno pažnju smo posvetili teoretskoj izobrazbi naših članova, pošto su većinom svi mladi članovi KPJ. U planu imademo za proračunavanje: »Nacionalno pitanje« od **Tita**, KPJ u Narodno-oslobodilačkoj borbi, Odluke AVNOJ-a koje su donešene na drugom zasjedanju i organizaciono pitanje KPJ. Povrh sastanaka grupa i Biroa održavamo i sastanke sekretara svako osam dana, tako da imamo pregled o radu pojedinih grupa. Rad Partije se odnosi u pogledu političkog rada među ranjenicima, kulturno-prosvetnog itd. Manje se sada može odvijati negodovanje po pojedinim pitanjima, kao na primer same ishrane i tome slično. Nastojali smo da u svakoj sobi bude po jedan član KP ili skojevac koji vrši dužnost sobnog starešine i radi politički među ranjenicima svoje sobe. Rad partiski pre opšte nije postojao, tako da su se neki članovi prosto izgubili među masom. Sam komesar, koji je pre bio Simić, nije davao nikakvu podršku članovima Partije koji su tražili i predlagali da treba okupiti članove KP i stvoriti organizaciju, tako da bi mogli raditi i sa svojim radom pomoći samu upravu i popraviti stanje bolnice. To je ostalo sve na mrtvoj tački i drugovi partijci postali su bespomoćni. Oni su tražili pomoći i raspitivali se da li postoji kakva partiska organizacija u samom mestu. Pošto se nisu mogli kretati iz kruga bolnice bili su i dalje prepušteni sami sebi. Sama neaktivnost bivšeg komesara dovela je do nekih posledica. U nekim bolnicima odeljenjima koja se nalaze u selima a pripadaju centru bili su postavljeni komesari nepartijci, koje je postavio na dužnost MNOO² iz tih sela, tako da drug komesar opšte nije imao pregleda, tako da se u tim odeljenjima bilo pojavilo pijančenje na veliko i još neke nepoželjne stvari.

⁵ mesni narodnooslobodilački odbor

U tim odeljenjima sada postoje komesari članovi KPJ koji su postavljeni od strane uprave centra.

Jedino je poteškoća u pronalaženju članova Partije među ranjenicima pošto nemaju sobom neke druge karakteristike.

Posle otpuštanja iz bolnice svakog člana Partije šaljem sa njim podatke o vladanju i radu za vreme boravka u bolnici.

Naša partijska organizacija ovde je povezana sa OK za Bačku.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar Part. org.
Ankica Mikuli

BR. 52

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIKOG KOTESARA 14. OMLADINSKE BRIGADE 29. NOU DIVIZIJE OD 16. JANUARA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U BRIGADI¹

**POM. POLITKOTESARA
XIV HERC. OML. NOU BRIGADE
16. I 1945. g. s. Trnovo**

Dragi drugovi,

Šaljem vam izvještaj o radu i stanju part. organizacije ove brigade, o njenom razvoju od 10. novembra 1944. g. do sada.

U brigadi sada ima 19 part. članova sa 145 članova partije (od kojih 5 drugarica), 20 kandidata i 159 članova SKOJ-a.

Novoprimljenih partijaca od formiranja brigade,² za 4. mj., bilo je 53 (u toku od 10. nov. prošle do 10. jan. ove godine primljena su 32). Za isto vrijeme od 4. mj. poginulo je 10 partijaca, 2 kandidata, 16 skojevaca i neobuhvaćeni 41 borac. Van brigade upućeno do sada u druge jedinice ili na teren 20 partijaca,

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 3—1/7, k. 1153.

² Brigada je, po naređenju Štaba 29. udarne divizije NOVJ, formirana 4. septembra 1944. od jednog omladinskog bataljona i tri bataljona Južnohercegova kog NOP odreda (vidi IV tom, knj. 29, dok. br. 28).

2 kandidata i 103 skojevca, dok je u našu brigadu iz drugih jedinica došlo 14 partijaca. Do sada je svršilo part. kurs 12 drugova, koji su se na kursu dosta slabo pokazali. Ina e ih u brigadi sa svršenim part. kursom ima ukupno 28 drugova.

19. novembra održali smo prvo brigadno part. savjetovanje³ na kome su bili: 1 član Ob. komiteta Partije,⁴ 1 član Ob. komiteta SKOJ-a,⁵ rukovodioc polit, odjela divizije i 1 član polit, odjela, te su nam mnogo pomogli da savjetovanje donese pravilne zaključke i zadatke. Savjetovanje nije najbolje uspjelo zbog slabog učešća drugova u raspravljanju i diskusiji. Ono je pokazalo da je naša part. organizacija u brigadi vrlo mlada, neuvršena, ali dosta zdrava i pravilno postavljena. Savjetovanje je postavilo kao najvažnije ove zadatke, u vezi stanja u brigadi: uvršćivanje part. organizacije, težište rada baciti na proširivanje SKOJ-eve organizacije preko pomoćnih organizacija te na taj način omogućiti i omasovljenje partije. U svemu tome unijeti više plana i sistema, pojačati odgovornost i disciplinu kod partijaca.

Savjetovanje nije dovoljno koristilo, jer se zbog težih borbi, dužih marševa⁶ odluke na njemu i zadaci nijesu mogli sprovesti kako treba. U ovim borbama pokazali su se partijci nedorasli i nesnalazljivi, čak je bilo i paničnog i kukavičnog držanja kod nekih. Stoga je izbačeno iz partije nekoliko njih a veći broj ih je kažnjen part. ili vojničkim kaznama. Do sada za posljednja 2 mjeseca izbačeno su 3 iz partije a 20 ih je kažnjeno raznim kaznama. Zamjenik intendanta brigade izbačeno je iz partije zbog nepartizanskog — pogotovu nekomunističkog držanja prema narodu kao i zbog neiskrenosti, pijančenja i dr., zašto je ranije opominjan. Ovaj je smijenjen sa svoje dužnosti a na njegovo mjesto je došao drugi. U vezi slabog snalaženja i držanja partijaca u ovim borbama napisao sam jedno pismo svim part. celijama u kome se ukazalo na sve te greške i opomenuta part.

³ U izveštaju sekretara Divizijskog komiteta 29. udarne divizije NOVJ od 17. januara 1945. Pokrajinskom komitetu KPJ za Bosnu i Hercegovinu navodi se da su partijska savetovanja održana u svim brigadama 29. divizije a da je divizijsko partijsko savetovanje održano 25. decembra 1944 (vidi dok. br. 57).

⁴ To jest: Oblasnog komiteta KPJ za Hercegovinu.

⁵ To jest: Oblasnog komiteta SKOJ-a za Hercegovinu.

⁶ Brigada je u novembru i decembru 1944. i u prvoj polovini januara 1945. vodila stalne borbe protiv delova 369. legionarske divizije i 9. ustaško-domobranske brdske divizije, etnika i muslimanske milicije u rejonu Nevesinja, Glavatičeva, Kalinovika, Trnova i drugih mesta u severoistočnoj Hercegovini. Zadatak joj je bio: zatvaranje pravca Sarajevo — Trnovo — Dobro Polje, ovladavanje neprijateljskim uporištima i razbijanje etnika i milicije na prostoru Trnovo — Sarajevsko polje, prebacivanje na prostoriju Borci — Turija i ovladavanje neprijateljskim uporištima oko Konjica. (Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 30, dok. br. 65, 87 i 102, knj. 31, dok. br. 11, 12, 18, 36, 77 i 152; Arhiv VII, reg. br. 2—6, k. 1146 II i reg. br. 4—4, k. 1146 II).

rukovodstva zbog neuspjeha u ovim borbama, kako se sli no ne bi ponovilo u slede im borbama. Poslije ovoga vidjelo se da je imalo rezultata, zaista od tada su se bataljoni u borbama bolje držali, iako su bili naporni marševi i dosta jake borbe, da je to za pohvalu. Prili an broj je ranjenih, tako da ukupno sa bolesnima ima u rashodu oko 180 boraca. Sad su nam štabovi bataljona potpuni. Sastanci part. elija radni i teorijski su prema uslovima redovni. Uzdizanje partijaca i rukovodioca nije bilo u ovom periodu dovoljno, jer se zaista zbog prilika ranije navedenih slabo moglo nešto više posti i. U pogledu u vrš ivanja partijaca, njihova uzdizanja i osposobljavanja za rad, smatram da nam knjiga »O masovnom part. radu« od Kalinjina može najviše koristiti prenose i na naše vrijeme i uslove u brigadi ta sjajna uputstva i pouke za rad, što emo preduzeti uskoro na proširenim part. sastancima koji e se održavati pri štabu brigade, kao i u svakodnevnom poslovanju.

Stanje po ostalim sektorima i rad je slede i:

Vojni ki sektor:

Do pe etka decembra naro ito borbenost je bila vrlo slaba ali kroz stalne borbe, iako nijesmo imali nekih ve ih vojni kih uspjeha, borci su se sve više kalili i borbenost postepeno raste. Ali ona je još dosta slaba i kod rukovodioca i kod boraca. Vojni rukovodioci, naro ito niži, i dalje se dosta slabo snalaze i nemaju dovoljno autoriteta te u borbama ne mogu držati ljudstvo u svojim rukama. Ina e su skoro svi mladi odskoro na tim dužnostima te nemaju borbenog iskustva u rukovo enju, što najviše otežava uspješnije izvo enje akcija koje naša brigada vodi. Tako e ni disciplina boraca i rukovodioca ne zadovoljava još u potpunosti. Ona je u spoljnjem izgledu prili na, ali kad treba neki zadatak ili nare enje izvršiti vidi se da je slaba i da nije disciplina iz svijesti. Na oficirskom kursu kod štaba divizije nalaze se 6 nižih vojnih rukovodioca. Do sada je bilo više slu ajeva da su borci i rukovodioci vojni ki kažnjeni, uglavnom zbog nediscipline, neshvatanja odgovornosti ili neizvršavanja nare enja. S ovim se teži tako e u vrstiti vojni ka disciplina i jedinica osposobite za akcije.

Politi ki sektor:

Politi ka svijest boraca nije dovoljno porasla. Pitanje bratstva nije teško rešavati, jer se u našoj brigadi nalazi oko 70% Srba, 20% Muslimana, 7% Hrvata i 3% ostalih narodnosti. Radne i politike konferencije po etama i bataljonima održavaju se redovno. Borce koji su bili ranije u »Vražjoj diviziji« ili u etnicima slabo interesuje ono što se na njima govori i ne ide im lako

u glavu linija naše borbe. Ovakvi kao i drugi silom mobilisani borci, koji su ve inom iz neprijateljskih redova, još se nijesu prevaspitali i priveli na liniju naše borbe. Dezerterstva je bilo vrlo mnogo, naro ito u toku decembra — najviše pojedina nog a i organizovanog je bilo (to su ve inom organizovali bivši etni ki vo i ili »vražjaci« — koji su ina e dosta disciplinovani i hrabri). Tako je u toku navedenog mjeseca dezertiralo oko 80 boraca. Jednoga koji je po drugi put bio dezertirao osudilo je privremeno sudsko vije e ove brigade na smrt te je strijeljan. Sada ima u brigadi oko 900 boraca, od kojih oko 180 u rashodu. »1« bataljon je isto omladinski, dok u drugim ima nešto više od pola omladine. Uspjelo se nešto mobilisati na ovome terenu. Boraca koji su dobrovoljno stupili u našu vojsku u brigadi ima jedva 180.

Kulturno-prosvetni sektor:

Kulturno-prosvetni rad nije se mogao u potpunosti odvijati zbog vojni kih akcija. Ali ipak dao se prili an broj priredaba za narod i vojsku, na kojima se govorilo i o pol. situaciji. etne novine i bat. listovi nijesu redovno izdavani. Nepismenost se otklanja dosta dobro, tako da potpuno nepismenih, da ne znaju ni jedno slovo nema, polupismenih i onih koji se u e ima oko 35—40. Predavanja po bataljonima nije bilo. Namjeravamo u vezi cijelog ovog rada stvoriti jednu kult.-prosvetnu grupu koja e obilaziti bataljone i pomo i u organizovanju ovog rada.

Ekonomski sektor:

Rad intendantata u potpunosti ne zadovoljava, intendant brigade je nesnalažljiv i spor, tako da se desi da se hrana na vrijeme ne pribavi. Snabdijevali smo se ili preko komandi mjesta i NOO ili putem rekvizicija kao na ovom terenu gdje nema od-bora a ima dosta etni kih ili milicionarskih sela. Ishrana vojske je dosta dobra. Obu a i odje a je slaba, ali smo se ipak nešto potkrpili u poslednje vrijeme.

Sanitetski sektor

Pokazalo se u ovim borbama da je naše bolni ko osoblje još neiskusno i mlado. Imamo u brigadnoj bolnici sada oko 40 ranjenika i bolesnih. Zaraznih bolesti nema. Na srednji sanitetski kurs kod div. bolnice nalazi se sada 6 drugova i drugarica. isto a nije na dovoljnoj visini, jer su stalni pokreti i borbe u poslednje vrijeme onemogu ili redovno parenje i pranje. Sanitet-skom osoblju još nedostaje smjelosti u poslu.

SKOJ:

U brigadi ima 21 SKOJ-ev aktiv. Zbog odlaska iz brigade ve eg broja SKOJ-evaca org.[anizacija] je ostala na vrlo mladim

rukovodiocima kao i novoprimitimljenim skojevcima. Održano je u novembru prvo brigadno Skojevo savjetovanje, ali ipak poslije toga nije se mnogo kro ilo naprijed u pogledu u vrš ivanja organizacije. Ona još nije postala masovna, rukovode a i vaspitna organizacija omladine u brigadi. Njeno djelovanje na terenu je vrlo oskudno i šturo. Sam dosadašnji brigadni rukovodilac nije bio aktivan niti je mogao živo pokrenuti rad me u omladinom. Sada nam je došao novi rukovodioc SKOJ-a koji e vjerovatno bolje odgovoriti svojoj dužnosti. Sjutra emo otpo eti sa proširenim Skojevskim sastankom koji e trajati 5—6 dana a održava se kod štaba brigade. Na ovim sastancima bi e najbolji skojevci kao i sekretari aktiva. Održavanje ovakvih i part. i Skojevih proširenih sastanaka predložio je naš Div. komitet kao i Ob. komitet Partije i SKOJ-a za Hercegovinu. Na ovom prvom Skojevom sastanku bi e 15—20 skojevaca. Na ovaj na in pomo i e se bržem uzdizanju samih rukovodioca i u vrš ivanju organizacije.

S drugarskim pozdravom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomo nik politkomesara:
Milatovi Milan

BR. 53

IZVEŠTAJ POMO NIKA POLITI KOG KOMESARA ARTILJERISKE BRIGADE 6. KORPUSA NOVJ OD 16. JANUARA 1945. SEKRETARU OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA NAŠICE I ŠTABU KORPUSA O VOJNOM, POLITI KOM I PARTIJSKOM RADU U BRIGADI¹

**POMO NIK POLIT. KOMESARA
ARTILJERISKE BRIGADE
VI. UDARNOG KORPUSA NOVJ
Br. službeno
16. januara 1945. godine**

**SEKRETARU O.K.P. NAŠICE.—
ŠTABU VI. UDARNOG KORPUSA NOVJ.—**

RAD PARTISKIH JEDINICA U OVOJ BRIGADI:

Raspoloženje boraca u ovoj brigadi za N.O.P. jeste dosta dobro, dok se nalaze još po koji u koje se sumnja kao da ne

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 19/14, k. 488.

simpatišu naš pokret, takve partija provjerava u uskoj vezi sa OZN-om u otklanjanju i predavanju višim vlastima na postupak. Što se ti e Ma eka, isti je dovoljno rezervisan, tako da ima jako slabe pojave ili neke simpatije prema njemu, i ako se koji pojavi sa nekim simpatijama, kada mu se dokaže, isti prizna da je Ma ek na krivom putu. Simpatije prema našim saveznicima Amerikom i Engleskom jesu tako er dobre, dok za Sovjetski Savez jesu još bolje. Naša vojska je prili no upoznata sa svim doga ajima koji se dešavaju kod nas i u svijetu. Materijal koga prou avaju komesari baterija i komesar diviziona sa vojskom jeste po planu koga je dostavio komesar VI. Udarnog korpusa i sva literatura koju dobivamo.

Rad štabova diviziona jeste jedinstven, sastanci se održavaju redovito. Održavaju se redovito biro i diviziona i Brigade, gde se rešavaju svi problemi na koje se nailazi u jedinicama i štabovima.

Štab Brigade održava svoje sastanke redovito ukoliko je to mogu e. U slu aju borbe ili pokreta, rad Štaba Brigade nije tako jedinstven, pošto komandant i na elnik vole više puta da rešavaju stvari sami, da postavljaju na dužnosti bez komesara i pomo nika komesara, što se isto skrenula pažnja istima da je to štetno.

II. ORGANIZACIONO STANJE BRIGADE:

Brojno stanje part. elija je 15, biroa 4, t.j. 1 brigadni, 3 divizionska.

Brojno stanje lanova P.[artije]: na licu jesu 102, dok u rashodu, na kursu 11.

Partiski sastanci: sve one stvari koje bi trebalo poboljšati, sav partiski rad okrenuo se na rad i potrebe u našoj jedinici, kao i na samu svoju izobrazbu, gde je postavljen plan rada od pomo n. komesara ove brigade.

lanova Skoja u ovoj brigadi ima 81, dok kandidata partije ima 22. Skojevci su tako er aktivni za rad i pomažu' svoje komandire i komesare u njihovom radu, u estvuju u diskusijama, prou avaju materijal koga dobivaju od pom. komesara brigade.

III. VOJNI RAD:

Disciplina naše vojske jeste dosta dobra, tako da u zadnjih mjesec dana nije pijanstva a niti plja ke bilo. Borbenost je tako er dosta dobra, to se vidilo prilikom borbe u Levanjskoj

Varoši,² gde su naši drugovi pod najvećom pušanom i mitraljeskom vatrom uspeli da izvuku svoje topove, dok je oko istog oružja, t.j. topova palo 5 drugova, ali topovi nisu ostali.

Obuka na oružjima se vrši, na što se posvetila najviša pažnja tako da je vojni rad sa vojskom dobar. Dok sami naši oficiri dosta slabije posvećuju svojoj naobrazbi, zašto je već par puta skrenuta pažnja preko partiskih sastanaka.

IV. KULTURNO-PROSVJETNI RAD:

U svim baterijama ove brigade postoje kulturno-prosvjetni odbori, pjevački horovi, diletantske grupe, tako da je moguće davati svako veće priredbe. Tako da je naš kulturno-prosvjetni rad u ovoj brigadi zadovoljavajuć.

V. RAZNO:

Ishrana naših jedinica je zadovoljavajuća, kao i odjeća i obuće, do im sanitet jeste dosta slab, nije dovoljno organizovan, kao što se posjeduje slab sanitetsko osoblje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pom. politkomesara kapetan,
Mandi Vaso

* Odnosi se na napad koji su 27. decembra 1944. iz naših jedinica iz sastava našeg divizion »Stefan« i 15. ustaška bojna preduzele u pravcu s. Levanjske Varoši, protiv Osječke udarne brigade, 12. proletarske udarne brigade i drugih jedinica 12. udarne divizion NOVJ (vidi tom V, knj. 36, dok. 100 i 108 i Arhiv VII, reg. br. 35—1, k. 881).

**UPUTSTVO POLITI KOG KOMESARA 13. NOU DIVIZIJE
OD 17. JANUARA 1945. POLITI KIM KOMESARIMA POT-
CINJENIH JEDINICA U VEZI S PLANOM ZA ME UKOR-
PUSNO TAKMI ENJE U POLITI KOM I KULTURNO-
-PROSVETNOM RADU¹**

STAB

13. UD. DIVIZIJE XI. KORPUSA NOVJ

Broj: 57 —

17. januara 1945. god.

**POLITKOMESARU I, II. I III. BRIGADE, PIONIRSKOG
BATALJONA, ARTILJERIJSKOG DIVIZIONA I I. ODREDA**

Obavjestili smo Vas o me ukorpusnom takmi enju koje je raspisao G.Š. po politu kom i kulturno-prosvjetnom radu.² U vezi tog takmi enja raspisujemo mi natjecanje izme u jedinica naše divizije i to po slijede im ta kama:

A) Op e-prosvjetni dio:

1) U kojoj e jedinici najviše drugova nau itati i pisati. Ovamo ubrojiti i one drugove Istrane koji nau e hrvatskosrpsko pisanje, a koji ga za ovo vrijeme nau e.

2) Iz koje e se jedinice poslati najve i broj dopisa »Narodnom vojniku«. Dopise treba slati ovoga Štaba jer ina e drugi dopisi ne e ulaziti u takmi enje.

3) U kojoj e jedinici izi i više listova bilo brigadnih, bataljonskih, džepnih, zidnih ili usmenih. Ra unat e se samo oni listovi koji se dostave »Narodnom vojniku« preko ovog Štaba.

4) Koji e list biti najbolji.

5) U kojoj e jedinici na kulturno-prosvjetnim programima biti najbolje zastupana naša narodna i umjetni ka književnost, i poezija. Zato ete u svakoj kulturno-prosvjetnoj priredbi, koju održite bilo za vojsku bilo za narod, dostaviti nama to an raspored odnosno program nazna ivši ko je koju to ku izvodio i kako ju je izvodio.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 25/6, k. 915.

² Glavni štab NOV i PO Hrvatske, na predlog Štaba 8. udarnog korpusa, organizovao je me ukorpusno takmi enje od 20. januara do 20. marta 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 2—6, k. 119/2; depeše Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 1. i 10. januara i depeše 8. udarnog korpusa od 7, 8. i 9. januara 1945).

6) U kojoj će se jedinici održati više zborova i konferencija s narodom.

7) U kojoj će se jedinici održati više predavanja sa ciljem što boljeg upoznavanja boraca o narodima Jugoslavije, o njihovim geografskim, historijskim, političkim, društvenim i kulturnim prilikama, o njihovoj književnosti i t.d.

8) U kojoj će jedinici borci dati više nadnica za pomoć narodu u pravcu podizanja škola, obrade zemlje i t. d.

B) *Politički dio:*

1) Koja će jedinica bolje proučiti temu »Oružano jedinstvo i bratstvo naroda Jugoslavije« sa naročito razradom bratstva i jedinstva Srba i Hrvata i ravnopravnosti Hrvata i Srba u Federalnoj Hrvatskoj. Kao literaturu za ovu temu može se upotrebiti Staljinova rasprava »Nacionalno pitanje«, zatim članci u našoj štampi o nacionalnom pitanju, članak Moše Pijade o ravnopravnosti Srba i Hrvata u Hrvatskoj, a posebno odluke II. Zasjedanja AVNOJ-a i odluke III. Zasjedanja ZAVNOH-a.

2) Koja će jedinica bolje proučiti knjigu druga **Tita**: »Borbe za oslobođenje Jugoslavije od 1941 do 1944 godine«.

3) Koja će jedinica najbolje proučiti planski i metodički našu štampu: »Borba«, »Naprijed«, »Politika«, »Vjesnik« i t. d.

4) Koji će komesar brigade najbolje proučiti referate: »Imperijalizam« od Lenjina, »O kadrovima« od Dimitrova, »Ekonomski razvoj društva« od Segala, »Borimo se za isto u i boljševizaciju Partije« — članak od Crnoga³ u »Proleteru«, zatim »O fašizmu« od Dimitrova. Koji će komesar bataljona najbolje proučiti zapovijesti maršala Staljina izdane tokom otadžbinskog rata i raspravu o fašizmu od Dimitrova.

Kao što iz ovoga vidite, materijal po kojem se raspisuje natjecanje dosta je opsežan. Ali s druge strane taj materijal zapravo predstavlja glavni dio svakodnevnog rada politkomesara. Zato se ne treba možda iznenaditi opsežnosti materijala, nego sistematski, planski i metodički pristupiti njegovom savlađivanju u pravcu da vaše jedinice postignu što veće rezultate.

Ovo natjecanje treba da teče paralelno s natjecanjem po pitanju vojne izobrazbe. Duh takmičenja treba da preuzme sve naše političke rukovodioce i borce.

Da bismo imali tačan pregled razvoja natjecanja i da bismo mogli utjecati na /njegov /sadržaj /te nam svakih 10 dana podatke po svim tačkama koje obuhvate ovo natjecanje. Ovoga te se pridržavati striktno i svaki propust u tome treba te opravdati.

Natjecanje po imlje 20. ov. mjeseca, a traje do 20. marta.
Za bilo kakvu pomo ili objašnjenje obratite se na nas.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesara—potpukovnik :

BR. 55

**PISMO POLITI KOG KOMESARA 29. NOU DIVIZIJE OD
17. JANUARA 1945. POLITI KIM KAMESARIMA POTCINJE-
NIH JEDINICA, 1. TENKOVSKJE BRIGADE I 3. BRIGADE
(HERCEGOVA KE) NARODNE ODBRANE POVODOM NE-
KIH AKTUELNIH SPOLJNOPOLITICKIH DOGA AJA¹**

**POLITI KI KOMESAR
XXIX U. DIVIZIJE NOV
JUGOSLAVIJE**
Dana 17-1 1945 g.
Trebinje

**POLITI KIM KOMESARIMA BRIGADA XXIX NOU
DIVIZIJE
POLITI KOM KOMESARU BRIGADE NARODNE ODBRANE
i 1 TENKOVSKJE BRIGADE
POLITI KOM KOMESARU ART. DIV. XXIX DIV.**

Dragi drugovi,

Desilo se niz karakteristi nih dog a ja na politi kom i
vojni kom polju, a to su za nas novosti jer ih nijesmo pretresli
pošto se nijesu ispoljile u onom periodu kada smo održali proš-
šireno Savjetovanje² na kome je ve ina od vas u estvovala.
Uvjeren sam da ste te novosti shvatili i osjetili slušaju i -vijesti
i komentare štampe i radio-stanica.

¹ Original (pisan na mašini, irilicom) u Arhivu VII, reg. br. 2—4/4,
k. 1147 I.

² U izvještaju sekretara divizijskog komiteta 29. NOU divizije od
17. januara 1945. Pokrajinskom komitetu KPJ za Bosnu i Hercegovinu o
stanju i radu partijske organizacije se navodi, izme u ostalog, da je
25. decembra 1944. održano partijsko savetovanje te divizije, kojemu su
prethodila partijska savetovanja po brigadama (vidi dok. br. 57).

Nova i zamašna ofanziva Crvene armije³ po elu je i na onim frontovima gdje je ve duže trajalo zatišje i ta se ofanziva razvija sa punim uspjesima sovjetskih ratnika i sa novim i daljim proširivanjem i produbljivanjem klinova u Hitlerovu jazbinu, tako da se mogu nazrijeti velike a vjerovatno i kona ne trijumfalne pobjede mo ne Crvene armije nad raspadaju om Hitlerovom banditskom vojskom. Ti uspjesi su ot upali i poslednjeg Hitlerovog satelita Ma arsku.

Njemci ke protivofanzive nijesu mogle posti i zamišljene uspjehe, Ve su na putu potpunih neuspjeha, što ne zna i da ne e biti eventualnih samrtni kih trzaja, naravno mnogo manjeg obima i dejstva. To zbog toga što je izrazitija široka aktivnost na Isto nom frontu i zato što su Saveznice prebrodile teške e koje su ih zadesile jer su ih Njemci donekle iznenadili.

Takav položaj na glavnim frontovima približno je slom fašizma i povoljno je uticao na suzbijanje poslovanja reakcije koja se, osje aju i blizinu svoje propasti, vrlo žilavo i još uvijek povezano, donekle i organizovano, kao i uvijek bezo no i drsko, batrga da bi produžila sebi život koriste i izvjesne nesuglasice po sitnim pitanjima Saveznika. Mi smo to i ranije osje ali a i predvidjeli na onom Savjetovanju pa nas nije iznenadilo što se poslovanje reakcije osje a u rešavanju pitanja koja se ti u neposredno nas u Jugoslaviji. Kroz ove tri i po godine smo dobro osjetili rad povezane reakcije. Za nas to nije naro ita novost, ali novost je izjava Petra II Kara or evi a.⁴ To je doga aj koji interesuje sve narode koji vole slobodu i demokratiju, koje se ti e i naših saveznika Engleske, Sovjetskog Saveza i Amerike. Ta izjava se najviše ti e naroda Jugoslavije, jer je u znaku drskog udara na narodno jedinstvo, na jedinstvo Narodno-oslobodila kog pokreta, na tekovine narodno-oslobodila ke borbe.

Izjava kralja Petra svakako da nije proizvod njegovog samostalnog odlu ivanja, nesumnjivo da je iza svega toga okupljena reakcija koja je iskoristila kraljevu volju i tako ostvarila novi udar na narode Jugoslavije. Iza te izjave jasno se vide izdajnici naših naroda koji su iz emigracije ve dosta jada zadali našim narodima, koji su ogrezli u izdajni koj raboti povezuju i se, pomažu i, podržavaju i Dražu Mihailovi a, Nedi a, Ma eka, Rupnika i ostale izdajnike i sluge okupatora u Jugoslaviji. Ti isti reakcionari, oli eni u Puri u, Petru Zivkovi u, raznim ministrima izbjegli kih izdajni kih vlada od Subaši a i najperfidni-

³ Verovatno se odnosi na ofanzivu u prvoj polovini januara 1945. s mostobrana na r. Visli sa desne obale r. Nareva (severno od Varšave) u pravcu isto ne Pruske, kao i u Cehoslova koj i Ma arskoj (vidi »Oslobodila ki rat«, 2. knj., str. 547).

⁴ Misli se na njegovu izjavu od 11. januara 1945, u kojoj se izjasnio protiv sporazuma Tito—Subaši od 2. novembra 1944 (vidi »Oslobodila ki rat«, 2. knj., str. 540—544).

jim podlim izrodima bra i Kneževi ima, koristili su i koriste ugodan život u emigraciji pa su bili a i sada su najuporniji u širenju laži i kleveta na narodno-oslobodilački pokret, veliku i njihove saradnike — ve poznate narodne izrode, zlikovce i sluge okupatora u zemlji. Nesumnjivo da se svi ti izdajnici u inostranstvu povezuju i oslanjaju na reakcionarne grupe i reakcionarna shvatanja u ostalim zemljama, nažalost i u saveznoj Engleskoj i Americi. Na elu svega toga poslovanja, itavog toga protivnarodnog rabotanja stavio se Petar II, onaj isti kralj u ije se ime i pod ijom se firmom odvijala sva ona sramna igra koja je dovela do onako bezo ne izdaje i zava anja naših naroda.

Sporazum Tito — Subaši bio je u znaku privla enja svega antifašisti ki raspoloženog na poziciju narodno-oslobodila ke borbe — zna io je ja anje i u vrš avanje Antifašisti ke koalicije. Ne složiti se sa tim sporazumom zna i onemogu avati nastojanje za u vrš avanje antihitlerovskog bloka — zna i otežavanje borbe naroda Jugoslavije, zna i usporavanje osloboenja naše zemlje — usporavanje pobjeda nad Hitlerom. Dakle, Petar Kara or evi , stavljaju i se na elo povezane reakcije time što je dao onakvu izjavu koja zamjera sadržaju sporazuma jer je on fakat demokratski i jedini mogu i pravilni izlaz na korist naroda Jugoslavije, došao je u položaj koji nije niti može biti u duhu težnji i interesa naroda Jugoslavije — ta nije re eno stavio se je u položaj kojim ho e da razbije ve ostvareno narodno jedinstvo, izjasnio se da je protivan politici ispoljenoj u pomenutom sporazumu. No stav kralja Petra nas mnogo ne iznenauje. Ali da ne bi taj stav imao onih rezultata koje nastoje postiti i kralj Petar i njegovi savjetnici moramo biti toliko energični, odlučni i pametni u našem političkom radu da izjava najviše košta onoga ko ju je dao. Da bi to ostvarili postavi emo stvari na slede i na in.

a. — Dobro emo pratiti emisije Radio-Beograd, »Slobodne Jugoslavije« i onih radio-stanica iji su komentari u duhu linije narodno-oslobodila ke borbe. Prate i te emisije kao i vijesti »TANJUGA« koje vam redovno šaljemmo i emo pravilno ocijeniti emu vodi stav kralja Petra i kakav stav treba da zauzmu politički rukovodioci.

b. — Ne treba pre utkivati stvari iz bojazni da ih ne možemo objasniti. Postupak po iznesenom pod a. daje nam toliko gradiva iz koga se svi politički rukovodioci mogu osposobiti da pravilno i pravovremeno tuma e sva pitanja pa i ovo koje je sada iskrslo a koje najdirektnije zadire u tekovine ove trogodišnje borbe i u njen krajnji ishod. Time emo postiti i da naši borci pravilno shvate situaciju i dobiju u odlučnosti pri postavljanju i razmatranju vrlo važnih i delikatnih političkih pi-

tanja i da se mnogo više zalažu za o uvanje tekovina za koje daju svoju krv.

v. — Sve ovo ćemo objašnjavati kroz odvajanje kralja Petra i njegove politike od politike Saveznika jer podrška koju kralj Petar ima u izvjesnim krugovima me u Saveznicima ne zna i da je podrška svih Saveznika uopšte niti svakoga Saveznika posebno.

g. — Na ovom pitanju treba ustalasati mase naših boraca i sve one mase sa kojima vojska dolazi u dodir, jer ćemo jedino tako uspjeti da ostvarimo ono što treba a to je da izjava košta najviše onoga ko ju je dao.

d. — Nepravilno se je osloniti samo na nužne politike sastanke i konferencije na kojima će rukovodioci biti inicijatori parola i oštre osude ovakve politike kralja Petra. Najviše će korist biti ako tako pripremimo stvar da odozdo od boraca poniknu parole koje će biti izraz oštre i energične riješenosti za borbu i sprečavanje svih pokušaja za zloupotrebom naše širokogrudosti — izraz borbe protiv pokušaja reakcije da nas razjedini i omete u ostvarivanju ciljeva NO borbe.

. — Najzgodnija forma za postizavanje potrebnog efekta bila bi održavanje mitinga u našim jedinicama. Praktično bi to moglo i ovako izgledati: bataljon koji je na bivaku spontano izvede manifestacioni zbor na kome će govoriti borci i niži rukovodioci. Govori treba da budu kratki, jezgroviti, konkretno vezani za poslovanje kralja Petra, nabrajaju i sve one momente iz njegovog rada koji najbolje govore o protivnarodnoj radnji njega i njegove monarhije. Ako su bataljoni na položajima ovo sprovesti kroz ete ili djelove eta. U jedinicama koje se nalaze onamo gdje su smješteni radio-aparati, stvar se može povezati sa radio-emisijama da zbor ispadne upravo zaključak i rezime emisija Radio-Beograda. Jednom riječi, tako izvesti stvar da kroz te mitinge, odnosno manifestacione sastanke izazovemo oštro negodovanje na ovako bezobrazno nasrtaj na naše jedinstvo. Razumljivo je da će se komesari založiti da sve ovo izvedu uz puni sporazum i najtešnju saradnju sa organizacijama na terenu (u sporazumu sa organizacijama fronta u prvom redu).

e. — Ne treba stvar postaviti tako da samo politički komesari i njihovi pomoćnici budu inicijatori, učesnici i vidni rukovodioci ovakvih zborova. Sto ne zna i da će komesari uticati i da ne će prihvatiti pa i bacati parole. Parole koje treba bacati mogle bi se kretati u ovom smislu:

- Dolje razbija i jedinstva naroda Jugoslavije;
- Živio Sovjetski Savez, Engleska i Amerika;
- Dolje izbjeglička reakcija;
- Živio Maršal Jugoslavije drug Tito;
- Živio Nacionalni komitet;

- Dolje fašisti ki provokatori;
- Živio AVNOJ;
- Dolje pomaga i fašizma;
- Živjela herojska N.O. Armija Jugoslavije;
- Sve za front — sve za pobjedu;
- Živjelo oružano bratstvo balkanskih naroda protiv fašizma i njegovih pomaga a;
- Živio NOF;

— Svi u borbu za uništenje hitlerovskih pomaga a! Kao i one koje se sretaju u našoj štampi i radio-emisijama. Ne moraju se pisati parole protivu Kralja, ali ne treba spre avati borce da do mile volje vi u protivu Kralja i ovakvog njegova postupka.

Dragi drugovi, težište ovoga pisma je izjava kralja Petra. To ne zna i da emo sve drugo poslovanje u politi kom uzdizanju naše vojske svesti na najmanju mjeru. Naprotiv, mi emo ovom pitanju pridati potrebnu važnost, ne ispuštaju i, ve obrauju i i sva ona koja su obuhva ena i podvu ena na onom Partiskom savjetovanju. Zapravo, ovakvim postavljanjem emo najbolje uspjeti da u vrstimo naš položaj i da pravilno ne samo orijentišemo naše borce ve i da ih vrš e vežemo za liniju narodno-oslobodila ke borbe.

Na ovom pitanju e se svakako ispoljiti poslovanje onih kojima je simpatian stav Petra II. Zašto je važno da rukovodioci pravovremeno predvide tu mogućnost i da intervenišu u svakom takvom slu aju. Nije isključeno da e biti i dobronamjernih drugova koji e se navesti na tendenciozno povezivanje i prikazivanje naše situacije sa situacijom u Gr koj⁵ te e, možda intimno, plašiti se da ne do e do nekog sukoba, do nekog cijepanja, do gubljenja vrstine našeg pokreta. To e biti slu aj kod onih koji nijesu shvatili zna aj sporazuma postignutog izme u Tita i Šubašića još u ljetu prošle godine.⁶ Ako pametno budemo postavili stvari možemo izvojevati punu pobjedu jer sam fakat sporazuma ostvario nam je ne samo jak oslonac u demokratskim masama svijeta nego i prili no vrstu podršku u vladama saveznih zemalja i cijepanje, naravno na korist NO pokreta, me u emigrantima tako da ve ina Jugoslovena koji su pošteno živjeli u inostranstvu su prišli i vršto stali na pozicije NO pokreta, tako da su šanse kralja Petra mnogo slabije nego su to bile prije sklapanja sporazuma ili nego bi bilo da do sporazuma nije došlo.

⁵ Vidi dok. br. 3, objašnjenje br. 7.

⁶ Re je o sporazumu od 16. juna 1945 (opširnije o tome vidi »Oslobodila ki rat«, 2. knj., str. 331—344; »Peti kongres KPJ«, izdanje »Kultura«, Beograd, 1948, str. 130—140; »Nova Jugoslavija« — zbirka lanaka za 1944, str. 98—100).

Osim toga, naš vojni položaj u Jugoslaviji, zatim događaji u prvom redu na Balkanu (Bugarska, Grčka, Mađarska) i nagoviješteni sastanci velikih državnika,⁷ kao [i] uzburkanost antifašističkih masa Engleske i Amerike su stvari koje nam dozvoljavaju da budemo potpuni optimisti. Optimisti kojima sve te stvari idu u prilog i koji ih pametno upotrebljavaju u svome radu da bi bilo sve još bolje — da bi se izvojevale nove i potpunije pobjede.

Pravilnom propagandom i političkim radom možemo ove događaje iskoristiti da još bolje povežemo i osposobimo sve naše borce da njihov bratski zagrljaj bude što vršiji, da njihovo korajanje bude što jače, da naša sloboda bude što prije izvojevana — da naša sreća bude što potpunija u novoj demokratskoj, federativnoj Jugoslaviji, u novoj zajednici naroda Jugoslavije, inspirisanoj i rukovodenoj od našeg proslavljenog Maršala, sigurnoga vođe, **narodnog heroja druga Tita!**

Uz drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
potpukovnik
Vukašin Mi unovi

PS.

Ovaj dopis proradite sa štabovima brigada i političkim rukovodiocima bataljona a usmeno ga prenesite na Vaše jedinice i niže rukovodioce. Prijem potvrdite radiogramom, a istim putem obavijestite koliko ste u inili da ga sprovedete u život. (Ova posljednja napomena o izvještaju o radu ne odnosi se na Tenkovsku brigadu i brigadu Narodne odbrane).⁸

⁷ Misli se na Krimsku konferenciju (vidi »Borbu« od 11. i 13. februara 1945).

⁸ Prva tenkovska brigada i 3. brigada (hercegovačka) narodne odbrane nisu formacijski pripadale 29. NOU diviziji.

BR. 56

PISMO POLITI KOG KOMESARA 29. NOU DIVIZIJE OD
17. JANUARA 1945. POLITI KIM KOMESARIMA POTCI-
NJENIH BRIGADA O NEDOSTACIMA U RADU I O BUDU-
IM VOJNO-POLITICKIM ZADACIMA¹

**POLITI KI KOMESAR
XXIX U. DIVIZIJE NOV
JUGOSLAVIJE**

Dana 17-1-1945 g.
Trebinje

POLITI KIM KOMESARIMA BRIGADE OVE DIVIZIJE

Dragi drugovi,

Istom poštom dobi ete dopis o politi kim događajima koji zaslužuju našu pažnju.² U ovom pismu namjeravam vam ukazati na neke stvari koje su karakteristične za Diviziju kao cjelinu. One nijesu karakteristične za sve naše brigade jer se sve stvari ne dešavaju u svim brigadama. No, ne e biti na odmet da ih, svima vama, u ovom obliku iznesem.

Primio sam vaše izvještaje. Najviše bih zamjerki dao onome iz X brigade jer je donekle površan i u glavnom nepotpun. O onome iz XII ne u govoriti ništa pošto ga nijesam ni dobio. Mnogo bi mi koristilo kad bi izvještaji sadržali više detalja iz vašeg politi kog rada jer bih tako mogao imati potpuniji pregled vaše djelatnosti i snalažljivosti u postavljanju i rješavanju izvjesnih pojava, problema i t.d. Karakteristično je da izme u izvještaja (mislim onih koje redovno podnosite) nema tako re i nikakvog pismenog odnosa, tako da ne mogu imati ni i potpuniji uvid u vašu snalažljivost. To me udi tim više što znam da brigada kao živi organizam na određenom terenu, zna i opet u jednom živom organizmu, svakako svaki dan preživljava izvjesne novosti na koje vi reagujete — donosite određene stavove. A ako bi se, eto, po tim stvarima, više konsultovali, više bi mi koristili a vjerujem da ni vama ne bi smetalo. U vašim izvještajima se nijesu ispoljile neke stvari i ja u vam ih zato nabaciti.

Izgleda mi da se ne unosite potpuno u poslovanje vaših otsjeka (intendantura, sanitet itd.).

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 9/8, k. 1152/11.

* Odnosi se na pismo politi kog komesara 29. NOU divizije od 17. januara 1945. o nekim aktuelnim meunarodnim i unutrašnjim politici kim događajima (vidi dok. br. 55).

Te pojave se mogu i objasniti. Ne mogu vam se ni ja pohvaliti da sam uspio da mi ne promakne ni jedna stvar pri poslovanju otkjeka. Ali ne razumijem kako se desilo da intendanture X i XII još uvijek nijesu podnijele tražene izvještaje intendanturi ove Divizije. Da bi vam moje u enje bilo razumljivije po i u malo detaljnije u analizu rada intendantata.

Intendant X brigade je ostavio 1000 kgr. kukuruzna brašna u nekoj privatnoj ku i blizu apljine a da o tome nije izvijestio nikoga od vojnih i civilnih vlasti — pretpostavljam da o tome ni komesar X brigade nije znao jer ne vjerujem da bi, u ovakvim ekonomskim uslovima, mogao dozvoliti da se tolika koli ina « hrane ošteti. Isti intendant ho e na nama nesvojstven na in da dobije ve u koli inu hrane za vojsku, pa podnosi brojno stanje brigade mnogo više nego što je (pripisao je oko 400 boraca, u Dubravama je htio da neko gove e ura u 60 a ono imalo 80 kg.). Ne u pominjati postupak intendanta u apljini, pošto dostavljam dopis gradskog odbora po kome e komesar X brigade dati pismeno izjašnjenje i poslati ga meni, naravno, vra aju i mi akt navedenog odbora.

Intendant XII brigade tako e još nije poslavl traženi izvještaj i spisak osoblja, da ne pominjem njegov nesvjesni postupak sa novcem koji mu je tražila intendantura Divizije. Intendant XIII brigade dozvoljava da se seljacima oduzima oprema koju oni šalju sa konjima, ili dozvoljava da mu prilikom transporta usput se prospe 500 kg. sijena, da ne pominjem injenicu da taj intendant vrši ekonomske kazne iako to nema pravo.

Intendant XIV brigade dozvoljava da mu brigada iz Gornjeg Nevesinjskog Polja po e bez i jednog obroka rezervne hrane.

Dešava se i još takvih stvari o kojima na elnik Intendanture redovno skre e pažnju, ali to ostane bez potrebnog efekta. Tu zamjeram i komesarima brigada jer ne treba da dozvole ove propuste, pošto su odgovorni i za poslovanje svojih intendantata. Zato e svi komesari brigada u kojima se dešavaju navedeni nedostaci uzeti na strogu odgovornost intendante i o postupku izvijestiti komesara Divizije. A komesar Divizije e, poslije ovoga pisma, smatrati odgovornim li no komesara brigada za sve nepravilne postupke u službi snabdijevanja. Pošto ima smetnji (u tom poslu) zbog postupka pozadinskih vlasti, to e komesari brigada obavijestiti o svakom takvom slu aju ako ga ne budu mogli na terenu riješiti. **Sto** se ti e poslovanja saniteta mislim da se ni tu komesari potpuno ne unose. Interesuje me dokle e bolnice da budu mjesta gdje e se razvijati i završavati nepravilni odnosi izme u drugova i drugarica. Ne smijemo dozvoliti da odgovor na to pitanje bude: dotle dok drugarice budu

u sanitetu. Takav odgovor je proizvod stava koji, možda i pot-svjesno, provejava našim shvatanjem. Mislim da ete se složiti sa mnom kad kažem da od ponašanja rukovodioca zavisi izgled naših jedinica. Zato smatram da je obaveza sviju vas da poduzmete sve mjere radi vaspitavanja pot injenih vam rukovodioca da bi se ponašali onako kako to dolikuje rukovodiocima Titove Armije. To ne ete samo metodom tehni kog spre avanja i zabrane dodira drugova i drugarica, niti pak metodom kažnjavanja. Ako budete samo te metode primenjivali, onda e se naši mladi rukovodioci razviti u dobre švercere — ljude koji e dobro sakrivati, ali, ne i likvidirati nezdrave odnose. Zato je nužno razviti metodu ubje ivanja, vaspitavanja, u enja naših rukovodioca novom moralu — moralu Titovog rukovodioca.

Izgleda mi da još uvijek nijesu potrefljeni pravilni odnosi sa punomo nicima OZN-e, u tome se treba striktno pridržavati stava donešenog na sastanku pomo nika politi kih komesara. Za sve politi ke nepravilnosti koje se dešavaju u našim brigadama odgovorni su u prvom redu politi ki rukovodioci. Zato oni ne smiju dozvoliti dešavanje tih nepravilnosti pa makar one bile inspirisane i od punomo nika OZN-e.

Karakteristi ni su neki predloži za odlikovanja. Predloži XII brigade, kojih ima oko 50, u itavom tom broju sadrže svega nekoliko polit-rukovodioca, što je svakako gruba greška. Vidite li, drugovi, da V.Š. predlaže, i te koliko, politi kih rukovodioca. Oni predlažu i politi ke komesare, i rukovodioce i lanove polit-odjela, i politi ke radnike sa terena. Kod ove brigade desilo se obrnuto. Ne bi mi to toliko zapelo za oko da ne vidjeh karakteristike štaba XIV brigade za drugove upu ene u Gardijsku brigadu.

Zanimljivo je da je ve ini od onih kojima je zapisano da su manje borbeni zapisano da mogu biti politi ki rukovodioci. Povezuju i ove dvije, na izgled, sitne stvari, dobijam utisak o nepravilnom ocjenjivanju i shvatanju uloge i zna aja politi kih rukovodioca. S jedne strane i nepravilnom forsiranju i odvajanju vojni kih rukovodioca. Greška je utoliko ve a što se kod naših neprijatelja i poluprijatelja osje a smišljena linija na odvajanje politi kih komesara. Još i zbog toga što se kod nekih oficira osje a crta »ja sam vojnik, on je politi ar«. Stvar se druk ije postavlja: Mi ne možemo biti dobri vojnici ako nijesmo i dobri politi ari. Mo našeg rukovodstva jeste u tome što je u njemu tako vrsto povezana, upravo objedinjena dobra i vojni ka i politi ka snalažljivost. Zato emo u našim predlozima za odlikovanja rukovoditi se time ko kako odlikovanje zaslužuje.

Što se ti e odlikovanja koja Štab div. dodjeljuje, nepravilno se osloniti samo na stare borce. Treba obuhvatiti i one sigurne mla e borce koji su se istakli i svojim ponašanjem za-

služiti da budu odlikovani. Naravno, ne treba odlikovati onoga za koga postoji bojazan da će napraviti zloupotrebu prema odatom mu priznanju.

Zamjerio bih još na inu politiku koja se radi kroz naše brigade. Dobijam utisak, da politički rukovodioci nijesu dobili toliko sigurnosti da mogu pravovremeno intervenirati u svim političkim događajima. Kao da ima onoga da se osvrta na direktivu. To nam smeta jer takav stav omogućava neprijatelju da dobije u vremenu i uspije servirati masama izvjesni politički stav. Stoga je nužno da naši politički rukovodioci budu što smjeliji u objašnjavanju događaja. Da se ne može pogriješiti garancija je u tome što je osnovna linija NO borbe toliko jasna da se ne može mnogo sa nje skrenuti.

Danas se mnogo vodi računa o vojnizaciji naših jedinica. Zato je obaveza sviju nas da što više uradimo na ostvarivanju toga plana. Naravno da, ostvaravaju i taj zadatak, ostvarujemo i obavezu visoke budnosti u svim našim jedinicama. Ako se toga držimo, razumljivo je da se ne može desiti da štab brigade izgubi telefonsku šifru.

Dragi drugovi,

To bi bile glavne primjedbe o kojima vam napisah ovo nekoliko riječi. Vjerujem da ste i vi zapisali mnoge od ovih stvari i da zapažate još i druge o kojima vam ovom prilikom ne pišem. Sve bih zaključio ovom formulacijom: politički rukovodioci se moraju do maksimuma angažovati ne samo u politici nego i u kontroli i pomaganju običnog života svoje jedinice. Tako moramo postaviti stvari jer to od nas traži stanje i udarnost naše Divizije, jer to od nas traži situacija u Jugoslaviji koja je odraz situacije u svijetu.

Ne zaboravite još i to da je istekao 15-ti januar, što znači da je protekao rok amnestije. Naši postupci moraju po svojoj energiji biti takvi da se osjeti da nije baš isto da li je neko došao prije ili poslije toga roka. To ne znači da ćemo ubijati sve što se javi i što uhvatimo poslije 15-toga januara — to znači da ne mogu biti oni koji poslije toga roka dođu na svijet na ino onako jednostavno i kao u brigadi. Dakle, svi oni koji se ili uhvate ili sami jave našim jedinicama poslije ovoga roka moraju se provesti kroz OZN-u koja će, dajući i svoje mišljenje, omogućiti pravilan postupak prema njima. Svaki slučaj bi bio ispitan pa se prema njemu odmjeriti odgovarajući stav. Na taj stav će svakako uticati okolnosti pod kojima je neko živio i djelovao do dolaska u naše redove i pod kojima je okolnostima došao u naše redove. Svakako da će biti inače od njih biti svrstana prije u radne logore nego u udarne bataljone.

Vi nas uvijek obavještavajte o svakom slučaju predlažu i svoje mišljenje o rešenju i mi ćemo uvijek javiti o daljem postupku.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
potpukovnik
Vukašin Mi unovi

BR. 57

**IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA 29. NOU
DIVIZIJE OD 17. JANUARA 1945. POKRAJINSKOM KOMI-
TETU KPJ ZA BOSNU I HERCEGOVINU O STANJU I RADU
PARTIJSKE ORGANIZACIJE U DIVIZIJI¹**

POKRAJINSKOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE ZA B.H.

*Izveštaj o radu i stanju partijske organizacije XXIX Her. di-
vizije*

U ovome izvještaju iznosim najglavnije momente iz razvi-
tka partijske organizacije u posljednja četiri mjeseca, iznose i
glavna pitanja i probleme, koji se postavljaju naročito danas
pred partijsku organizaciju u diviziji.

I. Opšti izgledi divizije: Naša XXIX Divizija od avgusta
mjeseca nalazi se u sastavu od X, XI, XII, XIII, XIV Her. udar-
ne brigade. Sredinom mjeseca oktobra 1944. god. formiran je
artiljerijski divizion od četiri baterije topova.

Borbe koje su jedinice divizije vodile kroz posljednja čet-
iri mjeseca² bile su vrlo uspješne, a što se ogleda u likvidaciji
etničkih bandi u Hercegovini i njihovog jakog i najvažnijeg

¹ Original (pisan na mašini, irilicom) u Arhivu VII, reg. br. 3—1/4,
k. 1147 I.

² Jedinice 29. udarne divizije su od septembra 1944. vodile stalne
borbe protiv nemačkih, ustaško-domobranskih i etničkih jedinica na ter-
itoriji Hercegovine, Boke Kotorske i južne Dalmacije i oslobodile niz
mesta: 6. septembra Gacko, 2. oktobra Bile u, 6. oktobra Trebinje, 18. ok-
tobra Dubrovnik i 28. oktobra Herceg-Novu (opširnije o tome vidi »Oslo-
bodila ki rat«, 2. knj., str. 388—397, 441—445 i 523—524).

uporišta Bile e. Daljnim borbama oslobodila je znatan dio teritorije u Hercegovini osim tri sreza (Mostar, Nevesinje, Konjic). U ovim borbama isticala se borbenost kako boraca tako i rukovodilaca, sa dovoljno umješnosti i iskustva u likvidaciji ja e utvr enih mjesta i zauzimanju gradova. Tim postignutim uspjesima pružili su se uslovi ja eg priliva novih boraca u diviziju. Novi borci mobilisani su ve im dijelom iz redova etnika, a osloba anjem zapadne i Južne Hercegovine [mobilisano je] nešto Muslimana i Hrvata. *Ukupno je mobilisano 5500 boraca.*

Vojno-politi kim uspjesima u Hercegovini, osloba anjem teritorije, uspostavljanjem i u vrš ivanjem NO vlasti, iziskivalo je potrebu iskusnijih rukovodilaca koji su mahom odašiljani iz naše divizije. Izvjestan broj rukovodilaca upu en je za Srbiju i VS.

Dok je u po etku novih uslova (zauzimanjem gradova i naglim prilivom novih boraca) života i borbe naše divizije bio problem plja ke, slabe discipline i nedrugarskog odnosa, prišlo se je rešavanju novih problema koji su se uo avali: odlaskom starih iskusnih rukovodilaca osje alo se da se divizija razvodnila u pri loj mjeri, nedovoljna snalažljivost i nedostatak iskustva kod mladih rukovodilaca da obuhvate nove borce jakim vojno-politi kim radom dovodilo je do opadanja borbenosti, budnosti (potcjenjivanja neprijatelja u držanju izvjesnih položaja, suzbijanja neprijateljske propagande), discipline a što je proisteklo u izvjesnoj mjeri i od zanošenja uspjesima koje je divizija imala. Kao najvažniji problemi koji još postoje u diviziji jesu dezerterstva, problem bratstva i jedinstva, koji su se naro ito odrazili u XI i XIII brigadi. Uzrok tome je bio slab politi ki nivo boraca, nedovoljan rad na ubje ivanju i otklanjanju tih nedostataka koji se ispoljavaju.

Postoje i problemi uspješno se rešavaju energi nim mjerama, pravilnijim shvatanjem i stavom rukovodilaca i boraca i jakim vojno-politi kim radom o potrebi discipline, o shvatanju linije i problematike narodno-oslobodila ke borbe.

XXIX Her. divizija broji oko osam hiljada boraca. Partijska organizacija u diviziji broji oko hiljadu lanova KPJ, 160 kandidata, 1200 lanova SKOJ-a. Upu eno van divizije lanova KPJ 171, poginulo 64. Upu eno lanova SKOJ-a van divizije 184, dok je poginulo 98.

Po socijalnom sastavu lanovi partije ve inom su seljaci, dok je manji broj radnika i intelektualaca.

II. Organizaciono: Partijska organizacija u našoj diviziji imala je lijepih uspjeha, što se ogleđa u rezultatima koje je postigla u Hercegovini i po broju rukovodioca koje je uputila van organizacije. Odlazak starih i iskusnih lanova partije partijska or-

organizacija osjeća gube i vrstinu u rukovođenju i elastičnost snalaženja. Nedostajala joj je preko potrebna budnost u izvjesnim situacijama da na vrijeme uoči i probleme koji su se postavljali unutar partijske organizacije (odgovornost, disciplina, familijarnost, neiskrenost, budnost), da na njih reaguje, kao i umješnost njihovog brzog rešavanja. Po svemu se vidi da partijska organizacija ima slabosti, koje su svojstvene mladim organizacijama kao što je naša.

Glavni i karakteristični nedostaci sastojali bi se u ovome: nedovoljna saživljenost sa partijom, nemanje dovoljno partijski kod vešćina članova partije ispoljava se na taj način da zadaci po pojedinim pitanjima izvršavaju se i shvataju ne u tolikoj mjeri iz ubijedivosti u potrebu, koliko zbog toga što je to direktiva partije. Ponekada izvjesne direktive ne prenose se pravilno i u potpunosti što vešćina članova partije nema dovoljno iskustva i političko-teoretske izdignutosti.

Neredovan partijski život odlikuje i nedostatak zdrave kritike i samokritike u člancima dovođio je do toga da se kod vešćina članova partije nije osjeća odgovornost i disciplina a što se ogledalo i u labavom izvršavanju postavljenih zadataka. Taj nedostatak uslovio je i nedovoljno unošenje u probleme koji su iskrsavali, ne rešavaju ih na vrijeme. Pored toga, problemi koji su se postavljali — nisu se podjednako unosili svi članovi partije u njihovom rešavanju. To dolazi od toga što se članovi partije odgovorni po pojedinim sektorima ograničuju samo na svoj sektor i ne osjećaju se odgovorni po ostalim sektorima. U više slučajeva dnevni red sastanaka ne sadrži red postojećih problema u jedinici, a u bataljonu te njihovo rešavanje isto puta zakašnjava i nema efikasno dejstvo. U tome rešavanju kod vešćina članova partije nema još dovoljno snalažljivosti i umješnosti u donošenju konkretnih zaključaka, ne biraju i formu i način u otklanjanju istih. Još se uvijek ne shvataju podjednako teoretski sastanci kao i radni.

Navedeni nedostaci partijske organizacije u većoj mjeri osjećaju se u XI, XIII i XIV brigadi, dok tih nedostataka ima još i u ostalim brigadama, koji se energično suzbijaju redovnim sastancima i uz svestranu pomoć starijih članova partije. Izvjesna doza familijarnosti, neiskrenosti i stidljivosti u diskusiji i izražavanju svojih misli osjećaju se kod mladih članova partije uopšte, koji se još uvijek osjećaju i više odgovorni pred štabovima nego pred partijom.

Politika kadrova i rad sa kandidatima imao je svojih šupljina. To dolazi od toga što izvjestan broj članova partije nema još dovoljno iskustva u procjeni ljudi i izdizanju na rukovodeća mjesta. Isto puta kandidati koji su ulazili u partiju nisu znali ko je partija i koje su dužnosti članova partije. U tome se ogleda-

vao površan rad i potcenjivanje vaspitavanja tih ljudi koji su se davali mladim i neiskusnim članovima te nijesu bili u stanju pripremiti kandidata o pravilnom shvatanju partije.

Ovom pitanju partijska organizacija prilazi danas ozbiljnije, kao i pitanju pravilnijeg rada SKOJ-a i njegovog omasovljavanja, jer se pred partijskom organizacijom još uvijek postavlja kao najveći i problem njeno omasovljavanje. Članovi partije još uvijek ne daju dovoljno pomoć i partijskoj organizaciji na terenu, ne koordiniraju i u potpunosti rad oko snabdijevanja vojske i organizacije političkog rada koji se sprovodi na terenu.

Teoretski rad: tako e još nema onoga poleta, interesovanja i srećnosti kao što je to bio slučaj ranije. Proradi partijskog materijala i sastancima još se uvijek ne poklanja puna važnost. Pored toga, taj rad ukoliko je postojao tekao je neorganizovano, ne vode i rad koji materijal treba da se proučava, a koji se proučavao — nije se sprovodila dovoljna kontrola znanja koje se postizalo. U posljednje vrijeme taj se sektor posebno srećivati što se prišlo planskoj proradi partijskog materijala («Razvitak društva» od Segala, članci koje je izdao Ob. komitet KPJ za Hercegovinu a koji sadrže članke: »Klasa proletarijata i partija proletarijata« od Staljina, »Partija« od Staljina, »Organizacioni principi« iz II glave [Istorije] SKP/'b), »O kadrovima« od Dimitrova, »Organizaciono pitanje« od Tita, »Organizaciono pitanje« od Rankovića) uz svestranu pomoć članova partije koji su završili kurs pri Ob. komitetu. Po ovome sektoru partijski rukovodioci i stariji članovi partije teže unijeti više sistema da bi prorada toga materijala pobudila više interesovanja kod ostalih članova partije, smatraju i to kao jedan od uslova otklanjanja nedostataka koji postoje u partijskoj organizaciji.

Vojno-političko rukovodstvo: Rukovodstva štabova brigada i bataljona, sa izvjesnim pojedincima koji su ostali, podmlađena su. Rukovodstva štabova brigada sposobna su da rukovode svojim jedinicama.

U tom rukovodstvu posjeduju dovoljno iskustva i snalžljivosti, dok kod štabova bataljona još nema dovoljno sigurnosti u pravilnom rješavanju izvjesnih stvari te im je potrebna pomoć starijih drugova-starijih štabova. Osjeća se nedostatak više drugarskih odnosa i zbližavanja između pojedinih štabova, naročito bataljona. Kako u borbi tako i van borbe, dok je odnos štabova brigada i štaba divizije na visini.

Već je problem mladim rukovodiocima, komandira, politkomesara, vodnika i politdelegata, koji još uvijek nemaju dovoljno autoriteta među borcima jer i sami nijesu na visini na kojoj bi trebalo. Većina ovih rukovodioca stupila je u naše redove prije 5—8 mjeseci. Najmlađe rukovodstvo je u XIII i XIV brigadi.

Ovo se pitanje riješava pojačanjem rada i angažovanjem u punoj mjeri rukovodioca štabova brigada i bataljona i pojačanim kursovima vojno-političkim, koji se održavaju pri štabu II U. Korpusa, štabu divizije, brigada i pri Obi. komitetu K. P. J. za Hercegovinu. Kroz te kurseve u posljednja 4 mjeseca prošlo je 180 drugova, prošle su vrlo dobrim uspjehom, dok je sanitetske i ekonomske kurseve završilo 110 drugova i drugarica.

SKOJ: Dok se divizija nije potpuno omasovljavala, SKOJ je bio dovoljno vrst predstavljaju i se stvarno kao organizacija mladih komunista i kao borbeni i politički rukovodioc omladine. SKOJ kroz ovo vrijeme dao je oko 250 svojih članova u redove partije.

Isto tako kao i partijska organizacija tako je i SKOJ osjetio odlazak starih i iskusnih svojih članova van divizije i na druge dužnosti. Pored toga, veliki priliv omladine u redove divizije, SKOJ se osjetio malobrojan da bi mogao obuhvatiti svu omladinu i postati njen stvarni rukovodioc. Ni sama partijska organizacija tom naglom prelomu nije poklanjala osobitu pažnju prepuštajući i sve mladim rukovodiocima SKOJ-a oko izdizanja SKOJ-evskih članova i omasovljavanja organizacije. Zato se danas i postavlja pred SKOJ najveći problem, omasovljavanje njegove organizacije. Za to omasovljavanje danas postoje uslovi, ali je potrebno otkloniti dosta krut kriterij kod rukovodioca i članova SKOJ-a u pogledu primanja novih članova, kod kojih još uvijek vlada bojazan od dezerterstva koja su se pojavljivala pri formiranju divizije, a donekle i neiskustvo u odabiranju novih članova. Bilo se u vrstilo i mišljenje da sa jednim omladincem treba raditi po dva mjeseca pa čak i 3, da bi postao skojevac.

Usljed pomanjkanja vrstine, discipline te nedovoljnog vaspitnog i političkog rada među omladinom, SKOJ-eva organizacija nije imala dovoljno autoriteta ni popularnosti.

SKOJ u našoj diviziji predstavlja se kao borbeni rukovodioc, dok još uvijek ima nedostataka u kulturno-prosvjetnom i teoretsko-političkom sektoru, izdizanju svojih članova i radu među omladinom. Još se uvijek SKOJ-eva organizacija ne osjeća u dovoljnoj mjeri kao organizacija mladih komunista. To dolazi usljed slabog nivoa njegovih članova.

Ove nedostatke uočilo se na SKOJ-evim savjetovanjima koja su održana krajem novembra 1944. godine u svim brigadama divizije. Ista su mnogo doprinijela srećivanju organizacije, većem poletu i u znatnoj mjeri otklonila gore spomenute nedostatke.

Da bi se postiglo u vršavanju i potpuno otklanjanje postojećih nedostataka u organizaciji SKOJ-a, odlukom divizijskog komiteta prešlo se je širim sastancima teoretsko-političkim koji

traju 6—7 dana. Ovi sastanci pokazali su vrlo dobre rezultate i pobudili veliko interesovanje. Na tim sastancima prorađuju se teme: razvitak društva, organizaciono pitanje SKOJ-a, problematika N. O. borbe, uloga K. P. J. u N. O. borbi, BiH u Demokratskoj i Federativnoj Jugosl.³ Njima rukovode SKOJ-evi rukovodioci brigada i pomoćnici komandira brigada. Cilj je da kroz ove sastanke prođu svi skojevci u diviziji.

Vojni sektor: Uviđaju i da divizija kao borbena i udarna jedinica nije na onoj visini kako je to bila ranije, partijska organizacija poduzela je potrebne mjere u sprovođenju višeg stupnja vojnizacije naše divizije: otkloniti nebudnost, izdici i vojnu disciplinu, koja je bila dosta slaba, obući borbu u rukovanju oružjem i veći iskustvu u borbi. Ti se problemi danas uoče avaj u manjoj mjeri nego ranije i vojni izgled jedinica napreduje što se naročito osjeća kod X i XII brigade, a i u ostalim brigadama ti nedostaci su na putu njihovog rješavanja i otklanjanja. Još se uvijek ne osjeća u dovoljnoj mjeri energičan stav rukovodioca u otklanjanju tih nedostataka, ne koriste i u potpunoj mjeri postojeća sredstva za izvršavanje discipline i vojnizacije. U borbama dosadašnjim koje je naša divizija vodila jasno se otkrivala nedovoljnost iskustva u uzimanju i utvrđivanju mjesta, u pravilnom iskorištavanju teškog oružja (topovi, saradnja sa tenkovima), za čiju partijska organizacija danas najviše teži — da taj nedostatak otkloni, jer on još uvijek postoji.

Ob. služba: Iako su rukovodioci po ovom sektoru svi izmjenjeni novim drugovima, ipak taj sektor rada nije popustio i mnogo se ne osjeća njihov odlazak. Budući da je rad organa obavještajne službe skoro sam radom na samom terenu, partijske službe pokazuju snalažljivosti u redovnom partijskom životu tih drugova i njihovom izdizanju. Taj se nedostatak otklanja i partijske službe teže dati potrebnu pomoć tim drugovima. Još se uvijek ispoljava, a što se i ranije uočavalo, neiskorištavanje u potpunosti izvišćih vodova i desetina. U višim službama ti su se vodovi i desetine upotrebljavali kao zaštita i uvanje straže pri štabovima. Taj nedostatak se rešava i pristupilo se konkretnim zadacima i iskorištavanju tih jedinica u svrhu u koju su namjenjene. Više se pažnje poklanja i samom izdizanju tih jedinica u pogledu strukture i opreke naobrazbe.

Politički sektor: Pod novim uslovima pod kojima se našla divizija u uslovima ofanzivnih akcija, odlaskom starijih rukovodioca, a naglim prilivom novih boraca, čija je svijest bila vrlo niska, stanje po ovom sektoru bilo je dosta slabo. Jasno se ispoljavalo neiskustvo i nebudnost starijih boraca i rukovodioca da

³ Reči »BiH u Demokratskoj i Federativnoj Jugosl.« dopisane su zelenim mastilom.

novu ljudstvo energije, no obuhvata političkim radom i otklone njihovo pogrešno mišljenje i stavove u odnosu na političku situaciju, naročito kod nas u zemlji (sporazum Tito-Subašić, prisustvo Crvene armije, o jedinstvenoj vladi i t.d.), a tako i rješavanju problema koji su se mogli pojavljivati (dezertarstvo, pljačka, neprijateljska propaganda, problem bratstva i jedinstva). U radu u tom pravcu javljala se izvjesna nesigurnost pri ubjezavanju od strane starijih boraca i mladih rukovodioca koji nijesu bili u stanju u dovoljnoj mjeri objasniti pojedine stavove. Tu je jasno dolazila do izražaja nedovoljna izdignutost mladih rukovodioca.

Pored toga, rad na izdizanju političke svijesti nije imao sretnog plana, držimo se šablona, smatraju i da sa novim borcima treba obrađivati isti materijal koji se obrađivao prije godinu dana, a koji nije bio aktuelan za novu situaciju.

Uo avanjanjem tih problema tom pitanju partijska organizacija je prišla mnogo ozbiljnije, postavljaju i taj rad planski, daju i više pomoći mladim rukovodiocima, obrađuju i najaktuelnije momente političke situacije i sprovode i izuavanje problematike N. O. borbe preko proučavanja tekućeg materijala naše štampe, Titovih izdanaka, kao i upoznavanja sa odlukama AVNOJ-a i ZAVNOBIH-a. Kroz taj rad izdizanja svijesti postoje i nedostaci u velikoj mjeri su otklonjeni, dok još uvijek kao problem postoji dezertarstvo i problem bratstva i jedinstva. Uzrok tome je što ni naši stari borci ni mnogi rukovodioci nijesu shvatili to pitanje kao goruće. Novi borci koji su stupali u naše redove podcijenjivani su i neprihvatani drugarski. Pored toga, problem bratstva i jedinstva zapostavljao se ne gledaju i ga kao opšti problem, naročito kod nas u Hercegovini. Ipak se to još dovoljno ne shvata od strane pojedinih boraca i pojedinih rukovodilaca, pa tom problemu partijska organizacija danas posvećuje najveću pažnju.

Kulturno-prosvjetni sektor: Za razliku od ostalih sektora rada, kulturno-prosvjetni rad u našim jedinicama vrlo je intenzivan. Dolaskom novih boraca, među kojima je bio izvjestan broj intelektualaca, u mnogome su se pojačala kulturna predavanja iz opšte nauke: istorije, geografije, nacionalne istorije naših naroda, o Sovjetskom Savezu i t.d., koja su pobudila veliko interesovanje i kod novih i kod starih boraca. Tako se pokazali uspjesi i na suzbijanju nepismenosti kod novih boraca. Još je uvijek problem štampe u našoj diviziji, koja još nije dostigla onaj stepen koji bi mogla postići. Tako se još uvijek osjeća nedostatak brigadnog i divizijskog lista, te šireg učesnika u štampi, koja se razvija kod nas u Hercegovini. To dolazi od toga što kod većine drugova u tom pogledu nema dovoljno smjelosti..

Sanitet: Zahvaljuju i stalnim kursovima koji se održavaju i radu u izdizanju sanitetskih kadrova, sanitet u našoj diviziji na prili noj je visini i u potpunosti odgovara. Ove funkcije uglavnom vrše drugarice, teže i i teži se postepenom uvla enju drugova u ovu struku.

Snabdijevanje: Ishrana vojske vrši se uglavnom preko N. O. vlasti i od naroda. Ta politika snabdijevanja je danas mnogo pravilnija, jer je svijest intendantskog osoblja u mnogome izdignutija. Ishrana se vrši po propisanoj tablici koja je ustanovljena i nailazi na razumijevanje od strane rukovodioca i boraca. Najviše se oskudjeva u odje i i obu i zbog svakodnevnog priliva novih boraca koji su u ve ini slu ajeva vrlo slabo odjeveni.

Divizijski komitet: Iako su stari lanovi komiteta zamijenjeni novim i mla im drugovima, rad komiteta se nije mnogo osjetio. U rešavanju mnogih problema mnogo su doprinjeli prisustvo lanova Oblasnog komiteta i polit, odjel divizije. Bio je nedostatak redovnijih sastanaka komiteta i pravovremenog reagovanja na probleme koji su se pojavljivali. Uzrok leži u tome što lanovi divizijskog komiteta pa i sam sekretar nijesu imali uvijek pravilnog uvida u razvitak partijske organizacije i probleme koji su se nametali u pojedinim jedinicama, te je inicijativa tih sastanaka gotovo isklju ivo padala na polit, komesara divizije, koji je imao bolji pregled stanja partijske organizacije.

Zaključak: Po gore iznešenim injenicama vidi se da naša partijska organizacija ima nedostataka, ali uglavnom i pored njene mladosti ona je zdrava i ima dobrih uslova da postane vrš a, masovnija, ja a i snažnija.

Ove nedostatke i dobre osobine uo ıla su i partijska savjetovanja koja su održata po svim brigadama i partijsko savjetovanje divizije 25/XII 1944. O ekivati je da e ta savjetovanja donijeti mnogo koristi ja em poletu u odstranjivanju postoje ih problema. U sadanjem stanju partijske organizacije postavljaju se ovi zadaci:

1. — Cifra preko 1.000 partijaca nije dovoljna da obuhvati i vrsto drži sadanji broj boraca naše divizije zbog velikog odlaska starih — iskusnih rukovodioca, te se postavlja omasovljenje, u vrš enje, kao i otklanjanje svih postoje ih nedostataka (nebudnost, neiskrenost, familijarnost, stidljivost).⁴

a. — Nastojati sprovesti redovan partijski život lanova partije preko partijskih sastanaka kako radnih tako i teoretskih, kroz koje izdi i partijnost, partijsku disciplinu i odgovor-

¹ Re i u zagradi su dopisane zelenim mastilom, kao i potpis sekretara Divizijskog komiteta. Pored toga, u dokumentu ima i drugih, manjih, ispravki teksta.

nost. Na tim sastancima uvesti više kritike i samokritike koja je do sada nedostajala.

b. — Pitanju kandidata i politički kadrova posvetiti punu pažnju.

c. — SKOJ-evoj organizaciji pružiti punu pomoć u otklanjanju sektaškog stava rukovodioca koji je kao i o masovljanje njegove organizacije. Pomoć i SKOJ da isti postane borbeni i politički rukovodioc cijele omladine u našoj vojsci.

d. — Još više pojačati teoretski rad za izdizanje članova partije i pri tom birati formu i način rada prema izdignutosti samih članova.

e. — Vojnici izdignuti diviziju da ona zaista bude toliko jaka koliko je brojna, izdignu i ujedno njenu disciplinu i obuku rukovodioc borbenoj vještini u novim uslovima osvajanja gradova.

f. — Problemima koji se uočeavaju po pitanju bratstva i jedinstva, dezerterstva te neprijateljske propagande posvetiti punu pažnju radeći i uporno politički na izdizanju svijesti boraca.

g. — Partijskoj organizaciji na terenu pokloniti više pažnje i dati joj pomoć, otklanjaju i kruti stav kod pojedinih članova, koji još u tom smislu nemaju pravilnog shvatanja.

Sekretar Komiteta XXIX div.
Komunisti partije Jugoslavije
Novak Franjo

Trebinje 17. januara 1945.

BR. 58

MESECNI IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 4. UDARNE
BRIGADE OD 17. JANUARA 1945. POLITI KOM KOME-
SARU 9. NOU DIVIZIJE NOVJ O STANJU NA TERENU I U
JEDINICAMA I O POLITI KOM I KULTURNO-PROSVET-
NOM RADU¹

K O M E S A R
IV SPLITSKE UDARNE BRIGADE IX UDAR. DIVIZIJE
17. januara 45. g.
Položaj

KOMESARU IX UDARNE DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE

Dostavljam izvještaj politički rada i stanja od 17. decem-
bra 44. do 17. januara 45. godine. —

Političko stanje sektora

Na sektoru itluk gdje se nalazi naša brigada bila je pret-
hodno prije nas X Hercegovačka brigada, koja sa svojim po-
malo netaktilnim postupkom u odnosu sa narodom nije ostavila
najbolje utiske na ovaj narod. Teren ovaj na kojem se nalazimo
ne bih mogao kazati da je 100% neprijateljski prema nama
raspoložen, što svjedoči i dolazak nekolicine dobrovoljaca u našu
brigadu iz ovog kraja. Ali svakako okupator i ustaška propa-
ganda ostavili su svoje velike tragove nad ovim narodom koji će
trebati dugo liječiti. Ovi krajevi poznati su kao koljača, a i vrlo
malo kuća iz kojih nema ustaša ili domobrana. Na ovom terenu
mi do dolaska naše vojske nismo imali skoro nikakav vojni ili ni-
politički uticaj, pošto naše jedinice nisu nikada dolazile na ovaj
teren do otprilike 2 mjeseca. Osjeća se veliko nepovjerenje prema
Srbima i to nepovjerenje ne izlazi iz ustiju pojedinaca, nego ve-
ćine naroda. Neprijatelj je ovdje bio vrlo aktivan u huškanju
jednog naroda prema drugom ne samo kroz ovaj rat, nego se
može kazati slobodno da su ovo i tragovi starih reakcionarnih
klica stare Jugoslavije. Nije čudo što je ovaj narod vezan uz
ustaše kada baš iz ovih krajeva ima mnogo boraca u ustaškim
redovima, domobranima, miliciji, SS-ima i raznim drugim ne-
prijateljskim vojskama. Također i Matić ima izvjestan uticaj u
ovom kraju, ako ne baš tako velik, ali nije ni do danas kod ovog
naroda potpuno raskrinkan. Narod je prilično religiozan, te fra-
tri koji se nalaze u ovdašnjem samostanu, njih dvanaestorica,

¹ Original (pisan na mašini, latinicom), u Arhivu VII, reg. br. 12—1/7, k. 847 A.

ustaški su raspoloženi, a obzirom na [to], kao što sam spomenuo, da je narod religiozan, imaju priličan uticaj na ustaške porodice. Dolazak Hercegovačke brigade sa one strane Neretve na ovaj teren — ustaše a i fratri bacili su parolu da dolaze etnici, od čega je prilično veliki broj naroda a i onih koji nijesu bili krivi pobjegli u Mostar. Hercegovačka brigada iako je imala vrlo dobar stav u odnosu prema ovom narodu, s obzirom na njihova spaljena sela sa strane ustaša, ipak svaku i najmanju sitnicu ili propust prema narodnoj imovini reklamirala je neprijateljska propaganda na račun srpstva.

Dolazak naše brigade na ovaj teren narod je primio vrlo dobro, ali ne možda kao N. O. vojsku, već kao Hrvate, katolike koji smo došli da smjenimo hercegovačku kao srpsku brigadu. Za nas su također govorili da dolaze Dalmatinci koji ne vjeruju u Boga, koji ruše i pale crkve, a i ništa zajedničkog nemaju sa hrvatstvom. Međutim ove parole nijesu im palile, narod nas je dosta dobro primio, darivao sa hranom, duvanom i drugim. Nas su Dalmatince kovali a i kuju dan-danas u nebesa kao Hrvate i katolike, a skoro svaki sa kime smo došli u razgovor potrudio se da nešto kaže protivu Srba. Mi smo pravovremeno shvatili taj jaz kojeg su napravili protunarodni režimi između Srba i Hrvata te smo neprestano na svim konferencijama, a i u dodiru sa pojedincima isticali bratstvo i jedinstvo ne samo Srba i Hrvata nego i citavog našeg naroda u borbi protiv zajedničkog neprijatelja. Hercegovačke jedinice populariziramo na svakom koraku, naročito X, koja je zbilja najstarija hercegovačka brigada, u kojoj su se svrstavali od njenog formiranja pa sve do danas najbolji hercegovački sinovi. Održali smo skoro po svim selima, gdje je smještena naša vojska, priredbe, gdje se svakom prilikom koristilo, prije same priredbe, da se narodu održi nekoliko riječi o politici kojima kao i o našem N. O. Pokretu. Pored negativnih strana koje ovaj narod posjeduje u odnosu prema nama, kidaju i nam telefonsku žicu, nose i neprijatelju u Mostar obavještenja i niz drugih postupaka, ipak ima jedna od pozitivnih strana, a to je što rado posjećuje naše priredbe i ekonomski pomaže našu vojsku, iako ustaše poručuju iz Mostara skoro svakog dana da će oni doći i da u vezi toga skrivaju hranu od N. O. Vojske. Narodno-oslobodilački odbori uglavnom su postavljeni dolaskom hercegovačkih jedinica na ovaj sektor, a ima odbornika i takovih koji su pucali prilikom dolaska hercegovačkih jedinica na ovaj teren. Uglavnom odbori su sastavljeni od ljudi koji su na neki način bez obzira na njihovu prošlost. Među ovim odbornicima našli smo i jednog potpredsjednika Opštine Ljuti Dolac koji je bio u Pavelićevom tjelesnom zdrugu i pušten na odsustvo 2 godine zbog toga što je prije i jednog rodoljuba da ubije Pavelića. Okružni N. O. u Ljubuškom

skoro nikakovu podršku ne dava op inskim i ostalim odborima na ovom terenu. Mi smo dali za dužnost svim komesarima da tamo gdje su njihove jedinice razmještene moraju obavljati kako sa narodom politički raditi tako i pomagati N. O. Odbore, održavaju i sa njima sastanke a uglavnom proučavaju i II zasjedanje AVNOJ-a i III zasjedanje ZAVNOH-a. Iako su ovi odbori vrlo mladi i nepristrani našoj borbi 100%, ipak pomažu našu vojsku, staraju se oko njene ishrane, mada ima izvjesnih zakašnjenja u pogledu nabavke hrane, ali ipak se nije desilo da nam vojska nije imala za 2—3 dana unapred spremljenu hranu.

Održali smo za narod 8 priredbi, ukupan broj prisutnih bio je oko 1000, većinom ženske omladine, uključujući tu i 3 konferencije. Tako će se isto održavaju po našim bataljonima sijela sa narodom gdje se čitaju novine i radio-vijesti. Obzirom na to što smo već prilično dugo na ovom terenu, taj rad ne bi mogao u potpunosti zadovoljiti, za to ćemo kroz ovaj idući mjesec nastojati održati još više konferencija sa narodom, a tako ćemo i pružati pomoć N. O. Odborima. Mi ćemo po tome da mobiliziramo ova sela, te ćemo u tu svrhu morati ojačati politički rad sa narodom. Naša brigada koja se nalazila po Bosni a neko vrijeme i u Lici, gdje je narodna vlast dosta jaka, nije se osjećala potreba rada sa narodom koliko na ovom terenu, zato se prilično ovaj rad sa narodom bio olabavio. Obzirom na to što je došlo 4—5 dobrovoljno u našu vojsku, smatram da ćemo uspjeti nekoga i mobilizirati, koji nije pobjegao u Mostar.

Političko stanje brigade

Sastav ljudstva naše brigade ostaje i dalje isti, bez promjene. Većinu boraca u brigadi sačinjavaju novomobilisani borci koji su došli iz domobrana, ustaša i drugih raznih neprijateljskih vojski. Mane koje su donijeli iz domobranstva i druge razne vojske, one se još i danas protežu kod istih. Najvidljivija mana koju su donijeli iz domobranstva jeste dezerterstvo. U domobranstvu nije se kažnjavalo niti strogo postupalo zbog dezerterstva, pa su tu praksu u obilatoj mjeri i kod nas bili poželjni primjenjivati. Ovi borci na koje se odnosi dezerterstvo, ne bi mogli kazati, kao ni za ostale novomobilisane koji se nalaze u našoj jedinici, da nisu upoznati o našem pokretu a još manje da sumnjaju u uspjeh istoga. Ako se uzme u obzir da su to ljudi iz Imotske krajine nad kojima je stršilo Biokovo 3 godine, onda je van svake sumnje neobavještenost. To su uglavnom ljudi kojima je špekulacija za vrijeme Jugoslavije i NDH bilo osnovno zanimanje. Moglo bi se nabrojiti nekoliko objektivnih razloga koji su uslovljavali prilično veliki broj dezertera, a to je što naše pozadinske vlasti, kako vojničke tako i političke, kriju izvjesne ovakove dezertere, drugo što prolaze i sa brigadom kroz njihova sela, istr-

cale su pred njih žene i djeca, nagovarale ih, kako nije ovom ili onom bilo ništa što je došao ku i. Bilo je tu još teškog maršovanja, pokreta, iscrpljenosti i slično. Ali jedini glavni razlog svemu ovomu jest, što mi nismo kroz 2 mjeseca [uspjeli] da njih politički prokuhamo, ne koriste i današnju situaciju, ogromne uspjehe naše N. O. Vojske u posljednje vrijeme kao i prisustvo Crvene armije u našoj zemlji. Odsustvo svakog političkog rada jeste uzrok svakog nereda u jedinici, pa smatram da je glavni uzrok dezerterstva baš odsustvo političkog rada. Pored odsustva političkog rada, naši stari borci i rukovodioci dozvolili su da novodošli drugovi prave posebne grupe i grupice, odvajaju i se posebno, a to sam najbolje primjetio na priredbi koju smo dali za III bataljon, što su jedni borci bili, svakako stari sa rukovodiocima, na jednoj strani, a novodošli drugovi na drugoj strani. Naši rukovodioci nisu pravilno iskoristili pozitivne strane discipline novodošlih drugova koju su donijeli kao dar njemačke komande. Disciplina nije primjenjivana pravilno i razumljiva stvar da su oni koristili sve te slabosti i propuste naših rukovodioca koji su dozvolili preširok demokratizam u svojim jedinicama. Preširoki demokratizam i pomalo familijarnost pomalo je utjecala na novodošle borce. Primjetio sam dalje i to da na bataljonskim konferencijama oštrije istupaju borci po pitanju dezerterstva, nego mnogi rukovodioci. Dezerterstvo u III bataljonu tretirano je od pojedinih rukovodioca kao pomanjkanje nedostatka svijesti ili kao obična ljudska slabost, a ne kao svjesna izdaja koja direktno služi okupatoru a naročito doma ojaž reakciji. Borci po pitanju dezerterstva vrlo oštro postupaju, krste i dezerterstvo otvorenom izdajom. Pored svega toga i oni koji su kažnjavani kao dezerteri olako je shvaćena kazna od mnogih rukovodioca koji nisu dovoljno kazne objašnjavali, tako je i sve svoje snage usredsredili u pravcu glavnog problema kao likvidaciju dezerterstva.

Ovdje na ovom terenu od kako se nalazimo ipak smo uspješli u posljednjih dvadesetak dana da znatno izdignemo disciplinu, kao i ojaž ali kulturno-prosvjetni rad i razbudili donekle politički, paralelno s time ojaž ali osjećaj odgovornosti kod rukovodioca, tako da ovih posljednjih dvadeset dana od kako smo na ovom terenu dezertirali su svega dva druga i jedna drugarica, za koju ne znamo da li je dezertirala ili je negdje od bande stradala.

Plan političkog rada komesara divizije za ovaj mjesec nismo u potpunosti i sistematski proradili, ali ipak borci su upoznati sa osnovnim pitanjem II zasjedanja AVNOJ-a i III zasjedanja ZAVNOH-a, kao i linijom NO pokreta. Proračivalo se tako je »Borba naroda porobljene Jugoslavije« od Tita, odluke moskovske i teheranske konferencije kao i dnevna štampa. Plan

politi kog rada koji se prora ivao kroz ovaj mjesec nije se u svim jedinicama podjednako odvijao, a niti je bio svugdje podjednako primjenjivan. U glavnom plan je uspio ukoliko su se pojedini rukovodioci zalagali i koliko su mu pažnje posve ivali. Obilaze i u vezi dvomjese nog takmi enja sa komisijom naše jedinice u brigadi glede utvr ivanja rezultata takmi enja opazili smo da u svakoj jedinici ima razlika. Neke jedinice uspjele su bolje disciplinu u vrstiti, druge su nešto bolje politi ki otko-ile, neke kulturno-prosvjetno, ili po higijeni itd. U glavnom je zapaženo da sve jedinice oživljavaju sektore rada i me u sobom se takmi e u svim granama.

Kod nas ima pojedinih boraca koji nisu još pre istili potpuno sa Ma ekom, a tako e ima izvjestan broj koji se straše povratka kralja Petra, stoga emo odluke donesene na II zasjedanju AVNOJ-a o dolasku kralja Petra da još malo proradimo, a tako e Ma eka raskrinkati kroz JNOF i sve one koji se okupljaju oko reakcionog vodstva HSS i na elu kojem stoji sam Ma ek.

Mnogi naši komesari eta, a da ne govorimo o vodnim delegatima, nisu u stanju da održe referat po bilo kojoj temi, zato težimo k tome da komesari bataljona, a ne samo da težimo nego im je dato u zadatak da najprije prorade svaki materijal koji misle prora ivati sa borcima, najprije sa komesarima eta i vodnim delegatima izme u sebe pa tek onda da oni održavaju referate sa etama i vodovima. Osje a se potreba, i to prili no velika, za politi ko izdizanje naših vodnih delegata, te smo u tu svrhu unijeli posebnu rubriku u dnevnom raportu gdje komesari bataljona iznose svakodnevni rad sa vodnim delegatima.

Ne bi se moglo kazati da naši politrukovodioci ne rade, oni se zalažu i mu e, ali im mnogo toga nedostaje — oko organiziranja samoga rada. Problema ima u svakoj jedinici te [ih] i oni sami uo avaju a tako er i rješavaju, ali njihovo rješavanje zavisi opet kako i na koji na in prilaze pojedini drugovi rješenju tih problema.

Komesar III bataljona Grubiši Milan vidi sve nedostatke, pravilno ih uo ava, bar kako on kaže, ali u njegovom bataljonu ima najviše dezertera, a i kulturno-prosvjetni rad izostao je mnogo iza drugih jedinica. Ovaj drug smatra da je svoju dužnost prejahao i rukovoditi sa bataljonom izgleda za njega sitnica. Ja ipak smatram da bi taj drug mogao odgovoriti dobro na dužnosti na kojoj se nalazi kada bi se istinski založio u radu. Na ove propuste ja sam mu ukazao i mislim da e nastojati da ih popravi.

Obzirom na opširnost izvještaja ovdje se ne u dota i drugih komesara, ve u o njima izvjestiti u drugom izvještaju.

Takmi enje² je pomoglo našoj brigadi u pogledu u vršivanja discipline, i dalo je polet svim sektorima rada. Ne bi se moglo kazati da je i posljednjeg našeg borca obuhvatilo takmičenje. To je uglavnom ovisilo o rukovodiocima kako su popularizirali takmičenje. Mi smo našem najboljem bataljonu odredili predati zastavu, a tako er i najboljoj prištabskoj jedinici, te je i ovo izazvalo prili no veliko raspoloženje me u borce i rukovodioce. Kao najbolji bataljon kroz ovo dvomjese no takmi enje izašao je naš IV bataljon a najbolja prištabska jedinica jeste naša Intendantura, koja je po svom udarni kom radu odsko ila od ostalih jedinica. Našem IV bataljonu kao i Intendanturi predati emo ovih dana zastave na sve an na in uz govor i priredbu, koju e priredbu dati naše prištabske jedinice toga dana. Ovo dvomjese no takmi enje smatram da bi se moglo mnogo bolje iskoristiti pošto sam vidio da naši borci su bili prili no zainteresovani. Mnoge stvari smo propustili u ovom takmi enju, jedno što nijesmo dobre strane, bilo to jedinica ili pojedinaca, dovoljno umjeli da reklamiramo. Ovo takmi enje dalo nam je iskustva za idu e takmi enje koje e vjerovatno usljediti,³ a tako er malo nam je i podstrek u radu. Zastave koje su dobile ove naše jedinice kao znak priznanja udarni koga rada, one su ustvari prelazne do drugog takmi enja, koje e vjerovatno usljediti iz Korpusa ili Divizije.

Održali smo 13. ov. mj. politi ko savjetovanje sa svim politi kim rukovodiocima ove brigade,⁴ na savjetovanju je bio sljede i dnevni red:

- 1.) Politi ka situacija,
- 2.) Politi ko stanje brigade,
- 3.) Razno.

Politi ku situaciju iznio je komesar divizije⁵ kako spoljašnjju⁶ isti u i kao najvidniji zadatak uvanje JNOF-e, a uvanje JNOF-a kod nas uvamo time JNOF⁷-u itavog slobodoljubivog i naprednog ovje anstva. Diskusija se uglavnom razvijala po pitanju Gr ke, JNOF-e kao i o zabrani povratka kralja Petra, naro ito je podvla eno pitanje unutarnjeg stanja kao i o spoljnoj reakciji.

¹ Odnosi se na takmi enje od 1. novembra do 31. decembra 1944, koje je organizovao Glavni štab NOV i PO Hrvatske (vidi tom V, knj. 34, dok. br. 110).

» Slede e je me ukorpusno takmi enje bilo od 20. januara do 20. marta 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 2—6, k. 119/2).

* Vidi dok. br. 34.

⁵ Andro Kova evi

* Omaška prilikom kucanja. *Izostavljene su rei:* »tako i unutrašnjju«.

⁷ Omaška. Slovo »J« trebalo je izostaviti.

Kroz izvještaje političkog stanja po jedinicama zapaženo je da politički rad nije potpuno obavljen, a niti se proučavao sistematski, jer kada bi se bilo potpuno upoznalo borbeno stanje AVNOJ-a, onda bi bilo borcima jasno pitanje kralja Petra, a i samog Matije. Također se je moglo zapaziti da se nije dovoljno politički radilo sa narodom i N.O. vlastima. Također se je primjetilo i odsustvo kulturno-prosvjetnog rada koji bi imao da u jedinicama uljeva duh i raspoloženje, vedrinu i polet. Na koncu zaključeno je da bi se oduvalo od dezertiranja, kojeg sad momentalno nema, nužno je potrebno ojačati politički rad i to ne rad po šablonu, pridržavajući se samo političkih konferencija, već na svakom koraku, gdje se god pruži prilika, pa makar bilo i sa jednim borcem, neprestano politički raditi. Ojačati kulturno-prosvjetni rad, za koji politički komesari kao i vodni delegati treba da se u potpunosti založe, pošto je on zbilja dio njihovog rada za koji mora da se svestrano zalažu, ne kao što je bilo do danas u praksi naših političkih rukovodioca da su na kulturno-prosvjetne odbore prebacivali težište rada, bez njihove pomoći i kontrole. Također je zaključeno da treba pojačati politički rad kako sa narodom tako i sa N.O.O odborima. Ovo savjetovanje smatram da je mnogo koristilo svim našim političkim rukovodiocima, jer su se mnoga pitanja rašćistila koja nisu bila jasna, dok s druge strane dalo mi je tako podstrek za daljnji rad. Kroz ovo već nekoliko dana osjećam se život političkog komesara po jedinicama i smatram da bi ovakva savjetovanja trebalo u budućnosti sazivati, ukoliko to prilike dozvoljavaju, svako mjesec dana.

Kulturno-prosvjetni rad

Kulturno-prosvjetni rad u našoj brigadi u posljednje vrijeme krenuo u glavnom u svim jedinicama dosta dobro. Iako su naše jedinice stalno na položaju, ipak pružile su nam se kroz ovo posljednje vrijeme dosta dobre mogućnosti za oživljavanje kulturno-prosvjetnog rada. Ako bismo išli govoriti o pojedinim problemima kulturno-prosvjetnog rada u prošlom mjesecu, mislim da sam u izvještaju podvukao da je kulturno-prosvjetni rad jedan od najvećih problema ili bolje kazati jedan od sektora rada kojemu se najmanje pažnje posvećivalo. U prošlom mjesecu ja sam u izvještaju, kojeg sam dobio od komesara bataljona i samostalnih jedinica, podvukao da u našoj brigadi ima oko 68 nepismenih, među tim da bi se ta nepismenost likvidirala jednoga smo dobroga druga izvukli iz jedinice, snabdjeli sa potrebnim materijalom teka, olovaka, te ga zadužili po analfabetskim tečajevima u brigadi, koji je imao zadatak obilježavanje svih jedinica u brigadi u svrhu organizovanja analfabetskih tečajeva. Njegovim obilaskom broj nepismenih, idući i kod svakog borca posebno,

porastao je od 68 na 107. Iz ovoga se može zaključiti da komesari nisu imali pravilan uvid nad nepismenim drugovima. Mi smo kroz ovaj mjesec uspjeli naučiti 16 boraca potpuno čitati i pisati. Sada imamo još devedeset jednog nepismenog, od toga 6 znaju sva slova čitati samo još nijesu naučili ili pisati. Pored toga, od ovih devedeset jedan kojeg tretiramo nepismenim, naučio ili su 870 slova. Već ova 16 pišu pisma svojim kućama. Ne bih mogao reći o roku kada ćemo likvidirati nepismenost, ali da bi se ona čim prije likvidirala, mi smo raspisali takmičenje u svim jedinicama naše brigade, kako za suzbijanje nepismenosti tako i za ostale sektore kulturno-prosvjetnog rada. Mi smo kroz ovaj mjesec održali 8 priredaba kako je napred naznačeno, koje su prilično dobro uspjele obzirom na početak. Mi imamo u prištabskim jedinicama kulturno-prosvjetnu grupu koja preko dana radi svoje redovne poslove, oni učestvuju u skečeve, recitacije i pjesme. Ova grupa ima prilično dobre uslove za razvijanje, koja je davala kroz ovaj mjesec 4 priredbe i to jednu u općini Zitomisli, 2 u općini Ihtluk, a jednu je priredbu održala za naš III bataljon koji se nalazio na odmoru. U nedjelju se sprema i u Ljubuški.

Izdali smo do sada 2 broja brigadnog lista i spremamo sada materijal i za treći. Zidne novine se pišu po bataljonima, skoro svaka četa izdala je po 2 primjerka zidnih novina, a prištabske jedinice po 3 primjerka. Sada se spremaju bataljonski listovi, što je vjerovatno u toku ovog mjeseca izdati svaki bataljon svoj list a prištabske jedinice džepne novine. Kada izađu u bataljonski listovi, onda ćemo postaviti pred kulturno-prosvjetne odbore da izađu u džepni listovi. Naše prištabske jedinice dale su 1 usmene novine koje su prilično uspjele, dok bataljoni nisu još pristupili davanju usmenih novina.

Naš kulturno-prosvjetni rad kako sam gore već naglasio je u razvoju i poletu i mislim ovo takmičenje koje smo raspisali u vezi kulturnog rada da će znatno pomoći i dati mu novi polet. Problemi koji se postavljaju pred naš kulturno-prosvjetni rad jesu:

- a) likvidirati nepismenost,
- b) ojačati bataljonske horove,
- c) dopisništvo (organizacija bataljonskih listova i džepnih listova,
- d) pokrenuti usmene novine kroz brigadu.

Sanitet

Organizacija saniteta u našoj brigadi može se kazati da je dosta dobra kako kroz bataljone tako i u samoj ambulanti. Drugovi su svi u brigadi očišćeni, pa i prema potrebi i obrijani. Veš se pere po mogućnosti iako je vrijeme za to prilično nepogodno. Ipak je rijedak slučaj da se svaki borac ne promjeni u 15 dana.

Svaki naš bataljon ima bure za parenje, a sada pravimo i za svaku prištabsku jedinicu po jedno manje bure. Sto se ti e parenja tu nema odre enih dana, u glavnom ne pro e 8 dana, a da se ne pare svi drugovi, a brigada se parila i po 3 puta u 8 dana obzirom na pojavu pjegavog tifusa koji se bio pojavio u našoj brigadi. Od pjegavog tifusa obolila su nam 4 druga, dok je 1 obolio od trbušnog tifusa. Kako je prošlo više od 15 dana od oboljenja ovih drugova, smatram da smo epidemiju i širenje zarazne bolesti lokalizovali. Naša ambulanta je dosta dobro sre ena u pogledu isto e i opšte higijene. Svaki drug koji do e u ambulantu okupa se toplom vodom, ošiša, obrije i ispari, tako da je zbilja pitanje higijene na visini. Pri ambulanti nalazi se radni vod kao i bolni ki vod. Bolni ki vod nam služi za evakuaciju ranjenika. On je skoro formiran.

Njega ranjenika i bolesnika je na zavidnoj visini a sama ishrana zadovoljava.

Opšte zdravstveno stanje u brigadi zadovoljava. Težih oboljenja nema. Jedino je bilo u poslednje vrijeme, obzirom na velike marševe, dosta žuljeva, koji su se u glavnom od kada smo na ovom terenu izlje ili. U brigadi je bilo malo svraba, što smo u posljednje vrijeme pristupili temeljitom lije enju i to na taj na in što smo iz I i IV bataljona pokupili sve bolesne drugove, smjestili u Ambulantu te nakon izlje enja vratili u jedinice, a sada se lje e borci II i III bataljona. Svrab smo u mnogome umanjili u našoj brigadi, a težimo k tome da ga potpuno iskorijenimo.

Intendantura

Naša Intendantura organizovana je u 3 voda i to vozarski vod, radioni ki vod i jedan vod magazinera i ljudi koji rade oko magazina. U glavnom organizacija rada je vrlo dobra. U našoj Intendanturi duh takmi enja je obuhvatio bio i drugove i drugarice. Udarni ki rad bio je na visini, pa je zato Intendantura i dobila kao najbolja prištabska jedinica zastavu takmi enja. Nar o ito se istakla u tom takmi enju kod njih kroja ka radionica, koja je napravila oko devet stotina šajka a od stare robe, a tako er krpila stara odjela. Intendant brigade Mate Restovi kao i komesar Vozarske ete Jozo Grubi vrlo su agilni u svom radu i kao dobri organizatori. Drže red i disciplinu u Intendanturi na dosta dobroj visini.

Bataljonske intendature znatno su se popravile a što je prili no uslovlila izmjena intendanata I i IV bataljona. U bataljonskim intendanturama postoji prili an red kako u magazinima tako i u isto i kuhinje koja je na dosta dobroj visini.

Ishrana brigade kroz ovaj mjesec vršila se u glavnom sa terena preko N. O. Odbora. Moglo bi se kazati da hrana zadovo-

ljava po koli ini, jedino kruh nije najbolji, a variva na ovom terenu nema.

Odje a i obu a obzirom na dolasku novih boraca je slaba i osje a se prili na potreba vojni kih odjela. Ima dosta drugova bez šinjela, a tako er ima ih dosta i u civilnim odjelima. Tako da se osje a potreba za 30—35% kompletnih odjela da bi mogli obu i borce u toplu zimsku odje u.

Stanje obu e je dosta slabo. Ima 15—20% boraca kojima bi nužno trebale cipele. Oskudjevamo sa materijalom za popravak cipela, te svakog dana broj bosih drugova postaje sve ve i. Stanje konja u brigadi znatno se popravilo dolaskom na ovu prostoriju, pošto su se konji prili no odmorili, a usto imaju i dobru hranu. Konji se u našoj brigadi dobro uvaju, a naro ito u intendanturi i IV bataljonu, dok u Bojnoj komori i Ambulanti nije posve ena dovoljna pažnja konjima.

Odnosi u Stabu brigade i štabovima bataljona

U svim štabovima bataljona unutar štabova nema nikakvih razmimoilaženja. Vlada dosta dobro razumjevanje i drugarski odnos. Odnosi štabova bataljona jednih prema drugima je dosta dobar, mada su ostali štabovi ljubomorni malo na Stab IV bataljona, koji ima ast da nosi zastavu priznanja za najbolje rezultate postignute u takmi enju. Odnos štabova bataljona napram Stabu brigade je ispravan. Stab brigade uživa autoritet štabova bataljona. Odnos izme u drugova u Stabu brigade je dobar i isrpavan. Svi zadaci koji se postavljaju pred Stab brigade rješavaju se uzajamno bez i ije samovolje. Rad i dužnosti koji se pred istim postave zajedni ki se prodiskutuju, svak dobiva što mu je odre eno da radi i stupa se na izvršenje zadataka.

Opšte stanje brigade

Maral i borbenost brigade je na prili noj visini. Ljudstvo je dosta borbeno. Mnogi od boraca traže i isto se zadovoljno osjeaju ukoliko osjete da se sprema neka akcija. Moglo bi se za pojedince kazati, a to u glavnom ukoliko ima starijih ljudi, oženjenih, te misao na ku u uti e na njihovu borbenost, da nisu dovoljno borbeni. Osje aj odgovornosti kod naših rukovodioca znatno se izdigao, samo još fali snalažljivosti u radu. Osje a se potreba pomo i naro ito vodnicima, vodnim delegatima i desetarima. Pored toga osje a se kod svih rukovodioca nedostatak vojno-politi ke izgradnje, a za najviše organizovanosti i takta u radu. Cesto se dešava da naši štabovi bataljona rješavaju svi skupa jedan akt koji mirne duše može svaki od njih da rješ i po prethodnom dogovoru sa ostalima. Tako da im pojedine stvari odnose mnogo uzajamnog vremena. Administracija se u brigadi sre uje.

Odnos boraca i rukovodioca prema narodu bio je dosta dobar, tako da pojava krađe i pijančenja nema. Jedini je bio jedan prestup kojeg je napravio jedan vodnik u odnosu naprama jednoj seljanki koja mu je služila kao vodič. Ista mu se podala da je pusti kući, kasnije se to uočilo što je ona htjela to motivirati kao slučaj nasilja, ali isto ne odgovara ni izdaleka istini. Ovdje je moral kod žena prilično nizak, te prema tome nije se to strašno ni odrazilo na narod. Druga vodnika Rani i Matu poslali smo Vojnome sudu radi gornjeg prestupa.

Kroz ovaj mjesec bilo je nekoliko disciplinskih kazni izvršeno na one borce koji su se samovoljno udaljavali od svoje jedinice ili su presjedili odsustvo. Još se 22 druga nalaze u bježstvu, koji se nijesu još do danas vratili.

Disciplina je u našoj brigadi na dosta dobrom stupnju i iz dana u dan se sve više jača i uvrštava. Smatram da je brigada dosta vrsta da izvrši svaki zadatak koji se postavi pred nju u okviru njenih sredstava sa kojim raspolaže.

Vjerovatno sam ja kroz ovaj izvještaj propustio izvjesnih stvari, a pojedine ne uočio, za to bih molio da mi se dadu izvjesni ispravci a tako i mišljenje kako i na koji način da ostvarimo probleme koji se nameću pred brigadu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Jerko Paltrinjeri

BR. 59

**MESECNI IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODSEKA ŠTABA
7. KORPUSA NOVJ OD 18. JANUARA 1945. PROPAGAND-
NOM ODELJENJU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVE-
NIJE O PROPAGANDNOM RADU U JEDINICAMA KOR-
PUSA¹**

**STAB VII KORPUSA NOV I POJ
PROPAGANDNI ODSEK**

Broj ... Datum
18. 1. 1945.²

PROPAGANDNOM ODELJENJU GS NOV i POS

Prdmet: mese ni
izveštaj

Organizacija

U rukovodstvu odseka nema promena. Administator se javio na viši intendantski kurs, pa smo momentano bez njega. Među dopisnicima je došlo do izvesnih promena. Cerne Sre ko-Sašo javio se na viši intendantski te aj i više se ne e baviti dopisništvom. Lasnika³ smo stavili na raspolaganje Komandi DVP⁴, gde se sada nalazi. Na njegovo mesto postavili smo novog dopisnika, Goli nika Franca, koji je do sada bio politiki komesar ete ali je zbog povreda stalno otpušten iz vojskè. Na njegovu izri itu želju povukli smo ga me u dopisnike.

Dopisnici:

1. Zorzut Miloš, koji je istovremeno referent za propagandu u XV diviziji
2. Tav ar Ivan
3. Goli nik Franc
4. Miheli Ivan
5. Šmicberger uro
6. Deršek Rudi — Juš
7. Moravec Jože — Makar
8. Tomše Bogo

¹ Original (pisan na mašini, na slovena kom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 88/III. U desnom uglu iznad naslova dopisano je mastilom: »St. 50 — 21.1.45«.

⁸ Datum je dopisan mastilom.

⁵ Stefan Lasnik

⁴ Dolenjskog vojnog podru ja

9. Arko Sre ko
10. Brezovar Milan (SHVPB)⁵

Radi popunjavanja kulturno-prosvetne sekcije, zamolili smo GŠ za drugove Štera⁸ i Mileka,⁷ ali do danas još nismo primili odgovor.

FG.⁸ Fijavž Dragicu, koja se momentano nalazi u bolnici, stavili smo na raspolaganje Personalnom odseku, pošto zbog svog ponašanja ne može ostati član FG.

Vojna muzika.⁹ Personalnom odseku moralo se staviti na raspolaganje tri druga: dva što nisu odgovarala kao muzičari (Karat, Kova) a Salomona zbog toga što je pored toga, svojim ponašanjem kvario ugled vojnoj muzici. Sva trojica su poslata u XVIII diviziju. Na njihova mesta povukli smo dva druga iz radni kog bataljona (Pisanski i Zajc).¹⁰

U Tehniku smo dobili novu daktilografkinju (Gorki Anicu), tako da je sada osoblje popunjeno.

Kulturno-prosvetni rad:

Poja ali smo li ni kontakt s jedinicama. Horovo a je posetio sve jedinice XVIII div. i Dolenjskog odreda. Rukovodilac sekcije i pom. šefa¹¹ otišli su u obe divizije, gde su održali sastanke sa referentima¹² i političkim komesarima divizija.¹³ Na putu su upoznali foto-reportera s novim zadacima.

Posle uspele akcije na Hinje¹⁴ raspoloženje boraca u jedinicama XVIII divizije prilično se podiglo. Bez sumnje je borca podržalo i takmičenje sa XV, koje već pokazuje prve rezultate.¹⁵ Jedinice se sada donekle odmaraju, što se odražava u kulturno-prosvetnom radu. Zivnuli su prvenstveno pevački horovi, koji postoje u svim bataljonima, ponegde čak i u etama. X

⁵ Slovensko-hrvaška vojna partizanska bolnica (Slovena ko-hrvaška vojna partizanska bolnica).

⁶ Ciril Stero

⁷ Franc Milek

⁸ Frontno gledalište (vidi napomenu br. 20 uz dok. br. 1).

⁹ Formirana augusta 1944. godine.

¹⁰ Ivan Pisanski i Leopold Zajc

¹¹ Rukovodilac kulturno-prosvetne sekcije u to vreme bio je Oto Jugovec, a pomoćnik šefa Propagandnog odseka Štaba 7. korpusa NOVJ Dušan Savnik San.

¹² Referent za propagandu u 18. NO diviziji u to vreme bio je Boris Grabnar.

¹³ Politički komesar 15. NO divizije u to vreme bio je Janez Vipotnik, a 18. NO divizije Vinko Hafner.

¹⁴ Vidi napomenu br. 9 uz dok. br. 23.

¹⁵ Odnosi se na takmičenje koje je 18. NO divizija objavila 15. NO diviziji. Takmičenje je započeto 25. decembra 1944. i završeno 25. februara 1945. Vidi plan takmičenja 18. NO divizije od 17. decembra 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 196/1—8) i dopis 18. NO divizije od 18. decembra 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 196/III).

brigada¹⁶ nema nikog ko bi znao rukovoditi horovima. Pevaju ve inom jednoglasno, a kružoci su im organizovani tako da neko odgovara za pevanje, drugi za zidne novine itd. U ostalim dvema brigadama¹⁷ postoje horove, koje imaju organizovan peva ki hor samo u svojim dvema jedinicama. U divizijama imamo nekoliko drugova koji imaju volju za rad u horu ali im nedostaje teoretskog znanja. Pored toga nedostaju harmonike. Kružoci imaju još uvek uglavnom formalan zna aj. Svaka jedinica pomaže sebi na svoj na in. Gde komesar nema razumevanja za kulturno-prosvetni rad pronalaze nekoga i zaduži ga za mitinge. Tako su u mnogim jedinicama potajno ponovo postavljeni neke vrste kulturni radnici koji, me utim, pored ovog obavljaju i drugi rad. Jedinice XVIII [divizije] pripremaju mitinge i marljivo izdaju zidne novine.

U XV [diviziji] je takmi enje prili no razdrmalo itavu diviziju a i kulturno-prosvetni rad se popravio. Bataljoni Cankarove [brigade] su posle skoro dvomese nog prekida ponovo po eli izdavati zidne novine. Naime, za to vreme nalazili su se stalno u pokretima.¹⁸ Gup eva,¹⁹ kao i Cankarova, imaju staru tradiciju, i svi stari partizani se ose aju dužnima da sura uju, pa makar prilike bile teške. Kako XV²⁰ tako i XII brigada su se popravile. XII je postala takmi ar sa starim brigadama i na vojni kom polju.

Potrebe: Jedinicama je potreban materijal za mitinge i zidne novine, pre svega pesme, ske evi i olovke. Obe ane zbirke pesama za recitacije, posle jednog meseca, još nema. Za tehni ki materijal, koji smo mislili da poru imo preko Istarskog podru ja, nemamo sredstava. Izme u poslatih ske eva dva su prakti no za našu vojsku neupotrebljiva zbog ograni ene publike koja dolazi u obzir.

Frontno gledališ e:

FG je dalo predstavu u Toplicama²¹ jedanput za brigadu NO,²² drugi put za civilno stanovništvo, zatim za prihvaticu XV divizije, dva puta u Gup evoj [brigadi], dva puta u SHVPB, jedanput za štab VII korpusa i prilikom podeljivanja odlikovanja borcima brigade NO i relejnih stanica. 5. I u Crmošnjicama za artileriju i radionice; 10. I za štab XV divizije; 11 za DVP

¹⁸ »Ljubljanska«

¹⁷ Odnosi se na 8. slovena ku NO brigadu »Fran Levstik« i 9. slovena ku NO brigadu.

¹⁸ O delatnosti 5. slovena ke NOU brigade »Ivan Cankar« vidi njene dnevne izveštaje (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 189).

¹⁹ Re je o 4. slovena koj NOU brigadi »Matija Gubec«.

²⁰ To jest: 15. slovena ka NO brigada »Belokranjska«.

²¹ Verovatno u Dolenjskim Toplicama.

²² Narodne odbrane

i DO;²³ 12. I za Cankarevu [brigadu] u Zužemberku; 13. I za XII brigadu i DO. Sa članovima smo održali sastanak na kome smo sredili odnose koji su vladali između pojedinih članova, a koji su paralisali radinost pozorišta. Donesena je odluka da teatar započne sa dramskim teatrom i da pristupi sakupljanju i stvaranju gradiva za nov program.

Politički komesar drug Ocvirk²⁴ je morao zbog živane iscrpenosti u bolnicu i verovatno se više ne može vratiti u pozorište, iako je njegov poziv vezan za pozorište. Drugarica Glavina Slavka boluje od stomaka i otišla je na trodnevno odsustvo u Crnomelj.

Vojna muzika:

Vojna muzika je morala da se vrati u Gradac, jer u Srednjoj Vasi nije mogla da vežba, zbog suviše malih prostorija. Ovih dana priredi koncert za bolesnike u SHVPB i u Podzemelju, i za Oficirsku školu u Metliki. U programu ima i Podoficirsku školu i ostale bolnice. Priredila je koncert za Stab korpusa, za odlikovane drugove u brigadi NO i za artiljeriju VII korpusa u Crnošnjicama. Drug kapelnik²⁵ je jako marljiv i pre svega je njegova zasluga što je muzika tako ozbiljan radan kolektiv. Međutim, stižu žalbe u pogledu komesara,²⁶ koji je nedovoljno radan, tako da je opet zasluga kapelnika ukoliko uopšte šta radi. Kapelnik kaže da se pod njegovim pritiskom nešto popravio, ali da je za takve ljude zaista nedovoljno radan i nedovoljno ozbiljan.

Foto-sekcija:

Foto-reporter²⁷ je u jedinici sakupio me u borbama, borbama i komandantima od prvih naših borbi do danas. Sakupio je 268 fotografija. Glavnom štabu je poslao 1 film, dva je poneo sa sobom drug Viršek,²⁸ šef foto-sekcije GS, a tri je sam uružio kada se bude javio u GS, čime završi posao u XV brigadi. Fotografije su iz svih brigada, sem iz Gupčeve.

Tehnika:

Odštampano je 50.259 stranica (70 različitih formulara, radio-vesti, takmičarski vesnik), izradila 1900 kuverta, 150 svežaka i veš i broj notesa.

²³ Dolenjsko vojno područje i Dolenjski odred

²⁴ Vasja Ocvirk

²⁵ Jože Brun

²⁶ Verovatno se odnosi na Vinka Savnika.

²⁷ Redakcija nije mogla saznati njegovo ime.

²⁸ Stane Viršek

Odsek izdaje dnevno radio-vesti*⁹ i izdao je prvi broj vesnika me udivizijskog takmičenja.³⁰ Izradili smo novu kartu jugoistočno bojišta,³¹ koja će za nekoliko dana biti poslata jedinicama. Pomoćnik i rukovodilac kulturno-prosvetne sekcije održali su sastanak sa referentima i komesarima XVIII i XV div. na kome su sredili sve što je bilo predmet razgovora između drugarice na elnika³² i odseka.

Na sastanku odseka došli smo do zaključka kako oživetiti dopisivanje boraca i rukovodilaca. Stalan li je pritisak ne može biti dovoljan, i stvarno se pokazao kao nedovoljan, naročito ako od toga što borci i rukovodioci pišu i šalju — jako malo itaju u našim centralnim listovima. Iz tog razloga i

1. pošto uopšte postoji suviše velika razlika između centralne štampe i sposobnosti boraca i rukovodilaca VII korpusa za pisanje;

2. pošto među dopisima autori ne vide, skoro nikada, objavljene svoje dopise;

3. pošto naš asopis dođe do borca sa prilikom zakašnjenjem;

4. pošto bismo na taj način dosta lakše postigli da što veći broj naših boraca sarađuje u zidnim i džepnim novinama, jer bi najbolje stvari mi objavljivali, složili smo se da bi odgovaralo stvarnim potrebama naših jedinica — i da bi premostili i popunili šupljinu koja postoji između našeg korpusa i GS — ako bismo mogli da izdajemo neke vrste *vesnik* VII korpusa^{3*} u kome bismo objavljivali:

1. Pohvale jedinica, koje bi izricao štab korpusa, pretpostavljene ili potonjene jedinice;

2. Dnevne vesti štaba VII korpusa;

3. Odlikovanja, imena odlikovanih i dela zbog kojih su bili odlikovani, napredovanja itd.;

4. Sve gradivo u vezi sa aktuelnim kampanjama i uputstvima političkog komesara;

5. Kratke reportaže o borbama (naročito manjeg obima, patrolne sukobe, gde bi popularisali inicijativu boraca, naročito podoficira);

" Vidi napomenu br. 11 uz dok. br. 40.

³⁰ Naslov toga vesnika glasi: »18. : 15.« (Osamnaesta perma Petnaestoj). Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 224, pod br. 3430.

³¹ O uvane karte istočnog bojišta, najčešće bez oznake izdava, nalaze se u Arhivu IZDG u Ljubljani, NO tisk, f. D/XXVII.

³² Verovatno se misli na na elnika Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije Veru Savi (Hertu Has).

ss pošli su da izdaju »Službeni list 7. korpusa NOV i POJ« (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 278, pod br. 3927).

6. Bolje stvari i zidnih i džepnih novina za koje se ne može na i mesto u centralnim listovima, što bi oživelo i aktivisalo dopisovanje neprofesionalnih dopisnika i pomagalo vaspitavanju novog dopisni kog kadra;

7. Popularisali bi me udivizijsko takmi enje i donosili kratke vesti i podatke;

8. Pokušali bismo takode da se pobrinemo za dobru volju boraca sa šalama i anegdotama itd.

U vezi s tim imali smo sastanak sa drugom politi kim komesarom,⁵⁴ koji je zamisao odobrio ali je rekao da nam je GŠ zabranio svako izdavanje i da je za to potrebna prethodna dozvola GŠ; on sam e o tome da razgovara sa drugom Kidri em.⁵⁵ Nadamo se da e drugarica na elnik sa svoje strane potkrepiti kod druga politi kog komesara GŠ ovu našu zamisao. Vesnik (što se ti e naziva još se nismo složili) izlazio bi samostalno ili kao prilog radio-vestima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V. d. na elnika, kapetan:
Jezeršek Franc — Sokol

V. d. šefa:
Dušan Hreš ak

M. P.

⁵¹ Politi ki komesar 7. korpusa NOV i POJ u to vreme bio je Janez Hribar, narodni heroj. Umro 23. oktobra 1967. u Ložu.

⁵⁵ Boris Kidri , narodni heroj. Umro 11. aprila 1953. u Beogradu. Sahranjen je u Ljubljani u grobnici narondih heroja.

br. 60

PISMO POLITI KOG KOMESARA 4. UDARNE BRIGADE 9. NOU DIVIZIJE OD 18. JANUARA POLITI KIM KOMESARIMA POTCINJENIH JEDINICA O NEDOSTACIMA MESECNIH POLITI KIH IZVEŠTAJA I O ZADACIMA U POLITIKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU¹

K O M E S A R
IV SPLITSKE UDARNE BRIGADE
18. januara 45.

KOMESARU I, II, III, IV i V BATALJONA

Dragi drugovi,

Primio sam vaše mjese ne izvještaje, na koje u da vam dadnem moje mišljenje o njihovim propustima kako bi ubudu e bili im potpuniji obzirom što treba, kako ve znadete, po jedan primjerak slati u Diviziju. Ubudu e ete mi dostavljati i po jedan primjerak izvještaja koje vi primate od vaših komesara eta, vodnika Radnog voda i vodnika Prate eg voda, što je ovom prilikom sam I bat. poslao. Pošto vaši izvještaji nemaju jedinstveni redosled bilo bi potrebno da ubudu e podnosite izvještaje po jednom redosledu radi jednoobraznosti i lakšeg pregleda samog izvještaja i to po slede im ta kama:

I. Politi ko stanje sektora, to jest onog mjesta ili prostori je na kojem se bataljon kroz onaj mjesec za koji se podnosi izvještaj nalazio. U ovoj ta ki najvažnije je obuhvatiti polit i ko raspoloženje naroda, kakav je uopšte vladao odnos izme u vojske i naroda. Komesar II bat. u svom izvještaju vrlo lije po je okarakterizirao narod sa kojim je bio u dodiru kroz ovaj mjesec.

II. Politi ko stanje jedinice, to jest bataljona u kojemu treba okarakterizirati i analizirati polit i ku svijest boraca. Dalje bi išlo pod istom ta kom plan polit i kog rada, kako i na koji na in je prora ivan i kakvi su uspjesi bili u radu. Iz ove ta ke treba da se jasno vidi nivo polit i ke izgradnje bataljona, svi polit i ki problemi, kako se sa njima postupalo, kao i kakvi su uspjesi postignuti u tom pravcu. Kroz ovu ta ku trebalo je u vašem izvještaju najviše da se govori o jednom najaktuelnijem problemu kojeg ste skoro svi izostavili, a to je pitanje dezertstva. Analizu polit i ke svijesti kod naših boraca jedino je komesar IV bat. drug Urli približno okarakterisao.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 13—1/7, k. 847 A.

III. *Rad sa narodom.* U ovoj ta ki treba se vidjeti ta no koliko je konferencija održano s narodom, broj prisutnih, dnevni red na konferenciji kao i uspjeh same konferencije. Ovdje svakako treba napomenuti rad sa NOO.

IV. *Kadrovi.* Kakav je kadar uopšte u bataljonu, vojni ki a naro ito politi ki, koliko se posve uje izdizanju nižih rukovodioca.

V. *Kulturno-prosvjetni rad.* Po ovoj ta ki potrebno je obuhvatiti probleme koji se postavljaju pred kulturno-prosvjetnim radom, kao i što je u injeno od strane kulturno-prosvjetnih odbora i komesara za otstranjenje istih problema. Svakako u izvještaju treba podvu i uspjehe rada, kao i na koji na in su uspjesi postignuti. Uglavnom organizacija rada treba da se vidi.

VI. *Sanitet.* Kroz ovu ta ku treba obuhvatiti uglavnom higijenu u jedinici, zdravstveno stanje, kao i sanitetski kadar. Ne smije se zaboraviti u izvještaju podnijeti koliko su puta borci pareni, koliko je puta veš pran, da li su borci svi ošišani itd. Uglavnom ove izvještaje treba da vam podnesu referenti bataljona. Svakako se ne smije izostaviti a da se ne govori o sanitetskom kadru, kao i o drugim promjenama.

VII. *Intendantura.* Iz ove ta ke mora se vidjeti jasno slika svakog radnog voda, bataljonske intendanture, da li intendantsko osoblje zadovoljava ili ne. Ne smije se izostaviti a da se ne govori o njezi koja se konjima pruža, kao i promjene koje nailaze kod brojnog stanja i zdravlja konja.

VIII. Kakvi su odnosi u štabu bataljona, kao i štabova bataljona prema etama, a i štaba bataljona sa ostalim štabovima bataljona.

IX. Opšte stanje u bataljonu. Ako se ve govori o opštem stanju jedne jedinice, onda je potrebno iznijeti sve pozitivne i negativne strane jedne jedinice. Naro ito njenu moralnu snagu, visinu discipline, vrstinu jedinica kao i njenu udarnu mo , posmatrano kroz vašu prizmu.

Nekoliko primjedaba iz vaših izvještaja:

I bataljon. 1) Nije održao ni jednu radnu konferenciju u okviru ljudstva koje mu se nalazilo na odmaranju, te smatram ovo prili nim propustom. 2) Politi kih konferencija je održano 3, te bi se moglo re i da je ovo rekordni broj, i ukoliko su pravilno teme sa borcima prora ivane mogli bi se o ekivati i povoljni rezultati u pravilnom politi kom razvijanju jedinica. 3) Komesari eta nijesu održavali konferencije sa narodom, a niti sa NOO što po malo li i na zaboravljanje masovnog politi kog rada sa narodom. 4) Disciplina smatram da je u bataljonu bolja nego što je komesar iznio u svom izvještaju. Mi zbilja stvari ne smijemo uveli avati, nego ih iznositi onakove kakve jesu. 5)

Štab bataljona treba više puta održati sastanke, jer preko istih može se najbolje upoznati stanje svoje jedinice.

II bataljon. 1) Komesar II bat. drug Mihanovi imao je pravilan uvid po pitanju dezerterstva, pa ga je vjerovatno i među borcima pravilno objašnjavao. 2) Disciplinske kazne sa kojima su kažnjeni izvjesni borci II bataljona nisu se pravilno iskoristile.

III bataljon. Komesar III bat. drug Grubiši održavao je redovne i vanredne sastanke sa svojim štabom bataljona, a tako e štab bataljona sa komandama eta održao je 8 sastanaka. Smatram da je trebao biti ovako aktivan i sa vodnim delegatima, a naročito je trebao forsirati politički rad u bataljonu, obzirom na veliki broj dezertera iz njegovog bataljona. Smatram da bi se politički rukovodioci trebali mnogo da založe u III bataljonu oko kulturno-prosvjetnog rada.

IV. bataljon. Komesar IV bat. drug Urli je dosta dobro okarakterizirao i analizirao politički nivo svojih boraca. Pitanje dezerterstva nije istakao u izvještaju, mada je to još neriješeni problem u našim jedinicama. Komesari IV bat. tako e nijesu bili aktivni u radu sa narodom. Tako e smatram da treba u IV. bat. posvetiti ve u pažnju izdizanju vodnih delegata.

Ovo su drugovi izvjesne primjedbe u odnosu na vaše izvještaje, djelimično iznešene, a iz kojih proizlazi da se nije u svim našim bataljonima jednako razvijao opšti politički rad. Svakako trebate težiti da u idućem mjesecu ove nedostatke odstranite, što e vam poslužiti na ojačanju i u vršivanju jedinica.

Kako sam ve kazao, ovo su djelimični nedostaci po vašim jedinicama, ali pored njih imate nekoliko općenitih zajedničkih nedostataka, kako u podnošenju izvještaja tako i opšte u radu. Vaši izvještaji pružaju samo analizu rada, a ne vidi se u izvještajima uo avanje problema koji su postavljeni pred vašim jedinicama, koji treba da okarakterišu i vaš odnos prema istim. Nije dovoljno samo kazati održali smo toliko i toliko konferencija ili uinili smo to i to, ve je najvažnije vidjeti organizaciju i plan rada, na koji način se pristupalo odstranjenju pojedinih problema, a tako e mora se vidjeti u izvještajima i vaša uo avanja današnjih problema kojih u svakoj jedinici ima, kao na način i vaše mišljenje, što bi sve trebalo uiniti za odstranjenje istih.

Politički rad kroz ovaj mjesec nije bio na visini, jer se plan političkog rada ni u jednoj jedinici nije proradio ni sa 60%, što znači da politički rad nije bio uporan i intenzivan. Ne bi se moglo kazati da vi niste radili kao i da se niste i zalagali da politički izdignete vaše jedinice, ali smatram da je jedan od glavnih propusta u vašem radu što se mi svi ljutimo kako nas mnogo posla eka, a vremena za obaviti istog nema dovoljno-

Zbilja onom koji ne zna da organizira rad, njemu najmanje vremena ostane za rad. Mi nismo uspjeli da politički dovoljno zainteresujemo naše borce da oni poslije političkih asova živo diskutuju o pojedinim političkim pitanjima. Političkom radu nismo dali onaj polet gdje bi se kod boraca osjetio natjecanje za što veći omjer spoznajom opštepolitičkih pitanja. Ako hoćemo zbilja da nam politički rad bude na visini, onda toliko moramo biti uporni u radu da samom radu dademo takav takt i takav polet, da borci i noću, kada spavaju, diskutuju o političkoj situaciji i opštepolitičkim problemima.

O natjecanju: nijedan komesar nije istakao raspoloženje i stanje bataljona u periodu ovog takmičenja. Ovo smatram prilično velikim propustom, jer baš komesari moraju biti organizatori i inspiratori udarnog rada. Zahvaljujući baš vašoj nedovoljnoj aktivnosti i zalaganju za udarni politički rad, dvomjesečno takmičenje je prošlo, a da naši borci u brigadi nisu ni do danas bili zainteresovani oko takmičenja. Ovo takmičenje dalo nam je prilično bogato iskustvo kroz koje smo vidjeli mnoge naše propuste, kao i slabosti naših jedinica, koje ne smiju dozvoliti da se na idućem takmičenju pojave.

Rad sa vodnim delegatima, iako smo već nekoliko puta ukazivali o nužnoj potrebi izgradnje vodnih delegata kao najbolje naše rezerve. Pojedini komesari bataljona ne dostavljaju ni do danas u dnevnom raportu rad sa vodnim delegatima, iz čega se vidi da malu pažnju posvećuju uputstvima i direktivama koje dobijaju, a samim time odražava nepravilnu politiku kadrova, preko kojih pojedini naši drugovi svjesno prelaze nemaju i još dovoljno punog osjećanja odgovornosti. Izdižu i naše vodne delegate izdižemo automatski naše jedinice, a samim time dobijamo najbolju rezervu političkih rukovodioca.

Uđi me ako ta noć ne znamo da jedan od najvećih problema u našim jedinicama a to je pitanje dezerterstva. Jedino komesar II bat. sjetio se u svom izvještaju da sa nekoliko riječi napomene ovo tako aktuelno pitanje. Iz samih izvještaja se vidi da je vrlo malo konferencija održano po pitanju dezerterstva. Ako su neke i održane, onda se nije oštro po dezerterstvu udarilo kao po izdaji, već se obično tumačilo kao nedostatak svijesti. Iako sad momentalno nemamo dezerterstva u našim jedinicama, a što ne možemo kazati da ih neće biti, stoga trebamo da na suzbijanju dezerterstva uložimo svu svoju energiju na polju sagrađivanja novodošlih drugova u našoj sredini.

Kulturno-prosvjetni rad: o njemu se također malo govorilo u vašim izvještajima, iako bi kulturno-prosvjetni rad trebao da dadne našim borcima najbolji polet i vedrinu u svakidašnjem životu. Kulturno-prosvjetni rad u našoj brigadi je u ino-

samo jedan korak naprijed i smatram da bi ga vrsto postavili na noge potrebno je veliko zalaganje svih političkih rukovodioca.

Smatram da težište u kulturno-prosvjetnom radu treba da bude na što skorijem izlaženju bataljonskog lista, bataljonskih kao i etničkih džepnih novina, da kulturno-prosvjetni odbori u bataljonu nauče po nekoliko skečeva kako bi mogli dati priredbe za sebe i za narod, da se usmene novine obavezno daju u svakoj etničkoj zajednici, a da, što je najglavnije i najvažnije, kroz ovaj mjesec likvidiramo *nepismenost*. Tek onda ćemo moći kazati da smo nešto u kulturno-prosvjetnom radu učinili.

Plan političkog rada nastavite isti do dolaska drugog plana rada. Ma eka na svakom koraku raskrinkavati. Za kralja Petra sad se ima i previše argumenata za njegovo raskrinkavanje u vezi najnovije njegove izdaje koju je napravio našim narodima ne priznajući naš AVNOJ.²

Ovo su uglavnom moja zapažanja a i sugestije koje bih vam htjeo dati u budućem radu. Razumljivo je da će ove sugestije vrijediti za vas onoliko koliko ih budete vi htjeli da shvatite, a ja ću to najbolje vidjeti kroz mjesec rada kako ste se odnosili prema navedenim propustima. Ja vjerujem da vi sve ove propuste možete vrlo lako otkloniti i da nećete žaliti truda i napora da što bolje izdignete svoje jedinice, ulažući i ljubav u radu koja će pozitivno utjecati i na vašem ličnom uzdizanju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P. Komesar, major
Jerko Paltrinjeri

¹ Odnosi se na izjavu kralja Petra od 11. januara 1945 (vidi »Oslobodilački rat«, 2. knj., str. 540—542).

br. 61

**MESECNI IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 8. UDARNE
BRIGADE OD 18. JANUARA 1945. POLITI KOM KOMESARU
20. NOU DIVIZIJE O OPŠTEM STANJU I POLITI KOM I
KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI¹**

**STAB
VIII DALM. U. BRIGADE**

Br
Dne 18'I. 1945. g.

POLITKOMESARU XX UDARNE DIVIZIJE NOVJ

Dostavljam politkomesarski izvještaj od 15/XII. 1944. g.
do 15. januara 1945. g.

U proteklom mjesecu brigada je preživila nekoliko političkih pitanja, t.j. problema koji su izbili kao odraz odlaska iz Dalmacije u Liku i to, kao prvo, napuštanje Dalmacije, drugo, promjena klime i treće, prilikom teške borbe u Lici² a naročito se je odrazio gubitak u žrtvama. Političko stanje u brigadi nije se u biti promijenilo, t.j. da je brigada preživljavala izvjesne krize koje su bile neprebrodive. Skoro cijela prva polovina ovog mjeseca bila je oko organizacionog sređivanja jedinica a istovremeno je usmjeren u tom pogledu, t.j. priprema boraca za odlazak van okvira iz Dalmacije. Ovo pitanje koje je bilo kao osnovni i glavni problem u političkom radu za ovaj period je sa prilikom nepovjerenjem gledano da se povoljno riješiti, t.j. da se izbjede krupne posljedice prilikom pokreta iz Dalmacije, a to naročito u tome da se popustiti moral i borbenost jedinice a kao najglavnije masovnije pojava samovoljnog napuštanja boraca iz jedinice s obzirom da je jedinica sastavljena većinom od novih boraca. U rješavanju ovoga problema angažovan je istovremeno komandni kadar kao i Partijska organizacija da bi se taj problem što uspješnije riješio. Istovremeno period prve polovine prošlog mjeseca protekao je u svakodnevnim održavanjima niza sastanaka i konferencija sa borcima i rukovodiocima.

Odlazak iz Dalmacije u Liku osjetio se je na jedinici u tom pogledu što smo imali oko 40—50 dezertera, koji su do sada mahom svi vraćeni natrag u jedinicu, dok se dolaskom u Liku i borbama u Lici nije zapazila popustljivost jedinica u moralu i borbenosti i ako je nastalo izvjesnih promjena unutar je-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 2—1/10, k. 1029/11.

² Vidi dok. br. 29, objašnjenje 2.

dinica, što je odraz prili no teške borbe a naro ito gubljenja prili nog broja rukovodioca i boraca. Dolazak jedinica u Liku kao i vo enje borbe — zapažaju se slijede e stvari: popustljivost discipline kod boraca, koja je prili no opala, a isto i odgovornost kod nižih rukovodioca kao i udaljivanje od rada politiki rukovodioca, iako je bilo izvjesne mogu nosti za rad, i to na pr. uo ava se kod nižeg komandnog kadra u II i III bataljonu gdje su komande eta po ele da se udaljavaju od boraca smatraju i sebe kao štabove. Ovo se vidno štetno odrazilo na jedinicu s tim što se dosta udaljio svakodnevni kontakt sa borcima u jedinici, tako na pr. iskrsele su izvjesne stvari i to naro ito u lošem držanju pojedinih boraca prema narodu kao i pojavama izvjesnih kra a. Isto tako osje a se površnost u radu komesara I i III bataljona, pomalo se osjeaju više vojnici nego politiki rukovodioci, ne produbljuju i stvari i ne zalagaju i se da u u život jedinice, nego se oslanjaju na komesare eta i prepuštaju i itavi rad njima.

Držanje boraca u borbama u ovom mjesecu, ne razlikuju i ni nove ni stare, bilo je prili no dobro. Bilo je izvjesnih slu ajeva izvla enja iz borbe kod pojedinaca kao i nekoliko slu ajeva samoranjavanja, što nije imalo masovniju pojavu. Isto tako izvjesni politiki rukovodioci podbacili su u radu a isto tako i u borbi, izvla e i se, a pojedinci su se i pani ki držali. Ispitivanja i ovu stvar konstatovala se je kod pomenutih težnja za o uvanje glave. Po ovome najoštrije je postavljeno, a izvjesni su kažnjeni kao i dvojica smenjeni sa dužnosti.

S obzirom na zimu i promjene vremenskih prilika (klime) primje uje se kod boraca izvjesno mrtvilo, nevojni ko držanje i to op enito kod sviju. Ovo dolazi kao posljedica loše odje e a isto tako i neotpornosti prema zimi.

U organizacionom pogledu napravljene su izvjesne promjene, t.j. radi gubitka prili nog broja komandnog kadra (oko 10) došlo je do uzdizanja nižeg politiki kog kadra, kao vodnih delegata za komesare eta i pom. komesara a isto tako i boraca za vodne delegate. Tako je uzdignuto oko 15 novih politiki rukovodioca, tako da je sada i politiki i partijski kadar u jedinicama popunjen izuzev u V (talijanskom) bataljonu kao i u trima prištabskim etama gdje fale pomo nici komesara eta a iste nisu ni prije imali.

Politi ko stanje jedinice sada je prili no sre eno i stoji neloše iako nije u onoj formi koja je bila prije kretanja iz Dalmacije. Naro ito udarna mo je slabija s obzirom da smo imali oko 200 izba enih iz stroja (više puškomitraljezaca i rukovodioca). Razlika izme u bataljona, izuzev V (talij.) bataljon, nije velika. Razlika je u tome što II bataljon izostaje iza ostalih bataljona kako u politiki kom tako i u vojni kom pogledu, dok IV

bataljon koji je imao najviše borba i gubitaka je najsre eniji i to zahvaljuju i ve im dijelom radu komesara i pom. komesara bataljona a isto tako i itavog štaba bataljona kao cjeline. V bataljon nema naro itih promjena u stanju, nego onako kako je pre bilo navedeno u prošlom izvještaju, izuzev što su sprovedene izvjesne reorganizacije u komandnom kadru, ali se stanje nije naro ito izmjenilo. Borbenost je ista, moral tako er. Još se ispoljilo pravljenje više prestupa kod naroda, kao nekoliko krupnijih kra a i sli no. Stanje u ovom bataljonu e se izmjeniti tek na taj na in ako se prvo angažuje štab bataljona a drugo ako se izoluju pojedinci koji prave greške i nepopravljivi su, kao i da se odstrane oni koji su bili u fašistima i koji su iznemogli. Ovaj je broj prili an. Sam štab brigade nije gledao na ovaj bataljon kao na ostale druge bataljone a naro ito u radu. U budu e zakljeno je više pažnje u op em sre ivanju i podizanju ovoga bataljona (V talij.) pružaju i pomo od štaba brigade mnogo više nego do sada i to po konkretnim stvarima koje su najpotrebnije kao rad unutra bataljona, neograni enje samo na štab bataljona, podizanje rukovodioca od onih boraca koji su najodaniji, najpošteniji i najbolji borci.

Harmonija u štabovima bataljona je dobra kao i odnos štabova bataljona prema nižem komandnom kadru i borcima.

Politi ki rad u jedinicama je u ovom proteklom mjesecu u prvoj polovini bio dobar, dok u drugoj polovini kako nije bilo dovoljno mogu nosti za rad tako i to komandni kadar nije se dovoljno zalagao. Rad se ve inom odvijao u održavanju radnih (prakti nih) konferencija po pitanjima koja su izbijala u jedinicama, kao na pr. pitanje dezerterstva, borba van okvira Dalmacije, disciplina, odnos prema narodu, izvršavanje nare enja (odgovornost), analiziranje akcija, isticanje boraca koji su se istakli u borbama, a teoretski rad u svima jedinicama su bile kao glavne teme »Bratstvo i jedinstvo naših naroda«, politi ka pitanja u okviru naše zemlje i to »Federativno ure enje«, Pitanje izbora i stvaranje zakonite vlade i kao zna aj i zadatak formiranja Jedinstvene fronte. Ovo gradivo nije se obradilo i tek je u po etku rada, dok i dalje ostaje kao osnovni politi ki rad i politi ko vaspitanje boraca, prora ivanjem iz najosnovnijih stvari, koje su borcima još nepoznate i to se naro ito uo ilo prilikom boravka u bataljonima postavljaju i razna pitanja vrlo jednostavna i prosta na koje borci ve inom nisu znali odgovoriti, tako da stvarno politi ki nivo boraca je vrlo nizak kao cjelina. Ovo zaiskiva svestrani rad u svakom pogledu i duljeg perioda. Interesovanje boraca je prili no, dok se njihovo interesovanje pretežno ograni uje na vojni ku situaciju. Isto tako kod boraca probudilo se prili no interesovanje po pitanju situacije u Gr koj,³

³ Vidi dok. br. 3, objašnjenje 7.

ne iz radoznalosti da bi doznali stvarnu istinu o događajima u Grčkoj, nego više iz toga razloga o miješanju saveznika u unutrašnja pitanja grčkog naroda, misle i da bi se isto moglo primjeniti i prema nama. Po svima pitanjima te konferencije su bile živo popraćene sa diskusijom.

Politički kadar, kao što sam naveo, popunjen je. Sposobnost političkih rukovodioca i njihov nivo, naročito novouzdignutih, vrlo je nizak. Osjeća se potreba održavanja kurseva skoro sa svima rukovodiocima kada bi to bilo u mogućnosti. Kurs koji je održan pri ovom štabu prilično je uspio i imamo u vidu održavanje daljnjih kurseva. Obzirom na nizak nivo nižih političkih rukovodioca uvedena je slijedeća praksa, tj. održavanje svakodnevnih teoretskih sastanaka sa političkim rukovodiocima sa strane pomoćnika komesara i komesara bataljona, proračuna i onaj materijal koji je namijenjen za sve borce tako da bi se na taj način što uspješnije odvijao politički rad.

Kulturno-prosvjetni rad u jedinicama vidno napreduje. Svi bataljoni izdavaju svoje bataljonske listove kao i brigadni. Isto tako i prištabske jedinice spremaju izdavanje svoga lista, dok V (talijanski) bataljon izdao je poslije prilično nog truda, ali zbog tehničke nemogućnosti, u oskudici papira i ciklostila, nije još izašao kao i ostalih drugih bataljona koji su umnoženi u više primjeraka, nego u jedan ili dva primjerka. Zidne novine nisu redovito izlazile po etama a to zbog borba koje smo imali. Svaki bataljonski »Kulturno-prosvjetni odbor« prema priredbu, tako da kad bi se pružila prilika odnosno mogućnost, svaki bataljon bi mogao da da svoju priredbu, ne sa nekim naročito bogatim programom i boljom umjetnošću. Pitanje nepismenosti jedan je od osnovnih problema i u kulturno-prosvjetnom radu ostaje i dalje. Za ovaj mjesec naučilo se je njih oko 80 čitati i pisati, dok još i dalje ostaje još velik broj koji ne znaju čitati ni pisati.

Stanje ambulante i saniteta uopće u ovim borbama je dosta dobro funkcionisalo ali s obzirom da smo imali nekoliko bolničkih arka izbačenih iz stroja bolnički kadar je prilično oslabio. Za popunu bolničkog kadra održavaju se stalno kursevi pri brigadnoj ambulanti. Što se tiče brigadne ambulante nije naj sretnija iz toga razloga što sam referent saniteta nema dovoljno sposobnosti a komesar ambulante je drugarica koja ne može da objedini čitavi rad oko 160 ljudi, tako da njega oko bolesnika i ranjenika nije na visini.

Organizacija intendantura i radnih vodova kao i ishrana boraca u ovom proteklom mjesecu nije bila na visini zbog poteškoća a i udaljenosti snabdevanja. U vezi toga sama ishrana bila je prilično slaba, i to iz toga razloga što je bila neredovita i što je baš iz ovoga najviše ponukalo borce na samovoljno uzimanje

kod pojedinaca izvjesnih stvari, i to ve inom prilikom boravka u V. Popini.

Odje a i obu a boraca je slaba. U ovom pogledu osje a se potreba poboljšanja kao i s obzirom na gubitak konja, koje bi trebalo mobilisati, njih oko 30—40.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M.P. Politkomesar — major;
Dragutin Crnogorac

BR. 62

IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 12. NOU DIVIZIJE OD 19. JANUARA 1945. POLITI KOM KOMESARU 6. KORPUSA NOVJ O POLITI KOM RADU I STANJU U DIVIZIJI¹

**ŠTAB XII. UDARNE DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
K. br. 64, dana 19.1 1945. god.**

Predmet: Dvadesetodnevni politički izvještaj.

POLITKOMESARU VI. UDARNOG KORPUSA NOVJ

I. OP I PREGLED

Od prošlog izvještaja² do danas naša Divizija nije kao cjelina vršila nikakvih akcija niti imala ve ih borbi osim pojedine brigade i pojedini bataljoni.

U vezi s tim rad cijele Divizije sveo se je na vojno i političko u vršivanje naših jedinica. Poslije pada komandanta Divizije³ općenito stanje u Diviziji bilo je popustilo i to naročito u Osječkoj brigadi. Uzroci toga leže u neuspjelim borbama koje je vodila Osječka brigada.⁴ Bilo je neophodno nužno odmor i

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 6—1/5, k. 883.

² i ⁸ Redakcija nije mogla pronaći izvještaj koji je politički komesar 12. divizije poslao u decembru 1944. godine.

³ Narodni heroj Milan Stanivuković. Poginuo je u Levanjskoj Varoši 27. decembra 1944 (vidi tom V, knj. 36, dok. br. 108, knj. 37, dok. br. 35).

⁴ O borbama Osječke brigade u decembru 1944. vidi tom V, knj. 36, dok. br. 5, 55, 100 i 108.

sre i vanje te Brigade a i cijele Divizije. Na tome se je radilo u proteklom periodu i rezultati nisu izostali.

Intenzivnim vojnim i političkim radom uspjeli smo u vrstiti naše jedinice, srediti kadar i tako osposobiti vojsku za nove zadatke. Pred sve vojne rukovodioce postavljeno je najozbiljnije pitanje ukopavanja i možemo reći da u tome imamo vidnih rezultata. Naše jedinice hoće da se ukopavaju i na svim položajima su ukopane. Sada je glavni zadatak naučiti borce i rukovodioce kako treba da se ukopa i u tome imamo vidnih rezultata. Ljubav za rov je razvijena kod naših ljudi.

Iako smo imali u posljednje vrijeme osjetnih gubitaka u Osječkoj brigadi, ipak se ista Brigada sada oporavlja. Jedino što su zadaci i napori veliki, a brojno stanje naših jedinica u odnosu na zadatke i front dosta malo.⁵

Udarana snaga naše Divizije nije opala, ako gledamo Diviziju kao cjelinu. Borci i rukovodioci koje mi danas imamo zaista su vrlo dobri i ovršili. Svaki naš borac može da u najkraćem roku bude rukovodioc. Ovo što imamo vrsto je i može se na njega osloniti. Ali ne smijemo zaboraviti na jednu jedinicu a to je da mi za današnji naiv rata nemamo oružja ni brojnog stanja. To se je ponovo pokazalo kod češke brigade u posljednjim borbama.⁶ Sve dotle dok nisu naišli tenkovi za koje nemamo protukolskog oružja, neprijatelj nije uspio da se probije. Pojava tenkova je djelovala na naše borce samo zato jer oni još nisu vidjeli tenk takove tonaže uništen. Kada bi imali dovoljno artiljerije, vjerujemo da bi naša Divizija mogla izvršiti svaki postavljeni zadatak.

Drugi jedan momenat koji tako utiče na borce i rukovodioce naše Divizije jeste velika raštrkanost, i veliki front koji mi držimo.⁷ Naši borci su navikli da djeluju povezano i imaju veliko povjerenje u svoju snagu. To je opravdani razlog, jer zadaci koji nas otekuju mogu biti izvršeni uspješno ako je jedinica kompletna.

Naši ljudi navikavaju se postepeno na rovovski frontalni rat. Poštuju rov i hoće da se bore za njega.

U proteklom periodu dezerterstvo smo sprije ili osim nekoliko pojedina njih slučajeva. Ono je bilo posljedica nedovoljnog političkog rada i nedovoljne budnosti. Sem toga, u Osječkoj

⁵ O brojnom stanju 12. NOU divizije 15. januara 1945. vidi tom V, knj. 37, dok. br. 114.

⁶ O borbama Čehoslovačke NO brigade »Jan Žižka« u januaru 1945. vidi tom V, knj. 37, dok. br. 119.

⁷ Dvanaesta proleterska i 4. NOU brigada djelovale su tada sjeverozapadno od Daruvara, a Osječka i Čehoslovačka NO brigada »Jan Žižka« na području Našica (vidi tom V, knj. 37, dok. br. 103 i 119; Arhiv VII, reg. br. 1—2, k. 119/7: depeše koje je Štab 6. korpusa u januaru 1945. poslao Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske).

brigadi dezertiralo je nekoliko ljudi koji su to dezertstvo nešto spremali.

U našim jedinicama još uvijek vlada ofanzivni duh. Ljudi su dobrog raspoloženja, naročito poslije likvidacije bosotinja.

Naša Proleterska brigada nesumnjivo je najbolja naša jedinica. Mi smo u nju davali najbolje ljude i nismo se prevarili. Danas iz Proleterske brigade možemo da izvlačimo najpotrebniji kadar za ostale jedinice. Ostale jedinice su podjednake, dok je naša u poslednjim borbama naglo odskočila. Neosporno je činjenica da Cesi hoće da se tuku, ali im treba izmijeniti pomoćnika komesara Brigade, što ćemo mi u najskorije vrijeme učiniti.

Naša Divizija ako se skoncentriše na jednom sektoru i ako joj se dodjeli nešto artiljerije s obzirom na novu našu inozemnu pomoć, mi smo spremni na izvršavanje pa i najtežih zadataka.

II. POLITIČKI RAD I POLITIČKO STANJE U NAŠIM JEDINICAMA

Sve stvari postavljene u našoj Diviziji, a koje sam naveo u prošlom izvještaju,⁸ sprovode se uspješno u djelo. Najbolje stvari idu u Proleterskoj brigadi i to zato jer se rukovodioci u toj Brigadi najviše lično zalažu i pravilno su shvatili nove direktive u pogledu metoda rada. Osim toga, u njoj se nalazi najzdraviji element i samim tim dobar izbor kadra. U ostalim brigadama također se radi neumorno i rezultati su vidni. Naša IV. Brigada dolaskom novog komesara⁹ znatno se popravlja, jedino je poteškoća u tome što je ta Brigada vrlo dugo raštrkana i kontrola sa strane komesara Brigade je vrlo otežana.

Najslabije stanje je u našoj brigadi. Iako su ljudi pozitivni, tj. borci, iako je omladina dobra, rukovodioci to dovoljno ne iskorištavaju.

Naš politodjel daje dovoljno pomoći i pravilno ju daje. Kako je politodjel popunjen, pomoć našem kadru je znatno povećana i rad olakšan. Drugovi iz politodjela vrijedni su i puni poleta i inicijative.

Sve direktive od vas i direktive date s naše strane sprovode se u djelo, ali ne dovoljno brzo usljed slabog kvaliteta nižih rukovodilaca i usljed nedovoljno zalaganja viših.

U našim jedinicama, pored svakodnevnog rada i problema koji su postavljeni u našoj Diviziji i koji se danomice rješavaju, pojavilo se je nekoliko novih stvari, a ima i stvari koje nisu još u potpunosti riješene.

1.) Stanje u Grčkoj interesuje naše borce uveliko. Dnevna štampa koja obrađuje taj problem ista se i razrađuje, ali još

⁸ U januaru 1945. dužnost političkog komesara 4. NOU brigade prenio je Pero Kojadinović .

uvijek borcima nije dovoljno jasna. Ima nekih boraca koji govore da e i nas tako »udesiti« kao Grke. To je u nekoliko i djelo neprijatelja u našim redovima. Mi inimo sve da taj problem pravilno riješimo i da borce upoznamo sa istim.

2.) U našim jedinicama još uvijek ima ljudi koji šire parolu » uvaj glavu« i na osnovu te parole uglavnom pojedinci dezertiraju. Mi smo poduzeli sve mjere i u ini emo sve da tu parolu kao i djelovanje Ma eka razbijemo.

3.) Stav kralja Petra prema sporazumu Tito—Subaši koji je ovih dana izašao na površinu tako er je aktuelan u našim jedinicama. Me utim to pitanje nije tako teško i mi emo ga uspješno riješiti.

To su uglavnom stvari koje su se pojavile u našoj Diviziji i koje e u najkra em roku biti likvidirane.

U poslednje vreme a naro ito u Osje koj brigadi pokazalo se je da su usmene novine vrlo dobra platforma ne samo za kulturno-prosvetni rad ve i za politi ko djelovanje. Na usmenim novinama dolazi redovito do diskusije u kojoj, na primjer u Osje koj brigadi, u estvuje oko 65% boraca. Kada je tome tako, nastojat emo da u budu e usmenim novinama posvetimo više pažnje.

U poslednje vrijeme osjetila se je pojava birokratizma kod brigadnih rukovodioca. Na primjer komesar brigade održi sastanak sa bataljonskim rukovodiocima i smatra da je na taj način obavio svoju svetu dužnost, a kako su te njegove direktive sprovedene u djelo do kraja to ga se mnogo ne ti e. Mi smo to pravovremeno uo ili i energično lupili po tome i nadamo se da e se ta pojava u najkra em roku likvidirati.

Održano je u našoj diviziji, osim XII. Proleterske i eške Brigade, 209 etnih i 10 bataljonskih sastanaka.

Dnevna štampa kao i Divizijske novine izdaju se redovito.

III. KULTURNO-PROSVETNI RAD

Kulturno-prosvetni rad se poboljšao. Naši borci su manje više svi obuhva eni kulturno-prosvetnim radom. Postignuto je to, da naši borci u estvuju u kulturno-prosvetnom radu, ali još uvijek ne znaju kako treba raditi. Stavili smo u zadatak svim rukovodiocima, kao i ratnim dopisnicima, da nau e one ljude koji ho e da rade, kako treba raditi.

Kulturno-prosvetni odbori postoje svuda i rado se pišu džepne i zidne novine. Prire uju se usmene novine. Samo je Osje ka udarna brigada u proteklih 20 dana održala 10 usmenih novina.

Likvidacija nepismenosti je u toku. Nastoja emo da na usmenim novinama damo po koje nau no predavanje.

Komesari brigada još nisu pravilno shvatili važnost kulturno-prosvetnog rada. Na to im je skrenuta pažnja i oni su to uo ili i pristupili poslu.

IV. ISHRANA, ODJE A, OBU A I ZDRAVLJE BORACA

Ishrana se vrši na kazanima i dobra je, jedino još uvijek nedostaje soli. Obu a i odje a znatno se je popravila i potpuno bosih nemamo, ali sa slabom obu om ima. Isto tako ima još slabe odje e, a naro ito je velika potreba u šinjelima tim prije jer su ljudi gotovo stalno u rovu.

Zdravlje ljudstva je dobro sem nekoliko pojava pjegavca. Taj pjegavac je sprije en, a to je omogu ilo parenje i udaljavanje sa sektora gdje je tifus vladao, a to je Pau je i okolica. Mentalno ne prijete nikakova opasnost od pjegavca, a nekih oboljenja sem prehlade nema.

V. FISKULTURA

Sa fiskulturom se u našoj diviziji tek po elo. Od Vas je stigao jedan drug koji treba da istu organizuje, me utim, to je u injeno samo u pomo nim jedinicama Divizije, dok je u brigadama bilo nemogu e s obzirom na napor i umor vojske.

Mi smo sa svoje strane u inili sve da se ista organizuje i da nai e na razumjevanje i boraca i rukovodioca. Nadamo se da emo u tome uspjeti ukoliko se doti ni drug ponovo vrati u jedinicu.

VI. TAKMI ENJE

U pogledu takmi enja u našoj Diviziji se radi.¹⁰ Plus je u tome što je ovo takmi enje zahvatilo borce koji su ve bili obuhva eni prvobitnim takmi enjem.¹¹

vii. RAD ŠTABOVA

Naši štabovi ovakovi kakovi jesu sada u potpunosti zadovoljavaju, jedino što u eškoj brigadi stvar ne stoji najbolje s obzirom da pomo nik politkomesara a i sam komesar ne zado-

¹⁰ Rije je o me ukorpusnom takmi enju koje je organizovano u okviru 3. armije NOVJ (vidi tom V, knj. 37, dok. br. 44).

¹¹ Odnosi se na me ukorpusno takmi enje od 1. novembra do 31. decembra 1944, koje je organizovao Glavni štab NOV i PO Hrvatske (vidi tom V, knj. 34, dok. br. 110, str. 518; Arhiv VII, reg. br. 1/2—2, k. 119/7: depešu Štaba 6. korpusa upu enu 2. januara 1945. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske).

voljavaju na dužnosti. Mi smo poduzeli sve a i predvidjeli smo ljude koji ih trebaju smjeniti. Imamo u vidu pomoć nika komesara, dok komesara još nemamo u vidu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar ppukovnik.
Kraja i Josip

BR. 63

**IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 2,
BRIGADE 1. HRVATSKE DIVIZIJE KNOJ OD 20. JANUARA
1945. CENTRALNOM KOMITETU KPH O STANJU I RADU
PARTIJSKE ORGANIZACIJE U BRIGADI¹**

**SEKRETAR
PARTIJSKE ORGANIZACIJE
II. BRIGADE NARODNE ODBRANE
I. HRVATSKE DIVIZIJE KNOJ**

Broj 63/45

15/11 945²

Dne 20 januara 1945.—

IZVJEŠTAJ

O radu partijske organizacije u II. Brigadi Narodne odbrane.

Redovnim održavanjem kako teoretskih, a pogotovo radnih sastanaka i ukazivanjem na greške koje su činjene s obzirom na disciplinu i ponašanje članova Partije kako me u borcima tako i me u narodom postiglo se u zadnje vrijeme da nije tako- reku dolazilo do prestupaka koji bi škodili ugledu naše Partije.

Članovi Partije izvršavaju sve dobivene zadatke točno i savjesno i primjećuje se da oni osjećaju ne samo odgovornost pred svojim rukovodiocima nego također da osjećaju i odgovornost baš pred Partijom, jer, kako sam već spomenuo, ukazivanjem na greške i isključenjem iz Partije onih koji su svojim radom i svojim ponašanjem krnjili ugled Partije postiglo se to da članovi Partije, iako je još uvijek njihova teoretska izgradnja vrlo niska, ne upadaju u već e greške koje bi mogle štetno djelovati na autoritet i popularnost Partije. Teoretski sastanci održavaju

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 49/90—92.

* Odnosi se na datum završetka dokumenta u Centralnom komitetu KPH.

se redovno tri do četiri puta, a u nekim bataljonima, kao n. pr. u III. Bataljonu i IV. Bataljonu, ti su se sastanci zadnjih mjesec dana održavali redovno svaki dan. Da bi se što prije i što bolje osposobio partijski rukovode i kadar, sav materijal prou avaju u prvom redu bataljonski biro, a zatim se isti materijal prou avava sa partijskim jedinicama. Uslijed raštrkanosti nekih bataljona, kao I., II. i V. Bataljona, zaduženi su drugovi u vodovima za rad sa članovima Partije, t.j. u stvari u tim bataljonima momentalno smo osnovali partijska odjeljenja, jer nije moguće da se cijela partijska jedinica sastane na jednome mjestu. Isto kao što se teoretski sastanci održavaju po partijskim odjeljenjima tako se isto održavaju i radni sastanci na kojima prisustvuju sekretari dotičnih odjeljenja. Da bi se partijski kadar što bolje uzdigao stupio sam u vezu sa Oblasnim komitetom KPH,³ a tako isto i sa svima okružnim komitetima i sada se nalazi 6 drugova na srednjem partijskom kursu i 5 drugova na nižem partijskom kursu. Dva druga nalaze se na nižem partijskom kursu pri O.K. KPH Gradiška i 3 druga pri O.K. KPH Brod. Isto tako uspostavljena je veza i sa ostalim okružnim komitetima i drugovi su pristali da se pošalje po dva druga na kurs pri O.K. KPH Virovitica i O.K. KPH Našice, dok O.K. KPH Osijek ne održava niže partijske kurseve te prema tome pri istom Komitetu ne moguće i poslati drugove na kurs.

Nije se primjetilo da je u zadnje vrijeme dolazilo do nekog skretanja sa linije Partije. Sto se tiče konspiracije drugovima je ukazano tokom radnih sastanaka na greške koje su počinjene prošlih mjeseci, t. j. kako sam već u zadnjem izvještaju izvjestio: da se u više mjesta znalo što se govori i što se radi na partijskim sastancima. Drugovi su uvidjeli tu stvar, jer im je objašnjena konspirativnost naše Partije u vojsci i nije mi poznato da su se sličeći slučajevi dešavali zadnjih mjesec dana. Izbjeći to da se Partija potpuno zakonspiriše nije moguće, jer je već inače boraca po svjetinama partijski obuhvaćena i uvijek se zna kada dolazi do sastanaka partijskih jedinica. Zadnjih mjesec dana prou avala se Partija. O Partiji, odnosno brošura »Partija« od Staljina već je prou avana na našim teoretskim sastancima ali borci nisu shvatili i vrlo malo su imali koristi od toga. Zato sam za prošli mjesec ponovno postavio pred bataljonske biro, da se još jedanput prou i »Partija« i to detaljno. Postiglo se to, da su članovi Partije upoznati sa organizacionim principima Partije kao i sa uslovima kakova mora biti naša Partija kao predvodnik radničke klase.

2.) Naročito skretanja sa partijske linije nije se primjetilo osim da još uvijek vlada nepovjerenje prema Saveznicima. Dru-

³ Reč je o Oblasnom komitetu za Slavoniju.

govori, istina, smatraju da je narod Engleske i Amerike na strani Narodno-oslobodilačkog pokreta ali prema vladama tih zemalja još uvijek se zauzima negativan stav i još uvijek se smatraju kao neprijatelji Narodno-oslobodilačkog pokreta. Kako sam već u zadnjem izvještaju napomenuo, naročito je pobuna dignuta me u članovima Partije po pitanju Grčke i padale su vrlo nezgodne primjedbe na račun naših Saveznika, a osobito na račun predsjednika engleske vlade Čerčila, kojega se poslije događaja u Grčkoj smatra kao jednog od najglavnijih reakcionera Engleske. Stanje se malo popravilo poslije izjave kralja Petra o sporazumu Tito—Subašić i poslije izjave engleske vlade o negodovanju prema izjavi kralja Petra.⁴ Zadaci postavljeni pred članove Partije sa strane rukovodstva izvršavali su se na vrijeme i to naročito i nije bilo slučajeva da član Partije nije izvršavao dobivene zadatke.

3.) Naša partijska organizacija dolazi u vezu sa narodom jedino preko svojih pojedinih članova, t.j. kada pojedini članovi borave na terenu i dolaze u doticaj sa narodom. Ne mogu kazati da su neki članovi Partije u našoj jedinici naročito poznati pred narodom, ali zato mogu reći da je naša jedinica u svakom slučaju najpopularnija jedinica u Slavoniji. Premda se pazilo na to da se ne otkriva kakovi se drugovi primaju u Brigadu Narodne odbrane, ipak je narodu poznato u svim krajevima Slavonije da se u našoj jedinici nalaze i komunisti. Sva ona mjesta koja su prijateljski raspoložena prema NOB vole našu Brigadu, dok jedino sela neprijateljski raspoložena prema NOB nisu skloni našoj jedinici i boje se naših boraca. Popularnost naše Brigade a tako i Komunisti koje partije naročito je proširena među omladinom, a čak i u selima za koje možemo reći da su procentualno neraspoložena prema NOB. Na sektorima I. i V. Bataljona vršena je prisilna evakuacija naroda sa područja frontalnih linija. Sama evakuacija izazvala je prilično nezadovoljstvo među narodom i zato je pred partijske organizacije tih bataljona postavljeno da pravilno tumače narodu potrebu te evakuacije kao i korist koju oni dobivaju s tom evakuacijom. Mnogi su nasjedali raznim prijavama koje su dolazile sa strane zabunkersanih bjelogardejaca koji su širili vijesti da će svi evakuisani ići na prisilni rad u Sibir. Mi smo borce upoznali sa svime i učinili smo sve što je moguće da upoznamo i narod sa neistinitošću tih prijava.

4.) Sa SKOJ-evskom organizacijom radi se u glavnom kao i dosad, jedino što smo morali pristupiti reorganizaciji što se tiče teoretskih sastanaka. Uslijed velikoga broja članova Partije kao

⁴ Odnosi se na izjavu vlade Velike Britanije od 17. januara 1945, kojom se odbacuje predlog kralja Petra da svu zakonodavnu vlast u Jugoslaviji vrši izbegli kralj u Londonu, kao uslov za priznanje sporazuma Tito—Subašić (vidi »Oslobodilački rat«, 2. knj., str. 540—542).

i SKOJ-a nije bilo takoreku i mogu e više održavati zajedni ke sastanke SKOJ-eve grupe i etnih elija uslijed pomanjkanja prostorija. Zbog toga smo prišli organizovanju SKOJ-evskih itala kih grupa, a u koje grupe ulazi i po jedan najbistriji odnosno teoretski najbolje izgra eni lan Partije i koji lanovima SKOJ-a pomaže u njihovoj teoretskoj izgradnji. Isto tako pristupili smo i slanju lanova SKOJ-a na SKOJ-evske kurseve i sad se pri svakom okružnom komitetu SKOJ-a nalaze po 3 druga, izuzev Okružnog komiteta Osijek. Kako sam ve naveo u zadnjim izvještajima, s kandidatima se radi na taj na in, da su pojedini drugovi zaduženi za rad s kandidatima i da sa njima posebno održavaju teoretske sastanke na kojima ih upoznavaju sa ciljevima Komunisti ke partije.

5.) Primanjem novih boraca u našu Brigadu postavlja se i pitanje još intenzivnijeg rada sa neobuhva enima, jer svi koji sada dolaze u našu jedinicu došli su ve inom iz neprijateljske vojske prije 4—5 mjeseci i esto nisu uop e upoznati sa programom Komunisti ke partije. Ali to su sve mladi ljudi i vjerujem da e se sa intenzivnim radom uspjeti i od njih stvoriti dobre komuniste. Od zadnjeg izvještaja primljeno je u Partiju 93 nova druga, dok je iz drugih jedinica došlo 26 lanova Partije. Prekomandovano u druge jedinice odnosno otišlo na vojnu akademiju 6 lanova Partije, dok je 1 drug isklju en iz Partije. Isti drug je iz II. ete V. Bataljona. Imenovani je ve jednom kažnjen partijskim ukorom, a sada je isklju en zbog toga što je u napitom stanju nepotrebno pucao iz puškomitraijeza i što je stupio u prepirku sa komandantom XVI. Vojvo anske divizije kada ga je isti opomenuo da ne puca.

6.) Veza sa antifašisti kim organizacijama bila je u glavnom dobra i drugovi se na terenu povezuju kako sa partijskim organizacijama tako isto i sa antifašisti kim organizacijama. Naro ito je dobra veza sa omladinom i davano je nekoliko zajedni kih priredaba. I. Bataljon dao je u toku zadnjeg mjeseca dvije zajedni ke priredbe u zajednici sa omladinom Pakraca i Daruvara. II. Bataljon dao je tako er dvije zajedni ke priredbe i to sa omladinom Kutjeva i omladinom Orahovice. III. Bataljon dao je jednu priredbu i to u Kutjevu, dok danas daje priredbu u Požegi. IV. Bataljon dao je jednu priredbu i to u Požegi, V. Bataljon dao je dvije priredbe i to u P. Slatini i u Borovu.

7.) Naro itih problema u partijskoj organizaciji, tako i cjelokupnoj vojni koj jedinici, za sada nema.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

**Sekretar:
M. Juri**

BR. 64

**IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 1. ARTILJERIJSKOG
DIVIZIONA OD 20. JANUARA 1945. POLITI KOM KOMESARU
39. NOU DIVIZIJE O STANJU I POLITI KOM, KULTURNO-PROSVETNOM,
PARTIJSKOM I OMLADINSKOM RADU U DIVIZIONU¹**

STAB I. ART. DIVIZIONA
39 DIVIZIJE
5 KORPUSA NOVJ
Br. si.
Dn. 20-1 1945 g

KOMESARU 39 DIVIZIJE

Položaj

Dostavljam Ti izvještaj o političkom, partijskom i omladinskom stanju i radu u ovom Divizionu.

Kako se ovaj Divizion od svoje formacije² (1-XII-44) nalazi veći inom na okupu, to omogućava da se pravilno razvija vojni ki, politički, partijski i omladinski rad.

Za vrijeme od formacije u mnogome se pošlo napred, kako vojni ki tako i politički. Po vojni kom radu nastoji se da se kroz kurseve i obuku usposobe kako borci tako i rukovodioci, što se vidi da ima uspeha.

Kako je ovaj Divizion sastavljen od ljudstva koje je do nedavno bilo u neprijateljskim redovima a i ljudstva koje je došlo iz odreda, to nam dokazuje da je politički nivo istoga vrlo nizak, a što se naročito moglo vidjeti prvih dana formacije. U ovom periodu prošlo je ljudstvo (120) kroz ovaj Divizion naročito iz odreda, koje je upućeno na kurseve, a na mesto istih došlo je drugo iz pozadinskih komandi.

Politički rad se sprovodi od strane političke delegata, komesara bat.[erija] i mene, a kako je u mogućnosti da se radi u isto vrijeme sa političkim Divizionom, više radim zajednički sa istim (jedan put komesari bat. sa baterijama uz više puta prisustvo moje, a drugi put (as) ja sa političkim Divizionom). Takvim radom za ovaj period pokazalo se da se politička svijest boraca i rukovo-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 3/8, k. 1267.

² Formiran je po naredjenju Štaba 5. korpusa NOVJ od novembra 1944 (vidi IV tom, knj. 30, dok. br. 132 i Arhiv VII, reg. br. 6—5, k. 461 A i depeša Štaba 39. udarne divizije od 4. decembra 1944. Štabu 5. udarnog korpusa NOVJ).

dioca uzdiže. Na političkim raspravama prisustvuju borci rukovodioci i nastavnici ovog Divizionu. U glavnom svi su borci, tako i rukovodioci, zainteresovani na političkim raspravama a naročito na predavanjima u ovom Divizionu. Još se nije tako uspjelo da posle zavlada jaka, živa diskusija, premda se ona razvija.

Ja sam održao sledeća predavanja baterijama odnosno zajednički u ovom Divizionu.

1 — O ratovima, vrsta ratova — gde sam se uglavnom osvrnuo na prošli I Sv. rat, njegovi uzroci — završetak — politika velesila i malih državnica za vrijeme mira. Rusija u revoluciji za vreme Sv. rata. Početak II (današnjeg) Sv. rata, njegov razvoj i namjera do danas u vezi istoga, o našoj Narodno-oslobodilačkoj borbi.

2 — O bratstvu i jedinstvu naših naroda, osvrnuo se najviše na današnju Narodno-oslobodilačku borbu naših naroda kroz koju se kuje bratstvo i jedinstvo istih. Uz to prikazavši i prošlost naših naroda.

3 — O politici vladajućih krugova stare Jugoslavije, tj. od Versaja do rata 1941 godine.

4 — O političkim partijama a naročito o Hrv. S.S. kako pod vodstvom braće Radića, zatim Maček i ostalih. To je pitanje bilo vrlo aktuelno, gde sam jasno prikazao rad i borbu braće Radića kao i o reakcionarnom vodstvu Maček i ostalih.

5 — Istoriski razvoj naše Narodno-oslobodilačke borbe, tu sam objašnjavao borbu našeg naroda kako protiv reakcionarnog vodstva naše zemlje (27 mart 41) tako i borbu protiv okupatora od 1941 pa do danas.

6 — O tekovinama naše borbe, tj. borbe naših naroda. O Narodno-oslobodilačkim vojsci, AVNOJ-u, vje ima pojedinih zemalja, bratstvo i jedinstvo i ostalom što je naš narod izvojevaao i ostvario u današnjoj borbi.

Pored političkih — vaspitnih konferencija održavaju se redovno radne konf. na kojima se izlažu razni problemi i rešavaju. Politički materijal koji se dobiva gotovo se sav prorađivao sa borcima i rukovodiocima. Kom.[esari] Bat.[erija] a naročito delegati rade i prorađuju isti sa borcima.

Sto se tiče političkog kadra u ovom Divizionu može prilično odgovoriti svojoj dužnosti. Pol. komesari baterija imaju i prilično znanja i prakse u radu ali i pored toga im se pomaže. Pol. delegati su većiinom mladi ljudi i njima se daje veća pomoć od strane komesara i mene. Svako sedam dana održavam sastanke sa pol. delegatima pomažući ih u njihovoj izgradnji i radu.

Kulturno-prosvetni rad u ovom Divizionu prvo vrijeme nije tako bio razvijen, do im sada je mnogo bolji. Po baterijama su formirani i rade kul. odbori kao i Kulturni odbor Divizionu. Na svim sektorima nastoji se postići i bolji uspeh.

Nepismenih sada u Divizionu ima 30 drugova a sa istim se radi i u i itati i pisati. Oskudevamo za kul.-prosvetni materijal, nešto smo dobili od OK ekipe³ ali je teže savladiv za naše borce. Neki manji komadi su nau eni, recitacije i pjesme a trebalo bi nam takvog materijala koji bi ipak u odnosu na slobodno vrijeme mogli nau iti. Horovi po baterijama kao i u Divizionu su organizovani i svaki dan od 18,30 do 19,30 asova vježba se i u i pjevati naše narodne i borbene pjesme. Zidne novine u svakoj bateriji postoje kao i kod oba voda pri štabu, svako 7 dana mjenjaju se, tj. drugi brojevi. lanke za iste pišu borci i rukovodioci, kao i lanke kul.-politi kog teksta iz naše štampe odnosno listova. Pored takovih dopisa i lanaka, novine su ispunjene sa šalom, karikaturama i drugim.

S obzirom da se nalazimo u gradu⁴ a postoji i mogu nost, to smo organizovali plesni te aj na kome se u e svi borci i rukovodioci (koji ne znaju i znaju a žele), isti se održava u našoj kasarni uve e od 9 sati pa dalje.

U glavnom kulturno-prosvetni rad je prili no zasada razvijen a i tako organizovan što nastojimo da budu bolji rezultati.

Higijenski uslov za smještaj vojske i konja je vrlo dobar, vojska je smještena u zajedni koj prostoriji gde prili no dobro vlada higijena. Pranje, kupanje, parenje je redovno, što ne dozvoljava da ima ušiju. U slu aju neke bolesti, zaraze, eše i ostalog odmah se lije i.

Smještaj konja je vrlo dobar, konji se drže u isto i, redovno hranjenje, iš enje i pojenje konja, gde se vodi stroga kontrola nad timarenjem oko istih. Sugavih konja ima 8 i skoro su izlije eni.

Hrana za vojsku je dosta dobra, ukusna, imamo dobre kuhinje i kuvare. Ista se prima prema brojnome stanju od Kom. mjesta i podru ja kao i za konje.

Iz gore izloženog može se vidjeti da je rad i stanje u ovom divizionu zasada prili no i da se u tome nastoji i bolje da bude.

Stanje partiske organizacije bilo bi slede e.

U formaciji Divizona došli su drugovi lanovi Partije iz drugih jedinica, gde su primil dužnosti u baterijama i tako formirane partiske jedinice po baterijama odnosno i pri Stabu (u vodu za vezu i vodu pri intendanturi). U Divizionu postoji 5 partiskih jedinica sa ukupno 32 lana, od kojih je na licu 26, a 6 u rashodu. Drugovi lanovi Partije su stari borci ali ljudi sa slabijim teoretskim znanjem.

³ Verovatno se odnosi na kulturnu ekipu Oblasnog komiteta KPJ za Bosansku krajinu.

⁴ Divizion se u vreme pisanja izveštaja nalazio u Prijedoru, što je vidljivo iz sadržine izveštaja.

Pom. polkomesari su mla i ali ipak imaju prili no prakti nog znanja u svome radu, što im se i pomaže. Sastanci se održavaju redovno kako radni tako i teoretski, kao i sastanci par. biroa. Partiskog materijala gotovo vrlo malo imamo, što bi rekao da bi nam trebalo osnovnog partiskog materijala kako bi ljudi mla i mogli lakše savla ivati. Nastoji se da se kroz rad partiske organizacije prošire i da se ljudi uzdižu, a pošto su ljudi mla i borci u NO.. Borbi, to nemam nego dva kandidata.

Stanje i organizacija omladine.

U ovom Divizionu imade 70 omladinaca, od kojih je 9 SKOJ-evaca. SKOJ aktiv postoji u II bateriji kao i pri Štabu, do im u ostalim baterijama ne postoji. Na prošlom sastanku partiskog biroa pretresano je uglavnom pitanje organizacije omladine u našem Divizionu te smo zaklju ili da se odmah formiraju omladinski aktivni od najboljih omladinaca kako bi to ubudu e bili SKOJ-evski aktivni po baterijama.

Omladinci (SKOJ-evci) iz Divizona Sred. bos. divizije⁵ raspisali su takmi enje koje smo i mi primili. Stavili smo prvo u zadatak da u našem Divizionu formiramo omladinske aktivne i organizujemo rad sa omladinom te tako da poradimo po zakazanim ta kama takmi enja.

Kako u svakoj mla oj jedinici tako i u našoj javljaju se svakidani problemi a koje na vreme pretresamo i rešavamo, a pored sveg ostalog imaju i na umu i u vidu sastav i karakteristike ljudstva od kojeg je sastavljen ovaj Divizion, što izme u ostalog a i pored svega mora biti energian politiki rad.

Uo avaju i na vreme a i pravilno rešenje svih problema kao i sa pravilnim politiki kim, vojni kim i kulturnim radom uspje e se posti i zadovoljavaju i uspjeh, tj. svijest, sposobnost naših boraca i rukovodioca di i e se na dovoljnu visinu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

20-1-1945—
Prijedor

M. P.

Komesar:
Jan.⁶ S. Radulovi

⁵ Prilikom formiranja, u julu 1944, 53. NOU divizija nazvana je Srednjobosanskom (vidi tom IV, knj. 27, dok. br 124).

* Janko.

br. 65

**IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA 20. NOU
DIVIZIJE OD 21. JANUARA 1945. CENTRALNOM KOMITETU
KPH O VOJNO-POLITICKOM STANJU I RADU PARTIJSKE
ORGANIZACIJE U DIVIZIJI¹**

**DIVIZIJSKI KOMITET
XX. UDAR. DIVIZIJE NOVJ**

CENTRALNOM KOMITETU K. P. H.

Dragi drugovi!

Dostavljamo vam izvještaj o radu i stanju partijske organizacije za posljednji mjesec i pol dana.

L ORGANIZACIONO STANJE:

Organizaciono stanje naše partijske organizacije je slijedeće: VIII. brigada broji po spisku 153 lanova, od toga 42 u rashodu, dakle na licu 111 lanova K.P., kandidata 43 po spisku, od kojih 10 u rashodu, SKOJ-evaca 230 po spisku, od toga 37 u rashodu. IX. brigada broji 169 lanova po spisku, od toga 46 u rashodu, na licu 123 lanova K.P., kandidata po spisku 23, od toga 3 u rashodu, SKOJ-evaca 126 po spisku, od toga 35 u rashodu. X. brigada broji 203 lanova po spisku, od toga 71 u rashodu, dakle 132 lanova K.P. na licu, kandidata 32 po spisku, od toga 10 u rashodu, SKOJ-evaca 124 po spisku, od toga 32 u rashodu. Jedinice pri štabu divizije broje 110 lanova po spisku, od toga 5 u rashodu, dakle na licu 105 lanova K.P., kandidata 10, SKOJ-evaca 94 po spisku, od toga 8 u rashodu. Ukupno brojno stanje u ovoj Diviziji jest slijedeće: 635 lanova po spisku, 164 u rashodu, dakle 471 lanova K.P. na licu, kandidata 108 po spisku, od toga 23 u rashodu, dakle 85 na licu, SKOJ-evaca 609 po spisku, od toga 102 u rashodu, na licu dakle 507.

Kroz ovo vrijeme u brojnom stanju partijske organizacije bile su slijedeće promjene: poginulo je 34 lanova K.P., dok ih je 74 ranjeno. Tako je primljeno 69 novih lanova, dok ih je 15 prekomandovano. Pored ovoga, izbačeno je iz stroja nekoliko SKOJ-evaca i kandidata, a prekomandovano je dosta SKOJ-evaca (oko 70).

Partijska rukovodstva uglavnom su potpuna, osim što nam fali nekoliko sekretara koji se nalaze u bolnici. Tako je

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 3—11/10, k. 1029/11.

u svim jedinicama postoje etne elije, kao i SKOJ-evski aktivni, osim u petom, talijanskom, bataljonu osme brigade, gdje je formirana samo jedna elija.

Kroz ovo vrijeme partijska organizacija, pored osjetnih gubitaka koje je imala i pored toga što je izvjestan broj članova prekomandovan, uspjela je da napravi korak naprijed po pitanju omasovljenja. Naime, broj članova povećao se za dvadeset drugova. Iz toga se vidi da se radilo na razbijanju sektaštva koje je ranije postojalo i da se taj problem postepeno rješava, premda još uvijek ne u potpunosti. Još uvijek ima u svim brigadama sektašenja, bilo u odnosu na primanje u K.P., ili po pitanju kandidovanja novih drugova. U VIII. brigadi dosta se sektašilo po primanju novih članova u K.P., naročito iz SKOJ-a. Injenica da je SKOJ u toj brigadi vrlo dobar i da su se SKOJ-evci u posljednjim borbama pokazali borbeni i hrabri, govori o tome da se moglo primiti u Partiju veći broj SKOJ-evaca. U IX. brigadi sektašilo se po pitanju kandidovanja novih drugova opravdavajući i to da su u brigadi sve novi borci, premda ima izvjestan broj zaista novih, ali dovoljno provjerenih boraca. Zatim u X. brigadi nije bilo dovoljno smjelosti u primanju u SKOJ dobrih i povjerenih omladinaca. Pored sektašenja koje nije još u potpunosti uklonjeno, uzrok je sporom omasovljivanju i to što je divizija sastavljena od novih boraca koji su došli uglavnom iz neprijateljskih redova, a mi ih kroz kratko vrijeme, kroz jednu ili dvije borbe nismo mogli dovoljno provjeriti. Ovo sektaštvo koje još uvijek postoji dolazi uglavnom kao posljedica nedovoljnog masovnog rada sa borcima, nedovoljnog promatranja i poznavanja ljudi, u čemu se naši mladi komunisti ne snalaze u dovoljnoj mjeri. Taj rad uglavnom se svodi na rad partijskih rukovodioca i malog broja starijih i iskusnijih članova Partije.

vrstina partijske organizacije dosta je dobra, osim izuzetnih slučajeva aljkavosti u radu i nediscipline. Premda je Partija kao cjelina vrlo mlada, ipak su rijetki slučajevi nediscipline i neizvršavanja partijskih zadataka. Uglavnom vidi se kod svakog člana Partije želja i nastojanje da izvrši sve ono što od njega organizacija traži. Pored toga dešava se na pr. da se kadkada partijske direktive ne sprovedu u život, ali to je uglavnom posljedica nedovoljnog znanja i nesnalaženja u radu drugova. Kad se govori da je partijska organizacija dosta vrsta, misli se na cjelinu, što ima pojedinih slučajeva gdje su se neki članovi pokazali kao neodgovorni i kod kojih je na površinu izbila niska partijnost. Na primjer bilo je slučajeva da su pojedini članovi Partije nastojali da se izvuku iz borbe u pojedinim teškim momentima. Ta pojava ispoljila se kod pojedinica u svim brigadama. U VIII. brigadi bilo je par slučajeva gdje su se neki sekretari elija kukavički držali u borbama. U X. brigadi ta

pojava opazila se kod pojedinih komesara eta i vojnih rukovodioca u I. i II. bataljonu. Dok kod IX. brigade eta je pojava nestalnosti partijske organizacije, a i kolebljivosti kod izvjesnog broja lanova, naro ito u težim momentima (zadnje borbe u Lici pod vrlo teškim vremenskim uslovima²). Kod VIII. i IX. brigade to je uglavnom posljedica loše politike kadrova i nepravilnog izdizanja rukovodioca, naro ito partijskih, i nedovoljna pomo istima da bi se osposobili u vršenju svoje dužnosti, k tome i nedovoljna energija u odnosu na ovakove propuste i nedostatke lanova Partije. Kod X. brigade osnovni razlog ovakvim pojavama jest gubitak partijskih rukovodioca za koje nije bilo dovoljno dobre, a negdje nikakove zamjene. Iz tih razloga nije bilo dovoljne kontrole, energije i brzog rješavanja takvih problema. Sporo uo avanje, sporo reagiranje i neenergični postupci naro ito su se zapazili u VIII. i IX. brigadi, dok su u X. zbog ovakovih pojava kažnjeni etvorica drugova i to dvojica sa opomenom, dvojica sa ukorom, a dvojica su zbog tih i sli njih nedostataka isključeni iz Partije.

Radni sastanci održavali su se redovito, osim izuzetaka kod nekih štapskih elija. Bilo je izvanrednih sastanaka po raznim pitanjima, a naro ito u vezi akcija i borbi. Na tim sastancima uglavnom su se pretresali i rješavali problemi koji su izbijali u jedinicama. Na taj način partijska organizacija je u priložnoj mjeri rukovodila sa radom, borbom i životom jedinica. Ima jedan osnovni nedostatak u radu partijske organizacije i to je što se na partijskim sastancima i putem svagdašnjeg rada lanovi Partije ne uče na sve stvari i događaje gledati partijski, nego se esto ograničavaju na isto vojno promatranje i rješavanje problema. Tako da se na sastancima više puta bave pitanjima kojima bi trebalo da se bave štabovi i komande eta, dok se pak s druge strane zaboravlja pitanje izgradnje komunističke i njihov odgoj, naro ito obzirom na to što našim mladim članovima Partije nedostaje širine i marksističkog gledanja na stvari i probleme. K tome u pojedinim elijama se osjeća pomankanje kritičnosti i samokritičnosti. Eto takvi problemi esto se zaboravljaju, premda su oni ranije predstavljali ozbiljne probleme, a i danas još uvijek postoje, iako u manjoj mjeri, koji su u priložnoj mjeri košta da partijska organizacija u potpu-

² Verovatno se odnosi na borbe jedinica 20. udarne divizije NOVJ u Lici, na komunikaciji Knin — Donji Lapac i na sektoru Srba, od 16. decembra 1944. do 20. januara 1945. Pored Srba, te jedinice su oslobodile Donju Suvaju, Dobro Selo, Doljane i neka druga mesta. Divizija je u tom periodu imala velike gubitke; samo u borbama od 16. decembra 1944. do 9. januara 1945. bilo je oko 1.000 poginulih, ranjenih i premrzlih boraca i rukovodilaca (opširnije o tim borbama vidi tom V, knj. 37, dok. br. 30, 32, 76 i 127; Arhiv VII, reg. br. 1—3, k. 119/8, reg. br. 1—3, 2—3 i 3—3, k. 1029, reg. br. 1—8, k. 1032).

nosti i u svakoj situaciji bude potpuni i stvarni rukovodilac. Po ovim pitanjima osje a se i slaba pomo partijskih rukovodioca ostalom lanstvu.

Teoretski nivo partijskog lanstva vrlo je nizak. Rad na tom sektoru još uvijek ne zadovoljava premda se napravio jedan korak napred. Naime, ranije nije bilo postavljeno sistematsko i plansko prou avanje partijske literature, nego se sav teoretski rad svodio na itanje svakdašnje štampe i direktivnog materijala. Kroz ovo vrijeme taj nedostatak se u potpunosti otklonio. Prou avaju se teme sa partijskih kurseva. Na in i metod rada je pravilniji i korisniji. Posve uje se ve a pažnja da se materijal temeljito prou i, a ne samo pro ita i zavedena je stroža partijska kontrola po tom pitanju. Nedostatak je bio u tome što se rukovodioci kao i lanovi Partije nisu snalazili u iskoriš avanju vremena za taj rad. Istina, mogu nosti su bile malene obzirom na to što je divizija bila ve inom u borbama, ali nisu iskorištavane ni one mogu nosti koje su postojale.

Rad sa kandidatima je pravilno postavljen, s njima se radi, ali ne u dovoljnoj mjeri. Taj rad se svodi ve inom na partijske rukovodioce i pojedine iskusnije lanove Partije. Uzrok tome jest nedovoljno znanje i iskustvo kod mlaih partijaca. Posljedica toga jest sporo razvijanje kandidata, kao i sporo primanje u K.P., ili pak primanje, ali nedovoljno pripremljenih drugova. Sektaštva je bilo u izvjesnoj mjeri kod kandidovanja novih drugova, a pored toga uzrok malog broja kandidata jest i to što su borci, kako sam ve nazna io, ve im djelom novodošli i neprovjereni.

SKOJ-evska organizacija po jedinicama dosta je vrsta i dobro se snalazi u radu. U estvuje prili no aktivno u rješavanju svih problema i potpomaže rad na svim sektorima. Tako er je u borbi dobar oslonac rukovodiocima i služi kao primjer hrabrosti i požrtvovanosti. Rukovodstva SKOJ-a su dosta dobra i osjeaju se kao rukovodstva, što se vidi po tome što prili no samostalno rukovode sa organizacijom. Brigadni rukovodioci SKOJ-a dobro se snalaze, naro ito u VIII. brigadi, gdje je SKOJ-evska organizacija najja a i najbolje se razvije, dok u ostalim brigadama nije u dovoljnoj mjeri. Dosta se radi na teoretskom izdizanju, što je jedan od najosnovnijih problema SKOJ-evske organizacije. Rad sa neobuhva enom omladinom nije u svim brigadama jednak. U VIII. brigadi taj rad je na prili noj visini, dok u ostalima, a naro ito u X. brigadi, dosta zaostaje. Uzrok tome jest sektaški stav prema novodošlim omladincima. Naro ito se sektašilo po pitanju primanja u SKOJ u X. brigadi i posljedica toga bilo je kvantitativno slabljenje SKOJ-evske organizacije, emu se u

posljednje vrijeme u prili noj mjeri, u inio kraj, premda još uvijek ima pojava sektašenja.

Pomo Partije SKOJ-u nije dovoljna, ona se ispoljava uglavnom preko onih partijaca koji rade unutar SKOJ-a. Partijski rukovodioci, a s tim i skoro itava partijska organizacija nije u dovoljnoj mjeri shvatila SKOJ kao sektor partijskog rada itave partijske organizacije. Mnogi lanovi Partije ne poznaju strukturu SKOJ-evske organizacije i to jasno govori da ni pomo SKOJ-u od strane Partije ne može biti dovoljno potpuna.

II. VOJNO-POLITI KO STANJE:

U vojni kom pogledu najosnovnije slabosti naših jedinica su u tome što borci i rukovodioci, a naro ito niži, ne poznaju u dovoljnoj mjeri vještinu ratovanja. To se ispoljava naro ito u frontalnim, defanzivnim borbama. U posljednjim borbama kod Knina³ i u Lici izgubljen je prili no veliki broj rukovodioca. Njihovo mjesto popunjeno je sa novim, mladim i nedovoljno iskusnim rukovodiocima, koji nemaju još dovoljno sposobnosti i rutine u rukovo enju jedinicom. Borci pored ostalih nedostataka ne znaju u dovoljnoj mjeri rukovati sa svojim oružjem. K tome nema dovoljne vojni ke discipline, što je uglavnom posljedica prili no niskog autoriteta nižih rukovodioca, koji ne umiju da ga uzdignu, a sa strane Partije ne pruža im se dovoljna pomo u tom pravcu.

Borbenost kao i borbeni moral kod boraca nije loša, što se najbolje vidilo u posljednjim borbama u Lici, gdje su borci pod vrlo teškim vremenskim uslovima vodili punih desetak dana borbu i po nekoliko puta jurišali na iste položaje. Borbenost i moral nije u svim jedinicama jednak. To ovisi o samim rukovodiocima, njihovom rukovo enju sa jedinicama za vrijeme borbe.

Politi ko stanje u diviziji nije zadovoljavaju e. Novi borci, koji su došli ve inom iz neprijateljskih redova sa raznim političkim mišljenjima i shvatanjima, ne znaju najosnovnije stvari.

Politi ki kadar je mlad, neiskusni i na prili no niskom političkom nivou, što otežava rješavanje svih političkih problema koji se pojavljuju.

Kao najosnovniji problemi mogli bi se istaknuti slijede i: Politi ko prevaspitanje boraca, i to po evši od najosnovnijih političkih pitanja. Zatim problem dezerterstva je još uvijek aktuelan i ozbiljan, premda se on uglavnom sveo na pitanje boraca koji su došli za vrijeme posljednjih borbi u Lici. To su borci ve inom sa Vrli ko-drniškog sektora, tj. odande gdje mi nemamo ja ih političkih uporišta na terenu, dok borci iz ostalih krajeva vrlo rijetko dezertiraju. Na primjer, dezerterstvo boraca

* O borbama kod Knina vidi dok. br. 3, objašnjenje 3.

Sinjskog sektora skoro je u potpunosti likvidirano. Zatim je aktuelan problem bratstva i jedinstva Srba i Hrvata, pošto sada u diviziji ima ve i broj boraca koji su došli iz redova ustaša i etnika i koji imaju u sebi šovinizma, premda to nije još izbilo na površinu.

Sve ove probleme može se svesti uglavnom na jedan kao najosnovniji, a to je pitanje izdizanja i osposobljavanja vojno-političkih rukovodioca. Da je to zaista tako vidi se najbolje po stanju u IX. brigadi. U toj brigadi stanje je najlošije pošto je tu i kadar kako vojni ki tako i politički najnestabilniji. U nekim sluajevima to je posljedica lošeg izbora rukovodioca, ali kao najosnovnije jest nedovoljna pomoć sa strane viših rukovodioca nižim, kako u radu tako i u borbi. Zatim tu postoji familijarnost između viših i nižih rukovodioca. Sam komesar te brigade slabo se snalazi u radu i ne pruža dovoljnu pomoć nižim rukovodiocima, k tome nije dovoljno energičan, što dovodi do prilične familijarnosti u odnosu prema nižim rukovodiocima. Sve to u mnogome negativno djeluje na rad samog štaba brigade.

Sve ove probleme kako vojni ke tako i politički ke partijska organizacija dosta dobro je uočila i pristupila njihovom rješavanju, ali je u radu bilo raznih propusta i nedostataka. Ova je pojava da se sporo i neenergično pristupalo rješavanju ovih problema. Kao osnovni nedostatak bila je nesnalazljivost u radu pod uslovima borbi i pokreta. Tu nije došao u dovoljnoj mjeri do izražaja masovni rad Partije i SKOJ-a koji je tada i pod takvim uslovima jedino mogući i plodan. Zatim je bilo i krivog način rješavanja raznih problema. Na primjer, u IX. brigadi pokušalo se riješiti pitanje dezerterstva i napuštanja položaja putem strijeljanja nekolicine boraca, što se negativno odrazilo na cijelu brigadu.

Za izdizanje nižih rukovodioca organizovani su podoficirski i kratki politički kursevi pri brigadama, što daje vrlo dobre rezultate. Pored pomoći i nižim rukovodiocima u svagdašnjem konkretnom radu, ovi kursevi su dosta doprinjeli bržem osposobljavanju nižeg kadra, a stimalakšem i bržem rješavanju svih problema.

Na kulturno-prosvjetnom sektoru radilo se najviše na otklanjanju nepismenosti, pošto je to najosnovniji problem. Pored toga održavana su i kulturna predavanja. Brigadni i bataljonski listovi izlaze redovito, premda oni nisu na potrebitoj visini. Partija i SKOJ dosta se zalažu na ovom sektoru rada, ali još nije dovoljno putem ovog rada sproveden u život i politički rad, što je neophodno potrebno.

Rad na terenu ne dolazi u dovoljnoj mjeri do izražaja, premda na svakom sektoru gdje doemo nastojimo da budemo u vrstoj vezi sa pozadinskim organizacijama, a naročito sa par-

tijskom organizacijom na doti nom terenu. Aktivne pomo i u rješavanju i me usobnom ispomaganju pri rješavanju svih zajedni kih problema nije bilo u dovoljnoj mjeri.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Položaj, dne 21.1. 1945. god.   Sekretar Divizijskog komiteta:⁴

BR. 66

MESECNI IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 10. BRIGADE OD 21. JANUARA 1945. POLITI KOM KOMESARU 20. NOU DIVIZIJE O STANJU I VOJNOM, POLITI KOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI¹

**POLITI KI KOMESAR
X. DALM. UDAR. BRIG. XX UDAR. DIV.**
Položaj, 21 januara 1945 god.

Politi kom komesaru

XX. UDARNE DIVIZIJE N.O.V.J.

Položaj

1. Zadatak brigade kroz posljednji mjesec dana bio je ofenzivnog karaktera. Brigada je poslije borbi oko Knina² u estvovala u borbama na prostoriji Srba, Suvaje, Brotnje, Doljana i Dobrog Sela.³ Postavljeni zadatak u likvidiranju tih uporišta, naša brigada je izvršila. Prvih 20 dana proveli smo u borbama i marševima, dok posljednjih deset dana nalazi nam se brigada na odmoru. Uslijed toga politi ki rad kroz ovaj mjesec nije bio tako intenzivan.

⁴ U to vreme sekretar je bio or e Bona i .

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 4—1/10, k. 1029/11.

² O borbama za oslobo enje Knina vidi dok. br. 3, objašnjenje br 3.
³ Odnosi se na borbe jedinica 20. udarne divizije u drugoj polovini decembra 1944. i po etkom januara 1945. Ve 16. decembra je oslobo en Srb a 20. decembra Donja Suvaja (opširnije o tim borbama vidi dok. br. 29, objašnjenje br 2; V tom, knj. 37, dok. br. 30; Arhiv VII, reg. br. 8—3, k. 26, reg. br. 1—3, k. 1029/1: operativni izveštaj Štaba 10. udarne brigade od 5. januara 1945. Stabu 20. udarne divizije NOVJ).

2. Politički kadar u brigadi je sav popunjen, jedino nam fali 2 pomoćnika komesara i 1 komesar prateći. U borbama u Lici imali smo dosta političkih rukovodioca izbačenih iz stroja (15 vodnih delegata i 4 komesara i pratećih). Uslijed tih gubitaka popuna kadra bio je najveći problem. Taj problem smo uglavnom riješili. Izdigli smo mlade rukovodioce i dobre borce koji imaju uslova za razvijanje. Neki rukovodioci su prilično sirovi i baš radi toga njihovo izdizanje jest jedan od najvažnijih zadataka.

3. Odnos između u štabu brigade i štabova bataljona jest dobar i pravilan. U odnosu između u štabova bataljona i komandanta otklonjena je familijarnost koja je postojala, a naročito u II. bataljonu. Na konferencijama sa svim rukovodiocima bataljona postavljeno je podizanje discipline, najprije među rukovodiocima, tj. starješinama, pa među u borcima. Štetna pojava familijarnosti otklonjena je.

Odnos boraca prema rukovodiocima nije još na dovoljnoj visini. Uzroci su tome, prvo, što kod boraca postoji još uvijek nešto nediscipline, drugo, što su rukovodioci mladi i ne uspijevaju postići dovoljno disciplinu. Na širokim konferencijama ukazano je na ovo i veoma imamo u tom pogledu vidnih rezultata.

Uglavnom svi su nam rukovodioci novi, te nemaju još dovoljno iskustva i rutine u radu, ali imaju volju za rad, što nam kaže da su i izvi i dobri rukovodioci.

4. Kroz protekli mjesec dana nije bilo nekog plana političkog rada, baš uslijed pokreta i zadataka brigade. Posljednjih 15 dana poslije borbi u Lici, brigada se srećivala uslijed priličnih gubitaka koje smo imali u borbama u Lici. Poslije borbi u Lici objašnjavalo se borcima značaj oslobođenja Like. Nema slobodne Dalmacije bez slobodne Like — Hrvatske.

Održano je 5 bataljonskih konferencija. Na tim konferencijama raspravljalo se uglavnom o držanju boraca u akciji, isticalo se sve one koji su se dobro držali, istakli. O podizanju discipline i o dezerterstvu. Politički komesari ne umiju još da rukovode sa konferencijama. One nisu žive. Borci nisu zainteresovani. Konferencije se slabo pripremaju i jednako kako referent, tako i borci, što je u mnogim slučajevima uzrok neživosti i nezainteresovanosti.

Povodom izjave kralja Petri o sporazumu Subašić — Tito,⁴ njegovog pokušaja da razbije jedinstvo i bratstvo naroda Jugoslavije, održani su 18 januara mitinzi po svim bataljonima. Mitinzi su imali svečan karakter. Uspjeli su u potpunosti. Naši borci manifestirali su da jesu i da ostaju uz Tita. »Ne emo kralja, kralja na sud!« — bile su parole.

⁴ O izjavi kralja Petra vidi dok. br. 60, objašnjenje br. 2.

Iako se pitanje dezerterstva raspravljalo i postavljalo najozbiljnije, opet su se pojavili dezerteri. Od borbi u Lici do danas dezerteralo je iz naše brigade oko 80 boraca, samo su ti ve uhva eni prije nego su došli do Dalmacije. Me u dezerterima ima ak rukovodioca, kao 2 desetara. Ovo je najbolnija pojava naše brigade.

Moje je mišljenje da je jedan od najvažnijih uzroka što nijesmo sprije ili dezerterstvo, to što rukovodioci, naro ito niži, ne vode dovoljno kontrolu nad borcima, što i naš politiki rad i rad politiki rukovodioca sa borcima nije najbolji. Mi još ne poznamo naše borce.

Osim tih preventivnih mjera treba poduzeti i energije represivne mjere. Vra ene dezertere kažnjavamo zatvorom i ostalim disciplinskim kaznama, ali i jednoga strijeljati uslijed dezerterstva bilo bi dobro.

5. 8 januara održana je konferencija sa komesarima i pom. komesara bataljona. Na konferenciji je konstatovano slijede e:

1. Politički komesari u akcijama nijesu pripremali bataljone i ete za borbu. Nijesu borcima objasnili njen zna aj itd., pa ak postajali po malo i malodušni.

2. Malo zainteresovani za problem dezerterstva.

3. Malo pažnje posve ene podizanju nižih politiki, rukovodioca.

4. Slaba politika svijest kod boraca i slabo zainteresovanje.

5. Mali politiki rad, slab metod rada.

Na osnovu ovih konstatacija postavljeni su i zadaci pred politiki, rukovodiocima. S obzirom na zadatke koji se postavljaju postavili smo plan rada za našu brigadu u vremenu od 18 januara do 20 februara. Taj plan obuhvata:

I. *Teme koje treba obraditi sa borcima:*

a. Razvitak N.O. borbe.

b. Uloga reakcije u razjedinjavanju naroda Jugoslavije.

c. Bratstvo i jedinstvo naroda Jugoslavije.

d. Slobodna, demokratska i federativna Jugoslavija.

Na etnim konferencijama, osim ostalih problema koji e se pojavljivati u jedinici, postavljeno je da kroz ovaj mjesec dana damo sve od sebe da podignemo disciplinu na viši nivo, i drugo da sprije imo najbolniju pojavu u našoj brigadi a to je dezerterstvo.

II. Baš uslijed toga što su naši politiki rukovodioci pri li no slabo teorijski izdignuti, i to ih ko i u radu, postavili smo slijede i zadatak. U roku od mjesec dana obraditi e se slijede e teme sa svim politiki kim rukovodiocima po bataljonima:

a. Razvitak društva.

b. O metodi rada političkih rukovodioca.

c. »Nacionalno pitanje« od Staljina.

d. Nacionalno pitanje Jugoslavije.

Referenti će biti politički komesari ili pomoćnici komesara bataljona. Materijal za obradu gornjih tema, kako sa borcima, tako i sa rukovodiocima, dat je bataljonima, a još se i umnaža. Osim toga u tom radu dobiće i punu pomoć od mene. U vezi izdavanja teorijskog znanja naših političkih rukovodioca, 17 januara otpočeo je [sa] radom politički kurs pri Stabu brigade. Kurs počinje 21. slušaoc. Sastav kursa je sljedeći: 2 komesara, 2 pomoćnika komesara, 12 delegata i 5 boljih boraca koji imaju uslova da se razvijaju u političke rukovodioce.

Teme za kurs su sljedeće:

a. Razvitak društva.

b. Nacionalno pitanje

c. Nacionalno pitanje Jugoslavije.

d. Demokratska federativna Jugoslavija.

e. Bratstvo i jedinstvo naroda Jugoslavije.

f. Linija Komunističke partije Jugoslavije.

g. O metodi rada političkih komesara.

h. O politici u situaciji.

Kurs napreduje vrlo dobro i vjerujem da će dati odlične rezultate.

6. Politički komesari bataljona odgovaraju prilično svojim dužnostima, jedino komesar I. bataljona nije do sada došao do izražaja. Prilično je krut, daleko od boraca i nesnalažljiv, a uslijed toga i slab mu je rad.

Politički komesari i vodni delegati su uglavnom novi, mladi i neiskusni. Neiskustvo političkih rukovodioca, a novo ljudstvo politički nesvijesno, malo zainteresovano, sa mnogo nejasnih pojmova, bezuvjetno su...⁵

Zato smo postavili dva osnovna zadatka:

I. Podizati političke rukovodioce na jedan viši politički nivo i

II. Uporan politički rad sa našim borcima.

II. *Kulturno-prosvjetni rad*

Kulturno-prosvjetni rad u brigadi je još uvijek slab. Kult.-prosv. odbori postoje i u mnogome su se izmjenili od zadnjih uslijed toga što su mnogi iz odbora izbačeni iz stroja.

Zadaci pred kult.-prosv. odbore ostaju isti kao i prošlog puta, uslijed toga što se po tim pitanjima malo pošlo napred.

Kroz ovaj mjesec dana održana je jedna priredba bataljonska, izdato je 14 zidnih novina, održano 4 kult.-prosv. predavanja.

⁵ Tako je u kopiji originala.

vanja i obuhvaćeno u radu sa nepismenima 195 boraca. Analfabetski te ajevi koji se održavaju po bataljonima napreduju dobro.

7. Ishrana boraca je prilično uredna, iako smo imali velike borbe i marševa, ipak je ishrana bila redovita i tačna. Organizacija intendanture je dobra i intendanti zadovoljavaju.

Pridolaskom novih boraca osjećamo se svakim danom sve više pomanjkanje odjeće i obuće. Mnogo boraca nemaju kape, to nekako rješavamo radom naše radionice, ali u posljednje vrijeme pomanjkanje konca otežava rad.

8. Rad saniteta je dobar. U ovim borbama, gdje je bilo mnogo ranjenih, evakuacija ranjenika i pogotovo nepokretnih bila je dobra i na vrijeme. Kolektivna higijena je na priličnoj visini. Ušiju još ima uz sve što se bataljoni redovito pare.

9. Vojni izgled boraca je loš, uslijed pomanjkanja vojne odjeće i opreme. Priliv novih boraca razvodnio je vojni koždržanje kao cjeline. Nema još one vojne vrstine, discipline, vojni izgleda kojeg bi trebalo da bude.

Borbenost starijih boraca je na visini, dok kod novih boraca fali mnogo da bi se moglo kazati da su borbeni. Osjećamo se kod naših boraca pomanjkanje borbenog iskustva i uslijed toga u borbama imamo mnogo izbaca enih iz stroja.

Odnos prema narodu je dobar. Naročito u Lici odnos prema NOO-u i narodu bio je dobar. Narodi Like stalno posjećuju naše borce i donosi darove. Ovakav odnos naroda Like djelovao je na naše borce vrlo dobro.

Moral naših boraca se je popravio. U posljednjim borbama u Lici moral kod boraca je bio popustio. Bilo je tu i objektivnih okolnosti, kao snijeg, zima, zamor, stalne borbe, ali osnovno je to da su i rukovodioci popuštali i kao takvi ni nijesu mogli držati moral jedinice. Već danas, poslije deset dana odmora, naši bataljoni bili bi spremni da izdrže zadatak koji bi se pred njih postavio.

Novi priliv boraca bezuvjetno je da je razvodnio vrstu moral naše jedinice, ali upornim radom i vojnom i političkim uspjehom poboljšati stanje brigade.

Mnogo krupnih problema postavlja se pred našu brigadu. Novi i novi priliv boraca dolazi u brigadu, njih prokuhati, stvoriti od njih borce, to je najveći i problem.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, major:⁶

* U to je vreme politički komesar 10. udarne brigade bio Vinko Maglica.

BR. 67

**UPUTSTVO ŠTABA 6. KORPUSA NOVJ OD 22. JANUARA
1945. SVIM ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA O OR-
GANIZOVANJU ME UKORPUSNOG TAKMI ENJA NA
VOJNI KOM, POLITI KOM I KULTURNO-PROSVETNOM
SEKTORU¹**

**STAB VI UDARNOG KORPUSA
NARODNO-OSLOBODILA KE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
K. Broj: 370
Dana: 22/1, 1945. u   sati**

STABU XII UDARNE DIVIZIJE

Osim ve poslanih vam uslova za natjecanje unutar naših jedinica² odnosno natjecanje izme u našeg Korpusa te Vojvo-
anskog korpusa, X Korpusa i VIII, dostavljam naknadno i slje-
de a pitanja po kojima trebate nastojati da radite u toku na-
tjecanja najintenzivnije.

U vezi op e postavljenog rada postavite u natjecanju na-
ro ito slijede a pitanja:

1. — U kojoj e brigadi najve i broj nepismenih nau iti
itati i pisati. Organiziraju i analfabetske te ajeve po etama
odnosno bataljonima, zatim grupice te organizacijom da poje-
dinici budu zaduženi da nepismenog druga nau e itati i pisati
uveliko ete doprinjeti riješenju pitanja nepismenosti, jednog
teškog zla stare Jugoslavije.

2. — Iz koje e brigade odnosno samostalne jedinice biti
upu eno Propagandnom odjeljenju VI Korpusa više dopisa. Do
sada je ovom pitanju dopisništva posve eno nešto više pažnje
nego što je to bilo prije. Me utim sve to još nije dosta. Masov-
nim slanjem dopisa konkretnih kao što je to ve nekoliko puta
postavio »Narodni vojnik« putem svojih lanaka zna i e mnogo
za popularizaciju i isticanje jedinica, juna kih podviga i borbi,
za istorijat jedinica i Narodno-oslobodila ke borbe, a istovre-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br.
10—1/5, k. 883A.

² Na predlog Štaba 6. korpusa NOVJ otpo elo je 1. januara 1945.
me ukorpusno takmi enje jedinica 6, 10. i 12. korpusa NOVJ. Na predlog
Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 16. januara 1945, Štab 6. korpusa
je prihvatio i me ukorpusno takmi enje koje je, na inicijativu Štaba
8. udarnog korpusa, Glavni štab NOV i PO Hrvatske organizovao od
20. januara do 20. marta 1945 (vidi dok. br. 54; Arhiv VII, reg. br. 2—6,
k. 119/2; depeše Glavnog šaba NOV i PO Hrvatske od 1, 10. i 16. januara
i depeše 6. korpusa NOVJ od 18. januara 1945).

meno da ti dopisi budu pisani od mase boraca, onda e zna iti I masovni rad na ovom polju.

3. — U kojoj e brigadi iza i više bataljonskih i brigadnih listova te džepnih novina, i u kojoj e brigadi ti listovi biti najbolji. Ovde e se u ocjeni uzimati samo oni listovi i one džepne novine koje budu dostavljene Propagandnom odjeljenju ovoga Štaba. A sve listove i džepne novine treba slati sa izvještajem o takmi enju, tj. svakog 3. i 18. Ovdje ine jedino izuzetak divizijske novine koje treba slati odmah po izlasku.

U kojoj e brigadi odnosno bataljonima na kulturno-prosvjetnim programima biti najbolje zastupljena naša narodna i umjetni ka književnost i poezija. Ovdje treba nastojati da umjetnost koju je narod u toku rata stvorio do e do punog izražaja, a jednako tako i naša umjetni ka književnost i poezija.

4. — Koji e bataljon odnosno brigada održati više zborova i konferencija sa narodom. U izvještaju treba e nazna iti u kojem selu ili mjestu održan je takav zbor i po prilici broj prisutnog naroda. Ovdje obzirom na mladost našeg etnog politiki kog kadra ne smijete dozvoliti da politrukovodioci eta drže zborove i konferencije, ve se za to moraju angažirati politkomesari brigada i politkomesari bataljona koji e pravovremeno prou iti problem kojeg trebaju postaviti pred narod.

5. — U kojem e se bataljonu odnosno brigadi održati više predavanja sa ciljem da se naši borci što bolje upoznaju o narodima Jugoslavije, o geografskom položaju, povjesti, politici, društvenim i kulturnim prilikama naše domovine, o književnosti i umjetnosti naše zemlje itd. Nazna uju i u izvještajima broj održanih predavanja treba naglasiti o emu su ta predavanja bila, tj. koja je tema predavata i ko ju je predavao te kakav je interes bio naših boraca.

6. — U kojem e bataljonu ili brigadi biti najve i broj nadnica koji je dat našem narodu obra uju i mu u slobodno vrijeme polja, dižu i škole, kulturno-prosvjetne domove itd. Jasno da ovo ne smije da ide na uštrb bilo operacija bilo izvršavanja nare enja, ve u slobodnom vremenu a što e opet zna iti najužu povezanosti naše pozadine sa borcima iz prve Unije i obratno..

U vezi politiki kog rada, uz sva po planu postavljena pitanja kao i sva teku a pitanja, natjecati e se naši bataljoni i brigade naro ito po sljede em:

1. — Cementirati oružano bratstvo svih naroda Jugoslavije, a u detalje i naro ito razraditi bratstvo i jedinstvo Srba i Hrvata kao i ravnopravnost Srba i Hrvata u federalnoj Hrvatskoj. To zna i da treba dobro proraditi »Nacionalno pitanje« od druga Staljina, zatim sve lanke u centralnoj našoj štampi gdje se govori o nacionalnom pitanju, zatim odluke II zasjedanja AVNOJ-a, te odluke II i III zasjedanja ZAVNOH-a.

2. — Koji e bataljon najbolje proraditi knjigu od druga Tita »Borba«, u kojoj su prikupljeni svi lanci i govori velikog stratega i vo e svih naroda naše zemlje druga Tita.

3. — Koji e bataljon i brigada najbolje proraditi i to planski našu centralnu štampu »Borbu«, »Naprijed«, »Vjesnik« itd.

4. — Koji e komesar brigade i divizije najbolje proraditi i prou iti materijalizam (služe i se literaturom Lenjina, istorije VKP(b), Segala), zatim o kadrovima (služe i se referatima Dimitrova, Crnoga³), zatim koji e komesar brigade i divizije bolje proraditi i prou iti o fašizmu (služe i se referatima od Dimitrova, te svim zapovjestima oslobodila kog rata od maršala Staljina). Po ovoj posljednjoj temi, tj. po prou avanju fašizma trebaju se natjecati i svi politiki komesari bataljona.

Tre i dio po kojem emo se takmi iti sa ostalim korpusima i po kojem trebaju da se takmi e naše brigade i divizije jest o pitanju vojni ke izobrazbe koja treba da obuhvati sljede e ta ke:

1. — Obuka pješadije: a) Vježbanje sa pješadijskim naoružanjem, tj. puškomitraljezom, teškim mitraljezom i baca ima sa ciljem što bolje organizacije pješadijske vatre, b) Pripremanje pješadije za sve vidove borbe, obra aju i naro itu pažnju prelazu iz napada u odbranu i pariranju neprijateljskih kontranapada. c) Obratiti naro itu pažnju temeljitom i sistematskom ukopavanju bez obzira da li e jedinica biti jedan sat ili 10 dana na tim položajima. Ukopavanje mora postati pravilo. Ukopavanje zna i dobiti bitku. Nad ukopavanjem i pravilnim postavljanjem oružja moraju biti svi rukovodioci od najnižih do najviših.

2. — Koja e jedinica bolje obu iti artiljerce, poboljšati kvalitetu posluge podoficira i oficira, te koja e više osposobiti novih boraca i podoficira.

3. — Koja e jedinica bolje organizirati jedinicu u duhu dobivenih uputa.

4. — U kojoj e jedinici biti najbolje u vrš ena disciplina. Disciplina mora postati željezna. Ona je zalog dobivene bitke, da e bitka biti dobivena. Formalna disciplina mora biti na najvišem stepenu. Disciplina u pogledu izvršavanja zadataka, tj. nare enja bilo koje prirode ta nare enja bila mora postati neodstupni zakon. Rukovodioci i borci moraju *sve u initi*, sve dati za izvršenje zadatka. Po ovom pitanju treba naro ito odgojiti naše kadrove. Ne može i ne smije biti da nare enje ne bude izvršeno i to odmah i u potpunosti.

⁵ Sretena Zujovi a.

5. — U kojoj e jedinici biti najbolja saradnja svih rodova oružja u borbi. Rezultati dobivenih bitaka najbolje e govoriti o ovoj saradnji.

6. — Bataljoni, brigade i divizije natjecati e se u organizaciji i funkcioniranju svojih štabova. To zna i najve u pažnju i brigu posvetiti organizaciji svih ostsjeka i odjeljenja ukljuuju i ovdje ekspeditivnost i administraciju. To zna i tko e više održati radnih asova sa borcima i radnih asova sa oficirima. Tko e više održati sastanaka sa ostsjecima i odjeljenjima.

7. — U kojoj e brigadi biti najbolje organizirana vojno-obavještajna služba, što zna i koja e brigada imati najviše izvi a kih grupa i u kojoj e brigadi te grupe najviše zarobiti na neprijateljskom terenu neprijateljskih oficira i neprijateljskih podoficira te neprijateljskih vojnika. U bataljonima i brigadama treba sprovesti takav duh da izvi a i budu ponosni na svoj sektor rada i da nastane takmi enje me u svim grupama koja e najbolje izvršiti dobivene zadatke svojih štabova.

U vezi ovih pitanja dobi ete formulare koje treba popunjavati redovito i isto kao i obrasce takmi enja. Ova dva formulara biti e, uz kontrolu i stalno provjeravanje viših štabova, mjerilo po kojem e se ocjenjivati. Za natjecanje treba angažirati cio štab, popularizirati ga u najpunijoj mjeri i koristiti u cijelosti propagandni ostsjek te kulturno-prosvjetne odbore.

Formulare dobi ete u najskorije vrijeme.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, pukovnik:

M. P. Otmar Krea i

Ve sada voditi u dnevniku takmi enja podatke za sva gore pomenuta pitanja tako da ve u izvještaju kojeg ete uputiti 3. II. budu rezultati po svim ovim gore pomenutim pitanjima od 15. I do 30. Io. g.

STAB XII. UDARNE DIVIZIJE⁴
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE

k. br. 100 Dana: 26/1 1945. god.

Raspisano svima brigadama ove divizije.

Politkomesar, ppukovnik:⁵

Broj: 100/1945. g.
Natjecanje naših jedinica i
u kulturno-prosvjetnom
radu — upute.

⁴ Tekst je dopisan mastilom na pole ini poslednje stranice dokumenta.

⁵ Politi ki komesar ove divizije bio je tada Josip Kraja i .

**ORGANIZACIONI REFERAT SEKRETARA ORGANIZACIJE
KPJ 13. UDARNE BRIGADE 39. NOU DIVIZIJE NA BRIGAD-
NOJ PARTIJSKOJ KONFERENCIJI OD 22. JANUARA 1945.
GODINE¹**

**ORGANIZACIONI REFERAT SEKRETARA PARTISKE OR-
GANIZACIJE XIII. KR. BRIGADE NA I. PARTISKOM SA-
STANKU.**

Slavan je i trnovit put kojim je prošla i kojim prolazi komunisti ka partija Jugoslavije. Od nekada malobrojane, organizaciono razjedinjene, od raznih političkih režima proganjane organizacije, do partije koja je danas osnovna poluga u izgradnji naše nove države Federativne Demokratske Jugoslavije.

Ti ogromni zadatci kojih se je primila naša partija djela su komunista-besmrtnih junaka.

U koncentracionim logorima, u »Glavnja i«, u Sremskoj Mitrovici, pred policijom i na sudu, u Narodno-oslobodilačkoj borbi i na svakom mjestu visoko je stajalo zvanje naša partije.

Juna ka smrt i »Dimitrovska držanje« druga ure akovi a pred zagrebačkom policijom visoko je podigla zastavu naše partije, kada je gledaju i smrti u oči rekao: »Ja jesam član Komunističke partije Jugoslavije ali vi policijski psi ne možete doznati od mene što nije u interesu mene i moje junačke partije«. Tako je junački umro herojski prezirući i smrt, tako su junački umirali i borile se niz i niz komunista prkoseći i svojim držanjem klasnom neprijatelju.

Vrela krv naša partije prolivala se tamo daleko od svoje domovine, daleko preko mora, po mirisnim poljima viteške Španije oko Gvadalahare i Madrida u borbi protiv fašističkog imperijalizma koji se je još onda postepeno prikradao za osvajanje i porobljavanje svijeta. Naša junačka partija bila je stavljena van zakona od nenarodnih velikosrpskih režima, komunistima je sudio zloglasni sud »za zaštitu države«. Bjesomučna se je hajka dizala od raznih policijskih bandi »u lov na komuniste«, optužavajući i nazivajući ih »antidržavnim i protivnarodnim elementima«.

Naša partija ostala je uvijek vjerna svojim načelima, ne odstupajuć i od borbe, vodila je borbu u raznim vidovima, rasprinkavala je zlikovce prema planovima nenarodnih režima, organizovala demonstracije i štrajkove i dosledno se borila za nacionalnu ravnopravnost svih naroda Jugoslavije.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 3/10, K. 1281.

Naša partija je prošla taj slavni trnoviti put zato što je bila partija klase, tijesno povezana s narodom — vrsto zbijenih redova, sastavljena od odanih do krajnosti članova, koji su bili uvijek spremni i na sve žrtve riješeni. Ona je mogla da stane na put svim preprekama i teško ama zato što je bila naružana najmo nijim oružjem — naukom Marksa—Engelsa—Lenjina i Staljina. To dragocjeno oružje pomoglo je našoj partiji da se sna e u svakoj situaciji, da zauzme pravilan stav po svim pitanjima tako da nije srljala ni desno ni levo, nego na elu sa svojim velikim vo om drugom Titom i Centralnim komitetom KPJ pravilno i neustrašivo vodi naše narode iz pobjede u pobjedu. 27. mart, »buna našeg naroda protiv potpisivanja pakta sa fašisti kim zlikovcima«, djelo je naše partije. Organizacija Narodno-oslobodila kog ustanka naroda Jugoslavije u borbi protiv okupatora u onakovoj haotij noj situaciji besmrtno je djelo naše partije. Velike su zasluge naše partije na stvaranju bratstva i jedinstva naših naroda, na mudrom rukovo enju naše borbe u raznim vidovima protiv raznih neprijatelja.

Formiranje NOV-a i NO Vlasti, stvaranje AVNOJ-a i formiranje Nacionalnog komiteta kao i raskrinkavanje izbjegli ke i doma e reakcije i izabiranje momenata za formiranje narodnih zemaljskih vije a, jasno govore injenice o dalekovidnosti i sposobnosti našeg mudrog vodstva.

Niko tako nije uo io svoju mo i sposobnosti kao naša partija, ona je uspjela da od zaostalih neprosvje enih radnika i seljaka organizuje, u vrsti i politiki preporodi NOVJ, edo naših naroda a djelo naše partije.

U svim jedinicama Narodno-oslobodila ke vojske Jugoslavije kao i u našoj brigadi rukovodi, živi i organizuje rad naša partija.

Naša brigada rukovo ena od strane Komunisti ke partije Jugoslavije izvojevala je velike uspjehe na svim poljima djelatnosti. Naša brigada postala je udarna jedinica, cijenjena i omiljena od našeg naroda, jer se je ista pokazala kao zaštitnik narodnih interesa i njegove slobode.

Partiska organizacija naše brigade razvila se je iz organizacije onog bataljona VII. Krajiške brigade koji je u IV. neprijateljskoj ofanzivi ostao na Šatoru, od kojeg se je formirao odred a za tim brigada.²

² Odnosi se na 2. bataljon 7. krajiške udarne brigade. On se u etvrtoj neprijateljskoj ofanzivi izdvojio od te brigade i ostao na pl. Šatoru i u Bosanskoj krajini. Po nare enju Štaba 1. bosanskog korpusa NOVJ on je prvo bio pod komandom 4. krajiške brigade 5. NOU divizije, da bi negde krajem aprila 1943, ušao u sastav novoformiranog Ribni kog NOP odreda. Od ovog odreda je, naredbom Saba 2. bosanskog

Partiska organizacija onda je brojila nepunih 80 članova partije i SKOJ-a. Organizacija je bila organizaciono neuvršena i neiskusna, nizak nivo svijesti kod članova partije i slabo poznavanje ciljeva naše partije. Trebalo je mnogo napornog rada uložiti od strane komunista da se u vrsti, izgradi rukovodstvo i da se u vrsti i oformi brigada kao udarna jedinica.

Element ljudstva koji je sačinjavao jezgro brigade bio je do krajnosti odan i požrtvovan i zato su se sve teško i mogle prebroditi uspješno. Ostali element ljudstva sa kojim se je stalno popunjavala brigada mobilisan je većinom iz krajeva koji su bili neprijateljski raspoloženi prema našem pokretu. U tom pogledu naša partija postigla je vidne rezultate, tako da je većina od tih krajeva i naroda opredjelila se na stranu našeg pokreta. Mi komunisti danas tu čast imamo da [je] u našoj brigadi pored velikog broja boraca i dobar dio rukovodioca članova partije na dužnostima komandira, komesara i komandanta. Nema sumnje da su to veliki uspjesi koje je postigla organizacija naše brigade. Proces borbe bio je težak a kad tome dodamo VI. i VII. neprijateljsku ofanzivu i ondašnje političko stanje boraca, samo po sebi je jasno da su komunisti i mali dio boraca iznijeli teret u glavnom na svojim leđima u svim teškim situacijama.

Naša organizacija pri izvršavanju svoga zamašnog zadatka imala je veliki broj gubitaka, tako da je od formiranja brigade do danas poginulo 52 člana partije, rukovodioca, komesara, komandira i komandanata. Organizacija SKOJ-a izgubila je iz svojih redova 50 mladih komunista koji su položili svoje živote na polju časti.

Naša organizacija se ponosi kada je u svojim redovima odgajila takve junake kao narodnog heroja pokojnog Nikolu Bokona,³ Antoniju Ivića,⁴ Radu Jovanića,⁵ Ninara Čakovića⁸ i desetine drugih junaka, kojih danas nema više u nama a čija će imena živjeti kod naših naroda dok je svijeta i vijeka.

Kroz ovu partisku organizaciju, prema nepotpunim podacima kojim raspolažemo, prošlo je do sada preko 700 članova partije.

udarnog korpusa od 24. avgusta 1943, formirana 13. karajliška brigada (vidi IV tom, knj. 11, dok. br. 59, 64, 83, 94, 96, 117 i 144, knj. 12, dok. br 8, knj. 16, dok. br. 70 i knj. 25, dok. br. 109).

³ Poginuo 18. septembra 1944, prilikom napada na Banju Luku, kao zamenik komandanta 13. krajiške udarne brigade.

⁴ Poginuo 12. avgusta 1944. u s. Barićima (kod Mrkonjić-Grada), u borbi protivu četnika, kao komandant Mrkonjićko-pljevnog NOP odreda.

⁵ Poginuo u septembru 1943. na pi. Manjača, u borbi protivu nemačkih jedinica, kao komandir četne Ribničkog NOP odreda.

⁶ Redakcija nije mogla utvrditi datum njegove pogibije.

Oko 80 članova partije poslato je na razne dužnosti, većinom za rukovodioce u drugim jedinicama naše divizije i u raznim ustanovama.

Partiska organizacija naše brigade danas broji 320 članova partije, 35 kandidata i oko 270 članova SKOJ-a. Socijalni sastav članova partije i SKOJ-a 85% seljaka, 12% radnika, ostalo intelektualaca. Nacionalni sastav je 95% Srba, ostali dio Hrvata i Muslimana.

Opšte stanje partiske organizacije u našoj brigadi izgleda ovako: Organizaciona vrstina organizacije *prilično dobra* s obzirom na svijest i na kulturno-politički nivo uopšte. Teoretski nivo uopšte uzevši na niskom stupnju poznavanja opštih pojmova naše partije. Karakteristična je činjenica da se nemarno odnosi rukovodstvo sa ličnom izgradnjom uopšte uzevši.

Autoritet dobrog dijela članova partije u ovoj ima boraca još ni iz daleka ne zadovoljava — bolje reći dosta je slab. Inicijativa ograničena kod većine članova partije i rukovodioca i slabo je razvijena uopšte. Odgovornost i budnost kao i snalažljivost u radu prema situaciji nedostaje rukovodstvu. Organizacija sastavljena od zdravog elementa i ima sve uslove da se razvije u vrstu organizaciju. Kod rukovodstva postoji zdrava ambicioznost i borbeni ponos. Organizaciji kao cjelini nedostaje širine u radu, kao i u malost i utljivost osjeća se u svim partiskim jedinicama. Familijarnost i nedovoljna kritičnost provlači se kroz ovu organizaciju.

Stanje organizacije SKOJ-a u brigadi: Rukovodstvo kao cjelina zadovoljava i osjeća se kod njega zdrava ambicioznost, polet u radu i odgovornost pred partijom. Organizaciji kao cjelini nedostaje širine u radu, nema onog živog mladalačkog talasanja i kulturni život slabo razvijen.

Organizacija je dosta za ahurena, sa omladinom se radi vrlo malo a teoretski nivo ni iz daleka ne zadovoljava.

STANJE PARTISKIH ORGANIZACIJA PO BATALJONIMA:

U I. bataljonu organizacija je neosporno najvršnija. Bataljonski komitet kao rukovodstvo dosta partijan i vrijedan, sposoban da uoči probleme i da ih pravilno rešava. Teoretski nivo komiteta nije dovoljan i njemu je potrebna svakako u tom pogledu pomoć, a pred istim se postavlja u tom pogledu više napora da uložiti. Opšta slabost komiteta kao i organizacije jeste zalaženje u familijarne odnose i nerazumevanje kritike i samokritike. Partiski rad kao i politički i kulturni razvijen je u priličnoj mjeri, ali po kvalitetu ne zadovoljava. Nedovoljno pripremljen i slabo organizovan. Vojni rad se odvija bez dovoljno kontrole od strane rukovodioca. Kod vojnih rukovo-

dioca osje a se izvjesna nepartijnost i oholost. Komesarski kadar u ovom bataljonu nema rutine u radu, a naro ito politdelegati, koji usled odsustva naobrazbe nemaju autoriteta u svojim jedinicama.

SKOJ-evska organizacija prili no razvijena, ali nije zata-lasana i nema one omladinske živosti i rutine koje treba da po-kre u omladinu i da joj daju elana u radu.

Rad sa pozadinom u ovom bataljonu do sada je bio slab. Postupak prema narodu do sada se je pokazao korektan i služi za primjer ostalim bataljonima.'

Stanje organizacije u II. bataljonu:

Ova organizacija je broj ano najja a, komitet dosta spo-soban da radi ali nedovoljno ozbiljan i površan [je] u radu. Or-ganizacija dosta labava iako ima sve uslove da se organizaciono u vrsti, uzimaju i u obzir zrelost komiteta kao cjeline i autori-tet kojega uživa u itavom bataljonu. Familijarnost, nedovoljna briga za postignu e odgovornosti provla i se u itavoj organi-zaciji. To potvr uje kada zamjenik komandanta bataljona izdaje zadatak delegatu, kojeg nije izvršio, nego se naprotiv, što je žalosno, odnio špekulantski a ne komunisti ki. Kritika i samo-kritika nije uopšte usvojena i shva ena kao najbolje sregstvo za pravilan razvoj ljudi. Rad uopšte uzevši nije organizovan po planu i ne može se o ekivati željenih rezultata. Rad sa kandidati-ma kao sektor skoro i ne postoji i vrlo se malo uopšte sa njima radi iako je njihov broj malen. Politi ko stanje i kulturni rad u bataljonu na višem je stupnju nego u ostalim bataljonima, a naro ito kulturno-prosvetni rad. Vojni ko stanje u bataljonu još ni iz daleka ne zadovoljava iako štab bataljona i sam koman-dant naprežu sve od sebe da bataljon u vrste. Udarnost bataljo-na i spremnost za borbu dosta dobro je razvijena kod boraca i kod rukovodioca. Kod ve ine vojnih rukovodioca nema vojni ke budnosti a o tom svjedo i dezerterstvo 2 borca koji su odnijeli »šarac«. Dešavalo se je da organizacija ovog bataljona pravi ogromne prestupe prema narodu, gdje su lanovi partije pred-nja ili, radi ega je organizacija pretrpjela kritiku i uzimana na odgovornost. (Slu aj kod Skender Vakufa, uzimanje repe i ra-kije). Organizacija SKOJ-a broj ano prili no razvijena, slabo organizaciono u vrš ena i nije imala dovoljno pomo i od stra-ne partije. Komitet SKOJ-a vrlo aktivan, a naro ito sekretar komiteta koji se svestrano zalaže u radu. Ostali sektori u ovom bataljonu prili no zadovoljavaju.

Stanje organizacije u III bataljonu:

Organizacija slabo razvijena, za ahurena, organizaciono do sada slabo u vrš ena. Komitet kao cjelina nije se pokazao odgo-voran za rad i opravdavao je raznim nemogu nostima nerad u bataljonu. U teoretskom pogledu nemarno se je odnosio a to je

imalo posledica te je i teoretski rad po partiskim jedinicama bio slabo razvijen. U poslednje vrijeme osje alju] se u itavoj organizaciji izvjesni znaci napretka. Odgovornost lanova partije nije postignuta a za to svjedo i nemarno odnošenje komiteta prema lanovima partije koji prave razne presteupe, kao nepravilan postupak prema narodu. Slu aj intendanta bataljona koji je otjerao bez i ijeg pitanja osmoro goveda iz sela kod Skender Vakufa i oportunisti ko držanje komiteta prema takvim ispadima jasno govore da još komitet nije shvatio svoju dužnost. Politi ki rad u bataljonu u poslednje vrijeme se aktivizirao ali nivo politiki rukovodioca još zaostaje. Kulturno-prosvjetni rad u ovom bataljonu sveo se na rad sa nepismenim a ostale grane tog vrlo važnog sektora zanemarene su. Vojni ki sektor rada, i pored nastojanja štaba bataljona, komandanta i zamjenika koji daju od sebe dosta, ostao je nepotpun i nedovoljan. Slu aj da su kuriri III. bataljona prolaze i kroz sela pucali na pseto te se je desio nesretni slu aj da je žrtva tog pucanja bilo dijete u selu Pojezna.

SKOJ-evska organizacija u ovom bataljonu slabo je razvijena. Uopšte se radi sa omladinom malo i nema one mladala ke živosti kod omladine u bataljonu. Sanitetska služba i pored izvjesnih slabosti je zastupljena donekle. Obavještajna služba i intendantura u bataljonu s obzirom na ostale bataljone zadovoljava.

Stanje organizacije IV. bataljona:

Ova organizacija je najmla a u našoj brigadi, ona je imala velikih rezultata u radu tako da je od najslabijeg elementa ljudi, ve inom mobilisanih, uspjela oformiti i u vrstiti bataljon kao udarnu jedinicu.

U poslednje vrijeme organizacija je mjesto toga što je trebala da napreduje, nažalost nazadovala. Bataljonski komitet uopšte se nije udubljavao u goru a pitanja koja su se postavljala pred organizaciju i nehajno se odnosio prema svim slabostima u organizaciji i u bataljonu. Tako da danas organizacija IV. bataljona je prili no omlitavila i nije ona borbena organizacija koja je bila u stanju voditi bataljon u težim situacijama. Rukovodstvo partisko dosta iskusno i sposobno da rukovodi organizacijom i da pokre e rad u bataljonu ali se odnijelo sasvim nehajno. Politi ko rukovodstvo nepotpuno, mlado i neiskusno, nije moglo da razvije rad od kojeg bi bilo korisnog ploda, s obzirom na aljkavost partiskog rukovodstva. Teoretski sastanci partiski vrlo se rijetko održavaju i površno se radilo što se pro ivalo, opravdavaju i ga nemanjem materijala. Na radnim sastancima lanstvo partije ukupno uzevši nije sudjelovalo i odlu ivalo o problemima jedinice, nego što je sekretar predložio to je aminovano i tako je ostalo. Neodgovornost koja je vladala

u organizaciji vidi se iz toga kako se mjesec dana i po pripre- malo dezerterstvo u bataljonu, a organizacija ravnodušno pro- lazila iako je ak uo avala ko su organizatori dezerterstva. Poli- ti ki i kulturni rad, iako po broju ima dosta konferencija, uro- dio je takvim rezultatima da se nesmetano pripremala grupa od 20 ljudi da dezertira, od kojih je 8 dezertiralo. Zna i prije su mogli borci tog bataljona povjerovati nekakvoj »famoznoj« am- nestiji Paveli a nego svim održanim konferencijama naših po- liti kih radnika.

Po vojni kom sektoru i ostalim sektorima nije potrebno mnogo govoriti jer svi ti sektori zavise od aktivnog rada orga- nizacije. Iz gore navedenog partijskoj organizaciji IV. bataljona treba da je jasno koliki se zadatci pred njom postavljaju, s obzi- rom na pomo koju e dobivati na iskustvu koje ima. Sve se to da izlije iti intenzivnim i sistematskim radom komunista. Po- stupak ove organizacije prema narodu do sada nije bio na visini.

Stanje u partijskoj organizaciji prištabskih jedinica:

S obzirom na mladost organizacije i mladost rukovodioca partiskih, ova organizacija se pravilno razvija. Partiskom ruko- vodstvu nedostaje teoretske naobrazbe a u radu je neobi no aktivno i posjeduje dovoljno odgovornosti. Politi ko rukovod- stvo teško se snalazi usled pomanjkanja pismenosti ali ipak trudi se i nastoji za li nom izgradnjom i za izgradnjom svojih jedinica. Osje a se usled izvjesne sirovosti nespo razum izme u vojni kih i politiki kih rukovodioca. U pogledu teoretskog rada ovoj organi- zaciji potrebna je pomo od mene i komesara brigade.

Vojni ki sektor rada u ovim jedinicama nije zastupljen dovoljno i postavlja se pred vojni ke rukovodioce štaba brigade da im sé ukaže pomo .

Organizacija SKOJ-a u ovim jedinicama je prili no razvi- jena i agilna ali slabo izgra ena i nedovoljno organizaciono u vr- š ena. Omladinski brigadni rukovodioc treba ovoj organizaciji više pomo i jer organizacije po bataljonima imaju iskusnije ru- kovodstvo i rukovodioci bataljonski su se u bataljonima osamo- stalili u radu.

Partiska jedinica štaba brigade po mom mišljenju zalaže se koliko može dati pomo i jedinicama, a tu ste vi koji kao komu- nisti ete pravilno ocjeniti rad ove jedinice koja svakako na sebe prima najviše odgovornosti.

Obavještajna služba u našoj brigadi:

Ova služba u našoj brigadi dosta je ograni ena, nema dovoljno odgovornosti kod drugova koji odgovaraju po ovom vrlo važnom sektoru. Naro ito se osje a kod bataljonskih ob- oficira takvih propusta da su pojedinci donekle kompromitovali tu službu svojim postupcima u o ima boraca i naroda. Dešavalo se takvih slu ajeva da su se pojedini lanovi te službe opijali

(služaj obavještajnog oficira III. bataljona u selu Vaganu kod Skendera).

Sanitetska služba naše brigade kao i zdravstveno stanje uopšte zastupljeno je prilično dobro.

Intendantura kao pokretni aparat funkcioniše prilično dobro, postoji organizacija posla, ali se jedno zapaža: da se nemarno ti ekonomski radnici odnose prema narodu i prave nešto ešeputa prestup. Nedovoljna brigada oko njege konja dovodi do toga da ukoliko se i dalje produži sa takvom brigadom oko stoke, ubrzo ćemo ostati bez konja, kojima se uopšte ne posvećuje pažnja. Isto tako zapaža se da u našim intendanturama i radnim vodovima nalazi se dobar dio boraca kojima se ne posvećuje briga u političkom pogledu, te je nepravilan postupak prema narodu od strane njih redovita pojava.

Opšte uzevši posmatrano stanje u brigadi:

Da rukovodioci po ev od komandi eta do štaba brigade nemarno se odnose za ličnom izgradnjom, što može dovesti do nepoželjnih posledica. Stariji rukovodioci ne podižu autoritet nižih rukovodiocalanova partije, tako opada autoritet partije u oima boraca. Našim štabovima i komandama nedostaje svestranije naobrazbe i u tom pogledu izostaju, sa im neposredno treba da se pozabavi. Još naši rukovodioci nisu shvatili ulogu koja im kao rukovodiocima pripada s tim što ne vode dovoljno računa o starešinskom pozivu. Još jedna vrlo loša osobina koja se provla i kod naših rukovodiocata to je oholost i izvjesna radoznalost.

U vezi ovakvog stanja u našoj organizaciji a s obzirom na dogadaje u svijetu i u zemlji pred našu partijsku organizaciju se postavlja:

Da proširi i podigne svijest budnosti i odgovornosti u svojim redovima na taj način što će usvojiti i izuavati nauku naših velikih uitelja Marksa, Engelsa, Lenjina i Staljina.

Da se neumorno radi na podizanju teoretskog nivoalanovanova partije i SKOJ-a. Jer će sa tim moći i najlakše riješiti sva pitanja koja stoje pred našom partiskom organizacijom.

Da sve partiske organizacije bataljona, poglavito organizacija IV. bataljona, u vrste svoje redove i prošire ih novim i svežim snagama.

Da se razvije familijarstvo u našoj organizaciji i da se razvije kritika i samokritika, na taj način što će pojačati odgovornost kod svih lanovanova partije i SKOJ-a, udarati nemilosrdno po svim greškama, propustima i nehajnostima.

Da se razbija zid pome u sektora rada koji vlada u našim partiskim jedinicama, koji kod naših rukovodiocata politički i naročito vojničkih stvara neku vrstu ograničenosti te nema komunisti kog ispomaganja u sektorima rada.

Pred našu organizaciju se postavlja da se prestane sa ne-suglasicama izme u vojnih i političkih rukovodioca. Da se jednom za uvijek svhati da smo svi prvo i prvotlanovi partije pa tek onda vojni i politički rukovodioci.

Da se dadne više ljubavi komunisti koje u radu sa kandidatima i u pomoć organizaciji SKOJ-a.

Da se politički i kulturni nivo naših boraca iz dana u dan podiže svestranim intenzivnim sistematskim i planskim radom. Na taj način se može i suzbijati dezerterstvo koje još uvijek ostaje problem u našoj brigadi.

Da se na vrijeme obavještavaju naše jedinice o svim uspjesima i događajima koji se danas odigravaju u svijetu i u zemlji, da bi zatalasali naše jedinice i stvorili jednu radnu i živu atmosferu u našoj brigadi.

Da se dadne više pomoći Narodno-oslobodilačkim vlastima i našim organizacijama na terenu, preko političkih konferencija, davanja priredaba i pravilnim postupkom prema narodu.

Da razvijemo dopisništvo u našoj brigadi i da šaljemo dopise našim listovima, jer u tome mnogo zaostajemo iza ostalih jedinica.

Da Narodno-oslobodilačka fronta bude popularno objašnjena borcima i narodu kuda prolazimo.

Da neumorno radimo na mobilizaciji novih snaga i da zadajemo sve žestoke i žestoke udarce po neprijatelju jer ćemo sa tim opravdati povjerenje koje nam je povjerila naša partija i naš narod.

Sve ove zadatke, koji su neosporno veliki i dosta teški, naša organizacija je u stanju savladati onom istom energijom kojom je izvojevala velike uspjehe, jer naša snaga leži u snazi naših naroda na područjima kojih se nalazi junačka partija sa svojim neustrašivim vođom, herojem Nove Jugoslavije drugom Titom.

22. januar 1945. god.

BR. 69

IZVEŠTAJ PARTIJSKE ORGANIZACIJE 3. BRIGADE 1. HRVATSKE DIVIZIJE KNOJ OD 23. JANUARA 1945. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA ZAGREBA KU OBLAST O VOJNO-POLITICKOM STANJU U JEDINICAMA I O RADU ORGANIZACIJE¹

**PARTIJSKA ORGANIZACIJA
III. HRVATSKE BRIGADE
KORPUSA NARODNE ODBRANE JUGOSLAVIJE**
Broj:

Dne 23. januara 1945.

Predmet: Partijski izvještaj.

OBLASNOM KOMITETU KPH ZA ZAGR. OBLAST

Op e stanje u brigadi

Prošla dva izvještaja,² od kojih je jednoga pisao komesar brigade" samim tim što sam se ja nalazio na višem partijskom kursu, a drugi izvještaj pisao je drug Marijan Matan i , koji je mene zamjenjivao dok se nisam vratio sa kursa, pa prema tome ne znam da li su pisali izvještaj u potpunosti kako je trebalo, a ni vi, nakon što ste ga pro itali, niste stavili nikakovih primjedaba, kako bi mogli ispraviti ono što nije u samom izvještaju dostajalo. Sadanje stanje u brigadi uzevši op ento može se re i da, iako ne u potpunosti, zadovoljava. Priliv novih boraca u našu brigadu, naro ito u prošla dva mjeseca, znatno se je pove ao, a naro ito sa ljudima mobilisanim sa terena, ve inom Me umurci. Iz operativnih jedinica sve manji broj pristiže, a i izgledi su sami da e biti sve manji, s obzirom da operativne jedinice, iz kojih bi trebali dobiti ljude, iz dana u dan se nalaze u borbama, te prema tome i sami gubitci u tim jedinicama dosta su veliki.

Borbeni moral u jedinicama zadovoljava. Iako jedinice ove brigade kao cjelina nisu u estvovala u nekim borbama da bi se njihov moral u borbenom pogledu ocijenio, ipak mržnja prema neprijatelju svakim je danom sve ve a. III. Bataljon, koji je

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 49/85—88.

¹ Prvi izveštaj je pisan 20. oktobra 1944 (vidi Arhiv IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 36/140—143), a drugi-28. oktobra (isti Arhiv, a snimak u Arhivu VII, film 36/144—147).

⁵ S. Todori . Redakcija nije mogla utvrditi njegovo ime.

u estvovao u borbi prilikom napada neprijatelja na Pitoma u,⁴ pokazao se vrlo borben iako je bio u dosta teškoj situaciji samim tim što je bio opkoljen i bio primoran da se probija kroz obru . Ovaj bataljon spasio je itavu situaciju na tome sektoru. U ovoj borbi s njima su bili i Rusi,⁵ koji su se divili hrabrosti i borbenosti istog bataljona i estitali Stabu istog bataljona u njihovoj upornosti prilikom probijanja, a Stab bataljona je pohvaljen od Štaba brigade, o emu ste ve izvješteni.

Disciplina o kojoj se radilo duže vremena da se u vrsti u jedinicama o ituje se svakim danom sve vrš a. Više se ne dešavaju pojave kao što je to prije bilo od strane boraca da otkazuju poslušnost svojim starješinama. Vojni ki red i život svakim danom sve više napreduje. Danas više ne možemo vidjeti vojnika otrcanog, raskop anog, neopasanog itd., pošto su i sami uslovi u tom pogledu povoljniji u pogledu dobivanja same spreme. Odgovornost kod boraca tako er se je pove ala. Svaki vojnik postao je svjestan da njegovo oružje mora uvijek biti isto i spremno da puca u neprijatelja. Vojni rukovodioci tako er su postali svjesni svoje dužnosti, što se vidi iz svakodnevnog njihovog rada i brige oko jedinica da ne bude od neprijatelja iznena ena. U vojni kom pogledu smatramo da smo ipak postigli ono što je trebalo kao najhitnije posti i, a to je u vrstiti jedinicu vojni ki.

Dezerterstva u posljednje vrijeme nije bilo. Bilo je pokušaja od trojice boraca, koje ne možemo navesti kao dezerterstvo ili izbjegavanje iz borbe, nego obratno, pošli bez pitanja svojih starješina i operativne jedinice u kojima bi, kako oni izjavljaju, ra e bili nego u ovim jedinicama. Na putu su uhva eni i poslije su se pokajali što su u inili i sada se opet nalaze u brigadi. Samovolji tako er smo stali na kraj. Plja kaških pojava u niti jednoj od jedinica više se ne primje uje. Slu ajevi osipanja tako er su nestali.

Drugarstvo u jedinicama nije se razvilo do najvišeg stepena, a naro ito se to sada osje a dolaskom sve ve eg broja novih mobilisanih boraca u našu brigadu tako da stari borci gaje nepovjerenje prema onima koji nanovo stižu. Po ovome pitanju radi se svim silama da se likvidira to nepovjerenje i razdvojenost jednih od drugih. Ta no je da ovi ljudi koji su nanovo

⁴ Jedinice 1. koza ke konji ke divizije i ustaško-domobranske snage su 13. decembra 1944. otpo ele ofanzivne operacije protiv jedinica 10. korpusa NOVJ na pravcu Koprivnica — ur evac — Pitoma a i 25. decembra ušle u Pitoma u. U tim borbama je u estvovao i 3. bataljon 3. brigade 1. divizije KNOJ (vidi V tom, knj. 36, dok. br. 48, 63, 65, 69, 79, 85, 86, 111 i 164 i knj. 37, dok. 2, 18 i 38).

⁵ Verovatno se odnosi na artiljerijske jedinice Crvene armije koje su u estvovale u borbi na strani jedinica 10. korpusa NOVJ (vidi V tom, knj. 36, dok. br. 48, 63, 85, 86 i knj. 37, dok. br. 2, 18, 38).

došli nisu prošli kroz sve poteškoće kao što su to stari borci, ipak ovakvi nazori od strane starih boraca mogli bi usloviti i štetnih posljedica. Ovo ga nije od strane starih boraca prema novim naročito se osjeća u IV. Bataljonu u kome ima više i broj takovih drugova. U posljednjoj akciji koju je imao ovaj bataljon naročito je to došlo do izražaja i to jednom prilikom kada je jedna patrola išla u izvištanje neprijatelja, u kojoj je bio jedan stari borac a dvojica novih, te prilikom putovanja neprijateljska [patrola] ih je primjetila, otvorila na njih vatru, na koju je naša patrola također odgovorila vatrom, ali vatru je otvorio stari borac, mladi svojih 16 godina, pucao na neprijatelja do posljednjeg metka i juna koji poginuo. Ostala dvojica su se predali neprijatelju. Ovaj slučaj navodim radi toga da imate u vidu na koji način se pojavljuje nepovjerenje od strane starih boraca prema novim. Ovdje je griješku napravio i sam komandir dotične, odnosno Štaba bataljona, koji je određivao samu patrolu i nije odredio jedan broj starih i novih boraca. Štab brigade došao je do zaključka da bi trebalo ove nove borce razbacati po istovoj brigadi da bi se i dalje izbjegli takovi slučajevi, jer su ovi novi, kao što sam naprijed naveo, bili vešinom raspoređeni u IV. Bataljon, koji je nakon oslobođenja ovih krajeva djelovati na sektoru iz kojega su ovi ljudi mobilisani.

II. Organizaciono stanje

Broj partijskih članova u našoj brigadi u glavnom je isti kao što se to navodilo u prošlom izvještaju kojega sam slao. Smatram da nije potrebno da citiram iste u ovom izvještaju. Djelovanje partijske organizacije u posljednje vrijeme osjeća se sve aktivnije. Svaki pa i najmanji problem kojega treba riješiti u jedinici partija ga uoči i prilazi njegovom rješenju. Sastanci se održavaju redovito kada god za to postoji mogućnost, iznimno ako je jedinica na nekom zadatku i ako se partijska članstva ne može sastati redovno. Teoretskim sastancima naročito se posvećuje pažnja, gdje se proučavaju predviđeni materijal u programu izradi za partijske kurseve od strane Centralnog komiteta KPH, kojega smo dobili. Poteškoće u tome pogledu su što se nema dovoljni broj brošura i materijala koji je predviđen u samom programu. Sa Oblasnim komitetom za Zagrebačku oblast govorio sam u pogledu umnožavanja materijala, ali i kod njih je poteškoća a u samom tome što nemaju dovoljno papira da bi tehnika umnožila dovoljan broj materijala, koji bi udovoljio našim potrebama. Za sada se koristimo materijalom onoga koga imamo, tj. Osnovima lenjinizma, Istorija SKP-b, Razvitak društva i ostalo.

Na poslednjim sastancima u svim partijskim organizacijama postavljeno je kao prvobitno pitanje u vršenju i omasovlje-

nje partijske organizacije naše Brigade kao i ostalih vanpartijskih organizacija sa novim ljudima. Ovo pitanje iskrslo je od tuda što smo uo ili da u našoj brigadi ima prili an broj starih boraca, kojima nije tako re i posve ivana nikakova pažnja niti su bili obuhva eni u ma koju organizaciju. Rezultati ovoga rada ve se osje aju, naro ito kod nekih partijskih organizacija, naro ito u I. i II. Bataljonu, u kojima su partijske organizacije najmasovnije i po svom kvalitetu najbolje. Ove organizacije ovih dvaju bataljona imaju i najbolje partijsko rukovodstvo. Sekretari ovih partijskih elija odnosno bataljonskih biroa obojica su prošli niži partijski kurs pri Centralnom komitetu, koji su zajedno bili sa mnom na kursu i oni su iste teme razra ivali na nižem kao što smo mi na višem partijskom kursu. Vjerujem da te oni kao takovi koji sad posjeduju dosta dobro teoretsko znanje u initi još više da partijske organizacije krenu još više naprijed. Na kursu su bili jedni izme u najboljih slušaoca. Partijska organizacija IV. Bataljona tako er je krenula u mnogome naprijed od kako je promjenjen sekretar bataljona i na njegovo mjesto došao drug Roje Božo, jedan od najboljih sekretara u našoj brigadi, i vjerujem da e njegovim radom partijska organizacija krenuti naprijed u svakom pogledu. Doti ni drug prošao je još ranije viši SKOJ-evski kurs, koji mu je dosta pomogao u teoretskom pogledu. Njegovo teoretsko znanje odgovara i višem rukovodiocu a ne samo sekretaru bataljona. Oblasni komitet tražio ga je za sekretara Divkoma u jednoj od divizija X. Korpusa, što mi nismo mogli u initi bez vašeg znanja a vi ste nam odgovorili da ostane u našoj brigadi i dalje. Sada se postavlja problem da se osigura vrsto part. rukovodstvo u III. Bataljonu, u kojemu je sada partijska organizacija ponajslabija. Bivši sekretar bataljona, pošto nije odgovarao toj dužnosti, smenjen je i postavljen za opunomo enika OZN-e III. u našoj brigadi, a na njegovo mjesto metnuli smo jednoga druga sekretara etne *elije* iz II. Bataljona da privremeno vrši dužnost sekretara dokle ne do e drug Poturica Ivan sa višeg partijskog kursa i koga mislimo nakon njegovog dolaska postaviti za partijskog sekretara u tom bataljonu tako da bi na taj na in riješili pitanje partijskih rukovodioca bataljona u potpunosti. Kurs na kome se on nalazi završava najdalje za osam dana. Na taj na in sekretari bataljonskih biroa bi prošli svi partijske kurseve i samim tim, kako je naprijed re eno, partijsko rukovodstvo u bataljonima bilo bi riješeno.

Poslije samog ovoga došli bi na red sekretari partijskih elija eta. Kako sam naprijed rekao o samim poteško ama u dovoljnom broju materijala, koji bi se trebao razra ivati na partijskim sastancima, i razgovoru sa oblasnim komitetom u pogledu održavanja kurseva, koji nisu još otpo eli iz razloga

što sam naprijed rekao i zbog same vojne situacije na ovom terenu, još nismo slali niže rukovodiocima na predviđene kurseve. Imamo ovi otpo nu, po etim o sa slanjem na kurs pomoćnike odnosno sekretare etničkih elija. Kurs pri Korpusu tako er nije otpo eo a sve zbog toga što se jedinice operativne nalaze u neprekidnim borbama i pokretu. Po ovome pitanju što bude u injenjeno obavjestiti u vas u slijedećem izvještaju. Ne gledaju i na sve to mi imo se koristiti sa onim materijalom kojega imamo i njega imo proračunivati na teoretskim sastancima.

Nekih štetnih masovnih pojava unutar partijskih organizacija u prošlom vremenu, kao što je to do sada bilo, nije se dešavalo, izuzev jedan slučaj i to je kod jednog sekretara partijske elije I. ete III. Bataljona, koji je javno spolno opio sa jednom ženskom tako da ga je zatekla jedna desetina koja je spavala u toj kući, gdje je bio njihov bataljon raspoređen. Part. biro nakon saznanja sazvao je sastanak i ostali članovi biroa donijeli su zaključak da ga se isključi iz partije, što je i učinjeno, a štab bataljona dao je prijedlog Štabu Brigade da ga se naredbom vojne komandne skine sa položaja i pošalje iz naše jedinice u operativnu, što je tako er učinjeno. Jedan od vodnih delegata tako er je isključen iz partije zbog toga što je prilikom borbe u Pitoma i pobjegao od svog voda i poslije kada su ga pitah zašto je bježao rekao je: »Mi smo opkoljeni i ja sam pošao da sa uvam glavu«. Part. organizacija tako er na svom sastanku zaključila je da takav ne može biti u partiji i zato je isključen i sa naredbom Štaba bataljona smjenjen sa dužnosti na običnog borca. To su u glavnom nedostaci i pojave koje su se desile u prošlom mjesecu. Sadašnji pomoćnici komesara eta u svim bataljonima nakon smjenjivanja mnogih koji nisu odgovarali smatram da će udovoljiti svojim dužnostima uz učešće u i svestranu pomoć partijskih sekretara bataljona.

Partijska disciplina unutar partijskih organizacija zbog nepravilnog shvaćanja iste prešla je u skrajnost. Ovdje u kratko navesti u čemu se to očituje. Ovo se očituje u tome što odnos između članova partije običnih boraca i članova partije kao rukovodioca isti je na sastanku jedne partijske elije kao i na službenom polju rada prilikom recimo nekog izvršenja zadatka.

Zbog toga kruto shvaćanja discipline onaj isti obični borac gleda svog komandira i komesara i na partijskom sastanku kao što ga je gledao kad mu je možda naredio da izvrši neki zadatak. Ova pojava se zacarila u svim mozgovima partijskih organizacija i koja stvara odsustvo kritike i samokritike između samih članova partije komunista. Na ovaj način pojedini rukovodioci dolaze i na sastanke partijske elije ne osjećaju se u potpunosti članovima partije, nego se osjećaju komandirima i

komesarima, a itava partijska organizacija na taj na in daje sliku NOF-ovaca i vjerovatno zbog nedovoljnog razvijanja kritike i samokritike u partijskim organizacijama pojedini rukovodioci, naro ito vojni, u više slu ajeva izbjegli su ispod partijske kontrole i kritike. Ovu štetnu pojavu, nakon što smo je uo ili i o njoj govorili kroz partijske organizacije, u glavnom smo riješili iako ne u potpunosti i taj kruti odnos na samim partijskim sastancima po eo je pomalo da iš ezava, tako da emo težiti u daljnjem radu da se znade što zna i partijska disciplina unutar partije a što zna i disciplina vojni ka pri izvršavanju zadataka od strane boraca a postavljenih od starješina. Premda u suštini vojni ka disciplina i partijska su ravne jedna drugoj. Bilo je na pr. i takovih pojava koje su išle u drugu skrajnost. Ovo je bilo samo jedan slu aj na jednom sastanku u IV. Bataljonu, kada su jedan vodnik i komandir, kritikovani na part. sastanku, na kojem se ne gleda šta je on po inu, jer je on na part. sastanku komunista, dobili dojam da su lišeni mogu nosti komandovanja i nare ivanja, tako da su se prezali oštro narediti svojim pot injenim da se izvrši neki zadatak. Toliko sam to naveo o samoj disciplini koja je bila uzela previše krutosti na partijskim sastancima. Kako sam rekao, ovo se svakim danom sve više otklanja.

No i pored svega toga, partijska organizacija je u mnogome krenula naprijed u prošla dva mjeseca dana i osje a se da rukovodi cjelokupnim radom unutar same brigade i svaki zadatak kojemu se pristupa teži se da bude kroz partiju sproveden. Posljednja kampanja, samo jedan od primjera navodim, koja je sprova ana u pogledu sabirne akcije za našu štampu: vidi se koliko partija razumjeva kakovu ulogu odigrava naša štampa. Zatim kampanja za sabirnu akciju za postradale krajeve od strane okupatora; partijska organizacija dala je sve od sebe da sakupi što više novaca, bilo me usobno u jedinici ili na terenu, za postradale krajeve. Ovu kampanju najbolje je sprovela partijska organizacija I. Bataljona. Na pr. jedan drug je izjavio da e, ako treba, prodati svoju kravu samo da bi što više dao za postradale krajeve.

Pomo koju pruža partijska organizacija SKOJ-evskoj u posljednje vrijeme sve je svestranija. Sekretari etnih SKOJ-evskih grupa lanovi su partijske elije etne a rukovodioci odnosno sekretari bataljonskih komiteta SKOJ-a su lanovi Bataljonskog part. biroa te na taj na in se pruža pomo SKOJ-evskim organizacijama. No pored toga postavljeno je pred part. organiz. da se SKOJ-evskom radu i organizaciji pruža pomo na svakom mjestu a ne samo preko njenih rukovodioca. Skojevska organizacija naro ito je krenula naprijed od kako je za sekretara brigadnog komiteta SKOJ-a postavljen drug Pti ek

Ivan. Narožito je pomagao SKOJ-evskoj organizaciji IV. Bataljona, koja je bila jedan od najslabijih organizacija, tako da je SKOJ-evska organizacija omasovljena skoro duplo, iji se broj popeo od 40 SKOJ-evaca na 70. Ovi su drugovi svi bili stariji borci, koji nisu do tada bili u organizacijama i naprosto bili zapostavljeni, kao što sam prije naveo u prošlom izlaganju u pogledu omasovljenja partijskih organizacija. Budu i da do sada nije još održan sastanak brigadnog komiteta SKOJ-a od kako su izmjenjeni sekretari bataljonskih komiteta kao i brigadnog, to emo u initi u najskorije vrijeme i postaviti pred SKOJ-evsku organizaciju one zadatke koji su najaktuelniji u samoj SKOJ-evskoj organizaciji i njenom svakidašnjem radu.

Naprijed sam govorio o krutom odnosu unutar partijskih organizacija, sli an tome pojavio se i u SKOJ-evskim organizacijama, na primjer na jednom sastanku SKOJ-evske organizacije u jednoj eti drugovi su se sastali i ekali..⁶

br. 70

- "—I

**izveštaj štaba 7. slovena ke udarne brigade
»france prešeren« od 23. januara 1945. politi kom
komesaru 31. nou divizije o stanju i politi kom
radu u brigadi¹**

STAB
VII SNOUB »FRANCE PREŠEREN«
Na položaju, 23. jan. 1945.
Broj 20

Predmet: 14-dnevni politi ki izveštaj
od 8. do 22. januara 1945.

Stabu xxxi divizije ix korpusa novi poj
Politi kom komesaru

Poslednjih etrnaest dana se na politi kim asovima prora ivalo slede e:

o novcu (valuti),
Vojna odlikovanja u ss,²

⁶ Kraj dokumenta nedostaje.

¹ Original (pisan na mašini, na slovena kom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 276/VI, a snimak u Arhivu VII, film 191/264—267.

* Sovjetskom Savezu

Narodna vlast, kako se kod nas sprovode izbori,
Godišnjica AVNOJ-a,
Situacija u Gr koj,
Briga o vojnim invalidima,
Proglas 16-orice nema kih generala,
Opšta mobilizacija,
Demokratske tekovine naše borbe
Oduzimanje imovine neprijatelju i doma im izdajnicima,
Izjava kralja Petra II.
O taktici i strategiji ratovanja,
Odnosi prema rukovodiocima,
O maršalu Titu i general-majoru Dušanu Kvederu.³

Za to smo raspolagali slede om literaturom: Vestima, »Partizanskim dnevnikom«,⁴ »Ljudskom pravicom«,⁵ »Našom vojskom«⁶ i cirkularom o izjavi kralja Petra.⁷

Borci su pokazali veliko interesovanje za vojni ke uspehe Crvene armije. Naro ito su diskutovali o novoj vojnoj ofanzivi koju je Crvena armija izvela u Poljskoj. Jako ih je talto e interesovalo gr ko pitanje, o kome su se razvile opširne diskusije. U poslednje vreme bilo je dosta govora o izjavi kralja Petra. Izjavu su borci primili sa ogor enjem i kroz diskusije se pokazalo kakvo je njihovo pravo mišljenje. Na manifestacionom zboru za AVNOJ, održanom 21. o.m., kome je prisustvovalo oko 200 ljudi iz vojske i civila, svi su manifestirali za AVNOJ i demonstrirali protiv izjave kralja Petra. Ovo bi bilo dokaz da drugovi bar u najopštijim crtama shvataju šta je AVNOJ i šta s druge strane zna i, na pragu slobode, izjava kakvu je dao kralj. Ovaj manifestacioni miting uspeo je sto posto.

Raspoloženje ljudstva je vrlo dobro. Tome dosta doprinose savezni ki avioni koji dovoze materijal za našu vojsku. Petrova izjava bila je povod diskusijama i šalama me u borcima.

» Narodni heroj. Umro 12. marta 1966. u Beogradu. Sahranjen u Ljubljani.

* Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 249, pod br. 3499.

⁵ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, s'r. 626, pod br. 8553.

⁰ Nastavak lista »Slovenski partizan vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 277, pod br. 3925.

⁷ Odnosi se na izjavu kralja Petra od 12. januara 1945 (vidi »Slovenski poro evalec« br. 2, god. V, od 19. januara 1945). U vezi s ovom izjavom, Pokrajinski odbor OF za Slovena ko primorje izdao je 15. januara 1945, pod br. 1/45—10, okružnicu u kojoj poziva da se organizuje kampanja za popularizaciju AVNOJ-a i kampanja za narodno jedinstvo (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 280 a/I i fond PK SKOJ-a, f. 4/VIII). Posebnu okružnicu o tome izdao je 19. januara 1945. i Stab 31. NOU divizije. U njoj poziva borce da svojim manifestacijama za AVNOJ i Tita daju odgovor na kraljevu izjavu (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 276/11—9)

Borbeni moral kod vojnika je dosta dobar. To su ispoljili u poslednjim akcijama u cilju snabdevanja hranom u Stražiš u⁸ i Bitnjama⁹. Nisu ih ometali zujanje automobila i raznorazni ispadi neprijatelja iz uporišta, niti zasede koje su bile postavljene u Bitnjama, na koje smo naišli pre nego što smo stigli na mesto. Svoju borbenost pokazali su nadalje kada smo morali pod borbom pospremiti materijal na sigurno mesto. U prvoj akciji bih su na mestu kako rukovodioci tako i borci, sve se razvijalo prema planu, dok se u drugoj akciji, u Bitnjama, kada je eta koja je trebalo prethodno da o isti teren pala u zasedu, niži komandni kadar nije snašao da bi doneo odluku komandu u tom momentu. Poteško e u takvoj situaciji su s novim borcima, koji su ve inom starijih godišta i nisu se još dovoljno navikli na borbu. U poslednje vreme se dosta prime uje neprijateljstvo prema okupatoru, a još više prema doma im izdajnicima. Povod tome dao je neki domobranski letak u kome ovi ismejavaju amnestiju.¹⁰ Kod ve ine boraca u brigadi pojavio se nekakav lokal-patriotizam koji nam ini poteško e, naro ito kod prekomandi.

Odnos izme u lanova štaba brigade je besprekoran. U radu pomažemo i izlazimo u susret jedan drugome. Do nesporezuma ne dolazi. Odnos izme u lanova štaba bataljona je tako e dobar i ne dolazi do sva i. Štabovi imaju s borcima dobre odnose koji se zasnivaju na disciplini i na vojni kom radu. Pot injeni štabovi kao i ostalo ljudstvo uvek dobivaju uputstva od štaba brigade. Rad smo kontrolisali svakog dana. Odnos boraca prema pretpostavljenima je dobar i ne gaje nikakvo nepoverenje prema njima. Komandant I bataljona je prvih dana posle preuzimanja dužnosti nekako udnovato gledao na sve to, ali smo ga stalnom kritikom i uveravanjem ubedili da može sa uvati, odnosno ste i autoritet jedino sam. Pomo nik politi kog komesara istog bataljona bio je donekle uobražen, ali se u tom pogledu nešto popravio. Politi ki komesar istog bataljona je do neke mere odgovarao, ali nije bio dovoljno energičan. Komandant II bataljona je dobar, ali je nepopravljiv što se ti e njegove mrtve prirode. Politi ki komesar je otišao na te aj i na njegovo mesto nameravamo postaviti politi kog komesara ete iz I bataljona. Pomo nik politi kog komesara istog bataljona ne odgovara svojoj funkciji uprkos tome što je primio uputstva kako treba

⁸ Brigada je tu akciju preduzela 10. januara 1945 (vidi mese ni izveštaj Operativnog odseka 7 slovena ke udarne brigade »France Prešeren« br. 52/45 od 22. januara 1945. u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 280 a/III).

» Akcija je preduzeta 12. januara 1945 u s. Zgornje Bitnje (vidi mese ni izveštaj Operativnog odseka 7. brigade »France Prešeren« br. 52/45 od 22. januara 1945. u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 280 a/III).

¹⁰ O uvani domobranski leci nalaze se u Arhivu IZDG u Ljubljani, kontrarevolucionarni tisk, f. 25—29.

raditi. Nepopravljiv je u tome što sam sebi pobija autoritet navodeći: »nisam sposoban, potrebni su mi te stvari«. Komandant III bataljona otišao je na te stvari i na njegovo mesto nameravamo postaviti komandira iste iz I bataljona. Politički komesar bataljona je aktivan u svom radu, u prilici koji meri oslobodio se birokratizma i svojim radom postiže dosta dobre uspehe. Pomoćnik politički komesara istog bataljona pokazao se kao dobar i ima sve kvalitete dobrog rukovodioca, koje su se ispoljile u poslednjim akcijama u Bitnjama. Tako je dobar vojnik i ima dosta energije. Ostali etni rukovodioci veoma delom odgovaraju. Nepopravljivi su samo izvesni, po stažu stariji rukovodioci, koji ne odgovaraju uprkos tome što smo ih prebacili iz jednog roda vojske u drugi. Odnosi između starih partizana i novih boraca su dobri. Stariji partizani su svi rukovodioci i pazili da su odnosi što bolji.

Promena u uvođenju oružja primećuje se u pozitivnom smislu, a u izvesnoj meri zbog straha pred kontrolom koja se već obavlja. Prilikom kontrole smo naišli na neke vrste sabotaza u šaržerima za ovaj ili onaj mitraljez (našli smo drugu municiju). Zato smo izvršili pritisak na sve potčinjene da svaki rukovodilac ubuduće obavlja kontrolu.

Civilno stanovništvo pokazuje u dodiru s našom vojskom još uvek dovoljno razumevanja iako tu i tamo dolazi do izvesnih sporova, kao npr. zbog drveta, slame, hrane itd., što su, međutim, sitnice. Ovi sporovi se brzo otklanjaju i ne dolazi do veštačenja ih nesporazuma. Održavanjem mitinga, zborova kao i individualnim dodirima težimo da je veza sa civilnim stanovništvom što bolja. Intendanti i obaveštajci koji imaju i bezobzirni dodir sa civilnim stanovništvom primaju direktive kako se treba ponašati na konferencijama i na drugim političkim skupovima. Žalbe na nepravilno ponašanje intendantata od strane civilnog stanovništva nismo primili. Na sektoru na kome se momentano nalazimo nabavljaju hranu preko privrednih komisija.¹¹ Prilikom prisilnih otkupa koje smo imali u Stražišću u intendanti su postupali dosta ispravno, sem nekih pojedinaca koji su činili nepravilnosti. Konkretno: drugovi iz Podruja¹² skidali su sveta ke slike, što bez sumnje nije bilo u skladu s linijom naše borbe. U Bitnjama su morali nastupiti vojnici jer je narod tamo dosta belogardističan. U Bašnici i Vinharjima su ponovo ispoljili organizovanost i rad se razvijao prema planu. Kontrola nad intendantima obavlja se na taj način što preko patrola kao i lično ispitujemo i tražimo mišljenje ljudi.

¹¹ Vidi napomenu br. 32 uz dok. br. 40.

¹² Odnosi se na Gorenjsko vojno područje.

Sanitetski referent¹³ je pored uobičajenog dnevnog lekarskog rada izvršio sledeće: šest puta je on lično, ili njegov pomoćnik, otišao u bataljone da pregleda stanje ljudstva i prekontrolisao bolnice i njihovu opremu. Održao je sa bolnicama dva sastanka na kojima se raspravljalo pre svega o greškama koje obično čine bolnice. Održao je dva predavanja, i to sanitetskom i pratećem vodstvu VII UB, na kojima se raspravljalo o žuljevima i smrzotinama. I borcima I bataljona održao je predavanje jednakog sadržaja. Izradio je 5 kg maziva protiv svraba i poslao ga sa uputstvima u bataljone. Ljudstvo italijanske brigade je u tom periodu ošurilo [svoju odeću],

U cilju propagande na terenu proturili smo letke »Amnestija«¹⁴ u garnizonu Gorenja Vas i oko njega, u Stražišcu, Bitnjama i Kranju. Francuske i nemačke letke koje smo dobili od štaba 9. korpusa, od propagandnog odseka,¹⁵ sa zadatkom da ih uputimo u uporište Selca, proturili smo na taj način što je naš obaveštajni centar podelio primljene letke na tri dela, od kojih su jedan deo odneli u garnizon pioniri a drugi deo legalke, dok se jedan deo još nalazi u selu. Železnici jer se zbog dolaska bele garde ne mogu u Selca. Leci su pouzdano došli u ruke neprijatelja u garnizonu, jer su bili rastureni i u crkvi gde ima neprijatelj svoju osmatračnicu. Sem ovih letaka podelili smo na terenu i svu suvišnu literaturu, koja je u vojsci protivitalijanska. Priredili smo manifestacioni zbor u vezi s AVNOJ-em i tri mitinga, jedan u selu Železniki a dva u Leskovici.

U toku ovih petnaest dana mobilisali smo 67 drugova, i to u Stražišcu, Bitnjama i Kropi. Dezertera smo imali 6. Jedan od njih, partizan 7 meseci, dobar borac iz III bataljona, molio je više puta za odsustvo, ali, pošto ga nije dobio, otišao je sam kući. Ostala petorica dezertirala su u uporište Besnica i izgleda da je dezertiranje bilo organizovano. Na sastancima smo tu stvar razmotrili i došli do zaključka da imenovani nisu bili gladni jer smo bili na sektoru Mohor.¹⁶ Pretpostavljene starešine nisu s njima postupale neumեսno zbog toga možemo zaključiti da je banda bila organizovana. Svi su bili iz uporišta odvedeni dalje za Nemačku.

Organizovanih teoretskih sastanaka bilo je 15 a predavanja, koje se uvode u vešćim stvarima, ne evidentiramo. Proučavamo se o organizacionim i kadrovskim pitanjima naše partije, zatim »višak vrednosti« i »privredna kriza«. Uspeh rada je dobar ali još uvek nema dovoljno interesovanja za to. Okru-

¹³ Dr Ivan Hribernik Matjaž

¹⁴ Vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, NO tisk, f. D/XVI.

¹⁵ Otkriveni leci na francuskom i nemačkom jeziku nalaze se u Arhivu IZDG u Ljubljani, NO tisk, f. D/XVIII.

¹⁶ Brdo, 2,5 km severoistočno od Selca.

žnica o kulturno-prosvetnom radu¹⁷ proračena je kako u kulturno-prosvetnim odborima tako i u štabovima. Greške koje su ranije injene sada su sigurno ispravljene.

Pitanje drugarica kod nas je na visini. Svake sedmice sazove drugarica predsednik sve drugarice iz brigade na konferenciju kojoj uvek prisustvuje jedan od članova štaba. Na ovim konferencijama se raspravlja o odnosima između drugova i drugarica i o poteškoćama koje se pojavljuju. Uzevši u celini, drugarice su dobre radnice i u vezi s tim nema žalbi. Tu i tamo dolazi i do ljubavi, koja se u snegu i mrazu brzo ohladi, pošto sledi tome prekomanda jednog ili drugog. Upotrebljava se i metoda ubijanja da su takvi odnosi danas neumesni. Već i deo drugarica prihvata to s razumevanjem, dok ima pojedinih kojima je svejedno.

Kampanju za popularizaciju AVNOJ-a pošli smo odmah i mi smo saznali za izjavu koju je dao kralj Petar a borci su je s ogorčenjem primili. Izdali smo uputstva i direktive svim štabovima da odmah temeljito provere sastav i organizaciju AVNOJ-a, i to prenose na ostalo ljudstvo. U vezi s tim organizovali smo manifestacioni zbor, o čemu smo već izvestili.

U ovom vremenu je jedinica mobilisala	67 drugova
u istom vremenu je dezertiralo	6 „
nestalo je	9 „
van brigade prekomandovano je	16 „

Izgubili smo: 5 italijanskih pušaka i 108 komada metaka, 1 PM¹⁸ »Breda« i 120 komada metaka, i englesku protivtenkovsku pušku.

Imali smo 2 mrtva i 6 ranjenih drugova.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V. d. politički komesar:
Kirn Viktor
Kirn

V. d. komandanta—poručik:
Leskovec Kori
Kori

M. P.

¹⁷ Redakcija ne zna na koju se okružnicu odnosi jer ih ima više-
(vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 250/IV).

¹⁸ puškomitraljez

br. 71

PROPRATNO PISMO POLITI KOG KOMESARA 40. NO DIVIZIJE OD 24. JANUARA 1945. POLITI KOM KOMESARU VIROVITI KE NO BRIGADE UZ POŠILJKU KNJIGE »BORBA ZA OSLOBO ENJE JUGOSLAVIJE« OD JOSIPA BROZA TITA¹

STAB XL DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
Broj 93/1945
Dana 24. I. 1945. g.

POLIT. KOMESARU VIROVITI KE BRIGADE

Dostavljamo vam u prilogu 18 primjeraka knjige druga Tita »Borba za oslobo enje Jugoslavije«. Pojedine primjerke ove knjige treba razdijeliti komesarima bataljona i eta.

U ovoj knjizi sabrani su svi lanci koje je drug Tito u toku NOB-e napisao i ve ina govora koje je održao povodom zna ajnih doga aja u toku NOB. Upravo radi toga ova knjiga daje najta niji uvid u razvitak borbe naših naroda za oslobo enje: u njoj su najvjerodostojnije izloženi ciljevi te nad ovje anske borbe, kao i najsnažnije i najdokumentovanije raskrinkani svi izdajnici.

Ova knjiga stoga treba da bude stalni pratioc i savjetodavac svih polit, rukovodioca u njihovom nastojanju da pravilno jedinicama objasne razvoj i ciljeve NOB-e. Me utim, da bi se potpuno iskoristilo sve idejno bogatstvo, koje je kroz nju izložio drug Tito, dužnost je svih polit, rukovodioca da potpuno savladaju njen sadržaj, kao i da ga prenesu na sve sebi pot injene rukovodioce.

Stoga e polit, komesari brigada iskorištavaju i sve vrijeme stalno na sastancima sa komesarima bataljona prora ivati lanak po lanak iz knjige »Borba za oslobo enje Jugoslavije«. Naro ito treba najsavjesnije proraditi najvažnije direktivne lanke.

Dosada je vrlo esto za nedovoljan ili ak i nepravilan politiki rad u jedinicama bilo kao izgovor nava ano da nedostaje potreban materijal, što je esto bilo i opravdano. No, sada nakon što e jedinice u dovoljnom broju primjeraka dobiti ovu knjigu druga Tita, ovaj izgovor postaje posve besmislen.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 52"/I, k. 1305.

Materijal i to najizvorniji materijal, kojeg je li no napisao uvijek koji je za sve vrijeme borbe bio njen najviši rukovodioc i ijem mudrom rukovo enju neobi no mnogo treba zahvaliti za veli anstveni uspjeh NOB-e, sada je pristupa an za svakog našeg rukovodioca. Potrebno je samo truda da se taj materijal svlada, a dužnost svakog rukovodioca je da uloži maksimum truda da bi savladao ovaj najvažniji materijal iz istorije naše NOB-e.

Knjige treba najsavjesnije uvati. One su svojina jedinice koja ih je dobila i nijedan rukovodioc prilikom odlaska iz jedinice ne smije da odnese ovu knjigu sa sobom.

Na sastancima koji e se u jedinicama održavati kontrolira e viši rukovodioci koliko su niži uložili truda u savla ivanju materijala koji se nalazi u ovoj knjizi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar—potpukovnik:
M. P. **I. Vondra ek**

BR. 72

**IZVEŠTAJ SEKRETARA BIROA SKOJA 1. SLOVENA KE
UDARNE BRIGADE »TONE TOMSIC« OD 24. JANUARA
1945. POLITODELU 14. NOU DIVIZIJE O STANJU I RADU
SKOJA U BRIGADI¹**

**STAB
I SNOUB »T. TOMŠI «
BRIGADNI BIRO SKOJ-a**
Na položaju, 24.1 1945.
Broj: 4

POLITODELU XIV U. DIVIZIJE²

**IZVEŠTAJ O RADU I STANJU SKOJA U I SNOUB »T. TOMSIC«
u vremenu od 20. XII 44. do 24. I 1945.**

Brigada je od 20. XII 44, kao i ranije, pa do Nove godine prolazila kroz najteže dane okupatorove ofanzive.® [Imala je]

² Ivan

¹ Original (pisan na mašini, na slovena kom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 335/III. Original upu en Pokrajinskom komitetu SKOJ-a za Sloveniju nalazi se u Arhivu PK SKOJ-a za Sloveniju, f. 22/XIII.

² Taj naslov je dopisan mastilom.

³ Vidi napomenu br. 2 uz dok. br. 1.

duge pokrete i borbe i vojska je bila slabo hranjena. U itavoj toj situaciji SKOJ-evci su pokazali [svest] i prili an broj ih je nestao u borbama ili su slati u razne patrole koje nisu uhvatile vezu sa brigadom koja je u me uvremenu krenula. Naro ito mnogo ih se izgubilo na Velikoj Lašni⁴ (jurišni bataljon se itav odvojio od brigade i do sada još nemamo vezu s njim).⁵ U tom bataljonu je bilo 12 SKOJ-evaca.

Da bih pisao o kakvim sastancima nema ni govora. Kako su se SKOJ-evci ponašali u ofanzivi tako e je teško re i. Ve pre ofanzive nedovoljno se radilo s njima (sa SKOJ-evcima), pošto se brigada gotovo stalno nalazila u borbama (od 18. novembra, kada je zapo ela ofanziva) pa je rad bio otežan. Isto tako je bio zapušten i politi ki rad sa ostalom vojskom. Tako e nisu postojali pravilni odnosi nekih rukovodilaca prema vojsci, delimi no gotovo svih nižih rukovodilaca, koji se nisu snašli, pa su vojsku suviše psovah i za svaku sitnicu vikali na [borce]. Jasno je prema tome da je bilo i nekoliko SKOJ-evaca koji su gun ali. Kao borci su se SKOJ-evci odli no držali, što nam svedo i broj poginulih SKOJ-evaca u svim borbama. Moral kod vojske je zaista jako opao, pre svega zbog stalnih borbi, slabe ishrane i ode e, a naro ito zbog teškog nošenja i napornih pokreta. Bilo je mnogo gun anja zbog ode e koju su nam poslali naši saveznici ali je nisu dobili borci, ve razni ljudi na terenu. Mi smo pobijali to gun anje na sve na ine ali moramo priznati da je bio i prili an broj rukovodilaca, tako e starih partizana, koji su suviše otvoreno i pred vojnicima kritikovali. Zato što su partijska organizacija i SKOJ bili jako slabi, uvukao se u naše redove prili an broj takvih tipova koji su širili ovakve nezdrave vesti i potpirivali gun anje. [Dakle, uzrok tome] što zajedno s partijskom organizacijom nismo mogli tu i nezdrave pojave u brigadi leži u slabosti partijske organizacije i SKOJ-a. Za vreme ofanzive je vojska bila esto tako iznurena da su se neki vojnici sasvim zapustili, ostavili municiju ili sli no. Tako e nije bilo dovoljno kontrole od strane SKOJ-a, partijske organizacije i drugih rukovodilaca. Doga ale su se tako e bezobraznosti (kao kra a, upadi u civilne ku e), što je trebalo spre iti s nekoliko smrtnih kazni. Izvesno vreme posle ofanzive je bilo zaista teško

⁴ Verovatno se to desilo 26. decembra prilikom napada neprijatelja na Stab 4. operativne zone u Lašni. Tada se tamo nalazio i 1. bataljon 1. slovena ke NOU brigade »Tone Tomši s s kojim je izgubljena veza. Opširniji podaci o tome nisu prona eni. Vidi depešu Štaba 4. operativne zone br. 2 od 27. decembra i br. 10 do 29. decembra 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, knjiga depeša Glavnog štaba NOV i PO Slovenije, f. 46/1).

⁵ Jurišni bataljon se nalazio u sastavu brigade kao njen 5. bataljon. Prilikom ofanzive bio je lako razbijen (mnogo boraca je poginulo ili bilo ranjeno) da se više nije ni mogao prikupiti. (Podatke dao Franci Strle).

držati vojnike ali se to ubrzo popravilo. Posle ofanzive je u itavog brigadi ostalo oko 50 SKOJ-evaca. itavog ljudstva je bilo ukupno, posle ofanzive, 290. ete su brojale tek 15 do 20 ljudi. Bili su to pre svega stari [ljudi], delimi no sa ozebotinama, od kojih ih je prili an broj otišlo na bolovanje. Bilo je mnogo službe. Sekretar SKOJ-a u I bataljonu Mlakar Dušan je itavo vreme slabo radio i nije pokazao nikakvu inicijativu, davao je lažne izveštaje a zatim napustio jedinicu a da se nije javio sekretaru SKOJ-a ili štabu bataljona i predao svoju dužnost. Otišao je nekuda na bolovanje, pošto sada ništa ne znamo o njemu.

Posle ofanzive smo odmah zapo eli sa radom i sastancima. Bataljoni su imali otprilike:

I bataljon	11	SKOJ-evaca
III bataljon	8	• „
IV bataljon	14	
štab brigade	18	„

Sastanak brigadnog biroa nismo mogli da održimo. Imali smo nameru da ga održimo za Novu godinu i bili o njemu ve obavešteni, ali pošto jedan od sekretara SKOJ-a obaveštenje nije primio, a drugi dan je III bataljon otišao na svoju stranu i bio odvojen od brigade do 18. o.m., nije bilo prave veze.⁶ Za to vreme smo posao obavljali davanjem usmenih direktiva i kontrolom po bataljonima. Pre svega smo imali za glavni cilj aktivisati što više omladine, pokrenuti kulturni rad i takmi enje [u rukovanju] oružjem. Pošto su ete bile broj ano male, i nisu svuda postojali aktivni, rad na tome bio je otežan. 8.145. prikljuen nam je bataljon Lackovog odreda koji je stigao kao zamena za II bataljon naše brigade.⁷ S tim bataljonom stigao je drug

⁶ Tre i bataljon se nalazio na Konjskom vrhu, kamo je otišao radi municije koju je trebalo da bace savezni ki avioni. Pošto municija nije stigla, on se 10. januara 1945. vratio u sastav svoje brigade, koja se u to vreme nalazila na položajima na Ravnama. Vidi bojnu relaciju Štaba 1. slovena ke udarne brigade »Tone Tomši « za januar 1945, pisanu 6. avgusta 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 336/III) i druge dokumente.

⁷ Bataljon odreda »Jože Lacko« koji je stigao u 1. slovena ku NOU brigadu »Tone Tomši « brojao je 298 ljudi. Drugi bataljon 1. slovena ke NOU brigade »Tone Tomši «, koji je otišao u Lackov odred i imao navodno 780 ljudi, poslužio je kao jezgro za formiranje novog Lackovog odreda. O reorganizaciji ovog odreda, koja je prema nekim podacima izvedena 7. a prema drugima 8. decembra 1944. vidi detaljnije: izveštaje štaba Lackovog odreda od 8. i 18. decembra 1944. i januara (verovatno od 5-tog) 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 337 IV), izveštaj biroa SKOJ-a Lackovog odreda od 15. decembra 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, PK SKOJ-a, f. 22/XIII), 15-dnevni ziveštaj Operativnog odseka Štaba 4. Operativne zone br. 1091 od 2. decembra 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 25/1), izveštaj Štaba 4. operativne zone od 4. decembra 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 332/11) i njegove depeše od decembra 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 46/1).

sekretar SOKJ-a Slibar Anton (Zvonko), koga smo postavili u naš I bataljon, u kome nije bilo sekretara SKOJ-a. Moral se odmah podigao. Ovaj bataljon je rasformiran i oia ana su ranija dva bataljona naše brigade. Popunio se i broj rukovodilaca, služba se lakše obavljala. Kulturni kružoci, koji su upravo po eli da rade, priredili su nekoliko zabavnih ve eri, organizovali zidne novine i dva mitinga za civile. Vojska je sada živnula i moral je ve prili no porastao. Stigao je tako e 6. bataljon, koji je bio formiran od zelenaša i izgubljenih, i tako e bio raspore en po bataljonima. Iz oba bataljona zajedno došlo je u brigadu 27 SKOJ-avaca.

Sada ima u brigadi 455 drugova i drugarica. Od ovih je organizovano u SKOJ — kao što se vidi iz slede eg spiska:

I bataljon	22	drug. organizovanih u SKOJ	17	neorganizovanih	
II bataljon	23	„	„	„	18
»	15	„	„	„	11
Stab brig.	30	„	„	„	3
ukupno	90	„	„	„	49

Sedam drugova je u poslednje vreme ubrojano u rashod, oni nisu uklju eni u gornje brojeve. Dvanaest drugova je u me u vremenu nanovo organizovano u SKOJ, odnosno primljeno u SKOJ. Jedan je bio primljen u KP. Jednog smo za to vreme isklju ili iz SKOJ-a zbog toga što je više puta krao. Skrenuta mu je bila pažnja na sastancima ali je uprkos tome nastavio to. Jedan je drug bio kažnjen na sastanku ukorom što je u štabu brigade ukrao še er, sva ao se zbog dežurstva i sli nih stvari. Podrobnije podatke posla emo naknadno.

Sastanak brigadnog biroa održali smo 23. o.m. Sastanku je prisustvovao i pom. politi kog komesara brigade.⁸ Dnevni red je bio slede i:

Pregled politi ke situacije.

Izveštaji sekretara.

Oživljavanje takmi enja, pre svega kulturnog rada.

Budu i zadaci (mobilizacija, borba protiv zelenaša).

Slu ajnosti. Borba protiv pete kolone.

Zaklju ci, plan takmi enja, o kome emo vas još naknadno izvestiti.

Sastanci po etama se nisu dovoljno redovno odražavali. U brigadi postoji 11 radnih aktiva sa sekretarima. Tri aktiva nisu samostalna, nemaju sekretara. Poslednje dopise Pokrajinskog komiteta⁹ primili smo 15. decembra i odnose se na slanje karak-

⁸ Anton Golob.

• Odnosi se na Pokrajinski pomitet SKOJ-a za Sloveniju.

teristika za drugove koji e i i u vojnu akademiju i na vo enje kontrole kadrova.¹⁰ U pismima pišu da im to pošaljemo najkasnije do 10. decembra. Pisma su tako re i ve zakasnila, primili smo ih u najja oj ofanzivi, tako da ih nismo mogli poslati karakteristike za drugove koji bi pošli na vojnu akademiju. Pošto se ve ina, koje smo sakupili, uz put izgubila, nismo mogli karakteristike poslati ranije nego 17. I 45. Petog januara primili smo dva pisma od Oblasnog komiteta koja su pisana 2. XII 44, jedno [sadrži] naše nove parole a drugo napomene za cirkular o drugom kongresu ZSM.¹¹

Politi ki nivo SKOJ-evaca i ostalog ljudstva je nešto bolji nego ranije. asovi politi ke nastave održavaju se redovno, a isto tako politi ki, partijski i SKOJ-evski sastanci. Odnos SKOJ-evaca prema Crvenoj armiji je naro ito dobar. Omladina želi da se uskoro sretne s njom. Ona mrzi belu gardu i one koji se sakrivaju od mobilizacije. Ne bi trebalo pisati o tome da s neprijatelji naše vojske. Borci su spremni [na sve] i znaju da nas pravilno vodi drug Tito i da e nas voditi dalje, ali im još mnogo nedostaje. Mnogi ne znaju šta je to AVNOJ, NKOJ, ne interesuju se za našu narodnu vlast, ali se mnogo više interesuju za naše uspehe u postizanju skorog kraja i uništenja fašizma. Bi e ptrebno još dosta politi kog rada da bi ljudstvo dobilo zaista pravu predstavu o našoj borbi. SKOJ-evci pokazuju na sastancima veliko interesovanje. Borbenost je opet donekle ojalala a delimi no i disciplina. Ne pozdravlja se kako treba, dok se zadaci izvršavaju zadovoljavaju e. Pružanje pomo i komandnom kadru zapo elo je tek sada. Tek sada su zapo ele vežbe sa oi-užjem, takmi enje, egzercir a pre svega upravljanje mitraljezom. Najviše se može to zapaziti u II bataljonu, gde se na sektoru takmi enja radi ve duže vremena. Postigli smo razne uspehe, koje gmo objaviti u zidnim novinama i u posebnom izveštaju o takmi enju. Izveštaj o takmi enju posla emo vam uz slede i izveštaj¹² a sada šaljemo plan takmi enja.

¹⁰ Dopis nije prona en, ali postoje dve depeše Glavnog štaba NOV i PO Slovenije, od 23. decembra 1944. i od 4. januara 1945, u kojima se od 4. operativne zone traži da za vojnu akademiju pošalje 60 do 80 omladinaca- lanova SKOJ-a koji su traženi preko PK SKOJ-a za Sloveniju (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 46/11).

¹¹ Parole nisu prona ene. Pomenute napomene za cirkular o pripremama za Drugi kongres ZSM (Zveze slovenske mladine — Saveza slovena ke omladine) koje je Agitprop PK SKOJ-a za Sloveniju izdao 2. decembra 1944. pod br. 202, nalaze se zajedno sa cirkularom, bez datuma, u Arhivu IZDG u Ljubljani, PK SKOJ-a za Sloveniju, f. I/I. Promenuti cirkular se takode nalazi u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 16/11.

¹² Izveštaj o takmi enju priklju en je izveštaju sekretara brigadnog biroa SKOJ-a od 19. februara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, PK SKOJ-a za Sloveniju, f. 22/XIII). Odnosi se na pretkongresno takmi enje koje je zapo elo 1. decembra 1944. godine.

PLAN TAKMI ENJA

Pošto se situacija stalno menja i jedinice verovatno ne e
•ostati u sadašnjem rasporedu možda e nešto oja ati ili se sma-
njiti — odlu ili smo da napravimo plan samo za 14 dana, a kada
tih 14 dana prote e, napravi emo nov plan. Sadašnji plan tak-
mi enja: Održa e se sastanak svih bataljonskih aktiva i štaba
brigade:

- I bataljon: nanovo e organizovati 8 [drugova] u SKOJ, pri-
premiti 4 lanka za zidne novine, nau i e 4 druga
da rukuju »Brenom« i »Šarcem«.
- II bataljon: 5 [drugova] organizova e nanovo u SKOJ, pripre-
miti 4 lanka za zidne novine, 6 drugova nau i e da
rukiju »Brenom«, »Šarcem« i »Zbrojovkom«.
- III bataljon: 7 e nanovo organizovati u SKOJ, organizova e 1
džepne novine, 4 druga nau i e da rukuju »Bre-
nom« i »Šarcem«.
- Stab brig.:** 1 e organizovati u SKOJ, pripremiti 3 lanka za
zidne novine.

Svaki bataljon i štab brigade organizova e po jedno za-
bavno ve e ili miting. Sve to treba da se izvrši u roku od 14
dana.

Karakteristike sekretara,¹³ kao i izveštaj o radu Agitpropa
u našoj brigadi,¹⁴ posla emo vam naknadno. Dosadašnji omla-
dinski rad je, doduše, zadovoljavao, ali je potrebno da se još
poboljša. Još uvek sam sâm za jedinice pri štabu, koje e se još
pove ati. Sada mi je ve mnogo olakšan rad u tim jedinicama i
ima u mnogo više mogu nosti da odlazim u bataljone.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar brigadnog biroa
SKOJ-a:
Strle Franci

¹³ Karakteristike sekretara SKOJ-a priložene su izveštaju sekretara
brigadnog biroa SKOJ-a od 17. aprila 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani,
PK SKOJ-a za Sloveniju, f. 22/XIII).

¹⁴ Izveštaj o radu Agitpropa od 19. decembra 1944. vidi u Arhivu
IZDG u Ljubljani, PK SKOJ-a za Sloveniju, f. 22/XIII.

BR. 73

IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 4. BRIGADE 1. HRVATSKE DIVIZIJE KNOJ OD 25. JANUARA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPH O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U BRIGADI¹

**POLIT. KOMESAR
IV. HRVATSKE BRIGADE N. O.
I. HRVATSKE DIVIZIJE
KNOJ.
25.1. 1945.**

O 20/11 945"

Predmet: Polit, partij.
izvještaj.

CENTRALNOM KOMITETU K.P. HRVATSKE.

U periodu od mjesec dana, u ovoj brigadi bilo je izvjesnih promjena, a i nedostataka raznih vrsta, a kao najvažnija bila je posljednja afera u samome Stabu brigade.

Kad govorimo o stanju i radu Partije u brigadi, potrebno se je dotaknuti slijede eg:

Gledaju i na kvalitetu naših lanova K. P. može se konstatovati da je partijnost istih na prili nom nivou i da su oni potpuno razumili kakva mora da bude Partija i kako ona radi (mislim na cjelinu), ali uzimaju i u obzir nedostatke koji su se u tom vremenu ispoljili, dolazimo do zaključka da još mnogi naši drugovi nisu postigli potreban nivo osje aja odgovornosti pred samom Partijom.

Nepartijnost, koja se je ispoljila u samome Stabu, najjasnije karakteriše odgoj naših partijaca, iako su možda ovog momenta ostali bili neovisni o tome. Ne mislim time re i da su svi naši lanovi K.P. gledali na stvar kao i pojedini lanovi iz sredine našeg Štaba, ali se ipak ne smije osporavati to da je ovaj slu aj za njih bio sporedan.

Slu aj sa komandantom Sevi em, gdje se je zajedni ki sa pomo , polkomesara I. Bataljona opio i stvarao neki nered, bio je sto posto štetan, jer je isti pomo nik, iako je bio part. rukovodioc, gledao u istom komandantu ja eg partijca od sebe i mislio da ovo ne pretstavlja nikakav nedostatak jednog lana K. P. Jasno je da su o istom slu aju znali i ostali lanovi K. P., što smo mi svakako onog momenta nastojali srediti.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 49/110—114.

¹ Verovatno se odnosi na datum zavo enja dokumenta u CK KPH.

Poslednji slučaj sa pomoćnikom Sabljem, te slučaj sa jednim komandantom i politkomesarom, koji su prisvojili jedan šinjel, a da o njemu nisu nikoga izvjestili, potpuno jasno ocrtava nedovoljnu partijnost naših članova K.P. bez obzira nato da su to pojave samo kod pojedinaca.

Bilo bi pogrešno misliti da je od takvih nezdravih pojava oboljela većina naših članova K.P., ali je potrebno na sve ovo gledati kao na nezdravo stanje naše Partije, jer isti slučajevi štete cjelovitoj partijskoj organizaciji u brigadi. Ukratko rečeno nije se postiglo ono što se zahtjeva i partijski osjećaji odgovornosti i vrstina koja bi morala da bude naročito u našim jedinicama.

U našem 1. Bataljonu, gdje smo gledali na Partijsku organizaciju kao najbolju, desio se slučaj da su komandir i komesar, prilikom prebacivanja spremne iz Korduna zadržali za sebe jedan šinjel, koga su poslije dali jednom civilu. Kad smo isti slučaj ispitali, komandir priznaje da je pogrešio, ali da nije tobože mislio na posljedice. Komesar se izgovara da je nasjeo istom komandiru i tako dozvolio da se to dogodi. Od jednog i drugog vidi se da nisu dorasli sasvim mjestu koga su dobili, iako su veđugo u N.O.B. Dakako da je tome kriv najviše nedovoljan partijski rad, ali je tako jedna općenita pojava da su u mnogo slučajeva bolji članovi K.P. borci nego rukovodioci, tj. u primjermom držanju na naše zadatke. Mnogi naši rukovodioci rade i aktivni su, ali samo zato što su rukovodioci, ali ne gledaju i na rad i zadatke iz perspektive člana Partije.

Za gore navedeni slučaj, uz kaznu koja ih je slijedila, isti su dobili i partijsku opomenu, a što im je bitno upotrebljeno kao pouzdan materijal i za ostale članove K.P.

Pomoćnik politkomesara istog bataljona drug Vukov dobar je i aktivan, ali i on gleda na stanje Partije u njegovom bataljonu kao veoma ružno i tako bi pomalo svi zajedno poivali na staroj slavi, gledaju i sebe kao najbolje i time dozvolili da ih preteknu događaji, što se je poželjno i opažati.

I niži partijski rukovodioci su dosta mladi i neskusni, pošto smo baš u istom bataljonu učinili izvjesne promjene part. rukovodioca i postavili nove, koji nisu dovoljno izgrađeni, ali sama njihova vrstina i dobra partijnost daje garanciju da će pravilno i dobro rukovoditi svojim organizacijama i držati ih u svojim rukama.

Nekih ostalih problema u istom bataljonu se nije pojavljivalo.

U II. Bataljonu stanje se je mnogo popravilo, uzimaju i u obzir nedostatke od kojih su patili do nedavno. Bataljon se je potpuno sudio i nije se pojavljivalo baš nikakvih problema, bilo kakvog karaktera, što se svakodnevno mora pripisati pojavaanom radu Partijske i Skojevske organizacije.

POLIT KOMESAR
IV. Hrvatske Brigade N.O.
I. Hrvatske Divizije
KNOJ.
25.I.1945.

28/1/45

Predmet: Polit. partij.
izvještaj.

CENTRALNOM KOMITETU K.P. HRVATSKE.

U periodu od mjesec dana, u ovoj brigadi bilo je izvjesnih promjena, a i nedostataka raznih vrsta, a kao najvažnija bila je posljednja afera u samome Stabu brigade.

Kad govorimo o stanju i radu Partije u brigadi, potrebno se je dotaknuti sljedećeg:

Gledajući na kvalitetu naših članova K.P. može se konstatovati, da je partijnost istih na priličnom nivou i da su oni potpuno razumili kakva mora da bude Partija i kako ona radi. Mislim na cjelinu) ali uzimajući u obzir nedostatke koji su se u tom vremenu ispoljili, dolazimo do zaključka da još mnogi naši drugovi nisu postigli potreban nivo osjećaja odgovornosti, pred samom Partijom.

Ne-partijnost, koja se je ispoljila u samome Stabu, najjasnije karakteriše ođog naših partijaca, iako su možda ovog momenta, ostali bili neovisni o tome. Nemislim time reći, da su svi naši članovi K.P. gledali na stvar kao i pojedini članovi iz sredine našeg Staba, ali se ipak nemiđe usporavati to, da je ovaj slučaj za njih bio sporedan.

Slučaj sa komandantom Sevićem, gdje se je zajednički sa pomoć. polit. komesara I. bataljona opis i stvarao neki nered, bio je sto po sto štetan, jer je isti pomoćnik iako je bio part. rukovodilac, gledao u istom komandantu jašeg Partijaca od sebe i mislio da ovo ne predstavlja nikakav nedostatak jednog člana K.P. Jasno je da su o istom slučaju znali i ostali članovi K.P., što smo mi svakako onog momenta nastojali srediti.

Posljednji slučaj sa pomoćnikom Sablićem, te slučaj sa jednim komandantom i polit. komesarom Šete, koji su prisvojili jedan šinjel, a da o njemu nisu nikoga izvjestili, potpuno jasno oortava nedovoljnu partijnost naših članova K.P. bez obzira nato, da su to pojave samo kod pojedinaca.

Bilo bi pogrešno misliti da je od takvih nezdravih pojava, oboljela većina naših članova K.P., ali je potrebno na sve ovo gledati kao na nezdravo stanje naše Partije, jer isti slučajevi štete cjeloj partijskoj organizaciji u brigadi. Ukratko rečeno nije se postiglo onaj zahtjeva, uđi partije ki osjećaj odgovornosti i švrtina koja bi morala da bude naročito u našim jedinicama.

U našem I. bataljonu, gdje smo gledali na Partijsku organizaciju, kao najbolju, desio se slučaj da su komandir i komesar Šete prilikom preoblačenja sprema iz Korduna zadržali za sebe jedan šinjel, koga su poslije dali jednom civilu. Kad smo isti slučaj ispitali, komandir priznaje da je pogrešio, ali da nije tolože mislio na posljedice. Komesar se izgovara, da je nasjeo istom komandiru i tako dozvolio da se to dogodi. Od jednog i drugog vidi se da nisu dorasli časnom nještu koga su dobili, iako su već dugo u N.O.B. Dakako da je tome kriv najviše nedovoljan partijski rad, ali je tako jedna općenita pojava, da su u onog slučaju bolji članovi K.P. borci, nego rukovodilci, tj. u primjernom držanju i odnošaju na naše nedostatke. Mnogi naši rukovodilci rade i aktivni su, ali samo zato, što su rukovodilci, ali ne gledajući na rad i sadatke iz perspektive člana Partije.

Za gore navedeni slučaj uz kaznu koja ih je sliedila, isti će dobiti i partijsku opomenu, a što će biti upotrebljeno kao poučni materijal i za ostale članove K.P.

I tu su partijski rukovodioci prili no mladi i neiskusni, ali su veoma uporni u radu. Uop e kvaliteta partijaca je dobra i mnogo odsko ili od ostalih drugova, kojima svagdje služe za primjer.

III. Bataljon prili no je zaostao i po kvalitetu i po kvantitetu. Partijska organizacija do nedavno može se re i da nije ni postojala. Veoma mali broj lanova, koji su postali lanovi samo po svojoj borbenosti, nisu mogli da momentalno usišu sve one ostale, kojih je bilo svake vrste.

Po am od partijskih rukovodioca pa sve do poslednjeg lana Partije bilo je isto stanje. »Mi smo komunisti, mi moramo da damo sve od sebe«, bila je njihova parola, a što da rade i kako da pomažu ostalim borcima, koji su se pokazali slabi, nisu znali, ve je ak radi tog neznanja i nesnalaženja pojedinih partijaca došlo i do šamaranja. Komandir jedne ete, koji se dušom i tijelom predao Partiji, prilikom jednog pokreta, gdje su mu se nekoji borci, ak i jedan delegat, pokazali neprimjerni i slabi i, po eo je da šamara misle i da mu je to bila dužnost kao lanu K.P., jer je bio pred njim zadatak. Sli nih slu ajeva bilo je više, koji su bili rukovo eni baš tim osje ajem odgovornosti i dužnosti napram Partiji, ne traže i drugi na in rada i rješavanja pojedinih pitanja. I familijarnost je po ela pomalo da cveta.

Dolaskom na ovaj teren odmah smo pristupili radu i sreivanju istog bataljona odnosno part. i skojevskih organizacija, te se je kroz kratko vrijeme vidjelo uspjeha.

Pomo nika politkomesara bataljona druga Vrbanca uputili smo na srednji part. kurs pri O.K³K.P.H. za Gorski Kotar, koji se kurs ovih dana završava, gdje se je isti drug, iako sa vrlo slabim predznanjem, ak i slabo savladanim našim jezikom, pokazao vrlo dobar.

Na njegovo mjesto postavili smo druga Hini a, dotadašnjeg pomo , polit, komesara ete, koji je tako er završio tada part. kurs i do danas pokazao se prili no aktivan u radu. Veoma je odan i požrtvovan, samo mu nedostaje još organizatorske sposobnosti. Dolaskom iz kursa druga Vrbanca vratit emo ga u isti bataljon na dužnost, dok emo Hini a postaviti za v.d. pomo nika u IV. Bataljonu.

Partijska organizacija istog bataljona nešto se je poja ala broj ano a i prili no ušla u kolote inu samog rada, ali je teoretsko-politi ka zrelost kod istog part. lanstva veoma slaba. Po eli smo da radimo baš na teoretsko-partijskom uzdizanju istih lanova, ali to ide veoma sporo, pošto je ve ina drugova bila bez i minimuma tog znanja.

³ Oblasnom komitetu

Partijska jedinica 4. bataljona tako er se je brojano podigla, a i aktivizirala i u vrstila, naro ito na teoretskom uzdizanju. U istoj jedinici radi se mnogo, gdje se i o ito vide uspjesi u radu. Jedino u toj jedinici može se re i da Partija rješava, rukovodi potpuno i vrsto.

Ovdje još ne postoji pomoć, komesara bataljona, ali je polit, komesar posvetio punu pažnju, a i pomoćnik komesara 4. bataljona je aktivan.

Part. jedinice pri Štabu brigade nisu još postigle zadovoljavaju u aktivnost i vrstinu, ali su svakako odskočile od ostalih jedinica s jedne strane zato što smo mi nešto puta posvetili više pažnje i direktno rukovodili sa njihovim sastancima i kontrolirali ih više u radu nego ostale, a s druge strane što su isti članovi jedni od najboljih i tako mnogo lakše shvataju potrebe rada i zadataka.

Teoretski su tako er najbolji, jer se, im je za to mogućnost, nešto održavaju teoretski časovi i proučavaju part. materijal. Dolaskom nekih novih članova Part. organizacija se je pojačala i više se osjeća nego prije. Ovdje naro ito prilično jaka konspiracija sa strane članova K.P.

Ni u ostalim jedinicama nije se pojavio neki slučaj partijske nekonspiracije, koji bi bio eventualno štetan po jedinicu ili uopće liniju K.P.

Što se tiče proučavanja marksističko-lenjinističke nauke i part. teoretskog uzdizanja uopće, Part. jedinica Štaba brigade vrlo malo radi. Ostali rad i zadaci s kojima se svakodnevno bavimo prosto ne dozvoljavaju da pristupimo organizovanom teoretskom uzdizanju, koje bi nam svakako bilo potrebno. Nije stime rećeno da se ne uhvatimo nešto kakve brošurice ili bilo kakve literature i onako pojedinačno, kada ko dospije pročitati, ali organiziranom radu, naro ito diskusiji, koja je još najkorisnija, nismo mnogo puta pristupili. Mislim da ćemo i ovo ve jedan puta da započemo i da poduzmemo mjere sopstvenog uzdizanja.

Zadatke koje se postavi pred članove izvršavaju se i nema o tome pogovaranja, ali više puta izbija neki nedostatak, gdekad od nesnalaženja, ali nešto puta i radi neodgovornosti ili nemarnosti. Ta no je da se pojedini drugovi samokritički osvrnu na ovakve pojave i vide da su zgriješili, ali je to više puta neopravdano iz razloga što su oni unapred pripremljeni za samokritiku, a kod takvog eventualnog čina ne misle na posljedice.

O sprovođenju partijske linije, opet kod pojedinih članova, dalo bi se više govoriti.

Mnogi od naših članova imaju još uvijek u glavi ono staro i pogrešno. Oni misle, ako se podsmjevavaju djelima naših Saveznika ili podcjenjuju njihov rad i držanje, da oni tek tada ispo-

ljavaju pred o ima svojih pretpostavljenih svoju partijnost. »Ja sam član Partije i ja samo tako mogu da gledam na njih«, esto govore naši pojedini drugovi. Mi smo po ovome udarili time što smo im prikazali da je svih članova K.P. isti cilj i gledište, te da o tome nema ni govora kako mi na to gledamo, ali da je naša dužnost pozdraviti ono što ide u interes N.O.B. i Partije.

Slu aj na sastanku elije pri Stabu: pojedini drugovi postavili su mi primjedbu da im toliko govorim na pr. o vrstom savezu nas i zapadnih Saveznika, iako se je u Gr koj ispoljilo obratno, te da bi oni želili znati isto naše gledište na sve to i da smatraju da ima izvjesnih razmimoilaženja kod nas. Može se isto dobiti utisak da ne znaju liniju N.O.B., ali nije ta no, nego su potpuno nezadovoljni da smo mi tako bliski njima iako oni nisu komunisti ili da pravimo neke ustupke itd.

Možda nije ovaj slu aj dovoljno jasno prikazan, ali smatram da ete razumeti što s time mislim da prikažem.

Tako er se je ispoljilo jedno, a što je svakako štetno, da pojedini drugovi, koji i nisu možda u organizaciji, više puta vole diskutovati po pitanju naših Saveznika op enito, a na što rukovodioci, svakako članovi K.P., dovoljno ne reaguju, ili uporno stoje da bi to objasnili, ve se isto zadovoljavaju tim postavljanjem sa strane boraca, koji svakako pogrešno misle, u vezi sa linijom N.O.B.

Za ovo nije bilo nekog naro itog obima ili mnogo šetnog, ali da se to uporno ne razbija, prešlo bi se u veliku skrajnost skretanja.

Veza naših part. organizacija sa pozadinskim nije još naro ita, ali velika je razlika napram unatrag neko vrijeme. Sada se esto praksira: ukoliko ima nekih problema na terenu ili jedinici koji su u vezi vojske i pozadine, zajedni ki se rješavaju.

O popularnosti članova K.P. me u narodom ne bi se imalo što da se govori.

Narod gleda na naše jedinice odnosno borce ili rukovodioce sa punim povjerenjem i veoma su dobri odnosi, ali narod ne razlikuje člana K.P. od ostalog borca. Dakako da znade, a o emu se više puta i govori »da su svi rukovodioci l. K.P.«, te prema tome svakako o ekuje više od rukovodioca, a za eventualne greške pojedinih rukovodioca tako er gleda i tuma i ih sasma druk ije neko kod borca.

Pomo koja se sa strane Part. organizacije pruža SKOJ-u skoro je zadovoljavaju a, iako tu pomo ne pružaju svi partijci, ve samo pojedinci, pomo nici ili politkomesari, dok kod jednog komandira bilo bi nemoralno⁴ kad bi on vodio brigu o SKOJ-u, tako smatraju pojedini naši vojni rukovodioci.

* Verovatno treba: nenormalno.

I po tome pitanju smo se pozabavili na sastancima Bat. biroa da bi se ve jedan puta pravilno shvatila važnost skojevske organizacije.

Poslednjih smo dana formirali brigadni komitet SKOJ-a i dali upute za daljnji rad i svestranu pomoć i pomoć bezuvjetno davati.

Uglavnom gledaju i na članove SKOJ-a vrlo malo ili ništa zaostaju iza članova K.P. i po radu i primjernim držanjem i sposobnošću.

Ne bi preterali kada bi rekli da je SKOJ-eva organizacija kao cjelina dosegla nivo part. organizacije i po radu, a i po osjećaju odgovornosti i disciplini.

Sa kandidatima se radi najviše na teoretskom uzdizanju, a i na radnim sastancima, kojima prisustvuju ponekoji čl. K.P., daje im se konkretne zadatke za rad kako bi se moglo ocjeniti njihovu zrelost za stupanje u Partiju. Uglavnom teoretski partijski sastanci održavaju se sa svima zajedno.

Organizaciono stanje članova K.P., kandidata i skojevaca još uvijek nije najbolje. Isto vršimo izmjene pojedinih part. rukovodioca, pošto ima nekih koji su išli na nove dužnosti; kao na pr.: u I Bataljonu dosadašnji pomoćnik, komesara I. ete poru nik Tomić primio je dužnost komandira ete, na kojoj je dužnosti mnogo bolje da odgovori. Na njegovo mjesto postavili smo jednog vodnika starog člana K.P. koji je mnogo više dati od sebe. Pomoćnik polit, komesara ete I. Bataljona Zrnić primio je dužnost polit, komesara 3. Bataljona, kao i Hinić, pomoćnik polit, komesara II. ete II. Bataljona, primio je dužnost pomoćnik polit, komesara IV. Bataljona i tako da isto postavljamo nove drugove.

Sa skojevskim rukovodiocima je ista stvar, naročito u I. Bataljonu, gdje stalno pojedini rukovodioci skojevskih organizacija odskaču na veće vojne ili političke dužnosti.

Jedna i druga organizacija brojano je porasla, što ete vidjeti i iz dostavljenog socijal.-nacionalnog sastava:

Uvidili smo da kao najvažniji zadatak koji stoji pred nama jest pojačati Partiju ne samo brojano nego i postignuti zahtjevu u partijnost kod naših drugova. Do sada sve to prilično klapa, ali ete uporno stajati na tome da svaki i posljednji član Partije i SKOJ-a zdravo shvati svoju dužnost pred Partijom i da na temelju toga uloži sve snage, kako bi zadaci koji nas čekaju ležali najviše na leđima naše Partije i SKOJ-a, odnosno svakog pojedinog člana. U prvom redu nastojimo da ojačamo partijski kadar, te težimo da svi prođu kroz kurseve koji se održavaju kod O.K.K.P.H. za Gorski Kotar i Oblasnog K.P.H. za Istru. Tako ete i na skojevske kurseve, koji se održavaju isto ovdje, šaljemo uvijek po nekoliko drugova.

Rješenjem tog problema sa rukovodstvima postepeno ćemo rješavati i sa svim ostalim lanstvom, t.j. raditi po mogući im više na njihovoj izgradnji.

Sa svim novim naređenjima i uputama koje su stigle sa strane našeg Korpusa upoznat ćemo naše part. i skojevske organizacije kako bi u prvom redu one znale što moraju da čine, ako želimo da izvršimo iste zadatke. To smo već radili na sastanku Batalj. biroa III Bataljona i nasojati ćemo i na svim ostalim sastancima, pa i etnih elija.

Skoro će se održati Partijsko savjetovanje okruga Gorskog Kotara te ćemo uputiti pomoćnike polit, komesara bataljona na isto, kako bi vidili probleme i rad Partije na terenu a i u Vojsci i time mogli usmeriti rad u svojim jedinicama. Ja sam tako već predvideo da bi mogli, bilo kako, sazvati Partijsku konferenciju brigade, što bi bilo veoma korisno, ali ako ne bude drukčije moguće, održavati ćemo u bataljonima, svaki za sebe ili pak dva bataljona zajedno. Tu bi kao najvažnije pretresli i dosadašnji rad Partije, a i dali smjernice za buduću i, naročito po najnovijim direktivama, vojni i politički karakter.

Nekih naročitih partijskih problema, osim gore navedenih, nije se pojavljivalo, a sve sektore rada podržavaju partijske i skojevske organizacije — bolje rečeno, rukovode.

Iako imam priliku pregled nad radom Partije i SKOJ-a kao i stanjem uopće, verovatno da nisam u ovome izveštaju dovoljno slikovito prikazao sve potrebno i šta Vas možda interesira, te molim da mi, ne možda sa nekom šemom, već sa par primjedaba pomognete u slanju idućih izvještaja, ukoliko je to potrebno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar r
F.⁵ Sirola

⁵ Franjo

BR. 74

**IZVJEŠTAJ ŠTABA 7. SLOVENA KE UDARNE BRIGADE
»FRANCE PREŠEREN« OD 25. JANUARA 1945. POLITI KOM
KOMESARU 31. NOU DIVIZIJE O PROPAGANDNOM I KUL-
TURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI¹**

STAB
VII SNOUB »FRANCE PREŠEREN <
Na položaju, 25. jan. 1945.
Broj 19

Predmet 14-dnevni izveštaj o
kulturno-prosvetnom radu

ŠTABU XXXI DIVIZIJE IX KORPUSA NOV I POJ
Politi kom komesaru

Kulturno-prosvetni rad u našoj brigadi od 7. do 12. januara 1945. bio je ovakav:

1. Mitinzi: U to vreme priredili smo tri mitinga. Pošto su bili stalno pokreti ili akcije, nismo mogli prirediti mitinge. Mitinzi su održavani: jedan u Zeleznikima 15. o.m. u 20 asova. Održali su ga II i III bataljon zajedno. Program je bio slede i: Pozdrav zastavi; govor pomo nika politi kog komesara 2. ete II bataljona, druga Tepine,² koji je izneo kratak pregled događaja na frontu, ulogu i zadatke KP [Slovenije] u našoj OF, o mobilizaciji, o pomo i i zajedni kom radu sa civilnim stanovništvom. Slede a ta ka bila je recitacija »Naš narodni dom«; zatim peva ki hor: »Na juriš« i »Zvon ek«; živa slika »Kronanje u Zagrebu«; ske »Bedak«;³ peva ka ta ka »Krasni flot«; dva ske a »Moži ek« i »Trebušr.ik«;⁴ drama u dve slike »Borba«;⁵ peva ka ta ka »Je Stalin poklical« i »Na Gorenjskem«; živa slika »Ob tabornem ognju« i pozdrav zastavi. Sve ta ke izvodili su drugovi iz oba bataljona zajedno. Posle programa bila je slobodna zabava sa plesom do 24 asa. Najbolja ta ka mitinga bila je drama »Borba«, koja je bila prikazana bez greške i jako je podigla raspoloženje prisutnih, što se moglo zaključiti prema aplauzu.

¹ Original (pisan na mašini, na slovena kom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 276/VI, a snimak u'Arhivu VII, film 191/212—213.

* Janez Tepina

³ Od Vladimira Suhadolskog (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 92, pod br. 1170).

⁴ Ta dva ske a nisu prona ena.

⁵ Napisao Sergej Vošnjak (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 586, pod br. 8123).

Jako dobro su bile prikazane ta ke: »Trebušnik« i »Bedak«, koje su izazvale mnogo smeha. Pesme su bile nešto lošije izvedene, dok su recitacije bile nepripremljene za pozornicu. Govor je bio doduše pripremljen ali sadržajno slab. Miting je održan u znaku kampanje »Amnestije«⁶ ali ta ke nisu bile u tu svrhu dovoljno povezane. Pošto je miting bio pripremljen na brzinu, nije postigao onaj efekt koji bi trebalo. Ipak se civilno stanovništvo povoljno izražavalo o uspehu mitinga. Glavna greška u pripremanju mitinga bila bi ta što na mitinge dolaze nedovoljno pripremljeni, naročito [nisu dobro pripremljene] recitacije, koje nikada dobro ne uspeju. Pošto se mitinci obično održavaju u seljačkim kućama, nedostaju dramske scene i skečevi. Pošto imaju obično previše osoba i pripremljeni su za pozornicu, ne mogu se tu izvesti. Pevačima ta ke postigle su prilikom aplauza. Tom mitingu je prisustvovalo oko 100 civila i oko 40 drugova iz vojske. Dva mitinga smo priredili u selu Leskovici otprilike s jednakim programom. Ispoljile su se slične greške, ipak u manjoj meri.

2. *Zidne novine — džepne novine:* Zidne novine postoje u svim bataljonima i stalno obnavljaju, tako da su uvek zanimljive. Drugovi se takođe srazmerno interesuju za rad i šalju dopise. I bataljon je izdao jedan broj džepnih novina u četiri primerka. I II bataljon je izdao svoje džepne novine u pet primeraka. Sto se toga tiče treba još vrsto prionuti za rad, treba davati podstrek drugovima i stalno ih terati. Mnogo više interesovanje postoji za zidne novine.

Naročito se sprovodila kampanja za narodno jedinstvo u vezi sa izjavom kralja Petra.⁷ Stvar se najprije objasnila rukovodiocima, koji su gradivo prenosili dalje na borce. Uspeh je zadovoljavajuć.

3. *Pevanje:* Naročito dobrih pevačkih horova bataljoni nemaju. Ipak se u svim bataljonima srazmerno dosta peva i postoji interesovanje za partizanske i narodne pesme. Kvalitet pevanja je osrednji, ne možemo reći da je baš slab. Nota nemamo. Sada ćemo poslati dva druga na horovodski tečaj⁸ i stvari će se verovatno posle toga popraviti. Najviše se pevaju partizanske pesme. Prema izvještajima iz bataljona peva oko 20% drugova.

II bataljon je priredio 3 kulturna programa, i to o značenju zidnih i džepnih novina i o značenju kulturnog rada uopšte. Bataljon ima harmoniku. III bataljon je priredio jedno kulturno veče koje je bilo posvećeno Ivanu Cankaru i veoma je dobro uspeo. Bio je prisutan prilikom broja boraca. Izvodili su se pre svega ra-

* Vidi napomenu br. 13 uz dok. br. 31.

⁷ Vidi napomenu br. 7 uz dok. br. 70.

⁸ Vidi napomenu br. 21 uz dok. br. 1.

dovi Cankara, tako da su se drugovi bar malo upoznali s tim velikim piscem.

Kulturno-prosvetni odbor I bataljona održao je 3 sastanka i jedan zajedno sa referentom za propagandu XXXI divizije.* U II bataljonu se sastanci održavaju redovno svake nedelje i broj anona su jaki, pošto je u tom bataljonu, možemo reći, najveće interesovanje za kulturni rad. III bataljon je održao dva sastanka. Na svim sastancima su se u prvom redu prorađivali cirkulari o radu kulturno-prosvetnog odbora.

Svu primljenu literaturu odmah smo podelili među jedinice a nešto poslali preko obavješajaca na teren. Civilno stanovništvo naša literatura jako interesuje a najviše »Partizanski dnevnik«¹⁰ i radio-vesti,¹¹ jer svako sa interesovanjem prati događaje u svetu i brzo prodiranje našeg velikog saveznika Crvene armije. Bilo bi dobro kada bi opet uskoro primali više primeraka »Partizanskog dnevnika«, naime, sada je broj »Dnevnika« koje primamo znatno smanjen.

Dramske sekcije rade uprkos svim poteškoćama. Poslednjih etnaest dana nalazimo se stalno na sektoru gde nema pozornice pa je rad u seljačkim kućama jako ometan.

Interesovanje za nogomet je dosta veliko, naročito u III bataljonu, koji bi mogao da sastavi odličan tim, koji bi eventualno zastupao i brigadu na takmičenju.

Kulturno-prosvetni rad, uzevši u celini, još dosta dobro uspeva. Politički komesari su većim delom svesni značaja tog sektora rada u našoj vojsci. Povezanost sa partijskom organizacijom takođe zadovoljava, pošto se rad kulturnih odbora kontroliše i daju se uputstva i po toj liniji.

Ukoliko kulturno-prosvetni odbori ne rade sami od sebe, one to pod pritiskom, odnosno putem naredjenja. Svakako rad povoljno napreduje.

Kronika se vodi u svim bataljonima kao i u brigadi. Prepiši se redovno šalju.¹²

Samo II bataljon ima jednog nepismenog drugara pa se u tom bataljonu održavaju analfabetski časovi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V. d. politički komesar:	V. d. Komandanta—poručnik:
Kirn Viktor	M. P. Leskovec Kori
Kirn	Kori

⁹ Referent je bio Stane Keržič.

¹⁰ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 249, pod br. 3499.

¹¹ Vidi napomenu br. 21 uz dok. br. 31.

¹² Vidi napomenu br. 31 uz dok. br. 31.

br. 75

IZVEŠTAJ POMO NIKA POLITI KOG KOMESARA 12. SLOVENAČKE BRIGADE OD 25. JANUARA 1945. SEKRETARU DIVIZIJSKOG KOMITETA 15. NO DIVIZIJE O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U BRIGADI¹

STAB XII SNOUB* BRIGADE

Pom. politkom.

Položaj, dana 25. I 1945.

PETNAESTODNEVNI IZVEŠTAJ KP XII SNOU BRIGADE

1. 15 vojnih i političkih zadataka je KP pomogla sprovesti štabovima po partijskoj liniji.

2.

a) 12. elija ima pravilno podeljen rad po sektorima. Elijin štab I bataljona je najbolji.

b) 9. elija redovno održava sastanke na kojima pored vaspitnog partijskog rada razmatra i probleme jedinice. Najbolji je elijin štab brigade.

c) 8. elija ta ne sprovodi sve zaključke. Elijin štab II bataljona je najbolji.

d) Bataljonski biro je u roku od 4 dana sproveo direktive prihvaćene na birou za sve članove partije i SKOJ-a u bataljona. Najbolji izmedu bataljona je I bataljon. Najbrže sprovodi direktive elijin štab I bataljona.

e) 12. elija dostavlja ta ne i redovne izveštaje. Najta nije elijin štab III bataljona.

f) KP je prenela 6 direktiva na SKOJ, koji ih je sproveo.

g) U dva slučaja članovi partije podigli su moral za vreme pokreta a jednom za vreme akcije. Najbolji je bila elijin štab I bataljona.

h) Za vreme takmičenja³ primljeno je u KP 8 drugova, za kandidate 16 a u SKOJ niko. Imamo još 277 neorganizovanih.

¹ Original (pisan na mašini, na slovena kom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 188 a/I, a snimak u Arhivu VII, film 126/543.

² Vidi napomenu br. 2 uz dok. br. 40.

³ Vidi napomenu br. 15 uz dok. br. 59.

Istovremeno se održavalo omladinsko takmičenje pred Drugi kongres ZSM (Zveze slovenske mladine — Saveza slovenačke omladine), koje je započelo 1. decembra 1944. i produženo sve do kongresa, za koji je bilo predviđeno da se održi najpre u januaru a zatim u februaru 1945, ali je održan tek posle oslobođenja, od 24. do 27. juna 1945. u Ljubljani. (Vidi dokument Glavnog odbora ZSM od decembra 1944. o pripremama za kongres, o akciji za popularizaciju kongresa i o takmičenju, i druge dokumente o tome, a u Arhivu IZDG u Ljubljani, fond Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Sloveniju, f. 1/I, 559/1 i vojni fond f. 16, 276a/I i 289).

3.

a) 6 elija redovno prou ava uvodne lanke. Najviše je proradila elija štaba brigade, i to 7 lanaka i 2 brošure.

b) 5 kružoka za prou avanje sastaje se redovno. Najbolji je u 3. eti III bataljona, koji je proradio 8 lanaka i 3 brošure.

c) 2 druga prijavila su se za ispit iz brošure »Otađbinski rat Sovjetskog Saveza«.⁴

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pom. politkomesara — kapetan:
Butara Jože

BR. 76

**IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA 13. NOU
DIVIZIJE OD 27. JANUARA 1945. CENTRALNOM KOMITE-
TU KPH O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE
U DIVIZIJI¹**

**DIVIZIJSKI KOMITET KPH
13. UDARNE DIVIZIJE NOVJ
dne 27. januara 1945. god.**

15/II 9452

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.

ORGANIZACIONO STANJE K.P.:

Organizaciono stanje Partije 13. Udarne divizije jeste: 13 bataljonskih biroa, 85 lanova bataljonskih biroa, 68 etnih elija 17 ostalih elija, 17 štabskih elija, svega ukupno 102 partijske elije.

U našoj diviziji oficira i političkih komesara lanova Partije ima 269, a podoficira 252. Partizana imamo 200, a žena 22 lana. Svega ukupno lanova Partije je 743.

Od 30. X. 1944. godine do 15. I. 1945. popeo se je broj lanova Partije za 107 lanova.

* Originalni naslov glasi: »O veliki domovinski vojni Sovjetske zveze« (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 536, pod br. 7389).

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 48/585—587.

* Datum zavo enja dokumenta u arhivi Centralnog komiteta KPH-

Brojno stanje SKOJ-evske organizacije odnosno članova SKOJ-a u našoj Diviziji je 692 a kandidata 113 druga.

Od 30. X. 1944. do danas Divizijski komitet sav se je izmjenio, u njega su ušli novi članovi sem politkomesara Divizije.³ Tako jer za ovo vrijeme promjenili su se dva sekretara i zbog toga rad Divizijskog komiteta smatramo da nije zadovoljio. Ušli su u njega novi ljudi, koji su trebali ste i iskustvo u partijskom radu, tako da nisu mogli dovoljno u praksi djelovati na bataljonske biroe, odnosno na partijske organizacije. Postoji garancija, sa obzirom na novu formaciju, tako jer na ste eno iskustvo i agilnost članova divizijskog komiteta, da e se rad bolje odvijati.

U ovom me uvremenu, sa obzirom na brojno stanje partizana naše divizije, smatramo da se je partijska i SKOJ-evska organizacija prili no omasovila i u vezi toga na poslednjoj sjednici Divizijskog komiteta donesli smo odluku: u vrš enje organizacije kao i teorijske izgradnje. Dakle, to je najve i problem i najaktuelniji unutar naše partijske organizacije. U vezi toga na istoj sjednici donijeli smo odluku koja sadržava program i materijal kojega ima prou iti naša organizacija. Da bi se što bolje savladao program raspodjelili smo svakom članu Divizijskog komiteta odre ene teme koje e referisati pred partijskim organizacijama, na pr. bataljona, a svi članovi bili bi na okupu. U tu svrhu dobili su zadatke i članovi bataljonskih biroa, koji e na isti na in pri i teorijskom uzdizanju partijskih organizacija. Osim toga, etne elije imaju vaspitne asove. Najvažniji zadatak postavili smo pred partijske organizacije — u vrš enje i teorijsko uzdizanje istih, i tako i SKOJ-evskih.

Na poslednjem sastanku Divizijskog komiteta, koji se održao 15. I. 1945. godine, donjeli smo odluke:

1.) Objasniti članstvu političke zadatke: a) potpuno oslobo enje zemlje, b) obnova i izgradnja države.

2.) Vojni ki zadaci Partije u izgradnji vojske i kadra: a) vojna obuka, b) izdizanje kadrova, c) organizacija štabova i pomo ne službe, d) ukloniti parolu » uvanja glave«, e) ukloniti mogućnost pjegavog tifusa.

3.) Organizacioni zadaci: a) prenositi direktive usmeno na partijske elije i biroe, b) u vrstiti partijsku i SKOJ-evsku organizaciju, c) obilaziti etne elije, davati im više pomo i.

4.) Teorijski program: a) Lenjin: Imperijalizam, b) Dimitrov: O kadrovima, c) Segai: Ekonomski razvitak društva, d) Crni:⁴ Borimo se za boljševizaciju i isto u KPJ, e) Dimitrov: Fašizam i radni ka klasa, f) Staljinove dnevne zapovesti u toku

³ Politički komesar 13. divizije bio je Dura Matić.

⁴ Sreten Zujović

oslobodila kog rata i g) U enje o Partiji. Ovaj program imamo zadatak savladati od 15. januara do 15. marta ove godine. .

6.) Administracija i uvanje partijskog materijala: a) dostaviti obrasce upitnika za kadrove, b) uvesti knjižice po bataljonima. Ovi su zadaci donešeni na poslednjoj sjednici Divizijskog komiteta. U vezi ovih zadataka izdao je Divizijski komitet direktivni list⁵ u kome je uglavnom objašnjeno kako i na koji na in zadatke sprovesti u život.

PRORADA DIREKTIVA C.K. HRVATSKE:

Na sastancima Divizijskog komiteta proradili smo direktivni list C.K.⁶ izdan 22. novembra 1944. godine u vezi teorijskog uzdizanja članova Partije i organizovanje partijskih kurseva. Drugi direktivni list od C.K. izdan u decembru 1944. godine,⁷ kojemu je priložen program za niže partijske kurseve, i tre i izdan 23. X. 1944. godine,⁸ koji sadržava pitanje jedinstva, pitanje preuzimanja vlasti i dotiče se ekonomskih problema. Ova pisma temeljito su proučena i sve potrebno nastoji se prenjeti na partijske organizacije.

OPĆE STANJE U 13. DIVIZIJI:

Po pitanju opće situacije prodiskutovali smo stav kralja Petra prema JNOF-u, kao i napredovanje Crvene armije itd. Konstatovali smo da je naš stav prema svim događajima bio pravilan i da smo na vrijeme reagirali na sva pitanja i zato se kod nas nisu stvorili nikakvi problemi povodom zadnjih događaja. U zadnje vrijeme, od kako je Petar Kara orovio dao izjavu protiv tekovina Narodno-oslobodilačke borbe, to izjašnjenje izašlo je na veliko reagiranje boraca, što se je pretvorilo u demonstraciju. Održali smo nekoliko, odnosno po svim našim jedinicama manifestaciono-demonstracijske zborove na kojima je učestvovao osim vojske i narod na onim terenima gdje smo se nalazili.

Naša vojska po našem mišljenju prilično je upoznata sa svjetskom situacijom, kao i situacijom u našoj zemlji, tako da

⁵ Redakcija nije pronašla to direktivno pismo.

⁶ Odnosi se na direktivno pismo CK KPH o politici koj izgradnji partijskog članstva i kadra i o zadacima u vezi s politikom i organizacionim radom (original u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, film 41/278—279, a prepis originala u Arhivu VII, reg. br. 20—5, k. 1951).

⁷ Reč je o direktivi centralnih komiteta KPJ i KPH iz decembra 1944. o održavanju partijskih kurseva i o programu i metodi rada (vidi snimak originala u Arhivu VII, film 41/165—168, a original u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH i Arhiv VII, reg. br. 46—7, k. 408A).

⁸ Odnosi se na direktivno pismo CK KPH od 23. oktobra 1944. o jedinstvu, preuzimanju vlasti i ekonomskim problemima (vidi Arhiv VII, reg. br. 5—4, k. 522).

u posljednje vrijeme nema nekih naročitih ispada: dezerterstvo, parola » uvanja glave« i slično. Naročito se u našim jedinicama odrazila i odražava se tako i situacija na isto isto bojištu kao i ispisi naše N.O.V-e u zemlji i postoji garancija da smo u stanju povesti našu vojsku što se tiče morala u najteže borbe.

Po pitanju vojne izobrazbe u izdizanju kadrova zainteresirao se kako Divizijski komitet tako i štab Divizije, pa i ostali niži štabovi. To smatram da je najveći problem u našoj Diviziji. Komandni kadar u našim jedinicama je potpun kako vojni tako i politički te postoji garancija da će se razviti uz aktivnu pomoć, što smo i uzeli u zadatak. Istrani su dobri borci. Ima veći i priličan broj rukovodioca, od štaba bataljona pa do desetara. Ima ih dosta članova SKOJ-a, kao i članova Partije. Problem Istrana kao i rukovodioca još uvijek nije riješen, ali iz dana u dan se riješava. Uspjeli smo ih zainteresirati u potrebi postojanja rukovodioca tako da su se u zadnje vrijeme po elirali da nauče kako na kursovima tako i u jedinicama.

Pitanje Istre i odnosa Istrana prema novoj federativnoj Jugoslaviji u našoj diviziji odvija se dosta povoljno. Iz sredine boraca Istrana nema provokatora, koji bi agitovali protiv sajedinjenja Istre sa Hrvatskom. Ovo pitanje smatramo kao riješen problem. U vezi toga stalno postavljamo pred partijsku organizaciju neumorno izdizanje Istrana na rukovodeća mjesta, širenje bratstva, kao i popularizaciju novog državnog uređenja.

Posljednje borbe koje je vodila naša Divizija na terenu Like završile su se sa velikim uspjesima po nas, u kojima smo zajedno sa 35. Divizijom o istili nekoliko mjesta od neprijatelja.⁹ u tim borbama pokazali su se naši borci smionici kao i poletni. Za postignute pobjede pohvaljeni smo kod Maršala TITA,¹⁰ a od Glavnog štaba Hrvatske dobili smo naziv udarna divizija.¹¹ Smatramo, od kako se nalazimo na sektoru Like, da se općenito stanje u našoj diviziji znatno popravilo.

RAD I VEZA SA POZADINSKIM ORGANIZACIJAMA:

Rad i veza sa pozadinskim organizacijama nije onoliki koliko bi to trebalo da bi mogli momentano riješavati pitanja koja izniču na terenu, kao i u vojsci. Na sjednici Okružnog komite-

⁹ Od početka novembra pa do kraja 1944. jedinice 13. i 35. udarne divizije NOVJ, pored ostalih mesta, oslobodile su Lovinac, Sv. Rok, Gradac i Korenicu (opširnije o tim borbama vidi »Oslobodilački rat«, 2. knj., str. 482—489; V tom, knj. 35, dok. br. 2, 30, 35, 45, 58, 60, 61 i 77, knj. 36, dok. br. 25, 31, 36, 43, 56, 58, 73, 87, 104, 109 i 111).

¹⁰ Odnosi se na pohvalu od 14. decembra 1944 (vidi tom II, Bilten 46—47, str. 563, i knj. 36, dok. br. 111, str. 545—546).

¹¹ Naredbom Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 20. decembra 1944. proglašene su 13. i 35. divizija za udarne (vidi tom V, knj. 36, dok. br. 111, str. 551).

ta,¹² od kako se nalazimo na teritoriju Like, nije u estvovao niti jedan član Divizijskog komiteta, odnosno oni nas nisu pozivali. Veze izme u ova dva komiteta, Divizijskog i Okružnog za Liku, postoje, ali samo pismenim putem. Kako mi nismo u estvovali na sastancima Okružnog komiteta tako pak i njih nismo pozivali na naše sjednice. Veza izme u partijskih elija vojske i elija u pozadini postoji, kao i izme u mjesnih odnosno op inskih komiteta sa bataljonskim biroima. Naši sekretari etnih elija odnosno lanova biroa po mogu nosti odlaze na sastanke u pozadinskim organizacijama više nego što dolaze pretstavnici iz pozadine na naše sastanke i radi toga nismo u stanju riješavati jedinstveno i jednovremeno ispade, koji se dogode sa strane vojske naprama pozadini ili obratno. Okružni komitet za Liku u vezi toga izdao je direktivni list organizacijama na terenu za bolju saradnju sa vojskom, a tako er smo i mi sa naše strane djelovali i djelujemo na naše organizacije.

Nekih naro itih ispada naprama narodu od kako se nalazimo u Lici, kao i narodnim vlastima sa strane vojske nije bilo, ve što se je u poslednje vrijeme pojavila sa strane vojske odnosno pojedinih vojnika kra a hrane seljacima. Prilikom odlaska naših jedinica iz Gorskog Kotara na sektor Like *naša kampanja suzbijanja plja ke bila je dosta aktivna* i dolaskom u Liku ve e razdoblje nije se to pojavljivalo. Zbog toga naši rukovodioci smatrali su problem riješen, te u poslednje vrijeme, zbog neredovitog sledovanja i lošeg, plja ka je naglo izbila. Mi sa naše strane kao i sa strane pozadinskih organizacija poduzeli smo mjere suzbijanja plja ke, te popularizacije naše vojske kod naroda. Smatramo i stavili smo si u zadatak da ovo i ovakve postupke zajedno i im prije suzbijemo.

Napomena: Kulturno-prosvjetni rad u našim jedinicama je po naredbi Vrhovnog štaba u reorganizaciji.¹³ O uspjesima kulturno-prosvjetnog rada javljati emo Vam poslije reorganizacije istog.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar
Lon ar Dane

¹² Re je o okružnom komitetu KHP za Liku.

¹³ Odnosi se na naredbu o organizaciji propagandnog i kulturno-prosvjetnog rada u NOVJ (vidi tom II, Bilten 46—47, str. 559).

BR. 77

**IZVEŠTAJ ŠTABA 3. SLOVENA KE UDARNE BRIGADE
»IVAN GRADNIK« OD 27. JANUARA 1945. POLITI KOM
KOMESARU 31. NOU DIVIZIJE O STANJU I POLITI KOM
RADU U BRIGADI¹**

S T A B
III SNOUB »IVAN GRADNIK«
Na položaju, 27. I 1945.

Predmet: 14-dnevni politički izveštaj

**ŠTABU XXXI DIVIZIJE IX KORPUSA NOV I POJ
POLITI KOM KOMESARU**

Politički rad u brigadi u ovo vreme zadovoljavao je. Politički zasovi održani su svakog dana, sem kada su bile borbe. Zasovi su održani po etama a materija koju su prora ivali na političkim zasovima bila je najprije prora ena sa političkim raspravama. U to vreme prora ivao se slede i materijal:

Prema lanku »Pri narodnem heroju Titu«², iz zasopisa »Naša vojska«³ [i lanku] »Mi ustvarjamo novo Jugoslavijo ne pa stare versajske Jugoslavije.«⁴

Iz »Ljudske pravice«⁵ lanak »Sedemindvajseta obletnica velike oktobarske revolucije«,⁶ govor maršala Staljina na sednici Vrhovnega sovjeta. O oktobarskoj revoluciji, o Teheranskoj konferenciji i o sprovo enju zaključaka.

Iz »Naše vojske«: »Narodi sveta u borbi proti fašizmu«⁷ i o teškoj situaciji naše privrede. Proradio se govor Andrije Hebranga

¹ Original (pisan na mašini, na slovena kom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 276/VI.

² Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 277, pod br. 3925.

³ Lanak pod naslovom »Pri narodnem heroju maršalu Titu« objavljen je u listu »Narodna vojska«, god. III, br. 20 od 14. decembra 1944.

⁴ Lanak pod naslovom »Mi ustvarjamo boljšo Jugoslavijo, kakor je bila versajska« zapravo je odgovor maršala Tita na sedam pitanja Harisona, posebnog Rojterovog dopisnika za Balkan. Objavljen je u zasopisu »Ljudska pravica«, god. V, br. 28 od 26. novembra 1944.

⁵ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 626, pod br. 8553.

⁶ Originalni naslov glasi: »27. obletnica velike oktobarske revolucije«. To je referat predsednika Državnog odbora za odbranu SSSR-a, Staljina, koji je on podneo na sve anoj sednici Moskovskog sovjeta deputata radnog naroda i partijskih i javnih organizacija u Moskvi 7. novembra 1944. Objavljen je u zasopisu »Ljudska pravica«, god. V, br. 27 od 18. novembra 1944.

⁷ Vidi »Našu vojsku«, god. III, br. 16 od 14. novembra 1944.

na zboru trgovaca i gostioni ara u Beogradu.⁸ Nadalje se proraivalo: »Poglobimo delo za utrjevanje naše demokracije«. Razmotrene su slabosti koje su se ispoljile u poslednjoj borbi. Ovde smo popularizirali CA¹⁰ i govorilo se o izjavi kralja Petra II¹¹ i popularizaciji AVNOJ-a.

Sprovedena je kampanja za prikupljanje u »tiskovni sklad« za »Partizanski dnevnik.«¹² Ova akcija sakupljanja je dobro uspela.

Održali smo nekoliko sastanaka sa rukovodiocima, i to: dva sastanka sa štabovima bataljona. Na prvom od njih izneseni su zadaci za predviđenu akciju a na drugom su razmotrene slabosti koje su se tom prilikom ispoljile. U štabovima bataljona održane su konferencije s komandama, koje su zatim [stvari o kojima se razmatralo] prenele na niži komandni kadar. Posebno su održani sastanci s političkim kadrom. Na tim sastancima je izneseno kako treba da rade i kakva je njihova dužnost. Pored toga, održavani su i vojni teoretski sastanci sa desetarima.

Uprkos stalnim borbama i naporima, moral je kod ljudstva dosta dobar. Kada smo došli na ovaj sektor,¹³ borci su bili slabo obučeni i smešteni, te se nekoliko drugova samovoljno udaljilo od jedinice. Međutim, oni su se kasnije vratili, ali ne svi. Lokal-patriotizam se za sada ne može primetiti.

Drugovi koji su došli s terena izvršno su se pokazali u poslednjoj akciji.

Sto se tiče kadrova imamo nekoliko slobodnih mesta. Slobodno je mesto političkog komesara III bataljona, koji je bio ranjen ali će se uskoro vratiti. Nadalje nam nedostaje politički komesar i pomoćnik političkog komesara 2. bataljona. Politički komesar je bio ranjen a pomoćnik političkog komesara je poginuo. Do sada smo imali ta mesta slobodna. Međutim, za v.d. ćemo postaviti drugove koji su bili ranije rukovodioci na terenu. Vojni kadar je svuda popunjen i dobar. Slabiji je politički kadar, koji je mlad i treba mu u njegovom radu pružati svestranu pomoć. Treba s njim održati više sastanaka i prikazati mu na inostranim radovima. Istovremeno tom kadru nedostaje samoinicijative, osjeća se anja.

⁸ Tadašnji poverenik za trgovinu i industriju Andrija Hebrang održao je svoj govor 3. decembra. Pod naslovom »O gospodarskih na elih nove Jugoslavije« objavljen je u časopisu »Ljudska pravica«, god. V, br. 29 od 8. decembra 1944. Nalazi se takođe u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 223/III—5, umnožen na pisanoj mašini.

* Vidi »Ljudsku pravicu«, god. V, br. 30 od 16. decembra 1944.

¹⁰ Crvenu armiju

¹¹ Vidi napomenu br. 7 uz dok. br. 70.

¹² U jedinicama je sprovedena akcija za prikupljanje dobrovoljnih priloga o novcu za list »Partizanski dnevnik« (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 276/III—6).

¹³ O rasporedu i pokretima brigade »Ivan Gradnik« vidi njene dnevne izveštaje (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 226.V).

odgovornosti i smelosti u komandovanju. Prime uje se da rukovodioci ne idu dovoljno me u vojnike.

Interesovanje za politike asove je prili no. Najradije diskutuju i s interesovanjem prate diskusije o izgradnji naše nove narodne vlasti i naše nove države. Odluku o amnestiji¹⁴ borci u po etku nisu shvatili, me utim, kad im se objasnilo da se u tome odražava naša snaga, oni su to prihvatili. Sto se ti e izjave koju je dao kralj Petar II, primili su je s velikim ogorjenjem. S obzirom na to primljeno je nekoliko rezolucija u kojima osu uju propalog kralja i istovremeno izražavaju puno poverenje AVNOJ-u.

Moramo da konstatujemo da je rad na kulturnom polju sasvim zamro. Održan je samo jedan miting koji je jako dobro ispao i bio tako e dobro pose en. Kulturnih ve eri je bilo u to vreme veoma malo, zidnih novina u poslednjoj sedmici nije bilo, a pre akcije imala' je svaka eta svoje zidne novine. Za literaturu postoji prili no interesovanje. Suvišnu literaturu, koja je ve prora ena, dajemo civilnom stanovništvu, koje je na tom terenu dobiva jako malo.

Odnosi sa štabovima bataljona, kao i u etama, prili no su dobri. Prime en je tako e prili an broj slabosti, me u kojima je jedna o najzna ajnijih suviše velika familijarnost. Odnosi prema štabu brigade su dobri, radi se sporazumno i planski.

Sto se ti e obu e, nedostaje nam u brigadi 40 pari cipela. U pogledu ode e i rublja stanje se prili no popravilo pristizanjem poslednje pošiljke, ali nam, uprkos tome, još prili no nedostaju.

Ishrana je u poslednje vreme bila dosta slaba. Prvo zbog slabog terena a drugo što se zbog borbi nije mogla poslati ve a jedinica u Vipavu. I ova stvar je bila rešena, poslali smo jedan bataljon da nabavi hranu u Vipavi.¹⁵

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V. d. političkog komesara:
Tomši Alojz
L. Tomši

V. d. komandanta, kapetan:
Horvat Samoel

¹⁴ Vidi napomenu br. 13 uz dok. br. 31.

¹⁵ Verovatno je to bio 1. bataljon. On je trebalo da krene u Vipavu uve e 25 januara 1945, s tim da se vrati slede eg dana. Vidi depešu br. 47 od 25. januara 1945. u knjizi depeša 31. NOU divizije, primljenu od 3. slovena ke NOU brigade »Ivan Gradnik« (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 276/IV).

br. 78

**PISMO POLITI KOG KOMESARA 42. VAZDUHOPLOVNE
JURIŠNE DIVIZIJE NOVJ OD 28. JANUARA 1945. POLI-
TI KIM KOMESARIMA POTCINJENIH PUKOVA O POLI-
TI KOM RADU U JEDINICAMA¹**

POLITI KIM KOMESARIMA 421, 422 I 423 VAZDUHOPLOV-
NOG PUKA NOVJ

Dragi drugovi,

Obzirom na različitost političkog nivoa drugova, a na potrebu brzog izgradivanja naših vazduhoplovnih jedinica, mi moramo konkretno pristupiti pitanjima koja su najosnovnija u stvaranju opšteg plana političkog rada. Politički rad u našoj diviziji ima dosta svojih specifičnosti. Promene koje su se desile u poslednje vreme u celoj našoj vojsci, a koje se u glavnom karakterišu naglim prilivom novoga ljudstva u jedinice, ocrtavaju se kod nas tim više što su vazduhoplovne jedinice po svome sastavu drukčije nego pešadijske i artiljerijske. Dalje, politički komesari po našim eskadrilama i pukovima nemaju iskustva u radu sa ovako organizovanim jedinicama, nego su pre kratkog vremena došli iz pešadiskih brigada u kojima je plan političkog rada izgledao drukčije i gde su postojale ustaljene forme od ranije. Imaju i pri tom u vidu činjenicu da u vazduhoplovstvu postoji najveći deo ljudstva koje nije dobrovoljno prišlo redovima NOV nego obuhvaćeno mobilizacijom, — glavni problemi su se ve odmah pokazali. Ima mnogo drugova u našoj diviziji koji ne znaju jasno šta je to na pr. AVNOJ, kojima nije ubedljivo objašnjena izdajnička uloga etnika, koji takođe ne gledaju pravilno oslobodilačku ulogu Crvene armije itd.

Na osnovu toga mi bismo morali pre svega konstatovati nekoliko glavnih činilaca, koji uslovljavaju glavne smernice političkog rada kod nas.

1. — Politički rad mora pomoći da se u najkraćem vremenskom roku naša divizija vojnički organizuje, organizaciono sredi i izgradi u svakom pogledu, kako bi naš Vrhovni štab mogao s njom računati kao sa jedinicom koja može uspešno izvršavati ratne zadatke.² Naši

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 30—1/8, k. 1466 I.

² Izme u vrhovnog komandanta NOV i POJ maršala Josipa Broza Tita i komandanta 3. ukrajinskog fronta Crvene armije maršala Fjodora Ivanoviča Tolbuhina 16. oktobra 1944. u Beloj Crkvi zaključeno je sporazum o ustupanju 10. jurišne vazduhoplovne divizije i 236. lovačke vazduhoplovne divizije Crvene armije radi dejstvovanja isključivo za potrebe

borci nikada ne e biti disciplinovani ako im se politi ki ne objasni potreba svesne discipline kao jednog od osnovnih elemenata vrstine i udarnosti moderne regularne vojske. Naši piloti ne e dati sve od sebe u borbi protiv neprijatelja ako im politi ki ne bude objašnjeno šta su veliki ciljevi koje naši narodi ho e po svaku cenu da postignu i za što je proliveno toliko krvi kroz zadnje tri i po godine. Naši mehani ari, meteorolozi, oružari, vazdušni strelci i dr. ne e uložiti maksimum truda da bi na kratkim kursevima što pre postali majstori u svome zvanju ako im se politi ki ne prošire vidici i ako ne znaju koliko je ratni i stahanovski tempo rada doprineo Crvenoj armiji u postizanju velikih pobjeda. Ukratko, mi moramo politiki radom izvršiti sve pripreme da se naša divizija izgradi u potpuno sre enu operativnu jedinicu iji e stepen borbenosti biti ravan starim slavnim brigadama, pobjednicima sa Sutjeske, iz teških bitaka kroz Crnu Goru, Bosnu itd. U isto vreme svaki borac i rukovodilac u diviziji morao bi se do krajnosti ose ati odgovornim za dodeljenu mu dužnost i sve svoje zadatke izvršavati onako kako to rade drugovi crvenoarmejski.

2. — U našoj diviziji postoji veliki broj omladinaca koji su puni borbenosti, poleta i volje da postanu dobri vojnici naše narodno-oslobodila ke vojske. Oni su se sa oduševljenjem javljali u vazduhoplovstvo i njihovo bi raspoloženje trebalo tako kanalisati, da se uz pravilan politi ki rad od njih stvore dobri borci, koji e se juna ki boriti, znaju i zašto to ine. Njih ne sputavaju politi ke predrasude i nisu podlegli neprijateljskoj propagandi, koja ih je za vreme okupacije bezuspešno pokušavala zatrovati i stvoriti od njih izdajnike svojih naroda. No, u isto vreme ti omladinci nisu

NOVJ i po nare enju Vrhovnog štaba NOV i POJ. Tom prilikom je ugovoreno da se formiraju i jugoslovenske vazduhoplovne jedinice (eskadrile, pukovi i divizije), koje treba što pre osposobiti za borbena dejstva. Štabovi i ostali starešinski kadar vazduhoplovnih jedinica Crvene armije, kao i tehni ki kadar, bili su instruktori u jugoslovenskim vazduhoplovnim štabovima i jedinicama tada formiranim — 11. vazduhoplovnoj diviziji i 42. jurišnoj vazduhoplovnoj diviziji NOVJ. Krajem decembra 1944, i po etkom januara 1945, na osnovu dogovora izme u naših vojnih vlasti i predstavnika Crvene armije, avioni, naoružanje i tehni ka oprema 10. jurišne vazduhoplovne divizije Crvene armije predati su 42. jurišnoj vazduhoplovnoj diviziji NOVJ, a ve u drugoj polovini januara dolazi i do prvih borbenih dejstava ove divizije. (Opširnije o tome vidi X tom, knj. 1, dok. br. 181, 204, 220, 230, 239 i 294; Arhiv VII, reg. br. 4/4, k. 1450 i reg. br. 39/3 i 45/3, k. 1454).

imali prilike ni da upoznaju stavove narodno-oslobodila kog pokreta ni da im naš politički materijal dolazi do ruke. Zato se njima mora pokloniti puna pažnja, a pravilnim radom od njih se može za kratko vreme stvoriti dobar kadar narodnih boraca. Tako e, ako se u borbi i na u enju pokažu dobro, od njih e se mo i izgra ivati i naši budu i rukovodioci.

- 3.— Kod nas ima izvestan broj (iako mali) i partizana, boraca iz pešadiskih jedinica, koji su dobrovoljno prišli našoj vojsci pre više meseci pa ak i pre godinu ili više dana, i za to vreme prošli kroz borbe. Tim drugovima koji su privikli na iskreno drugarstvo koje vlada u partizanskim brigadama, a provereni su kroz borbe, moramo dati temeljitu političku naobrazbu i kao rezultat toga ima emo vrlo dobre vojne i političke rukovodioce, a tako e i dobre uvare tekovina naše borbe posle rata. Takvim drugovima mo i e se docnije mirno poveravati vlast u ruke jer e je oni najbolje znati ceniti i u vrš ivati. Kod primanja novih, mobilisanih boraca oni e svojim radom i držanjem ste i pun autoritet i biti primer na koji se svaki pošten ovek ugleda, a time e se sa uvati tradicionalan ugled partizana koji je ste en kroz velike borbe, teško e i pobeđe.
- 4.— Svi politkomesari moraju strogo voditi brigu o prevaspitavanju ljudi sa izvesnim političkim stavovima iz vremena predratne Jugoslavije. Ima u našoj diviziji i takvih drugova koji su u estvovali u političkom životu ranije, kao pripadnici ili pristalice raznih političkih partija (demokratske, radikalne, zemljoradničke i dr.), oni se umeju udubljavati u politička pitanja, no oni moraju imati pomo naših politkomesara koji e znati pravilno pri i svakom pitanju i pomo i im u objašnjenjima. Politički komesari treba da imaju na umu da se ne može uopšte a naročito u radu sa takvim drugovima dozvoliti nikakva površnost ili fraziranje, nego jedino pametno tumačenje političke situacije na osnovu linije narodno-oslobodilačke borbe, oslobođaju i ih pogrešnih shvatanja od ranije. Takvim drugovima ni dan danas nije jasna izdajnička uloga na pr. Ma eka i njegove klike, ili izdajničke grupe me u jugoslovenskom emigracijom u Londonu. Organizovane diskusije koje e voditi komesari, pošto su prethodno upoznali pitanje koje se objašnjava, dati e dobre rezultate jedino u tom slučaju ako komesari

budu u svojim izlaganjima i argumentaciji jasni i precizni. Svako razmetanje re ima ili pak sklanjanje od odgovora doneli bi suprotne rezultate.

5. — Mehani ari i ostali radnici, pripadnici klase koja je preko svoje Komunisti ke partije Jugoslavije nosila barjak narodno-oslobodila ke borbe i najviše dopri-nela u izvojevanju pobeđe, moraju imati u jednom pravilnom i stalnom politi kom vaspitanju mogu nost da se tako e dobro naoružaju politi kim znanjem. Njih je okupacija od strane nema kih fašista vrlo teško pogodila, jer su fašisti zakleti neprijatelji prava radni ke klase. S druge strane, u dodiru sa crveno-armejcima oni imaju mogu nost da se uspoznaju sa velikom bratskom Sovjetskom Rusijom, zemljom zadovoljnih radnika i seljaka. Prema tome, oni su prirodno vezani za našu borbu koja e sem pune slobode obezbediti u federativnoj Jugoslaviji i pravo svako-me oveku da osigura svoju sre nu budu nost.

II

Kada smo konstatovali glavne injenice koje uslovljavaju politi ki rad u našoj diviziji, najbolje e biti ako se kao osnov bude tuma ila problematika narodno-oslobodila ke borbe. U predavanjima koja e politi ki komesari održavati, treba obuhvatiti razvoj, ciljeve i tekovine naše borbe, uz stalno pra enje razvoja politi ke situacije u zemlji i u ostalim evropskim državama.

Razvoj narodno-oslobodila ke borbe može se dobro prikazati u tri dela, i to:

- a) Period od po etka imperijalisti kog porobljavanja evropskih naroda od strane nema kog fašizma, pa preko doga aja u našoj zemlji za vreme sklapanja »pakta« od strane vlade Cvetkovi — Ma ek, kroz narodne manifestacije 27 marta 1941 god., aprilsku izdaju i propast jugoslovenske vojske, — do po etka stvaranja partizanskih odreda, borbe 1941 godine, odstupanje partizana iz Srbije pod prvom velikom nema kom ofanzivom i najzad stvaranje prvih brigada, jedinica narodno-oslobodila ke vojske. Materijal kojim se može služiti na i e se u raznim publikacijama Vrhovnog štaba, Komunisti ke partije Jugoslavije i brošurici druga Tita »Borba naroda porobljene Jugoslavije«.
- b) Period od stvaranja Prve i Druge proleterske brigade, pa kroz sve daljne neprijateljske ofanzive, borbe u

svim krajevima naše zemlje, — do kona nog susreta NOVJ sa Crvenom armijom u bitci za Beograd.

- c) NOVJ u sadejstvu s Crvenom armijom u pobedonosnom pohodu za oslobodjenje svih pokrajina Jugoslavije i u maršu na Berlin. Frontalni na in ratovanja, upotreba svih rodova oružja, stvaranje naše artiljerije, avijacije, motorizovanih jedinica itd. Paralelno s tim treba prikazati kako se je stvarala i naša narodna vlast, njen razvitak i rezultati. Naro ito se osvrnuti na I i II zasedanje AVNOJ-a i stvaranje Nacionalnog komiteta. Tako e podvu i jasno ulogu narodnih izdajnika kroz itavo vreme i to kako onih u zemlji (Nedi , Paveli , Rupnik, Mihajlovi , Ma ek) tako i onih u inostranstvu. Za ovo nam naro ito dobro mogu koristiti svi brojevi asopisa »Nova Jugoslavija«, a njih imamo. Ciljevi narodno-oslobodila kog pokreta, kao [i] tekovine, mogu se najbolje prikazati na osnovu odluka II zasedanja AVNOJ-a. Sve odluke treba temeljito i pojedina no tuma iti i u iti ih. Ne sme biti ni jednog borca koji ne bi sam znao sve odluke, pravilno ih razumeo i mogao odbraniti od neprijateljskih izopa enja. Tu e se verovatno ostaci velikosrpskog vaspitanja kod ljudi susresti sa našim jedino pravilnim postavljanjem i rešavanjem, na pr. nacionalnog pitanja, i dr.

Obavezne politike asove moramo svakodnevno održavati. »Borba«, »Politika«, »Slobodna Vojvodina« treba da se stalno itaju. Sve te listove, obzirom da smo blizu Beograda, primamo prili no redovno. Prema tome, ako budemo organizovali itanje, mo i e se stalno pratiti razvoj politike situacije kod nas kao i u svetu. Na demonstracijama naroda protiv Petra II u Novom Sadu, 14 januara ove godine, u estvovali su i borci jednog našeg puka, jer su se slu ajno toga dana nalazili slobodni u gradu (na poseti izložbe dokumenata o zverstvima okupatora). To je znak da naše borce interesuju politiki dogaji i da oni žele da aktivno u estvuju u narodnim manifestacijama. Dakle, mi moramo pomo i da se njihovo interesovanje pretvori u sistematsko uenje linije naše borbe, bratstva i jedinstva naših naroda, itd. Ako to ne budemo inili, oni e me usobno sami diskutovati i možda e dolaziti do pogrešnih zaključaka.

No, obavezni politiki asovi u vreme raznih strukturnih vazduhoplovnih kurseva koje mi održavamo, ne smeju otrgnuti svakoga dana mnogo vremena od nastave. Prema tome dovoljno je ako se svaki dan radi u elom puku politiki (na asu) samo po jedan sat. Ali, zato se mogu u vremenu posle vere (kod se

•svi borci odmaraju) organizovati diskusije ili čitanje materijala po spavaonicama i trpezarijama, u isto vreme kad se obi no radi na kulturno-prosvetnom polju) pišu članci za zidne novine, vežbaju horske pesme i recitacije itd.). Tako e stalno treba da borci i rukovodioci sami pojedina no čitaju poneku od brošura koje je izdala »Nova Jugoslavija«, Propagandno odeljenje Vrhovnog štaba, knjižara »Kultura«, »Borba« i dr. Po štabovima ili me u oficirima treba brižljivo pripremiti predavanja i diskusije pa ih redovno održavati. U vremenu me u sastancima treba svaki naš rukovodilac da sam čita po neku od brošura. Tako e na kontrolnim konferencijama treba po nekad organizovati takve diskusije po kojima e se videti koliko ko još treba da nauči, zatim ko pokazuje naročito uspeha u učenju. Trebalo bi, ukratko, da svaki naš borac a naročito rukovodioci koji su tek posle oslobođenja Beograda došli u našu vojsku, u najkraćem roku prouče dobro liniju narodno-oslobodilačke borbe i pročitaju sve izdate časopise i brošure (koje imamo) a tako e i da stalno prate pisanje dnevne štampe.

III

Najzad evo nekoliko pitanja koja e svi naši politički komesari razraditi i proučiti, jer se odnose na njihovo vlastito osposobljavanje, a to je najvažniji uslov da ispunimo navedene zadatke u opštem planu političkog rada u našoj diviziji.

1. — Uloga politkomesara u današnjoj borbi.
2. — Ko može biti politički komesar NOVJ?
3. — Kakav mora biti politički komesar NOVJ?
4. — Politički komesar tumači i uvar linije narodno-oslobodilačke borbe.
5. — Politički komesar tumači i uvar linije bratstva slovenskih naroda.
6. — Politički komesar tumači i uvar linije pobedonosnog sovjetsko-anglo-američkog saveza.
7. — Politički komesar najdosledniji borac za istinsku slobodu i ravnopravnost naših naroda.
8. — Politički komesar politički ko-prosvetni učitelj i kulturni radnik.
9. — Politički komesar najbolji drug i starešina.
10. — Politički komesar tvorac i nosilac borbenog morala i discipline, kao i masovnog junaštva kojim se odlikuje naša vojska.
11. — Politički komesar vazduhoplovne jedinice i član operativnog štaba i poznavalac borbenih zadataka

koji stoje pred jedinicom, kao i takti ke upotrebe avijacije.

12. — Politi ki komesar najve a garancija za solidnu izgradnju i unutarnju sre enost naših novih vazduhoplovnih eskadrila i pukova, koji se tek stvaraju.
13. — Politi ki komesar najvredniji radnik u prenošenju korisnih iskustava u borbenom i organizacionom pogledu iz Crvene armije u naše vazduhoplovstvo.

Na osnovu ovog opšteg plana, politiki komesari pukova e u skladu sa stvarnim prilikama stanja i rada po svojim jedinicama, napraviti odmah plan politiki kog rada za slede ih 15 dana, i poslati ga na uvid štabu divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

28. januara 1945.   S drugarskim pozdravom
politkomesar 42. vazd. divizije NOV Jugosl.
LJ.^S Mom ilovi

BR. 79

IZVEŠTAJ POMO NIKA POLITI KOG KOMESARA 1. UDARNE BRIGADE »BRACA RADI « OD 28. JANUARA 1945. DIVIZIJSKOM KOMITETU 32. NO DIVIZIJE O VOJNO-POLITICKOM STANJU U BRIGADI I O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE¹

**POMO NIK POLITKOMESARA
UDARNE BRIGADE »BRACE RADI «
28.1. 1945. g.**

Predmet: Izvještaj za mjesec sije anj 1945.,
dostavlja se

DIVIZIJSKOM KOMITETU K.P.H. XXXII. DIVIZIJE NOVJ.

Dragi drugovi!

Ovaj mjesec naša brigada vodila je borbe na sektoru Virovitica — Grubišno Polje,² sa zadatkom odbrane mostobrana Virovitica — Bar . Kroz to vrijeme imala je osam ve ih borbi i nekoliko manjih. Na tom sektoru narod je u ve ini obuhva en u J.N.O.F. i voli našu vojsku. To se vidjelo na svakom koraku, naro ito onda kada se vojska povukla, gotovo itava sela bježala su pred neprijateljem i povla ila se zajedno sa vojskom. Borci, kao i rukovodioci, na taj na in više su se približili narodu, sa njime razgovarali, kovali vrsto jedinstvo i bratstvo srpskog i hrvatskog naroda, jer su u tim krajevima pretežno Srbi. Rukovodioci su dolazili u dodir sa pojedinim funkcionerima J.N.O.F., N.O.O. i partijskih organizacija, te se sa njima posavjetovali o momentalnim problemima u selima i potrebama naše vojske.

POLITI KO STANJE:

Borci, a i ve i dio rukovodioca, slabo su upu eni u političke doga aje i momente u svijetu, pa i u našoj zemlji. Rad naših političkih i vojnih rukovodioca bio je u jedinici vrlo težak. Stalni pokreti, položaji, borbe, i na snijegu i mrazu, i gubljenje samog političkog i vojnog kadra, otežavali su jedan aktivniji planski rad. Neki od boraca, zbog malog brojnog stanja, pošto

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 48/683—685.

* Odnosi se na borbe jedinica 10. korpusa i 40. NOU divizije u januaru 1945. protiv jedinica 1. i 2. koza ke konji ke divizije, domobranske 1. pešadijske divizije i nekih drugih neprijateljskih snaga (opširnije o tim borbama vidi V tom, knj. 37, dok. br. 2, 11, 13, 18, 27, 56, 60, 63, 95 i 130).

ete broje oko 15—16 ljudi, morali su biti stalno u patroli, a drugi na položaju, iscrpljeni, neispavani, umorni od gaženja snijega, znali su esto spavati na snijegu, slabo obu eni, promrzli, zamoreni, što se vidjelo i kod rukovodioca, bili su nezainteresovani za političke probleme u svijetu i kod nas. Citale su se radio vijesti, najviše interesovalo ih je napredovanje Crvene armije, borbe u Budimpešti, a kasnije, pobjedonosni marš prema Berlinu. Naši politički rukovodioci shvatili su ozbiljnost upornosti pri odbrani mostobrana ali tu svoju ozbiljnost nisu pravilno uskladili, uvjeravanjem i svojim političkim radom, podizanjem morala kod boraca, nego su postali kruti vojnici, naređivali i određivali, pištoljima tjerali na položaj. Bilo je slučajeva, da su čak psovali i grozili se borcima. Na taj način politički komesari ustvari postali su pomoćnici komandanata i komandira i neshvaćanjem svoje dužnosti onemogućavali razvitak i rad naših vojnih rukovodioca. Umjesto da u takovim momentima budu oni ljudi kojima se borci obraćali sa svojim poteškoćama, kao svojoj majci, i da bude onaj taj koji je im u takovim slučajevima i momentima znati uliti puno povjerenja i morala za daljnje poteškoće, koje još predstoje pred njima. Bilo je takovih primjera, da su se borci obraćali našim komesarima i to onim komesarima koji [su] baš na taj način znali rješavati takove probleme. U posljednjih nekoliko dana vodimo manje borbe, imademo manje pokreta, tako da smo iskoristili to vrijeme u sastanke, pa i etne i bataljonske konferencije, na kojima se govorilo o kralju Petru, o novoj vladi, te sporazumu Tito-Subašić, o amnestiji, koju je Pavelić ponovno izdao, o situaciji u svijetu i kod nas. Opazilo se, da borci interesiraju sve te stvari, jer su, pitaju i novine, sa nepovjerenjem pojedinci stavljali pitanja o kralju i o njegovom povratku. Borci su postavljali pitanja o stanju u zemlji i van zemlje. Tako je, na primjer, jedan borac pitao: »Zašto to, da se Engleska vojska borila protiv partizana u Grčkoj, a Englezi su naši saveznici?« Dragi jedan borac pitao je: »Zašto je Mađarska naš protivnik i narodni neprijatelj, a ne bori se s oružjem protiv nas?« Takova i njima slična pitanja iskrsavala su na bataljonskoj konferenciji, na kojima se o tim stvarima živo diskutovalo, tako da su pojedini borci odgovarali borcu na pojedina pitanja, a na kraju je komesar brigade sam obrazložio ona pitanja koja su bila postavljena. Borci željno očekuju svakog dana radio vijesti, naročito u ono vrijeme kada su Rusi poduzeli veliku ofanzivu u Poljskoj, te vlada mišljenje, da bude Crvena armija prije u Berlinu nego mi u Zagrebu. U samoj jedinici imade pak slučajeva pojave špekulacije, a i uvjerenje glava, kako su, na primjer, tokom ovih borbi trojica sami sebe ranili. Ista trojica ranije su surađivala sa ustašama i Belom gardom i bili su eni na tri girodine] robije, i kao takovi poslani u našu jedinicu. Imade jedan

slu aj, da jedan novomobiliziran nije htio Titovku ni odjelo, opravdaju i time, da mu je u šeširu,⁵ dok se u samim borbama pokazao plašljiv i postoji vjerojatno a, da bi se ak predao neprijatelju. Takovih pojava nema više, ali prema takovim koji nose šešire i koji dolaze iz robije poduzeli smo najve u pažnju, a istovremeno zadužili pojedine drugove, da sa njima više politiki rade.

Borbenost boraca jeste u ovim borbama pokazala se da su odlučni, da se odupru i da tuku neprijatelja, pa bio on ustaša ili četnik, kada se zauzme položaj, bez naređenja komandnog osoblja borci se sa svojih položaja ne povlače. Bilo je slučajeva da se pojedina četa pa i bataljon, pod pritiskom neprijatelja, povukao iako nisu dobili za to naređenje od strane štaba brigade. Takovi slučajevi redovito pojavljuju se onda, kada bataljon nije imao sa Štabom brigade telefonske veze i to onda, kada su pojedini bataljoni bili na predstražarskim mjestima ili udaljeni sa glavnine. Citava brigada, kada je na okupu, njen je borbeni moral na visini. To se je vidjelo u borbama u Kalinovcu, Spišićima, Bukovici i drugdje. Samo ukopavanje na položaju vrši se po svim pravilima fortifikacije, jer su borci shvatili važnost ukopavanja u frontalnim borbama. Još imade tu i tamo kod pojedinih boraca, a i rukovodioca diskusije: »Da li ćemo se ukopati slabije ako odlazimo dalje, ili ako ostanemo, da se ukopamo po svim pravilima«. Ishrana same vojske jeste dobro organizovana i borci jedu tri puta na dan, kada su i noću i danju na položaju jedu i više puta na dan, a gdje je moguće, sakupimo i rakiju. Sama hrana prilično je jednolična, jer nema povrća. Bila je neko vrijeme nestašica soli, a sam kruh dolazi nam na položaj promrznut i dosta ga je malo.

Samo zdravlje boraca prilično je dobro. Imade više slučajeva prehlade, ali slučaj zaraznih bolesti nije se pojavio. Jedinica se dva puta ovaj mjesec šurila. Borci i rukovodioci, svi su se ošišali do gola i sprovedeno je brijanje dlaka na svim djelovima tijela, radi eventualne pojave pjegavog tifusa. Šišanje i brijanje sprovedeno je u roku od 48 sati, bez diskusije.

Tokom ovoga mjeseca naši su gubitci sljedeći:

	Poginulo:	Ranjeno:
Oficiri	1	1
Podoficira	4	29
Politravnika	1	10
Vojnika	12	76
	17	116

⁵ Verovatno je izostavljena rečenica: ugodno.

Osim tih poginuo je jedan komandant bataljona i jedan komandir ete, i u tim borbama bili su komandanti i komesari bataljona po nekoliko puta lakše ranjeni. Tako na pr. komandant II. bataljona u Špiši Bukovici bio je ranjen dva puta istog dana, te se uopšte nisu javili brigadnoj ambulanti, nego su ostali u svome bataljonu na svojoj dužnosti i tamo se lje ili.

Od dezertiranih prošlog mjeseca oko 15. Ovaj mjesec dezertiralo je i nestalo 35. Primje uje se, da od dezertiranih mnogi se vra aju nazad, i kod preslušanja izjavljuju da su bili na odmoru, jer više nisu mogli izdržati.

KULTURNO-PROSVETNI RAD:

Kulturno-prosvetni rad oživio je tek posljednjih par dana. Tako su izdane dvoje zidne novine a za brigadni list sakupljeno kroz itav mjesec oko 50 lanaka.

PARTIJSKA ORGANIZACIJA:

Partijska organizacija u našoj brigadi mnogo se izmjenila. tokom ovih borbi, tako da su sekretari elija gotovo svi novi, a i sekretari biroa. Jedan je poginuo, a jedan je ranjen, dok imade 42 novoprimitljenih i novopridošlih. Partijska organizacija još uvijek nije sposobna da kao cjelina reagira i rješava najosnovnije probleme, koji nastaju u vojsci. Naši su lanovi mladi, novi i ve ina njih ne zna kako treba da komunista rukovodi u vojsci. Sami sastanci tokom ovoga mjeseca održavali su se slabo, direktive su se sprova ale preko pojedinaca, dok posljednjih dana održane su bataljonske partijske konferencije i sastanci po bataljonskim biroima tako da je oživila organizacija, jer su drugovi dobili donekle sliku rada partijske elije u etama i njenog djelovanja kao organizacije. Batalj. biro i prili no teško rješavaju samostalno stvari, te im je potrebna stalna pomo , jer su sekretari biroa novouzdignuti u I. i II. bataljonu, a i ostali lanovi biroa isto tako su novi. Najvažnije sada u organizaciji jeste pobuditi kod njih ja u partijsku odgovornost, volju za izvršenje zadataka, u vrstiti organizaciju, teoretski je uzdignuti. Partijska organizacija tokom ovih borbi radila je na problemima koji su se pojavili u našoj jedinici i to: ukopavanje boraca po svim vojni kim pravilima, iš enje oružja, dezerterstva, potrebe discipline i nov na in ratovanja (frontalni rat).

U samim elijama bile su stalne promjene, nije se ljude zadužilo po sektorima rada.

Budu i rad: stavili smo u zadatak održavanje redovitih part. obrazovanih i radnih sastanaka, jedan puta tjedno. Raditi sa ljudima u grupicama i pojedina no i to na radnom sastanku, konkretno zadužiti svakoga po njegovom sektoru rada, politi ki sektor, vojni ki sektor, SKOJ i kult.-prosvetni rad.

Na obrazovnom sastanku, pošto su svi članovi Partije mladi, proraditi šta zna i biti član Partije i kakav treba biti član Partije.

Sa biroima raditi iz »Naprijed« br. 82: »Organizacioni rad i provjeravanje zadataka«, dok sa ostalim borcima proraditi »Borba« broj 11: »Duša naroda«, »Borba« broj 10: »Za što srda nije savez sa Engleskom i Amerikom«, »Glas« broj 14 i 15: »Jedinstvo radničkih sindikata kao moćni faktor oslobodilačke borbe.« Zatim »Odlučan odgovor jugoslavenskog naroda razbijanja ima bratstva i jedinstva«.

Izveštavamo, da smo kaznili partijskom opomenom Maltari Dragutina, politkomesara 1. i 2. i III. bataljona, radi svojevoljnog napuštanja položaja sa vodom, zatim smo kaznili Horvat Ivana, potporučnika, referenta za naoružanje brigade, strogim partijskim ukorom, radi toga što je primio 4 i pol cigarete za svakog borca (za njih 17), dok je istima dao po tri kom. a ostalo zadržao sebi.

Članova K.P. imademo 214. Na licu ih imade 115, dok je 99 u rashodu, tj. u bolnici, a i kursevima.

U toku ovog mjeseca poginulo je 5 članova K.P., a 12 u prekomandu.

SKOJ-eva organizacija u ovim borbama pretrpjela je sljedeće gubitke: 27 ranjenih i 4 poginula, dok je u prekomandu otišlo 12, isključeno 1 i nestala 3. Sam sekretar biroa, koji je bio Misić Mirko, poginuo je. Novi sekretar kojeg smo uzdignuli, tj. Pandur Franjo, jeste ranjen, tako da momentalno nema sekretara. Bataljni komiteti su novi i sam brigadni komitet SKOJ-a potpuno je novi. Svi sastanci, baš zbog gubitaka u rukovodnicima SKOJ-a i prosluženika SKOJ-ovih grupa, nisu se održavali redovito. Brigadni komitet SKOJ-a sastao se ovaj mjesec tri puta, isto tako u bataljonima komiteti sastali se po tri puta, dok se SKOJ-eva grupa na mjesec sastale po dva-tri puta. Na sastancima SKOJ-eva grupe raspravljali se problemi koji nastaju u našoj vojsci, i pomoć koju treba da pruži SKOJ-eva organizacija u rješavanju tih problema. Održani su sastanci svih SKOJ-eva u bataljonu, po jedan u svakom bataljonu.

Budući rad, koji smo postavili pred SKOJ-evu organizaciju, jeste održavanje redovitih sastanaka, proučavanje »Kakav treba da bude komсомолац« i redovno čitanje naše štampe i omasovljenje SKOJ-eva organizacije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoćnik politkomesara brigade:
Ivane Emil

BR. 80

IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODSEKA 6. BRIGADE (VOJVO ANSKE) 36. NOU DIVIZIJE OD 28. JANUARA 1945. STABU BRIGADE O POLITI KOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U JEDINICAMA¹

PROPAGANDNI OTSEK

VI.V.B.
Broj 8
28.1. 1945

STABU VI VOJVO ANSKE BRIGADE

Prema nare enju Štaba, dostavljamo vam slede i izveštaj 0 petnaestodnevnom radu:

Ovaj otsek je organizovao u svim bataljonima i prištabskim jedinicama etne i bataljonske kulturno-prosvetne odbore. Dostavio im plan rada i potrebna uputstva. Odgovorni drugovi za pojedine sekcije obišli su sve gore pomenute jedinice i dali konkretne upute za rad.

Pojedine sekcije za ovih poslednjih petnaest dana uradile su slede e:

POLITI KA SEKCIJA:

1. Održana su tri politi ka predavanja sa temom: »Rad velikosrpske reakcije od postanka Jugoslavije do kapitulacije«.

2. Održane su jedne usmene novine na ma arskom jeziku u selu Vejti² sa temama: »Razvitak narodnooslobodila ke borbe i demokratsko-federativna Jugoslavija«, »Politi ka situacija u svetu i Ma arskoj« i »Deklaracija ma arske narodne skupštine«, recitacije »Narodu« i »Na petrova koj cesti«.

KULTURNO-PROSVETNA SEKCIJA:

1. Formirana je biblioteka otseka i stvoren spisak knjiga. Bataljonske biblioteke su u formiranju. Propagandnu štampu koju smo dobili, raspodelili smo bataljonskim kulturno-prosvetnim odborima, koja se preko itala kih grupa proradila.

2. Otsek sa prištabskim jedinicama održao je dve priredbe 1 to: »Proslava dana Lenjinove smrti« i jednu priredbu za narod.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 10/4. k. 1246.

² Selo Vejta nije na eno na karti 1:100.000. Verovatno se odnosi na selo Vajska (9 km isto no od Borova).

3. Održana su dva kulturno-prosvetna predavanja sa temama: »Sta je nauka« i »Socijalne bolesti«. Analfabetski te ajevi su po eli sa radom. Svim bataljonskim kulturno-prosvetnim odborima dostavljeno je prakti no uputstvo šta treba raditi na analfabetskim te ajevima.

4. Bataljonski list nije izdat nijedan, dok su izdate dvoje zidnih novina. Dopisnik Tanjuga poslao je sedam dopisa: »Jednogodišnji istorijat VI vojv. brigade« i šest crtica iz borbi naših jedinica.

FOTO-SEKCIJA:

Snimili smo jedan film na kome su snimljeni pojedini momenti iz borbi naših jedinica.

Pošto su ove borbe izbacile iz stroja pojedine članove kulturno-prosvetnih odbora bataljona, to smo prešli na reorganizaciju i popunu. Popunu smo izvršili u I i V bataljonu.

Bataljonski kulturno-prosvetni odbori do sada nisu mogli dati nikakve vidne rezultate u radu pošto su bili stalno u borbama i na položajima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za propagandni otek,
M. Popov

BR. 81

MESECNI IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 20. KRAJŠKE UDARNE BRIGADE OD 28. JANUARA 1945. POLITI KOM KOMESARU 39. NOU DIVIZIJE O STANJU I POLITI KOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI¹

**POLITI KI KOMESAR
XX KNOU BRIGADE**

Pov. br

28.1. 1945. god.

Mjese ni politi ki izvještaj o stanju i radu od 23. XII. 1944. do 23.1. 1945. dostavlja

POLITI KOM KOMESARU XXXIX DIVIZIJE

Dostavljam ti izvještaj o stanju i radu u vremenu od 23. XII. 1944. g. do 23. I. 1945. g.

Politi ki rad u toku ovog mjeseca odvijao se uglavnom po drugoj temi,² a zbog velikih promjena u politici kojima kao i u našem uoavanju pojedinih stvari koje [je] trebalo detaljnije razraditi, radilo se van tema postavljenih po programu. Van programa obrađivana su i pitanje NOF-a³ kao i pitanje federativnog uređenja naše zemlje. O NOF-u naši borci malo su znali, a i ono što su znali nije bilo dovoljno da bi mogli da imaju jasnu sliku o toj organizaciji, da je vide onakvu kako je ona zamišljena i šta ona predstavlja. O federativnom uređenju naše zemlje kao o problemu koji je danas najaktuelniji morali smo takođe da se pozabavimo, jer je ono bilo borcima nejasno. Pored te dve teme van političkog programa radeno je i na tome da se niži politički rukovodioci osposobe u izlaganju političke situacije kao i u pravilnom donošenju zaključaka o novonastalim političkim događajima na zajedničkim sastancima sa političkim komesarima bataljona.

Radne etne konferencije pokazale su da borci postavljaju mnogostrana pitanja traže i odgovore na njih, ali da u tim pitanjima ima mnogo puta stvari koje oni obzirom na politički rad ne bi trebali postavljati, jer su ta pitanja na široko objašnjena baš u materijalu koji se obrađuje, pa ili ih oni nisu shvatili, ili

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 8—1/8, k. 1267.

² Redakcija nije pronašla političkih tema.

* Narodnooslobodilačkog fronta.

ih politički rukovodioci ne objašnjavaju dovoljno kada se ona na političkim konferencijama ponovo postavljaju. Mnoga od tih pitanja, kao na primjer pitanje UNRE⁴, potpuno su objašnjena političkim rukovodiocima, ali ih izgleda oni nisu pravilno prenosili na borbe.

Partijsko-politički i kulturno-prosvjetni rad išli su u raskorak do sada, tako da se nije uskladilo sve troje u jednu svrhu, nego je mnogo puta politički rad obrađivao jednu temu u kojoj bi kulturno-prosvjetnim radom mogla da se pruži pomoć, ali to nije učinjeno. Kulturno-prosvjetni rad kao takav nije pružao nikakvu pomoć političkom radu i skoro u svim slučajevima svodio se na davanje priredbi i komadi su uvećani slušajući bez nekog političkog efekta kao pomoć političkoj temi koja se u tome momentu u toj jedinici razrađuje.

Dosadašnji izvještaji političkih komesara bataljona nisu odgovarali, a ovoga su mjeseca naročito šturi tako da iz njih ne mogu da prikažu pravo stanje rada u brigadi, sem bataljona koje sam lično obilazio. Kod njih se osjeća neki šablon u podnošenju izvještaja, bez živoga gledanja na političke probleme, koje oni ne iznose u izvještaju, što znači da ih i ne uočavaju.

Odjek novih političkih događaja i odraz njihov na naše borbe u brigadi dostiže i u idućem izvještaju, kao i šta je učinjeno po komemoraciji Lenjinove smrti.

POLITIČKI PROBLEMI

Ljudstvo naše brigade, sastavljeno iz raznih nacionalnosti a i iz raznih jedinica, postaje novi problem koga mora da rešimo. Do sada smo kao problem postavljali pitanje domobrana, ali se je to pitanje već kristalizovalo i danas se ono ne postavlja više u onoj formi kao ranije jer su ljudi već donekle provjereni, ali se utoliko pitanje novomobilisanih danas postavlja pred nas kao problem. Ne poznavaju i ciljeve naše borbe kao niti liniju bratstva oni čine ogromne greške, koje mi uočavamo ali i mnogo puta ne stignemo da ih na vreme ispravimo, tako da one postanu fatalne (slučaj u selu Buljuku⁵ gdje je učinjena pljačka od strane jednog novomobilisanog a da se nije na vreme opazila). etnički duh toga borca, izgrađen za vreme dok je bio sa njima, došao je do izražaja u ovom slučaju gdje je pozvao civilno stanovništvo da ide sa njim u pljačku toga muslimanskog sela, a da mu se pol. delegat nije suprotstavio niti pokušao da ga spreči u tome dokaz je da naši niži politički rukovodioci ne misle politički a s

⁴ United Nations Relief and Rehabilitation Administration (Uprava Ujedinjenih nacija za pomoć i obnovu).

⁵ To selo nije nađeno na geografskoj karti 1:100.000.

druge strane da je ljudstvo koje nam dolazi iz okoline Klju — Mrkonji — novi problem koga moramo da resimo.

U I bataljonu, koji je bio daleko od nas, desili su se tako e izgredi po pitanju plja ke. Taj je bataljon bio sam bez naše kontrole duže vremena i pošto mu je ostavljeno da sam radi po pitanju svoga snabdjevanja, a i mi smo mu postavljali zadatke da nam nabavlja neke stvari, po eo je da ini ogromne greške po tom pitanju tako da smo morali da se zainteresujemo za to i da uložimo sve da bi se te greške otklonile. Smjenom njegovom sa toga terena nismo postigli mnogo ali smo ipak postigli to da nam on bude bliže i da, ukoliko bi se to ponovo pojavilo, brzo rešavamo i ispravljamo. Sa II bataljonom, koji je otišao na njihovo mjesto, porazgovarali smo o tome tako da se ne bi isto ponovilo i kod njih.

U prošleme izvještaju⁶ naglasio sam da smo preduzeli sve da bi vojne rukovodioce angažovali i za politiki rad ali to do danas nismo uspjeli. Ne samo da nismo uspjeli da ih pokrenemo za taj rad nego se pred nas postavlja novi problem a to je rad vojnih i politiki rukovodioca u svojoj najbližoj okolini, gde oni malo dejstvuju i gde nema nikakvog rada baš sa onima koji su najbliži i koji bi trebali da se u najskorije vreme izgrade u rukovodioce. Isto tako vojni ki rad nema neke širine, nego se u svim slu ajevima svodi na neko upoznavanje sa oružjem, što danas nije dovoljno i ispuštaju se sve one stvari koje bi trebale da se rade sa borcima a koje su postavljene u programu rada, tako da sada moramo i to pitanje da rešimo i da se vojni rukovodioci založe za jedan širi vojni ki rad, onakav kakav je po uputstvima i direktivama dobiven.

U poslednje vreme na konkretnim slu ajevima provjeravali smo odgovornost rukovodilaca pa se ustanovilo da i pored našeg zalaganja i ukazivanja ona nije dovoljna. U akciji na neprijateljsko uporište ekrk⁷ pokazalo se da vojni rukovodioci nisu osjetili svu odgovornost za postavljeni im zadatak te je zbog toga do nemilog slu aja došlo gdje su izranjavljani naši borci od našega oružja, to toliko o odgovornosti u akciji. Hteo bih ovde da spomenem i o neodgovornosti po raznim pitanjima administrativne prirode, na koja im mi ukazujemo ali za sada bez ikakvog uspjeha, tako da emo morati da prona emo na in kako da tu

⁸ Redakcija nije mogla da prona e taj izveštaj.

⁷ Na podru ju s. Dobrljina, a naro ito kod utvr enja ekrka (žirane železnice), od oktobra 1944, jedinice 20. krajiške NOU brigade esto su se borile protiv delova samostalnog 7. lova kog i 8. ustaško-domobranskog djelatnog zdruga i delova 1. koza ke konji ke divizije (opširnije o tim borbama vidi IV tom, knj. 30, dok. br. 81 i 129, knj. 31, dok. 104 i 109 i Arhiv VII, reg. br. 10—1, k. 1282).

stvar riješimo, odnosno kako da kod naših rukovodioca stvorimo osje anje odgovornosti za postavljene im zadatke.

Problem dezertstva još uvijek postoji, samo ne više onakav kakvog sam naveo u prošlom izvještaju a razlog tomu je taj što [smo] ozboljno prišli riješavanju toga problema, što smo vojnim i političkim rukovodiocima kao obavezno postavili upoznavanje ljudstva i liječenje svega što se kod takovih moglo osjetiti kao negativno.

Pitanje kadra vojnog i političkog za sada je riješeno, ali još uvijek postoje neki drugovi kod nas u brigadi koje mi pokušavamo izvesti na pravi put, a ukoliko nam to ne bi uspjelo bi smo prisiljeni da vršimo smjenu o kojoj ćemo vas blagovremeno izvjestiti.

Pitanje takmičenja⁸ u brigadi koje smo postavili kao najprvi i najaktuelniji problem nije se pravilno shvatilo. Mi nismo formirali komisije koje bi beležile uspjehe u takmičenju, nego smo se zadovoljili time da štabovi bataljona odnosno komande eta budu ujedno i komisije, što se pokazalo kao nepravilno i nepraktično, a s druge strane nismo postigli širinu takmičenja, t.j. na nekim poljima postignuti su zavidni rezultati, dok su druga polja rada ostala van takmičenja, tako da rezultati ovog tromjesečnog takmičenja ne mogu biti na zavidnoj visini.

KULTURNO-PROSVJETNI RAD

Kulturno-prosvjetni rad po etama nastavlja se vrlo živo. ete su se osposobile za davanje priredbi uz uče svojih horova koji su organizovani i osposobljeni, pišu se lanci za zidne novine i brigadni list, ali sve to sa velikim nedostacima. Kao što sam napred naveo, kulturno-prosvjetni rad u vidu priredbi svodio se je na davanje raznih skečeva koji nisu imali nikakvog političkog efekta niti su svojim prikazivanjem pomogli političkom radu, nego se je sve to svodilo na šaljivi program za uveljavljavanje boraca. Horovi po etama i bataljonima, u kojima ima vrlo dobrih glasova, nisu težili za učećenjem naših borbenih pjesama, nego su se zadovoljavali sa običnim arijama koje idu sve na jedan kalup. U toku prošloga mjeseca i pored svih ovih nedostataka koje sam gore naveo održan je niz kulturnih priredaba i večeri, a jedna od najboljih, koju je dao III bataljon,

⁸ Prvo tromesečno udarni ko takmičenje u jedinicama 5. udarnog korpusa NOVJ organizovano je povodom proslave godišnjice formiranja ovoga korpusa, održane 10. maja 1944. Takmičenje je raspisano u aprilu. Odatad se svaka tri meseca organizuje novo takmičenje. Treće takmičenje, o kome piše u dokumentu, bilo je od 1. novembra 1944. do 31. januara 1945 (vidi IV tom, knj. 25, dok. br. 109; dok. br. 114 ove knjige i Arhiv VII, reg. br. 3—6, k. 1272).

bila je u Podgradcima, koja je bila na zavidnoj visini (u tom bataljonu kulturni rad pošao je drugim putem nego u ostalim bataljonima). Analfabetski te ajevi rade i ogromna ve ina novomobilisanih boraca nau ila ie da ita i piše, ali takore i svi novi koji nam do u su nepismeni, tako da se broj nepismenih ne smanjuje nego naprotiv pove ava, sto pred naše analfabetske te ajeve se postavlja kao problem bržeg rešavanja toga pitanja. Do sada se nije planski radilo na u enju nepismenih, što smo sada pristupili jednom planskom u enju dijele i sve nepismene na razrede. Taj se sistem pokazao kao mnogo bolji, jer od onog koji nau i da ita i piše stvaramo ovjeka koji to svoje znanje steeno u vojsci i usavršava.

12. ov. mj. izdali smo drugi broj »Kozarskog Udarnika«, koji se u mnogome razlikuje od prvoga broja jer je potpuniji, ali još uvijek sa mnogo nedostataka. Poslali smo ga i propagandnom ostsjeku V Korpusa kao i uredništvima »Oslobo enja« i »Glasa« sa molbom da nas izvjestete o svim nedostacima u njemu sa kriti kim osvrtom, tako da emo u III-em broju te nedostatake ispraviti.

SANITET

Akcija za suzbijanje pegavog tifusa, koga na ovome sektoru gdje se brigada nalazi ima dosta, uspjela je. Za sada se pojavilo samo nekoliko pojedina nih slu ajeva koji su lokalizovani.

Sanitetsko osoblje u našoj brigadi i pored sveg našeg nastojanja nije do sada zadovoljilo postavljenim zadatcima. Referenti bataljona, nedovoljno iskusni, nemaju organizatorskih sposobnosti i zbog toga rad u veliko rami je. Savjetovanje sa sanitetskim osobljem imalo je rezultata, ali još uvijek ne toliko da bi za naš sanitet mogli da kažemo da pravilno funkcioniše.

Pojava veneri nih bolesti još uvijek je problem koga ne možemo tako lako da riješimo zato što te bolesti ima i u pozadini.

Naši rukovodioci vrlo se oportuno ponašaju baš prema tome pitanju. Tako na primjer štab II bataljona bez znanja štaba brigade i referenta saniteta šalje jednog borca svojoj ku i na Gradiški sektor da bi se tamo izle io od gonjenje, a sve to motive više time da se na tome sektoru preko veze mogu dobiti lijekovi za uspješno lije enje te bolesti. Sve ovo ine oni ako im je nekoliko puta ukazivano na štetnost takovih postupaka i na važnost pravilnog lije enja obolelih drugova.

⁹ Izlazio kao list 20. krajiške NOU brigade.

Brigadno kupatilo radi, a pri samom kupatilu stvoren je karantin za drugove obolele od eše, koji se tako e tamo lije e.

ISHRANA

U prošlom izvještaju naveo sam da se ishrana poboljšala kako u ljudskoj tako i u sto noj hrani, me utim u poslednje vreme ponovo se postavlja kao problem sto na hrana, koje na ovom sektoru nema, a njen prevoz sa ostalih sektora uslijed vremenskih prilika znatno je otežan.

Problem odjela i obu e i dalje je ostao isti, jer popunjavanjem naše brigade dobijamo stalno ljudstvo koje je golo i boso.

Na kraju hteo bih da ti spomenem jedan problem koji iz dana u dan postavljaju svi borci koji su došli u redove NO vojske 1941. g. a nisu dobili »Spomenice 1941«, pa bi bilo potrebno da nam zvani no javite kako po tome pitanju stoji stvar i da li postoji mogu nost da nam se iste dostave ih, ako ne postoji mogu nost, kako taj problem da riješimo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politi ki komesar*

Luka Raji ^{1*}

¹⁰ Pseudonim Jaše Rajtera.

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITI KOG KOMESARA 1. ODREDA 13. NOU DIVIZIJE OD 29. JANUARA 1945. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA GORSKI KOTAR O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U ODREDU¹

**ZAMJ. POLITKOMESARA
I. ODREDA 13. UD. DIVIZIJE NOVJ**

Broj 3/45

Dne 29. januara 1945. g.

Predmet: Partijski izveštaj.

OKRUŽNOM KOMITETU K. P. ZA GORSKI KOTAR

POLITI KA SITUACIJA:

Borci i rukovodioci upoznati su sa političkom situacijom u našem Odredu dosta dobro, osobito od kada smo došli na ovaj teren, tako da su mnogo bolje upoznati sa svim političkim događajima kako u svijetu tako i kod nas, nego kad su bili u Dreznici. Radi toga se je politička situacija poboljšala pošto, kako sam i već naglasio, borci sa istom su upoznati, već i broj boraca ide svaku većer slušati radio, pošto imaju naročito interesa.

A) Vanjski vojno-politički događaji dobro se odražuju na političko stanje u vojsci. Naročito napredovanje Crvene armije² na svim frontovima gdje ona operiše, kao na primjer: u Rusiji, Poljskoj i Mađarskoj itd.

Borcima nije bilo jasno reagiranje kralja Petra na sporazum Tito — Subašić u prve momente, kako da se je moralo odmah prihvatiti, kao što su i prvi borci osuđivali kralja Petra, tako i sada još i više od kako je reagirao na sporazum Tito — Subašić.

B) Razvitak unutarnjih događaja i uspjesi naše NOV na borcu i rukovodioci dobro se odražuje. Osobito od kako je naša NOV uz veliku pomoć Crvene armije oslobodila skoro cijelu Srbiju i na oslobođenom teritoriju uspostavila narodnu vlast, NOV-e. Tako već oslobođene Crna Gora, Dalmacije i već dijelom Like borcima je davalo dobar polet, jer u tom oslobođenju vide jakost i moć naše NOV.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 48/590—593.

² Odnosi se na ofanzivu Crvene armije krajem 1944. i po etkom 1945 (vidi »Oslobodila ki rat«, 2. knj., str. 505, 547—550).

C) Politički rad sa borcima i rukovodiocima mnogo je bolji nego što je bio u Drežnici, radi toga što se na ovom terenu ima mogući nositi bolje. U prvom redu stambene su prilike daleko bolje nego u Drežnici, gdje smo ranije bili. Politički rad te e po programu, kojeg smo dobili od 43. Divizije, ali uz taj program borcima se tuma e razni politički događaji koji nisu na primer jasni, kao što sam ve i naveo reagiranje kralja Petra na sporazum Tito — Subašić, što je bilo najaktuelnije pitanje među borcima.

D) Zapaža se da je po e la djelovati neprijateljska propaganda u našim jedinicama, a što se je odrazilo u samo dezertersstvu i to samo kod Drežničara i Gornjaša. Još i danas, a naročito kod starijih boraca vlada parolovanje glave, te radi toga ve inom napuštaju jedinice. U ovom me uvremenu od kada smo došli na teren Gorskog Kotara dezertiralo je 13 i to svi oni koji su ve par puta napravili svinjariju. Po njihovom odlasku mi smo odmah izvestili o tome Komandu mjesta Drežnica i Brinje da ih otpremi nazad u naše jedinice. Još do danas od tih nije se ni jedan povratio. Na ovom terenu nisam mogao da zapazim djelovanje neprijateljske propagande iako je ima tu i tamo pojedinačno.

RAD POLITKOMESARA:

Rad politkomesara Odreda po e se pokretati osobito u posljednje vrijeme. Pomoć koju daje politikomesarima bataljona i eta po e la je biti sve efikasnija. Njegova pomoć sastoji se u tome što odlazi u jedinice i pomaže politikomesarima bataljona u rješavanju raznih političkih problema.

Rad politkomesara bataljona po e se isto popravljati, radi tog što su dobili mnogo bolju pomoć nego do sada. Politikomesar 1. bataljona drug Lončar Dušan, iako je bio prvo vrlo slab, sada se je osjetio mnogo odgovorniji. Politikomesar 2. bataljona drug Skerl Božo vrlo je sposoban i agiln u radu, ali samo na momente, dok su još vrlo loše strane kod njega što pri izvršenju zadataka koji se postavljaju pred njega još unapred stvaraju nemogućnost. Politikomesari eta i delegati općenito nisu agilni u radu. Jedino do sada pokazao se je najagilniji politikomesar Božanić Luka, iako nema dovoljnog znanja, ali za istog se zalaže da ga dobije. Općenito politrukovodiocima nedostaje znanja, radi tog ima slučajeva da neke stvari isto šablonski prenašaju na borce i nepravilno, radi tog potrebna im je svestrana pomoć i kontrola.

B) Odnos politrukovodioca prema borcima općenito ako uzmemo dobar je. Bilo je kod pojedinih politrukovodioca da su nastupali grubo prema borcima, ali se je desio slučaj da je politikomesar II. eta 2. bataljona ušnuo borca, zašto je isti bio

pozvan na odgovornost. U vezi tog slučaja udarilo se je po tome i odnos politrukovodioca kao i ostalih sada je dobar.

ORGANIZACIONO STANJE:

U Odredu su dva bataljonska biroa, a 9 partijskih elija.

A) Bataljonski biro 1. bataljona kroz itavo vreme od poslednjeg izveštaja nije bio potpun, radi toga što je sekretar I. ete bio u ambulanti, a i sada je, a njegovu dužnost vrši politkomesar ete. Rad samog biroa je nedovoljan radi toga što je vrlo slab sekretar. U vezi njegovih slabosti upoznao sam Vas u prošlom izveštaju. Jedino mogu da Vas upoznam sa ponovnim njegovim slabostima, koje su došle do izražaja 25. I. u borbi na Vratima. Drug sekretar, kad je njegova jedinica vodila borbu kod Fužina, nije vodio ra una, kao rukovodioc, tj. nije pratio borbu, te je radi tog dobio iznena enje u kojem se poslije nije mogao sna i. Tako da je s njegovom krivnjom i neodgovornoš u propao jedan telefon, slika druga Tita i još neke sitne stvari, a što je najvažnije i njegova torbica sa partijskim materijalom pala je u ruke neprijatelja.

U borbi koja se je vodila tog dana poginuo je jedan drug, koji nije trebao poginuti, tako er i etiri zarobljena koji su bili pod njegovom komandom. Radi njegovog slabog rukovo enja i kukavi luka dovelo je do tog da su gore pomenuti drugovi pali neprijatelju u ruke i da je jedan poginuo. Radi gore iznetih grešaka bataljonski biro tog je druga kaznio sa ukorom. Sa vojni ke strane biti e kažnjen i dan na raspolaganje Goranskom podru - ju, pošto kao takav ne može ostati u jedinici jerbo je štetan. Za sekretara bataljanskog biroa na njegovo mjesto postavit emo druga Sirolu Franju, koji je bio na kursu pri O.K. za Gorski Kotar. Pošto je drug bio ranjen u II. Odredu, a u istom je bio vrlo aktivan, nadam se da e zadovoljiti na dužnosti. Potrebno je i prvo bilo da je došao u sam Stab jedan Hrvat, pošto su do sada bili svi lanovi Srbi, na što borci nisu imali dobrog gledišta.

Bataljonski biro 2. bataljona nije potpun, pošto je sekretar I. ete Radan Kosanovi ostao u Drežnici samovoljno, kad je Odred krenuo za Gorski Kotar, kako sam uo, što nije provjeren, da se je nehoti no ranio iz pištolja. Rukovodioc SKOJ-a, koji je ujedno i bio lan bataljanskog biroa, promjenio se je, pošto nije mogao u bataljonu izdržati napore usled slabog zdravlja i fizi ke kondicije. Na njegovo mjesto došao je drug Raja i Milan, koji nije lan K.P. ali emo nastojati da mu pomognemo tako da doraste da može biti u bataljanskom birou.

Bataljonski biro je potpun pošto dužnost sekretara 2. ete vrši politkomesar ete.

Djelovanje bataljanskog biroa 2. bataljona je dobro, a dosta se je popravilo od kako je došao za sekretara drug Sragalj

Franjo. Drug Franjo vrlo je agiln u radu, teško mu je bilo u prve momente dok se nije upoznao sa radom u vojsci, ali ve danas se je dobro snašao. Njegava borbenost nije mogla do i do izražaja, pošto još nije bilo borbe od kako je u bataljon on došao, te Vam o njegovoj borbenosti ne mogu za sada ništa re i.

B) Odgovornost, disciplina i samopožrtvovanost bataljonskog biroa 1. bataljona nije na dovoljnoj visini i to kod pojedinih lanova, kao na primer kod samog sekretara, o njegovim nedostacima napred sam naveo, a vjerovatno da nema pravilnosti ni kod ostalih lanova biroa.

Odgovornost, disciplina i samopožrtvovanost bataljonskog biroa 2. bataljona je dosta dobra kao cjelina, jedino kod sekretara 2. ete je slaba samopožrtvovanost.

Odgovornost, disciplina i samokritičnost part. jedinica još nije do sada na dovoljnoj visini, a nastojimo da kod istih to što prije postignemo.

C) Porast part. jedinica za ovo vreme nije bio, tako da nismo ni jednog druga primili za lana K. P.

D) Part. jedinice, odnosno organizacije održavaju redovito radne sastanke od kako smo došli na ovaj teren, dok ranije nisu se održavali redovito. Teoretske sastanke ne održavaju redovito, a u ovom me uvremenu vrlo se malo prora ivao partijski materijal.

E) Kažnjeni u ovom me uvremenu su tri druga i to: zamjenik komesara 1. bataljona sa ukorom, zamjenik politkomesara II. ete 1. bataljona sa opomenom i komandant Odreda sa opomenom. Jednog druga izbacili smo iz K.P. radi toga što je samovoljno napustio svoju jedinicu, kao politkomesar ete. Tako er isto pokazao se je neiskren pri uzimanju podataka za kadrovike. Nalazio se je u etnicima, a nije hteo sam kazati dogod nisam ja provjerio, te nakon što sam ga pozvao on je priznao.

F) Part. organizacije povezuju se sa part. organizacijama na terenu, kao i sa SKOJ-evskim grupama, tako da zajedni ki rješavaju probleme koji se uo e kako u vojsci tako i u pozadini.

RAD SKOJ-a:

A) U Odredu su organizovana dva bataljonska rukovodstva, tako da su obadva potpuna i broje po tri lana u svakom bataljonu. SKOJ-evskih grupa imade 5, svaka grupa ima svoje pro elnike. Bataljonska rukovodstva su vrlo mlada, tako da ne bi mogla samostalno raditi, a naro ito je slabo rukovodstvo u 2. bataljonu, zato mu je potrebna što ve a pomo . Rukovodioc SKOJ-a u Odredu promjenio se je pošto je morao primiti novu dužnost. Njegovu dužnost primio je rukovodioc iz 1. bataljona

drug Trbovi Ilija, koji je isto vrlo mlad i neiskusn, a ima naročitu volju za rad i ima uslova da se razvije u vrlo dobrog rukovodioca.

B) Part. organizacije pružaju pomoć SKOJ-evskim grupama, ali ne u dovoljnoj mjeri, pošto su i one vrlo mlade. Tako er isto i SKOJ-evske organizacije daju pomoć partiji, ta pomoć sastoji se u rješavanju raznih problema.

C) Bataljonska rukovodstva, SKOJ-evske grupe redovito održavaju radne sastanke u poslednje vrijeme od kako smo došli na ovaj teren, pošto postoji mogućnost. Tako er održavaju se teoretski sastanci na kojim proučavaju određeni materijal.

D) Bataljonska rukovodstva kao i SKOJ-evske grupe nemaju dovoljno samokritičnosti, pošto ne znaju uočiti jedan kod drugog razne nedostatke.

VOJNI KI SEKTORI:

A) Odnos komandnog kadra prema borcima kao cjeline je dobar, dok ima pojedinaca koji su imali nepravilan odnos i grubo nastupanje prema borcu. Dešavalo se je ranije da su rukovodioci šamarali borce, po tome se je energično postupilo i sada se opet ne dešava takvih ili sličnih slučajeva. Usled nedovoljnog iskustva rukovodioca desi se slučajeva da dođe do nesuglasice sa borcem pri izdavanju narednja.

B) Borbenost komandnog kadra poela se popravljati, ali ima pojedinaca kod kojih je borbenost slaba, kao na primer: kod zamjenika komesara 1. bataljona, koji je dao ostalim borcima podstrek da se kukavički ponašaju.

C) Vojna izobrazba boraca poela se popinjati na viši stepen, radi toga što se je uložio dosta dobar rad na vojnom polju, osobito u poslednje vrijeme. Na ovom terenu u Gorskom Kotaru ima se mogućnosti da se radi na teoretskom polju kao što se to većinom radilo. Pomoć koju daje komandant i operativac do sada nije bila efikasna, od sada će biti efikasnija, pošto su vrlo mladi štabovi bataljona, kojima je potrebna svestrana pomoć, tako da bi oni mogli lakše prenašati na svoje potčinjene.

Moral kod boraca i rukovodioca je dobar, disciplina je još uvijek vrlo slaba, premda se nastoji da se podigne koliko je moguće, još uvijek dešava se da vojnici ne pozdravljaju oficire i podoficire itd. iako se stalno na tome radi.

KULTURNO-PROSVJETNI ODBORI:

Kulturno-prosvjetni odbori su potpuni i to u oba štaba pri Štabu i 2. bataljonu, do im u 1. bataljonu nisu. Nepismenih drugova imade 6, sa kojima se vrlo malo radi, pošto su to većinom stariji

drugovi, pa ve i teško pamte, a pored toga svega vrlo slabu volju imaju za rad.

Novine redovito izlaze u 2. bataljonu i eti pri Stabu, dok u 1. bataljonu nisu još izašle za ovaj mjesec.

Dopisništvo u Odredu dobro funkcioniše, šalju se dopisi omladini, dopisi iz borbe itd. Predavanje se održalo u eti pri Stabu Odreda. Pjeva ki horovi postoje i to u 1. i 2. bataljonu ali su vrlo mali.

Diletantske grupe postoje u svakom bataljonu, priredbu je davao 1. bataljon na Vratima i 2. bataljon u Homeru i eta pri Stabu sa 2. bataljonom KNOJ-a zajedni ki u Lokvama. Tako er isto svi iz oba bataljona kao i ete pri Stabu sudjelovali u kome-moraciji 21. januara 1945. god.³

INTENDANTURA:

Intendantura Odreda dobro je organizirana, intendanti su vrlo sposobni i snalažljivi isto tako i u 1. bataljonu, dok u 2. bataljonu intendant je nemanan, te ga treba gurati na rad i slab je organizator.

Sastanci se održavaju ali ne redovito, knjige su ustrojene, ali se još ne vodi dovoljno kontrola nad spremom. Tako ima slu- ajeva da borac proda robu, a da to ne vide starešine. Jedino je krivnja štabova bataljona, koji su vrlo malo do sada posve ivali pažnju intendantima, tj. nisu im dali dovoljno podrške. Odje a je dobra za sada, jedino je vrlo mali broj šinjela u našim jedi- nicama.

Ishrana je vrlo slaba i jednoli na, tako da nam je jedan drug umro od slabosti, a tako er imamo 6 boraca koji su vrlo slabi. Ishrana vojske se vrši preko K. NOO-a⁴ Fužine i Komande Goranskog podru ja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdrav:
Božo Jovanovi

⁵ Verovatno se odnosi na komemoraciju povodom dana Lenjinove smrti.

¹ Kotarskog narodnooslobodila kog odbora.

BR. 83

mesecni izveštaj pomo nika komesara viroviti ke no brigade od 29. januara 1945. divizijskom komitetu 40. no divizije o stanju i radu partijske organizacije u brigadi¹

**POMO NIK POLITKOMESARA
VIROVITI KE BRIGADE**

Broj: 5/1945

Dana 29/1. 1945 g.

DIVIZIJSKOM KOMITETU XL. DIVIZIJE

Podnašam redovni mjese ni izvještaj o radu Partije u Viroviti koj brigadi.

1) Politi ko stanje u Brigadi:

Ovaj mjesec politi kog rada svodio se je u glavnom upoznavanjem boraca sa stanjem u pojedinim zemljama, naro ito u Gr koj i Poljskoj, kao i o tome da je Sovjetski Savez priznao Nacionalni komitet Poljske² kao jedino predstavništvo poljskoga naroda.

Najvažnije teme na kojima smo se zadržavali bile su o stanju unutar naše zemlje, kako vojni ki tako i politi ki, rad se svodio u glavnom u tome što se diskutovalo o formiranju jedinstvene vlade, podržavljenju imovine narodnih neprijatelja i na dokazivanju o reakcionarnoj raboti Ma eka, kao najvažnija diskusija bila je uperena protiv Kralja,³ koji je u posljednje vrijeme izjavio da se ne slaže sa sporazumom Tito — Subaši , ovo smo nastojali objasniti našim borcima, koji su tu izjavu osudili.

Brzo nadiranje Crvene armije u isto nu Prusku daje mnogo snage i poleta našim borcima koji vide da e naskoro biti kraj njema kom šafizmu.

Poželjno bi bilo kada bi bilo mogu e da dobivamo svaki drugi dan radio vješti, pošto se borci mnogo interesuju o novo-

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 13/5, k. 1305. Dokumentat je bez potpisa. Pomo nik politi kog komesara Viroviti ke NO brigade je u to vreme bio Fabijan Franjo.

² Privremena vlada Poljske je obrazovana 31. decembra 1944. u poljskom gradu Lublinu. Istoga dana ona je objavila deklaraciju o najvažnijim stavovima u vezi sa statutom nove Poljske i politikom koju namerava da sprovodi na unutrašnjem i me unarodnom planu (vidi »Politiku« od 1. januara i »Borbu« od 4. januara 1945).

³ Odnosi se na izjavu kralja Petra od 11. januara 1945 (vidi dok. br. 55, objašnjenje br; 4).

stima sa raznih bojišta, a tako er radio vješti sa interesovanjem itaju.

Teku a štampa tako er redovito se prou ava, to se moglo primjetiti najbolje na zadnjem savjetovanju [sa] SKOJ-em koje je održano u ovoj Brigadi, gdje se primjetilo da drugovi prate doga aje u svijetu a tako i kod nas u našoj zemlji, a sve kroz teku u štampu. Moral i izdržljivost boraca u našoj Brigadi je veoma dobra, to se moglo lako zaklju iti po posljednjim borbama i pokretima koje smo imali ovaj mjesec. Jedino poteško e u tome što se naši borci nisu priu ili a niti savladali promjenu partizanskog rata, to je poteško a na koju sada nailazimo, to je problem u našoj Brigadi a na kojem Partija sada jaši, kako bi ga u najskorijem vremenu riješila.⁴

etni kih ili HSS-ova kih tendenca ne osje a se, a niti ih nemamo naro ito potvr uju injenice da imade boraca koji se šta više boje da se ne bi povratio Kralj, naši borci su za republiku.

2) *Politi ko stanje na terenu:*

Ovaj mjesec naša Brigada kretala se po terenu veoma malo, iz razloga toga što se je ve im djelom zadržavala na jednom mjestu i to van sela, tako re i u rovovima, prema tome ne možemo izneti stanje na terenu, ali po onom terenu na kojem smo se zadržavali narod je veoma dobro raspoložen naspram NOB. Naro ito narod osu uje neprijatelja poslije plja ke nad narodom koju je izvršio prilikom povla enja pred našim snagama.

Što se ti e politi kog rada na terenu sa naše strane bio je vrlo malen ili nikakav, pošto uslijed zadataka koji su bili postavljeni pred našu Brigadu politi ki rad bio je onemogu en. Što se ti e pomo i sa strane antifašisti kih organizacija, pomo i nismo imali, a niti smo isti ovaj mjesec trebali. Naša pomo antifašisti - kim organizacijama tako er nije bila nikakva.

3) *Organizaciono stanje:*

Brojno stanje partijskih organizacija, socijalni i nacionalni sastav prilažemo po formularu.⁶

U ovoj Brigadi postoje svi bataljonski biro, koji su potpu njeni i kao takvi normalno funkcionišu. Svi biro redovito se sastaju i oni vladaju sa radom u bataljonima.

Svi biro funkcionišu ispravno, a naro ito se odlikuje sekretar I. bataljona, koji se isti e sa svojom sposobnoš u i marljivoš u, tako isto i sekretar III. bataljona, koji je tako er veoma

⁴ Opširnije o tome vidi dok. br. 45.

⁵ U Viroviti koj NO brigadi je bilo 135 lanova KP, organizovanih u 24 elije i 4 bataljonska biroa, i 23 kandidata (vidi Arhiv VII, reg. br. 13—3/5, k. 1305).

vrijedan i marljiv. Dok sekretar II. bataljona je naskoro postavljen, novi, pošto je bivši bio ranjen i ranama podlego, novopostavljeni sekretar jeste tako er veoma sposoban i vrijedan, samo se još nije dovoljno snašao na dužnosti, ali uz pomoć koja mu se pruža brzo e se uvesti u rad. Dok sekretar IV. bataljona jeste prili no sposoban, ali voli da uveli ava stvari koje ga se pitaju, te na taj na in teško se dobiva prava slika bataljona, isti drug voli da pomalo hohštaplira, tako da u stvari rad u njegovom bataljonu jeste i najslabiji.

Sto se ti e rada Partija rukovodi š njime i sastanci se redovito održavaju, na kojima se riješavaju sva goru a pitanja bataljona.

Štabovi bataljona tako er su potpunjeni i njihove elije tako er se redovito sastaju. Samo je jedno karakteristi no da komandanti više se osje aju kao komandanti nego komunisti, to je injenica kod komandanta I. i II. bataljona, ali to nisu velike greške i njima je skrenuta pažnja na posljednjem sastanku kojeg smo održali u Virovitici sa svim štabovima bataljona. Dok komandanti III. i IV. bataljona veoma se osje aju odgovorni i disciplinovani a tako er se zaista osje aju komunisti.

Ostali lanovi štaba tako er zreli su i veoma se dobro me usobno slažu, harmonija vlada kod svih štabova bataljona a tako er i kod samog štaba Brigade.

Sastanci se tako er održavaju redovito i kod etnih elija, njih se tako er osposobilo da elija riješava one stvari koje iskrsavaju svakodnevno pred etom, tako da se ne radi po šabloni.

Teoretskoj izobrazbi nije se pristupilo ni do danas onako kako je to bilo postavljeno, a otežavalo je izobrazbi i sama borba i stalno su se jedinice nalazile na položaju.

4) *Kulturno-prosvjetni rad:*

Kulturno-prosvjetni rad u našoj Brigadi organiziran je na slijede i na in: po svim bataljonima postoje kulturno-prosvjetni odbori, tako isto i po etama, koji aktivno i plodonosno rade. Zidne novine u posljednje vrijeme nisu izlazile, ali se to tako er postavilo krvavo⁶ pred Partiju da ako se borci nalaze na položaju i u bunkerima potrebno je da svaka desetina ili vod pa i eta ima svoje zidne novine koje e biti izvještene u bunkeru, a koje e sadržavati lanke o natjecanju, o savla ivanju modernog rata koji stoji pred nama i na koji se mi moramo im prije priviknuti. Džepne novine izlaze redovito u svim bataljonima, kao i u eti za vezu i bolni koj eti, u pisanju lanaka sara uju manje više svi borci.

• Smisao je: odlu no, vrsto.

Usmene novine tako er se održavaju u svim bataljonima, na usmene novine dolaze pojedine delegacije ostalih bataljona, tako da se i u tom pogledu razvija takmi enje.

5) *Vojni ki rad:*

Po pitanju vojni kog rada naša Partija još nije postigla onaj nivo kod naših boraca koji zahtjeva frontalni rat, a koji je sada goru e pitanje naše Brigade. Zato e u budu e naša Partija da sve sile uloži baš na taj sektor rada kako bi ga im prije otklonila. Poteško a je i kod samih vojnih rukovodioca, kako kod nižih tako i kod viših, što se nisu privikli novom na inu ratovanja.

Što se ti e discipline ona postoji u smislu tome da nema samovolje, i da se vrši pozdravljanje, da se ide u stroj, ali discipline u izvršenju zadataka i to nosti kod samih starješina, toga još uvijek nema, tako da sama nedisciplina poti e izravno od naših rukovode ih, misle i na niži rukovode i kadar pa sve do samog štaba bataljona. No po tome je udareno i sve preduzeto da se ti nedostaci uklone, to je iznesao i sam komandant Korpusa na prošlom sastanku štabova brigada,⁷ a mi smo tako er prenesli i ukazali štabovima bataljona. U idu em mjesecu naša e Partija nemilosrdno da udari po tom pitanju.

6) *Rad SKOJ-a:*

U našoj Brigadi u SKOJ-u obuhva eno je 250 omladinaca. SKOJ je organiziran po etama a tako isto postoje bataljonski komiteti koji rukovode sa radom me u omladinom. Sekretari bataljonskih komiteta jesu lanovi Partije i kao takvi lanovi bataljonskog biroa, prema tome sve one zadatke koje dobiva Partija izravno se daju i SKOJ-u. U ovoj Brigadi postoji rukovodioc SKOJ-a za cijelu Brigadu, koji tjesno sara uje sa komesarom i pomo nikom komesara Brigade, a od kojih dobiva pomo i zadatke.

Do sada Partija je mnogo davala pomo i SKOJ-u, ah je bilo i vidnih rezultata od SKOJ-a.

Pošto se nisam mjesec dana nalazio u Brigadi, stoga ne bih imao više šta obuhvatiti, nego u idu em mjesecu iznesti u opširnije.

Uz naš borbeni

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

⁷ U prisustvu komandanta 6. udarnog korpusa NOVJ Veljka Kova evi a, 24. januara 1945, održana je konferencija s komandantima i političkim komesarima svih brigada 40. divizije, povodom završetka akcija na sektoru Pitoma e (vidi V tom, knj. 37, dok. br. 130).

U Viroviti koj brigadi

BROJ PARTIJSKIH ORGANA I NIZACIJA I ČLANOVA K. P.

Mjesto: Viroviti (0 25 .. 43)

Jedinica	Broj članova div. komiteta	Broj bataljonskih biroa	Broj članova batalj. biroa	Broj četnih ćelija	Broj fabričkih ćelija	Broj ostalih ćelija	Broj svih ćelija	Broj oficira i komesara članova KP.	Broj podof. čl. partije	Broj partizana čl. partije	Broj žena član. Partije	Broj svih član. Partije	Socijalni sastav							Nacionalni sastav							
													Račnika	Seljaka	Obrtnika	Načelnika	Intelektual.	Oficira i podoficira član. KP. Vir. brig.	Hrvata	Srba	Ostale nac.	Broj kandidata	Koliko je primijeno novih čl. KP.	Koliko je član. KP. poginulo	Koliko je član. KP. nestalo	Koliko je član. KP. razglašeno	Koliko je član. KP. opaljeno
I bataljon	—	1	8	4	1	1	6	22	11	3	2	38	14	20	·	2	2	·	18	19	1	4	1	3	·	7	·
II „	—	1	7	4	1	·	5	17	1	1	—	19	6	12	·	1	·	14	4	1	3	3	1	·	1	·	
III „	—	1	7	4	1	·	5	18	2	7	1	28	4	20	1	2	·	20	6	2	5	1	4	1	2	1	
IV „	—	1	7	4	1	·	5	29	3	2	·	34	11	16	4	2	1	·	24	8	3	11	3	·	·	·	
Četa za vezu	·	·	·	·	·	—	1	·	·	·	·	1	1	·	·	·	·	1	·	·	·	·	·	·	·	·	
Boln. vod	·	·	·	·	·	·	1	3	·	·	·	3	1	2	·	·	·	2	1	·	·	·	·	·	·	·	
Štab brigade	·	·	·	·	1	·	1	8	·	·	·	8	1	4	·	1	2	1	3	5	·	·	·	·	·	·	
pri Št. brigade	—	—	—	·	1	1	·	·	3	1	·	4	4	·	·	·	·	2	2	·	·	·	·	·	·	·	
		4	29	16	5	2	24	98	20	14	3	135	42	74	5	6	8	·	84	45	6	23	8	8	1	10	1

br. 84

**izvještaj političkog komesara 2. artiljerijskog
divizionu od 29. januara 1945. političkog komesara
6. udarnog korpusa novj o političkom i
kulturalno-prosvjetnom radu u divizionu od 15. do
30. januara 1945. godine¹**

**POLITKOMESAR II. ART. DIV. VI. KORPUSA
N.O.V.J.**

Položaj, dne 29. siječnja 1945. god.

Predmet: Politički izvještaj,
dostavlja se

POLITI KOM KOMESARU VI. KORPUSA N.O.V.J.

Položaj

Politički izvještaj od 15. I. do 30. I. 1945.

I. OB I PREGLED:

Kretanje jedinica ovog divizionu: 16. I. 1945. god. divizion je krenuo iz s. Milkleuš za s. Drenovac, gdje je bio tokom no i preformiran. Iste no i divizion je krenuo za s. Hum preko Voćina, osim 3 odeljenja, t.j. 2 brdska topa i 1 haubica koji su otišli u sastav XII. udarne divizije.

Zadaci ovog divizionu su bili da preostalo oružje, osim 3 topa koji se nalaze na položaju, ostanu u s. Humu do daljnjeg naredjenja skupa sa Štabom divizionu. Ista odeljenja koja su otišla na položaj još se nisu povratila u sastav ovog divizionu.

Od 15. I. do 30. I. 45 nismo nikakvih naredjenih direktiva dobili od Štaba art. brigade, a tako isto od Štaba VI. udarnog korpusa.

Od političkog materijala proučavano je: »Bilteni VI. udarnog korpusa«, novine »Naprijed« br. 83 i 84, »Glas Slavonije«, II. zasjedanje AVNOJ-a i III. [zasjedanje] ZAVNOH-a, i drugi tekući materijal i radio-vijesti, kojeg smo svakog dana kopirali preko radija. Sav proučeni materijal veoma dobro je uspio kod boraca i rukovodioca ovog divizionu.

Borci i rukovodioci ovog divizionu dobro su oduševljeni i upoznati o ciljevima i namjerama naše borbe, a naročito su oduševljeni o bratskoj Crvenoj armiji i napredovanju iste, kao i Saveznicima.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 3—1/14, k. 488.

Zapažanje kod naroda prema Narodno-oslobodilačkoj borbi, a naročito prema našoj vojsci je veoma dobro raspoloženo. Po selima kroz koja smo prolazili sa našim jedinicama nigdje nismo naišli na poteškoće i kod narodno-oslobodilačkih odbora ni kod naroda, ali kod samog naroda jedinice ovog divizionu dobile su pohvalu. A tako isto odnos boraca prema narodu jest veoma dobar. Nisam naišao na poteškoće i slušanje kakvih rovačenja, protiv N.O.B.

II. POLITIČKI RAD:

Politički rad: komesari ovog divizionu održali su sastanke sa vojskom 15, delegati sa svojim odeljenjima 12, komesari sa delegatima 6, komesari sa štabovima 5, sa štabovima baterija, t.j. vojnih rukovodioca disciplinskih sastanaka 8.

Dnevni rad bio je: proučavanje materijala, t.j. »Bilteni VI. ud. korpusa«, novine »Naprijed« br. 83 i 84, »Glas Slavonije«, II. zasjedanje AVNOJ-a, III. ZAVNOH-a, radio-vijesti koje smo svakog dana kopirali preko radija, i drugi tekući i materijal.

Na sastancima dosta se dobro vodi diskusija.

Politički stav boraca kao i rukovodioca je dosta na visokom stepenu. Borci i rukovodioci interesiraju se za sve događaje kako kod nas tako i u svijetu, a naročito ih interesira napredovanje Crvene armije i sporazum Tito — Subašić.

Autoritet političkih rukovodioca kod boraca je dosta dobar. Borci poštivaju političke rukovodioce. Veći broj delegata sposoban je samostalno održavati sastanke, a koji nisu još u prilici upoznati održavaju sastanke u prisustvu komesara.

III. KULTURNO-PROSVJETNI RAD:

Kulturno-prosvjetni rad: organizirani su kulturno-prosvjetni odbori u divizionu. Kulturno-prosvjetni rad raspoređen je po sektorima. Postoji organiziran: pjevački hor po baterijama, diletantske grupe.

U divizionu ne postoji nepismenih, jedan je bio ali su poduzete mjere i već znade po nešto pisati.

Dato je 9 kulturno-prosvjetnih priredaba i jedne usmene novine.

Izdato je: džepnih novina 4 broja i zidnih novina 2 broja u vremenu posljednjih 15 dana. Štab divizionu je izdao 1 broj novina i 1 broj »Mi bratani«.

Vojni i politički rukovodioci imaju dobar odnos prema kulturno-prosvjetnom radu.

Borci i rukovodioci većinom su i pjevali pjesme partizanskog duha.

IV. MORAL I BORBENOST:

Moral kod boraca, kao i kod rukovodioca u ovom divizionu jest na dosta visokom stepenu. Borci su oduševljeni kad uju da e i i na položaj. Na vojnim i politiki sastancima borcima se govori kako mora da bude narodni borac svijestan i borbeni i uvijek na sastancima govori se o borbama u prošlim neprijateljskim ofenzivama.

Novi i stari borci podpuno su suglasni u svim odnosima kao da su svi jednog dana došli u N.O.V. Stari borci tuma e borbe i preživljaje u neprijateljskim ofenzivama i op e partizanskim borbama.

Predlažu se dva borca Brdske baterije ovog divizona za pohvalu i to: desetar — vo a odeljenja Pehar Nikola i borac-nišandžija Kramari Vlatko, koji su se istakli iznad svih boraca u pogledu održavanja rada i reda kod svojeg topa, vojni kog držanja i politike svijesti.

V. DISCIPLINA:

Disciplina kod boraca i rukovodioca je na dosta visokom stepenu. Borci sva nare enja koja dobiju od svojih predpostavljene nje izvršavaju u cijelosti i bez gun anja. Rukovodioci, t.j. štabovi baterija izvršavaju u potpunosti dobivena nare enja od svojih predpostavljenih. Održavaju se po baterijama vojno-disciplinski sastanci.

Politi ki rukovodioci potpomažu vojnim rukovodiocima u njihovom radu.

VI. ODJE A I OBU A:

Odje a i obu a u ovom divizionu nije najbolja, pošto u preformiranju ovog divizona, t.j. 16. I. 45. u s. Drenovac dobili smo iz I. divizona art. brigade jednu bateriju, koja je došla tako reku gola. Komesar istog divizona skinuo je 35 šinjela sa boraca koji su dodjeljeni u ovaj divizion, tako da u istoj bateriji bilo je 3 etvrtine boraca bez šinjela. Tako u ovom divizionu ima oko 80 drugova bez šinjela. Pošto su nastali hladni dani, a mnogo drugova imade bez šinjela, te imademo velike poteško e u radu. Od druge opreme nije tako loše, sa malim popravcima bi se dalo pomo i, naro ito kod obu e.

VII. ISHRANA:

Ishrana se vrši po baterijama, t.j. po baterijskim kuhinjama. Hrana se slijeduje iz intendantskih slagališta u Vo inu. Hrana je dosta loša. Meso se ne slijeduje redovito, soli op e nikako, a od drugih artikala nekad po nešto, to nam je pomo što je

vojska dobra sa narodom pa sam narod više puta na dobrovoljnoj bazi donese. Red i isto a kod kuhinja se dosta dobro održava. Isto tako sumnjiva lica se ne puštaju u blizini gdje se kuha vojni ka hrana.

VIII. MRTVI I RANJENI:

Mrtvih i ranjenih u ovih posljednjih 15 dana nismo imali,

ix. RAD ŠTABA DIVIZIONA:

Rad Štaba divizionara: održao sam 2 sastanka sa članovima štaba, na kojima smo raspravili o svim problemima i poteškoćama u divizionu i na kojima smo podijelili rad po sektorima rada. Svaki pojedinac, t.j. član štaba osjeća se sposoban za vršenje svoje dužnosti, a na svakom slijedećem sastanku odgovara za svoj rad dobrih i loših strana.

Sva dobivena naređenja izvršavaju se u cijelosti i sporazumno, ni jedna stvar nije se desila da bi jedan član bez nesporeduma nešto napravio.

Ukoliko nije ovaj izvještaj u potpunosti ispunjen, molim da mi se pošalje novi formular, pošto ja sastavljam ovaj izvještaj iz izvještaja kojeg sam imao kao komesar čete ili baterije, a veći ino od rada koji se općenito radi u divizionu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, kapetan
Josip Ganjin

IZVESTAJ POLITI KOG KOMESARA 42. VAZDUHOPLOVNE JURIŠNE DIVIZIJE NOVJ OD 30. JANUARA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O STANJU I PARTIJSKO-POLITICKOM RADU U DIVIZIJI¹

42 VAZD. DIVIZIJA

**CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE
PARTIJE JUGOSLAVIJE**

Dragi drugovi, šaljem vam svoj prvi izveštaj:

42 vazduhoplovna divizija NOVJ još nije u potpunosti formirana,² ali je izuzev leta kog osoblja popunjeno skoro sve ostalo ljudstvo. Brojno stanje itave divizije iznosi sada 925 drugova, dok bi za punu formaciju trebalo još najviše do 100 drugova. Ovaj broj nije ta no utvr en iz razloga što mi stvaramo diviziju po uzoru na Crvenu armiju, a u isto vreme vršimo izvesne manje promene koje zahtevaju naše prilike i mogu nosti. Tako smo na pr. za razliku od ruske formacije izbacili jedan deo ljudi iz padobransko-desantne službe, koja nama nije potrebna. Tako e smo izvršili izvesne izmene u formaciji zbog toga što kod nas Partija nije legalna kao u Crvenoj armiji.

S a s t a v l j u d s t v a je vrlo raznolik. Veliki broj ljudi je mobilisan iz redova pilota, mehani ara, motorista, oružara i drugih stru njaka, koji su radili u vazduhoplovstvu za vreme stare Jugoslavije, a za vreme okupacije bili potpuno pasivni ili pak radili po raznim preduze ima u službi okupatora. Nemamo ni deset procenata dobrovoljaca koji su pre oslobo enja Beograda prišli NOV i u estvovali u borbama. Takvi drugovi su u glavnom rukovodioci, ili ih mi stvaramo rukovodiocima. Oficiri su (izuzev nekolicine) svi došli u NOV tek po pozivu naših vlasti, a ima ih dobar broj takvih ije je držanje za vreme okupacije bilo vrlo sumnjivo. Politi ki rukovodioci su svi u radu mladi a u vazduhoplovnim jedinicama, koje se u mnogo emu razlikuju od pešadijskih, nemaju nikakvo iskustvo.

U diviziji imamo:

- 3 politkomesara puka,
- 6 politkomesara eskadrila,
- 1 politi kog delegata u pokretnim radionicama.
- 3 rukovodioca SKOJ-a u pukovima.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRP Jugoslavije, reg. br. 22, fond CK KPJ.

* O njenom formiranju vidi dok. br. 78, objašnjenje 2.

Nedostaje nam još:

- 3 pomoćnika politkomesara puka (ranga bat. rukovodilaca),
  - 3 politkomesara eskadrila (rand bat. rukovodilaca),
  - 1 politkomesar ete za vezu (dobar komesar ete),
  - 1 pomoćnik komesara ete za vezu,
  - 1 pomoćnik komesara divizije (sekr. div. komiteta KPJ),
  - 1 rukovodilac SKOJ-a u diviziji.
- Partiska organizacija postoji. Nju sačinjavaju:
- lanova KPJ 25
  - kandidata 5

lanovi su organizovani u četiri elije i to po jedna u svakom puku i jedna u štabu divizije. Iako po organizacionim principima naše Partije nije pravilno, ipak smo morali u pukovima formirati elije, jer u eskadrilama ne možemo, zbog malog broja lanova. Im nam se bude organizacija proširila, organizovane elije po eskadrilama (kao osnovnim jedinicama) a po pukovima — komitete. O ovome smo izvestili PK KPJ za Vojvodinu.

lanovi Partije su svi kao takvi došli u diviziju a mi smo do sada svega tri druga kandidovali. Stepen izgrađenosti i partijskosti lanova je srednji obzirom na njihovu mladost, ali ima izgleda da će se oni moći i podizati — nema ni jednoga koji se drži nedostojno.

Proširenje i omasovljenje organizacije ne može i i lako, ali ćemo ipak moći jedan izvestan broj dobrih l. SKOJ-a primiti brzo u Partiju. U planu je da u roku od tri meseca primimo u Partiju novih 25 lanova, oko 30 kandidata i oko 50 l. SKOJ-a.

Divizijski komitet (prema direktivnom pismu CK KPJ od 14 januara 1945 god.) nismo formirali, jer nemamo sekretara partijske rukovodioca po pukovima a tako će ni rukovodioca SKOJ-a. Za sada rukovodim³ organizacijom ja sam, i stojim u neposrednoj vezi sa PK KPJ za Vojvodinu.

Skopjevska organizacija broji 37 lanova koji su obuhvaćeni aktivima. Za sada imamo u svakom puku po jednog druga koji privremeno vrši dužnost rukovodioca. O radu SKOJ-a ćemo poslati izveštaj CK SKOJ-a, a sada samo napominjem da je SKOJ naročito aktivan i mora da na sebi ponese kulturno-prosvetni rad.

Politički rad do sada nismo mogli ostvariti na osnovu jedinstvenog plana. To je bilo iz razloga što su nam svakoga dana stizali novi drugovi, dalje što nismo imali političkih rukovodilaca i materijala i najzad što je sva pažnja bila usmerena ka strukturnom osposobljavanju ljudi, da bi se u određenom kratkom roku mogli avioni primiti od Crvene armije. Najvažniji nam

® Re »rukovodim« dopisana je mastilom.

je sada zadatak da bojevu gotovost divizije što pre dovedemo na visinu ostalih jedinica naše vojske. Ali sada kada je divizija skoro kompletna, organizujemo politički rad planski, prema direktivama koje smo dobili u zadnjem pismu Centralnog komiteta. U prilogu dostavljam pismo politkomesarima pukova u našoj diviziji — o političkom radu.

Politički materijal nemamo dovoljno, a naročito partijskog, pa vas molimo da nam u tome pomognete.

Kulturno-prosvetni rad smo otpočeli. Za sada se on ograničava na uvežbavanje horova, recitacija, kratkih pozorišnih komada kao i pisanju zidnih novina. Pukovske listove smo počeli spremati ali ih još nismo mogli izdati, jer nemamo dovoljno dobrih članaka. Novine (»Borba«, »Politika«, »Slobodna Vojvodina«) primamo dosta redovno i čitamo ih cela divizija. Do sada smo dali 2 kulturno-prosvetne priredbe u selu Larak, jednu u Krnješevcima, jednu u Rumi i dve u Novom Sadu, na kojima su prisustvovali borci i narod, a tako je bilo i održani i desetak samo za vojsku.

Prema naredjenju Vrhovnog štaba, naša divizija mora biti potpuno osposobljena za borbu samostalno do 15. marta ove godine. Izuzev pilota koji se obučavaju direktno pod rukovodstvom Štaba vazduhoplovstva NOV, sve ostalo stručno ljudstvo mi ćemo moći obučiti, čak i pre određenog roka. U tu svrhu u našoj diviziji forsirano radimo na kursevima mehanikara, oružara, motorista, vazdušnih strelaca, meteorologa, specijalista za instrumente, fotografa i dr. Nastavnici na kursevima su stručnjaci iz Crvene armije a dosadašnji rezultati su bili vrlo dobri — a to je postignuto time što drugovi crvenoarmejci ulažu neobično mnogo volje i truda u nastavu, dok među našim drugovima ima mnogo kvalifikovanih radnika od ranije, a kod nestrujavanja — slušalaca kursa interesovanje je na dostojnoj visini.

Do sada smo dobili 15 pilota (starih jugoslovenskih), koji lete na borbene zadatke. U prvim letovima koje su činili, u sastavu ruskih jedinica, pokazali su se vrlo dobro. S njima moramo specijalno politički raditi, jer su skoro svi tek posle oslobođenja došli u našu vojsku, a po samom karakteru rada leta a uopšte poveravaju im se samostalni zadatci. Naši piloti su došli u pukove tek pre nedelju dana, i ne može se tvrditi da su oni najvršnije vezani za naš pokret. Diskusije o kralju i njegovim nenarodnim postupcima piloti uopšte ne vode, a kamoli da pravilno gledanje na situaciju prenose i na druge drugove. To znači da pilotima treba poklanjati mnogo više pažnje nego ostalima, i mi smo to postavili sebi kao važan zadatak političkog komesara.

Disciplina je na dosta visokom stepenu. Odnosi između boraca i oficira nisu pravilni. Stari jugoslavenski oficiri

imaju mnogo loših navika u postupku prema borcima, pa se uvek na sastancima štabovima to pitanje postavlja na dnevni red. Imali smo ak jedan slu aj da se dva bivša jugoslovenska oficira me usobno nisu slagala zbog nekih li nih pitanja. Taj spor smo brzo raš istili na bazi principijelnih odnosa.

Odnosi naših drugova prema crvenoarmejcima i obratno može se re i da su najbolji. Mi nastojimo da što više nau imo od njih, a oni nam neobi no rado u svakom pogledu izlaze u susret. Mislím da bi na kraju odre enog vremena za obuku naših vazduhoplovaca trebalo nagraditi ordenima sve crvenoarmejece koji su pokazali mnogo volje i rezultata u izgradnji naše divizije. Predlog za ta odlikovanja je na inio štab ruske divizije i poslao ga našem Vrhovnom štabu.

Pošto je naša divizija još uvek u stvaranju, kao druge naše vazduhoplovne jedinice, to smo se me usobno povezali i naro ito po komesarskoj liniji pomažemo jedni drugima.

Z d r a v s t v e n o s t a n j e j e v r l o d o b r o — imali smo jedino zbog nedovoljne kontrole rukovodilaca tri slu aja oboljenja vojnika od veneri nih bolesti. Zbog toga smo povelí kampa nju u celoj diviziji. Ina e vojska stanuje po ku ama, svi su drugovi obu eni u vojni ke uniforme, a obzirom da se nalazimo u Vojvodini hrana je sasvim dobra.

Molim vas da nam što pre javite vaše primedbe na rad u ovoj diviziji.

Prilog: pismo politkomesarima pukova ove divizije o politici kom radu.⁴

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

30 januara 1945 g.

S drugarskim pozdravom
politkomesar 42. vazduhoplovne
divizije
LJ.³ Mom ilovi

⁴ Odnosi se na pismo od 28. januara 1945. o planu i organizaciji polití kog rada u jedinicama (vidi dok. br. 78).

⁵ Ljubomir

**IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKOG BIROA PRI STABU
4. UDARNOG KORPUSA NOVJ OD 30. JANUARA 1945. PO-
LITI KOM KOMESARU KORPUSA O STANJU I RADU PAR-
TIJSKE ORGANAZACIJE U PRIŠTAPSKIM JEDINICAMA I
USTANOVAMA¹**

**PARTIJSKI BIRO
PRI STABU IV UD. KORPUSA
N.O.V.J.-e
Nne 30. I. 1945**

18/11 945^

Izvještaj partijskog rada
prištabskih jedinica
IV Korpusa dostavlja se:

KOMESARU IV UDARNOG KORPUSA N.O.V.J.e

RAD I ORGANIZACIONO STANJE U I HAUB. DIVIZIONU

U divizionu imademo 31 člana K.P. koji su injavaju 5 partijskih članova. Od prošlog mjeseca smo primili u partiju 1 novog člana.

Skojevaca imademo 25, koji su podjeljeni na 3 skojevske grupe, te imaju i svoj Skojevski biro.

Kandidata imademo 8, koji su povezani na teoretskim sastancima sa partijcima, a partijci su zaduženi sa pojedincima da rade sa njima, te na radnom sastanku referiše o radu sa istim.

RAD ORGANIZACIJA U DIVIZIONU

Partijski biro se je ovog mjeseca sastao dva puta. Na tim sastancima smo razgovarali o politici u ovoj situaciji te prorađivali uvodni članak iz lista »Naprijed«, koji je sekretarima postao jasan i mogli su da ga na svojim sastancima sa članovima dobro prorađaju. Dalje smo razgovarali o stanju i radu naše Partije te pojedinih naših partijcima.

Članovi prorađuju na teoretskim sastancima Historiju S.K.P.—(b), o radu Partije u vojsci, kako nastaje radni ka revolucionarna Partija i dnevnu štampu.

Skojevci prorađuju brošuru »Komsomolac« i dnevnu štampu.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 49/786—790.

¹ Verovatno se odnosi na datum zavođenja dokumenta u Stabu 4. udarnog korpusa NOVJ.

Radni sastanci na elijskim sastancima teku najviše po pitanju jedinica i rada pojedinog partijca. Svaki je partijac zadužen po svojem sektoru rada te na radnom sastanku isti referiše kako je radio i što je napravio.

Kulturno-prosvjetni rad u divizionu se je dosta razvio, osnovani su po baterijama kulturno-prosvjetni odbori, koji su do sada bili likvidirali svu nepismenost u divizionu, a i prilikom novih boraca nepismenost se je povećala a sada su nastavili sa radom po nepismenosti. Usmene novine se zadnje vrijeme ne održavaju radi toga što imamo sada dosta druga, a nemamo nikakve prostorije za održavanje istih.

Partija kao cjelina je dosta dobra u praktičnom radu, ali još uvijek manjka teoretske izgradnje. Novi borci koji su došli iz Unske operativne grupe po jedinicama se osjećaju dobro, naši stari borci su kod njih i nema nikakve razlike između u njima, do sada. Kada su isti putovali kod nama trojica su pobjegla, isto tako su trojica pobjegla koji su došli iz 34 divizije, od kojih smo jednog uhvatili, a ostala dva izgleda da su pobjegli neprijatelju.

RAD I ORGANIZACIONO STANJE U I PONTONIRSKOM BATALJONU

U tom bataljonu imamo 23 člana K.P. koji se javljaju 5 partijskih članova. Kandidata imamo 12, koji na teoretskim sastancima rade zajedno sa partijcima. Skojevac imamo 18, koji [su] podjeljeni na 4 grupe. Skojevski biro sada ne postoji pošto su one jako razbacane pa proklamatori ne dopjevaju na sastanke, nego su skojevske grupe povezane sa partijom, koja ih stalno kontroliše.

RAD ORGANIZACIJA U BATALJONU

Partijski biro bataljona se je ovaj mjesec sastao 3 puta, a članovi se sastaju redovito svaki tjedan 2 puta, jednom držimo radni, a jednom teoretski sastanak. Na teoretskim sastancima proučavaju sledeći materijal: »Naprijed«, »Nova Jugoslavija«, brošura o masovnom partijskom radu, brošuru »Partija« i iz 8 glava »Oslobođenost«.

Sada su osnovali kratki kurs koji će trajati 10 dana, a na njemu prisustvuju samo sekretari. Na tom kursu predaju sledeće teme: 1. Ekonomski razvitak društva, 2. Politička ekonomija, 3. Učenje o Partiji i njena ideologija, 4. Kako je Partija organizirana i kakav mora biti njen član.

Opće stanje Partije u tom bataljonu je sad dosta dobro, u štabskoj članici su se raširile sve stvari koje do sada nisu važile, isto tako i po drugim članovima, osim prve one [gdje] nije

još na dovoljnoj visini, ali radi nerada sekretara sa elijom oni su ga smjenili i postavili su drugoga, koji je u radu sa elijom zadovoljiti.

RAD I ORGANIZACIONO STANJE U I TENKOVSKOM BATALJONU

U tom bataljonu imade 3 partijske elije sa 25 lanova, 4 kandidata i 15 skojevaca. U ovome mjesecu su održali 8 sastanaka, 4 radna i četiri teoretska. Bataljonski biro se je sastao 2 puta. Na teoretskim sastancima su prorađivali »Marksizam i nacionalno pitanje« i dnevnu štampu.

U tom bataljonu nije još srije eno stanje, kod njih su se događale kojekakve pojave koje se kod jednog komunista ne smiju nikako pojaviti, razlog je tome što se sa njima nije dovoljno radilo niti im se je pružala dovoljna pomoć, što partijci i sami izjavljuju. U štabu se po izvještaju sekretara, što ne mora biti tačno, nikako ne slažu, komesar mrzi pomoćnika komesara, isto tako su nesuglasice između komandanta i komesara. Sekretar nije dovoljno objektivan i svaki puta drukčije govori, on je rekao da mora iz bataljona komesar i jedan komesar iste ili pak on jer da se sa njima ne da nikako raditi i da kako god komesar kaže da onako mora da bude, to je sekretaru teško jer, kako izgleda, on bi htio da preuzme komandu i kako on reče tako bi trebalo da bude. Mi smo njemu rekli šta je njegova dužnost i kako mora da radi, a on odmah počinje da okreće i da ispravlja što je prije govorio. Na našem sastanku je optuživao komesara bataljona i komesara iste tako da je izgledalo da su oni otvoreni saboteri, a on koliko radi da je previše. Kad sam ga drugi puta sastao, on je opet sasvim drukčije izjavljivao i rekao da on nije tako rekao na sastanku. Ja ću nastojati da tačno provjerim to stanje u tom bataljonu i da vidim koji je krivac toga svega kod njih.

RAD I ORGANIZACIONO STANJE U I AEROBAZI

U toj bazi imade 12 lanova, koji sačinjavaju 3 partijske elije. Skojevaca imade 21, koji su podjeljeni u 3 skojevske grupe, a povezani su sa Biroom Skoja baze.

Sastanci se u jedinicama drže redovito svaki tjedan po dva sastanka, jedan teoretski, jedan radni. Na radnim sastancima riješavaju stvari koje se dešavaju u njihovoj jedinici, a na teoretskim prorađuju prvih 6 glava Historije S.K.P.(b) i svu dnevnu štampu.

Kulturno-prosvjetni rad u toj jedinici je prilično razvijen i dosta rade, imaju džepne novine, zidne novine te svoj list, rade po nepismenosti i t.d.

Rad Partije kao cjeline je dobar u praksi. Partijci su sve mladi, svoje zadatke izvršavaju, samo što im fali teoretska izobrazba, jedino drug komesar I ete, drug Pjeva Svetozar, on je u radu dosta aljkav i nema volje za rad, on je mehaničar i htio bi da ide raditi u neku radionicu, on kaže da je njemu ve dosta komesarstva dvije godine. Izgleda da je pogoden što ne ide napred, na to mu se je ukazivalo ali mu ništa ne pomaže. Komesar baze Dragan Studen je sada dobar i radi aktivno, ispustio je one svoje stare bolesti u diskusijama.

RAD I ORGANIZACIONO STANJE U II AEROBAZI

U toj bazi imade 2 partijske elije sa 7 članova. Skojevaca imade 26, koji su podjeljeni na tri skojevske grupe, a povezani su [sa] O.K. Skoja V. Kladuša. Sastanke održavaju redovito radne i teoretske. Na radnim sastancima pretresaju stanje njihove jedinice i rad partijaca, a na teoretskim sastancima proračun I³ 6 glava Historije S.K.P.(b) i svu dnevnu štampu.

Stanje u toj bazi je do sada bilo dosta slabo, naročito partijski rad je bio zaostao, a nije se pravilno ni radilo. Sada kada je došao na dužnost u tu bazu drug Matija, on je do sada dosta aktivan i radi, sredio je stanje Partije i Skoja, isto tako cjele jedinice, te postavio sve na prvi kolosjek rada. Mislim da će se u toj bazi u najskorije vrijeme stanje popraviti.

RAD I ORGANIZACIONO STANJE U III AEROBAZI

U toj bazi imade 24 člana K.P., koji su podjeljeni na 3 elije. Skojevaca imade 30, koji su podjeljeni na 3 skojevske grupe, a kandidata imade 3, koji rade zajedno sa partijom na teoretskim sastancima.

Partijske sastanke održavaju redovito svaki tjedan, isto tako i skojevske. Na teoretskim sastancima proračun partijci organizaciono pitanje Partije, o eliji, te svu dnevnu štampu.

Partija kao cjelina u toj bazi je dosta dobra i nema nekih loših pojava kod njih. Dosadašnji sekretar drugarica Tabor Dragica radila je dosta dobro i uspjela je da organizira i postavi na pravilne noge itavi rad u toj bazi. Sada je primila dužnost drugarica Milka, u kojoj se vidi da ima volje za rad i da neće ta baza da zaostane.

' To jest: prvih.

RAD I ORGANIZACIONO STANJE U IV AEROBAZI

U toj bazi imade 9 članova K.P., koji su injavaju 2 partijske članice. Kandidata imade 4, koji su povezani na teoretskim sastancima sa partijcima. Skojevacu imaju 18, koji su podjeljeni na 3 skojevske grupe, a povezani su sa Skojevskim biroom koji je formiran od baza.

Sastanke održavaju redovito, svaki tjedan održe jedan radni, jedan teoretski. Na teoretskim sastancima proračuju: O proleterskoj revoluciji, Razvitak ljudskog društva i brošuru »Sovjetska država — država novog tipa«.

Na toj bazi nema nikakvih loših pojava, sve ide prilično dobro. Sada je u toj bazi primila dužnost drugarica Ljubica Broz, kojoj ne može baš ići u posao kako bi to trebalo, mada kaže da se nije dovoljno snašla me u tim borcima ali da će nastojati da dade sve od sebe da ide dobro, da ne može nikako dozvoliti da se dogodi što se je dogodilo u II bazi.

RAD I ORGANIZACIONO STANJE U OMLADINSKOJ BRIGADI

U toj brigadi imade 37 članova K.P., koji su injavaju 3 partijske članice. Skojevacu imade 91 ali još nije formiran Skojevski biro, isto tako nije formiran ni Partijski biro. Sekretar te brigade je dobio zadatak od našeg biroa da im prije sredi partijske organizacije te da formira biro i skojevski i partijski. Njihove članice su previše glomazne, a članice nemaju članice. Partijci nisu dovoljno odgovorni svojoj Partiji i nisu dovoljno disciplinovani. Tih 37 članova su najviše oficiri, tj. komesari i komandiri.

Komesar, tj. sekretar kaže da on nikako nema dovoljno vremena da sredi partijske organizacije, te da bi mu trebalo jednog dobrog pomoćnika koji bi sudio sve organizacije i pomogao njemu u radu. Stabska članica održava redovito sastanke i svi su dobri partijci, nema nekih nesuglasica između njih.

RAD I ORGANIZACIONO STANJE U CETI ZA VEZU PRI STABU KORPUSA

U ovoj ceti imade 2 članice sa 15 članova, jedna članica od radionice i jedna članica. Skojevacu imade 22, koji su povezani sa biroom Skoja koji je formiran pri Štabu.

Oni sastanke održavaju redovito. Na teoretskim sastancima proračuju razvitak ljudskog društva i redovnu štampu.

Stanje te članice je prilično, samo što još nema dovoljne kritičnosti i discipline, a sekretar nema dovoljno autoriteta kod svoga komandira i komesara, isti su na to opomenjeni i malo su se popravili u tom pogledu.

RAD I ORGANIZACIONO STANJE U PRATE OJ CETI PRI STABU KORPUSA

U toj eti imade jedna partijska elija sa 7 lanova K.P. Skojevacu imade 21, koji su povezani sa biroom koji je formiran pri Stabu.

Oni održavaju sastanke redovito i radne i teoretske, na radnima pretresa[ju] stanje njihove ete kao i donasaju zaklju ke o budu em radu, a na teoretskim sastancima prora uju brošuru o masovnom partijskom radu i dnevnu štampu. Od tih sastanaka imaju dosta malo koristi jer su u tom pogledu svi dosta slabi pa ne mogu da razjasne stvari koje ne razumiju. Partijska disciplina je kod njih dosta slaba i sekretar još uvek nema dovoljno autoriteta, te sa elijom i dosta slabo radi, na što je ve od našeg biroa opomenjen.

RAD I ORGANIZACIONO STANJE U AUTO CETI PRI STABU

U toj eti imade jedna partijska elija sa 4 lana K.P. Kandidata imaju 4, koji rade zajedno sa partijcima na teoretskim sastancima. Skojevacu imaju 6, koji su povezani sa biroom pri Stabu.

Ta elija je ovaj mjesec imala 4 radna sastanka, a teoretskih nije ni održavala radi toga što su lanovi bili na putu.

Stanje u toj eti je dobro i nema kod njih sada nikakvih problema koji bi bili možda štetni.

RAD I ORGANIZACIONO STANJE U KORPUSNOJ GLAZBI

U toj jedinici imade jedna partijska elija sa 7 lanova. Skojevacu imaju 5, koji su povezani sa Skojevskim biroom pri Stabu.

U ovome mjesecu je ta elija održala 19 sastanaka, 6 radnih i 13 teoretskih. Na teoretskim sastancima su prora ivali slijede i materijal: »Selja ko pitanje« od Staljina, »Nacionalno pitanje« od Staljina i štampu.

Od prošlog mjeseca su primili u partiju još 3 nova druga koji su do sada bili kandidati. Ta partijska elija je do sada vrlo aktivna i dobro radi na svakome polju rada. Služi primjerom do sada.

RAD I ORGANIZACIONO STANJE U KORPUSNOJ GLUMA KOJ GRUPI

U toj jedinici imade 1 partijska elija sa 6 lanova. Oni održavaju sastanke, ali ne baš redovito i na tim sastancima raz-

govaraju nepotrebne stvari koje se njih niti najmanje ne ti u, ulaze u duboke diskusije gdje se ne mogu sna i i kako koji kaže tvrdi da je onako, svaki bi htio da ima pravo, najviše razgovaraju gdje je koji bio, gdje je ovaj bio sa onom drugaricom, onaj sa onom itd., sa svime se bave, a sa problemima svoje jedinice najmanje. Ja sam dobio zadatak da idem kod njih, ali još do sada nisam išao, jer su oni bili na putu.

RAD I ORGANIZACIONO STANJE U RADNI KOJ ELIJI PRI STABU KORPUSA

U toj eliji imade 10 članova i pet kandidata. Kod tih drugova je dosta slaba disciplina radi toga što se sa tim drugovima nije do sada radilo, ali rad zadnje vrijeme koji se je sa njima poduzeo na njih je djelovati i oni je to posti i u najkra e vrijeme. Oni redovito svaki tjedan održe po dva sastanka, 1 teoretski i jedan radni. Na radnim pretresaju njihova pitanja o radu i budnosti, a na teoretskim prora uju brošuru »Sovjetski Savez«, I dio. Oni su naro ito zainteresovani na tim sastancima. Održavaju svoje kolektivne sastanke na kojima prou avaju dnevnu štampu.

RAD PARTIJSKOG BIROA PRI STABU KORPUSA

Biro se je sastao ovog mjeseca 2 puta, na tim sastancima smo radili po dnevnom redu. Diskusija po ta ki politiki situacija jo bila dosta živa, diskutovali smo o Gr koj, Ma arskoj, Poljskoj, o svetskoj reakciji, o kliku oko Ma eka i namjerama Petra i klike, tu smo približno dobro postavljali stvari, o kojima sam ja uvek referisao drugu komesaru Jandri u⁴ da vidim jesmo li rešili dobro.

Izvještaji koje su donášali drugovi sekretari bili su dosta iscrpni i iznijeli su sve nevaljale stvari koje se dešavaju kod njih. Tako da smo na temelju tih stvari sekretarima dali konkretne zadatke o kojima nam na slijede em sastanku referiše kako je izvršio.

Zadatak koji sam dobio da se organizira od aerobaze Partijskog biro: ja sam sazvao drugove i formirali smo Biro, za sekretara toga Biroa smo u dogovoru sa drugom Jandri em postavili druga komesara II aerobaze Matiju.⁵ Dali smo mu sve upute kako e raditi.

U ovome mjesecu je sam vrlo malo obilazio elije jer sam bio na položaju, a i zaostao mi je drugi rad u divizionu, zadnje

⁴ Dušanu

⁵ Markovi a

rodnih neprijatelja. Tako se sabiralo žito i ostale živežne namirnice za našu vojsku. Stalno, možemo re i svakodnevno vršila se evakuacija živežnih namirnica iz Pakraca i Lipika, dublje u unutrašnjost našeg osloboenog teritorija. Radi velikih potreba brašna za našu vojsku, angažovani su svi mlinovi da prvenstveno melju za vojsku da bi zadovoljili potrebe i stvorili potrebnu rezervu. Za vrijeme kampanje za sabiranje živežnih namirnica za našu vojsku neka sela sa sektora Komande mjesta Poljana nisu bila obuhvaena u potpunosti jer se je neprijatelj povratio u Poljanu, i pravio este upade u našu poluosloboenu teritoriju. Još do danas nije uspjelo se da se to izvrši u potpunosti jer su sada prilike na tom sektoru još nepovoljnije. Primili smo ve e koli ine žita i ostalih živežnih namirnica od NOO-a, koje su oni preuzeli od naroda koji se evakuiše na siguran teritorij.

Kako je na našem teritoriju kao i diljem itave naše Slavonije odpo ela kampanja za sakupljanje hrane za pomo pasivnim krajevima, naša slagališta pružila NOO-ima svu mogu u pomo da bi to što brže i bolje išlo.

Po etkom druge polovice ovoga mjeseca sagra eno je 8 (osam) pekarskih pe i i sada se nastoji da se nabavi i najpotrebniji broj pekara koji e uz pomo nekvalifikovanih radnika u datom momentu mo i do maksimuma te pekare iskoristiti. Postolarske i kroja ke radionice rade kao i prije u glavnom samo popravke. Tokom ovog mjeseca formirane su nove radionice: sapunarska, etkarska i užarska. Sapunarska zabilježila je neke uspjehe pošto je izradila prili ne koli ine brijia kog sapuna, na emu smo do sada uvijek oskudjevali.

U posljednje vrijeme, tj. zadnjih mjeseci neki drugovi koji su radili po ekonomiji bili su premješteni, a drugi otišli na kurseve, a nešto prije toga naš osloboeni teritorij se je znatno proširio, tako da je to za našu ekonomiju koja nije imala dobrih stru njaka bilo preoptere enje. Op enito se može re i da ekonomija ili, bolje re eno, njeno stru no rukovodstvo nema dovoljno sposobnosti a kamoli stru ne sprema. Vrlo su slabo samoinicijativni i ne znaju se sna i u svome poslu. Ta njihova nesnalažljivost i nesmotrenost ra a kadkada i ve e greške, kao napr. pomo , rukovaoc jednog slagališta je bacio iz bunkera oko 200 kg. je ma u jarak iako se je taj malo pokvareni je am mogao još iskoristiti u druge svrhe a ujedno je i dekonspirisao bunker. Zato je predat vojnom sudu i kažnjen. Tako se je isto smrzla jedna ve a koli ina krumpira u vagonu za vreme transportiranja.

Saobra aj: Pošto je zapao snijeg ceste nisu mogle biti popravljene, ve samo iš ene od snijega ralicom. Isto tako je bilo i sa željezni kim prugama, koje su iš ene od snijega. No na nekim mjestima se je pruga unato ovakovih nepovoljnih prilika popravljala jer je to bilo potrebno. Na teritoriji našeg

podruja i u ovom mjesecu se je pojačala telefonska mreža. Postavljeno je 15 km. telefonske linije i ukopano 3 telefona. Centrale rade prilično dobro. Međutim u poštama kao da je nastupila neka dezorganizacija i one u posljednje vrijeme vrlo slabo funkcioniraju. Konkretno, pošta od Komande podruja do Komande mjesta Lipik putuje ni manje ni više nego tri dana.

Naš vozaški eskadron još uvijek ne raspolaže sa dovoljnim brojem konja pa prema tome ne može niti da zadovolji potrebe koje su svakim danom sve veće i veće, a time onako i pravilan razvitak rada u ekonomiji a isto tako i kod tehničkih radova. Raspolažemo sa dovoljnim brojem saonica a na konje se još bolje i više pazi nego prije. Kad električne radionice izrade dovoljnu količinu električara, onda će se konji moći još bolje držati u redu.

Tehnički radovi: U glavnom su se radile kukuruzane, nadzemni magacini za brašno, a također je napravljeno pekara sa osam peći i to za vrijeme od 17 sati, još su napravljene i neke zgrade.

U radu su se istakle neke radionice, kao napr. mehanička koja je pored drugih popravaka napravila i oko 5.000 eksera i a za cipele i 625 pari podkovic, te izradila dosta štambilja, saonica itd.

Tehnički radovi ne mogu da se razviju do one mjere do koje bi to moglo jer još uvijek nema dovoljno alata, a niti dobrih stručnjaka koji ne bi bili suvišni. Tehnička sekcija nastoji da što više pomogne narodu, pa je nastavila sa gradnjom novih kuća za narod u selu Donjim Rogoljima, a tako i sve naše radionice koliko je god to moguće rade i za narod.

Bolnice: U ovom mjesecu evakuirana su tri odeljenja i to: V.P.B² VI/1.b.,c. i e, tako da sada imamo svega dva odeljenja i to a. i d. U evakuaciji su se istakle bolničke arke svojom aktivnošću u. Jedna poteškoća a bila je sam transport ranjenika jer je teško naći dovoljan broj kola, a i ova, svaki puta druga ekipa naređena koja su stizala od Sanitetskog odeljenja štaba Korpusa izazvala su zabunu.

A. Odeljenje je hirurško, dok je D. interno. U D. Odeljenju ima drugova koji boluju od ratne histerije i oni su tamo prosto nesnosni, kad ih uhvate napadi polupaju sve što dohvate: prozore, krevete, jastuka itd. Vrlo su osjetljivi tako da je osoblje uvijek u nedoumici kako da se prema njima odnosi, jer oni gotovo uvijek reaguju napadom. Taj slučaj se je još više komplikovao jer je oko 12 zdravih drugova dobilo od tih histeriju. Zato bi trebalo nastojati da se ti drugovi što prije evakuiraju nekuda dalje u pozadinu i gdje ne bi dolazili u doticaj sa vojskom.

* Vojna partizanska bolnica

Politički i kulturno-prosvjetni rad u A. Odeljenju je vrlo dobar, a u D. Odeljenju je nemoguć, jer im se tamo progovori nešto o ratu ili vojsci odmah drugovi koji su živjeli bolesni po nu da vi u, jurišaju itd. Sastanci sa ranjenicima održavaju se esto a i me u njima imade drugova koji imaju volje i smisla za politički rad, pa se uvijek nešto čita, priča itd. Bolnica je vrlo dobro snabdjevena sa štampom a mi smo im pribavili priličan broj knjiga tako da drugovi mogu korisno da upotrebe svoje slobodno vrijeme u čitanju, igranju šaha i drugih raznih igara. Drugovi su na vrijeme obaviješteni o najnovijim događajima, jer imaju radio a uprava svakodnevno štampa i radio izvještaj.

Posluga ranjenika i bolesnika je dobra, drugovi su potpuno zadovoljni. Dosta dobro i savjesno vrše svoju dužnost. Među njima se naročito ističe Dr Karei Oberšlik. Ishrana je dobra ali bi mogla biti i bolja da intendant Bolnice vodi više o tome briga. Međutim pokazalo se je da ekonomija baš tamo gdje je trebala biti najbolja i najelastičnija, tj. u bolnicama da je zatajila. Društveni život u bolnicama je dobar, nema nekih trzavica, a isto tako se i ne primećuje nemoral. Odnosi između drugova su dobri.

Na elnik SOK-a³ pri evakuaciji bolnica povukao je neke komesare a da o tome uopće nije izvijestio Komandu područja, radi čega se personalne stvari ne mogu nikada pravilno riješavati, tj. podnašati pravilno listovi promjena, niti dostavljati podatci za kartoteku za njima.

Pošto se je brojno stanje bolesnika i ranjenika svelo na minimum, a još kada odu i ovi živjeli bolesnici, bolnice će se moći mnogo bolje urediti i napredovati znatno na svakom polju rada.

Strazbe: Naše straže su brojno još oslabile jer smo nešto dali Okružnom NOO-u, a najbolje poslali u I. Gardijsku brigadu. No i pored svega toga, osobito one koje su na dohvat neprijatelja, vrlo su dobre, disciplinovane, a borbenost je na velikoj visini. Osobito se ističe 1. i 2. eta part. straža a i 6. eta se je kroz ovaj mjesec očištila i znatno popravila.

Kontrola kretanja i pregledavanja propusnica i objava se je popravila i budnost straža je kod toga veća. Skoro svaki dan uhapse naše straže po nekoliko takovih koji nemaju propusnice.

Privremeni propis za unutrašnju službu od Glavnog štaba NOV-e i POH-a⁴ se dobro primjenjuje u našim stražama, svako-

³ Sanitetskog odeljenja Korpusa

⁴ Redakcija nije mogla pronaći taj propis. Verovatno se odnosi na Naredbu vrhovnog komandanta NOV i POJ maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita o disciplinskoj odgovornosti vojnih lica u NOVJ od 24. maja 1944 (vidi Arhiv VII, reg. br. 1—1/5, k. 797).

dnevno. Komandiri, komesari, delegati i vodnici nastoje da se straže sa tim propisom što bolje upoznaju.

Prema nare enju Štaba VI. Korpusa mi smo uputili za operativne jedinice 50 pušaka mauzera, za koje još do sada nismo dobili zamjenu iako je to traženo jer nemamo dovoljno oružja, a na naš sektor neprijatelj esto pravi upade.

I. POLITI KI RAD:

U ovom mjesecu u našim jedinicama nije bilo tako ve ih promjena u ljudstvu pa se je tako stanje stabiliziralo, a paralelno sa time u vrstio i oja ao politiki rad. Politiki komesari pokazali su više umješnosti nego do sada, jer su bolje i više nego do sada iskoristili našu redovnu štampu. Politiki sastanci održavaju se redovito u svim ustanovama i jedinicama, a u nekima ak i više i eš e. Jedino u slagalištu IV. ekonomskog sektora je politiki rad bio nešto slabiji, radi velikog optere enja posla. Tako er bio je nešto slabiji rad u II. gra evinskoj eti i to krivnjom polit, komesara, koji je smenjen, a na njegovo mjesto postavljen drugi i rad se odmah popravio, a to je baš i potrebno, jer u toj eti ima mnogo novih drugova, kojima još nije poznata linija NOB, i koji se još [nisu] u potpunosti saživili sa Narodno-oslobodila kim pokretom. Rezultati boljeg politkog rada sa tim drugovima svakako e udariti svoj biljeg i na njihov produktivni rad.

Politiki rad s tim novim drugovima nije baš tako ni jednostavan jer me u njima ima ih i poneki za auren i »Ma ekovac«, koji bez sumnje kada mu je to mogu e pokušava da djeluje na druge i da stavlja neka zaku asta pitanja. Me utim ovakovi se drže na uzdi i ne dopušta im se da do u do izražaja. Ve inom su to ljudi koji nisu bili politiki orijentisani a ni verzirani o stvarnosti, sve do svojeg stupanja u partizane primali za gotovo i istinito ono što su im govorili njihovi susjedi ili prijatelji.

Uglavnom se tim drugovima objašnjava la politika situacija u svijetu i kod nas — planovi me unarodne reakcije da uspostavi stare režime, da u ini oslobodene zemlje ekonomski zavisnim, da uništi oslobodila ke pokrete, da pocijepa bratstvo i jedinstvo bratskih naroda pa da izazove gra anski rat, da bi na osnovu toga imala moralno pravo da do e praviti red, slu aj sa Gr kom i Poljskom, te formiranje jedinstvene vlade kod nas, kao i u najnovije vreme sa napadom kralja Petra na sporazum Tito — Šubaši , Francusko-sovjetski sporazum. Svakom prigodom ukazivale su se drugovima sve nevaljalštine stare Jugoslavije. Popularisala se republika, a napadalo se na monarhiju.

U ustanovama koje se nalaze u neposrednoj blizini područja po ele su demonstracije proti kralju Petru i demonstranti su u povorci, pjevaju i »Republikanku«, kli u i Titu i bratstvu i je-

dinstvu naših naroda, izražavaju i svoje ogorčenje proti stavu kralja Petra i izbjeglike reakcije, prošli pored svih ustanova, otišli u sela Bobare i Donje Rogolje, gdje su se demonstrantima priključili ili seljaci. Odatle su se povratili u Dom, gdje je održan jedan kraći miting, na kojemu je drugovima objašnjen sporazum Tito — Subašić, stav kralja Petra, a naročito bratstvo i jedinstvo naših naroda, kao najveća tekovina NOV. Tom prilikom također je raskrinkana i reakcionarna klika oko Maćeka.

Demonstracije su vrlo dobro izvedene, jer se uopće nije moglo primjetiti da nisu spontane. Postignut je vrlo dobro i poželjan efekat i stvoren je republikanski štimung kod mase, a u tom su baš prednjačili Srbi.

Koncem prošloga mjeseca održan je u kulturno-prosvjetnom Domu kod Komande područja veliki miting najboljih aktivista za našu državu. Miting je bio mnogo posjećen, bile su zastupljene sve ustanove i jedinice. Redali su se govornici. Govorilo se o svemu, o uspjesima i nedostacima i na kraju kako ih odклонiti. Pored rukovodioca govorili su i drugovi borci i radnici. Miting je bio zaista manifestacija naše pozadine i na njemu se moglo koješta naučiti. Objektivno i bez ikakvog pretjerivanja može se reći i da je miting vrlo dobro uspio i da je diskusija po svakoj točki bila prilično živa. Taj miting ostavio je vrlo lijep utisak i na same prisutne i ulio još više poleta i energije za daljnji rad. Po završenim govorima odata je poštima palim borcima, a zatim su uzvikivane parole i masa je zapjevala »Republikanku« a poslije toga nastalo je narodno veselje. Na mitingu pročitani su uspjesi rada pojedinih jedinica i pohvaljeni su najbolji aktivisti.

U najnovije vrijeme počinje se u našim ustanovama sa formiranjem sindikata. Mnogi drugovi bili su na velikom radničkom zboru u Pakracu i sa oduševljenjem su pozdravili stvaranje sindikalnih organizacija. U vezi sa Kotarskim komitetom KPH Nova Gradiška počinju se formirati prvi sindikati. Ta stvar je još u povojima, pa Vam za sada o tome ne bih mogao ništa konkretnije reći.

U svim našim ustanovama i jedinicama održavaju se masovni sastanci, na kojima se drugovi upoznaju sa teškim položajem našeg naroda u pasivnim krajevima i njegovom junakom i nepomirljivom borbom protiv okupatora, te o našoj dužnosti, da im pomognemo, povezana ta stvar sa bratstvom i jedinstvom. Neki drugovi su predložili da im se odkine od sljedovanja kroz izvjesno vreme 25 dkg. kruha, jer se i tako sve sljedovanje ne troši i kruh se baca, odnosno pobatali, a u Dalmaciji i drugim krajevima spasio bi od sigurne smrti mnoge živote. Na to su svi drugovi ostali jednoglasno pristali. Također su odlučili, da od svojih ustiju odkinu i jednu večeru nedeljno, pa to sljedovan-

vanje koje će tom prilikom uštediti dadu za pomoć našoj braći u pasivnim krajevima. Na tim sastancima su politički komesari objasnili drugovima poteškoće oko prevoza sveg žita što ga nam je poklonio Sovjetski Savez, kao i pomoć naših Saveznika uopće, koji će nam još više pomoći, kada vide do kojih se sve granice zalažemo jedni za druge it.d.

Ovo je dokaz, da je politička svijest naših drugova zadovoljavajuće visini, a sam taj njihov svijetli gest još će ih više politički obrazovati i ojačati bratstvo i jedinstvo naših naroda, jer oni već kada ne mogu biti oni koji su osjećaju da sa našim drugovima koji gladuju daleko od njih, a veže ih najviše — borba za istu stvar. Politički komesarima sam dao u dužnost, da te veće održavaju masovne sastanke koji će biti posvećeni bratstvu i jedinstvu naših naroda, a naročito Srba i Hrvata, na kojima trebaju biti i konkretizirani i stvarni primjeri, kojih ima bezbroj.

Materijal se pravilno raspodjeljuje, ali ga kadkada dođe premalo, a nekada opet previše, osobito »Glas Slavonije«. To sam već rešio sa Okružnim odborom JNOF-a. Višak naše štampe preko naših informativnih veza ubacujemo u uporišta. Bilo bi vrlo dobro, kada bi se redovito mogle dobivati novine »Politika« i »Borba«, jer su one kod naših drugova naišle na vrlo lijep prijem. Time bi se ujedno i bolje pokrenuo sam politički rad.

Uspostavili smo dobre političke instruktore koji imaju volje i smisla za taj posao i oni će mnogo doprinijeti u budućnosti, da se politički rad još više pokrene, a ujedno ćemo imati preko njih bolju kontrolu i pregled.

Političko stanje u vojsci:

Drugovi su oduševljeni velikom ofenzivom Crvene armije i pokazuju veliki interes za vijesti uopće, a naročito za vijesti sa Istočnog fronta. Drugovi uvijek gledaju na kartu i svaki dan mjere odstojanje od fronta do Berlina, nagađaju i dan kada će tamo da stigne Crvena armija.

Susret sa prvim crvenoarmejcima duboko se dojmio naših drugova. Svima su se svidjeli. Bili su zaista onakovi kako smo si ih zamišljali, — jednostavni ljudi, koji vole svoju zemlju i mrze okupatora iznad svega, a vole narod Jugoslavije i visoko cijene našu borbu. Najviše im se svidio njihov drugarski — brat-ski odnos prema nama i što nas ne smatraju samo za saveznike, već nas zovu braćom. Na licima jednih i drugih vidjela se istinska radost. Naša vojska se nalazi u ugodnom i šik ekivanju većih formacija Crvene armije. Pazi se, da se pri tom ne krnji ugled i ne omalovažavaju Engleska i Američka vojska.

Inače političko stanje je dobro. No uvijek se nađe po kojim rogovor, ali mi na to budno pazimo, te u saradnji sa OZN-om

III. odašiljemo ovakove u operativne jedinice ili ih prekomandujemo dalje iz ovog kraja, gdje imaju poznanstva.

Još uvijek ima me u starim borcima nesvjesnih drugova, koji još nisu pravilno shvatili liniju NOB i kako treba da se odnose prema drugovima koji su do nedavno bili u domobranstvu, pa kadkad, i ne misle i zlo. pogriješe. Oni su za to opomenuti i ukazane su im štetne posljedice ovakovog njihovog odnošenja prema tim drugovima. Nadam se da će se to ve jednom potpuno likvidirati.

Kadrovi:

Vojni kadar ne zadaje naročito itih briga, jer ga imamo dovoljno. Politički kadar je sve do sada bio nepotpun, a ponešto i slab, ali sada se je podigao i potpunio. Politici kadrova i njihovom pravilnom uzdizanju i rasporedu posvjeću se sve više pažnje, ali ni usprkos svemu tome [dogodi se] da po neki drug koji se uzdigne ne zadovolji u onoj mjeri koliko je predviđeno da bi mogao, ali to je i prirodno, ali se zato ne smije klonuti duhom, jer će ti drugovi uz bolju i solidniju pomoć sigurno imati uvjeta, da se razviju dobri rukovodioci.

Najve u muku mučimo sa ekonomskim kadrom koji je prosto zakazao i relativno se može reći i tapkaju i na jednom mjestu. Nesnalažljivi su, nesamoinicijativno i teško se snalaze u datoj situaciji, a posljedice tih njihovih nedostataka mogu biti za nas vrlo osjetljive. Redovito svakog mjeseca održavamo po jedno ekonomsko stručno savjetovanje, pretresamo njihov rad i dade-mo im potrebna uputstva. Najveći nedostatak taj što se nisu me usobno povezali i uspostavili najužu saradnju pa iz te glavne greške nisu niza niz sitnih grešaka. Sa savjetovanjima se je ipak nešto postiglo, povećala se odgovornost i osnovne greške su uklonjene. Morati ćemo odmah da ekonomski kadar proberemo i zadržimo ono što ima uslova za razvijanje po toj liniji, a drugo da isključimo iz ekonomije, a na njihova mjesta da postavimo druge, koji će više odgovarati. To nam je jedini put, da popravimo našu ekonomiju. Tipičan primjer nepravilne politike kadrova je intendant bolnički Dragan Sibinjić, koji uopće nema uslova za opstanak u ekonomiji, a kamoli za daljnje razvijanje.

Isto tako je prilično teška stvar sa administrativnim kadrom koji je mlad, slab i malobrojan, a taj problem se ne može brzinom riješiti. Potrebe za administrativnim kadrom u skoroj budućnosti još veće, pa smo zato izdali naređenja svim našim ustanovama, da uzmu vježbenike.

O svojoj vlastitoj izgradnji neki rukovodioci nisu povelili dovoljno računa i zanemarili su redovno i detaljno proučavanje naše štampe, a traže da idu na kurseve. Na to sam im ja odgovorio, da su život i borba najbolji kurs, a da se u životu mora

uvijek, a ne samo onda kada je na kursu. Po etkom idu eg mjeseca uputiti emo jednu komisiju na teren, da ispita koliki je nivo njihove politike izgradnje, tj. boraca i radnika, a koliki kod rukovodioca, što e nam bez sumnje mnogo koristiti kod pravilnog rasporeda kadrova.

Da bi stvorili dovoljan broj stru nog kadra koji e biti potreban našoj novoj državi nikada ne škrtarimo kada se upuju drugovi na razne kurseve. U nekoliko mahova uputili smo ak i više nego što se je od nas tražilo. Tako er na partijske kurseve upu ujemo koliko god je mogu e drugova.

Sada se održava III. kurs part. straža koji radi dobro. Do sada smo ja i komandant održali svaki po jedno predavanje. Od prošloga kursa nismo imali bog zna kakove koristi, jer su pojedine ete, da se tako izrazim, shvatile za nužno zlo i uputile na kurs neke Talijane, koji i ne znaju dobro naš jezik i mi smo ih sa kursa odpremili u operativnu jedinicu. Ina e se primje uje, da drugovi koji su bili na tom kursu imaju više vojni ko ponašanje i izgled nego ostali. Drugovi su marljivi, te prili no shvaaju.

Održano je 12 politiki h, vojnih i stru nih savjetovanja.

Tako er smo uspeli da sredimo i personalno pitanje, tako da imademo podatke za rukovodioce i one koji su unapre eni baš u poslednje vrijeme. Uvijek kopkamo i pronalazimo drugove koje treba unaprediti, te dostavljamo njihove predloge. Jedina ve a poteško a kod toga je, što kotarski NOO-i vrlo manjkavo dostavljaju podatke umrlih i poginulih itd.

Kulturno-prosvjetni rad:

U našem jedinicama i ustanovamama kulturno-prosvjetni rad je dobar. Održano je nekoliko manjih priredaba, izdano manje novina nego u prošlom mjesecu. Razlog je tome, što je bilo više posla, a i hladnije, a mi ne raspolažemo dvoranama u kojima se loži. Izdano je 49 zidnih novina, 26 priredbi i održano 57 usmenih novina, a i nekoliko nepismenih nau ilo je itati i pisati.

im prikupimo popis svih nepismenih sa našeg podru ja pozvati emo ih sve, ukoliko to bude mogu e i održati jedan analfabetski te aj, tako da bi jedanput likvidirali nepismenost.

Ima nekolicina drugova koji donekle imaju volje i smisla za glumu, ali nažalost ne možemo ih sakupiti da budu zajedno, jer posao to ne dopušta, onda bi kulturno-prosvjetni rad bio kvalitetno bolji.

III. RAD SA NARODOM:

Pomo narodu:

Shvaćaju i teško stanje u kom narod živi, mi hoćemo da mu pomognemo i tako olakšamo njegov težak položaj. Da bi se narod u stvarnosti uvjerio, da je naša vojska zaista narodna vojska i da se razlikuje od dosadašnjih vojski. Na taj način narod vidjeti da se za njega brine, da mu pomaže i pored operativnih jedinica i naša vojna pozadina. U Donjim Rogoljima se nastavlja i dalje sa izgradnjom kuća za narod. To zauzimanje Komande područja za izgradnju kuća za narod je lijepo pozdravio. Tako smo napravili i dali oko 60 pari drvenih cipela Okružnom NOO-u, da razdijeli među narod i još se uvijek prave drvene cipele, koje hoćemo dati Okružnom NOO-u za istu svrhu. Prije je u radionicama bilo sektašenje prema narodu, ali danas naše radionice nastoje, da mu što više izađu u susret i udovolje njegovim potrebama. Naše su pilane u toku mjeseca izrezale oko 700 komada dasaka i 500 kom. letava.

Političko stanje u narodu:

Neprijatelj je prilikom pojačao svoju propagandu na sektoru u kojem se već je puta zaletava. Pri svojim upadima na naš teritorij već je puta razbacuje letke preko kojih hoće da obmane naš narod, da je u Rusiji buna i da će Nijemci na proljeće završiti pobjedonosno ovaj rat. Inače se političko stanje među narodom svagdje popravilo, jer je već inače ljudi koji su podmuklo radili protiv NOB i bili rogovori u svojem selu mobilisani i odpremljeni u svoju jedinicu, ili na neke pozadinske radove.

S druge strane veliki uspjesi Crvene armije i naše NOV tako će prilikom utjecali na političko stanje u narodu i mnogima su otvorili oči. Političko stanje u selima Jamarica, Kozarica, i Marino Selo nije se mnogo promjenilo, ali ipak se opaža da se nešto i tamo popravilo.

Sav narod još nije upoznat sa stavom kralja Petra prema sporazumu Tito — Subašić. S tim izdajničkim stavom kralja Petra najbolje je upoznati narod u onim mjestima gdje postoje neke civilne ili vojne vlasti. U Pakracu su tako će bile demonstracije protiv kralja. Dobro su izvedene i imale su dobar odjek među narodom i većinom demonstranti bili su Srbi. Na tim demonstracijama narod je odao oduška svojoj ljubavi prema NOB i iskazali svoje ogorčenje protiv izbjeglice koje reakcije na selu sa kraljem. Kralj ne uživa simpatije kod naroda već kog kraja i našeg starog oslobođenog teritorija nikako, a ne voli ga niti narod sa novooslobođenog teritorija.

U narodu je zavladao prilikom velika zabrinutost u vezi sa evakuacijom izbjeglica iz Posavine. Kroz narod su se po ele

pronositi razne alarmantne vješti, pa je radi toga uplašen i zabrinut.

Politi ko stanje u Pakracu je dobro i narod je ušao u kolote inu i saživio se sa našom vlaš u. U Lipiku se narod drži rezervisano i više povu eno nego dosada i ne u estvuje toliko na priredbama kao prije, razlog tome je istjerivanje nepoželjnih familija, koje su imale dosta velike rodbinske i prijateljske veze u Lipiku, a kod istjerivanja narodu nije objašnjeno zašto se ti ljudi istjerivaju. Narod se radi toga uplašio i o ekuje da e se to istjerivanje nastaviti i dalje i svako u Lipiku eka kada e do i red na njega, a da su oni što su ve istjerani raskrinkani pred narodom, do ovoga ne bi došlo.

Politi ki najbolji deo naroda u Pakracu i Lipiku jeste omladina, koja je osjetila veliku razliku izme u naše borbe s jedne strane i ustaške NDH i stare Jugoslavije s druge strane. Omladina je zaista oduševljena s našom borbom, samo joj treba još više obratiti pažnje. Ima i kod njih izuzetaka. Tako je na primjer po etkom ovog mjeseca pohapšena u Pakracu jedna grupa omladinaca koji su bili organizirani u vjerskim društvima radi njihovog protunarodnog rada. To su sve maloljetnici koji su pod utjecajem drugih kovali razne avanturisti ke planove.

Narod voli svoju vojsku, osobito narod oko Psunja. Lijep primjer su sela Bobare i Rogolji, koji imaju tjesne veze sa našom vojskom. Dolaze k nama na naše priredbe i zabave, pozivaju vojSKU na svoje priredbe. U tom se osobito isti e njihova omladina.

Odnosi sa NOO-ima:

Dosad NOO-i nisu pružili onoliku pomo vojsci, koliko su mogli i tu su negdje manje negdje više sektašili, ali se je to u posljednje vrijeme popravilo. Još ima nekih sitnih razmimoilaženja izme u Komande podru ja i NOO-a po ekonomskim pitanjima, kao što je ishrana kursovaca, koji spadaju pod NOO (željezni ki i blagajni ki kurs u Lipiku), to je greška Okružnog NOO-a koji nije vodio dovoljno brige o ishrani toga kursa, pa se je desilo da su kursovci ostali par puta bez jela, a onda su došli u Komandu mjesta Lipik da se žale i tuže. Komanda mjesta izišla im je u susret i dala im hranu premda to nije njihova dužnost.

Ina e su odnosi sa NOO-ima vrlo dobri. Povezani smo i postoji dobra saradnja.

IV. RAD KOMANDE PODRU JA I KOMANDI MJESTA:

Sastanci Komande podru ja održavaju se redovito. Na njima se ispravljaju razni nedostatci, pretresa se sav rad i stvara plan za novi rad.

Referent ekonomije ima volje i smisla za svoj posao, samo mu nedostaje malo zapažanja. Greška mu je što se je ograničio na glavne, najvažnije i aktuelne stvari, a u sitnice nije zalazio, a i na oko sitnice su vrlo važne stvari. Uložio je dosta truda da se uspješno sprovede kampanja i da stvori rezervu brašna itd., a kako se hrane svinje i sli sličnim stvarima nije obrađivao pažnju. Tako je malo, gotovo nikakvu kontrolu nije vodio nad ekonomijom u bolnici.

Sefovi, referenti sekcija rade dobro, ali još uvijek imaju neke osnovne nedostatke, koje su u posljednje vrijeme uspjeli prilagoditi da isprave, ali ne sasvim, kao na primjer slaba saradnja i sporazum između tehničke i saobraćajne sekcije, nedovoljna kontrola i pregled.

Tehnička sekcija je kroz ovaj mjesec dana prilagodila u svome radu i otklanjanju ovih osnovnih nedostataka. Oni su u par navrata dokazali da su shvatili da je glavni dio posla praksa a ne sastanak.

Novi zamjenik komandanta je ozbiljan drug, koji posjeduje dosta visok osjećaj odgovornosti, samo mu je taj posao nepoznat, ali se vidi da se on interesira i da će ga brzo upoznati i savladati.

Komanda mjesta Pakrac:

Stanje komande mjesta je dobro, ali bi moglo biti i bolje. U posljednje vrijeme se osjetila neka labavost. Komandant je dobar i snalazi se. Komesar je dobar drug, ali ne isto tako i rukovodilac; malo je aljkav i olako shvaća svoju dužnost. Zamjenik komandanta ne uživa autoritet kod vojske, jer se je većini zamjerio svojim ponašanjem. Najagilniji članovi u komandi jesu referent ekonomije i njegov zamjenik.

Komanda mjesta Lipik:

Sastav te komande je za sada dobar, jedino još uvijek imaju muke sa zaostavštinom bivšeg komandanta i komesara, koji su toj komandi urušili autoritet i ukorijenili neku labavost u komandi, što se čak to i sad osjeća. Članovi komande su agilni i marljivi i nastoje da im radi što bolje uspjeva.

Komanda mjesta Poljana:

Ova komanda uvijek radi dobro. Članovi te komande nemaju neke naročite sposobnosti, ali su stvaraloci i kod njih je na prvom mjestu rad. Dobro znaju da kontroliraju i provjeravaju i u tome su dosljedni. Iako oni rade pod najtežim okolnostima, ipak je to najbolja komanda.

Drugovi koji su stavljeni od Štaba Korpusa na raspoloženo, a koji su predviđeni za buduće komande mjesta nisu to

pravilno shvatili i uložili su samo malo truda da se upoznaju sa radom komandi mjesta, sem kapetana Dobri i Pere.

V. ISHRANA, ODJE A, OBU A I HIGIJENA:

Ishrana je dobra i ne uju se neki prigovori, sem onih neopravdanih što je neslana. Kruh je tako er bolji nego što je bio unazad nekoliko mjeseci.

Stanje obu e i odje e nije još uvijek zadovoljavaju e, osobito se osje a pomanjkanje šinjela i veša. Od svake pošiljke robe koju smo dobili dali smo nešto i invalidima iako to nije bilo njima namjenjeno. Bilo bi potrebno kad bi se poslala izvjesna koli ina odijela specijalno samo za invalide, jer uju se sjiijihove strane prigovori, da sada kad više ne mogu da jurišaju na bunkere ne e nitko za njih da se brine.

Higijena je prili no dobra, a bila bi još i bolja kad bi pojedinci bili svijesni zna aja isto e, a osobito sada kada prijeti opasnost od pjegavca. Ve ina drugova to ne shva a i smatra za nedrugarstvo ako ga se šalje spavati u kona ište za prolaznike. Bilo je par slu ajeva pjegavca. Povodom toga drže se sastanci na kojima se objašnjava opasnost pjegavca i kontrolira se da li se drugovi redovito pare i drže isto u. Drugovi se u dosta velikom broju kupaju iako je hladno. Najviše se kupaju u Lipiku i kod komande podru ja, dok zdravstvena stanica u Bjelajcima nema gotovo nikakav promet, jer se nalazi daleko po strani, pa emo je zato i zatvoriti.

VI. MOBILIZACIJA:

Ovog mjeseca je regrutacija i mobilizacija vršena djelimi no sa cjele teritorije po pojedina nim pozivima, a u op inama Pakrac i Lipik po regrutnoj komisiji Komande podru ja. U glavnom su regrutovani mladi i 1927. godišta, koji su upu eni u borbenu jedinicu. Pretrešeni su i NOO-i u Pakracu i Lipiku. Stariji su ostali u NOO-ima a mladi su mobilisani i upu eni u borbene jedinice u sporazumu sa predstavnikom Okružnog NOO-a. Tom prilikom postignuti su dobri rezultati ne samo vojni ki, nego i politi ki, jer su se NOO-i o istili od porazita. U operativne jedinice upu en je 151 obveznik, a u pozadinske 140 obveznika.

VII. DRUŠTVENI ŽIVOT:

Drugarstvo je relativno vrlo dobro, ali se nastoji da bude još i bolje i da se sve nesuglasice koje niknu izme u drugova odmah likvidiraju. Odnos boraca prema rukovodiocima i obrnuto je pravilan i nije bilo nikakvih pritužbi, ah to ne zna i da nije bilo skretanja i griješenja.

Disciplina je dobra, ali može biti i bolja, a to se i nastoji. Osobito se popravila disciplina u ustanovama kod Komande područja. Bilo je 5 slučajeva disciplinske kazne i to većinom protiv aljkavosti i neodgovornosti. Uvijek prije izricanja kazne se drugovima objasni i ukaže njihova griješka na lijep i primjeren način.

VIII. NATJECANJE:

Natjecanje je u nekim jedinicama bolje, a u nekima slabije. U natjecanju se osobito ističe itava tehnička sekcija, osobito mehanička radionica i prva bunkeraška četa.

Sazvat ćemo opet zbor najboljih aktivista, da bi natjecanje bolje pokrenuli, još više omasovili i da bi ga usmjerili i u pravcu pomoći narodu.

IX. RAZNO:

I ovaj mjesec je neprijatelj vršio upade na našem teritoriju na sektoru Komande mjesta Poljana i na Novogradiškom kotaru. Cilj mu je bio razbojstvo i pljačka. Dne 26. ov. mj. neprijatelj je izvršio napad na bataljon »Matije Gubca« i jedan vod naše straže u Trnakovcu⁵ i iznenadio ih je jer su imali slabe straže. U isto vrijeme su izvršili napad na Stab Posavskog odreda, koga su i zapalili i pošli su prema našim ustanovama. Međutim mi smo već bili formirali od radnika i radioničara jednu jedinicu, koja je uspjela da ih nakon 2 i pol sata borbe odbije i protjera. Toga puta je informativna služba malo zatajila, jer je skoro u posljednjem momentu obavjestila da se neprijatelj nalazi u neposrednoj blizini. Neprijatelj namjerava da svakako napadne Komandu područja i ustanove oko nje, a mi smo još i prije formirali štabove za rukovođenje borbom, evakuaciju i s njima održavamo sastanke kad se ukaže potreba, a isto tako i sa rukovodiocima svih ustanova u Rašaškoj." Najveća nam je poteškoća što nemamo dovoljno oružja.

Napravili smo štambilje, table i knjige za predviđene komande mjesta.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Polit, komesar:
V. Maletić

⁵ Bataljon »Matija Gubec« Posavskog NOP odreda je vodio borbu protiv jedinica ustaško-domobranskog 4. gorskog zdruga koje su izvršile upad u s. Trnakovac (kod Okučana). Bataljon je imao 1 mrtvog i 4 ranjena, a neprijatelj 6 mrtvih i 7 ranjenih (vidi Arhiv VII, reg. br. 12—4, k. 1610).

⁶ Naselje s takvim imenom nije nađeno na karti 1:100 000. Postoji reka Rašaška (s pritokama Donjom, Srednjom i Gornjom Rašaškom), severoistočno od Okučana.

BR. 88

**izveštaj referenta za propagandu 31. nou divi-
zije od 31. januara 1945. politi kom komesaru di-
vizije o propagandnom i kulturno-prosvetnom
radu¹ "**

**STAB
XXXI DIVIZIJE IX KORPUSA
NOV I POJ**

Referent za propagandu
Na položaju, dana 31. 1. 1945.
Broj 16/45

Predmet: 14-dnevni kulturno-
-prosvetni izveštaj

**POLITI KOM KOMESARU XXXI² DIVIZIJE
drugu Istoku³
STABU IX KORPUSA NOV I POJ
propagandni odsek**

Glavni cilj kulturno-prosvetnog rada u našim jedinicama bio je popularizacija naše vlade NKOJ-a i AVNOJ-a i demonstrativni odgovor bivšem kralju Petru, .s obzirom na njegovu izjavu. U vezi s tim u svim našim jedinicama održani su sastanci i demonstracije. Naši borci su otvoreno izrazili odanost maršalu Titu, uzvikivali AVNOJ-u i osuivali kralja, figuru u rukama reakcije. Utisak, koji smo u vezi s tim dobili u našim jedinicama potvrđuje oduševljenje i odanost maršalu Titu i našoj vladi, a s druge strane ogorčenje zbog kraljeve izjave. Drugovi borci uputili -su brojne pozdrave i rezolucije odanosti. Taj momenat još nismo do kraja iscrpili, te ćemo rad u tom smislu nastaviti.

Popularizaciju boraca nastavljamo uzimajući u obzir uputstva koja smo primili od vas.⁴ Borci zaista suviše malo pišu o tome. Iako smo podvlačili ili da je to njihova dužnost, prepuštajući intervjue vašim vojnim dopisnicima, dok o sebi ne vole da pišu. Pokušaćemo sve da borbe u tom pogledu što više aktiviramo. Napominjemo da ćemo dosadašnje opise heroja upotpuniti me-

¹ Original (pisan na mašini, na slovena kom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 276/VI, a snimak u Arhivu VII, film 191/216—218.

² Broj je dopisan mastilom.

³ Ivan Franko.

⁴ O tome ima više uputstava. Vidi naredbu Propagandnog odseka 9. korpusa NOVJ br. 768 od 11. decembra, dopis br. 811 od 18. decembra 1944. i br. 110 od 27. januara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 250/IV).

stom i godinom ro enja itd. lanci naših boraca su prili no kvalitetni ali nam ih ne šalju uprks tome što im uvek skre emo pažnju na to.

S mitingom u Cerknom i raznim reportažama sproveli smo popularizaciju naše udarne ete, koja je zaista elitna jedinica i koja je, uprkos tome što je tek nedavno formirana,⁵ pokazala lepe uspehe i postala strah za švapske i izdajni ke redove. Na mitingu smo izvodili upravo za tu priliku sastavljen ske »Udar-niki tol ejo«.⁶ Komandant divizije drug Matejka Evgen - Pemc⁷ predao je najboljim udarnicima odlikovanja. Gledaocima je pro-itana kratka reportaža za svakog odlikovanog posebno.

Skijaško takmi enje u okviru XXXI divizije je vrlo dobro uspelo.⁸ Na kraju smo organizovali sportsku priredbu na kojoj su bile podeljene nagrade. Civilnom stanovništvu smo pokazali da, uprkos velikom optere enju vojnim dužnostima, naša vojska još uvek na e vremena i za sport. Pošto imamo u našim redovi-ma i dva boksera — majstora, prikazali smo na ovoj priredbi i boks. Tako e smo u poslednje vreme posetili više bataljona u kojima smo održali kulturno-prosvetne sastanke.

Rad kulturno-prosvetnog odbora se, u celini, uspešno raz-vija. Jedino u Gradnikovoj brigadi,⁹ usled brojnih borbi i mno-gih vojnih dužnosti, nešto je zaostao. Op enito su zidne novine dobro razvijene. Borci pišu u poslednje vreme naro ito pesme, od kojih su neke zaista kvalitetne. Pošto smo naglašavali da zidne novine treba da budu povezane sa aktuelnim politi kim doga -jima, primetili smo na njima lanke o popularizaciji AVNOJ-a i razne satire koje se odnose na kralja. (Tako e i crteže). Bilo je napisano 160 lanaka za zidne i 70 za džepne novine. Iz toga se vidi da su zidne novine (po broju lanaka) ostale na istom ste-penu, dok su džepne novine napredovale. Na zidnim novinama na emo i lanke o popularizaciji naših boraca, koje nam, me u-tim, borci ne šalju jer navodno nisu dovoljno kvalitetni. Uskoro emo te lanke sakupiti i poslati ih vama. Borci s najve im inte-resovanjem primaju vesti o nadiranju bratske Crvene armije. Prime uje se da se moral u našim jedinicama iz dana u dan podiže, i to uprkos studeni. Jako dobre lanke za zidne novine pronašli smo u Prešernovoj brigadi¹⁰ (I bataljon) a najbolje džepne novine imao je bataljon za vezu kod štaba naše divizije.

⁵ Na osnovu razli itih dokumenata 31. NOU divizije može se za-klju iti da je ta eta bila formirana izme u 11. i 16. decembra 1944 (vidi petnaestodnevni izveštaj Operativnog odseka 31. divizije od 26. decembra 1944. i druge dokumente u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 226/III).

⁶ Taj ske nije prona en.

⁷ Vidi napomenu br. 37 uz dok. br. 42.

⁸ Vidi napomenu br. 12 uz dok. br. 46.

⁹ To jest: 3. slovena koj NOU brigadi »Ivan Gradnik«.

¹⁰ Odnosno: 7. slovena koj NOU brigadi »France Prešeren«.

Mitinzi:

U diviziji je održano 10 mitinga: Stab divizije je održao 2
Gradnikova brigada 1
Prešernova „ 3
Vojkova¹¹ „ 4

Mitinzi još uvek nisu onakvi kakvi bi trebalo da budu. Borci i komesari doduše uzmu na znanje naša uputstva ali ih se ne pridržavaju. Pripremanje za mitinge još uvek nije dovoljno plansko. Programi se još uvek sastavljaju neposredno pre priredbe. U poslednje vreme zapažamo nedostatak mitinga i proslava preko kojih bi se sprovodile kampanje. Tako, na primer, nismo videli miting, niti proslavu u okviru popularizacije naše vlade. Najbolje mitinge ima Vojkova brigada.

Kulturnih ve eri je bilo 17. Na njima su dugovi razmatrali radove naših velikih ljudi. Pošto emo 8. februara slaviti u našim jedinicama godišnjicu smrti Franca Prešerna,¹² umnožavamo njegovu biografiju i nekoliko njegovih dela.¹³

Pevanje:

Iako u svakom našem bataljonu ima više ili manje talentovanih peva a, tako da bi se svuda mogli organizovati dobri peva ki horovi, pevanje se u našim jedinicama suviše malo gaji. Posluži emo se vašim peva kim te ajem¹⁴ i na taj na in do i do tako potrebnih horovo a koji e naše borce nau iti nove parti-zanske pesme. Iz vašeg kulturno-prosvetnog centra¹⁶ primili smo u poslednje vreme nekoliko nota, koje smo poslali svim našim jedinicama s napomenom da ih uvaju ako ih momentano ne mogu ili ne znaju upotrebljavati. I pri štabu naše divizije organizovali smo kvalitetan peva ki hor.

¹¹ To jest: 16. slovena ka NO brigada »Janko Premrl-Vojko«.

¹² Odlukom SNOS-a (Slovenskog narodnoosvobodilnog sveta — Slovena kog narodnooslobodila kog ve a) od 1. februara 1945. proglašen je 8. februar, dan smrti slovena kog pesnika Franca Prešern-a, za slovena ki kulturni praznik (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, civilni arhiv f. 472/1—2; »Slovenski poro evalec«, br. 4 od 3. februara 1945).

¹³ Nije prona eno.

¹⁴ Vidi napomenu br. 21 uz dok. br. 1.

u pored Kulturno-prosvetne sekcije Propagandnog odseka 9. korpUSA NOVJ, zbog proširenja rada ove sekcije, formiran je, verovatno krajem novembra ili prvih dana decembra 1944. Kulturno-prosvetni centar, koji je obuhvatao te aj za horovo e, muziku 9. korpUSA i pozorišnu grupu. Centrom je rukovodio Rudi Pešl. Sedište je bilo zajedni ko. (Vidi mese ni izveštaj Kulturno-prosvetnog centra 9. korpUSA od 4. decembra 1944. i mese ni izveštaj Propagandnog odseka 9. korpUSA br. 830 od 30. decembra 1944. u Arhivu IZDG u Ljubljani f. 250/11).

Našu muziku,¹⁶ koju je ve prili no dobro uvežbao lan našeg kulturno-prosvetnog centra, drug kapelnik Klemen i ,¹⁷ poslali smo u Vipavsku dolinu gde e zapo eti svoj propagandni rad.

Kružoci za otklanjanje nepismenosti:

Kružoci za otklanjanje nepismenosti dobro rade, iako još nisu razvijeni u svim našim jedinicama. Na taj na in drugovi e nau iti da pišu, što e im mnogo koristiti kasnije u životu.

Literatura:

Pošto ne dobijamo dovoljno literature, njena raspodela je jako otežana. Tako e nam nedostaje »Partizanski dnevnik«. Literaturu delimo ta no prema vašim uputstvima,¹⁸ dakle, na osnovu njenog sadržaja. Tako e nam nedostaje letaka i plakata, koje u poslednje vreme niotkuda ne dobivamo i posedujemo samo to što sami napravimo.

Organizovano pisanje bolesnicima postoji do sada samo u Gradnikovoj brigadi. Me utim, imamo u planu da razvijemo dopisivanje sa bolesnicima u svim našim jedinicama.

Tehnika:

Izradili smo dnevno 250 radio-vesti,¹⁹ ukupno oko 3564. Letaka i plakata izra eno je 2900 a raznih formulara za potrebe naših jedinica 3520.

Sport:

4. II održa e se u diviziji ponovo skijaško takmi enje na kome e u estvovati i omladinci.²⁰ Izradili smo i diplome, koje smo poklonili pobednicima.

U poslednje vreme primili smo od vas dosta direktiva, koje do sada još nismo sproveli u život ali emo odmah pristupiti radu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Na elnik štaba²¹

Referent za propagandu:
Kerži Stane

¹⁶ Vidi napomenu br. 2 uz dok. br. 46.

¹⁷ Verovatno Karei Klemen i .

¹⁸ Vidi uputstva Propagandnog odseka 9. korpusa NOVJ br. 125 od 27 januara i dopunu klju a za raspodelu literature br. 131 od 28. januara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 250/IV).

¹⁹ Vidi napomenu br. 21 uz dok. br. 31.

²⁰ Takmi enje je održano u Cerknom, pod pokroviteljstvom komandanta 31. NO divizije Evgena Matejke. Reportaža o tome nalazi se u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 91/1.

²¹ Na elnik štaba u to vreme bio je Petelin Stanko Vojko.

MESE NI IZVEŠTAJ ŠTABA 8. SLOVENAČKE NOB BRIGADE »FRAN LEVSTIK« OD 31. JANUARA 1945. POLITI KOM KOTESARU 18. DIVIZIJE NOVJ O STANJU I POLITI KOM RADU¹

STAB
Vili SNOB XVIII DIVIZIJE
Položaj, 31. I 1945.

DRUGU POLITKOMESARU XVIII DIVIZIJE

Položaj

POLITI KI IZVEŠTAJ ZA VREME OD 1. I DO 31. I 1945.

1. Problem u pogledu nedostatka političkog rada delimično je rešen već u ovom razdoblju pristizanjem novomobilisanih — aktivista OF.

Brigada je primila 37 drugova, od kojih je 10 organizovanih lanova KP. Svi organizovani drugovi pokazali su se kao jako dobri, borbeni i inicijativni, pa smo ih delimično već postavili na dužnosti nižih političkih rukovodilaca, a delom ćemo ih još postaviti. Sada nema problema za vojni kadar. Štab brigade, bilo komandant² bilo operativni oficiri,³ održavaju s njima stručne asove iz vojne nastave. Tako održavamo posebne vežbe za osposobljavanje nižeg kadra, vojne vežbe i asove nastave samo s njima. Što se tiče sposobnosti vodova za operacije, ne možemo govoriti o svim vodovima brigade, već samo o pojedinim. Vršenje stražarske službe znatno se popravilo zbog velike kontrole. Patrolna služba se zbog nehatnosti pojedinih lanova štabova bataljona, koji nisu dovoljno objasnili zadatke vojni patroli, [nije obavljala kako treba]. Dogodio se slučaj da patrola uopšte nije imala vodiča.

2. Pri izboru kadrova zauzeli smo pravilan kriterij, tj. držali smo se principa: gledali smo na borbenost, odanost, inicijativu i pošten odnos prema drugovima. U cilju podizanja kadrova održali smo mnogo vojnih i političkih sastanaka. Za osposobljavanje političkih delegata radilo se s njima teoretski. Materijal

¹ Kopija originala (pisana na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 196/11, a snimak u Arhivu VII, film 130/275—276.

² Naredbom Štaba 7. korpusa NOVJ br. 971, 26. januara 1945. postavljen je za komandanta brigade Janez Subić. Pre toga je komandant bio Jože Ožbolt. (Naredba o postavljenju nalazi se u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 124/11—2).

³ Operativni oficir 8. brigade bio je tada Vladimir Jakli .

za političke asove posredovali su im na sastancima politkomesari bataljona.

3. Na razne kurseve šaljem najbolje drugove. U nekoliko slučajeva desilo se da s kurseva nismo dobili natrag drugove. S obzirom na novu radio-stanicu veza bolje funkcioniše.

4. Među borcima je porasla ljubav prema teškom oružju, naročito prema pijatima, otkako su drugovi upoznali njihovo dejstvo (Hinje).⁴ Naši komandanti su se oslobodili predrasude o nekorisnosti teškog oružja i ne šalju ga više komori.

5. Moral i prekaljenost su na visini. U poslednjim borbama (Sela⁵ — Vrh,⁶ rušenje mostova na Krki)⁷ borci su se uprkos nedovoljnom odmoru i hladno i dobro održali. Nekom drugu čak su se smrzle ruke.

6. Borbeni moral bio bi još na veoma niskom nivou kada bi vojska bila dovoljno snabdevena, naročito šinjelima i cipelama.

7. Znaci oportunizma, da pojedinci izbegavaju borbu, mogli su se приметiti samo kod drugog komesara II bataljona Kušara Viktora, koji je s jednim ranjenikom otišao s položaja. Kaznili smo ga ukorom uz odgovarajuće obrazloženje.

8. Odnos između komandnog kadra i boraca je prilikom vršenja dužnosti službeni a inače drugarski. Ne može se приметiti bilo kakvo otuđivanje oficira od boraca.

9. Rad kulturno-prosvetnih odbora naročito je živnuo u vreme takmičenja.⁸ Svaki bataljon izdavao je nedeljno po dve zidne novine u kojima pišu naši borci. Dva članka predata su za »Našu vojsku«.⁹

10. Borci interesuju se pre svega trenutnom političkom i vojnom situacijom. S nipoštavanjem govore o kraljevoj izjavi¹⁰ i nerado slušaju da se kralj uopšte pominje. Svi su zadovoljni što literatura u tako velikom broju stiže u brigade. Primili smo 130 kom. »Naše vojske«, 80 [kom.] »Ljudske pravice«,¹¹ ruske časopise,¹² koje nam prema mogućnostima još šaljete jer imamo u brigadi

⁴ Vidi napomenu br. 9 uz dok. br. 23.

⁵ Sela pri Hinjah

⁶ Vrh pri Hinjah

⁷ Dvadeset sedmog januara 1945. srušeni su mostovi na Jami (pri Dvoru) i Šmihelu (pri Zužemberku). Vidi mesečni izveštaj Štaba 7. korpusa NOVJ br. 1017 od 9. februara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 21/IV).

⁸ Vidi napomenu br. 15 uz rok. br. 59.

⁹ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 277, pod br. 3925.

¹⁰ Vidi napomenu br. 7 uz dok. br. 70.

¹¹ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 626 pod br. 8553.

¹² Verovatno se odnosi na ruske časopise koji su u Jugoslaviju stizali preko ruske misije pri Glavnom štabu NOV i PO Slovenije.

oko 30 Rusa,¹³ radio-vesti svakog dana, karte frontova i ske eve »Sre anje« i »Birokrat«.¹⁴

11. Rad SKOJ-a ne ose a se, pošto mu Partija nije posvetila dovoljno pažnje. Brigadni sekretar SKOJ-a je jako nemaran i još sada omladina u brigadi nije sva organizovana. Pretkongresno takmi enje još nije uzelo nikakvog maha u SKOJ-evci uopšte još nisu upoznali s tim takmi enjem.¹⁵

12. Drugarice su ve im delom otišle iz brigade.¹⁶ U brigadi imamo sada 5 drugarica koje su bolni arke a jedna je šifrantkinja. Odnos izme u drugova i drugarica zadovoljava. Ne može se primetiti nemoralan život.

13. Zdravstveno stanje je zbog slabe obu e i velike hladno e loše. Svaki dan odlazi u bolnicu, u prošek, po jedan drug zbog smrztina ili jake angine. Vašljivost se jako proširila zbog nedostatka rublja i kazana za parenje ode e.

14. Vojni raporti su uvedeni u svim jedinicama naše brigade. Svaki prekršaj se kažnjava, kako bi vaspitno uticao na drugove.

15. Što se ti e oficirske asti proradili smo na zboru oficira lanak iz »Naše vojske« koji govori o tome.¹⁷ Oficiri paze na svoju ast.

16. Odnos prema civilnom stanovništvu u Suhoj krajini nije baš povoljan. S obzirom na iscrpljenost terena hrana je još dosta dobra. Borci na položajima su stalno primali dovoljne tople obroke.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant, kap.:

Politkomesar:

¹³ Spisak Rusa 8. brigade »Fran Levstik« (bez datuma) nalazi se u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 196/IV.

¹⁴ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 3, pod br. 38, str. 87, pod br. 1099.

¹⁵ Vidi napomenu br. 3 uz dok. br. 75.

¹⁶ Vidi napomenu br. 30 uz dok. br. 40.

¹⁷ Verovatno se odnosi na lanak »O liku našeg oficira«, objavljen u listu »Naša vojska«, god. III, br. 19 od 7. decembra 1944.

IMESECNI IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 13. UDARNE BRIGADE OD 31. JANUARA 1945. POLITI KOM KOMESARU 39. NOU DIVIZIJE O STANJU I POLITI KOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI¹

POLITKOMESAR
XIII. KNOU BRIGADE
31.1. 1945. godine
Položaj

Mjese ni politi ki
izvještaj o stanju
i radu.—

POLITKOMESARU 39. DIVIZIJE V. KORPUSA NOVJ.

U poslednji mjesec dana, politi ko stanje i rad u brigadi se odvijao u glavnom u znaku takmi enja i u poboljšanju i pojaanju kulturnog rada. Osnovni zadaci i problemi koje sam iznio u poslednjem izvještaju riješavani su sa uspjehom, dok pojedini problemi još nisu riješeni.

Politi ki rad u brigadi odvijao se u glavnom na taj na in što su politkomesari eta i bataljona prora ivali sa borcima pod teme i teme iz plana politi kog rada,² prora ivali lanke iz naših listova i tuma ili politi ku situaciju kod nas i u svijetu.

U I. i IV. bataljonu prora uje se III. tema iz plana politi kog rada. koja je pri kraju, dok u III. i II. bataljonu prora uje se IV. tema, koja je isto tako pri kraju. lanci iz »Oslobo enja«, »Glasa« i »Nove Jugoslavije« prora ivani su po etama onako kako su dolazili listovi.

U vezi sa najnovijim doga ajima i njihovim objašnjava njem pred borcima napravljen je propust. Doga aji u Gr koj nisu odmah objašnjeni nego tek nakon 15—20 dana, dok pitanje kralja i monarhije još nije objašnjeno borcima. To se desilo radi toga što komesari eta, a u izvjesnoj mjeri i sami komesari bataljona nisu znali da zauzmu pravilan stav odmah u vezi doga aja u Gr koj, dok pitanje kralja i monarhije nametnulo se upravo onda kada su održavana bataljonska i brigadno savjetovanje.³ Na samim savjetovanjima ta su pitanja dobro prodisku-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 9/8, k. 1267.

² Taj plan redakcija nije pronašla.

³ To savetovanje održano je 21. i 22. januara 1945 (vidi dok. br. 68 i Arhiv VII, reg. br. 2—10. k. 1281).

tovana i sada e se otpo eti sprovoditi kampanja po najnovijim politi kim doga ajima. O najnovijoj ofanzivi Crvene armije borci su dosta dobro upoznati zahvaljuju i tome što imamo radio-aparat i što izdajemo vijesti.

U cilju uzdizanja našeg politi kog kadra politkomesari bataljona su u toku zadnjih mjesec dana održali po 5—7 teoretskih sastanaka sa politkomesarima eta i delegatima. Na tim sastancima komesari bataljona su prora ivali uz propitivanje lanke iz plana rada, koje su onda komesari eta prora ivali pred borcima, kao i važnije lanke iz listova.

Proslava Nove godine i Boži a nije izvršena po bataljonima onako kako je trebalo iako sam bio i pismeno i usmeno obavjestio komesare bataljona. Komesari bataljona nisu shvatili važnost proslave i nisu je iskoristili. I na Novu godinu i na Boži komesari bataljona su održali govore pred svojim bataljonima o politici koj situaciji, dok je civila prisustvovalo vrlo malo (po 30—50) u svakom bataljonu. Hrana je bila bolja i osje alo se da je praznik, me utim naroda nije došlo jer se nisu rukovodioci dovoljno angažovali da sakupe narod. Kod I. i II. bataljona date su kulturne priredbe, dok kod III. i IV. nisu.

Kod štaba brigade proslavljen je Boži uz govor o politici koj situaciji. Priredba je nakon toga data u školi i narod je slušao radio. Prisustvovalo je pored vojske preko 100 civila. Priredbu su dale prištabske jedinice i ona je vrlo dobro uspjela.

Komemoracija Lenjinu održana je, uz kratke govore o zna aju Lenjina, pred vojskom u bataljonima kao i kod prištabskih jedinica.

Odnos boraca prema narodu na ovom terenu u glavnom je dobar, što se vidi iz razgovora sa narodom, koji se hvali sa vojskom. Me utim napravile su se nekolike krupnije greške od strane pojedinaca i štetno su se odrazile. Ti su istupi: nemarom intendanta III. bataljona i namjernom greškom nekih boraca iz radnog voda, potjerana su goveda nekog civila sa bataljonskim govedima, od kojih se jedno nije vratilo vlasniku, nego se Komanda mjesta Skender Vakuf primila da e nadoknaditi to gove e vlasniku; prilikom prolaza kraj jedne ku e jedan borac iz patrole III. bataljona, htiju i da pukne na psa koji je lajao na patrolu, ubio je jedno dijete koje je bilo u ku i u Glogovcu; naša dva kuvara su sa nekom nepoštenom ženom u odsustvu lanova štaba pravili ispade u samom štabu, i bila su nekolika slu aja uzimanja sijena za konje bez pitanja. To su krupne greške koje su na inili naši borci, ina e sem toga nije bilo ispada.

U vezi toga smo sve koji su greške po inili kaznili i štabovima bataljona na sastanku skrenuli pažnju da e u budu e za takve stvari oni odgovarati. Komesari bataljona su održali u vezi toga konferencije u radnim vodovima, a štab brigade je

poslao pismenu naredbu po kojoj se kažnjavaju oni koji su po inili te stvari, da se naredba pro ita pred strojem.

Odnos prema NO vlastima u vezi nabavke hrane bio je pravilan i nije bilo nekih nepravilnosti, a sama ishrana je bila vrlo dobra. Preko naših štabova uspjevali su članovi nekih komisija da sakupe prili nu koli inu hrane za Krajinu, a dolazili su neki članovi okružnog odbora sa kojima smo se lako sporazumjeli za hranu. Ina e naši intendanti brigadni, bataljonski su vrijedni drugovi i zadovoljavaju na svojoj dužnosti. Nedostatak im je što su neizgra eni politiki i nedovoljno pismeni.

Pitanje dezerterstva se u izvjesnoj mjeri pogoršalo. U toku mjeseca bilo je 17 dezertera, od kojeg broja su 4 od Mrkonji a i Klju a koji su pobjegli ku ama, dok su ostali domobrani bivši, koji su pobjegli neprijatelju a koji su od Dervente, Doboja, Biha a i iz Hrvatske. Ve ina ih je ponijela sa sobom oružje.

U etvrtom bataljonu su pobjegla osmorica bivših domobrana, a organizovao ih je neki Dizdarevi Jusuf. Za istog je štab bataljona znao da je haranger, ali nebudnosti njihovom poveo je uza sebe još 7-oricu.

Sekretar štaba IV. bataljona, od koga su tražili proputnicu, obavjestio je svoj štab i dao mu spisak za koje je trebao da napiše proputnice te je tako otkrivena jedna grupa koja je htjela bježati iz naših redova. U grupi je bilo 14 bivših domobrana i svi su uhapšeni i sprovedeni u 53. diviziju. Sada ujemmo da su od tih etvorica strijeljani. Svi sem dvojice su nama priznali da su htjeli predati se u Derventu neprijatelju.

Naša vojna aktivnost na ovom sektoru bila je prosje na, ali samo rezultate u po etku nismo postigli u dovoljnoj mjeri.⁴ To dolazi otuda što same akcije i zasjede koje smo pravili na pruzi nisu bile dovoljno pripremljene. Bataljoni su u po etku skoro svaku no išli na zasjedu, ali se nije uspjevalo i radi neiskustva, i radi nezgodnog terena i dobrog neprijateljskog osiguranja i brisanog prostora po snijegu, i radi slabog minerskog odeljenja. Me utim, u posljednje vrijeme, dok se teren, prilike i ostalo upoznalo, uspjeli smo srušiti i uništiti 4 voza.⁵ Naro ito je uspjela poslednja akcija III. bataljona na voz, u kojoj je

⁴ O aktivnosti u decembru 1944. i januaru 1945. vidi IV tom, knj. 31, dok. br. 31, 56, 84 i 109; Arhiv VII, reg. br 29—4, k. 1381.

⁵ Brigada je januara 1945. dejstvovala zapadno od komunikacije Doboj — Derventa i na samoj komunikaciji imala je niz uspelih akcija. Tako je 8. januara na železni koj stanici Bišnja digla u vazduh voz i uništila lokomotivu; 9. januara na pruzi Derventa—Doboj kod železni ke stanice Kamen digla u vazduh voz, uništila lokomotivu i tri vagona; 12. januara na istoj stranici napala voz, ubila 7 a ranila 10 neprijateljskih vojnika i uništila lokomotivu, 3 vagona i 1 tenk. (Vidi Arhiv VII. reg. br. 11/1, k. 21A. Operativni izveštaj Štaba 5. udarnog korpusa od 10. februara 1945. za januar upu en Vrhovnom štabu NOV i POJ).

prema provjerenim podacima ubijeno i ranjeno oko 110 neprijateljskih vojnika i oficira i uništena lokomotiva sa 6 vagona.

Aktivnost naša protiv etnika bila je dosta dobra.

Disciplina kod boraca je dosta slaba kao i sama odgovornost, što je jedan krupan problem. Štabovi bataljona kao cjelina dosta se nehajno odnose na propuste i direktive koje dolaze od štaba brigade ne sprovede se u djelo.

Mobilizaciju u ovom kraju nismo vršili i priliv ljudstva u brigadu bio je mali. Jedino što je izvjestan broj etnika zarobljenih i predatih dobrovoljno prišao u naše jedinice.

Higijenske mjere u našoj brigadi su se popravile u zadnje vrijeme. Oboljenja su bila ve inom prehlade, od kojih je bolovao ve i broj drugova. Bilo je do sada 8 slu ajeva tifusa u toku zadnjih 2—3 mjeseca. U bolnici ima oko 30 bolesnika i ranjenika. Hrana kod bolesnika je bila jedno vrijeme slaba, dok nismo došli na ovaj sektor, ali je sada potpuno zadovoljavaju a. Sanitetski kadar je potpun.

Glavna stvar oko koje su se bili angažovali politi ki rukovodioci bila je aktivizacija takmi enja. U prvom mjesecu ovog tromjese nog korpusnog takmi enja nije bilo u opšte kampanje oko organizacije takmi enja, jer nam je dopis za takmi enje stigao tek oko 10. decembra, nakon ega su formirane bataljonske i brigadna komisija za takmi enje. U toku mjeseca decembra takmi enje tako e nije dovoljno oživilo. Me utim, u toku mjeseca januara i nakon ponovnog sastanka brigadne i bataljonskih komisija za takmi enje, takmi enje je jako oživjelo. Naro ito su dobri rezultati postignuti u kulturnom radu. Sada svakih 10—15 dana izlaze zidne novine kod svih eta. Dopisništvo i pisanje lanaka je vrlo esto, tako da je svaki bataljon izdao bataljonski list, a II. bataljon i brigadni list izdali su i drugi broj. Duh takmi enja se stvarno osje a jako me u svim borcima i osje a se poja anje politi kog i vojnog i kulturnog rada zahvaljuju i takmi enju. Nakon završetka ovog mi emo nastaviti sa novim takmi enjem, jer su stvarno dobri uslovi.

Osnovni zadaci koji bi se postavljali bili bi:

Razjasniti najnovije doga aje, a naro ito pitanje kralja i monarhije i naše državnosti. Isto tako potrebno je eš e održavati teoretske sastanke sa politi kim rukovodiocima i završiti potpuno sve teme iz plana rada sa borcima.

Odgovornost, budnost i konspiracija nisu dovoljne pa je i to jedan problem, kao i u vrš enje discipline.

Ja sam u toku ovog mjeseca obišao tri bataljona i zadržao se u svakom po nekoliko dana i davao komesarima bataljona konkretne podatke.

Politi ki kadar je sada upotpunjen. On je bio najslabiji u IV. bataljonu. Sada smo prebacili u u I. bataljon za komesara,

a Mirka Banjca u IV. bataljon. Komesar I. ete IV. bataljona nije mogao odgovoriti, a u III. ete istog bataljona nije bilo uopšte komesara. Radi toga smo poslali za komesara 1. ete IV. bataljona Rebca, a za komesara 3. ete IV. bataljona omladinskog rukovodioca II. bataljona druga Luku Pekeza. Na taj na in IV. bataljon, u kome je stanje najslabije, dobiti e 2 druga koji e mo i da odgovaraju vrlo dobro svojoj dužnosti i tako e se politi ki kadar poboljšati. Prištabske ete imaju komesare koji u glavnom odgovaraju.

Od komesara bataljona sada najbolje radi i najbolje odgovara komesar II. bataljona Vlado Banjac, a i komesar III. bataljona Luka u znatnoj mjeri napreduje. Komesar Sime dosta je vrijedan, samo ima izvjesne nedostatke. Uopšte komesarski kadar je sada kod nas upotpunjen. To je bio u glavnom izvještaj za protekli mjesec dana.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
Rajko P. Radeti

BR. 91

MESECNI IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODELJENJA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE OD 1. FEBRUARA 1945. PROPAGANDNOM ODELJENJU VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ O PROPAGANDNOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU¹

**GLAVNI ŠTAB
NOV I PO SLOVENIJE
PROPAGANDNO ODELENJE
1. februara 1945.
Br**

**VRHOVNI ŠTAB NOV I POJ
Propagandno odeljenje**

Izveštaj za januar 1945.

Tokom meseca januara je Propagandno odeljenje Glavnog štaba Slovenije bilo odse eno od Propagandnog odseka IV opera-

¹ Kopija originala (pisana na mašini, na slovena kom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 88/1.

tivne zone tako da je moglo da mu dà samo nekoliko smernica putem radio-telegrafa.² Dopisi i izveštaji o radu nisu stizali. Zbog velikog snega trpeo je i kontakt sa IX korpusom. Dopisi, izveštaji i literatura stizali su s takvim zakašnjenjem da su zbog toga gubili na aktuelnosti.

»Naša vojska«³ je tokom meseca januara izlazila redovno. Obrađivala je najvažnija politička i vojna pitanja. Osetan je bio nedostatak dopisa iz IV operativne zone i zakašnjenje dopisa iz IX korpusa. Dopisnici VII korpusa su pokazali velik napredak. Cetrnaestodnevno školovanje u našoj redakciji dalo je dobre rezultate. Sada se već nalaze kod nas na školovanju i dopisnici IX korpusa. Tim načinom rada se dopisnici ki kadar o igledno popravlja. Za potrebe dopisnika preveli smo brošuru druga Kalinjina: »O nekim vprašanih agitacije i propagande«⁴ i poslali je svim dopisnicima.

U IX korpusu je održana konferencija propagandnih radnika na kojoj su se detaljno pretresla i pitanja dopisništva.

Smatramo da u listu »Naša vojska« hramlje pre svega kulturna rubrika. Ona daleko zaostaje za naporima koji se u vojsci na tom području stvarno ulažu.

U mesecu januaru izdali smo samo brošuru »O nekim vprašanih agitacije i propagande«. Štamparska mašina je naime bila zaposlena štampanjem partizanske pesmarice a ciklostilna tehnika radila je pre svega vojne stručne brošure.

Štamparija veća slaže brošuru »O junakih VII korpusa«.⁵ U mesecu februaru će biti u stanju da izradi više brošura propagandnog značaja.

VII korpus nije izdavao samostalne publikacije. Izradio je, međutim, tri karte isto nog fronta na ciklostilu.⁶

IX korpus je, sem dnevnih radio-vesti,⁷ izdao i veći broj letaka nemačkih i francuskih vojnicima.⁸

U kolportazi još postoje poteškoće. Sa IV zonom uopšte nemamo kurirskih veza a i veze sa IX korpusom su zbog visokog snega bile (prekinute)

⁵ Vidi depeše br. 76 i 77 od 31. januara 1945. u knjizi depeša Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 1. januara do 13. marta 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 46/11).

⁶ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 277, pod br. 3925.

⁴ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 33, pod br. 401.

⁵ Naslov brošure je »Mi smo Titovi borci«, (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 49, pod br. 610).

* O uvane karte isto nog fronta, najviše bez oznake izdava a, nalaze se u Arhivu IZDG u Ljubljani, NO tisk, f. D/XXVII.

⁷ »Radijske vesti«, koje je izdavao Propagandni odsek Štaba 9. korpusa NOVJ (bez oznake brojeva), umnožene na ciklostilu, objavljene su od 16. jula do 18. decembra 1944 i od 15. januara do 2. maja 1945 (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, NO tisk, f. P/376).

⁸ Vidi napomenu br. 15 uz dok. br. 70.

Da bi literaturu, u cilju preštampavanja, primali redovno bar štabovi i propagandni odseci, šaljemo im prve izvode kao pisma. Kolportaža u VII korpusu deluje potpuno u redu.

U poslednje vreme se i veza sa IX korpusom popravila.

Tehnika Glavnog štaba je u mesecu februaru montirala malu štamparsku mašinu s pogonom na nogu.⁹ Mašina e služiti pre svega za [štampanje] propagandnih brošura. Brošure s malim tiražom umnožava e se i dalje na ciklostilu.

Foto-sekcija. Uprkos velikoj krizi u pogledu itavog foto-materijala, rad foto-sekcije jako je živnuo. Organizovali smo redovno dostavljanje filmova i kopija foto-sekciji Glavnog štaba.

Od 14. do 24. januara održana je foto-izložba IV divizije¹⁰ u Crno[melju], Izložbu su posetile sve jedinice koje su se nalazile u blizini i veliki broj civilnog stanovništva.

Za Glavni štab Slovenije izradili smo album sa svim fotografijama koje [smo] primili od 20. oktobra 1944. pa dalje.¹¹ Sve fotografije smo poslali i Vrhovnom štabu.

Snimanje starih snimaka obavlja se stalno, ali pronalazimo malo slika iz vremena pre kapitulacije Italije.

Kulturno-prosvetni rad. Da bismo olakšali rad kulturno-prosvetnim kružocima, izdali smo niz ske eva. Izdali smo pesmaricu u velikom tiražu (20.000).¹² U štampi se nalazi priru nik za mitinge prilikom godišnjice smrti Franca Prešerna¹³ i pesmarica s notama.¹⁴

Izvestan napredak pokazuju zidne i džepne novine. Kona no smo ipak postigli da se pišu ali im u pogledu sadržaja još mnogo nedostaje. Sastavljamo brošuru od najboljih priloga iz zidnih novina kako bismo na taj na in probudili još ve u ljubav prema njima.¹⁵

Vojne muzike su u estvovale u svim priredbama, ma gde se one održavale (na terenu ili u vojsci), a priredile su tako e više samostalnih koncerata, pre svega za vojne jedinice.

⁹ Vidi napomenu br. 4 uz dok. br. 1.

¹⁰ Pogrešno. Treba: XIV divizije. Izložba je prire ena u vreme održavanja konferencije žena-aktivista za Ljubljansku pokrajinu (vidi dok. br. 1).

¹¹ Album nije prona en. O uvane fotografije nalaze se u Muzeju ljudske revolucije u Ljubljani.

¹² Verovatno se odnosi na pesmaricu »Zapojmo« (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 65, pod br. 817).

¹³ Odnosi se na priru nik pod naslovom: »Prešeren, glasnik naše borbe in naše svobode« (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 75, pod br. 942).

¹⁴ Odnosi se na pesmaricu »Partizanska pesem« (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 65, pod br. 817).

¹⁵ Redakcija nije mogla da ustanovi pod kojim je naslovom ta brošura izašla.

Invalidski peva ki hor¹⁰ je, osim koncerata koje je priredio u Crnomelju i u Radio-Osvobodilnoj fronti,¹⁷ bio na 8-dnevnoj turneji u Oficirskoj školi,¹⁸ u dvema bolnicama u blizini i u Slovena ko-hrvatskoj vojnoj bolnici na Zumberku.¹⁹ O uspehu koje je tamo postigao najre itije kazuje topao lanak u »Vijesniku«, organu Jedinstvenog oslobodila kog fronta za Pokuplje.

Frontna pozorišta VII korpusa²⁰ i IX korpusa su u ovom mesecu pre svega pri[premala]. Sekcije su tokom meseca ostvarile više originalnih radova. Prime ena je bila naro ito uvertira druga poru nika Bojana Adami a za Prešernovu proslavu. Od tih radova posla emo vam sve im izi e a note tek kad ih prepišemo.

Na kraju napominjemo da za sve novine koje dolaze od vas vlada veliko interesovanje. Mi ih možemo, što se ti e propagande, izvrsno da iskoristimo. Iz Slovena kog primorja nam javljaju da su se etnici za »Politiku«²¹ doslovno potukli. Molimo vas da organizujete što redovnije dostavljanje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Na elnik odeljenja:

¹⁸ Vidi napomenu br. 32 uz dok. br. 1.

¹⁷ Vidi napomenu br. 9 uz dok. br. 1.

¹⁸ Odnosi se na Oficirsku školu Glavnog štaba NOV i PO Slovenije.

¹⁹ O partizanskim bolnicama vidi knjigu dr Metoda Mikuža »Oris partizanske sanitete na Slovenskem«, zavod »Borec« v Ljubljani, 1967.

²⁰ Vidi napomenu br. 20 uz dok. br. 1.

²¹ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 655, pod br. 8784.

br. 92

MESE NI IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA 7. NOU DIVIZIJE OD 1. FEBRUARA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPH O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE¹

**DIVIZIJSKI KOMITET KPH
VII. UD. DIVIZIJE NOVJ**
1. februara 1945.

Izveštaj za mjesec
januar 1945.

CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE

Negdje.

Dragi drugovi,

Zajedno sa ovim izvještajem šaljem vam brojno stanje naše partijske organizacije. U samom brojnom stanju vidi se *porast*, a to je zbog toga usledilo što su prikupljeni detaljni podatci za i one članove naše partije iz II-ge brigade koja se reformirala² te što su ostali svi partijski rukovodioci poslali na vrijeme brojna stanja.

U itavoj organizaciji rad se odvija onako kako je to postavljeno od samog komiteta. Nekih novih naročitih momenata sada ne bi bilo.

Potrebno je u našoj partiji da se svakodnevno pojačava odgovornost i disciplina u izvršavanju postavljenih direktiva — postavljenih od strane part. rukovodstva ili postavljenih naređenja od strane vojnih štabova.

Treba se sada u našoj organizaciji sprovesti *kontrola u izvršavanju* i sprovođenje u život postavljenih direktiva.

Partijski rukovodioc u I-voj brigadi drug Lazi Dušan na svojoj dužnosti ne zadovoljava, a niti pokazuje čvrsta da bi se od njega moglo da izgradi za dobrog partruka,³ jer je on neozbiljan i tu svoju neozbiljnost prenaša na druge i jer on imade vrlo nepravilno držanje prema sredini u kojoj radi i živi. Otima inicijativu k-ta brigade i komesara da ne do u do izražaja kao najodgovorniji za izvođenje operacija i vojnih zadataka.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 48/529—530.

² Vidi dok. br. 7, objašnjenje 4.

® Partijskog rukovodioca

Name e se problem za tri partijska rukovodioca, dva u brigadama i jedan u odredu. Taj problem popune kadra malo e biti teže riješiti, jer je iz naše jedinice part. kadar iscrpljen — nego emo biti prisiljeni da mlade drugove uzdignemo na ta mjesta pa da im se pomaže u radu i rukovo enju sa organizacijom.

Primjedba koja je pala na naš komitet da je pol. komesar imao inicijativu u svojim rukama, to nije samo od sada nego je to od ranije, dok je bio prvi partrukovodioc, jer je kod nas u praksi bilo postalo da pol. komesar referiše pol. situaciju, a da ostali lanovi uzmu samo u eš a u diskusiji. Taj osvrt na komitet je pravilan i mi emo nastojati da to im prije otklonimo kod našeg komiteta.

Kod partijskog lanstva kao i me u masama [u] kojima djelujemo najviše diskutovalo se o zaplotnja kom napadu Kralja na sporazum Tito — Subaši , kao i nastupanja Crvene armije kroz Poljsku i kroz pokrajine same Njema ke. Objašnjavat je taj pokušaj napada Kralja na naše tekovine i vojska je uzimala u eš a u demonstracijama koje su vršene na našem sektoru gdje smo mi bili. Sama demonstracija bila je prvi puta bolje posjeivana nego drugi puta.

Kroz partiju i vojnike vodi se kampanja u izvršavanju vojnih zadataka, kao i njihovo brzo izvršavanje. Kampanja za takmi enje me ukorpusno koje se sada vodi još nije dovoljno poprimila onaj karakter koji bi trebalo da poprimi, ali se radi na tome da to takmi enje zahvati masovno itavu našu jedinicu.

Budnost prema unutrašnjem neprijatelju koji ho e ma na koji na in da podgriza naše redove *treba još više da se poja a* i zato se vodi kampanja u našoj jedinici. Iako se ta kampanja vodi, desio se slu aj u I-voj brigadi da je jedan borac podlegao od lijeka koji mu je bio dat od njihovog referenta saniteta. Ta je stvar još u ispitivanju, da se vidi zbog ega je podlegao.

Borbenost itave jedinice kao celine može se re i da je na prili noj visini, iako je u ovom periodu bila II brigada podbacila u jednoj akciji, ali u posljednjim akcijama koje je imala to je stanje popravila tako da sada izvršava u potpunosti postavljene zadatke.

Partijska organizacija pri štabu divizije održala je svoju konferenciju, jer je bila potrebna da se održi, zbog toga što nije bilo dovoljno odgovornosti u akcijama na Krajini i što je pokazala jaku vidnost u sektašenju za omasovljavanje sebe iako je imala sve mogu nosti. Poslije te konferencije rad je krenuo i prišlo se rešavanju uo enih problema.

U komitetu je normalno stanje i nema za sada nekih nepravilnosti izme u pojedinih lanova.

br. 92

MESE NI IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA 7. NOU DIVIZIJE OD 1. FEBRUARA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPH O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE¹

DIVIZIJSKI KOMITET KPH
VII. UD. DIVIZIJE NOVJ
1. februara 1945.

Izveštaj za mjesec
januar 1945.

CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE

Negdje.

Dragi drugovi,

Zajedno sa ovim izvještajem šaljem vam brojno stanje naše partijske organizacije. U samom brojnom stanju vidi se *porast*, a to je zbog toga usledilo što su prikupljeni detaljni podatci za i one članove naše partije iz II-ge brigade koja se rasformirala² te što su ostali svi partijski rukovodioci poslali na vrijeme brojna stanja.

U itavoj organizaciji rad se odvija onako kako je to postavljeno od samog komiteta. Nekih novih naročitih momenata sada ne bi bilo.

Potrebno je u našoj partiji da se svakodnevno pojačava odgovornost i disciplina u izvršavanju postavljenih direktiva — postavljenih od strane part. rukovodstva ili postavljenih naređenja od strane vojnih štabova.

Treba se sada u našoj organizaciji sprovesti *kontrola u izvršavanju* i sprovođenje u život postavljenih direktiva.

Partijski rukovodioc u I-voj brigadi drug Lazi Dušan na svojoj dužnosti ne zadovoljava, a niti pokazuje čistu da bi se od njega moglo da izgradi za dobrog partruka,³ jer je on neozbiljan i tu svoju neozbiljnost prenaša na druge i jer on imade vrlo nepravilno držanje prema sredini u kojoj radi i živi. Otima inicijativu k-ta brigade i komesara da ne do u do izražaja kao najodgovorniji za izvođenje operacija i vojnih zadataka.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 48/529—530.

² Vidi dok. br. 7, objašnjenje 4.

³ Partijskog rukovodioca

Name e se problem za tri partijska rukovodioca, dva u brigadama i jedan u odredu. Taj problem popune kadra malo e biti teže riješiti, jer je iz naše jedinice part. kadar iscrpljen — nego emo biti prisiljeni da mlade drugove uzdignemo na ta mjesta pa da im se pomaže u radu i rukovo enju sa organizacijom.

Primjedba koja je pala na naš komitet da je pol. komesar imao inicijativu u svojim rukama, to nije samo od sada nego je to od ranije, dok je bio prvi partrukovodioc, jer je kod nas u praksi bilo postalo da pol. komesar referiše pol. situaciju, a da ostali lanovi uzmu samo u eš a u diskusiji. Taj osvrt na komitet je pravilan i mi emo nastojati da to im prije otklonimo kod našeg komiteta.

Kod partijskog lanstva kao i me u masama [u] kojima djelujemo najviše diskutovalo se o zaplotnja kom napadu Kralja na sporazum Tito — Subaši , kao i nastupanja Crvene armije kroz Poljsku i kroz pokrajine same Njema ke. Objašnjavat je taj pokušaj napada Kralja na naše tekovine i vojska je uzimala u eš a u demonstracijama koje su vršene na našem sektoru gdje smo mi bili. Sama demonstracija bila je prvi puta bolje posjeivana nego drugi puta.

Kroz partiju i vojnike vodi se kampanja u izvršavanju vojnih zadataka, kao i njihovo brzo izvršavanje. Kampanja za takmi enje me ukorpusno koje se sada vodi još nije dovoljno poprimila onaj karakter koji bi trebalo da poprими, ali se radi na tome da to takmi enje zahvati masovno itavu našu jedinicu.

Budnost prema unutrašnjem neprijatelju koji ho e ma na koji na in da podgriza naše redove *treba još više da se poja a i zato se* vodi kampanja u našoj jedinici. Iako se ta kampanja vodi, desio se slu aj u I-voj brigadi da je jedan borac podlegao od lijeka koji mu je bio dat od njihovog referenta saniteta. Ta je stvar još u ispitivanju, da se vidi zbog ega je podlegao.

Borbenost itave jedinice kao celine može se re i da je na prili noj visini, iako je u ovom periodu bila II brigada podbacila u jednoj akciji, ali u posljednjim akcijama koje je imala to je stanje popravila tako da sada izvršava u potpunosti postavljene zadatke.

Partijska organizacija pri štabu divizije održala je svoju konferenciju, jer je bila potrebna da se održi, zbog toga što nije bilo dovoljno odgovornosti u akcijama na Krajini i što je pokazala jaku vidnost u sektašenju za omasovljavanje sebe iako je imala sve mogu nosti. Poslije te konferencije rad je krenuo i prišlo se rešavanju uo enih problema.

U komitetu je normalno stanje i nema za sada nekih nepravilnosti izme u pojedinih lanova.

**BROJNO STANJE PARTIJSKIH ORGANIZACIJA
u VII diviziji IV Korpusa**

Miesec februar

Godina 1945

BRIGADE	Broj bataljonskih biroa	Broj članova batalj. biroa	Broj četnih ćelija	Broj štabskih ćelija	Broj ostalih ćelija	Broj svih ćelija	Broj oficira i komesara članova partije	Broj podoficira članova partije	Broj partizana članova partije	Broj žena članova partije	Broj svih članova partije	Socijalni sastav						Nacionalni sastav			
												Radnika	Seljaka	Obrtnika	Namještenika	Intelektualaca	Oficira i podoficira bivše jug. vojske	Hrvati	Srbi	Ostale nacije	Broj kandidata
I Brigada	5	34	22	5	2	29	79	82	30	9	200	13	172	5	4	6	—	10	190	—	20
II Brigada	5	33	18	5	6	29	85	78	31	3	197	12	157	14	3	7	4	37	155	5	21
III Brigada	5	29	14	5	7	26	82	67	29	4	182	5	154	6	12	5	—	12	170	—	53
Partizanski odred	3	14	6	4	2	12	30	25	9		64	5	50	7	1	1	—	2	61	1	8
Artiljerijski divizion	1	7	3	1	2	6	29	29	6		64	5	54	1	2	1	1	13	48	3	19
Prištabski dijelovi	2	14	8	1	4	13	38	42	25	8	113	21	70	4	15	2	1	5	98	10	13
Štaba diviz jedin.	—	—	—	1	—	1	4	·	·	·	4	·	·	·	·	2	2	—	4	—	—
Ukupno	21	131	17	22	23	116	347	323	130	24	824	61	657	37	37	24	8	79	726	19	134

Dne: 1. februara 1945

Sekretar:
Milutin Omazi

Novom organizacionom postavkom u postavljanju pomo - nika pol. komesara u diviziji te stvaranjem biroa u samom komitetu divizijskom ne može se nešto re i o novom na inu rada.⁴

Dolazak mene kao sekretara u štab divizije ne mogu još da ocjene pravilno, ali smatram da e biti poteško a zbog toga što sam ja itavo vrijeme do sada bio pot injeni drugovima medu kojima u sada da radim, dok sa druge strane posmatraju i moje nije u paraleli sa njihovim. Kakav e biti odnos medu nama to ne mogu da ocjenim za ovaj put.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Uz drugarski pozdrav
Sekretar komiteta
Milutin Omazi

BR. 93

MESECNI IZVEŠTAJ DIVIZIJSKOG KOMITETA 12. NOU DIVIZIJE OD 1. FEBRUARA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPH O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE¹

DIVIZIJSKI KOMITET
XII. UDARNE DIVIZIJE NOVJ
Dana 1. II 1945. god.

17/IV 945²

CENTRALNOM KOMITETU K.P. ZA HRVATSKU

Izveštaj za mjesec januar 1945. god.

Politi ko stanje: U zadnji mjesec dana u Diviziji nisu se pojavljivali krupniji politički problemi. Događaji u Gr koji nisu bili u dosta služeja pravilno objašnjeni masi boraca, na pr.: neki rukovodioci objašnjavali su tako, da je uzrok za sadanje stanje u Gr koji *u slabosti Komunističke partije Grčke*. S druge strane, ovo nepravilno i nedovoljno objašnjavanje koristili su marksistički elementi podvlače i da se tako desiti kod nas i da je prema tome naša borba besmislena. Tek u zadnje vrijeme us-

⁴ Odnosi se na organizacione promene u vezi sa direktivnim pismom Centralnog komiteta KPJ od 14. januara 1945 (vidi Arhiv IRPJ, reg. br. 15, fond CK KPJ).

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 48/565—567.

¹ Verovatno se odnosi na datum završetka u arhivu CK KPH.

uspjelo se pravilno i potpuno to pitanje riješiti u cijeloj Diviziji. To je pitanje objašnjeno tako, da se borcima ukazalo da je za sadanje stanje u Gr koj kriva reakcija koja ide za u vrš iva- njem svojih pozicija. Objašnjeno je to da se takav slu aj kod nas ne može desiti jer su neprijatelji N.O. Pokreta razbijeni vojni ki i politi ki. U vezi s time pojavljivala se sumnja i u vrstinu anti- fašisti kog bloka, me utim i to je pitanje objašnjeno rije ima Staljina, da je *antifašisti ki blok* u svojoj suštini vrst, a even- tualne manje nesuglasice nastoji ukloniti.

Izjava kralja Petra protiv sporazuma Tito — Subaši osu ena je sa strane boraca. Saznavanje o masovnim demonstra- cijama protiv kralja u vrstilo je kod boraca uvjerenje da kralj nikako ne može do i, ina e u našim jedinicama nalazi se ve i dio Hrvata, a Srbi su ve inom rukovodioci.

S obzirom na stalan priliv novih boraca, koji su ve inom Hrvati, *pitanje Ma eka kao uvijek je aktuelno*. U stvari on je kao li nost raskrinkan, ali ma ekovština nije raskrinkana, jer se pojavljuje me u tim novim borcima u razli itim oblicima, na primjer širenje vijesti da su neke naše ete pobjegle iz Divizije u bijelu gardu (IV. Brigada). Sire se parole da e biti opet kao što je bila stara Jugoslavija i t.d. *Naro ito ti elementi koji to šire su vješto prikriveni i na oko vrlo pozitivni, te naše partij- ske organizacije nisu dosta puta mogle uo iti kao pojedinca*. Naj eš e puta naši drugovi gledah na takove stvari kao na iz- jave nesvjesnih ljudi, dok ih se nije na to upozorilo. *U ehoslo- va koj brigadi bio je prili no utjecajan stari reakcioner sa da- ruvarskog kotara astek Vinko, kojega su naše vlasti kao takvog uhapsile*. I pored toga što su pojedini elementi njega svjesno po- pularisali kao dobrog ovjeka i emu su nasjedali i neki partijci i SKOJ-evci, uspjelo se istoga izdajnika raskrinkati u o ima bo- raca. Bilo je pokušaja, i to u ve em opsegu u ehoslova koj bri- gadi, na razbijanju bratstva i jedinstva, i to konkretno što su izbacivane parole da se esi moraju tu i, dok su Srbi kod ku e i plja kaju eška sela. Mjere koje smo poduzeli bile su uspješne.

Budu i da je ve i dio naše Divizije u zadnjih mjesec dana nalazio se na Naši kom i Brodskom okrugu, *neprijatelj je uspio da preko žena uti e na dezertiranje kao i na ubacivanje koje- kakovih ma ekovskih parola*. Bilo je slu ajeva organiziranog dezerterstva, pa i me u onim borcima koji su bili dobrim dje- lom provjereni. Najve i dio tih ljudi krije se oko svojih ku a pod izgovorom da se ne e tu i protiv nikoga, *a drugi dio od njih je u pu koj — ustaškoj fronti*. Ova sela iz kojih se dešava de- zerterstvo su poluoslobo ena, zbog toga je otežano poduzimanje vojni kih mjera. Za spre avanje dezerterstva poduzete su sli- jede e mjere: Upozorena je partijska organizacija na ve u bud-

nost naro ito prema novodošlim i pojedincima. Pronalaženje ma ekovštine u raznim formama i njezino izolovanje i podizanje vrš e vojni ke discipline. Ovim mjerama dezerterstvo je smanjeno na minimum.

Pitanje uvanja glave pojavilo se u obliku samoranjavanja naro ito u XII. Prolet, brigadi. Mjere do sada nisu poduzete nikakove, a na zadnjem sastanku Divkoma zaključeno je da se paralelno sa političkim radom poduzmu surove kazne (streljanje).

Rad naših političkih rukovodioca nije imao dovoljno širine i svodio se na rješavanje sitnih problema, a po negde na konstataciju tih problema.

Organizaciono stanje: Broj svih članova partije u našoj Diviziji iznosio 757. Prema tome part. organizacija porasla je od zadnjeg izvještaja³ za 50 članova. Part. organizacija u XII. Prolet. brigadi potpuno je zapostavila pitanje svog omasovljenja, tako da je za ovih mjesec dana pala na 43 člana, dok je u ostalim brigadama prilično prebrojeno sektašenje.

Part. organizacija posvetila je vrlo malo pažnje pitanju kandidata i njihovom odgajanju. Broj kandidata iznosi 109. Mnoge partijske elije nisu bile na isto s tim kako i na koji način pristupiti kandidatima i provjeravati. Partijski sastanci u veini slučajeva nisu bili redoviti radi slabe odgovornosti part. rukovodioca. *Odgovornost pred Partijom slabo je razvijena.* Sami sastanci u mnogo slučajeva bili su općeniti i nekonkretni. Naše part. elije uo avaju probleme ali samostalno rješavati nisu u stanju, na primjer one uo e da »treba« ali često puta ne znaju na koji način. Pitanju teoretske izgradnje u zadnje vrijeme part. organizacija je posvetila više pažnje ali ta se izgradnja svodila na proučavanje tekua štampe.

Part. biro i u veini slučajeva ne znaju što je njihov posao. Često se bave sitnicama, a često neodređenim stvarima. Pomoć Divizijskog komiteta part. biroima bila je nedovoljna.

Divizijski komitet je popunjen novim članovima i u njega su ušli: drug *Stevo Glumpak (Janko)* kao sekretar part. organizacije Osječke brigade, drug *Delibašić Jovo (Delija)* kao sekretar partorganizacije pri Stabu Divizije, drug *Dežmar Ljudevit (Zeljko)*, rukovodioc SKOJ-a u Diviziji, svi iz polit. odjela ove Divizije, te drug *Slavko Pejak* kao sekretar Divizijskog komiteta, do sada rukovodilac polit. odjela ove Divizije. Dosadašnji sekretar Divkoma i sekretar part. organizacije Osječke brigade drug *Franjo Serti (Bjeli)* pozvan je u Stab VI. Korpusa na novu dužnost. Pitanje sekretara u slučajeva koj brigadi nije riješeno,

³ Odnosi se na izvještaj od 3. januara 1945 (vidi dok. br. 9).

jer drug Strapa, koji je predviđen za sekretara, nalazi se na srednjem part. kursu. Dužnost vrši dosadašnji sekretar.

Divkom u novom sastavu održao je svoj prvi sastanak na kome je proučeno direktivno pismo C.K.K.P.J.,⁴ po čemu su donešeni zaključci. Kao prvo i najvažnije zaključeno je: redoviti sastanci itave organizacije, omasovljenje partije, jer za to postoje svi uvjeti, razvijanje li ne odgovornosti pred partijom i teoretska izgradnja, koja za sada treba da se svede na upoznavanje masovnih članova sa organizacionom strukturom partije, dok za part. rukovodioce postavljeno je proučavanje referata o kadrovima.⁵ U pogledu rada polit. rukovodioci zaključeno je da se prorade odluke AVNOJ-a i ZAVNOH-a i borcima objasni značaj tih odluka, zatim razlika između stare i nove Jugoslavije, uz riješenje svih tekućih političkih problema.

Pristupilo se srećivanju štabne i ostalih članova pri Štabu Divizije prema novim direktivama C.K.K.P.J. Od ranjenih članova partije koji odlaze u bolnice vrlo malen broj se vraća, pošto ih zadržavaju u pozadini, a da o tome nas ne obavjeste.

Vojnički i politički kadar u našoj Diviziji je potpun.

Rad Štaba Divizije u ovo mjesec dana bio je uzak jer je nedostajao komandant.⁶

SKOJ-evska organizacija u našoj Diviziji uoči je problema ali mnoge od njih nije znala pravilno riješiti. *Pomoć partije u tom pogledu bila je slaba.* Članovi partije u većini slučajeva dolaze na sastanke SKOJ-a sa zadatcima šta »treba« uiniti, a kako pojedinu stvar uiniti, oni nisu znali objasniti. SKOJ-evska organizacija u našoj Diviziji broji 666 članova. Broj neobuhvaćene omladine je oko 350, koja još nije bila u borbama. Sektašenje po primanju postoji jedino u XII. Prolet, brigadi premda postoje najbolji uslovi. SKOJ-evska rukovodstva su potpuna.

Vojnički rad u našoj Diviziji je razvijen, kod čega su se naročito angažovali komandanti brigada, koji stalno obilaze jedinice i pomažu im. *Komandant čehoslovačke brigade poginuo je ovih dana⁷ uslijed nepotrebnog i neopreznog baratanja sa džonbulom.* Ljubav za ukopavanje kod boraca je razvijena. Odgovornost vojničkih rukovodioca, a naročito komandanata bri-

⁴ Reč je o pismu Centralnog komiteta KPJ od 14. januara 1945 (vidi Arhiv IRPJ, reg. br. 15, fond CK RPJ).

⁵ Verovatno se odnosi na referat Georgi Dimitrova o kadrovima.

⁶ Komandant 12. NOU divizije Milan Stanivuković poginuo je 27. decembra 1944 (vidi tom V, knj. 36, dok. br. 108, knj. 37, dok. br. 35).

⁷ Ili je to greška ili je izveštaj kasnije pisan, jer se iz dokumenta vidi da je komandant čehoslovačke brigade »Jan Žižka« Josip Ružička, narodni heroj, poginuo 7. februara 1945. kod s. Koko aka, blizu Orahovice (vidi Arhiv VII, reg. br. 1—2, k. 119/7; izvod iz knjige depeša Glavnog štabu NOV i PO Hrvatske o dejstvima 6. udarnog korpusa NOVJ u februaru 1945).

gada se pove ala pred partijom. Krupnijih gubitaka uslijed voj-
ni kih nedostataka nije bilo.

Kulturno-prosvjetni rad u našoj Diviziji oživio je utoliko
da se pove ao broj usmenih novina i davanja prosvjetno-poli-
ti kih priredaba u jedinicama. Partorganizacija nije u tom pi-
tanju u svim jedinicama prišla sa potrebnom ozbiljnoš u.

Polit, odjel Divizije, koji je u ovom mjesecu bio popunjen
sa tri nova lana, dao je punu pomo partijskoj i SKOJ-evskoj
organizaciji te politi kim rukovodiocima i kao takav imao je
najbolji uvid u stanje u diviziji.⁸

Uz drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Komitet:
Franjo Serti

BR. 94

**IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA ARTILJERIJSKE
PODOFICIRSKJE ŠKOLE NOVJ U UPRIJI OD 1. FEBRUA-
RA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O PARTIJSKOM,
POLITI KOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U ŠKOLU**

POLIT. KOMESAR
P. OFICIRSKJE ŠKOLE
1-II-1945 god.
uprija

**CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE
JUGOSLAVIJE**

Položaj

Podnosim vam izveštaj o partijskom, politi kom i kultur-
no-prosvetnom radu za mesec januar. Tako e u vas upoznati
sa životom i radom ove škole.

Naša partijska elija broji pet lanova. Svi su muškarci.
Naš socijalni sastav je slede i: dva intelektualca, dva aka i je-
dan radnik. Partijska elija ove škole održala je u toku ovog

⁸ Izveštaj iste sadržine upu en je i Oblasnom komitetu KPH za
Slavoniju (prepis izveštaja u Arhivu VII, reg. br. 11—5, k. 883 A).

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRP Jugoslavije,
reg. br. 26, fond CK KPJ.

meseca etiri sastanka radnog karaktera. Na ovim sastancima, pored diskusije i političke situacije, raspravljali smo o stanju u školi, naročito o nastavnicima, koji su većinom mobilisani bivši jugoslovenski oficiri neprijateljski raspoloženi prema našoj partiji i NO borbi. Najveću pažnju posvetili smo organizaciji SKOJ-a. U početku ova organizacija je brojala tri člane od 1250 pitomaca. Sada u svakom odeljenju ima 5 do 10 članova, tako da ima u deset odeljenja 80 SKOJ-evaca; baterija I, II, III i Radne čete 25; ukupno 105 skojevaca. O radu Skoja referisao vam rukovodioc Skoja! Nekih nezdravosti u partijskoj eliji nema. Kažnjavanja nije bilo.

II.

Iako je radno vreme većinom ograničeno, ipak smo uspeli da većinom posvetimo političko-kulturno-prosvetnom radu. Održane su dvije konferencije koje su imale za cilj, da se pitomci upoznaju sa najnovijim događajima vojnim i političkim iznutra i spolja. Naročito smo podvlačili ili provokatorski gest kralja Petra i izbegli reakcije oko njega. U vezi što boljeg i intenzivnijeg rada, održavamo političke časove, odnosno teme većinom iz problematike Narodno-oslobodilačke borbe i to: »Narodno-oslobodilačka borba i njen razvitak«, »Postanak i politička istorija Jugoslavije«, »Naša narodno-oslobodilačka vlast«, »AVNOJ i Nacionalni komitet«, »Odluka sa drugog zasjedanja AVNOJ-a«, »Nacionalno pitanje u svetlosti N.O. borbe«, s obzirom da je ljudstvo mobilisano, sa još nedovoljno jasnim političkim perspektivama, to smo ove teme prilagođavali političkom nivou ljudstva.

III.

Kulturno-prosvetni rad se odvija u duhu izdatog plana. Formiran je propagandni osek u kome su zastupljene sve sekcije. U toku ovoga meseca održao sam dva sastanka sa članovima propagandnog oseka. U prvoj polovini meseca januara ovaj osek održao je jednu zabavu za građanstvo. Priredba je bila masovno posećena, mada program nije baš najbolje izveden. Planski je predviđeno da do petog ovog meseca budu gotove zidne novine kao i da se na dan 23 ovog meseca održi jedna priredba sa predavanjem za pitomce u čast proslave godišnjice osnivanja Crvene armije. Održano je jedno predavanje iz nacionalne istorije — »O Slovenima«. U Radnoj četi, odeljenjima i školskim baterijama postoje kulturno-prosvetni odbori. Ovi odbori su izdali po jedne zidne novine, koje još u dovoljnoj meri-

¹ Nije jasno. Verovatno se misli da ne obiluje dobrim i raznovrsnim člancima.

dobrim i raznovrsnim lancima, mada u tom pogledu postoji takmičenje. Tri odeljenja dala po jedne usmene novine za školu koje su programski uspele.

IV.

Vojni ko vaspitanje boraca odvija se po planu izdatom od strane Vrhovnog štaba. Sovjetski oficiri, instruktori, uveliko pomažu našim nastavnicima u radu prenose i na njih bogato stečeno iskustvo. Svake večeri održavaju se nastavne konferencije celog rukovodstva škole. Ove konferencije imaju za cilj da se iznesu greške u inijuncije u toku dana. Škola je podeljena na deset odeljenja, tako da svako odeljenje broji po sto pitomaca. U sastav škole ulazi Radna grupa i Školski divizion. Disciplina je na zavidnoj visini mada ne potiče iz svijesti, kako pitomaca, tako ni od stručnog osoblja.

Druželjublje nije još u najboljoj meri razvijeno. Nastavnici imaju još i nepravilan stav prema pitomcima, još u potku naročito oštro udarili.³ Komandant je autoritativan i dobar organizator kao i dobar radnik, odan našoj borbi.

V.

a). U pogledu ishrane, škola ne stoji onako kako bi trebalo prema propisanoj tablici. S obzirom na snabdevanje hranom, nešto iz udaljenih krajeva, tako da hrana stiže sa zakašnjenjem. U zadnje vreme osećala se oskudica u sto noj hrani.

Ljudstvo je većinom slabo obučeno i odjeveno. U ovom pogledu učinili smo sve što možemo da se broj slabo obučeni i odjeveni svede na najmanji broj.

b). Zdravstveno stanje u školi je prilično. Nekih zaraznih oboljenja nema. Kupanje, parenje, pranje veša vrši se jedanput nedeljno. Pitomci su obrijani i ošišani. Sanitetskog materijala nema dovoljno. Sanitetska služba je dobro organizovana. Lekari su zauzimaljivi u svom radu, tako da poklanjaju puno pažnje našim bolesnim drugovima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

**KOMESAR ARTILERIJSKE
PODOFICIRSKJE ŠKOLE**

M. P.

Radonji Ratko

³ Nije jasno. Verovatno su izostale reči: potkome smo.

BR. 95

IZVEŠTAJ DIVIZIJSKOG KOMITETA KPH 12. NOU DIVIZIJE OD 2. FEBRUARA 1945. OBLASNOM KOMITETU SKOJA ZA SLAVONIJU O RADU ORGANIZACIJE SKOJA U DIVIZIJI¹

DIVIZIJSKI KOMITET K.P.H.

XII. UDARNE DIVIZIJE

Dana 2. II. 1945. god.

OBLASNOM KOMITETU SKOJ-a ZA SLAVONIJU

Politi ko stanje: Omladinski rad u našoj Diviziji kretao se u riješavanju slijede ih problema. Krupnijih politikih problema u našoj Diviziji nije bilo. SKOJ-evska organizacija pomogla je pri razbijanju krivog tumačenja o stanju u Grčkoj, gdje se glavni teret za sadanje stanje bio prebacio na K.P. Grčke, tj. na njezinu slabost, da nije uspjela vrsto oko sebe [da] poveže sve narodne mase. U vezi s time se pojavilo pitanje vrste anti-fašisti kog bloka. I jedno i drugo pitanje uspjeli smo u našoj Diviziji pravilno riješiti. Prvo kao uzrok za sadanje stanje u Grčkoj da je kriva reakcija a drugo smo protumačili ili riješili ima Staljin, da je antifašistički blok u svojoj suštini vrsta i eventualne nesuglasice do kojih dode nastoji riješiti.

Izjava kralja Petra protiv sporazuma Tito — Subašić² osuđena je sa strane naših boraca, a naročito omladine koja je to svoje raspoloženje ispoljavala na svakom koraku a naročito na usmenim novinama, priredbama kao i u marševima kroz naša sela.

S obzirom na priliv novih boraca koji su do sada bili sve starija godišta veći im dijelom, tek u zadnje vrijeme dolazi veći dio omladine, pojavilo se opet pitanje Mađaka. Mađaci se uspjeli u našim jedinicama raskrinkati kao ličnost ali se mađakovština pojavljuje u različitim oblicima, tako na pr. da su neke naše ete dezertirale u bijelu gardu, kao i u parolama da će biti opet sve po starom kao u staroj Jugoslaviji.

SKOJ-evska organizacija u oči je to, ali je smatrala nevažnim, tj. kao izjavu nesvjesnih pojedinaca, tako da tome nije ni posvećivala pažnju. Ti ljudi koji su to širili — esto su naši SKOJ-evci o njima imali dobro mišljenje.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 48/568—569.

² Odnosi se na izjavu od 11. januara 1945 (vidi dok. br. 55, objašnjenje 4).

U Čehoslovačkoj brigadi bio je prilično utjecajan stari reaktivni Vinko Častek, koji je kao takav hapšen³ a kojega su pojedinci u toj Brigadi svjesno popularisali, držali su ga i neki SKOJ-ovci za dobrog ovjeka. Pravilnim razjašnjenjem to je pitanje riješeno i isti reaktivni raskrinkan.

Tako se u Čehoslovačkoj brigadi pojavilo pitanje bratstva i jedinstva i to u većem opsegu, pri čemu su također nastupili nesvjesno i neki SKOJ-ovci ne vide i u tome da je ugrožena time naša najdragocjenija tekovina. Reakcija je to bila spretno ubacila, na primjer da se i Hrvati nekako tuku a Srbi da su kod kuće i da pljačkaju češka sela.

Neke SKOJ-ovske jedinice tumače su to da je Srba mnogo izginulo i da ih treba uvažavati.

Pravilnim objašnjenjem i mjerama to je pitanje danas riješeno.

Zaključci sa zadnjeg sastanka Divkoma prenašaju se i na SKOJ-ovsku organizaciju i to: pojačana budnost prema novomobilisanim i pojedincima, pojačani rad s njima, pronalaženje formi u kojima se pojavljuje marksizam i njegovo izolovanje, te pomoć pri podizanju vrste vojničke discipline. Samo dezerterstvo mjerama koje smo do sada poduzeli palo je na minimum.

Pitanje uvažavanja glave pojavilo se u novom obliku samoranjavanja i to u XII. Prolet, brigadi. Mjere do sada nisu poduzete nikakove ali je zaključeno da SKAJ-ovska organizacija daje punu pomoć u pojačanom političkom radu i u osudi nad istima za koje je predviđena surova kazna.

Pomoć koju je SKOJ-ovska organizacija dala političkim rukovodiocima bila je u većem opsegu u diskusiji na političkim sastancima i pojedinačnom objašnjavanju političkih pitanja.

Organizaciono stanje: Brojno stanje SKOJ-a u našoj Diviziji je 666. Broj neobuhvaćene omladine je oko 350 ali od koje dobar dio nije provjeren u borbama. Prebrojeno je prilično sektisanje po primanju u SKOJ, kriterij za primanje još je uvijek oštar, tek u XII. Prolet, brigadi postoji preoštar kriterij, a gdje zapravo postoje najbolji uslovi za omasovljenje SKOJ-ovske organizacije.

Sama SKOJ-ovska organizacija je mlada, u ova vremena problema, ali radi mladosti rukovodioca ne zna ih pravilno riješiti. Interes za rješavanje postoji. Sastanci se održavaju neredovito, najviše radi nesnalaženja mladih rukovodioca. Teoretska izgradnja se poboljšala, tj. već i dio SKOJ-ovske organizacije upoznat je sa tekucim štampom. Na teoretske sastanke partijaca, kako je to zaključeno na sastanku Divkoma, SKOJ-ovci već im dijelom nisu bili pozvani.

³ Reči »takav hapšen« dopisane su mastilom.

Prou ena je brošura »O omladini«, a prou ava se »Kakav treba da bude komsomolac«.⁴

Bataljonski komiteti su vrlo mladi i bez pomo i nisu u stanju ništa zaklju iti, oni uo avaju mnoge stvari vrlo dobro (Cehoslova ka brigada), ali ih ne znaju pravilno riješiti. Cesto nisu rukovodioci omladine u svom bataljonu.

Brigadni komiteti su prili no samostalni i aktivni, sekretari vredni, uo avaju probleme ali su suviše uski.

Pomo partije bila je slaba pošto drugovi partijci koji veinom dolaze na SKOJ-evske sastanke donesu zadatke, što »treba«, ali ne znaju im pomo i na koji na in.

SKOJ-evska rukovodstva u cijeloj Diviziji su potpuna.

Najve a aktivnost SKOJ-a ispoljava se u borbenosti koja je ujedno i mjerilo za primanje u SKOJ.

Pripreme za kongrese⁵ odvijaju se sada uglavnom u biranju delegata, za koje postoji velik interes u svim našim jedinicama. Pri samom biranju, koje se vrši na sve ani na in na bataljonskim usmenim novinama [koje] su u tom duhu podešene, sudjeluju svi borci. Borci oštro paze da do u u obzir samo najbolji i dok su najbolji oni su delegati, tako da je razvijeno u tom smislu natjecanje tko e nositi naziv delegata za prvi kongres.

Ljubav za ukopavanje kod nas je razvijena, u tome prednja i omladina.

Kulturno-prosvjetni rad je oživio, uglavnom su pokreta i omladinci, kao i uop e natjecanja. To se vidi po broju lanaka u našim džepnim i zidnim novinama, te u eš u u našim kulturnim priredbama kao i u herojstvima koje ini naša omladina u svakoj borbi.

Brigadna savjetovanja koja smo pripremili u našim brigadama ne možemo održati radi vojni ke situacije kod nas.

Uz drugarski pozdrav!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Odgovoran za rad SKOJ-a
u XII. Udarnoj diviziji:
Zeljko⁶

P.S. Sav omladinski propogandni materijal šaljite
na prop-otsjek naše divizije.

⁴ Od M. Kalinjina.

⁵ Odnosi se na Prvi kongres Ujedinjenog saveza antifašisti ke omladine Hrvatske koji je održan po završetku rata.

⁶ Ljudevit Dežmar

**IZVEŠTAJ ŠTABA 43. NO DIVIZIJE OD 2. FEBRUARA 1945.
POLITI KOM KOMESARU 11. KORPUSA NOVJ O VOJNOM,
POLITI KOM I KULTURNO-PROSVETONM RADU U DI-
VIZIJI¹**

Š T A B
43. DIVIZIJE XI. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Pov. br. 20 dne 2-II-1945

Politkomesarski izvještaj.

POLITKOMESARU XI. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE.—

Aktivnost naših jedinica još uvijek nije dovoljna. I. i III. brigada imale su nekoliko vrlo uspješnih akcija, do im II. brigada, Primorsko-goranski odred i jedinice Grupe partizanskih odreda za Istru slabo su aktivni. U borbama koje smo vodili vidjelo se je da umješni, odlučni i smion starješina može izvesti vrlo uspješno i teže zadatke. Borci su pak pokazali da su spremni izvršavati i dosta složene i teške borbene zadatke, samo ako ih vodi sigurna ruka i ako osjete svog starješinu u borbi. Od elementa od kojeg je sastavljena naša divizija mogu se stvoriti jedinice koje će biti spremne izvršavati sve postavljene zadatke. Glavni razlog nedovoljne aktivnosti leži što štabovi ne znadu pronalaziti akcije i neodlučni su prilikom izbora akcija. Nemaju dovoljno snalažljivosti da uvedu borca u borbu i da u samoj borbi donesaju potrebne odluke kako bi za svoju jedinicu izvojevali pobjedu nad neprijateljem. Štabovi bataljona nisu dovoljno samoinicijativni i čekaju samo narednja štaba brigada. Vrlo je malo bilo slučajeva da su štabovi bataljona iskoristili momentalno nastalu situaciju na terenu i izvojevali za svoj bataljon pobjedu i potukli neprijatelja. I. i III. brigada daleko su ispred II. brigade. Štabu II. brigade nikako ne polazi za rukom da izvrši uspješnu akciju. Primorsko-goranski odred i Grupa partizanskih odreda za Istru nisu uopće posvetili pažnju izvođenju diverzantskih akcija za koje imade velikih mogućnosti. Sa strane štaba divizije nije bilo pak dovoljno upornosti da podredni štabovi izvršavaju dobivene borbene zadatke i da kod njih razvije samoinicijativu.

U borbama koje su vodile naše jedinice pokazalo se je niz nedostataka. Glavni je nedostatak skoro nikakva povezanost je-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 8—1/12, k. 1324 A.

dinica sa komandnim mjestom i me usobno. Štabovi bataljona pa i brigade nemaju organizirano komandno mjesto i dosta esto se dogodi da komandant i politkomesar ne znadu jedan za drugoga i pretvore se u obi nog borca. Borce pa ak ni rukovodioce ne upoznava se dovoljno sa zadatkom ili sa nastalom situacijom ako neprijatelj napada. Iz toga proizilazi nesigurnost i nedovoljna upornost kod držanja položaja ili kolebljivost kod prodora i gonjenja neprijatelja a gonjenje neprijatelja pokretom uop e nema. Radi nepoznavanja zadatka dogaa se ak i to da naše jedinice me usobno otvore borbu. Jedan od vrlo krupnih taktičkih nedostataka u rukovoenju štabova brigada je što vrlo esto elno prema neprijatelju postave najja e snage a krila drže sa vrlo slabim snagama, tako da nas vrlo lako neprijatelj izmanevriše. Uo ili smo to i nastojimo da sa štabovima dobro prouimo našu taktiku u odbrani i napadu. Neprijatelj nam je sa iznenaenjem jedinica zadao vrlo osjetne udarce. Ovo je sigurno jedan od najozbiljnijih problema koji se pred nas postavljaju. Razlozi su nedovoljna budnost štabova i vrlo slaba kontrola straža i patrola i neumješnost kod rasporeda jedinice. Cesto se dogaa da se itavi bataljon smjesti u hrpu tako da ga neprijatelj lako opkoli i napadne cijeli bataljon. Ne napravi se takav raspored da može eta etu braniti. Tako er komandanti ne mogu se priviknuti da redovito sa komandirima i vodnicima izvi aju teren i da na terenu unapred predvide zadatke za slu aj da neprijatelj iznenadi neku jedinicu, ina e vrlo esto se dogaa da bataljoni ne znadu jedan za drugog. Putem konferencija i neprestanim ukazivanjem na gornje nedostatke i stalnom kontrolom, kao i pomaganjem nižima da steknu potrebno vojni ko znanje otkloniti emo ove krupne nedostatke naših rukovodioca. Donijeli smo odluku da trebamo po ovim nedostacima održavati konferencije sa cjelokupnim komandnim kadrom kako bi pospješili njihovo otklanjanje.

Rad na vojni koj izobrazbi boraca i rukovodioca ne daje zadovoljavaju e rezultate. Jedan od naših centralnih problema svakako je to, da naši vojnici nemaju ni minimum vojni ke vještine kod korištenja zemljišta, a naši rukovodioci nemaju rutine da bi mogli uvijek vojni ki jedinicom nastupati ili odstupati. Zaštite svoje vatre pri nastupu koriste se malo a u odstupu skoro nikako. Vojnici pak dosta slabo poznaju naoružanje tako da ne znadu cijeniti vrijednost svoga oružja. Niže starješine tako er vrlo slabo poznaju vrijednost automatskog oružja. Baš zbog slabog poznavanja vještine ratovanja imademo velike i nepotrebne gubitke ljudstva i oružja. Rad na vojni koj izobrazbi u jedinicama se je šablonizirao — »radi se po planu« — tako glase svi izvještaji. Ovakav na in rada po jedinicama potpuno je zanemario izvla enje iskustva iz proteklih borbi i u enje na vlastitim

griješcima i iskustvu. Izvlačimo iskustva iz proteklih borbi trebamo u buduću posvetiti mnogo više pažnje. Sa formiranjem Dopunskog bataljona nadamo se postiže i kod svih novih boraca, prije nego stupe u operativnu jedinicu, osnovno vojno znanje i da se nauče ga. Gažnje moramo ponoviti i u jedinicama, jer pogodci su dosta slabi. Obuci specijalista posvećuje se prilično pažnja i rezultati su prilično ni. Na ovom polju napredujemo. Sa naše strane potrebno je više provjeravanje i kontrola rada na vojno izobrazbi jedinica. U štabu divizije održavaju se redoviti vojni teoretski kursovi sa oficirima i podoficirima i politički, rukovodiocima. Međutim još nismo postigli da se oni održavaju u štabovima brigada i bataljona. Također moramo posvetiti više pažnje drugovima koji svrše vojničke kurseve da u jedinici može produbljivati svoje znanje. Kod štaba divizije održavaju se redovito podoficirski kursevi koji pružaju vrlo dobar uspjeh. U nastavi nedostaje što se manje pažnje posvećuje praktičnom radu i što se kursisti u svakodnevnom radu ne učine praktički komandovati i rukovoditi jedinicom. Također se održava izviđački kurs, kurs za vezu i posebni kurs za telefonistkinje koga pohađaju same drugarice. Također se održava bolnički kurs. Naša je ocjena da ovi kursevi pružaju veliku pomoć za izvršavanje naših specijalnih jedinica i uspjeh na njima je zadovoljavajući. Također veliki broj drugova šalje na kurseve u Glavni štab Hrvatske i Štab Korpusa, tako da nam je i sa te strane pružena velika pomoć, da im prije podignemo vojničko znanje boraca i rukovodioca i uvrstimo našu diviziju. Svuda se pokazuje dobra volja da se to postigne i sigurni smo da ovo neće biti za nas tako ozbiljan problem.

Moralno-političko stanje u jedinicama može se reći i da je zadovoljavajuće i da svakim danom postaje vršnije. Može se također reći i da postoji moralno-političko jedinstvo kod naših boraca. Danas su svi naši borci prilično politički svjesni i znaju ciljeve svoje borbe kao i znaju od kolike su vrijednosti tekovine naše borbe za cijeli naš narod a i za njih same, zato spremni boriti se i položiti svoje živote. Na borbeni moral boraca uticali su mnogo i posljednji veliki uspjesi naše NOV i Crvene armije i uopće pobjede demokratskih snaga nad fašizmom i reakcijom. Kod Goranskog odreda je stanje lošije nego u brigadama. U jedinicama u Istri uslijed stalne neprijateljske aktivnosti a naše pasivnosti moral boraca kod jednog dijela se je pokolebao, do im je jezgro dosta dobro. Kod boraca uspjeli smo razbiti parolu »oslobađanje glave«, pasivnost i otklanjanje oslobodjenja od Crvene armije. Svijest da trebamo pojačati svoje napore i što prije osloboditi preostale dijelove naše domovine prihvaćena je od naših boraca. Ovaj problem ranije bio je vrlo ozbiljan i danas možemo reći i da je dobro riješen. Dezertstva nije u posljednje vrijeme

bilo iz brigade. Problem dezerterstva postoji vrlo ozbiljan u I. odredu iz koga je posljednjih dana dezertiralo 15 boraca iz Drežnice i Gornjeg Kraja. Svi su ovi stari dezerteri koji su po deseti puta dezertirali.

Borbenost op enito se može re i da je vrlo dobra i danas nije više problem. Borci su u stanju da se redovito oduševljavaju na borbu. U nekoliko navrata je 'pokazano da se borci pod komandom povla e kroz žicu u neprijateljska uporišta bez imalo panike ili kolebanja. Danas je redovita pojava da se borci drže vrlo dobro, do im svaki neuspjeh može se pripisati rukovodiocima koji se ponekad kolebaju. Borbena disciplina se sa podizanjem autoriteta kod rukovodioca i njihova umješnost podiže iz dana u dan. Sa pravilnim radom možemo posti i dobre rezultate.

Disciplina kod boraca je dobra kao i osje aj odgovornosti. Starješine u disciplini ne služe borcima kao primjer i može se re i da kod usporedbe sa borcima su manje disciplinovani nego borci. Starješine od boraca traže disciplinu, do im sebi dozvoljavaju labavost u odnosu prema starijima. Osje aj odgovornosti nije razvijen u dovoljnoj mjeri. Imade kod starješina dosta oportunitizma u izvršavanju zadataka. Vojni ki rad dosta se teško postizava. Drugarstvo me u borcima nije razvijeno, esto se doga a da ranjeni drug ili iznemogao ostane na položaju. Razvijanju drugarstva trebamo posvetiti ve u pažnju. Kod nekoliko naših boraca postoji neka indiferentnost i otupelost prema opasnostima koje im prijete labavim i nepravilnim vršenjem dužnosti. Posjeduju vrlo malo samoinicijativè i postaju automati i ovo je jedan razlog više što esto naše jedinice budu iznena ene. Kaplarizam kod naših rukovodioca je još uvijek ozbiljan problem. Dapa e pod zadnje vrijeme bilo je dosta grubih ispada prema borcima a u nekoliko slu ajeva i tu e boraca. Razumije se da je ovakav postupak starješina izazvao revolt boraca koji su otvoreno protestirali... Istina, ovo su samo osamljeni slu ajevi i mi smo odmah vrlo oštro postupili i takve starješine pozivah na odgovornost, kažnjavah i smjenjivali.

Odnos vojske prema narodu i njegovoj imovini još uvijek je nepravilan. Razbijamo kod rukovodioca shvatanje da je ovo ili ono selo loše i neprijateljski raspoloženo prema našoj borbi i postavili smo pred sve rukovodioce i borce da samo o nama ovisi ho e li selo biti raspoloženo prema vojsci i pokretu uop e. Ako je držanje vojske pravilno i na mjestu onda i narod ho e da ju lijepo prima. Dakle mi treba da svako selo dobijemo za N.O.P. Me utim još ni danas nismo uspjeli riješiti problem kra e i uništavanja narodne imovine ... Povelili smo desetodnevnu kampanju protiv plja ke. Stavili smo u politiki program progradu deklaracije o osnovnim pravima i dužnostima građana Federativne Hrvatske, kao i deklaraciju G.S.H. i ZAVNOH-a o

na elima Narodno-oslobodila kog pokreta. Osudili smo na streljanje jednog plja kaša radi primjera i tu presudu temeljito prora u jemo sa svim borcima. Poja ati emo kampanju da bi riješili ovaj toliko ozbiljan problem u našim jedinicama ...

Starješinama smo stavili u zadatak da posvete više pažnje brigi za borce, a griješke pojedinih boraca da rješavaju unutar jedinice, a narodu da griješke boraca objasne na na in koji ne e krnjiti dostojanstvo narodnog vojnika. Starješina mora biti ponosan na svog vojnika, a borci trebaju otkloniti ovakva poniženja i nedostojna djela. Po ovom pitanju imade ve vidnih rezultata. Uporedo sa rješavanjem ovog problema znatno se je poboljšalo mišljenje o našoj diviziji na ovom terenu. Brigade su kao cjeline dobro primane od naroda i ovaj odnos se svakim danom popravlja.

Briga za uvanje spremne i oružja bila je vrlo loša. Borci su bih po eli prodavati i gubiti spremu, a starješine su se vrlo labavo odnosile prema ovoj pojavi, ak je bilo slu ajeva da je po neki desetar i vodnik a i jedan komesar prodavao spremu. Uslijed gubitaka spremne iz Perjasice nije bilo mogu e odmah zavesti potrebnu kontrolu. Mi smo odmah po eli sa kampanjom pod parolom » uvanje spremne«. Usporedo sa vo enjem kampanje pristupili smo i oštrim mjerama kažnjavanja. Da bi sprije ili prodaju spremne i korupciju rukovodioca Vojni sud osudio je jednog vodnika koji je prodao nekoliko pari spremne na smrt i strijeljan je pred brigadom. Proradu osude stavili smo pred sve jedinice kroz cijeli prošli mjesec. Naša je ocjena da smo sa ovom primjernom kaznom uspjeli i koristiti emo ju dalje u borbi protiv ovakvih pojava. Tako er smo obrazovali jednu kontrolnu komisiju za pregledanje zaduženih spiskova i time pove ali osjećaj odgovornosti kod rukovodioca. Štabovi i komande eta dobili su zadatak da vrše redovite materijalne smotre jedinica i kontrolišu stanje spremne prema zaduženim spiskovima. Nekoji intendanti koji su svojom aljkavoš u prouzrokovali gubitak spremne kažnjeni su uz ostalo i na naknadu štete državi poslije oslobo enja. Uspješno riješenje ovog problema traži od svih rukovodioca savjesnost i odgovornost prema narodnoj imovini i stalnu i svakodnevnju kontrolu boraca. Teško e su u tome što narod nasr e na vojnika da mu proda spremu, a imade mnogo slu ajeva kra e od strane civila. Nekoje civile tako er smo kaznili i izdali proglas na narod da e biti svako kažnjen tko kupi ili ukrade vojni ku spremu. U ovome nam pomažu organizacije na terenu. Na ovaj na in uspjeli emo dobrim dijelom riješiti ovaj problem.

Radi nedovoljno razvijene ljubavi za oružje imademo mnogo nepotrebnog gubljenja i upropaš avanja oružja, a nije rije dak slu aj da na položaju ne radi automatsko oru e. Postavili

smo pred sve rukovodioce da razvijaju kod boraca ljubav za oružje i da stalnom kontrolom i smotrama prisile borce da svakodnevno iste oružje. Razlog nepotrebnog gubljenja oružja u borbi uglavnom je u tome što se starješine ne osjeaju odgovorni i ne nastoje da oni sami li nimalim primjerima spasavaju mitraljeze kad im mitraljesci poginu ili budu ranjeni. Bio je slučaj da je čak operativni oficir bataljona ostavio mitraljez na položaju i poginulog borca iako ga je mogao izvući. On nije osjećao svojom dužnošću da to učini. Starješine do sada nisu pozivani na odgovornost za izgubljene mitraljeze iz njihovih jedinica i nisu za to kažnjavani. Ovo pitanje riješiti ćemo jedino tako ako budemo dosljedno sprovodili ovakav stav i bili uporni u tome. Pod svaku cijenu moramo spriječiti gubljenje oružja, jer ono loše djeluje i na moral boraca i samih rukovodioca. Također smo postavili parolu »oružje u sigurne ruke« i prekontrolisati ćemo tko nosi automatsko oružje.

U III. brigadi imali smo tri samoranjavanja... Signalizirali smo ovaj problem i nastojati ćemo da spriječimo daljnje samoranjavanje. Za jedan slučaj ustanovili smo da se je slučajno radio radi neopreznosti i nevještog rukovanja oružjem. Svakako ovo govori da kod nekih boraca postoji tendencija izvlačenja iz borbe, a i ispoljava se djelovanje parole »očuvanju glave« kod svih kukavelja. Ovo samoranjavanje osuđeno je od ogromne većine boraca, samo razni zabušanti imaju simpatije za njih i žale ih. U drugim jedinicama nije bilo pojava samoranjavanja.

Kažnjavanje i zatvaranje boraca bilo se je uvrežilo kao jedini naivni i odgojna mjera. Borci su, naročito u I. brigadi, zatvarani radi sitnica i ostavljeni da leže u zatvoru desetak dana, a da im se uopće nije objašnjavalo zašto ih se tereti, a da i ne govorimo da ih se je linijom manjeg otpora u tome postizavalo suprotne rezultate. Dospjeti u zatvor to se je smatralo kao normalna stvar. Mi smo ukazali drugovima da kažnjavanje dolazi kao poslednja mjera, kad više ništa drugo ne pomaže, a uvijek treba imati u vidu da kazna treba djelovati primjerno. Mnogo se griješi u naivnosti kako se drugu iznašaju njegovi nedostaci, često nekonkretno tako da drug ne može shvatiti i razumjeti svoju griješku, a ponekad neiskreno se prilazi i nastoji nekako na zaobilazni način iznašaju griješke, što ne može dati pozitivne rezultate. A vrlo često ne uvjeri se druga u njegovu griješku, već se dozvoljava da on razmišlja kako je pravedan kažnjen i razumljivo osjeća nepravdu i tako ne nastoji da se popravi, već sve dublje pada u griješku. Po ovome postigli smo već prilične rezultate koji se ogledaju u sve pravilnijem odnosu boraca i rukovodioca. Zatvore po brigadama smo raspustili. Broj kažnjavanih i zatvaranih sveden je na minimum.

U politici kadrova vidno se napreduje. Danas smo ve uspjeli da planski uzdižemo ljude. Sav komandni kadar je popunjen. Sa politi kim rukovodiocima momentalno teže popunjavamo upražnjena mjesta ali za kra e vrijeme imati emo dovoljno sposobnog politi kog kadra. Komandiri, vodnici i desetari brzo se uzdižu, do im vrlo teško pronalazimo sposobne komandante bataljona i na više. Razlog je u tome što naš komandni kadar nema dovoljno borbenog iskustva u rukovo enju a i vojni ku stru nu spremu imade malu, vojni ku teoriju savla uju tekarsada, malo je tko ranije služio vojsku. Politi ki rukovodioci vidno se razvijaju i brže napreduju od vojnih, ali se još uvijek malo osje aju vojnici a kod rukovo enja u borbi ne osje aju se. Poneki smatra da je njegova dužnost jedino držati politi ki as a ne pripremati vojsku za borbu i voditi je zajedno sa komandiro m u borbi. Op enita ocjena našeg komandnog kadra može se uzeti kao dobra i imademo uslova da kroz kratko vrijeme u inimo veliki korak naprijed. Pozitivno kod naših rukovodioca je što imadu veliku želju za u enjem i u tome vrlo su marljivi i uporni. Tako emo i po pitanju teoretske izgradnje, bilo vojni ke ih politi ke, brzo krenuti napred. Sada se ve rede doga a da se izdiže neki rukovodioc samo zato da se popuni mjesto a bez obzira na njegovu sposobnost i provjerenost u borbi i rukovo enju. Ranije je ovo bio glavni naš nedostatak u politici kadrova. iš enje nesposobnih, nedostojnih i slu ajno izdignutih kadrova trajalo je sve do sada, zato se naš kadar nije ni mogao u vrstiti i osoliditi, ve je bilo svakodnevnih degradiranja, smjenjivanja i razmještanja, što je vrlo loše utjecalo na razvoj naših rukovodioca. Naš komandni kadar u cjelini može se re i borben i uvijek prednja i, naro ito se ovo može re i za komande eta i na više, do im vodnici, desetari i politdelegati nisu još svi provjereni kroz borbu. Poja ati rad na teoretskom izdizanju, povešti kadrove i vojsku kroz borbu da se eli i i sti e iskustvo, organizirati izvla enje iskustva iz dosadašnjih borbi, zavesti stalnu i neprekidnu kontrolu rada nižih i pozivati na odgovornost za neizvršene zadatke i tražiti njihovo izvršavanje do kraja i time podi i osje aj odgovornosti. Nikome i nigdje ne gledati kroz prste. Poja ati pomo nižima u savla ivanju njihovih dužnosti i zadataka a to postizavamo stalnom kontrolom rada nižih i putem konferencija po op im i konkretnim pitanjima. To su glavni zadaci u odgoju i izgradnji kadrova.

Imade još niz slabosti u izdizanju i odgoju kadrova. Takoer naši kadrovi imaju još vrlo mnogo nedostataka od kojih emo nekoje iznijeti. Još uvijek doga a se da vodnici i delegati budu slu ajno izdignuti i da štabovi bataljona i komande eta nisu prethodno ispitivah njihovu vrijednost i da ih poznaju, zato moramo poja ati kontrolu nad izdizanjem kadrova od desetara

pa na više. Krupan je nedostatak u tome što se ne prati rad i držanje mladeg rukovodioca u pokretu i borbi. Često puta štabovi bataljona i čete znadu malo reći i kako se drže njihovi rukovodioci, oni uoče samo onoga koji napravi neki smjeliji podvig. Zato smo postavili da treba stalno bditi nad radom i držanjem u borbi ili van nje svakog našeg rukovodioca. Tako čer se često kod nas događa da komandant i politkomesar imaju različito gledanje na jednog kadrovca, n.pr. jedan kaže da je kukavica a drugi da ga pozna kao junaka. Ovo pokazuje da se vrlo malo diskutuje o komandnom kadru.

Vodnici i desetari još uvijek nemaju dovoljno autoriteta. Glavni razlog tome je nepravilan odnos prema njima, desetarima se ne dozvoljava da komanduje sa svojom desetinom, to čini komandir direktno mimo desetara. Ista je stvar i sa vodnicima, samo u blažoj mjeri. Polit, delegati se vrlo slabo osjećaju. Razlog je u tome taj što kod njih nije razvijena dovoljno briga za borce. Njih borci osjete samo u naredivanju a ne da u njima vide svoje, koji vode ratuna o njima. Briga za borce je slabo razvijena kod svih rukovodioca a pogotovo kod polit, delegata. Zadnje vrijeme uspjevamo razviti brigu za borce kod rukovodioca, ali što je niži rukovodioc to ide teže.

Briga za živote boraca kod starijina nije dovoljno razvijena. To dovodi do velikog gubljenja ljudi a s druge strane do nepovjerenja prema rukovodiocima. Nije rijedak slučaj da radi aljkavosti pojedinog rukovodioca izgine mnogo drugova ili pak da se ostavljaju na položaju patrole i razna osiguranja prosto osuđeni na propast. Jedan takav primjer je aljkavost i neodgovornost kapetana Brozine i pomoćnika politkomesara I. brigade Raika Antona koji su prouzrokovala gubitak 32 druga i devet puškomitraljeza i da se vrlo malo osjećaju odgovorni za to. Mi uzimamo svaki konkretan slučaj na odgovornost i oštro kažnjavamo. Raika i Brozina predani su vojnom sudu koji ih je primjerno kaznio. Uspoređo sa ovim vodimo putem konferencija kampanju da razvijamo kod starijina osjećaj odgovornosti za živote boraca.

Ponekad se ispolji kod naših rukovodioca nepovjerenje prema borcima i cijeloj jedinici, a dosta često ne znadu pravilno procijeniti vrijednosti svog oružja. Ovo dovodi do kolebljivosti i neodlučnosti a ovo opet do nepotrebnih žrtava.

Iako bi se moglo reći i da parola »oštećivanje glave« ne postoji kod naših boraca, imade samo pojedinaca koji su zatrovani ovom parolom. Međutim kod nekih rukovodioca se često osjeti izvlačenje iz borbe. To se ponajviše osjeti kod ljudi koji su ranije došli u borbu i koji su ranije bili dobri borci. Slučaj poručnik [N. N.], za koga se sumnja da se je sam ranio, jasno govori da paroli »oštećivanje glave« nasjedaju poneki naši ruko-

vodioci. Trebamo prije iti pod svaku cijenu ovako veliko nepotrebno gubljenje ljudi u našoj diviziji da bi mogli potpunoma razbiti djelovanje parole »o uvanju glave«. U našoj II. brigadi dolazi ponajviše uticaj ove parole, a to je opet zato jer jedinica nije voena stalno u uspješne borbe, jer je uslov da razbijemo njezin uticaj u provo enju jedinica kroz borbu. To su dva bitna momenata da bi mogli razbiti djelovanje ove parole u našim jedinicama.

Pomo mla ima nije dovoljna i ne pruža se na na in na koji bi postigli najviše uspjeha i mla ima predali svoje znanje i iskustvo. Ta pomo nije svakodnevna i konkretna, ve se ograniava ve inom na održavanje velikih konferencija gdje se stvari uglavnom dobro postave i objasne, ali nema dovoljno požrtvovanog rada da se poslije održanih konferencija pomogne mla emu na konkretnom rješavanju zada a i problema u jedinici, a s druge strane izostane i kontrola i provjeravanje izvršavanja postavljenih zadataka. Cesto puta se pred niže rukovodioce postavljaju ve i i složeniji zadaci nego oni mogu riješiti, što doводи kod mla ega do gubljenja povjerenja u sebe. Kod nas se osje a nedovoljna pomo i kontrola rada u osnovnoj jedinici, t.j. eti. Op enito osje a se tendenca da se pre e na održavanje velikih konferencija i savjetovanja a da se zanemari sitni svakodnevni pionirski rad u jedinicama. Zato je naš zadatak da uskladimo ova dva na ina rada i pomo i mla ima i o uspjehu toga ovisi ho e li pomo zaista biti dovoljna i korisna. Tako er smo uo ili da naši rukovodioci donošaju nekonkretne zaklju ke na konferencijama, kao n.pr. zadaci za budu i rad: 1.) Da svi vojnici postanu majstori svoga oružja, 2.) Pojati teoretski rad sa rukovodiocima, 3.) Kroz borbenost ozdraviti stanje u jedinicama itd. Razumije se da od ovakvih zaklju ak imade malo koristi, jer konkretno nisu prona eni organizacioni oblici i nije odre eno što treba u initi da se izvrše zadaci koji se pred mla e postave, a mla ima je vrlo malo pomagano, jer se samo konstatira ono što ne valja i zato mla i dobivaju kritiku a to je dobro, ali se vrlo malo pažnje posveti na tim konferencijama iznalaženju organizacionih oblika i na ina da se svi dosadašnji nedostatci otklone. Cesto se uju od naših mla ih: »Dobro je, moj dosadašnji rad nije zadovoljio i zato sma dobio kritiku. To je i pošteno, ali treba da mi kažete kako trebam u budu e raditi i zašto treba da se uhvatim«. Nedostatci su još i u tome što se govori mnogo ali možda isklju ivo o griješcima i nedostacima, pa si mla i dolaze do zaklju ka, je li op e postoji nešto u njihovom radu što valja. Trebamo na konferencijama više iznašati one primjere najboljeg rada da bi preko njih ukazali kako valja raditi a s druge strane da bi ohrabрили mla e i podigli im vjeru u sebe.

Na konferencijama se vrlo često govori samo o budu im zadacima, a površno se prelazi preko toga kako su i do kolike mjere izvršeni raniji zadaci. Pa i radi toga se lako mogu konferencije izvoditi, jer stalno nagomilavaju nove zadatke a bez da se kontroliše izvršenje starih. Tako er na konferencijama esto puta se samo postavljaju stvari odozgo a da se vrlo malo pažnje posve uje izvještajima mla ih, a eventualnim njihovim prijedlozima za riješenje nekog pitanja treba posvetiti ra una. Istina, ovakve konferencije traže dobro rukovo enje da se ne bi razvodnile. Dakle, u budu em radu rukovoditi emo se ovim zapažanjima, a dali smo direktivu svima da treba zapo eti svakodnevni pionirski rad u etama i kontroli rada u eti posvetiti ve u a i najve u pažnju.

Stavili smo u zadatak da politiki komesarima i delegatima dobro objasnimo kakva je njihova dužnost kod pripremanja akcija, u samoj akciji i šta treba da rade poslije akcije. Zapaža se da se oni nedovoljno angažuju po tim stvarima. Kod nekih je bilo mišljenje da se rad političkih rukovodioca sastoji u održavanju političkih asova, a nije im bio jasan značaj političkog rada i njihove dužnosti. Ovo nastojimo objasniti na konferencijama političkih rukovodioca koje se održavaju po brigadama i sa konkretnim ukazivanjem u samom radu i vršenju dužnosti. Svakako treba mnogo više angažirati politkomesare u pripremanju i vođenju akcija i da u akcijama daju borcima poleta i elana, kao i da budu zaista garancija da njihova jedinica izvršava postavljene borbene zadatke. U radu i životu jedinica politkomesarski rad se dobro osjeća. Oportunizmu i padanju pod uticaj objektivnih poteškoća a i vrlo često procjenjivanju tih objektivnih poteškoća, da bi opravdali loše stanje u jedinici i neuspjeh u borbi ili samo djelimično i površno izvršavanje zadataka, naši rukovodioci su skloni. Ovo je ostalo od ranije kada smo došli u Gorski Kotar i kada smo se zbilja borili sa velikim poteškoćama. Razbijamo ovakav stav ali ga još nismo uspjeli razbiti.

Još jedan nedostatak naših rukovodioca vidi se u tome što oni ne gledaju sasvim pravilno na izgradnju vojske i kako treba rješavati organizacione probleme i postaviti pomoć mla ima. Dok se posve uje dosta vremena i pažnje da se svi nedostaci i griješke otklanjaju putem konferencija i ubjeivanja, dok se premalo pažnje posve uje da se uvede svakodnevna vojnička kontrola putem smotre jedinica i pojedinaca bilo u pogledu vojničkog rada i discipline, bilo u pogledu materijalnih smotra prema i oružja ili pak higijenskih smotra. Govorilo se je mnogo o ne istu i boraca a malo se koji rukovodioc isticao na tome da se redovito dva puta tjedno izvrši smotra isto e tijela i veša. Od kako smo povelili ove smotre, usporedo sa stalnim ukaziva-

njem na nedostatke putem konferencija i mitinga, osjeća se vidan napredak.

Kursevima smo posvetili veliku pažnju. Danas kod štaba divizije održavamo slijedeće kurseve: podoficirski kurs koji traje 25 dana, viši i niži delegatski kurs, na viši pozivamo delegate, pomoćnike i komesare, a na niži najbistrije borce i ponekog desetera, uglavnom najbolje skojevce. Program nastave dostavili smo ranije i po istom se i dalje radi u obadva kursa. Nadalje održava se stalni kurs za vezu i posebno ženski telefonski kurs. Bolni arska kursa održali smo već tri i dalje ih održavamo. Na ovim kursevima nalazi se stalno oko 17 drugova. Imademo namjeru da sve borce provedemo kroz kurseve a starješine po nekoliko puta. Slušaoci na kursevima pokazuju veliku volju za učenje i vrlo su marljivi. Poteškoće su u tome što ne poznaju dobro jezik, zato smo unijeli dva puta tjedno poslije podne časove hrvatskog jezika, predavanja iz povijesti i geografije, tj. časove opće naobrazbe. Također drže se većernji časovi iz hrvatskog jezika. Danas se već zapaža da vrlo mnogo nauče i dobro koriste u radu na samom kursu to stečeno znanje. Rezultati postignutog uspjeha su zadovoljavajući. U jedinicama se opaža napredak od rada tih drugova kada se povrate. Putem sastanaka u jedinicama nastojimo da ti drugovi u jedinici nastave dalje učenje, istovremeno prenašaju i to znanje na druge. Nastojimo da rad kurseva stalno unapređujemo da bi mogli dati više slušaocima. Imademo namjeru ovih dana organizirati u brigadama prosvjetne kurseve koje bi polazili bistriji borci i vodnici, deseteri i delegati kojima je to bitno potrebno. Na ovom radu mislimo angažovati sposobne školovane ljude i ako nam to pomože u tome. Od ovih kurseva imamo veću korist i pomoć u radu na podizanju općeg političkog i kulturnog nivoa naših boraca.

Rad štabova brigada po pitanju unutarnje izgradnje i prosvjetavanja boraca je dobar i zadovoljava. Drugovi u štabovima imaju znanja i umiju ga prenašati, nedostaje im temeljitost u radu i ne uživljavaju se dovoljno u probleme svojih jedinica. Rad je još uvijek dosta dovršen i općenit. Treba im pomoći da to postignu i da više pažnje posvećuju »sitnicama« i da ih rješavaju. Pomoć im nije dovoljna. O tome im pomoć koju oni daju i o nedostacima u tome govoreno je ranije. Jedan od glavnih nedostataka naših štabova brigada je u tome što nemaju sigurnosti i snalažljivosti u operacijama i nedostaje im iskustva. Drugovi u štabovima, osim na elniku I. i III. brigade, zadovoljavaju prema svom dosadašnjem radu. Njihov glavni nedostatak je po pitanju umješnosti u komandovanju i snalažljivosti u borbi. Štabovi bataljona može se reći da uglavnom zadovoljavaju i imaju uslova da se brzo razvijaju u dobre štabove. Kada nam se

drugovi vrata sa kurseva imati i moći mogu i da ih pojačamo. Komanda i eta se svakodnevno poboljšavaju i kroz kratko vrijeme biti će prilično dobre. U organizacionom izvještaju izvjestili smo našu potrebu u komandnom kadru u štabovima brigada. Također smo podnijeli iscrpan izvještaj o radu i stanju štaba grupe i jedinica u Istri i zadacima koji se trebaju postaviti tamo pred drugove.

Rad na politici koj izobrazbi boraca dao je dobre rezultate. Plan političkog rada za mjesec siječanj i veljača u dostavljamo vam na ocjenu. Predviđeno gradivo za siječanj prilično je propraćeno i uspjeh je zadovoljavajući. No međutim interes za politička pitanja još uvijek je slab. Posljednji događaji u Gracu koji i izjava kralja Petra našli su stvarno dosta odjeka u diskusiji po jedinicama. Uzrok ovakvog nedovoljnog interesa uglavnom je kod rukovodioca koji su svoj politički rad postavili veoma usko, t.j. uglavnom na proučavanju tema iz programa i na političke probleme, dok su borci sami nametali veći interes za politička pitanja. Tako na primjer odluka AVNOJ-a o amnestiji nije dovoljno iskorištena i popularisana u jedinicama. O amnestiji se je govorilo uglavnom među narodom ali taj posao nisu shvatili kao dužnost svi borci da oni budu oni koji će prenijeti na narod, nego su to činili samo pojedini rukovodioci. Interes za spoljnopoličku situaciju, a naročito za vojničku je masovno velik, jer je to u vezi sa najinteresantnijim pitanjem za borce, t.j. sa krajem rata. Tu su mnogi niži rukovodioci također rad postavili tako da iskoriste napredovanje Crvene armije kroz Maršarsku u rješavanju svojih unutarnjih problema, govorili o tome da će uskoro doći i Crvena armija i osloboditi Hrvatsku itd. Ovakav postupak jasno nam govori da ne podiže borbenost, ne priprema borce za borbe koje stoje pred nama, već borce pasivizira i stavlja ih u stanje inaktivnosti. Međutim kad je napredovanje u Srijemu privremeno zaostalo, odmah su se postavila pitanja zašto se ne ide napred itd.

Velike poteškoće kod prorade političkog programa imamo nam nisko teoretsko znanje naših komesara i eta. Ovaj problem nastojimo riješiti većim konferencijama na kojima se proučavaju materijal sa politrukovioci, kada svi rukovodioci prođu u delegatski kurs, u tome će biti također veliki napredak. Proradivanju štampe nije do sada posvećivana dovoljna pažnja. Unijeli smo posebno obavezatno vrijeme za izdavanje štampe. »Narodnog vojnika« borci vrlo rado čitaju i rado o njemu kad je doći novi broj. Nastojimo u našoj Tehnici štampati sav materijal koji je predviđen u planu političkog rada. Sa materijalom jedinice ne oskudjevaju. Postigli smo da štabovi brigada i bataljona redovito drže političko-prosvjetne sastanke na kojima čitaju direktivne odluke iz centralne štampe. Nastavci u »Narodnom

vojniku« — Vještina ratovanja, Suvorov — proračun se u štabovima i jedinicama.

Takmičenje koje je po elu 20.1, usvojeno je od boraca i rukovodioca.² Mi smo najboljoj jedinici obe ali divizijsku pobjedničku zastavu. Mi se nadamo da će takmičenje u našoj diviziji postići i očekivane rezultate. O toku takmičenja i postignutim rezultatima štabovi brigada izdavaju i »Bilten takmičenja« a naš štab izdavao je svakih 15 dana »Divizijski bilten takmičenja«. O rezultatima takmičenja podnijeti ćemo koncem ovog mjeseca detaljan izvještaj. Već danas su rezultati dobri, a svakodnevno groznica takmičenja raste. Takmičenje je obuzelo štabove i rukovodioce te je to garancija da će i uspjeti.

Kampanja za razušavanje i borba protiv tifusa dale su dobre rezultate. Da bi postigli i više i neprekidni uspjeh na ovom polju štampali smo letke i plakate i organizovali održavanje predavanja po ovom važnom pitanju. Sanitet je sve jedinice snabdio sa potrebnim partizanskim buradima za šurenje. Preko omladinskih radnih vodova organizirano je pranje veša.

Fizička kondicija naših boraca je vrlo slaba uslijed loše i nedovoljne ishrane. Pred naš štab postavlja se kao najozbiljniji i najteži problem ishrana jedinica. U Gorskom Kotaru nema hrane a dovoz iz **Zumberka** je vrlo težak i zahtjeva veće količine nafte do koje mi ne možemo doći. Zadnje vrijeme ne možemo više dobiti ni tamo hrane, te smo prisiljeni rekvirisati na terenu i s time naši organi vrlo često prave krupne prekršaje i nepravilnosti prema N.O.O. i narodnoj imovini. Po pitanju ishrane imali smo dvije konferencije sa predstavnicima N.O.O. i polit, organizacija iz Gorskog Kotara i Hrvatskog Primorja i Istre i raspravili smo kako da pronađemo hranu i prehranimo vojsku. Napravili smo jedan zajednički plan, ali kako izgleda da će Primorje ni Istra moći dati onu količinu hrane na koju su se obavezali, tako da će taj problem kroz kratko vrijeme biti još teži. Vrlo dobro nam došla hrana koju nam šalje G.S.H. da možemo prehraniti bolnice i oporavilište. Kad bi mogli poboljšati hranu, mogli bi kroz kratko vrijeme dobiti iz bolnica oko 200 boraca koji su tamo radi loše ishrane.

Kulturno-prosvjetni rad organizaciono je postavljen prema Naredbi V.Š.³ i do danas smo uspjeli organizirati propagandne odsjeke u brigadama i diviziji. Trebalo bi još nekoliko školovanih ljudi, najviše trebamo učitelje, jer ovdje ih nema. Rad je prilično krenuo naprijed i možemo očekivati dobre rezultate.

² O tom me ukorpusnom takmičenju, od 20. januara do 20. marta 1945, vidi dok. br. 43 i 67.

³ Odnosi se na Naredbu o organizaciji propagandnog i kulturno-prosvetnog rada u NOVJ od 13. decembra 1944 (vidi II tom, Bilten br. 46—47, str. 559).

Koncem ovog mjeseca podnijeti ćemo vam detaljan izvještaj o ovome radu i postignutim uspjesima.

Organizirali smo po jedinicama »Usmene novine« i do danas dobro napreduju i donošaju tako er dobre rezultate. Mnogo nam je pomogao članak u »Narodnom vojniku« — Kako treba organizirati usmene novine — i postupili smo po ovoj direktivi.

O situaciji na terenu obavješteni ste preko izvještaja polit. komesara područja. Ovdje u Gorskom kotaru vrlo je ozbiljan problem Drežnica i Gornji Kraj. Dezertera imade u Drežnici prilično i narod ih pomaže. Osjeća se etnički uticaj na ove dezertere i preko njih na narod. U sporazumu sa pozadinskim organizacijama organizirali smo pojačani rad sa narodom, da se odvoji dezertere od naroda i potom nastojati ćemo ih pokupiti. Nadamo se da će bar jedan dio da se pohvata. Sve ove dezertere prebacivat ćemo za XIII. diviziju.

O situaciji u Istri obavijestili smo vas telegrafskim putem i dalje ćemo vas redovno obavještavati. Povezanost vojske sa organizacijama i narodom postoji i dobra je i mi nastojimo da je svakodnevno produbimo. Štab divizije dnevno je u kontaktu sa O.N.O.O.⁴ a jedinicam dana je direktiva da se odmah povezuju na terenu. Zajednički mitinzi sa O.N.O.F.⁵ daju dobre rezultate. Narod dobro posjećuje kulturne priredbe vojske i usmene novine. Na terenu se osjeća kod pojedinih odbora oportunisti koji stav po pitanju davanja pomoći i vojsci, a kad vojska nema dovoljno strpljivosti da drugove iz odbora pridobijemo za svoje mišljenje i tako nastaju sporovi, koji se nastoje pravilno riješiti. Okružni N.O.O. za Hrvatsko Primorje tako er ne pokazuje dovoljno razumijevanja za ishranu vojske i vrlo malo daje, čak ni onoliko koliko bi lako mogao. Potrebe vojske im nisu jedan od glavnih zadataka. Nastoje da na ovaj ili onaj način odbiju da izvrše svoje obaveze. Mi smo to postavili pred drugove i oni su uo ili stvar. Koliko će se uspjeti vidjeti ćemo.

Mobilizacija novih boraca je najprekidač i zadaća. Naše jedinice su brojčano dosta male i trebamo pojačati rad na tom polju. Izdali smo letak-poziv za mobilizaciju Istranima i kako izvješćuju drugovi bit će uspješna, jer je neprijatelj poeo da hvata ljude i odvodi u Njemačku. Istra je jedini izvor novih snaga za našu diviziju i zato tamo i posvećujemo svu pažnju. Zadnjih dana dobili smo oko 150 novih boraca iz Istre. Napominjemo da iz Hrv. Primorja mobilizacije uopće nema, mislimo da bi se ipak moglo i tamo nešto učiniti.

⁴ Oblasnim narodnooslobodilačkim odborom (za Istru).

⁵ Oblasnim narodnooslobodilačkim frontom

zadaci: razbijanje etni kih bandi i milicije, onemogu avanje ma kakve njihove koncentracije i vršenje mobilizacije.²

Ove svoje zadatke — mishm na razbijanje bandi, kao i u borbi protiv Švaba kod Goražda, brigada je izvršila u potpunosti sa minimalnim gubicima.

U pogledu mobilizacije nije se mnogo u inilo, jer, specijalno kod muslimanskog živilja, vlada strah od naše vojske, što je proizvod ustaške propagande, kao i drugih reakcionarnih klika sarajevske aršije, a zatim dobrim dijelom špekulantski duh da se ne ide u nikakvu vojsku i da se ne udaljava sa svoga terena. Prema tome, broj novomobilisanih je vrlo mali. Kod toga ljudstva, koje je uglavnom silom mobilisano, osje a se težnja da dezertira, što su to u prili nom broju odmah prvih dana i u inili. Uvidjevši da bi ti borci mogli dati od sebe izvjesnu pomo formiranim narodno-oslobodila kim odborima i komandi mjesta, a da ne bi bježali u neprijateljske redove, mi smo drugovima koji rade na terenu dali izvjestan broj pohvatanih milicionera. Na sektoru Konjica sva milicija pobjegla je bilo u Konjic ih Pazari , bilo da se krije po selima, koja mi ne kontrolišemo. Sada naš se rad u tom pogledu sastoji: da bi preko naših ljudi ovoga kraja uspjeli da se povrate svojim ku ama i da se uspostavi narodna vlast, kako bi kasnije sve sposobne mogli mobilisati.

U pogledu rada po ostalim sektorima težilo se za što boljim i potpunijim izvršavanjem zadataka postavljenih na Divizijskom savjetovanju,³ u Vašim pismima⁴ i naredbama štaba Divizije.

I u ovom mjesecu glavni problem bilo je dezerterstvo, pored ostalih koji su se lakše odražavali na život i rad brigade. Jedan dio je dezertirao organizovano. Ovo dezerterstvo organizovao je bivši etni ki komandir, o kome su došle karakteristike da je u estvovao u raznim nedjelima, kao plja ki, paljevini i, izgleda, u ubistvu naših drugova. Za njega je znao i opunomoenik OZZN-e naše brigade. Zbog nedovoljne budnosti i kontrole isti je uspio da organizuje još 6 boraca i da sa njima pobjegne.

² Akcije 11. udarne brigade 29. udarne divizije NOVJ u januaru 1945. pretežno su se svodile na iš enje oslobo ene teritorije od etnika i ustaško-domobranske milicije i na pokrete prema Konjicu radi predvi enih ofanzivnih dejstava jedinica 29. udarne divizije i 8. udarnog korpusa NOVJ prema Mostaru i Nevesinju (opširnije o tome vidi Arhiv VII, reg. br. 2—6, k 1146/11, reg. br. 24—2, k. 1146/11 i reg. br. 4—5, k. 1146/11).

³ Misli se na partijsko savetovanje u 29. udarnoj diviziji 25. decembra 1944 (vidi dok. br. 57).

⁴ Odnosi se, verovatno, na dva pisma politi kog komesara 29. NOU divizije od 17. januara 1945 (vidi dok. br. 55 i 56).

Ostali su dezertirali iz gore navedenih razloga, a to su obi no bivši milicioneri.

POLITI KI SEKTOR:

Teoretskog rada bilo je dosta kako po broju održanih konferencija tako i po broju teoretskih asova. Glavni rad bio je usredsre en na objašnjavanju Antihitlerovske koalicije, objašnjavaju i njezinu vrstinu, snagu i mo , a pri tom ukazuju i na ciljeve i rad reakcije na razbijanju te Koalicije. U tom cilju itani su lanci iz pojedinih listova, kao na primjer: »Za što vrš e i srda nije odnose Engleske, Amerike i SSSR«⁵ i ostale lanke koji govore o toj Koaliciji. Održavane su konferencije na kojima je u politici koj situaciji naro ito govoreno o vrstini saveza, kao i o ogromnom teretu koji još uvijek snosi Sovjetski Savez. Pored objašnjavanja Antihitlerovske Koalicije specijalna se pažnja posvetila i ideji sveslovenske solidarnosti, kao zna aju prisustva Crvene armije u našoj zemlji. Pravljena je jasna razlika izme u sveslovenske solidarnosti i ideje panslavizma. U tom cilju prora en je lanak iz »Nove Jugoslavije«: »Rusija i ideja sveslovenske solidarnosti«.⁶ Pored ovoga težilo se da se što bolje borcima objasni i konkretizuje formulacija o novoj, federativnoj, demokratskoj Jugoslaviji, kao i pitanje federalne Bosne i Hercegovine. U tom cilju prora ene su Odluke I i II zasjedanja AVNOJ-a i ZAVNOBIH-a. Da bi se ocijenila razlika izme u nove i stare Jugoslavije i prikazala velika korist koju imaju narodi Jugoslavije u pogledu svoje slobode i nezavisnosti od federativne i demokratske Jugoslavije za razliku od stare protinarodne Jugoslavije, prora en je lanak: »Ustavnost i zakonitost stare i nove Jugoslavije«.⁷ Tako e se u tome radu objašnjavalo državnost federalne Bosne i Hercegovine, naro ito isti u i njen položaj u predratnoj Jugoslaviji. Tu se bacilo naro ito težište na u vrš ivanju bratstva i jedinstva Srba, Hrvata i Muslimana i prora ivani su lanci: »O federainosti Bosne i Hercegovine, zatim »Bratstvo i jedinstvo — tekovina Narodno-oslobodila ke borbe«, »Stvarno jedinstvo i bratstvo na djelu«, kao i druge lanke, koji o tome govore.

⁵ Verovatno se odnosi na lanak »Za što vrš e i srda nije odnose sa Engleskom i Amerikom«, objavljen u »Borbi« 24. novembra 1944. godine.

⁶ U pitanju je lanak Radovana Lali a koji je objavljen u Zborniku odabranih lanaka »Nova Jugoslavija« (1944, str. 101).

⁷ Taj lanak je napisao dr Ivan Ribar (vidi »Nova Jugoslaviju« za 1944, str. 127).

Pored ovoga rada po najvažnijim pitanjima itao se i drugi materijal, a naročito i drugi članci druga Tita.

Govori Milovana Đilaca⁸ i Edvarda Kardelja⁹ prorađeni su najprije sa svim političkim rukovodiocima, a poslije sa borcima. U Dilasovom govoru naročito se govorilo o jedinstvu i bratstvu naroda Jugoslavije i istakli pogrešnost u nazivu narodno jedinstvo što je ukorjehjeno iz vremena stare Jugoslavije, koja je raznim dekretima i lažima nastojala da stvori od naših naroda jedan narod. U Kardeljevom govoru naročito smo govorili o radu reakcije, o novim formama njenog rada, o budnosti koju treba da imamo da bi o uvali tekovine naše borbe i reakciju dotukli ne samo vojni nego i politički. Zatim se govorilo o Makedoniji koja je za vrijeme stare Jugoslavije bila podvrgnuta istrebljenju i oko koje su se otimali velikobugarski, velikoserpski, grčki i velikoalbanski šovinisti.

Po svima bataljonima prorađeno je: Zahtjev Albanije da se prizna njena narodna vlada. S tim u vezi govorilo se o Narodno-oslobodilačkom pokretu Albanije, o njegovim tekovinama, kao i o pomoći, tj. albanskim jedinicama koje se bore sa našom vojskom za oslobodjenje naše zemlje i s tim u vezi govoreno je o bratstvu balkanskih naroda.

Da bi što bolje prorađili gornja pitanja održano je po svim bataljonima po dva sastanka komesara bataljona sa političkim rukovodiocima i po dvije bataljonske konferencije. Tako je po svim bataljonima održano je niz političkih rasprava.

U 1. bataljonu održano je od 5—7 teoretskih rasprava. U 2. bataljonu održano je oko 5 konferencija, a u 3. i 4. bataljonu od 4—5 konferencija.

Pored ovih konferencija održavane su i radne konferencije na kojima su se raspravljala pojedina pitanja koja bi iskrsela u životu pojedinih jedinica, a to su uglavnom: disciplina, drugarstvo, bratstvo i tome slično.

Tako je održana konferencija sa svima rukovodiocima, odn. oficirima i podoficirima, gdje su upoznati sa naredbama štaba Divizije u vezi opšte discipline, držanja i discipline, koju mora da posjeduje svaki od njih, a kasnije sa potrebnim upoznati i borci. Održavane su konferencije povodom dezertiranja. Na tim konferencijama istaknute su pre-

⁸ U stvari je rečeno predavanju »Naše narodno jedinstvo — osnova naše snage«, održanom 30. decembra 1944. na Kolarjevom narodnom univerzitetu (»Borba« od 31. decembra 1944. g.).

⁹ Odnosi se na govor Edvarda Kardelja na drugom zasjedanju Antifašističke skupštine narodnog oslobođenja Makedonije, 30. decembra 1944 (»Borba« od 3. januara 1945).

sude vojnih sudova o kaznama boraca koji su dezertirali. Nijedan dezertjer koga smo mi uhvatili nije ostao nekažnjen, ve je ga naše sudsko vije e osudilo izdaju i propisnu presudu. Tako e na tim konferencijama itane su i disciplinske kazne, koje su izricali komandant brigade i pojedini komandanti bataljona u vezi nekih disciplinskih prestupa.

U vezi izjave Petra Kara or evi a o sporazumu Tito-Šubaši održao sam sastanak sa politiki komesarima bataljona, gdje su prisustvovali i njihovi pomo nici, kao i brigadni i bataljonski rukovodioci omladine. Na tome sastanku proradio sam i Vaša pisma u vezi novih politiki momenata,¹⁰ a sa komesarima i pismo¹¹ u kome ste izložili primjedbe na naše izvještaje i uopšte nedostatke u našem radu. Na tom sastanku govorili smo i o ispravljanju grešaka koje smo do tada po inili, kao i o novim metodama rada, a najviše smo se zadržali na stvaranju plana kako da organizujemo bataljonske konferencije, koje treba da se pretvore spontano, a bez vidnog u eš a rukovodioca u demonstracije protiv kralja, kao razbija a narodnog jedinstva i izdajnika naših naroda, a tako e i u manifestacije Titu, AVNOJ-u i uopšte tekovinama naše borbe. Pošto nijesmo mogli koristiti radio, tj. slušanjem prenosa radio-stanice Beograda o demonstracijama protiv kraljeve izjave širom naše zemlje, to smo pomo u omladinskih organizacija u bataljonima organizovali bacanje parola, kao i borce koji su govorili o kralju kao izdajniku i razbija u. To je sve injeno bilo preko itanja vijesti, koje su govorile o izjavi kralja Petra i demonstracijama protiv te izjave, bilo na konferencijama gdje se govorilo o politiki koj situaciji. Na ovakvim bataljonskim skupovima govorilo je po nekoliko boraca a tako e i po neki rukovodilac. Mnogi borci izjašnjavali su se sa po nekoliko re enica o kralju kao izdajniku. Bacanje parola prihvatili su svi borci, ali se mora primijetiti da je bilo izvjesnih boraca koji te parole nisu prihvatili od sveg srca, kao da je bilo neke bojaznosti — ustru avanja. Ovi skupovi završavali su se obi no pjesmama, koje su govorile protiv kralja. Tako er smo na tom sastanku odlu ili da zajedno sa narodom održimo sijela, koja e se prilikom govora o politiki koj situaciji pretvoriti u demonstracije protiv kralja. Gdje smo dosad bili nije bilo organizovane narodne vlasti niti Narodno-oslobodila kog fronta. Pošto smo se kretali po terenu neprijatelj-

¹⁰ Vidi dok. br. 55.

¹¹ Vidi dok. br. 56.

ski raspoloženom, gdje su ispred nas borci bježali, ovi skupovi nisu bili posje eni od velikog broja civila, a i što je bilo to su uglavnom bili starci i žene. U klicanju protiv kralja, kao i pjesmi od civila u estvovala je jedino ženska omladina. Svaki bataljon održao je po nekolike konferencije sa seljacima sela u kojima su se smještali. Na tim sastancima govoreno je obi no o politici koj situaciji, o staroj i novoj Jugoslaviji, o sudbini onih koji ne u estvuju u Narodno-oslobodila kom pokretu, naro ito se osvru u i na Amnestiju i njeno obrazloženje.

U našoj brigadi imamo nešto malo više od 20 drugarica. One obi no vrše dužnosti bolni arki i referenata saniteta. One su, sem malog izuzetka, vrlo slabe politike svijesti. One gotovo ništa ne mogu re i ni o ulozi žene u Narodno-oslobodila koj borbi, niti o onome šta žena dobiva u pogledu svojih prava u ovoj borbi, kao ni o položaju žene u bivšoj Jugoslaviji. Osje ala se potreba za jednim sastankom svih drugarica iz brigade na kojem e se o svemu tome govoriti i postaviti izvesne zadatke kako za njihovu politiko uzdizanje, tako i za njihov rad sa ženama na selu. Takav sam sastanak održao. Izabrali smo u svakom bataljonu po jednu najsposobniju drugaricu, koja e bar svako 10 dana održati po jedan teoretski sastanak, na kome e se itati pojedini najaktuelniji i najvažniji lancii iz ženskih asopisa kao na primjer: »Zena danas«, »Hercegovka« itd. Odrredi e se po jedna drugarica koja je dobro pismena da pokazuje itati i pisati drugaricama koje ne znaju ili slabo znaju i pored uobi ajenih asova koji se daju za nepismene po bataljonu. Tako e e odražavati i radne sastanke na kojima e raspravljati o svojim odnosima i životu me u drugovima. Tako er e za bataljonske listove pisati lanke u kojima e biti rubrika za žene. Tako e e u svim selima, gdje se nalaze, održavati sastanke sa drugaricama na selu ukazuju i im ne samo u pogledu higijene, ve i na našu borbu, kao i ulogu žene u našoj borbi, i tako e esto puta uticati preko majki, sestara i žena na one koji se drže po strani naše borbe. Ove sastanke ne e sazivati štabovi bataljona preko patrola ili t. si., ve e same drugarice okupljati žene sa sela rade i i razgovaraju i sa njima najpre pojedina no. Ni u kom slu aju ne smije žena dobiti utisak da mora iz straha od kazne do i na sastanak.

U našoj omladinskoj eti, sa izvi a kim vodom, kuririma, kao i sa osobljem u bolnici, bojnoj komori rad se odvija isto kao i po bataljonima — kako u pogledu materijala koji se prora uje, tako i po problemima koji su opšti, tako isto i po problemima koji su za njih specifi ni.

Po svemu gore izloženom vidi se da je bilo dosta održanih političkih i radnih konferencija, kao i lijep broj pročitanih materijala, ali ipak u pronalaganju novih metoda rada, kojim će se povećati interes boraca i koji će prema tome dati bolje rezultate — nije se mnogo učinilo. Još uvijek konferencije kako radne, tako i teoretske odvijaju se šablonski. Naravno to bih zapazio da se ponekad pročitani izvještaji materijala sa slabim rezultatom. To zavisi ponekad od izbora članaka, a ponekad od načina objašnjavanja, kao i davanja rezimea povodom pročitanih članaka i vršenja kontrole znanja. Umješnost u rukovođenju političkom konferencijom, kao i izbor i objašnjavanje materijala koji se čita jesu glavni uslovi da bi se postigao dobar rezultat. Niži politički rukovodioci su mladi pa im to i nedostaje, dok komesari bataljona ne unose se i ne zalažu se svestrano da bi im i u najsitnijim stvarima pomogli i uputili. Čini mi se da se kod izvjesnih komesara osjeća neka zamorenost, ako ne i osjećaj da su već mnogo vremena na položaju komesara bataljona, što naravno ito važi za komesara 1. bataljona.

KULTURNO-PROSVJETNI RAD:

I u prošlim izvještajima naglašavao sam da je kulturno-prosvjetni rad slab. Navodio sam razloga, koji se uglavnom sastoje iz: nedovoljnog pridavanja važnosti ovom radu, smatraju ga sporednim i u malo težim pokretima i borbama on potpuno zamre. Treba tome još dodati i mali broj boraca koji imaju smisla za taj rad, kao i slabo zalaganje političkih rukovodioca. Da bi se taj rad pokrenuo i dao rezultate, za koje smatram da se u ovakvim okolnostima i sa ovakvim ljudstvom daju postići — po svim bataljonima rasporedili smo ravnomjerno drugove koji imaju smisla za taj rad. Popunili smo sve kulturno-prosvjetne odbore četa i bataljona. Zatim smo odredili jednog drugu koji će po postavljenim mu zadacima organizovati kulturno-prosvjetni rad po svima bataljonima. On će urediti novine tehnički, zatim dotjerati i ispraviti članke i odborima davati sugestije o njemu da se piše. On će organizovati horove i s njima probati pjesme, koje su mu u zadacima naglašene. Organizovao će se sastavi za nepismene, s tim što će se odabrati drugovi najspremniji za taj posao i što će im se dati plan rada i način rada. Pošto su ske evi prilično zastarjeli i otrcani, nastojimo da se po bataljonima pišu, koje bi mi kasnije dotjerali.

Ipak u ovome mjesecu svaki je bataljon dao po 2—3 priredbe sa prilično siromašnim programom. Pored toga što

se daju zastarjele stvari vidi se da nema uvježbanosti ni kod horova ni kod diletanata. Programi su monotoni i uglavnom uvijek isti.

Kod likvidiranja nepismenosti, iako ima rada, ne daje dovoljno i o ekivane rezultate. To dolazi zbog neumjesnosti onih koji rukovode na tim asovima, kao i slabim interesovanjem dobrog dijela novomobilisanih nepismenih boraca. I kulturna predavanja se drže i to obi no iz geografije i istorije. Za ova predavanja, kako sam to i ranije naglasio, nema sposobnih ljudi koji poznaju u tan ine stvari o kojima drže predavanja, te esto ne može da zadovolji radoznalost boraca.

Bataljonski listovi u toku ovog mjeseca nisu izašli. Samo su izašle džepne novine, koje se sastoje od po nekoliko lanaka koji uglavnom opisuju borbu ili neki pokret. Mali je broj boraca koji u estvuju u pisanju. Bataljonski listovi e uskoro da iza u, jer su ve lanci prikupljeni u prili nom broju.

Vi ste nas obavijestili da e se tražiti izvjestan broj omladinaca za gimnaziju, a da e polagati prijemni ispit. Mi smo odmah preduzeli da se svakodnevno održavaju asovi sa cijelom omladinskom etom. Pošto se ona nalazi kao obezbe enje naše bolnice u Kalinoviku, to nam je omogu ilo da svoju zamisao ostvarimo. Na ene su pogodne prostorije, a zatim i jedan drug koji ima sposobnosti da im predaje, dodaju i tome i komesara ete. koji je ina e gimnazijalac. Svaki dan i prije i poslije podne omladinci u e po predvi enom planu. Predaju im se uglavnom: itanje i pisanje, osnovne vrste ra una, zemljopis, glavne doga aje iz istorije, te i poneke stvari iz prirodnopisa. Interesovanje omladinaca je vrlo veliko i u po etku dalo dobre rezultate, sem nekolicine omladinaca kod kojih se osje a izvjesno ustru avanje i sramežljivost. To su obi no oni koji su nedavno došli i nisu nikako išli u školu, a dosad su živjeli u zaba enim i zaostalim krajevima.

SANITETSKA SLUŽBA:

Zdravstveno stanje boraca u brigadi je dosta dobro. Od bolesti bilo je najviše svraba i bolesti od prehlade. Bio je jedan slu aj paratifusa i jedan slu aj upale plu a. Referenti saniteta u prili noj mjeri zadovoljavaju, sem referenta 1. bataljona kod koje se pokazuje nedovoljno savjesnosti i marljivosti u svom poslovanju. Tako e ni njen odnos u štabu nije dobar pored svih ukazivanja. Mislimo da bi je trebalo premjestiti, ako ne van brigade, ono emo je mi premjestiti u neki drugi naš bataljon. Referenti su održali

sa bolni arima od 2—3 sastanka, a tako e su se držala predavanja po etama, kao na primjer: li na higijena boraca, smrzavanje, prva pomo , svrab i lije enje svraba. Pare nje i pranje veša vrši se prili no redovno, ali usled slabog smještaja i ne isto e koja vlada po selima kuda smo prolazili, kod boraca ipak ima uši. Šišanje pri glavi, tj. na nulu ne vrši se usled strahovite zime, koja vlada na terenu gdje smo mi, ali šišanje se vrši ostavljaju i kosu do 2 centimetra. Nemamo dovoljan broj bolni arki. 3 bolni arke su vrlo aljkave u svome poslu i izazivaju kod boraca negodovanje.

Pri našoj bolnici održaje se bolni ki kurs, koji posjeuju 14 drugova i drugarica. Na taj kurs poslani su oni koji su vršili dužnost bolni ara, a nisu imali dovoljno sposobnosti, a ostatak posje uju novi drugovi. Kurs se održava kako je to predvi eno u planu štaba Divizije. Komesar bolnice održaje svakodnevno politike asove sa kursistima. Na ovom kursu predaje referent saniteta, ljekar naše bolnice, a tako e koristimo i ljekare hirurške ekipe.

Naša bolnica sada je u Kalinoviku, jer usled snijega i velikog broja ranjenih i bolesnih, koji premašaju 30, nemogu e je da izvrši pokret sa nama. Uz štab brigade formirano je previjalište. Naša bolnica je vrlo lijepo ure ena. Postoje odeljenja za ranjenike, bolesne, kao i za teške slu ajeve. Pažnja ljekara i bolni kog osoblja je vrlo dobra. Pomo bataljona bolnici, dok je to dozvoljavao snijeg, bila je dobra.

Najve i nedostatak kod ishrane jeste u še eru, koji nije mogao da stigne. U poslednje vrijeme, od kada smo mi izvršili pokret prema Konjicu, osje a se oskudica i u ostalim namirnicama.

SLUŽBA SNABDEVANJA:

Ishrana vojske uglavnom se vršila putem rekvizicije, jer nije postojalo narodno-oslobodila kog odbora i komandi mjesta. Na ovome terenu na kome se sada nalazimo ne pridržajemo se strogo tablice jer ova sela imaju dosta žita i mesa, a naša vojska nije dolazila nego u prolazu za vrijeme pete ofanzive. Tako er ni okupator nije plja kao ova sela. Iako se ne pridržajemo propisane tablice, ipak se u ishrani i ne pretjeruje.

Intendanti vrše rekviziciju u saglasnosti sa ljudima koje zateknemo u selu. Sa intendantima obavezno idu komisije u kojima uvijek ima po neki komesar ete. Tako u ovome periodu nije se dešavalo nekih naro itih grešaka.

Ishrana vojske je dobra iako je hrana jednolična. Intendantima dati su potrebni drugovi za vođenje knjiga i sada se može reći i da svi intendantii vode knjige uredno i da nad njima vrše kontrolu i potpisuju ih politički komesari bataljona. To se ne bi još moglo reći i za knjige ekonomaa, ali ipak se pošlo ka tome da se ustroje propisane knjige i da se one uredno i na vrijeme vode. Onda i oba kod vojske nije baš najbolja, a naročito u šinjelima, cipelama i vešu.

ODNOS PREMA NARODU:

U toku ovoga mjeseca nije se moglo zapaziti nekih veih nedostataka u odnosu boraca prema narodu, već naprotiv da je bilo mnogo više objašnjavanja, sastanaka i sijela i mnogo više volje i strpljenja u objašnjavanju dogadaja. Ipak desilo se da je jedan borac uzeo neke sitne stvari, što je to odmah na licu mjesta povraćeno uz potrebno objašnjenje. Povodom ovog slučaja održane su konferencije i ukazalo se na štetnost ovakvih ispada, koji krnje ugled naše vojske. Rukovodiocima skrenuta je pažnja na povećanje kontrole nad borcima.

MORAL I BORBENOST:

U poslednjim borbama sa etničkim bandama, milicijom, a i sa Švabama, moral i borbenost bili su dobri, sem nekoliko slučaja novomobilisanih kod kojih se osjeća i pojava nezdrave vezanosti za teren. Uspjesi Crvene armije podižu moral i borbenost, gledaju i u njenoj velikoj ofanzivi i brzini prodiranja skoro slom fašizma.

DISCIPLINA:

U toku ovog mjeseca disciplina se paja. Naredba štaba Divizije, koja se odnosi na greške koje čine naši oficiri, podoficiri i borci, proračunava se sa oficirima i podnešena na potpis.¹² Oficiri su potrebno prenijeli na podoficire i borce u cilju povećanja i u izvršavanju discipline, održane su potrebne konferencije. Ne možemo tvrditi da su se odstranile sve greške iznesene u naredbi štaba Divizije, ali za oficire moglo bi se tvrditi, osim za niže političke rukovodioce, koji ne nose oznake svoga imena i položaja. Tako se za njih ne može reći i da se dovoljno unose u naredbe viših štabova. Najglavnije greške koje se primjećuju

¹¹ Odnosi se na raspis Štaba 29. udarne divizije od 26. januara 1945. u vezi s obavezanim pridržavanjem naredbenja Vrhovnog štaba NOV i POJ od marta 1944. o disciplinskoj odgovornosti vojnih lica (Arhiv VII, reg. br. 5—1/k. 1147/1).

jesu kod oficira u logoru raspojasanost, zatim nepredavanje raporta onako kako treba, a kod boraca nepropisno pozdravljanje, psovanje, nenošenje puške propisno, a kod izvjesnog broja novomobilisanih nošenje kapa domobranskih i t. si.

Rukovodioci za izvjesne disciplinske presteupe izricah su kazne, kao na primjer: za nepravilno vršenje dužnosti, spavanje na straži i t.sl.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politi ki komesar, major
edomir Mijovi

BR. 98

IZVEŠTAJ POMO NIKA POLITI KOG KOMESARA 3. BRIGADE »PAVLEK MIHOVIL MIŠKINA« OD 2. FEBRUARA 1945. DIVIZIJSKOM KOMITETU 32. NO DIVIZIJE O POLITI KOM STANJU I PARTIJSKO-POLITICKOM RADU U BRIGADI¹

**POMO NIK KOMESARA
BRIGADE »PAVLEKA MIŠKINE« XXXII DIVIZIJE
NOVJ**

K. br. 2/45
Dne 2. februara 1945. godine.

DIVIZIJSKOM KOMITETU XXXII DIVIZIJE N.O.V.J.—

Dragi drugvi!

Naša brigada za ovaj mjesec dana kretala se uglavnom na sektoru Bilogore. Kroz ovo vrijeme imali smo 5 borbi i to 3 u napadu a dvije u odbrani.² U svim tim borbama, borci i rukovodioci držali su se dobro sem drugog bataljona iji štab nije zadovoljio, a naro ito komandant, pošto je isti ranije bio komandir

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 48/686—688.

² Brigada je u januaru 1945. vodila borbe na Bilogori i u Podravini, u sklopu dejstava jedinica 6, 10. i 12. korpusa NOVJ na viroviti kom mostobranu, protiv jedinica 1. i 2. koza ke konji ke divizije i ustaško-domobranskih snaga (vidi V tom, knj. 37, dok. br. 27, 57, 60, 94, 100, 103 i 109; Arhiv VII, reg. br. 9—2, k. 118 i reg. br. 9—4, k. 557).

ete i postavljen za v.d. komandanta, ali pokazalo se je da još nije sposoban za istu dužnost, te smo istoga smenili.

POLITI KO STANJE

Politi ka svijest kod naših boraca je na srednjoj visini. Prošli mjesec imali smo mnogo dezertera, dok ovaj mjesec imali smo svega oko 10 dezertera. Iako smo ovaj mjesec imali borbe i ve inom na položaju dosta slabo obu eni a zima je bila dosta jaka. Iz toga vidimo da ovi borci koji se nalaze u našoj brigadi posjeduju politi ku svijest. Redovi brigada o istili su se od kolebljivih i malodušnih tako da oni borci koji su ostali žele da se bore i ne odstupaju od položaja. Može se re i da naši rukovodioci još ne zadovoljavaju a naro ito niži rukovodioci, pošto ne posjeduju dovoljno znanja za iste dužnosti, budu i smo veliki dio rukovodioca izgubili u prošlim borbama a naro ito u borbama u Podravini t.j. u decembru pr. godine.³ Na njihova mjesta morali smo postaviti borce koji još nisu, kao što smo rekli, sposobni za iste dužnosti pa im moramo pružiti što ve u pomo . Mi smo preduzeli sve, ukoliko imademo slobodnog vremena, da bi im pomogli da bi mogli zadovoljiti na svojim novim dužnostima. Pošto se isti drugovi ne osje aju kao rukovodioci, to i njihov autoritet kod boraca je dosta slab. Naro ito se to primje uje u našem II bataljonu. Sve zadatke koji se postavljaju pred njih ne izvršavaju u potpunosti ili labavo tako da se radi toga doga aju eš a iznena enja od strane neprijatelja. Tako nam se desio slu aj u Maloj Barni⁴ gdje je uslijed nepažnje rukovodioca II bataljona stradalo oko 16 drugova što poginulih a što ranjenih, i nešto zarobljenih. Tako er II bataljon je imao jednu etu ispred Velike Barne, dok smo se mi nalazili na položaju u Velikoj Barni, i sa istom etom nalazila se komanda ete kao i a utant bataljona, koji su svi bili u ku i dok se je na položaju nalazio samo jedan vod s kojim je bio komesar ete, a kad je primjetio neprijatelja, mjesto da pošalje obavijest po kuriru, on je napustio vod i otišao sam u komandu ete da izvjesti o doga aju. Me utim neprijatelj je izbio kod onoga voda i zarobio itav vod sa dva puškomitraljeza. Izgleda da komesar da izbjegne borbi otišao u komandu ete. Istoga komesara kaznili smo i postavili za borca. Tako er emo ga kazniti sa partijskim ukorom.

³ Odnosi se na borbe protiv delova nema ke 1. koza ke konji ke divizije i ustaško-domobrinskih snaga u okolini Koprivnice i Virovitice (vidi V tom, knj. 36, dok. br. 48, 51, 63, 65, 68, 69, 71, 79. i knj. 37, dok. br. 2, 18 i 38).

⁴ Verovatno še odnosi na borbu vo enu 17. januara 1945, kada je neprijatelj, iskoristivši maglu, napao položaje 3. brigade s boka i iz pozadine, podišavši kroz Obrovu šumu potokom Barna (vidi Arhiv VII. reg. br. 25—3, k. 557: izveštaj Štaba 10. korpusa od 3. februara 1945. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske i Štabu 3. armije NOVJ).

Rad sa borcima ovoga mjeseca bio je dosta slab. Pošto nismo mogli skupno sa bataljonima kao i sa etama raditi jer su se isti nalazili ve inom na položaju gdje nije bilo mogu nosti da se rad razvija skupno, ve se je radilo pojedina no, i to se ve inom prou avala centralna štampa i to lanci iz »Borbe«, »Naprijed« i dobri lanci iz »Politike«, a ujedno se sa borcima radilo pokazuju i im politi ku situaciju u svijetu i kod nas. Osim toga borcima je govoreno o disciplini i o sadašnjem našem frontalnom ratu, kako treba da se ukopavaju i t.d., da bi borci pravilno shvatili bit narodno-oslobodila ke borbe.

Disciplina u našoj brigadi popravila se je s obzirom na prošli mjesec. Kroz ovaj mjesec dana primili smo nešto odje e i obu e tako da su borci sa te strane zadovoljni, samo se dosta žale da im je slaba hrana i jednostavna, a kruha dobiju malo i to je ve inom smrznut.

KULTURNO-PROSVJETNI RAD

Po kulturno-prosvjetnom radu u brigadi radilo se vrlo malo.

U bataljonima i etama ne postoje kulturno-prosvjetni odbori iako su bili prije organizirani, ali je tokom ovih borbi mnogi od njih izba en iz stroja pa su tako i sami odbori se razišli. Poduzeh smo mjere da se svi ti odbori nanovo postave te smo u tu svrhu popisali drugove koji bi odgovarah za taj rad, te smo ih zadužiti po kulturno-prosvjetnom radu. Izdano je nekoliko primjeraka zidnih novina, dok džepne novine nisu izdavane ali imade materijala za iste.

Nepismenih u našoj brigadi imade oko 8 i za podu avanje istih zaduženi su lanovi SKOJ-a koji sa njima rade pojedina no. Pjesma je dobro razvijena kod boraca. Usmene novine nismo održavali ovaj mjesec.

PARTIJSKA ORGANIZACIJA

Naša partijska organizacija još je dosta mlada tako da se u njoj nalaze 50% lanova koji su ispod godinu dana lanovi partije, pa prema tome i njihova naobrazba dosta je na niskom stepenu. S obzirom na to da sami lanovi ne raspolažu sa dovoljno znanja i iskustva, zadatci koji se postavljaju pred njih esto nisu izvršavani u potpunosti. A u pomanjkanju vremena sa istima se ne održavaju obrazovani sastanci, a i koliko imade vremena, naši pomo nici komesara, t.j. sekretari elija nemaju ni sami dovoljno potrebnog znanja da bi ga mogli preneti na druge jer su to ve inom novopostavljeni, dok su stari rukovodioci otišli na više dužnosti ili su izba eni iz "stroja prilikom zadnjih borbi. Ali ipak usprkos svega toga naši lanovi partije odska u

od boraca u izvršavanju svojih zadataka. To se vidi iz toga da prilikom borbe drugovi sa svojom hrabroš u i li nim zalaganjem daju primjer ostalim borcima.

Broj članova naše partije jest sada na licu 80 a broj kandidata je 11. Broj SKOJ-evaca jest 82.

Radni sastanci sa članovima, po mogućnosti održavaju se redovito, tj. na istim sastancima pretresaju se najaktuelnija pitanja vojna i politička, kao i zadatci koji se nameću u našoj organizaciji. Svi zadatci koji se postavljaju pred organizaciju nastoje se da [se] isti riješe onako kako treba. Ukoliko neka članija ne izvrši postavljene zadatke, odmah se sazove izvanredni sastanak po tome.

Kao što sam rekao da naši drugovi nemaju dovoljno znanja, bilo bi potrebno da [se] istima pruži mogućnost, barem sekretarima članija, da prođu kroz srednji ili barem niži partijski kurs, gdje bi dobili potrebno znanje za dužnosti koje vrše.

SKOJEVSKA ORGANIZACIJA

Sto se tiče SKOJ-evske organizacije, to su većinom mladi drugovi koji su do pred kratko vrijeme većinom bili u neprijateljskoj vojsci i njihova politička svijest još je dosta slaba. A rukovodioci SKOJ-a isto su tako mladi pa nemaju dovoljno iskustva da drugovima pruže onu pomoć, a naša partijska organizacija nije dovoljno shvatila važnost samoga SKOJ-a iako se to na svakom sastanku uzima u dnevni red. Sekretar brigadnog komiteta SKOJ-a isto je mlad partizan ali drug imade prilično znanja, samo dovoljno se ne zalaže, i ne daje sve od sebe te ga treba stalno poticati na rad. Iako su mladi naši SKOJ-evci, oni se ipak osjećaju da su oni bolji od ostalih boraca, i vole istu organizaciju.

ZAPAZANJA NA TERENU

Kako smo naglasili u uvodu, naša brigada kretala se za ovih mjesec dana na sektoru Bilogore, tj. po selima Peratovica, Mala i Velika Barna, Mala Dapčevića, Pavlovac i Brzaje.

U selima u kojima smo se kretali i zadržavali nismo naišli na partijske organizacije osim SKOJ-evske i A.F.2. i to u Maloj Barni, Velikoj Barni i Brzaji. Sa istim organizacijama održali smo sastanke a u selu Maloj Barni, gdje smo se duže zadržali, održali smo i širi sastanak sa istim selom. Većina toga naroda jest privržena našem pokretu pa iako opljačkani od neprijatelja ipak bi i ono malo što je ostalo podijelili sa partizanima. Mjesne organizacije odmah se spremno stavljaju našoj vojsci na raspoloženje u svakom pogledu.

Ali i pored ve ine naroda koja je uz naš pokret naišli smo na neprijateljsku organizaciju i to u selu Maloj Barni, koja je povezana sa Velikom Barnom, Grubišnim Poljem i Pavlovcem koliko se do sada moglo ustanoviti od lica koja su uhapšena. Po svojoj pripadnosti isti su članovi Matke organizacije i među njima imade i takovih koji su uspjeli da se uvuku u naše odbore. Na taj način bili su upoznati sa našom organizacijom i izdavali je neprijatelju. Neprijatelj je iste držao u službi davaju i imovinu i sume novaca. Članovi te organizacije bile su većinom žene, i to Hrvatice i Matke. Tako je bilo da su neke porodice u Maloj Barni bile u službi neprijatelja. Tako se desilo slučaj da je jedna starija žena provela četrkeze kroz šumu za leđa našem II bataljonu koji je bio na položaju ispred Male Barne i tom prilikom isti bataljon imao je 16 što poginulih, ranjenih i zarobljenih. Cijela ta organizacija otkrivena je na taj način što je jedna žena nagovarala naše borce da pređu u neprijateljske redove, i pri tome im da ne mogu niti mi pobijediti niti ustaše, pa zašto da sada zebu na toj zimi. Ista je stvar predata od strane naše OZNE OZNI broj II. U budućem obratiti ćemo se u pažnju kroz sela gdje smo se nalaziti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar
Gugo Josip

BR. 99

PISMO POLITI KOG KOMESARA 40. NOU DIVIZIJE OD 3. FEBRUARA 1945. POLITI KIM KOMESARIMA POTCINJENIH JEDINICA POVODOM PROGLAŠENJA DIVIZIJE ZA UDARNU¹

**STAB XL. DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILA KE VOJSKE
JUGOSLAVIJE**
K. broj: 152 194 —
Dana 3. II 1945. g.

POLIT. KOMESARU VIROVITI KE UD. BRIGADE

Ovih dana naša je Divizija proglašena udarnom.¹ Ovo veliko priznanje kojim su nagrađeni naši dosadašnji vojno-politički uspjesi, svi naponi i žrtve naših boraca i rukovodioca treba pravilno objasniti jedinicama. Svakom borcu i rukovodiocu treba da postane jasno da je svaki junački podvig pojedinog borca ili jedinice, svako umešno i smjelo komandovanje rukovodioca od desetara pa na više, sav pravilan rad svakog političara, rukovodioca, koji je doprineo srećivanju jedinice i time njenom uspjehu, doprineo općim uspjesima i napretku Divizije zbog kojih je Divizija dobila ovo visoko priznanje.

Svi borci i rukovodioci, kao i sve jedinice treba da u ovom priznanju vide priznanje za svoje vlastite napore, žrtve i uspjehe; oni u ovom priznanju treba da vide priznanje koje je dano i njima lično. Na taj način treba dublje osjetiti, ono što sve pojedince povezuje još više i dubljim vezama za jedinicu. Ono treba da razvije snažnije njihovu odgovornost prema jedinici i su oni dio.

Naša Divizija kao cjelina proglašena je udarnom. Taj naziv dobijaju samo najbolje jedinice NOV. Prema tome (tako treba da političari, rukovodioci postavljaju pred jedinicu) dužnost je svakog pojedinca da svojim ličnim ponašanjem u borbi i u životu nikada ne okalja čast svoje udarne jedinice, čast pravog narodnog borca — čast udarnika. Jedinica je svojim kolektivnim naporom učinila da je i on kao pojedinac dobio ponosan naziv udarnika; stotine najboljih drugova dalo je svoju krv i živote da bi jedinica uspjela da što bolje riješi svoje zadatke. Zbog svega

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 16/5, k. 1305.

² Vidi V tom, knj. 37, dok. br. 124: naredbu Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 31. januara 1945. godine.

toga svaki je pojedinac dužan da nastoji da njegovo ponašanje ne bude nikada nedostojno njegove junačke jedinice, njegove čete, bataljona, njegove brigade, XL. udarne divizije, da njegovo držanje ne bude nikada nedostojno slavom ovjenčane herojske NOV, i njenog vrhovnog komandanta maršala Tita.

Pravilno iskoristiti ovo priznanje, koje je dobila divizija time što je proglašena udarnom, za poboljšanje općeg vojno-političkog stanja u svim jedinicama, za podizanje duha prodornosti i neustrašivosti, za rasplamsavanje neizrecive mržnje prema neprijatelju i stalne želje za sukobom s njime, za srećivanje jedinica, za podizanje i u vršivanje njihovih kolektivnih svjesti, koja mora što brže i potpunije asimilirati sve novo pridošle drugove, koji su došli i koji će doći, *to treba da bude neposredni zadatak svog vojno-političkog rukovodstva, a političkog naročito.*

U tu svrhu treba do kraja iscrpiti sve mogućnosti koje su na raspoloženju. Propagandni odsjeci, koje treba ne samo formalno formirati nego i osposobiti za rad svjestima, konkretnim zadacima, stalnom pomoć i konstruktivnim nadzorom, treba odmah da otpočnu sa radom. Oni moraju u tom pravcu organizirati svu svoju političku, kulturnu i vojnu djelatnost.

Sva štampa neka se pod njihovim rukovodstvom upotrijebi za popularizaciju priznanja kojeg smo dobili time što je divizija postala udarna. U idućem broju džepnih novina i listova treba dati prikaz života, rada i uspjeha jedinice koje su novine, formiranja naše divizije do danas, kao i sjetiti se drugova koji su u tom mećuvremenu pali, a koji su svojim radom mnogo doprinijeli ojačanju i uspjesima svoje jedinice.

Svu štampu treba staviti pod kontrolu Propagandnog odsjeka. Stampa pod rukovodstvom Propagandnog odsjeka treba da postavi i traži rješenje za sve probleme, koji će pravilno riješeni osnažiti naše jedinice, pod parolom: Budimo majstori svog oružja, svladajmo sve nove uslove komandovanja, budimo svi od borca do komandanta propagatori ideja NOP-a i branioci slobodarskih težnji naših naroda.

Pred vojne saradnike Prop. odsjeka neka štabovi postave odmah najvažnije vojne probleme, koji su se pojavili prelazom sa partizanskog na ina ratovanja na frontalni rat. Po tim pitanjima oni moraju izraditi referate, koje će držati na savjetovanjima rukovodioca ili na sastancima jedinica.

Promjenjeni uslovi ratovanja, koji ne dozvoljavaju onako česte sastanke većih jedinica (bataljona, brigada) kao ranije, ne smiju biti izgovor da se politički rad zapušta. Polit. komesari bataljona i četa moraju da se priviknu na rad sa jedinicom na položaju, trebaju stalno obilaziti položaje i u razgovoru sa grupicama boraca s njima politički raditi.

Postavimo li ovako na najširu bazu svoj rad na objašnjavanju značaja proglašenja naše Divizije udarnom, puna svijest prodrijeti u život svake desetine i svakog borca. Ovo je pojava želje i nastojanje svih boraca i rukovodioca da se pokažu dostojni velikog priznanja, koje nam je svima dato, podstaknuti ih da u idućim borbama uložite sve svoje snage i opravdaju ponosan naziv »udarni«. Neprijatelj će osjetiti na svome mesu željeznu snagu naše »udarne Divizije«.

A to je drugovi naš cilj. Ove dopise proradite sa svima štabovima i komandnim kadrom i redovito nas izvještavajte o rezultatima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — potpukovnik:

I. Vondra ek

M. P.

**ŠTAB
VIROVITI KE UDARNE BRIGADE
NARODNO-OSLOBODILA KE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
Br. K. 162, Dana: 12. II. 1945. g.**

Raspisano svima jedinicama
Spis a.a.

Sef kancelarije:

BR. 100

**IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 27. NOU DIVIZIJE OD
4. FEBRUARA 1945. POLITI KOM KOMESARU 3. UDAR-
NOG KORPUSA NOVJ O VOJNO-POLITICKOM RADU¹**

**POLITI KI KOMESAR
XXVII. u. DIVIZIJE NOVJ
4. II. 1945. g.**

**IZVJEŠTAJ
za januar 1945.**

POLITI KOM KOMESARU III. KORPUSA NOVJ

Divizija je u toku januara dejstvovala i boravila na prostori-
riji Zivinice — Bira — Srebrenica — Milan planina i do Zepe.²
Divizija je glavninom bila uglavnom koncentrisana na pojedinim
prostorijama, dok su dijelovi (jedna brigada) bili redovno od-
vojeni radi pojedinih zadataka. Na svim prostorijama izuzev
Srebreni kog kraja narod poznaje diviziju i dobro je primao
naše jedinice. U Srebreni kom kraju narod je ustaški nastrojen
i neprijateljski se držao najve im dijelom prema nama. Na ovoj
prostoriji naša XVI. Muslimanska brigada je dejstvovala i vo-
dila krvave borbe sa ja im ustaškim bandama, kojima je nani-
jela osjetne gubitke i uspjela da ih najve im dijelom istjera
(prema Rogatici) i vojni ki razbije.³ Naš uticaj, koji je ranije bio
prili no jak, za poslednjih deset mjeseci uglavnom je sasvim
opao, izuzev opštine Fakovi i, i to skoro isklju ivo kod Srba. Na
ovoj prostoriji prošle godine su bih formirani odbori NO vlasti,
koji su u me uvremenu potpuno iš ezli, izuzev u opštini Fako-
vi i, gdje je pojavom naših jedinica (brigade i Srebreni kog od-
reda) odmah otpo eo da radi, pored seoskih, i opštinski NO od-
bor. Brigada je na ovoj prostoriji boravila svega nedelju dana
i za ovo vrijeme je uspjela da formira NO odbore u Srebrenici
i u selu Osma e (ve e selo). Me utim ovi odbori vjerovatno ne e
pravilno funkcionisati, pošto naših jedinica tamo nema a poli-
ti ki radnici na terenu ne mogu se kretati sami ovom prosto-
rijom. U okolini Bratunca (isto srez Srebrenica), obzirom na pri-
sustvo Srebreni kog odreda i komande mjesta, ima izgleda da
e se prilike brže srediti i naš uticaj postoji u prili noj mjeri.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 8/1—6, k. 409.

² O dejstvima 27. udarne divizije u januaru 1945. vidi Arhiv VII, reg. br. 39—12, k. 272-A; reg. br. 4—22, k. 1111; reg. br. 23—5, k. 1258; »Oslobodila ki rat«, 2. knj. str. 516—519).

³ Brigada je 11. i 12. januara 1945. zarobila ustašku posadu i za-
uzela Srebrenicu (vidi Arhiv VII, reg. br. 4—27, k. Uli i reg. br. 39—12,
k. 272 A).

U Bratuncu smo održali 19. I. ve i zbor sa narodom (Srbi i muslimani) i vojskom, sa priredbom koju je dala umjetni ka ekipa. Na zboru je objašnjena situacija i posebno kraljev napad na sporazum Tito — Subaši . U Ljuboviji je tako er održan zbor sa priredbom na kome je govoreno o situaciji uglavnom kod nas — u Srbiji i o kraljevom napadu na sporazum. Na ovom zboru bilo je dosta omladine.

Na prostoriji Milan planine i Romanije (prema Zepi), gdje su naše jedinice bile uglavnom angažovane itavo vrijeme u borbama na komunikaciji Sokolac — Vlasenica i manje sa etnicima (crnogorskim),⁴ ima vrlo malo naroda iji je ve i broj sinova u našim jedinicama, koji su prili no raspoloženi prema našem pokretu, ali narodne vlasti ne funkcionišu, radi toga što su uglavnom svi politiki radnici i članovi NO odbora decembra pred navalom srbijanskih nedi evsko- etni kih bandi napustili ovaj kraj zajedno sa našim jedinicama i još se nisu povratili, jer ne mogu opstati radi etni kih grupa koje vršljaju po ovoj prostoriji.

U Bir u postoje narodne vlasti u svakom selu i uglavnom funkcionišu.

Nije bilo krupnijih grešaka u narodu. U Srebreni kom kraju, gdje je brigada išla da pored razbijanja ustaških bandi pribavlja za itavu diviziju hranu, stoku za klanje i za vu u, sve je poslove uglavnom obavljala sama, jer je narod bježao i ispred nas tjerao u prvom redu stoku. Za sve stvari davane su propisne potvrde svugdje gdje je bilo naroda, dok za stoku koja je na ena po jarugama bez vlasnika nije izdavana potvrda, niti se moglo utvrditi pojedina no kome pripada.

Na organizaciji JNOF-a nije se osim u Bratuncu moglo uopšte raditi a u Bratuncu se pružala pomo u ovom pogledu radnicima na terenu.

STANJE U DIVIZIJI:

Obzirom na teške borbe koje je divizija vodila decembra⁵ i na dolazak ve eg broja novih boraca iz Srbije, politiki rad u diviziji temeljio se uglavnom na prihvatanju — vaspitavanju

⁴ Petnaestog januara 1945, preko Višegrada, na prostoriju Zep a su se prebacili crnogorski etnici (oko 5000) sa Pavlom uriši em na elu. Ova grupa je 24. januara krenula preko Han-Pijeska i sutradan potisla delove Kladanjskog NOP odreda i ušla u Kladanj. Napadom delova 27. divizije NOVJ i Tuzlanskog i Kladanjskog NOP odreda etnici su odba eni iz Kladnja prema Olovu, a posle toga su se povukli u dolinu r. Krivaje, u pravcu Žavidovi a (vidi Arhiv VII, reg. br. 39—12, k. 272 A).

⁵ Divizija je u decembru 1944. vodila teške borbe protiv jedinica nema ke borbene grupe »Graf« na komunikacijama Sokolac — Vlasenica i Vlasenica — Drinja a, kao i protiv etnika na komunikaciji Rogati-

ovih u duhu NO pokreta kao i ja anju politi kog i kulturnog rada sa borcima, koji je u decembru radi stalnih i teških borbi bio donekle zaostao. Tako er je naro ita briga bila posve ena iznalaženju — odabiranju rukovodioca, naro ito nižih, jer je u diviziji velik broj upražnjenih mjesta u komandama eta, vodovima i desetinama. Osnov politi kog rada kroz jedinice bio je: Borba porobljenih naroda Jugoslavije, tekovine NO borbe, naša pobjeda u Srbiji, upoznavanje boraca sa jedinstvenom NO Frontom i njenim zadacima, kao i lanci naše dnevne štampe («Borba» i »Politika«), Skoro u svim jedinicama prora en je govor Edvarda Kardelja na drugom zasjedanju ASNOM-a.⁶ Sve jedinice su na posebnim konferencijama uglavnom pripremljene za prijem novih boraca iz Srbije i ljudstvo je prili no dobro pripremljeno, ali borbe i pokreti i u prvom redu loše smještajne prilike kroz itav mjesec januar nisu dozvolile da se ovi borci odmah i svestrano obuhvate vojni kim i politi kim radom, da im se pruži najnužnije i vojni ko i politi ko znanje, ve su esto puta nedovoljno ili skoro bez pripreme uvo eni u borbu. U politi kom podizanju ovih boraca dovoljno je pažnje posve eno njihovom upoznavanju sa karakterom, razvojem i znaajem NO vlasti.

XVI. *Muslimanska brigada:*

Politi ki rad u ovoj brigadi temeljio se na navedenim temama, dodaju i tome još lanak: »Put Nove Jugoslavije« i »NO Fronta Isto ne Bosne pred zadacima« (iz »Fronta Slobode«), Povodom godišnjice Lenjinove smrti u svim jedinicama brigade održana su popularna predavanja sa priredbama. U brigadi je izvršena sve ena predaja odlikovanja. Politi ki rad uglavnom je padao na bataljonske rukovodioce i štab brigade radi neiskustva i mladosti etnih politi kih rukovodioca i dosta je u injeno na prevaspitavanju novog ljudstva preko prili no uspjelih i komotnih konferencija.

Problemi u brigadi koji su riješavani sa dosta uspjeha bili su: Posti i pravilan odnos izme u starih i novih boraca i davanje novim borcima osnova politi kog i vojni kog znanja; uzdi i disciplinu i borbenu gotovost brigade, koja je bila dolaskom novih, neiskusnih i nenaoružanih ljudi popustila, što je riješavano intenzivnim vojni kim radom i konferencijama; mladost i neiskusnost nižih a naro ito politi kih rukovodioca, što se riješavalo

ca — Han Pijesak — Vlasenica i na prostorijski Tuzla — Kladanj (vidi IV tom, knj. 31, dok. br. 24, 34, 46, 47, 62, 76, 83, 91, 101, 108, 121, 123, 132, 136, 146 i 147).

⁶ Drugo zasjedanje Antifašisti kog sobranja narodnog oslobo enja Makedonije održano je 28. decembra 1944. u Skopju (vidi »Borbu« od 3. januara 1945).

redovnim i prili no pripremljenim asovima sa rukovodiocima kao i sa borcima koji imaju najviše perspektiva za uzdizanje; i kao poseban problem rešavano je pitanje borbenosti novih boraca koji su i nesnalazljivi i nedovoljno borbeni. Ovo je i dalje problem.

Pitanju dezerterstva posve eno je tako er dovoljno pažnje. Bilo je pojedinih slu ajeva dezerterstva ali ne organizovanih i uglavnom ljudstvo iz bataljona Tuzlanskog odreda, koji je po etkom januara poslat kao popuna brigadi, i manji broj boraca iz okoline Tuzle, od kojih se ve a polovina poslije nekoliko dana vratila u jedinice (bivši pripadnici legije i zelenog kadra). Iz bataljona Tuzlanskog odreda dezertiralo je oko 40 boraca.

U toku januara u brigadi je održano pet bataljonskih konferencija, 66 političkih asova, 48 etničkih konferencija, 5 sast. [anaka] kult.⁷ prosvetnih odbora bataljona i 32 sastanka etničkih kulturno-prosvetnih odbora. Najveći broj ovih asova i konferencija imali su bataljonski i brigadni rukovodioci.

Borci su prili no blagovremeno obavještavani o vojnoj i političkoj situaciji, ali nije dovoljno pažnje posve eno objašnjavanju velike ofanzive Crvene armije na Istočnom frontu.⁸ Prilikom broja novih boraca pokazuje dosta interesa za politički rad.

Uglavnom se redovno održavaju sastanci komesara eta (ili pomoćnika komesara, pošto su esto puta izvjesna mjesta upražnjena). Održana su i dva sastanka sa politkomesarima bataljona.

Radno je dosta na organizaciji i oživljavanju kulturno-prosvetnog života, ali ovaj rad još nije dovoljan, i tri- četiri priredbe koje su date za narod i borce pokazuju da je ovaj rad na prili no niskom stupnju. Kroz bataljone su date po tri priredbe — vesele ve eri.

U brigadi radi niži sanitetski kurs a po etama nedostaje sedam saniteta. Suzbijena je pojava pjegavog tifusa, koji se pojavio po etkom januara. Sanitet je uglavnom dobro organizovan.

Intendantski kadar je prili no oslabljen odlaskom ve eg broja drugova na dužnosti izvan brigade ili na kurseve, ali obzirom na obilnu pomoć — snabdjevanje iz intendanture korpusa i divizije, kao i radi toga što je brigada u Srebreni kom kraju imala dovoljno stoke, ishrana je bila dobra i redovna. Intendant brigade ima dosta organizacionih sposobnosti i aktivan je, ali sklon greškama u narodu i teško radi bez povremene kontrole. U brigadi su održavani skoro redovni sastanci sa ekonomima i intendantima.

⁷ Reč »sast.« dopisana mastilom.

⁸ Vidi 2. knj. »Oslobodilački rat«, str. 547.

Odlaskom brigadnog obavještajca ova služba e za izvjesno vrijeme vjerovatno trpiti a ni u bataljonima nemaiskusnih obavještajaca.

Brigada je uspjela da riješi sva upražnjena mjesta u komandama eta a u svim štabovima bataljona nema zamjenika komandanata bataljona koji su ili u bolnici, ranjeni, ili na kursu.

U štabu brigade izvršena je izmjena utoliko što je dosadašnji komesar brigade postavljen za pomo nika komesara divizije, a na njegovo mjesto je postavljen dosadašnji pomo nik komesara brigade drug Kazazovi ,⁹ koji e odgovoriti dužnosti. Za pomo nika komesara brigade postavljen je najstariji bataljonski rukovodioc drug onlagi .¹⁰

Na elnik štaba brigade Milivoje Koprivica poginuo je u zadnjim borbama na cesti Sokolac — Han Pijesak.

XIX. Bir anska brigada:

U ovoj brigadi politi ki rad temeljio se na istom planu kao i u ostalim brigadama, s tim što je kroz jedinice prora ena tema: »O uzrocima ratova«. Tako er je kulturno-prosvetni rad bio nešto življi nego u XVI. brigadi. U bataljonima je održano osam predavanja iz geografije (o postanku zemlje, kontinentima, geografskom položaju Jugoslavije i o Balkanu). U ovom mjesecu zabilježen je i ve i broj sastanaka sa komandama eta, koje su održavali uglavnom lanovi štaba brigade, a sa ciljem da uzdignu više lanove komandi eta i da što jasnije pred njih postave sve zadatke. Ovih sastanaka bilo je po bataljonima tri — etiri. Sastanci sa politkomesarima (ili pomo nicima) eta tako er su održavani u svakom bataljonu najmanje po tri pa i etiri puta.

Iako su i komande eta i svi stariji borci pripremani za prijem novog ljudstva bilo je kod izvjesnog manjeg broja nižih rukovodioca (politi kih i vojni kih) izvjesne besperspektivnosti — nevjerovanja da se od novih boraca mogu stvoriti dobri borci, ali poslije intervencije od strane štaba brigade i sastancima sa njima odklonjena je ova bojazan. Ina e prijem novog ljudstva bio je uglavnom dobar.

U brigadi je održano u toku mjeseca oko 40 konferencija, od kojih izvjestan broj sa nepotpunim etama radi toga što smještaj nije dozvoljavao druga ije. Politi kih asova održano je u brigadi oko 75, od kojih tako er izvjestan broj sa nepotpunim etama i ustanovama oko štaba brigade. Ve i -broj ovih asova držali su rukovodioci iz bataljona, jer etni rukovodioci, kao ni u ostalim brigadama, nisu još u stanju da drže uspješne asove i konferencije. Na ovim sastancima i konferencijama uglavnom

⁹ Pre amila Kazazovi a politi ki komesar je bio Asim Hodži .

¹⁰ Ahmet

su pretresana sva pitanja iz života boraca, a novi borci su pokazali dosta interesa i prili no su živo u estvovali u diskusiji. Mnogi asovi i kenferencije su održavane po pitanjima koja su sami borci spontano postavljali na dnevni red. I ovaj se na in pokazao vrlo pogodan za nove borce. Pismenost uglavnom svih boraca u mnogom olakšava rad sa borcima (novim).

U brigadi je po etkom januara formiran etvrti bataljon, koji slabije stoji od ostalih bataljona, ali je u borbama pokazao prili no uspjeha.

U brigadi ima prili no upražnjenih mjesta u komandama i štabovima. U itavoj brigadi ima 23 ili 24 upražnjena mjesta, od kojih 12 mjesta politkomesara i pomo nika politkomesara.

Da bi se koliko - toliko riješio problem nižih politiki rukovodioca izdvojeno je iz svih jedinica 16 najboljih boraca sa izgledima na uzdizanje i sa njima se kod štaba brigade radi u vidu kratkog nižeg politiki kursa.

Kroz borbe koje je brigada vodila pod teškim uslovima (hladno a) na cesti Sokolac — Vlasenica novo ljudstvo, iako je uvo eno u borbe bez predhodne ozbiljnije pripreme (radi kratko e vremena), prili no je nau ilo kroz ove borbe i ve se snalaze dobrim dijelom.

Ve je uglavnom prestala pojava koja je do sada bila esta — simuliranje raznih bolesti radi izbjegavanja službe ili povratka u Srbiju i disciplina je ve na prili noj visini. Najve i broj ovih boraca, kao uostalom ni u drugim brigadama, nije svjesno opredeljen za NO pokret. U ovoj brigadi bilo je pojave dezertstva novih boraca dok su bili u kontaktu sa srbijanskim jedinicama i dok su im dolazili roditelji. Me utim svi su pohvatani i povra eni u jedinice uz potrebno objašnjenje na konferencijama i izvjesne kazne (popravne mjere). Kod starijih boraca dezertstva je bilo dok je brigada boravila u blizini Tuzle i to isklju ivo ljudstva iz okoline Tuzle i uglavnom pojedina ni slu ajevi. U brigadi je bilo nekoliko pojava samosmrzavanja kod novih boraca i po ovim slu ajevima u svim jedinicama brigade održane su konferencije, objašnjavaju i ovakve mjere i ukazuju i na posljedice — kazne koje ovakve pojave povla e sa sobom.

Jedinice ove brigade održale su konferencije sa narodom u selima: Husino, Petrovi , Dopasci, Grabovica, Kameniti Dolovi, Viso nik, Vraba ka. Jedinice ove brigade u Bir u su slavile boži sa narodom.

Na godišnjicu Lenjinove smrti tako er su održana predavanja po jedinicama.

Po etkom januara pojavio se pjegavi tifus u brigadi, ali ne u ve oj mjeri a dobiven je u selima lijevo i desno od ceste 2i-

vinice — Kladanj, gdje su vodili borbu sa srbijanskim etnicima i gdje su se zadržavali izvjesno vrijeme. Sprije eno je širenje ove bolesti. Sanitet ove brigade pokazao je dosta uspjeha i dobro je organizovan. U brigadi radi niži sanitetski kurs sa 16 slušalaca, koji treba da riješi pitanje etnog saniteta.

Intendantura je ve dobro sre ena i organizovana. Sašađnji intendant koji je završio intendantski kurs u Tuzli požrtvovan je i vrijedan a dobar organizator. Intendanti po bataljonima osjetno slabiji, nisu dovoljno pismeni, ali uglavnom zadovoljavaju a imaju svi zamjenike.

Ob. služba u ovoj brigadi nije na visini, jer još nemaju brigadnog obavještajca kao ni u dva bataljona.

XX. *brigada:*

Osnov politi kog rada bio je kao i u ostalim brigadama, s tim što je u jedinicama prora ena i deklaracija ZAVNOBIH-a o pravima građana Bosne i Hercegovine,¹¹ a govor Edvarda Kardelja na II. zasjedanju ASNOM-a nije u dva bataljona prora en. Kroz brigadu je reorganizovan kulturno-prosvetni rad prema naredbi V.S. ali se još nisu mogli osjetiti vidni rezultati.

Politi ki rad bio je nešto življi nego u ostalim brigadama, a tome je razlog to što su bataljonski rukovodioci u ovoj brigadi stariji i iskusniji. i borci i rukovodioci su pripremani za prijem novog ljudstva, ali briga za nove borce nije bila svestrana, što se odrazilo i u najve em broju slučajeva smrzanja, što su uslovile i teške okolnosti — velika hladno a i slaba obuka. Tako je bilo više od 50 slučajeva smrzanja, od kojeg izvjestan manji broj vjerovatno namjerno.

U brigadi je u toku januara održano oko 35 redovnih i vanrednih radnih konferencija i oko 60 političkih zasjedanja. Prosvetnih predavanja osim u II. bataljonu nije bilo, a u ovom bataljonu održana su dva predavanja iz geografije (Balkan i Jugoslavija).

U toku januara održan je samo jedan sastanak sa politkomesarima bataljona. Sa komesarima eta po bataljonima održano je po tri ili četiri sastanka (po četiri u dva bataljona).

Skoro je redovna pojava da se prije svake akcije kao i poslije akcije drže konferencije po etama ili vodovima po pitanju dotične akcije (priprema akcije, propusti i greške u toku akcije itd.).

¹¹ Od 30. juna do 1. jula 1944. u Sanskom Mostu je održano Drugo zasjedanje Zemaljskog antifašisti kog vijeća a narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine, na kome je, pored niza odluka, usvojena i Deklaracija o pravima građana Bosne i Hercegovine (vidi Pregled istorije Saveza komunista Jugoslavije, IRPJ, 1963, str. 444—454).

U brigadi postoji još izvjestan broj nepismenih ljudi, a najmanje novodošlih. Na likvidaciji nepismenosti raeno je kroz itavo vrijeme, no ipak nije postignut vidniji rezultat.

U I. bataljonu ove brigade rad je bio osjetno slabiji nego ranije, radi toga jer nije imao dugo politkomesara bataljona kao ni komesara eta, pa je radi toga budnost i kontrola nad ljudstvom popustila, emu se može dobrim dijelom pripisati i iznenaenje koje je bataljon pretrpio kod ceste Sokolac — Vlasenica (Tukovi),¹² kojom je prilikom bataljon imao 10 mrtvih i 10 ranjenih, me u kojima teže i komandant bataljona.

I kod ove brigade i pored svih napora rukovodioca udarnost je oslabila dolaskom velikog broja novih nenaoružanih ljudi koji su uz to bili i nevjешti.

Iz brigade je jedan bataljon — etvrti ušao u sastav brigade narodne odbrane za Isto nu Bosnu, a odmah po njegovom odlasku formiran je novi bataljon.

U brigadi je prili no uspjeha postignuto ovog mjeseca na upoznavanju novih boraca iz Srbije sa istorijom i tekovinama naše borbe a dosta uspješno je objašnjavana i kraljeva izjava — napad na sporazum Tito — Subaši .

Rada u narodu skoro nije bilo, jer je brigada dejstvovala uglavnom na prostoriji koja je popaljena i vrlo malo naseljena.

Ob. služba u brigadi ne funkcioniše najbolje u prvom redu radi toga jer u tri bataljona nema obavještajaca.

Intendantura u brigadi zadovoljila je radi toga što se brigada snabdjevala iz divizijske intendanture. Ekonomski kadar je prili no mlad, politi ki nedovoljno uzdignut, no prili no požrtvovan.

Sanitet je u brigadi organizovan dobro, pokazao je dosta snalažljivosti i u borbama i u spre avanju zaraznih bolesti tako da brigada nije zabilježila ni jedan slu aj tifusa ili neke druge zarazne bolesti. Smrzavanje nogu ve eg broja boraca nije se moglo sprije iti (barem ne sasvim) radi toga jer redovno najve i broj boraca nema arapa a krpe od padobrana ne koriste mnogo.

Radi politi kog podizanja sanitetskog kadra u brigadi raspisane su teme o NO borbi, tekovinama borbe, odlukama AV-NOJ-a i ZAVNOBIH-a i ulozi žene u ovoj borbi i Novoj Jugoslaviji.

I u ovoj brigadi postoji izvjestan broj upražnjenih mjesta u komandama eta kao i u štabovima bataljona.

¹² Dvadeseta (romanijska) brigada je od 16. do 20. januara 1945, vodila dvije borbe protiv ustaša na prostoriji s. Osma e. U prvoj borbi je nanela osetne gubitke neprijatelju, dok u drugoj borbi se desilo da je I. bataljon bio iznena en. (Vidi Arhiv VII, reg. br. 4—22, k. 1111).

Dijelovi oko štaba divizije:

Kulturno - umjetni ka ekipa: broji oko 20 — 22 člana. Kod njih je politički rad najbolje organizovan i najživlji ali se osjetno osjeća odlazak dosadašnjeg političkog kao i umjetničkog rukovodioca. Sad grupom rukovode još mladi i neiskusni drugovi, ali ima izgleda da će se uzdići. U grupi ima stalno izvještavan broj drugova i drugarica iz brigade koji se u grupi zadržavaju izvjesno neodređeno vrijeme, dok se ne osposobe da mogu rukovoditi kulturno-prosvjetnim radom po jedinicama. Grupa je dala jednu vrlo uspješnu priredbu u Ljuboviji kao i dvije (od kojih jedna manje uspješna) za narod i borce u Bratuncu.

U Pratej oslabio je u zadnje vrijeme politički rad radi toga što smo izvukli više i broj drugova za razne dužnosti izvan grupe — a najviše u dopunski bataljon, izvan grupe i ostale ustanove. U grupi redovno izrastaju prilično dobro niži i srednji rukovodioci. Sad su i komanda grupe i komande vodova nepotpune (nema političkih delegata i pomoćnika političkog komesara).

Izvan grupe: — ima potpun rukovodeći i kadar (vrlo dobru komandu grupe) i politički rad je u njoj prilično živ i uspješan. Udarnost grupe je nešto opala potpunom novim borcima iz Srbije.

Ceta za vezu: — također je oslabljena radi toga jer smo uglavnom sve rukovodiocima grupe kao i vodne poslali na razne dužnosti izvan grupe, pa se tek sada ponovo oživljava rad. U grupi ima malo tehničara — stručnjaka.

Najslabije se radi sa ljudstvom u intendanturi iako postoji politički delegat — a radi toga što ovo ljudstvo nikad nije na okupu.

U dopunskim bataljonima se radi intenzivno i politički i vojni, ali politički rad nije mogao da se razgrana radi toga što nemamo drugova koji bi mogli da vrše dužnosti komesara grupe — osim u jednoj, tako da je itav teret rada pada na političkog komesara i pomoćnika političkog komesara, koji teorijski dobro stoje.

Politički i kulturno-prosvjetni rad u dijelovima oko štaba divizije bio je vrlo dobro organizovan i živ na inicijativu drugova i drugarica iz kulturne ekipe, tako da je skoro svake nedjelje obavezno održavano po jedno aktuelno predavanje sa tumačenjem situacije i diskusijom, ali je ovaj rad poremećen u zadnje vrijeme radi toga jer su svi ovi dijelovi oko nas bili odvojeni i rastureni a i radi toga što su mnoge izmjene izvršene u komandama.

Politički rad u bolnici je uglavnom vrlo živ kao i kulturno-prosvjetni, a imaju i diletantsku grupu (ujedno i horsku) koja je pokazala lijepe rezultate. Izdali su i dva broja džepnih

novina prilično uspješnih. U bolnici rad te je neprekidno. Bolnica je inače vrlo dobro organizovana.

U bolnici radi niži sanitetski kurs sa 19 slušaoca — sve drugarice.

U ovoj diviziji i dalje je najveći problem podizanje rukovodioca, prevaspitavanje novih boraca, naoružanje, koje se kroz borbu ne može nego samo djelimično riješiti, podizanje i uvođenje discipline (iako ovo nije nikad bio zabrinjavajući problem) i uvođenje ljudstva od bolesti, naročito od smrzanja obzirom na veliku hladnoću u kojoj nam je već priličan broj boraca izbacila iz stroja. Kao poseban problem nameće se privikavanje i obuka ljudstva u frontalnim i pozicijskim borbama, na šta naše jedinice još nisu navikle. Također je problem odabiranja i osposobljavanje većeg broja drugova u razne druge strukture rodove vojske.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, p.puk.
Z. Škerovi

BR. 101

**IZVEŠTAJ POLITIKOG KOMESARA 38. NOU DIVIZIJE OD
4. FEBRUARA 1945. POLITIKOM KOMESARU 3. UDARNOG
KORPUSA NOVJ O BORBAMA NA SEKTORU ZVORNIK —
DRINJACA¹**

POLITIKOM KOTESARU 1»
4. II. 1945.

POLITIKOM KOMESARU 3»

Dostavljam moje utiske i zapažanja o borbama sa Nijemcima na sektoru Zvornik — Drinjača:⁴

⁵ Zarija

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br. 9/1—6, k. 409.

² Trideset osme NOU divizije.

³ Treći udarnog korpusa NOVJ

* Odnosi se na borbe 38. udarne divizije od 27. januara do 3. februara 1945. protiv jedinica nemačke 22. pešadijske divizije koje su se od Drinjače probijale prema Zvorniku u težnji da se spoje s njima kim snagama u Bijeljini (vidi Arhiv VII, reg. br. 39—12, k. 272, reg. br. 33—11, k. 272 A, reg. br. 23—5, k. 1258 i »Oslobodilački rat«, 2. knj., str. 516—521.

Naše brigade došle su na ovaj sektor poslije dugih marševa i trodnevnih borbi na sektoru Ozrena.⁵ Širih priprema za ove borbe nije bilo, radi toga što smo odmah po dolasku stupili u akcije. No ipak smo kratkim putem objasnili rukovodiocima i borcima značaj ovih akcija, značaj odbrane Zvornika, tako da smo ih za prvu akciju prilično pripremili. To se vidjelo iz odlučnosti i brzine u izvođenju prve akcije na Kostijerovo—Drinjača.⁶ Ofanzivni duh koji je prvog dana i prve borbe vladao kod naših boraca i rukovodioca, sistematski je opadao, radi vrlo teških stambenih prilika, stalnih borbi, slabog držanja susjednih jedinica, kao i prosječno velikih gubitaka u rukovodstvu, a i boraca. No, ipak činjenica je, da je naša partijska organizacija i naše rukovodstvo pokazalo u svim ovim borbama dovoljno upornosti i borbenosti. Isto tako činjenica je, da naša rukovodstva, naročito vojnici, nisu pokazala niti minimum snalažljivosti, okretnosti, vještog manevra, brzine i tačnosti. Neprijatelj je uspjevao drskim napadima, vještim manevrima, brzinom i tačnošću, iznenadnjem i odličnim rukovanjem oružjima da nas skoro uvijek odbaci. Naši vojni rukovodioci, ne samo da se nisu skorašili u komandovanju, manevru, već nisu skoro nikad blagovremeno uoči ili neprijatelja, procijenili situaciju i donijeli pravovremenu odluku. Nisu znali procijeniti namjeru neprijatelja i taktiku njegovog ratovanja. Naši mitraljesnici, većinom noviji borci, vrlo slabo upotrebljavaju svoje oružje, ne znaju osnovne elemente borbene obuke automatskim oružjem. Naši vojni rukovodioci nisu uspjeli ostvariti jedinstvo komande preko nižih vojnih rukovodioca, nijesu organizovali dobru vezu, čak ni kurirsku, radi čega je dolazilo do toga da komandanti ili komandiri ne znaju po nekoliko sati gdje su im i šta im rade djelovi njihovih jedinica. Vojni dio štaba 17 brigade pokazao se vojnicima ki nedorastao za borbu sa ovakvim neprijateljem, koji je uvijek uspijevao da parira namjere naših jedinica. Ovo se, naravno, prenijelo i na niže rukovodstvo. Pomoć štaba divizije ovom štabu bila je otkladna, tako da se i ovaj štab u zadnjim akcijama pokazao življim i upornijim.

⁵ Divizija se od 1. do 23. januara 1945. nalazila u dolini r. Spreče, kao opšta rezerva, radi dejstvovanja protiv raznih neprijateljskih grupa, a posebno protiv grupe četnika na Ozren-planini i u Trebavi, gdje su se, pored ostalih, nalazili i srbijanski četnici sa Dražom Mihailovićem. Divizija je 27. januara, po naredjenju Štaba 2. armije NOVJ od 24. januara, izvršila pokret ka prostoru Drinjača—Liješanj i odmah stupila u borbu protiv jedinica nemačke 22. divizije (vidi Arhiv VII, reg. br. 39—12, k. 272 A i reg. br. 23—5, k. 1258).

⁶ Divizija je na tome sektoru vodila stalne i teške borbe od 27. januara pa do 3. februara 1945, a pojedini položaji su prelazili iz ruke u ruku više puta (opširnije o tome vidi Arhiv VII, reg. br. 23—5, k. 1258).

Novo ljudstvo, politički nepripremljeno, vojnički neobučeno, bez borbenih tradicija, ušlo je u vrlo teške borbe, slabo se je držalo, što je vrlo uticalo i na naše starije borce, pa i na rukovodioce. Ima više slučajeva ranjavanja ili pogibije naših rukovodioca, guraju i ili ubacuju i baš ove nove borce u borbu.

Politički rukovodioci pokazali su dovoljno upornosti i dali su dovoljno pomoć i vojnim rukovodiocima. Izuzetak su dva komesara bataljona u 21 brigadi (komesari III i IV bataljona), koji su se u ovim borbama vrlo malo angažovali, a naročito onda kad je njihova praktična pomoć bila nužna.

Ishrana u ovim borbama bila je različita kod jedinica, radi različitog zauzimanja ekonomskih rukovodioca. 21 naša brigada hranjena je itavo vrijeme dobro, zahvaljujući brzini i upornosti intendanta te brigade, koji je uputstva (i pismena i usmena) štaba divizije u potpunosti primio. 17 brigada prva dva dana i pored naših uputstava nije organizovala brzi dotur hrane, nije se borbama hrana blagovremeno doturala na položaj. Čim je ovo primijećeno, ovaj intendant je pozvan na raport u štab divizije i najoštrije mu postavljeno pitanje ishrane. Intendant 18 brigade isto tako je u potpunosti podbacio, naročito u prebacivanju hrane od divizijske intendature do svoje jedinice. Divizijska intendatura ovih dana radila je, i hrane je bilo, no, naši intendantni napravili su niz grešaka. Ove greške nastupile su zato što organizacija unutar naših intendatura nije stvarno sprovedena — samo je forma zadovoljena. Naši intendantni se ne povezuju, jedan drugog ne kontrolišu, te je pitanje odgovornosti kod njih vrlo nisko. Dugi boravak zadnje vrijeme u gradu⁷ vrlo je štetno uticao na naše ekonomske rukovodioce, te su se ovih dana borbe vrlo slabo snašli u teškim uslovima organizacije ekonomske službe. Isto tako sretstva za prevoz i prenos kojim mi raspolažemo su vrlo mala, te je i to bila otežavajuća okolnost. Uglavnom borci su dobijali dovoljno hrane, no, isto tako neredovno.

Sanitetska služba u ovim borbama uglavnom je zadovoljila. Svi ranjeni drugovi su pravovremeno izvlačeni iz borbe, previjeni i evakuisani. Istina, poslije prve borbe ranjenici su direktno dolazili u štab divizije, zato što je štab divizije bio blizu položaja i zato što su u toj borbi brigadne ambulante, a sa njima i referenti brigadnog saniteta, odnosno brigadni ljekari bili vrlo daleko od svojih jedinica. Na ovo im je odmah ukazano i u svim sledećim borbama sanitet je funkcionisao dobro. Ima nekoliko

⁷ Posle operacija krajem decembra 1944. u dolini reke Spre, na prostorištu Tuzle, kada je razbijena jača grupacija etnika pobeglih iz Srbije i drugih neprijateljskih snaga, jedinice 38. NOU divizije razmestile su se na prostorištu Tuzle u cilju odmora i srećivanja, gde su ostale sve do 23. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 39—12, k. 272 A).

slu ajeva da su lakše ranjeni drugovi ostali neprevijeni, lutali. Ovo su bili novi borci, koji iz kukavi luka nijesu tražili sanitet-sku pomo na licu mjesta. Ovakvih slu ajeva u našoj diviziji zapazio sam dva do tri, dok u 25. diviziji ovo je bila redovna pojava. Naše drugarice — sanitet — sa više upornosti i odgovornosti radile su u ovim danima borbe, dok su poneki ljekari i medicinari dosta olako svoju službu shvatali.

Naši gubici u ovim borbama bili su: 148 mrtvih, 315 ranjenih, 25 smrznutih, 12 nestalih. Od ovoga broja nižih i viših rukovodioca poginulo je oko 40, ranjenih oko 100. Me u poginulim imamo 2 komandanta bataljona, 1 komesara bataljona, 1 zamjenika komandanta bataljona i 1 na elnika štaba bataljona. 1 drugarica, ref. san. bat., ranjena.⁸ Komandant IV bataljona 17 Majeve ke brigade drug Osman Muharemovi poginuo je kao i uvijek idu i na elu svog bataljona. Cesto je upozoravan, pa i pred akcijom da vodi ra una o sebi u borbi, no neustrašivost njemu je bila svojstvena. Komandant IV bataljona 21 brigade drug Ahmet skupa sa svojim zamjenikom u borbi na Dugim Njivama isto tako su poginuli u strelja kom stroju, gdje ih je neprijatelj vještlim manevrom presjekao i nanio im osjetne gubitke. Komesar IV bataljona 18 brigade drug Hasan Hanuši , isto tako poznat kao junak, poginuo je u jurišu na neprijateljske bunkere kod s. Dubnice. U ovim borbama poginulo je 7 komandira eta, 3 politika komesara eta, 3 zamjenika komandira i 1 pomo nik komesara ete i velik broj vodnika i desetara. Tako isto toliki je broj ranjenih komandira i njihovih zamjenika, komesara i njihovih pomo nika, vodnika i desetara.

Ja smatram da su ovi gubici morah biti obzirom na mlade borce, nevješto rukovo enje jedinicama (i ostale okolnosti.)⁹

U napadu 21 brigade na Dobre Vode njihov prvi bataljon je u najžeš oj borbi i u skoroj likvidaciji i razbijanju neprijatelja dobio nare enje da se povla i baš u momentu kada je Majeve ka brigada vršila kontranapad sa Liplja prema Šabi ima.¹⁰ Ko je izdao nare enje ovome bataljonu da se povla i još nije ispitano, no po ovom vodimo istragu, jer je tu sigurno u pitanju ili ne iji li ni kukavi luk ili namjerna sabotaza.

Štab divizije od prvog dana ozbiljno je shvatio zadatke na ovom sektoru i smatram da je se založio u dovoljnoj mjeri, kako po pitanju borbe i rukovo enja operacijama, tako i pomo i ekonomskim i sanitetskim rukovodstvima. Koriš enje izvi a kih eta i uopšte obavještajna služba je podbacila, što je dobrim dijelom naša krivica. Naše zapovješti za izvo enje pojedinih na-

⁸ Dopisano na margini crnim mastilom.

⁹ Re i u zagradi dopisane crnim mastilom.

¹⁰ O tim borbama vidi u Arhivu VII, dokumenat reg. br. 23—5, k. 1258.

pada i kontranapada bile su redovite, no, istina, esto kratke i bez dovoljno direktiva, što je opet naš propust. Tako isto zbog neredovnih izvještaja štabova brigada, a naročito ob. službe, naš štab esto puta nije imao potpuno jasno situaciju, naročito kod neprijatelja, te su i naše odluke bile brze, a možda i suviše smjele i nekonkretne.

Za viši politički kurs uputio sam drug Miloša Ilića, sekretara Divkoma, i drugu Radu Perića, političkog rukovodioca svih prištapskih dijelova. Njihove karakteristike prilažem. Ukoliko bi u vašem pratem bataljonu mogao neki drugi biti komandant bataljona, a po mogućnosti i jedan komesar bataljona bio bi nam nužan. Smatram, ukoliko to situacija dozvoli, da bi bilo vrlo dobro kad bi ova divizija makar i za kraće vrijeme dobila zadatak da ovlada i pre istu Trebavu i Posavinu. Ovo naročito] radi mobilizacije novih boraca, koji se vrlo lako i brzo prekaljuju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
potpukovnik,
Mil.¹¹ Pejanović

" Milutin.

br. 102

IZVEŠTAJ POMO NIK POLITI KOG KOMESARA BRIGADE »MATIJA GUBEC« OD 4. FEBRUARA 1945. DIVIZIJSKOM KOMITETU 32. NO DIVIZIJE O POLITI KOM STANJU I PARTIJSKO-POLITICKOM RADU U BRIGADI¹

**POMO NIK KOMESARA
BRIGADE »MATIJA GUBEC«
XXXII. DIVIZIJE NOVJ
4. februara 1945.**

Izveštaj za I. mjesec 1945. g.

DIVIZIJSKOM KOMITETU XXXII. DIVIZIJE NOVJ.

Dragi drugovi,

Brigada je ovog kao i prošlog mjeseca imala zadatak, da brani mostobran Virovitica i tako se zadržavala na Bilogori južno od Virovitice.² Imala je 15 pokreta i 10 borbi.

POLITI KO STANJE:

U borbama koje smo vodili, Brigada je izgubila mnogo rukovodioca, tako da su se ovi stalno mijenjali, pa je politički rad uslijed tih promjena a i uslijed prilika u kojima živimo, t.j. pokreta, borbi, ostajanja na položaju, bio slab, gotovo nikakav. U toku mjeseca u I. Bataljonu, po evši od komanda eta pa na niže, svi su rukovodioci izba eni iz stroja, a na njihova mjesta postavljeni novi, jasno, sa manje potrebnog znanja i sprema. Sli no stanje je i u II. Bataljonu i III. Bataljonu. Moral boraca i pored tih okolnosti ipak je na prili noj visini. Raspoloženje je dobro, ima pjesme, šale i veselja i onda kada je najteže. Novi borci koje dobivamo iz raznih pozadinskih ustanova kvare to raspoloženje svojim gun anjem i svojim nezadovoljstvom, a koje potie od tuda, što su oni morali do i u operativnu jedinicu. Ima me u njima i špekulanata, a ima i takovih koji ne znaju zašto se bore. Osim teškog života mi im nismo ništa drugo pružili, nismo podigli njihovu svijest, te nije udo što se na e i takovih koji zbog ja ine neprijatelja na ovom sektoru ne vjeruju u uspjeh Crvene armije i u skoro oslobo enje naše zemlje, pa su spremni na predaju neprijatelju, a ak i na dezerterstvo. To su pojedinci, dok za Brigadu kao cjelinu možemo re i, ima uslova

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 48/689.

⁵ Vidi dok. br. 79, objašnjenje br. 2.

da primi novo ljudstvo, da ga prožva e i da postane jaka Brigada. U izboru novih rukovodioca ne postavljamo danas mnogo uslova. Svi oni nemaju dovoljno znanja za svoje dužnosti, no to nadokna ujem o poja anim radom viših rukovodioca.

Još jedna stvar ko ila je politi ki rad, a to je da smo mi stalno o ekivali da emo oti i na nekakav odmor i dok su bataljoni bili na položaju rad je ostavljen za onda kada do emo u baze, kao što je to bilo nekada dok smo vodili partizanski rat. Kona no se uvidjelo da do takvih promjena ne e skoro do i i danas nastojimo iskoristiti svako mjesto za itanje štampe, koju dobivamo u ve im koli inama.

U toku mjeseca imali smo poginulih —____ranjenih_
Poginulih oficira_____Ranjenih oficira
Podoficira_____Podoficira _____
Politradnika_____Politradnika .³

Kulturno-prosvjetni rad je u zadnje vrijeme potpuno zamro. Formiranjem prop. odjela kod Divizije i po brigadama nastojat emo da podignemo rad na tom polju.

PARTIJSKA ORGANIZACIJA:

Broj lanova pove ao se u odnosu na prošli mjesec za deset lanova. Novih lanova primljeno je 16, pridošlih iz drugih jedinica 6. Poginulih lanova K.P. 5. Ranjenih lanova K.P. 13. Prekomandovanih l. K.P. 7. Za ve e poja anje K.P. nema sada mnogo izgleda, pošto ve inu boraca sa injavaju novi borci. Tako je naš I. Bataljon poslije borbe u G. Kova ici 13.1. 1945.⁴ ostao na 57 ljudi, dok danas broji 101 vojnika. Na i e se ipak pojedinaica koje emo mo i primiti. Naši partijski rukovodioci još su vrlo tvrdi i nepokretni u pronalaženju novih lanova, a isto tako i novih rukovodioca.

Sastanci se nisu redovno održavali, a falilo je i partijskih rukovodioca. Tako II. Bataljon izveštava, da kroz itav mjesec dana nije imao sekretara elija u dve ete. Pred kratko vrijeme ranjen je i pomo nik komesara 3. ete, tako da je bataljon ostao

³® Brigada je u januaru 1945. imala 21 mrtvog i 110 ranjenih. Redakcija nije mogla utvrditi koliko od tog broja poginulih i ranjenih otpada na starešine (vidi Arhiv VII, reg. br. 2—9 i 9—9, k. 1194).

⁴Odnosi se na borbe jedinica 32. divizije NOVJ od 13. do 20. januara 1945. na sektoru Grubišno Polje — Veliki Gr evac — Velika Pisanica protiv delova 1. koza ke konji ke divizije i ustaško-domobranskih snaga. Prema depeši Štaba 10. korpusa NOVJ od 21. januara 1945, upu enoj Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske, neprijatelj je no u 18/19. januara napustio s. M. Grdevac, G. Kova icu, M. Barnu i južni deo s. Zrinske (opštini je o ovim borbama vidi tom V, knj. 37, dok. br. 60, 94, 97, 100 i 103).

Komandnik komesara
Brigade "Matije Gubec"
XXII. Divizije NOVJ.
4. februara 1945.

IZVJEŠTAJ ZA I. mjesec 1945. g.

Divizijskom Komitetu XXII. Divizije NOVJ.

Dragi drugovi!

Brigada je ovog kao i prošlog mjeseca imala zadatak, da brani mostobran Virovitica i tako se zadržavala na Bilogori južno od Virovitice. Imala je 15 pokreta i 10 borbi.

POLITIČKU SITUACIJU:

U brigadi koje smo vodili, Brigada je izgubila mnogo rukovodila, tako da su se ovi stalno mijenjali, pa je politički rad uslijed tih promjena a i uslijed prilika u kojima živimo t. j. pokreta, borbi, estajanja na položaju, bio slab, gotovo nikakav. U toku mjeseca u I. Bataljona počevši od komanda četa pa na niže svi su rukovodioci izbačeni iz stroja, a na njihova mjesta postavljeni novi, jasno sa manje potrebnog znanja i sprema. Slično stanje je i u II. Bataljonu i III. Bataljonu. Moral boraca i poruč tih okolnosti ipak je na priličnoj visini. Raspoloženje je dobro, ima pjesme, šale i veselja i onda kada je najteže. Novi borci koje dobivamo iz raznih pozadinskih ustanova, kvare to raspoloženje svojom gundjanjem i svojom nezadovoljstvom, a koje potiče od tuda, što su oni morali doći u operativnu jedinicu. Ima među njima i špekulanata, a ima i takvih, koji neznaju zašto se bore. Onim teškog života mi im nismo ništa drugo pružili, nismo podigli njihov svijest, te nije čudo što se nadje i takovih koji zbog jačine neprijatelja na ovom sektoru ne vjeruje u uspjeh Crvene Armije i u skoro oslobođenje naše zemlje, pa su spremni na predaju neprijatelju, a čak i na dezertarstvo. To su pojedinci, dok za Brigadu kao cjelinu možemo reći, ima uslova da primi novo ljudstvo, da ga prožvače i da postane jaka Brigada. U izboru novih rukovodila ne postavljamo danas mnogo uslova. Svi oni nemaju dovoljno znanja za svoje dužnosti, no to nadoknađujemo pojačanim radom naših rukovodila.

Još jedna stvar kočila je politički rad, a to je da smo mi stalno očekivali da ćemo stići na nekakav odmor i dok su bataljoni bili na položaju rad je ostavljan za onda kada dođemo u baze, kao što je to bilo nekada dok smo vodili partizanski rat. Isonačno se uvjrdjelo da, do takvih promjena neće skoro doći i danas nastojimo iskoristiti svako mjesto za čitanje štampe, koju dobivamo u većim količinama,

u toku mjeseca imali smo poginulih _____ ranjenih _____
poginulih oficira _____ ranjenih oficira _____
podoficira _____ podoficira _____
politradnika _____ politradnika _____

KULTURNO PROSVJEDNI RAD je u zadnje vrijeme potpuno zamro. Formiranjem propodjela kod Divizije i po Brigadama nastojat ćemo da podignemo rad na tom polju.

PARTIJSKA ORGANIZACIJA:

Broj članova povećao se u odnosu na prošli mjesec za deset članova. Novih članova primljeno je 16, pridobitih iz drugih jedinica - 6 - poginulih članova K.P. 5 ranjenih članova K.P. 10. Prekomandovanih čl. K.P. 7. Ma veće pojačanje K.P. nema sada mnogo izgleda, pošto većina boraca sačinjavaju novi borci. Tako je naš I. Bataljon poslije borbe u G. Kovačici 13. I. 1945. ostao na 57 ljudi dok danas broji 101 vojnika. Neđi će se ipak pojedince, koje ćemo moći primiti. Naši partijski rukovodioci još su vrlo tvrdi i nepokretni u pronalaženju novih članova, a istih tako i novih rukovodila.

Sastanci se nisu redovno održavali, a našlo je i partijskih rukovodila. Iako II. Bataljona izvještava, da kroz čitav mjesec dana nije imao sekretara čelija u dve čete. Pred kratko vrijeme ranjen i pomoćnik komesara B. čete, tako da je bataljon ostao bez svih sekretara četnih čelija, jasno je da je i rad pod takvim uslovima bio slab ili nikakav. Sada nastojimo, da ova mjesta popunjavamo odmah nakon gubitka, a u izboru smo mnogo širokogrudniji i slobodniji nego do sada.

SKOJEVSKA ORGANIZACIJA ima članova na licu 89. Rad se SKOJ-em bio uslijed istih razloga kao rad sa Partijom dosta slab. Stalne promjene rukovodila znatno su otežale taj rad.

uz drugarski pozdrav
Smert Izalazcu - Sloboda Narodul

za sekretara:
Pet Komisar
M. Pajzovoj

bez svih sekretara etnih elija. Jasno je da je i rad pod takvim uslovima bio slab, ili nikakav. Sada nastojimo, da sva mjesta popunjavamo odmah nakon gubitka, a u izboru smo mnogo širokogrudniji i slobodniji nego do sada.

Skojevska organizacija ima lanova na licu 89. Rad sa SKOJ-em bio uslijed istih razloga kao rad sa Partijom dosta slab. Stalne promjene rukovodioca znatno su otežale taj rad.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za sekretara:
Pol. komesar
M.⁵ Jakopovi

BR. 103

**IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA UNSKE OPERATIVNE
GRUPE OD 5. FEBRUARA 1945. POLITI KOM KOMESARU
4. UDARNOG KORPUSA NOVJ O STANJU I RADU U JE-
DINICAMA¹**

POLITKOMESAR
UNSKE OPERATIVNE GRUPE
Dne 5. februara 1945. god.

17/IV 945²

**POLITKOMESARU IV. UDARNOG KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE**

Stanje u jedinicama se nešto izmenilo, u ovom vremenskom razdoblju, u II. brigadi u smjeru napretka, a naročito [nakon] poslednjeg odlaska na Pokuplje³ pa sada na Baniju, svaki odlazak naših jedinica na Baniju, Kordun i Pokuplje, t.j. na strani terena, uvijek se vrlo povoljno odrazi na naše jedinice, naše jedinice na tim terenima jačaju i ozdravljaju kada se na-

⁵ Milenko

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 49/791—794.

* Verovatno se odnosi na datum zavočenja u štabu Korpusa.

⁵ Po naredbu Štaba 4. udarnog korpusa NOVJ, 2. brigada Unske operativne grupe prebačena je na komunikaciju Zagreb — Sisak, gdje je sadejstvovala s jedinicama 34. i 7. udarne divizije i krajem januara i početkom februara 1945. napadala neprijateljska uporišta (vidi tom V, knj. 37, dok. br. 80, 101; Arhiv VII, reg. br. 12—2, k. 1225).

laze na stranom sektoru, tada nema slu ajeva dezertstva iz jedinica. Ovo dolazi što narod prima naše borce dobro i što neprijateljska propaganda ne utječe i ne dolazi do naših boraca. Dok na našem terenu neprijateljska propaganda još je jaka, i neprijatelj nastoji preko muslimanske reakcije da ubacuje svakojake lažne vijesti preko ljudi i žena u selima u kojima se nalaze naši borci, a to djeluje na naše borce koji još nisu politički sazreli.

I. Brigada se nalazi stalno u posljednje vreme na istim položajima orali i, Trstovac — Gata i Cavnik, samo stanje u brigadi je nešto popustilo u prvom i drugom bataljonu, dok u III. i IV. stanje je dobro, a naročito u III. Ova brigada imala je teže borbe od II. brigade,⁴ u kojima je dobar dio nižeg rukovodstva izbačen iz stroja, što se je odrazilo i na samo stanje u brigadi. Borba koja je vođena na Vaganacu,⁵ a u kojoj je u existovala I. brigada, u kojoj nije bilo uspeha, također se nepovoljno odrazila na naše jedinice. Uspjeh na Iza i u je donekle opet vratio borcima vjeru u svoju snagu, tako da neuspjeh na Vaganacu se donekle bacio u zaborav.-

Stanje u I. bataljonu se malo pogoršalo slu ajem pisma komandantu toga bataljona od Njemaca iz Ostrošca. Ovaj slu aj je prilično rasvijetljen i borci toga bataljona to osuđuju i pošli su gubiti povjerenje u tog komandanta. Mi smo ovoj stvari oprezno prišli, nije se moglo ništa ustanoviti da je on njima pisao, samo postoji mogućnost a to je: isti komandant se voli mnogo faliti kako je on junak, kako njega borci vole i da on sve može napraviti sa svojim bataljonom. To vjerovatno ovo je rekao pred nekim špijunom u selu Slapinki, a ovaj dojavio njemačkim vlastima⁶ te su ovi pokušali da mu napišu pismo u vezi predaje. Sam komandant im je dobio pismo odmah ga je dao komesaru da pročitava, a poslije uputio u Štab brigade odnosno Grupe. Ovaj bataljon bio je krajem vreme u rezervi, međutim sada je stavljen na položaj. Mi i dalje ovu stvar pratimo i ispitujemo te smo pojačali u tom smislu i našu budnost.

Stanje u II. bataljonu iste brigade je popustilo usled gubljenja političkog kadra iz ovog bataljona, sada smo popunili politički kadar, ali je mlad te ne može dovoljno da se snage da uoči avaj probleme u svom bataljonu, a i sam politički rad je slab.

Politički rad. U ovom mjesecnom periodu obišao sam obadvije brigade, kao i ostale jedinice pri Štabu Grupe i održao sastanke sa komesarima bataljona obiju brigada kao i sa komesarima jedinica pri Štabu. Dok sastanak sa komesarima brigada

⁴ O borbama I. brigade u januaru 1945. vidi V tom, knj. 37, dok. br. 16, 21, 28, 40 i 101.

⁵ Opširnije o borbama za Vaganac, Celopek i Iza i vidi tom V, knj. 36, dok. br. 106 i 111, knj. 37, dok. br. 19, 21, 28, 121, 138 i 139.

nisam održao pošto je komesar II. brigade već mjesec dana otutan iz jedinice i nalazi se u bolnici.

Politički rad u jedinicama. U I. brigadi nije bio dovoljan iz razloga toga što je sam politički kadar mlad, skoro svi komesari bataljona nanovo postavljeni, te nemaju dovoljno iskustva u radu pa se nisu još snašli u radu, a ovo naročito u pokretu naših jedinica, kao i uočavanje problema u jedinicama te na vrijeme riješavanje istih. Sam politički rad u ovoj brigadi živnuo je tek po etkom novog takmičenja od 20.1⁸ Dok u II. brigadi, iako je odsutan komesar brigade, politički rad kroz ovaj mjesec bio je dosta živ a i mogući nastupi su bile već nego u I., a također i politički kadar u bataljonima je mnogo bolji.

Politički rad u glavnom se odvija »preko radnih i političkih konferencija, usmenih novina a predavanja, tekući i materijal se redovno prerađivao iako u pojedinim bataljonima i etama sa nedovoljnim pripremama, što ima posledice, a to je nedovoljna korist za borcu. Politički rad se odvija prema dobivenom planu o takmičenju uz malu nadopunu, gdje mi i danas govorimo o položaju muslimana u bivšoj Jugoslaviji i NDH, te u sutrašnjoj federativnoj demokratskoj Jugoslaviji, mjesto odlaska ZAVNOHA govorimo o odlukama ZAVNOBIHA kao i o bratstvu i jedinstvu. Politički komandant kadru u jedinicama dala se direktiva u pogledu stava prema Kralju a ujedno govoreno je i pred jedinicama. Poslije izjave Kralja preko radio Londona da ne priznaje odluke AVNOJA i sporazum Tito — Šubašić. Mi smo pred borcima i narodom govorili o izjavi Kralja te smo ga raskrinkavali na slijedeći način. Govoreći o sporazumu Tito — Šubašić, podvlačimo i napore saveznika da dođe do sporazuma, ovde naročito podvlačimo napore Engleske, tako da u ovoj ima boraca ne bi ostalo da Engleska daje podršku Kralju. Govorimo o odlukama AVNOJA, kako je bilo za vrijeme monarhije, kakvu je ulogu Kralj odigrao za vrijeme etiri godine rata te o demonstracijama koje se nizaju poslije izjave Kralja širom cijele Jugoslavije a naročito Srbije. Borci sami su prilično zainteresovani po pitanju Kralja, te zbog toga tako eto znaju postaviti pitanje hoće li se on povratiti. U glavnom kroz naše jedinice uju se poklici uvijek »dolje Kralj, živio TITO, ne eto Kralja, hoće eto TITA«. Politička situacija kod nas i u svijetu koristi se i uvijek se iznosi pred naše jedinice.

Povodom 22-ge godišnjice Lenjinove smrti u svim bataljonima kao i u specijalnim etama održali su se pomeni i proitalijski referati o Lenjinu, gdje se je istakla uloga Lenjina, njegove zasluge, kao i rukovodstvo kroz tri revolucije u carskoj Rusiji.

⁸ Odnosi se na me ukorpusno takmičenje od 20. januara do 20. marta 1945 (vidi dok. br. 43. i 67).

Narožito u posljednje vrijeme posvetila se pažnja politici - kom uzdizanju politdelegata i komesara preko vaspitnih sastanaka, na kojima se pripremaju za teme sa kojima trebaju da iza u govoriti pred borcu. Pokazalo se dosta dobro i mi ćemo u buduće ovako da praktikujemo.

O politici kom kadru. Komesar I. brigade: još i dalje kod njega se osjeća prilično mrtvilo i nedovoljna pomoć i kontrola komesarima bataljonima. Komesari bataljona u ovoj brigadi mladi, bez iskustva i znanja, jedino živi i poletni, uz dobru jaću pomoć i kontrolu mogli bi da zadovoljavaju.

Komesar II. brigade već mjesec dana ne nalazi se u jedinici, ali komesari bataljona u ovoj brigadi su sa više iskustva i znanja te se u mnogom i ne osjeća odsustvo komesara. Komesari eta i delegati u obje brigade su svi mahom novouzdignuti, bez znanja, jedino borbeni, odani, disciplinovani i radni, te tako nadopunjavaju svoje neznanje i neiskustvo.

Kulturno-prosvjetni rad. Na ovom polju rada, narožito poslije novog takmičenja, osjetila se živahnost. Sada su formirani i pošli sa radom brigadni kulturno-prosvjetni odbori, koji su inicijatori i pokreta i cijelog kulturno-prosvjetnog rada u brigadi. Pri Štabu Grupe također je formiran Centralni kulturno-prosvjetni odbor sviju jedinica pri štabu, koji također daje smernice kulturno-prosvjetnim odborima sviju eta pri Štabu.

Glavna oštrica kulturno-prosvjetnog rada je uperena na suzbijanje nepismenosti, u tom pogledu bataljoni bataljonima su najavili takmičenje a eta eta. U I. brigadi u ovom mjesecu naučilo je pisati oko 47 drugova, dok u drugoj brigadi oko 50, a u prištabskim jedinicama Grupe 32. Ima priličan broj koji znaju od 5 do 20 slova. Ima slučajeva gde su se borci naučili za 5 dana pisati i pisati.

Svi bataljoni održavali su priredbe u selima gde su se nalazili, za narod i vojsku, kao na primjer u selima Gati, Bužimu, Pećigradu, Pjanićima, II. brigada u Ogulincu, Peščenici i t.d. Sve su priredbe date u glavnom zadovoljavajuće, vidi se da naši borci i za ovo imaju smisla i dosta volje.

Stampa. Svi bataljoni u ovom mjesecu izdali su po jedan bataljonski list, a isto su tako i eta izdale svoje džepne novine. Bataljonski listovi i eta džepne novine su prilične, u njima uzimaju u većim slučajevima učešća sami borci. Tehnika Štaba Grupe izdaje redovno vijesti Grupe, također i »Bratstvo«⁷ svih 15—20 dana. Dopisnička služba u Grupi ide teže s obzirom da nema ljudi koji bi imali smisla za dopisništvo. Sama naša tehnika radi vrlo dobro, ali ima ih malo te i pored dobre volje ne mogu

⁷ List Unske operativne grupe.

da na sve stignu. Pokrenuti su brigadni listovi koji će verovatno brzo da izađu.

U selu Pjani ima dali smo priredbu, u vezi godišnjice osnutka Grupe, za narod i vojsku, na toj priredbi bilo je muslimanskih žena i djevojaka od 30—40, priredba je imala vrlo fin program tako da je narod sa oduševljenjem otišao sa priredbe i uvijek pitaju kada će opet biti druga priredba.

itala ke grupe od ranije su formirane u našim jedinicama i one u mnogome pomažu rad politkomesara iako sam rad italakih grupa nije još zadovoljavajuć.

Vojni ki rad. U našim jedinicama u vojni kom pogledu dosta se šepa, do polovice ovog mjeseca vojni ki rad u jedinicama bio je dosta slab, poslednjih 10 dana vojni ki rad se pojačao i radi se po dobivenom planu, a naročito nastoji se raditi sa vojnim komandnim kadrom. Kod jedinica pri Stabu Grupe radi se više s obzirom da su mogući nositi mnogo bolje za rad.

Borbenost i disciplina. Borbenost naših boraca je prilično, a naročito poslije vojno-političke situacije u svijetu i velike ofanzive Crvene armije. Disciplina se također popravlja, samo još ne proizlazi iz svijesti boraca, nego onog utjeranog duha discipline kojeg su imali u neprijateljskoj vojsci. Autoritet nižeg komandnog kadra postepeno raste, ali dosta sporo, mi smo u tom smislu poduzeli sve da bi autoritet nižeg komandnog kadra podigli na visinu. Familijarnost u našim jedinicama postoji, a naročito kod nižeg komandnog kadra.

Bratstvo. Bratstvo svakog dana se osjeća da je jače, a naročito u estvovanjem naših jedinica u borbama sa jedinicama VII., VIII. i XXXIV. divizije, te našim odlaskom sa našeg sektora na druge sektore.

Odnos prema narodu i narodnoj vlasti se u mnogome popravio, iako [se] i sad desi po koji propust od strane boraca ili rukovodioca. Naročito naši borci imaju pravilan odnos prema narodima i narodnoj vlasti na drugim terenima. Politički komesari održavaju konferencije i sa narodom u svim selima gde se nalaze naše jedinice.

Intendantura. Ishrana naših jedinica vrši se preko intendanture Grupe, koja dobiva hranu od Komande područja. Sama ishrana vrši se u svim našim jedinicama preko kazana, jedno vreme ishrana nije zadovoljavala usled promrzavanja krumpira i nedobivanja na vreme mesa u dovoljnoj količini, a i nemanja za ina za hranu. Sto se tiče odjeće i obuće ona je popravljena iako još ima mali broj bez odjeće i obuće, intendantura naših jedinica još je na kolima, osim manjeg dijela koji je bačen na konje. U svim jedinicama imaju intendanti i ekonomski koji se nekako snalaze na svojim dužnostima a jedan dio od njih pro-

šao je kroz intendantske kurseve pri Stabu Korpusa, te su im ti kursevi mnogo pomogli.

Radionice pri Grupi imaju sve, koje rade i donekle zadovoljavaju potrebama naših jedinica. Tim radionicama fali izvestan materijal te zbog toga ne mogu potpuno da zadovoljavaju potrebama naše Grupe.

Sanitet. Zdravstveno stanje u jedinicama je dobro, nema pojava nekih naročito ozbiljnih bolesti, sem manjih prehlada. Za spremanje tifusa poduzete su sve mjere. Sanitetska služba u Grupi je prilično organizovana iako još uvijek nema dovoljno ljudstva po toj službi zaduženog.

Stanje u prihvatnoj bolnici se opet popravilo. U samoj bolnici vlada prilično red, jedino ishrana u prihvatnoj bolnici u poslednje vrijeme je slabija, zbog toga što se dobiva sledovanje isto kao i za borce u jedinicama.

Informativna služba. Informativna služba još slaba i ne daje rezultate kakve treba, iako pri Stabu Grupe formirana je izviđačka koja je dosta dobro sređena, još se ista pravilno ne iskorišćava. Jedini podatci koje mi dobivamo jesu preko izviđačke i izviđačkih vodova u brigadama. Sam informativni oficir Grupe poletan je i hoće da radi ali mu manjka samoinicijativa i organizacione sposobnosti, uz bolju pomoć i kontrolu može da zadovolji.

Dopunski bataljon. Ovaj bataljon nalazi se u Velikoj Kladuši, ima komandanta i komesara bataljona, sada na licu ima svega 72 borca i to dobar dio tih boraca je nesposoban za operativnu jedinicu, usled fizičke slabosti i starosti, rad u ovom bataljonu nije zadovoljavajuć, rade po dobivenom vojnom i političkom planu.

Mobilizacija. Komotno se može reći da je mobilizacija potpuno stala, jer u poslednje vrijeme ne vrši se mobilizacija i u naše jedinice ne dolaze novo mobilisani. Samu mobilizaciju u selima oko neprijateljskih uporišta ometaju zelenaši⁸ koji su u poslednje vrijeme pošli da se aktiviziraju a naročito na sektoru Otoka — Stijena — Bužim, gde naše jedinice ne kontrolišu. Zelenaške grupe koje krstare po tim terenima u glavnom pljačkaju, vode ljude i skupljaju naše dezertere. U ovom mjesecu iz I. brigade bilo je 30 dezertera, dok iz II. 20, sve mahom borci sa sektora Stijena — Bužim. Zbog toga bilo bi neophodno potrebno da bi se nešto naše jedinice pojavilo na tom sektoru zbog razbijanja tih zelenaških grupa.

Kursevi pri Štabu Grupe: Pri Stabu Grupe ima podoficirska škola koja je do sada dala dosta dobre rezultate i sada u toj školi ima 30 slušaoca. Također održan je kurs za jurišne pionire,

⁸ Verovatno se odnosi na muslimansku miliciju zeleni kadar.

koji je završen a nije dao nikakove rezultate, nego naprotiv stvorio dezertere. Nastavnik kojega ste Vi uputili da održava kurs, poslije održanog kursa, bez znanja ovog Štaba, pustio je kursiste svojim kućama, gde i danas neki od kursista nisu se vratili u jedinice.

O Štabovima. Stab Grupe dobio je novog načelnika⁹ koji na svojoj dužnosti zadovoljava, ima dosta vojničkog znanja, unosi se u rad i probleme jedinica i udaran je. Komandant Grupe¹⁰ kao i uvijek nezainteresovan a naročito u posljednje vrijeme po eo je i da ko i sam rad u Grupi. Poslije održane okružne konferencije, gde je istupio protiv narodne vlasti neumjesno, te gde su ga na toj konferenciji udarili i sam se kompromitovao, od tada je postao još nesnošljiviji. Po pitanju rasformiranja Grupe,¹¹ kroz vojsku i narod govori kako to nije dobro i t.d. te u najnovije vreme priča da pojedine partizanske jedinice prelaze na stranu četnika i da kolju muslimane. Ovo govori šapatom najboljim svđjim prijateljima.

Štabovi brigada. U glavnom trude se da zadovolje iako ima tako još nedostataka kod samih njih.

Problemi. Kao prvi problem u našim jedinicama jest komandant, s kojim bi trebao Stab Korpusa što prije razgovarati i pred njega stvar postaviti kako treba. Drugi problem u našim jedinicama jest pitanje napuštanja jedinica od strane boraca, te uzdizanje vojnog i političkog komandnog kadra, uzdizanje autoriteta nižem komandnom kadru i razbijanje familijarnosti u našim jedinicama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
Bijedi S.¹²

⁹ Sulejman Vaskarac

¹⁰ Šakanovi Halil

¹¹ Grupa je rasformirana u prvoj polovini februara 1945. Od njenog ljudstva je obrazovana 1. muslimanska NO brigada koja je ušla u sastav 8. udarne divizije NOVJ (vidi Arhiv VII, reg. br. 1—2, k. 119/6 — depeša Štaba 4. korpusa od 29. januara 1945. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske, reg. br. 4/1—2, k. 814, reg. br. 17/1—2, k. 118).

¹² Šukrija

br. 104

MESE NI IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 17. UDARNE BRIGADE OD 5. FEBRUARA 1945. POLITI KOM KOMESARU 28. NOU DIVIZIJE O STANJU I RADU U JEDINICAMA I NA TERENU¹

STAB B 2¹

Broj 34

Dana 5. II. 1945. godine

Mjese ni izvještaj polit,
komesara.

POLIT. KOMESARU V 1^s: 28 DIV.⁴

Položaj.

I. Op i pregled:

Tokom mjeseca januara, jedinice naše Brigade nalazile su se na sektoru oko Bijeljine. Vodili smo nekoliko uspješnih borbi sa neprijateljem.

Vrlo uspješna borba bila je borba koju je vodio III. bataljon sa Nijemcima u Srednjem Dragaljevcu na cesti.⁵ Jedinice nisu prije borbe dospjele urediti svoje položaje, jer je neprijatelj ve bio naišao, pa se u po etku prili no zatezalo i izgledalo je da borba ne e naro ito uspješno završiti. Karakteristi no u po etku borbe bilo je to da neki rukovodioci nisu slali izvještaje u štab bataljona pored izri ite napomene, ali nakon što je štab bataljona osigurao vezu sa jedinicama, sredio ih, izvršen je sjajan juriš na neprijatelja koji se nalazio na relativno vrlo dobrom položaju. Premda su neki padali a neki ranjavani, pojavio se elan u jurišu. Rezultat borbe je bio vrlo dobar i nešto još naro ito nije [se] ni moglo tražiti, budu i da nije vršen obuhvatni napad. Niži rukovodioci su se dobro držali, a isto tako i svi borci. Neki novi borci istakli su se junaštvom. Tako

¹ Original (pisan na mašini, irilicom) u Arhivu VII, reg. br. 3—1/5, k. 1136.

¹ Verovatno greška: 17. udarna brigada je imala šifru Vi, a ne Bi (vidi tom IV, knj. 31, dok. br. 82).

» Šifra 28. NOU divizije (vidi tom IV, knj. 31, dok. br. 82).

* Naknadno dopisano mastilom.

⁵ Odnosi se na borbu od 15. januara 1945. protiv delova Borbene grupe »Skenderbeg« koji su se od Bijeljine kretali cestom ka Br kom. U toj borbi, vo enoj ceo dan, neprijatelj je imao 117 mrtvih i 9 zarobljenih. (Opširnije o tome vidi Arhiv VII, reg. br. 42—11, k. 272 A).

jedan novi borac — mitraljezac odmah nakon što je previjen ponovno je uzeo mitraljez i pošao dalje u borbu.

Plijen u toj borbi bio je naročito bogat različitim sitnicama i drugom ratnom opremom. Primjetio sam da borci nisu po starom običaju prevrtali sve rance i tražili različite sitnice, već su sav plijen donosili na hrpu. Gledao sam borca koji je išao u arapama i donio dva para cipela potpuno ispravnih.

Poslije toga nekoliko dana II. bataljon je napadao etnike u Gornjoj i Donjoj Bukovici,⁶ gdje je neprijatelj kasnije preuzeo inicijativu, i bataljon je zbog krutog rukovanja pretrpio prilično gubitke u ljudstvu i oružju i morao se povući. Dok su neke jedinice pokazale elastičnost i smjelost u napadanju neprijatelja, druge jedinice tog bataljona su podbacile. Osnovno leži u krutom shvaćanju naređenja sa strane štaba bataljona, i vrlo slabo izvještavanje štaba brigade, i naprotiv da je bilo solidne veze nakon uspješnog progonjenja neprijatelja bataljon bi bio povučen, i ne bi bio izložen napadima neprijatelja sa svih strana, što se je moglo očekivati zbog isturenog položaja bataljona.

Nakon nekoliko dana na istome sektoru jedinice I. i IV. bataljona ostvarile su lijepu pobjedu nad neprijateljem. Tom prilikom došao je do izražaja koordinirani rad spomenutih bataljona, koji su nastupali sa dva različita pravca. Uz relativno male gubitke razbijene su dvije kompanije Nijemaca i bataljon etnika, i zarobljeno prilično oružja.

Pod kraj mjeseca jedinice IV. bataljona vodile su vrlo uspješnu borbu sa Nijemcima na cesti kod Velike Obarske.⁷ Neprijatelj je napadnut u koloni. Ova borba je bila vrlo uporna i naročito žestoka. Ispostavilo se da je bilo malo oklijevanja kod boraca ali je kasnije izvršen snažan juriš, u kome je pobijeno mnogo neprijateljskih vojnika, zarobljena tri flaka i nekoliko puško-mitraljeza. Kad se vidi konačni ishod borbe, pored velikog plijena i broja pobijenih neprijateljskih vojnika, bili su naši gubitci relativno visoki. U analizi borbe konstatovano je da gubitci nisu došli zbog neke naročite greške u rukovanju borbe, već zbog upornosti neprijatelja, njegovog snažnog naoružanja i istog terena kojim su borci nastupali prema neprijatelju.

U napadu na Bjeljinu⁸ nismo imali uspjeha. Jedinice su bile uporne da izvrše zadatak i to se pokazalo u nekoliko navrata.

⁶ Te borbe su vođene 17, 18, 21. i 22. januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 42—11, k. 272 A).

⁷ Verovatno se odnosi na borbu od 25. januara 1945. protiv jedinica Borbene grupe »Skenderbeg« koje su pokušavale da se iz Bijeljine probiju cestom u pravcu Brezovog Polja. U toj borbi, koja je vođena ceo dan, ubijeno je preko 50 neprijateljskih vojnika. Brigada je imala 32 mrtva i 53 ranjena borca. (Vidi Arhiv VII, reg. br. 42—11, k. 272 A).

⁸ Po naređenju Vrhovnog štaba NOV i POJ, 17. i 28. NOV divizija su 27. januara 1945. napale Bijeljinu, koju su branile jedinice Borbene

Karakteristika tih borbi je pouzdanje boraca i rukovodioca u svoju jedinicu u po etku borbe, no kada izvrše prvi zadatak, a redovito je to bio snažan juriš, u kome su jedinice u svakom slu aju imale mnogo izba enih iz stroja, i kao posljedica toga, dolazilo je popuštanje a zatim povla enje. Juriš se ponovi i opet ista stvar.

Osobito dobro i borbena su djelovali naši baca i. Naro ito efikasna bila je priprema koncentrisanih teških baca a naše brigade. Nakon salve od po 60 mina izba enih u roku jedne minute u takova tri navrata izvršen je prodor na najtvr em mjestu. Bilo je mnogo li nih junaštava prilikom borbi za neprijateljske bunkere kada su borci likvidirali neprijatelja u bunkerima. III. eta I. bataljona likvidirala je u svome jurišu preko 20 bunkera i zatim odbila pet protivnapada neprijatelja na osvojenim položajima. Likvidaciju bunkera izvršili su sa svega 5 izba enih iz stroja, ali kada su se izvla ili sa osvojenih položaja prelaze i istinu imali su velike gubitke. Tri mitraljesca, koji su novi borci, kada su bili ranjeni nisu htjeli pasti živi neprijatelju u ruke, ve su se poubijali bombama. To je dokaz da me u novim borbama iz Srbije ima prili an broj ljudi koji su vrlo uporni u borbi sa neprijateljem i znaju ga strašno mrziti.

Nakon navedenih triju uspješnih borbi sve jedinice stekle su iskustvo, a što je najvažnije dobile su pouzdanje u svoje vlastite snage. Vidno se osjetilo napredovanje itave jedinice. Naši rukovodioci prili no su ovladali svojim jedinicama.

Osjetni gubitci u borbi za Bjeljину imaju, a vjerovatno e imati uticaj na jedinicu. Ovdje se pokazalo da smo svi osjetljivi na ve e gubitke, da nakon dobijenih gubitaka nemamo upornosti i prodornosti. Nismo još obra unali sa partizanštinom, te kada se postavi zadatak kao što je bio zadatak kod Bjeljine ne umijemo da budemo uporni. Upornost pri izvršenju sli nih zadataka nismo još postigli i to stoji pred našim rukovodiocima kao problem ijem rješavanju moramo ozbiljno pristupiti.

U borbama za Bjeljину imali smo oko 200 ljudi izba enih iz stroja, a neposredno pred tim nešto preko stotinu. Kakove e posljedice ti gubitci imati za jedinicu ne može se re i, ali mora se o tome Strogo voditi ra una, jer je ve u nekoliko navrata u našoj brigadi bilo momenata kada njena borbenost zbog takovih razloga opada.

grupe »Skenderbeg« i ustaško-domobranske 12. divizije. Napad je, od 28. januara do 3. februara, nekoliko puta obnavljan, ali grad nije zauzet, zbog jakog otpora neprijatelja i zbog pogoršane situacije u rejonu Zvornika u koji su se probile jedinice nema ke 22. pešadijske divizije (vidi Arhiv VII, reg. br. 42—11, k. 272 A, reg. br. 13—2, k. 271, reg. br. 14—2, k. 271 i »Oslobodila ki rat «, 2. knj., str. 516—521).

No pored svega toga, a to je osnovno, naše jedinice su se prilično okalile.

II. Političko stanje i politički rad u jedinicama:

U toku januara dezerterstvo se nije pojavilo. Isto tako postupci prema narodu sa strane naših boraca dobri su i nije bilo nezgodnih pojava kao što je to bilo prošloga mjeseca. Da je to tako može se zahvaliti prvenstveno pojačanoj budnosti rukovodioca i oštrim mjerama koje su preduzete, ali isto tako značajan faktor za uklanjanje loših postupaka prema narodu jeste srećna ishrana boraca. U prošlom mjesecu nismo još bili uspješni srediti ishranu, pa su borci često puta bili gladni, a to je bilo u većini slučajeva povod za pljačku ili kakav drugi nezgodan istup prema narodu.

Uporedo sa vojnim izdizanjem jedinice pojačala se disciplina i unutarnji red. Nisam zapazio nekih naročitih karakterističnih momenata po pitanju disciplinskih prekršaja, no toga još uvijek ima. Raštrkanost jedinice prilikom boravka u kantonu uvijek uvjetuje relativno slabiju disciplinu.

Isto tako je značajno primjetiti da novi borci iz Srbije umiju mrziti neprijatelja, a dokaz za to jeste slučaj kada su se tri mitraljesca-borca iz Srbije ubili bombama, kada nisu htjeli da padnu živi neprijatelju u ruke. Isto tako slušao sam mnoge borce kada idu iz borbe i strahovito se prijetuju Švabi da će im se osvetiti. Neki koji su u jurišu sa bliskog odstojanja ubili nekoliko Švaba vole mnogo da se hvale o tim svojim podvizima, pokazuju i na taj način da mu to upravo čini zadovoljstvo što je ubio neprijatelja. Odnosi između Srba i Hrvata u jedinici su sada srećni jer su novi imali do sada prilike da vide svoje drugove Hrvate u borbi protiv zajedničkog neprijatelja.

U toku januara vodili smo akciju za sakupljanje novca kao pomoć i za postradale krajeve naše zemlje. U toj akciji imali smo prilično uspjeha, ali po organizaciji akcije i po količini sakupljenog novca za više od dva puta prednjači IV. bataljon, koji je sakupio 265.000.— dinara i kuna. U razgovoru sa nekim drugovima došli smo do zaključka da kod nekih novih boraca nije akcija pobudila potpuno razumjevanje, nije pobudila onakovo razumjevanje kao kod naših starih boraca, ali oni su ipak davali takmičenje i sebi više dati, i da bi [se] tako moglo reći: eto, mi smo više novca dali, ili pak nisu htjeli reći i ne kada su im rukovodioci objasnili.

Istupi kralja Petra II. imali su jak odjek u jedinicama.⁹ Odmah nakon prvoga istupa kralja Petra i napad na AVNOJ,

⁹ Odnosi se na kraljevu izjavu povodom sporazuma Tito—Subašić (vidi dok. br. 55, objašnjenje br. 4).

održao sam, nakon borbe koju je vodio III. bataljon, pred itavim bataljonom miting i napao politiku kralja Petra. To je bilo odmah drugi dan nakon njegove izjave, kada još borci prethodno nisu bili upoznati sa time, kada sam govorio o kraljevom napadu na AVNOJ odmah su se uli oštri povici »Dolje kralj« i klicalo se Titu. Kasnije je stigao i pisani materijal po toj stvari, i za po ela je široka kampanja raskrinkavanja kralja. Kampanja je uspjela, stariji borci su upravo našli neko olakšanje, jer su do sada dok kralj Petar II. nije bio dovoljno raskrinkan kod novih boraca, pomalo zaobilazili i nisu direktno napadali kralja. Pojedine ete nakon održanih mitinga slale su delegacije u svoje štabove koje su donosile telegrame Titu i AVNOJ-u, i pitale ako je potrebno da mogu svi borci dati svoje potpise.

Politi ki rad: Održao sam jedno široko savjetovanje politiki kih komesara bataljona, komesara eta, te pomo nika komesara bataljona i pomo nika komesara eta. Savjetovanje je održano 4. I. sa slijede im dnevnim redom: 1. Politi ka situacija, 2. Stanje u brigadi i postupci boraca, 3. Politi ki rad, 4. Kulturno-prosvetni rad, 5. Razno. U politiki koj situaciji prodiskutovali smo po svim pitanjima i nastojali razjasniti sve doga aje. Pod to kom »Stanje u Brigadi« svaki komesar ete podnio je opširan izvještaj o svome radu u eti i radu svojih politiki kih delegata i o problemima na koje je naišao. Pod to kom »Politi ki rad te kulturno-prosvetni rad« date su potrebne direktive kako i na koji na in da se intenzivno obavlja politiki ki rad pod sadanjim uslovima.

Da bi se poja ao politiki ki i kulturno-prosvetni rad u jedinicama, i da bih ja imao pregled kako rade politiki ki delegati, održao sam u svakom bataljonu posebno sastanke sa politiki kim delegatima i politiki kim komesarima eta u prisustvu politiki kih komesara bataljona. Zbog sadanjih prilika nisu se mogli održati redoviti etni sastanci, pa prema tome teret politiki kog rada pada na vodne sastanke, ali politiki ki delegati nisu umjeli da u potpunosti izvrše postavljene zadatke jer im za to ne odgovara njihova politiki ka sprema, a sa druge strane politiki ki komesari eta nisu dovoljno ozbiljno shvatili da oni trebaju upravo da budu nosioci i pokreta i politiki kog rada na vodnim sastancima, niti su dovoljno izobrazbenih sastanaka održavali sa svojim politiki kim delegatima.

U drugoj polovini mjeseca održao sam sastanak sa politiki kim komesarima bataljona. Dnevni red je bio slijede i: 1. Politi ka situacija, 2. Nedostaci u politiki kom radu, 3. Organizacija pozdrava i pomo i postradalim krajevima, 4. Godišnjica Lenjinove smrti, 5. Razno. Pod to kom »Politi ka situacija« raspravljali smo uglavnom o doga ajima sa kraljem Petrom. Pod to kom »O nedostacima u politiki kom radu« onalizirali smo po-

liti ki rad u našim jedinicama i op e zapažanje je da su politi ki rukovodioci bili prili no spori, tako da su borci relativno kasno obavještavani o razli itim doga ajima, a i nedovoljno jasno. Greška je u tome da mi nismo uklonili na neki drugi način nedostatak štampe i stenografisanih radio-izvještaja. Donijet je zaključak da politiki komesar brigade odmah nakon nekog važnijeg doga aja napravi raspis komesarima bataljona koji e to onda razraditi sa nižim političkim rukovodiocima i borcima. Na osnovu toga zaključak napisao sam tri raspisa, koji su uglavnom bili gotovo doslovce u hvatajući radio-izvještaji radio-stanice Beograd. Ina e su borci redovito bili izvještavani preko radio-izvještaja o situaciji na frontovima, a da bi im bilo jasno gdje se vode pojedine operacije i gdje se nalaze pojedini gradovi, naredio sam da svaki bataljon izradi primitivne karte sa ucrtanim važnijim gradovima i rijekama. Pojedini bataljoni izradili su takove karte za svaki vod, a što je još manjkalo izradila je Tehnika Brigade.

Govore i op enito o politici kom radu u brigadi, on ne zadovoljava.

Rad u bataljonima: Politiki rad u bataljonima odvijao se uglavnom na vodnim sastancima, a rje e na etnim sastancima. Bataljonskih sastanaka nije održavano. Razra ivala se štampa održavani su mitnzi povodom istupa kralja Petra II., govoreno je o Lenjinu povodom godišnjice njegove smrti, i razra ivani raspisi o politici koj situaciji.

III. *Kulturno-prosvetni rad:*

U prvoj polovini januara formiran je kulturno-prosvetni ostsjek prema raspisu Vrhovnog štaba.¹⁰ Kulturno-prosvetni ostsjek još nije popunjen sa ratnim dopisnikom, i još nema naročite koristi u radu. Isto tako po svim bataljonima obnovljeni su i popunjeni kulturno-prosvetni odbori u etama i bataljonima.

U toku mjeseca ete su izdale svoje džepne novine, a II. eta I. bataljona opet je izdala tri broja novina i to etne novine, novine u stripu — »Plja kaši« i etni sportski list »Sportista«. Izdavane su i zidne novine a povodom godišnjice Lenjinove smrti izra ene su zasebne zidne novine. Da bi se štampa popravila i imali potrebnu korist za rad u jedinicama održani su sastanci, na kojima se ukazalo kako i na koji način da se izrauju novine.

Rad sa diletantskim grupama i pjeva kim horovima nije zadovoljio. Glavni uzrok su estni pokreti i slabi uslovi rada.

¹⁰ Misli se na Naredbu Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 13. decembra 1944. o organizaciji propagandnog i kulturno-prosvetnog rada u NOVJ (vidi II tom. Bilten 46—47, str. 559).

IV. Ishrana, odje a, obu a i zdravlje boraca:

U toku januara uspjeli smo prili no srediti ishranu. Ona je bila iz dana u dan sve bolje regulisana, tako da nam uglavnom nije manjkalo jela. Ponekad nije hieb stigao na vrijeme i to ne zbog toga što nije pravovremeno nabavljen u Srbiji nego zbog smetnji u transportu i teško a zbog loših puteva, te velikih udaljenosti. Osim toga intendanture naših bataljona su se prili no sredile i uspejavaju da jedan dio hrane sakupe na terenu gdje boravimo. Najbolje funkcioniše intendantura III. bataljona, oni ni jednom nisu bili u oskudici.

Odje a i obu a znatno se je popravila dobivenim odjelom i obu om, te zarobljenim materijalom. Ali premda nema potpuno bosih, obu a, isto tako i odje a ne zadovoljava. Još uvijek ima veliki broj boraca koji imaju opanke.

Zdravlje boraca je uglavnom dobro. Prehlade su este. Bilo je tri slu aja koji su sumnjivi na pjegavi tifus. Doti ni borci poslani su u Divizijsku ambulantu, ali odande nam nije javljeno kakova je konstatacija.

V. Rad u narodu:

Ogržao sam jednu konferenciju u Srednjem Magnojevi u. Na konferenciju je došao relativno mali broj seljaka. Isto tako još na tri mjesta pokušali smo sazvati konferenciju ali se narod nije odazvao. Osnovni uzrok da seljaci ne e da se odazivaju pozivu na konferenciju je pretnja etnika da e svakog onoga ko po e na konferenciju ubiti. Ukloniti tu bojazan seljaka nije lako tim više što mi budemo na tom sektoru pa onda opet odlazimo i opet se vra amo, a etnici isto tako obi avaju da nakon našeg odlaska do u u selo.

VI. O kadrovima:

Postavljen je novi polit, komesar I. i III. bataljona. Osim toga, zbog izbacivanja iz stroja, postavljen je prili an broj komesara eta a ve ina pol. delegata koji se sada postavljaju su borci bomilisani u Srbiji. Izgradnja nižih politiki h rukovodioca stalno i poja ano iskršava kao ozbiljan problem.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar, major:
Bosanac T. Krsto

br. 105

REFERAT POMO NIKA POLITI KOG KOMESARA 20. UDARNE BRIGADE 39. NOU DIVIZIJE NA BRIGADNOM PARTIJSKOM SAVETOVANJU OD 5. FEBRUARA 1945. O RAZVOJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE, USPESIMA, NEDOSTATCIMA I ZADACIMA¹

ORGANIZACIONI REFERAT

Drugovi i drugarice,

Cilj ovoga referata je da iznese kratak istorijat naše part. organizacije od formiranja ove brigade,² promatraju i je u njenom razvoju, njenom radu na rješavanju problema koji su se postavili u jedinicama naše brigade, cilj je dalje u tome da vidimo šta smo uspjeli, a šta nismo, da vidimo koji su to zadatci koji su se ispre ili na našem putu, traže svoje rješenje, da zatim zajedni ki donesemo zaklju ke i zadatke za budu i rad.

Nama je vrlo dobro poznato kako i od ega je formirana naša brigada. Formiranje naše brigade uslovili su vojno-politi ki momenti specijalno u našoj zemji, svakako vezano sa stanjem izvan, a osim toga sposobnost odreda da prerastu u brigadu, u regularnu jedinicu naše oslobodila ke vojske. Kada kažemo sposobnost odreda, onda mislimo i na to da je partorganizacija u tim odredima, koja je postojala svakako sa izvjesnim nedostacima, ipak uspjela da riješi izvjesne probleme u svojim jedinicama. Uz to ne smijemo zaboraviti da je rješavanje tih problema odvijalo se svakako pod daleko drugim usiovima nego danas.

Gledaju i na partorganizaciju naše brigade kao na cjelinu, njen rad, mi smo postigli vidne rezultate.

Prije svega za aurenost naše partorganizacije, njezin uski sitnoprakti ni rad, uspjeli smo da proširimo, a što je najvažnije uspjeli da ipak, koliko-toliko, riješimo i pitanje sektaštva u našoj partorganizaciji, koje se bilo ukorjenilo.

U formiranju brigade moglo se zapaziti da u jedinicama ima dosta veliki broj starijih boraca, prekaljenih u borbama, koji su spremni i život dati za Partiju, a nisu bili lanovi naše

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 4/5, k. 1283.

² Brigada je po nare enju Štaba 5. udarnog korpusa NOVJ od 1. oktobra 1944, formirana od Kozarske grupe NOP odreda. Formiranje je završeno 12. oktobra. (Opširnije o tome vidi IV tom, knj. 27, dok. br. 125, knj. 30, dok. br. 3 i 7; Arhiv VII, reg. br. 44/12, k. 459 A: pozdravni telegram Štaba 20. krajiške NOU brigade od 12. oktobra 1944. upu en Stabu 5. udarnog korpusa NOVJ).

Partije. Slede e cifre, koje pokazuju razliku brojnoga stanja naše partorganizacije, u formiranju brigade i danas, jasno govore o tome da smo taj problem shvatili i pristupili njegovom rješavanju.

Naša partorganizacija u formiranju brigade brojala je 147 članova Partije. Danas ona broji 264. Dakle, naša se partorganizacija povećala za 117 novih članova Partije. Od tih 117, koliko ih je primljeno, 34 druga bili su članovi SKOJ-a. Naša skojevska organizacija, u isto vrijeme, zahvaljuju i našoj Partiji, kao inicijatoru u tome, povećala se za 130 novih članova.

Formiranjem brigade mi smo se našli pred problemom srećivanja te jedinice daju i joj jedan vojnički izgled, pred problemom podizanja discipline i odgovornosti naših boraca i rukovodioca, specijalno nižih, pred problemom određivanja jednog novog sistema u radu po svim sektorima da bi rad i rezultati rada po tim sektorima, a koji su zastupljeni u našoj partorganizaciji, bili što veći, da bi se baš izvršilo ono što je gore rečeno. Ovo zadnje bilo je nužno tim pre, jer se brigada svakoga dana povećavala sa novim ljudstvom, koje je iz raznoraznih razloga bilo ili pod našim do tada manjim ili većim političkim uticajem, već prema tome odakle se mobilizuje ili dobrovoljno javlja u vojsku, ili pod do tada nikakvim našim političkim uticajem, nego naprotiv pod uticajem neprijatelja. U ovom slučaju mislim na, specijalno, bivše domobrane, koji su, manje-više, sa sobom donijeli nešto strano našoj vojsci. Priliv ovakvog ljudstva i u ovoj mjeri ne može govoriti da je bilo u odredima, te je u vezi sa tim jasno, a pogotovo kad se imaju u vidu i zadatci koji se postavljaju, ili se se u najskorije vrijeme postaviti pred brigadu, određivanje ovog novog sistema u radu postaje preka nužnost i traži zalaganje i tave partorganizacije i ponaosob svakog člana Partije za ovaj posao. Ovaj rad pod novim uslovima skopan je i sa rješavanjem dezerterstva u našoj brigadi. U današnjim uslovima trebalo je dakle izmjeniti dosadašnji šablon u radu. Naši članovi Partije morali su postati bolji agitatori linije naše borbe, prema tome linije naše Partije. Oni su sa više predanosti morali ulaziti u dušu ljudi otkrivaju i njihove dobre i loše strane, da bi na taj način znali orijentisati svoj rad.

Trebalo je da dođe do izražaja rad u manjim grupama, pojedinačan rad.

Moguće i da smo mi, podvlačim, i pored svih nedostataka, ipak postigli ili rezultate.

Disciplina naših boraca, zahvaljuju i radu članova Partije i tave partorganizacije kao cjeline, u mnogom se povećala. Odgovornost za rad naših rukovodioca, samosvjesna odgovornost, danas je već a nego prije. Naš politički rad danas je mnogo intenzivniji nego prije. Rezultati tog političkog rada zaista su uro-

dili plodom u svim našim jedinicama, posebno slu aj III. bataljona. Napominjem, drugovi, rezultate ovog političkog rada baš u III. bataljonu i uzimam njega za primjer, jer je [taj] bataljon u formiranju brigade bio, takore i, me u najslabijima. U njemu je bilo najviše novomobilisanih sa raznih terena, posebno bivših domobrana.

Da smo mi na ovome polju polu ili rezultate potvrda je i to, da je od formiranja brigade ukupno dezertiralo, što neprijatelju, a što na slobodni teritorij, 65 boraca, dok se u isto vrijeme brigada ravno udvostru ila.

Kulturno-prosvjetni rad u brigadi prili no, ne može se re i potpuno, potpomaže politički rad. I ovdje smo polu ili rezultate, ako se osvrnemo unazad tri i po mjeseca. Svaka naša eta ima kulturni odbor, ima etni pjeva ki hor koji zna nekoliko dobrih pjesama, ima diletantska grupa, koja zna dva do tri ske a itd., a po pitanju nepismenosti veliki su uspjesi. Mogu e da bi uspjesi po pitanju nepismenosti i uopšte po kulturnome radu bili ve i da se je organizacija shvatila šire koriste i sve ljude, pa i novomobilisane u tom poslu.

Vojni ki izgledi jedinica i njihova vojni ka sposobnost danas je ve a nego prije. Osje a se to im se dolazi u etu. Zna se u eti ko je desetar, ko vodnik itd., po onome kako poštuje borac desetara, desetar vodnika u izvršavanju nare enja a po formalnoj strani po vojni kim pozdravima i raportima. U vojni koj izobrazbi tako er smo polu ili rezultate. U ovim rezultatima bi e govora u idu em referatu, ali je važno da napomenem da 85—90% naših boraca zna rukovati sa oružjem sa kojim raspolaže.

Higijena i sanitet u mnogom je bolje. Spre ili smo, osim nekoliko slu ajeva, širenje tifusa u brigadi. Ipak organizaciono smo u vrstili sanitet iako tu i tamo fali sanitetskog kadra, iako do danas naši štabovi i komande ne daju najefikasniju pomo tom osoblju.

Jedno ipak bolno pitanje, ali koje se sa uspjehom rješava i prilazi se kraju, je pitanje pokretnosti naše komore, kako komore brigade, tako i komore po bataljonima. Ovaj problem ne smijemo nikad izgubiti iz vida i što brže treba da se riješi.

Da bi naša partorganizacija mogla da pristupi rješavanju onih pitanja o kojima sam malo as govorio, morala je, razumljiva stvar, uspjeti da se dotadašnji šablon u radu naših partjednica i itave partorganizacije likvidira i skine sa dnevnog reda. Koliko smo uspjeli likvidirati ovaj šablon u radu vide emo kasnije.

U formiranju naše brigade, u tim prvim danima, pa i nedeljama obi na je bila stvar da se, prvo, partijski sastanci ne održavaju redovno, što je i danas slu aj u nekim našim jedinicama.

ma, svakako u manjoj mjeri, a drugo, da se na tim partijskim sastancima uvijek postavlja jedan te isti dnevni red, baš po jednom kalupu, a ostali članovi Partije, mnogo ne misle i, primaju taj dnevni red kojeg predlaže sekretar jedinice. Danas su se u tom smislu pokazali pozitivni rezultati. Sada se partijski sastanci održavaju posebno onda kada se odredi vrijeme za podnošenje izvještaja po sektorima, a u međuvremenu održavaju se part. sastanci po pojedinom problemu, koji se postavi u jedinici, mogu e sa jednom ta kom dnevnog reda.

Odgovornost članova Partije pred Partijom bila je mnogo slabija nego danas. To dolazi otuda što se drugovima, mladim komunistima, nije pravilno prilazilo, ukazuju i na njihove nedostatke, što su part jedinice olako prelazile preko grešaka pojedinaca, [ne] pozivaju i ih na odgovornost ukoliko bi se greške ponovile, i kona no što ti mladi članovi Partije, radi slabog vaspitnog part. rada, nisu upoznati ni u najosnovnija part. pitanja — ne znaju još šta je Partija.

Na ovome poslu pokazali su se dobri rezultati.

To je baš zato što mnoge jedinice, iako kod nekih i danas ima propusta, redovno održavaju part. sastanke, da članovi Partije žive partijskim životom, drugo, što se danas pojedincima i partjedinicama pruža bolja pomoć, a zatim što je vaspitni partijski rad postavljen na drugoj osnovi, organizovaniji nego prije.

Iako smo mi, drugovi, kako vidite, polu ili dobre rezultate, zahvaljuju i vama — članovima Partije, sa tim rezultatima ne smijemo se zadovoljiti.

Dva su momenta karakteristi na momentalno za našu partorganizaciju:

1. — Našim radom, o kojem sam gore govorio, naša se partorganizacija živnula, ona po inje da se budi, razbija neki prakticizam, po elu je jedan problem koji se rješava [da] veže sa uzrokom, da pronalazi te uzroke, pravilno pristupa njihovom rješavanju razbijaju i dosadašnji šablon u radu.

2. — Razvijaju i takav rad polu eni su rezultati, koje mi ne možemo negirati, ali je injenica da se neke naše partorganizacije znaju zanijeti tim uspjesima, uspavati na novim zadatcima, jer smatraju da su postigli dovoljne rezultate na podizanju svoje jedinice. Cesto puta ne shvataju da ti rezultati ne zna e za nas odmor, nego jedno iskustvo na kojem se moramo pozabaviti, te prikupljaju i nove snage da se ponovo sa još ja im elanom na posao krene.

Zato sam baš gore i napomenuo, da se sa dosadašnjim rezultatima ne možemo i ne smijemo zadovoljiti, da su pred nama novi zadatci, da pored tih uspjeha, postignutih u radu, ima nedostataka, koje mi moramo otkloniti.

Rukovode a uloga naše Partije u našoj brigadi nije potpuno ostvarena. Dakle, vidite napominjem: rukovode a uloga. To je širok pojam, jer da bi Partija ostvarila svoju rukovode u ulogu, ona mora raditi, živjeti sa problemima, ne dozvoliti ma šta da se pojavi što ne bi bilo partijskim putem riješeno. Svi ti, kao i mnogi drugi zadatci nalaze se pred našom Partijom, pa ako se oni budu pravilno rješavali, rukovode a uloga bi e osigurana.

Partijske elije u mnogome još su nesposobne da kao cjelina uo e jedan problem, da ga konkretnim davanjem zadataka lanovima Partije odmah riješe. Još se uvijek preko mnogih pitanja, koja na prvi pogled izgledaju si ušna, olako prelazi. Ili ako ve jedan lan Partije uo i jednu nepravilnu stvar, nema smjelosti i hrabrosti da je postavi, misle i da e pogrešiti i da ga ljudi ne e razumjeti, jer se boji da ne e dati pravilno mišljenje.

Naša partorganizacija u potpunosti nije shvatila problem dezerterstva. Ja sam rekao da mi to sa uspjehom rješavamo, ali nije se smjelo desiti kao u našem Prvom bataljonu, da sa bacem dezertira osam bandita.

Jedna je stvar kod rješavanja ovog problema: naši drugovi nisu do danas potpuno shvatili da svi ljudi nisu jednaki pa prema tome da nisu, po svojim osobinama, niti po svome stavu prema nošoj borbi, jednaki ni svi novomobilisani, niti bivši domobranci, prvo, a drugo, da mnogi drugovi misle da se pitanje dezerterstva može riješiti samo kontrolom nekog odgovornog drugu sa puškom o ramenu, špijanjem sumnjivog ovjeka, a ne poja anim radom po svim sektorima koji su zastupljeni u našoj partorganizaciji i pravilnim, zgodnim prilaskom tom ovjeku. Ovdje je nužno skop ano, a to je u vezi sa prilaskom ljudima, i otkrivanje tipova, koji su zaista neprijatelji naše borbe, koji e nam sad ih poslije naškoditi bilo u emu.

SKOJ-evci jedne ete, na svom brigadnom savjetovanju, iznose ovako: »U našoj eti bili su dvojica sumnjiva, mi smo znali da e pobje i, pa smo javili komandi ete, a oni su nam odgovorili: »Neka pobjegnu, uhvati emo ih kasnije.«

Komanda te ete, dakle, nije razumjela te SKOJ-evce, nije to iznešeno na partijskom sastanku, da se poduzmu konkretne mjere, pa da ti tipovi ne pobjegnu, kao što se desilo. Vjerujem da ovakvih stvari ima i u ostalim našim jedinicama i da se olako prelazi preko njih.

Kriti nost i samokriti nost lanova Partije, koje je mjerilo naše partijnosti, naše partijske svijesti, svi drugovi nisu pravilno shvatili.

Neki drugovi, iz nekog izvješta enog taktiziranja prema ljudima, nisu smjeh u kritikovanju pojedinaca koji griješe. Napr. postavlja se pitanje kažnjavanja jednoga druga u IV. bataljonu,

koji je nekoliko puta griješio, a članovi te partijske ćelije nemaju hrabrosti da iznesu greške toga druga i da daju svoj prijedlog o kazni koju je on zaslužio. To uspjeva da riješi tek bataljonski biro.

Nisu svi članovi Partije s tim naročito da smo mi na partijskim sastancima svi jednaki, da se tu ne poznaju ćeliovi i javne funkcije, da svaki član Partije ima pravo i da je to nužnost iznijeti greške svoga druga koji griješi, tražiti da se ti nedostaci isprave. Napr. jedan član Partije-borac još nema toliko hrabrosti da za greške kritikuje svog komandira ili komesara.

Pitanje nediscipline u izvršavanju zadataka još je uvijek problem. Neki su drugovi pitanje discipline na partijskim sastancima smiješno shvatili i misle da je osnovno da se na partijskim sastancima treba tražiti riječ, što je i nužno, ali da se treba složiti napr. sa onim što kaže sekretar jedinice i t.s. a ne baš da je u našoj Partiji dozvoljena i da se preporučuje borba mišljenja, jer svi ljudi nemaju isto mišljenje po jednoj stvari. Međutim, kada ćeliova part. jedinica donese zaključak po nečemu, postave se zadatci, partijska disciplina zahtjeva da se ti zadatci sprovedu u djelo, dakle, nije partijska disciplina biti samo miran na partiskom sastanku, nego se partijska disciplina ogleda i u izvršavanju partijskih zadataka.

To je ono što mnogim našim drugovima nedostaje.

Vaspitni partijski rad u zadnje vrijeme pokrenut, radi se po određenom planu, ali svaka naša partijska organizacija u brigadi nije podjednako, ozbiljno, prišla tom pitanju. Ne treba o tome govoriti da nema pravilnog i uspješnog praktičnog rada sve dok nema teoretskog znanja, koje je uslov pravilnom praktičnom radu.

Prilike rezultate i po određenom sistemu toga vaspitnog rada polučila je partorganizacija našeg IV. bataljona. Ovi su se drugovi, izgleda, najviše založili za taj rad, što ne znači da nisu i ostali, ali ipak sa razlikom.

Kod ovog vaspitnog rada primjećuje se da svi članovi Partije ne pokazuju podjednako interesovanje. Kad se diskutuje po jednoj temi ne učestvuju svi u diskusiji. To je veliki nedostatak, koji uporno treba otklanjati. Ovde se naročito osjeća da vojni rukovodioci, počevši od desetara, pa ako hoće, do komandanta bataljona, nerado diskutuju po jednoj temi, ne udubljuju se u to da shvate šta se želi da se kaže u dotičnom članku. Dobar vojni rukovodioc, kao i dobar komesar i, općenito, dobar komunist može biti onda, ako je pored ostalog i teoretski potkovan.

Nepotpuna je podjela nad okupatorom i domaćim izdajicama samo na bojnopolju. Neki prikriveni reakcionarni tipovi nalaze se iza naših leđa, rovuare u našoj pozadini, onemogućuju

izgradnju naše zemlje itd. Potpuna pobjeda nad neprijateljem bi e onda, ako ga uz vojni ke pobjede na bojnopolju pobjedimo i uništimo i na moralno-politi kom. Za ovu pobjedu treba znanja. Mi smo ti koji ga moramo imati. Zato je vaspitni rad tijesno skopan sa praktičnim radom. Toga moramo biti svjesni, jer to od nas traži naša Partija i naš narod.

Rad sa kandidatima do nedavno nije pravilan. Dešavalo se je da se jednome drugu, koji se misli kandidovati, ne saopšti da je kandidat. Osim toga, rad s tim ljudima, budu im članovima Partije, još ni danas nije intenzivan i po jednom sistemu.

Dešava se to, da svi članovi Partije jedne partije ne znaju koji su kandidati u njihovoj etni. Razumljiva stvar da ta partijska jedinica ne može donijeti jedan pravilan zaključak onda kada se postavi pitanje primanja druga, ju erašnjeg kandidata.

Još jedan veliki nedostatak kod nas je pitanje pomoći SKOJ-u, tim mladim komunistima. Ni danas mnogi naši drugovi nisu to pravilno shvatili, taj vrlo važni sektor rada u našoj Partiji — omladinski sektor. Još mnogi drugovi ne vide u SKOJ-u onaj potpuni zid, na koji se oslanja naša Partija, onaj veliki rezervoar odakle naša Partija sa najvećom sigurnošću u vrbuje nove članove.

Citava pomoć sastojala se sve do nedavno u tome što sekretar jedne jedinice prisustvuje sastanku aktiva i ništa više. Svi članovi Partije čak ne poznaju skojevce u svojoj etni. Pa kad ih ne poznaju, razumljiva stvar da im ne mogu niti pomoći.

Osim toga, rad SKOJ-a nije bio usklađen sa partijskim radom. Organizacija SKOJ-a rješavala je jedna pitanja, a partorganizacija druga. Ovaj dosadašnji nepravilan način rada u zadnje je vrijeme u mnogom ispravljen, ali treba voditi kurs neprekidno na tome da se ta suradnja naše Partije i SKOJ-a što više probudi, da ona u praksi urodi plodom.

Određen je napr. plan teoretskog rada SKOJ-a, u kome je predviđena prorada kroz bataljone odluka ZAVNOBIH-a, a što se isto treba da prorađuje i u našim etetama. Zar tu ne može biti usklađen politički rad sa vaspitnim radom SKOJ-evaca? Razumljivo da hoće. Ali to sve skupa ne može uroditi plodom, ako članovi Partije, posebno komesari i partijski rukovodioci ne budu pomagali.

Najbolji dokaz da ni danas Partija u našoj brigadi dovoljno ne pomaže ovu važnu organizaciju je i u tome, što je u nekim našim jedinicama partorganizacija brojnija nego skojevska iako omladinaca ima u brigadi daleko više nego starijih ljudi. Zna i da se tim mladim ljudima nije dovoljno pomoglo da otklone nepravilan kriterij prema omladincima, kao i u njihovom radu sa omladinom.

Tako er je nedostatak u nekim našim jedinicama što sekretari aktiva nisu svi članovi Partije, kao i to što su još uvijek sekretari bataljonskog biroa SKOJ-a ponegdje sekretari prištabskih jedinica. Treba voditi kurs na tome da se ove stvari isprave, da sekretari aktiva u u u Partiju, što ne zna i da treba pre i u drugu krajnost.

Napomenuo bih još jedno pitanje: naime, osje a se, i pored svih ukazivanja, da se drugovi znaju specijalizirati po jednom odre enom sektoru. Kod nas nema ništa odvojeno, pa prema tome, ne može se po jednom sektoru raditi, a da se koliko-toliko ne nasjeca sektor. Dakle, specijalizacije ne treba i ne može da bude. Ovo se naro ito osje a, što baš ne smije da bude, u upotpunjavanju političkog i kulturno-prosvjetnog sektora. Kulturno-prosvjetni sektor treba da bude najuža pomo političkom, a bi e onda ako se rad po tome sektoru pravilno organizuje, a oba ova rada treba da se upotpunjuju sa vojni kim radom. U kulturnom radu treba birati ono što je najaktuelnije, a što je u skladu sa političkim dogama i onim političkim materijalom koji se obra uje.

Ako shvatimo ove sve nedostatke, ako poja amo naš rad na otklanjanju tih nedostataka, ako sa više volje i odgovornosti krenemo na posao, u ini emo najviše djelo našem narodu i našoj Partiji, jer emo stvoriti brigadu kakva ona treba i mora da bude.

5. februara 1945.

Pomo nik politkomesara XX brigade
Izudin Cauševi

BR. 106

izveštaj politi kog komesara 4. udarnog korpusa novj od 6. februara 1945. politi kom komesaru glavnog štaba nov i po za hrvatsku o moralno-politickom stanju i politi kom radu u jedinicama korpusa¹

**STAB IV. UDARNOG KORPUSA
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
Broj 2
6. II. 1945.**

POLITKOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE I C.K.K.P.H-e²

I.

U prošlom mjesecu jedinice našeg Korpusa nisu imale pred sobom neke ve e zadatke. Vojni ka djelatnost naših jedinica bila je mnogo manja nego u mjesecu decembru.³ Imali smo nekoliko uspješnih manjih akcija,⁴ kao i dva neuspjeha i to jedan [u napadu] na Zažinu, drugi kod Zumbera ke brigade.⁵

Uslovi za vojni ko djelovanje u prošlom mjesecu bili su naro ito slabi. Veliki snijeg ometao je kretanje jedinica i onemogu avao da pristupimo nekim ve im operacijama.

Nakon akcije na Vaganac i Li ko Petrovo Selo⁶ izvršili smo dekoncentraciju naših snaga. VII. ud. divizija vratila se na Baniju, VIII. i Unska na svoje sektore. Prelaz na zimsko ratovanje prili no je bio težak. Unato ukazivanja i nare enja da se prije e na partizanski na in djelovanja sa manjim snagama, to se je teško postizavalo. Tek u drugoj polovini prošlog mjeseca imali smo izvjesnih uspjeha.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 3—1/11, k. 435A.

² Slova »CK KPH-e«, su dopisana crnim mastilom.

³ O borbama tih jedinica u decembru vidi dok. br. 18, objašnjenje br. 3.

* Vojna delatnost jedinica 4. udarnog korpusa u januaru 1945. uglavnom se ograni ila na podru je Pokuplja, na komunikaciju Kostajnica — Dvor i na podru je Biha a (vidi V tom, knj. 37, dok. br. 19, 21, 28, 40, 78, 101, 111, 132; Arhiv VII, reg. br. 12—1/2, k. 1225, reg. br. 2/2, k. 814 i reg. br. 27—2, k. 434).

⁵ O neuspehu akcije kod s. Zažine i neuspehu Zumbera ke brigade vidi tom V, knj. 37, dok. br. 80 i Arhiv VII, reg. br. 2/1—1, k. 47, reg. br. 6—2 i 27—2, k. 434 i reg. br. 12—2, k. 1225.

« O akciji na Vaganac i Li ko Petrovo Selo vidi dok. br. 17 (objašnjenje br. 10) i dok. br. 103 (objašnjenje br. 5).

Vojni ka aktivnost neprijatelja bila je u prošlom mjesecu ve a nego prije. Neprijatelj je vršio niz manjih ispada na naš oslobo eni teritorij. Pod kraj mjeseca pristupili smo akcijama na sektoru Sisak — Petrinja,⁷ koje se do sada dosta povoljno razvijaju. Neprijatelj je na ovom sektoru vrlo slab, tako da nam se pružaju mogu nosti za šire djelovanje.

U borbama prošlog mjeseca upoznali smo našu 34. diviziju i njene vojni ke nedostatke. Sa tom jedinicom mi do sada još nismo vodili neke dulje i upornije borbe. Zadnje akcije na sektoru Sisak — Petrinja postavile su pred tu diviziju zadatak upornih borbi, na koje ona nije bila nau ena. Komandni kadar nema dovoljno upornosti kada je potrebno voditi borbu više dana, a ne završiti je u jednoj no i, kako su to oni do sada inili.

Problemi koji su izašli na površinu kod te divizije nisu za nas novi i oni su vrlo sli ni onima koji su se ispoljili kod VIII. divizije u borbama za Vaganac. Pitanje nedovoljne vojni ke pripreme, neizvršavanje nare enja, podnošenje pogrešnih izvještaja, sve to došlo je do izražaja i kod 34. divizije. Za razliku od 8. divizije, ta jedinica imade vrlo dobar ljudski materijal, i borbenost boraca te divizije je na najvišem stupnju. To naro ito važi za njenu Seljinu⁸ i Karlova ku brigadu, dok za Zumbera ku to ne bismo mogli re i.

II.

Nekih naro itih problema u prošlom mjesecu u našim jedinicama nije bilo. Oni koji su zapaženi bili su nam poznati i prije, osim nekih novih momenata koji su nikli u 8. diviziji.

Rad neprijatelja je poja an u svim našim jedinicama. To se naro ito osje a kod naše 8. i 34. divizije. U 8. diviziji etništvo još uvijek postoji kao problem kojeg treba rješiti. Pitanje bratstva i jedinstva nije postalo dio svakidašnjeg rada svih naših rukovodioca u toj diviziji. Baš zato orfo i nije na onom stupnju na kojem bi trebalo biti. Izvjesni etni ki elementi, koji su u tu diviziju ušli nakon rasformiranja Kordunaškog odreda,⁹ djeluju unutar jedinica. Mi smo preduzeli mjere da se to pitanje raš isti. Jedna od najve ih grešaka štaba divizije, kao i komandnog kadra divizije jeste ta, što nisu posve ivah pažnje ljudima

⁷ Na tom su se sektoru krajem januara 1945. borile jedinice 34. udarne divizije NOVJ i 2. brigada Unske operativne grupe (vidi Arhiv IHRP u Zagrebu, film 48/708—710 u Arhivu VII).

⁸ Misli se na Udarnu brigadu »Franjo Ogulinac Seljo«.

⁹ Po nare enju Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 11. juna 1944. rasformirani su Kordunaški i Plaš anski NOP odred, a njihovim ljudstvom je popunjena 8. udarna divizija (vidi tom V, knj. 28, dok. br. 106 i Arhiv VII, reg. br. 5—6/8, k. 426A).

koji su došli iz Kordunaškog odreda, iako im je na to bilo ukazivano. Odlaskom druga Sumonje iz te divizije,¹⁰ divizija je mnogo izgubila. Taj problem od novog štaba divizije bio je potpuno zapostavljen, a i s naše strane trebalo je po tom pitanju pružiti im ve u pomo . Ina e borbenost i moral u diviziji kao cjelini je prili no dobar. Sigurno je da bi iš enjem tih pro etni kih elemenata koji u diviziji postoje, situacija bila još bolja.

Naša 34. divizija tako er osje a u sebi u dobroj mjeri rad neprijatelja. Dok u 8. diviziji imademo problem etništva, bratstva i jedinstva, u 34. postoji problem ma ekovštine i rada neprijateljskih agenata. Zadnji slu aj koji se desio Zumbera koj brigadi¹¹ najbolje o tome govori. U toj brigadi ve dosta dugo vremena stanje nije u redu, sve politi ke mjere koje smo po-duzimali, kao i vojni ke, smenjivanje komandnog kadra, nisu donijele željenih rezultata. O ito se je vidjelo da je tu po sri-jedi rad neprijateljskih agenata. Bataljon Zumbera ke brigade, koji je zarobljen od strane Nijemaca u Kup ini, bio je izdan i vojni ki doveden u takav položaj da se nije mogao izvu i. S druge pak strane kukavi luk komandanta brigade onemogu io je da se bataljonu pruži ona pomo koju je trebalo pružiti i da se spasi što se spasti dade. Po našem mišljenju, mjere koje su na-knadno preduzete u toj diviziji, u vezi sa iš enjem neprijateljskih agenata, trebalo je preduzeti prije.

Politi ki, rad neprijatelja u toj diviziji ne e biti teško raskrinkati, obzirom na posljedice koje je brigada pretrpjela od te izdaje. Borci i sami traže i žele da se s izdajnicima postupi najenergi nije. itavu stvar politi ki emo postaviti kao izdaju i kao izdajnike neprijateljske agente iz te divizije o istiti. Vjerujemo da e nakon tog iš enja stanje u diviziji, koja ima tako sjajan ljudski materijal, sa tako dobrom borbenoš u, biti mnogo bolje.

U našoj 7. diviziji situacija je dosta dobra. U zadnjim ak-cijama borbenost je bila na visini, isto tako i moralno stanje. Pitanje budnosti u vezi sa radom neprijatelja i u toj diviziji nije onakovo kakovo bi trebalo biti, ali je ipak bolje. U novo-formirane propagandne otsjeke ušlo im je mnogo ljudi za koje e trebati provjeriti njihovu odanost pokretu i borbi. U ita-vom propagandnom aparatu imadu veliki broj Židova koji za taj posao imaju sposobnosti, ali je nezgodno da se baš svi nalaze uglavnom na dužnostima i radu po pitanju propagande u divi-

¹⁰ Miloš Sumonja je bio komandant 8. udarne divizije sve do kraja novembra 1944, kada je preuzeo dužnost komandanta 4. udarnog korpusa NOVJ (vidi dok. br. 17 u ovoj knjizi i tom V, knj. 36, dok. br. 83 i 107).

¹¹ U s. Kup ini (blizu Karlovca) 1. februara 1945. godine Nemci su uništili ili zarobili ve i deo pripadnika 1. bataljona Zumbera ke brigade (vidi Arhiv VII, reg. br. 2—1, k. 47, reg. br. 6—2 i reg. br. 27—2, k. 434).

ziji. Mislimo da e tom pitanju trebati posvetiti pažnju, pripaziti na izbor ljudi koji ulaze u propagandne odsjeke divizije i brigada.

Pitanje bratstva i jedinstva u toj diviziji stoji bolje nego u 8. div. i komandni kadar te divizije, naro ito komesarski, tom pitanju posvetio je mnogo ve u pažnju. To se o ituje i u tome što se za rukovodioce ne uzdižu samo Srbi nego i Hrvati i što kod predaja odlikovanja, odlikovanja dobivaju i Hrvati isto kao i Srbi prema svojim zaslugama, što prije u toj diviziji nije bio slu aj. Stanje se, kako kažemo, po tom pitanju u toj diviziji mnogo popravio, tako da je i broj Hrvata — dezertera iz te divizije u posljednje vrijeme mnogo manji.

U Unskoj operativnoj grupi, naro ito u brigadi koja je posljednje vrijeme boravila na sektoru 34. divizije,¹² stanje je dosta dobro. Dok u onoj koja je ostala na Krajini¹³ situacija je slabija. U tim jedinicama problem komandnog kadra i njegove politike sigurnosti i ispravnosti još uvijek nije potpuno riješen. Baš zato, kao i iz drugih razloga, bilo bi vrlo dobro da te jedinice možemo što prije uklju iti u sastav 8. divizije. Samim time mnogo lakše bismo rješavali problem komandnog kadra, kao i pitanje bratstva i jedinstva, koje je u 8. [diviziji] kao i u Unskoj grupi dosta aktuelno. Mislimo da ne e biti nekih naro itih teško a prilikom tog uklju enja, jer borci uglavnom znadu, a isto tako i narod, da e Grupa biti uklju ena u 8. diviziju. Teško e e jedino praviti dosadnji komandant Grupe¹⁴ i izvjestan broj nekih rukovodioca koji su li no vezani za njega. Mislimo s tom stvari požuriti, jer sada je najpogodnija situacija da se to sprovede.

U itavom Korpusu broj dezertera u prošlom mjesecu manji je nego u pretprošlom, ali taj problem još uvijek postoji iako se po tom pitanju stanje svaki dan popravlja. Redovna je pojava, naro ito kod naše 8. divizije, da prilikom ve ih i težih borbi, kad jedinica trpi ve e gubitke, broj dezertera raste a kad su borbe manje, a jedinica nema gubitaka, broj dezertera pada. U 34. diviziji situacija je po tom pitanju malo druga ija. Na pr. Seljina brigada, unato gubicima koje je pretrpila kod Zažine, oko 180 izba enih iz stroja, nije imala dezertera. To ujedno jasno i govori kakva je vrstina u toj jedinici, a i kakav je politiki rada.

U zadnjim politikim doga ajima naše su jedinice uzele u eš a. U svim jedinicama borci su pratili sa najživljim interesovanjem demonstracije koje su vršene u cijeloj našoj zemlji protiv kraljeve izjave. Naša vojna pozadina uzela je tako er

¹⁵ Odnosi se na 2. brigadu.

¹⁶ Re je o 1. brigadi, koja je tada bila u Cazinskoj krajini.

¹⁴ Halil Sakanovi

živog u eša u samim demonstracijama, jer je zato imala i više mogu nosti nego operativne jedinice. Tako na pr. komande područja u Baniji, Kordunu, Pokuplju i Žumberku, preko političkih komesara, u estvovala su u organizaciji izvjesnih mitinga u vezi sa političkim događajima.

III.

Pitanje podređenih nam štabova.

O štabu 8. divizije mi smo s Vama razgovarali, ali obzirom na propuste zadnjih dana potrebno je još nešto reći. Posljednjih dana III. brigada 8. divizije pretrpela je nepotrebne gubitke koji su prilično teški, zbog kojih i ta jedinica sigurno imati posljedice. U borbama koje je ona vodila¹⁵ sudjelovao je i komandant divizije,¹⁶ koji je prije nego što je krenuo na položaj bio opomenut od strane našeg štaba da pripazi na eventualni manevar kojeg bi neprijatelj mogao na sektoru Plaški — Plava — Draga izvesti. Unatoč toj opomeni, ta brigada, bila je baš tim maneвроm kojeg smo mi predviđali ali izmanevrisana dva puta za redom i oba puta pretrpila gubitke.

Obzalom na propuste kod Vaganca, a sada ponovljene kod Plaškog, taj štab ne zadovoljava. Mislimo da je stvar u komandantu i da se danas postavlja pitanje može li on tom divizijom rukovoditi, a naročito u slučaju, ako i e u sastav divizije u i i Unska operativna grupa. Mi smo njemu pružali pomoć, no međutim izgleda da je to bez uspjeha. On prilično usko gleda na događaje i zadatke koji stoje pred njim. Mislimo da i e njegovo pitanje trebati riješiti što prije. Komesar¹⁷ je suviše zaokupljen stanjem same divizije i političkim radom, a da bi mogao, obzirom na svoje sposobnosti, dati više nego što daje. Po našem mišljenju bilo bi dobro da se drugu Mihajlu omogući i boravak u jednom višem štabu jedno izvjesno vrijeme, uzmimo kod nas, da stekne potrebnu širinu.

Dosadašnji šef našeg operativnog ostsjeka drug potpukovnik Joco Tarabi došao bi u obzir da komanduje tom divizijom. On je već prilično dugo na dužnosti šefa operativnog ostsjeka našeg Korpusa, a bio je dosta dugo i na elniku 8. divizije. Mislimo da bi on bio bolji od Mihajla.

Stab 34. divizije imade također nedostataka. Oni se očituju u izvjesnoj komotnosti koja kod štaba dolazi do izražaja. Mi smo

¹⁵ Odnosi se na borbe koje je 3. brigada 8. udarne divizije vodila u rejonu Plaški — Plava — Draga krajem januara 1945 (vidi V tom, knj. 37, dok. br. 121; Arhiv VII, reg. br. 1/12—2, k. 119/6, reg. br. 27—2, k. 434).

¹⁸ Mihajlo Vojanovi

¹⁷ Dušan Hrsti

im pred kratko vrijeme na tu stvar ukazali i vjerujemo da e oni taj nedostatak otkloniti.

Štab 7. divizije dosta je dobar. Prilikom zadnjih akcija komandant¹⁸ se sjajno držao. On imade vojnog znanja i organizatorskih sposobnosti. Specijalne službe u toj diviziji jesu najbolje, zahvaljuju i njegovom nastojanju. I komesar¹⁹ se u zadnjim borbama bolje držao, više se angažovao i trudio nego prije. Pomo nika komesara divizije druga Omazi a²⁰ on nije primio kako treba. To se odražava u izvjesnom nepravilnom držanju i stavu, iako se Uroš dobro uva da to pokaže. On je smatrao da je za pomo nika komesara divizije trebao do i drug Kneževi ,²¹ komesar III. brigade VII. divizije.

U svim divizijama razgovarah smo sa štabovima o pitanju uvo enja funkcije pomo nika komesara divizije. Naro ito smo se dotakli života i odnosa u štabu i kakav on treba biti. Pomogli smo drugu Ilicu,²² Livadi²³ i Omazi u da što bolje shvate svoju dužnost i koriste štabu kao cjelini. Mislimo da e uvo enje te funkcije u našim štabovima divizija biti od velike koristi.

U našem štabu nema znatnijih promjena. Formirali smo artiljerijski odsjek kao i propagandni. U propagandnom odsjeku fali nam još dosta ljudi, obzirom na zadatke koji se pred njega postavljaju. U odsjek uzeli smo drugaricu Miru Skorupan iz 8. divizije. Pitanje štampe najteže emo rješavati.

Po pitanju našeg na elnika²⁴ mislimo da bi bilo nužno s njime porazgovarati prije nego što donesemo kona nu odluku. O rezultatu toga izvjesti emo Vas usmeno,.

Odnosi izme u komandanta i mene pravilni su i po tom pitanju nema nedostataka.

Našu obavještajnu službu, koja je u posljednje vrijeme dala prili ne rezultate, istimo ve mjesec dana od neprijateljskih agenata, koji su uspjeh uvu i se u razne punktove i sektore i nanijeti nam prili ne štete. iš enje se uspješno sprovodi, tako da e kvalitet obavještajne službe biti bolji nego do sada. Te mjere preduzeli smo u dogovoru sa našom OZN-om ve prije mjesec dana, samo što su izvještaji koji su kod Vas stigli prili no zakasnili sa materijalom koji je uglavnom ve rješen ili u rješavanju. Mislimo uop e po pitanju budnosti nad radom nepri-

¹⁸ Milan Pavlovi

¹⁹ Uroš Kruni

²⁰ Milutina

²¹ Milan

²² Stevo Ili je bio pomo nik politi kog komesara 8. udarne divizije NOVJ.'

²³ Dušan Livada je bio pomo nik politi kog komesara 34. divizije NOVJ.

²⁴ Odnosi se na Pavia Jakšića, a re je o njegovom odlasku na drugu dužnost.

natelja nužno bi bilo da nam naša OZNA pruži ve u pomo . U tom smislu mi smo sa drugovima i razgovarali i nadamo se da e od sada to pitanje bolje stajati.

IV.

Po pitanju zadataka koji stoje pred nama, najvažnije je pitanje 8. divizije, njenih problema i fuzija sa Unskom operativnom grupom.²⁵ Za lakše rješavanje tih pitanja dobro bi došla divizijska partijska konferencija, koja bi se i onako uskoro trebala održati. U vezi s time ovih dana oti i u u 8. diviziju i zadržati se jedno izvjesno vrijeme, da se bolje upoznamo sa tim pitanjima.

34. diviziji isto tako u politi kom djelovanju moramo posvetiti najve u pažnju, obzirom na njezin politi ki zna aj, kao jedine isto hrvatske divizije koja se nalazi u sastavu našeg Korpusa. U vezi sa neposrednom blizinom Zagreba, ta je divizija na stalnom udaru rada neprijatelja i njegove ob. službe. Baš zato politi ki rad u njoj mora emo poja ati.

U itavom Korpusu vrši se natjecanje po ta kama koje ste nam dostavili i ono daje ve dosta dobre rezultate. Vodimo kratku kampanju po pitanju rješavanja nare enja za otklanjanje svih nedostataka koji su po tom pitanju izbili. U svim jedinicama pristupamo organizaciji proslave ro endana Crvene armije. Uputili smo komesarima uputstva u vezi s tom proslavom, da bi ona bila što uspješnija u svim divizijama i podru jima. U uputima smo naglasili da se ona vrši u zajednici sa narodnom vlasti i partijskim organizacijama na terenu. Obzirom na velike pobjede Crvene armije u svijetu, ta e proslava kod nas imati naro iti zna aj i biti mnogo bolje organizovana nego prošlih godina.

Po pitanju vojnih zadataka, pred nama stoje mogu nost za likvidaciju Petrinjskog garnizona, koji je ve 2 dana potpuno blokiran i otsje en od svih ostalih neprijateljskih uporišta. Snage u Sisku su prili no malene, tako da su uslovi za nas najpovoljniji. U tu svrhu mi bismo trebali izvršiti koncentraciju naših snaga, jer sada na tom sektoru nemamo dovoljan broj jedinica. Od materijala za tu akciju manjkalo bi nam još nešto mina i pješadijske municije mauzer.

O ostalim problemima upoznati ste umesno i mislim da ih u ovom izvještaju ne trebamo ponavljati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M P.

Politkomesar, pukovnik
V. Holjevac

" Vidi dok. br. 103, objašnjenje 11.

br. 107

**IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 40. NOU DIVIZIJE OD
6. FEBRUARA 1945. POLITI KOM KOMESARU 6. UDARNOG
KORPUSA NOVJ O VOJNOM, POLITI KOM I KULTURNO-
-PROSVETNOM RADU OD 10. DO 31. JANUARA¹**

STAB XL UDARNE DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILA KE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
K. Broj 159
Dana 6/II 1945. god.

**Predmet: Redoviti politički izvješ-
štaj za vrijeme od 10.1, do 31. I.
o. g. — dostavlja**

POLIT. KOMESAR VI. UDARNOG KORPUSA NOVJ.

I. OPCI DIO

Jedinice naše Divizije živile su u prošlom periodu isključivo pod uvjetima frontalnog ratovanja. Većinom na položajima, koje su same utvrdile, u stalnom bilo ofanzivnom ili defanzivnom kontaktu sa neprijateljem, pod uvjetima prilično jake zime. naše jedinice bile su prinuđene da se priviknu na život kakvim do sada nisu živjele. Iako imade prilično gunjanja (naročito ga je bilo u početku) radi ovog novog oblika ratovanja, iako je u krvi naših rukovodioca i starijih boraca ostalo još dosta navika iz prošlosti, koje su štetne po današnjim uslovima, kao slabo osiguravanje, nepravilan stav prema ukopavanju, nedovoljna umješnost u komandovanju jedinicama rastegnutim na širokom frontu, i t.d., ipak se naši rukovodioci brzo privikavaju na nove prilike i u njima snalaze. Upotrijebili smo sav vojno-politički kadar u svrhu objašnjavanja karaktera novih oblika borbe, održavala su se po svim jedinicama vojna savjetovanja i dosta su uspješno objašnjeni našim rukovodiocima ti vojni problemi.

Naša se Divizija u ovom periodu nalazila isprva na spoljnim sjeverozapadnim obranama mostobrana kod Virovitice i vodila neprekidne ofanzivno-defanzivne borbe sa neprijateljem, koji je iz pravca Koprivnica — ur evac — Pitoma a nastojao da prodre u Viroviticu i preko nje da se teritorijalno spoji sa neprija-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 2—1/2. k. 1295.

teljskim snagama u istoj Slavoniji.² Iako u tim bojevima nisu postigle nekih vidnih teritorijalnih uspjeha, naše su jedinice uporno brane i svoje položaje pridonijele onemogućavanju ove neprijateljske namjere.

Potom je jedinica prebačena na sektor V. Gr evac — Grubišno Polje — Zdenci gdje se i danas nalazi.³

U neprekidnim borbama imali smo već i broj izbačenih iz stroja. Među ovima nalazi se i prilikom rukovodioca. Tako su nam na pr. ranjena dva komesara bataljona i jedan je poginuo.

II. POLITIČKI RAD I STANJE U JEDINICAMA

Ovih dana su organizaciono oformljeni Propagandni oštjenci u Diviziji i brigadama. Držim da će oni pružiti veliku pomoć u političko-prosvjetnom, kao i kulturno-prosvjetnom radu u jedinicama. Brinuli smo se da u prop. oštjence u stvarno sposobni kadrovi, koje smo pažljivo odabrali. Pored toga, brinemo se da im stvorimo materijalne uvjete za rad, na pr. nabavili smo prop. oštjencu u Diviziji radio-aparat, potrebne knjige, koje će im služiti kao priručnici za predavanja iz područja raznih nauka, kao fizike, kemije, astronomije, geografije i istorije. Pored toga, u zajednici sa šefom oštjence majorom Milanovićem⁴ izrađen je po etni plan za njihov rad, kojim su prop. oštjencima u svim granama rada postavljeni konkretni zadatci. Rad prop. oštjence odvijati će se pod stalnom kontrolom, prema direktivama i uz pomoć političkih komesara. U tu svrhu izdane komesarima brigada detaljne upute. Namjeravamo naročito iskoristiti vojne sastanke tih oštjence za vojno-teoretsku izgradnju naših rukovodioca.

Svakako da će biti potrebno neko vrijeme da se snaže u ne samo drugovi koji rade na prop. oštjencima nego i sami političari.

¹ Jedinice nemačke 1. i 2. kozačke divizije, ustaško-domobranske 1. pešadijske divizije i Paveličeve gardijske brigade su u januaru 1945. preduzele ofanzivna dejstva na virovitičkom mostobranu i prodirale pravcima Koprivnica — Gr evac — Pitomača i Bjelovar — Sandrovac — Turnašica — Vukosavljevica. U odbrani virovitičkog mostobrana učestvovala su jedinice 10. korpusa NOV i 40. divizije, a kasnije i jedinice 12. udarnog korpusa NOVJ i 12. udarne divizije. Krajem decembra 1944. na sektor Virovitice upućena je 18. NOV brigada, a do 5. januara 1945. po naredjenju Štaba 3. armije NOVJ, stigle su tamo i ostale jedinice 40. divizije. (Opširnije o tim borbama vidi tom V, knj. 37, dok. br. 13, 18, 27, 31, 34, 50, 56, 57, 60, 63, 95, 102, 103, 105, 119, 126, 129 i 131; i Arhiv VII, reg. br. 9—4, k. 557).

² Jedinice 40. udarne divizije su vodile borbu na sektoru V. Gr evac — Grubišno Polje — Zdenci u drugoj polovini januara i početkom februara 1945 (opširnije o tim borbama vidi tom V, knj. 37, dok. br. 95, 97, 100, 103, 105 i 130; Arhiv VII, reg. br. 25—2, k. 1293).

⁴ Vladimirom

br. 107

**IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 40. NOU DIVIZIJE OD
6. FEBRUARA 1945. POLITI KOM KOMESARU 6. UDARNOG
KORPUSA NOVJ O VOJNOM, POLITI KOM I KULTURNO-
-PROSVETNOM RADU OD 10. DO 31. JANUARA¹**

STAB XL UDARNE DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILA KE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
K. Broj 159
Dana 6/II 1945. god.

Predmet: Redoviti politički izvješ-
taji za vrijeme od 10. I. do 31. I.,
o. g. — dostavlja

POLIT. KOMESAR VI. UDARNOG KORPUSA NOVJ.

I. OPCI DIO

Jedinice naše Divizije živile su u prošlom periodu isključivo pod uvjetima frontauiog ratovanja. Veinom na položajima, koje su same utvrdile, u stalnom bilo ofanzivnom ili defanzivnom kontaktu sa neprijateljem, pod uvjetima prilično jake zime. naše jedinice bile su prinuđene da se priviknu na život kakvim do sada nisu živjele. Iako imade prilično godina (naročito ga je bilo u početku) radi ovog novog oblika ratovanja, iako je u krvi naših rukovodioca i starijih boraca ostalo još dosta navika iz prošlosti, koje su štetne po današnjim uslovima, kao slabo osiguravanje, nepravilan stav prema ukopavanju, nedovoljna umješnost u komandovanju jedinicama rastegnutim na širokom frontu, i t.d., ipak se naši rukovodioci brzo privikavaju na nove prilike i u njima snalaze. Upotrijebili smo sav vojno-politički kadar u svrhu objašnjavanja karaktera novih oblika borbe, održavala su se po svim jedinicama vojna savjetovanja i dosta su uspješno objašnjeni našim rukovodiocima ti vojni problemi.

Naša se Divizija u ovom periodu nalazila isprva na spoljnim sjeverozapadnim obranama mostobrana kod Virovitice i vodila neprekidne ofanzivno-defanzivne borbe sa neprijateljem, koji je iz pravca Koprivnica — ur evac — Pitoma a nastojao da prodre u Viroviticu i preko nje da se teritorijalno spoji sa neprija-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 2—1/2, k. 1295.

teljskim snagama u istoj Slavoniji.² Iako u tim bojevima nisu postigle nekih vidnih teritorijalnih uspjeha, naše su jedinice uporno brane i svoje položaje pridonijele onemogućavanju ove neprijateljske namjere.

Potom je jedinica prebačena na sektor V. Gr evac — Grubišno Polje — Zdenci gdje se i danas nalazi.³

U neprekidnim borbama imali smo veći i broj izbačenih iz stroja. Među ovima nalazi se i prilikom rukovodioca. Tako su nam na pr. ranjena dva komesara bataljona i jedan je poginuo.

II. POLITIČKI RAD I STANJE U JEDINICAMA

Ovih dana su organizaciono oblikovani Propagandni otdjeli u Diviziji i brigadama. Držim da će oni pružiti veliku pomoć u političko-prosvjetnom, kao i kulturno-prosvjetnom radu s jedinicama. Brinuli smo se da u prop. otdjelu u stvarno sposobni kadrovi, koje smo pažljivo odabrali. Pored toga, brinemo se da im stvorimo materijalne uvjete za rad, na pr. nabavili smo prop. otdjelu u Diviziji radio-aparat, potrebne knjige, koje će im služiti kao priručnici za predavanja iz područja raznih nauka, kao fizike, kemije, astronomije, geografije i historije. Pored toga, u zajednici sa šefom otdjeka majorom Milanovićem⁴ izrađen je plan za njihov rad, kojim su prop. otdjelima u svim granama rada postavljeni konkretni zadatci. Rad prop. otdjeka odvijati će se pod stalnom kontrolom, prema direktivama i uz pomoć polit. komesara. U tu svrhu izdane komesarima brigada detaljne upute. Namjeravamo naročito iskoristiti vojne sastanke tih otdjeka za vojno-teoretsku izgradnju naših rukovodioca.

Svakako da će biti potrebno neko vrijeme da se snaže i ne samo drugovi koji rade na prop. otdjelima nego i sami polit.

² Jedinice nemačke 1. i 2. kozačke divizije, ustaško-domobranske 1. pešačijske divizije i Paveličeve gardijske brigade su u januaru 1945. preduzele ofanzivna dejstva na virovitičkom mostobranu i prodirale pravcima Koprivnica — Gr evac — Pitomača i Bjelovar — Sandrovac — Turnašica — Vukosavljevica. U odbrani virovitičkog mostobrana učestvovala su jedinice 10. korpusa NOV i 40. divizije, a kasnije i jedinice 12. udarnog korpusa NOVJ i 12. udarne divizije. Krajem decembra 1944. na sektor Virovitice upućena je 18. NOV brigada, a do 5. januara 1945. po naredjenju Štaba 3. armije NOVJ, stigle su tamo i ostale jedinice 40. divizije. (Opširnije o tim borbama vidi tom V, knj. 37, dok. br. 13, 18, 27, 31, 34, 50, 56, 57, 60, 63, 95, 102, 103, 105, 119, 126, 129 i 131; i Arhiv VII, reg. br. 9—4, k. 557).

³ Jedinice 40. udarne divizije su vodile borbu na sektoru V. Gr evac — Grubišno Polje — Zdenci u drugoj polovini januara i početkom februara 1945 (opširnije o tim borbama vidi V tom, knj. 37, dok. br. 95, 97, 100, 103, 105 i 130; Arhiv VII, reg. br. 25—2, k. 1293).

⁴ Vladimirom

komesari u korištenju svih mogućnosti koje prop. odsjeci pružaju.

Politički rad odvijao se u glavnom na objašnjavanju najvažnijih momenata današnje vojno-političke situacije u svijetu i zemlji. Borce se upoznavalo sa ogromnim uspjesima Crvene armije u ovoj posljednjoj ofanzivi na Berlin. No pri tom se pazilo da se ne stvori nezdravo mišljenje da je Crvena armija sama smrviti fašizam i da im ne treba ništa da se dade, jer je sve Crvena armija uiniti. Borba naše Divizije na mostobranu povezuje se sa općom borbom Crvene armije, jer mi svojim mada malim snagama štitimo ipak jedan njen važan bok i osiguravamo neznatan razvoj njene ofanzive u Mađarskoj.

Kao najvažniji drugi momenat političkog rada bilo je raskrinkavanje kralja Petra i njegove domaće reakcije povodom posljednje kraljeve izjave. Ova se je izjava tumačila kao pokušaj domaće reakcije na odluku sa kraljem da izigra tekovine naše NOB-e, da razbije jedinstveni front naših naroda, ospori AVNOJ-u pravo da predstavlja naše narode i na taj način poništi sve najvažnije tekovine naše borbe, koje su izražene u njegovim odlukama, kao i da stavi u pitanje zakonitost njegove iz borbe izrasle demokratske narodne vlasti.

Objašnjeno je pri tom da kralja u tom podupire svjetska reakcija, ona ista koja u Grčkoj guši, iskorištavaju i u tu zločinu na svrhu englesku vojsku, koja narodno-oslobodilački pokret, dovodi u Belgiji na vlast reakcionarne izdajničke klike nasuprot volje belgijskog naroda, podržava još uvijek izdajničke izbjeglice ku poljsku vladu, i ne dozvoljava talijanskom narodu da likvidira domaće fašiste.

Borci su upoznati na kakvi je energičan otpor u svima našim narodima naišla ova drska izjava kralja Petra, i kako su je odlučno osudili naši narodi. Naše jedinice su se pridružile opštoj osudi kralja, one svuda po mjestima kroz koja prolaze izbacuju parole protiv njega, pjevaju republikanske pjesme i izvikuju republikanske parole.

Borcima se pored toga objašnjavao pravilan razvoj političkih prilika u Bugarskoj. Kažnjavanje izdajnika reakcionara i veliko-bugarskih imperijalista — šovinista, koje danas nemilosrdno progona bugarski narod, omogućiti je zbliženje između naših naroda i bugarskog naroda. Politički rad s jedinicama odvijao se je u ovom periodu u glavnom preko pokretnih mitinga, koji su održavani u četama i bataljonima svih naših jedinica. Polit. rukovodioci su na tim mitinzima iznosili pred borce gore navedene političke probleme, a jedinice su potom na samim mitinzima i putem izbacivale parole Crvenoj armiji, drugu Staljinu, maršalima Konjevu i Zukovu, parole protiv kralja i mo-

narhije a za druga Tita i republiku, klicale NKOJ-u i AVNOJ-u i NOV-i.

Politi ki rukovodioci su svi popunjeni. Istina je da su to mladi rukovodioci, a naro ito niži, ali drugih nemamo.

Da bi se izgradio novi politički kadar i teoretski izdigli niži politički rukovodioci, održavaju se pri štabovima brigada izobrazbeni kursevi delegata, koji su do sada postigli prilično uspjeha. Neki drugovi koji su ranije svršili ovaj kurs postavljeni su ve na dužnost političkih komesara i eta.

Stanje u jedinicama je dobro. Jedinice su kompaktne i vrste. Otvoreni neprijateljskih strujanja nema, no da imade pojedinaca koje nismo uspjeli još potpuno obuhvatiti, o tome nema sumnje. Sigurno je da u jedinicama postoji stanoviti broj drugova koji su još uvijek pod jakim utjecajem neprijatelja, koji su šovinisti i raspoloženi i nemaju povjerenje u NOP. Oni momentalno ne rade ništa aktivno, ali se ipak mora računati sa njihovim unutarnjim raspoloženjem. Mnogi od njih su i krvnim vezama vezani uz okupatora. Ali broj je ovakvih pojedinaca malen, prema velikoj većini novomobilisanih, koji se vrlo brzo saživljavaju sa životom naših jedinica, po imaju aktivno u estvovati u njihovom političkom i kulturnom životu i razvijati se.

injenica da je naša Divizija proglašena udarnom sigurno e mnogo pridonijeti daljem u vršivanju prilika u jedinicama. Svim političkim komesarima dana je direktiva da ovo priznanje koje smo dobili iskoriste u prvom redu za podizanje duha borbenosti, udarnosti i pojačanje discipline.

Borbenost jedinica je vrlo dobra. U svim dosadašnjim borbama jedinice su pokazale da je borbenost u njima na visini.

Disciplina i odgovornost prema narednjima je dobra. Narednja se izvršavaju. Ipak pojavilo se u nekoliko slučajeva pijanstvo, koje nagriza disciplinu i narušava ugled i vrstinu jedinica. Po pitanju suzbijanja te nezdrave pojave poduzete su najenergije mjere. Svim štabovima dano je narednje da ne propuste nekažnjen ni jedan slučaj pijanstva, dok je politički komesarima dana direktiva na koju na in da sprovedu kampanju protiv pijanstva.³ Ne smemo dati ovom poroku vremena da uhvati korijen.

Moral jedinica je također dobar. Divizija se nalazi već više od mjesec dana u neprekidnim borbama bez odmora. Ako uzmemo u obzir zimsku i slabu odjeću i obuću, naročito ranije, ovo se osjeća na fizičkom i moralnom stanju i raspoloženju jedinica. Mislim da bi bio potreban kraći i predah, da se jedinice srede,

³ Odnosi se na pismo političkog komesara 40. divizije NOVJ od 3. februara 1945. povodom nepravilnog odnosa prema narodu i drugih negativnih pojava (vidi Arhiv VII, reg. br. 15/5, k. 1305).

popune, da se provedu najnužnije sanitarne mjere kao dezinficiranje i detaljno pranje i da se borci odmore.

III. KULTURNO-PROSVJETNI RAD

Novoformirani prop. odsjeci rukovoditi će u buduće pored ostalog i kulturno-prosvjetnim radom. U njihov sm sastav uveli nekoliko najagilnijih i najsposobnijih radnika na tom polju. Pored toga, osposobljavati će se uz njihovu pomoć KPO-i⁸ po etapama. Pred prop. odsjeke postavljeno je da razvijaju sve grane kulturno-prosvjetnog života.

Sva štampa stavljena je pod njihovo rukovodstvo i nadamo se na ovaj način podiže i općenito nivo štampe u jedinicama, a tako će i sadržajnost našeg divizijskog lista.

Pod novim uvjetima života bio je zapeo kulturno-prosvjetni rad. Priredbe nisu mogle da se održavaju. Nije bilo ni mogućnosti, a ni prilike pošto smo se vrlo često nalazili u ravnim selima. Džepne novine izlaze i nadalje u većini jedinica, bore i se pri tom često sa vrlo velikim tehničkim poteškoćama. Divizijski list ne može redovito da izlazi, pošto nemamo materijala (matrice i boje). Pokušali smo na više mjesta pribaviti ali bez uspjeha. Možda bi se preko Armije nešto moglo nabaviti. Izmjenili smo dosadašnjeg ratnog dopisnika i postavili na tu dužnost jednog mladića i poletnijeg druga, što će sigurno uticati na poboljšanje dopisništva.

U jedinicama je održano odnosno izdano:

	Usmenih	Zidnih	Džepnih
	n o v i n a		
Omladinska udarna brigada	9	12	43
XVIII. udarna brigada	—	12	31
Virovitička udarna brigada	—	—	10
Dijelovi pri štabu Divizije	3	4	2
Ukupno	12	28	86

IV. RAD NA TERENU

Sa narodom na terenu nije se moglo mnogo raditi, jer to nisu dozvoljavale prilike. Jedinice su se nalazile na položajima a u većini sela u blizini fronta nije bilo naroda. Održana je svega jedna vrlo uspješna javna priredba, zapravo mali muzički koncert, koju su u Virovitici dali Dijelovi pri štabu Divizije. Pri-

- kulturno-prosvjetni odbori

redba je davana pred dupke punom dvoranom Doma kulture i potpuno oduševila prisutne i sadržajem i izvedbom.

U selima koja su ranije oslobojena narod je stvarno vrlo lijepo dočekivao naše jedinice. U nekim selima sa sjeverne strane Bilo Gore (Vukosavljevica — Turnašica) me utim vidljiv je podzemni rad neprijatelja. Ma ekovci i ustaški elementi udruženo nastoje da potkopaju NOF tih sela.

U selima oko Grubišnog Polja, koja predstavljaju u nacionalnom pogledu konglomerat svih mogućih nacija, stanje je prilično nezdravo, te vladaju povoljne prilike za veliko-srpski, veliko-hrvatski i eški šovinizam, pošto borbeno bratstvo stanovništva tih sela nije u vršeno.

U većim mjestima malograđanski, sitnoburžoaski slojevi (trgovci, obrtnici i inteligencija) pritajeno neprijateljski gledaju na naš pokret.

Pitanju najpravičnijeg odnosa prema narodu posvećuje se velika pažnja. Ne dozvoljavaju se drski i neodgovorni ispadi prema stanovništvu. U borbu za pravilan odnos prema narodu mobilisan je sav politički kadar i u tom sam pravcu izdao konkretne direktive.

V. ODJELE I OBUCI, ISHRANA I ZDRAVLJE

Stanje u odjelima i obuci se posljednjim velikim pošiljkama u znatnoj mjeri popravilo, tako da golotinja i bosotinja nisu ni izdaleka tako goruče pitanje kao prije mjesec dana. No one se nisu još potpuno otklonile, ali ipak su jedinice mnogo bolje obučene i obučene nego ranije.

Ishrana jedinica je dobra i po količini i po kvalitetu. Soli je također bilo dovoljno. Intendantura pri Diviziji i brigadama je srećna i obavlja pravilno svoj posao.

Zdravlje boraca zadovoljava, osim prehlade i gripe nije bilo drugih oboljenja. Zarazne se bolesti nisu pojavile. Veneričnih oboljenja bilo je svega jedan slučaj gonoreje u Virovitičkoj brigadi.

Novi referent saniteta poručnik Mate Bakota, dosadašnji referent Omladinske ud. brigade, snalazi se na svojoj dužnosti. On je vrlo marljiv, okretan i predan u radu. Također se savjestično i marljivo odlikuje dr. Branko Poljuga, šef kirurške ekipe.

VI. RAD ŠTABOVA

Rad štaba Divizije je suglasan sem Bude, koji je nezadovoljan zbog svog neunapređivanja, koji otvoreno ispoljava da

nema volje za ništa, kada su mnogi domobranski oficiri unapre eni, a on uvijek ima isti in.

Stab Omladinske ud. brigade: po izvještajima i po njihovom radu vidi se da sara uju i da se novi komandant dobro snašao. To je naše zapažanje.

Stab XVIII. ud. brigade. Pošto je to itav štab novi, još nemamo uvida o njihovom kompaktnom radu, ali se vidi da komandant želi da ima glavnu i vode i rije . Komesar izgleda na prvi momenat da e zadovoljiti, jer se mnogo trudi da bi zaista odgovorio povjerenoj mu dužnosti.

Stab Viroviti ke brigade. U ovom štabu postoji saradnja, jer se novi komesar dobro snašao, tako da taj štab odaje potpuno garanciju za dobar i konstruktivan rad, a i odgovorni su po svim dobivenim direktivama.

VII. RAZNO

Prelaznu zastavicu za najbolje uspjehe u prošlom mjesecu dobila je Omladinska ud. brigada.⁷

Završila je sa radom još jedna klasa podoficirskih kurseva (pješadijski, kurs za vezu i intendantski). Svi kursevi pokazali su vrlo dobre rezultate, a naro ito kurs za vezu. Promjenili smo komesara kurseva, pošto je bio vrlo slab, radi ega je politi ki rad na kursu zaostajao, a za komesara kursa postavili smo dosadašnjeg komesara dopunskom bataljona.

Ovih dana smo momentalno smenili sa dužnosti referenta za vezu i referenta naoružanja u štabu Divizije. Razlog smenivanju je što je referentu za vezu bilo više puta oštro postavljeno da veza mora da funkcioniše, jer zato ima mogu nosti. I pored toga što mu je na 3. II. o. g. bila pred akciju⁸ izdata na vrijeme zapovijest da uspostavi vezu, pored svih opomena i pored sve pomo i, veza je bila uspostavljena sa zakašnjenjem od itavog sata. Onda smo ga smenili na licu i postavili njegovog pomo nika poru nika Zori i a za vršioca dužnosti referenta za vezu, a njega som poslali za vodnika veze u Viroviti ku brigadu. Ukoliko imate spremnog referenta za vezu u Diviziji, molimo Vas da nam ga pošaljete.

Sto se ti e referenta za naoružanje, pored svih svojih li nih grešaka (voli se napiti, ogovarati viši štab) dobio je zadatak

⁷ Odnosi se na me ukorpusno takmi enje (vidi dok. br. 43—67).

⁸ Tre eg februara 1945. kod s. Pavlovca, s. Hercegovca, s. Trnovitice, s. Ladislave i s. Trnove (blizu Daruvara) jedinice 40. udarne divizije i 33. divizije NOVJ vodile su borbu protiv delova nema ke 1. koza ke konji ke divizije i ustaško-domobranskih jedinica i posle trodnevne borbe zauzele železni ku stanicu Hercegovac — Trnovitica. (Vidi arhiv VII, reg. br. 8—1/2. k. 1208, reg. br. 1—2, k. 119/7 i reg. br. 25—2, k. 1293).

da dostavi na položaj municiju, koja je bila neophodno potrebna i sa predvi enim rokom u kom ju je mogao dostaviti. On to me utim nije u inio i municija je stigla sa zakašnjenjem od itava etiri sata. Stoga smo ga smjenili na licu mjesta i kaznili sa 30 dana zatvora, a poslije emo ga poslati na neku novu dužnost, po svoj prilici za borca. Na njegovo smo mjesto postavili dosadašnjeg referenta naoružanja XVIII. ud. brigade poru nika Aleksandra Mamuzi a.

Pošto mnogo oskudijevamo matricama i bojama za našu Tehniku, molimo Vas da nam to što brže dostavite, kako ne bi morali prekinuti sa izdavanjem naših divizijskih novina.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P. Polit, komesar — potpukovnik:
I. Vondra ek

BR. 108

**IZVEŠTAJ DIVIZIJSKOG KOMITETA 46. NO DIVIZIJE OD
7. FEBRUARA 1945. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA
SRBIJU O ISTORIJATU I RADU PARTIJSKE ORGANIZA-
CIJE U DIVIZIJI¹**

**DIVIZISKI KOMITET KPJ
46 DIVIZIJE**

Izveštaj o istorijatu i radu par-
tijske organizacije 46 divizije
januara 1945 g.

POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA SRBIJU

Partijska organizacija ove divizije iznikla je od partijaca Pirotskog odreda, mladih brigada koje su nazivali I i II Surdu-
li ka i I i II Vranjska. Ove brigade bile su ustvari gomile ljudi u
kojima su radili pojedini partijci sa okruga pirotskog i vranjskog
i iz partizanskih odreda. Od ove mase formirana je 46. divizija,

¹ Original (pisan na mašini, irilicom) u Arhivu Instituta za izu a-
vanje radni kog pokreta Srbije (dalje: IRP Srbije), reg. br. 599/45, fond
PKS.

sastavljena od tri brigade koje su dobile naziv 25, 26. i 27. Divizija je formirana na terenu Vranja.²

Zateno stanje partiske organizacije je 88 članova Partije i 7 kandidata. Većina ovog partiskog članstva nije bila vezana u jedinice. Izuzetci su bile jedinice štabova brigada, koje su radile kao jedinice ali su neredovno održavani sastanci. Odgovornost i disciplina partiskog članstva bila je slaba. U radu su se teško snalazili, s obzirom na politički i teoretski nivo članstva i nedovoljnog praktičnog iskustva u radu. Rukovodioci, komunisti u štabovima bataljona i komandama jedinica nisu dovoljno poznavali širinu svoga rada. Opšta je pojava bila da su komesari i pomoćnici bili ljudi koji su delili hranu i vršili administrativne poslove. Materijala za proračun nisu imali izuzev poneke radio vesti, ili koji letak partiskog rukovodstva iz pozadine. Radne konferencije i predavanja politička nisu održavali, nisu poznavali širinu komesarskog rada kao ni u dovoljnoj meri liniju n.o. borbe, pa se često skretalo u levo a ponegde dolazilo i do oportunističkih stavova u odnosu na neprijatelja. Staž partijaca bio je većinom 1 do 2 mes. ili 5 do 6 m., a u štabovima brigada najviše godinu i po dana.

Skojevska organizacija u diviziji brojala je 61 član, većinom nepovezanih, bez aktiva. Omladinskog materijala nisu imali. Bataljonska rukovodstva su postojala u 25 brigadi, rukovodioci su poznavali zadatke i ciljeve SKOJ-a ali nisu umeli da organizuju rad. Pomoć Partiji bila je slaba zbog neiskustva i neznanja većine partijaca. Jedan je bio »kandidat«, saopšteno mu je da je kandidat i tako je i ostalo, ništa se nije više s njim radilo.

Vojni kadar bio je mladog staža u NOV, sa puno partizanstvine, nedovoljno iskusan, bez dovoljno autoriteta i pomoć Partije i SKOJ-a. Sav se rad svodio na prebacivanje ljudi iz jedinice u jedinicu. O kulturnom radu nije bilo ni pomena sem pojedine pesme, koja bi spontano potekla od boraca. Sanitet, intendantura, obaveštajni kadar bio je nepotpun i slab u radu. Ovakvo je stanje bilo do dolaska kadrova iz proleterskih i drugih jedinica, koje je poslao CK.³

² Divizija je formirana 20. septembra 1944. U njen sastav su ušle 23, 24. i 25. srpska brigada, 2. vranjska i 1. i 2. surdulička brigada. Po etkom oktobra su 23, 24. i 25. brigada preimenovane u 25, 26. i 27. srpsku brigadu. Nešto kasnije su rasformirane 2. vranjska i 1. i 2. surdulička brigada, a njihovo je ljudstvo ušlo u sastav 25, 26. i 27. srpske brigade. (Vidi tom I, knj. 11, dok. br. 175, knj. 12, dok. br. 15, 146 i 152, knj. 13, dok. br. 29 i 73 i knj. 14, dok. br. 23, 72 i 145).

³ U 46. diviziju su, pored ostalih, došli: za njenog komandanta Tomica Popovića, za političkog komesara Milija Stanišića i za rukovodioca politodela Radoje Ljubića (vidi Arhiv IRP Jugoslavije, reg. br. 6238, fond CK KPJ: izveštaj politodela 46. divizije NOVJ od 6. novembra 1944; tomi, knj. 11, dok. br. 175 i knj. 12, dok. br. 15, 146 i 152).

Dolaskom iskusnijih komunista pristupa se proširenju partiske organizacije, stvaranju i povezivanju u elije, stvaranju bataljonskih biroa. članovi Partije se upoznavaju sa programom i statutom Partije, sa dužnostima komunista; govori se o disciplini, radu elije o dužnostima sekretara, o radu sa masama, o liniji borbe. Upoznavaju se komunisti sa širinom rada na raznim funkcijama, sa formama i na inima rada. Komesari, komandanti, kulturni radnici, intendanti, obaveštajci, sanitetlije i omladinski rukovodioci — komunisti na raznim funkcijama u vojsci bolje se snalaze u svom poslu. Komesari su shvatili potrebu konferencija, predavanja, stvaranje kulturnih odbora. Vojni rukovodioci su shvatili potrebu obuke i savetovanja sa komandirima. Jednom reči, Partija je poela da se snalazi u radu sa masama, mada i dalje sa dosta nedostataka, familijarnosti, nedovoljnog osećaja odgovornosti, odsustva discipline i nebudnosti. Partija ne reaguje blagovremeno na razne nedostatke tako da su se pravile greške i propusti zbog neizraslosti i neunošenja u posao.

Osetio se rad partijske organizacije u SKOJ-u. SKOJ, koji je bio sektaški postavljen, proširuje se, obuhvata svu borbenu omladinu, sprovodi vaspitni rad, povezuje se sa ostalom omladinom i počinje potpomagati Partiju. Tako je početkom novembra 1944 g. SKOJ povezan aktivima, bataljonskim i brigadnim komitetima i broji 392 člana. Rad Partije sa kandidatima je dosta slab, glavni rezervoar Partije bio je SKOJ, odakle se crpio kadar a kandidata je bilo svega 9. Od meseca septembra do novembra partiska organizacija je porasla za 230 članova, tako da je na dan 6-XI-44 brojala 318 partijaca.

Socijalni sastav: najviše seljaci, pa radnici a najmanje intelektualaca.

U daljem svom razvoju divizija se popunjavala sa ljudstvom novim sa leskova kog područja. Brigade su se povećale do 2000 a poneka je i prebacila ovu cifru, prištabske jedinice oko divizije su narasle, nametala se potreba daljeg proširenja i izvršavanje partiske organizacije. Od novembra 1944 do februara 1945 g. organizacije su se znatno proširile kao i što su stvorene nove kod prištabskih jedinica divizije. Konkretnije: 25 brigada danas ima 216 članova Partije, koji rade u 24 elije što znači da svaka jedinica sem prištabskih (izviđački i radni vodovi) ima eliju. Rad ovih elija je živnulo, nije mrtav kao pre ali ta no je da još nemaju iskustva te još nisu rukovodeći a sila.

Kandidata u brigadi ima 27, ne poklanja im se dovoljna pažnja.

Skojevska se organizacija takođe razvila; ona sada broji 322 člana. Podeljeni su u 25 skojevskih aktivna sa bataljonskim i brigadnim komitetima.

26 brigada po broju ljudstva je najveća ali partijska organizacija je najmalobrojnija, nedovoljno aktivna i u vršenju. U brigadi ima 121 član Partije i razdeljeni su po 24 partijskih odeljenja. Ne postoje još u četiri jedinice odeljenja i to: u bojnoj komori 2 bat., prate oja četiri trećeg bat., protivavionskoj i radnoj četini štaba brigade.

Kandidata ima 36 i sa njima je slaboregimen. SKOJ ima 25 aktiva, 246 članova.

27 brigada 160 članova Partije, 53 kandidata i 265 skojevaca. Organizacije kako partijske tako i skojevske u poslednje vreme su aktivnije, više se unose u posao a to se vidi i iz poslednjih akcija. Redovnije se održavaju sastanci.

četini štaba i prištapske jedinice divizije broje 24 člana Partije i 82 skojevca u 8 aktiva. Najteže se u radu snalazi prištapska koja je sastavljena od drugova iz raznih jedinica i kurira. Sastanci su neredovni.

Ukupno u diviziji članova Partije ima 521, skojevaca 917 i kandidata 126.

Rezimiraju i život i rad partijske organizacije od novembra 44 g. do februara 45 g. i pored dosta uloženog rada izraslih komunista Partija se još nije osamostalila kao rukovodna sila. To nam najbolje govore sledeći slučajevi:

1. Organizovana peta kolona u 4 bataljonu 27 brigade na Sv. Iliju kod Vranja. Trebalo je da padne nekoliko desetina glava dok su se pronašli narodni neprijatelji.

2. U isto vreme u pogledu dezerterstva Partija se nije dovoljno snašla, mnogi su dezertirali kada je bilo poteškoća a da Partija, organizacija, svojim radom, kontrolom i ubeđenjem nije mnogo popravila stvar.

3. Slabost partijske organizacije 26 brig. gde su rukovodeći drugovi naselili etni košovinisti kim elementima i premlaivali, ubijali i pucah na Šiptare.

4. Akcije 25. brig. kod Kosovske Mitrovice⁴ u kojima se nisu snašli štabovi 3 i 4 bat. — nisu izvršili naredjenja štaba brigade i otstupili su, kojom prilikom je palo 50 ranjenih i 28 mrtvih boraca.

⁴ Oko 2.000 balista, pod komandom Adema Vođe, iznenada je 26. januara 1945. napalo položaje 3. bataljona na sektoru Trepča. U toku dana u borbu je ušao i 4. bataljon. Neprijatelj je oba bataljona primorao na povlačenje sve do blizu Kosovske Mitrovice. Tek kad su u borbu stupila dva bataljona Brigade narodne odbrane i neke jedinice 46. divizije NOVJ, prodor neprijatelja je u toku noć i zaustavljen, a sutradan, 27. januara, neprijatelj je nateran na povlačenje i, zatim, razbijen, uz velike gubitke, tako da se sa Ademom Vođom povuklo samo 300 do 400 balista. (Opširnije o tome vidi Arhiv VII, reg. br. 9—9, k. 1341).

5. Neodržavanje sastanka u partiskim organizacijama 2, 3., 4 bat. 26 brig. i 3 bat. 27 brig. Svi nam ovi služe govore o mladosti, nesnalažljivosti, nedovoljnom praktičnom iskustvu, ne-shvatanju velike partiske discipline i osjećaja odgovornosti kod vođenja dela partijaca . . .

Po pitanju ostupanja kod Kosovske Mitrovice⁵ vodi se partiska istraga. Akcije su nam pokazale i nedovoljnu obučenosnost ljudstva i komandnog kadra.

Za nerad ovih bat. partiskih organizacija postavili smo da nas svakih sedam dana obavješavaju o radu. Pomogli smo ih pri prvim izveštajima, stanje se donekle popravilo.

Pored svih ovih nedostataka u radu partiske organizacije bilo je i dobrih strana. Održani su razni kursevi: politički, vojni, telegrafski, minobacački, bolnički i partiski.

Radom naših drugova komunista kroz kurseve je prošle sledeće:

5 političkih kurseva pri brigadi, kroz koje je prošlo	150 drugova
1 " " diviziji " " "	40
2 part-polit. " " " " "	60
1 omladinski " brig. " " "	42
2 oficirska " diviziji " " "	92
2 podoficir. " " " " "	112
2 minobacačka " " " " "	72
2 telefonska pri diviziji, kroz koji je prošlo	58 drugova
i 3 sanitetska " " " " "	90
UKUPNO: 20 kurseva	716

Kursevi su trajali po 2 m., 1 m., 20 dana i politički pri brigadi 6 dana. Na političkim kursovima obuhvaćena je n. o. borba, razvoj i teškoće, stara Jugoslavija, uloga Partije, anti-fašističke organizacije.

Na vojnim: ratna služba, egzericir, strojevi, borbena obuka, fortifikacija, naoružanje, stražarska služba, izučavanje karata i planova.

Sanitetski kursevi su obuhvatili ukazivanje prve pomoći, zarazne bolesti, uporedo sa tim praktično se radilo u bolnici.

Pored kurseva široko se radi sa masom boraca politički, vojni, preko konferencija, predavanja i obuka. Održali smo predavanje i komemoraciju na dan smrti druga Lenjina.

Sada rade dva vojnički i jedan politički kurs pri diviziji a kroz nekoliko dana treba da otpočinu i kod brigada za delegate.

Direktive CK kao i zapošavanja druga Voje⁶ i Milinka⁷ preneli smo na partiske organizacije i konkretizovali pojedine stva-

⁵ Vidi objašnjenje br. 4.

⁶ « Voja Kovačević je tada radio u Političkoj upravi NOVJ.

⁷ Milinko Đurović je tada radio u Političkoj upravi.

ri prilagodivši ih našim prilikama. Bilo je neozbiljnih shvatanja OZN-e od strane pojedinih drugova iz štabova divizije i brigada kao i nabusitih stavova od strane opunomoćenika 27 brigade, ali smo sve to rešili na partijskim sastancima. Postavili smo predškojce i partijce da moramo uiniti sve da bi se OZN-a osamostalila, pomagati je u obaveštavanju itd.

Održali smo brigadne partijske konferencije i izabrali delegate za zemaljsku konferenciju Srbije.⁸ Na organizacionim referatima je bila življa diskusija. Efekat konferencije je dobar.

Mišljenja smo da bi dobro bilo da nam pošaljete nešto Marksisti ko-lenjističke literature. Brošuru »Omladina« od Kalinjina nismo dobili, kao ni onu drugu o kosmomolu. Dobro bi bilo da nam drugovi iz KP SKOJ-a⁹ pošalju nešto. Sa terena Vranja i Pirota dolaze borcima pisma od porodica, u kojima se žale na NO odbore pojedinih sela gde se isti e da se o njima ne vodi računa, šta više pojedini odbornici ih ismejavaju. Pišemo o ovome konkretnije drugovima iz OK Vranje, Pirot.

U pozadinu smo uputili 4 druga i to: tri druga za OB.K. Kosovo¹⁰ i 1 za OK Pirot.

Divizijski komitet ima svega tri člana: komesar,¹¹ ja i pomoćnik komesara 27 brigade.¹² Nekoliko drugova imamo na partiskom kursu u Beogradu, jedan od njih je rekao drugarici iz Politodela 46 div. da su izgledi da će biti određeni za teren. Ako imate dobro bi bilo da nam pošaljete nekog drugog pomoćnika komesara brigade i omladinskog rukovodioca u diviziji.

U ovaj izveštaj obuhvatio sam pored promena u toku ovih nekoliko dana i istorijat razvoja partijske organizacije, s obzirom na podatke koji će vam biti potrebni za partijsku konferenciju.

S drugarskim pozdravom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

7 februara 1945 g.

Za divizijski komitet,
Veljko Ražnatovi

⁸ Osmog maja 1945. sazvana je Sesta pokrajinska konferencija KPJ za Srbiju. Ona je, na osnovu odluke Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije od juna 1944. o stvaranju Komunističke partije Srbije, pretvorena u Prvi osnivački kongres Komunističke partije Srbije, koji je zasedao od 8. do 12. maja 1945. (Opširnije o tome vidi »Peti kongres Komunističke partije Jugoslavije«, str. 212, Kultura, Beograd, 1948).

⁹ Odnosi se na Pokrajinski komitet SKOJ-a za Srbiju.

¹⁰ To jest: Oblasni komitet KPJ za Kosovo i Metohiju.

¹¹ Slobodan eković

¹² Redakcija nije mogla utvrditi ko je tada bio pomoćnik političkog komesara te brigade.

BR. 109

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 5. BRIGADE 1. DIVIZIJE (HRVATSKE) KNOJ OD 7. FEBRUARA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPH O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE I POLITI KOM STANJU NA TERENU¹

**SEKRETAR PARTIJSKE ORGANIZACIJE
V HRVATSKE BRIGADE
KORPUSA NARODNE ODBRANE
JUGOSLAVIJE**

Br. str. pov. 1/45.
Dana 7. II 1945.

20/11 945²

CENTRALNOM KOMITETU KOM. PART. HRVATSKE.

Dostavljam vam izveštaj o partijskom radu u V. Hrvatskoj brigadi Korpusa narodne odbrane Jugoslavije za protekli period od 28. XII. 1944 pa do 7. II. 1945 godine.

Organizaciono stanje:

Brojno stanje partijaca u Brigadi je: 422.—
Brojno stanje kandidata u Brigadi je: 83.—
Brojno stanje skojevaca u brigadi je: 712.—

Od zadnjeg izveštaja do danas broj lanova partije se poveao za 69 l., od ovoga je primljeno iz Skoja 35, iz kandidata 14 i iz raznih jedinica pridošlo u jedinicu 20 l. K.P.

Razlika za kandidate od zadnjeg izveštaja do danas je za 15 kandidiranih iz sopstvenih jedinica ove Brigade.

Broj skojevaca od zadnjeg izveštaja do danas popeo se 63 lana više i to 50 iz jedinica ove Brigade, dok ih je 13 došlo iz raznih jedinica iz VIII Udar. korpusa.

Organizaciono stanje Partijske organizacije u Brigadi, to jest organizaciona struktura od zadnjeg izveštaja do danas nije se ni malo izmjenila, sve organizacione forme ostale su iste, izuzetak pravi organizacija partijska u V Bataljonu ove brigade, to proisti e iz toga jer je najmla i bataljon i ljudstvo u tom bataljonu nije prošlo kroz iskušenja onolika kolika su prošli ostali borci ove brigade, tako da ova nedovoljna regrutacija osporava brže omasovljenje partijske organizacije. Ove realne poteško e pro-uzrokovale su da se ni do danas u partijskoj organizaciji ovog

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 49/103—107).

² Verovatno datum zavo enja dokumenta u CK KPH.

bataljona nisu sprovele organizacione forme kao u ostalim part. organizacijama ove brigade. Do im budu stvoreni objektivni uslovi u ovoj part. organizaciji primjeni se organizacione forme kao i u ostalim part. organizacijama brigade.

Radni sastanci u ovoj part. organizaciji brigade održavaju se redovito, no izuzetak pravi V bataljon a razlog je što je part. organiz. broj članova malena tako da osporava obavljanje elitskih odeljenja po vodovima i elitskog biroa u ovoj koji bi rukovodio kao centralno tijelo. Radi nemogućnosti sprovađanja ovakve organizacije članovi partije pripadaju jednoj eliti za sve članove, velika razbacanost jedinice po terenu i svakog člana posebice onemogućava redovno vršenje radnih sastanaka. Ovo se najviše ispoljuje kod III elite koja se nalazi na otocima jer tehnički ne mogu nositi i nevrjeme ometaju redovno održavanje sastanaka. Radi specifičnih okolnosti nismo primijenili ovu formu, to jest sastanci radni da se održavaju svakih 15 dana a članovi partijske organizacije da pripadaju part. organizacijama na terenu (to jest da prisustvuju na svim teoretskim i organizacionim sastancima) i da žive doslednim životom partijaca. Ova promjena je izvršena primjenjivajući i organizacione forme na situaciju u kojoj pomenuta jedinica živi i radi.

Teoretski sastanci se održavaju redovito a ukoliko dozvoljavaju prilike iskorištava se i slobodno vrijeme. Na teoretskim sastancima se proučavaju »Nacionalno pitanje«, »Položaj nove Jugoslavije« i djelomično se proučilo »O Partiji« (iz »Osnova lenjinizma«). Ovaj materijal je proučavan s tim što se ponavljalo dosadašnji obrađeni materijal »O masovnom partijskom radu« i »Ekonomski razvitak društva.« Radi bolje korisnosti proučavaju materijala i specijalnih uslova materijal se obrađuje na slijedeći način, s tim što se na sastanku odredi 1 drugi član partije koji je zadužen da na idućem sastanku održi referat po određenom pasusu na tom sastanku, pored ovoga i ostali članovi partije, svaki posebice, obrađuju posebnu temu koja će se referirati na idućem sastanku.

Ovakva primjena u radu najbolje je koristila do sada svakom članu partije posebice i partiji kao cjelini, sa ovakvom raspodjelom obavezuje se svakog člana da pobudi interesovanje kod sebe za nauku s tim da bi mogao na idućem sastanku življe u estovati o raširenju pojedinih pojmova i osvajanju obrađivane teme. Sa ovakvim načinom rada postignuti su vidni rezultati koji se odražavaju na tumačenje svakog partijca posebice o proučavanju materijala kao i ličnom držanju kod članova partije, to jest u partiji u kontaktu sa borcima i građanstvom. Najbolje savladali »Položaj nove Jugoslavije« i »O masovnom par-

tijskom radu«. Predava ki na in je mnogo koristio baš iz razloga što su predava i upotrebljavali im manje internacionalnih rije i i tuma ili pu kim na inom.

Rad sa kandidatima se poja ao od zadnjeg izveštaja pa do danas tako da se pripremaju pred-dispozicije za primanje drugova koji su kandidirani u partijsku organizaciju. Ovaj uspjeh je postao ve i jer se vodi kontrola o radu i životu svakog pojedinca od strane lanova koji su za to zaduženi a koji podnose ra una pred partijom o odgojnom djelovanju njega kao partijca na kandidata koji mu je povjeren. Sa ovakvim intenzivnim odgaja kim djelovanjem postiglo se da ni jedna greška kod druga kandidata ne ostane nezapažena a kad se dogodi neki istup na njega se reaguje i nastoji da se u onakoj formi ne pojavi. Sa ovakvim individualnim radom pruža se direktna pomo svakom drugu za ideološko vaspitanje, rezultati su vidni a to najbolje govori da smo za protekli period iz kandidata u partiju dali 14 drugova. Bilo je raznih grešaka po vaspitanju kandidata, u pojedinim momentima partijci pojedina no nisu se dovoljno založili da vaspitaju druga za koga su odgovorni, no u više mahova bili su aljkavi, zaboravni i nisu polagali ovakvom radu važnost, kod drugih dešavali su se propusti ovakve prirode što je sa kandidatima održavalo radne sastanke na kojima su davali izveštaje za protekli period od zadnjeg sastanka pa do redovnog sastanka koji se održava. (Slu aj u partijskoj organizaciji u V bataljonu). Obilaskom jedinica, do im je uo en ovakav nepravilan rad, data su uputstva na koji na in treba odgajati drugove koji su kandidirani.

Pomo Skojevskoj organizaciji i omladini:

Pomo partije Skojevskoj organizaciji obrazuje se na ovaj na in što mnogo intenzivnije lanovi partije rade u Skoju, to jest budu prisutni pri održavanju radnih sastanaka i pomažu ih pri riješavanju pojedinih problema davaju i sugestije na koji na in treba ih rešavati, analiziraju i itav rad Skojevskog aktiva u vaspitanju omladine koja još ne pripada Skojevskoj organizaciji kao i samih skojevskih aktivista. Skojevska organizacija kao cjelina agresivno se podiže i vaspitava, no ima kod pojedinih rukovodioca u bataljonu propusta kao i kod itave organizacije, to proisti e iz toga što su se pojedini rukovodioci bataljona pobirokratizirali ili su postali inovnici davaju i nare enja iz kancelarije (primjer II bataljona, III bataljona). Na ovakvu aljkavost im se skrenula pažnja, tako ih se isto sugeriralo da treba sprovesti ja u kontrolu na samog sebe i tražiti od svakog skojevskog aktiviste ta nost sprovo enja direktiva kao i rezultate postignutog rada za protekli period. Ostali rukovodioci Skoja u bataljonu su prosje ni, od njih najviše odska u rukovodioc Skoja I bata-

Iljona Eterovi Sre ko, požrtvovan je, bistar, dobro sprovodi direktive u život, prili no na itan, ima uslova za razvijanje. Brigadni rukovodioc Skoja je mlad, poletan, požrtvovan, bistar, dobro postavlja stvari, nedovoljno na itan, ima uslova za dalje razvijanje, u više mahova ispadne djetinjast i nedovoljno je reprezentivan kao predstavnik Skoja u brigadi, treba mu rutine po organizacionom pitanju i teoretskog znanja, ima izgleda da e mo i odgovoriti svojoj dužnosti. Brigadni komitet kao cjelina za sada ne odgovara.

Pored ovakve pomo i partijske organizacije kroz Skoj i individualnim razgovorom i odgojom odrazuje se na ovaj na in, što lanovi partije prisustvuju na omladinskim konferencijama, referatima politiki m ili kulturnim davaju i primjedbe i obrazloženja, pomažu i se sa ste enim iskustvom i znanjem koga posjeduje.

Omasovljavanje Partije:

U budu im danima našeg vaspitnog djelovanja postoji još viša mogućnost omasovljenja partijske organizacije, kadrovska politika do sada nije se vodila najpravilnije jer su sjajni ljudi omladinci ostajali nezapaženi i nije im se polagalo dovoljno pažnje na vlastitom uzdizanju i vaspitavanju istih, ove greške su uvidene i na njih ukazano i od kakve su štetnosti, također je i ukazano ko najviše odgovornost snosi u organizaciji, te je odgovorna partija kao cjelina, svaki pojedinac a posebice za ovakav propust snosi odgovornost najviše kadrovik. Od zadnjeg izveštaja do ovog razdoblja vremena koje je bilo na raspolaganju u ve ini slu ajeva kod itave part. organizacije u brigadi pravilno se iskoristilo u vaspitavanju i obuci lanova, tako da su postignuti vidni rezultati bilo to po disciplini, po partijnosti, sprovo enju partijskih direktiva, zalaganju i osvajanju nauke, tako da je part. organizacija vidno napredovala i udarila temelje za budu e agresivno podizanje, za sada nije bilo onakvih kardinalnih propusta kao što su bili ranije, tako da je i ugled part. organizacije u samoj jedinici a tako i vani u gra anstvu se izdigao na viši nivo. Budnost lanova partije još uvijek izostaje iza drugih vrlina partijca, to proisti e iz toga jer našim lanovima manjka mnogo znanja da bi se budnost partijska pove ala i dostigla svoju razinu, no i ovaj sektor je u porastu i pomalo napreduje ali za sada ne može zadovoljiti.

Partijnost:

Kod svih lanova partije nije dorasla ni izdaleka svoju razinu, doga aju se razni propusti, nepriznavanje svojih grešaka na partijskim sastancima, uljepšavanje, nepriznavanje pred partijskom organizacijom iji je on lan, ovo dolazi najviše kod vojnih ru-

kovodioca članova partijske organizacije koji kroz svoj rukovode i položaj gledaju na partiju smatraju i da je partija podređena njihovom komandovanju i da oni nemaju ništa zajedničkog sa partijom ...³

0 kadru:

Partijsko rukovodstvo u brigadi kao cjelina za sada ne zadovoljava. Od svih sekretara part. organizacije po bataljonima najbolje odgovara Primi Pero, po svojoj teoretskoj, op ekulturnoj i organizacionoj sposobnosti, dosadašnje greške koje su navedene u prošlom izvještaju kod istog nisu se pojavljivale i ima izgleda da bi se mogo osloboditi od svojih dosadašnjih sklonosti, sa ovakvim upornim radom, zalaganjem i teoretskom sposobnošću u može odgovoriti pozivu sekretara partorganizacije u bataljonu.

Ivica Knežević, sekretar partijske organizacije u I bataljonu, uporan u radu, preduzimljiv, ima volju za rad, osjeća se odgovoran pred partijskom organizacijom, dobivene partijske direktive nastoji da ih što bolje sprovede u život bez ikakvih grešaka i na vrijeme, karaktera je vrstog, do skrajnosti je odan radničkoj klasi i partiji, nedostaje mu organizacionih sposobnosti, iskustva u radu, nema dovoljno snalažljivosti i nedostaje mu samoinicijative ali ima uslova da postane dobar sekretar part. organizacije.

Stanojević Ante i Luka Kristić, sekretari u IV i II bataljonu su: uporni u radu, preduzimljivi, imaju dovoljan osjećaj odgovornosti pred partijom, kritiku primaju i samokritični su, dobrog su karaktera, odani su radni kom pokretu i partiji, dobivene partijske direktive trude se da im bolje sprovedu u život, da svojim radom nadoknade svoju teoretsko znanje i partijsko iskustvo, organizacione sposobnosti im nedostaje, fali im oštrine, sporije se razvijaju te im je teško moći odgovoriti na dužnosti sekretara part. organizacije u bataljonu. Merić Ivica, sekretar part. organizacije u V bataljonu, uporan, zalaže se u radu i nastoji da dobivene direktive sprovede im bolje u život, nije vrstog karaktera jer u više mahova zna stvari prikazati drukčije i prikrivati glavnog krivca kada je u pitanju on, nedovoljno sređen, sve brže radi od svog partijskog sektora, kritiku prima, nije dovoljno samokritičan, ljubi partiju i odan je pokretu, nema naročito uslova za razvijanje, organizacione sposobnosti mu nedostaje, za sada se ne snalazi na svojoj dužnosti a niti ima izgleda da bi mogao zadovoljiti.

Svi sekretari eliskih biroa u brigadi ne mogu zadovoljiti na svojoj dužnostima, 13 sekretara part. organizacije u četiri ima

³ Izostavljeni deo teksta, odnosi se na ocene pojedinih članova KPJ.

uslova da se može i zadovoljiti, dok 4 bi mogli a 4 ne može i zadovoljiti na svojim dužnostima, disciplina, odanost partiji, zalaganje u sprovođenju direktiva kao i ljubav prema partiji kod većine je na zavidnoj visini, dok kod manjeg broja nedostaje, fali im organizacionih sposobnosti, budnosti, teoretske podkovanosti kao i opšte naobrazbe, volja za učenje je na priličnoj visini kod svih i prilično savlađuju materijal, u ovome se isti u mladi ljudi, dok ima izvjestan broj starijih koji se sporije uzdižu i ne mogu i zadovoljiti. Ovakvo stanje je i kod proelznika elijskih odeljenja. Za izmjenu bataljonskih sekretara partije moguće se pokriti sa vlastitim snagama, dok kod sekretara elijskih bi teže riješiti taj problem. Drugovi Brkanovi Ante, Boškovi Nino, Bašić Mate i Ive Frane nalaze se na srednjem partijskom kursu pri Oblasnom komitetu KP za Dalmaciju.

Kulturni rad:

Organizaciona struktura kulturnih odbora u bataljonima i u četama postoji, kod nekih su već postignuti značajniji uspjesi, dok kod drugih su manji. Zidne novine, bataljonski listovi, rad na uklanjanju nepismenosti i kulturna predavanja održavaju se po svim bataljonima, u V bataljonu osnovan je Nogometni tim i postoje čitaonice po četama a negde i u vodovima. U čitavoj brigadi kulturni rad je u progresivnom usponu, od svih bataljona najviši rezultati su postignuti u V bataljonu.

Uzajamno podpomaganje part. organiz. u vojsci i na terenu

U zadnjem razdoblju osjetila se prisnija suradnja između part. organizacije u vojsci i part. organizacije na terenu, tako da se riješavaju sa uzajamnim snagama part. organizacija iz vojske i sa terena pri rješavanju problema u organizaciji kao i suglasivanje po izvjesnim pitanjima na terenu. To se može viditi iz toga što na sastancima bataljonskog biroa u I bataljonu i u IV bio je prisutan jedan član Okružnog komiteta Partije, a na sastanku bataljonskog biroa V bataljona bio je prisutan jedan član Okružnog komiteta za Dubrovnik i Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju. Još nije dovoljno postignuta suradnja part. organiz. u tome jer sekretari part. organizacija u četama ni bataljona ni brigade nisu bili ni na jednom sastanku part. organizacije na terenu.

Politička situacija:

Na čitavom terenu Dalmacije gdje djeluje partijska organizacija ove brigade, uzevši u obzir stvari, stanje u glavnom zadovoljava, kod pojedinih bataljona političko stanje na terenu je bolje i narod je većinom vezan za naš pokret i odan je istome, npr. ovakvo stanje je na terenu part. organizacije I i djelimično III

bataljona, ovde se ne osje a kod naroda tu i politi ki utjecaj i orijentiranost bilo to sa strane reakcionarnog vodstva HSS-a ili pak bivših nacionalnih Jugoslovenskih partija kroz koje bi se širila propaganda i utjecaj etnika, Kralja i reakcionara okupljenih oko njega. Izuzetak prave pojedinci koji su radi svojih interesa vezani za ovu reakciju.

Na terenu Dubrovnika, gdje djeluje part. organizacija V bataljona, od zadnjeg izvještaja pa do danas stanje se nešto izmjenilo, narod se po malo osloba a zastrašenosti i prisnije se povezuje sa vojskom i pokretom tako da utjecaj reakcije na tom terenu po ima pomalo da blijedi, o tome najbolje govore letci koji su ba eni 2 i 3 — II uo i proslave u Dubrovniku pozivaju i stanovništvo da ne u estvuje na toj proslavi koju prire uju komunisti, ve da žale žrtve koje su nevine streljane od krvnika partizana. Ovi letci su kod ve ine stanovništva ostali nevaženi i bez uspjeha jer narod nije ostao kod ku a opozivaju i se na letke, ve je naprotiv izašao u mnogo ja em broju, od nekoliko hiljada, no što je to bio slu aj ranije i sa našom vojskom i vlastima slavio praznik. Još se osje a utjecaj od pojedinih pripadnika ustaške politike, reakcionarne politike HSS-a i etnika, a to se najbolje odrazuje što je prili an broj gra ana pasivan a i manji dio reakcionaran prema pokretu NOP-a.

Na sektoru Imotskog, kao što smo ve naveli u poslednjem izvještaju, osje a se utjecaj ustaških bandita povezanih sa reakcijom HSS-a za koje je djelimi no stanovništvo iz ovoga kraja krvno vezano, za njihovo ja e održavanje i prosperitet najviši im je oslonac Široki Brijeg i Mostar, odakle dobivaju direktive. Na sektoru Knin — Vrlika osje a se etni ki utjecaj, a ja i etni ki utjecaj osje a se oko Vrlike, Kosova polja, Pa ena jer stanovništvo iz ovoga kraja krvno je vezano sa tim bandama te ih i pomaže u tom pravcu.

Na sektoru Obrovac, Kistanje stanje od zadnjeg izvještaja pa do danas malo se je izmjenilo, kod stanovništva pomenutog kraja utjecaj na narod i povezanost istog sa politikom etnika najviše se osje a na padinama Velebita, po selima koja su vezana sa pomenutim masivom.

Na ovim svim sektorima kao i na otocima osje a se da struji religiozno-politi ki utjecaj sa strane klera.

Partijska organizacija uzevši na razmatranje politi ku situaciju diljem itave Dalmacije dala je direktivu svim part. organizacijama da budno prate razvoj ovakvog politikog djelovanja te da sa konkretnim injenicama pobijaju politikog neprijatelja, isto tako su joj ukazane i greške koje su lanovi partije pravili, npr. u Dubrovniku javno napadanje žena radi šminke i nepravilnog postupka u odnosu na privatnu svojinu, s tim da lanovi

partije i partija kao cjelina promjene svoj nepravilni stav i prilagode svoje djelovanje specifičnim okolnostima pojedinog kraja a tako i držanje svakog člana posebice da bude korektno.

Problemi:

Pred partijsku organizaciju u brigadi postavlja se kao najpriorniji zadatak da se osamostale partijski rukovodioci za pravilno vaspitavanje članova partije.

Uzeti isto u partijske organizacije od nepočetnih elemenata za partiju i stranih partijskoj ideologiji, i istiti partijsku organizaciju od štetnih elemenata.

Pojačati intenzivnost na proučavanju partijske literature i na opštoj kulturnoj naobrazbi.

Sprovesti višu kontrolu kod partije i svakog člana posebice u svakodnevnom životu i radu.

Sekretar Part. organizacije
V Hrv. brig. narodne odbrane:
Jovanović Blažo

Politička situacija:

Na čitavom terenu Balmacije gde djeluje partijska organizacija ove brigade uzevši općenito stvari, stanje u glavnom zadovoljava, kod pojedinih bataljona političko stanje na terenu je bolje i narod je uspješno vezan za naš pokret i odan je istome, npr: ovakvo stanje je na terenu part.organizacije I i djelomično III bataljona, ovde se ne osjeća kod naroda tuđi politički utjecaj i orijentiranost bilo to sa strane reakcionarnog vodstva HSS-a ili pak bivših nacionalnih Jugoslovenskih partija kroz koje bi se širila propaganda i utjecaj četnika Kralja i reakcionara okupljenih oko njega. Izuzetak prave pojedinci koji su radi svojih interesa vezani za ovu reakciju.

Na terenu Dubrovnika gde djeluje part.organizacija V bataljona od zadnjeg izveštaja pa do danas stanje se nešto izmjenilo, narod se po malo ocalobajša zastrašenosti i prijanje se povezuje sa vojakom i pokretom tako da utjecaj reakcije na tom terenu počima pomalo da blijedi, o tome najbolje govore letci koji su bačeni 2 i 3 - II u oči proslave u Dubrovniku pozivajući stanovništvo da ne učestvuje na toj proslavi koju priređuju komunisti, već da žale žrtve koje su nevine streljane od krvnika partizana. Ovi letci su kod većine stanovništva ostali neuvaženi i bez uspjeha jer narod nije ostao kod kuća opozivajući se na letke, već je naprotiv izašao u znatno većem broju od nekoliko hiljada ne što je to bio slučaj ranije i sa našom vojskom i vlastima slavio praznik. Još se osjeća utjecaj od pojedinih pripadnika ustaške politike, reakcionarne politika HSS-a i četnika, a to se najbolje odražuje što je priličan broj građana pasivan a i manji dio reakcionaran prema pokretu NOP-a.

Na sektoru Imoškog kao što smo već naveli u poslednjem izveštaju osjeća se utjecaj Ustaških bandita povezanih sa reakcijom HSS-a sa koje je djelomično stanovništvo iz ovoga kraja krvno vezano, za njihovo jače održavanje i prosperitet najviše im je oslonac široki Brilj i Mostar odakle dobivaju direktive.

Na sektoru Knin - Vrlika osjeća se četnički utjecaj, a jači četnički utjecaj osjeća se oko Vrlike, Kosova polja, padjuna jer stanovništvo iz ovoga kraja krvno je vezano sa tim bandama te ih i pomaže u tom pravcu.

Na sektoru Obrovac, Kistanje stanje od zadnjeg izveštaja pa do danas malo se je izmjenilo, kod stanovništva pomenutog kraja utjecaj na na red i povezanost istog sa politikom četnika najviše se osjeća na pa-
djinama vezanosti po selima koja su vezana sa pomenutim masivom.

Na ovim svim sektorima kao i na Otocima osjeća se da struji Veliki jezero politička utjecaj sa strane Klera.

Partijska organizacija uzevši na razmatranje političku situaciju diljem čitave Balmacije dala je direktivu svim part.organizacijama da budno prate razvoj ovakvog političkog djelovanja te da sa konkretnim činjenicama pobijaju političkog neprijatelja, isto tako su joj ukazane i greške koje su članovi partije pravili npr: u Dubrovniku javno napadanje žena radi šminke i nepravilnog postupka u grizanju odnosu na privatnu svojinu, s tim da članovi partije i partija kao ojelina promijeni svoj nepravilni stav i prilagodi svoje djelovanje specifičnim okolnostima pojedinog kraja a tako i držanje svakog člana posebično da bude korektno.

Problemi:

Prvi problem koji se postavlja u brigadi postavlja se kao najprimarniji zadatak da se osamostale partijski rukovodioci za pravilno vaspitavanje članova partije.

Čuvati čistoću partijske organizacije od nepoćudnih elemenata za partiju i stranih partijskih ideologija, i čistiti partijsku organizaciju od štetnih elemenata.

Pojačati intencivnost na proučavanju partijske literature i na opšteg kulturnoj naobrazbi.

Sprovediti višu kontrolu kod partije i svakog člana posebno u svakom dnevnom životu i radu.

Partijska organizacija
V. bataljona

BR. 110

izveštaj politi kog komesara 3. istarske brigade od 7. februara 1945. politi kom komesaru 43. no divizije o proslavi godišnjice formiranja 11. korpusa novj¹

**POLITKOMESAR III. BRIGADE
43. DIVIZIJE NOVJ
7. ii. 1945.**

10. II. 945²
Sko ili Josip

politkomesaru 43. divizije novj

Dana 2. II. o.g. održali smo proslavu godišnjice XI. Korpusa NOVJ¹ održavši miting sa Titavom Brigadom. Na istom smo mitingu po drugu pom. komesara⁴ prikazali historijat borbe našeg XI. Korpusa kao i njegovu značajnu ulogu u Narodno-oslobodilačkoj vojsci. Prikazali smo divne borbe 35. i 13. Divizije, koje su kao znak priznanja po GS i VŠ dobile naziv udarne, kako i mi moramo dati sve od sebe da [bi] istu vlast uživala i naša Divizija.

Drug komandant⁵ govorio je kakvi moramo biti, što moramo kroz ovo takmičenje postići i na opšte vojni kom polju. Borbu i rad potcrtao kao najglavniji nosilac vrstine naših jedinica. Borci su sa najvećim oduševljenjem slušali i dali obećanja. Zatim sam ja govorio borcima i narodu koji je bio prisutan o bratstvu i jedinstvu naroda Jugoslavije i pothvatima reakcije od početka pa do danas, jedinstvo i bratstvo potcrtao kao naš najveći uspeh bez kojega zapravo ne bi mogli postići i ono što smo postigli. Kralja Petra raskrinkavali smo zajedno sa svom reakcijom, tumače i njihova protunarodna djela. Borci su kao jedan narod vrlo energično udarali protiv kralja i reakcije i povocima odavali spremnost na sve žrtve u cilju ostvarivanja naših ideala. Bile su ubacivane parole Titu, Nacionalnom komitetu, Federativnoj Jugoslaviji, AVNOJ-u, NOV, a osuđivalo se kralja Petra i reakciju. Zatim još jednom upozorili smo naše borce na takmi-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 11—1/12, k. 1324 A.

² Verovatno datum kada je politički komesar 43. divizije primio ovaj izveštaj.

» Formiran je odlukom Vrhovnog štaba NOV i POJ od 1. januara 1944. U njegov sastav su ušli 13. i 35. NO divizija i jedinice Operativnog štaba za Istru. Njegovo operativno područje je zahvatalo: Liku, Gorski kotar, Hrvatsko primorje i Istru (vidi tom II, Bilten 34—36, str. 376).

* Jardas Dušan.

⁵ Nikola Soko.

enje⁶ i prikazali važnost takmičenja, nakon čega su uz pjesmu i tvrdila obe anje da će dati sve od sebe ispaliti dve bacačke mine. Napokon bila je smotra čitave Brigade i na licu mjesta kontrolisani rezultati rada. I to na slijedeći i na in:

Najprije je iz svakog bataljona izašla po jedna desetina sa desetarom koji je izvodio pješadijski egzercir, u kojemu je pobijedio II. bataljon. Poslije toga bilo je rastavljanje i sastavljanje pušaka i mitraljeza te je u ovome I. bataljon pobijedio za 8 sekunda a mitraljeza za 15 sekunda. Zatim se ispitivalo iz raznih točaka političkog programa. Na ovaj način sistematski smo natjecali borce na takmičenju. Groznica takmičenja zahvatila je većinu boraca te su na licu mjesta bataljon pred bataljonom govorili kako moraju svi naučiti da bi na drugom mitingu bili bolji. Na ovaj način i prije toga davali smo povoda borcima za takmičenje. Naposljetku izašli su svi oni koji nisu imali ispravne titovke, kod boraca se osjećalo kako jedan drugome govore: »Zašto nisi sašio titovku, sad nam kvariš takmičenje.« Pošto smo već više puta izdali naredbe o šivenju činova, htjeli smo da ovom prilikom vidimo koji je to najsavjesnije izvršio. U tom pogledu najispravniji je bio naš I. bataljon, dok je treći bataljon bio najzadnji. Prištapske jedinice također su pokazale svoje rezultate točkom i istovare i teško oružje, rastavljaju i gađaju u dejstvo za sekunda 30. Četa za vezu odgovarala je na stručno postavljena pitanja. Konstatovali smo da smo na ovaj način uspjeli stvarno zainteresovati borce za takmičenje na svim poljima ali primjećeno je i to da bi groznica mogla preći u skrajnost i razbiti negodovanje jednog bataljona napram drugom, pa smo prema tome i dali potrebne savjete. Potanke rezultate poslat ćemo Ti u posebnom spisku po svim poljima.

Nadam se da ćemo ovakvim sistematskim načinom uspiriti takmičenje u našoj Brigadi te da ćemo u potpunosti završiti sve zadatke koje se pred nas postavljaju u cilju da se parola koju smo pred sebe postavili, tj. da »zastava mora biti naša« ostvari u djelo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
J.⁷ Deželjin

⁶ Odnosi se na dvomesečno međukorpusno takmičenje (vidi dok. br. 43 i 67).

⁷ Joško

BR. 11i

**IZVESTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA 40. NOU
DIVIZIJE CENTRALNOM KOMITETU KPH O STANJU I
RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U DIVIZIJI U JANU-
ARU 1945. GODINE¹**

**DIVIZIJSKI KOMITET
XL. UDARNE DIVIZIJE**

17/IV 945²

Predmet: Redovni mjese ni
izvještaji.³

CENTRALNOM KOMITETU KPH

Dragi drugovi!

U toku mjeseca januara djelovala je naša Divizija na sektoru Virovitica — Grubišno Polje, gdje je zajedno sa jedinicama Crvene armije i ostalim jedinicama naše III. Armije branila mostobran na desnoj obali Drave, koga je neprijatelj nastojao, naročito prvih 20 dana, da zauzme, ma i pod cijenu najvećih žrtava.⁴ Nakon nekoliko većih i vrlo žestokih neprijateljskih napada, koji su neuspjeli, inicijativa je pretežno u našim rukama. Ali niti mi nismo uspjeli da u to vrijeme, osim sa uvanog mostobrana i prilikom velikih gubitaka nanešenih neprijatelju, postignemo neki značajniji i već i vojnički uspjeh, koji bi nam donio znatnijih materijalnih koristi. Većine borbe bile su vrlo intenzivne i redovito sa velikim gubicima.

Ove borbe predstavljaju za naše jedinice kao cjelinu prilikom velikih zadataka, jer moramo savladati osnovne probleme frontalnih borbi, koje se sada pred nas nameću. Naši borci nisu u dovoljnoj mjeri vojnički izvježbani, i ne znaju kako treba da se tuku, ne koriste u dovoljnoj mjeri ukopavanje i svoje naoružanje, koje "je" esto puta i jače nego neprijateljsko. *Naš komandni kadar u prilikom mjeri zadržava još uvijek niz stvari svojstvenih za partizansko ratovanje i teško uspijeva da ih odbaci. Prije svega nije dovoljna vojnička odgovornost za izvršenje zadataka, zatim opreznost, koja je sada neophodno potrebna.*

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 49/22—26.

² Verovatno se odnosi na datum završetka dokumenta u CK KPH.

³ Izveštaj je bez datuma, ali iz sadržaja se može zaključiti da je pisan po etkom februara.

⁴ O borbama na sektoru Virovitica — Grubišno Polje u januaru 1945. vidi dok. br. 48, objašnjenje 3 i dok. br. 107, objašnjenje 2.

Mi upravo svakodnevno dobivamo u jedinice mase novih boraca, ali ne domobrana kao ranije, koji su bili gotovo izvježbani vojnici, nego su to pretežno ljudi iz pozadine od kojih većina uopće nije služila vojsku ili ako jest to je bilo već odavno i pod mirnodobskim uslovima. Imade veliki broj ljudi u godinama, prilično nezainteresovanih za sve, pa radi toga je potrebno uložiti mnogo truda da od njih uinimo dobre vojnike, koji će prestat i da misle jedino na kuću. *I komandni kadar je vrlo mlad, jer skoro u svakoj borbi veliki dio vojno-političkih rukovodioca izbacuje se iz stroja, pa se redovito moramo popunjavati sa mladima i sa starješinama i borcima. Po našem mišljenju razlog tako velikim gubitcima komandnog kadra je taj što vojno-politički rukovodioci za vrijeme operacija zalažu se do maksimuma za izvršenje zadataka i tu prednjače svojom ličnom hrabrošću, a u vrijeme odmora ili izmeđ u dve borbe ne rade dovoljno na izgradnji i u vršenju jedinica.*

Vojnici koji zadatci postavljeni pred našu Diviziju u najviše služe ajevci su izvršavani. Borbenost jedinice kao cjeline dobra. Moral boraca i pored gubitaka i pored hladnoće i dugog držanja položaja nije opao, nego je zadovoljavajuć i. Imade, naročito kod novomobilisanih, služe ajevci nedovoljne discipline, gunjanja, neizvršavanja naredjenja, ali ti služe ajevci nisu tako loši, već se stvarno ti u pojedinaca. Jedinice su u borbi prilično uporne, ali prodornost nije na visini, i to se naročito odražava u vrijeme naših napada. Često naši rukovodioci i suviše kruto shvaćaju novi način ratovanja, ne traže mogućnost za samoinicijativno djelovanje u okviru postavljenih zadataka i radi toga mnogi naši uspješnici ili mogući nastaju nedovoljno iskorišćeni.

Od posljednjeg izvještaja⁵ pa do danas naša partijska organizacija u Diviziji imala je niz promjena, neke u vezi sa gubitcima koje smo pretrpjeli, a neke radi nove organizacije samog Divizijskog komiteta, koja se provela prema direktivnom pismu CK KPJ.^c Nakon odlaska iz Divizije druga Todor Milojević, dotadašnjeg sekretara Divizijskog komiteta, dužnost sekretara Div. koma primio je drug Ernest Rački »Dabo«, sekretar partijske organizacije u XVIII. ud. brigadi, a dužnost sekretara Omladinske ud. brigade (gdje je bio drug Todor) primio je drug Joco Mandić, ranije politkomesar bataljona u istoj brigadi. Ali već nakon 15 dana, sredinom mjeseca januara poginuo je drug Dabo u Grubišnom Polju, kada je njegova brigada djelovala na tome terenu. Smatramo da je potrebno opširnije iznijeti njegovu

⁵ Odnosi se na izvještaj od 1. januara, 1945 (vidi Arhiv IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, snimak u Arhivu VII, film 48/784—786).

^c i ' Vidi Arhiv IRP Jugoslavije, reg. br. 15, fond CK KPJ.

smrt. On je naišao na erkesku⁷ zasjedu, vra aju i se iz jednog bataljona u štab brigade. Putem je bio obavješten da su se naše jedinice morale povući i na ranije položaje radi premo i neprijatelja, ali on u to nije povjerovao, već je naredio kuririma da krenu jednim putem, a on sam je krenuo drugim i tako stradao. Banda ga je mrtvoga odvušla sa sobom, hvaleći se pri tome kako je ubila »komesara XVIII. brigade«. Kod sebe u svojoj torbici imao je osim partijskog materijala i lišnih zapisa i jedan dio arhive Divizijskog komiteta, među kojima neke zapisnike sa sastanaka, izvještaje i direktivna pisma CK KPJ, Vaša i Oblasnog komiteta za Slavoniju,⁸ dobivena u zadnje vrijeme. Ne možemo vam to no navesti koje su to bile direktive, jer neke od njih još nisu bile niti umnožene, a imao ih je on sam.

U isto vrijeme, također prema direktivi CK,⁹ rasformiran je i naš Polit, odjel. Trojica drugova iz Polit, odjela postali su članovi novoformiranog Divizijskog komiteta, dok su dvojica i to: drug Zdravko Kolar i Vladimir Milanović postavljeni na dužnosti u novoformirane propagandne odsjeke. Kolar je postavljen za načelnika Propagandnog odjeljenja štaba VI. ud. korpusa a Milanović za šefa Propagandnog odsjeka naše Divizije.

Konačno je naš Divizijski komitet reorganizovan i sastavljen ovako:

U sekretarijat su ušli Nenad Drakulić — Braco, ranije rukovodioc Polit, odjela, kao sekretar, drug Vanjka Vondra ek,¹⁰ polit, komesar Divizije, zadužen po vojno-političkom radu i Branko Fistrić, raniji član Polit, odjela, odgovoran za rad SKOJ-a. Ostali članovi su drugovi Joco Mandić, sekretar Omladinske ud. brigade, Miroslav Mušicki, ranije član Polit, odjela, sada sekretar XVIII. ud. brigade, Franjo Fabijan, sekretar Virovitičke brigade, i Vojo Milić, koji treba da bude sekretar part. komiteta pri štabu Divizije, koji će moći ovih dana formirati. Osim dvojice, Divizijski komitet je sastavljen od novih članova, tako da će i on sam trebati izvjesno vrijeme dok se snađe u rješavanju problema koji stoje pred našom part. organizacijom i dok postane stvarni rukovodioc u našoj Diviziji. O samim članovima poslati ćemo Vam njihove kadrovice, a u budućnosti ćemo Vas redovito izvještavati o našem djelovanju. Ovako sastavljen Divizijski komitet održao je svega jedan sastanak, na kome je proređeno direktivno pismo CK KPJ od 13. januara¹¹ o.g., zatim

⁷ Odnosi se na pripadnike jedinica nemačke 1. kozačke konjike divizije.

⁸ To jest: Centralnog komiteta KPH i Oblasnog komiteta KPH za Slavoniju.

¹⁰ Ivan Vondra ek Vanjka.

¹¹ Greška; pismo je od 14. januara (vidi obj. 5).

Vaše, koje se odnosi na voenje kadrovika,¹² i nakon izvještaja i pretresanja stanja u jedinicama postavljeni su zadatci, o kojima ćemo nešto kasnije više navesti.

I u part. jedinicama i u part. bataljonskim biroima bio je niz izmjena, radi gubitaka. Danas su u glavnom popunjeni svi bataljonski birovi, osim biroa I. bataljona XVIII. ud. brigade, koje manjkaju dva člana, sekretara i eta, koje ćemo u najskorije vrijeme nadomjestiti.

Brojno stanje i nacionalni i socijalni sastav članova Partije dostavljeno u prilogu ovog izvještaja.¹³ U mjesecu januaru o.g. imali smo 18 mrtvih i 40 ranjenih članova Partije, a u isto vrijeme primljeno je u Partiju 52 nova člana.

Obzirom na promjene u Div. komu i biroima, kao i na voenje borbe i zadatke, partijski rad nije bio pravilno organizovan, kako je to zamišljeno na prošlom sastanku. Radni sastanci održavali su se redovito, ali na njima nije se dovoljno provjeravalo i kontrolisalo rad pojedinaca članova elije, a u vrlo malom broju slučaja na tim radnim sastancima nisu postavljeni konkretni zadatci pa prema tome i nije se mogao postići i povećati kvalitet članova Partije i preko njih ostvariti stvarno rukovodstvo. U glavnom jedinice su registrirale na svojim sastancima pojedine vojno-političke probleme već nakon toga što ih je uoio komandni kadar i u svom rješavanju, ukoliko su to i radile, znatno su zaostajale za vojno-političkim rukovodiocima. Iz toga i proizilazi i niz ostalih organizacionih slabosti naših članova Partije, pa i bitave part. organizacije, a to su nedovoljna partijska odgovornost i nedovoljno zalaganje u svakodnevnom radu.

Sa kandidatima se po elo intenzivnije raditi, pozivaju i ih na elijske sastanke, ali je sam broj kandidata, prema broju članova Partije, nesrazmerno malen i nezadovoljavajući. Morati ćemo u tom pravcu da uložimo mnogo više rada nego što se je to do sada činilo. Tako er i samom SKOJ-u nije part. organizacija posvećivala dovoljno pažnje, a niti pružala dovoljno pomoć, što naročito vrijedi za part. jedinice eta i part. bat. biroa. Sam SKOJ dobro radi i često puta SKOJ-ovci su u rješavanju problema čete mnogo aktivniji i odlučniji nego li pojedine part. organizacije. SKOJ-ovci smo naročito mobilizirali na pitanju vojničkog izvršavanja zadataka i u kulturno-prosvjetnom radu. Još uvijek imade prilično veliki broj omladinaca koji nisu organizaciono obuhvaćeni u SKOJ-u, iako po svojoj borbenosti i disciplini, pa i odanosti dorasli su da budu primljeni u SKOJ. I pored svih poteškoća a SKOJ-ovske organizacije su uspjele da prorade bro-

¹² Redakcija nije pronašla to pismo CK KPH. Međutim, postoji pismo CK KPJ iz 1944. kojim se traži popunjavanje upitnika za sve kadrove (vidi Arhiv VII, reg. br. 14—4, k. 1978).

¹³ Redakcija nije pronašla taj pregled.

sure od Kalinjina »0 omladini« i »Kakav treba da bude komso-
molac«. Tako er je SKOJ održao nekoliko konferencija vaspit-
nog karaktera, na kojima su prisustvovali svi lanovi SKOJ-a u
jednoj brigadi, i gdje smo i mi sudjelovali i pomogli im u savla-
ivanju materijala i postavili pred njih zadatke, nakon razma-
tranja vojno-politi ke situacije u zemlji i inostranstvu, i vlasti-
tim jedinicama.

Teoretski sastanci nisu se održavali u velikoj ve ini part.
jedinica eta a tako er i biroa. Niti sam Div. kom. nije tu nešto
više u inio. Uz ostale razloge, koje smo ranije naveli, smatramo
da je tu razlog taj što naše jedinice nemaju niti materijala, a
niti mogu nosti da prora uju pojedine teme onako kako smo
ranije zamislili. To je pokazala praksa, jer u rovovima nije se
tako reku ništa u inilo za isto partijsku izgradnju. Mi smo
na zadnjem sastanku odlu ili da teoretski rad postavimo tako
što e niz lanova Div. Koma i polit, komesara brigada pripre-
miti po jednom odre enom pitanju referat i onda ga držati pred
svim lanovima part., SKOJ-a i kandidatima u jednoj brigadi,
kada ona bude na odmoru ili rezrevi. Vjerujemo da e ti referati
i pravilno organizovana diskusija donijeti mnogo u savla ivanju
barem najosnovnijih pitanja marksizma-lenjinizma. Kao prve
teme uzeli smo O nacionalnom i selja kom pitanju, O kadrovima,
Fašizam, O *dijalekti kom materijalizmu* (iz IV. glave Istorije
SKP (b).

Pred našim jedinicama, pa prema tome i pred našom part.
organizacijom divizije stoje slijede i vojno-politi ki zadatci:

Vojni ki osposobiti jedinice, borce i komandni kadar da
mogu da savladaju u potpunosti novi na in ratovanja, a u vezi
s tim podi i vojni ku odgovornost i disciplinu u izvršavanju
zadataka do maksimuma. Uložiti sve da vojni ki obu imo novo-
mobilisane a pomo i komandnom kadru u njegovoj li noj teo-
retskoj izgradnji.

Politi ki rad postaviti na druge temelje. Prije svega pri i
novim metodama rada sa borcima zamjenivši etne i bataljonske
sastanke i konferencije sa individualnim radom i radom po gru-
pama, ali s tim da to ne spadne samo na najniže rukovodioce, ne-
go se tu založe i politiki komesari eta i bataljona, a u izvesnoj
mjeri i polit, komesari brigada. Do sada se je pred naše borce,
iako u nedovoljnoj mjeri, iznašala najnovija vojno-politi ka si-
tuacija, ali to nije dovoljno korišteno, da se baš na tome mobi-
liše jedinica za nove borbe. Nije se dovoljno sprova ala kampa-
nja po nekim politiki pitanjima, tako da ni rezultati nisu na
visini. Upoznavali smo borce sa napredovanjem Crvene armije u
Poljskoj, sa prilikama u Gr koj, sa izdajni kim djelovanjem re-
akcije i kralja Petra, ali to nije bilo dovoljno, tako da se esto
puta na part. sastancima uje takav prikaz situacije i doga aja,

kakav je bio unazad dva, tri, pa čak i više mjeseci. *Me u novomobilisanim imade niz ljudi čija je odanost NOB-i neprovjerena i nad kojima se vodi kontrola. Njihovo djelovanje je prilično prikriveno, jer su prilično uplašeni od OZN-e i vjeruju da je ona svagdje.* Bez obzira na to mi ne predpostavljamo da je njihov rad potpuno razbijen i da oni ne žele da bilo na ovaj ili onaj način nanesu zabunu u naše redove.

I kulturno-prosvjetni rad u meuvremenu razvijao se pod novim uslovima, tako da nije niti on dao dovoljno rezultata. U njemu se odražava jednostranost, jer ne obuhvaća sve sektore rada i ne obuhvaća u dovoljnoj mjeri sve borce. Izgleda da se tu naročito pazi kod nižih rukovodioca na broj sastanaka, predavanja ili pojedinih izdanja džepnih i zidnih novina, a vrlo malo se pazi na njihov sadržaj. To je pod uticajem takmičenja, koje je nepravilno shvaćeno, jer drugovi smatraju da je važno postići broj i da se po njemu daju konačne ocjene i njen položaj prema ostalima. To isto vrijedi i za sastanke po ostalim sektorima rada — vojno-političke. Nepismenosti se još uvijek ne posve uje dovoljno pažnje, a to isto vrijedi i za umjetničko-prosvjetni rad, jer je on obuhvatio svega nekolicinu boraca iz pojedinih bataljona ili djelova kod štabova brigada ili divizije.

Ovih dana pristupili smo organizaciji propagandnog ostsjeka kod štaba Divizije i štabova brigada. Izboru kadra posvetilo se je dosta pažnje, jer ćemo preko tih ostsjeka moći i aktivizirati i pojačati u znatnoj mjeri i politički i kulturno-prosvjetni rad a donekle i vojnički. Pred propagandne ostsjeke postavili smo niz konkretnih zadataka, i dali im materijalne mogućnosti da ih savladaju. Vjerujemo da ćemo sada moći i da podignemo kvalitetu i našeg divizijskog lista, koji je do sada bio nedovoljan.

Na terenu gdje djelujemo dajemo obično i priredbe, političkog ili prosvjetnog karaktera. Jedna od tih priredaba data u Virovitici bila je na visini, dok druge su imale niz manjkavosti, prouzrokovanih nedovoljnom pripremom i organizacijom, njihovim davanjem takovih komada koji su već odavno prestali da budu aktuelni, jer svojim sadržajem znatno zaostaju iza razvoja NOB-e a neki su čak i pogrešni, jer često puta izrugavaju i ismijavaju seljaka prikazujući ga kao glupana koji ništa ne zna. Mi smo naprosto zabranili da se ubuduće davaju takve stvari i sada kontroliramo svaku ma i najmanju stvar prije nego li se dade.

Ovih dana naredbom GŠH proglašena je naša Divizija »udarnom«.¹⁴ Pravilnim radom i popularizacijom te naredbe, što smo postavili pred sve naše part. organizacije i vojno-političke rukovodioce, moći ćemo da u znatnoj mjeri poboljšamo naš rad po svim sektorima i, što je najvažnije, da pojačamo je-

¹⁴ Divizija je proglašena udarnom 31. januara 1945 (vidi dok. br. 99).

dinicu i mobilisemo sve borce za izvršenje postavljenih nam zadataka.

Sa našim part. komitetima i organizacijama na terenu¹⁵ nismo imali nikakvog kontakta, što naročito važi za sela sjeverno i južno od Bilogore. To je radi toga što se je u tim selima gdje smo mi boravili redovito vodila borba, a u njima je bilo vrlo malo naroda i skoro niti jedan politički radnik. Ne samo sada nego i inače kontakt me u nama je vrlo slab i skoro nikakav. Mi esto puta i ne možemo pronaći pojedinog partijca na terenu, iako je on možda u selu, jer ga ne znamo, on se ne javlja, mada za nas sna u svi u selu. Narod u Podravini, sjeverno od Bilogore, Vukosavljevica, Turnašica, Bukovica¹⁸ i t.d. do ekivao nas je vrlo hladno, a negdje čak i neprijateljski. Neprijateljski uticaj je u tim selima prilično jak tako da se desi slučajeva da otvoreno nagovaraju naše borce, naročito mlade da bježe na stranu neprijatelja i esto puta u tome i uspjevaju. Bilo je oko desetaka slučajeva dezertiranja na stranu neprijatelja pod tim uticajem. Mi smo preko drugova iz OZN-e III. naše divizije nastojali da ubacimo neke naše povjerljive omladince i da pronađemo te neprijateljske agente. U tome smo imali i uspjeha. U selima južno od Bilogore, oko Grubišnog Polja, malograđanski slojevi, koji su nas ranije, prije nego smo mi došli u ta sela, u izvjesnoj mjeri pomagali i bili za nas, sada esto puta negoduju protiv nas. To je razumljivo jer su oni osmatrali da će našim dolaskom i dalje moći i nesmetano da trguju i švercuju ili čak šta više da će im to još više biti omogućeno. To u pojačanoj mjeri vrijedi i za razne inovne i druge, koji su sada lišeni materijalnih sredstava za život. Sjećaju i se mnogo na prošlost strahuju pri pomisli da će u budućnosti morati raditi, a osobito ih tišti to što su se morali odreći i niza svojih udobnosti u interesu NOB-e. Baš ti ljudi u tim mjestima sve više postaju nosioci otpora i neprijateljskog stava prema nama i sa njima ćemo imati vrlo mnogo posla. Možemo očekivati to da će oni osim do sada već poduzetih mjera pokušati da se još više organizuju i da nas na taj način dovedu u što teži materijalni položaj.

U direktnom pismu CK KPJ po novoj organizaciji partijskog rada kod štabova divizija, korpusa i t.d. stoji da treba da se organizuju partijski komiteti koji će rukovoditi partijskom organizacijom i njenim radom svih elija uključujući i tu i štabsku. *Molimo Vas da nam razjasnite, jer nam je nejasno da li to vrijedi i za Partijsku eliju štaba Divizije, jer je ona preko svoja dva člana (političar i pomoćnik) vezana za Divizijski komitet, ili treba da Partijska jedinica štaba Divizije bude organi-*

¹⁵ Riječi »na terenu« dopisane su mastilom, latinicom,
i« Verovatno se odnosi na s. Špišić -Bukovicu, blizu Pitomače.

*zaciono povezana za taj Partijski komitet pri štabu — da bi znali da tako organizujemo i rad a i sam Partijski komitet.*¹⁷

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za sekretarijat Divizijskog komiteta:
Nenad Drakuli

Prilog: Pregled brojnog stanja i nacionalno-soc. sastava Partijske organizacije za mjesec januar.¹⁸

BR. 112

IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 3. NO BRIGADE »MILAN ZECAR« OD 11. FEBRUARA 1945. POLITI KOM KOMESARU OPERATIVNOG ŠTABA NOV I PO ZA KOSOVO I METOHIJU O POLITI KOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU NA TERENU¹

POLITI KOM KOMESARU OPERATIVNOG ŠTABA NOV I PO ZA KOSMET

Priština

Izveštaj o radu i situaciji na terenu III Kosmetovske brigade za poslednjih deset dana.

U vezi nove situacije, a po nare enju Operativnog štaba za Kosmet, naš II bataljon uzeo je u eš a u likvidaciji bandita-balista u Drenici.² Bataljon je u estvovao .u nekoliko borbi i

¹⁷ Redakcija nije pronašla odgovor CK KPH na postavljeno pitanje. Me utim, u depeši politi kog komesara 6. udarnog korpusa od 26. januara 1945, upu enoj politi kom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske, govori se o formiranju partijskih komiteta koji e rukovoditi štapskom i svim ostalim elijama pri štabu. To potvr uje i odgovor CK KPH od 22. aprila 1945. Divizijskom komitetu 43. divizije NOVJ na isto pitanje (vidi, Arhiv VII, reg. br. 2—6, k. 119/2).

¹⁸ Redakcija nije pronašla taj pregled.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 9/9, k. 1412.

² U s. Gornjem Obrinju (kod Srstice) 7. februara 1945. razbijena je i, ve im delom, uništena grupa od oko 400 balista (vidi Arhiv VII, reg. br. 9—3, k. 1341, reg. br. 13—1, k. 1341, reg. br. 11—3/5, k. 1412).

imao je 2 mrtva i 10 ranjena, od kojih su 4 lako ranjena, dok su 6 teže.

Mrtvi su sahranjeni, a ranjeni upu eni u bolnicu. Kako vojni ki tako i politi ki rad u akciji tog bataljona vidio se prilikom izvo enja same akcije. Vojska je izvanredno istupila u borbi, kako pravoslavni tako i svi šiptarski borci. Dezertera nije bilo, kao ni takvih koji bi pravili istupe u momentu zauzimanja sela, kao na primer: plja ke, zlostavljanje onih koji nisu krivi, ubijanje takvih i t.d.

Stab ove brigade odluo je da pohvali ovaj bataljon, a naredbom svojom tražio da Stab II bataljona dostavi imena onih koji su se vojni ki i politi ki najbolje držali, kao i imena mrtvih i ranjenih, koji e biti predloženi za odgovaraju e odlikovanje.

U poslednje vrijeme politi ki rad u našoj brigadi dosta je sku en, jer se broj boraca popeo sa 1.600 na 2.900 boraca. Novo ljudstvo je 95% Siptara, koji su sada mobilisani. Formiran je i V bataljon, te u rukovodiocima oskudevamo, a naro ito u politi kim, jer su u poslednje vrijeme po potrebi službe premještene po drugim jedinicama, a neki upu eni na politi ki kurs, ali ipak ne treba shvatiti da je politi ki rad spao na minimum.

S obzirom na novodošlo ljudstvo nijesmo se mogli tako striktno pridržavati rasporeda rada, odnosno politi kih asova, kako sam dostavio prvijem izvještajem, jer ljudstvo nema osnovno politi ko znanje, pa sam se osvrnuo na osnovne teme, koje po mom mišljenju treba prethodno pre i, i to više na usmena predavanja, što ide otežano iz razloga što se mora na dva jezika objašnjavati, jer ih ima viši procenat koji ne razumiju srpski jezik.

S obzirom da me u ovim ljudstvom ima sigurno jedan dio koji je šovinisti ki nastrojen, kao i neprijateljski raspoložen prema našoj vojsci i borbi, što se po našim jedinicama nije tako vidno pokazalo, nastoji se na asovima prorada materijala i to naro ito na suzbijanje šovinizma, isti u i one koji su radili na razbijanju jedinstva naroda za punih 20 i više godina kao i za etiri godine rata, koji su iz koristoljublja ili slavljublja prišli uz okupatora ostavljaju i svoj narod na milost i nemilost okupatoru i da kao takvi nemaju mjesta u novoj Jugoslaviji, nego e naprotiv biti izvedeni pred narodni sud. Pored toga govori se na asovima kako o potrebi sloge, jedinstva u vojsci izme u šiptarskog i crnogorskog življa po jedinicama na Kosmetu, tako i izme u vojske i naroda i da treba mi kao narodna vojska da dokumentiramo da smo zbilja prava narodno-oslobodila ka vojska, dalje upoznavanje sa životom u novoj federativnoj demokratskoj Jugoslaviji, kako radnika tako seljaka, naglašavaju i da ne samo što e seljak koristiti plodove svoga rada, daju i samo progresivan porez, nego da e državni aparat starati da omogu i i da

poboljša standard radni kog i selja kog života, tim što e radniku dati u ruke: rudnike, fabrike, železnicu, saobraćaj, građevine i svu industriju, a seljaku zemlju sa svim sredstvima za obradu i vanje. Ovakva predavanja su naročito primljena i razvijaju naročito interesovanje kod vojske.

Dalje, pored pomenutih tema iz prvog izvještaja uzimaju se govori na političkim osnovima: najnovija politička situacija, kao i pojedini članci iz listova Borba, Politika, Omladina i dr. Politički rad u I i II bataljonu do sada je zauzimao prvo mjesto, zato što kako štabovi bataljona tako i komande ete bile su upopunjene i imaju političke rukovodioce dobre tim što su politički dobro stajali. Na in sprovedenja političkog rada po bataljonima je jedan isti. Za sada I, II, III i IV bataljon ima samo po jednog komesara, a peti novi bataljon, kome treba mnogo više posvetiti rada, a naročito političkog, ima komesara i pomoćnika. Komesari bataljona imaju dobar pregled ljudstva, to dolazi kroz estu kontrolu i pomoć političkog rada komesarima ete, jer komesari ete dosta slabo stoje političkom naobrazbom, te se na komesare ete kao i na pomoćnike ne može osloniti.

Ali s obzirom na to, da smo u mjestu otvorili politički kurs koji e posjetiti dobar dio komesara i pomoćnika, to se nadam da e politički rad po etama u budu e mnogo bolje i i.

Sa kulturno-prosvjetnim radom slabo stojimo, jer nemamo dovoljno ljudstva koje raspolaže tim znanjem. Kulturno-prosvjetni odbori po bataljonima postoje i rade, ali i pored svih napora naših za što širi rad po toj liniji ipak ne funkcioniše u dovoljnoj meri. Za sada kulturno-prosvjetnog odbora rad sastoji se u tome, što postoji: hor, diletantska grupa, zidne novine, kao i bataljonski list u tri bataljona: I, II i III, koji sad treba da ize. Iako slabo, ali i po ovoj tački nijesmo sigurno zaostali mnogo iza ostalih.

Problem nepismenosti dosta se teško rešava, jer kao što sam telegrafski javio, nepismenih ima u brigadi 1640, u koje su ura unati i stariji koji ve nekoliko dana poseuju analfabetski tečaj, kao i novo ljudstvo, koje je sada došlo, gdje su obino drugovi od 30 do 40 godina starosti. To mnogo otežava rad na suzbijanju nepismenosti, jer, kao stariji, ne shvataju potrebu u enja, a naročito na srpskom jeziku, zašto moramo upotrebiti mnogo rada prije toga da bi ih ubjedili i dokazali potrebu istog.

Za ovaj rad teško ide i sa nabavkom materijala, jer N.O. Odbori smatraju to sporednom dužnošću u vojsci, te tim lako shvataju, a teško izlaze [u susret] našem traženju. Analfabetski tečajevi otvoreni su po bataljonima, a ukoliko je neka ete na terenu postavljeni su drugovi koji za to odgovaraju.

Sto se ti e zdravstvenog i moralnog stanja kod vojske to je za sada na normalnoj visini, vrlo su rijetki izuzetci, odnosno slu ajevi, da se pojavilo neko negodovanje kod vojnika, i ako se je negdje pojavilo, posle ispitivanja od strane ovog štaba, do sada se uvijek pronašlo da ništa nije bilo organizovano, nego spontano, odnosno u injene nesvjesne griješke, koje se sve rede dešavaju. Situacije što se ti e na terenu našeg dejstva do sada je bila vrlo povoljna, pri Stabu brigade formiran je izvi a ki vod, koji je redovno na terenu. Obaveštajna služba je dosta razvijena, kako po bataljonima, tako i po etama, tako da smo u stalnom kontaktu sa okolnim selima i opštinama, tako da preko obaveštajaca iz pomenutih mjesta dobivamo redovno izvještaje sa terena.

Najudaljenija sela na našem rejonu tako e su udaljena i od ostalih brigada, te taj narod (Srez podrinski i okolina) nijesu blisko povezani sa našom vojskom, te tim našu vojsku gledaju tu om, jer je taj teren ostao kao me uprorost svih brigada, tako da naša vojska rijetko prolazi tuda. Narodno-oslobodila ki odbori u Dakovici i okolini akovice vrlo su zadovoljni na našu vojsku, tim što ne ine nikakve izgrede, koji bi rušili uglèd N.O.B, ili autoritet N.O. Odbora.

Jedini negativan slu aj je u De anima, kako naša vojska koja se nalazi u De anima, tako i narodno-oslobodila ki odbori u De anima i okolini imaju loše mišljenje o komandantu mjesta u De anima. Obavještteni smo da je skoro neki zlikovac sa sedam svojijeh drugova no io u selu Gor. Luka, o emu je jedan partizan iz Komande mjesta obavjestio tog komandanta, dok ovaj nije ništa na osnovu toga preduzeo, te se tim u njega nema poverenja, zašta je želja i vojske i naroda da se imenovani ukloni sa dužnosti na kojoj se danas nalazi. O ovome vas uzgredno obavještavam, jer je o tome posebnim aktom obavješten Operativni štab od strane obaveštajnog oficira ove brigade. Konferencije po gradu i selima kao i opštinama održavaju se, gdje redovno uzima u eš a po jedan lan Štaba brigade, a naro ito jedan od komesara, a ukoliko nije od nas niko, komesar doti nog bataljona obavezno mora biti. Sto se ti e politiki i vojnih rukovodioca po bataljonima, sposobnosti imaju dosta i svojim dužnostima dobro odgovaraju. Komande eta u tome dosta ramaju, ali je rukovodstvo pravilno raspodeljeno, tako da u svakoj eti ima bar po jedan dobar rukovorioc, kao i stalna pomo od strane štabova bataljona i Štaba brigade.

Sanitetska služba i rad po toj liniji za sada se popravio i funkcioniše vrlo dobro, jedino što se oskudeva u materijalu saniteta.

Rad kod intendanture je dosta sku en, jer radnici u intendanturi su ve inom neiskusni toga rada, ali imaju puno volje

poboljša standard radni kog i selja kog života, tim što e radniku dati u ruke: rudnike, fabrike, železnicu, saobraćaj, građevine i svu industriju, a seljaku zemlju sa svim sredstvima za obradu i vanje. Ovakva predavanja su naročito primljena i razvijaju naročito interesovanje kod vojske.

Dalje, pored pomenutih tema iz prvog izvještaja uzimaju se govori na političkim osnovima: najnovija politička situacija, kao i pojedini članci iz listova Borba, Politika, Omladina i dr. Politički rad u I i II bataljonu do sada je zauzimao prvo mjesto, zato što kako štabovi bataljona tako i komande ete bile su upopunjene i imaju političke rukovodioce dobre tim što su politički dobro stajali. Na in sprovedena politička rada po bataljonima je jedan isti. Za sada I, II, III i IV bataljon ima samo po jednog komesara, a peti novi bataljon, kome treba mnogo više posvetiti rada, a naročito političkog, ima komesara i pomoćnika. Komesari bataljona imaju dobar pregled ljudstva, to dolazi kroz estu kontrolu i pomoć političkog rada komesarima ete, jer komesari ete dosta slabo stoje politički kom naobrazbom, te se na komesare ete kao i na pomoćnike ne može osloniti.

Ali s obzirom na to, da smo u mjestu otvorili politički kurs koji e posjetiti dobar dio komesara i pomoćnika, to se nadam da e politički rad po etama u budu e mnogo bolje i i.

Sa kulturno-prosvetnim radom slabo stojimo, jer nemamo dovoljno ljudstva koje raspolaže tim manjem. Kulturno-prosvetni odbori po bataljonima postoje i rade, ali i pored svih napora naših za što širi rad po toj liniji ipak ne funkcioniraju u dovoljnoj mjeri. Za sada kulturno-prosvetnog odbora rad sastoji se u tome, što postoji: hor, diletantska grupa, zidne novine, kao i bataljonski list u tri bataljona: I, II i III, koji sad treba da izađu. Iako slabo, ali i po ovoj tački nijesmo sigurno zaostali mnogo iza ostalih.

Problem nepismenosti dosta se teško rešava, jer kao što sam telegrafski javio, nepismenih ima u brigadi 1640, u koje su uračunati i stariji koji ve nekoliko dana posećuju analfabetski tečaj, kao i novo ljudstvo, koje je sada došlo, gdje su obično drugovi od 30 do 40 godina starosti. To mnogo otežava rad na suzbijanju nepismenosti, jer, kao stariji, ne shvataju potrebu u enja, a naročito na srpskom jeziku, zašto moramo upotrebiti mnogo rada prije toga da bi ih ubjedili i dokazali potrebu istog.

Za ovaj rad teško ide i sa nabavkom materijala, jer N.O. Odbori smatraju to sporednom dužnošću u vojsci, te tim lako shvataju, a teško izlaze [u susret] našem traženju. Analfabetski tečajevi otvoreni su po bataljonima, a ukoliko je neka eta na terenu postavljena su drugovi koji za to odgovaraju.

Sto se ti e zdravstvenog i moralnog stanja kod vojske to je za sada na normalnoj visini, vrlo su rijetki izuzetci, odnosno slu ajevi, da se pojavilo neko negodovanje kod vojnika, i ako se je negdje pojavilo, posle ispitivanja od strane ovog štaba, dosada se uvijek pronašlo da ništa nije bilo organizovano, nego spontano, odnosno u injene nesvjesne griješke, koje se sve rede dešavaju. Situacije što se ti e na terenu našeg dejstva do sada je bila vrlo povoljna, pri Stabu brigade formiran je izvi a ki vod, koji je redovno na terenu. Obaveštajna služba je dosta razvijena, kako po bataljonima, tako i po etama, tako da smo u stalnom kontaktu sa okolnim selima i opštinama, tako da preko obaveštajaca iz pomenutih mjesta dobivamo redovno izvještaje sa terena.

Najudaljenija sela na našem rejonu tako e su udaljena i od ostalih brigada, te taj narod (Srez podrimski i okolina) nijesu blisko povezani sa našom vojskom, te tim našu vojsku gledaju tu om, jer je taj teren ostao kao me uprstor svih brigada, tako da naša vojska rijetko prolazi tuda. Narodno-oslobodila ki odbori u Dakovici i okolini akovice vrlo su zadovoljni na našu vojsku, tim što ne ine nikakve izgrede, koji bi rušili uglèd N.O.B, ili autoritet N.O. Odbora.

Jedini negativan slu aj je u De anima, kako naša vojska koja se nalazi u De anima, tako i narodno-oslobodila ki odbori u De anima i okolini imaju loše mišljenje o komandantu mjesta u De anima. Obavješteni smo da je skoro neki zlikovac sa sedam svojijeh drugova no io u selu Gor. Luka, o emu je jedan partizan iz Komande mjesta obavjestio tog komandanta, dok ovaj nije ništa na osnovu toga preduzeo, te se tim u njega nema poverenja, zašta je želja i vojske i naroda da se imenovani ukloni sa dužnosti na kojoj se danas nalazi. O ovome vas uzgredno obavještavam, jer je o tome posebnim aktom obavješten Operativni štab od strane obaveštajnog oficira ove brigade. Konferencije po gradu i selima kao i opštinama održavaju se, gdje redovno uzima u eš a po jedan lan Štaba brigade, a naro ito jedan od komesara, a ukoliko nije od nas niko, komesar doti nog bataljona obavezno mora biti. Sto se ti e politiki h i vojnih rukovodioca po bataljonima, sposobnosti imaju dosta i svojim dužnostima dobro odgovaraju. Komande eta u tome dosta ramaju, ali je rukovodstvo pravilno raspodeljeno, tako da u svakoj eti ima bar po jedan dobar rukovorioc, kao i stalna pomo od strane štabova bataljona i Štaba brigade.

Sanitetska služba i rad po toj liniji za sada se popravio i funkcioniše vrlo dobro, jedino što se oskudeva u materijalu saniteta.

Rad kod intendanture je dosta sku en, jer radnici u intendanturi su ve inom neiskusni toga rada, ali imaju puno volje

za rad i iz dana u dan prili no se razvijaju. Zamenik intendanta brigade po povratku sa kratkog intendantskog kursa, koji je posetio u Prištini, svake nedelje drži rasprave sa intendantima bataljona i njihovim pomoćnicima, koji ima prili no uspjeha. Što se ti e vojni kog rada u brigadi mislim da je zadovoljavaju i, jer vojnih rukovodioca imamo spremnih, koji sa puno volje rade po rasporedu rada dobivenom od toga Štaba. Disciplina kod voj-ske je na visokom stupnju do sada bila, zašto ovaj Štab nastoji da se ista i dalje sprovede na novodošlo ljudstvo. Pri podnošenju izvještaja principijelno sam kratak iznose i samo zaklju ak uopšte o radu i stanju u brigadi, ne shvatite da ako je izvještaj kratak, da je i rad njemu ravan. Pošto se situacija kod nas tako naglo ne menja, odgovorite posle koliko dana treba slati novi opširni izvještaj,, jer kao novi komesar u tome nijesam dobro upu en.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

11 februara 1945. god.
akovica

Politi ki komesar,

BR. 113

PREDLOG POMO NIKI POLITI KOG KOMESARA GLAVNE VOJNE BOLNICE OD 12. FEBRUARA 1945. MESNOM KOMITETU KPJ ZA BEOGRAD O REORGANIZACIJI PARTIJSKE ORGANIZACIJE¹

PREDLOG BUDU E ORGANIZACIJE U BOLNICI

Glavna vojna bolnica NOV i POJ sa svojim odeljcima (ukupno 6 bolnica) ima preko 3.000 (tri hiljade) ranjenika, bolesnika, lekara i osoblja.

Na osnovu sadašnjeg stvarnog stanja, prilika i uslova pod kojima se razvija partijski rad u Glavnoj vojnoj bolnici NOVJ, smatramo da bi najbolje odgovaralo ovako postavljeno organizaciono pitanje:

1) Glavna vojna bolnica sa injavala bi jedan sklop partijskih jedinica, koje bi imale svoj biro. Sekretari šest partijskih jedinica, koliko ih ima u krugu Glavne vojne bolnice, inili bi biro sa rukovodiocem SKOJ-a.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRP Jugoslavije, reg. br. 31, fond CK KPJ.

2) Pet odeljaka Glavne vojne bolnice: Gradska, BTO, klinika Ignjatoavskog, klinike Kostića i Koena, Sanatorium Stanković, sa injavali bi drugi sklop partijskih jedinica, koje bi tako e imale svoj biro. Sekretari četiri partijske jedinice — koliko ih imaju pomenuti odeljci sada — sa injavali bi ovaj biro, sa rukovodiocima SKOJ-a.

3) Bataljon Glavne vojne bolnice imao bi tri i sklop partijskih jedinica, koje bi isto imale svoj biro. Sekretari tri partijske jedinice sa komesarom, pomoćnikom i rukovodiocem SKOJ-a imali bi bataljonski biro.

4) Sekretari biroa sa komesarom i pomoćnikom i rukovodiocem SKOJ-a Glavne vojne bolnice imali bi komitet G.V.B.² NOV i POJ, koji bi bio najviši partijski forum bolnice, a koji bi bio povezan sa mesnim komitetom.⁵

Ovakav raspored biroa i sklopa partijskih jedinica najbolje bi odgovarao stanju u bolnici. Podela na ovakva tri sklopa partijskih jedinica odgovara i sadržaju rada i života, i sanitetskoj i administrativnoj organizaciji i podeli. Takav partijski aparat u potpunosti bi se poklapao sa vojno-sanitetskom i administrativnom organizacijom i dao bi mogućnost da se razvija planski, sistematski i jedinstveni partijski rad u svim našim bolnicama koje sa injavaju glavnu vojnu bolnicu NOV i POJ.

Ovako postavljeno organizaciono pitanje moralo bi se kroz izvesno vreme nešto dopuniti usled omasovljenja partije i povećavanja broja partijskih jedinica, pred čime naša partijska organizacija neposredno stoji.

Molimo da se ovo što pre reši, da bi mogli otkončno biti u organizaciju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

12 februara 1945 g.
Beograd

Pom. pol. kom.
B.⁴ Ivanovi

Družo Krsto,⁵

Šaljem ti ovaj dopis iz bolnice a ti pre nego što budeš razgovarao sa Sanitetskim odeljenjem porazmisli o ovom i dostavi mi tvoje mišljenje.

S pozdravom
Mutap⁶

¹ Glavne vojne bolnice.

² Odnosi se na Mesni komitet KPJ za Beograd.

⁴ Božo.

⁵ Popivoda.

• Deo teksta koji je potpisao Mutap (Mutapović Dragoslav), tadašnji sekretar Mesnog komiteta KPJ za Beograd, dopisan je mastilom.

BR. 114.

UPUTSTVO ŠTABA KORPUSA NARODNE ODBRANE JUGOSLAVIJE OD 13. FEBRUARA 1945. SVIM POTCINJENIM ŠTABOVIMA O FORMIRANJU PROPAGANDNIH ODSEKA U DIVIZIJAMA I BRIGADAMA KORPUSA¹

**STAB
KORPUSA NARODNE ODBRANE
JUGOSLAVIJE**

Br. si.
13/11 1945

13 februara 1945 god.²
RonnrrnJ
neuyruu

PROPAGANDNOM OTSEKU³

Prema Naredbi o organizaciji propagandnog, kulturnog i prosvetnog rada NOVJ⁴ objavljenoj u biltenu br. 46—47 formiraju se kod štabova divizija i brigada propagandni ostsjeci. Organizaciji, onako kako je navedena u biltenu treba, ukoliko to ve nije u injeno, pristupiti im prije.

Iz naredbe se vidi da je zadatak propagandnih ostsjeka da organizuju i vode, pod nadzorom i po uputama komesara, kulturno-prosvetni rad, da budu glavna pomo komesarima u politici ko-prosvetnom radu i provo enju svih štampanja, mobilizacije boraca za izvršenje odre enih zadataka. Propagandni ostsjeci su organi štabova preko kojih e se izvršavati spomenuti zadatci.

Ukoliko nema uslova da se propagandni ostsjeci odmah formiraju u potpunosti, treba odmah odrediti tri do etiri druga koji e rukovoditi štampom, kulturnim vaspitanjem kao i pomagati politi ko vaspitanje boraca. Za lanove propagandnih ostsjeka dolaze u obzir drugovi odani našem pokretu, a koji imaju dovoljno politi ko obrazovanje i potrebno znanje za odre eni sektor rada. To mogu biti i mladi borci. Ukoliko se-ne formira odmah u potpunosti propagandni ostsjek, treba ipak odmah pristupiti pronalaženju drugova koji bi mogli im prije popuniti propagandne ostsjeke.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRP Jugoslavije, reg. br. 65, prilog 1, fond NKOJ.

² Verovatno datum prijema ovog uputstva.

³ Dokumentat je 18. aprila 1945. upu en povereniku narodne odbrane Jugoslavije sa dokumentima kasnijeg datuma (vidi tom IX, knj. 9, dok. br. 101, Objašnjenje 2).

⁴ Odnosi se na naredbu Vrhovnog štaba NOV i POJ od 13. decembra 1944 (vidi tom II, Bilten br. 46—47, str. 559).

Propagandni odsjeci — sa kulturno-prosvjetnim odborima pod njihovim rukovodstvom — treba da ostvare politički ko-prosvjetni i kulturno-prosvjetni plan postavljen od štabova, da omasove politički ko-prosvjetno-kulturni rad, razvijaju u život i podignu kvalitet. Propagandni odsjeci su organi štabova, to znači da rade pod rukovodstvom štaba odnosno komesara, po njegovim direktivama i u sporazumu sa njim, razgranjuju i šire i rad, razvijaju i pri tome inicijativu i daju i predloge za sve što bi po njihovom mišljenju bilo korisno.

Propagandni odsjeci pobrinu se da u svim jedinicama budu organizovani vrstni i sposobni kulturno-prosvjetni odbori koji će pokretati samostalno kulturno-prosvjetni rad u svojoj jedinici. Vodi se računa o tome da svi sposobni borci budu angažovani u politički ko-prosvjetno-kulturnom radu. Držati redovno sastanke sa odborima, tražiti od njih izvještaje i davati im uputstva — jednom riječju sprovesti vrstu organizaciju toga rada.

Politički ko-propagandni rad, koji se ostvaruje i kroz sve oblike rada propagandnog odsjeka i kulturnog odbora (štampanje, predavanje, usmene novine, priredbe i drugo), ostvaruje se posebno na taj način što će propagandisti i kulturno-prosvjetni radnici odlaziti u jedinice, predavati i držati konferencije o temama određenim političkim programom. Isto tako će oni prema direktivama mobilizirati borce po svim pitanjima koja budu postavljena pred njih od strane štabova. Ne će biti dobro da se članovi propagandnog odsjeka drže kruto razgranjenjima rada po sektorima i svaki da se zanimaju samo svojim sektorom (jedan za štampu, glumu, hor i t.d.) nego će svi propagandisti i kulturno-prosvjetni radnici — kao što će to raditi drugi politički radnici — angažovati se za ostvarenje celokupnog političkog i kulturno-prosvjetnog programa i uspjeh kampanja po svim pitanjima. Kad bude potreba, oni će se raziti i po jedinicama da održe predavanja i konferencije, angažuju i za taj rad članove kulturnog odbora.

Naša štampa u jedinicama treba da održava život jedinica, podiže političku prosvjetnost i kulturu boraca, pomaže uklanjanje nedostataka u izvršenju zadataka. Ne smije da bude kopija naše centralne štampe ni po sadržaju ni po formi, već treba da bude konkretna, da polazi od potreba jedinice i piše o problemima i pojavama u jedinici — vezujućim se i to meću sa problemima cijele brigade i divizije, pitanjima kraja u kome se jedinica nalazi kao i sa opštom političkom situacijom. Korisno će biti stvoriti redakciju listova (isto tako zidnih i usmenih novina) koja će odrediti — prema potrebama jedinice — teme o kojima treba pisati, zaduživati pisanjem tih članaka određene drugove, pregledati sve članke uopšte i popravljati. Propagandni odsjeci treba da imaju pregled nad svim listovima i zidnim novinama kao i nad

usmenim novinama, da bi mogli ukazati na nedostatke i dati potrebne upute.

Sto se ti e rada o kulturnom vaspitanju treba ga sprovo-
diti uglavnom onako kako je bio do sada sprovo en u našim
jedinicama vode i ra una o tome da bude što masovniji, inten-
zivniji i po kvalitetu bolji. Najhitniji zadatak je likvidacija nepi-
smenosti, poznavanje irilice i latinice, osnovnih stvari iz ra una
i pravopisa. Organiziranim te ajevima i pojedina nim prou a-
vanjem treba najpre savladati ono pismo kojim se ve ina boraca
više služi, a zatim ostalo. Pri prosvetnim predavanjima rukovo-
diti se time da ona služe i politi kom prosve ivanju i prema to-
me birati sadržaj predavanja. Razvitak društva, Država i dr-
žavna organizacija, Staljin, Staljin, Geografija i historija, Kraj u
kome jedinica živi i dr.). Razumije se, predavanja mogu biti i iz
drugih oblasti ukoliko su od interesa za borce i njima pristu-
pa na. Propagand. otseci e se brinuti za materijal, predava a,
a lanovi otsjeka e i sami predavati.

Propag. otsjeci e isto tako voditi brigu o nabavci, u e-
nju i dobroj izvedbi pogodnih pozorišnih komada, horskih pje-
sama i recitacija. lanovi otsjeka po i e u jedinice, nalaziti spo-
sobne drugove za taj rad i sami pokazivati kako treba raditi.
Prikupi e sav materijal koji se nalazi u jedinicama, da bi ga
mogli umnožavati i slati jedinicama kojima je potreban. Vodi e
brigu o organizaciji priredbe, sastavu programa i kvalitetu
izvedbe.

Propagandni otsjeci nastoja e da što prije organizuju ita-
onice i biblioteke za borce, organizuju itala ke grupe, stvore
foto-filmske sekcije, sportske sekcije, šahovske sekcije i dr. Oni
e se brinuti za potrebnu literaturu za politi ki rad, sakupljati
je i po potrebi umnažati. Organizira e u enje ruskoga jezika.

Op enito je naš zadatak osposobljavanje jedinica za izvr-
šavanje zadataka i njihovo uzdizanje i u vrš ivanje. U tu svrhu
e propagandisti i kulturno-prosvetni radnici odilaziti u jedinice
sa konkretnim zadatcima prema nare enjima komesara i održa-
vati sastanke i konferencije.

Naš rad je u prvom redu namijenjen uzdizanju naših bo-
raca i neispravno je ako se n. pr. kulturno-prosv. delatnost ori-
jentiše u glavnom na davanje javnih priredbi. Treba organizirati
za jedinice priredbe, kulturne ve eri, usmene novine. Naravno,
to ne zna i da ne treba davati javnih priredaba, jer je jedan od
naših zadataka i politi ko prosve ivanje naroda u kraju u kome
borave naše jedinice. Zato e naši propagandisti i kult.-prosv.
radnici organizirati javne priredbe, kao i angažovati se u pre-
davanjima i konferencijama za narod i zbog toga razloga povezi-
vati se svuda sa pozadinskim antifasisti kim organizacijama. Na

priredbama treba, a to naročito na javnim, izlaziti sa dobro izabranim i dobro spremljenim programom.

Propagandni otdjeli su organi i rade po direktivama komesara. Zato moraju biti u stalnoj i tijesnoj vezi sa komesarima. Kulturno-prasvjatnim odborima i nižim propagandnim organima daju i naređuju za rad, kontrolirati ih, davati im uputstva, tražiti od njih redovne pismene izvještaje. Sami ne slati pretpostavljenim organima redovne izvještaje, tražiti od njih objašnjenja i upute i uopšte biti s njima u stalnoj vezi.

Da bi mogli vršiti pravilno svoj posao, propagandni organi trebaju voditi računa o vlastitoj kulturi: proučavati potrebne stvari, redovno se sastajati, dogovarati se o radu. Njihov rad ne smije da se odvija iz kancelarije. On treba da bude što više u jedinicama, etama i bataljonima.

Ove upute imaju karakter općih direktiva i savjeta, a po pojedinim pitanjima organizacije i rada dobiće propagandni otdjel i naređuju kojih se ta ne pridržavati.

Politkomesar, pukovnik
M.P. Vlado Janji

BR. 115

VANREDNI IZVEŠTAJ ŠTABA 3. SLOVENAČKE UDARNE BRIGADE »IVAN GRADNIK« OD 13. FEBRUARA 1945. PO- LITI KOM KOMESARU 31. NOU DIVIZIJE¹

STAB
III SNOUB »IVAN GRADNIK«
Na položaju, 13. II 1945.

Predmet: Vanredni izvještaj o
politi kom radu

STABU XXXI DIVIZIJE IX KORPUSA NOV I POJ
politi kom komesaru

Od posljednje konferencije, koja je održana u selu Oglarji,² uz prisustvo političkog komesara divizije,³ pa do danas politički rad se prilično podigao. Za to vreme održali smo:

¹ Original (pisan na mašini, na slovena kom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, št. 276/VI.

² Pogrešno, treba: Voglarji.

³ Narodni heroj Evgen Matejka Perne (vidi napomenu br. 37 uz dok. br. 42).

Dana 1. II 1945. sastanak sa štabovima bataljona na kome smo razmatrali sledeće: zadatke brigade, o akcijama, mobilizaciji, o odnosu boraca prema civilnom stanovništvu i o kulturno-prostevnom radu.

Dana 2. II 1945. sastanak s političkim kadrom III bataljona. Na tom sastanku smo razmatrali: o oživljavanju političkog i partijskog rada, slabostima u samom radu, smernicama za dalji rad i tešnjoj povezanosti izmeđ u vojnih i političkih rukovodilaca i [održali] sastanak kulturno-prosvetnog odbora.

Dana 4. II 1945. sastanak sa štabom I bataljona. Raspravljali smo o njihovim glavnim slabostima, o sadašnjem i budućem radu i kako štab treba da bude povezan s vojskom.

Dana 5. II 1945. sastanak sa svim rukovodiocima kadrom II bataljona. Raspravljali smo o oživljavanju partijskog, političkog i vojnog rada. Kako viši rukovodioci treba da pomažu desetarijima. Usledila je kritika samog rada, kako treba izvesti mobilizaciju i da ne smemo zanemariti kulturno-prosvetni rad.

Dana 5. II 1945. sastanak aktivnih komunista u II bataljonu pre akcije na etničko uporište Kostanjevicu.⁴

Dana 6. II 1945. sastanak aktivnih komunista u II bataljonu: kritika same akcije i novi zadaci.

U jedinici je održano:

5 sastanaka sa rukovodiocima. Na tim sastancima raspravljalo se o vojno-političkom radu, o podizanju autoriteta nižih rukovodilaca, o samoinicijativi i o zadacima koji su postavljeni pred našu brigadu.

7 sastanaka s političkim kadrom na kojima su date smernice za politički rad, kritika samog rada i [govorilo se] o oživljavanju kulturno-prosvetnog rada.

6 sastanaka aktivnih komunista. Glavni zadaci o kojima se raspravljalo na tim sastancima bili su popularizacija AVNOJ-a, prikupljanje rezolucija u tom duhu, predviđene akcije i [kritika] posle izvršenja akcija.

Politički asovi održavani su po etapama i vodovima jer su borci bili stalno na položajima i u borbama. Gradivo za ove političke asove crpeno je iz tekuće literature i aktuelnih pitanja koja se javljaju u jedinicama.⁵

⁴ Napad na Kostanjevicu preduzet je noć u 7/8. februara 1945. etnici su, posle borbe od pola sata, napustili Kostanjevicu i pobeгли pravcem Opatje Selo — Lokvica — Nova Vas. Vidi izveštaj Štaba 31. NOU divizije od 18. februara 1945. o aktivnosti Gradnikove brigade na sektoru Vipava — Kras, mesečni izveštaj Operativnog odseka 31. divizije br. 78/45 od 22. februara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 277/1) i izveštaje Operativnog odseka Štaba 3. slovenačke udarne brigade »Ivan Gradnik« od 7. i 11. februara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 226/IV).

⁵ O svim gore navedenim temama postoji u Arhivu IZDG u Ljubljani niz cirkulara, dopisa i direktiva koje su izdale pojedine štabovi.

Kulturno-prosvetni rad. Za to vreme imali smo 7 mitinga, od kojih dva u okviru brigade a ostale po bataljonima. Govori na tim mitinzima bili su orijentisani na naše tekovine, na predanost AVNOJ-u, na mobilizaciju. Na svim tim mitinzima napisane su rezolucije predstavništvu AVNOJ-a, koje su borci i narod s radoš u potpisivali. Prire eno je tako e više kulturnih ve eri, koje su sve održane u duhu AVNOJ-ske kampanje.

Uprkos stalnim borbama i pokretima prime eno je, kako kod rukovodilaca tako i kod boraca, prili no interesovanje za rad na politi kom i kulturno-prosvetnom polju. Jedino još nije postignut željeni uspeh i oživljavanje dopisivanja, koje emo na svaki na in u što kra em vremenu podi i.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V. d. politi kog komesara:
Tomši Lojze
L. Tomši

V. d. komandanta, kapetan:
Horvat Samoel
Samo

BR. 116

IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 43. NO DIVIZIJE OD 14. FEBRUARA 1945. POLITI KOM KOMESARU 11. KORPUSA NOVJ O PROTESTNIM MITINZIMA I DEMONSTRACIJAMA VOJSKE I NARODA GORSKOG KOTARA POVODOM IZJAVE KRALJA PETRA II KARA OR EVICA OD 11. JANUARA 1945. GODINE¹

STAB
43. DIVIZIJE XI. KORPUSA NOVJ
JUGOSLAVIJE
br. 561, dne 14-11-1945

POLITKOMESARU XI. KORPUSA NOVJ.

Odgovor Gorskog Kotara na izjavu kralja Petra.

Povodom izjave kralja Petra² o nepriznanju AVNOJ-a kao zakonodavnu vlast spontane demonstracije naroda cijele Srbije prenesene su i na Gorski Kotar. Hrvatski i srpski narod Gorskog

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 13—1/12, k. 1324 A.

² Odnosi se na izjavu od 11. januara 1945 (vidi dok. br. 55, objašnjenje 4).

Kotara listom se digao da protestira protiv te izjave, jer je narod shvatio da ta izjava zna i otvoren napadaj na najveće tekovine Narodno-oslobodilačke borbe. Narod Gorskog Kotara je demonstracijama rekao svoju riječ protiv kralja izdajnika. U isto vreme one su bile odraz duboke mržnje i nepremostivog jaza između u svih onih koji danas u konačnoj fazi domovinskog rata žele razbiti jedinstvo našega naroda. Skoro u svim mjestima i veoma im selima Gorskog Kotara održani su od 15. siječnja pa dalje protestni zborovi i mitinzi na kojima se iznio narodu, u pravom svijetu, ogavni postupak kralja. Poslije protestnih zborova i mitinga narod je izašao na ulice i priredio velike demonstracije. Tu je narod pokazao veliku mržnju prema kralju izdajniku i svoju veliku ljubav prema našem velikom vođi i maršalu Jugoslavije Josipu Brozu — Titu. Na svim demonstracijama padali su povici: »Dolje kralj!«, »Smrt izdajcima!«, »Na sud sa narodnim zloincima!«, »Hoćemo Tita — nećemo kralja!«, »Nećemo staro — hoćemo novo!«, »Smrt kralju Petru!«, »Pred narodni sud sa kraljem Petrom!«, »Na sud kralj izdajnik!«, »Kralja ne trebamo!«, »Dolje razbija i narodnog jedinstva!«, »Živio Tito i narod!«, »Dolje kralj i reakcija!«, »Nećemo povratka na staro!«, »Živio AVNOJ!«, »Hoćemo priznanje Nacionalnog komiteta!«, »Živio Maršal Tito vođa naroda Jugoslavije«. Dalje izvikivale su se parole Crvenoj armiji, Staljinu, Saveznicima, jedinstvu, ZAVNOH-u, vojsci, JNOF-u itd.

U Delnicama u estvovalo je na demonstracijama oko 2.000 ljudi. U ime JNOF-a govorio je dr. Tauzani, omladine — drugarica DANA, članica okružnog odbora USAOH-a U ime Kotarskog NOO-a Delnice govorio je drug Geferger. Istoga dana omladina je u Delnicama imala sastanak prigodom pretstoje izbora u Gorskom Kotaru. Sam sastanak se pretvorio u demonstraciju protiv kralja na taj način što je omladina izašla na ulice Delnica, a njoj se priključilo i ostalo stanovništvo mjesta.

Naravno to su uspjele demonstracije u Vrbovskom, koje su održane 15. siječnja. Na njima je bilo oko 500 ljudi a bila je također i vojska, tj. borci iz I. Brigade »Vladimira Gortana«. Na demonstracijama nošeni su i transparenti sa parolama i velika lijepa slika maršala Tita kao i karikatura kralja Petra. Najprije u »Domu kulture« održan protestni zbor na kojemu je govorio predsjednik Kotarskog NOO-a za Vrbovsko drug Mamula, predstavnik JNOF-a i predstavnik vojske — politkomesar mitraljeske čete III. Omladinskog udarnog bataljona I. Brigade. Poslije protestnog zbora narod i vojska otišli su na ulice da daju odrazu svom bijesu prema kralju izdajniku.

U Mrkoplju su također održane demonstracije na kojima je aktivno učestvovala vojska. Na protestnom mitingu i samim demonstracijama bilo je oko 250 ljudi iz Mrkoplja i ostalih za-

selaka. Govorio je Hora i Ivan, predstavnik JNOF-a, predsjednik NOO za Mrkopalj i pomoćnik politkomesara artiljerijskog divizionara Josip Marčelja.

U Skradu u estvovalo je na demonstracijama oko 500 ljudi a govorio je predstavnik JNOF-a, NOO i vojske. Kao predstavnik vojske govorio je drug Mane Marković. Najprije je bio održan protestni zbor, koji se kasnije pretvorio u velike demonstracije protiv kralja i svih narodnih izdajnika.

U Lokvama je bilo oko 200 demonstranata a govorio je drug Vale u ime Kotarskog JNOF-a i politkomesara II. bataljona Narodne odbrane kao i neki drugi iz Okružnog NOO-a za Hrvatsko Primorje, koji su se toga dana u Lokvama nalazili. Na demonstracijama su bili također i borci iz I. Primorsko-goranskog partizanskog odreda.

U demonstracijama protiv kralja Petra u Srpskim Moravicama bilo je preko 1.200 ljudi. Najprije je održan veliki protestni zbor, a poslije je narod Srpskih Moravica i susjednih sela demonstrirao i izišao na ulicu sa ispisanim transparentima. Na demonstracijama je govorila drugarica Vučković Ana, članica Kotarskog JNOF-a za Vrbovsko, i drug Vučković Lazo, član Općinskog NOO za Srpske Moravice.

U Brod Moravicama demonstracije protiv kralja održane su 17. siječnja a prisustvovalo je preko 400 demonstranata. Došao je i narod iz okolnih sela sa zastavama. Na demonstracijama je ispred naroda govorio drug Franjo Grgurić i drug Gašljević, član Općinskog NOO-a za Brod Moravice.

U Brodu na Kupi održane su demonstracije protiv kralja 19. siječnja. Na njima je bilo oko 300 ljudi iz samoga mjesta i iz sela općine Brod na Kupi. Povorke naroda kretale su iz raznih sela iste općine i svi zajednički prošli kroz samo mjesto demonstrirajuć i protiv kralja. Poslije povorke bio je protestni zbor na kome je govorio drug Abramović, član Kotarskog NOO za Delnice i politkomesar Komande mjesta Delnice. Na demonstracijama i zboru prisustvovali su također i borci koji se nalaze na vojnom kursu. Iako je bilo kišno vreme demonstracije su dobro uspele.

U Ravnoj Gori je održan protestni miting na kojem je govorio drug Branko Vukelić, član okružnog NOO-a. Poslije su bile demonstracije na kojima je bilo oko 300 ljudi, a omladina je nosila transparente na kojima je bila izražena njihova narodna volja.

U Gerovu je bilo oko 400 demonstranata. Najprije je bio protestni zbor u »Domu kulture« a poslije su bile demonstracije na kojima su se nosili transparenti kroz čitavo selo. Na zboru je govorio između ostalih drug Jakov Gašparac, član NOO-a za Gerovar.

U samom sabiraju bilo je oko 600 demonstranata a govorili su predstavnici JNOF-a Kris Juro, KNOO-a Janko Cvjetan i vojske. U kotaru sabiraju bilo je preko 2.000 ljudi koji su demonstrirali protiv kraljeve izjave.

U kotar Fužine narod je također u velikom broju demonstrirao protiv izjave kralja Petra.

U svim demonstracijama sudjelovala je i vojska isti u i se naročito svojim klicanjem svojem vrhovnom komandantu maršalu Jugoslavije Josipu Brozu — Titu, AVNOJ-u, hrvatskoj Istri, vojsci, JNOF-u. Isto tako borci su svojim poklicima iskali svoj bijes i veliku mržnju na samoga kralja i sve razbijale narodnog jedinstva.

M. P. Politkomesar, potpukovnik:
Joža Skok ili

br. 117

mesecint izveštaj politi kog komesara 8. udarne brigade od 14. februara 1945. politi kom komesaru 20. nou divizije o vojno-politickom stanju i kulturno-prosvetnom radu u brigadi¹

STAB
VIII DALMATINSKE UDARNE BRIGADE
Br. 132/45
Dne 1411 1945. g.

OPLITKOMESARU XX UDARNE DIVIZIJE

Dostavljam izvještaj od 15 januara do 15 februara 1945. god.

U ovome me uvremenu kroz mjesec dana ima izvjesnih promjena u jedinicama kako pozitivnih tako i negativnih.

Brigada nije bila na okupu, s tim što su dva bataljona ostala i dalje u Lici na zatvaranju pravaca a ostali drugi dijelovi

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 7—1/10, k. 1029/11.

i prištabske jedinice krenuli su u Dalmaciju,-' te prema tome rad nije bio objedinjen nego podvojen. U ovome periodu političko stanje u jedinicama u izvjesnim pogledima se je promjenilo, kao na pr. gledaju i sa negativne strane dugi pokret iz Like u Dalmaciju kao i nekoliko pokreta prilikom boravka u Dalmaciji, u vezi čega se je osjetio zamor kod boraca, nestabilnost jedinica, iako se to vidno ne primjećuje. Također kao posljedica dolaska ponovo nartag iz Like izbio je problem kojega smo već unapred predvideli a to je pitanje odsustva iz kojega se izrodilo dezerterstvo, ne u većoj mjeri, ali ipak oko 20 boraca samovoljno je napustilo jedinicu a isti se još nisu do danas vratili. Ne isključujemo da još ne će biti po koji slučaj iako smo poduzeli sve mjere predostrožnosti, a to bi se moglo naročito ispoljiti ako bi krenuli opet u Liku. Kod bataljona koji se nalaze u Lici, gledaju i objektivne poteškoće a naročito u pogledu rada, stanje je ipak zadovoljavajuće i iako ima razlike između u ona dva bataljona koji se nalaze u Lici, t.j. III bataljon vidno otiskuje u svakom pogledu od IV bataljona. Razlog je prilično lošiji kadar IV bataljona od III bataljona, s tim što je III bataljon uspio pravilno da objasni borcima daljnje ostajanje u Lici kao nužno potrebno te na taj način to pitanje kod ovoga bataljona nije bilo aktuelno. U IV bataljonu nije se dovoljno uspjelo da se isto pravilno objasni borcima te je na taj način došlo do proturivanja izvjesnih parola unutar bataljona a odraz toga je da su 4 borca dezertirala sa puškomitraljezom.

U vezi dolaska novih boraca, a koji su pretežno Srbi koji su prije bili u etničkim redovima, na jedinicu se nije osjetilo koliko se do sada može konstatovati. Isto tako smatramo baš u vezi dolaska ovih novih boraca po pitanju bratstva i jedinstva da smo taj problem do sada uspjeli da riješimo te na taj način ne predviđamo se neki problem u tom pogledu kao ozbiljan iako se po istom i dalje radi kao o prvostепенom.

S obzirom da je naša brigada u toku ovoga mjeseca dobila oko 70 boraca koji su prisilno kažnjeni na rad ili na robiju, njihovim boravkom u jedinici nema sumnje da stvaraju izvjesne poteškoće i iako se na njih budno pazi, neprimjetljivo,

¹ U vezi s naredbom Štaba 8. udarnog korpusa NOVJ od 30. januara 1945. potčinjenim jedinicama o koncentraciji glavnine ovoga korpusa u rejonu Imotskog i obuhvatnom dejstvu preko Širokog Brijega i Ljubuškog u pravcu Mostara, Štab 20. NOU divizije je naredio sledeći raspored jedinica ove divizije: dva bataljona 8. NOU brigade držala su položaje prema neprijatelju na odseku Doljani — Neteka (blizu D. Lapca) a ostali bataljoni su prebačeni u rejon Knina; 9. NOU brigada (bez jedinog bataljona koji je ostao na sektoru Mazini) premeštena je iz Gračaca u Oraševac; 10. NOU brigada je premeštena u Zadar. (Opširnije o tome vidi tom V, knj. 37, dok. br. 118 i 127 i Arhiv VII, reg. br. 10—3, k. 1029/1).

ali ina e od istih ima izvjesni broj koji su se potpuno preorientisali.³

Sto se ti e discipline op enito u svim jedinicama ona se je vidno poboljšala kako kod boraca tako isto i kod rukovodioca, iako ima izvjesnih razlika izme u bataljona, t.j. V bataljon i prištabske jedinice zaostaju iza drugih bataljona a isto tako neznatno i IV bataljon.

Moral kod boraca kao i borbenost zadovoljava. Ne da je momentalno, nego ve dulje vremena nije se osjetilo ni najmanje popuštanje.

U svim bataljonima došlo je do niz promjena u pogledu komandnog kadra, t.j. rukovodili smo se s tim, s obzirom na odlazak ve eg broja vojno-politi kih rukovodioca na kurs, popunjavaju i njihova mjesta. U ovom pogledu u pojedinim bataljonima uspjeli smo u potpunosti, tako na pr. I i II bataljon ima potpun komandni kadar niži iako ima ve i broj na kursevima. Dok su ovi na kursu zamjena za druge slušaoce na doidu i kursa u III i IV bataljonu kadar je u potpunosti popunjen ra unaju i one koji su odsutni na kursu. Težimo i tome da i u ovim bataljonima primjenimo isto kao i kod ova druga 3 bataljona. U ovima bataljonima ne e se u potpunosti uspjati ali formalno ho e. Op enito politiki kadar u brigadi ukljuuju i i kursiste je popunjen. Izvjesnih poteško a nije bilo, nego samo takove poteško e što se i dalje osje a kod pojedinih politiki kih rukovodioca nedovoljna smjelost za uzdizanje mladih boraca, a to naro ito se opaža u III bataljonu a ponešto i u IV bataljonu.

Kao posebno cd drugih jedinica je V (talijanski) bataljon koji se u biti razlikuje, iz objektivnih razloga se ne može mjeriti drugim bataljonima u napredovanju iako je isti u ovome mjesecu i pored pokreta i poteško a se u biti promjenio. Najglavnije je to što se je stabilizirao kadar a gledaju i izbor kadra sada je prili no vrst, imaju volje za rad, a sa strane štaba brigade pruža im se pomo više nego ostalim bataljonima. Napredak ovoga bataljona ogleda se u tome što je disciplina daleko bolja nego što je bila prije, druk ije gledanje na našu borbu, njihovo u estvovanje u itsoj a odraz je boljeg i pravilnijeg rada. Bilo bi bezuvjetno potrebno odstraniti prili an broj boraca iz ovoga bataljona koji su fizi ki slabi i iznemogli te radi toga stvaraju poteško u u svakom pokretu, te dolazi do izostajanja iz jedinice. I dalje štab ovoga bataljona, izuzev komesara koji je Italijan, pravi niz grešaka koje su esto puta neumjesne i neopravdane a ponavljaju se i pored toga što su ve sva tri lana štaba kažnjeni, izuzev komesara. Tako na pr. pom. kome-

³ Verovatno se radi o pripadnicima raznih kvislinških formacija koji su zarobljeni, a kasnije raspore eni po jedinicama 20. NOU divizije.

sara bataljona prilikom našeg dolaska u Drniš napustio je bataljon i dok je bataljon vršio pokret za Zadar otišao je u Split gdje se je zadržao 4 dana. U vezi ovoga isto je uzeto na razmatranje koje će se dostaviti tom Stabu kao predlog za kaznu.

Stanje političkog kadra u jedinicama gledaju i na njihov nivo i zalaganje je zadovoljavajuće iako je odnosni kadar mlad i nedovoljno iskusan. Naročito borci koji su uzdignuti za vodne delegate pa čak za komesare i pomoćnike komesara — pojedini su bili u neprijateljskim redovima i tek nedavno pristupili našem pokretu. Kod istih kao prvo što se uočava je zdrava ambicija, pravilno gledanje na stvar, volja za učenje i slino. Nema sumnje da kod pojedinih ima uslova za vrlo dobro daljnje razvijanje, samo im je potrebna svestrana pomoć koja im se pruža preko svakodnevnih sastanaka. Upraznjena su mjesta komesara II i III bataljona. Komesar II bataljona je otišao na raspoloženje tom Stabu a komesar III bataljona je otišao na liječenje s obzirom da je isti bio ranjen na Kninu u ruku a svojom nepažnjom nije ruku izliječio pa se je stanje pogoršalo. Bez sumnje je da će se njihovo odsustvo osjetiti.

Politički rad u jedinicama u toku ovoga mjeseca bio je bez promjenjenog plana i na drugi način i drugom metodom se je radilo, što je uslovalo ne preporod ali ipak dalekovidniji napredak nego što je do sada bio u političkom uzdizanju boraca. Do sada politički rad bio je veštinom suhoparan i šablonski, bez mijenjanja metoda i na inačice kao takav nije davao baš najpovoljnije rezultate. U ovom mjesecu primjenjen je drugi način rada, t.j. učenje boraca najprije poznavaju i sa svim najosnovnijim pitanjima predviđenih tema koje su aktuelne i postavljene gledaju i na nivo boraca. Rad se odvijao potpuno školski. Svaka tema ili predavanje bila je prethodno proučena sa svima političkim rukovodiocima i tek onda prenošena na borce, kao temeljito obrađena, te nakon toga postavljanje pitanja boraca iz samog predmeta sa kojim se je radilo. Na ovaj način osjetilo se je vidno interesovanje boraca i volja za učenje kao i veoma pažljivo slušanje prilikom održavanja političkih časova. Pojedini borci koji su otkakali isticani su za primjer na konferencijama i slino. Više puta dolazilo je kod pojedinih boraca da su čak i spontano diskutovali po raznim pitanjima o kojima već uče. Bez sumnje, ovakav rad stvorio je prekretnicu kako kod boraca a naročito kod rukovodioca. Ovakvim načinom rada se je uspjelo, ali je isti tek u začetku i za kratko vrijeme promjene koje su nastale pozitivno su se odrazile. Postoje razlike i u ovom pogledu između bataljona. Na pr. II i III bataljon otkakali, dok I i IV bataljon kao i prištabske jedinice zaostaju.

U vezi takmi enja⁴ koje je raspisano a svrha i karakter takmi enja je svestrano uzdizanje jedinica na svima poljima. S obzirom na zakašnjenje takmi enja, t.j. na tekst kada je raspisan, t.j. kada je isti došao u jedinicu, još nije uhva en dovoljan zamah u svim jedinicama. Ina e su vršene pripreme za takmi enje prije nego je stigao tekst. Koliko se do sada može konstatovati, takmi enje e mnogo doprinjeti u svakom pogledu. Život u jedinicama u duhu takmi enja u II i III bataljonu ve je u zamahu, dok kod ostalih ovih drugih jedinica tek je u za etku.

Kao glavno u politi kom radu jest gradivo predvi eno u takmi enju i pitanje izbora za J.N.O.F. U vezi ovoga svakodnevno se održavaju konferencije. Ukoliko budu mogu nosti povoljne barem za izvjesno vrijeme rezultati e biti zadovoljavaju i.

Kulturno-prosvetni rad: u jedinicama se osje a vidan napredak. U toku ovoga mjeseca svi bataljoni osposobili su se da su u stanju da dadu manje primedbe a neki su i ve dali, t.j. oni gori koji se nalaze u Lici. Isto tako zidne novine izlaze po svima etama. Kao najglavnija smjernica itavog kulturno-prosvetnog rada jest likvidacija nepismenosti, koji je broj još prili no velik. Izgledi su, gledaju i koliko se u ovom mjesecu napredovalo, da e, ukoliko dozvoli mogu nost, zaklju no do završetka takmi enja nau iti se 90% boraca itati i pisati od današnjih nepismenih. Tako er je po bataljonima održano više pou nih stru nih predavanja kao i nekoliko zabavnih ve eri sa usmenim novinama. Kao posljedica tehni ke strane, ne iz toga razloga što nisu u stanju da bataljoni izdavaju redovito svoje bataljonske listove nego zbog oskudice papira u punoj mjeri, nisu izašli listvi za ovaj mjesec. Uzrok neizlaženja brig. lista je isti.

Zdravstveno stanje ii jedinicama nije najpovoljnije. Kod onih bataljona koji se nalaze u Lici ima više slu ajeva svraba kao i prehlade. Isto tako i kod ovih bataljona, t.j. jedinica koje se nalaze u Dalmaciji ima više slu ajeva teže prehlade a naro ito u italijanskom bataljonu.

Bolni ko osoblje je nestabilno. Kursevi koji su održavani pri brigadnoj ambulanti, a slušaoci su bili muškarci, kao posljedica nedovoljne kontrole Štaba brigade nisu dali poželjne rezultate u stru nom osposobljavanju i na taj na in nije popunjen bolni ki kadar u svim jedinicama.

U vezi boravka u Lici kao i pokreta za Dalmaciju, a obzirom na lošu ishranu stoke, došlo je do g'ubitaka ve eg broja konja a koje nikako ne možemo nadoknaditi. Ovi preostali konji su nesposobni za tovarenje te na taj na in ovaj problem

⁴ Odnosi se na me ukorpusno takmi enje (vidi dok. br. 43 i 67).

je veoma aktuelan, te je brigada uopće nesposobna za pokret ukoliko rađuna na konje. Daljnje perspektive za ishranu konja su loše.

Odjeđa i obudjeđa je nezadovoljavajuća.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — major:
M. P. **Dragutin Crnogorac**

BR. 118

MESECNI IZVEŠTAJ POLITIKOG KOMESARA 10. UDARNE BRIGADE OD 14. FEBRUARA 1945. POLITIKOM KOMESARU 20. NOU DIVIZIJE O STANJU I POLITIKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI¹

**POLIT-KOMESAR
X. D. U. BRIGADE
Položaj 14. II. 1945.**

POLIT. — KOMESARU XX UDARNE DIVIZIJE N.O.V.J.

Položaj

Kroz posljednji mjesec dana brigada nije bila u borbi, ali zato je izvršila dug marš: Zrmanja — Knin — Sinj — Split — Šibenik — Zadar, gdje smo se smjestili.² Marš je bio prilično naporan. Na sektoru između Knina i Vrlike u velikoj vijavici imahmo izbaviti iz stroja 126, od toga 46 mrtvih uslijed smržavanja. Gotovo sve konje smo izgubili.

Uslijed dugih marševa, a naročito poslije katastrofe u snijegu i vijavici kod Vrlike, politiki rad nije bio na visini.

Politiki kadar u brigadi je sav popunjen. Pomanjkanje rukovodioca, a naročito nižih, tj. vodnih delegata, rješili smo izdizanjem novih ljudi, dobrih boraca, koji imaju sve uslove za razvoj.

Danas u brigadi gotovo itavo niže rukovodstvo je novo, sa vrlo malo iskustva u radu, a i sa vrlo malo znanja. Njihovo izdizanje je jedan od najvećih problema. Oni pokazuju volju za rad, što je garancija da se mogu razviti u dobre rukovodioce.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 9—1/10, k. 1029—11.

* Vidi dok. br. 117, objašnjenje 2.

Odnos boraca prema rukovodiocima se u mnogome izdigao. Nedisциплиna kao pojava danas ne postoji. Naši rukovodioci zalaganjem uspjeli su podići i disciplinu na jedan viši nivo. Ima još izvjesnih pojava nediscipline, ali ona je sada pojava pojedinaca, ali i to se liječi.

Kroz protekli mjesec dana u politici kom radu postojao je plan rada. Plan rada koji je postavljen za ovaj mjesec dana nije se još završio, upravo polovinu plana je prečeno. Uzrok tome su bili veliki pokreti. Sada kad je brigada skoncentrisana na jednom mjestu bit će mogući da ovaj plan sprovedemo u život (plan rada za ovaj prošli mjesec dana sadrži prošli izvještaj).³

Teme koje su se obradile po bataljonima kroz prošli mjesec dana bile su:

- a) Razvitak N.O. borbe
- b) Uloga reakcije u razjedinjavanju naroda Jugoslavije
- c) Bratstvo i jedinstvo naroda Jugoslavije.

Teme nisu najbolje uspjele. Razlog je taj što polkomesari nisu uspjeli dovoljno zainteresovati borce, a ni sami nijesu pripremili obradu teme ni odozgo ni odozdo.

Na sastanku svih političkih rukovodioca raspravljalo se je baš pitanje metode rada i kako prevaspitati nove borce. Kako raditi to je najvažnije pitanje u našem radu. Sve veći priliv novih boraca traži od nas najraznovrsnije metode rada, traži od svijeta nas velike sposobnosti u prilaganju k borcima.

Na sastanku je zaključeno da treba sprovesti sitan svakodnevni rad, koji treba da obuhvati sve rukovodioce i sve borce. Treba, osim skupnog rada, praktikovati pojedinačni rad. Treba da nove borce gledamo bez podcjenjivanja i težiti tome da ih stara sredina primi, prevaspita što prije i što bolje.

Težiti tome da se borce najprije zainteresuje za jednu temu, pa onda da se predaje a to ćemo uspjeti jedino ako teme ne bude vodio sam komesar, nego partija i SKOJ i kandidati.

Politika lutrija kroz dosadašnje teme se je praktikovala i dala je dobre rezultate.

Sami politički komesari ova nemaju još dovoljno znanja, te i sami treba da učine.

Baš i radi toga što naši politički rukovodioci su na vrlo niskom teorijskom nivou, postavili smo plan rada za mjesec dana za rad s njima. Prve dvije teme, tj. »Razvitak društva« i »O metodi rada političkih rukovodioca« obrađene su sa prilično dobrim uspjehom.

Održano je 31. etna konferencija i 4 bataljonske. Na njima se je raspravljalo 2 osnovna problema koja tangiraju ovu

³ Odnosi se na izvještaj od 21. januara 1945 (vidi dok. br. 66).

brigadu, a to je pitanje discipline i pitanje dezerterstva. U tim pitanjima u mnogome se je uspjelo. Disciplina se svaki dan sve više izdiže. Iako se itava brigada nalazi prvi put u kasarni. Život je sre en i disciplina na visini. isto i, redu u kasarni posve uje se puna pažnja.

I u pitanju dezerterstva pošli smo naprijed. Iako smo bili u Sinju par dana i odlazak iz Sinja, iz itave brigade zaostalo je 15 drugova. Kada se uzme procenat dezerterstva u prijašnjim pokretima, onda vidimo da je dezerterstvo u brigadi u opadanju, da se ta loša i slaba pojava lije i.

Jedna slabost politiki rukovodioca jest i ta što se teku a štampa slabo iskorišava. Radi toga, a da bi se sva teku a štampa što bolje iskoristila, organizovali smo po bataljonima i itaonice. Svaki bataljon ima svoju itaonicu. Na ovaj nedostatak ukazano je.

Prvi politiki kurs pri brigadi završio je sa dosta dobrim rezultatima. Zalaganja je bilo dovoljno. Od 20 slušaoca samo dvojica su slabo savladali materijal. Drugi kurs po inje 15. februara sa istim planom i programom. Na ovom kursu biti e 22 slušaoca. (Od toga 1 pom. komesara ete, 10 delegata i 11 boraca.)

Politiki komesari odgovaraju prili no svojim dužnostima (bataljona). Dva komesara bataljona su na kursu, te e i to djelovati na politiki rad. Politiki komesar III. bataljona Kocei Petar, iako je ve stari komesar, nema dovoljno sistema ni metode u radu, dok komesar I. bataljona Rogulj prili no nesnalazljiv i krut i to ko i u radu.

Polit, komesari eta i delegati su uglavnom novi i neiskusni rukovodioci. Preko kurseva i radom sa rukovodiocima ovaj problem emo riješiti jer drugovi imaju volju za rad.

U vezi takmi enja⁴ postavljeno je da ovo takmi enje ne smije da bude takmi enje radi bodova, nego pravo i zdravo takmi enje u kome e se takmi iti i pojedinci i cjelina. Postavljeno je da kroz ovo takmi enje ne smije opadati duh takmi enja nego stalno rasti. Duh takmi enja mora da zahvati svakog našeg borca i rukovodioca. Popularisati takmi enje i dati sve da u takmi enju izvršimo sve postavljene zadatke.

Kulturno-prosvjetni rad.

Po nare enju V.S. u brigadama treba da se osnuje propagandni odsjek.⁵ Mi smo ve prešli organizovanju tog odsjeka. Za

⁴ Odnosi se na me ukorpusno takmi enje (vidi dok. br. 43 i 67)

⁵ Re je o naredbi Vrhovnog štaba NOV i POJ o organizaciji propagandnog i kulturno-prosvetnog rada u NOVJ od 13. decembra 1944 (vidi II tom, Bilten 46—47, str. 559).

šefa odsjeka postavljen je Curin Ivo. Sve sekcije nisu još oformljene, a i nemaju svoje šefove. U najkraćem roku oformiće ovaj odsjek.

Kulturno-prosvjetni odbori po bataljonima postoje, ali oni su još uvijek slabi, nijesu aktivni onoliko koliko bi to trebalo da bude, iako su se makli sa mrtve tačke kroz ovaj mjesec dana.

U ovom periodu izdato je 46 zidnih novina, 1 brigadni list »Udarna Brigada«, date su 4 bataljonske priredbe. 230 nepismenih obuhvaćeno je analfabetskim tečajevima. 37 ih je naučilo da piše i čita. Održano je pet kulturnih predavanja po bataljonima.

Problem nepismenih u našoj brigadi je još uvijek velik. Srbi uče cirilicu, a Hrvati latinicu. Svi nepismeni su obuhvaćeni, kroz mjesec dana rada ima uslova da se svi nauče i čitati i pisati. Ovom problemu posvećeno je najviše pažnje.

Iako je zidnih novina izdato dosta, ipak one su ovoga puta zadovoljile u kvantiteti, dok je kvalitet dosta slab. Još ima kod nekih komesara neshvatnja kako da se pišu zidne novine.

Predavanja koja su se održavala obuhvatila su geografski smještaj Jugoslavije i o Slavenima.

Horovi i diletantske grupe postoje u bataljonima. Sada se priprema jedna brigadna priredba.

Rad s narodom još uvijek zaostaje, premda se je ovaj rad shvatio. Sada kada se brigada nalazi u kasarni otežan je rad s narodom pošto nema tešnjeg kontakta.

Ishrana boraca je srećna i dobra, dok pomanjkanje odjeće i svakim danom se sve više osjeća uslijed pridolaska novih boraca.

Zdravstveno stanje brigade je dobro. Pojave pjegavca nema više. Po dolasku iz Like imali smo svega 9 slučajeva pjegavca.

Svrab se je gotovo potpuno izliječio. Kolektivna higijena je na visini. Isto i u kasarni posvećeno je puna pažnja.

Vojni izgled boraca je osrednji, usled pomanjkanja odjeće. Priliv novih boraca razvodnio je vojni košuljanje kao cjelinu. Nema još one vojne vrstine, discipline i vojnog izgleda, kojeg bi trebalo da bude, iako se je u ovom pogledu pošlo naprijed.

U ovom dvomjesečnom takmičenju riješiti ćemo i ovaj problem upornim radom.

Moral, kao opće stanje u brigadi u mnogome se je popravilo. Danas je brigada spremna da krene i da izvrši zadatak koji bi joj se postavio.

Izdi i naše rukovodioce i naše borce, prevaspitati nove borce, poboljšati metod rada, »takmi iti se udarni ki« jesu problemi koji se postavljaju pred nas.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit-komesar major
Maglica Vinko

BR. 119

**IZVEŠTAJ VRŠIOCA DUŽNOSTI POLITI KOG KOMESARA
12. UDARNE BRIGADE OD 14. FEBRUARA 1945. POLITI -
KOM KOMESARU 29. NOU DIVIZIJE O VOJNO-POLITIC-
KOM STANJU I POLITI KOM I KULTURNO-PROSVETNOM
RADU OD 1. DO 14. FEBRUARA¹**

**KOMESAR XII UDARNE BRIGADE
NOV JUGOSLAVIJE
14 februara 1945
Dobro Selo**

**POLITI KOM KOMESARU XXIX UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE**

Izvjestaj o radu i stanju u brigadi od 1 do 14-11-1945

Upravo na po etku ovog mjeseca brigada je dobila pri-
li no težak zadatak, tj. da ponovo oslobodi apljinu, koju je
neprijatelj preoteo od naših snaga.² U izvršavanju ovoga za-
datka mogla se vidjeti udarnost, izdržljivost, upornost i bor-
benost brigade kao cjeline, te snalažljivost rukovodilaca kako
politi kih, tako i vojni kih. Iako je preko 80 boraca i rukovo-
dilaca zbog smrzavanja bilo izba eno iz stroja, to nimalo nije

¹ Original (pisan na mašini, irlicom) u Arhivu VII, reg. br. 9/4,
k. 1147.

² Dvadeset sedmog januara 1945, posle trodnevne borbe, delovi 369.
legionarske divizije iz Širokog Brijega i Mostara, potisli su 4. dalmatin-
sku brigadu 9. NOU divizije i zauzeli Ljubuški, Metkovi i apljinu. Po
nare enju Štaba 29. NOU divizije, 12. brigada je, posle upornih trodnev-
nih borbi, uz podršku jedinica 1. tenkovske brigade NOVJ. 3. februara
1945. ponovo oslobodila apljinu (vidi Arhiv VII, reg. br. 40—12, k. 272 A,
reg. br. 27-2, k. 1146 II, reg. br. 3—1, k. 1146 II, reg. br. 1—4, k. 1164 II,
reg. br. 19—2, k. 1146 II, reg. br. 26—2, k. 1146 II i reg. br. 31—2,
k. 1146 II).

omelo da se zadatak izvrši u potpunosti. Rad na osposobljavanju nižih rukovodilaca i uzdizanju političke svijesti kod boraca pokazao je vrlo dobre rezultate. Naravno, i to se pokazali štabovi bataljona kao dozreli, inicijativni i sposobni za samostalno rukovođenje, ne samo od strane brigadnih rukovodilaca. Nema sumnje da je na polju borbenosti kod boraca uticalo i to što su izašli iz snijega i oslobodili se one nepokretnosti koja je bila u Nevesinju. Dok smo bili u Nevesinju dešavalo se i to da se poneki sam sobom rani, ali od kad smo ovamo to se ne dešava.

Mislio sam, kad smo došli na teritoriju Hercegovine i Ljubuškog, da će biti bar koji dezertir između onih koji su nedavno mobilisani sa ovoga područja, ali se to nije desilo. Naravno da to treba zahvaliti povoljnoj političkoj situaciji, ali i neprekidnom i pravilnom političkom radu nižih političkih rukovodilaca. U posljednje vrijeme ništa više ne utiče na borbenost kod boraca kao sadejstvo artiljerije sa pješadijom. Ne bih se udao da je bilo kakvih prestupa u pogledu odnosa sa narodom, od kada smo stigli na ovu teritoriju, gdje narod potpuno neprijateljski raspoložen prema nama i našoj borbi. Svi borci i rukovodioci uvijek imaju neprijateljsko držanje stanovništva prema njima, ali ne prave nikakvih prestupa. Ne mogu kazati da nije bilo manjih pojava pljačke po kućama gdje nijesu nalazili nikoga od ukoljena, ali je to spriječeno. Ako se uporedi držanje naših boraca sa držanjem boraca XIX i IX divizije, opaža se ogromna razlika. Kod vojske iz pomenutih jedinica moglo se primjetiti kako poselima pucaju na kokoši kao ono nekad Talijani i da pljačkaju sve na što naiđu. Ovakve postupke naši borci osuđuju i moglo se primjetiti kako govore, da su oni svesni toga da je narod ovoga kraja neprijateljski raspoložen prema nama, ali treba uvijek čuvati ugled NOV.

Moral je na visini. Nije nikome ni na kraj pameti do sada da pomisli na to šta ćemo raditi kad oslobodimo Hercegovinu, da li ćemo ići dalje ili ne. Zbližavanje starijih boraca sa novomobilisanim, a naravno i sa onima iz Zapadne Hercegovine sve se više uvršćava. Nema među njima nikakvih prepiranja niti podvajanja, što se ranije iako u vrlo maloj mjeri moglo zapaziti. Nepoželjan slučaj koji se desio za ovo vrijeme u brigadi bilo je to da je komesar prvog bataljona ošamario jednog komesara tenkovske jedinice, zato što je ovaj tenkista govorio pred vojskom, premda istinito, da su naši u Hercegovini izgubili 4 tenka. Za ovo je kažnjen partijski ukorom. Kod ostalih rukovodilaca nije bilo prestupa. Kod vodnih delegata zapazilo se da u posljednjim akcijama nijesu bili u stanju da dovoljno utiču na vojsku u pogledu držanja prema narodu.

U proraivanju tekućeg materijala naročito je pažnja skrenuta na govor Druga TITA³ i članak S. Mitrovića.⁴ Po svim bataljonima održana je bar po jedna politička konferencija. Mržnja prema kralju Petru kao inicijatoru u borbi protiv narodnog jedinstva osjeća se u velikoj mjeri. Nije bilo dovoljno vremena za prorađivanje materijala, ali se ipak težilo da se što temeljitije proračuna ono što se smatra važnim. Politička svijest se postepeno uzdiže.

KULTURNO-PROSVETNI SEKTOR

U posljednje vrijeme najviše pažnja skrenuta je na štampu. Četvrti bataljon izdao je bataljonski list. Također su i ostali bataljoni spremili materijal za štampanje ali nemamo dovoljno papira pa sporije i izdavanje. Priredbi nije bilo zbog stalnih akcija. Nepismenih ima još u svim bataljonima, naročito onih koji su nanovo mobilisani. Predavanja se održavaju kad god za to ima vremena. Na kulturno-prosvjetnom polju još uvijek prednjači prvi bataljon. Velika je greška i to što još nije izašao ni brigadni list ali i o tome se povestirala una.

EKONOMSKI SEKTOR

Od kada smo došli na ovu teritoriju ekonomski uslovi u mnogome su poboljšani. Snabdijevanje se vrši od naroda organizovano, gdje ima odbor preko njega a gdje nema onda direktno od naroda. Tablica ne postoji. Vojska je sita i zadovoljna sa hranom. Intendant brigade, kao i intendant bataljona ispravno vrše svoju dužnost. Mada se nalazimo među neprijateljski raspoloženim stanovništvom, u pogledu oduzimanja hrane ne prave se greške. Od narodnih neprijatelja, kao i iz kućaća koje na prazne uzima se skoro sva hrana i ono što je potrebno za vojsku. Ovdje i obuća je prilično slaba, ali je klima dobra pa se borci ne tuže da im je studeno. Stok hrane ima isto tako u dovoljnoj mjeri.

SANITETSKI SEKTOR

Početama i bataljonima postoje bolnice, koje daju od sebe koliko mogu. Za stručno osposobljavanje sanit. osoblja, kao i za podizanje njihova autoriteta, još uvijek se skreće pažnja političkim rukovodiocima. Može se konstatovati da se ipak ide napred, jer referenti saniteta po bataljonima mogu skoro svi da održavaju manja predavanja iz higijene.

* Odnosi se na govor održan na mitingu žena Srbije 29. januara 1945. u Beogradu (vidi »Politiku« od 29. januara 1945. godine).

⁴ Reč je o članku »Današnji zadaci političkih radnika u našoj vojsci« (vidi »Borbu« od 30. januara 1945).

U ovome periodu vremena najviše je bolesnika od smrzavanja pojedinih dijelova tijela, naročito od onoga marša iz Nevesinja do apljine. Zaraznih bolesti nije se pojavljivalo. O higijeni se vodi računa naročito od kad smo na sektoru Mostara, zbog pje-gavca.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V. d. politkomesara,
Petar Miševi

BR. 120

IZVESTAJ POLITI KOG KOMESARA 2. ISTARSKE BRIGADE OD 14. FEBRUARA 1945. POLITI KOM KOMESARU 43. NO DIVIZIJE O VOJNOM, POLITI KOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI¹

POLITKOMESAR
II. BRIGADE 43. DIV.
Broj 14. II. 1945.

20 II 45²
Sko ili Josip_λ

POLITKOMESARU 43. DIVIZIJE XI. Korpusa NOVJ.

U toku prošlog mjeseca brigada je izvršila pokret u sektor Bosiljevo—Zdihovo. Neprijatelj je povremeno ispadao iz garnizona Ogulin—Generalski Stol—Lešće i Stative. Iz garnizona Ogulin neprijatelj je upao sa namjerom potiskivanja naših snaga a u cilju osiguranja 392. pješadijske »Plave divizije« u pravcu Karlovca. Neprijatelj iz garnizona Donje Stative i Lešća ispadao je većinom u cilju pljačke. Ja u borbu vodio je naš I. bataljon sa neprijateljem u Bosiljevu. Neki krupniji nedostaci u ovoj borbi nisu zapaženi. Nadalje vođena je bora sa neprijateljem iz Ogulina prilikom prodora u Vrbovsko.³

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 12—1/12, k. 1324 A.

² Verovatno datum prijema dokumenta od strane političkog komesara divizije.

³ Krajem januara 1945. jedinice nemačke 392. legionarske divizije i ustaše iz Ogulina i Generalskog Stola, u kojima oko 1200 vojnika, izvršile su ispad do Bosiljeva i Vrbovskog radi odbacivanja jedinica 43. NO divizije od komunikacije i radi pljačke (vidi Arhiv VII, reg. br. 39—2, k. 573, reg. br. 10—1/2, k. 573, reg. br. 1—2, k. 119/10; V tom, knj. 37, dok. br. 68).

Neprijatelj je tada uspio da izmane vriše naše snage te je tako uspio da ih potisne i da se povuče uz relativno male gubitke. Glavni nedostaci naših rukovodioca bili su, što se je na mjestima kruto držao položaj, a da se nije mislilo na manevar, to jest da se neprijatelja udari tamo gdje je najslabiji. Zbog tih nedostataka došlo je do žrtava kod nas.

Neprijatelj je u toku ovog mjeseca ispao sa jačim snagama iz pravca Bosiljevo—Netreti⁴ u cilju opkoljavanja i uništenja naših pojedinih jedinica i u cilju probijanja na oslobođeni teritorij Slovenije. Neprijatelju je već u početku njegovih namjera bio razbijen plan, pošto su se jedinice koje su bile opkoljene vješto izvukle iz okruženja.

Iako je neprijatelj ovog puta nastupao sa jakim snagama, imalo se moguće da mu se nanese osjetljivi gubitci, razlog što se i ovog puta neprijatelj izvukao uz male gubitke leži u tome, što naši rukovodioci ni ovdje nisu imali ideje manevara.

U razmatranju zadnjih borbi uočeno je da štabovi bataljona ne misle na manevar i kombinacije u borbi, već se kruto drže položaja i tok borbe u većini slučajeva prepušta se slučaju, što je uzrok neuspjeha u borbi i razlog za nepotrebne žrtve.

Nadalje prije izvođenja samih akcija rukovodioci nisu upoznati sa idejom zadatka, što je razlog polovičnog uspjeha pojedine jedinice u borbi.

U proteklim borbama komandovanje jedinicama nije došlo potpuno do izražaja. Primjećeno je da komandanti ne daju naredjenja svojim komandama i eta, što znači, da još nisu osamostaljeni, a kao posljedica oduzimanje inicijative nižim rukovodiocima u borbi.

Između važnih uslova za postignućje uspjeha u borbi zapaženo je, da se automatskim oružjem ne posvećuje dovoljna pažnja, to jest u borbi se ne misli na plan vatre. Ima izgleda da će se i ovaj krupni nedostatak ukloniti, a do sada je bila dosta česta pojava, jer ta brigada nije prošla kroz ozbiljne borbe.

Nadalje kao problem u svim do sada vođenim borbama bio je ostavljanje ranjenika na položaju, gubljenje oružja i spremne i rasipavanje ljudi, odnosno nevođenja boraca o borbama. Po svim tim problemima održane su konferencije sa štabovima bataljona, komandama i eta, te ima izgleda da su oni već djelimično otklonjeni.

Na sektoru na kojem se sada brigada nalazi uočeno je nekoliko ofanzivnih i defanzivnih borbi u kojima su postignuti

⁴ Po etkom februara 1945. godine 2. NO brigada rokirala se sa sektora Bosiljevo na sektor Stative — Ozalj (kod Karlovca), s tim što je jedan bataljon ostao na sektoru Bosiljeva (vidi Arhiv VII, reg. br. 10—1/2, k. 573).

zadovoljavaju i uspjesi. Zapaženo je da su u ovim borbama neki od gore navedenih nedostataka otklonjeni.

Op i kao i borbeni moral bio je u svim borbama na visini a pogotovo u borbama koje su jedinice brigade vodile u sektoru Hraš a, gdje su borci pokazali visoki borbeni moral.

U borbama se istakao I. i III. bataljon 15. ovog mjeseca kad je neprijatelj sa jakim snagama držao položaj na jednoj dominantnoj koti iznad Malog Erjavca. Po primljenom nare enju borci tih bataljona jurnuli su prema neprijatelju, iste rali ga sa kote i nastavili sa gonjenjem do garnizona Ozlja. O ovom uspjehu borci u itavoj brigadi vole da pri aju, a poslužio je za podignu e borbenog morala u našim jedinicama.

U zadnje vrijeme se osje a da se politi ka svijest boraca digla na dostojnu visinu, zahvaljuju i uspjesima u proteklim borbama kao i nedostacima na koje se poslije svake borbe skre e pažnja kako se ovi ne bi više ponovili.

Pojava plja ke nije u našoj brigadi zabrinjavaju i problem ali je ipak bilo nekoliko slu ajeva, gdje su borci po dolasku uzeli nešto kruha i krumpira. Energi nim mjerama uspjeti emo da taj problem potpuno likvidiramo.

U toku od 1. prošlog mjeseca pa do danas dezertiralo je iz naše brigade 11 boraca, uglavnom domobrani, koji su došli iz garnizona Pokuplje. Nije još utsanovljeno koliko je od njih dezertiralo neprijatljju, ali se ra una svakako ve i dio. U vršenju svojih vojni kih dužnosti doti ni su pokazivali dovoljno volje, discipline i spremnosti da izvrše postavljena im nare enja do onda dok je brigada bila u Gorskom Kotaru, me utim im su jedinice brigade došle u naporniji i teži položaj oni su se od tog izmakli.

Odnos komandnog kadra prema borcima i obrnuto bio je uglavnom ispravan, nedrugarskog ponašanja, tu njave boraca i grubog držanja sa strane rukovodioca za sada više nije problem. Opaža se još uvijek da naši rukovodioci nemaju dovoljno ljubavi prema borcima, a drugarstvo je još slabo razvijeno. Postoje svi uslovi da se osje aj drugarstva a koji je u protivnom esto ko nica rada podigne na dostojnu visinu.

U proteklom periodu održano je više konferencija sa šta-bovima bataljona kao i sa komandama eta, a po ve napome- nutim nedostacima tako er je održana konferencija sa politru- kovodiocima brigade na kojoj se raspravljalo o uo enim nedo- stacima kao i držanju politrukovodioca u borbi te dati novi za- datci za rad.

⁵ U brigadama su, u vezi s naredbom Vrhovnog štaba NOV i POJ od 13. decembra 1944, formirani propagandni odseci (vidi II tom, Bilten br. 46—47, str. 559).

U brigadi je formiran propagandni odjel.⁵ Njegov rad do sada se malo osjeća u brigadi, jer drugovi koji su zaduženi po pojedinim sekcijama ovog propagandnog rada u brigadi ne zadovoljavaju na povjerenim im dužnostima. Sam šef propagandnog odsjeka nije se još snašao u radu u kojem je neenergičan. Uspjesi pojedinih akcija u brigadi vrlo se slabo propagiraju i popularišu. Po kulturno-prosvjetnom radu u inženjerstvu je korak naprijed. Borci sve više dobivaju volje za pisanje članaka, a sami članci po svojoj kvaliteti su bolji. Po pitanju održavanja prosvjetnog kursa u brigadi. Nastavnica na ovom kursu pokazuje dovoljno umješnosti u radu. Bataljonske škole još nisu formirane, teško je ležati u tome što I. i III. bataljon nema svojih predvodnika K P O-a koji bi se ujedno koristili kod održavanja bataljonskih škola. Također još nije po pitanju održavanja usmenih novina iako su već nekoliko puta pripremane. Aktivno se radi na suzbijanju nepismenosti i razvoju dopisničke službe u brigadi. Nisu još organizovane diletantske grupe, pošto nam nedostaje prikladnog materijala.

Vojna obuka provodi se u jedinicama prema planu, samo je izvode nastave neredovito. Plan se izvodi tako što pojedini članovi štaba bataljona proučavaju predviđene tačke plana sa komandnim kadrom četa koji to kasnije prenaša na borbu. Izvođenje obuke po predviđenom planu vrši se neredovito zbog skoro svakodnevnog uznemiravanja i vođenja borbe sa neprijateljem.

Stručno izdizanje još nije na svom mjestu, zatim se dešava da specijalne jedinice ne udovoljavaju potrebama brigade. Ulaže se sve da se stručnom izdizanju posveti maksimalna pažnja.

Plan političkog rada također se provodi u život, nedostaje u tom radu sistema za lakše izdizanje boraca. Plan političkog rada za ovaj mjesec nije potpuno savladan, već se na političkim raspravama uzimaju pojedini članci iz naše tekuće štampe. Borci pokazuju dovoljno volje i razumjevanja za učenje, samo još je uvijek slučaj da ne zalaze živo u diskusiju.

ORGANIZACIONE PROMJENE:

8. II. 45. otišao je na viši oficirski kurs komandant brigade kapetan drug Ribari Danilo te je dužnost primio na elnik štaba drug Ignatije Jai (privremeno).

18. I. 45. javio se na dužnost propagandnog odsjeka u brigadi drug Jardas Dušan.

I. bataljon: 5. II. 45. povratio se sa kursa a utant bataljona drug Ban i Ivan, koji za sada zadovoljava u radu.

Dovoljno je poletan i odgovoran za svoj rad.

' Kulturno-prosvjetnih odbora

II. bataljon: U ovom štabu nalaze se samo komandant i komesar, a kojima bi bila potrebna apsolutna pomoć pošto se gube u radu. Postavljene zadatke štaba brigade taj štab ne izvršava redovito. Dogodilo se da je bataljon 11. ovog mj. bio bez veze itav dan sa štabom brigade iako je toga dana bataljon vodio borbu. Zbog tog propusta komandant i komesar tog bataljona kažnjeni su pismenom opomenom. Ta greška morala bi za sobom povući i teže posljedice, ali je štab brigade uzeo kao olakšavajuću okolnost to, što se još tom štabu nije nikad slično dogodilo.

III. bataljon: Za v.d. politkomesara bataljona postavljen je drug Prekalj An elo koji se je povratio sa kursa. On se još do sada nije snašao u radu i neodlučan je u donošenju odluka. Na ukazane mu greške rado ispravlja tako da ima izgleda da će se razviti u dobrog politrukovodioca.

Štabovi bataljona kao i komande eta za sada zadovoljavaju.

Sanitetska služba u brigadi vrlo je slabo organizovana, a referent saniteta aljkav je u radu a za rad je neodgovoran, tako je prilikom zadnjih borbi otišao daleko od jedinica bez naređenja štaba. Prilikom pokreta brigade u sektor Hraš a drugi referent ostao je ležati ne vodeći i brigadu ni o čemu. Zbog svih tih propusta drugu je referentu ukazano veoma mnogo puta na njegove greške, međutim on njih slabo uklanja. Stručna sposobnost je dosta slaba, a organizatorski duh također je slabo razvijen te bi to bili uglavnom razlozi svih njegovih nedostataka. Da bi se stanje po sanitetskoj službi u brigadi popravilo trebalo bi ukoliko se ovaj referent ne smijeni dati jednog pomoćnika. Zbog tih nedostataka koji su gore navedeni događaja se da se ranjeni borci ostavljaju na položajima kao što je to bio slučaj u prošlim borbama.

Intendantura: U brigadi je organizovana, ali ona još ne daje dovoljno rezultata i ne udovoljava potpuno potrebama brigade, u organizatorskom smislu. Postoje svi uslovi da se i tu popravi stanje. Intendant brigade marljiv je u radu i pokazuje mnogo volje za taj rad, ali mu nedostaje upornosti u otklanjanju zapaženih grešaka.

Informativna služba sa izvištajkim djelovima organizovana je u brigadi, samo ona daje slabih rezultata. Vojno obav. oficir do sada je svoj rad rukovodio preko telefona, a na tu grešku skrenuta mu je pažnja. Od sada redovno dobiva danomice konkretne zadatke od ovog štaba.

Raspoloženje naroda prema našoj borbi je dobro na ovom sektoru. Narod daje mnogo od sebe da bi se zadovoljilo potrebama naše vojske, a spreman je i na žrtve. Ima međutim sela od kojih je priličan broj u redovima domobrana i ustaša, ali se

ipak ne zapaža neraspoloženja naroda prema nama. Narod je i ovdje spreman da pomogne materijalno našu vojsku. Primjećuje se da je politiki rad dosta slab. Mitinzi se vrlo rijetko održavaju. Mi smo na ovom sektoru pokrenuli i ovo pitanje politiki kog rada me u masama, preko usmenih novina i mitinga. Veza izme u nas i politiki organizacija je dobra. Narodno-oslobodilački odbori neiskusni su i neupu eni u svoj rad, ali narod ih ipak poštuje i drži za pravu narodnu vlast.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, major: M. P. Na esnik Štaba, kapetan:
Nikola Pavleti S. o.

BR. 121

**MESECNI IZVEŠTAJ POLITIKOG KOTESARA 5. UDARNE
BRIGADE OD 15. FEBRUARA 1945. POLITIKOM KOME-
SARU 19. NOU DIVIZIJE O VOJNOM, POLITIKOM I KUL-
TURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI¹**

**POLITKOTESAR V. UD. BRIGADE
XIX. UD. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
15. II. 1945. g.
br. 88/45**

POLITKOTESARU XIX. UD. DIVIZIJE NOVJ

Dostavlja se mjese ni politiki izvještaj za vrijeme od 15.1, do 15. II. 1945. god.

Brigada je djelovala na prostoru Benkovca, Knina, Obrovca i Gračaca.² Na sektoru od Benkovca, Obrovca i Crnopca imade neprijateljskih banda, ostataka etnika i ustaša, isti se kriju po špiljama ili kod seljaka. Na predjelu Medvica i Zegara drže pod svojim utjecajem ve i broj seljaka, isti ih ve inom kri-

¹ Original (pisan na mašini, irilicom) u Arhivu VII, reg. br. 7—1/13, k. 1012.

² i » Po naredjenju Štaba 8. udarnog korpusa NOVJ od 30. januara 1945, dve brigade 19. NOU divizije izvršile su pokret pravcem Zadar—Šibenik—Split—Vrgorac radi učešća u operacijama za oslobodenje zapadne Hercegovine i Mostara; 5. brigada ove divizije je ostala u severnoj Dalmaciji, a zatim, po naredjenju Štaba 8. udarnog korpusa, došla u Hercegovinu (vidi V tom, knj. 37, dok. br. 118; Arhiv VII, reg. br. 40—12, k. 272a i reg. br. 1—2, k. 119/8).

ju iz straha od istih. U Krupi i Golubi u Krupska eta ne dozvoljava da do e do izražaja etni ki teror. Sve neprijateljske bande dobro su povezane izme u sebe. Da je brigada ostala još nekoliko dana u Obrovcu mi bi poduzeli akciju iš enja.

Dolaskom saveznika na aerodrome,³ neprijateljska propaganda, koja je i pre bila jaka na ovome sektoru, u veliko je oživjela. Imade raznih parola: »Englezi su o erali XIX diviziju«, »doveš e kralja Petra«, »došlo ih je 8.000, pro era e partizane i uzeti sve«, »u Zadru su puštili zatvorenike, a primaju dezertere«. Ove parole su po ele prodirati u jedinicu ali smo mi na vreme intervenisali. Dok u pozadini nije ništa poduzeto. Izgleda da su se ljudi odvojili od naroda, ne osje a se ratni tempo rada. Mi smo poduzeli da se po grupama objašnjava narodu situacija u kojoj se nalazimo. Ja sam išao u Kotarski povodom ovoga da organizujemo rad u narodu, me utim s njihove strane nije usledilo ništa. U Atlagi a Kuli održato je više grupnih sastanaka sa narodom i jedan širi sastanak sa omladinom, posle ega se omladina osjetila aktivnija, dva omladinca su dobrovoljno došla u vojsku a omladinke su posle prale veš vojsci. Na sektoru Knina stanje je mnogo bolje, u Pa enima se bilo uspješlo da se pokrene omladina u kolo i za pomo vojsci. U Zagrovi u je stanje najbolje, omladina je aktivna, a i stariji su pristupa ni. Svaki bataljon je održao dva tri sastanka sa narodom a davate su i priredbe, ja sam govorio tri puta.

U štabu brigade osje a se vidna promjena, uspjeti smo da rasporedimo rad, da radi svak svoj posao, zaposlili smo sve oficire u štabu brigade, tako da su komandant⁴ i komesar organizatori rada, na elnika⁵ nijesmo uspjeti još u initi odgovornim iako se malo popravio. Sada se poslovi urednije otpravljaju, a svi imamo više vremena za u enje. Oficiri koji rade u štabu osje aju se zadovoljniji i odgovorniji. Stab brigade pre zbog slabije raspodjele rada, razdvojenosti jedinica, nije imao dovoljan pregled i uvid u rad jedinice. Sada imamo potpuni pregled jedinica i rukovodstvo sa cjelokupnim radom u jedinici. Obilazimo stalno jedinice, te smo pomagali kako u politički kom tako i u vojni kom radu. Radi takmi enja⁶ svi smo išli u jedini-

³ Prema depeši koju je vrhovni komandant NOV i POJ maršal Jugoslavije Josip Broz Tito 29. januara 1945. uputio Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske, o ito je da je sa saveznicima zaklju en sporazum o ustupanju avionske baze kod Zadra i pirvremene pomorske baze kod Splita. Saveznicima je odobreno da u bazi kod Zadra drže oko 600 ljudi-avijati ara i tehni kog osoblja. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske je nare eno da tu bazu vojni ki obezbedi i da joj pruži pomo u radnoj snazi (vidi Arhiv VII, reg. br. 1/17—2, k. 119/4 i reg. br. 20—2, k. 25 A).

⁴ Ante Gvardiol

⁵ Petar Klicov

⁶ Odnosi se na me ukorpusno takmi enje (vidi dok. br. 43 i 67).

ce da organizujemo takmičenje, u svrhu čega smo održali sastanke sa komandnim kadrom. Od pojedinaca najviše se aktivizirao kapetan Cvijanović od kada je postao zamj. komandanta, gdje god je išao sa voljom i uspjehom je svršavao sve poslove, kod njega ima još jednostranog gledanja na pojedine stvari, ne traži uzroke sa više strana, zbog čega i jednostrano rješava, zbog čega se može desiti da nešto nije potpuno pravilno. Pomoćnik komesara⁷ vredan je u radu, ali nema odvažnosti da svuda energično nastupi, što je njegova karakterna osobina, što on nastoji otkloniti. A utant porućnik Radaković snalazi se u radu, ima volje za rad, ali se još po malo osjeća tu, što ćemo nastojati da otklonimo od njega. Kapetan Marić Petar sada se nalazi na dužnosti u štabu, sa voljom izvršava zadatke i u i kad je slobodan, malo je nezadovoljan što ima neodređenu dužnost, osjeća da mu treba više znanja i trudi se da postigne, inače nema nezdravih ambicija, mislimo da bi mogao vršiti i dužnost zamj. komandanta.

Priliv novih boraca u brigadu je obustavljen, kao što je poznato mobilisani su najraznovrsnije prošlosti, koja nije ni malo ista, imade ih 50 koji se ne mogu nikako pomiriti sa današnjim stanjem, ali retko koji to jasnije izražava. Neko njihovo djelovanje ne može da se razvije iako imade po neki pokušaj da propagandom ili nagovaranjem na dezerterstvo izazovu u jedinici nered. Novomobilisane uspjeli smo vrsto da uklopimo u naše jedinice, obimnim vojnim i političkim radom uspjelo se da se prevaspitaju, tako da se sada u glavnom svi osjećaju vezani za jedinicu, prema istima je uvijek bio dobar odnos od strane rukovodioca. U radu smo preporučili avangardnu borbu i uspjeha naše brigade nastojali da oživimo sve borbe koje je brigada vodila, da borci vide sve naše uspjehe i napore, kako bi i oni iz toga crpili moralnu snagu i vjeru u jedinicu. Proslavu godišnjice proboja obronka Turovca⁸ proslavili smo sa svima jedinicama zajedno u Benkovcu, a III. bataljon je sam proslavio, otpjevano je nekoliko pjesama, i održati su govori u kojima su iznijete naše borbe, i sadašnji naši zadaci. Uspjeh smo da se borci osjećaju ponosni što su borci V. brigade.

Iako je brigada sve više u svome izvršenju, imali smo u toku mjeseca 50 dezertera, po našem mišljenju razlog dezerterstvu je neizvjesnost koja se u brigadi pojavila odlaskom divizije,⁹ te neprijateljska propaganda, a u IV. bataljonu Perajić

⁷ Dane Berović

⁸ Verovatno se odnosi na napad delova nemačke 1. brdske divizije 92. motorizovanog puka i etničkih snaga, 3. februara 1944, na jedinice 19. NO divizije i 13. dalmatinske brigade 9. NOU divizije u Bukovici. Prodirući iz Kistanja, Benkovca, Obrovca i s linije Gračac—Otrčani, neprijatelj je, u trodnevnim borbama, okružio ojačanu 19. diviziju na pro-

iz Pola e, bivši ustaša, koji je danas ma ekovac, organizovao je ovo dezerterstvo, iz njegove ete otišlo je 11, da je rukovodstvo ete bilo agilnije ovo se ne bi dogodilo, po istome se još vodi postupak. Dezertere je teško pokupiti, a prema našem mišljenju prema njima se i blago postupa, mislimo da bi vojni sudovi trebali da budu oštriji. U pozadini bi trebalo kazniti oštro svaku ustanovu ili pojedinca koji zadrže dezertera. U bataljonima je u glavnom budnost dobra izuzev nekih izuzetaka, uspelo se na više mjesta otkriti organizaciju dezerterstva i sprije iti na vreme izvo enjem pred stroj i kažnjavanjem.

U II. bataljonu se bile pojavile me usobne kra e, krivce se uspelo uhvatiti pa se sada, nakon njihovog kažnjavanja i govora borcima povodom ovoga, kra a više ne doga a.

U brigadi se osje a iscrpljenost, zbog slabih smještajnih prilika, velike hladno e i rada u Velebitu. Na borce je dobro uticalo dobijanje kafe, što je izazvalo ve e raspoloženje i polet, neke jedinice u dva tri dana ušparaju malo brašna, pa na tre i dan dadu izjutra malo hleba sa kafom, a po neki borac zašpara hleba od ru ka i ve ere, govori se u jedinici: kad bi se još malo pove alo sledovanje hleba, onda bi dobro bilo.

Vojnici su zainteresovani za rad, kako za vojni ke tako i za politič asove, osje a se malo da je tempo rada pre eran da se ne može izdržati, a ovo potje e i od nižeg komandnog kadra, koji nije nau io da radi u tolikoj mjeri i da se opet sa njim održavaju posebni asovi. Kod boraca svuda vlada interesovanje za narodno-oslobodila ke odbore, imade ih koje su odbori mobilisali pa ih zbog toga, odnosno pojedine odbornike ne vole, govore i da nepravo rade i da su služili neprijatelju, a sada su odbornici. Imade i dobar broj starih boraca koji su nezadovoljni sastavom odbora u svome selu, govore i da su to zabušanti, slabi i ili neprijateljski raspoloženi, o ovome oni postavljaju pitanja, koja su i meni postavljali, ali sam slabo uspio iako sam nastojao da pravilno objasnim, vidio sam da neki nijesu zadovoljni.

Možemo re i da su svi borci protivu monarhije, što se odrazilo na demonstracijama,¹⁰ kao i u razgovoru sa borcima. Na politič kim asovima kad se pomene izdaja, ili kralj, padaju povici »dolje monarhija«, »smrt kralju«. Kako su demonstracije bile organizovane u mome odsustvu, to je kapetan Cvijanovi bio obavjestio da može vojska da u estvuje i da vi e protiv svih, tj. kralja i vlade, tako su po eli padati povici »dolje izdajni ka

storiji s. Lipa , s. Ku evi , s. Krupa i s. Duboki Dol, odakle se ona, uz teške borbe, 5. februara, preko komunikacije Otri —Gra ac, probila u Liku (vidi tom V, knj. 24, dok. br. 20 i 32).

¹⁰ Odnosi se na demonstracije organizovane povodom izjave kralja Petra od 11. januara 1945. godine.

vlada u Londonu«, što je nezgodno djelovalo, pa smo odmah objasnili nepravilnost rukovodiocima da se prekinulo. Opazili smo da su svi jedva do ekali da se izvi u, da slobodno mogu da govore, zbog ega su bili skloni skretanju. Kolika je mržnja prema kralju vidi se i po tome što jedan borac kaže »kad bi se kralj vratio u zemlju, ja bih pobacao bombe u naš najviši štab pa da ni ja onda ne živim«.

Mi smo u jedinicama poduzeli življi politi ki rad u vezi sa doga ajima, da bi paralisali neprijateljsku propagandu, koja nastoji da prodre u jedinicu. Uglavnom uspjevamo da borcima pravilno objasnimo doga aje, pa da oni vide lažnost neprijateljske propagande. Borce interesuju svi doga aji, postavljaju pitanja u vezi s Gr kom, Poljskom, Italijom i sporazumom o jedinstvenoj vladi, itd.

U jedinicama je sve skoncentrisano na proradu politi kog plana rada. Sada se obra uje bratstvo i jedinstvo naroda Jugoslavije, za ovu temu ja sam sastavio šemu, po kojoj treba da se održi predavanje, a nekoliko predavanja održao sam i ja. U predavanju smo objasnili postupak nacije, razvoj nacija kod nas, kako se pre gledalo na nacionalno pitanje, pravilno postavljanje nac. pitanja od strane ruskih boljševika, stara Jugoslavija i ravnopravnost naroda u njoj, politika razjedinjavanja i borbe za slobodu, okupacija i stanje danas. Kad se proradi sav materijal održa emo diskusiju. Pre smo proradili »Oslobodila ki ratovi«, odluke AVNOJ-a i ZAVNOH-a, i sve važnije lanke iz »Borbe« i »Naprijed« i ostalih novina.

U jedinicama svuda organizovano takmi enje, svuda se osje a takmi arski duh, takmi e se me usobno vodovi i ete, borci i rukovodioci zainteresovali su se da takmi enje uspije, kako bi u borbama bolje izvršavali zadatke. Osje a se da je rad u jedinici dosta jednostran, osje a se potreba za sportom, i raznovrsnijim kulturno-prosvjetnim radom, još nijesmo uspjeh da pokrenemo sport u jedinici, što emo sada nastojati.

U brigadi se još nije uspjelo, iako se stalno ide napred, da se potpuno uvede vojni ki red i saživjelost, da se postigne u svemu potpuna ta nost i odgovornost u radu. Da se u jedinicama svuda uspostavi potpuni red. Komande vodova se sve više osamostavljavaju u rukovo enju sa svojim vodovima, oni su ve odgovorni za rad voda, iako imade kod dosta rukovodioca labavosti.

U brigadi smo uspjeli da nam sav kadar pro e kurseve pri brigadi ili diviziji, te da se na taj na in pove a njegov kvalitet, po injemo da izdižemo i rezervnog kadra, i rukovodioca, koji bi prema današnjem kriteriju mogli uzeti i ve e položaje, iako bi se i za ove trebali osposobljavati. Kad ne bi trebalo davati drugim jedinicama, mi bi izgradili dobar kadar, a stvorili

bi i rezervu, kojom bi popunjavali u slučaju gubitaka. Inače mi smo spremni ako treba dati za druge jedinice rukovodioca, tj. ako one slabije stoje. Do sada je bio problem niži komandni kadar, a sada je postao problem i viši komandni kadar, komandante, a naročito štabovi trebaju više sposobnosti i vojni kog znanja da bi mogli da rukovode sa uspjehom sa jedinicama.

Veliki napredak jedinice je u tome što smo uspjeli da osposobimo politički kadar, da može da radi sa svojom jedinicom, delegate se je u usporedbi sa stanjem pre dva mjeseca uspjelo osamostaliti u radu, sa njima se održavaju rasprave i proračuni materijal koji oni trebaju da proračunaju sa borcima. Na kursovima se postiglo da ljudi dobiju sve u volju za sebe, da steknu povjerenje u sebe i da se slobodnije izražavaju. Svojim radom delegati su podigli svoj autoritet. Komesari naši izuzev trojice dobro su se uzdigli i mogu da odgovore na sadašnjoj dužnosti, po neki se može izdignuti. Ima komesara koji su sa teornim znanjem pristigli komesare bataljona. Komesari bataljona zabavljani organizacijom rada i osposobljavanjem političkog kadra zapostavili su izdizanje sebe, izuzetak čini p. komesar I. bataljona Novakovi i komesar III. bat. Vještica. Postavili smo pred komesare da više učine, što mogu i kontrolisati.

U štabu I. bataljona nije bilo dovoljno harmonije, na sastanku smo uočili da je to zbog slabog znanja komesara, nije pravilno primao pomoć komesara, koji ima više znanja i iskustva, a ovaj mu je pomoć u dosta gruboj formi davao, ovaj štab odlaskom kapetana Pavkovića i Bolesha u zamjenu komandanta mnogo je oslabio, pružena im je pomoć da se ovo otkloni. Inače u bataljonu se osjećaju vojnički red i držanje, da u tome pogledu predstavlja naš najsolidniji bataljon.

Stab II. bataljona je najbolji, komesar Maršetić dobro se snalazi u radu, mlad je i ima volje za rad. Radinost je u cijelom bataljonu dobra, trude se da izgrade jedinicu, ovo nam je najsolidniji bataljon u svemu.

III. bataljon je odvojen od nas, što mnogo šteti za izvršavanje discipline. Ni sam štab nije dovoljno energičan u ovom, u ovom bataljonu još uvijek ima tragova onoga staroga, nedisciplinovanosti, inače bataljon izgleda najživlji. Poteško je da se komandni kadar priuči potpunoj disciplini, pribjegava se i kaznama. Inače u bataljonu se osjećaju veliki polet. Stab bataljona nema dovoljno radinosti.

IV. bataljon. Ovaj štab nikako još nije uspio da u vrsti jedinicu, da u njoj vlada potpuni red i živost kao u drugim bataljonima, tako i ovoga puta najviše bilo dezertera. Nije se uspjelo da se disciplinuje kadar kao u drugim bataljonima. Stab bataljona nije pokazao energije. Komandant Majstorovi je dosta miran, a komesar Stanisavljević se često mješao u vojničke

stvari, što je sužavalo inicijativu vojnih rukovodioca i ko ilo politički rad. Sada dužnost vrši Marko Potkonjak koji je pre vršio dužnost pomoćnika, on je mlad i prilično miran, te još ne može da zadovolji, mislimo i anka kad se vrati sa kursa dati za komesara bat. Bogdan Duki je sada pomoćnik komesara, on je unio malo živosti u štab.

Prate a i ova brigada imade najbolje i najstarije borce. U njoj se osjeća i radinost i odgovornost, vlada dobro drugarstvo, ali zbog ovoga nema dovoljno vojne discipline i držanja, osjeća se malo kao 1942. kad su bili dobrovoljci, nemanje hrabrosti kod rukovodioca da traže disciplinu, komesar Stević radi dobro i ima sposobnosti, ova i ova izgubiti i dobar rezervni kadar.

Ceta za vezu dobro stoji stručno, ali nema tačnosti u ispunjavanju obaveza, inače se u radu trude, politički rad dobro teče, v.d. komesara Hrnjak ne može najbolje da se snalazi.

Inženjerska i izviđačka novoformirana jedinica još nijesu dovoljno u vršenju, politički rad u njima nije uzeo razmjera kao u ostalim jedinicama.

Kulturno-prosvjetni rad:

U brigadi je formiran propagandni otdjel, u otdjel su ušli komesar IV. bataljona kapetan Stanisavljević kao šef, pomoćnik komesara V. bataljona Gašić za političku propagandu. Za kult.-prosv. rad Guberina Rade, za štampu Tešija Boris.

Prva dvojica nerado su primili sadašnju dužnost, otdjel nije još preuzeo rad na sebe koji bi trebao, nedostaje im inicijative i sredstva, trebala bi nam jedna pisara i mašina. Nejasan nam je rad etničkog odbora, jer je poznato da dosadašnji odbori nijesu odgovorili u svome radu.

U bataljonima se formiraju diletantske grupe, III. bataljon je dao priredbu, jedinice pri štabu brigade takođe, dok se u ostalim jedinicama priprema, poteškoća je naučiti pjesme da svi drugovi jednako pjevaju.

Do sada smo uspjeli 70 drugova da naučiti i pisati. U brigadi ima još 150 nepismenih, od kojih je polovica naučila pola slova, bilo bi nam za svaku grupu potrebno makar jedan bukvar cirilicom, jedan latinicom, 50 i jednih i drugih trebalo bi nam, primili smo do sada 8 komada. Sa nepismenima se radi grupno i pojedinačno.

Džepne novine izlaze u svim otdjelima, osjeća se da ima boraca koji dosta dobro pišu. IV. bataljon izdaje najbolje džepne novine. U I. bataljonu osjeća se skretanje, što je naturio komesar I. otdjel Matotovi Milisav ili Crnogorac kako ga zovu, on ima prilično znanja, ali se nije saživio sa linijom, pa skreće u Ijevo, komesar mu je podlegao, odnosno ne uoči. On stalno radi sa jedinicom, borci iz njegove otdjela, kad se govori, viđaju,

»živio komunizam«, kad sam ja pokušao da im objasnim pogrešku prekidali su me sa »živio komunizam«, sve dok im nisam uspio potpuno objasniti. Brigada izdaje svoje novine.

Molimo da nam divizijski propagandni odsjek pruži direktnu pomoć.

Sanitet:

Brigadni referent saniteta nije najaktivniji, mi mu stalno dajemo zadatke, dok Košta Pri a nije premješten bio je bolji red. Zdravstveno stanje u brigadi se pogoršava zbog slabije odjeće, svakodnevno se borci javljaju za ljekarsku. Imade ih u I. i II. [bataljonu] koji su i promrzli, mnogi prehlade se zadržavaju u jedinici, u brigadi imamo trideset boraca koji su nesposobni za brigadu i predstavljaju suvišan teret, da se moraju voziti u kolima, što zauzima druge borce, brigadna ambulanta imade bolesnika koji se sami ne mogu kretati, sve ovo smanjuje pokretnost jedinice. Pri brigadi se održavaju bolnički kursevi, ljudi koji su na kursovima dosta teško pamte. Svuda se kopaju nužnici, samo se nije uspjelo sve borce priviknuti da u njima vrše nuždu. Brigadna burad idu u jedinicu, radi raskužavanja, poteško a je nedostatak veša. Fali zavoja.

Intendantura:

Intendantura brigade dobro funkcioniše, svi se poslovi na vreme otpravljaju, imade se još poteško a u knjigovodstvu, ali se i to rješava. Intendantski kadar je dobar, potrebni su pojedincima kursevi. Knjige zadužne sprema nijesu uredno vodene, pregledom subotom posle podne postiže se da se knjige redovno vode.

Odjeća i obuća je sada postala ozbiljan problem, mnoge su se cipele toliko razdrle da se ne mogu krpati. Imamo 300 boraca kojima je odmah potrebna odjeća i obuća, zbog odjeće esto trpi rad, najveći je nedostatak u obuci, trebalo bi nam makar volovske kože, da se prave opanci.¹¹

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — major
V.¹² Marić

m. p:

¹¹ U dokumentu su na više mesta vršene ispravke crvenim mastilom, irilicom. Pošto se komesar potpisao crvenim mastilom, verovatno je on i vršio te ispravke.

¹⁵ Vlado

br. 122

**IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 5. PREKOMORSKE
NO BRIGADE OD 15. FEBRUARA 1945. POLITI KOM KO-
MESARU 20. NOU UDARNE DIVIZIJE O MORALNO-POLI-
TICKOM STANJU I POLITI KOM I KULTURNO-PROSVET-
NOM RADU U BRIGADI¹**

**POLITKOMESAR
V. PREKOMORSKE BRIGADE
15. II. 1945.**

POLITKOMESARU XX. UDARNE DIVIZIJE NOVJ

Položaj

Politi ki izveštaj od 15. januara do 15. februara 1945. g.

Vojni ki sektor: Kako je ova Brigada tek pred kratko vrijeme formirana,² to se je u glavnom na vojni kom sektoru radilo oko organizacije jedinica, popunjavanja istih komandnim kadrom, kojega se je izabralo me u drugovima koji su se pokazali kao najmarljiviji i najsvesniji u našoj Brigadi. Stari komandni kadar popunjen je sa rukovodiocima koje je ustupila našoj Brigadi III. Prekomorska brigada. Tako sastavljeni komandni kadar i štabovi bataljona pristupili su sa puno volje i razumevanja izradi plana rada za pojedine jedinice. Svaka jedinica ima svoj plan rada po kojemu se radi kako na vojni kom tako i na stru nom izgra ivanju ne samo boraca, ve naro ito nižeg komandnog kadra, kako bi se to što bolje pripremili za uspešno vo enje borbi koje stoje pred nama.

Dakako rad pojedinih jedinica nije na potpunoj visini, razlog tome je pomanjkanje politike svesti, jer to su sve još mladi drugovi, koji su došli iz raznih neprijateljskih vojski, tako da im nije još potpuno jasan na in ophoenja i vojni ke svesne discipline, tako da rade neke male istupe pojedinci. Sve nedostatke koji su se pojavljivali, uklanjali su tako, da su se sazivale konferencije sa komandnim kadrom i sve te nedo-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 10—1/10, k. 1029 II.

² Brigada je po etkom januara 1945. formirana od Slovenaca koji su došli iz Italije i od kadra iz prekomorske brigade 26. NOU divizije (opširnije o tome vidi tom V, knj. 37, dok. br. 41; Arhiv VII, reg. br. 1/6—2, k. 119': depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ od 9. januara 1945. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske, reg. br. 1—2, k. 119/8: depeša Štaba 8. korpusa NOVJ od 1. i 26. februara 1945).

statke pretresavali su u svim štabovima i komandama te su se ti nedostaci i greške iznašali pred ljudstvo na etnim i bataljonskim konferencijama.

Za izgradnju vodnika i desetara organizovan je niži podoficirski kurs pri štabu Brigade, koji do sada pokazuje vidnog uspjeha. Sav ovaj rad na vojni koji izgradnji mogu reći da je na priličnoj visini. Moral boraca i vojni ka disciplina također, tako da je već oko 80% boraca spremno za borbu.

Politički sektor: Kako je naša Brigada tek formirana i popunjena sa novim borcima, koji još nisu bili nikada upoznati sa Narodnim oslobodilačkim pokretom, jer su se nalazili pod neprijateljskim vojskama, to se je pristupilo sa sistematskim radom i na izgradnji boraca na političkom polju.

Najveći problem je bio u pomanjkanju nižeg političkog kadra, koji još i danas postoji. Opaža se također velik nedostatak navedenog kadra, koji nije dovoljno teoretski izgrađen. Za sve ove nedostatke poduzelo se je da komesari bataljona i eta na svojim sastancima izgrađivaju pojedine teme i vaspitavaju i tek onda da ih tumače borcima, to se vrši redovito dva puta u tjednu.

Na politički koji izgradnji samih boraca radilo se je sistematski, jer im su pomogli i sami borci, koji su poznali i shvatili dužnost, koja leži u tome, da pomognu kod vaspitavanja i političkog dizanja nivoa boraca.

Pored glavnih tema koje smo uzimali za proračunavanje, t.j. II. Zasedanje AVNOJ-a, Ustavnost i zakonitost stare i nove Jugoslavije, Borba naroda zaslužnjene³ Jugoslavije, Izdajni ka vlada u Londonu, Slovenački narod u borbi, Tito: Nacionalno pitanje u Jugoslaviji, proračunavali su se razni članci iz novina i brošura, koji se slažu sa ovim temama.

Borci na političkim raspravama mogu reći da živo suraju i pokazuju veliki interes, postavljaju razna pitanja o kojima onda sami razvijaju diskusiju. Pojedini drugovi ne čeka da se zalažu u diskusiji koja nastaje nakon postavljenih pitanja po samim borcima.

Borbeno naročito interesuje politička situacija u Jugoslaviji i u svetu, što se naročito predaje na političkim raspravama.

Za uzdizanje omladine organiziran je pri štabu Brigade niži SKOJ-evski kurs, dok je također predviđen i niži politički kurs pri štabu Brigade, tako da bi imali što bolje izgrađen politički kadar.

Politička svijest naše Brigade i samih boraca je iz dana u dan sve veća, tako da mogu da kažem, da je na priličnoj visini.

' porobljene

Kulturno-prosvjetni rad:

Za kulturno-prosvjetni rad u ovo kratko vrijeme i o samoj organizaciji bataljona i eta mogu reći, da je na priličnoj visini, samo što su pojedini odbori premalo samoinicijativni jer nisu imali dovoljno pomoći od propagandnog otkosa. Posljedica toga bila je, što prop. otkos nije bio sasvim popunjen dovoljnim brojem članova. Zbog toga poduzete su mjere, da se prop. otkos popuni, što se je i učinilo. Do sada se je u bataljonima prilično razvio kulturno-prosvjetni rad, davale su se razne priredbe i predavanja. Nekoje jedinice pokazale su veliko razumevanje za kulturno-prosvjetni rad, tako da su izdani nekoliko džepnih novina, bataljon izdao je bataljonske zidne novine, koji redovito izlaze svakih 15 dana. Novine su dobro opremljene kao člancima, tako i crtežima, u kojim pišu borci sami. Isto tako svaka eta izdaje tjedne zidne novine, koje su također, na vrlo lijepoj visini. O samom kulturno-prosvjetnom radu organizovan Brigadni tjedni vjesnik u kojem se priprema za razne nove brošure, izradio je 240 izvoda raznih propagandnih publikacija, 200 izvoda partizanskih pjesama, 12 portreta maršala TITA, 5 portreta maršala Staljina, 60 parola u raznom formatu i u raznoj umjetničkoj izradi, 16 umjetničkih karikatura itd. U glavnom se sada priprema za umjetničku izradu i u samom kulturno-prosvjetnom radu za izložbu. *Predavanja* su bila po svim jedinicama vrlo često i predavale su se razne teme, koje su zasijecale u povijest, zemljopis, biologiju, i o raznim drugim historijskim temama. Sva ta predavanja jako su povoljno djelovala na borce, koji su sva ta predavanja sa puno pažnje i diskusije pratili.

Nepismenost: Nepismenost u našoj Brigadi ne postoji.

Priredbe: Održalo se je više bataljonskih priredaba, koje su također dobro uspele. Isto su se održavale priredbe o Matiji Gubcu, o kojem su isto pripremane veće priredbe po bataljonima u ovoj sedmici. U okviru proslave godišnjice Crvene armije, vrše se pripreme za priredbu.

Pjevanje: U svim bataljonima i etama postoje pjevački horovi, isto tako i kod prištabskih jedinica i u samom kulturno-prosvjetnom otkosu koji je na priličnoj visini.

Sport: Uslijed tehničkih poteškoća, nije se mogao da razvije sport, ima se u vidu da se i ta grana razvije. U teži je prosvjetno-kulturnog otkosa da se taj rad što više raširi među borce i da se usko poveže sa sportskim radom.

Problem i teškoće u samom kulturno-propagandnom otkosu pri štabu Brigade je u velikom pomanjkanju tehničkog materijala.

Rad po jedinicama: Štab Brigade vrši redovito sastanke, na kojima se raspravlja o greškama i nedostacima i gde se donša plan rada Brigade. Sada se štab najviše bavi ure enjem nove formcije jedinica, pa je u glavnom završeno. Ima poteško a u tome, što nemamo novog oružja, koje pripada po novoj formaciji. Isto tako nemamo na raspoloženju dovoljno stoke, odnosno prevoznih sredstava, da bi se moglo u potpunosti formirati Brigadu po novoj formaciji.

Drugarstvo i razumijevanje u samom štabu Brigade je dobro, drugovi se zanimaju i sa voljom rade posao, koji im se postavlja.

I. Bataljon: Štab Bataljona u glavnom je popunjen i odgovara dužnosti. Manjka mu operativni oficir, isto tako pri svim bataljonima. Zalaže se za uzdizanje jedinica i Bataljon se vaspitava po svim sektorima rada. Odnosi kod štaba Brigade ne može se re i da nisu dobri, ali kadkada malo neiskreni. Do sada se je prili no pokazao aktivan u svom radu.

Politi ki rad: II. Zasedanje AVNOJ-a, Slovena ki narod u borbi, Izdajni ka vlada u Londonu, Politi ka situacija u Jugoslaviji i u svijetu, Slovena ki narod u borbi, i razni lanci iz brošura, koji se slažu sa tim temama. Sastanaka po tim temama bilo je sa komesarima eta 8, bilo je 10 bataljonskih politiki h asova, sa etama se vrši redovito svaki dan, isto tako etne i bataljonske omladinske konference, gde se prora uju razni lanci iz novina i o samoj organizaciji, da se što bolje obuhvati omladina. Na politiki asovima borce vrlo interesuje, po samom završetku se razvije me u njima diskusija i zadovoljstvo sa raznim parolama.

Kulturno-prosvetni rad: Zidne novine bataljonske promenile su se dva puta, lanci su bili dobri i u borbenom duhu. Bataljonski list još nije izašao, tek je spreman za budu u sedmicu. U svim tim lancima pišu borci sami i prikazuju o njihovom trpljenju pod okupatorom. Kulturno-prosvetnih predavanja bilo je 30 satova i to o biologiji, o postanku i razvoju života, o radioaktivnosti, o dolasku Slovenaca, o tu im izrazima u slovena kom jeziku; zanimanje i uspjeh je bio zadovoljavaju . Vršilo se je u okviru bataljona 11, a u etama 19 predavanja. Priredbe su bile 2 bataljonske, bataljonski pjeva ki hor i etni postoji na dobroj visini. Analfabetski te aj u kojem je 10 drugova, koji su dovršili u dobrom uspehu kurs u slovena kim gramati kim pravilima. Bataljonske konferencije kulturno-prosvetne bile su 2, isto tako etne. Obravnavalo⁴ se je o organizaciji kulturno-prosvetnih odbora i njihov rad. Bataljon je mlad, te je rad tek

* raspravljalo

u razvoju. Ima u manjku tehni kog materijala. Bilo bi poželjno da bi se što bolje radilo više planski.

II. Bataljon: Stab bataljona je popunjen, odgovara dužnosti, zalaže se za uzdizanje jedinica, i bataljon se vaspitava po svim sektorima rada. Odnosi do štaba⁵ brigade ne može se re i da nisu dobri, ali koji put malo neozbiljni u svom radu, stalno im se ukazuje [na] greške i nedostatke samom štabu, svakim danom se ispravljaju, tako da mogu re i da od strane štaba brigade dobijaju dovoljno pomo i. *Politi ki rad.* Pregled koji je bio prora en pred komesarima po etama na konferenciji, zatim bataljonska konferencija: Ribarov lanak »Ustavnost i zakonitost stare i nove Jugoslavije«, II. Zasedanje i Titov govor. Sve te teme su se prora ivale na bataljonskom asu, a po etama redovito svaki dan. Po tim temama bilo je sastanaka sa komesarima eta 15, i Izdajni ka vlada u Londonu, Slovena ki narod u borbi, Tito: Nacionalno pitanje u Jugoslaviji, i razni drugi lanci iz novina. Politi ka svijest samih boraca još nije na visini, jer nemaju dovoljno svijesti o samom nivou boraca. Najviše interesuje borce o političkoj situaciji Jugoslavije i u svijetu, što se i prora uje na političkim raspravama. Bile su 2 omladinske konferencije na kojima se je mnogo postiglo o političkoj svijesti boraca, u estvovali masovno u diskusiji tako da mogu re i da se je mnogo izboljšalo. *Kulturno-prosvetni rad.* Odbor organizovan. tako isto po etama, što se ih mora gurati na posao jer još nisu sasvim ušli u sam rad, jer su vrlo mladi odbori. Organizovane su bataljonske zidne novine, koje su na priličnoj visini, isto tako i etne zidne novine, koje se redovito menjaju svake sedmice. U novine pišu sami borci koji imaju dovoljne pomo i od odbora. Organizovan je bataljonski pjevački hor sa 30 drugova, koji je na dobroj visini. Po etama ne postoje pjevački horovi, ali je množi no⁸ pjevanje koje izdižu drugovi. *Predavanja* bilo je 4 bataljonskih i 15 etnih predavanja, na kojima se je govorilo iz zemljopisa, istorije, slovena ke književnosti, ekonomije, o istoriji Matije Gubca. Borce je vrlo interesovalo i esto puta su ulazili u diskusiju. *Priredbe* bile su 2 bataljonske, koje su bile na priličnoj visini za vojnike i civile. Pripréma se za ovu sedmicu i za proslavu Crvene armije priredba. Nepismenost kod ovog bataljona ne postoji.

III. Bataljon: Stab bataljona popunjen, odgovara dužnosti, političko rukovodstvo u bataljonu nije sasvim popunjeno, ali odgovara dužnosti, zalaže se u radu, i vide se rezultati. Odnosi izme u štaba brigade mogu re i da su dobri. Odnosi izme u štaba bataljona i eta su dobri. U samom štabu radi se sve planski.

⁵ prema štabu
⁸ masovno

Politi ki sektor rada: II. Zasedanje AVNOJ-a, Borba naroda za sužnjene Jugoslavije, Tito: Nacionalno pitanje u Jugoslaviji, Ustavnost i zakonitost stare i nove Jugoslavije, i razni lanci iz novina. Politi ka situacija. Po tim temama bilo je 7 sastanaka komesara eta i 9 bataljonskih politiki h asova, a etni su se vršili redovito svaki dan. Borci imadu dobro zanimanje, razni lanci iz novina prora uju se na omladinskim konferencijama, bila su 3, a etna 4. *Kulturno-prosvetni rad.* Formiranje k.p. odbora u bataljonu i etama, koji je prili no dobar. Izašle su etne zidne novine, koje se esto menjaju. Organizovane su isto tako bataljonske zidne novine, koje izlaze 3 puta mese no. lanci su na prili noj visini. *Predavanja* se održavaju o opštem gospodarstvu u Jugoslaviji, higijeni i zdravlju, o Dalmaciji, o istoriji Slovenaca, iz kozmografije, o istoriji slovena kog naroda do X. stolje a, i raznih drugih predavanja bilo je 8 bataljonskih i 22 etnih predavanja, na kojima su borci u estvovah prili no dobro. *Nepismenost* u ovom bataljonu ne postoji. Organizovan je pjeva ki hor bataljona, isto tako po svim etama. Isti su na prili noj visini. *Priredbe:* Bile su 2 bataljonske priredbe, koje nisu bile na najvišoj visini. Priprema se za ovu sedmicu priredba, isto tako priprema se priredba za proslavu Crvene armije.

IV. Bataljon: Stab bataljona popunjen i odgovara dužnosti. Zalaže se za uzdizanje jedinica i bataljon se vaspitava po svim sektorima rada. Odnosi do štaba brigade su dobri. *Politi ki sektor:* Ustavnost i zakonitost stare i nove Jugoslavije, o II. Zasedanju AVNOJ-a, po tim temama bilo je sastanaka sa komesarima eta 5, i 12 etnih konferencija i 8 bataljonskih politiki h asova, na kojim se uvidelo, da je ovaj bataljon najbolje politiki svijestan i borben. Bile su 3 omladinske konference bataljona i eta, na kojim su masovno prisustvovali diskusiji. Borci na politiki kim asovima mogu re i da živo sura uju i pokazuju veliki interes, postavljaju se razna pitanja o kojima onda sami razvijaju diskusiju. *Kulturno-prosvetni rad:* Postoje bataljonske zidne novine koje su se menjale 2 puta, isto tako postoje etne zidne novine, koje esto puta izlaze, te su na prili noj visini. Organizovan je pjeva ki hor bataljona, koji je na prili noj visini. etni pjeva ki horovi do sada ne postoje, a množi no pjevanje je dobro. *Predavanja:* Bilo je 5 predavanja u kojima se je govorilo o slovena koj istoriji, o zemljopisu Dalmacije, o opštem gospodarstvu u Jugoslaviji i o istoriji svijeta, na kojima se je dobro pokazalo. *Priredbe:* Bile su 2 bataljonske priredbe u kojim su bili pozvani i civili. Priprema se za ovu sednicu priredba i za proslavu Crvene armije. *Nepismenost:* u ovom bataljonu ne postoji.

Prištabske jedinice: U glavnom sve prištabske jedinice stoje dobro. Radi se na formaciji i izu avanju novih formacija. U svim prištabskim jedinicama u glavnom je nedostatak kadra, koji nije ispopunjen. A ostali kadar koji je postavljen ne odgovara svojoj dužnosti. Naro ito se opaža u Ceti za vezu i u raznim prištabskim djelovima. Politi ki rad u prištabskim jedinicama odvija se po planu: Ustavnost i zakonitost stare i nove Jugoslavije, II. Zasedanje AVNOJ-a, a pored toga prora uju se i druge teme, naro ito u Prate oj eti. Isto tako prora ivalo se razne lanke iz novina. Zanimanje boraca je dosta dobro. *Kulturno-prosvetni rad:* U glavnom po svim prištabskim jedinicama postoje zidne novine, koje redovito izlaze. Cianci su na prili noj visini. Isto tako postoje pjeva ki horovi. *Priredbe:* bile su dve, koje nisu bile baš toliko dobre. *Predavanja:* bilo je 5 i to o ekonomiji, o istoriji Dalmacije. *Nepismenost* ne postoji. Za sve prištabske jedinice mogu re i da nisu još na prili noj visini, radi manjka politi kog kadra. Ali imamo u vidu, da u kra e vreme dobimo politi ki kadar.

Rad intendature: Bio je od po etka vrlo slab, dok nismo dobili odgovaraju i kadar. Uglavnom mogu re i da se intendatura u samom knjigovodstvu i prehrani dosta popravila. Naro ito se opaža⁷ kod intendature u prevoznim sredstvima i konjima, do sada imamo samo 2 konja za intendanturu.

Sanitet: Po svim bataljonima i etama i prištabskim djelovima su postavljeni referenti i bolni ari. Za sve ove bolni are i referente vode se redoviti sastanci o prou avanju u borbi i o samoj dužnosti kao sanitet. Naro ito se opaža manjak sanitetskog materijala. Isto tako je organizovan bolni arski vod pri ambulanti brigade. U glavnom mogu kazati da sanitet dobro radi.

Disciplina u brigadi je dobra. Dešavaju se ipak razni prestupci, koji se kažnjavaju i na konferencama kritikuju.

Moral boraca u brigadi je dobar, isto a dobra, uši su se pojavile i to smo odmah okrenuli da to spre imo, odje a je dobra kod svih boraca i imaju svi vojni ka odijela. Hrana je dosta skromna.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,⁸

M. P.

⁷ oskudeva

⁸ Potpis ne itak. Redakcija nije mogla saznati ko je tada bio politi ki komesar ove brigade.

MESECNI IZVEŠTAJ ŠTABA 6. UDARNE BRIGADE OD 16. FEBRUARA 1945. ŠTABU 19. NOU DIVIZIJE O VOJNOM. POLITI KOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI I O PRILIKAMA NA TERENU¹

STAB
VI. U. BRIGADE XIX. DIV.
16-11-1945. god.

ŠTABU XIX. UD. DIVIZIJE

VOJNO-POLITICKA SITUACIJA:

U proteklom mjesecu brigada se ve im djelom nalazila na odmaranju, t.j. pripremanju za borbu, dok se posljednjih 15 dana nalazila u maršu i borbi.² Neprijatelj sa kojim smo vodili borbu bio je iz sastava Vražje div.³ i Njema ke div.⁴ i Hrvatske div.⁵ O tome neprijatelju mogli bi da kažemo slijede e: Nep. vojska koja je bila na sektoru Mostara bila je veoma dobre borbenosti, veoma su uporni i imaju sve vojni ke vrline. Pored toga što ginu ne napuštaju ni jedan položaj dok ih se potpuno ne razbije. Iz ovoga sijedi da pored svih zadatih udaraca fašistima nije smanjena borbenost, ili kvalitet vojske. Dapa e može se re i da im je borbenost porasla, koja proisti e sada iz bojazni osvete, i odgovornosti. Iz toga proizlazi da se naše jedinice moraju i dalje pripremati za borbu sa veoma ozbiljnim neprijateljem. Kod istog se osje a da u momentu kad im se razbije komanda, nastane vrlo brzo rasulo, ali dok ima organiziranu komandu predstavlja ozbiljnog neprijatelja. Predaje se samo onda kad vidi neizbježnu smrt, to naro ito važi za Njemce i legijaše, dok su ustaše dosta slabiji.

Što se ti e politi kog stanja na terenu bilo bi sljede e: na sektoru Zadra narod ne gaji simpatije prema N.O.P., razlog je

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 3—1/11, k. 1019 I.

² Brigada se na široj prostorijski Zadra odmarala sve do nare enja štaba 8. udarnog korpusa NOVJ od 30. januara 1945, kada je 19. divizija (bez 5. brigade) izvršila pokret pravcem Zadar—Šibenik—Split—Vrgorac, a od 1. februara je u estvovala u borbama za oslobo enje zapadne Hercegovine i Mostara (koji je oslobo en 14. februara). Brigada se zatim, nakon završetka mostarske operacije vratila na teritoriju severne Dalmacije (opširnije o tome vidi dok. br. 3 i 141; V tom, knj. 37, dok. br. 118; Arhiv VII, reg. br. 1—2, k. 119/8 i reg. br. 40—12, k. 272 A).

^{*} To jest: nema ke 369. legionarske divizije.

³ Odnosi se na 181. pešadijsku diviziju.

⁴ Re je o ustaško-domobranskoj 9. brdskoj diviziji.

što je taj narod za vreme fašizma tu živio korupcijom, i on tu nije osjetio tegobe fašizma, dok je naprotiv politikom fašizma narod tu osjeao ugodan život pod fašizmom. Doista taj narod teško i polagano uviđao a što se krilo iza toga i čemu je to dovodilo. Ali ipak djelovanjem naše propagande taj se narod sve više veže uz N.O.P. Najglavniji je još problem privrede, narod u izvjesnoj mjeri strahuje od ekonomskih posljedica. Sto se tiče sektora na kojem smo nedavno stigli, t.j. na okrugu Mostara situacija je sljedeća: Narod koji je ovde većinom se bavi stojarstvom i sadnjem duvana, na tom radu za vreme Jug.[oslavije] prilično je mizerno živio, to je iskorišteno od fašističke Njemačke za stvaranje kvislinške N.D.H., kojoj je politički od hrvatskog življa nasjeo baš ovaj narod. I u toj propagandi za 5 god. duboko je zaglibio, i taj narod izgubio iz vida pravi pojam hrvatskog pitanja. Danas taj narod osjeća i se krivi za zlodjela ustaša pada u još bezizlazniji položaj i u još veću razbojstva. Oni zaista ne znaju pravi pojam i sliku N.O.P. To se otkriva prigodom našeg dolaska na ovaj teren. Narod je sasvim drugačije zamišljao naš pokret i iznenadilo ih je naše držanje, iako smo im na nekim mjestima oduzimali imovinu, jer su oni očekivali da ćemo im oduzimati i živote. Kod naroda se vidi da se isti može vezati brzo uz N.O.P. naročito djelovanjem jedinice sastavljene iz hrvatskog življa. Tu se vidi da je ovdje glavni problem jedinstvo Srba i Hrvata. I na ovom treba uskladiti rad na poljopr. polju. Sto se tiče samog grada Mostara situacija je sasvim drugačija, narod je oduševljen N.O.P. i u samom postojanju naše org.[anizacije], to je i razumljivo u jednom industriskom gradu. Jedino što se može zapaziti da im nije dovoljno jasan naš pokret, i to pitanje nove Jugoslavije, u kojoj misle da nije dovoljna sloboda svih nacija u Jug. To se primjetilo za vreme manifestacija, ulaskom naše vojske, gdje su bile izvještene samo jugoslovenske zastave. Ovo se pitanje može vrlo brzo da riješi našim pravilnim političkim djelovanjem.

RAD ŠTABA BRIGADE:

Od posljednjeg izvještaja brigada je bila na pripremanju za borbu, u maršu i u samoj bitci za Mostar. Štab je to vreme posvetio radu na rješavanju problema koji su bili ko zna izvršenju zadatka, sprovođenju nove formacije u djelo, i vojno-političkom uzdizanju jedinice, i osposobljavanju pomoćnih jedinica, što nije i potpuno postignuto. U tome je zauzimaljivost svih 1. štaba bila dobra, izuzev što je tom radu ometalo bolesno stanje pojedinih 1. Suglasnost u samom štabu je dobra, a također i ekspeditivnost, izuzev što nije dovoljna kod svih 1. zasebno. Odnos i harmonija u štabu je dobra. Problemi se uoči avajaju na

zajedni kim sastancima, i rješava se zajedni ki. Jedino što se primjetilo u posljednjem radu da odsustvom na elnika koji je bio bolestan osje alo se pomanjkanje, tako er i izmjena a utanta imala je posljedica, t.j. nerješavanje na vreme svih tražnja, iz razloga što se još novi a utant nije upoznao sa radom.

OP E STANJE JEDINICE:

Kako je brigada posljednjih mjesec dana bila na priprema, maršu i borbi, to je u tom smislu brigada preživljavala i razne momente. U periodu priprema najve a se pažnja posvetila uzdizanju kadra, a tako er i vojno-pol. uzdizanju jedinice. Ovo je u prili noj mjeri i postignuto, najve i nedostatak bio je u uzdizanju pomo nih jedinica, koje se nisu za to vreme dovoljno izdigle. Za vreme marša posvetila se najve a pažnja pravilnom izvo enju usiljenog marša, u emu se dosta dobro uspjealo. U istom momentu morala se posvetiti velika pažnja spre avanju dezerterstva, koje je u tom momentu iskrslo iz razloga odvajanja brigade iz sj. Dalmacije. Zahvaljuju i strogo poduzetim vojni kim mjerama spre ilo se masovno dezerterstvo. Ali dolaskom na sektor Hercegovine, kada smo predpostavljali da ne postoji više mogu nosti za dezerterstvo, tada se desilo nekoliko slu ajeva masovnog dezerterstva. Koje je bilo produkt rovarenja nep. elemenata i oportunisti kog stava i špekulacije.

U borbi najvažniji su momenti bili sljede i, da je brigada krenula u borbu sa dosta oduševljenja, i u dobrom stanju. Kod prvih neuspjeha može se re i da je malo moralno stanje popustilo. Ali ipak pou eni iskustvom, i primjenjuju i nove takti ke poteze, uspjealo se da se ubaci u borbu gro jedinica, i da dobi ju zanos u borbi, i tada se uspjealo neprijatelja slomiti, i polu iti uspjeah. U takvim pozicijama nisu se mnogo razlikovali novi borci od starih. U tom maršu i borbi prema narodu u prvom momentu stav nije bio najbolji. Pojedinci su uzimali i plja kali neke stvari, kao vino, duvan, meso i t.d. A i na narod se napadalo grubo, i neki su borci upotrebljavali taj narod za nošenje municije i stvari. Drugom rje ju bilo je pojava plja ke, n.p. Om ikus Jovan oduzeo civilu sat, Lali biciklu, nekoliko vojnika iz IV. bat. uzimali su iz civilne bolnice mast i še er. Komandir Zuti skidao odjelo, šinjel, sat sa zarobljenih oficira, tako reku na cesti. Da nije ta plja ka došla u ve em stepenu razlog je i borba koja je trajala cijeli dan, a potom odmah odlazak iz grada, i poduzimanje mjera kazne i opominjanje.

Sada operativna sposobnost brigade je dobra, mnogo bolja nego prije iz razloga što je i kom.[andni] kadar prekaljen, i ušo ponovo u borbu u kojoj nije bio dulje vremena, a osim toga i što je masa boraca prekaljena koji još nisu u estvovali u borbi. A i time što je ste eno i veliko iskustvo.

Moral boraca je sada dobar, to je produkt velikih pobjeda u svijetu i kod nas, i pobjede same naše brigade, i dosta dobri ekonomski uslovi života.

Politi ka svijest kod boraca nije još velika, ali ipak ide svakog dana na bolje. Primje uje se da se pol. svijest brže razvija, t.j. mnogo brže se razvija u maršovanju kroz oslobo eni teritorij, i postizavanju ve ih voj. pobjeda, to sve efikasno djeluje na pol. razvoj jedinice i tada mnogo manji pol. rad dava ve e rezultate. Pored svega ovoga ima dosta boraca koji teško shva aju i nije im poznata linija N.O.B, iako su dulje vremena u borbi. Možda je i u dobroj mjeri razlog tome što naši pol. rukovodioci ne znaju da na prilago en na in objasne borcima izvjesne stvari. Na ovo se ukazuje ali ovaj sistem pol. rada se prili no ukorjenio i teško se razbija. Sada se nastoji da se borce izazove i da se slobodno izražavaju na svim konferencijama i asovima. Konstatuje se da stvarno postoji interesovanje kod boraca o doga ajima u svjetu i kod nas. Mnogi izvjesne stvari razumiju ali veoma se teško izražavaju.

Disciplina u jedinici je prili na, ali još uvijek nije zadovoljavaju a, sada se ona postizava u izvjesnoj mjeri i putem voj. vrste organizacije i odgovornost u.

Sto se ti e politički kadra, stvar stoji ovako: isti je popunjen i prili no je dobar. Niži pol. kadar je prili no slab, fali mu teoretske spremne, doista sada ih je dosta završilo kurs i u njihovom kvalitetu to se vidno osje a. U toku ove borbe izba en je iz stroja jedan pom. komesara bat., dva komesara eta, jedan pom. i 4 delegata. Od toga je poginuo pom. kom. bat. i jedan pol. delegat. Ostalih promjena u toku ovog mjeseca nije bilo, sada postoje potrebe nekih izmjena. I to za komesara bat. da postavimo Blaževi a, i još neka postavljanja za popunu u komandama eta. Ostalih promjena nema.

RAD PO BATALJONIMA:

Za prora ivanje pol. plana rada ovaj mjesec nije bilo mnogo uslova, naro ito posljednjih 15 dana, i pored toga plan rada se provodio u život. I planski rad pokazao je dobrih rezultata, jedino što se zapazilo da sprovedenja plana rada u život nije bilo sistematski, t.j. nije prilago en sam rad, na onaj na in koji bi borci najlakše prihvatili, tu u prvom redu dolazi na in samog izlaganja stvari. Plan rada nije pro en koliko bi trebao biti, iz razloga što je to otišlo na užtrb borbe i marša. Za vreme marša i borbi prora ivala se dnevna štampa, a kad nije bilo ni to mogu e itale su se vještiti, one su se itale i u samoj borbi, koje su primane od Div.[izije] a i od tehnike brigade. I.

tema je prora ena i zapo eta je druga.⁸ najbolji su rezultati u II. i IV. bat., gdje su i bolji komesari bat.

KULTURNO-PROSVJETNI RAD:

Kulturno-prosvjetni rad u prvu polovicu mjeseca imao je velikih rezultata, dok je polovica mjeseca zadnja u tome dosta zaostala, iz razloga borbe i marša. U svim bataljonima je organiziran rad i odbori. Bolje rezultate pokazao je I. i IV. bat., koji imaju dobre šefove prop. odsjeka. Džepne i zidne novine izašle su po svim bat., kvantitet im je sve ve i i ve i, a kvalitet još nije dobar. Nepismenih prošlog mjeseca bilo je 170, nadošlo je nepismenih kroz posljednjih mj. dana oko 31, zna i svega skupa bilo bi nep. 201, od toga je za ovaj mjesec nau ilo pisati i itati 96 drugova, tako da sada ima nepismenih 105 drugova. Osim toga ima oko 42 druga polupismena. Da nije ovaj rad bio još efikasniji razlog je i tehni ke poteško e i kasnije marš i pokret.

Pjeva ki horovi postoje, i organizirani su u svim bat. i etama, još za sada nisu na višem stepenu kvaliteta. Što i uslovljava kulturni nivo boraca.

Diletantski rad imao je dobrih rezultata, u tom se veoma dobro rad razvijao, tako da su svi bataljoni davali stalno priredbe, pa ak i sa obilnim programom. Što se ti e kvaliteta, t.j. umjetni kog izvo enja, to još nije na visini, u selima je dosta dobro.

AGITACIONI PROPAGANDNI RAD:

Ovaj rad za prvih 15 dana bio je dobar, održalo se više zborova sa narodom na sektoru Zadra, t.j. u Bokanjcu, Diklu, Ninu, Ražancu i t.d. ovi zborovi su pokazali prili nih rezultata. Osim toga održavah su se sastanci na ovom sektoru sa N.O.O. i ostalim organizacijama. Na sektoru [na] kojem se sada nalazimo nije se mnogo u inilo jer nisu ni postojali uslovi, djelovalo se pojedina no na narod i nastojanjem da se odnosimo pravilno, što je pokazalo dobrih rezultata.

INTENDANTURA I SANITET:

Ovdje se može napomenuti da je ova grana naše jed. dobro zadovoljila, novo org.fanizaciono] stanje je prili no prakti no. Jedina poteško a bila je u tome što nismo imali dovoljno tovarnih grla, koja su nam bila ostala u Zadru. Tu smo poteško u brzo rješili. Ishrana je bila redovita za cjelo vreme i zadovoljavaju a.

⁶ Odnosi se na teme: »Oslobodila ki rat i položaj nove Jugoslavije« i »Naša regularna vojska i zadaci« (vidi dok. br. 45).

Sanitet također reorganiziran po novoj formaciji pokazao se veoma praktičan. Ranjenici su se iznosili organizirano. Jedino što može da se napomene da i novi doktor i referent nisu još privikli borbi. U ovoj borbi došla je do izražaja prilična sposobnost etnih bolničara. Bilo je poteškoća u brzom prebacivanju ranjenika do Hirurške ekipe radi pomanjkanja vozila.

Odjeća i obuća sada je veoma slaba, borci su veoma umorni, a dobrim djelom i goli. Sada ima 60% golih i bosih drugova i u tome nam mnogo ometa razvoj jedinice.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar major
Neki Kazimir

BR. 124

PISMO POLITIKOG KOMESARA 22. BRIGADE (KOSMAJSKE) 6. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 17. FEBRUARA 1945. POLITIKOM KOMESARIMA POTCINJENIH JEDINICA O POLITIKOM RADU SA BORCIMA I NIZIM STARESINAMA¹

**STAB
KOSMAJSKE BRIGADE¹
Br. Si.
17 februara 1945**

**POLITKOMESARIMA BATALJONA I—IV I KOMESARIMA
SVIH SAMOSTALNIH JEDINICA.—**

Dragi drugovi,

Današnja povoljna politička situacija u svetu, i povoljna vojnička situacija na svim frontovima, stvorila je opšte raspo-

¹ Original (pisan na mašini, irilicom) u Arhivu VII, reg. br. 25/4, k. 803.

² Kosmajaska brigada je formirana u drugoj polovini septembra 1944. od boraca Kosmajskog i Posavsko-tamnavskog NOP odreda. Brigada kasnije dobija naziv: 22. srpska NO brigada. Od 8. oktobra ona se nalazi u sastavu 6. proleTERSKE divizije. Rasformirana je 7. marta 1945. u s. Halaševcu (kod Sida); dva bataljona su pripadala 21. NOU diviziji, a ostalo ljudstvo je raspoređeno u jedincama 6. proleTERSKE divizije (opširnije o tome vidi I tom, knj. 13. dok. br. 152 i 153, knj. 18, dok. br. 97. i knj. 20, dok. br. 171, objašnjenje 2).

loženje i polet kod naših boraca za rad i borbu. Ovakvo raspoloženje i polet treba iskoristiti za intenzivan rad na svim poljima, kako bi lakše savladali velike zadatke koji stoje pred nama.

Uz najvažnije doga aje u svetu danas dolazi i istoriski važan politički događaj, tj. poslednja trojna konferencija trojice velikih državnika,³ sa rezultatima koj[ima] treba upoznati sve naše borce i objasniti im važnost iste za nas i za opšti razvoj događaja u svetu. Za ovo koristiti svakodnevnu našu štampu. Listovi naše štampe, koje svakodnevno dobijamo, pre u se površno i ne obrađuju se detaljno sa borcima, obično se pročitaju izveštaji sa frontova i list se zabaci. Treba obratiti naročitu pažnju listovima »Borbe« gde se svakodnevno nalaze neki direktivni poučnici, namenjeni od strane Partije najširim narodnim masama, ove članke obično avaj svakodnevno da se obrađuju sa borcima, tako da obično se upoznati sa stavom Partije danas prema svim događajima i sa najvažnijim zadacima koji danas stoje pred vojskom i pozadinom.

Politička izgradnja naših nižih rukovodioca dosta je niska, treba njima pružiti što veći pomoć, i obratiti pažnju njihovom vlastitom uzdizanju i pravilnom razvijanju. Potrebno je s njima održavati posebne teoretske sesije, gde mogu doći i oni borci koji se najbolje razvijaju i koji imaju smisla da kroz neko izvesno vreme postanu delegati. Ovaj rad predvideti u vreme kada ne bude išao na štetu rada sa borcima.

Omladinski mitinzi održani u I, III i IV bataljonu u mnogome su pomogli političkom radu, stvorili među borcima opšte popularisanje Sovjetskog Saveza i Crvene armije i upoznali ih sa veličinom današnje ofanzive. Borci su na mitinzima izrazili svoj stav i mišljenje prema kralju i monarhiji, tako da je stvareno u tim jedinicama opšte antimonarhisko raspoloženje. Ovakve mitinge treba da održe sve jedinice s time što prethodno pripremiti ih preko omladine, kako bi efekat istih bio što veći.

U našim jedinicama stalno se ponavljaju pojedinačni slučajevi dezerterstva i samoranjavanja, znači da je po tome malo porađeno, nije se o tome dovoljno govorilo na radnim konferencijama, niti se je pravilno raskrinkavalo samoranjavanje i dezerterstvo među borcima. Ovakve slučajeve treba stalno predviđati i putem radnih konferencija nastojati ih prethodno sprečiti. Same radne konferencije po našim metodama nisu postavljene kako treba, a niti su borci upoznati sa ulogom istih, već obično krute i nikad ne donesu željene rezultate. Komesari treba održavati ih zato da se održe, a ne da im konferencije pomognu

* Odnosi se na Krimsku konferenciju (vidi »Borbu« od 11, 13. i 15. februara 1945).

u radu. Radne konferencije treba organizovati na pravilan način, upoznati borce sa istima i istom onda one će imati dobrog efekta i služiti pravoj svojoj ulozi.

Stav, rad i bliskost naših nižih političkih rukovodioca još se ne oseća da je pravilan, iako smo u poslednje vreme pristupili upoznavanju i ukazivanju kako treba da se postupi u ini. Svaki možda birokratski stav političkih rukovodioca ne donosi dobrih uspeha u radu, a niti doti ni može s takvim stavom steći dobar autoritet. Da bi ovo otklonili kod pojedinih naših političkih rukovodioca, treba im ukazati, i pristupiti obaveznoj kontroli, od čega će imati mnogo uspeha a i sami rad biće mnogo intenzivniji.

U poslednje vreme pristupili smo tome da ponovimo plan političkog rada sa borbama, kojega moramo detaljno preispitati i sa njime što bolje upoznati naše borce. O tome na inu rada govorili smo ranije, treba samo pristupiti obradi političkih tema.

Sa gornjim pismom upoznati sve vaše političke rukovodiocima, kako bi u budućnosti osetili se bolji rezultati od našeg rada.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Uz drugarski pozdrav
Politkomesar,
Ljuština Stevo

br. 125

**IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA GORANSKOG PODRU
JA OD 18. FEBRUARA 1945. POLITI KIM KOMESARI-
MA 11. KORPUSA NOVJ, VOJNE OBLASTI 11. KORPUSA I
43. NO DIVIZIJE O MORALNO-POLITICKOM STANJU I
KULTURNO-PROSVETNOM RADU¹**

K O M A N D A
GORANSKOG PODRU JA
Broj: 260/45
18. februara 1945. g.

25. II. 45
Sko ili Josip-'

Izvještaj polit, ko-
mesara dostavlja

POLIT. KOMESARU XI. KORPUSA NOVJ, VOJNOJ OBLA-
STI XI. KORPUSA NOVJ, POLIT. KOMESARU 43. DIVIZIJE

Poja anim planskim političkim radom u toku ovog mjeseca političko stanje u našim komandama i etama prilično se je popravilo. Politički nivo kod rukovodioca, naročito kod komesara mjesta, dosta je dobar, dok je kod nižih političkih rukovodioca prilično slab. To su sve većinom mladi rukovodioci, nepravilno izdizani i to najviše radi neophodnih potreba, pa se sa njima mora raditi kao sa borcima, a nijesu sposobni da sami u e drugog. Ništa nije bolje u pogledu političkog znanja ni kod vojničkih nižih rukovodioca. Kod njih prevladava mišljenje da treba samo vojnički da se izdižu, a političko izdizanje da im nije potrebno. Inače, općenito se zapaža volja kod boraca i interes za učenje, ali im se, uslijed dosta slabog rukovodstva i mnogih dužnosti koje moraju izvršavati, malo daje, a i općenito teže u e. Takmičenje, koje je u posljednje vrijeme naročito pokrenulo kako političko tako i vojničko djelovanje naših boraca i jedinica, u inilo je u izvjesnoj mjeri prekretnicu u dosadašnjem radu, te se može konstatovati da rad može biti bolji i jači unatoč svim brojnim teškoćama. Mnogo je u tome pomoglo slanje političkih delegata i komesara eta na kurseve, koji se održavaju kod Štaba 43. divizije.³

Disciplina još uvijek nije na visini, ali i u tom pogledu postignuti su rezultati, naročito se u tom pogledu popravilo

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 17—2/12, k. 1324 A.

- Verovatno datum kada je politički komesar 43. divizije primio ovaj izvještaj.

³ O kursovima pri Štabu 43. NO divizije vidi dok. br. 96.

stanje kod nižeg rukovodstva. Partizanština se još uvijek osjeća, ali se to svakodnevnim teoretskim raspravama i praktičnim vježbama nastoji otkloniti. U vojnom izdizanju i u vršenju discipline poteškoća je ta, što su rukovodioci svi mladi, većina ih nije služila nikakovu vojsku, te im nedostaje vojni kog znanja. Teže se snalaze, što se naročito opaža kod egzercira i ratne službe. Tu se također pruža puna pomoć, održavaju se posebni teoretski sastanci, a praktične vježbe sa komandnim kadrom, kako bi oni to lakše prenijeli na vojsku. Kod same vojske osjeća se volja za rad, ali ih ima dosta koji su slabo obučeni i obučeni, pa se obzirom na vremenske prilike ne mogu postići i željeni uspjesi.

U poštama i centralama stanje se popravlja, ali disciplina, odgovornost i osjećaj dužnosti nije još uvijek na željenoj visini te još uvijek ima nepravilnosti. Održavaju se redovne konferencije sa upravnicima pošta i centrala, a osim toga i posebni rasprave u svakoj pošti.

Rad u radionicama je dosta dobar. Kapacitet zadovoljava, osobito ako se uzme u obzir vrlo slaba ishrana. Politički rad u radionicama pokrenut je i u posljednje vrijeme daje mnogo bolje rezultate nego ranije. Osnovani su kulturno-prosvjetni odbori i redovito se održavaju 2—3 sastanka nedeljno.

Kulturno-prosvjetni rad pojačan je u svim jedinicama i ustanovama, te su tokom takmičenja pokazati lijepi rezultati. U komandama i ekipama kulturno-prosvjetni odbori agilnije rade, izdaju se džepne i zidne novine, osnovani su pjevački zborski i diletantske grupe, te osoblje pojedinih komandi sudjeluje na mjesnim priredbama u programima.

Stanje u bolnici XI-5 u političkom i kulturno-prosvjetnom radu prilično se popravilo. Odnos uprave prema osoblju i istih prema bolesnicima i ranjenicima je dobar, te se u posljednje vrijeme ne nailazi na neke poteškoće i nepravilnosti. Stanje prehrane je dosta loše i ono zadaje najviše teškoća, pošto se svi bolesnici žale da im je hrana rijetka i količina mala.

Odnos komandi mjesta i straža prema N.O.O.-ima i obratno dosta je dobar, ali se ipak nailazi na nepravilnosti i nesporazume kod jednih i drugih, osobito u pogledu korištenja prevoznih sredstava. Odnos Komande Područja prema Okružnom N.O.O.-u je zadovoljavajuć i, te se svi problemi nastoje riješiti u saglasnosti.

Zadaci: Podići i na najviši stepen vojničku disciplinu i odgovornost kod boraca i rukovodioca, pružiti podršku u radu političkim rukovodiocima, pojačati takmičenja i razviti udarni tim rad.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P. Polit. komesar, kapetan
Ljubo Türk

br. 126

**MESE NI IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODSEKA 7. KOR-
PUSA NOVJ OD 19. FEBRUARA 1945. PROPAGANDNOM
ODELJENJU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE O
PROPAGANDNOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U
KORPUSU¹**

STAB VII KORPUSA NOV I POJ
PROPAGANDNI ODSEK
Broj Datum
19. II 1945.²

Predmet: Mese ni
izveštaj

GLAVNOM STABU NOV I PO SLOVENIJE
Propagandno odeljenje

Da bi konkretizovali propagandni i kulturno-prosvetni rad u brigadama, šaljemo u ovom izveštaju detaljne podatke o potrebama naše propagande i o kritici koju su u pogledu naše štampe i kulturnog rada izrazili pojedini rukovodioci i borci u našim operativnim jedinicama.

1. *asopisi i ostala literatura*

Interesovanje za našu literaturu: Me u našim borcima postoji najveće interesovanje za Radio-vesti,³ a od listova za »Novice«⁴ i »Našu vojsku«. Rukovodioci teško o ekuju »Ljudsku pravicu«. Za »Slovenski poro evalec« ne postoji nigde naročito interesovanje.

U sanitetskom vodu XVIII divizije, u kome su većinom seljaci, naišli smo prilikom naše posete na druga koji je itao »Slovensko domobranstvo«.⁵ On kaže da tek kad ita domobran-

¹ Original (pisan na mašini, na slovena kom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 88/111. U desnom uglu iznad naslova dopisano je mastilom: »St. 130—22. 2.45*».

² Dopisano mastilom.

³ Vidi napomenu br. 12 uz dok. br. 40.

⁴ Verovatno se odnosi na glasilo Osvobodilne fronte za Dolenjsko in Notranjsko (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 646, pod br. 8721).

⁵ Taj ilustrirani list izdavao je Stab slovenskega domobranstva (oddelek VI. Urejuje poro nik dr. Stanko Kociper). Izlazio je svakih 14 dana. O uvani su slede i brojevi: god. I, br. 1 od 3. VIII, 2 od 17. VII, 3 od 31. VIII, 4 od 14. IX, 5 od 28. IX, 6 od 12. X, 7 od 26. X, 8 od 16. XI, 9 od 13. XI, 10 od 14. XII i 11 od 28. XII 1944, zatim brojevi: 12, 13, 14, 15, 16, 17 bez datuma i od 3. V 1945. bez broja. (Vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, kontrarevolucionarni tisk, 1942—1945. f. 6).

ske i partizanske asopise može prosuditi pravilan položaj u svetu (!). Nadalje kaže da jako mnogo ita naše asopise, dok ih drugi drugovi ne itaju. Drug je mišljenja da bi trebalo naše asopise u initi privla nima jer tek tada bi ih itali i ostali drugovi. Da bi asopisi bili privla ni trebalo bi da više pišu o odlikovanima, o pohvalama, o novom oružju, o *novom ure enju budu e države* i o ustrojstvu i organizaciji privrede na oslobo enoj teritoriji. »Naš seljak«, kaže pomenuti drug, »bi e za pokret samo ako vidi da je privreda tamo pravilno organizovana«. Za politiku se seljak ne interesuje. Na stranu s politikom! asopis »Novice« trebalo bi da bude list pisan zaista samo za neuke ljude. »Novice« bi trebalo da donose sve zanimljivosti iz drugih asopisa jednostavno i sa objašnjenjima. Ve i deo ljudi ne poznaje skra enice, zato bi trebalo uvek da budu tuma ene. asopise poznaju i otprilike znaju zašto ovoliki razli iti asopisi. U ovom vodu malo itaju brošure.

Inženjersko-tehni ki bataljon XVIII divizije. Od asopisa borci najviše vole »Našu vojsku« i »Ljudsku pravicu«. »Novice« im se svi aju zbog njihove jednostavnosti. Od lanaka najviše vole da itaju o *budu em ure enju* države i o Crvenoj armiji. U poslednjem broju »Naše vojske« je svakako pro itao »V Velikem Liplju«, »Odmev moskovskih topov« i »Iz Beograda«. Iz »Novica« se svako se a lanka »Kaj nam prinaša Titova Jugoslavija«. Treba naglasiti da postoji me u minerima 90% rudara koji veoma planski prora uju i koriste literaturu. Sve, me utim, detaljno prorade na politiki m asovima i sastancima.

lanke treba mnogo objašnjavati, za što su niži rukovodioci gotovo nedovoljno izgra eni. Ipak treba više objašnjenja kod vojnih nego politiki h uvodnika. Mišljenja su da bi bilo dobro u asopisima objavljivati zagonetke, kako bi pomo u njih svako mogao mnogo da nau i i da se zabavi. Dobro bi bilo i više dopisa sa oslobo ene teritorije — kako se *organizuje nova država*. To interesuje svakoga. Nadalje, o saradnji sa Crvenom armijom, o njihovoj borbi i radu u pozadini; šta je s vojnim zarobljenicima koje zarobi naša vojska (da li zaista pomažu kod obnove naše države?). Zele biografije zna ainih ljudi: druga Tita, Kardelja, Kidri a itd. S velikim zadovoljstvom bi borci prihvatili sli nu brošuru kao što je »Ima ih bezbroj«. ⁶ Možda bi bilo od koristi izdati brošuru u kojoj bi bile objavljene interesantne reportaže iz naših listova.

Politi ki komesar XII brigade? Borci teško o ekuju i uvek se raspituju kada e opet do i »Naša vojska«. Naro ito, me utim, interesuju borce »Novice«, pošto pišu tako jednostavno i

⁶ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 25, pod br. 295.

⁷ Stefan Gebert

razumljivo, dok su ostali listovi za borce nedovoljno razumljivi i treba im ih tumačiti. Izmeđ u listova im se skoro najviše dopada »Naša vojska«, pošto su u njoj lanci iz samih borbi i iznose njihov život. Kod svih naših listova oseća se nedostatak vesti o svetskim događajima, kako političkim tako i vojnim, a tako e i sa domađ ih bojišta. Borci žele više pripovedne članke. Brošure itaju pre svega rukovodioci.

2. *eta II bataljona i Prateća eta XII brigade.* Od svih asopisa najviše vole da itaju »Novice«, pošto pišu jednostavno i lako razumljivo. U listu »Naša vojska« najviše vole da itaju »Pregled vojnih događaja«, rado itaju rubriku »Naši heroji« i vesti iz Štajerske i Slovena kog primorja. Primorci slabo itaju i ne trude se da poprave svoje znanje iz slovena kog jezika.

*Na elnik štaba VIII brigade.*⁸ Rado ita »Ljudsku pravicu«. Svi a mu se, jer treba u nekoliko razmišljati, ina e je mišljenja da je »Ljudska pravica« pre svega namenjena rukovodiocima a »Naša vojska« borcima. O lancima general-majora Kvedera⁹ kaže da su odlični i ve ođavna potrebni. »Slovenski porođevalec« ne voli da ita, niti mu se svi a oblik. U »Našoj vojsci« ga interesuju feljtoni. I saveti na poslednjoj strani su jako korisni (o upotrebi mitraljeza). Hteo bi da nešto napišemo o upotrebi engleske puške ali sam ne e da pošalje pitanje uredništvu. Tako e bi želeo da pro ita nešto o upotrebi »istraživa a mina«.

eta teškog naoružanja VII brigade. Sa itanjem literature stoji prilično loše. Borce interesuju pre svega vesti od ku e (Slov. primorje), vesti sa fronta, interesantni lanci o vojnim zlođincima (Roatta,¹⁰ Orlando)¹¹ i dopisi. Ođitave literature najviše ih interesuju Radio-vesti. Govor maršala Tita dobro shvaćaju jer govori o tome šta ho e reakcija.¹² Borci ove ete imali su jako malo vremena, tako da »Našu vojsku« br. 4 uopšte još nisu pro itali (!). Nalazili su se stalno u borbama i pokretima. Politički komesar kaže da borci ne pokazuju nikakvo interesovanje za itanje.

⁸ To jest: 8. slovena ke NO brigade »Fran Levstik«. Na elnik štaba ove brigade u to vreme bio je Antun Hitejč.

⁹ Dušan Kveder, narodni heroj.

¹⁰ General Mario Roatta (Roatta) bio je komandant italijanske 2. armije do sredine decembra 1943. Njeno sedište je bilo u Sušaku.

¹¹ Tadeo (Taddeo) Orlando je bio komandant italijanske pešadijske divizije »Granatijeri di Sardenja«, iz sastava 11. armijskog korpusa, od njenog dolaska u Sloveniju, 15. maja 1941. do 15. septembra 1942. kada je ona priključena 5. armijskom korpusu. Sedište ove divizije bilo je u Ljubljani.

¹² Verovatno se odnosi na govor maršala Tita na antifašističkom mitingu srpskih žena u Beogradu 23. januara 1945. Govor je objavljen (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 559, pod br. 7757).

3. *eta III bataljona VIII brigade.* Za itanje literature nemaju dovoljno vremena. Najviše vole da itaju ako ima nekih novosti iz rodnog kraja. Najviše itaju »Našu vojsku« i »Ljudsku pravicu«. Tako e ih interesuju dopisi u listovima. Stajerci bi itah samo vesti iz rodnih krajeva »Bilo bi dobro«, kažu, »na i u listovima i nešto zabavno!«.

*Drug Štefan i*¹³ *iz VIII brigade.* Naši borci ne o ekuju novine sa suviše velikom radoš u jer su pisane suviše teško i dosadno. Jako im se svideo Titov govor zbog jednostavnosti i uproš enosti. Kada stigne asopis, borac ga najpre okrene i pro ita zadnju stranicu jer je za njega interesantno to šta je novo, kako žive ljudi u drugim krajevima, šta rade sa zlo incima i sli ne stvari. Na elne lanke izbegavaju jer su im suviše teški i nerazumljivi. *U štabu III bataljona* su mišljenja da bi Propagandni odsek trebalo da izdaje nekakav ilustrovani nedeljni list koji bi donosio reportaže iz borbi i zadovoljio pojedince jer bi im pružao nešto zabave i humora. Vojska bi htela da se razonodi ali joj to niko ne pruža.

*Štab XV brigade.*¹⁴ Najviše ih u svim listovima interesuje pregled vojne i politi ke situacije. Zeleli bi da vide u listovima skice koje bi plasti no prikazivale pokrete Crvene armije. Zeleli bi (oper. oficir)¹⁵ da »Naša vojska« podržava kampanje kao što je »Manja potrošnja municije« itd. Tako e vole da pregledavaju rubriku »Naši heroji«. Zamenik komesara¹⁶ je mišljenja da treba objaviti pozive kao: »Drugovi, pomozite drugovima iz Slovena kih primorja pri itanju!« i » itajte nepismenima!«

1. *eta II bataljona XV brigade.* Ovde je »Naša vojska« jako popularna. Borce najviše interesuje politi ko ure enje nove Jugoslavije a zatim pregled doga aja. U eti sve rado itaju. U »Našoj vojsci« rado itaju poslednju stranicu. Interesuju ih tako e pitanja i odgovori. Komesaru ete svi ale bi se kratke novele — feljtoni, možda ak u nastavku. Neki mladi kurir je stavio napomenu da najviše voli da ita [rubriku] »Naši heroji« i da od svih listova najviše voli »Našu vojsku«. im stigne neki od asopisa u etu, politi ki komesar ga podeli i svi ga itaju.

2. *eta II bataljona XV brigade.* Ovde su mišljenja da su »Novice« odli an list. »Novice« pišu prisno — prakti no. Sa zadovoljstvom su itah »Od Volge do Odre«. U »Našoj vojsci« su rado pro itali lanak »V Moskvi grmijo topovi«. Drugovi iz Slovena kog primorja ne shvataju sve slovena ke re i. »Našu vojsku« su neki sa interesovanjem itali u bunkerima na položaju. Neka grupa prolistavala je list »Slovensko domobranstvo«. Ko-

¹³ Verovatnc radio-telegrafista Angelo Štefan i .

¹⁴ To jest: 15. slovena ke NO brigade »Belokranjske«.

¹⁵ Jožef Kogej Rasto

¹⁶ Vekoslav Robi

mesar je mišljenja, a i drugi kažu, da rado gledaju slike (!). *I naši listovi trebalo bi da donose slike.* U listovima traže lanke koji govore o obnovi zemlje i kako se raditi posle rata (selja ko pitanje).

2. Mitinzi

Op enito su mitinzi u jedinicama slabo pripremljeni, pevanje je više ili manje slabo a ske evi samo improvizovani. Svuda dolazi do izražaja nedostatak materijala. Mitinga koji bi imali jednoobrazan program do sada još nije bilo.

Inžinjersko-tehni ki bataljon XVIII divizije. U bataljonu ve dugo nisu imali mitinga. Sada se pripremaju za mitinge na kome e tako e davati ske »Sre anje«. ¹⁷ Za miting se dogovore na sastanku kulturno-prosvetnih kružoka. Posle svakog mitinga borci žele ples, ipak na miting gledaju vrlo kriti ki i ne zadovoljavaju se sva im.

Ceta teškog naoružanja VIII brigade. Otkako su meseca oktobra otišli sa Bloka ¹⁸ nisu imali mitinga. Uzrok tome su stalni pokreti i nesre ene prilike, kao i nedostatak prostorije u Suhoj krajini.

U 3. eti III bat. VIII brigade kulturni kružok ne postoji. Borci ak ne znaju zašto bi im trebali. Neki su mišljenja da je to nešto za vezu sa civilima. (!) Zale se da nemaju odgovaraju i materijal za priredbe. Zeleli bi šale. (Potreba za rasonodom). Ve su prepisali ske »Štirje bratje« ¹⁹ a tako e bi hteli nešto zgodnih recitacija. Do sada se time nisu bavili jer nije bilo vremena. (Jedinice XVIII divizije nalaze se sada na novom sektoru). ²⁰

Politi ki komesar XII brigade kaže da brigada ne prireuje mnogo jer to malokad dopušta vreme, odnosno teren. Za zaista dobar miting treba uložiti mnogo vremena i truda da uspe. Po svim bataljonima se pripremaju ske evi koje je izdalo Propagandno odeljenje Glavnog štaba ²¹ i ve su ih nau ili. —

¹⁷ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 87. pod br. 1099.

¹⁸ To jest: Velikih Bloka.

¹⁹ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 94. pod br. 1197.

²⁰ Jedinice 18. NO divizije su no u 9/10. februara 1945. zamenile položaje sa 15. NO divizijom prešavši sa sektora Suhe krajine na sektor Novog Mesta. Vidi zapovest Štaba 7. korpusa NOVJ br. 1015 od 9. februara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 154/III i 193/11), zapovest Štaba 15. NO divizije br. 60 od 9. februara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 188 III), mese ni izveštaj Štaba 15. NO divizije br. 84 od 25. februara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 188/11) i mese ni izveštaj Štaba 7. korpusa NOVJ br. 1063 od 1. marta 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 21/IV i 150/II).

²¹ Odnosi se na pozorišne komade u zbirci ^Partizanski oder« koju je izdalo Propagandno odeljenje Glavnog štaba NOV i PO Slovenije (Tehnika Glavnog štaba, 1944—1945, format 8"). To su: br. 1 (Župan Vi-

S mitinzima u Suhoj krajini i i e jako teško. Nema se i nema vremena, stalno su na položajima a tako e nema odgovaraju ih prostorija.

2. *eta III bat. XV brigade.* Uglavnom se na mitinzima peva i recituje. Na poslednjem mitingu prikazali su tako e ske »Kurirji«. ²² (Materija je jednostavna: komandant bataljona odlazi radi poslova, a kuriri se za to vreme šega e dok ih ne iznenadi povratak komandanta). Ske su napisali borci sami na osnovu se anja. (Potreba za zabavnom razonodom).

Kapetan Kobilica ²³ iz XV brigade misli da kod ske eva suviše gledamo na sadržaj, na neko moralno jezgro u stilu Slomšekovih ²⁴ basni, a borac želi pre svega da se smeje, zato je improvizovani i lakrdijaški ske »Kurirji« postizao velike uspehe.

Drug Štefan i iz VIII brigade kaže o ske evima koji su stigli iz Glavnog štaba da ne odgovaraju životu i suviše su udaljeni od prilika koje vladaju u vojsci. Borci mole za kratke komade u jednom inu, živahnog i aktuelnog sadržaja.

Prešernove proslave ²⁵ održane su u jedinicama, uglavnom s materijalom koji je poslao naš odsek (pozdravni govor i izbor pesama), pošto je brošura Glavnog štaba ²⁶ stigla suviše kasno i u nedovoljnom broju. Nekim jedinicama i štabovima divizija je Prešernovu proslavu priredilo Frontno gledališ e (vidi izveštaj Frontnog gledališ a). ²⁷ Pošto je kulturni nivo u našoj vojsci prilično nizak, borci nisu mnogo poneli s tih proslava. Navodimo primer: II bat. XV brigade je priredio proslavu u ast Prešerna u Vinjoj Vasi sa sledećim programom: Govor (prema našem cirkularu upućenom kulturno-prosvetnim kružocima), »Hej Slaveni«, »Hej brigade«, »Oj ta vojaški bobeni«, »Na juriš«, . . . recitovali su nekoliko Prešernovih pesama i dobili Gregor i e-
vu ²⁸ »So i« (!). Na kraju su otpevali još nekoliko narodnih: »Vrtec ogradila bodem«, »Pri farni cerkvici«, na violinu i harmoniku su odsvirali splet narodnih melodija. U VIII brigadi su priredili Prešernovu proslavu u Velikom Lipju. Program je bio

tomil: »Tri zaostale ure«, 1944); br. 2 (Župan Vitomil: »Punt«, 1944); br. 3 (Tiran Jože: »Od Prešerna do danes«, 1944); br. 4 (Matej Bor: »Raztrganci«); br. 5 (ske »Birokrat«, januar 1945); br. 6 (»Stirje bratje«, januar 1945); br. 7 (»Sre anje«, januar 1945); br. 7 (Ljubevšin—Mašistov: »Paška«, februar 1945); br. 4 (Tiran Jože: »Partizanske pesmi«, 1944). U »Bibliografiji 1941—1945« nalaze se pod imenom autora ili pod naslovom.

²² Taj ske , kucan na pisa oji mašini, nalazi se u Arhivu IZDG u Ljubljani, fond PK SKOJ-a za Sloveniju, f. 30/VI.

²³ Rudolf Kobilica

²⁴ Odnosi se na slovena kog pisca Antona Martina Slomška.

²⁵ Vidi napomenu br. 12 uz dok. br. 88.

²⁶ Vidi napomenu br. 13 uz dok. br. 91.

²⁷ Taj izveštaj nije prona en.

²⁸ Odnosi se na slovena kog pesnika Simona Gregor i a.

ovaj: Govor političkog komesara bataljona, recitovali su nekoliko Prešernovih pesama, zatim su otpevali »Hej Slaveni«, »Hej brigade« i »Nabrusimo kose«. Posle toga progovorio je o Prešernu nekoliko reči i politički komesar brigade.²⁹ Ko je i šta je radio Prešern — borci u ovoj brigadi nešto znaju.

3. Pevanje

Po jedinicama nije razvijeno masovno pevanje, sem donekle u Gupčevoj, Čankarevoj i XV brigadi (u ovoj su imali horovo u Debevcu³⁰ koji je poginuo), i to pre svega zbog toga što nedostaju uvežbane horove i što borci nisu imali pesmarica. Uglavnom su po jedinicama bili organizovani pevački horovi, najviše bataljonski. Nova pesmarica³¹ je međutim u borcima izazvala veliko oduševljenje i neverovatno podigla volju za pevanje. U bataljonu dolazi jedna pesmarica u proseku na 4 meseca.

U VIII brigadi je pevanje nešto više razvijeno samo u III bataljonu. Tu imaju druga Štefan i A (radio-telegrafista) koji ima volju i sposobnosti da rukovodi pevanjem, ali ga njegova funkcija mnogo ometa u tome. U ovoj teško naoružanoj vežbaju sada dve narodne pesme. Od partizanskih znaju »Hej brigade«, »Stoji na gori partizan«, »Kosec koso brusi«. U 3. bataljonu do sada (na položajima u Suhoj krajini) pevanje nije bilo suviše razvijeno. Otkako su stigli na nove položaje već su održali jednu vežbu iz pevanja. Podstreka im je verovatno dala »Pesmarica«, kojoj se raduju. U brigadu je stigla »Pesmarica« koja je, međutim, bez nota. Što se tiče starih pesama još nekako ide, ali veliku većinu pesama borci ne znaju da pevaju, jer su pesme nove, a i borci su novi. U inženjerskom bataljonu XVIII divizije horovi se zaista bave pevanjem. Horovima niko ne rukovodi, nego se peva onako prisno, kao kod kuće. Sa »Pesmaricom« smo im izašli u susret, ipak tekstove, koji su delimično ispravljani, rado ne menjaju, iako shvataju smisao promena.

U jurišnom bataljonu XVII divizije imaju pored horova i poseban ruski pevački hor (10—12 drugova Rusa).

U X, XII, XV i drugim brigadama je pevanje otprilike na istoj visini. Svuda su potrebne stručne snage koje bi pomogle u pevanju. U X brigadi je drug Karat Ivan — ranije je bio u našoj muzici,³² — koji je sposoban da rukovodi pevanjem, ali to ne može da obavlja van ovoj kojoj pripada.

⇒ Rado Trošt Murko

•^w Verovatno Jože Debevc.

¹¹ Možda se odnosi na pesmaricu »Zapojmo« (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 113, pod br. 1421) ili na »Pesmaricu« 15. slovenačke NO brigade »Belokranjske« (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 67., pod br. 845).

¹⁵ Vidi dok. br. 59.

4. Zidne novine

Najja a tradicija pisanja zidnih novina postoji u Gup evoj i Cankarevoj brigadi. U drugim jedinicama pišu zidne novine prema nare enju jer se posebna potreba i inicijativa nigde ne može primetiti me u borcima. Kvalitet zidnih novina je op e nito nizak te se u njima u velikoj ve ini piše na opisan na in O dogajima u doti noj jedinici — pohod, dolazak na nove položaje, dolazak u partizane, borbe, se anja iz internacije. Retki su priloz i o takmi enju.³³ Svuda e, me utim, zidne novine u najkra em vremenu prestati da izlaze *jer nedostaje papira*.

5. Džepne novine

Po kvalitetu su džepne novine lošije od zidnih; namenjene su internom kruženju. U nekim jedinicama pišu u njihovim šale i slabe dosko ice (Gup eva), a u nekima zidne novine uopšte ne poznaju (npr. u VIII). U inženjerskom bataljonu, na primer, bolje lanke iz džepnih novina prepisuju i obese na zidne novine. U I. et i II bataljona XV brigade pišu neki borci prigodne pesme. I za džepne novine važi isto u pogledu papira.

6. Kulturno-prosvetni asovi i kružoci

Kulturno-prosvetnih asova kao takvih nema! Politi ki rukovodioci su zadovoljni ako imaju toliko vremena da mogu održati prose an politiki as. Tu i tamo se u brigadama još pronae drug koji bi donekle bio sposoban rukovoditi kulturno-prosvetnim asovima ali nema materijala! Brošure koje izdaje SNOS (do sada su izašle tri)³⁴ borci nisu dobili. I komesari ih nemaju.

Sa kulturno-prosvetnim kružocima postoje u jedinicama prili ne poteško e. Uglavnom postoje svuda, dosta se redovno sastaju, dogovaraju se tako e u pogledu mitinga i zidnih novina, ali nigde ne razvijaju ve u aktivnost. Ve inom su u tim kružocima rukovodioci. U X brigadi su u poslednjim borbama poginuli, odnosno bili ranjeni skoro svi lanovi kulturno-prosvetnih kružoka, tako da sada postoji pitanje gde prona i nove, sposobne i aktivne drugove.

^M Vidi napomenu br. 15 uz dok. br. 59.

^M Možda se odnosi na brošure koje je izdalo predsedništvo Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta pod naslovom »I. zasedanje SNOS-a«, i to: br. 1) »Sklepi in odloki« (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 513, pod br. 7061—7065); br. 3) Kidri Boris: »O graditvi narodne oblasti in slovenske državnosti v okviru Federativne Jugoslavije« (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 403, pod br. 5574—5580); br. 4) Breclj dr Marjan: »O gospodarskih, finan nih in zdravstvenih problemih, nalogah ter ukrepah« (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 320, pod br. 4435). Pod brojem 2 nije prona ena brošura koju je izdalo Predsedništvo SNOS-a.

U XII brigadi su aktuelno pitanje aktivnosti kulturno-prosvetnih kružoka rešili na taj način da u brigadnom kulturno-prosvetnom odboru sura uju komandant brigade³⁵ i svi komandanti bataljona, i da ovi do neke mere rukovode pevanjem i drugim kulturno-prosvetnim radom. Za svoj rad odgovaraju po vojnoj liniji (!). Dogodilo se čak da su komandanti bataljona u svojim raportima izveštavali komandanta brigade kako rade kulturno-prosvetni kružoci.

U IV brigadi »M. G.« je rad kulturno-prosvetnih kružoka jako opao. Uzrok su stalni pokreti, borci su na položaju i u vojnim i ekonomskim akcijama. Sav rad ovih kružoka poiva na *zidnim novinama*. Mnogi drugovi pišu, ali tako jednostavno da moraju sekretari i administratori lanke ispravljati skoro u celini (odatle bolji kvalitet).

I u svim drugim jedinicama se vidi da je ljudstvo preopterećeno radom. Događa se da čak vodnik i politički delegati odlaze na stražu a kod kuće ostaju samo retki drugovi (u nekoj eti XII brigade samo 3).

U Dolenjskom odred vojna služba iziskuje tolike napore da borci nemaju vremena za bilo kakav kulturno-prosvetni rad. Nisu bili u stanju ni da organizuju proslavu u čast Prešerna! Tako e nisu ve dugo imali miting. (U Toplicama³⁶ su pripremali manju stvar ali još pre nego što je došlo do izvoenja prebacili su se na nove položaje u Ko evsku). Sada pripremaju ske »Stirje bratje«, koji e prikazati kada za to bude prilika.

7. *Dopisivanje*

Pokrenuli smo akciju da naši rukovodioci, bilo vojni bilo politički, budu dopisnici naših časopisa. Ipak se svi nekako boje da pišu jer imaju slaba iskustva; sve što su poslali nije bilo nigde objavljeno. Svi se ne osećaju sposobni za ovaj rad. Međutim, još smo daleko od toga da bi borci nešto napisali, najviše što smognu je to da napišu za zidne novine.

U Gup evoj brigadi mnogi žele da pišu, ali pošto članci nisu objavljeni, borci kažu da se ne isplati pisanje za časopise!

Tako e smo pokrenuli dopisivanje s ranjenim drugovima u bolnicama. Negde se to ve izvodi, a drugi kažu da nemaju papira i da ne znaju kuda da pišu, jer pošta sa bolnicama nije regulisana i nikada ne znaju gde se ko od drugova nalazi. (Dobro bi bilo da se bolnicama daju neki brojevi s kojima bi bih upoznati bar referenti saniteta!)

³⁵ Vid Jeri

³⁶ Odnosi se na Dolenjske Toplice.

8. Takmi enje

U nekim jedinicama su borci shvatili takmi enje ozbiljno ali skoro nigde nisu pokazali posebnu inicijativu.

U pogledu takmi enja zna ajna su neka mišljenja koja smo primili od boraca Gup eve brigade (koja je pobedila u poslednjem takmi enju ! !)³⁷ . . . da je stalno ovo takmi enje, . . . da je ve sve skupa šablonizirano . . . , nedostaje životnih snaga...., prime uje se zamor. Otkako je brigada dobila ode u, stanje se nešto popravilo.

9. Frontno gledališ e³⁸

FG je od 1. II do 19. II o.g. dalo 9 predstava. Nekim jedinicama (Stab VII korpusa, zaštitni bataljon XV divizije, IX brigada) prikazivali su program za proslavu Prešerna na osnovu brošure Propagandnog odeljenja GS. Na ostalim predstavama davali su tri ske a: «Bedak»,³⁹ »Birokrat«, »Stirje bratje«.

Kod ske eva smo primetili da drugovi ske »Birokrat« dobro shvaaju i da uvek izaziva živu diskusiju me u gledaocima. Kada su prisutni intendant, postanu predmet razli itih opaski. Ske »Stirje bratje« izaziva kod gledalaca mnogo smeha na ra un kukavica. Op enito prime ujemo želju za ske evima koji rasonoduju, koji su živahni i zabavni. Sa uspehom FG prikazuje i ske »Bedak« (iz 4 sovjetska komada u jednom inu), koji svojom poentom izaziva opšte odobravanje i smeh.

Ti ske evi su, me utim, pisani tako da traže od glumaca mnogo napora. Sve zavisi samo od glumaca jer je tekst prili no suvoparan. Naše FG žeh tako e nešto ozbiljno, dramsko i više pozorišno.

Prešernovu proslavu je FG prikazalo kao reportažu, što ju je u inilo privla nijom. Primetili smo da su borci pratili govor, i ono što se prikazivalo, s interesovanjem i napetoš u, ah se ipak na kraju kod mnogih primetilo da nisu shvatili.

10. Dopisnici

Dobili smo novog dopisnika druga Pavlia Milu, koji je do sada bio zamenik politi kog komesara u jurišnom bataljonu XV divizije. Drug Brezovar Milan se još uvek nalazi u bolnici. Drug Arko⁴⁰ ne obavlja dobro svoju službu pa ga ne možemo staviti na

³⁷ O proglašenju 4. slovena ke NOU brigade »Matija Gubec« kao pobjednika u takmi enju vidi dokument Ocenjevalne komisije 7. korpusa NOVJ od 17. januara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 188/11).

³⁸ Vidi napomenu br. 20 uz dok. br. 1.

³⁹ Od Vladimira Suhadoljskog (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 92, pod br.1170).

⁴⁰ Sre ko Arko

raspolaganje Personalnom odseku. Na drugove Tomšea⁴¹ i Tavarara⁴² dobro uti e »kurs« u vašem Propagandnom odeljenju. Drug Džuro⁴³ priprema materijal za brošuru o našim radionicama⁴⁴ koju emo izdati prilikom izložbe naših radionica.

Vašoj želji da prikupimo podatke o kulturno-prosvetnom radu u našim jedinicama, u poslednjoj godini, ne možemo iza i u susret, jer ne raspolažemo nikakvim podacima o tome i jer su skoro svi drugovi koji su se time bavili danas ve na drugim dužnostima. Mislimo da bismo na osnovu vašeg arhiva mogli najlakše prikupiti ove podatke.

U inili smo sve da što bolje sredimo rasturanje literature. Me utim, stalno konstatujemo grešku koja se zasniva na nedovoljnoj savesnosti naših kurira! Kurirska veza izme u našeg štaba i divizija je regulisana, slabija je izme u divizija i brigada, i bataljona (naro ito u XV diviziji). Na sve neispravnosti skrenuli smo pažnju našim odsecima za vezu.

Na završetku našeg izveštaja dobili smo dopis druga Tavarara iz Cankareve brigade,⁴⁵ koji prilažemo jer prikazuje kako tuma e našu literaturu u Cankarevoj brigadi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

II pomo , na elnika štaba
kapetan
Sokol⁴⁸

M. P.

V. d. šefa odseka:
D.⁴⁷ Hreš ak

⁴¹ Bogo Tomše

⁴² Ivan Tavarar

⁴³ Šmicberger

⁴⁴ Odnosi se na brošuru »Naše vojaške delavnice« (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 56, pod br. 696).

⁴⁵ Redakcija nije pronašla taj dokumenat.

⁴⁸ Ivan Jezeršek

⁴⁷ Dušan

**IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 20. NOU DIVIZIJE OD
19. FEBRUARA 1945. POLITI KOM KOMESARU 8. UDAR-
NOG KORPUSA NOVJ O MORALNO-POLITICKOM STANJU
I POLITI KOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U DI-
VIZIJI¹**

STAB

XX. UDARNE DIVIZIJE NOVJ

Dne 19. II. 1945. g.

POLITI KI IZVJEŠTAJ

Prošli mjesec nisam mogao poslati izvještaj, pošto baš u momentu kada sam ga trebao slati, divizija se nalazila više dana u pokretu,² te nisam imao ta an pregled nad jedinicama a izvještaj politkomesara IX. U. brigade Vicka Grgina morao sam vratiti, jer isti nije davao ta nu sliku svoje jedinice.

Pošto je prošlo skoro 2 mjeseca od mog zadnjeg izvještaja,³ a kroz to vrijeme divizija je mjenjala svoj sektor, to u moj izvještaj podjeliti u 2 djela i to: na prilike i rad u Lici i zadnje vrijeme na sre ivanju u Dalmaciji.

Prilike u Lici kroz decembar 1944. godine i januar 1945. g. bile su dosta teške za jedinice naše divizije.

Divizija sastavljena od elementa koji ne podnosi ja u zimu, te slaba odje a i obu a, slabe stambene prilike, zatim borba sa neprijateljem više dana, kao i ve i gubici koje smo imali, bilo je u prili noj mjeri zamorilo jedinice i borce, te je momentalno djelovalo na raspoloženje jedinica. Slabe mogu nosti snabdijevanja tako er su dosta utjecale, pošto smo se morali snabdijevati iz Dalmacije, te hrana nije bila dovoljna ni redovna, pa je bilo i izvjesnog osipanja, a naro ito iz Vrli kog odreda i novomobilisanih od 4 do 5 dana, ali preduzetim mjerama i politi kim radom uspjelo se otkloniti daljnje osipanje. Uslijed slabih vremena u snjegu propao je mnogi prevozni ma-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 11—1/10, k. 1029 II.

² Po nare enju Štaba 8. udarnog korpusa NOVJ od 30. januara 1945. ve ina jedinica 20. NOU divizije krenula je iz Like u severnu Dalmaciju da bi pose!a neke garnizone iz kojih je glavnina snaga ovog korpusa otišla radi novih borbenih zadataka vezanih za osloboenje zapadne Hercegovine i Mostara (opširnije o ovom pokretu i novom razmeštaju Divizije vidi tom V, knj. 37, dok. br. 118 i 127; Arhiv VII, reg. br. 10—3, k. 1029 I i reg. br. 40—12, k. 272 A).

³ Odnosi se na izvještaj od 25. decembra 1945 (vidi tom V, knj. 36, dok. br. 94).

terijal i prevozna sredstva, kao i veliki broj konja, koji su u masama ginuli, tako kroz taj period i do dolaska u Dalmaciju izgubili smo oko 40% konja, što sada predstavlja jedan od važnijih problema za našu diviziju, koja obzirom na svoju veličinu postala je nepokretljiva.

Postignuti uspjesi nad neprijateljem, kao i držanje i ljubav naroda Like prema našim borcima povoljno je djelovalo na moral boraca. Ovo bratimljenje kao i odnosi boraca i naroda u mnogome je doprinjelo u vršenje avanju jedinstva i bratstva između u Srba i Hrvata.

Također, odnosi vojske i pozadinskih vlasti bili su vrlo srdačni i uzajamni, jedino V. bataljon VIII. Udarne brigade (talijanski)⁴ vrlo često pravio je razne ispade i griješke.

U operacijama koje je vodila tada divizija i obzirom na okolnosti pod kojima je živjela, moglo se je zapaziti da je kod nekih nižih rukovodioca bio popustio borbeni moral, radi političke zaostalosti, te su mnogi radi toga bili smjenjeni i kažnjeni. Također pokazali su se izvjesni nedostaci u nespремnosti naših jedinica u vojnom pogledu, nedovoljna izobrazba boraca pojedinačno i deseti no. To se naročito osjetilo kod onih koji nisu ranije služili nikakvu vojsku. Također niže vojničko rukovodstvo ima nedovoljnog iskustva kao i slabog teoretskog znanja, obzirom na nove uvjete i na ino vojničarstvo, pošto većina njih je izdignuta u samim tim borbama.

U posljednje vrijeme nastoji se osobito vojničkim kursovima: podoficirskim (koje pohađaju oko 22 podoficira) pri brigadama i oficirskim kursom (kojeg pohađaju oko 80 slušalaca) pri diviziji, kao i teoretskim kursovima vojnih rukovodioca, da im se da izvjesno znanje, kako bi se istim dopunili svoje dosadašnje iskustvo.

Stanje u jedinicama, koje se u posljednje vrijeme nalaze na srpskom terenu, u mnogome se popravilo. Osjećaju se život i rad na svim poljima: vojničko, političko, kulturno-prosvjetnom i vaspitnom. Radi se stalno na vojnom izdizanju jedinica, usavršavanju discipline i vojnog izgleda, čemu je mnogo potpomoglo baš boravljenje boraca u kasarnama, te se nastoji da se zavede pravi kasarnski život.

Uvjeti života i rad u svim jedinicama u diviziji za sada nisu isti, jer se divizija jednim djelom još uvijek nalazi u Lici, kao na primjer 2 bataljona VIII. Udarne brigade i jedan bataljon IX. Udarne brigade, te prilike pod kojima ove jedinice žive su mnogo teže. Također i ostale jedinice VIII. Udarne brigade,

⁴ Bataljon je formiran od Italijana koji su dobrovoljno prešli na stranu jedinica NOVJ posle kapitulacije Italije 9. septembra 1943 (vidi tom V, knj. 20, dok. br. 51, knj. 36, dok. br. 94).

koje su stalno bile u pokretu i sada smještene na sektoru gdje imaju vrlo malo mogućnosti za rad, dok itava X. Udarne brigade i 3 bataljona IX. U. brigade kao i ostale jedinice imaju dosta uslova i provedeno vrijeme koriste u radu i srećivanju jedinica.

Politička svijest naših boraca postepeno se popravlja, osim kod novodošlih i kažnjenih, iako se je već uspjelo ponekog od njih prevaspitati. Ali uza sve to politička svijest nije na naruđitoj visini a jedan od glavnih razloga jest taj, što socijalni sastav ove divizije uglavnom sa injavaju seljaci koji u kulturnom pogledu dosta zaostaju te teško pamte i uče (na političkim raspravama i pojedinačno). Zbog toga je naš rad ustremljen najviše na uzdizanje boraca kulturno i vaspitno.

Većina boraca je upoznata sa svim novim političkim momentima: stvaranjem jedinstvene vlade, sporazum Tito — Subašić, izdajnički rad kralja i odnos prema njemu, kojeg svi borci najoštrije osuđuju.

U prošlomjesečnim planovima rada za pojedine jedinice, koje sam dao pojedinim komesarima usmeno ili pismeno, radi izvjesnih specifičnosti u pojedinim jedinicama, postignuti su prilični rezultati i to: u VIII. i X. Udarnoj brigadi više, dok u IX. Udarnoj brigadi, zbog slabog zalaganja samog komesara te brigade Grgina, rezultati su mnogo slabiji. Glavne teme koje su se ukazivale bile su slijedeće: »Odluke II. Zasedanja AVNOJ-a« i »III. Zasedanje ZAVNOH-a«, »Razvitak NOB«, »Razvitak NOV«, »Bratstvo i jedinstvo Srba i Hrvata«, »Položaj Srba u novoj federalnoj Hrvatskoj«, »Položaj federalne Hrvatske u novoj federalnoj Jugoslaviji« itd. Također prorađivan je razni politički propagandni materijal iz »Borbe«, »Naprijed«, »Politike« itd.

Novi politički plan rada za idućih mjesec dana, koji je predviđen na sastanku sa komesarima brigada je slijedeći:

1. Politički rad sa takmičenjem vršiti u vezi priprema skorih izbora za S. i G.N.O.O.,⁵ prorađiti o J.F.⁶ i što su N.O.O. Opaža se veliki interes kod svih boraca za izbore.⁷

2. Daljnje razvijanje bratstva i jedinstva Srba i Hrvata i razbijanje nepovjerenja.

⁵ To jest: seoske i gradske narodnooslobodilačke odbore.

⁶ Jedinstvenoj fronti

⁷ Prema dopisu Oblasnog odbora Jedinstvene narodnooslobodilačke fronte Dalmacije, br. 13 od 5. februara 1945, upućenom Štabu 19. udarne divizije NOVJ, u Dalmaciji su vršene pripreme za izbore seoskih, mesnih i gradskih narodnooslobodilačkih odbora. U izborima trebalo je da učestvuju borci i rukovodioci jedinica lociranih na teritoriji Dalmacije (opširnije o tome vidi dok. br. 146 i Arhiv Muzeja NO Zagreba, reg. br. 9/436 i 9/437-143).

3. Obrada Krimске konferencije.

4. Raskrinkavanje izdajničke politike Matkove klike i Krnjevića, materijal iz »Nove Jugoslavije«.

5. Sprovođenje u život takmičenja na svim poljima rada: vojno-političkom, kulturnom i vaspitnom. Takmičenje se je ovog puta pravilno shvatilo i može dati lijepih rezultata, koji se ve odrazuju u radu obrazovanjem komisija u svim jedinicama, koje objavljuju rezultate i popularišu ih. Ipak postoji nedostatak u pogledu takmičenja u našoj diviziji, a taj je, što je takmičenje uslijed općih prilika zakasnilo, te je duh takmičenja ovladao u jedinicama tek zadnjih 15 dana.

Formiranje propagandnog odsjeka u diviziji i ostvarivanje rada njegovih sekcija u sadašnjim prilikama, u mnogome je podignuti kulturni i vaspitni život u našim jedinicama. U diviziji taj rad se je prilično sredio i nastoji se svim silama da se isti podigne i u ostalim našim jedinicama, gdje se u VIII. i X. brigadi znatno osjeća, a djelomično se je popravio i u IX. brigadi.

Jedan od glavnih nedostataka koji se je ranije odrazio u našoj diviziji, bio je zaostalost u kulturno-prosvjetnom radu, dok u posljednje vrijeme osjeća se znatna živost na tom polju u svim jedinicama. Jedno od bolnih pitanja ove divizije jest nepismenost, koja iznosi poprečno oko 40% nepismenih i 15—20% polupismenih. U tu svrhu (za suzbijanje nepismenosti) stvorene su škole u svim brigadama, a u bataljonima tečajevi, osim u bataljonima koji se nalaze na položaju u Lici, gdje se taj rad odvija pojedinačno. Ovaj naivni rad pokazao je do sada vidne rezultate, tako da je u VIII. brigadi naučilo pisati i pisati dobro 80 boraca, a 70 nešto slabije, dok u X. brigadi učilo i 230 svih nepismenih boraca pisati i pisati tečaj kroz mjesec dana svi bitnici pismeni, a 37 ih je već naučilo. U IX. brigadi, kod tri bataljona u Dalmaciji učilo u školama svi nepismeni, a u bataljonima u Lici učilo se pojedinačno, negdje latinica a negdje cirilica. Mislim da će kroz kratko vrijeme, pod ovim uslovima, i ovo pitanje biti riješeno.

U posljednje vrijeme dosta se radi na davanju priredaba za vojsku i narod, kako bi se ljudstvo što više zainteresovalo i rad na ovom polju podigao. Pri diviziji, novoformirana diletantaska grupa i glazba dale su dvije priredbe za jedinice, koje su dobro uspjele. Također, VIII. brigada dala je do sada 3 priredbe u Dalmaciji za narod i vojsku i 4 u Lici a IX. brigada također je izvela nekoliko manjih priredaba za narod i vojsku. U X. Udarnoj brigadi davalo se je 4 bataljonske priredbe za borce svoje brigade.

Učestvovanje boraca u raznim listovima i zidnim novinama sve više poprima masovniji karakter, osobito otkada je priličan broj nepismenih naučilo pisati, premda njihova tehnička str-

na do sada nije još na visini. Bataljonski listovi po brigadama su nešto bolji, ali radi nestašice papira i materijala ovi listovi nisu mogli na vrijeme izlaziti, dok brigadni listovi daju izgled da se štampa u diviziji razviti na viši stepen.

Zadnjih par dana omogu ili smo našim borcima da gledaju 2 ruska ratna filma, koji su na njih ostavili dobar utisak i pobudili interes kod istih.

Duh takmičenja osjeća se prilično na svim poljima rada, a osobito interesovanje osjeća se kod mladih boraca u pogledu sportskih utakmica.

Do sada X. i VIII. Udarne brigade izdale su po 2 broja brigadnih listova a IX. Udarne brigade izdala je 3 broja koji su prilično uspješni.

U najskorije vrijeme izišle i divizijski list.

U zadnjih 40 dana u X. Udarnoj brigadi izašlo je 46 zidnih novina, a nešto manje u VIII. i IX. brigadi i prištapskim jedinicama.

Također, vidni rezultati na ovom polju osjećaju se i davanjem kulturnih predavanja, koja se vrlo često održavaju u svim brigadama kao i prištapskim jedinicama divizije.

Pod sadašnjim prilikama i kroz kratko vrijeme kada propagandni otsjeci i odbori uzmu više zamaha u radu na ovom polju, kulturno-prosvjetni rad će u mnogome napredovati u svim jedinicama divizije.

Niži politički i vojni kadar, uključujući i štabove bataljona, usijed borbi kroz nekoliko mjeseci, stalno se je mjenjao i bilo je mnogo izbačenih iz stroja, pa smo bili prisiljeni da na brzinu popunjavamo prazna mjesta, tako da su u nekim jedinicama izdizani ljudi koji nisu bili dovoljno isprobani, te isti kada su izbile teže situacije, kao za vrijeme borbi u Lici, pojedinci se od njih nisu snašli i podbacili su. Radi kukavičastosti smjenjen je komesar IV. bataljona IX. brigade.

Osnovna slabost našeg kadra jest teoretska i kulturna zaostalost, koja se odražava i kod političkih rukovodioca, što im mnogo smeta u radu i njihovom daljnjem razvijanju, te baš iz toga proizilazi ona njihova nesnalažljivost u težim situacijama a u nekim situacijama i izvlačenje pojedinaca iz borbi, kao i nedovoljan rad i kontrola nad borcima.

Da bi se pomoglo u teoretskom izdizanju i vaspitanju kadra, naročito političkog, prišlo se je održavanju raznih kurseva i stručnih kursova: vojnih, političkih, omladinskih, jer to je jedan od najuspješnijih načina izdizanja raznih kadrova.

U jedinicama u kojima se je ranije vodila pravilna politika izdizanja kadrova, gdje su u tu svrhu birani zaslužni i isprobani drugovi (kao u VIII. i X. udarnoj brigadi), to u tim jedinicama ne predstavlja problem, dok u IX. brigadi, gdje se od sa-

mog po etka posve ivala vrlo slaba pažnja izboru kadra, danas ta jedinica dosta trpi od toga, jer još uvijek u toj brigadi vlada sektaški stav, što ju još više ini nestabilnijom, premda je ljudstvo dobro i jednako kao i u ostalim brigadama.

Politi ki kadar popunjen je u svim jedinicama, jedino nedostaje u VIII. brigadi jedan politkomesar bataljona, kojeg emo naknadno poslati sa kursa, i nekoliko delegata u IX. brigadi kao i 2 zamjenika komesara eta, koji e se mo i popuniti iz X. udarne brigade. Poslije završenih kurseva ima emo i nekoliko politkih rukovodioca u rezervi.

Politkomesari VIII. i X. brigade zadovoljavaju na svojim dužnostima, premda imaju svojih izvjesnih nedostataka, dok raniji politkomesar IX. udarne brigade Grgin Vicko nije zadovoljavao, iako mu je esto ukazivana pomo . Novi komesar ove brigade⁸ ima veliku volju za rad i marljiv je, te se nadam da e na ovoj dužnosti mo i odgovoriti.

Saradnja i jedinstvo u štabovima brigada je dobro, nije se do sada pojavljivalo nikakvih pitanja, osim ranije familiarnosti koja je bila u štabu IX. brigade.

U vezi izdizanja politkog kadra pri brigadama, održavaju se politko-vaspitni kursevi, koji e trajati 20 dana za borce, delegate i neke komesare eta (oko 22 slušaoca), a omladinski kursevi pri brigadama tako er e trajati 20 dana (20—25 slušalaca). Pri štabu VIII. i X. udarne brigade ve su prvi ovakovi kursevi završeni i otpo elo se je sa drugim, dok kod IX. udarne brigade i artiljerije prvi su još u toku, a drugi se predvi aju.

Pri štabu divizije zapo eo je sa radom I. partijski kurs (32 slušaoca), zatim oficirski kurs (sa 85 slušaoca), jedan omladinski kurs završilo je prošli mjesec 45 slušalaca a ovih dana zapo eo je novi sa 52 slušaoca.

Jedan dio ljudstva odlazio je na razne kurseve van divizije. Rad kurseva dao je vidnih rezultata u izdizanju raznih kadrova, naro ito politkih, koji su dobili⁹ u širini politkog shvatanja, što im je u mnogome omogućilo lakše snalaženje u radu i pomoglo otklanjanju raznih grješaka, koje je bilo najpotrebnije našim nižim politkim kadrovima.

U VIII. udarnoj brigadi i pored neprestanih pokreta, mjenjanja terena i rascjepkanosti brigade (2 bataljona su im u Lici), što znatno otežava pravilan rad u brigadi, ipak se to nije na brigadu štetno odrazilo: nije bilo mnogo osipanja i brigada u pokretljivosti prili no je uspjela. U ovoj brigadi masovni i pojedina ni rad najbolje je postavljen i daje dobre rezultate. Jedi-

⁸ Ante Palaverši

• Re i »koji su dobili« napisane su mašinom, latinicom.

nica se sve više sređuje i stabilizira, te su mnoge ranije nepravilnosti u odnosu štabova bataljona prema štabu brigade otklonjene.

Štab brigade kao cjelina dosta je agilniji i rješavaju stvari na vrijeme. Politkomesar brigade Crnogorac¹⁰ marljiv je, uporan i osjeća se odgovornim, politički se ne može mnogo razvijati. Pomoćnik komesara Gabeli,¹¹ koji se dobro snalazi na dužnosti, zalaže se u radu, dobro uspijeva rad organizirati, premda ponekad voli da optimistički prikaže stvar. Komandant Purišić u radu je marljiv i popravlja se, može se razviti u dobrog rukovodioca ako mu se na vrijeme bude pružila pomoć. Na elniku štaba Bazdan nema uslova za razvijanje.

IX. Udarna brigada. Stanje u ovoj brigadi opet nije stabilno. Premda je brigada poslije uspjeha na Vrlici i Kninu¹² bila stabilizovana i u poletu, štab brigade i štabovi bataljona nisu to umjeli koristiti u Lici i njezino stanje je bilo promjenljivo, te brigada nije bila pravilno rješila izvjesna pitanja kao: izbor i popuna nižeg komandnog kadra, organizacija rada, odnos prema novodošlim borcima i snalaženje u težim situacijama.

Privremeni uspjesi bili su zanjeli štab brigade i štabove bataljona te se rad kao i odgovornost u brigadi bio prilično uspavao...¹³ Odlaskom politkomesara Grgina, te pravilnim ukazivanjem na griješke i nedostatke u ovoj brigadi, stanje se je znatno popravilo. Osjeća se živost u radu premda brigada još do sada nije dostigla nivo drugih jedinica. Novi politkomesar ove brigade Palaveršić ima volje za rad i ima pravilne odnose. Pomoćnik politkomesara Kalogjera¹⁴ vrlo je aktivan i marljiv ali ne posjeduje dovoljno iskustva. Komandant brigade Pezelj¹⁵ vrlo je dobar iako mu je potrebno stručne i teoretske spremne.

Pravilnim izdizanjem kadrova i podizanjem odgovornosti kod istih, brigada ima uslova da bude jednaka ostalim brigadama u diviziji.

X. Udarna brigada. U borbama u Lici ova brigada imala je osjetljivih gubitaka u ljudstvu i kadru, što momentalno nije ostalo bez odražaja. Nakon par dana odmora stanje se je sredilo i kadar popunio. Na putu Knin—Sinj jedinica je opet od strahovitog nevremena nastradala, gdje je imala osjetljivih gubitaka (40 mrtvih od mraza i oko 200 promrzlih, te oko 75% iz-

¹⁰ Dragutin

¹¹ Andro

¹² Odnosi se na oslobođenje Vrlike i Knina (vidi o tome dok. br. 3, objašnjenje 2. i 3).

¹³ Izostavljeni dio teksta odnosi se na kadrovske ocjene pojedinih rukovodilaca.

¹⁴ Franjo

¹⁵ Vlado

gubljenih konja). Nakon par dana odmora stanje se ponovo sredilo. Sav kadar popunjen je iz brigade, te je brigada dala dosta kadra i za jedinice pri diviziji.

Duh takmičenja prilično se osjeća u ovoj brigadi gdje se masovni i pojedinačni rad na vojnom i kulturno-prosvjetnom polju znatno popravio, te zavodjenjem discipline i kasarnskog života jedinice sve više dobivaju pravi vojni izgled.

Politkomesar brigade Maglica,¹⁶ po svom političkom znanju i iskustvu, mogao bi više dati od sebe, iako se trudi nije dovoljno aktivan. U radu je površan i ponekad neozbiljno shvati izvjesne zadatke. Zadnjem izvještaju poklonio je sasvim malo pažnje, te mu je isti suhoparan i previše kratak.

Najbolji član štaba je pomoćnik politkomesara brigade drug Bonačić.¹⁷ Marljiv je i ima iskustva u radu, dobro izdiže kadar i pravilno postavlja stvari. Komandant Knezović¹⁸ ima vojni kog iskustva i znanja, ali ponekad je malo preoštar i zaboravan. Jedinstvo i slaganje u štabu brigade kao i štabovima bataljona je na visini. Svi štabovi bataljona zadovoljavaju na svojim dužnostima, osim komandanta i komesara I. bataljona koji su došli iz odreda, te ne zadovoljavaju i nema izgleda da će moći i zadovoljiti.

V. prekomorska brigada. Ova brigada je momentalno u našem sastavu,¹⁹ te prema dobivenim direktivama nastojimo da im potpomažemo u radu. Jedinica je nova i neisprobana u borbama i težim situacijama. Ljudstvo je većinom bilo u talijanskoj i njemačkoj vojsci, a jedan dio je došao iz kraljevske vojske iz Kaira. Ima svega 50—60 rukovodioca koji su stariji borci i pokazuju dosta volje za rad. Na naše kurseve primili smo i 40—50 drugova iz njihovih jedinica.

Artiljerija. Okupljanjem svih artiljerijskih jedinica u zadnje vrijeme u mnogome je pojačan rad kod istih na svim poljima, koji se odvija planski, te se osjeća vidna razlika a naročito kod novih jedinica. Ljudstvo se preko kurseva osposobljava stručno a izdiže vojni i politički radom. Kulturni rad i život napreduje i prilično je srećan.

Vojni i politički kadar je popunjen osim komesara brdskog divizionara i komandanta protukolskog divizionara.

¹⁴ Vinko

¹⁷ Dorić

¹⁸ Luka

¹⁹ Peta prekomorska brigada, pretežno sastavljena od Slovenaca koji su došli iz Italije, privremeno se nalazila u sastavu 20. NOU divizije po odluci Vrhovnog štaba NOV i POJ (vidi tom V, knj. 37, dok. br. 41, Arhiv VII, reg. br. 1/6—2, k. 119/4; depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ od 9. januara 1945. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske, reg. br. 1—2, k. 119/8; depeše Štaba 8. udarnog korpusa NOVJ od 1. i 26. februara 1945).

Artiljerijske jedinice divizije imaju sve uslove da se izdignu i da pokažu veći i napredak u svim granama.

Organizacija štaba divizije i prištapskih jedinica je srećena po novom formacijskom stanju. Politički i kulturni rad se odvija nešto bolje nego ranije. Rad sa oficirima u štabu divizije znatno se je popravio; održavaju se redoviti sastanci i vešeriji rasprave.

Odnosi članova štaba i oficira u štabu su pravilni.

Odnosi u štabu divizije sa ranijim komandantom²⁰ i između ostalih članova štaba su bili drugarski i principijelni, nije bilo nikakvih nerazumjevanja, također i sa dolaskom novog komandanta²¹ odnosi se nisu promjenili.

Rad i organizacija ostalih organa štaba: Sanitet i bolnica su dosta dobro funkcionisali do sada i pored manjih nedostataka, koji su odstranjeni — bitnih promjena nema.

Rad u intendanturi, obzirom na razvitak divizije, u posljednje vrijeme ne može da zadovolji. Jedna veća i manja pravilnog funkcionisanja rada jesu nedovoljna transportna sredstva kao i mali broj stručnog osoblja, koje bi trebalo pojačati (intendanata), radi čega izbijaju manji nedostaci u radu i koji se nastoje otkloniti.

Ostali djelovi oko štaba divizije pravilno funkcionišu i nije bilo nekih naročitih promjena.

Napomena: Raniji Vrhovni odred, prema naredjenju tog štaba, ušao je u sastav dopunskog bataljona Korpusa.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Politkomesar:

p. pukovnik:

Bilobrk²²

²⁰ Odnosi se na Miloša Uzelca.

²¹ Reč je o Bogdanu Pecoti u.

²² Mate

**REFERAT POMO NIKA POLITI KOG KOMESARA 21. NOU
DIVIZIJE 1. ARMIIJE NOVJ OD 20. FEBRUARA 1945. O OR-
GANIZACIONOM STANJU I ZADACIMA PARTIJSKE ORGA-
NIZACIJE U DIVIZIJI¹**

**ORGANIZACIONO STANJE I ZADACI PARTISKE ORGANI-
ZACIJE 21 DIVIZIJE²**

I.

Posle zauzimanja Beograda, prelaskom na frontalne borbe u Sremu,³ primaju i veliki broj novomobilisanih boraca, izmenili su se uslovi života, rada i borbi. Tim izmenjenim uslovima trebalo je prilagoditi nov na in rada i rukovo enja. Osposobiti jedinice za uspešno izvo enje zadataka, stvoriti od svakog borca vojnika Narodno-oslobodila ke vojske, to je bio osnovni zadatak naše organizacije.

U ostvarivanju ovog zadatka bilo je mnogo teško a a organizacija po iskustvu svojih lanova bila je vrlo mlada. Pored prevaspitanja novih boraca trebalo je osposobiti stare borce i rukovodioce za rukovo enje pod ovim uslovima. Stalne borbe koje smo vodili, slaba odje a i obu a po zimskom vremenu, politika neprosve enost boraca, veliki broj nepismenih otežavali su u znatnoj meri. Odlazak II Proleterske brigade iz našeg sastava⁴ i dolazak XXXI brigade, formiranje artiljerijske brigade i velikog broja prištabskih jedinica, zahtevao je nove kadrove koje organizacija nije imala te su oni upotpunjavani sa ljudima koji nisu mogli da odgovore, a istog maha pred njima su stajali vrlo teški i odgovorni zadaci te je i to otežavalo pravilan razvoj organizacije.

¹ Original (pisan na mašini, irilicom) u Arhivu IRP Jugoslavije, reg br. 36, fond CK KPJ.

² Kako se iz samog dokumenta vidi, referat je održan 20. februara 1945. na divizijskoj partijskoj konferenciji 21. NOU divizije.

³ Dvadeset prva NOU divizija je u estvovala u osloba anju Beograda i u borbama na sremskom frontu u sklopu operacija koje su vodile jedinice 1. proleterskog korpusa (opširnije o tim borbama vidi I tom, knj. 10, dok. br. 7, 23, 41, 77, 98, 99, 102, 119, 130, 151 i 170, knj. 13, dok. br. 188, knj. 14, dok. br. 133 i knj. 18, dok. br. 5, 59, 66 i 90).

⁴ Po odluci Vrhovnog štaba NOV i POJ, 2. proleterska brigada je 17. decembra 1944. izašla iz sastava 21. NOU divizije i otišla u sastav 2. proleterske divizije (vidi I tom, knj. 10, dok. br. 151, str. 537—539; knj. 15, dok. br. 200 i 204). Brigada je, po odluci Vrhovnog štaba NOV i POJ, ušla u sastav 21. NOU divizije krajem avgusta 1944 (vidi I tom, knj. 11, dok. br. 42).

No naro ito dok je bila II Proleterska brigada organizacija je imala vidnih rezultata. Ona je u potpunosti izmenila sliku divizije od pre Beograda. Vojni ka disciplina podilga se na mnogo ve i stepen (iako je esto morala biti naturena), porastao je autoritet i odgovornost starešine, osposobljen veliki broj boraca za rukovanje oružjem i uklonjen itav niz ostataka iz partizanskog rata. Takmi enje koje je naša organizacija sprovela u novembru mesecu, dalo je dobrih rezultata kako na vojni kom tako na politi kom i kulturno-prosvetnom polju. Ve ina boraca shvatila je ciljeve i tekovine Narodno-oslobodila ke borbe. Organizacija se kroz takmi enje u mnogome o vrsila a vojno-politi ka spremnost divizije podigla se na ve i stepen.

Ve e rezultate toga rada umanjio je veliki broj problema koji su iznutra otežavali pravilan rad organizaciji. Osnovni nedostatak koji je uslovio i mnoge druge je nedovoljan rad partijskih elija.

Partijske elije nisu držale redovne partijske sastanke, ima primera da pro e mesec dana a da partijska elija ne održi nijedan sastanak. Na sastanku se teško sastavlja dnevni red, teško se diskutuje, ne zna se šta treba govoriti a šta ne, partijci se krute na sastanku, te na svim sastancima vlada stegnuta atmosfera koja ini da sastanci prolaze bez živosti, bez suprotnih mišljenja kroz diskusiju, bez zaklju aka i zadataka. U etnim elijama, sektori rada su gotovo izumrli preko kojih elija rukovodi. Partiska direktiva se ne razra uje, po njoj se ne diskutuje, zato se i ona ne sprovodi dosledno u život, no esto ostaje na papiru. Ne vrši se analiza rada niti se donosi plan budu eg rada, više se rukovodi i radi po funkciji no po zadacima koje odredi elija. Sekretari se ne udubljuju dovoljno u razvoj partijaca i probleme elija, te ukoliko se i sastaju elije, to se radi šablonski radi reda. Na sastanku nema kontrole i pozivanja na odgovornost lanova Partije, naro ito ukoliko se to odnosi na rukovodiocce, te su elije na taj na in gotovo izgubile rukovode u ulogu u eti.

Stabske elije su još rede održavale sastanke. Partijci lanovi štaba nisu ose ali odgovornost pred svojom elijom, no samo pred predpostavljenim štabom, zato je i ova odgovornost bila besadržajna i formalna pa se u mnogim momentima gubila. Ove elije su postale *neradne kancelariske* i za partijce lanove štaba nije bila važna partijska direktiva, njena analiza i sprovo enje — »jer su oni sve to znali«. U štabskim elijama sede najbolji komunisti i mesto da one budu nasioci rada i primer ostalim, one su ostale elije vukle nazad sa neradom i familijarnoš u, što je dovelo do birokratizacije rukovodioca, labavosti u radu i t.d.

Prištabske elije se nisu osje ale kao rukovodioci rada svojih jedinica. Kod njih nije bilo dovoljno budnosti i odgovornosti i esto su bile prejahivane od raznih intelektualaca i ljudi koji su izbegavali front, te je to uslovalo javašluk i neodgovornost kod svih prištabskih jedinica.

Bataljonski biroi nisu bili prava partiska rukovodstva u bataljonu. lanovi biroa su se više osje ali sekretarima elija no rukovodioci u okviru bataljona. Kod njih je bilo familijarnosti i nedovoljnog zalaganja u sprovođenju partiskih direktiva u pomo partiskim elijama. Nisu poznavali stanje svojih organizacija, uo avah probleme i pronalazili na in da ih otklone. Sektori rada su i ovde bili formalni, biro nije bio u stanju da kontroliše rad elija, da ih pomaže u odre ivanju zadataka i uo avanju problema. Biroi su održavah vrlo retke sastanke, teško su se usu ivali da kritikuju štab bataljona, vrlo malo su posvetili pažnje svom uzdizanju te su se kao partijsko rukovodstvo vrlo malo ose ali.

Divizijski komitet kao partisko rukovodstvo divizije održavao je redovne sastanke na kojima je donekle uvi ao probleme i postavljao ih pred organizacijom, ali uvek nedovoljno energino, da se to svelo samo na postavljanje a ne i dosledno rešenje uo enog pitanja. *On je više li io na neko savetodavno telo no na pravo partisko rukovodstvo.* lanovi Diviziskog komiteta nisu gledali potrebe van svoje organizacije pa su esto u svojim organizacijama bili nosioci izvesnih crta familijarnosti. On nije dovoljno kontrolisao i pomagao rad bataljonskih biroa i elija, nije poznavao svoje organizacije u dovoljnoj meri te je u celini vrlo malo rukovodio i kao celovito rukovodstvo nije se mogao osetiti. Diviziski komitet u po etku nije bio toliko uzdignut da može kritikovati štab divizije i tu eliju, što je pored njihovih nedostataka uslovalo površan i neodgovoran rad tih lanova i dovelo do njihovih smenjivanja i oštrih partijskih kazni. Partijske elije i bataljonski biroi nisu se obra ah Diviziskom komitetu za pomo , niti je on njih uzimao na odgovornost, te je veza izme u Divizijskog komiteta i partiskih elija bila vrlo slaba, te je stoga i autoritet Diviziskog komiteta bio mali.

U našoj organizaciji od *elije pa do Diviziskog komiteta bila je naro ito izražena pojava familijarnosti.* Ona se naro ito ogledala kod starih boraca iz Toplice i Jablanice, kod rukovodioca štabskih elija. Greške i nedostaci pojedinih drugova nisu posmatrani sa partiskog stanovišta, no sa li nog i prijateljskog: *»Nemoj ti mene, ne u ni ja tebe«.* Ovo je isklju ivalo svaku zdravu kritiku i umanjilo odgovornost i partijnost lanova Partije. Na sastancima nisu gledani nedostaci u radu, greške pojedinaca, problemi i t.d., no se više gledalo da se stvari ulepša-

vaju i opravdaju. Ovo je u izvesnim elijama dovelo i do oportunitizma da se ne može raditi, da su organizacije i suviše mlade za rešavanje ovakvih zadataka, da je ljudstvo nezainteresovano it.d.

Partijske elije su grubo *sektašile u odnosu na masu novih boraca* koji su svakog dana kroz borbu dokazivali odanost stvari naroda i Partije. Na taj način su se odvojile od mase boraca koji su živeli bez i mimo uticaja partijskih elija. Ovo je dovelo do nepravilnog odnosa i velike podvojenosti izme u boraca i rukovodioca. Rukovodioci su birokratski rukovodili iz kancelarije, inovnici polazili na rad bez toplog komunizma kog prilaženja ljudima i pravilnog rada sa njima. Birokratskim odnosom i radom rukovodioci su izolovali sebe od boraca koji nisu smeli da im priušte i da traže rešenje za mnoga pitanja. Tako su borci ostali usamljeni i tražili izlaz iz situacije u kojoj su se nalazili.

Rad sa kandidatima je bio formalan, bez toga da se objasni važnost kandidacije i da se kandidatima odrede zadaci od partiske elije. Broj kandidata bio je mali a rad sa njima nedovoljan.

Skojevaska organizacija je isto tako imala sektaški odnos prema velikom broju omladinaca, sa oštrim kriterijumom za primanje u svoju organizaciju. *Veliki broj hrabrih i disciplinovanih omladinaca ostao je po strani*, dok se SKOJ bio skoro zaustavio i po broju članova izjednačio sa Partijom. Posle savetovanja brigadnih komiteta SKOJ-a novembra 1944 g. uviđen je ovaj problem te je posle toga aktivnost i zalaganje skojevaca u mnogome potpomoglo rešenje zadataka partiske organizacije. Sastanci skojevskih aktiva i komiteta bili su življiji i sadržajni, oni su održavali leteće sastanke i često pokušavali rešiti probleme bolje od partiske organizacije. Partijska organizacija je vrlo malo dala pomoć i skojevskoj organizaciji u smislu što bržeg i boljeg prevaspitavanja omladinaca i njihovog pripremanja za Partiju.

Rad na teoretskom uzdizanju bio je zapostavljen. Gotovo nijedna partijska elija nije uvidela važnost ovoga rada niti preduzela mere da se održavaju redovni teoretski sastanci, da članovi Partije sami učestvuju i diskutuju, te je tako ideološki nivo partiske organizacije opao i gotovo se spustio na nivo boraca. Ona isto tako nije živela političkim životom, nije izvršena partijska analiza dogadajima, te su se po mnogim pitanjima članovi partije spustili na nivo boraca a mnoge neprijateljske defetističke parole su nailazile na diskusiju među borcima, pa čak i u organizaciji. U ovom pogledu budnost partijske organizacije bila je vrlo mala pa su razni elementi mogli da rovu i slabe borbenu gotovost jedinica a da partijske organizacije na to ne reaguju.

Slu ajevi dezertstva i samoranjavanja postali su ozbiljan politički problem a da organizacije nisu na vreme pronašle uzroke i nosioce tih problema, niti preduzele mere da ih u potpunosti otklone. Primer: streljanje dvojice drugova koje je osudio Vojni ratni sud zbog samoranjavanja kao izdajnike naše borbe, koje niko ne e da strelja dok se ne mobiliše SKOJ, a drugog li nom intervencijom, krše i odluku Vojnog ratnog suda, vra aju i na ponovni postupak. Zaboravljena je politička borba sa neprijateljem koji pod novim uslovima traži nove forme borbe, naša organizacija je prestala gotovo biti politička organizacija, no više usko-praktična, da naši članovi Partije treba da budu samo dobri mitraljesci i primerni borci a ne i dobri političari. Stoga je i *odnos prema narodu bio vojni— profesionalan a ne blizak komunisti* ki kao što je to bilo u starim jedinicama. Pravilnim radom i odnosom sa narodom, kada svi komunisti agituju i objašnjavaju narodu liniju naše borbe, mi smo više tukli neprijatelja nego na vojni kom polju. U povezivanju sa partiskim organizacijama na terenu, sa masovnim organizacijama narodne vlasti i dizanju njihovog autoriteta nije bilo dovoljno elastičnosti niti pokušaja od strane naše organizacije. Bilo je i slu ajeva grubih grešaka u odnosu na narodnu vlast i narodnu imovinu. Još uvek se ne shva a dovoljno značaj podizanja autoriteta naše vlasti za koju mi dajemo živote i koju ćemo pomagati i izgrađivati i kada bude okupator isteran iz naše zemlje.

II.

Svi ovi organizacioni nedostaci i problemi umanjili su vojno-političku spremnost naše divizije, ovaj rad je išao površno, rukovodilo se bez dovoljno udubljenja i plana. Ove slabosti su dovele i do vojnih neuspeha, velikog gubljenja kadrova i boraca. *Došlo je do nepoverenja rukovodioca u borce i obratno do nepoverenja u svoje oružje i svoju snagu.* Borci su bili bez političkih perspektiva tako da su bili česti slu ajevi dezertstva i samoranjavanja a panika je bila ozbiljan protivnik u borbi. Familijarnost u komandovanju isključivala je pravu vojnu disciplinu kao stub komandovanja. Rukovodioci su svaljivah odgovornost na borce i na objektivne okolnosti. Posle akcije na Komletince 3 januara 1945. g.,⁵ kada je naša organizacija imala osetne gubitke u kadrovima, Divizijski komitet je preduzeo ener-

⁵ Tada su u Sremu delovi nemačkog 34. armijskog korpusa napali položaje 21. NOU divizije, zauzeli selo Nijemce (kod Sida), odbacili tu diviziju na levu obalu r. Bosuta i izbili na liniju Komletinci—s. Orolik—s. Berak. Gubici neprijatelja: više stotina izba enih iz stroja vojnika i starešina; gubici 21. NOU divizije: 182 mrtva, 308 ranjenih i 315 nestalih (opširnije o tome vidi I tom, knj. 18, dok. br. 5 i 59).

gi ne mere u cilju što bržeg održavanja i osposobljavanja jedinica za dalje izvođenje zadataka. Partiska organizacija je temeljito pretresla rad svih članova Partije — donela niz kazni i dala predlog za rasformiranje XXI brigade zbog nedostataka kadrova kao i smenjivanje štaba divizije. Partiskim kaznama su kažnjeni svi članovi Diviziskog komiteta. Prilikom pretresa rada članova Partije i donošenja kazni oštro je podvučeno pitanje familijarnosti i njene štetnosti. *Mnogi članovi su bili pred isključenjem, a da im se pre nisu ukazivale greške niti su dobijali pomoć da ih isprave*, te je familijarnost nanela mnogo štete našoj organizaciji a borba protiv nje kao ozbiljnog skretanja u Partiji bio je zadatak i dužnost svakog člana Partije. Diviziski komitet je uz pomoć komesara Armije druga Plavog⁶ stvorio plan rada i odredio najvažnije zadatke koje je organizacija trebala da ostvari. Direktivno pismo od Centralnog komiteta⁷ je neocenljivo potpomoglo našu organizaciju za što brže ozdravljenje i preodoljevanje gore pomenutog problema.

Rezultati koje smo mi od tog vremena do sada postigli su sledeći:

Sektaštvo je u partijskoj i skojevskoj organizaciji potpuno likvidirano. Posle direktivnog pisma Centralnog komiteta samo u organizaciji V brigade primljeno je 100 novih članova i 77 kandidata. Više od pola boraca naše divizije organizovano je u Partiju ili SKOJ.⁸ Uvidela se nepravilnost mišljenja da kadrova nema, no da se kadrovi stvaraju radom, da je naša organizacija najbolja škola za prevaspitavanje ljudi, da iz nje svakoga dana ni u novi rukovodioci. Omasovljavanjem partiska organizacija je u mnogome ovrsla i osvežila se. Nastao je mnogo veći i polet u radu.

Povećanje odgovornosti članova Partije osetilo se u znatnoj meri. Partijska organizacija bila je u stanju da proveri sve svoje članove i da im dodeli dužnosti koje mogu da vrše. Tako je u mnogome ispravljen nepravilan raspored kadrova, t.j. da su zbog birokratskog rukovođenja mnogi drugovi raspoređivani na funkcijama za koje [ne]maju sposobnosti, dok bi na nekoj drugoj funkciji mnogo bolje zadovoljili. Redovnim partijskim životom i obrađivanjem zadataka članova Partije, pravilnom kritikom u velikoj meri otklonjena je familijarnost. Odnos između

⁶ Mijalka Todorovića

⁷ Odnosi se na Pismo CK KPJ od 14. januara 1945 (vidi Arhiv IRP Jugoslavije, reg. br. 15, fond CK KPJ).

⁸ Dvadesetog februara 1945. u partijskoj organizaciji 21. NOU divizije je bilo 1338 članova KPJ i 296 kandidata, raspoređeni u 108 partijskih celija. U skojevskoj organizaciji je bilo 2.575 članova, raspoređeni u 193 aktiva. Tada je u toj diviziji bilo ukupno 6.917 boraca i starišina (vidi Arhiv IRP Jugoslavije, reg. br. 36, fond CK KPJ: Pregled brojnog stanja partijske i skojevske organizacije).

boraca i rukovodioca se znatno popravio i doveden je u sklad. Divizijski komitet je organizovao niži partijski kurs koji su poseivali 37 članova Partije. Na kursu su postignuti vrlo dobri rezultati.

Politički rad je u mnogome napredovao. Ovaj rad sada više nije šablonski i birokratski, no se sa mnogo više udubljenja i plana prilazi novim borbama, koji su dobili jasnije političke perspektive. Kulturno-prosvetni rad je izvršio veliki prelom i postigao osetne rezultate. Propagandni organi koji su se prepotencijivali, sada su dobili svoje pravo mesto i na putu su da odgovore svojim zadacima.

Vojni sektor, kome su u ovoj situaciji bili podređeni svi ostali da bi što pre jedinicu osposobili u vojnom pogledu, organizovao je niže vojne kurseve po brigadama i u diviziji. Borci su upoznali svoje oružje i stekli poverenje u njega, rukovodioci su proširili svoje znanje tako da je u ovom pogledu divizija napravila vidan korak napred.

Iskustvo koje smo do sada stekli kao i to da smo prilikom broja problema resili i postigli osetne rezultate dalo je velikog zamaha našoj organizaciji. Naša organizacija je dala garancije da će ostvariti i u budućnosti zadatke, u prvom redu one koje pred njom bude postavila partijska konferencija. Kao najvažniji zadatak koji se nameće sada partijskoj organizaciji je podizanje kvaliteta organizacije i članova Partije. U našu organizaciju je stupio veliki broj novih članova a pošto je ideološki nivo starih članova vrlo nizak, to se ovo pitanje postavlja u svojoj oštini. Naši članovi Partije ne znaju osnovne stvari nauke marksizma-lenjinizma, mnogima nije poznat program i ciljevi naše Partije, linije naše Partije, metod borbe i t.d. Sve partijske jedinice i bataljonski birovi trebaju napraviti prelom po pitanju teoretske izgradnje. Pitanja proračunavanja našeg partijskog organa »Borbe«, koga smo mi do sada nekoliko puta postavljali, mora na ovoj konferenciji biti rešeno. Na taj način partijci će živeti političkim životom, dobijati direktna uputstva za svoj rad i odgovor na sva politička i partijska pitanja i t.d. Partijci trebaju sami da uče i da sami sebe izgrade jer je teorija naše Partije naše najubojitije oružje. Po svim nejasnim pitanjima partijske jedinice su dužne da traže pomoć i objašnjenje. Sem toga potrebna je stalna i neprekidna pomoć viših rukovodioca. Ova pomoć i kontrola od strane viših rukovodioca ne sme se postaviti kao »tutorisanje partijskih jedinica«, da se partijci plaše kontrole, no je treba tako postaviti da oni sami traže tu pomoć i da baš na tom sastanku uzimaju najživljeg učesnika u diskusiji a ne da im delegat preduzme ulogu sekretara, očitava lekciju, no da njih nauči i kako treba diskutovati i rešavati stvari. Partijski rukovodioci moraju upoznati sve svoje članove Partije, sve kandidate, stalno ih ima-

ti na uvid, davati im zadatke preko partijske elije i pomagati im da te zadatke izvrše. Partijski e rukovodioci na taj na in mo i uvideti probleme svoje organizacije, da bi ih na vreme postavili i mobilisali Partiju za rešenje. Sekretari partijskih elija [i] lanovi bataljonskih biroa su po stažu vrlo mladi partijci, ve ina je stupila u Partiju 1944 godine, po svojim kvalitetima oni odgovaraju svojim funkcijama ali njihovo iskustvo u radu zahteva stalnu i neprekidnu pomo . Divizijski komitet ima u planu i dalje nastavljanje kratkih partiskih kurseva u cilju bržeg osposobljavanja sekretara elije. Bataljonski biro i pored redovnih sastanaka dužni su naro itu pažnju obratiti svom li nom uzdizanju, da bi na taj na in mogli u potpunosti odgovoriti svom zadatku. Sekretar bataljonskog biroa kao i komesar bataljona ne sme zapasti u pogrešku da rukovodi iz štaba, da im ometaju kancelariski poslovi, ve moraju držati stalan kontakt sa partijskim elijama. Ovo se odnosi i na rukovodioce u okviru brigade i divizije. Ja anjem i podizanjem bataljonskog biroa kroz prakti an rad, teorijsku izgradnju i stalnu pomo u mnogome emo rešiti pitanje uzdizanja kvaliteta partijske elije. Brigadni rukovodioci moraju si i u ete i tamo raditi. Oni trebaju nemilosrdno udarati po birokratizmu, postati najomiljeniji ljudi i duša organizacije.

Formiranjem prištabskog komiteta⁹ u mnogome je rešeno pitanje nerada i neodgovornosti lanova prištabskih elija. Ove elije trebaju osetiti rukovodstvo svog komiteta i zajedni kim radom energi no likvidirati javašluk i neodgovornost. Ovde se naro ito postavlja pitanje budnosti i kontrole lanova Partije — da prištabske jedinice ne budu zaklon raznim škepulantskim elementima koji bi hteli odatle da rovere izbegavaju i front.

Divizijski komitet, pored svakodnevne kontrole i pomo [i] najve eg zalaganja svojih lanova, treba da posveti pažnju li nom uzdizanju pošto su svi lanovi od skoro u komitetu. Na taj e na in Diviziski komitet postati stvarno rukovodstvo i na vreme rešavati sve probleme koji se u radu budu sretali.

U pogledu partiskog života i rada i teoretske izgradnje, pored uspeha koje smo do sada postigli, sve partiske elije i rukovodstva trebaju brzo otkloniti nedostatke svog rada, izvršiti vidan prelom sa ove konferencije i osposobiti svoju organizaciju za rešenje svih zadataka koje Partija pred nas bude postavila .

O politi kom radu sa novim borcima, pohti kom stanju i zadacima naše organizacije govoreno je u prvom referatu. Ovaj rad se ne može više postaviti kao prije, u njemu ne sme biti

» Na osnovu direktivnog pisma CK KPJ od 14. januara 1945, u štabovima divizija se formiraju komiteti KPJ za rukovo enje partijskim elijama prištabskih jedinica (vidi Arhiv IRP Jugoslavije, reg. br. 15, fond CK KPJ).

šablona, ve mora biti živ i neposredan, blizak masi novih vojnika. Svi naši borci trebaju biti svesni ciljeva i tekovina naše borbe, treba ih uvesti u politički život i objasniti im sve novije političke momente, tako da nijedan ne sme da prođe nezapažen od naše organizacije. U tom smislu partijska organizacija je dužna ukazati najviše u pomoć propagandnim organima, jer je nam oni u mnogome potpomogni i da ostvarimo ovaj zadatak i stvorimo živ i veseo život u jedinicama. Sa ove konferencije mi možemo reći i da ćemo od svih boraca koji se danas nalaze u divizionu stvoriti svesne borce NOV. Zato je potrebno stvoriti živ politički život, što je drugi osnovni zadatak naše organizacije.

Najodlučnije nije likvidiranje zaostataka partizanštine i familijarnosti, uzdizanje na stepen savremene jedinice, to je naš treći i osnovni zadatak. Gvozdena vojnička disciplina, bez koje se ne može ni korak napred, mora da bude sprovedena od komunističke. Stoga odgovornost, uz surove kazne, potrebna je u ovom ratu i komunisti u tom pogledu trebaju biti primer. Podizanje autoriteta starešina naročito nižih — vodnika i desetara, osposobljavanje našeg komandnog kadra je neophodan uslov za vojničke uspehe, koji su u isto vreme i politički uspesi.

Partijska organizacija u svom radu i razvitku dokazala je da ima dovoljno snage da ostvari sve zadatke. Zato je potreban najviše i samopregor i zalaganje svih komunističkih. Raditi i u biti se — u biti i boriti se, to treba da bude stalna lozinka u našem budućem radu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

20 februar 1945. g.

POMO NIK POLIT. KOMESARA

21 DIVIZIJE

Stanoje Brajovi

Brojno stanje organizacije Komunističke partije XXI divizionije:

lanova Partije	1338	Kandidata	296
Od toga u rashodu	240		
Socijalni sastav:			
Radnika	285		
Seljaka	607		
Intelektual.	206		

U partijskoj organizaciji ima 108 elija, 16 biroa i Prištabski komitet.

Po brigadama (na licu)

IV brigada	278	lanova i	90 kandidata
V	332	И	122
XXXI	257		41
Artiljerijska „	64	И	22
Prištabske jedinice	167	»	21

Brojno stanje skojevske organizacije:

2575 lanova, u rashodu 437, na licu 2138, aktiva 193.

Veliki broj partijaca nalazi se u rashodu po bolnicama, jer se nisu vra ali po ozdravljenju u svoju jedinicu. Tamo se nalaze naši najbolji komunisti. Mi smo nekoliko puta pokušavali da to njihovo pitanje rešimo, jer su to obi no rukovodioci, ali sve mere koje je organizacija preduzela do danas su ostale bezuspešne. Ovo se pitanje i danas postavlja kao važno, jer bi njihovim dolaskom rešili pitanje rukovodioca i mnoge druge probleme.

Brojno stanje ljudstva u diviziji: 6917.

20. II. 1945. g.¹⁰

BR. 129

MESECNI IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 1. TENKOV-SKE BRIGADE OD 20. FEBRUARA 1945. POLITI KOM KOMESARU 8. UDARNOG KORPUSA NOVJ O POLITI KOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU¹

POLITKOMESAR

I. TENKOV-SKE BRIGADE NOVJ

Br. 95.

20-11-1945. g.

Dostavlja politi ki izveštaj
za vreme od 20-I-do
20-11-1945 g.

ŠTABU VIII. UDARNOG KORPUSA NOVJ (za druga politkomesara)

I. Unutar tog vremenskog perioda brigada je bila podeljena u sjevernu i južnu grupu,² a svaka grupa radila je više manje

¹⁰ Datum je dopisan mastilom.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 14—1/2, k. 531.

² Naredbom Vrhovnog štaba NOV i POJ od 5. novembra 1944, jedan deo 1. tenkovske brigade (severna tenkovska grupa) stavljen je pod komandu 8. udarnog korpusa NOVJ, a drugi deo (južna tenkovska grupa), privremeno, pod komandu 2. udarnog korpusa NOVJ. Pre toga je 1. tenkovska brigada, kao celina, bila u sastavu 26. NOU divizije (vidi V tom, knj. 36, dok. br. 98; Arhiv VII, reg. br. 12—2, k. 923).

samostalno zbog velike udaljenosti, zimskog vremena i različitih zadataka koji su se trenutno postavljali pred jednu i drugu grupu. Južna grupa je bila pocjepkana, njezini djelovi u Fojnici nalazili su se potpuno ostsje eni zbog snežnih nameta. Sjeverna grupa u estvovala je u borbama za Široki Brijeg i Mostar, gde su borci ponovo pokazali hrabrost i požrtvovanost. Južna grupa je u estvovala u borbama za Nevesinje,³ ali ju je sneg mnogo ometao. U južnoj grupi se je osje ala potištenost, naro ito u štabovima bataljona, jer taj deo brigade nije došao do pravog izražaja. U jedinicama je dobro stanje, prestupi manje prirode su bili ograni eni na pojedince. Borbenost i moral su na visini. Priliv novih boraca bio je malen i brzo su se utopili u sredini. Me usobni odnosi se veoma drugarski. Rukovodioci uživaju autoritet i borci izvršavaju bez daljnjeg njihova nare enja.

II. *Brojno stanje* itave brigade iznosi 1546 boraca. Od toga je po nacionalnoj pripadnosti 324 Srba, 368 Hrvata, 566 Slovenaca, 192 Crnogorca, 32 Muslimana i 64 pripadnika ostalih nacija. Socijalni sastav brigade izgleda ovako: 702 radnika, 562 seljaka, 129 intelektualaca, 20 vojnih lica, 71 obrtnika i 62-namještenika i aka.

III. *Politi ki rad.* Jer su jedinice živile pod različitim uslovima, različito se je u njima odvijao i politiki rad, ali op enito se može kazati da se je dobro koristilo vreme, da se je ulagalo mnogo truda, da je vladalo me u borcima veliko interesovanje za politiki uzdizanje. Po nekim jedinicama se je moglo ak primetiti da preveliko angažovanje za politiki rad ide na štetu vojni kog rada i da novi kadrovi koji ni u iz boraca više vole da se izgra uju i uzdižu kao politiki, a manje kao vojni ki rukovodioci. U toku prošlog mjeseca sve jedinice su održale komemoracije povodom 21 godišnjice smrti Lenjina, kao i protestne mitinge povodom izjave Petra II. Kara or evi a, od kojih su bili nekoji održani zajedno sa narodom, na pr. u Fojnici, u Stocu, i spontano uspjeli. Politiki rad se odvijao po planu, ali ipak ga se sve jedinice nisu pridržavale.

U I. bataljonu se je dosta radilo i borci vole da u e i diskutuju, ali rad te e ustalozeno i postoji manje živosti i poleta.

II. bataljon je prvu polovinu tog perioda proveo na odmoru i udvostru io politiki rad da nadoknadi vreme provedeno ranije u borbama. Rad je bio veoma živ i poletan, što se je odrazilo na svim poljima i dalo lijepe uspjehe.

III. bataljon je bio podjeljen izme u sjeverne i južne grupe, što je mnogo otežavalo rad. Politiki rukovodioci nemaju ta-

³ Opširnije o tim borbama vidi »Oslobodila ki rat«, 2. knj. str. 523—529; tom V, knj. 37, dok. br. 118, 166 i 167; Arhiv VII, reg. br. 40—12, k. 272A, reg. br. 24—2, k. 323, reg. br. 11—12/2, k. 323 i reg. br. 19—2, k. 323.

kvog iskustva i znanja kao u prva dva bataljona i dosta su sku-
eni u radu, isto tako im fali polet i sistemati nost u radu.

IV. bataljon se veoma lijepo razvija, iako je bio isto tako
podeljen i ak najviše pocjepkan. Rukovodioci su srazmerno
mladi, ali se mnogo trude i uspjeli su uneti u jedinice živ i pole-
tan rad na osnovu me usobnog takmi enja izme u vodova i
eta.

U mehani koj radioni je ljudstvo sastavljeno mahom iz
radnika i to ve im delom kvalifikovanih radnika, koji ispo-
ljavaju visoku politi ku svijest koja se odražava u velikoj po-
žrtvovnosti i vrijednosti u radu. Politi ki rukovodioci nemaju
mnogo iskustva, ali su omiljeni me u drugovima radi svoje oda-
nosti radni koj stvari. Treba im pomo i da se teoretski uzdignu
i oslobode u radu.

U prištabskim jedinicama je postojala izvesna familijar-
nost koja je štetila radu i disciplini. Zato je bilo izmenjeno do-
nekle rukovodstvo, što se je dobro pokazalo. Sada stanje nije
loše.

IV. *Kulturno-prosvetni rad.* Kulturno-prosvetni odbori
postoje po svim etama i bataljonima i rade dobro. Nepismenih
u brigadi nema. Kada bi se neki našao me u novomobilisanim
nau io bi pisati i itati za 3 do 4 sedmice. Po svim jedinicama
postavljeno je u enje irilice i latnice i do sada je obadvoje na-
u ilo više od pola boraca u brigadi. U mnogim jedinicama po-
stavljeno je me usobno u enje srpskohrvatskog i slovena kog
jezika. Pjeva ki horovi postoje po svim etama i bataljonima.
Štampa je veoma obilata u brigadi. Svaka jedinica, ak vodovi
pri štabu, izdavaju, pored dva do tri broja zidnih novina mje-
se no, još svoje listove bataljonske, etne, džepne a pored to-
ga još omladinske listove. U estvovanje je u listovima masovno.
Drugovi vole da pišu politi ke lanke, u kojima ponavljaju
lanke iz naše politi ke štampe, a ako se upuštaju u samostalno
pisanje esto puta pogriješe. Zidne novine su op enito i sa teh-
ni ke i sa sadržajne strane bolje od listova. Javne priredbe, koje
davaju jedinice esto u mestima gde borave, više puta nisu po
odabiranju materijala na onoj visini na kojoj bi morale biti.

U poslednje vrijeme je formiran u brigadi propagandni ot-
sjek koji je tek po eo raditi.

V. Spajanjem brigade⁴ uklonjene su mnoge poteško e i
prepreke u radu, mnogi politi ki rukovodioci su rastere eni
ostalih dužnosti, što e sigurno izazvati novi polet u radu. Citava

⁴ Do ponovnog spajanja došlo je nakon oslobo enja Mostara, od-
nosno polovinom februara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 40—12, k. 272A i
reg. br. 1/29—2. k. 119/4).

brigada, borci i rukovodioci su oduševljeno pozdravili tu odluku V.S.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar ppukovnik,
France Ho evar

br. 130

IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA ARTILJERIJSKE BRIGADE 8. UDARNOG KORPUSA NOVJ OD 20. FEBRUARA 1945. POLITI KOM KOMESARU OVOGA KORPUSA O VOJNOM, POLITI KOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU¹

**POLITKOMESAR
ART. BRIGADE VIII. UD. KORPUSA**

Broj: 145
Dana 20. II. 1945 g.

Izveštaj politkomesara!

POLITKOMESARU VIII. UD. KORPUSA,

Položaj.

Jedinice ove brigade- gotovo kroz cijelo vrijeme, osim malo vremena u Liki, nalazile su se u glavnom u borbama, za oslobodjena mjesta u Liki,³ a zatim na Mostaru.⁴

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 15—1/2, k. 531.

² Krajem decembra 1944. i početkom januara 1945. od Artiljerijske grupe je formirana Artiljerijska brigada 8. udarnog korpusa NOVJ, a 1. i 2. divizion su podjeljeni po divizionima ove brigade i divizionima divizionija ovoga korpusa (vidi tom V, knj. 37, dok. br. 41, 89 i 134).

» U decembru 1944. i u januaru 1945. artiljerijske jedinice su sa dejstvovala u Lici s jedinicama 11. korpusa NOVJ (13. i 35. divizionom) u borbama kod Gračaca, 8. udarnom divizionom 4. korpusa NOVJ u borbama na području Liki kod Petrovog Sela, Prijeboja i Vaganca i 20. udarnom divizionom 8. udarnog korpusa NOVJ na pravcu Donja Suvaja—Brotinja—Dobro Selo—Gornji Lapac (opširnije o tome vidi V tom, knj. 36, dok. br. 102 i knj. 37, dok. br. 41, 66, 89 i 134).

⁴ Odnosi se na učestvovanje Artiljerijske brigade u mostarskoj operaciji (opširnije o tome vidi V tom, knj. 37, dok. br. 118 i Arhiv VII, reg. br. 1—2, k. 119/8 i reg. br. 40—12, k. 272 A).

IV. brdski divizion, koji je do nedavno pripadao ovoj brigadi, otišao je u sastav svoje divizije.⁵ U sjev. Dalmaciji, u Ki-stanjima nalazi se novoformirani II haubi ki divizion.

Ova brigada broji sada 3 divizona, od kojih su 2 pokretna, jer imaju sredstva za to, a od tre eg je pokretna samo jedna ba-terija, koja je sudjelovala u oslobo enju Mostara.

Stru na sposobnost naših jedinica je prili no dobra, što se to i pokazalo u svim dosadašnjim akcijama. Vojni kadar je u glavnom skovan kroz narodno-oslobodila ku borbu i daje vrlo dobrih rezultata s obzirom da su ti drugovi bili polupismeni, ali zahvaljuju i njihovoj odanosti i velikoj volji, uspjeh su da po-stanu dobri majstori svojih oru a. Onaj kadar koji je došao iz bivše jugoslovenske vojske razmješten je tako, da skoro u svakoj bateriji i divizionu ima po jedan, koji e teoretskim znanjem upopunjavati njihovo znanje. Takav na in razmještaja vojnih kadrova nametnuo se kao potreba, jer se doga alo *prvo*: da u pojedinim jedinicama gdje su bili vojni rukovodioci samo oni koji su stekli nešto artiljerijskog znanja kroz narodno-oslobodi-la ku borbu, na raznim kra im artiljerijskim kursevima, poka-zalo se nedostatnim i to je ko ilo daljnji razvitak vojnih kadrova u tim jedinicama. Sada te e pravilan razvitak vojnog kadra; *drugo*, što bivši jugoslovenski oficiri nisu bih priviknuti na naš na in odgajanja ljudi, ve su zadržavah onaj stari na in pristu-panja ljudima, i zbog toga bili tu i našem vojniku. To je nega-tivno uticalo na odnos vojnika i oficira; osim toga ti vojni ru-kovodioci nadmetali bi se svojim znanjem spram politi kim ru-kovodiocima, koji su posjedovah manje artiljerijskog znanja nego oni i to je dovodilo do nesuglasica u komandama baterija. Ali mješanjem oficira koji su stekli znanje kroz narodno-oslobodi-la ku vojsku došlo je do toga da se ugled polit, rukovodioca, ovo se odnosi na baterije, uzdigao jer su stari borci — oficiri pravilno postavljali dužnosti polit, rukovodioca i to je uticalo da su bivši jugoslovenski oficiri pomalo mjenjali svoj stav i za-uzeli pravilno držanje prema politi kim rukovodiocima. To je sada u glavnom izlje eno sa dosta uspjeha osim nekih malih po-jedina nih slu ajeva. To je proizlazilo još iz toga što su naši polit, rukovodioci mladi, neiskusni, ne bi znali pravilno podesiti svoj stav. Ovakvo rješenje dalo je pozitivnih rezultata i svakim danom se popravlja. Sada komande baterija u stvari se osje aju ve kao rukovodioci — kolektivni a ne pojedina ni.

Sto se ti e štabova divizona kod njih je dobar odnos; iz-me u lanova divizona i štaba artiljerijske brigade isto tako. Kod III. brdskog divizona postojale su izvjesne nesuglasice, gdje je politkomesar nastojao da bude glavna li nost u štabu i na taj

⁵ Taj divizion je sadejstvovao prvo s 13. divizijom a potom s 35. divizijom 11. korpusa NOVJ (vidi V tom, knj. 37, dok. br. 134).

na in potejenjivao i sputavao inicijativu vojnih rukovodioca. Ovaj nedostatak otklonjen je time što se je na nj ukazalo i stanje se popravlja.

Onaj nedostatak naših jedinica, koji je bio ranije za vrijeme akcija, a to je da nisu umjeli uspješno tu i neprijatelja kad je bio u protivnapadu, u povlačenju, sada je otklonjen. Naše jedinice uspješno su izvršile skoro sve postavljene zadatke, a u Liki i na Mostaru osujetili dosta neprijateljskih napada i potpuno ih razbili. Dokazali su, da su sposobni tu i neprijatelja kako na unapred određene ciljeve, tako i u pokretu.

Da bi se izbjegla slaba veza, koja je do sada postojala između u pešadije i artiljerije, za vrijeme akcije, šalje se jednog vodnog oficira sa grupom izviđača a skupa sa pešadijom odakle se dobivaju upute za tu enju neprijatelja. Na ovaj način veza se pokazala dosta dobra. Naročito vezi je posve ena pažnja i ona se popravlja svakim danom a još nije postigla potreban stepen.

Vojno-politički rad koji se prije odvijao povremeno, a to je bilo zbog nesnalažljivosti rukovodioca, sada se vrši svaki dan po planu.

Pri štabovima divizionima postoje trupne škole za podoficire i oficire gdje popunjavaju svoje teoretsko znanje. Oni posjeduju dosta praktičnog iskustva, samo nemaju dovoljno teoretskog znanja. Ovaj način se pokazao vrlo dobar. Osim toga pri divizionima kao i u brigadi postoji radio-signalni kurs. Ali ovi signalni kursevi ne mogu izbaciti dovoljan broj ljudi uslijed njihovog pomanjkanja.

Disciplina u našim jedinicama se popravlja. Dobro stoji u I. haubi kom i III. brdskom, dok u II. haubi kom, gdje ima veći broj novomobilisanih, stoji slabije. Nastoji se da se preko pešačkih egzercija i upornim političkim radom postigne potrebna disciplina. Isto tako i kod prištabskog ljudstva disciplina se popravlja, naročito od onda, od kad se je formirala štapska baterija i organizirala se u jedinicu.

Da bi se popravio politički rad u našim jedinicama, a koji je bio zaostao iza vojnog rada, potrebno je bilo da se sprovede planski rad, koji je sada sproveden u svim našim jedinicama. Da bi se pomoglo političkim radnicima u njihovom radu i da bi se naučili raditi potrebno je bilo stalno biti u jedinicama, kontrolisati ih, ispitivati i savjetovati ih i na taj način pomoći im u radu. Što naši politički rukovodioci ne znadu još raditi, što su bili neiskusni i što im nije ukazivana pomoć, sve je to uticalo na njihov politički rad i na vaspitanje naših boraca. Baš iz tih razloga proizlazilo je to da je vojni rad, gdje su se vojni rukovodioci više zauzeli za posao i što su se politički rukovodioci više bavili sporednim pitanjima, više razvio i nadkrililo politički rad.

Trebalo je ukazati to političkim rukovodiocima i pomoći im više u radu. Onakvim na ino radu dogodilo bi se to, da bi politički rukovodioci prestali biti politički rukovodioci. Eto, to je prijetilo našim političkim rukovodiocima i trebalo je na vrijeme to razbiti. U tu svrhu održani su sastanci politički rukovodioca i njihovih pomoćnika po divizionima, gdje se ukazalo na štetnost takvog rada i postavio pravilan na ino radu. Nastojalo se je, da bi se održala konferencija politički rukovodioca cijele brigade, ali se nije mogla održati, jer su divizion bili udaljeni daleko, jedan Preboj — Korenica, drugi Gračac, treći i Kistanje, a osim toga vremenske nepogode ometale su čak i vezu za dulje vrijeme do pojedinih divizona. Na konferencijama po divizionima postavljen je planski rad, svakidašnji sitni rad, uoči avanje važnih problema i pojedinačno ih rješavati. Baš zbog toga što bi se masa problema rješavala skupa dogadalo se esto, da se važniji problemi propuste, a da se pozabave sitnicama.

Ove i njima slične konferencije prouzrokovale su poboljšavanje političkog rada, gdje su politički rukovodioci predanije pristupili političkom radu. Osjećalo se sada u divizionima poboljšanje političkog rada ali još nedovoljno.

Da bi se više pomoglo političkim rukovodiocima u njihovom radu, potrebno je bilo da se održi jedan kratki politički kurs pri ovom štabu. Glavni zadatak ovog kursa koji se sada održava je taj, da dade osnovne pojmove političkim rukovodiocima po najvažnijim pitanjima o narodnoj vlasti, jedinstvenom frontu itd. Zapaženo je da oni o tome ne znaju a to je danas najpotrebnije. Ovaj politički kurs da im osnovno znanje koje će oni kasnije popunjavati. Teme na ovom kursu su sljedeće:

- 1) Razvitak radničkog pokreta (a. općenito, b. u Rusiji i stvaranje partije).
- 2) Organizaciono pitanje partije (a. teorija, b. struktura partije).
- 3) Linija naše partije.
- 4) Nacionalno pitanje (a. općenito, b. u Jugoslaviji).
- 5) Razvitak narodno-oslobodilačkog pokreta (drugo zasjedanje AVNOJ-a i III. zasjedanje ZAVNOH-a).
- 6) O narodno-oslobodilačkoj vlasti (a. N.O.O., b. Jedinstveni front, c. Vojska i pozadinske vlasti).
- 7) SKOJ, USAOH i AFZ.

Ovaj kurs je poeo 7. II. a traje do 3. III. Na kursu ima 24 slušaoca, većinom politdelegata i politkomesara baterija. Do sada su se slušaoci pokazali dosta zainteresovani, ali im nedostaje dosta predznanja, što će ga kroz ovaj kurs dobiti. Nedostatak kursa je u tome što se nije predvidelo da ne znadu ekonomski razvitak društva, što se je pretpostavljalo da znadu, i to je otežavalo pojedine teme, a naročito prvu, koju smo stoga

morali produžiti nekoliko dana više. Stoga smo uz prvu temu obradili i ekonomski razvitak društva. Po završetku ovoga kursa ne e se prestati, ve nastaviti sa drugim, samo s tim što e se kao prvo predavanje uzeti ekonomski razvitak društva i nadopuniti ostale manjkavosti ovog kursa. I na taj na in omogu it emo boljem razvijanju polit, rukovodioca.

Osim toga održavaju se pojedina predavanja sa kursa i po divizionima, koja se održe pred polit, rukovodiocima, lano- vima partije i SKOJ-a. Na in u enja na tim politiki masovima je isti kao i na kursu. Posle toga svaka baterija sa svim ljud- stvom to prora uje u obliku politiki koga, a nakon toga sli- jedi ispitivanje i diskusija. Takav na in rada vrši se kod I. i II. haubi kog jer su bliže kursu a uskoro e otpo eti i kod III. brd- skog. Za sada je najvažnije da se obradi nacionalno pitanje, gdje se treba u glavnom zadržati na pitanju u Jugoslaviji, zatim raz- vitak narodno-oslobodila kog pokreta, stvaranje jedinstvenog fronta i narodno-oslobodila kog odbora. Ovaj na in rada poka- zuje se vrlo prakti nim i omogu ava polit, rukovodiocima da u e, razmišljaju i tuma e.

Zapaženo je, da polit, rukovodioci nedovoljno prou avaju našu štampu, a isto tako i borci, pa su im mnogi doga aji nejasni. Stoga se obavezno zadužilo polit, rukovodioce na prou avanje naše štampe, a da bi im se prou avanje lakše i bolje omogu ilo, a i uslijed toga što svaka baterija ne može dobiti potrebnu lite- raturu, poduzelo se to, da se svi važniji lanci iz naše štampe umnože i da se dadu baterijama na prou avanje, koje e se kontrolisati i ispitivati. Ovi lanci su skupljeni u pojedinim sveskama koje veže isti smisao, tako da ine jednu cjelinu i na taj na in polit, rukovodioci mo i e da prate i uo e važnost po- jedinih lanaka u našoj štampi. Prilažem 3 sveske koje su do sad izašle, a koje budu izlazile isto tako u poslati.

Dobivši nov plan rada koji je postavljen za me ukorpusno takmi enje® a koji se podudara sa našim prošlim planom, to smo nastavili onaj plan. Povodom takmi enja održane su konferenci- je. Poduzeta je kampanja po divizionima i to takmi enje osjetno je uticalo na život u jedinicama.

Za vrijeme dok su naše jedinice boravile u Liki nisu se doga ale ve e greške. Bilo je pojedina nih slabih ispada sa stra- ne boraca i to od onih koji su novomobilisani a to bi bilo gun- anje na hranu, zimu, ali je to bilo ugušivano sa strane samih boraca. Ponašanje sa narodom bilo je dobro i tu nije bilo pre- kršaja. Ostavili su dobar utisak na narod. Lika je o vrsnula naše borce za koje je prije bila bauk i u koju su s negodovanjem išli.

* Odnosi se na takmi enje koje je organizovao Glavni štab NOV i PO Hrvatske u vremenu od 20. januara do 20. marta 1945 (vidi dok. 43 i 67).

Baš za vrijeme boravka u Liki pokazali su borci veliku istrajnost, naročito I. haubi kog divizion koji su sve od Udbine do vrha Velebita vukli na konopce topove i kamione. Uprkos toga što su imali 20 smrznutih drugova, moral i borbenost ostala je kod njih na visini. Vjerujem da bi sa isto toliko elana išli na sjever kao i na jug, a to dokazuju ovi i njima sli ni slu ajevi, koji su se dogadjali za vrijeme kad se je išlo na Prijeboj i Babin Potok. Međutim to ipak ne dokazuje veliku visinu političke svijesti. Ali samo pravilnim radom može se postići i mora se postići, za to ima dosta uslova.

Veliki priliv novomobilisanih drugova postavlja pred nas ozbiljno pitanje kojem treba pristupiti, brzom i oštrom rješenju. To je najvažniji problem za II. haubi ki divizion, a djelomično i za ostale divizione naše brigade. Dogadjalo se to, da se kod novomobilisanih boraca pristupa nepravilno, omalovažava ih se, odnos starijih boraca i njih bio je netrpeljiv, ali i to se pomalo mijenja.

Kulturno-prosvjetni rad po sebi je dobro da se razvija. Bilo je vremena kada je zamirao. Nije bio stalan, dok sada svaki dan se kulturno radi bilo po kojim sektorima rada. Postoje kulturno-prosvjetni odbori po divizionima i isto tako po baterijama. Bilo je najteže naučiti ove odbore da rade, da se osjete rukovodioci kulturno-prosvjetnog rada u svojoj jedinici. Međutim već im sastancima i ukazivanjem na vlastite nedostatke članova odbora koji su bili izabрани i koji se nisu osjećali dovoljno odgovornim, pokrenuo se i taj sektor rada. Po organizacionom pitanju kulturno-prosvjetnih odbora izvršena je promjena i u odbore su ušli ljudi koji imaju više smisla i volje za taj rad. Organizovan je prištabu brigade propagandni odsjek sa svojim sekcijama, koji je po sebi raditi, ali još ne može da razvije pun rad jer nije upotpunjen. Nastojati ćemo ga popuniti što prije.

Kulturni odbori kod nas imaju naročito posla a pogotovo po pitanju nepismenosti. Nepismenost nam je velika zapreka, jer imamo ih veliki broj. Sada u brigadi ima 58 potpuno nepismenih, 81 polupismenih a 150 ne znaju cirilicu. To su većina novomobilisanih, a sada nam dolazi još 250 i vjerojatno je da će i tu biti koji nepismeni. Sa nepismenima se radi tako da se sakupе svi i svaki dan u večer 1 do 2 sata. Tako se radi kad ima mogućnosti da se sakupе svi skupa, a kad nema — pojedinačno.

Svaka baterija izdaje zidne novine, a one nisu još zrcalo života u jedinici. Ima dosta usiljenih članaka, suhoparnih prikaza, mnogi se bave još apstraktnim pitanjima, npr. napadom fašizma na Jugoslaviju i njima sli ni, a ne zadiru u sam život i probleme svoje jedinice. Svi divizioni nisu do sada izdali svoj list, a sada se i to pokrenulo. Uskoro će brigada izdati svoj list koji će biti napola stru ni.

Svaki artilerac mora da zna matematiku, ta parola kruži po jedinicama i da bi borci nau ili matematiku u e se etiri osnovne ra unske radnje i osnovni pojmovi trigonometrije. To se u i na isti na in kao i nepismeni.

U cilju što ja eg i pravilnijeg kulturno-prosvjetnog rada održat e se konferencija sa svim kulturno-prosvjetnim odborima gdje e [se] analizirati dosadašnji rad, uspjesi, neuspjesi i nedostaci, i na kojoj e dati nove smjernice za kulturno-prosvjetni rad.

Stalnim posje ivanjem, ukazivanjem pomo i jedinicama po svim sektorima rada, ve im zalaganjem i upornoš u, pokrenut e se sav rad u artileriji ka ve em i boljem rezultatu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P. Politkomesar, major
(Zeni V. Nikica)
Zieni V. Nikica

br. 131

**IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 3.
BRIGADE NARODNE ODBRANE OD 21. FEBRUARA 1945.
CENTRALNOM KOMITETU KPH I POLITI KOM KOME-
SARU 1. DIVIZIJE (HRVATSKE) KNOJ O STANJU I RADU
PARTIJSKE ORGANIZACIJE¹**

**KORPUS NARODNE ODBRANE
JUGOSLAVIJE
STAB**

Izveštaji²

**III. HRVATSKE BRIGADE
dne 21. februara 1945.
K. broj: — 8-/45.**

Predmet: mjese ni partijski
izvještaj — dostavlja

POLITKOMESARU I. HRVATSKE DIVIZIJE K.N.O.J.

Op e stanje: u brigadi³

Jedinice ove brigade kroz prošlih mjesec dana djelovale su u glavnom na sektoru Moslavine, t.j. azma i okolina. Akcije koje su izvo ene po našim jedinicama protiv neprijateljskih elemenata kroz ovaj mjesec izvedene su u glavnom uspješno. Na ovim zadatcima najviše je bio angažovan bivši I. bataljon, koji je sada izišao iz formacijskog sastava naše brigade i ušao u zagreba ku brigadu,⁴ kao i drugi bataljon, sadanji I. u našoj brigadi. Svi ovi zadatci izvršeni su sa uspjehom. Borci su se pri izvršenju ovih zadataka dobro pokazali i svako nare enje dobiveno od svoga predpostavljenog starješine u glavnom je izvršeno onako kako treba i bez pogovora, te samim time se može vidjeti da disciplina u našim jedinicama svakim danom postaje sve vrš a.

Odnos izme u boraca i starješina, bilo u privatnom ili službenom životu, može se re i da je dosta dobar. Odnosi izme u samih rukovodioca nisu još na zavidnoj visini u pojedinostima, ali uzeto op enito, dobri su. Još pojedini, odnosno komandiri

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 49/118—121. Uz ovaj izvještaj nalazi se i propratni akt.

² Dopisano mastilom.

³ Re i »u brigadi« dopisane su mastilom.

⁴ Po etkom februara 1945. u Moslavini je formirana Zagreba ka brigada narodne odbrane. U njen sastav su ušli 1. i 2. bataljon 2. hrvatske brigade narodne odbrane i po jedan bataljon iz sastava 1, 3. i 5. hrvatske brigade narodne odbrane (vidi Arhiv VII. reg. br. 23—15, k. 222).

odjeljenja ne shvaćaju svoj dobiveni zadatak ozbiljno i da ga treba izvršiti im prije, tako da se u pojedinim slučajevima upuštaju sa svojim nadležnim t.j. komandirima vodova u neku vrstu aiskusije o izdatom naređenju. S obzirom da su ovi drugovi nanovo postavljeni kao komandiri vodova prema raspisu Korpusa Narodne odbrane⁵ u pogledu formacija brigada Narodne odbrane, te kao takovi još ne shvaćaju bit starješine i njegove dužnosti. Odnosi između u viših starješina, t.j. komanda eta i štabova bataljona su na zavidnoj visini kao i između eta i štabova bataljona i Štaba brigade. Svako naređenje koje dobiju štabovi bataljona od Štaba brigade kao i komande eta od bataljona prihvaćaju se sa punim razumjevanjem i smatra se obaveznim i ako bi tu i tamo pojedinac možda iz nedovoljne snalažljivosti u brzini rješavanja s nekim zadatkom zakasnio.

U prošlom mjesecu dezertstvo u jedinicama ove brigade nije se pojavljivalo, kao što sam to naveo i u prošlom izvještaju" da nije niti u prošlom mjesecu pojavljivalo se, što znači da stanje u samoj brigadi postaje svakim danom sve bolje, s obzirom da se pre pojavljivalo raznih pojava, koje su dovodile borce do kazni, premještanja u operativne jedinice i si., dok je sada to išlo iz ezla. U predprošlom izvještaju naveo sam da se u našem IV. bataljonu pojavila netrpeljivost od strane starijih boraca naspram novim, ali od kada smo izvršili premještanje novih boraca po cijeloj brigadi ova pojava je nestala.

Pojave koje se održavaju u našim jedinicama jesu da kod pojedinih boraca vapije za brzim svršetkom rata a poslije rata odlazak kući. Ovo naročito pojavljuje se u našem III. bataljonu kao i II. Drugi pak govore da bi ostali u jedinicama Narodne odbrane ako bi ona jedinica u kojoj se oni nalaze nalazila se na sektoru odakle su oni. Ovaj, ako bi ga tako mogli nazvati, lokalni patriotizam osjeća se kod Zagoraca. Po ovim pojavama poduzete su većine mjere, i ako one ne predstavljaju još neku širu ili masovniju pojavu, da se preko političkog rada ubjedi ljudi u štetnost i nepravilnost kao i posljedice takvih težnji, što se već osjeća da je već pojedincima ovo izbitno iz glave. Nadamo se da ćemo ovo pitanje riješiti.

Pljačkaških pojava od strane naših jedinica na sektoru na kome su kroz ovih mjesec dana djelovale nije se pojavljivalo, čak što više narod je uvijek bio zadovoljan sa našim jedinicama, a osim toga nije nikada došlo do nekih nepravilnih odnosa između vojske i naroda niti u nekom drugom smislu.

⁵ Redakcija nije pronašla taj raspis. Možda se misli na naredbu Nacionalnog komiteta oslobođene Jugoslavije povereniku narodne odbrane od 15. avgusta 1944. o organizaciji Korpusa narodne odbrane i njegovim zadacima (vidi Arhiv VII, reg. br. 4—1, k. 222).

• Vidi dok. br. 69.

KORPUS NARODNE ODbrane
JUGOSLAVIJE

Š T A B

III. HRVATSKE BRIGADA
dne, 21. februara 1945.
K. broji: 8/45.

PREDMET: mjesečni partijski
izvještaj - dostavlja

POLITKOMESARU I. HRVATSKE DIVIZIJE K.N.O.J.

OPĆE STANJE: *bolje*

Jedinice ove brigade kroz prošlih mjesec dana djelovale su u glavnom na sektoru Mošćevine t.j. Čazma i okolina. Akcije koje su izvršene po našim jedinicama protiv neprijateljskih elemenata kroz ovaj mjesec izvedene su u glavnom uspješno. Na ovim zadacima najviše je bio angažovan bivši I. bataljon, koji je sada izišao iz formacijskog sastava naše brigade i ušao u zagrebačku brigadu, kao i drugi bataljon, sadašnji I. u našoj brigadi. Svi ovi zadatci izvršeni su sa uspjehom. Borci su se pri izvršenju ovih zadataka dobro pokazali i svako naredjenje dobiveno od svoga predpostavljenog starješine u glavnom je izvršeno onako kako treba i bez pogovora, te samim time se može vidjeti da disciplina u našim jedinicama svakim danom postaje sve čvršća.

Odnos između boraca i starješina, bilo u privatnom ili službenom životu, može se reći da je doista dobar. Odnos između samih rukovodilaca nisu još na zavidnoj visini u pojedinostima, ali uzeto općenito, dobri su. Još pojedini odnosno komandiri odjeljenja ne shvaćaju svoj dobiveni zadatak ozbiljno i da ga treba izvršiti čim prije tako da se u pojedinim slučajevima upuštaju sa svojim nadležnim t.j. komandirima vedova u neku vrstu diskusije o istom naredjenju. S obzirom da su svi drugovi na nove postavljene kao komandiri vedova prema raspisu Korpusa Narodne odbrane u pogledu formacije brigade Narodne odbrane, te kao takovi još ne shvaćaju bit starješine i njegove dužnosti. Odnosi između viših starješina t.j. komanda četa i Štabova bataljona su na zavidnoj visini kao i između Štabova bataljona i Štaba brigade. Svako naredjenje koje dobiju Štabovi bataljona od Štaba brigade kao i komande četa od bataljona prihvata se sa punim razumjevanjem i smatra se obaveznim i ako bi tu i tamo pojedinac možda iz nedovoljne analazljivosti u brzini rješavanja s nekim zadatkom zakasnio.

U prošlom mjesecu dezerterstvo u jedinicama ove brigade nije se pojavljivalo, kao što sam to naveo i u prošlom izvještaju da nije niti u prošlom mjesecu ~~nije~~ pojavljivalo se, što znači da stanje u samoj brigadi postaje svakim danom sve bolje, a obzirom da se pre pojavljivalo raznih pojava, koje su dovodile borce do kazni, prenošenju u operativne jedinice i sl. dok je sada to izšlo. U pred prošlom izvještaju naveo sam da se u našem IV. bataljonu pojavila netrpeljivost od strane starijih boraca naspram novim, ali od kada smo izvršili prenošenje novih boraca po cijeloj brigadi ova pojava je i nestala.

Pojave koje se odražavaju u našim jedinicama jesu da kod pojedinih boraca vapi čežnja za brzim svršetkom rata a podi je rata odlazak kući. Ovo naročito pojavljuje se u našem III. bataljonu kao i II. Drugi pak govore da bi ostali u jedinicama Narodne odbrane ako bi ona jedinica u kojoj se oni nalaze, nalazila se na sektoru odakle su oni. Ovak, ako bi ga tako mogli izvršiti, lokalni patriotizam osjeća se kod Zagoraca. Po ovim pojavama pouzete su već mjere, i ako one ne predstavljaju još neku širu ili masovniju pojavu, da se preko političkega rada ubjedi ljude u štetnost i nepravilnost tih i posljedice takovih težnji, što se već i osjeća da je već pojedincima ovo izbitno iz glave. Nadamo se da ćemo ovo pitanje riješiti.

Politi ko stanje u jedinicama nije još, kao što se to iz prednjeg izlaganja vidi, na zavidnoj visini i napred navedene pojave koje su iskrsele jesu problem političkog karaktera kojega treba riješiti. Ogromna većina naših boraca u glavnom je spremna da izdrži sve ono što se pred njih postavi, što se bude zahtjevalo i poslije samoga rata, te prema tome i to je garancija da će nekolicina ovih malodušnika pretopiti se među našim jedinicama. Borci se u glavnom interesuju za svaki politički momenat, bilo u našoj zemlji ili u inostranstvu. Momentalno što interesuje borce jeste pitanje oformljenja nove vlade, njenog karaktera kakav će ona imati, pitanje namjesništva i pitanje njegovog sastava.⁷ Politiku i izjavu kralja, t.j. napad na sporazum TITO — Šubašić, borci naših jedinica svi do jednoga su osudili i u potpunosti su je razumjeli, nakon što im je objašnjeno.⁸ Osudu izjave kralja Petra najviše su ispoljili borci III. bataljona.

Politički rukovodioci u bataljonima još su na malom stepenu teoretske izgradnje, izuzev pojedinih komesara bataljona koji su prilično teoretski uzdignuti, kao što je komesar II. bataljona i komesar IV. bat. Komesar I. bataljona kao i III. bat. su ponajslabiji komesari kojima treba više pomoći. Pomoć dobivaju od komesara brigade redovito a budući i da imaju dobre pomoćnike komesara i na taj način dobivaju svestraniju i svakodnevnu pomoć od njih, te je to garancija da će moći odgovoriti njihovim dužnostima. Političkim komesarima, eto, bez razlike svima, potrebna je svestranija pomoć u svakodnevnom radu, budući i da još ni jedan nema potpune samostalnosti u radu, ali ipak odgovaraju sadanjoj dužnosti uz pomoć komesara bataljona. Delegatima je potrebna naročita pomoć a naročito vodnim delegatima u III. i IV. bataljonu, a da bi vodni delegati postali samostalni potrebna im je već teoretska izgradnja, jer imaju i u vidu da će danas sutra pojedini vodovi biti samostalne jedinice te od tuda proističe problem uzdizanja i političke izgradnje istih. Po ovome pitanju smo već poduzeli mjere tako da će se u buduće sa delegatima održavati češći sastanci, proučavati materijal itd.

Ovo što je rečeno za političke rukovodioce u glavnom bi se moglo reći i za vojne rukovodioce, t.j. i nižim vojnim rukovodiocima potrebna je isto takva pomoć u vojnom smislu kao i ovima u političkom s obzirom da će niže jedinice u bliskoj budućnosti postati samostalne u svakodnevnom radu pri izvršava-

⁷ Rečeno je o pripremama za obrazovanje Privremene narodne vlade Demokratske Federativne Jugoslavije i Kraljevskog namesništva, a u vezi sa sporazumom Tito—Šubašić od 2. novembra 1944 (vidi »Oslobodilački rat«, 2. knj., str. 544).

⁸ Odnosi se na izjavu kralja Petra od 11. januara 1945 (vidi dok. br. 55, objašnjenje br. 4).

nju postavljenih zadataka. I ovo pitanje uzeto je u obzir i nastoji se da se iskoriste sve postojeće mogućnosti dok su jedinice još na okupu, iako ne potpuno, da se, koliko je to moguće, osposobe. Ovom pitanju pomoć i sami kurs koji se održava pri ovoj brigadi.

II. Organizaciono stanje

Odlaskom I. bataljona iz naše brigade u Zagrebačku brigadu nastale su izvjesne promjene i u organizacionom pogledu. Ovaj bataljon najviše je brojio partijskog lanstva, te prema tome lanstvo u našoj brigadi se je smanjilo, prema tome i broj partijskih elija. Prije su pojedini bataljoni brojali po četiri etete, a sada je formacijski sastav od tri etete, izuzev IV. bataljona koji je za sada sastavljen od dve etete. Sada u brigadi postoji 21 part. elija, što eteta etnih, bataljonskih, prištabskih elija bataljona, prištabskih elija Štaba brigade, zaključno s elijama Štaba brigade, sa ukupnim brojem lanstva (vidi nacionalni i socijalni sastav). Sastanci part. elija se održavaju uvijek redovito kada za to postoje mogućnosti. Kroz ovaj mjesec partijske elije I. i I. bat. nisu održavale redovno sastanke pošto su se jedinice nalazile razbacane po terenu izvršavaju i zadatke. U predprošlom izvještaju naveo sam da se u partijske elije bila uvrežila ona kruta vojnička disciplina, dok se sada ista ne primjećuje u onolikom obliku koliko to pre. Ovo smo riješili na taj način što smo kroz sve partijske elije pretresli ovo pitanje i rastumačili što znači vojnička disciplina i odnos pri izvršavanju zadataka i što znači partijska disciplina i odnos na sastancima elija. Ovo pitanje su part. elije shvatile i svakim danom ona krutost nestaje. Sada što se primjećuje na radnim sastancima part. elija jeste to da većinom part. elije pri raspravljanju o problemima u jedinicama tapkaju na jednom mjestu, gube se u moru sitnica i samim time izbjegavaju onaj glavni problem koga trebaju da se pridržavaju i kada bi njega riješile onda bi samim tim bili riješeni i oni sitni svakodnevni iskrslili problemi, to nije rečeno ne znaju razlikovati glavno od sporednog. Na primjer na jednom part. sastanku raspravlja se pojedine sitne stvari koje su danas s obzirom na porast naše vojske, njen značaj i njenu visinu postale vojnička obavezom, t.j. obavezom svakog vojnika da mora izvršavati ono sve što mu se nalaže, a pojedine part. organizacije zadržavaju se oko toga kako treba da se nosi sanduk od municije, da se p. mitraljez redovito mjenja i si., dakle da vide da je potrebno pojačati svakodnevni rad i ljude ubjediti putem predavanja na političkim raspravama u nužnost takovih stvari, što znači da se ovo može postići i na jednom vojnom sastanku, konferenciji itd., dok je dužnost part. organizacije da ulazi u ostale krupnije probleme i zadatke koji stoje pred njom

kao cjelinom. Na ovaj način part. organizacije ne mogu postojati i onaj značaj i ulogu koja im pripada dok se ne oslobode ovoga tapkanja a s druge strane oni ljudi koji nanovo dolaze u partiju ne mogu steći ono mišljenje o partiji koje trebaju da steknu i samim tim vidi da se uvijek tapkalo na jednom i s tim samim sastancima postaju dosadni. Ovo je sada jedno od pitanja u unutar partijskom smislu koje treba da riješimo, a po ovome već su poduzete svestrane mjere.

Teoretski sastanci održavaju se redovito a kad za to postoje mogu nastojati održavaju se i češće. Do sada na svim sastancima teoretskim kod svih partijskih organizacija proučavalo se Razvitak društva, koji je najbolje savladan u part. organizacijama III. i I. bataljona. Materijal se proučava kolektivno i pojedinačno. Za proučavanje smo sada nadalje predvideli Historiju SKP-b. U ovome radu nailazi se na prilično poteškoće samim time kada se vidi da su partijske organizacije većinom regrutovane od seljaka i elemenata, te sama ta činjenica ne daje takovu garanciju brzog uzdizanja part. članstva općenito, a s druge strane pojedini part. rukovodioci, naročito sekretari etničkih celija pa i bataljona su ljudi iz seljaka i masa. Od tuda sporost težeg shvaćanja a ukoliko i shvaćanje pojedine stvari teže ih izražava.

Disciplina kod članova partije postaje svakim danom zadovoljavajuća a samim tim što članovi partije izvršavaju doslovno svako naređenje koje se pred njih postavi ukoliko su rukovodioci, ako su borci podpomažu li im primjerom izvršenje svakoga zadatka. U I. bataljonu kod članova ovo je razvijeno u najvećoj mjeri a to se moglo vidjeti iz posljednjih zadataka koje su izvršavali, a osim toga i odnos prema organima pojedinih povjereništava i opunomoćništva OZN-e, koji su bili potpuno zadovoljni sa svakim postupkom naših boraca. Partijski rukovodioci u bataljonima, izuzev IV. bataljona, bi u potpunosti odgovarali svojim dužnostima, pošto su ova sva trojica prošla više part. kurseve i samim tim posjeduju već u teoretsku sposobnost. Sekretarima etničkih celija potrebna je svestranija pomoć, ali se nadamo da ćemo ovo pitanje riješiti samim tim što će biti omogućeno svim part. rukovodiocima da prvenstveno oni prođu u kurseve a poslije bi došli u obzir i oni drugovi koji nisu na rukovodećim mjestima a imaju uslov za razvitak i na taj način uzdizali ljude i uvijek imali rezervu u part. kadru i omogućili pravilnu politiku istih. Na sadanjem srednjem partijskom kursu nalaze se četiri druga, od kojih su dvojica iz I. bataljona, koji je otišao iz sastava naše brigade.

Nekih nedostataka i sličnih pojava kod part. i obično rukovodioca kao komunista, kao što sam to navodio u predprošlom izvještaju, u glavnom nije bilo, samim tim što smo uklonili sa

rukovode eg mjesta sve ono što nije davalo garanciju da e odgovoriti svojoj dužnosti koja mu pripada.

Saradnja izme u part. organizacija u našoj brigadi, kao i partiskih organizacija na terenu svakim je danom sve bolja. Sekretari bataljona uvijek su u dodiru sa onom organizacijom na ijem se terenu nalaze i s njima rješavaju sva pitanja koja se ti u jednih i drugih. Održavaju se mitinzi, sastanci sa omladinom itd. Odnosi Štaba brigade nasprama organima OZN-e u glavnom su uskla eni i ne nastaje neko pitanje kao problem kojega ne bismo me usobno riješili.

Politi ka situacija na ovome terenu nije onakova kakova bi mogla biti. Narod u pojedinim mjestima nije još podpuno shvatio bit i smisao karaktera naše borbe, a ima ih i takovih koji je razumiju ali je ne e da razumiju. Ovo naro ito se osje a u pojedinim selima kao što su Stefanije i pojedina još mjesta gdje je još narod fanati no vjerski zaglupljen i popovska politika ima svoj dubok korjen me u narodom ovoga mjesta, a naro ito me u starijim življem. Pop u Štefaniju, koji je sa svojim radom i politikom otvoreni neprijatelj naše borbe s tim što zabranjuje djeci pionirima pjevanje partizanskih pjesama i odilaženje na sastanke, tako da jednom prilikom kada je sazivan miting u ovome mjestu nije nitko od omladine došao na sastanak a poslije kada smo ih pitali zašto ne dolaze, govorili su da im prijeti pop da e biti isklju eni iz škole ako budu posje ivali sastanke sa partizanima.

Izgledi za daljnje omasovljenje part. organizacije nisu kao što su bili pre pošto su, kao što sam to i u prošlom izvještaju naveo, skoro svi stariji borci obuhva eni u organizacije S.K.O.J., kandidate itd. tako da sada partijsku organizaciju emo poja avati iz redova SKOJ-a, a SKOJ-evsku organizaciju i njeno poja vanje e i i sporije pošto sada nemamo starih boraca nego onih koji su kasnije došli u vojsku i s kojima treba još mnogo rada. SKOJ-evska organizacija krenula je prili no napred i svakim danom postaje sve aktivnija u svakom pogledu rada i zainteresirana za svaki posao, a naro ito od kada part. organizacija pruža ve u pomo SKOJ-u. SKOJ-evska organizacija u II. bataljonu osje a se najživljom organizacijom. Kao primjer navodim to da je ona samostalno pokrenula SKOJ-evski list u kojem opisuje ulogu SKOJ-evske organizacije, njene zada e i sli no. Ovo nije predvi eno od viših SKOJ-evskih foruma u pogledu izdavanja listova a niti od naše strane, nego samoinicijativno, i skrenuta im je pažnja da više u budu e ne izdavaju takove listove, a naveo sam primjera radi da se vidi koliko je SKOJ-evska organizacija zainteresirana u svom radu.

Zadatci koji stoje [pred] part. organizacijom naše brigade u glavnom se vide iz prednjeg izlaganja a to su: osposobiti part.

organizaciju da bude stvarni rukovodioc i da u svome radu uo a-
va uvijek glavne probleme, t.j. da izbjegava uskogrudnost i
sitni arenje. Osposobiti part. rukovodiocce i rukovodiocce uop e
da koliko je mogu e postanu samostalni i da bi kao takovi od-
govorili sutrašnjim zadatcima koji se pred njih postavljaju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Uz drugarski pozdrav.
Sekretar:
S. Sunajko

BR. 132

**IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODSEKA 43. NO DIVIZIJE OD
22. FEBRUARA 1945. PROPAGANDNOM ODELJENJU 11.
KORPUSA NOVJ O PROSLAVI GODIŠNJICE FORMIRANJA
KORPUSA¹**

**PROPAGANDNI ODSJEK
43. DIVIZIJE NOVJ**

Kopija

Broj: Sl. dne 22. II. 45 g.

**STABU XI. KORPUSA
(Propagandnom odjeljenju)**

Proslava godišnjice osnivanja XI. Korpusa održala se je po svim mjestima Gorskog Kotara, gdje se nalaze jedinice naše divizije i jedinice vojnih vlasti. Sve su proslave održane uz saradnju JNOF-a i ostalih pozadinskih organizacija.

Proslava godišnjice nije se održala 31. I. uslijed situacije koja je tada bila na terenu naše divizije, tj. radi nadiranja neprijateljskih snaga, ve se je održala negdje jedan dan kasnije, a negdje i dva dana. No naše jedinice toga dana, tj. 31. sije nja proslavile su godišnjicu u borbi s neprijateljem, nanose i mu osjetljive gubitke.

Na proslavama, koje su održane nakon naglašenog dana ili dva kasnije, prisustvovao je i narod Gorskog Kotara i na taj na in manifestiralo se je tako er jedinstvo fronta i pozadine — došla je do izražaja velika simpatija naroda prema svojoj vojsci i prema svome XI. Korpusu.

¹ **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 21—1/12, k. 1324A.**

Na svim proslavama došlo je do izražaja oružano bratstvo i jedinstvo hrvatskog i srpskog naroda. To se je naročito istaklo na proslavi u Drežnici, gdje su borci Hrvati iz Istre uz srpski narod drežničkih sela zajednički kom proslavom manifestirali to oružano jedinstvo i bratstvo — tim više, što je baš ta brigada koja se nalazi na ovom sektoru skoro svakodnevno vodila borbe protiv ustaša, brane i srpski narod od nasrtaja krvnika. Tako je na proslavama došlo do demonstracija protiv kralja Petra Karaorovića i svih razbijača narodnog jedinstva i ispoljila se je jedinstvenost snaga fronta i pozadine i jaka volja za uvođenje stečene tekovine ovom borbom. Isto tako na proslavi je došlo do izražaja borbeno jedinstvo hrvatskog naroda ovoga puta i Gorskog Kotara i talijanske manjine iz Istre (boraca IV. tal. bataljona I. brigade). Uzvici boraca Talijana iz Istre »Mi hoćemo i borimo se za Jugoslaviju Tita!« dali su ovoga puta najbolji odgovor talijanskoj kao i meunarodnoj reakciji u pogledu Istre.

Proslava godišnjice Korpusa održana je u slijedećim mjestima: Fužine, Lokve, Ravna Gora, Mrkopalj, Sunger, Plešće, Dobra, Vrbovsko, Šabar, Prezid, Drežnica, Brod na Kupi, Brod Moravice, Skrad, Srpske Moravice, Gerovo, Bosiljevo i u nekim selima Karlovačke pokrajine gdje se nalazila tada jedna naša brigada, te u Delnicama. Na sve proslave u ovim mjestima došao je i narod, tako je i iz okolnih sela. U Delnicama bilo je prisutno oko 600 civila bez vojske. Sva mjesta, a naročito gdje su se održavale proslave godišnjice Korpusa, bila su ispisana prigodnim parolama: »Živio XI. Korpus — Živili XIII. Udarne divizije — Živili 43. Divizija — Živili 35. Udarne divizije — Živili NOV — Živili rukovodioci XI. Korpusa« itd. Na svim proslavama održani su prigodni govori, na kojima su predstavnici vojske iznijeli historijat razvitka našeg Korpusa, njegov veliki značaj za ove krajeve i za Istru u današnjoj fazi domovinskog rata. Istakli su se i njegovi veliki uspjesi i kao najveće i oslobođenje Grackoga i pohvala Korpusa sa strane Vrhovnog komandanta maršala Tita, — uz proglašenje XIII. i XXXV. divizije udarnom,² te rezultati XI. Korpusa u meunarodnom natjecanju. Predstavnici vojske bili su burno pozdravljeni uz poklike vojsci, našem Korpusu, godišnjici našeg Korpusa, divizijama našeg Korpusa, Maršalu Titu, jedinstvu fronta i pozadine itd. Predstavnici JNOF-a iznijeli su napore pozadine u pomoć vojsci i naglasili pomoć koju pružaju 43. diviziji i cjelovito našem Korpusu.

Za Gorski Kotar je ta proslava imala još jedan značaj. Narod Gorskog Kotara nalazio se baš pred izborima za svoju

² Odnosi se na pohvalu od 14. decembra 1944 (vidi II tom, Bilten br. 46—47, str. 563—564).

³ Vidi naredbu Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 20. decembra 1944 (V tom, knj. 36, dok. br. 111, str. 551).

narodnu vlast. U svim se govorima isticalo i dotaklo važnost izbora za naš narod isto kao i za našu vojsku.

Na svim proslavama poslije sve anih govora održale su se priredbe u kojima su sudjelovali kako borci isto tako i omladina pozadine, a u Brodu na Kupi sudjelovala je svojim programom i kazališna družina. Obi. NOO-a za (stru »Otokar Keršovani«. U programima bile su zastupane prigodne recitacije, horske recitacije, igrokazi i pjevanje borbenih pjesama. Pjesme su pjevali pjeva ki zborovi naših jedinica i zborovi omladine. Poslije tog zabavnog dijela razvile su se igranke, gdje je došlo do izražaja i narodno kolo s pjevanjem »Druže Tito, ljubi ice bijela, pozdravlja te omladina cijela ...« Istrani, Gorani i Goranke, Hrvati i Srbi uz pjesmu Titu i ostale naše borbene pjesme najbolje su dali odraz svoga veselja, što zajedni ki slave proslavu godišnjice osnutka svoga Korpusa, svoje Narodnooslobodila ke vojske.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Vidio :
Joža Sko ili

M. P.

Sef propotsjeka:
A. Karga in

BR. 133

MESECNI IZVESTAJ POLITI KOG KOMESARA 14. BRIGADE OD 23. FEBRUARA 1945. POLITI KOM KOMESARU 19. NOU DIVIZIJE O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI I POLITI KOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI¹

STAB

XIV BUKOVACKE BRIGADE XIX UDARNE DIVIZIJE
23 februara 1945 g.

Predmet:
Mjese ni izvještaj polit, komesara

POLITKOMESARU XIX UDARNE DIVIZIJE

Naprama prošlome mjesecu ovaj je sušta suprotnost. Za-pravo moglo bi se govoriti o dvama periodima: do polaska sa prostorije Biograd — Pakoštane — Pirovac — Tijesno — Vodice na Mostar, i drugi poslije polaska ozna en marševanjem do Mo-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1—1/14, k. 1020 I.

stara, borbom za Mostar i opet marševanjem poslije oslobađanja Mostara u nove rejone.² Dok je prvi period u cijelosti prirodan nastavak na rad prošlog mjeseca, i o kome se ne bi imalo nešto naročito nova (osebujnog) kazati, dotle drugi period je daleko značajniji, pun događaja koje donosi marševanje i borba i što je najvažnije ne marševanje poput ranijih i ne borba poput ranijih.

U razmaku od 20 siječnja do 31 siječnja od značajnijih radova unutar Brigade treba spomenuti Konferenciju komesarskog kadra Brigade održanu 26. t.m.j. povodom obrade političkog plana postavljenog od komesara Divizije koji je već bio u toku proračunavanja.³ Težište sastanka je bilo na tome da se vidi kako su komesari postavili preda se rješenje ovog zadatka, koliko su se izbjegle ranije griješke i nedostaci (apstraktnost, nesrećnost, nesnalaženje u izboru tema i si.), zatim da se kroz slobodnu diskusiju iskristalizuje jedan sistem u nađnu obradu i vanja tema i njihovog prenašanja na borbu i dalje kao najvažnije da se prodiskutuje prva tema »Oslobodilački rat i položaj Nove Jugoslavije«, odnosno osvjetli postavljanjem pitanja i njihovim objašnjavanjem sa one strane koja im je samima nedovoljno jasna, ili koja pitanja najčešće postavljaju borci. Sa te strane konferencija je bila zaista plodna. Utvrdilo se otprilike da se sa jedinicama proračunuje tema po temi i to tako da se najprije obradi sa kadrom (komesarima i delegatima), zatim da se kroz određeni period, recimo osam dana, obrađuje sa borcima po jedinicama i da se na koncu pripremi diskusija sa jednim kraćim uvodnim referatom (za određenu jedinicu, po mogućnosti i u okviru bataljona). Po pitanju same teme pokazalo se da se još uvijek stoji na najdonjoj stepenici, t.j. uzimanja problema izdvojito od cjeline i traženje da se dade konačno i određeno mišljenje za stvari koje su tek u razvoju, kao događaji u Grčkoj i bojazan da se i kod nas ne desi slična stvar. Sa svoje strane najviše nastojao razbiti takvo gledanje, zatim pokazati svezu između tema koje su bile određene kao materijal za obradu »Oslobodilačkog rata i položaja Nove Jugoslavije«, napose na obradi pitanja

¹ Posle oslobodjenja Knina, 4. decembra 1944, jedinice 14. brigade 19. udarne divizije NOVJ su razmeštene na toj prostoriji radi odmora, srećivanja i popune. Tu su ostale sve do naredjenja Štaba 8. udarnog korpusa NOVJ od 30. januara 1945, kada je 19. divizija (bez 5. udarne brigade) izvršila pokret pravcem Zadar—Šibenik—Split—Vrgorac radi ulaska u mostarsku operaciju. Nakon završetka ove operacije jedinice 19. divizije su se vratile u severnu Dalmaciju radi odmaranja, srećivanja i popune (opširnije o tome vidi dok. br. 2 i 209; V tom, knj. 37, dok. br. 118, 166 i 167; Arhiv VII, reg. br. 1—2, k. 119/8 i reg. br. 40—12, k. 272A).

³ Odnosi se na plan političkog rada od 13. januara 1945 (vidi dok. br. 45).

»Moralno-politi ki poraz fašizma« i »Historijsko mjesto ..«. ⁴
Kao što je poznato, par dana kasnije postavljeni plan je mijenjan uslijed novopostavljenog plana po komesaru Korpusa, ⁵ a u vezi novog međukorpusnog takmičenja, ⁶ ali nadošli pokreti i borbe koji su bili u estani i skoro neprekidni do danas su nas skoro sasvim sprije ili u njegovom sprovo enju.

Druga perioda proteklog mjeseca (kako sam ja to pokušao nazvati) datira od onog dana kad je izdano nare enje za pokret ⁷ i traje do danas. Mišljenja sam da je najzahvalnije iznijeti temeljitu analizu razvoja zbivanja kroz ovu periodu jer e se iz nje ujedno dobiti i najbolji izvještaj (uvid u Brigadu) za ovaj mjesec.

Sto je pokazalo marševanje Brigade od Pirovca do Mostara?

Marševanje brigade do na prostoriju Ljuti Dolac — Podgorje — Sretnica, odakle se pošlo u borbu za Mostar, zaista bilo je vrlo loše i slabo izvedeno. Neta no bi bilo tražiti uzroke isključivo izvan Brigade, u uslovima prevoznih sredstava, dotura ishrane; ili pak samo u umoru boraca. Ta no je da u prvome redu sam Stab Brigade od po etka nije dovoljno zašao u pitanje predstoje e marša, da se nije dovoljno unio u predvi anje predvi enih momenata, koji redovito nastupaju; što nije svakom pojedinom lanu štaba odre ena konkretna dužnost (zadatak) po kojoj e da bude odgovoran i da se takoreku pod cijenu glave stara da je ispuni. Ta no je da smo kao Stab Brigade dozvolili da nam se desi da u jednoj skoro od najkriti njih situacija u tom prvom maršu, a to je prelaz preko Biokova, dozvolimo (iako sasvim nenamjerno) da Brigada ostane bez ijednog od nas. Hitnost situacije je zahtijevala da se Brigada im prije prebaci i žurilo se sa jedinicama tako da su komore izostale. Nereditovita ishrana u inila je svoje (uz marševanje), borci su se iscrpli. Još

¹ To jest: »Historijsko mjesto Nove Jugoslavije« (vidi dok. br. 45.

⁵ Komesar je tada bio Boško Siljegovi .

* Iz izvještaja polit kog komesara 19. NOU divizije od 27. februara 1945. polit kom komesaru 8. udarnog korpusa NOVJ se vidi da je štab te divizije 13. januara 1945. dostavio jedinicama, kao plan polit kog rada, ove tri teme: »Oslobodila ki rat i položaj Narodnooslobodila ke vojske Jugoslavije«, »Naša regularna vojska i zadaci« i »Federalna Srbija u federativnoj Jugoslaviji«. Me utim, na konferenciji sa štabovima divizija od 24. januara, Štab 8. udarnog korpusa je postavio nov plan polit kog rada, u vezi sa dvomese nim me ukorpusnim takmi enjem (od 20. januara do 20. marta 1945), koje je organizovao Glavni štab NOV i PO Hrvatske (opširnije o tome vidi dok. br. 45 i 141; Arhiv VII, reg. br. 2—6, k. 119/2: depeše polit kog komesara Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 1, 8, 10. i 16. januara 1945. i depeše polit kog komesara 8. udarnog korpusa NOVJ od 6, 8. i 10. januara 1945).

⁷ Odnosi se na nare enje Štaba 8. udarnog korpusa NOVJ od 30. januara 1945 (vidi tom V, knj. 37, dok. br. 118).

jedan propust Štaba što na kra em sastanku sa komandantom Divizije⁸ u Makarskoj nije ovome predo io stanje jedinica, pitanje ishrane i predložio da Brigada po e do mjesta Tu epi gdje da se spremi ve era i za nekoliko sati Brigada odmori, pa da se zorom (ili prije) krene. Time bi postigli to da ne bi bili toliko izostali. Naša intendantura pokazala se u ovim danima da je nedorasla zadatku osiguranja ljudske i sto ne hrane za toliki broj ljudstva i stoke a na jednom tako, osobito prema našim ranijim kretanjima, zamašnom maršu. Naša intendantura, koju smo ocjenjivali vrlo dobrom i koja je zadovoljavala dok Brigada nije vršila ve a kretanja i dok je sjedila u toku više od mjesec dana na mjestu, trebala je ve u našu pomo a ta je izostala. Kao jedino opravdanje za sebe, premda ne u težnji opravdavanja ili izgovaranja, mogu navesti da je i za nas ovoliki marš bio nešto nova i neiskusnog, a broj u jedinici još i ve i nego ranije. Putovalo se i auto-kolonama i željeznicom i brodovima i sve je to za nas bilo novo. Tako er se pokazalo da smo precijenili svoje štabove bataljona, a sami su se pokazali i nedovoljno snalažljivi. Da ne navodim druge, spomenu u ovaj primjer: kad se krenulo uz Biokovo, ve je vojska bila izgladjela, nekoliko (više od deset) nisu mogli dalje; uto je naišao kamion sa hranom koji je upu en da stigne pješadiju, umjesto da ga zaustave, oni ga propuste. Nesre a je htjela da se isti taj kamion posred Biokova pokvari i sjutradan prolaze i mimo njega opet ne uzeše dovoljno hrane sa sobom, sašli su na drugu stranu, vjeruju i da e na i i neki kamion koji e im sanijeti preostalu hranu, što se uglavnom nije dogodilo. Za to vrijeme smo ja i na elnik štaba bili u Makarskoj (radi do eka jedinica koje su izostale) a komandant i pomo nik koji po oše naprijed radi konaka i Kozicu trokolicom i uslijed snijega ne mogoše natrag. Ovakav marš besumnje je doprinio da smo samo tom prilikom imali stotinu izgubljenih momentalno iz Brigade (33 iznemogla i 67 dezertera). To je djelovalo da smo bili prisiljeni streljati trojicu koji su pokušali dezerterstvo a koji su od ranije ve imali na duši nekoliko dezerterstava. Još izme u ve ovoliko nabrojanih momenata ima jedan skoro i nevažan da se spomene, ali u ga ipak spomenuti jer nam je i on doprinio pove anju zbrke za marševanje, a i jer sam li no ja kroz to ispao najviše naivan. Naime, u Šibeniku na željezni koj stanici prišao mi je major Simo Dubaji i tražio od mene da se smjesta uputim do Štaba XIX Divizije da im ponese poruku od Korpusa⁹ kako su nam dati na raspolaganje svi brodovi IV obalskog sektora i plus tome auto-kolona Korpusa u Makarskoj koja e u nekoliko navrata prebaciti itavu našu

⁸ Komandant je bio Stanko Parma .

⁹ Re je o 8. udarnom korpusu NOVJ.

Diviziju do prostoriije Vrgovac — Ljubuški. Tim povodom uputio sam k Vama bivšeg adutanta, a pošto sam u Splitu dobio preko telefona obavijest da je put preko Biokova zakr en, uvijek ra unaju i na tu auto-kolonu, poznavaju i tamošnji teren, predložio sam svome Stabu da se ne iskrcavamo u Makarskoj, nego u Baška—Vodu, odakle e biti jednostavnije prebacivanje preko Zadržarja za Vrgorac (kamionima). Time smo izgubili na putu svojih 12 km, što i nije toliko strašno koliko pitanje težeg materijala, a i pitanje samog tempa u pokretu. Kao prirodna nadoveza ovakvom po etku pratile su nas sve do same borbe kojekakve sitnice i neugodnosti, kojih smo se ipak uspješno riješili, kao slab marševski poredak i disciplina, zakašnjavanje ishrane, izostajanja pojedinih boraca i si. Sve u svemu, iz ovoga marša nau ili smo da ne ostavljamo više nikad predaleko intendanturu, da šaljemo kona are, da više vodimo paske nad štabovima bataljona, da se sami više udubljavamo oko pokreta, da budemo više sa jedinicama i uop e da sa više plana prilazimo izvršavanju zapovjesti Štaba Divizije, a napose uvijek kad je to mogu e održati sa komandnim kadrom kra i sastanak i još jedno: redovito pisati marševske i druge zapovjesti (jer u nizu nedostataka toga puta nismo pisah niti zapovjest).

Sto je pokazala borba za Vardu, kotu 262 i prilaze do jezera k Miljkovi ima?¹⁰

Iako u stvari na Mostaru nismo postigli uspjeh, nije nastala nikakva demoralizacija. Besumnje je za nas bio najteži udarac kad nam je bio ranjen komandant,¹¹ a isto tako kad su u malom razmaku vremena od njega i pomo nika poginuli komandant i pomo nik II. bat. Sa kadrom koji nam je ve ranije bio izbena bili smo osjetno pogo eni. Ipak sa malim predahom jedinice su bile opet spremne za borbu. Sama uvodna borba k Vardi nije bila valjana. Mi smo puna tri dana samo odgonetah raspored neprijateljskih snaga i tražili najlakše branjeni prilaz od strane neprijatelja. Mnogo se je upotrebljavala artiljerijska vatra a da nije koriš ena. Bilo je i mnogo neodlu nosti kod štabova bataljona a da i ne govorimo kod komandi eta. Osobito su slabe no ne borbe, gdje vrlo lako dolazi do rasijavanja i izvla enja. Za sve vrijeme borbe bila je slaba (vrlo slaba) djelat-

¹⁰ Neprijatelj je s posebnom upornoš u i žestinom branio položaje na liniji s. Kebeljeva a—s. Miljkovi i—s. Varda — k. 331—k. 262—Jesenice—Rado , s obzirom na njihov zna aj za odbranu Mostara. Ove položaje on je posebno utvr ivao (bunker, bodljikava žica). Borbe na njima su po ele 7. februara i trajale do 11. februara 1945, kada su jedinice 14. brigade zauzele Vardu. U tim borbama ova je brigada imala ve e gubitke (opširnije o tome vidi Arhiv VII, reg. br. 40—12, k. 272A; Operacijski izveštaj Štaba 8. korpusa od 25. februara 1945. Vrhovnom štabu NOV i POJ).

¹¹ Ilija Repac

nost pušaka, borbu je vodilo uglavnom automatsko oružje. Prilikom prilaženja na jurišno odstojanje i uopće privlačenja na položaje ve ina boraca vukla je svoje ruksake natrpane kojekakovim tricama, pa i naplja kanim stvarima i tako sebe onesposobljavali za lako vršenje pokreta, prebacivanja, juriša i ostalo. Četa za vezu djelovala je vrlo dobro, tako da je i posebnom naredbom pohvaljena. Isto tako vrlo dobro je funkcionisao sanitet, gdje su bolnici u veini sa velikim marom i požrtvovnošću u pružali pomoć ranjenicima. Od svih ranjenih putem su podlegli trojica koji su zaista zadobili smrtne rane. Četa prati egoružja sa svojim odjeljenjima vrlo dobro funkcionirše. Jedino komandir opetovano se razboljeva za vrijeme akcije, što nije po njega ni najmanje zgodno. Intendantura je djelovala daleko bolje nego za vrijeme marša, ali još uvijek ne dobro. Pokazuje se da joj fali dovoljno osjećaja odgovornosti, vojničke disciplinovanosti, nije stizala na vrijeme. Ubojna komora je zadovoljavala potrebe, premda kao po običaju ve ina tereta je pala na samoga rukovodca.

Sve u svemu, i ove borbe opetovano pokazuju da niži pa i viši komandni kadar ne znaju držati povjereno im ljudstvo, daju im potrebiti razmještaj, davati razmještaj oružju i voditi stalnu pasku nad njima. Jednom riječju, borba je pokazala da se prošli mjesec dana i više nije dovoljno koristio, da se borci nisu navikli na disciplinu uopšte, da bi prihvatili disciplinu u borbi. Ipak kao i dosada pokazalo se da onamo gdje ima neko da povede uvijek ima s njime dovoljno boraca. Kroz ovo vrijeme bilo je podosta slučajeva da se je pljačkalo pojedinačno i skupno po kućama koje su bile napuštene. Tu su naviku ponijeli i ovamo sa sobom i osjećaju se tu i tamo poneka krađa; sa svoje strane i nismo sve da joj što pre stanemo na kraj. Uglavnom pokazalo se vrlo dobrim pa i neophodno potrebnim stalno bdjeti nad štabovima bataljona i podstrekavati ih na njihove dužnosti. Jasno je da ćemo voditi računa da ne košimo njihovu samoinicijativu.

Poslije završenih borbi za Mostar pošlo se usiljenim maršom u gonjenje za neprijateljem. I ovom prilikom ponovile su se mnoge slabe pojave od ranije. Došle su nam kao opomena i poziv da zaista više ne dozvolimo njihovo pojavljivanje (opet u vezi intendanture). Danas v.d. intendanta Brigade pošao je na kurs, zamjenjuje ga njegov zamjenik, koji je velikom voljom prišao radu, samo izbija pomalo nezdrava crta: sad kad ja radim vidje te kako to ide, jednako kao da je on mogao i ranije bolje, ali nije htio da se drugome pripisu zasluge. Čak navodi da je on htio da radi, ali da je bio košen. Ovo ćemo provjeriti.

Marševanje od Širokog Brijega do Makarske je pokazalo da kad pripremimo put, otprilike onako kako sam gore naveo izvleče i pouke od ve opisivanog marševanja, stvar ide sasma

druga ije. Ipak u i ovdje podvu i što možda i nije bitno za jedno dobro organizovano i pripremljeno marševanje ili pokretanje uop e, a to da je ovo marševanje unatrag poslije pobjede, da na Biokovu nije bilo snijega, da su kamioni sa hranom stizali na vrijeme, a isto tako i sa teškim oružjem. Naravno, bez obzira na sve to, ovaj mjesec dana u svakom pogledu je mjesec velike škole za našu XIV brigadu.

Iako po vremenu u koje pada bi trebalo o ovome pisati u slijede em izvještaju, naveš u ovdje ukratko kako je tekla današnja proslava dana Crvene armije, koji dan smo mi iskoristili za smotru Brigade, izvršenje zakletve onih koji se još nisu zakleli u našoj vojsci, zatim za podjelu ordena i medalja onima koji su od ranije bili predvi eni. Dan je bio pogodan, raspoloženje boraca je bilo sve ano. Sve anost je bila uve ana novim odjelima i novom obu om koju je dobilo nekoliko stotina boraca. Još se samo osje a veliki nedostatak u opasa ima i kapama. Kape emo u najkra em roku namiriti, samo opasa i su problem. Defile je izveden ne loše. Najslabije je marševao II bataljon, ostali, što vele Bukovanci, »doprilike«. Kako je bila popravljena hrana, a ve ina nabavila vina, to se zaista Brigada osvježila.

Kroz ovaj mjesec bilo je nekoliko pojedina nih vrlo loših ispada, kao za vrijeme borbe gdje je jedan borac unio u dva navrata paniku, prenose i da je tobože komesar brigade naredio povla enje, a drugi put isti borac je razbio kolonu [boraca] koji su nosili ranjenike povikom »eto Njemaca!«. Nad istim se vrši paska. Tako er je bilo nekoliko slu ajeva opijanja, a toga je bilo i onda kada su se izglednjeli borci umorni napili pa ih i manje koli ine alkohola omamile. Na samome položaju za ve inu se može kazati da nisu kukavice, samo, jer je slab osnovni kadar, stradaju i ne postižemo uspjehe.

Naš najhitniji zadatak jeste stalnim pozivanjem štabova bataljona nukati ove da izdižu svakodnevnim ukazivanjem osnovni kadar. Ovo skoro da djeluje kao fraza, ali to sam najbolje sam osjetio u posljednjem marševanju kad sam obilaze i po nekoliko puta itavu kolonu, po nekoliko puta morao i lanovima štabova bataljona ukazivati jednu te istu stvar po pitanju marševske discipline, kad bih vidio da ostaju opetovano ravnodušni, recimo naprimjer: do njega ide borac zaogrnut ebetom po glavi, ili izvan stroja, a on niti reaguje. Tako mi se desilo da sam kroz ovo nekoliko dana jednom te istom komandantu bataljona (III b.) najprije rekao »tvoj bataljon maršuje najslabije« i da sam mu opet danas imao priliku re i, što je i zaslužio, »tvoj bataljon je najbolje izvršio pozdrav i defile«.

Daljni zadatak je po pitanju obrade politi kog plana postavljenog od polit, komesara našeg Korpusa.

Sto se ti e kadra i vojni kog i politi kog ima znatnih promjena, ali, jer sve to nije još staloženo, a i jer ih ima pri- li no novih, ne u se sa njima ovdje posebno baviti, ve u taj rad ostaviti za idu i izvještaj.

I sam primje ujem da je ovaj izvještaj više vojni ke na- ravi ali to dolazi kao posljedica zaista neposrednih zbivanja na bazi pokreta i borbe, a to i jest ono mjesto gdje se polaže ispit.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P. Polit, komesar-major:
Žiki Bulat

P. S.

U onom dijelu gdje se govori o marševanju od Pirovca do Vrgorca ispušteno je iznašanje o prolazu kroz Split, a to zbog toga jer sam ve dostavio opširan izvještaj o tome.¹³

BR. 134

**ŠESTONEDELJNI IZVESTAJ ŠTABA 15. NO DIVIZIJE OD
24. FEBRUARA 1945. POLITI KIM KOMESARIMA 7. KOR-
PUSA NOVJ I GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE
O STANJU I POLITI KOM RADU U DIVIZIJI¹**

S T A B

XV DIVIZIJE NOV I POJ
Položaj, 24. II 45.

POLITI KOM KOMESARU GL. ŠTABA SLOVENIJE
POLITI KOM KOMESARU VII KORPUSA NOV I POJ

Sestonedeljni politi ki izveštaj

U vremenu od 7. januara do 22. februara naše jedinice nalazile su se naizmeni no na sektoru Novo Mesto — Gorjanci i na sektoru Zežemberk — Suha krajina. IV brigada »Matija Gubec« bila je u me uvremenu u Hrvatskoj, kamo je otišla po

¹¹ U dokumentu su vršene neke manje ispravke crnim mastilom (kao što je i potpis politi kog komesara).

¹⁵ Redakcija nije pronašla taj izveštaj.

¹ Original (pisan na mašini, na slovena kom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 188 a/I, a snimak u Arhivu VII, film 126/553—556.

materijal.² IV, V i XII brigada napadale su naizmeni no garnizon Stranska Vas pri Zužemberku.³

Naša divizija je rešila pitanje izbora kadrova. Na rukovode im mestima nalaze se najbolji partizani. Ukoliko postoji negde neka greška, ona se, pre ili kasnije, ispravi i doti ni se smenjuje sa svog položaja. Na kurseve šaljemo tako e dobre ljude. Priznanje za to smo primili od komandanta podoficirske škole VII korpusa potpukovnika Duleta⁴ i instruktora majora Colari a.⁵ Oni su obojica izjavili da naši kadrovi pravilno shvataju slanje ljudi na kurseve.

Iz podoficirske škole donesu drugovi dosta [znanja]. Podoficiri, vodnici i desetari su sposobni u kratkom vremenu preuzeti ete i dobro se razvijaju. Nešto druga ije je s politiki delegatima. Gradivo koje delegati obrauju na kursu dobro savlauju i znaju ga prenositi dalje, ali s novim gradivom imaju poteško e. Na primer, politiki komesar ete da ovakvom politdelegatu lanak iz dnevnog asopisa sa zadatkom da ga objasni. Ukoliko lanak govori o stvarima koje su obraivali na te aju, delegat e znati to dobro da objasni, a ukoliko lanak nije iz te gra e, ne e mnogo dati od sebe. Pomo im pružaju politiki komesari eta što eš im održavanjem sastanaka i teoretskih asova.

Op enito se ose a velik nedostatak vojni kog a naro ito politiki kog kadra. Podizanje kadrova razvija se suviše brzo. Poredinac se još nije dovoljno ustalio u eti a ve ide u bataljon.

U tom periodu uputili smo pitomce za vojnu akademiju. Broj ljudi koje ste tražili za akademiju bio je, s obzirom na želje, suviše mali. Jako veliki broj mladih momaka prijavio se za vojnu akademiju kada su saznali za raspis. Uputili smo najbolje, a prednost smo dali starim partizanima, pratiocima i kuririma.

⁸ Brigada je krenula u Hrvatsku 14. a vratila se u sastav svoje divizije 19. januara 1945. Vidi Zapovest Štaba 15. divizije br. 22 od 14. januara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 188/III), relaciju Operativnog odseka Štaba 15. divizije br. 21 od 22. januara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 21/IV) i depeše 7. korpusa od 14, 19. i 20. januara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 44/1).

¹ Napad na Stransku Vas započeo je no u 27/28. januara 1945. i trajao, sa izvesnim prekidima, sve do 17. februara. Napadale su naizmeni no jedinice 15. i 18. NO divizije. O tome vidi dokumente: 7. korpusa NOVJ (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 21/IV, 150/11, 154/11, 191/11 i 193/11), 18. NO divizije (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 191/III), 15. NO divizije (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 188/11 i III), 4. i 5. slovena ke udarne brigade (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 189/III), 12. slovena ke NO brigade (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 190 II), 8. slovena ke NO brigade »Fran Levstik« (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 196/1) i knjigu depeša u f. 44/1).

⁴ Dušan Svava

⁵ Lojze Colari

Za podizanje samopouzdanja, za podizanje autoriteta podoficira, pozvali smo u diviziju deset najboljih podoficira — vodnika, za koje smo priredili zajedni ku ve eru sa lanovima užeg štaba divizije i šefovima odseka u diviziji. Na toj ve eri razvila se, posle pozdravnog govora koji je održao zamenik komandanta divizije,⁶ živa diskusija o svim mogu im stvarima. Posle ve ere održana je proslava, na kojoj je politiki komesar divizije pro itao stru ni referat o podizanju samopouzdanja i autoriteta podoficira, a komandant divizije⁷ odlikovao je sve pozvane vodnike medaljom ili ordenom za hrabrost. Zatim je proslava nastavljena prema programu koji je pripremio propagandni referent. Slede eg jutra vodnici su se vratili u svoje jedinice. Ovom ve erom postignut je prili an uspeh, partizani su pri ali o proslavi a podoficiri su udvostru ili svoj rad.

Za vaspitavanje podoficira jako nam koriste brošure koje primamo, naro ito »Starešina in podrejeni«,⁸ koju s uspehom itaju i na teoretskim sastancima obra uju rukovodioci.

Za pomo nike politiki komesara eta organizovani su kratki kursevi (od etiri dana), kojima je u XV brigadi rukovodio drug Marko,⁹ major iz Glavnog štaba, zajedno sa lanovima bivšeg politodela XV divizije Marušom i An kom,¹⁰ dok su ga u IV i V brigadi održale same Maruša i An ka, a u XII brigadi održavaju ga sada. U XV brigadi ovaj kurs nije suviše uspeo. Partizani, i pomo nici su se nekako bojali da sara uju, nisu u estovali u diskusijama, dok je u IV i V brigadi jako dobro uspeo. XV brigada ima tako e najmanje izgra ene sekretare elija, zato kurs nije postigao uspeh koji smo želeli.

Sto se ti e manevarske sposobnosti i brzine pri zauzimanju položaja, naše su brigade u borbama u Suhoj krajini dokazale da su ve mnogo postigle. Kada je neprijatelj ispao na Smuku, dva bataljona XII brigade stigla su u rekordnom vremenu na položaje, tako da su partizani bili svi znojavi." Tako e su se

* Verovatno se odnosi na Aleksandra Vojnovi a, koji je na tu dužnost postavljen naredbom Štaba 7. korpusa NOVJ od 11. februara 1945 (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 164/1). Pre njega je zamenik komandanta bio Janez Hribar.

⁷ Milan Tornine, koji je za vršioca dužnosti komandanta 15. NO divizije postavljen naredbom Glavnog štaba NOV i PO Slovenije br. 472 od 12. oktobra 1944 (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 188/11).

⁸ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 91, pod br. 1157 i 1158.

⁹ Bogomir Perši

¹⁰ Ljudmila Saje Kreše i Ana Hafner

¹¹ Ispad je izvršen 19. februara 1945. Vidi mese ne izveštaje: 7. korpusa NOVJ, br. 1063 od 1. marta 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 21/IV i 150/11), 15. NO divizije, br. 84 od 25. februara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 188 II), 5. slovena ke NOU brigade »Ivan Cankar«, od 21. februara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 189 a/III) i 12. slovena ke NO brigade, od 20. februara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 190/11).

istakle XV i Cankareva brigada, koje su gonile neprijatelja od Smuke sve do Male gore kod Ko evja, tamo napale neprijateljevu kolonu i zadale joj teške gubitke, tako da je ostavila na bojištu još pet mrtvih koje nije mogla odvući.

Borbeni moral naših jedinica je dobar. Na položajima Smuke se tako e popravila borbenost XV brigade, koja je u **estvovala** u opkoljavanju neprijatelja kod **Zvir a**¹² Bataljoni su tamo energično pritisnuli na položaje neprijatelja, tako da se ovaj pustio u bekstvo, što je sve naše borce nateralo za njim. Jurišali su i potukli veliki broj neprijatelja, zaplerili oružje, municiju i spremu, tri živa zarobili itd. Partizani XV brigade bili su posle ove akcije zadovoljni i govorili su da je XV brigada sada pokazala da ipak nešto vredi. Posle toga smo na sastanku štabova bataljona skrenuli pažnju svim rukovodiocima kako dragocena stvar je visoki borbeni moral koji postoji u njihovoj jedinici i da taj moral treba sada uvažiti i još ga podizati. Štab divizije je, s obzirom na uspeh naših jedinica, izdao pohvalu u kojoj je naročito naglašena XV brigada.¹⁵

Veliko zadovoljstvo se osetilo me u partizanima sada, kada smo im podelili svakome po pet cigareta, koje ve jako dugo nisu primili.

Kod komandanta I bataljona V brigade druga Hrena, koji je svojevremeno bio komandam XIV brigade, zapazili smo ve više puta oportunističan i izbegavanje borbi. Uprkos stalnim opomenama, uvek se vraćao na staro. Međutim, u borbi kod **Zvir a** povukao se, bez namerenja, s važne kote, koja je zatvarala neprijatelju povratak u izlazni garnizon. Time je onemogućena likvidaciju opkoljenog neprijatelja, koji bi u slučaju da je Hren, prema naredbi, držao položaje sa svojim bataljonom, bio potpuno uništen. Zbog toga i zbog drugih grešaka, koje je Hren počinio u Cankarevoj brigadi, bio je izveden pred sud kao saboter.

Kulturno-prosvetni odbori po brigadama su formirani, ali ne mogu raditi intenzivno zbog preopterećenosti boraca. Položaji koje sada držimo traže, na primer, da imamo na njima stalno šest bataljona. Uprkos tome udvostručilo se dopisivanje partizana za zidne i džepne novine, koje ima svaki bataljon. I po kvalitetu se ove novine popravljaju.

¹¹ Vidi operativni dnevnik Štaba 15. slovenačke NO brigade »Belokranjske« pod 21. februara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 190 a/III) i mesečni izveštaj Štaba 5. slovenačke udarne brigade »Ivan Cankar«, br. 68/45 od 19. marta 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 189 a/III).

¹² Vidi dnevnu zapovest Štaba 15. NO divizije od 22. februara 1945. kojom se pohvaljuju 15. slovenačka NO brigada »Belokranjska«, Dolenjski NOP odred i 5. slovenačka udarna brigada »Ivan Cankar« (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 188/III).

Da bi se podigla politika izgradnja mi smo, u takmi enju izme u XV i XVIII divizije, u plan takmi enja umetnuli i politiku izgradnju.¹⁴ To takmi enje je u diviziji uzelo takav zamah kakav takmi enje traži. Pojedinci su svesni toga da se ne damo XVIII [diviziji]. Me utim, to je dovelo i do izvesnog sektašenja, koje nema i ne može imati štetnih posledica na same odnose obeju divizija. Partijska organizacija je lako e raspisala prou avanje Staljinove knjige »O domovinski vojni«,¹⁵ u vezi s kojom e lanovi partije polagati ispite, za koje se prijavio prili an broj lanova partije. Neke elije su samoinicijativno proširile plan takmi enja i na prou avanje drugih materijala, iz kojih imaju tako e nameru da polažu ispite.

Na politiku koj liniji, pored vojnog vaspitanja, preduzeta je kampanja za korištenje oružjem, upotrebu nišana, upotrebu teškog oružja, koja se pokazala kao dobra i postigli smo uspehe.¹⁶ Naš operativni odsek nastavi e plansku izgradnju vojnika u osnovnim pitanjima. Pored same kampanje, na politiku koj liniji smo tako e proveravali koliko su naši politiki rukovodioci sposobni preneti i temeljito sprovesti neku direktivu, i to o ispravnom vojni kom pozdravljanju i raportiranju, koje još nije dobro. Ova kampanja još traje, do zaklju no 25. II.¹⁷

Prilikom kontrole pojedinih politiki kih komesara bataljona konstatovali smo da ima nekoliko njih koji ništa ili veoma malo poznaju svoj kadar. Takav je, npr., komesar J bataljona XII brigade, koji ne poznaje ni svoje etne komande a kamoli vodnike, delegate ili desetare. Isto se desilo sa dva komesara u XV brigadi. Me utim, uzev u celini, komandanti još mnogo manje poznaju svoj kadar. Tako e smo konstatovali da neki komesari bataljona (u XV brigadi) ne poznaju ni najosnovnije politike stvari, da ne znaju šta je AVNOJ, koje predsednik AVNOJ-a i zamenjuju maršala Tita i dr Ribara.¹⁸ To ukazuje na krajnu nehajnost i sabotazu direktiva koje daje politiki komesar brigade i partijska organizacija. S obzirom na to održava e se s komesarima bataljona što eš e teoretski sastanci o našoj politici koj abecedi.

Literatura koja dolazi u naše jedinice zaista je postala svojina naših partizana. Mnogo je itaju i ponekad se ak raspituju kako to da još nije stigla. U novinama najviše vole opisati

¹⁴ Vidi napomenu br. 15 uz dok. br. 59.

¹⁵ Originalni naslov glasi: »O veliki domovinski vojni Sovjetske zveze« (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 536, pod br. 7389).

U vezi s tim, Stab 15. NO divizije izdao je 7. novembra 1944. poseban cirkular pod br. 6994 (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 188/III).

¹⁷ Vidi direktive Štaba 15. NO divizije od 17. januara i 18. februara 1945 (arhiv IZDG u Ljubljani, f. 188/III).

¹⁸ Dr Ivan Ribar. Umro je 2. februara 1968. u Zagrebu.

vanje borbi i stru ne stvari kao što su: određivanje razdaljine za upotrebu nišana itd. Sama partijska organizacija još ne zna iskoristiti lanke u »Ljudskoj pravici« kao direktivne lanke. To pokušavamo ostvariti.

Organizacija SKOJ-a je bila kod nas jako slaba. Niko nije vodio računa o njoj. Član politodela, odgovoran za SKOJ, nije uopšte [ništa], nije radio ono što bi morao.¹⁹ To se sada ispoljilo. Mnogo brigadnih i bataljonskih sekretara otišlo je na kurseve, u akademiju, nekoliko ih je bilo ranjeno, a niko nije postavio druge. Novi sekretar SKOJ-a divizije²⁰ imao je sada posla samo s time da postavi kadar. Pored toga se i broj SKOJ-evaca u mestu osetno smanjio. Mnogo ih je u bolnici a novih ljudi nema, tako da je starost već u proseku dosta viša nego što je bila. Sto se tiče pružanja pomoći SKOJ-u, nude je pomoćnici političkih komesara, dok sami komesari manje. Zbog nesrećnog kadrovskeg pitanja je i sama aktivnost SKOJ-a opala. Primetili smo da se partizani — omladinci brane od funkcije sekretara SKOJ-a, da više vole političke a još više vojničke funkcije. To isto se primećuje i kod već postavljenih sekretara. Uzrok leži u činjenicama i rangovima, koje sekretari ne dobijaju. Neki su to i priznali.

Dezertiranja se ne pojavljuju uprkos jako napornom radu i brojnim dužnostima.

Zdravstveno stanje je dobro. Ljudi koji su bili poslani u bolnice zbog smrznutina i prehlada vraćaju se. Pre odlaska na nove položaje²¹ sva divizija je bila parana tako da zasad nema velike vašljivosti. Ali i se ona uskoro pojaviti jer na tom mestu nema mogućnosti, a ni vremena, da se partizani opuste. U pogledu higijene postoje poteškoće jer nema vode, sneg tako i nestaje a bunari su zaraženi ili prazni.

XVIII divizija nam je ostavila na tim položajima očajno stanje. Sva sela su bila upravo zatrpana ubretom, crevima, kožom, iznutricama, sve je ležalo popreko. Na položajima kod Primoža pronašli smo preko dvadesetak poginulih koje nisu sahranili. Sela su sada opustošena a topljenje snega svakog dana otkriva nešto novo. Mrtvi su bili tako i sahranjeni.²²

¹⁹ U politodelu je za rad organizacije Saveza komunističke omladine Jugoslavije odgovarao sekretar divizijskog komiteta SKOJ-a. U to vreme tu dužnost je u 15. NO diviziji imao Lojze Soštari Peter, koji je naredbom Glavnog štaba NOV i PO Slovenije br. 566 od 24. februara 1945. premešten za sekretara SKOJ-a u 30. NO diviziju (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 124/IV—8).

²⁰ Alojz Erbežnik

²¹ Vidi napomenu br. 20 uz dok. br. 126.

²² O tim pojavama vidi dopise 15. NO divizije od 8. i 12. januara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 188/11 i III).

Štabovi brigada znaju pametno upotrebljavati pohvale. Odlikovanja su bila masovno podeljena svima koji su to zaslužili. U itavoj diviziji je odlikovano medaljom za hrabrost 280 boraca a ordenom za hrabrost 154 borca. Imamo još da podelimo 185 ordena za hrabrost, koje, me utim, još nismo primili.

Neke partizane koji stalno gunaju uspeli smo podi i odlikovanjima tako da su opet postali radni i dobri.

Odnos civilnog stanovništva u Suhoj krajini se popravlja. Hinje ih je opametilo²³ i više ne odaju onoliko. Dokaza imamo u tome što neprijatelj za vreme ovih akcija nije znao koliko nas ima i koje su jedinice.

U pogledu snabdevanja životnim namirnicama pojavljuju se greške i poteškoće. Jedinice doduše još nisu bile gladne ali snabdevanje postaje sve teže. Intendanti su prepušteni samima sebi, niko im ne daje podatke. Ljudi ih ve prepoznaju iz daleka kada dolaze s vrećama. Zene ih pokušavaju da psuju, brane se da pokažu svoje zalihe. Intendanti zatim silom upadaju u hambare, dolaze na taj način u konflikt, koji dovede, doduše retko a ipak ponekad, do tučnjave. Tako se kod divizijskih sudova redaju tužbe i prijave. Bilo je i nekoliko slučajeva kada intendanti nisu pravilno postupali, onako kako im je bilo naređeno. Davali su potvrde za manje materijala nego što su ga uzeli ili uopšte nisu dali potvrdu. Sve optužene smo saslušali. Za svaku u injenu grešku poslaemo doti nog intendanta na kurs, jer se toga najviše boje. Od novomeškog okružnog komiteta bio je kod nas neki drug, koji je došao da porazgovaramo o tome kako bi u svaku našu brigadu došao aktivista s terena, kome bi vojska omoguila politički rad a on bi davao podatke za snabdevanje hranom. Na taj način bi se nepravilnosti uklonile. Pitanje ishrane postaje u najskorije vreme priličan problem.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar-potpukovnik:
Janez Vipotnik

Komandant-major:
si. odsutan²⁴

M. P.

²⁵ Zbog neprijateljske delatnosti stanovništva i zbog opasnosti da se neprijatelj ponovo ne uvrsti u Hinjama, jedinice 18. NO divizije su 11. i 12. januara 1945. iselile stanovništvo, izvršile rekviziciju i uništile sve važne zgrade. Vidi depeše 7. korpusa NOVJ upućene Glavnom štabu NOV i PO Slovenije 9, 11. i 12. januara 1945. (Knjiga depeša u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 44/1).

⁵⁴ Milan Tornine

br. 135

IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 3. ISTARSKE BRIGADE OD 24. FEBRUARA 1945. POLITI KOM KOMESARU 43. NO DIVIZIJE O STANJU I POLITI KOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI¹

POLIT. KOMESAR III. BRIGADE
43. DIVIZIJE NOVJ
24. II. 1945

29. III. 1945²
Sko ih Josip
•i

Izveštaj o političkom stanju
općem stanju naše brigade

POLIT. KOMESARU 43. DIVIZIJE NOVJ

Ako pogledamo našu brigadu kao borbenu jedinicu ona je vrlo dobra te je razmjerno prema brojnom stanju moguće izvršiti svaki zadatak. Borbenost kod naših boraca i rukovodioca je odlična ali dolaskom novih boraca u našu brigadu iznikli su pojedinci koji su dosta plašljivi i skloni napustiti za vrijeme borbe prve redove. To se najbolje vidjelo u posljednjoj akciji na vrhu Kapele³ gdje su vojnici stari kao i rukovodioci na zapovijest za juriš odmah skočili ili ko jedan na žicu a ovi novaci su ostali. Razlog tome je što isti još nisu prošli kroz vatreno krštenje. Jedna strana naših boraca što u više navrata negativno djeluje na našu brigadu a to je prevelika ravnodušnost naprama svim opasnostima, što ga čini neopreznim [na] svakom mjestu, bio on ispred neprijateljskog bunkera ili na straži ili na patroli. Oni su dosta ravnodušni i na žrtve koje se oko njega zbivaju. Prema mrtvim drugovima nema dovoljno ljubavi te su ga skloni i na položaju ostaviti. Ranjene drugove rado izvuku iz svake vatre do iza linije ali ne zauzimaju se dovoljno da ga iznesu na mjesto našeg odlaska. Mi do danas još uvijek nismo uspjeli kod svih naših boraca stvoriti to da su oni pravi majstori svog oružja i majstori ratovanja. Ima dosta drugova koji još uvijek ne znaju dovoljno koristiti oružje kao i zaklone i prebacivanje, a kad po nu pu-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 23—1712, k. 1324 A.

² Odnosi se na datum prijema dokumenta od strane političkog komesara divizije.

³ Odnosi se na neuspješni napad 3. brigade na neprijateljski garnizon vrh Kapele od 20. februara 1944, koji su branili delovi 19. ustaške bojne i nemačke 392. legionarske divizije. Neprijatelj je imao 48 mrtvih i 31 ranjenog, a 3. brigada 10 mrtvih i 17 ranjenih (opširnije o tome vidi Arhiv VII, reg. br. 1—2, k. 119/10).

cati stvarno se vidi da vole ratovati i vatra ih esto zanaša. Iz gore navedenih nedostataka a odli ne borbenosti u borbi proisti e da mi još uvijek imademo u akcijama više gubitaka nego što bi to bilo potrebno. Naši drugovi dobri su borci ali još uvijek nisu postali pravi vojnici, pogotovo u borbi. Disciplina kod naših boraca je dobra i on rado izvrši svaki zadatak koji mu se postavi. Borbeni moral je na visini te borci traže akcije i veselo idu na njih. Sto se ti e borbenosti kod boraca ona je najbolja kod našeg 3. bataljona, jer je isti bataljon imao više prilika u borbi sukobiti se prsa o prsa i borbama razbijati neprijatelja, kao što je to bio slu aj u Kamenici⁴ gdje su borci jurnuli u same ku e u kojima su bile ustaše i tukli se bombama, noževima i kundacima. Kod našeg 1. bataljona val borbenosti zahvatio je tako er ve i dio boraca ali ipak jedan dio još zaostaje za borbenoš u boraca 3. bataljona. Ima izgleda da e se kroz borbe i pod pritiskom samih dobrih boraca, koji vrlo rado me u sobom se kritikuju, slabo držanje pojedinih boraca brzo ispraviti. Nakon posljedne akcije na Kapeli volja za borbu postala je još ve a. Naš 2. bataljon nije imao prilike kroz ovaj mjesec dana do i u ve i okršaj sa neprijateljem, jedino u zasjedi do ekivao istoga, te o njemu ne možem re i ono što o prvom i tre em bataljonu, ali pošto su borci borbeno raspoloženi, moje je mišljenje da isti ništa ne zaostaju za drugima, jedino ga ruše nedostaci komandnog kadra kao što je to slu aj bio i u sadašnjoj akciji prigodom postavljanja zasjede na Zrni ima⁵, gdje su dozvolili bandi da im se sa ja om snagom približi u neposredno odstojanje. Kod naših boraca još uvijek se nije razvila ljubav za plijenom a niti da dovedu živog neprijatelja, što ini da mi nismo imali plijena niti živih zarobljenih vojnika iako je to bilo mogu e. Takvi slu aj bio je u borbi na Jeli ima kod Jezerana, gdje su ostavili mrtve ustaše i prolazili prokraj njih a nisu im uzeli nikakvih stvari od njih. Zatim konkretni slu aj u Kamenici, gdje su ušli u sobu u koju su prije toga bombama poubijali bandu, našavši me u nji ma jednog ranjenog podoficira, dotukli ga nožem i pustili a da nisu skinuli niti opasa a sa njega. One dvije tri puške koje su zaplijenili to donijeli samo rukovodioci. Na ove propuste mi smo im ukazivali te su se na akciji u Kapeli zbilja zalagali da uhvate plijen, te se nadam u budu e da emo mo i konkretnije dokazati i pozitivnije rezultate borbe. Dosta su nesamoinicijativni,

* Tre i bataljon 3. brigade je 16. februara 1945. upao u neprijateljski garnizon Kamenicu i bombama likvidirao neprijateljsku posadu u jednoj ku i (vidi Arhiv VII, reg. br. 1—2, k. 119/10).

⁵ Od 31. januara do 20. februara 1945. na sektoru Brinje—Jezerane —Drežnica, jedinice 3. brigade su vodile više uzastopnih borbi protiv neprijateljskih snaga (opširnije o tome vidi Arhiv VII, reg. br. 1—2, k. 119/4 i reg. br. 1—2, k. 119/10).

npr. ako mu se re e dovu i govedo, on e ga dovu , ako mu se drugi puta kaže treba i puške uhvatiti a da mu se pri tom ne spomene govedo, on e govedo pustiti. Oni još uvijek nisu postali elasti ni, ve su kao automati koji se potpuno puste u rukovodstvo svojih rukovodioca u najskrajnijim sitnicama. Ovo sve napred nalaže da naši rukovodioci budu zbilja vrsti, samoinicijativni i poduzetni, te zato komandni kadar postao sada jedan od najgoru ih problema, jer zbog odlaska pojedinih rukovodioca u prekomandu za artiljeriju kao i nevra anja svih drugova sa kursa ostala su nam mnoga mjesta nepopunjena. Prisiljeni smo da postavimo nove a da isti ne mogu dati sigurnosti. Dosadašnji naš komandni kadar bio je zadovoljavaju i.

1. *bataljon*, štab bataljona: Komandant Rosina Ivan vrlo je dobar i požrtvovan te dosada daje prili no pomo i svojem komandnom kadru održavanjem redovitih svakodnevnih sastanaka, osim kada smo na akciji, ali onda daje na položaju punu pomo u samoj borbi. Polit, komesar Frankovi Anton radio je dobro i daje lijepu pomo pot injenima preko svakodnevnih sastanaka polit, rukovodioca, zatim izravnim djelovanjem na borcu prigodom kada polit, komesari eta prenašaju na borcu. Isti je drug sada upu en na srednje partijski kurs a na njegovo mjesto postavili smo da vrši dužnost drug Mohorovi Maksan, koji je sada došao iz kursa, ali njegova mlitavost ne obe ava potpunu sigurnost da bi isti zadovoljio na tom položaju. Dati emo mu punu podršku te emo Te o njegovom razvitku obavještavati. Drug pomo .[nik] kao drug dobar je ali kao rukovodilac nesnalažljiv, nepouzdan i nema dovoljno energije za rukovanje organizacijom a još manje preko nje riješavati probleme, u borbi izgleda da je nesiguran ali nije re eno da isti drug ne e nakon izvjesnog vremena zadovoljiti. A utant tog bataljona ima prozebene noge te kroz ovaj mjesec nije dao nikakvu pomo bataljonu.

Komande eta u ovom bataljonu bile su prili ne ali sada su iz ovih komanda otišli dva pomo nika na kurs a I komesar ranjen. Iste komande eta postale su vrlo hrabre kao i cijeli komandni kadar ovog bataljona te je to najve a garancija da e se ovaj bataljon lijepo razvijati, jer isti drugovi imaju dosta volje a i osje aj odgovornosti.

2. *bataljon*: štab ovog bataljona nije popunjen, manjka i komandant, bez kojega su ve skoro mjesec i pol dana. To mnogo djeluje na ovaj štab jer nemaju jedne vrste ruke koja time rukovodi. A utant Uljani Franjo dobar je borac i prakti ki rukovodioc u borbi ali nije u stanju rukovoditi sveop im životom i razvojem jednog bataljona, jer nema dovoljno teoretskih znanja a niti se ne snalazi u riješavanju i uo avanju problema. Isti se osje a pot injen od komesara bataljona koji zbog svoje teo-

retske sposobnosti mogu e i nehotice nadjašio ostale a on sam po vojni kom pitanju oslanja se na a utanta, ne vodi svestranu brigu o sveop em uzdizanju bataljona. Što se ti e politi kog isti je dobar i daje prili ne pomo i politi kim rukovodiocima na redovnim sastancima. Pom. komesara ovog bataljona dosta je nesnalažljiv te ne rukovodi organizacijom a izgleda da je u borbi nesiguran, te prema tome ovaj štab kao cjelina bez komandanta ne e mo i udovoljiti.

3. *bataljon*: štab ovog bataljona kao cjelina udovoljava i daje prili ne pomo i komandnom kadru, ali još uvijek komandant tog bataljona nosilac je sveop eg rada a tako isto i nosilac najve eg autoriteta u bataljonu te se to može vidjeti i kod samih boraca koji u akciju sa mnogo više želje i sigurnosti idu kada sa njima ide komandant. Razlog tome je taj što su borci odlaze i s komandantom na zadatak uvijek uspjeli, dok je bio slu aj da s ostalim lanovima štaba nisu.. A utant Iskra sad je nanovo došao, ima znanja ali ga sa visokoga na borce prenaša, te je malo i umišljen u svojoj sposobnosti, te potcjenjuje ostale drugove, dok je u borbi pokazao se vrlo slab. Detaljnije crte o istome ne mogu dati jer ga još dobro ne poznam. Komesar ovog bataljona hrabar je i ima volje za rad te je dosta uporan ali ne raspolaže sa dovoljnim znanjem. Pom. komesara je više politi ki rukovodio nego partijski jer ni u ovom bataljonu partija ne rukovodi.

Komande eta ovog bataljona su bile prili ne ali prekomandovane i one su ostale bez 1 komesara, 1 komandira i 2 pomo nika kao i zamj. komandira. Tako da se pred nas postavilo i ovom bataljonu metnuti -sasma novi komandni kadar.

Op i rad štabova bataljona sastoji se u tome što svakodnevni sastancima (osim kada su u akciji) skupljaju komandni kadar te š njime prora uju teme a zatim u njihovom prisustvu isti prenašaju na borce, tako isto rade i politi ki rukovodioci.

Komanda prate e ete ostala je tako er bez komandira, koji je otišao u artiljerijsku brigadu, kao i pomo nik komesara ete, tako da je ostao zamj. komandira kojega smo postavili za v. d. komandira a za komesara Crnjol Danila, koji se do sada nalazio u 3. bataljonu, naprama Vašem nare enju o postavljanju komesara Ra kog, koji je do tad bio u eti, u 1 pešadijsku jedinicu. Sama prate a eta prili no se razvijala ali stru na sposobnost boraca još uvijek nije dostigla ono što bi morala, pogotovo jurišni pioniri.

Komanda ete za vezu tako er je sada ostala bez pom. komesara koji je otišao na fiskulturni kurs a komesar Maršani Razmo nakon što ozdravi biti e premješten u 1 od pešadijskih eta. Isti se komesar u ovoj eti pokazao dosta marljiv te se

• Milan

komanda ete kao cjelina prili no snalazila a i sam komandir po eo odstranjivati svoje negativne strane. Da eta za vezu nije napredovala ne možemo re i ali još uvijek nije postigla ono što bi morala, pogotovo smo imali eš ih zastoja na samoj radiostanici. Rad ove komande ete je prili an te se nadam da e popunom komande ove ete rad se dobro razvijati. Komandni kadar postao je jedan od najve ih problema u našoj brigadi, te nemamo pozitivnih izvora za nanovo postaviti kadrove, takve kadrove koji bi mogli udovoljiti, ali emo zaprijeti sve sile da si ponovno postavimo i odgojimo nove kadrove. Stab brigade je sada potpun, te se dobro slažemo. Sto se ti e rada ovoga štaba on je dobar kao cjelina, održavaju se eš e izvanredne konferencije štabova kao i sastanci prije i poslije akcije. Dva puta sedmi no održavaju se sastanci sa polit, rukovodiocima brigade, gdje se analizuje stanje jedinica a zatim politiki rad rukovodioca, postavlja se primjedbe i direktive za budu i na in prou avanja politiki og plana. Zatim se prou i tema politiki kog plana. Ali ne možemo re i da rad pojedinaca lanova brigade ne bi mogao biti bolji, pogotovu što se ti e davanja izravne vojni ke pomo i. Na elnik štaba⁷ zauzet je administracijom i još uvijek isti ne daje vojni ke pomo i izravno komandnom kadru. Moje mišljenje da bi i kontrola druga komandanta⁸ na davanju pomo i komandnom kadru mogla biti ve a. Pom. komesara⁹ je nanovo došao te se još uvijek nije dovoljno snašao i saživio u rješavanju problema koji iskrsavaju kao i o vrš ivanju organizacije u našoj brigadi, koja je vrlo slaba, ali drug ima volje te ima izgleda da e potpuno udovoljiti u svom sektoru rada. Moj rad vidi se iz ve gore navedenog, osim toga što održavam svake sedmice sastanak sa referentima saniteta i ostalim, zatim obilazim bataljone i dajem izravnu pomo komesarima ete kao i vodim kontrolu i diskutiram sa borcima, zatim, kako e se mo i dolje vidjeti, održavaju se eš i sastanci, mitinzi sa narodom i vojskom itd. Nastojati emo da si naš štab od sada dade još više pomo i po svim pitanjima naše urigade jer ima izgleda da emo mi to mo i te se nadam da e ovaj naš štab mo i potpuno udovoljiti.

POLITI KO STANJE BRIGADE

Politi ka situacija u brigadi je odli na kao i politiki moral te nema nikakvih politiki kih loših pojava. Situacija u svijetu i kod nas borcima je dosta poznata te borci vrlo energično udaraju protiv kralja a sa najve om simpatijom prate našu politiku

⁷ Redakcija nije mogla utvrditi ko je tada bio na elnik štaba brigade.

⁸ Nikola Šoko
⁹ Dušan Jardas

kao i razvoj Crvene armije, naše Vojske i Saveznika. Pojave dezertstva je bilo 1 slučaj iz naše brigade. Politički plan rada proračun je se a rezultati vidjeti se u pregledu takmičenja. Politička svijest naših boraca je prilično, što smo uspjeli temeljitim proučavanjem političkog plana na način kako je već gore navedeno. Program je shvatilo oko 80% boraca. Neprijateljske parole koje se ovdje već ubacuju nemaju djelovanja na borce. Drugarstvo je u našoj brigadi prilično, što se vidi po tome što jedan drugome rado i bez prigovora smjenjivaju rance, pomažu u maršu itd. Jedino jedna vrlo loša pojava koju još uvijek nismo uspjeli sasvim suzbiti a to je pojava krađe, protiv koje smo poduzeli sve moguće mjere. Također naši pojedini borci skloni su da upadom u neprijateljski garnizon opljačkaju pojedine sitnice koje su mu od vlastite potrebe a da pri tome ostavlja ono što bi bilo od opće i velike koristi.

Kulturno-prosvjetni rad u našoj brigadi prilično se razvija i razgranana je po svim sektorima. Osnovani su pjevački horovi po bataljonima kao i pri Stabu brigade, diletantske grupe, radi se sa nepismenima, održavaju se kulturna predavanja, pišu se parole itd. Koje rezultate šaljemo u kulturno-prosvjetnom pregledu. Ali ovaj taj rad pokrene se odozgo naime nismo još uvijek uspjeli stvar pokrenuti odozdo, tj. kulturno-prosvjetni odbori po etapama još uvijek nisu postavili rukovodioci i podstrek i kulturno-prosvjetnog rada. Naše džepne novine bile su u više navrata mjerilo političkog nivoa. Priredbe koje smo davali prilično su uspjele i prilično su posjeđivane kao i imale lijepog djelovanja.

Intendantura. U posljednje vrijeme dobili smo u našu intendanturu dva nova člana te prema tome našu intendanturu sačinjavaju 4 člana i 2 magazionera. Naša intendantura još uvijek se ne snalazi i nije samoinicijativna u dobavljanju hrane kao i o njezinom prevozu na određeno mjesto. Odgovornost intendanta Branka Lipovca nije nikakva kao i ostalih članova intendature. Uz svu pomoć još uvijek nismo uspjeli pobuditi odgovornost i upornost u radu naših intendantata. Njihova aljkavost i nesnalazljivost urodila je time da su naši borci tri puta ostali bez slijedovanja te je sam ovaj štab bio prisiljen djelovati na organizaciju u cilju da nam vojska ne bi bila gladna. Po bataljonima organizirani su radni vodovi koje sačinjavaju intendant, pomoćnik, kuhari, postolari i šnajderi. Sami intendant bataljona nisu loši te ima izgleda da bi isti uz veću pomoć intendature brigade potpuno udovoljili. Kod intendature brigade imademo radionicu sa krojačima i postolarima ali isti do danas nisu dali onoliko koliko bi moglo. Hrana naših boraca u posljednje vrijeme vrlo je loša. Mi smo sa naše strane preko organizacija poduzeli sve mjere ali isti nam nisu mogli izaći i u

susret zbog pasivnosti ovog terena i zbog toga što se isti boje i tražiti što od naroda. U akcijama koje smo vodili bilo je zaplijenjeno eše i nekoliko goveda te nam je to bilo jedino što je moglo podržati i onako slabu fizičku snagu naših boraca.

Sanitet. **Sto** se ti je saniteta on je organiziran, dokle god ima ranjenih noga po bataljonima dotle se ne može reći da je on potpuno zadovoljio. Referent saniteta je uvijek prilično živ i agilniji te ima i stručne sposobnosti, dok njegov zamjenik je vrlo mrtav i nesnalažljiv. Higijeni arka se drži samo ambulante, dok ne obilazi bataljone i ne gleda kolika ista a vlada u njima. U posljednje vrijeme zbog slabosti izbacili smo iz stroja oko 10 boraca. Bilo je i pojave tifusa kod civila ali uspjeli smo spremiti njegov prelazak na naše borce. Isto a po našim jedinicama je dobra i vrše se eše i šurenja. Referenti saniteta po bataljonima nisu najbolji ali ljudi su koji obećavaju dati više od sebe, uz pomoć referenta saniteta brigade udovoljavaju. Dok bolnici arieta su dosta slabi i nemaju nikakvu autoriteta.

ZDRAVSTVENO I FIZIČKO STANJE NAŠIH BORACA

Zbog malog brojnog stanja naše brigade a prevelikih dužnosti boraca po patrolama, te zatim eše i napadi, veliki marševi a ovakva slaba ishrana znatno je oslabila fizičku kondiciju naših boraca. Po Vašem naređenju o smanjivanju automatskog oružja znatno smo olakšali našim borcima i ovo oružje koje imamo bolje se koristiti. Imademo oko 10 boraca u brigadi koji imaju kraste na nogama a oko 4 — 5 ih je koji su svrabljivi. Inače drugih bolesti do sada nema.

Veza sa terenom i pohti ko stanje na terenu.

Kako je već bilo javljeno, politička situacija na terenu bila je vrlo zamršena i odnos naprama vojske nepravedan. Putem sastanaka sa pozadinskim organizacijama, općinskim, kotarskim NOO-ima, JNOF, partijom, SKOJ-em kao i mitinzima uspjeli smo stvar dovesti na bolje ali još uvijek nije kako bi trebalo. Dezerteri koji su se bili prijavili da će biti u našoj jedinici, od njih 8 šestorica su nakon par dana ponovo otišli i još nam uspjeli ukrasti 3 šmajsera. Otkrili smo također i 1 drugaricu koja je ovdje zapravo služila kao inspirator etničke propagande i po svim izgledima imala sa bandom izravne veze. Ista je znala sa kojom namjerom su dezerteri došli u naše jedinice. Razni elementi koji su nasjeli etničkoj propagandi pokušavali su ubacivati svoje parole i demoralizaciju i u naše jedinice ali im to nije uspjelo. Narod je osudio stav dezertera na sastancima i mitinzima ali isti imaju punu podršku od lokalpatriotista i šovinista Drežnice. Isti imaju svoje frakcije čak i u raznim organi-

zacijama kao SKOJ-u, eti Kom. mjesta itd. Formiranjem ovog novog bataljona na ovom terenu i pravilnom ali energičnom politikom i stavom vjerovatno da će uspjeti stvar potpuno ozdraviti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P. Politkomesar major:
Joško Deželjin

BR. 136

**IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 7. NOU DIVIZIJE OD
25. FEBRUARA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPH O
STANJU I POLITI KOM RADU U DIVIZIJI¹**

**STAB
VII. UDARNE DIVIZIJE IV. KORPUSA N.O.V.
JUGOSLAVIJE**

A. Br. 122/45.
Dne 25. II. 1945. 194

Politički izveštaj za mjesec februar 1945. god.

CENTRALNOM KOMITETU K. P. HRVATSKE⁴

U ovom mjesecu provedene su u život u našoj diviziji dvije nove organizacione mjere. *Postavljen je pomoćnik komesara divizije¹, formirali smo propagandni odjel².* Ove novosti u organizaciji rada u našoj vojsci *pokazale su odmah svoju praktičku svrhu.*

S obzirom na vojno-političko stanje u svijetu i na sektoru gdje djeluje naša jedinica, nema nikakvih narokovitosti. Naš boravak od mjesec dana na granici naših djelovih slobodne teritorije

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 48/532—533.

² Iz dokumenta se vidi da je izveštaj istovremeno dostavljen i Stabu 4. udarnog korpusa NOVJ.

³ Za pomoćnika političkog komesara 7. NOU divizije postavljen je Milutin Omazi (vidi dok. br. 106).

⁴ Verovatno se odnosi na propagandni odsek koji je formiran u vezi s naredbom Vrhovnog komandanta NOV i POJ o organizaciji propagandnog i kulturno-prosvetnog rada u NOVJ od 13. decembra 1944 (vidi II tom, Bilten 46—47, str. 559).

rije imao je prili nih rezultata u u vrš ivanju tekovina naše borbe me u masama. Paralelno sa ofanzivnim operacijama Saveznika, a naro ito Crvene armije, mi smo na ovome sektoru težili biti *vojni ki aktivni*. Rezultati isto politi ke naravi u vezi sa *Krimskom konferencijom omogu ili su nam rad u u vrš ivanju linije u našem pokretu*. Poslije sastanka na Krimu nije teško uvjeriti koliko snage leži u vrstini Saveznika po svim pitanjima, bilo da treba uvjeriti one koji nisu sigurni u to, ili razbiti špekulaciju kod pojedinaca. U unutrašnjoj politici mi smo nastojali naro ito svakom u initi jasnim da je Jugoslavija poslije ove Krimske konferencije uspješno završila svoju politi ku borbu u vanjskom svijetu. Stvaranjem jedinstvene vlade naš pokret postigao je željene uspjehe sa kojih e mo i lakše i snažnije krenuti u pravcu izgradnje naše mlade države.

U ovom mjesecu proslavili smo najvažniji datum u istoriji *stvaranja Crvene armije*. Njen dan osnutka proslavili smo u zajednici sa pozadinom. Onako kako smo zamislili stvar, možemo re i da smo skoro i izveli. Dali smo naro itu važnost pripremi za proslavu toga dana. Po svim linijama rada nastojali smo masu boraca obuhvatiti, kako bi kao cjelina na sam dan spontano izrazili silu oduševljenja koje mora našu vojsku i narod obuzimati prilikom slavljenja važnih datuma iz istorije sovjetskih naroda. Znali smo da bez vojni kog uspjeha ne e biti puno slavljenja. Na našem sektoru je teže prona i pogodan moment za uspješnu borbu. No, pored svega aktivizirali su se naši štabovi dovoljno. Izbor akcije bio je dobar. Rezultati su postignuti. To je upravo bila najbolja priprema za proslavu ovog dana. Samu uspješnu akciju iskoristili smo dovoljno politi ki na taj na in što smo na sam ro endan Crvene armije odlikovah najbolje borce, što smo pred jedinicama i narodom pro itah pohvalnu naredbu. Samo slavljenje ro endana Crvene armije isto tako politi ki smo iskoristili, naime proslavili smo ga na liniji našeg pokreta. Pred jedinicama smo postavili da koriste i ove uspjehe vrše pripremu po svim pitanjima da bismo u idu im zadacima bili u stanju sposobnosti za polu ivanje novih uspjeha. Toliko i op enito o tim stvarima.

U našem štabu posao je dobro organizovan. Mogli bismo re i da nema ni po jednoj grani naro itih problema. Osje amo da u pogledu organizacije koju smo do sada svladah imamo dosta vremena za kontrolni rad, za neposrednu pomo . Naime po svim sektorima postoje planovi i sistemi rada te poslije potrebnih sastanaka i najvažnijih koje držimo i paze i na vrijeme, mi odlazimo u jedinice i tu na licu mjesta gdje su problemi pomažemo. Akcije su najbolja škola. One daju najviše materijala za obradu, zato i održavamo esto savjetovanja. Naš sav rad nastojim postaviti u izgradnji što vrš e jedinice.

Obi no pred svaku akciju, bilo u napadu na naseljeno mjesto ili pred ma kakvu drugu, uveli smo kao obavezu da se izvedu *probe*. To je pokazalo svoj dobar rezultat. To traži potreba da komandante bataljona osposobimo. Naši su komandanti bataljona dobri, imaju svi uslove, ali oni nisu još u stanju da izvedu koordinaciju rada artiljerije, pješadije i sli no.

*Po Vašoj depeši za Ruse postupi emo.*⁵ Primje uje se da bi neki od njih želeli ostati kod nas. To motivišu time kako su oženjeni. Izgleda da ti pojedinci nemaju baš najbolju volju da se vrate u svoju zemlju. Sa Italijanima⁶ radimo. Nastojimo da kod njih omilimo Partiju. Postoje uslovi da neki postanu članovi Partije. Literaturu koju dobijamo na italijanskom jeziku uz prisustvo našeg šefa propagandnog odjela prora uju kružoci. Oni rade prema svojim sposobnostima, bilo u vezi kod raznih oru a itd. Sa Jevrejima⁷ u poslednje vrijeme nema naro itih poteško a.

Takmi enje po posljednjem planu koji smo dobili preko Vas od Glavnog štaba Hrvatske izvodimo. Mi smo Vas o tome planu izvjestili. Sada smo zahvatili nešto papira i štampa e mo i u tom pogledu pismenom propagandom mnogo pomo i.

U vezi sa posljednjom Vašom odlukom da primim novu dužnost,⁸ preko Vašeg štaba i li no nastoja emo da uvedemo u posao nove drugove i da na taj na in ne bude nikakvog zastoja u radu i životu jedinice.

Mislimo da u jedinici ne postoji ništa sem potreba da se u njoj produži rad po sistemu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, potpukovnik:
M. P. Uroš Kruni

⁵ Odnosi se na grane Sovjetskog Saveza koji su se nalazili u jedinicama NOVJ i koje je trebalo staviti na raspolaganje Crvenoj armiji (vidi V tom, knj. 36. dok. br. 111, str. 544; Arhiv VII, reg. br. 1—13, k. 488).

⁶ Odnosi se na Italijane koji su se posle kapitulacije Italije 9. septembra 1943. priklju ili jedinicama 4. udarnog korpusa NOVJ.

⁷ Re je o Jevrejima koji su posle oslobo enja koncentracionih logora na otocima Jadrana stupili u Diviziju.

⁸ Uroš Kruni je naredbom Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 24. februara 1945. postavljen za zamenika komandanta 4. udarnog korpusa (vidi Arhiv VII, reg. br. 5—2, k. 436).

BR. 137

MESE NI IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA 43. NO DIVIZIJE OD 25. FEBRUARA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPH O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U DIVIZIJI¹

DIVIZIJSKI KOMITET K. P. H.
43. DIVIZIJE XI. KORPUSA
NOV JUGOSLAVIJE
Dne 25. velja e 1945. g.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE

Hrvatske

Naša partijska organizacija kroz ovaj mjesec dana brojano se ojačala i prilika za organizaciono sredila. Partijski kadar tako er smo prilika za ustalili. Što se ti e sekretara biroa, skoro svi su prošli kroz kurs, koji se održava pri štabu Korpusa. Sekretari etnih elija prošli su do sada uglavnom kroz polit, delegatski kurs pri štabu divizije a sada i njih kao i komesare šaljem na kurs pri štabu Korpusa. Osim toga šaljem po dva druga na kurs kod Okružnog komiteta za Gorski Kotar i po nekoliko skojevaca na kurs, kojeg održava Oblasni komitet SKOJ-a za Istru. Pri štabu divizije održavamo jedan kurs u vidu polit, delegatskog kursa, na kojeg uglavnom dolaze rukovodioci etnih grupa i najbolji borci — skojevci. Na polit, delegatskim kursevima održavaju se asovi hrvatskog jezika. Kroz sve ove kurseve prošlo je do sada nekoliko stotina rukovodioca i boraca i mnogo su doprinesli oživljavanju politkog, prosvjetnog i kulturnog života naših jedinica a kroz to i jačanje i u vršenju Partijske organizacije. Partijska se organizacija po elu prilika za osjeati u rješavanju problema u jedinicama, mada ima još niz slabosti.

Osnovna slabost naše partijske organizacije leži u tome što uslijed niske teoretske izgradnje i malog praktičnog iskustva esto ne vidi problema ili ukoliko ga uo i podcjeni ga i naravno da ne prilazi njihovom rješavanju svim snagama. Na primjer, kod nas pored niza ostalih problema postoji još uvijek jedan od najvažnijih: uvanje boraca u borbi i van borbe. Mnogi naši rukovodioci opravdavaju esto nepotrebne gubitke time, što je borac bio neoprezan na straži ili patroli, ili je došao sa puškom

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 49/55—56.

preko le a do neprijateljskog položaja i bio iznena en te nas-
tradao. Ne vide da je razlog slabo rukovo enje, te ga od tuda
po eti rješavati.

Po eli smo sa održavanjem partijskih konferencija po ba-
talionima. Na ovim se konferencijama uglavnom postavljaju
dve to ke i to: politička situacija i organizaciono pitanje. Osim
toga praktikujemo na 15 dana održati sastanak sa sekretarima
elija u bataljonu samo po organizacionom pitanju. Kada za-
vršimo konferencije po bataljonima nastojati emo održati i
brigadne, što e za sada biti teže, jer su brigade stalno na po-
ložajima.

Kod nas se name e potreba organizacije nižeg partijskog
kursa radi toga, što su skoro svi partijski i politički rukovodioci
prošli politički, delegatski, kao i radi dobivanja predznaka za
srednji.

Rad na teoretskoj izgradnji putem prosvjetnih sastanaka
pokrenuo se i osje a se prili an napredak.

Sa Skojevskom organizacijom je skoro isti proces kao i sa
Partijskom. Od našeg zadnjeg sastanka Partijska je organiza-
cija za ovaj mjesec izvršila direktivu po pitanju broj anog ja-
anja SKOJ-a a isto tako i uložila je mnogo više truda oko
odgoja SKOJ-evaca. Skojevcima dolaze redovito na prosvjetne
sastanke partijskih jedinica i uglavnom dobro su zainteresirani.
Rukovode i kadar SKOJ-a prili no se ustalio i mo i emo za
kratko vrijeme da izdignemo doma e drugove za brigadne ru-
kovodioce.

Op e stanje u diviziji znatno se popravlja iz dana u dan
a naro ito na političkom, kulturnom i prosvjetnom polju.

Organizacijom propagandnih odsjeka, u emu smo mi pri-
li no uspjeti, ovaj je rad uzео dobrog maha u našim jedinicama.
Sve brigade izdaju svoje listove, bataljoni i ete džepne i zidne
novine. U ovim listovima i novinama borci uzimaju dobrog
u eš a. Divizijske novine izlaze svakih pet dana i na prili noj
su visini. Po jedinicama pod rukovodstvom propagandnih ods-
jeka održavaju se razna predavanja u vidu usmenih novina.
Osim toga priređuju se priredbe za vojsku i narod, na kojima
u estvuju pozadinske organizacije zajedno sa vojskom. Program
političkog rada u odnosu na poteško e u jeziku savladava se
dosta dobro. Osim kurseva koje smo napred nazna ili održavaju
se po brigadama u cilju u enja hrvatskog jezika i sticanja op eg
znanja kursevi pod rukovodstvom u itelja. U diviziji održavamo
kurs za fizikulturu.

Op enito se može re i za diviziju da je u poletu. Borbenost
ne izostaje, ali uslijed slabog rukovo enja iskrsavaju razni pro-
blemi kao rasipavanje i gubljenje boraca, ostavljanje ranjenika

Opće stanje u diviziji znatno se popravilo iz dana u dan a naročito na političkom, kulturnom i prosvjetnom polju.

Organizacijom propagandnih otdjela u čemu smo si političko uspjeli, ovaj je red zacrtao dobrog reda u našim jedinicama. Sve brigade imaju svoje listove, brošure i kateheze, a i slične novine. U ovim listovima i novinama horoz uzimaju dobrog reda. Divizijske novine izlaze svakih pet dana i ne prilijegaju suviše ni. Po jedinicama pod rukovodstvom propagandnih otdjela održavaju se masna predavanja u vidu besplatnih predavanja. Osim toga običavaju se predavanja za vojsku i narod, na kojima učestvuju pojedinačne organizacije a jedno za vojskom. Program političkog reda u odnosu na poteškoće u jezici u predavanja se čine dobro. Osim kurseva koje smo napred označili održavaju se po brigadama u cilju učenja hrvatskog jezika i sticanja općeg znanja kursevi pod rukovodstvom učitelja. U diviziji održavamo kurs za fizikulturu.

Općenito se može reći za diviziju da je u polju borbenosti se izostaje, ali uslijed slabog rukovodjenja iskrsavaju razni problemi kao rasipavanje i gubljenje boraca, ostavljanje ranjenika na položaju, gubljenje oružja i slično. Neki se za neke rukovodioce općenito više moglo reći, da su mladi, da nemaju znanja i praktičnog iskustva, a da im i toga nedostaje. Činjenica je, da kod njih nije razvijen osjećaj odgovornosti i drugarstva te da u mnogo slučajeva neodgovorno prelaze preko mnogih nedostataka, kao da se to njih ne tiče.

Ovi se nedostaci otklanjaju i već se osjeća uspjeh iako ne u svim jedinicama.

U Istri se do sada situacija nije mnogo izmijenila u odnosu na neprijatelja. Njegove snage su iste a djelovanje naših jedinica i organizacija ipak je nešto bolje. Kroz ovaj mjesec dana došlo je oko 400 novomobilisanih a ina izgleda, da će idući mjesec biti više. Mi smo bili organizirali masovna pisanja pisama preko boraca, koje su odlično dolje djelovala i mnogi špijuni su se ili povrtili ili ukljčili u jedinice, koje su dolje. Narod se nije ništa pokolebao, čak se može reći da je žvršći.

Odnos između Štaba divizije i Oblasnog Komiteta je dobar isto tako O.K. za Gorski Kotar i Hrv. Podgorje.

Pošto drug Krapinović Mladen dolazi na poziv P.K. SKGJ-a gore, on će vas još potanje noći upoznati sa stanjem kod nas.

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU!

Sekretar

M. Nijer

P.S. Vaše pismo od 21. I. 1945. g. primili smo preko Obl. Komiteta. Vjerno je došlo do nas direktno poslali ali se izgurno izgubilo. Pismo Č. K. K. P. J. povodom pitanju reda pomoćnika polit. komandara divizije nismo primili. K-drovska obrasci predajemo i za kratko vrijeme ćemo ih poslati. "Naprijed" kao i ostala centralna štampa podignemo naredovito i sa velikim zadovoljenjem. Bilo bi poželjno da nas se bolje informirate preko Štaba XI. Korpusa jer imamo s njim redovitu vezu sa našim kuririma.

na položaju, gubljenje oružja i sl. Ne bi se za naše rukovodioce općenito više moglo reći da su mladi, da nemaju znanja i praktičnog iskustva, ma da im i toga neostaje. Injenica je da kod njih nije razvijen osjećaj odgovornosti i drugarstva te da u mnogo slučajeva hladnokrvno prelaze preko mnogih nedostataka, kao da se to njima ne tiče.

Ovi se nedostaci otklanjaju i veći se osjećaj uspjeha iako ne u svim jedinicama.

U Istri se do sada situacija nije mnogo izmjenila u odnosu na neprijatelja. Njegove snage su iste a djelovanje naših jedinica i organizacija ipak je nešto bolje. Kroz ovaj mjesec dana došlo je oko 400 novomobilisanih a ima izgleda da će idući mjesec biti više. Mi smo bili organizirali masovno pisanje pisama Dreko boraca, koja su odlično dolje djelovala i mnogi dezerteri su se ili povratili ili uključili u jedinice, koje su dolje. Narod se nije ništa pokolebao, čak se može reći da je vrši

Odnos između u štabu divizije i Oblasnog Komiteta² je dobar, isto tako O.K. za Gorski Kotar i za Hrv. Primorje.

Pošto drugi Krajnovi Milan dolazi na poziv P.K. SKOJ-a gore, on će vas još potanje moći upoznati sa stanjem kod nas.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Andrija Tus

P.S. Vaše pismo od 21. I. 1945. g.³ primili smo preko Obi. Komiteta. Vjerujemo da ste ga i nama direktno poslali ali se sigurno izgubilo. Pismo C.K.K.P.J.⁴ po pitanju rada pomoćnika polit, komesara divizije nismo primili. Kadrovske obrasce sre-

² Reč je o Oblasnom komitetu KPH za Istru.

³ Centralni komitet KPH je 18. januara 1945. svim divizijskim komitetima poslao depešu sledeće sadržine: »Za koji dan izdaće Vrhovni komandant naredbu o uvođenju i postavljanju pomoćnika komesara divizije (vidi tom II, Bilten VS-a- str. 401), pošto će pomoćnik komesara divizije istovremeno biti i sekretar divizijskog komiteta, oslobođen svih drugih štabskih poslova. To je potrebno blagovremeno predvideti drugove koji mogu odgovoriti toj funkciji. Sem sekretara u komitet ulaze komesar divizije i jedan drug po omladinskoj liniji, tje je mesto u propagandnom otketu divizije, ali će raditi isključivo po omladinskoj liniji, zatim svi pomoćnici komesara pešadijskih i artiljerijskih brigada. Prva trojica čine sekretarijat komiteta, a ostali su članovi istog. Pomoćnik komesara mora biti politički i dobar partijac. Posle ove reorganizacije, politodjelnice neće postojati. U tom smislu izdao je CK KPJ cirkular, koji će vam biti i verovatno sa zakašnjenjem. Dajte nam odmah radiogramom predloge sekretara komiteta« (vidi Arhiv VII, reg.br. 2—6, k. 119/2: depeša od 18. januara 1945).

⁴ Odnosi se na direktivno pismo Centralnog komiteta KPJ od 14. januara 1945 (vidi Arhiv IRPJ, reg. br. 15, fond CK KPJ).

ujemo i za kratko vrijeme ćemo ih poslati. »Naprijed« kao i ostalu centralnu štampu primamo neredovito i sa velikim zakašnjenjem. Bilo bi poželjno da nam se šalje ista preko Štaba XI. Korpusa jer imamo s njim redovitu vezu sa našim kuririma.

BR. 138

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE ZUMBERACKE NO BRIGADE OD 25. FEBRUARA 1945. SEKRETARU DIVIZIJSKOG KOMITETA KPH 34. NO DIVIZIJE O PARTIJSKO-POLITICKOM RADU U BRIGADI'

**SEKRETAR
ZUMBERA KE BRIGADE
Dn. 25. II. 1945. god.**

SEKRETARU XXXIV DIVIZIJE

Predmet partijskog izvještaja
za mjesec velja u.

1. POLITI KA SITUACIJA

Politi ka situacija u svjetu zadnje vreme bila je dosta povoljna i krunisana sa uspjesima Crvene armije na frontu a naravno ito veleofanzive na samu Njema ku. Najve i politiki dogadjaji u svjetu jest održavanje Krimске konferencije, koja je skrenula na sebe svu svjetsku pažnju. Na Krimskoj konferenciji zadan je smrtonosni udarac svjetskoj reakciji koja se zalagala da spasi njemački fašizam kao svoju udarnu snagu, te da rat što više odulje. Tu je još jednom dokazano jedinstvo Antihitlerovske koalicije i svih rodoljubivih snaga cjelog svijeta koje su još jednom za uvijek dokazale svjetskoj reakciji da ih niko ne može zaustaviti ni omesti da zajednički snagama ne unište njemački fašizam. Još jednom dokazana je nadmoć novog društva nad gnjilim reakcionarno kapitalističkim društvenim uređenjem, koje gubi u propadajućem fašizmu svoje obadviije šake. Jedinstvenom genijalnošću u rješavana su sva pitanja u pogledu oslobođenja Evrope, uspostave demokratske vlasti u svim oslobođenim zemljama, okupacije i kontrole nad njemačkim teritorijem i t.d.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 48/714—719.

Kako je jednostavno rješeno nekada zamršeno i tako komplicirano pitanje Poljske. Svakako da je to omogućilo potpuno oslobođenje Poljske po Crvenoj armiji, jer su time svjetskoj reakciji i poljskim nacional-fašistima oduzete sve moguće -nosti unutarnjeg rovarjenja — pokušaja uzimanja pozicija u svoje ruke.

Politička situacija u našoj zemlji odvija se također po Krimskoj konferenciji, zamršenost koja je bila nastala u našoj zemlji sa izjavom kralja razbistrena je sa sporazumom Tito — Šubašić, koji je bio i prije prihvaćen na Krimskoj konferenciji još jednom potvrđen, samo što su naši saveznici na konferenciji postavili pred Tita i Šubašića da što prije taj sporazum provedu u djelo. Proširenjem AVNOJ-a, koje bi trebalo uslijediti ulaskom nekompromitovanih članova posljednje jugoslavenske skupštine, nisu reakciji učinjeni neki ustupci, već naprotiv to je sjajan odgovor na prigovor sporazuma. Ratifikacijom odluka AVNOJ-a po ustavotvornoj skupštini preduhitreni su svi protivnici nove demokratske federativne Jugoslavije. To su pitanje uvali u rezervi da ga u najtežim momentima uređenja nove države ubace u našu sredinu. Mi se ne bojimo dati te zakone na odobrenje onoj skupštini kojoj smo mi povjerali donošenje ustava.

Svi ovi politički događaji imali su u brigadi jakog odjeka. Naravno pitanje okupacije Njemačke, kontrole nad njezinim teritorijom, pitanje Poljske, te naše zemlje, koje ih je naravno zainteresiralo. Uvijek su nekako više se interesirali za pitanje u svjetu, dok se sada više interesuju za pitanje u našoj zemlji. Kod prvih se postavlja direktno pitanje o nama, o našoj zemlji, dok druge imaju indirektni, naoko nevidljiv uticaj. Sve se te povoljne momente iskorištava, tumače i drugovima neprestanim tumačenjem na osnovama i izvan njih služe i se pritom neprestanim proračunom materijala o najnovijim događajima, održavanjem referata, prenašanjem važnosti uspjeha naša i našu borbu. Diskusijom smo se služili kao najboljim oružjem.

Takva povoljna politička situacija odrazila se na borcima naravno što su brzo prebrodili krizu koja je vladala u brigadi poslije onog poraza brigade u Kupini,² isti slučaj se dosta komentarisao po cijeloj brigadi kao i slučaj ofanzive na Zumberak.¹ Borcima su se oba slučaja pravilno objasnila i zaista su ti slučajevi djelovali pozitivno na brigadu. Bilo je par slučajeva

¹ Odnosi se na uništenje 1. bataljona Zumberake NO brigade 1. februara 1945 (vidi dok. br. 106, objašnjenje 11).

² Brigada je u Zumberku provela od 23. decembra 1944. do 13. januara 1945, kada se, pod pritiskom neprijateljskih snaga, povukla na Pokuplje (vidi Arhiv VII, reg. br. 1—3, k. 1228).

dezertstva i mislim da na taj slučaj nije djelovala politička situacija, već njihova nesvjest kojoj je uzrok neaktivan rad u brigadi koji je bio ranije. Pošto su to sve prisilno mobilisani i dosta stari drugovi.

2. ORGANIZACIONO STANJE

Organizaciono stanje se je mnogo promjenilo sa dolaskom Samoborsko—jaskanskog Odreda u našu brigadu i sa stradanjem našeg prvog bataljona i zasada ne mogu dati naročitu sliku njenih promjena pošto mi je prije stanje nepoznato, već ovako kako sada jeste.

Brojno stanje brigade po spisku 989
na licu 587
u rashodu 413, isti rashod jeste u bolnici, na kursevima i u dezertstvu. Od toga ima sljedeći broj članova koji su obuhvaćeni u Partijskoj organizaciji:

članova K.P. po spisku 150
na licu 122
u rashodu 28

kandidata po spisku 22
na licu 17
u rashodu 5

članova SKOJ-a po spisku 149
na licu 123
u rashodu 26

Sam rad Partijske organizacije je dosta slab i neplanski, vidi se iz toga što u većini naših članova ima mnogo neodgovornosti i to im se izgleda duboko usadilo u njihov svakodnevni rad, ljenost se tako već bila usadila u naše organizacije, koliko sam to ja mogao zapaziti, evo jednog primjera: sekretar elije u inženjerskoj ekipi, vidi se da treba neumorno raditi i zaista otresti se onog pospanja, dolazi se meni žaliti da on sada ne može biti pomoćnik komesara pošto treba mnogo raditi a da on za istu dužnost nije sposoban. Slika svakodavnog prijašnjeg rada nije mi poznata ali izgleda da se zaista slabo radilo, primalo se u Partiju mlade članove a nije im se pomagalo da ih se što prije vaspita i usposobi te se je tako i razvodnila Partijska organizacija u našoj brigadi, te je i moglo doći do neodgovornosti, ljenosti i nebudnosti same Partijske organizacije. Naročito se to vidi kod uzdizanja kadrova. Uzdizali su se mladi ljudi i nije ih se pravilno poznavalo niti uzdiglo, a kasnije naročito pomoglo u radu. Samo stanje u Part. organizaciji se sada znatno popravljalo, to se osjetilo na svim poljima.

Problemi kojima se bavila naša Part, organizacija od kako sam ja došao u brigadu bili su sljedeći. Otklanjanje neodgovornosti, pravilno tumačiti drugovima slušajući koji se je dogodio u Kupini, te uz veselje i pjesmu ne dozvoliti borcima da misle mnogo o ovom slušajući, kako bi on što pozitivnije djelovao na našu brigadu, i povećao mržnju spram neprijatelja koja je dosada bila vrlo mala. Spremanje jedinica, uvođenje jednog planskog rada na svim poljima a naročito na vojnom polju. U tom radu dosada smo imali vidnih uspjeha.

Održana su 2 radna sastanka sa svim sekretarima, elija, kao i tri prosvjetna na kojima smo radili »O Partiji«, te su oni kasnije uz moju kontrolu i pomoć prenosili na sve članove i kandidate kao i na bolje skojevce. Narednim sastancima su se pretresala gore spomenuta pitanja i u vezi njih postavljali zadaci. Od kako sam ja u brigadi partijske organizacije žive partijskim životom, to jest redovito se sastaju i rješavaju sve probleme u svojim jedinicama. Na sastancima bataljonskog biroa sam bio u svim bataljonima kao i na sastancima elija samostalnih eta, dok na etnim elijama nisam još bio, utisci koje su na mene ostavili ti sastanci bili su dosta dobri, drugovi su sami zapažali svoje greške i stvarali odluke, dosta samokritički se odnosili, sami su govorili o slabostima njihove organizacije.

Pomoćnici komesara bataljona su dosta dobri i marljivi, nemaju toliko znanja kao ni iskustva pošto su to sve mladi drugovi i malo na tim dužnostima, dok volju imaju veliku, takva je stvar i sa pomoćnicima eta, kod njih se u veći opazila još veća volja za rad. Kada sam ja došao, naš I bataljon nije imao pomoćnika, te smo u vašoj saglasnosti postavili drugu Milohni a Josipa, koji je i prije vršio tu dužnost u Samoborskom odredu, dosada isti drug jako zadovoljava na svojoj dužnosti. Za bolji rad i organizaciju formirao sam dve nove elije, I u izvišću komandu i drugu u prop. odsjeku, dok sam eliju u bolničkom vodstvu rasformirao zbog organizacionog stanja u njoj i prištapske elije te sam pripojio sve u jednu, a kada se pojača brojno stanje, tada ćemo opet prema prilikama i urediti tu stvar.

Rad SKOJ-ke organizacije u našoj brigadi nije zadovoljavao. Unato dobrom sekretaru brigadnog komiteta i njegovom aktivnom radu i brojnoj snazi SKOJ-ske organizacije nije SKOJ pružio pomoć Partijskoj organizaciji koju je trebao, pošto je bio i slabo organizaciono uređen i postavljen. U mnogim jedinicama nije bilo prolektarnih etnih aktiva, dok u našem I bataljonu nije općenito bio organiziran SKOJ i niti ga se naravno nije ni osjetilo bilo u čemu.

Jedna osnovna greška koja leži u dosadašnjem radu naše Part, organizacije kao i SKOJ-evske što nisu bili tjesno pove-

zani i zajedni ki rješavali sve probleme koji su se nalazili u našim jedinicama kao i izvan njih.

Partijska organizacija nije pružala dovoljnu pomo svojoj rezervi, ve radila razdvojeno. A niti drugovi rukovodioci SKOJ-a iz bataljona nisu je ni tražili, premda su neki i lanovi bat. biroa. To su slabosti naše SKOJ-e organizacije koje su bile u glavnom prije mog dolaska u brigadu a koje sam ja zapazio. Svi ovi gore navedeni problemi su u ve ini rješeni i za sada SKOJ-a organizacija mnogo se popravlja, zasada je dobro sre-ena. U svim etama i bataljonima formirani su aktivni koji rade dosta dobro. Postavljeni su svi rukovodioci SKOJ-a, sa njima su održana ve dva sastanka, na kojima su se upoznali opširnije sa svojim dužnostima. Od tada se rad Partijske i SKOJ-e organizacije u našoj brigadi odvija jedinstveno i to sve se moglo osjetiti u našem današnjem radu a naro ito se to osjetilo u I bataljonu. Drug Viktor, sekretar SKOJ-a brigade, dosta je do- bar i marljiv kao i uporan u svom radu, njegova pomo cjelo- kupnoj SKOJ-evskoj organizaciji je dosta velika, ja mu isto kod toga pomažem i zajedni ki rješavamo sva pitanja i sve direktive koje dolaze od viših foruma.

Sadanje stanje u jedinici SKOJ-e organizacije ne zado- voljava u potpunosti a ima izgleda da e unapred biti sve bolje.

3. POLITICKO-PROSVJETNI RAD

Rad [na] politi kom polju u našoj bigadi nije bio na vi- sini. Duh takmi enja na politi kom polju nije postojao ni kod boraca ni kod rukovodioca. Neki naro iti sistematski rad u našim jedinicama, unapred predvi en u našim jedinicama, ne može se ni govoriti. Naro ito u tom je zaostao naš I bataljon, koji je formiran od Samoborsko—jaskanskog odreda. Vidiloseda taj bataljon prije dolaska u našu brigadu po svim izgledima nije u op e ništa politi ki radio. Dolaskom nas u štab brigade nastoji se da [se] svi dosadanji nedostaci otklone i da se poli- ti ki rad stavi na prave temelje. Te smo u vezi toga otpo eli sa planskim radom kao što je prije bio u brigadi po metodu i programu koji je predvi en sa strane. Štaba Divizije. Rad je potekao na bolje i krenuo napred, ali još uvijek ne zadovoljava. Jedan razlog slabog politi kog rada jest što neki politi ki ruko- vodioci labavo shva aju svoju dužnost i ne osje aju se odgo- vorni, vrlo se drže mrtvo i hladno, kao komesar I bataljona Karlo Babi , te komesar III bataljona Nemi Vjekoslav, isti drugovi su opomenuti i sa strane štaba kao i na partijskim sas- tancima biroa kao i štabskih elija.

I tema politi kog programa prora ena je i održane su završne konferencije po svim bataljonima. Uspjeh je bio naj-

bolji u III bataljonu, u I bataljonu je bio najslabiji pošto je najkasnije po eo da prora uje temu. Može se re i da je tema savladana 30%» zadovoljavaju e. Dok drugi postotak posjeduje polovi no, a jedan malo znanja.

Politi kog znanja fali naro ito našim vojnim rukovodiocima, koje se ispoljilo na jednoj konferenciji u 2. bataljonu gdje je drug zamienik komandira ete postavljao pitanje zašto se Jugoslavija ne bi zvala Hrvatska i zašto ne bi Srbi potpali pod Hrvatsku.

Održana su dva sastanka sa politi kim rukovodiocima, l sa delegatima, l sa komesarima eta i bataljona. Po bataljonima su tako er održani sastanci sa politi kim rukovodiocima. U I bataljonu politi ki rad kao i sav ostali po eo se odvijati, dosada se zapaža uspjeh. Kod samostalnih eta jest rad najslabiji u inžinjerskoj eti. Komesar iste ete je vrlo mlad i neiskusante nema dovoljno znanja, ali posjeduje dosta volje i ima izgleda da se razvije za dobrog rukovodioca. Ostali politi ki kadar je vrlo mlad a naro ito niži, nije mu se pružila dovoljna pomo , te zbog toga nije ni mogao naro ito zadovoljavati, kod svih njih postoji velika volja. Pravu sliku o svim politi kim rukovodiocima ne mogu ti još dati pošto nisam još dovoljno upoznao sve drugove.

Osim prora ivanja samo tema prora ivala se i teku a štampa, »Naprijed«, »Narodni vojnik« kao i sav ostali dobiveni materijal.

4. VOJNI KI RAD

Vojni ki rad u našim jedinicama odvija se po planu od kako smo došli mi u ovaj štab. Prijašnji rad nije nam dobro poznat ali se vidi iz života i ovog rada da je vojni ki rad bio vrlo slab. Prvih dana kako se uveo planski rad videlo se da ni sami štabovi bataljona nisu shvatili važnost toga rada te su kao i borci osje ali nemogu e i preteško za borce, tako da se pred njih konkretno postavilo i dao im se raspored rada koji je sa njima prora en u štabu brigade. Kasnije se vidi da nisu oni tako radili pošto su izlazili nesprenmi na predavanje svojim nižim rukovodiocima, i nisu se držali onog pravila vojni kog rada. Sto se ti e same spremnosti naših štabova a naro ito komandanata dosada sam mogao zapaziti da su dosta sposobni kao vojnici u teoriji, dok iskustva iz težih borbi nemaju. Ova moja zapažanja su ista i sa strane ostalih lanova i drugovima je ukazano na nedostatke i propuste te se i po tom pitanju nešto pokrenulo. Za sada imamo sve vojne kao i politi ke rukovodioce. Naš vojni ki komandni kadar zasada je dosta dobar, kakav e biti u borbi to emo još vidjeti. Sa strane Partijske organizacije

smo poduzeli sve da naši drugovi što prije savladaju ovaj program vojni kog rada koji se sada radi u brigadi i da oni kod toga prednjače. Taj naš dosadašnji vojni rad koliko god je bio u prve dane težak za naše borce i rukovodioce toliko im je sada postao blizak da ga zaista vole, evo jednog primjera: poslije svake kratke pauze nastanu šale, pjesma, igra, šale male, gajaju se sa remenjem i t.d.

Borbeni moral drugova je dosta dobar, ova je eta koja je bila u zasjedi u Kupincu prilikom izvlačenja sjena tukla se sve poslije podne sa Švabama i nije odstupila. Drugovi svi traže akciju i nama nije pravo što niste nas pustili da mi raskarikamo Odru, ali ništa zato, vi ćete nama ve neшто na i dobroga.

5. KULTURNO-PROSVJETNI RAD

Kulturno-prosvjetni rad u brigadi je dosta dobar. Formiran je Prop. odsjek, kao i svi bataljonski i etni odbori. članovi prop. odsjeka su vrlo marljivi i imaju volje za rad kao i znanja. Bataljonski odbori su dobro formirani i dosta dobro rade, sami komesari pojedinih bataljona kao i samostalnih eta ne pružaju dovoljne pomoći K.P.O.⁴ kao i samom radu, oni ga smatraju tako kao da moraju, dok kod toga i ne dadu volje za rad kao i same ljubavi za to, zbog takvih stvari su isti drugovi opomenuti, sa partijske strane se poduzelo dosta da se to što prije otkloni.

Za mjesec velja u izdani su svi brojevi etnih listova kao i 1 bataljonski list, dok ova dva druga imaju sve spremljeno a ne mogu da izdaju dok ne dobe papira. U eta se pjesme kao i neki ske evi te se iste eta davalo na priredbama. Prop. odsjek izdaje radio vještiti kada god ima mogućnosti i materijala.

Kulturno-prosvjetni rad se najbolje odvija u 1 bataljonu, unato toga što je on bio najzaostaliji. Tamo se drugovi zaista takmiče i hoće da nadoknade sve ovo što su ih drugi pretekli, tu se osjeća potpuna pomoć sa strane Part, organizacije a naročito komesara bataljona.

Usmenih novina u mjesec dana dato je 8, od toga I bataljon 1, II i III bat. po 2, specijalne eta 3. Rezultat je bio dobar. One su zaista bile osnovane na dobrovoljnoj bazi i bile su dobro posjećene.

Predavanja su imale sve jedinice po jedno, i to iz geografije i o Matiji Gubcu. Prvi bataljon nije imao predavanja pošto je kasnije i formirao K.P.O. Nepismenih u brigadi ima 43. Organizirana je Brigadna centralna škola koja se pohađa redovito. Od 43 nepismena jedna polovina je naučila sva slova, dok druga polovina nešto slabije, prva polovina ve dobro piše slova kao i same rječi, dok druga polovina u eta slova.

⁴ kulturno-prosvjetnim odborima

lanak za »Narodni vojnik« poslan je jedan, dok za divizijske vješti 22. Dan proslave Crvene armije proslavila je brigada dosta dobro, na usmenim novinama po bataljonima, mitingu u Pisarovini, kao i sutradan kada je primala brigada odlikovanje, održan je sve ani govor, kojeg je održao komesar brigade, te se podjelila odlikovanja, a nakon toga veselje i igra.

Cjeli kulturno-prosvjetni rad kao i važnost njegovu nisu još pravo shvatili naši politiki rukovodioci, evo par primjera: ne odnose se dobro spram prop. odsjeka, ve ih se zapostavlja, kod samog rada ne znaju dobro organizirati, ve to rade na brzinu, te im slabo ispadne. Na prošlom mitingu u Pisarovini nisu ni otvorili miting sa pozdravnim (predhodnim) govorom, za referat o Crvenoj armiji nisu se spremali, ve na brzinu, te se je isti morao itati. Sve je to baš lako shva anje i prouzro ilo iste posljedice. Sa strane Part, organizacije smo konkretno postavili pred sve elije i biroe kako treba da se odnose spram K.P.R.⁵ i prop. odsjeka i kako da ih pomažu u radu ukazuju i im na važnost istog rada.

6. RAD SA NARODOM

Odnos naših boraca spram naroda ovog kraja dosta je dobar. Bio je i jedan primjer lošeg postupka, gde je jedan drug kuhar II bataljona trgao plot unato opomene od iste drugarice, ja sam se isto našao u toj blizini te sam stvar odmah raš istio, i ukazao na štetnost toga. Za vreme kada se naša brigada nalazila na sektoru Peš enica i Vukojevac, Lekenik odnosi boraca i naroda bili su dosta dobri i prijazni. Imali smo ukupno 10 mitinga sa narodom kao i jedne usmene novine na kojima je prisustvovalao i narod. Na svim tim zborovima ukupno je prisustvovalo 1500 ljudi. Najve i posjet bio je u Lekeniku. Na tim mitinzima bilo je i govora koje je održao komesar Brigade, komesari bataljona a na jednom i šef Prop. odsjeka. Predmet govora je bio politiki doga aji u svijetu kao i kod nas (izjava kralja).

Pomo narodu prošli mjesec je bila samo u radnoj snazi koju su dali naši borci te najviše u nabavljanju drva. Svega dato je 60 radnih dana. Nekih nesporazuma izme u civilnih vlasti i naše vojske nije bilo. Sve probleme koji su se postavljali pred nas rješavali smo i sa njihovim znanjem i sporazumom.

7. HIGIJENA

Higijena zasada nije baš zadovoljavaju a. Samo šurenje je otežano pošto imamo samo dva kotla za šurenje te nam je

⁵ kulturno-prosvetnog rada

s time otežan rad na iskuhavanju odjela (raskuživanju). Veš se pere sada redovito kada se za to ima mogućnosti. Drugovi se peru svako jutro, tjeļovježba se tako er vrši svako jutro. Bolesti ve ih nije bilo, jedan slu aj tifusa od kojeg je obolio sam referent saniteta brigade, tri oboljenja mekanog ankira, istog su drugovi dobili u Peš enici gdje ima dosta zaraze. Lakših periodi njih oboljenja ima svaki dan 3—4 druga, isti se drugovi lje e u brigadi.

8. INTENDANTURA

Intendantsko osoblje imamo sve i ono donekle zadovoljava. Najvažniji je problem odje e u hla ama kao i u bluzama. Ima mnogo drugova koji su sasma podprani, a tako er ih ima mnogo koji su u civilnim odjelima. Obu a je dosta dobra. Pitanje ishrane je dosta veliki problem, koli ina hrane koja se dobije iz Divizije nije dovoljna za brigadu a više puta i dosta slabe kvalitete. Borci su to jako osjetili pošto na sektoru [na] kojem su prüe bili hrana je bila mnogo bolja. Baš i jedan dio uzroka leži u ishrani da su nam dezertirali 13 drugova iz Dragani a od kako smo došli na ovaj teren.

9. RAD BATALJONSKIH BIROA

Sam rad bataljonskih biroa je bio dosta slab i neredovit rad, sada je i to nešto bolje. Nisu se redovito sastajali, a kada su se i sastali nisu rješavali pitanja koja su bila aktuelna za samu jedinicu, ve su se bavili kojekakvim sitnim stvarima a glavne probleme su propustili. Istina da takvi bataljonski biro i nisu mogli rukovoditi cijelim radom i životom u jedinici i pravovremeno reagirati na sve doga aje. Sada se ipak osjetilo, a ne u dovoljnoj mjeri, da su bataljonski biro i postali organizatori i pokreta i cjelog rada u jedinici. Sami lanovi se osje aju mnogo više odgovorniji nego prije.

Sada oni zaista rade kao bataljonski biro i, kao jedna cjelina.

10. RAD ŠTABOVA

Rad štabova bataljona još ne zadovoljava, ali je mnogo bolji nego prije. Oni su nau ili bili da rade bez plana i bez kontrole od svojih pretpostavljenih te su se zato bili i uspavali. Štabovi bataljona održavaju sastanke sa komandnim kadrom bataljona, pri emu ih i mi pomažemo. Nare enja se donekle dobro izvršavaju. Bilo je pojedinih slu ajeva da se ne završe u potpunosti, zato su bili pozvani na odgovornost u Štab brigade i tamo im je ukazano na štetnost neizvršenja nare enja. Dosada se nije opet ponovilo takvih slu ajeva a ukoliko bude mi emo

po njima lupiti. Neke familijarnosti u štabovima nema kao ni kod samih eta. Odnosi u samim štabovima su dosta dobri.

Rad Štaba Brigade zasada je srednji, a kada se upoznamo bolje sa jedinicama i sa svojim radom bit će i bolji. Pomoć koju dajemo nižim štabovima je dosta dobra. Pomaže im se na svakom koraku, održavaju se sastanci sa štabovima, kao i sa komesarima i pomoćnicima napose, te se ide i u jedinice za vreme rada stalno i pruža im se pomoć na licu mjesta. Odnosi spram nižim štabovima su nam dobri pa ja mislim i sa višim također da su dobri.

Odnosi u našem štabu izmeću nas su jako fini, službeni i drugarski. Sada nam je potpun cijeli Stab Brigade.

Kritički osvrt

Samo stanje u brigadi kao i Partijskoj organizaciji za sada bi zadovoljavalo, i znatno se popravilo od kako je bilo kada smo mi došli i svakog dana se popravlja, to se zapaža. Jedini najveći problem koji jeste sad u Brigadi jest potući se i malo brojno stanje, nekih naročito itih problema u brigadi nema.

Partijska organizacija Brigade poela se u vršivati i osjeća na svakom koraku, pošto je oživio i rad.

Ovaj moj izvještaj je prvi te ne može obuhvatiti sve probleme koje treba, te mi ti na njega odgovori (kritički se osvrni) te vjerujem da će drugi biti mnogo bolji.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Uz drugarski pozdrav.
Sekretar Zumbera ke
brigade
Mate Mihi

br. 139

**DODATNI IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODSEKA 7. KOR-
PUSA NOVJ OD 26. FEBRUARA 1945. PROPAGANDNOM
ODELJENJU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE O
PROPAGANDNOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U
KORPUSU¹**

**ŠTAB VII KORPUSA NOV i POJ
PROPAGANDNI ODSEK**

Broj Datum
26. II 1945-'

**GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVENIJE
PROPAGANDNO ODELJENJE**

Predmet: Dodatni izveštaj
za mesec februar

Izveštaju koji smo poslali pre nekoliko dana¹ dodajemo i ovaj koji treba da pokaže stanje i potrebe propagande i kulturno-prosvetnih kružoka.

Politi ki komesar bataljona Brodnik Franj iz VIII brigade⁴ kaže da borci doduše rado itaju literaturu ali je ne o ekuju sa suviše velikom žudnjom. Naro ito se interesuju za »Novice«.⁵ On se interesuje za uvodne lanke jer ima od njih koristi. Borcima se, me utim, svi aju feljtoni koje sada donose naši listovi. Za linijske lanke nisu potrebna velika tuma enja jer ih borci shvataju. Borci uglavnom poznaju naše novine. »Novice« i »Naša vojska« su za borce najprihvatljiviji, više su povezani sa životom od ostalih asopisa. Dulje, naro ito na elne lanke, borci nekako izbegavaju. Naro ito ih interesuju lanci o našem vazduhoplovstvu, o životu u Beogradu . . . Što se ti e pevanja, borci

¹ Original (pisan na mašini, na slovena kom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 88/111.

¹ Dopisano mastilom.

» Vidi dok. br. 126.

⁴ Politi ki komesar 1. bataljona 8. slovena ke NO brigade »Fran Levstik«. Postavljen je na ovu dužnost 29. decembra 1944 (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 196/1—9a).

⁵ Verovatno se odnosi na glasilo Osvobodilne fronte za Dolenjsko i Notranjsko (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str 646, pod br. 8721).

u njegovom bataljonu najviše vole da pevaju narodne pesme, op enito pevaju više za rasonodu. Peva kim horom rukovodi komesar bataljona. — Zidne novine u bataljonu imaju, ali ne izlaze redovno jer *nedostaje papira*. Za zidne novine pišu ve-inom rukovodioci i SKOJ-evci, ipak lanci nisu na posebnoj visini. Naš dopisnik Arko⁶ kaže da se takmi enja sete samo u štabovima, i to tek tada kada treba poslati izveštaj.

Drug Grabnar,⁷ referent za propagandu u XVIII diviziji, javlja iz X SNOB — Ljubljanske: u svim bataljonima su organizovane zidne novine.⁸ Takode imaju peva ke horove, tako da je svaki bataljon sposoban prirediti miting. Po e e sa kulturno-prosvetnim asovima i sa te ajevima za nepismene.

Kulturno-prosvetni rad u italijanskoj brigadi (XXIV brigadi »Fontanot«.⁹

Kulturno-prosvetni rad u ovoj brigadi je na jako visokom stupnju. U brigadi ima mnogo intelektualaca, studenata, inovnika i ak profesora. Ovi imaju mnogo volje za kulturno-prosvetni rad. Brigada ima svoj brigadni list (štampa se u Crnome-lju) »Gioventù in Lotta«,¹⁰ u kome sara uju pre svega SKOJ-evci. List izlazi svakih 15 dana. Ure uje ga poseban uredni ki odbor u brigadi: Comitato di redazione del Giornale »Gioventù in lotta«. Iz brigade šalju mnogo dopisa i u »Il Giornale partigiano«.¹¹ Tu je skoro ve ina lanaka iz brigade »Fontanot«, iako je list pre svega namenjen italijanskom stanovništvu u Slovena kom primorju. U brigadi rado itaju trš anski ilegalni list »Il nostro avvenire«,¹² kamo tako e šalju svoje priloge.

Svaki bataljon ima svoje zidne novine (giornale murale), koje menjaju redovno svakih 15 dana. Svaki bataljon ima tako e svoj peva ki hor a najbolji peva i sa injavaju brigadni peva ki hor.

Mitinge prire uju pre svega na Pristavi, u Podgradu i na Mihovcu. Mitinge pose uje i civilno stanovništvo, iako u manjem broju jer ne razumeju program.

Organizacija u bataljonima brigade »Fontanot«: Kulturno-prosvetni bataljon sa injavaju: dirigente, relatore stampa i

⁶ Sre ko Arko

⁷ Boris Grabnar

⁸ U Arhivu IZDG u Ljubljani, NO tisk, o uvane su samo jedne zidne novine iz 10. slovena ke NO brigade »Ljubljanske« iz 1944 (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 280, pod br. 3960).

• Vidi napomenu br. 13 uz dok. br. 1.

¹⁰ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 181, pod br. 2472.

¹¹ List pod tim naslovom nije prona en. Možda se odnosi na »Il Corriere partigiano« (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 140, pod br.1774). Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 643, pod br. 8692.

direttore responsabile del giornale murale.¹³ Sekretari SKOJ-a aktivno pomažu.

Pevanje u bataljonima je jako prošireno: stalno prire uju i sastavljaju nove tekstove koje pevaju na naše partizanske melodije. Tako e su priredili himnu »Naprej zastave slave« i pevaju je pre i posle razvijanja zastave:

In alto la bandiera
orniamola d' allor,
avanti nuova schiera
la chiamo con valor.

Avanti, andiamo
incontro l'avvenir,
con Tito Trieste
vogliamo liberar!

Imaju i svoju brigadnu himnu, koju je napisao drug Turi. U brigadi žele violine jer se me u njima nalaze dva profesora muzike — violinska virtuoz!

Fotografije o formiranju brigade »Fontanot« su dobili i razgledali ih s velikim interesovanjem. Izložbu fotografija poslali smo tako e brigadama iji se sektor grani i sa »Fontanot«.¹⁴

Belokranjski odred

U kulturrio-prosvetne kružoke su uvu eni pre svega borci koji su pokazali interesovanje za taj rad. Borci sa zadovoljstvom pišu lanke za zidne novine. Rad je nešto otežan zbog toga što ima mnogo drugova iz Slovena kog primorja koji teško savladavaju književni slovena ki jezik.

*Pesmarica*¹⁵ je stigla ali u nedovoljnom broju. *Potrebno je da se u BO pošalje još nekoliko pesmarica*. Borci, naime, pokazuju veliko interesovanje za pevanje. U odredu postoje tako e srpski i ruski peva ki hor.

8. februara je održana *Prešernova proslava*¹⁶ u svim jedinicama odreda. Stab je priredio proslavu u Suhoru na kojoj je u estvovalo i preko 80 civila. Uspeh je bio dobar. Novine stižu redovno i u dovoljnom broju, *samo bi trebalo više »Novica«*.

" To jest: dirigent, referent za štampu i odgovorni urednik za zidne novine.

¹⁴ Vidi napomenu br. 13 uz dok. br. 1.

¹⁵ Možda se odnosi na pesmaricu »Zapojmo« (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 113, pod br. 1421). Postoji, me utim, i »Pesmarica« koju je izdao Propagandni odsek 15. slovena ke NO brigade »Belokranjske« (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 87, pod br. 845) ali je ona verotano izašla mnogo ranije.

¹⁶ Vidi napomenu br. 12 uz dok. br. 88.

Dolenjsko vojno podruje

Borci i rukovodioci prihvataju novine s velikim interesovanjem. Najviše itaju lanke koji opisuju našu borbu, nadalje feljtone iz borbi CA¹⁷ i popularno pisane lanke o privrednim i politi kim pitanjima. List koji najviše vole su »Novice«. I »Naša vojska« uživa velike simpatije. Zapaža se da je prou avanje uvodnika više otežano u manjim jedinicama jer nedostaje sposobnih snaga. Najlakše shvataju lanke u »Novicama« jer su pisani jednostavno. Brošuru »Starešina in podrejani«¹⁸ su u DVP primili s velikim zadovoljstvom.

Mitanzi su redi a i na njima nastupaju pre svega rukovodioci. To pre svega zbog toga što je ljudstvo suviše zaposleno. Postalo je nekako samo po sebi razumljivo da se svaki miting zaklju i igrankom. (!)

Što se ti e pevanja postoji za njega veliko interesovanje, nedostaje, me utim, stru nih snaga koje bi pevanjem rukovodile.

Zidne novine su prili no izgubile u kvalitetu zbog poslednjih velikih pokreta. lanke pišu pre svega rukovodioci.

Džepnih novina nema!

Kulturnih i prosvetnih asova nije bilo! Ni rukovodioci ne znaju za pravu razliku izme u njih i politi kih asova.

Prešernova proslava. Kulturno-prosvetni kružok priredio je Prešernovu proslavu. Govor je bio sastavljen na osnovu lanka u »Novicama«¹⁹ i cirkulara našeg odseka. Recitovali su nekoliko Prešernovih pesama. Proslava je održana na stari na in podizanjem i spuštanjem zastave u jednoj privrednoj zgradi u Meniškoj Vasi. Okolo su visile slike Staljina, Tita, Churchila [er ila] i Roosevelta [Ruzvelta] i stihovi iz Prešernovih pesama.

Notranjsko vojno podruje

Literatura stiže u dovoljnom broju. Komandama mesta je poru eno da šalju literaturu u krajeve koje kontroliše okupator. Tako e su sastavili letak »Todtovec premisli«²⁰ (nama ga nisu poslali na uvid) i poslali ga me u radnike organizacije Todt [Tot]²¹ koja gradi utvr enu liniju.

Kulturno-prosvetni asovi se ne razlikuju od politi kih!

¹⁷ Crvene armije

¹⁸ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 91, pod br. 1157 i 1158.

Odnosi se na lanak pod naslovom »Prost naj bo Slovencev dom«, objavljen u listu »Novice«, god. I, br. 5 od 7. februara 1945.

²⁰ Nije prona en.

²¹ Organizacija za gradnju utvr enja i komunikacija.

Meseca februara održali smo tri mitinga i više zabavnih ve eri.

Organizovano je 5 zidnih novina i 4 peva ka hora. Drugovi veoma rado pose uju vežbe iz pevanja.

Podoficirska škola

U školi dobro rade kulturno-prosvetni odbori. Na prosvetnim ve erima pitomci su upoznavani sa opštim kulturnim problemima i sa osnovama našeg pravopisa.

Prešernova proslava održana je sa zadovoljavaju im uspehom. Pored govora date su i neke Prešernove pesme. Peva ki hor je odli no otpevao neke pesme. Za instruktore su u školi zapo eli te aj ruskog jezika.

asopise dobivaju u školi redovno. Pitomcima se najviše svi aju »Novice«.

Dopunski bataljon

U dopunskom bataljonu primaju literaturu redovno a zatim je daju civilnom stanovništvu.

Održali su 4 mitinga. Priredili su tako e proslavu u ast *Prešernu*. Prikazali su ske »Stirje bratje < i »Zadnji dnevi Hitlerjevega Beograda«. ²² I ehovljevi komadi u jednom inu »Snuba « i »Medved« postigli su mnogo uspeha. Na Prešernovoj proslavi održan je govor i otpevane su dve komponovane Prešernove pesme, recitovana tri soneta ~Zdravijica<, »Uvod h Krstu pri Savici« i Kosma eva ²³ horska recitacija »Prešernov rod«, koja je žela mnogo priznanja.

Vežbi s peva kim horom, koji broji 8 lanova, bilo je 8. (Uzrok je odlazak drugova u operativne jedinice). U bataljonu imaju troje zidne novine.

Bolnice

Osoblje i ranjenici bolni kih blokova, i stanica, nestrpljivo o ekuju novine, naro ito »Našu vojsku« i »SI. poro evalca«. ²⁴ Sigurno je da za njih nisu svi lanci podjednako zanimljivi jer za vreme oporavka još uvek žive u se anju na svoje jedinice.

esto posle itanja [rubrike] »O našim herojima« iz »Naše vojske« slede jako lepi razgovori, što sigurno pozitivno uti e na podstrekavanje svesne borbenosti. Isto tako su za njih zanimljivi lanci, odnosno feljtoni o crvenoarmejcima. Za primer na-

²² Verovatno se odnosi na »Zadnje ure Hitlerjevega Beograda« od Franca Preisa, izašle u priru niku za mitinge »Naša beseda«, II deo (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 54, pod br. 678; Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 441/III — pisano na mašini).

²³ France Kosma

²⁴ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 673, pod br. 8951.

vodimo dva lanka i njihove ocene: lanci iz »Naše vojske« »O Prokriškinu, sovjetskom letalskem heroju« i »137 zra nih herojev« bili su mnogo bolje prihvaćeni nego lanak »Graditelji sovjetskih letal«. Dakle, svi lanci više vezani za život prihvaćeni su bolje i time postižu svoj propagandni cilj. Naše novine mogle bi tako e donositi više lanaka iz oslobođenih krajeva Srbije, Dalmacije itd. i o životu u tim krajevima.

Linijski lanci su ionako uglavnom namenjeni političkim rukovodiocima. Borci nisu toliko politički izgraćeni da bi sami pronašli njihovu suštinu i smernice za svoj rad. Isto važi i za naše političke brošure, čiji je stil u najviše služe za borbu suviše težak i mogu ga shvatiti samo uz dobar komentar, što je i shvatljivo.

Od velikog značaja u bolnicama su kulturne priredbe. Priredbe su iste i dobro pripremljene. Komesar uprave²⁵ i drug Jelko²⁶ su mišljenja da se ne polaže dovoljno pažnje izboru materijala, kako komada tako i deklamacija. *Brošure za priredbe dolaze suviše retko. O kvalitetu pojedinih komada kao i o cilju koji je trebalo da postignu dosta je teško govoriti.* Npr. »Stirje bratje« sigurno nemaju takav politički ko-propagandni sadržaj koji bi nam mogao poslužiti za odgoj i nadoknadio potrebnu dinamiku scene u bar opštu literarnu vrednost o kojoj tamo nema ni govora. (Sam zaplet i rasplet nisu logični već se gube u smešnom preterivanju koje se zaključuje nelogičnim krajem). Ovaj bi komad mogao da služi za razonodu, ali bi ga morali izvesti humoristi a njegova suština ležala bi na mimici a ne na sadržaju. (To je mišljenje druga političkog komesara i druga Jelka).

Pevanje je manje razvijeno, odnosno ne može se govoriti o stalnim horovima zbog promena ranjenika. Uglavnom je to prigodno pevanje. Poslednja *Pesmarica samo delimično* odgovara svojoj nameni. Sigurno bi se dala mnogo uspeliše upotrebiti ako bi bila opremljena melodijama. I pri izboru pesama previdelo se dosta kvalitetnih pesama koje su po melodiji i rečima originalno partizanske.

Zidne novine služe kao pomoć političkim kampanjama. Zidne novine su ogledalo stanica. Borci rado pišu za zidne novine ali nedostaje papira. (Zidne novine iz bolnica služe vam većem odeljenju čim ih primimo).

Kulturni asovi su vrlo rasti. Ti asovi služe za kulturno vaspitanje. (Poznavanje kulturnih vođa, pesnika, pisaca).

Prosvetni asovi su u bolnicama namenjeni svojoj suštini (privreda, istorija slovenačkih i drugih slavenskih naroda, pomoć analfabetama). Interesovanje za ovaj rad je dosta veliko.

" Janez Nedog
M Gorši

Nužno treba pripraviti odgovarajuća predavanja iz istorije, geografije itd.

U pogledu dopisivanja, u bolnicama su preduzete takve mere da i ranjenici najpre slati svoja pisma u jedinice. Biće potrebno uiniti sve da iz jedinica odgovaraju.

Izveštaj o proslavama 27. godišnjice Crvene armije

Stab XV divizije

U predvečerje praznika gorele su iznad kantonmana divizije dve vatre. Na praznik posle podne održana je proslava ispred štaba divizije. Prisustvovali su članovi štaba, štapske jedinice i jurišni vod. Program: Himne, zatim govor poručnika dr Tivadara²⁷ o razvoju CA, o poredama CA kod Pskova i Narve do danas. Prikazao je današnjeg sovjetskog vojnika i vrstu vezu CA sa pozadinom. S te proslave poslali su potpukovniku Bogomolovu²⁸ pozdravni telegram. Zatim je muški hor otpjevao »Krasnaja armija«. Drug Košir²⁹ je recitovao: »Pozdravljena RA«, a muški hor je dodao: »Slovan na plan«...! !

XV SNOB³⁰

23. II brigada se nalazila na položajima. U predvečerje su zapalili dve vatre koje su se videle čak u Kočevju. Proslava se održala 24. II posle podne u crkvi (!!!) koju su svi išarali napisima: »Zivela Crvena armija, Ziveo Staljin«... Na gotovo srušen oltar (!!!) postavili su sliku maršala Staljina i sovjetsku zastavu — a sve naokolo okitili su smrkom. Bila je prisutna gotovo cela brigada. Program: Sovjetska himna, govor politkog komesara brigade³¹ i poslata je telegrafska čestitka potpukovniku Bogomolovu. Recitovali odnosno otpitali su »Rdeće armije«, Prešernovu »Zdravljicu«, Čankarevo »Veliko jutro«, »Srećne anje« iz brošure »Z RA naprej«. ³² Hor je otpjevao »Na juriš« i »Hej Slaveni«. Proslava je održana na Smuki.

IV SNOUB MG³³

23. II nalazila se cela brigada na položajima. Prave proslave u brigadi ili bataljonima nije bilo. Politiki rukovodioci su

²⁷ Dr Jože Tivadar

²⁸ Boris Nikolajevič Bogomolov, šef sovjetske vojne misije pri Glavnom štabu NOV i PO Slovenije.

²⁹ Verovatno Nikolaj Košir.

³⁰ To jest: 15. slovenačka NO brigada »Belokranjska«.

³¹ U to vreme je vršilac dužnosti komesara brigade bio Avgust Durjava.

³² Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 587, pod br. 8145—8147.

³³ To jest: 4. slovenačka NOU brigada »Matija Gubec«.

na položaju objasnili borcima razvoj CA. Borci su bili oduševljeni. Na položaju su zapalili dve vatre, koje su se videle daleko naokolo.

V³⁴ i XII brigada nisu još do danas poslale nikakav izveštaj.

Štab XVIII divizije

Minerski bataljon pobrinuo se za vatre na obližnjim uzvišenjima. Program proslave sadržavao je i komad »Zadnja no«,³⁵ koji je režirao referent Grabnar. Na kraju dolaze na binu crvenoarmejci koji pevaju »Kar bil je sen, postalo je resnica..« Tom prilikom je tako e odlikovano 10 oficira štaba divizije.

X brigada

22. II zapalili su 3 vatre koje su se videle i iz neprijateljskog uporišta. 23. II bio je za vojsku pravi praznik: borci su se istili, zbor je bio tek u osam.

I bataljon je pripremio sve anost sa slede im programom: »Naprej ...«, govor, itanje »27-pomlad RA«, himna SSSR, recitacija »Rde earmejcem«, slovena ka i ruska narodna pesma. Posle sve anosti su borci položili vence na grob palim drugovima. Prisustvovalo je civilno stanovništvo.

II bataljon je bio u akciji.

III bataljon. Na jutarnjem zboru borcima je objašnjen zna aj dana. Izašle su dvoje zidne novine. Preduzete su akcije pisanja parola. Na svim politiki m i vojnim asovima je bio naglašen zna aj CA.

Jedinice brigade imale su miting u Podgradu. Program: Himna SS, razvijanje zastave, horska recitacija (?), ruske narodne pesme, »Po dolinah in po gorah«, recitacija »Rde earmejcem«, kratak ske »Ujeti domobranec«³⁶, »Katjuša«, govor na elnika štaba³⁷ o uspesima CA, »Hej Slaveni« ...

Iz VIII i IX brigade do sada još nema izveštaja.

Dolenjski odred

Posle etvorodnevnih borbi proslava je održana ispred postrojenog bataljona i štaba. Govorio je politiki komesar odreda³⁸. Borci su sa interesovanjem pratili govor i izbacivali parole. Tako e su opevali nekoliko pesama. Komesar je na kraju skrenuo pažnju borcima da se ugledaju na crvenoarmejece.

⁵⁴ To jest: 5. slovena ka NOU brigada »Ivan Cankar«.

³⁵ Izašla u brošuri »Rde a armada 1918—1945« (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 82, pod br. 1020).

³⁴ Nije prona en.

" Jože Mekinda

⁵⁸ Franc Arko

Dolenjsko vojno podruje

Gotovo sve jedinice DVP zapalile su u predvečerje vatre. Najveća je zapaljena na južnoj strani Ljubena i videla se čak u Novom Mestu. Akcije pisanja parola preduzete su u Toplicama i na Zg. Riglju. Veći broj akcija pisanja parola spremao je upad neprijatelja. Proslava je održana vani u Meniškoj Vasi. U neposrednoj blizini vodile su se borbe. Program: Razvijanje zastave, pozdravno pismo šefu sovjetske misije kod GS, govor komandanta³⁹ o značaju CA, »Hej Slaveni«, »Rde earmejcem«, »V boj za rodni dom«, govor pom. političkog komesara,⁴⁰ koronica Vorošilova, »Letalska«, pismo ranjenicima DVP. Na proslavi je učestvovalo i civilno stanovništvo.

Praznik CA svečano je proslavila i komanda mesta *Novo Mesto*. I kazenski bataljon je priredio lepu proslavu. III radni ki bataljon održao je proslavu u Crmošnjicama zajedno sa artiljerijom VII korpusa. Radionice Stare Zage proslavile su uz saradnju ekonomista SCVPB.⁴¹ Sa svih proslava poslali su pozdravne telegrame potpukovniku Bogomolovu.

Dopunski bataljon

22. februara postavili su ukrašeno drveće sa daskama s napisima. Izloge su okitili slikama maršala Staljina. U predvečerje su zapaljene dve vatre. Kod jedne od tih vatri skupili su se rukovodioci i borci, pevali su partizanske i narodne pesme, uzvikivali Staljinu i CA. 23. februara priredili su proslavu na kojoj su učestvovali i civili. Program: Himna, svečani govor, recitacija »Maršalu Staljinu«, govor o crvenoarmejcima, recitacija »Rde earmejcem«, »Rde a armada prihaja« ... Potpukovniku Bogomolovu poslat je pozdravni telegram sa potpisima svih boraca.

Bolnice

Izveštaj jednoga od blokova koji je priredio proslavu i za civilno stanovništvo. Program: Himna SS, referat o CA, »27-pomlad Rde e armade«, Župan i .:⁴² »Tja bomo našli pot« horska recitacija »Agonije v barakah«, odlomak iz romana »Nepokorjeni«, recitacija »Poet«, živa slika »Partizanski plaš«, recitacija »Staljinu«, recitacija »Rde earmejcem«, »Hej Sloveni«.

Proslava u VII korpusu

Proslava je održana 23. februara uveče u sahalu u Toplicama.⁴³ Sala je bila nabijena. Prisutni su bili članovi štaba, za-

³⁹ Ivan Slapnik Blisk

⁴⁰ Janez Zalar Tav ar

⁴¹ Slovenske centralne vojne partizanske bolnice

⁴⁵ Slovena ki pesnik Oton Zupan i .

⁴⁵ Re je o Dolenjskim Toplicama.

štitni bataljon i jedinice kod štaba korpusa, predstavnici divizija i obližnjih brigada, civilno stanovništvo. Program: Otvaranje, naša i sovjetska himna, sve ani govor potpukovnika Majcena⁴⁴ o Crvenoj armiji, hor zaštitnog bataljona otpjevao je »Sovjetski domovini«, članovi Frontnog gledališ a su uz odgovaraju i predgovor i zaklju ak itali etiri primera herojstva crvenoarmejaca (»Ima ih bezbroj«),⁴⁵ muzika VII korpusa odsvirala je »Od Urala do Balkana«, posle ega je pro itana reportaža Apih: »Rde a armada prihaja«.⁴⁶

Apihovu »Rde a armada prihaja« su pripremili članovi Frontnega gledališ a, pevao je peva ki hor članova odseka i recitativni hor drugarica. Muzi ke ta ke i umetke izvodila je muzika VII korpusa.

itava proslava održana je veoma sve ano. Prilikom scene kada se javljaju crvenonarmejci i naši borci sa zastavama, itava masa je ustala i stoje ki slušala do kraja. Bilo je o igledno da je scena na sve delovala. Aplauzu na svršetku gotovo nije bilo kraja. Svi koji su prisustvovali proslavi mišljenja su da je proslava odli no uspela. Civili kažu da takve predstave u Toplicama još nisu videli.

Predlog za poboljšanje kulturno-prosvetnih asova

Primetili smo da je gotovo nemogu e, raspoloživim snagama i sredstvima, podi i zna aj i smisao kulturno-prosvetnih asova, zato predlažemo da se formira posebna putuju a grupa od 3—4 druga, dobrih govornika, koji dobro poznaju sve kulturne probleme i kulturnu istoriju, kao i muziku, koja bi putovala od brigade do brigade i održavala tamo kulturno-prosvetne asove i ujedno pružala pomo u organizaciji.

Dopisnici

Odlaskom druga Goli nika⁴⁷ u bazu u Dalmaciji⁴⁸ i druga Šimbergera⁴⁹ na sud izgubili smo dva dobra dopisnika koje emo teško nadoknaditi. Drug Pavlin⁵⁰ želi da ide u vojnu akademiju.

⁴⁴ Dušan Majcen Nedeljko

⁴⁵ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 25, pod br. 295.

⁴⁶ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 313, pod br. 4365 i 4366.

⁴⁷ Franc Goli nik

⁴⁸ Re je o bazi Glavnog štaba NOV i PO Slovenije koja se nalazila u Dalmaciji, a koja je stvorena po naredbi GS Slovenije br. 26 od 22. februara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 18/1). Za komandanta baze postavljen je potpukovnik Stane Poto ar, za politi kog komesara potpukovnik Dragomir Ben i (narodni heroj, umro 22. juna 1967. u Zagrebu, a sahranjen u Ljubljani), za zamenika komandanta potpukovnik Tone Vidmar, a za zamenika politi kog komesara major Bogomir Perši . Štab baze bio je u Biogradu na moru.

⁴⁸ Duro

⁵⁰ Mile

Poteško e u radu

Naš odsek izdaje svakog dana »Radio-vesti«⁵¹ ali raspolaže za svoj rad veoma lošim aparatima, kojima gotovo ne može uhvatiti emisije RSJ⁵² koje su za nas sigurno najznačajnije.

Pošto je odsek predao svoju pisa u mašinu Prop. odeljenju GŠ, znatno trpi rad tehnike, jer se odsek služi njenim mašinama. Tehnika je u poslednje vreme suviše zaposlena izdavanjem službenih listova i naredbi o imenovanju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

II pom. na el. štaba—kapetan:
Sokol^{5*}

V. d. šefa odseka:
D. Hrešak

M. P.

BR. 140

**IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 43. NO DIVIZIJE OD
26. FEBRUARA 1945. POLITI KOM KOMESARU 11. KOR-
PUSA NOVJ O VOJNO-POLITICKOM STANJU U JEDINI-
CAMA I NA TERENU I O VOJNOM I POLITI KOM RADU
U DIVIZIJI¹**

ŠTAB

**43. DIVIZIJE XI. KORPUSA N. O. V.
JUGOSLAVIJE
br. 654 dne 26. II. 1945**

Politkomesarski izvještaj

POLITKOMESARU XI KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Odluke Krimске konferencije² primljene su u našoj diviziji kao pobjeda politike u vršivanju saveza antihitlerovske

⁵¹ Vidi napomenu br. 12 uz dok. br. 40.

⁵¹ Radija »Slobodna Jugoslavija«

⁵⁵ Ivan Jezeršek

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 27—1/12, k. 1324A.

¹ U Jalti (na Krimu, u SSSR-u) od 4. do 11. februara 1945. održana je konferencija predsjednika vlade Velike Britanije, Sjedinjenih Američkih Država i SSSR-a. Na njoj su donete odluke o usklaivanju daljih operacija protiv nacista koje Nemačke i postignut je sporazum o okupacionim zonama u Nemačkoj, o naknadi štete i o drugim pitanjima. Konferencija je posebno preporučila da se što pre sprovede u delo sporazum Tito—Šubašić (vidi »Borbu« od 11, 13. i 15. februara 1945).

koalicije i kao garancije brzom i uspješnom završetku rata. Odluke koje se odnose na Jugoslaviju pokazale su da ćemo mi zauzeti dostojno mjesto među narodima Evrope i svijeta i da velike žrtve i patnje našeg naroda urodile su bogatim plodom. Pobjeda sporazuma Tito—Subašići pozdravljena je od strane svih naših boraca. Svi naši borci nepokolebljivo vjeruju u mudru i dalekovidnu politiku našeg vođe druga Tita. Borci su također upoznati da dr. Subašići ne predstavljaju neku političku snagu u našoj zemlji, već da je i sam sporazum diktirala vanjska politička situacija i na način kako da naša narodna vlada postigne legalitet i priznanje velikih savezničkih država. Zapaženo je da mi ovdje nismo u dovoljnoj mjeri koristili pobjedu politike sporazuma u borbi protiv reakcionarnih elemenata i da nismo poduzeli sve kako bi kolebljive mase istrgli ispod njihovog uticaja i privukli ih u pokret, odnosno u vojsku. Tu ćemo morati pojačati naš rad kako bi zbilja svaki vojnik bio i dobar agitator i propagator među narodom kuda se kreće i bori naša vojska.

Poslije napada Engleza na grčke partizane³ osjećamo se kod naših boraca nepovjerenje prema zapadnim saveznicima. Donekle smo objasnili značaj proširenja i produbljivanja politike saveza u antihitlerovskom bloku kako za uspješno završenje rata, tako i za pobjedu politike mira poslije rata. To borci i razumiju prilično. Također im je jasno da među unarodni reakcionarni krugovi koji su bili pomagači naših izdajica svih vrsta i boja i koji su sabotirali iako ili našu borbu unutra i povezuju i se sa okupatorom vodili ogorčene bitke ne bi li uništili našu NOV, s druge strane nastojali su da pod svaku cijenu naš pokret ocrne pred vanjskim svijetom. Uticaj među narodne reakcije nazvani ne krugove u Engleskoj i Americi tumače se kao razlog akcije Engleza protiv grčkih partizana. Veliko oduševljenje izaziva kod naših boraca nesebična borba Crvene armije i politika SSSR-a prema narodima u zemljama koje je ona oslobodila. Pad Budimpešte⁴ dobro smo iskoristili kod boraca i naroda, borci u tome vide mogućnost za našu NOV da uspješno dokraj i bitku oko uništenja okupatorskih snaga u zemlji i to se je pravilno odrazilo na podizanje borbenosti i ofanzivnog elana kod naših boraca i rukovodioca. Svima je jasno da što se prije bacimo svim snagama na okupatora i uništimo ga, da ćemo prije osloboditi preostali dio naše domovine. Borci vjeruju u snagu naše NOV i njezinu sposobnost da to učini. Dakle, napredovanje Crvene armije nije bacilo naše borce u stav iščekivanja, kako je to bilo slučaj jesenas, već im zbilja daje podstrek na nove napore i pod-

* O događajima u Grčkoj vidi dok. br. 3, objašnjenje br. 7.

⁴ Budimpeštu su jedinice Crvene armije 3. ukrajinskog fronta oslobodile 13. februara 1945 (vidi »Oslobodila ki rat«, 2. knj., str. 547—550).

vige da im prije uništimo neprijatelja. Obzirom na rad i maki-
nacije prikrivenih neprijatelja naše borbe i njihovo uvla enje
u janje u kožu da bi iznutra rovarili, postigli smo tako er pri-
li nu budnost i kod boraca i kod rukovodioca, a tako er vojska
sve te momente signalizira i prenaša na narod. Vojska vrši pri-
li no dobar uticaj na narodne mase u tom pogledu. Ali imade
još slu ajeva da u pojedinim selima neprijateljski uticaj je to-
liko jak da ga reakcionarni elementi prenose na vojnike. Takvi
slu aj je bio u Lenjskom (Vrbovsko) i Gomirju gdje nam je ne-
koliko drugova dezertiralo zahvaljuju i baš tom uticaju. Izgrad-
nja i obnova naše domovine u oslobo enim krajevima daje na-
šim borcima povjerenje u narodnu snagu, da emo biti u stanju
stvoriti i organizirati u im mogu e kra em roku bolji i ljepši
život i budu nost našem napa enom narodu. To je zna ajno što
borci u tome vide svoju snagu po pitanju izgradnje i obnove
zemlje ve sada, a kada se oslobodi cijela zemlja u initi emo
nova herojstva na polju izgradnje kako to inimo danas u borbi
za oslobo enje domovine.

Proslava godišnjice Crvene armije izvršena je na najsve-
aniji na in po svim mjestima gdje se nalazi naša vojska.-De-
taljan izvještaj o proslavi poslali smo depešom. U inak te pro-
slave je dobar. Borci su se upoznali sa postankom i razvitkom
Crvene vojske, [sa] današnj[im] snag[ama] i veli in[om] kao i
zaslug[ama] Crvene armije za narode SSSR-a i sve ostale na-
rode svijeta, a naro ito njene zasluge za naše narode. Ta veli-
ina i snaga je dominirala na proslavama i odrazila se ie i u srca
boraca. Kod boraca izazvalo je ponos što se bore uz bok te slavn-
ne vojske i dati e im još više podstreka da bore i se do kona -
nog uništenja fašizma steknu još ve e povjerenje Crvene ar-
mije i sovjetskih ljudi i time još više podignu ugled naroda
Jugoslavije kod bratskih nam sovjetskih naroda. Mišljenja smo
da je proslava uspjela i da je dala željene rezultate. Naroda je
bilo mnogo prisutno na proslavama jer su bile organizirane u
sporzumu sa JNOF i istupah su frontovci kao govornici.

O stanju na terenu Gorskog Kotara, a naro ito u Drežnici
podnijeli smo ranije jedan izvještaj,⁵ gdje smo se osvrnuli na
dezertere kao na vrlo važan problem ovog kraja i na rabotu
reakcije da razjedini naš narod, a pogotovo razorni rad reakcije
po pitanju razbijanja bratstva Srba i Hrvata. Iz toga izvještaja
može se konkretno vidjeti razlozi takvog stanja na tom terenu
prema našoj ocjeni i sve mogu e smicalice i parole reakcije ko-
jima nastoji da odvoji srpski narod od Pokreta a vojsku od po-
zadine. Ovdje imademo još napomenuti da se dezerteri u Drež-
nici i po koji u Gornjem Kraju nastoje povezati sa grupom

⁵ Redakcija nije pronašla taj izveštaj.

etnika Jose Jeremi a preko Kapele. Bilo je slu ajeva da se jedan odbornik iz Tomi a, etnika koji je k nama pobjegao iz Primorja, povezao preko Zrni a dalje i tako er se dogaa da razni etni ki elementi u tom kraju nagovaraju naše drugove na dezerterstvo. Tako er je bio slu aj da su nam se predavali pojedini dezertteri i poslije ponovno dezertirali i ukrali nam do danas 5 (pet) šmajsera iz naših jedinica. Ta nam injenica najo itije govori da se ta banda povezuje i organizuje. Dakle, ta opasnost se ne može podcjeniti. Nastojimo da pomo u stalnog i upornog prova nja mjera o kojima smo ranije izvjestili ovo pitanje pozitivno riješimo. Do danas nije bilo zadovoljavaju ih rezultata. Zadatak da se narodne mase odvoje od uticaja dezerttera je prili no izvršen. Raspoloženje naroda je svakim danom bolje. Nastojati emo da sada dok je još zima i snijeg da pohvatamo dezerttere. Stav naprama njima mora biti energičan i nepopustljiv.

U Primorju nikako da se pokrene mobilizacija iako imade još veliki broj ljudstva za mobilisati i uvu i u vojsku. Sa drugovima iz organizacija smo razgovarali, ali oni vole da zastupaju stav da sve ono što je još dolje su oportunisti ki nastrojeni elementi i da se ne može ništa i zbilja od mobilizacije nema ništa. Tako er po pitanju ishrane malo pomo i dolazi sa njihove strane. Mi smo to postavili pred njih i izgleda da e se pokrenuti. Stanje na terenu Primorja je dobro. Narod se je i poslije etni ke plja ke, paleža i ubijstva još više o eli io. Rad ustaša i reakcije svodi se da prikažu naš pokret komunisti kim i da odvoje kolebljive i neopredeljene mase od nas i da svojom pomirljivom politikom i pomo i siromašnim pasiviziraju one kolebljive elemente koji se još drže po strani i da ih odvuku u Todt ili njema ku vojsku. Uvla e se u naše organizacije i razbijaju ih iznutra tako, da je bilo dosta hapšenja po primorskim mjestima a naro ito na Sušaku.

Situacija u Istri se popravlja i može se re i da emo ubrzo imati i vidljivih rezultata. Novomobilisani dolaze u manjim grupama. Prebacivanje novomobilisanih je teško i zato mobilizacija i zapinje. Predloženo je da se uspostavi veza sa Dalmacijom amcima i da bi tim putem za koji ima mogu nosti prebacili prili an broj ljudstva iz okolice Pule i stru nih radnika iz same Pule. II. Pomorski obalski sektor javlja da za sada nije mogu e takvu vezu uspostaviti i održavati je. Ako bi bilo mogu e ju uspostaviti trebalo bi je svakako, jer bi uspjeli sprovesti mnogo ve u mobilizaciju. Narod stoji vrsto uz nas. U posljednjim neprijateljskim ofanzivama i terorom kojeg je neprijatelj vršio narod se o eli io i nau io raditi pod ovim uslovima.

Uspjesi Crvene armije i naše NOV prodrli su do naroda i on je oduševljen i podnose i patnje terora po inje da izbija iz njega ona iskonska mržnja prema porobljiva u i pasivnost iš e-

kivanja pomalo išezava i po eo se ponovno sve odlu nije suprotstavljati pljaki, teroru i ubijstvima koje vrši okupator. Teror okupatora izaziva mržnju kod njega a ne više strah i bespomo - nost. Uspjeli smo u Istri popularizirati našu NOV i preko nje našu 43. diviziju. Danas ve imade masu pojava da dobrovoljno odlaze u diviziju i borci raznih organizacija i jedinica u Istri — osje a se da vole svoju diviziju. Ovaj osje aj smo razvili pomo u organizacija koje su pravilno postavile stvari i putem pisama koje su pisali borci pojedina no ili kolektivno u Istru i o stanju i uspjesima divizije. Tako er naše divizijske novine su dosta popularne u Istri. Danas ve možemo re i da više nije Gorski Kotar, Lika strašilo za Istrane. Oni sada odlaze u te krajeve i zavolili su ih. Uspjeli smo i kod boraca a tako er i kod naroda da se razvije duh jugoslovenskog patriotizma. Svi su upoznati sa bogatstvom Jugoslavije i vide da e Istra sre no mnogo bolje živjeti pripojena matici Hrvatskoj nego je ikada ranije živjela. Bez Hrvatske i Jugoslavije Istri nema života. Pred etiri mjeseca ovo je bio jedan od teških naših problema, a danas se može re i da smo ga uglavnom rješili.

Reakcija nastoji svim snagama da zadrži narod pod uticajem svoje i okupatorove propagande i da tako sprije i našu mobilizaciju, kao i da izazove dezerterstvo u našim jedinicama. To je cilj njihove rabote. Vrlo su aktivni i stalno razbacivaju letke, koje smo vam dostavili. Neprijatelj baca nove letke »Rat je gotov, zašto se borite?«, »Deset zapovjedi za partizane«. Upu - uje apele ženama i majkama neka uvaju svoju djecu, neka ih ne puste da odlaze u partizane, jer e poginuti. Osje a se da popovi postaju sve više nosioci te rabote i prili an broj popova postaju sve otvoreniji i izrazitiji neprijatelji pokreta i bacaju se otvoreno u ruke njema kog okupatora. Vrlo dobro je došlo njihovo raskrinkavanje putem naše štampe (»Glas Istre« i drugi lokalni listovi), a putem mitinga narodu se objašnjava njihov razorni rad, konkretiziraju i pojedine slu aje i isti u i pojedinca. Ovdje imade uspjeha. Narod u Istri donekle je upoznat sa doga ajima u svijetu iako nedovoljno. Radi se na terenu prili - no da se to postigne, tako da izdaju vijesti od strane Okružnog odbora JNOF-a za Pulu i Rijeku, a tako er veza za prebacivanje štampe u Istru svakodnevno se popravlja, tako da danas prili ne koli ine centralne štampe dospije do naroda i organizacija u Istri. Uspjelo je preko mitinga i štampe prikazati kralja kao razbija a jedinstva i kao izdajnika. Narod ne e ni da uje o kralju, ve se uje na svakom koraku »Ho emo Tita««. Naša propaganda i u Istri po ela se probijati do neprijateljskih vojnika, koji sve eš e pojedina no prelaze na našu stranu. Neprijatelj nastoji da me u ovim prebjeglim ubaci svoje špijune, zato je potrebna velika budnost.

Naše organizacije u Istri danas su mnogo vrš e nego su bile pred par mjeseci, jer su se kroz sve mogu e teško e i terore o eli ile, a što je najglavnije nau ile su raditi pod novim uslovima tako da i sa te strane možemo sa povjerenjem gledati u popravlanje prilika u Istri. Tako er i vojno-pozadinske ustanove, podru ja i komande mjesta su se u vrstile i danas možemo re i da se i kod njih dosta stanje popravilo, te i otuda se može o ekivati veliki doprinos popravljanju stanja. Mi smo uo ili da stanje ne emo mo i popraviti ako paralelno ne poja amo aktivnost naših etica i udarnih grupa po cijeloj Istri. Dali smo si u zadatak da poja amo aktivnost. U vezi s time da jedinice u Istri poja amo sa komandnim kadrom iz divizije i dalje emo nastojati da damo im više drugova rukovodioca koji e uspjeti da tuku neprijatelja svuda, da mobilišu nove snage za diviziju i da se ja aju ete i bataljoni. Zadnji puta smo javili da diverzantskim akcijama nije uop e posve ena pažnja i tu smo poduzeli da formiramo minerske grupe i diverzante te da ih rasporedimo na komunikaciju Pula—Trst, Rijeka—Trst i da na tim komunikacijama razviju im ve u mogu u aktivnost. Popraviti stanje u Istri može se jedino ako paralelno sa masovnim političkim radom razvijemo veliku aktivnost da neprijatelja tu emo posvuda, da ga time natjeramo u garnizone i pasiviziramo, moramo mu vojni ki i politički izbiti inicijativu iz ruku. Narod traži akcije i voljan je pomo i vojsci u borbi. Omladina ve danas imade sjajnih akcija.

Zadnje vrijeme nastojali smo ispoljiti ve u aktivnost. Sa III. brigadom napadali smo neprijatelja na Kapeli i oko Jezera na, II. brigadu prebacili smo oko Karlovca da tamo iznenada lupimo neprijatelja kada bude izlazio iz ganizona. U tim borbama nanijeli smo neprijatelju prili ne gubitke, ali smo i mi pretrpjeli velike gubitke. Ovdje smo uo ili da naši rukovodioci ne posve uju dovoljno pažnje pripremanju akcija i ne studiraju situacije te da bi izabrali ovaj pravac glavnog udarca gdje je neprijatelj najslabiji i gdje mu možemo uz male naše gubitke nanijeti osjetljivi udarac. Vidi se kod nas da rukovodioci ne vode dovoljno ra una o životima boraca i svojom aljkavoš u i neznanjem prouzro e nepotrebne gubitke. Mi smo postavili pred sebe kao važan zadatak da sprije imo nepotrebne gubitke ljudstva, jer to može vrlo štetno djelovati na moral boraca. Kad bi se ovako produžilo, teren za parolu »o uvanju glave« bio bi vrlo plodan. Uz pravilno objašnjenje i ubje enje starješina da nisu potrebne tolike naše žrtve i da im konkretno mi iz štaba divizije više pomognemo u pravilnom rukovo enju jedinicom, kao i da se poja a rad na vojni kom osposobljavanju i podizanju stru nog znanja kod starješina, mo i emo riješiti vrlo ozbiljan problem. Aktivnost jedinica moramo poja ati, pogotovo

moramo nastojati da elimo jedinice u zasjedama i manjim diverzantskim akcijama dok se stvore mogu nosti za ve e akcije. Naro ito trebamo nastojati da aktiviziramo Primorsko-goranski odred i grupu odreda za Istru, kao i da podru ja tako er aktiviziramo. Aktivizacija jedinica još uvijek je glavni naš zadatak.

Moralno-politi ko stanje u jedinicama, borbenost i borbeni duh je dobar. Nedostatci u borbi i radu u jedinicama o kojima smo ranije izvjestili se otklanjaju. Održali smo konferencije sa komandnim kadrom, politkomesarima i posebno po štabovima i rezultati se pokazuju. Me utim još nismo potpunoma uspjeli sprije iti tu u vojnika. ..

Talijanski bataljon »Pino Budicin« nikako da se u vrsti kao ostali bataljoni. Broj ano je slab, jer je mnogo njihovih boraca po bolnicama. Stab bataljona tako er je slab i slabo pomaže u izdizanju mladih rukovodioca. Od strane štaba brigade mu je pak posve ivana premala pažnja, jer drugovi neznaju talijanski. Odlu ili smo da pokupimo sve Talijane po ostalim jedinicama i pozadini i broj ano poja amo. Do sada još uvijek nismo postigli da poja amo borbenost tog bataljona. Odlu ili smo da mu posvetimo punu pažnju i da ga poja amo i sa rukovodiocima i borcima Hrvatima, da se o vrsne.

Rad na vojni koj izobrazbi ne daje željene rezultate, koje bi trebalo dati obzirom na vrijeme utrošeno i pažnju koja mu se posve uje. Uzrok jedan je tome što teoretski asovi ne daju borcima potrebno znanje, jer su komandiri još uvijek teoretski slabi, a i ono što borci nau e ne potkrepljuje se sa konkretnim primjerima iz borbe ili rada jedinice, a niti se ponovljene griješke strogo i uporno otklanjaju. Nedovoljno se pažnje posve uje izvla enju iskustva iz dosadašnjeg rada iz nastave, ne uo avaju se nedostatci u metodi rada kod nastave i ne podvla i se dobar rad nekog rukovodioca u nastavi i radu sa jedinicom. Još uvijek šablonizam iz tog rada nije otklonjen.

Politi ki rad odvija se u duhu takmi enja i prema poslanom programu. Rezultati politiki rada osje aju se u tome što svakim danom borci uzimaju više u eš a u diskusiji. Danas naši borci pravilno gledaju na potrebu svijesne i željezne discipline u vojsci i osje a se da su zavoleli disciplinu. Na razne parole reakcije pravilno reaguju i daju uvijek dobar odgovor. Zadnje vrijeme svega su dezertirali dva druga iz Istre i oni su pali pod uticaj neprijateljske propagande — da je Istra slobodna, da su Nijemci otišli. Kroz politiki rad nastojimo da razbijemo ostatke istarskog lokalpatriotizma i da se duh jugoslovenskog patriotizma razvije do maksimuma.

U politiki kom radu sa borcima organiziramo »itala ke grupe« i rad je po eo biti življi i sagurno je da emo postiti

bolje rezultate. Zapaža se da politkomesari ne koriste dovoljno štampu za prorađivanje programa političkog rada. Rad je još uvijek dosta krut i ne daje željene rezultate. Komesare treba naučiti da povezuju materijal kod prorađivanja i da drže referate. Ispitivanje je tako još uvijek kruto i uokvireno u par glavnih pitanja na koje borci nauče odgovarati napamet. Materijal koji je predviđen za politkomesare umnožen je i prorađuje se izim »Imperijalizma«, koga ćemo gledati tako da se prepisati. Članke iz »Borbe« koje smo dobili smo i umnožili i prorađivaju se, te članke smo dostavili i područjima prema pismu politkoma Korpusa. Materijal koji je predviđen u programu takmičenja prorađiti će i savladati velika većina naših boraca i postignuti će se zadovoljavaju i rezultati.

Ocjena rada štabova brigada i bataljona dana je u općevojno-organizacionom izvještaju. Još uvijek naši štabovi ne daju dovoljno pomoći i mlada ima po pitanju rješavanja konkretnih pitanja. A tako da pomoć bi trebala biti direktnija i samim boricima. Tako da našim drugovima nedostaje na elnost u radu i vole površno rješavati stvari.

Problemi koji stoje pred nama jesu:

- Razviti kod starijina samoinicijativu po pitanju pronalaska dobrih akcija i po pitanju vojničke i političke izobrazbe boraca.
- Spriječiti nepotrebne gubitke.
- Pojačati kontrolu nad vojnicima izobrazbom preventivno da bi se vojnici i starijine naučili ratovati.
- Razviti osjećaj drugarstva kod starijina prema boricima i sprečiti maltretiranje boraca.
- Pojačati rad na mobilizaciji i popuniti jedinice.
- Angažirati sve snage da poboljšamo ishranu jedinica; problem ishrane je naš težak problem.

Takmičenje se razvija dobro i daje rezultate zadovoljavajuće.

Podnijeli smo depešom izvještaj a pismeni prilažemo.

O organizaciji Propagandnog otdjeka šaljem posebno izvještaj, kao i izvještaj o političkom i kulturno-prosvjetnom radu u jedinicama i radu Propagandnog otdjeka Divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.   Politkomesar, potpukovnik:

br. 141

**IZVEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 19. NOU DIVIZIJE OD
27. FEBRUARA 1945. POLITI KOM KOMESARU 8. UDAR-
NOG KORPUSA NOVJ O VOJNO-POLITICKOM STANJU I
RADU U DIVIZIJI¹**

**STAB
XIX UDARNE DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
K. br. 9
27. II. 45. g.**

POLITI KOM KOMESARU VIII UD. KORPUSA NOVJ

U kninskoj operaciji² naša je divizija izgubila dobar broj rukovodioca i broj ano je opala. Po završenoj operaciji raspored naše divizije na sektoru Zadar—Benkovac bio je povoljan za rad i sre ivanje. Pred nas su se odmah postavili zadaci: sre ivanje jedinica i popuna, osposobljavanje kadra, mobilicazija, te prihvata boraca i postavljanje plana politi kog rada, koji je za vrijeme borbe bio prestao, odnosno sveo se na djelimi no prora ivanje štampe i itanje vijesti.

Od vremena razmjesta divizije pa do 28. I. 1945. g. kad je divizija krenula za Mostar, mi smo uglavnom uspjeli da popunimo diviziju (mobilizacijom preostalog ljudstva u Sjevernoj Dalmaciji — divizija je primila preko 3500 novih boraca), da sredimo i postavimo sav kadar i da pomo u politi kih i vojni kih kurseva kao i raznih drugih, donekle teoretskih uzdignemo kadar.

Konferencija komesara u diviziji koja je održana 4. I. 1945. g., postavila je osim drugih zadataka i to, da se mora pristupiti orgnizovanijem i sa više plana politi kom radu. 13. I. 1945. g. postavljen je od Štaba divizije plan politi kog rada sa tri teme i to: »Oslobodila ki rat i položaj NOV Jugoslavije«, »Naša regularna vojska i zadaci« i »Federalna Srbija u federativnoj Jugoslaviji«.³ Plan rada je pismeno dostavljen komesarima brigada i ukratko razra en. Prodiskutovan je na sastanku sa komesarima brigada. Od postavljenih tema, uspjelo se pro-raditi samo prvu temu i to u svim jedinicama. Druga tema je obra ena sa komesarima bataljona. Teme su prora ivane naj-prije sa komesarskim kadrom, a zatim su komesari bataljona,

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 19—1/2, k. 531.

² Vidi dok. br. 3, objašnjenje 3.

» Vidi dok. br. 45.

a pred nekim bataljonima i komesari brigada, podnijele referat pred borcima. Tema je u glavnom savladana dobro. 24. I. 1945. g. na konferenciji štabova divizije, Stab Korpusa je postavio novi plan politički rada i tačke za takmičenje. U vezi sa ovim Stab divizije je 26. I. 1945. g. održao sastanak sa štabovima brigada, gdje je razrađena organizacija takmičenja i postavljen plan politički rada od Korpusa.⁴

U samom početku, kada se pristupilo sprovođenju plana i razrade tačke za takmičenje, naša je divizija krenula na određeni joj zadatak.⁵ V brigada je ostala na istoj prostoriji i ona je i dalje mogla zgodno koristiti vrijeme za intenzivan rad i vojno-politički u vršenju jedinica. Ona je uglavnom uspjela da novoprimitljeno ljudstvo zadrži i u vrsti u jedinici pomoću sastanaka i kurseva koje je održavala; uzdigla je teoretski niži politički kadar, osamostalila se i uopšte izdigla je potreban broj kadra. Ona je rad nastavila planski i u duhu takmičenja. Iz politički rada proradila je prvu temu i iz Titove knjige članak »Borba naroda porobljene Jugoslavije«. Te su teme prorađivane najprije sa komesarskim kadrom, a zatim sa borcima.

Kod VI i XIV brigade, artiljerijskog divizionara i ostalih prištapskih jedinica, koje su bile u pokretu i u borbi oko Mostara, nije ostvaren plan politički rada.

Na putu iz Zadra do Splita i od Splita do Ljubuškog iskrslo je niz nedostataka i slabosti, koje se nisu uočile u vremenu kada su brigade bile u Sjevernoj Dalmaciji. Nedostajalo je dovoljne organizacije u prebacivanju i bilo je dosta nesnalaženja. Slučaj u »banskoj palati« pokazao je, da je naročito u XIV brigadi bilo nedovoljno zalaganja, a i slaba kontrola od strane rukovodioca. Naime, desilo se, da su se pojedini rukovodioci u nekim jedinicama prilično udaljili od boraca.

U borbama za Mostar, neosporan uspjeh je u tom što smo uspjeli uvesti u borbu 30% naših boraca, koji uopšte nisu učestvovali do tada u borbama. Pokazala se upornost, izdržljivost u borbama od nekoliko dana. Novi borci držali su se vrlo dobro. Bilo je i masovnog isticanja. Isto tako osjetio se i napredak u sadejstvu sa teškim oružjem, mada ne još potpuno. Jedinstvo vojske iz raznih rodova u ovoj akciji je bilo mnogo bolje nego u prethodnima. Kao nedostaci osjetilo se neobučenosć boraca, radi čega smo uglavnom i trpili gubitke. Uočilo se, da i naši štabovi dosta teško savladavaju i rukovode sa velikim jedini-

⁴ Verovatno se odnosi na plan rada vezan za meukorpusno takmičenje (vidi dok. br. 43 i 67).

⁵ Odnosi se na učestvovanje u Mostarskoj operaciji (vidi dok. br. 117, objašnjenje br. 2 i 9, dok. br. 119, objašnjenje 2 i dok. br. 129, objašnjenje 2).

ama koje sada imaju. Bilo je i nedovoljnog zalaganja kod političkih rukovodioca.

Zbog ovih nedostataka u pokretu i operacijama, mi smo odmah poduzeli izvjesne mjere. U Vrgorcu održali smo sastanak sa štabom XIV brigade i proanalizirali gornje nedostatke, pronašli uzroke, prokritikovali i u oštroj formi postavili pred njih. U Ljubuškom opet smo održali sastanak sa štabom VI i XIV brigade pred operacijom na Mostar, i tu smo skrenuli pažnju VI brigadi na nedostatke, koji su se dogodili u XIV brigadi. Za vrijeme borbi članovi štaba divizije obilazili su štabove brigade, borbe i štabove na položajima.

I pored gubitaka u kadru, borbe oko Mostara nisu oslabile ove dvije brigade, jer smo za kratko vrijeme nadomjestili sav kadar.

Političko djelovanje u pokretu i u mostarskoj operaciji svodilo se isključivo na širenje vijesti, popularisanje mostarske operacije i u postupku sa narodom. Plan političkog rada komesara Korpusa, kako je to već navedeno, sem u V brigadi, nije sproveden. Kontrola takmičenja i održavanja takmičarskog duha, kao i tehničke strane takmičenja, također u ove dvije brigade, nije mnogo učinjeno. Pored pokreta i borbi, da je bilo više snalazljivosti i upornosti, mogli su se postići i bolji rezultati.

Sa prostorijske širine Brijega VI i XIV brigada i art. divizion krenuli su u Makarsku. Marš je izvršen uspješno. On je organiziran vrlo dobro i kontrola od strane štaba divizije i štabova brigada je bila velika i zalaganje je bilo također vrlo dobro. Iskustvo koje smo imali pred polazak za Mostar, koristilo nam je. Također i prebacivanje iz Makarske u Sjevernu Dalmaciju je išlo daleko organizovanije i bez poteškoća.

Odmor od 2 dana u Makarskoj iskoristili smo za srećna događanja i popunu kadra. 27-godišnjica Crvene armije je proslavljena i to: VI brigada u Tuzli, XIV brigada u Baškoj Vodi, art. divizion, štab divizije i prištabske jedinice u Makarskoj, V brigada sa tri bataljona u Benkovcu, a jedan bataljon u Kninu sa prištabskim dijelovima VIII Korpusa. Na taj dan izvršena je smotra brigada (VI i XIV). Podeljena raspoloživa odlikovanja i u XIV brigadi izvršena zakletva novih boraca. U VI brigadi pročitana je Naredba o pohvali boraca koji su se istakli u borbama oko Mostara. Također smo podjelili brigadama robu, koju smo dobili. Svi ti momenti iskorišćeni su dobro i djelovali su za uvršćenje jedinica.

U vezi sa nedostacima koji su iskrsli u operacijama oko Mostara i pokreta od Zadra do Ljubuškog, prenijeli smo V brigadi sva iskustva jednim dopisom i upozorili ih, da se ne bi njima dešavali takvi propusti. Također smo im depešama da-

vali upute i direktive za rad. Naročito smo im podvukli pitanje borbene i ratne obuke.

Za vrijeme pokreta bilo je i odasipanja iz jedinica (oko 90 iz obe brigade). Većina od tih je pohvatana na putu i povraćana u jedinicu. U VI brigadi bilo je i organizovanih sluge. Sa jednim desetarom i vodnim delegatom dezertiralo je 12 boraca. Isti su odmah uhvaćeni i povraćani u jedinicu. Poslije ispitivanja Vojni sud je osudio na smrt desetara i jednog borca, koji su u glavnom bili organizatori. Streljanje je izvršeno pred čitavom brigadom (u Knežpolju kraj Širokog Brijega). Ti su u glavnom iz Bukovice (Bilišani i Muškovci). Ovdje se također očitovao slab budnost. Ta komanda čete je kažnjena ukorom, a štab bataljona je oštro kritikovan. Streljanje pred čitavom brigadom dobro je odjeknulo na ostale borce. Sud se rukovodio i donio je takvu odluku radi toga što je svaki borac koji je tada dezertirao, ranije najmanje 2—3 puta dezertirao kad smo bili u Bukovici.

Izvlačenje i zaključke smatramo, da je pokret i odvajanje sa terena Sjeverne Dalmacije, kao i borbe oko Mostara mnogo pomagao nama u otklanjanju mnogih nedostataka, koji se ne bi tako brzo otklonili boravkom u Sjevernoj Dalmaciji. Sada po povratku u Sjevernu Dalmaciju stanje u diviziji je zadovoljavajuće. Kadar je popunjen.

Vrijeme koje nam sada stoji na raspoloženju iskoristićemo za prorađivanje političkog plana rada, koji je zaostao. Također ćemo i pitanje takmičenja sa tehničarima sa strane srediti.

U našoj diviziji su formirani prop. odsjeci, odnosno postavljani su šefovi prop. odsjeka, dok ostale sekcije nisu dovoljno popunjene. Tu nailazimo na poteškoće, jer nemamo dovoljno ljudi koji bi odgovarali po tim sektorima. Osjećamo se velika potreba osposobljavanja propagandnog odsjeka, a naročito njegova pomoć na kulturno-prosvjetnom polju.

Za vanjski izgled naših jedinica, potrebno bi bilo da nam se dodjeli još odjeće i obuće i pored onog što smo dobili u Markarskoj.

Težnja je bila da se u izveštaju ukratko prikaže stanje divizije poslije završene kninske operacije, zadaci koji su tada stajali pred nama, što se uspjelo u periodu odmaranja i sprežavanja, nedostatke u pokretu i borbama oko Mostara i politički rad i djelovanje za to vrijeme. O političkoj situaciji na terenu nije se pisalo radi toga, što se nismo zadržali na jednom sektoru. Komesar V brigade dotakao se ukratko situacije u Sjevernoj Dalmaciji poslije našeg napuštanja i djelovanja neprijateljske propagande. Iz izveštaja komesara brigade koji se pril-

že bi ete potanje upoznati sa problemima koji su iskršavali i kako su rješavani.

Molimo Vas za primedbu na izveštaje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politi ki komesar-p.pukovnik:
M. P. **Petar Babi**

BR. 142

MESE NI IZVEŠTAJ ŠTABA 31. NO DIVIZIJE OD 27. FEBRUARA 1945. POLITI KOM KOMESARU 9. KORPUSA NOVJ O STANJU I POLITI KOM RADU U DIVIZIJI¹

**STAB
XXXI DIVIZIJE IX KORPUSA
NOV I POJ**

Na položaju, 27. febr. 1945.
Broj 216

Predmet: politički izveštaj
za mesec februar

Štabu IX KORPUSA NOV I POJ
Politi kom komesaru

Meseca februara su se u našim jedinicama na političkim osnovama obrađivale sledeće teme:

VII SNOUB »France Prešeren«: »O istom svojoj domovini« (lanak general-majora D. Kvedera),² »Samoinicijativa poveljevanja«³ iz »Naše vojske«, »Izjava kralja Petra — AVNOJ-ska kampanja«, »Narodna zaštita«, »Slovenske meje«, »Razlika med našom i drugom demokracijom«, O odhodu tovarišice iz vojske, Titov govor »Vloga žena u narodnooslobodilnoj borbi«, »Podpora naše NOV drugim oslobodilnim gibanjem«, »O strumnosti i disciplini«, »Zadružništvo danas i nekada«, »Sindikati«, »Na-

¹ Original (pisan na mašini, na slovenskom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 276/VI, a snimak u Arhivu VII, film 191/290—292.

* lanak Dušana Kvedera »Oslobodite i o istom svojoj domovini« objavljen je u listu »Naša vojska«, god. III, br. 21 od 21. decembra 1944 (vidi tako e »Bibliografiju 1941—1945«, str. 43, pod br. 530).

³ Verovatno se odnosi na lanak »Inicijativa u poveljevanju«, objavljen u listu »Naša vojska«, god. IV, br. 1 od 4. januara 1945.

rodnoosvobodilno gibanje Albanije« (iz »Part, dnevnika«),⁴ »Pegasti legar«, »Praznik Rde e armade«,⁵ »Grško vprašanje«, »O Staljinu i Titu«, »Kaznovanje zlo incev«, »Nemški fašizem in Rde a armada«, »Bolgarija — njena politika nekdanj in danes«, »Krimski konferenca«,⁶ »Tekmovanje«.⁷

XVI SNOB »Janko Premrl — Vojko«: »Z Rde o armado naprej« (po brošuri),⁸ »Dve vojski dva zna aja«,⁹ »Titov govor«, »Zgodovinsko mesto nove Jugoslavije«,¹⁰ »O zborovanju slovenskih žena aktivistk OF«, »Sovražnik ne spi«,¹¹ »Naše gospodarstvo«, »Pot nove Jugoslavije«,¹² »Kaj pomeni krimski konferenca za nas«,¹³ »O danjašnji glavni nalogi zaledja«,¹⁴ »O Rde i armadi«, »O zadrugah — sindikatih«, »O našem bodo em gospodarstvu«.

Inženjerski bataljon: »O pomenu AVNOJ-a«, »O mladinski organizaciji in njenih nalogah«, »O tekmovanju«, »O izjavi kralja Petra«, »O izgradnji narodne oblasti«, »O demonstracijah proti kralju Petru v Beogradu«, »Dve vojski, dva zna aja in dva namena«, »Pot nove Jugoslavije«, »O osvoboditvi Beograda«, »Nastanek AVNOJ-a in sklepi II zasedanja«,¹⁵ »Razvoj narodno-osvobodilne borbe«,¹⁶ »Zgodovinsko mesto nove Jugoslavije«, »O Rde i armadi«, »Krimski konferenca«, »O obletnici in zmagah Rde e armade«, »Naša prehrana in UNRA«,¹⁷

⁴ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 249, pod br. 3499. O pomenu temama ima u ovom i u drugim partizanskim asopisima više lanaka pod razli itim naslovima.

⁵ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 488, pod br. 6733.

⁶ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 412, pod br. 5693, str. 413, pod br. 5694.

⁷ O toj temi ima u partizanskoj štampi više lanaka. Pod naslovom »Tekmovanje« objavljen je lanak u listu »Naša vojska«, god. III, br. 2 od 12. oktobra 1944.

⁸ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 587, pod br. 8145, 8146, str. 588, pod br. 8147.

⁹ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 36, pod br. 442—445.

¹⁰ Pod tim naslovom objavljen je lanak Edvarda Kardelja u asopisu »Ljudska pravica«, god. V, br. 31 od 28. decembra 1944. i u listu »Partizanski dnevnik«, god. U, br. 341 od 23. decembra 1944.

¹¹ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 87, pod br. 1094.

¹² Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 35, pod br. 420, str. 399, pod br. 5541.

¹³ lanak objavljen u listu »Partizanski dnevnik«, god. III, br. 45 od 22. februara 1945.

¹⁴ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 34, pod br. 418.

¹⁵ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 34, pod br. 409 i 410, str. 395, pod br. 5448—5454, str. 513, pod br. 7059 i 7060.

¹⁶ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 101, pod br. 1278 i 1279, str. 567, pod br. 7873—7884.

¹⁷ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 446, pod br. 6192.

»O sporazumu Subaši —Tito«,¹⁸ »O uvanju literature«, »Odnos vojske do civilnega prebivalstva«, »Odnos do italijanskih partizanov«, »Govor maršala Tita v Beogradu«, »O sodelovanju tovarišic v NOV in njihovem odhodu iz vojske«, »O svetovni politiki ni situaciji«, »O mladini in predkongresnem tekmovanju«.

II bataljon za veze: »Dve vojski, dva zna aja«, »O izjavi kralja Petra«, »Sovjetska država — država novega tipa«,¹⁹ »Delavska konferenca«, »Krimska konferenca«, »Govor maršala Tita v Beogradu«, »O narodni oblasti«, obravnavani su zatim lancii iz naših novina, kao iz »Ljudske pravice«, »Naše vojske«, »Slovenskog poročevalca« i »Partizanskog dnevnika i Radijske vesti. Pošto su te ovog bataljona pridodate brigadama, zajednici ki politiki ki rad u tom bataljonu je otežan pa su politiki ki raslovi održavani po etama.

Zaštitni bataljon: »Izjava kraja Petra i AVNOJ-ska kampanja«, »Popularizacija naše narodne oblasti — AVNOJ-a, NKOJ-a i maršala Tita«, »Naši NOO in OF odbori«, »O poznavanju ciljeva in pomenu naše borbe«, »Zgodovinsko mesto nove Jugoslavije«, »Sovražnik ne spi«, »Kako ispolniti vrzeli«,²⁰ »Govor maršala Tita«, »Inicijativa v poveljevanju«, »O odhodu tovarišic iz vojske«, »Dve vojski, dva zna aja in dva namena«, »O graditvi naše narodne oblasti«, Krimska konferenca«, »Zborovanje delavskih sindikatov«, »Ureditev plana na osvobojenem ozemlju«, »O pegavici«, »O dolžnosti OF in NO odborov«, »O poznavanju ciljeva in pomenu naše borbe« itd.

Udarna eta: »O disciplini in zavestni borbi«, »O imperijalisti ni in domovinski vojnici«, »O konspiraciji«, »Rdeća armada«, »Izjava kralja Petra in AVNOJ-ska kampanja«, »Sklepi krimске konference«,²¹ »Kakšen mora biti vojak in o gornjima ih«.

Prateća eta: »O AVNOJ-u«, »O izjavi kralja Petra«, »Govor maršala Tita«, »O narodnoj oblasti«, »Razlika med bivšom jugoslovansko in našom vojskom«, »O grškom vprašanju«, »Gospodarsko vprašanje in ureditev po vojnici«, »Krimska konferenca«, »O Rdeći armadi«, »O odhodu tovarišic iz vojske« itd.

Divizijska pokretna bolnica: »O odpustu tovarišic iz vojske«, »O Grškim«, »Prodiranje Rdeće armade«, »O našim narodnim oblastima in njenem delu«, »Izjava kralja Petra«, »AVNOJ-ska kampanja«, »O delu maršala Tita v 4-letnoj borbi«, »Govor maršala Tita na mitingu AFZ Srbije«, »Sklepi krimске konference«, »O gospodarstvu«, »Dve vojski«, dva zna aja in dva

¹⁸ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 7136 i 7137.

Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 587, pod br. 8139.

²⁰ Lanak objavljen u listu »Ljudska pravica«, god. V, br. 31 od 28. decembra 1944.

²¹ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 513, pod br. 7066.

namena«, »O graditvi naše narodne oblasti«, »O II kongresu ZSM«²² i dr.

U gornjem izveštaju pored III SNOUB »Ivan Gradnik« nije obuhva en dopunski bataljon, i to zbog toga što od njih još nismo primili izveštaje. im ih primimo, posla emo ih odmah.²³

Kao što se iz gore navedenog vidi, u nekim jedinicama radilo se više a u drugima manje, ovisno od toga u kakvom se položaju jedinica nalazila i koliko su politički rukovodioci u jedinicama bili aktivni. Najmanje se u tom pogledu radilo u udarnoj eti, i to zbog toga što je imala veoma mnogo pokreta i što su kao udarnici mislili da im političko vaspitanje nije potrebno. Posledice su se pokazale prilikom napornih marševa, kada je u eti došlo do izvesnog raspadanja. Kod toga i mi sami snosimo krivicu jer smo tu »udarnost« u eti gradili na raznim popularizacijama i privilegijama a ne na savesti.²⁴ Sada kada ova eta ima bolji politički kadar opet se podigla.

Aktivni komunisti sazivani su po jedinicama u vezi s AVNOJ-skom kampanjom (tada je sazvan i divizijski), takmičenjem, pegavim tifusom i odlaskom drugarica iz vojske. U vezi s takmičenjem sazvan je i divizijski aktiv, na kome se raspravljalo o takmičenju i odnosu prema Italijanima. Koliko smo zapazili, [sastanci] aktiva u VII i XVI brigadi pokazali su rezultate, naročito se to primetilo prilikom borbi koje je vodila VII brigada kod Gorenje Vasi.²⁵ Tada su borci jako dobro održali svoje položaje, stalno — kroz itav dan uzvikivali su maršalu Titu a protiv kralja Petra. Slabost [sastanaka] aktiva je u tome što su nedovoljno pripremljeni i uzimaju sve suviše olako. Desilo se, na primer, da u nekim jedinicama [sastanci] aktiva uopšte nisu održani, ve se odmah prešlo na etu, kako bi se stvar što pre završila.

U političkom radu naših političkih komesara primećuje se slabost da ne znaju, s jedne strane, prilagoditi političke asove željama i interesima boraca, a s druge strane, razvoju događaja.

²² Odnosi se na Drugi kongres Zveze slovenske mladine (vidi »Partizanski dnevnik«, god. II, br. 327, od 9. decembra 1944.

²³ Vidi dok. br. 115.

Mese ni politički izveštaj Dopunskog bataljona 31. NO divizije od 28. februara 1945. nalazi se u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 276 a/II.

¹⁴ O radu Udarne ete vidi njen politički izveštaj od 27. februara 1945. u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 276a'II.

¹⁵ O borbama 7. slovena ke NOU brigade »France Prešeren« i 16. slovena ke NO brigade »Janko Premrl-Vojko« kod Gornje Vasi vidi mese ni izveštaj Operativnog odseka 31. NO divizije br. 78/45 od 22. februara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, i. 277/1), mese ni izveštaj Operativnog odseka 7. slovena ke brigade »France Prešeren« br. 121 od 19. februara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 280 a/III) i mese ni izveštaj Operativnog odseka 16. slovena ke brigade »Janko Premrl-Vojko« od 18. februara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 282 a/II).

ja. Tako se dešava da su pojedini politički asovi tako daleko od interesovanja partizana i potreba razvoja kao zemlja od neba. Ova slabost u najvećoj mjeri proizlazi iz toga što politički komesari, naročito niži, ne prate budno razvoj događaja, nepravilno se odnose prema literaturi, ne znaju da čitaju novine i ostalu [literaturu] kako bi iz toga izvukli zadatke. O tome kako treba govoriti na političkim sastavima govorili smo opširno na konferenciji političkih komesara koja se održavala posljednjih dana. Sto se tiče literature tražili smo da se ona brižljivo čuva, da se kontroliše, i to od brigade do čete, i da se svakih 15 dana šalje izveštaj. Druga slabost koja se primećuje u našem radu, kod naših rukovodilaca, jeste sitni arštvo u koje zapada i inače naših rukovodilaca. S obzirom na to što ponekad ima zaista mnogo posla, potreba i zadataka, naši rukovodioci gube smisao za to šta je najvažnije i u svom radu gube se u sitnicama. I to pitanje smo opširno razmatrali na posljednjoj konferenciji i podvukli, pored ostalih, zadataka koji su za nas danas najvažniji.

Kao treća u grešku, odnosno slabost, naveli bismo nezainteresovanost koju naši politički komesari ispoljavaju prema SKOJ-u, prema omladini uopšte. Dok se naši politički komesari još nekako interesuju za pitanja partijske organizacije, dotle su smatrali da je pitanje SKOJ-a nekako isključivo stvar sekretara SKOJ-evskih organizacija te se zato nisu skoro ništa ili veoma malo interesovali. Tako je bila omladina, iz koje bi se moglo najviše učiniti, najviše zanemarena. Protiv toga preduzeli smo odlučnu kampanju, a na sastanku komiteta doneli smo zaključak da se pitanje SKOJ-a obavezno postavi na dnevni red u svim selima.

U vezi sa takmičenjem održali smo sastanak divizijskog aktiva komunista i doneli zaključak da se u vezi sa tim svuda održe sastanci aktiva. Održana je tako i konferencija sa političkim komesarima i sastanak komiteta. VII brigada najavila je takmičenje XVI brigadi. Isto je po brigadama, bataljonima, četama, vodovima i desetinama. Čak se i borci takmiče između sebe.

Aktivi komunista sastali su se i povodom [pojave] pegavog tifusa. Sanitetski referenti održavaju o tome predavanja po jedinicama, a sve jedinice vode računa o tome da se što više čuva pare. Možemo reći da je kampanja u vezi sa AVNOJ-om potpuno uspela. Borci osuđuju postupak kralja Petra i to ispoljavaju svuda, kako u borbi tako u kantonu.²⁶ Kada se govorilo o odlasku drugarica iz vojske, nije bilo nekih posebnih problema. Neke su shvatile prije a neke kasnije. Neke odlaze rado a neke malo teže.²⁷

⁵⁴ Vidi napomenu br. 7 uz dok.br. 70.

" Vidi napomenu br. 30 uz dok. br. 40.

Kulturno-prosvetni rad još uvek ne zauzima ono mesto koje bi morao. To zbog toga što je, prvo, nedovoljno masovan, a drugo, što se esto smatra kao neka apstraktna stvar koja nema dovoljno zajedni kog s vojskom.

Najviše drugova je dezertiralo iz VII SNOUB »France Prešeren«, i to 12 u ovom mesecu. Iz III SNOUB su dezertirala 2, iz XVI SNOB nije niko dezertirao. Uzrok tome je u najviše slu ajeva taj o kome smo govorili na konferenciji u štabu korpusa. Ovom prilikom treba da podvu emo da su se naro ito dobro pokazali drugovi koji su došli iz JBO²⁸ i da u nekim jedinicama služe kao primer ostalima, da su jako veseli što su došli u brigadu, pošto imaju ovde sasvim druk ije uslove života i ve u perspektivu razvoja.

U to vreme smo mnogo radili na izgra ivanju kadrova. Uvodili smo nekakve ve ernje te ajeve na kojima komandni kar eta i bataljona prora uje literaturu, bez obzira na to da li je vojnog ili politi kog karaktera. Delimi no smo u tome uspeli, a delimi no ne, i to zbog toga što se treba na svakom koraku boriti sa starim »partizanskim shvatanjem« odbacivanja svake teorije i stim da se »ne može«. Vrlo dobre rezultate je pokazao prvi te aj u podoficirskoj školi.²⁹ Iz svih jedinica primamo izveštaje da su pitomci na tom te aju mnogo dobili.

U to vreme održali smo jednu konferenciju s politi kim komesarima brigada, na kojoj smo razmatrali probleme rada u jedinicama, i jednu konferenciju sa svim polti kim komesarima jedinica kod štaba divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar :
Franko Ivan-Iztok
Iztok

Komandant-major :
.Matejka Evgen-Pemc
(odsutan)

²⁸ Iz Jeseniško-bohinjskog NOP odreda, koji je zbog neaktivnosti reorganizovan, 195 drugova je prešlo u jedinice 31. NO divizije. Vidi mese ni izveštaj Štaba 9. korpusa NOVJ br. 1 od 1. februara 1945 i mese ni izveštaj Operativnog odseka 9. korpusa NOVJ br. 189 od 28. februara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 22/11).

Podoficirska škola 31. NO divizije formirana je prvi put novembra 1943 (vidi Zbornik, tom VI, knj. 9, dok. br. 66 i 152). Naredbom Odeljenja za kadrove Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 10. maja i odseka za kadrove 9. korpusa NOVJ od 19. maja 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 109/III i 249/1—3) ove se škole ukidaju 1. juna 1944. Me utim, Podoficirska škola 31. NO divizije, u svom izveštaju od 26. januara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 276/11), javlja da je, prema usmenoj direktivi komandanta korpusa, otvorena podoficirska škola koju pose uje 35 desetara i vodnika. Kurs traje 10 dana. Pošto je naredbom štaba 9. korpusa NOVJ br. 165 od 16. februara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 276/11) ponovo formirana Podoficirska škola pri ovom štabu, podoficirske škole u divizijama opet se ukidaju. Detaljnije o tome vidi i druge dokumente u pomenutim fasciklima.

br. 143

**MESE NI IZVEŠTAJ ŠTABA 7. SLOVENA KE UDARNE
BRIGADE »FRANCE PREŠEREN« OD 27. FEBRUARA 1945.
POLITI KOM KOMESARU 31. NO DIVIZIJE O PROPAGANDNOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI¹**

STAB

VII SNOUB »FRANCE PREŠEREN.
Na položaju, dana 27. febr. 1945.
Broj: 73

Predmet: Mese ni izveštaj o kulturno-prosvetnom radu

ŠTABU XXXI DIVIZIJE IX KORPUSA NOV I POJ
Politi kom komesaru

Poslednji mesec je rad na kulturno-prosvetnom polju nekoliko trpeo zbog toga što se vojska nalazila bilo u pokretima ili u akcijama ili u stanju pripremnosti na položajima.² Uprkos tome rad nije ostao na mrtvoj ta ki, ve se radilo slede e:

1. Mitinzi: II bataljon je održao tri mitinga i to jedan 1. o.m. u Kropi, drugi 13. o.m. u Trebiji i tre i u Ledinama 24. o.m. Svi ovi mitinzi su veoma dobro uspeli. Program mitinga, održanih za to vreme, bio je u duhu Prešernove proslave,³ AVNOJ-ske kampanje, izjave kralja Petra⁴ i proslave praznika Crvene armije. O proslavi godišnjice smrti, kao i o proslavi 23. februara⁵ ve smo javili u posebnim izveštajima. Proslavu praznika Crvene armije, me utim, još nisu održale sve jedinice samostalno jer nisu imale priliku za to. Brigadna proslava održana je 24. o.m. u selu Ledine. Govori na mitinzima, kao i ostali program, odgovarali su kraju i prilikama. Civilno stanovništvo s naro itim oduševljenjem prima dramske ta ke, zato su se naši kulturno-prosvetni odbori potrudili da mu u tom pogledu iza u u susret i nau ili nekoliko komada. I ta ke pevanja su uvek prihva ene s oduševljenjem.

¹ Original (pisan na mašini, na slovena kom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 276/VI, a snimak u Arhivu VII, film 191/230—231.

* O pokretima i akcijama 7. slovena ke udarne brigade »France Prešeren« u februaru vidi mese ne izveštaje njenog Operativnog odseka: br. 121/45 od 19. februara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 280a'III) i br. 174/45 od 20. marta 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 277/11).

² Povodom godišnjice smrti Franca Prešerna (vidi napomenu br. 12 uz dok. br. 88 i napomenu 12 uz dok. br. 145.

⁴ Vidi napomenu br. 7 uz dok. br. 70.

⁵ Dan formiranja Crvene armije.

2. *Zidne novine*: Sve jedinice, to jest: ete, bataljoni i odseci kod štaba brigade imaju svaki svoje zidne novine. U početku je trebalo vršiti priličan pritisak na borce radi dopisivanja, dok to sada skoro nije potrebno. Svako ve sam od sebe napiše svoj prilog i vodi računa o tome da ne zaostaje, jer vlada opšte interesovanje za zidne novine. Za praznik Crvene armije su sve jedinice izdale posebne zidne novine sa dopisima o Crvenoj armiji, koje ćemo vam naknadno poslati. Zidne novine su tako e opremljene crtežima koji su jako uspeli. Izvesno vreme su pisali samo rukovodioci a sada su i borci stekli hrabrost i volju. Uprkos tome ni izdaleka još nije uinjeno sve u pogledu zidnih novina. One još uvek nisu ogledalo jedinice, što bi trebalo da budu. Me utim, s uspehom smo zidne novine upotrebili za najrazličitije akcije, kao npr. iš enje vaški — akcija protiv pegavog tifusa, prljavštine itd.

U I bataljonu je izašao 2. broj lista »Glas mladih«,⁶ tj. glasilo SKOJ-a. Bataljon je tako e izdao 4. broj džepnih novina i u tom pogledu je najtačniji. U izdavanju ovih novina sudelovalo je 9 drugova, što doduše u procentima nije mnogo, ali do sada nije sudelovalo ni toliko. II bataljon ima za izlazak svojih novina sve pripremljeno ali ih još nije izdao.

3. *Pevanje*: U I bataljonu peva 9 drugova i interesovanje za pevanje se dosta povećalo. Ovaj pevački hor je naučio više novih pesama, koje su prevedene na slovenački jezik. Pevački hor je imao četiri vežbe iz pevanja i naučio nove pesme: »Od Urala do Triglava«, »Najči je zemlja in nebo« i Prešernovu »Luna sije«. Sudelovao je u proslavi praznika Crvene armije. Prema izveštajima III bataljona, pevanje u tom bataljonu je na nižem stepenu. Peva a doduše ne nedostaje ali je neophodan horovo a, i to ne samo za ovaj ve i za sve ostale bataljone. Na kursu za horovo e⁷ imamo sada dva druga iz brigade i možda e se stanje popraviti kada se ova dvojica vrate. Drugovi doduše pevaju ali je kvalitet pevanja slab.

Kulturni asovi su održavani po svim jedinicama. Na njima se podvlačila hitna potreba za prosvetnim radom i u našoj vojsci. Priredili smo više zabavnih veeri. I bataljon je povodom proslave godišnjice Prešerna priredio takvo ve e u selu Voljaka. Ve e je vrlo dobro uspelo. U III bataljonu je glavna tema za kulturne asove bilo predavanje o Crvenoj armiji.

Literaturu, tj. brošure i redovne dnevne listove primamo u redu. Vojska, kao i civilno stanovništvo s nestrpljenjem o e-

⁶ Glasilo I. bataljona 7. slovenačke udarne brigade »France Prešern« pod tim naslovom nije pronađeno. Možda se odnosi na glasilo *Zveze slovenske mladine za Primorsko in Gorenjsko* sa istim naslovom, koje su možda razmnožili (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 615, pod br. 8460, ili str. 183, pod br. 2498).

⁷ Vidi napomenu br. 2 uz dok br. 1.

kuju naro ito vesti, koje uvek donose samo najbolje izveštaje i dobre vesti. Literaturu bez koje možemo biti u vojsci šaljemo odmah na teren. I svu pro itanu literaturu šaljemo naknadno civilnom stanovništvu. Ono je i tada prima s oduševljenjem, iako je možda ve donekle zastarela.

Jedinice ne raspolažu instrumentima, sem harmonikom u I i II bataljonu.

Dramske sekcije su aktivne, iako je njihov rad jako otežan. Obi no se doga a da odre eni komad pripreme i tada je jedan ili drugi drug koji bi trebalo da sudjeluje prekomando- van. Uprkos tome su pripremili nekoliko komada, koje sasvim dobro izvode. I bataljon je pripremio komad »Zadnji dnevi Hitlerjevega Beograda«⁸ i dramu »Mati«.⁹ U tom bataljonu je naro ito agiln drug Vendling.¹⁰

Nepismenost se u svim jedinicama otklanja. I bataljon ima jednog nepismenog druga koji je ve prili no nau io, ali se rad s njim nastavlja. I III bataljon ima nekoliko nepismenih drugova, ali se otklanjanje nepismenosti ovde još nije shvatilo dovoljno ozbiljno, što treba na svaki na in ukloniti.

Kulturno-prosvetni odbori, kako brigadni tako i bataljon- ski, redovno se sastaju. Stab brigade izdao je cirkular o formi- ranju kružoka za prou avanje i podre ene jedinice treba da do 28. o.m. podnesu izveštaje [o tome] našem štabu.

Na sastancima tih odbora prorade se svi cirkulari i direk- tive koje primimo od pretpostavljenih foruma. Rad na tom polju vezan je i za partijsku organizaciju, pošto se odre eni zak- lju ci u vezi s tim radom prihvataju i na sastancima elija. Pojedini politiki komesari (koji su doduše retki) još uvek ne- maju pravilan stav prema kulturno-prosvetnom radu i nisu svesni ogromnog zna aja tog rada.

Pošto je rad na kulturno-prosvetnom polju ovaj mesec unekoliko zastao, iz ve pomenutih razloga, pokuša emo sve to nadoknaditi. Prionu emo ozbiljno na posao. Rad u osnovi nije trpeo jer smo, uprkos svemu, radili onoliko koliko se najviše moglo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politi ki komesar:
Kirn Viktor
Kim

Komandant-major:
Leskovec Kori
Kori

⁸ Vidi napomenu br. 22 uz dok br. 139.

• Autor je Mile Klop i (vidi »Bibliografiju« 1941—1945«, str. 405. pod br. 5598 i 5599).

¹⁰ Ivo Vendling

BR. 144

**mesečni izveštaj štaba 7. slovenske udarne
brigade »france prešeren« od 27. februara 1945.
politi kom komesaru 31. no divizije o stanju i
politi kom radu u brigadi¹**

STAB
VII SNOUB »FRANCA PRESERNA«
Na položaju, 27. febr. 1945.
Broj 74

Predmet: Mesečni politički
izveštaj

STABU XXXI DIVIZIJE IX KORPUSA NOV I POJ

Politički komesaru

U poslednjem mesecu se na političkom polju prorađivalo sledeće:

»O istom svojoj domovini« (lanak general-majora D. Kvedera);²
»Samoinicijativa poveljevanja« (iz lista »Naša vojska«);³
Izjava kralja Petra — AVNOJ-ska kampanja;⁴
Narodna zaštita;
Slovenske granice;
Razlika između naše i druge demokratije;
O odlasku drugarica iz vojske;
Titov govor — uloga žena u narodnooslobodilačkoj borbi;⁵
Podrška naše NOV drugim oslobodilačkim pokretima;
O odseosti i disciplini;
Zadrugarstvo danas i nekada;
Sindikati;
Narodnooslobodilački pokret Albanije (iz »Partizanskog dnevnika«);
Pegavi tifus:

¹ Original (pisan na mašini, na slovenskom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 276/VT, a snimak u Arhivu VII, film 191/293—296.

² Originalni naslov glasi: »Osvobodite in o istite svojoj domovini«. Objavljen je u listu »Naša vojska«, god. III, br. 21 od 21. decembra 1944 (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 43, pod br. 530).

³ Lanak »Inicijativa u poveljevanju« objavljen je u »Našoj vojsci« za god. IV, br. 1 od 4. januara 1945.

* Vidi napomenu br. 7 uz dok. br. 70.

⁵ Odnosi se na govor maršala Tita na velikom mitingu srpskih žena u Beogradu 28. januara 1945.

Praznik Crvene armije;⁶
Gr ko pitanje;
O Staljinu i Titu;
Kažnjavanje slo inaca;
Nema ki fašizam i Crvena armija;
Bugarska — njena politika nekada i danas;
Krimski konferencija;
Takmi enje;⁷

Konferencija neprijatelja u Selškoj i Poljanskoj dolini — predvi ena ofanziva, priprema ljudstva za ofanzivu.⁸

Za politike asove i kampanje imali smo u to vreme na raspolaganju slede e gradivo i brošure: »Dve vojski, dva zna- aja, dva namena«,⁹ Titov govor,¹⁰ »Pot nove Jugosalvije«,¹¹ cirkular o borbi protiv pegavog tifusa, novine »Naša vojska«, »Partizanski dnevnik« i »Ljudska pravica«.

Tokom ovog meseca sprovodile su se slede e kampanje: za AVNOJ, protiv pegavog tifusa i za takmi enje. U duhu kampanje za AVNOJ poslato je više rezolucija. Borci su se istakli i u borbama oko Selške doline, Gorenje Vasi i Idrije.¹² U svim borbama su klicali daju i sebi oduška. S obzirom na to možemo da tvrdimo da su borci u ogromnoj ve ini shvatili šta ho e kralj Petar svojom izjavom, shvatili su da je naša vlast ona za koju smo se borili i koju emo po svaku cenu zadržati. Za borbu protiv pegavog tifusa preduzeli smo slede e: održani su aktivni ~ komunisti na kojima su doneti zaklju ci da se svake nedelje menja rublje, da se za svaki dan odredi borcima vreme za li - nu higijenu, da se promeni slama na ležištima kada jedinica stigne na nove položaje, ukoliko se ranije tamo nalazila neka druga jedinica, i da sanitet što eš e organizuje kazane za pare- nje. Sanitetski referent i njegov pomo nik su li no održali pre- davanja u svim etama i tom prilikom aktivirali sve bolni are koji su sposobni držati predavanja o toj temi.

⁸ Re je o 23. februaru, danu formiranja Crvene armije.

⁷ Vidi napomenu br. 5 uz dok. br. 145.

* Vidi mese ni izveštaj Operativnog odseka Štaba 9. korpusa NOVJ br. 189 od 28. februara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 22/11) i mese ni izveštaj Obaveštajnog odseka Glavnog štaba NOV i PO Slovenije br. 660/11/45 od 1. marta 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 2911 i 52/1).

• Od Borisa Kidri a (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 36 i 37, pod br. 442 i 445).

¹⁰ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 559, pod br. 7756.

¹¹ Od Edvarda Kardelja (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 35, pod br. 420, str. 399, pod br. 5514).

¹² O borbama 7. slovena ke NOU brigade »France Prešeren« u me- secu februaru vidi mese ne izveštaje njenog Operativnog odseka: br. 121 od 19. februara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 280a/III) i br. 174/45. od 20. marta 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 277/11).

Na političkim raspravama [ta] predavanja [o higijeni] podržali su politički komesari. I na položajima i u kantonmanu se mnogo diskutovalo o tome. Borcima je sasvim jasno odakle dolazi opasnost bolesti i kako se od nje treba čuvati.

Za takmičenje i akciju o tome tako e je održan aktiv komunistički, na kome su, na osnovu plana, prihvaćeni određeni zaključci. Bataljoni su već najavili takmičenje izmeđ u sebe. Brigada je XVI SNOB »J.P. Vojka« najavila takmičenje. Čete su već shvatile smisao takmičenja i po tome me usobno plemenito da se takmiče. To se naročito ispoljilo u I bataljonu.

Prešernova proslava¹³ je održana u svim jedinicama jednostavno ali srdačno, prema tome kako je dopuštalo vreme. O izvođenju ove proslave smo već javili. Tako e je sprovedena akcija za Narodnu zaštitu, koja je podržana na političkim raspravama. O njoj smo već javili vašem štabu u posebnom izveštaju.¹⁴

O prazniku Crvene armije govorilo se na političkim raspravama i na položajima. Potvrđuje da su borci shvatili šta danas zna i Crvena armija su brojni članci u zidnim novinama, kao i dopisi koje smo poslali propagandnom odseku IX korpusa. Živo ih je interesovao postanak Crvene armije i njen razvoj. Svi se dive tome da armija kao što je Crvena armija može izvoditi tako snažnu ofanzivu i da se u tako kratkom vremenu uzdigla.

Borci su, uzev u celini, dobro shvatili ove akcije. Diskusije su bile žive, i to naročito na položaju, kada su se radovali svom radu, pokrivenim bunkerima koje su sagradili za odbranu protiv okupatora. U diskusijama su naročito pokazali interesovanje drugovi iz Jeseniško-bohinjskog odreda.¹⁵

Međ u borcima se pokazalo posebno interesovanje za pitanje kralja Petra II, protiv koga nisu istupili samo na mitinzima i političkim raspravama već i aktivnošću u samim borbama, poklicima i akcijama. Iako je neprijatelj napadao velikim snagama, borci su izdržali i time pokazali kakav stav žele prema neprijatelju, žele ga uništavati na svakom koraku. Tako e ih je interesovao ishod Krimске konferencije i njeni zaključci. Ova im danas još nije sasvim jasna jer nije bilo pravog vremena da im se to objasni. Diskutovali su o njoj sve moguće, a pojedinci su se već radovali kakvi se zaključci opet biti doneseni. Govorili su: Zaključci Moskvske i Teheranske konferencije su sprovedeni i zato se možemo sto posto nadati da će se sprovesti i zaključci Krimске konferencije. Time su stekli poverenje u saveznike, naročito u Sovjetski Savez, od koga dolaze tako veliki

¹³ Vidi napomenu br. 12 uz dok. br. 88.

¹⁴ Izveštaj potiče od 12. februara 1945. Nalazi se u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 280/IV—3.

¹⁵ Vidi napomenu br. 28 uz dok. br. 142.

uspesi i tako odlučujuće. Još im nije sasvim jasna naša demokratija i razlika od ostalih. Tako e im još nije sasvim jasna aktivnost protivfašističkih snaga u saveznom bloku, naročito se divi iskrenost Engleza. U pogledu konkretnog upoznavanja boraca sa izgradnjom naše vlasti još nismo postigli dovoljan uspeh. Štabovi nisu posvećivali dovoljno pažnje našim nižim narodnooslobodilačkim odborima, nisu borce upoznavali s njima.

Borbeni moral ljudstva je vrlo dobar, na prilično visokom nivou, naročito u I bataljonu. To su pokazali u poslednjim borbama. Rukovodioci I bataljona su taj moral već iskoristili za juriš, upravo u borbi na Gori postigli su uspeh.¹⁶ U II bataljonu se tako e u tom pogledu stanje dosta popravilo. Život u bataljonu je postao živahan. U vezi s tim vredi pomenuti to da borci koji su došli iz Jeseniško-bohinjskog odreda služe kao primer svima ostalima. Više se kod njih ne primećuje onaj lokalpatriotizam koji se ispoljio prvih dana i koji smo otkivali. Tome je u velikoj meri pomogao aktivni komunisti koji smo sa zvali s ciljem da se posveti dovoljno pažnje tim ljudima. Iako su borci stalno na položajima, raspoloženje je dobro. Na to naročito utiče dobar položaj na frontovima i aktiviranje rukovodilaca u tom pogledu. Dobra hrana, odnosno dovoljno hrane koju borci imaju tako e doprinosi tome. Zato smo mobilisali intendanturu koja je morala biti aktivna da borci nisu bili gladni. Pored toga, održani su brojni sastanci svih intendantata i ekonomata, kojima je prisustvovao član štaba brigade ili bataljona. Mnogo se radilo i na političkom vaspitanju intendantata. Posebnu aktivnost je u tome pokazao intendant II bataljona,¹⁷ koji je samoinicijativno sazivao teoretske sastanke. Odnos između intendantata i civilnog stanovništva je dobar i nije dolazilo do većih grešaka. Međutim, baš poslednji dan, primetili smo da pojedini intendantati žele da budu u svom, da se tako izrazimo, »detektivskom« poslu suviše aktivni. Vršu premetačine kod belogardističkih porodica. Od privrednih komisija ili terenskih organizacija dobijaju podatke o skrivenim bunkerima punim različitih stvari, koju zatim oduzmu. To se dogodilo na Gori, kod nekog zemljoradnika, kod koga su, između ostalog, pronašli pirinučnu raspadnutu italijansku vojsku, i na Zirovskom Vrhu, gde su pronašli bunker (bivših) jugoslovenskih uniformi, koje su sve pokupili.

¹⁶ Bataljon je na položaje na Gori stigao 23. februara i vodio borbu 24. i 25. februara 1945. Vidi mesečni izveštaj Operativnog odseka Štaba 7. slovenačke NOU brigade »France Prešeren« br. 174/45 od 20. marta 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 277/11).

¹⁷ Redakcija nije mogla saznati ko je tada bio intendant tog bataljona.

Odnosi izme u rukovodilaca i boraca su pravilni, me utim, prime uje se nekakav nesporazum u štabu I bataljona, kao i u komandi 2. ete istog bataljona. Niko nije svestan toga da je lan partije — komunista, svako gleda sa stanovišta komandanta, politi kog komesara ili pomo nika politi kog komesara. Uzrok tome je, s jedne strane, nedovoljna saradnja izme u njih, komandant je suviše uzvišen a politi ki komesar, kao nov, još se nije dovoljno upoznao sa svojim radom. Tako e se nisu znali odmah orijentisati i sazvati sastanak elije da bi se stvar na tom sastanku rešila. Odnosi u štabu II i III bataljona kao i u štabu brigade su pravilni i ne dolazi do sva i. Izme u starih partizana i novomobilisanih su drugarski, ne prime uje se nikakva zavist. Kod starih partizana se, me utim, prime uju jzvesne slabosti, nedostaje im avangardizma i vaspitanja.

Otkada su jedinice naoružane tako dobrim oružjem u koje borci imaju poverenje, ispoljilo se ve e ose anje odgovornosti za uvanje oružja. Borci ga rado iste. Prime eno je da su borci po eli nekako potcenjivati italijansko oružje. Pojedini mitraljesci su plakali kada nisu dobili »Bren« i morali ponovo prihvatiti »Bredu«.

Brigada je tokom poslednjeg meseca bila u najboljim odnosima sa civilnim stanovništvom. Sara ivali su i na mitinzima, kulturnim ve erima i u dva slu aja na politi kim asovima. Tu i tamo dolazi do manjih nesporazuma u pogledu kuhanja, upotrebe drva, slame, oru a itd., koji se rešavaju na miran nain sa gazdom, tako da ne trpi ugled vojske i da civili nemaju štete. Me u civilno stanovništvo, naro ito u blizini garnizona, a i u samim garnizonima, proturili smo mnogo letaka koje je poslala Pokrajinska tehnika.¹⁸ Tako e smo proturili ostalu literaturu i asopise koje su borci ve pro itali. Partizani i civili s interesovanjem itaju »Partizanski dnevnik«, ali žele da bi pored ostalog donosio i [lanke] o životu i aktivnosti partizanskih jedinica u Koruškoj. Sa ostalim asopisima su vrlo zadovoljni i vlada opšta radost kada ih prime.

¹⁸ Pokrajinskom tehnikom KPS za Gorenjsku nazivao se u to vreme organizacioni centar svih tehnika i štamparija u Gorenjskoj s leve i s desne strane Save, sem štamparija u kamniškom okrugu, koje su od juna 1944. spadale direktno pod centralnu tehniku KPS u Dolenskoj (sa sedištem u Starim Zagama, a od oktobra u Crmošnjicama). Centar je formiran u prole e 1944. i imao je svoje sedište u Dav i. Njegove najpoznatije i najzna ajnije štamparije bile su »Julija«, »Donas« i »Trilof«. Detaljnije o štamparijama i tehnikama u Gorenjskoj vidi lanke Jožeta Krala. »Ilegalne tiskarne grafi nega oddelka »B« Pokrajinske tehnike KPS za Gorenjsko« i Tiskarna »Donas«, Letopis Muzeja narodne osvoboditve v Ljubljani, knjige I i II, 1957 i 1958, kao i lanak »Delež grafi nih delavcev pri razvoju slovenskih ilegalnih in partizanskih tiskam v letih 1940—1945«, objavljen u knjizi »Stoletnica grafi ne organizacije na Slovenskem«, Ljubljana, 1968.

U tom razdoblju imali smo 7 dezertera. Trojica od njih su otišla u neprijateljevo uporište, gde su se prijavili. Na jednog od njih uticala je kazna koju mu je izrekao vojni sud zbog toga što je prouzrokovao, odnosno skrivio gubitak protivtenkovske puške i što je pustio zarobljenog belogardistu. Oduzeta mu je funkcija vodnika i bio je osuđen na godinu dana prisilnog rada uz gubitak vojnih postaja za period od dve godine. Za ostalu dvojicu smatra se da su bili banditi i da su dezertirali sra unato. Jedan od njih bio je bolestan i uvek je zaostajao na pokretima. Za vreme boravka na položajima Hlave i Njive i Gorenje Brdo on je zaostao kada se jedinica morala zbog jakog pritiska povući. Za to vreme mu je više puta skrenuta pažnja na to, ali je on, uprkos tome, zaostao u jednom selu do kojeg neprijatelj nije stigao. Odatle je nestao u nepoznatom pravcu. Drug je bio politički neizgrađen i zaključuje se da je dezertirao zbog toga što je bio nesposoban za pokrete. Za trojicu drugova ne znamo kuda su otišli.

Ivanovi štabova bataljona obavljaju svoj rad dobro. Štab I bataljona bio bi itav dobar, ali imaju tu slabost da se ne osećaju Ivanovima partije, već kao rukovodioci. Štab II bataljona ima sve uslove da postane dobar štab, ali je komandant, kao stari partizan, suviše mrtav i nepopravljiv u pojedinim stvarima. Štab III bataljona bio bi takođe dobar, ali je komandant, takođe stari partizan, suviše blag i u određenim pogledima takođe reći i pobija autoritet samom sebi. Niži rukovodioci su se u poslednje vreme dosta popravili i izgleda da će uz isti odgoj koji su imali do sada postati dobri rukovodioci.

Ovaj mesec je u brigadi održano 24 teoretska sastanka na kojima se uglavnom obrađivala tekuća literatura, odnosno značajniji članci iz novina i brošura kao: »Dve vojski, dva značenja i dva namena«, »Pomoć organizacije OF«, »Narodna zaštita« itd.

Za to vreme je jedinica mobilisala	3 druga,
dezertiralo je	7 drugova,
nedostaje	1 drug,
prekomandovano iz brigade	60 drugova,

izgubili smo 7 pušaka i 450 kom. municije, tešku »Bred« , imali smo 3 mrtva i 2 ranjena.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
Kirn Viktor
Kirn

Komandant-major:
Leskovec Kori
Kori

M. P.

MESECNI IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODSEKA 9. KORPUSA NOVJ OD 28. FEBRUARA 1945. PROPAGANDNOM ODELJENJU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE O PROPAGANDNOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U KORPUSU¹

**ŠTAB
IX KORPUSA NOV I POJ
PROPAGANDNI ODSEK**
Položaj 28. 2. 1945.
Broj: 214

Predmet: Mese ni radni izveštaj

GLAVNOM ŠTABU NOV I POJ²
Propagandno odeljenje

Ovih dana je proteklo otprilike pola godine (nekoliko dana više) otkako su u Propagandnom odseku IX korpusa izvršene organizacione promene, kako u rukovodstvu odseka tako i me u lanovima institucija i u radu.³ Zato nam se ini umesno da unekoliko okarakterišemo itav polugodišnji period i time na jedan na in objasnimo razloge što se rad u celini razvijao nekako više organizaciono nego sadržajno. Treba naglasiti da je odsek prošlog avgusta imao svega skupa samo nekoliko lanova, da ni ovi lanovi nisu imali ta no odredene sektore svog rada, da odsek nije imao nijedne tehnike. Zato je bilo neophodno odsek organizovati u smislu potreba naše vojske i njenog zadovoljavanja.⁴ Sva naša prva aktivnost orijentisala se upravo na organizaciju te smo zbog nedostatka kadra sporo napredovali, ipak smo kona no organizovali prili no širok aparat koji u određenim institucijama odgovara njihovoj funkciji. Sada se, međutim, pred nas postavlja zadatak taj aparat upotpuniti a rad svih nas pravilno orijentisati i upravljati njime. Upravo sada.

¹ Original (pisan na mašini, na slovena kom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 89/1. U gornjem desnom uglu iznad naslova napisano je mastilom: »Stev. 200 — 18. III 1945«.

² Pogrešno, treba Glavnom štabu NOV i POS. »

³ O tim organizacionim promenama vidi izveštaje Propagandnog odseka Štaba 9. korpusa NOVJ od 20. avgusta i 4. septembra 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 250/11). Ove promene su vezane za opštu reorganizaciju propagande u jedinicama NOV i PO Slovenije (vidi napomenu br. 17 uz dok. br. 1).

⁴ Vidi formaciju Propagandnog odseka Štaba 9. korpusa NOVJ od 8. septembra 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 250 IV).

u okviru novog takmičenja,⁵ postavili smo sebi nekakvu osnovnu parolu: Naš rad vredi onoliko, koliko koristi vojsci. U tom geslu izražava se onda sva ostala aktivnost i pravac našeg rada. Dobro znamo da je naš kontakt sa nepotvorenim životom vojske još nekako slab, suviše slab, i to u priličnoj meri zbog toga što smo imali najveće poteškoće sa organizacijom samog odseka. Upravo poslednjeg meseca pristupali smo sistematskom vaspitavanju našeg kadra i pravilno orijentisanoj tendenciji rada. To izražavaju konferencije koje smo održali sa personalom našeg odseka u početku meseca. Nadalje, cirkulari koje smo slali našim dopisnicima itd.⁶ Konferencija propagandnog kadra imala je nameru da, na osnovu referata i diskusija o funkciji, mestu i ulozi propagandiste u našoj NOV, podigne naš kadar iz ponekad suviše birokratskog gledanja na dužnosti. Na samoj konferenciji došli smo zapravo do zaključka kako je ona bila nužna, jer se pokazalo da se u mnogo čemu pokušao uvesti i među nas profesionalizam, i sav naš rad izgledao bi kao da je cilj samome sebi. Na konferenciji samoj uspelo se, međutim, radu stvarno postaviti nove, bolje osnove. Konkretno, doneli smo odluku, npr., da i naša glumačka grupa ide u vojsku,⁷ da naša foto-sekcija, po uzoru vaše izložbe: sahrane komandanta Staneta Rozmana,* priredi izložbe itd. Osobito su bili prihvatljivi u pogledu tešnje saradnje s jedinicama, s obzirom na kulturno-prosvetnu delatnost boraca. Prvi konkretni uspeh konferencije bili su sastanci sa oba politička komesara divizije i komesarom artiljerije,⁹ a zatim, pošto nije bio moguć direktan dodir, pismena veza s političkim komesarima brigada. Naravno, to smo u dosta tesnim odnosima sa Prešernovom brigadom.¹⁰ Celokupan rad odseka obavlja se sada prema gore pomenutoj paroli i ubeđeni smo da će se rad u tom pravcu podizati.

⁵ Odnosi se na dvomesečno takmičenje koje je 30. NO divizija objavila 31. NO diviziji. Takmičenje je započelo 23. februara 1945, na godišnjicu formiranja Crvene armije, i u njemu su uzele učestvovali sve jedinice 9. korpusa NOVJ. Vidi uputstva Štaba 9. korpusa NOVJ od 12. i 13. februara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 250/11) i njegovu dnevnu zapovest od 29. aprila 1945. o rezultatima tog takmičenja (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 25/11).

« Vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 250/IV.

⁷ Od formiranja, početkom 1944, Stab 9. korpusa je imao dve pozorišne grupe, koje su se 28. oktobra 1944. spojile u jednu. Detaljnije o formiranju, razvoju, reorganizaciji i radu pozorišnih grupa vidi izveštaj Propagandnog odseka Štaba 9. korpusa NOVJ od 22. novembra 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 250/11).

⁸ Franc Rozman, narodni heroj. Vidi napomenu br. 10 uz dok. br. 1.

⁹ Politički komesar 30. NO divizije u to vreme bio je Edo Klemenčič, a 31. NO divizije Ivan Franko, a komesar artiljerije Emil Volk Skrjanec.

¹⁰ To jest: 7. SNOUB »Franca Prešerna«.

Bez sumnje su za poboljšanje našeg rada, odnosno orijentisanje rada, nastupili i drugi odlozju i faktori. Prvi je još tešnja veza sa politikomesarijatom našeg štaba, u mnogo emu tako re i zajedni ki rad, a drugi faktor su redovni razgovori s vašim odeljenjem. Stvarno nam je do poslednjeg asa jako nedostajala kritika. inilo nam se da smo u svojoj samostalnosti bili gotovo suviše osamljeni. Zato vas ovim putem molimo da nas o svojim konstatacijama u pogledu našeg rada i dalje obaveštavate i šalžete kritiku.

Osnovni zadaci na osnovu kojih smo razvijali svoju aktivnost bili su slede i:

1. Praznik slovena ke kulture 8. februar.¹¹ Proslave smo pripremili u svim jedinicama¹² i jedinice su nam o tome poslale izveštaje. Me utim, uopšte uzev, moglo se приметiti da kampanja za izvo enje proslave nije zahvatila dovoljno u širinu ni vojsku ni teren. Pojam kulture je našim borcima, kao i kulturno-prosvetnim odborima, još dosta tu . Rado u estvuju sa recitacijama, pevanjem i ske evima, me utim, ne oseaju ono oplemenjivanje koje kultura daje oveku. Zato smo u poslednje vreme po eli u velikoj meri isticati pojedine lanke naših boraca, koje nam šalju u dosta velikom broju. Posvetili smo svu brigu tome da dobri lanci budu objavljeni u »Partizanskom dnevniku«, što smo i uspeli. U poslednje vreme je bilo objavljeno ve šest lanaka naših boraca s razli itim temama. Nadalje, poslali smo u naše jedinice i uputstva o' tome kako zamišljamo pisanje boraca jer smo uglavnom primali lanke na elnog sadržaja.

2. Proslava 27. godišnjice formiranja Crvene armije. Možemo re i da smo proslavu što se ti e organizacije, u svim našim jedinicama dobro pripremili. Svuda smo poslali uputstva za praznovanje,¹³ mobilisali sve naše dopisnike da kampanju temeljito sprovedu, pomažu štabovima i o uspesima nas ekspeditivno izveste. Proslave su stvarno zahvatile sve borce, manifestacije su se svuda razvile na veoma spontan na in. U proslava ma je uzelo u eš a i civilno stanovništvo koje je, naro ito u nepotpuno oslobo enim predelima, spontano prilazilo manifestacijama vojske. Proslave same zapo ele su paljenjem vatri u pre dve erje, a sutradan su održani mitinzi i akademije. Od jedinica je u celini izvela najbolju proslavu XXXI divizija, koja je pri-

¹¹ Vidi napomenu br. 12 uz dok. br. 88.

¹⁴ Povodom toga praznika Propagandni odsek Štaba 9. korpusa NOVJ izdao je 2. februara 1945. posebna uputstva (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 250 IV i 292 b/I).

¹⁵ Uputstva Propagandnog odseka Štaba 9. korpusa NOVJ od 18. februara 1945. i dodatak ovim uputstvima, istog datuma, nalaze se u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 250TV.

redila skup s paradom i posle podnevu akademiju.¹⁴ A od brigada 18. SNOUB,¹⁵ koja je tako e priredila proslavu i akademiju u Cepovanu. Podrobne izveštaje o toku proslava u našim jedinicama prilažemo.¹⁰ U centru oslobo ene teritorije,¹⁷ me utim, naš odsek je organizovao nekakav dan Crvene armije koji je zapo eo paljenjem vatri u predve erje. Na dan praznika, u deset asova pre podne, zapo eo je veliki skup s paradom u kojoj je, pored drugih, u estvovala i eta italijanske divizije,¹⁸ artiljerija IX korpusa i zaštitni bataljon IX korpusa. Paradom je rukovodio major drug Župane Aco. Zatim su održani sve ani govori i itane su rezolucije. Posle skupa je vojska otišla u maršu, a gosti su se uputili na otvaranje izložbe fotografija: Borba Titovog Primorja za slobodu.

Uve e istog dana prire ena je sve ana akademija u ast sovjetskoj vojnoj misiji,¹⁹ koja je prekrasno uspela. Prilažemo program celokupnog praznovanja.²⁰

Naš odsek je za praznik Crvene armije tako e izradio posebne zidne novine pomo u kojih smo pokušali svakom našem borcu još više približiti Crvenu armiju.²¹ Zidne novine je odštampala štamparija »Slovenija«.²² Više primeraka poslato je i va-

¹⁴ Izveštaj 31. NO divizije od 2. marta 1945, br. 94, u kome se govori o toj proslavi, nalazi se u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 151/1.

¹⁵ To jest: 18. slovena ka NOU brigada »Bazoviška«.

¹⁶ Priloženi su izveštaji Jeseniško-bohinjskog odreda od 23. februara, Skofjeloškog odreda od 25. februara i 30. NO divizije od 23. februara 1945. Izveštaj 7. slovena ke NOU brigade »France Prešeren« od 24. februara 1945. nalazi se u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 280 a/I; izveštaj 30. NO divizije o proslavi 18. slovena ke udarne brigade »Bazoviške« (Arhiv IZDG, f. 252/IV—3) i izveštaj 16. slovena ke udarne brigade (Arhiv IZDG, f. 251/1—7).

¹⁷ Verovatno u Cerknom.

¹⁸ Odnosi se na diviziju »Garibaldi Natisone«, koja se nalazila u sastavu 9. korpusa NOVJ.

¹⁹ Sovjetsku vojnu misiju pri Stabu 9. korpusa NOVJ sa injavali su pukovnik Ivan Petrovi Riba enko i mladi lajtnant Sergej Mihajlovi Leonidov, koji su se padobranom spustili na oslobo enu teritoriju 7. korpusa NOVJ u no i 5 6. juna 1944. i narednih dana otišli u Slovena ko primorje (vidi prilog izveštaju oficira za vezu sa savezni kim misijama u glavnom štabu NOV i PO Slovenije od 25. juna 1944. i izveštaj ovog oficira od 31. jula 1944. u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 18 III). Trei lan je bio kapetan Fjodor Lugovski, koji je na oslobo enu teritoriju u Dolenjskoj stigao verovatno u toku avgusta 1944 (vidi izveštaj oficira za vezu od 1. septembra 1944. u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 18/111).

²⁰ Redakcija nije pronašla taj program.

²¹ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 280, pod brojem 3958.

²² Partizanska štamparija »Slovenija« formirana je sredinom 1944. u jaruzi zvanoj Studenec, ispod kraja ozna enog na karti nazivom: Na Ogalcah, blizu sela Vojsko, u Slovena kom primorju. Tu su sagra ene tri velike barake s malom elektri nom centralom, u kojima je živelo i radilo oko 50 ljudi. Štamparija je imala tri mašine: dva mala tigla (s pogonom na nogu) iz štamparija »An ka 222« i »Doberdob« i novu brzoštamarsku

šem odseku. Najbolje zidne novine u jedinicama za ovu priliku pripremila je XXX divizija, posla imo vam ih uskoro.²³

Opšta ocena proslava u pogledu organizacije bila bi dobra, ali bi se kod vojske i naroda mogla postići i još veća dinamika.

3. Raskrinkavanje etnika na našem sektoru²⁴ je važan ali težak i delikatan zadatak. Nešto gradiva o njima već smo poslali dalje; ipak, tamo gde se nalaze, etnici sada ne ine zlo inu, naprotiv — traže simpatije kod stanovništva. Pomažu ljudima u obradi zemlje, žele da se, pod geslom: Za kralja i otadžbinu, покажу kao narodna vojska koja se bori za veliku Jugoslaviju. U

mašinu, koja je kupljena u Milanu i preko Padove, Gorice i Vogrskog prebačena na Trnovski gozd, odakle je prenesena u sedište. Štamparija je počela da radi 17. septembra 1944. Njen prvi rad bio je »Partizanski dnevnik« (br. 248, na četiri stranice), koji je ovde štampan do kraja rata. Pored toga, štampala je časopis »Ljudska pravica«, razne brošure, letke, formulare itd. Tehnički rukovodilac štamparije bio je grafičar Rado Čenič i Mitja. (Podatke za ovo objašnjenje dali Darja Ravnihar i Jože Kralj). Podrobnije o ovoj štampariji vidi sledeće članke: Rado Čenič: »Partizanska tiskarna »Slovenija« v klešah sovražne ofanzive«. Mladina, 1947, br. 5; Franc Kimovec Žiga: »Prvi v »Sloveniji«, Partizanski dnevnik, spominska izdaja 18. maj 1947. o tiskarni »Slovenija« »Nastanek in delo naše prve primorske tiskarne«, Slovenski poročevalac, 12. maj 1945, št. 17; (Pogon Andrej) Ogarev: »Partizanska tiskarna »Slovenija« v Studencu«, Slovenski Jadran, Koper, 18. novembar 1955, št. 47; »Po bunkerjih s prvo tiskamo«, Partizan, Trst, 1. februar 1946, enkratna izdaja; Franc Rejec Vuk: »Tiskarna »Slovenija« v zadnji ofenzivi na 9. korpus«, Partizanski dnevnik, Okroglica, 5. September 1953 (slavna štampiljka); Mara Samsa: »Partizanska tiskarna »Slovenija« na Vogrskem — narodni muzej«, Ljudski tednik, Trst, 22. maj 1947, št. 68; »V nekdanji partizanski tiskarni »Sloveniji«, Slovenski Jadran. Koper,

13. junij 1952, št. 52.

" Te zidne novine nisu pronađene.

" U toku januara i februara na teritoriji 9. korpusa NOVJ nalazile su se jedinice Ljotićevog Srpskog dobrovoljačkog korpusa, koji je imao pet pukova. On je krajem decembra i početkom januara stigao iz Hrvatske (preko Ljubljane) u Postojnu. Nemci su ga rasporedili duž pruge Logatec—Postojna—St. Peter (danas Pivka)—Rijeka. Komandant tog korpusa bio je general Košta Mušički. Krajem marta i početkom aprila 1945. korpus je ušestvoval u ofanzivi protiv jedinica 9. korpusa NOVJ.

Iz sektora Knina na sektor Rijeke stigla je, krajem decembra i početkom januara 1945, i etnička Dinarska divizija. Ona je u svom sastavu imala 501. dalmatinski, 502. lički i 503. bosanski korpus. Ova divizija je krajem februara i početkom marta 1945. prebačena sa prostora Rijeka—Ilirska Bistrica u rejonu Krasi i Vipavske doline, sa štabom u Sempetru pri Gorici. Komandant Dinarske etničke divizije bio je vojvoda pop Momčilo. (Prema nemačkim izvorima na sektoru Ilirske Bistrice nalazili su se i etnici pod komandom Dobrosava Jevčevića).

U Dolomitima je bilo i nekoliko manjih slovenačkih etničkih odreda: Dolenjski, Gorenjski, Primorski (odnosno Soški) i Notranjski etnički odred. Oni su svi ušestvovali u ofanzivi protiv 9. korpusa NOVJ.

(Detaljnije o tome vidi knjigu: Stanko Petelin »Osvoboditev Slovenskega Primorja«, knjižnica NOV i POS 32, Nova Gorica 1965).

itavoj svojoj propagandi udaraju upravo u žicu jugoslovenstva i imaju nešto uspeha u krajevima koje kontroliše okupator. Propagandu protiv etnika razviemo zbog toga na drugi na in. Poslužiemo se zlo inima, koje su etnici po inili po Srbiji u proteklim godinama naše borbe, a s druge strane, popularisaemo sve primere iz kojih se jasno vidi da nije, i da ne može biti, nijedna druga vojska narodna sem NOV. Na sastanku sa propagandnom komisijom POOF²⁵ došli smo do ube enja da bi bilo štetno raskrinkavati licemerstvo etni kog postupanja, koje se sada afirmiše u Slovena kom primorju, jer bi time krajeve koji etnicima još nisu zaraženi upozorili na etni ki problem.

4. Sakupljanje gradiva o Koruškoj je stvarno teško jer nemamo s tamošnjim jedinicama nikakvu vezu, odnosno dodira, ni privatnih. U tom smislu poslali smo vam jednu depešu i jedan lanak. Još emo tražiti gradivo, nove veze i sla emo vam ih.

5. Popularizacija Titovog Slovena kog primorja ini nam se, naro ito u poslednje vreme, kao vanredno važan faktor. Zbog toga emo vam, baš s tog gledišta, slati, i ve vam šaljeemo, upravo sve što bi dolazilo u obzir da svet sazna istinu o tome da je Slovena ko primorje Titovo i samo Titovo. Težak posao u vezi s tim imamo sa Beneškom Slovenijom. Tamošnji naši radnici, kojima rukovodi drug Preis Franci, ne odgovaraju još svojim zadacima i, uprkos cirkularima, objašnjenjima i razgovorima, još je nisu pravilno obuhvatili. Svoj zadatak uzimaju isklju ivo žurnalisti ki. Kada se ukaže prva prilika, jedan od lanova odseka oti i e u Benešku Sloveniju da sredi stvari propagandnog centra kod Kobariškog vojnog podru ja.

6. Takmi enje, koje su jedinice najavile jedna drugoj, obuhvatilo je i itav naš aparat. Takmi arska komisija u štabu korpusa je ve sastavljena. Za itavo vreme dok se takmi enje ocenjuje, komisija za takmi enje izdava e vesnik »V poslednji juriš«,²⁶ iji je urednik drug Tratnik Tone. S na inom kampaenje našeg takmi enja upozna ete se detaljnije iz vesnika koji vam budemo slali. Vesnik e štampani štamparija »Slovenija«. Prema prvim vestima koje smo primili iz jedinica, ovo e takmi enje uspeti bolje nego ranije, pošto e biti angažovani svi rukovodioci u vojsci i pošto takmi enje ne e biti stvar propagandnih odseka, ve uglavnom štabova, a propagandni radnici e ovo takmi enje celishodno potpomagati i poja avati kampaenju. Kampanja je ve prvih dana postigla takav uspeh da su u »Vojkovoju« brigadi ak borci najavili takmi enje izme u sebe.

U osnovi sprovodimo kampanju takmi enja u tom smislu: da je takmi enje nezaklju en period, da je takmi enje naš novi

¹⁵ Pokrajinskog odbora Osvobodilne fronte.
Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 294, pod brojem 4161.

na in rada. Ocenjivanje neka bude posebne vrste kampanja zato da bismo taj novi na in rada, bržeg i temeljitijeg tempa, ostvarili. Time želimo re i da ocenjivanje treba da bude najbolja kampanja za takmi enje uopšte.

Pregled rada naših institucija pruža ovakvu sliku:

Sekcija za štampu: Ve u ranijem izveštaju smo nazna ili probleme koji su, na osnovu našeg prou avanja i razgovora s vašim odeljenjem, došli još više do izražaja u ovom mesecu. Sekcija je zbog toga prestala sa starom nraksom inovni kog biroa za primanje i slanje dopisa naših dopisnika. Citava njena briga bila je, s jedne strane, uložena u vaspitavanje dopisni kog kadra, a s druge strane, težila je za tim da, zbog nedostatka literature i zbog velikog zadatka izgradnje naše vojske, pruža borcima politi ko i vojno vaspitanje izdavanjem manjih brošura, koje donose važnije lanke iz primljenih centralnih asopisa, iz diktata Radio-Beograda i RSJ.²⁷ Odgoj dopisnika obavlja sekcija na taj na in što odmah ocenjuje rad dopisnika, nadalje, što dopise koji ne odgovaraju vra a, sa uputstvima, i što, prilikom zna ajnijih momenata, pitanja koja su zna ajna za sve dopisnike rešava cirkularima. Svaka prilika kada dopisnici navrate u sedište koristi se za sastanak. Dopisnici su u estvovali na konferenciji odseka po etkom februara a slede eg dana održali smo posebnu konferenciju s njima i s jednim od komesara brigada. Na obe ove konferencije raspravljali smo osobito o znaaju i na inu sakupljanja gradiva o junacima, o ulozi dopisnika u jedinici pri pružanju pomo i u kulturno-prosvetnom radu, o aktivniranju boraca i o drugim problemima koji su se pojavili prilikom obilaženja jedinica od strane naših dopisnika, naro ito o njihovom odnosu prema rukovodiocima i borcima. Postavili smo na elo da dopisnik mora biti stvarno najtešnja veza izme u boraca i nas, odnosno sveta. Kada smo govorili o na inu pisanja našeg dopisnika, upotrebili smo Kalinjinovu brošuru »O neka-terih vprašenjih agitacije in propagande«. ²⁸ Tu brošuru primio je svaki dopisnik.

Kao što je pomenuto, izdavali smo brošure koje treba da koriste vojnoj i politi koj izgradnji vojske. Tako smo izdali: »Partizanske pogovore«, ²⁹ koji su zamišljeni i kao neke vrste itanja, dalje, »Samoizobraževanje oficirjev« ³⁰ i »Pot nove Jugoslavije«. ³¹ U štampi je zbirka »Sovražnik ne spi« ³² i »Vzgoja

¹⁷ Radio »Slobodna Jugoslavija«

⁸⁸ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 33, pod brojem 401.

^M Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 66, pod brojem 828.

³⁰ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 84, pod brojem 1049.

³¹ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 35, pod brojem 420.

³² Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 87, pod brojem 1094.

novincev»,³³ koje zbog vanrednog nedostatka papira još nisu izašle. Cini nam se da je ovakav na in rada sekcije za štampu celishodniji i više odgovara vremenu.

Lep razvojni put pokazuje u poslednjem mesecu dopisivanja boraca, što smo ve pomenuli u uvodu. Iz Prešernove brigade smo primili 15 lanaka, koji, me utim, zbog nepravilnog i nadelnog prihvatanja posla ne odgovaraju za štampu. Primili smo tako e nekoliko dobrih lanaka iz Bazoviške i Kosovelove brigade.³⁴ Najbolje lanke poslali smo vama. Dopis komesara Petra iz 19. SNOB »Trnjevo Trnovo« pisan je tako jednostavno i originalno da zasluuje objavljivanje i u boljim novinama.³⁵ Ukoliko su lanci boraca bili sadržajno dobro zasnovani, mi smo ih preradili, poslali i objavili u »Partizanskom dnevniku«. Kvalitet smo možda ponekad unekoliko prevideli, ipak je psihološki efekat bio dobar i dopisi od boraca dolaze sve eš e, naro ito sada kada su ve neki videli svoje lanke objavljene. Drugovima ije lanke nismo mogli objaviti pisali smo direktno i savetovali im kako treba da pišu. Tako e smo pisali podsticajno svima koji su nam slali dopise. Praksa individualnog pismenog kontakta pokazala se kao dobra.

Dopisnik TANJUG-a,³⁶ koji se nalazi kod naše sekcije za štampu, skoro svakog dana, preko vašeg odeljenja, šalje za TANJUG depeše najrazli itijih sadržina. Teži emo za tim da i depeše poboljšamo i damo im bolje propagandno jezgro.

To je sadašnji put naše sekcije za štampu i nadamo se da e se u najkra e vreme po svom sadržaju popraviti.

Da istovremeno izvestimo o kolportaži i o radu tehnika. Literaturu u poslednje vreme još nismo redovito primah. Vaše sitne pošiljke bile su nam od velike koristi pa vas ovim putem molimo da nastavite ovakvo slanje. Time smo upotpunili svoj nau ni arhiv a ostalo smo poslali našim dopisnicima sa zadatkom da itaju novine kolektivno i jave o njihovom efektu. Jedinice same su nam javile, uzev uopšte, da, uprkos ve em broju dopisa, literaturu neredovito primaju, a konkretno zaista ne znaju ništa da kažu. Baš zbog toga smo našim dopisnicima ponovo poru ili da novine, koje šaljemo u jednom primerku, itaju kolektivno. O svom radu kolportaža nije imala jasnu predstavu i trebala je jaka intervencija da bismo stvari doveli u red tako da literatura stvarno stigne tamo kamo je namenjena. Litera-

^a Verovatno se odnosi na lanak Ante Novaka »Politi na vzgoja novincev« (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 451, pod brojem 6250 i 6251).

[@]⁴ To jest: 19. SNOB »Sre ko Kosovel«.

⁵⁵ Dopis je o uvan i nalazi se u Arhivi IZDG u Ljubljani, f. 91/1—16. Napisao ga je Peter Pustotnik, politi ki komesar 3. bataljona 19. slovena ke NO brigade »Sre ko Kosovel«.

Milan Medvešek Drago

tura se slala šablonski, mnogo puta su se pojedine adrese manjih institucija ispuštale itd., pri slanju literature nije bilo dovoljno ekspeditivnosti. Te greške smo ve dugo otklanjali i kona no došli do zaključka da je bila glavna greška u nedostatku radne snage. Dodelili smo kolportaži još jednog oveka i sada koliko-toliko u redu funkcioniše.

Tehnika »A« je dnevno izradila po 400 primeraka radio-vesti¹⁷ na 5 stranica. Pored toga, izradila je oko 4500 formulara i preko 500 letaka na nema kom jeziku. Slovena ke letke ciklostilna tehnika ne izra uje jer je ovu vrstu letaka preuzela komisija za propagandu kod POOF.

CVT DK »Tone«¹⁸ je izradila u ovom mesecu slede e publikacije: »Z Rde o armado v zmago«,³⁹ u 340 primeraka, kao priručnik za proslavu praznika CA; »Vojaški vestnik«⁴⁰ br. 24, u 350 primeraka; »Samoizobraževanje oficirjev«, u 250 primeraka; novi tekst pesme »Zrtvam«,⁴¹ u 1000 primeraka; »Program za proslavu RA in tedna slovenske kulture«, u 300 primeraka; »Gesla za proslavu RA«, u 35.000 primeraka.

VT »Andrej« izradila je slede e: »Pot nove Jugoslavije«, u 154 primerka; »Popravke k lahkemu minometu«,⁴² u 702 primerka; »Borbu« broj 1, u 327 primeraka; »Partizanske pogovore«, u 360 primeraka; štampane obrasce.

VT »Rudi« izradila je slede e: Izdavala je redovno svoj dnevnik⁴³ i podigla tiraž od 150 na 220 primeraka. Izdala je 32 broja »Notizie«,⁴⁴ »Il discorso di Tito«, u 200 primeraka; »I tredici«, u 200 primeraka; »Tednik«, 2 broja; 2 letka i razne štampane obrasce.

Tehnika »Andrej« je na kraju meseca izdala još brošuru »Po Bene iji in Režiji«,⁴⁵ koju je izradila ve pre mesec dana ali iz štamparije još nije primila naslovnju stranu, zbog ega je stvar zastala.

Nedostatak tehni kog materijala, naro ito papira, velika je prepreka za uspešan rad naših tehnika.

Kulturno-prosvetni centar.*1'' Rad našeg kulturno-prosvetnog centra uspešno napreduje, s jednim nedostatkom a to je

¹⁷ Vidi napomenu br. 7 uz dok. br. 91.

¹⁸ Centralna vojna tehnika Devetog korpusa

³⁹ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 113, pod. br. 1414.

⁴⁰ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 300, pod br. 4225.

⁴¹ Verovatno se odnosi na zbirku pesama Vladimira Pavšića »Zrtvam svobode« (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 601, pod br. 8306.

⁴² Nije prona eno. Verovatno se odnosi na ispravke u brošuri »Lahki minomet« (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 44, pod br. 534).

⁴³ Redakcija nije mogla da ustanovi na kakav se to dnevnik odnosi i pod kojim naslovom.

⁴⁴ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 235, pod br. 3882.

⁴⁵ Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 71, pod br. 892.

⁴⁶ Vidi napomenu br. 15, dok. br. 88.

nedovoljna veza s jedinicama. S obzirom na veliku zaposlenost i nedostatak kadra, to pomanjkanje je koliko-toliko opravdano. Škola za horovo e⁴⁷ postiže sve veće uspehe. Prvi tečaj je poseivalo jedva 10 drugova iz vojske, drugi nešto više, a na treći tečaj stiglo je iz vojske 25 drugova i s terena 11. Svojim produkcijama i radom ranijih tečajeva škola za horovo e je stekla priznanje te vrste što svaka jedinica želi horovo u koji je poseivao horovodski tečaj. Škola je dobila još jednog predavača, drugaricu Dragu Rogelj, koju je školi dodelio Pokrajinski odbor.⁴⁸ Pored školskog hora, kod centra, odnosno u okolini, formirani su još sledeći horovi: muški hor, mešoviti hor, 2 hora omladinki, 2 pionirska hora i 1 omladinski hor. Na tečaju u harmoniku i nekoliko pionira. Tečaj je izdao dve pesme koje vam u prilogu šaljem. Rad kulturno-prosvetne sekcije, koja se nalazi u sklopu centra, u poslednje vreme nije zadovoljavao potrebama, te je zbog toga poslove obavljala sekcija za štampu, odnosno rukovodstvo odseka. U sastavu »Naše besede«⁴⁹ bila je pripremljena brošura »Zrde o armado v zmago«. Kulturno-prosvetna sekcija je pripremila pregled pevačkih horova i kulturno-prosvetnih odbora u jedinicama, ali rad još nije sasvim završila jer iz dve jedinice još nije primila izveštaje.

Vojna muzika je u poslednje vreme ponovo tehnički i umetnički napredovala. Priprema tako i veće kompozicije, pripremila je »Andante« iz V simfonije ajkovskog i Dvoržakov »Slavenski ples broj 8«. Pored toga, pripremljena je i napisana muzika za horsku recitaciju »V svobodne dni«. Muzika je nastupala šest puta.

Foto-sekcija je prošla svoju krizu. Amaterstvo je ustupilo mesto foto-propagandnoj službi. Sastavu naših dopisnika pokušavamo priključiti i naše foto-reportere, bar utoliko, da pišu reportaže uz svoje snimke. Prilikom izložbe na praznik CA bilo je izloženo preko 150 fotografija — snimljene razne scene iz borbi, iz života i rada naše vojske i heroja. Foto-radionica je izradila ovog meseca 4023 snimka različitih veličina, većinom iz serije dokumentarnih fotografija, maršala Tita i Staljina, generala Rozmana i sekretara italijanske Partije Ercolija.

Sekcija priprema zbirku serija za izložbu u jedinicama, po ugledu na vas, pa će ovih dana i vama poslati celokupnu seriju izloženih fotografija. Dobro je funkcionisala fotografska služba

⁴⁷ Vidi napomenu br. 21 uz dok. br. 1.

⁴⁸ Odnosi se na Pokrajinski narodnoosvobodilni odbor za Primorsko.

⁴⁹ Verovatno se odnosi na priručnik za mitinge »Naša beseda« (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 54, pod br. 677 i 678).

prilikom proslave CA, od koje imamo u izradi seriju od 45 snimaka. Ova serija bi e uskoro izra ena.⁵⁰

Radio-sekcija nastavila je svoj rad kao što smo ga organizovali meseca januara. Glavni izvor vesti bio je Radio-Beograd, dalje RSJ, Moskva i London. Potrebe su zahtevale da tiraž podignemo na 400 primeraka dnevno, koje šaljemo itavoj vojsci, terenu i pozadinskim ustanovama. U poslednje vreme uspeli smo da uhvatimo i [emijise] ROF,⁵¹ koje do sada nismo uli. Od njih hvatamo dnevne diktate ujutro, ali su smetnje u Morzeovim znacima, koje emituju na istoj talasnoj dužini, veoma jake. Op enito, radio-sekcija je sekcija koja zapravo deluje najta nije i najispravnije.

Pozorišna grupa PROD-a se u poslednje vreme ponovo popunila i sada broji ve 23 lana. Njen je rad bolji nego ranije, neki problemi organizacionog karaktera rešeni su. Grupa je s uspehom saradivala na raznim skupovima i mnogo doprinela uspehu skupova. Bez daljeg je snažan argumenat za uspešan rad pozorišne grupe upravo injenica da sada raspolažemo lepom, modernom salom, koja je tako re i nov dokaz partizanske inicijative i aktivnosti. Prostorije sasvim srušene vojne kasarne, od koje je stajao samo još zid, postale su za tri nedelje sala, u kojoj može da prisustvuje predstavama 1400 ljudi, od kojih 400 na sedištima. Pozornica je gra ena na potpuno modernim principima, kulise su vrlo ukusno izra ene [na platnu] od padobrana. Dubina pozornice iznosi 8 metara a širina 10 metara. To je bez sumnje snažan argument da je propagandni efekat ve i, ta narod je oduševljen ve samom salom. Radove je izvršio *Novgrad*,⁵² u vanredno kratkom vremenu, a itavim radom je rukovodio rukovodilac pozorišne grupe drug potporu nik Joco,⁵³ uz podršku štaba korpusa i rukovodstva odseka.

Pozorišna grupa je, dakle, u okviru raznih proslava, konferencija i drugih priredbi, dala na pozornici itavu seriju novih komada i time pokazala svoj jednomese ni rad. Na svim svojim priredbama, naro ito dramskim, pokazala je da je sposobna prikazati i teže stvari. »Medved« od Cehova, »Razvalina življenja« od Finžgara,⁵⁴ a i druge stvari, bili su prikazani tako da smobe eni da bi grupa mogla s njima istupati i na drugim ve im

⁵⁰ Sve o uvane fotografije iz jedinica 9. korpusa NOVJ nalaze se u Muzeju ljudske revolucije u Ljubljani.

⁵¹ Radio Osvobodilne fronte (vidi napomenu br. 9 uz dok. br. 1).

^B Na osnovu naredbe (sa uputstvima i formacijom) Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 5. septembra 1944 (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 302/1), 15. septembra je pri Vojnoj oblasti 9. korpusa NOVJ formirano preduze e NOVGRAD. Za šefa je postavljen Avgustin Okrogli a za njegovog pomo nika Alojz Prašelj Andrej. Vidi izveštaj Vojne oblasti 9. korpusa NOVJ od 3. oktobra 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 305/1).

⁵³ Danilo Türk

⁵⁴ Poznati slovena ki pisac Franc Saleški Finžgar.

pozornicama. Iz programa koji vam prilažemo vidi se itav repertoar grupe. Grupa je, doduše, u itavom mesecu dala 8 predstava, od toga nešto za vojsku, nešto za teren. Ipak su vojska i teren bili uvek zastupani u velikom broju. Grupa je priredila proslavu u ast Prešerna, dalje, proslavu prve godišnjice pozorišne grupe same, proslavu CA i, kona no, kulturnu nedelju, koja se prilikom praznika slovena ke kulture⁵⁵ nije još mogla da održi jer rad na sali to nije dopuštao.

Na konferenciji propagandnog odseka, po etkom februara, rešavali smo problem poseta naše grupe vojsci. Konstatovali smo, naime, da uprkos aktivnosti grupe vojska nema direktno od grupe gotovo ništa, tu se misli: brigade. U vezi s tim došli smo do zaključka da treba prestati sa ovakvom praksom im grupa postavi svoj celokupan program pred publiku. Baš ovih dana oti i e, dakle, grupa u vojsku, ako usled drugih potreba ne padne drugoja ija direktiva. U tom slu aju mi emo u grupi organizovati posebnu, manju grupu, peva ku i recitatorsku, koju emo poslati na turneju.

U vezi sa pozorišnom grupom izveštavamo još o kinu — filmskim predstavama, koje su pod upravom naše grupe, odnosno našeg pozorišta. Nedostaje nam filmova, pa se ovim putem ponovo obra amo vašem odeljenju da nam pošalje bar najpoznatije ruske filmove. Svi nestrpljivo o ekujemo te nove ruske filmove, naro ito »Staljingrad«, »Mavrica« [»Duga«] itd. Nedostaje tako e uglja, koji za sad još nismo uspeli nabaviti.

Kulturno-prosvetni rad u vojsci: injenica je da smo u tom pogledu, do pre kratkog vremena, imali s vojskom suviše slabe veze da bismo mogli govoriti o tome kako se razvija kulturno-prosvetni rad u vojsci. Ne može se baš re i da naš odsek ne bi bio zainteresovan time, ali prezaposlenost u drugim, možda više organizacionim, pogledima bila je ta koja nam je zastirala pogled u jedinice. Pošto nikako nismo mogli dopustiti da ova pregrada važi i dalje a, s druge strane, bilo je jasno da kulturno-prosvetna sekcija sama nikako ne bi mogla da zadovolji taj zadatak, prihvatili smo se rešavanja tog problema zajedno sa sekcijom za štampu i samim rukovodstvom. Led je bio uskoro probijen. Politi ki komesari jedinica ubrzo su se odazvali, džepne i zidne novine po ele su da izlaze eš e. Naro ito pozamašan broj zidnih novina izdali su u XXXI diviziji i poslali ih tako e našem odseku. Mi emo ih poslati dalje, vama. Politi ki komesari jedinica po eli su da nam šalju izveštaje, šalju nam dopise boraca, što smo ve pomenuli i na drugim mestima. Svakako je bila najaktivnija Prešernova brigada, zatim Vojkova i Bazoviška. Od kulturno-prosvetnih odbora su najispravnijim pu-

⁵⁵ Odnosi se na godišnjicu smrti (8. februar) slovena kog pesnika Franca Prešerna (vidi napomenu br. 12 uz dok. br. 88).

tem pošli odbor i kružok pri štabu XXXI divizije. Odbor, koji je sastavljen od političkog komesara divizije, političkih komesara brigada i propagandnog referenta, sastao se već jedanput na već ovoj konferenciji, na kojoj su bili postavljeni osnovni zadaci odbora: političke komesare jedinica treba živo zainteresovati za kulturno-prosvjetni rad u vojsci, objasnio se zadatak kulturno-prosvjetnih odbora i kružoka, rad kulturno-prosvjetnih odbora mora imati temeljitu podršku partijske organizacije. Kružok pri štabu divizije naročito je aktivan u pogledu izuavanja programa i recitacija, dok je kružok pri štabu XXXI divizije aktivniji u zidnim novinama. Politički komesari jedinica šalju nam izvještaje o kulturno-prosvjetnom radu, ali su njihovi izvještaji stvarno previše općeniti i ne pružaju nam još potpune slike rada kulturno-prosvjetnih odbora. Rukovodstvo odseka je zato već napisalo cirkular svim jedinicama u tom smislu da nas izvještavaju detaljnije o radu odbora, o tome šta oekuju odbori od nas kao pomoć. Svakako se pokazuje poboljšanje u tome što u posljednje vreme sve više ja dopisivanje s pojedinim jedinicama i što savetima uvek pomažemo kolektivu ili pojedincima.

Općeniti pregled rada u posljednjem mesecu pokazuje uglavnom da naš rad dobiva svoj sadržaj, sadržaj u tome što smo sebi postavili kao radnu parolu: Naš rad vredi toliko koliko koristi našoj vojsci.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba, potpukovnik: Sef odseka, potporučnik:
Jakopi

M. P.

Prilozi: dva programa sa proslava,
dve pesme »Hercegovka« i »Pesem slovenske mladine«,
pet izvještaja o proslavama praznika CA.

BR. 146

DOPIS ŠTABA 5. BRIGADE 19. NOU DIVIZIJE OD 28. FEBRUARA 1945. POTCINJENIM JEDINICAMA U KOJEM IH UPOZNAJE SA PISMOM OBLASNOG ODBORA JNOF DALMACIJE POVODOM IZBORA ZA SEOSKE, MESNE I GRADSKE NARODNOOSLOBODILACKE ODBORE¹

Š T A B
V. UD. DALMAT. BRIGADE
XIX. UD. DIVIZIJE NOVJ
K. br. 107
28. II. 1945 g.

SVIM JEDINICAMA BRIGADE

Štab XIX. ud. divizije NOVJ K. br. 7 od 19. II. tg. dostavio je slijede i dopis Oblasnog odbora Jedinствene N. O. Fronte Dalmacije br. 13 od 5 februara 1945 god.:

Dragi drugovi,

Narod Dalmacije priprema se za izbore za seoske, mjesne i gradske NOO-e, pa e i na ovaj na in dokazati da je spreman braniti tekovine narodno-oslobodila ke borbe i još jedanput pokazati prijateljima i neprijateljima Narodno-oslobodila kog pokreta da nema povratka na staro, da ne e velikosrpske ni velikohrvatske režime, da ne e Petra Kara or evi a, Ma eka ni kompanije, ve Federalnu Hrvatsku u Titovoj Federativnoj Jugoslaviji.

Pozadina i front u estvovao je i u estvuje u izgra ivanju i u vrš ivanju narodne vlasti, a sutra, na izborima izabrati e najbolje ljude izme u sebe, preko kojih e ostvarivati svoju slobodnu volju, svoju demokratsku vlast.

Naši su narodi u oslobodila kom ratu sami iz vlastitih snaga stvorili mo nu vojsku, a isto tako i organe vlasti. Ratni ciljevi vojske i narodne vlasti potpuno su istovjetni, jer iz naroda izviru i sa njime tvore jednu cjelinu. Naro ito preko svoje oslobodila ke vojske naši se narodi tako uvjerljivo izjavavaju za demokratsku federativnu zajednicu, koja po iva na NOO-ima, uništavaju i fašisti ke okupatore i sve doma e izdajnike. Naš VIII udarni korpus, edo cijele Dalmacije, mnogo je doprinio da narod Dalmacije uspostavi i u vrsti organe svoje

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 2/9, k. 1017.

vlasti, a evo sada i da potpuno slobodno glasuje na op im, jednakim, neposrednim i tajnim izborima za seoske, mjesne i gradske NOO-e.

Sinovi Dalmacije u NOV-i rame uz rame sa ostalim bratskim jedinicama liju krv za svoju novu državu, svijesni da ona po iva na slobodnoj volji itavog naroda, na narodnoj vlasti. Narodna vlast je, pod vrlo teškim ekonomskim prilikama u kojima se nalazi itav narod Dalmacije, uspjela da snabdije svoju vojsku sa svim najnužnijim. Narod iz pozadine dao je svojem najboljem i najsvijesnijem dijelu, svojoj vojsci, sve što je od njega tražila narodna vlast i da e ako ustreba i posljednju koru hljeba manifestuju i jedinstvo sa frontom koji rješava sudbinu itavog naroda, uništavaju i okupatora i njegove sluge. Vojska i pozadina, politiki vrsto povezani u JNOF, treba da se u izborima za NOO-e još jednom manifestira aktivnim sudjelovanjem boraca VIII udarnog korpusa. Front e tako još jednom pokazati svoje jedinstvo sa pozadinom i zajednici kroz JNOF odnijeti još jednu veliku pobjedu nad razbija ima narodnog jedinstva u zemlji i van nje, još je e u vrstiti i obezbijediti tekovine ste ene u borbi.

Sjedinjuju i front sa pozadinom, u jedinicama treba iznijeti na politiki asovima zna aj izbora i veli inu narodne vlasti, kao i uspjehe rada NOO-a na svim poljima društvene djelatnosti, osobito u ovo kratko vrijeme od oslobo enja, razvijaju i time kod vojnika još ja u ljubav za narodnu vlast, koja je plod zajedni kih žrtava cjelokupnog naroda. Bratstvo i jedinstvo naših naroda je najve a tekovina oslobodila kog rata i garancija potpune pobjede. U vrš ujemo i proširujemo JNOF i na ovim politiki asovima i postignemo da svaki vojnik piše svojim kod ku e, rodbini ili prijateljima pismo, isti u i JNOF kao svenarodnu i jedinu politiki organizaciju za vrijeme rata i u izgradnji opustošene domovine. Borci koji su iz sela u kojima ima Srba i Hrvata u pismima se naro ito trebaju osvrnuti na bratstvo i jedinstvo, kako bi potstakli svoje da Hrvati jednakom ljubavlju glasaju za kandidate Srba i obratno, jer e oni zajedni kim radom u narodnoj vlasti nesebi no raditi za dobro i sre u naših naroda.

Molimo vas da svim borcima koji e se nalaziti u neposrednoj blizini svog mjesta za vrijeme izbora omogu ite da glasaju, ukoliko to ne ide na užtrb vojske i njenih zadataka.

Sigurno je da veliki dio boraca iz operativnih jedinica ne e mo i glasati u svom selu, pa smo mišljenja da oni mogu glasati u svojim jedinicama (po bataljonima, brigadama). Pošto je tehni ki nemogu e da u vaše jedinice pošaljemo kandidat-ske liste iz pojedinih sela odakle su borci, stoga se oni ne e mo i ni izjasniti — glasovati za one ljude iz svog sela za koje

bi oni želeli. Po našem mišljenju oni bi trebali u svojoj jedinici na tajni na in putem izbora dati svoje povjerenje listi JNOF-e, kandidatima van JNOF-e, ili putem izbora dati svoje povjerenje listi JNOF-e, kandidatima van JNOF-e, ili pak da se ustegnu od glasanja. Svi oni koji formalno glasaju, a na listi u kojeg su ubacili u žaru (kutiju, vre u i si.) se ne izjasne za koga glasaju, ako listi bude prazan, smatra e se apstinentima.

Treba nastojati da svojom slobodnom voljom borci listom glasaju za JNOF i da apstinenata ne bude. Svi glasovi iz jedinica treba preko vašeg štaba da se dostave Oblasnom NOO-u Dalmacije.

Glasaju i u jedinici borci ne e mo i odlu iti izbor pojedinog ovjeka u selu, kao ni ho e li se izabrati kandidat te JNOF-e ili van nje, ve glasovanje u jedinicama ima e manifestacioni karakter i cjelokupni broj glasova iz vojske pribroji e se cjelokupnom broju glasova sa terena da bi se znalo koliko je ukupno glasa a glasalo za JNOF-u, a koliko protiv JNOF-e.

Vojnici iz vojno-pozadinskih vlasti treba da se pobrinu da na vrijeme budu uvedeni u izborne spiskove tamo gdje se na dužnosti nalaze, kako bi mogli nesmetano glasati. Treba nastojati da svi vojnici pri vojno-pozadinskim ustanovama glasaju i da se na dan izbora na u ondje gdje su upisani u bira ki spisak. Nijedan vojnik iz vojno-pozadinskih ustanova ne bi smio da bude sprije en bilo ime, pa da izborima ne pristupi. Izbori treba da budu pravi odraz snage N. O. Pokreta u Dalmaciji, a to e mo i ako se svakome omogu i glasanje, ako svako dade izborima pravi zna aj. Mnogi drugovi iz vojske mogu, prema mogu nostima, aktivno sudjelovati i u predizbornoj kampanji na raznim konferencijama sa narodom, a u sporazumu sa kotarskim ili okružnim odborima JNOF-e, te i na ovaj na in pridonijeti ve em uspjehu izbora. I ovom prigodom treba još jednom podvu i i objasniti karakter i ulogu NOO-a i zna aj JNOF-e.

Drugarski vas pozdravljamo

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Tajnik
Drago Gizdi s. r.

M. P.

Predsjednik:
P. Krce s. r.

Prednji prepis pisma Oblasnog odbora JNOF-e Dalmacije dostavlja vam se s time da s njegovim sadržajem upoznate sve borce i rukovodioce.

Ukoliko ne bude mogu e da i vojska glasa, a ono je potrebno da vojska bude ta koja e svojim pravilnim radom i shvatanjem zadataka JNOF-e dati pravac svojim kod ku e ili ma gdje na drugom mjestu, da se izaberu pravi narodni predstavnici. Zato je potrebno da borci pišu pisma ku i u kojima e iznositi svoje pravilno mišljenje i predloge.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politi ki komesar-major:²

M. P.

Komandant-major:

Ante Gvardiol

² Politi ki komesar brigade bio je Vlado Mari i .

REGISTAR LI NIH IMENA

A

Adami Bojan — 433
 Ambroži Lado — 146
 Apih Milan — 149
 Ara i Nikola — 126
 Arko Franc — 709
 Arko Sre ko — 267, 623, 703
 Aškerc Anton — 150
 Avši Jaka — 9

Brezovar Ivan — 267
 Brezovi Milan — 623
 Brkanovi Ante — 544
 Brki Rade — 116
 Brodnik Franj — 702
 Broz Ljubica — 402
 Brun Jože — 269
 Bulat Ziki — 663, 670
 Butara Jože — 350

B

Babi Karlo — 696
 Babi Petar — 21, 201, 204, 720, 724
 Baji Luka — 64
 Baji Nikola — 57
 Bakota Mate — 218, 231
 Ban i Ivan — 587
 Banjac Mirko — 430
 Banjac Vlado — 430
 Basraka Trivo — 63
 Baši Mate — 544
 Ben i Dragomir — 711
 Berovi Dane — 171, 591
 Bijedi Sukrija — 84, 497, 503
 Bilobrck Mate — 625, 633
 Bjelac Nikola — 47
 Bogomolov Nikolajevi Boris — 708,
 710
 Bokan Nikola — 311
 Bona i or e — 142, 300, 632
 Borojevi Slavko — 96, 97
 Borštnar Jože — 208
 Bosanac Krsto — 52, 119, 124, 504,
 510
 Boškovi Nino — 544
 Božani Luka — 379
 Boži Vlado — 57, 60
 Božovi Slavko — 125, 130
 Brajovi Stanoje — 642
 Breclj dr. Marjan — 621
 Breclj Tone — 11

C

Cankar Ivan — 94, 347, 348, 708
 eki Slobodan — 538
 Colari Lojze — 671
 Crnogorac Dragutin — 277, 281, 572,
 577, 631
 Crnjol Danilo — 680
 Cvetkovi Dragiša — 361
 Cvjetan Janko — 572

C

Castek Vinko — 438, 445
 Cauševi Izudon — 65, 518
 Cen i Rado Mitja — 743
 Cer il Vinston — 288, 705
 Cerne Sre ko Sašo — 266

C

Ciri Sima — 226
 Copi Branko — 25
 Cuji uro — 83
 Curin Ivo — 580

D

Damjanovi Petar — 173
 Deak Ante — 125, 130

Debevec Jože — 620
Delibaši Jovo Delija — 439
Deršek Rudi Juš — 266
Deželjin Joško — 549, 550, 677, 684
Dežmar Ljudevit Zeljko — 439, 446
Dimitrov Georgi — 73, 235, 249, 307,
351, 440
Divjak Pero — 66, 72
Dizdarevi Haso — 185
Dizdarevi Jusuf — 428
DM — vidi Mihailovi Draža
Dobri i Pero — 417
Drakuli Nenad Braco — 553, 558
Drezga Božidar — 128
Dubaji Simo — 666
Duki Bogdan — 595
Durjava Avgust — 708

»

akovi Dura — 309
akovi Ninara — 311
ilas Milovan — 122, 464
onlaji Ahmet — 483
uji Mom ilo — 82, 743
uri i Blažo — 143, 145
Duriši Pavle — 480
urovi Milinko — 537

E

Engels Fridrih — 310, 316
Erbežnik Alojz — 675
Ergeli Usref — 61
Fterovi Sre ko — 542

F

Fijavž Dragica — 267
Finžgar Saleški Franc — 749
Fistri Branko — 553
Franko Ivan Iztok — 194, 206, 209,
419, 729, 740
Frankovi Anton — 679
Franjo Fabijan — 384, 553

G

Gabeli Andro — 631
Gabri evi Martin — 74, 127
Ganjin Josip — 390, 393
Gašparac Jakov — 571
Gebert Stefan — 182, 615

Gizdi Drago — 172, 754
Glavina Slavka — 269
Glomazi Stanka — 65
Glumpak Stevo Janko — 439
Goli nik Franc — 266, 711
Golob Anton — 334
Gorki Anica — 267
Gorši Jelko — 707
Govednik Anton — 101
Grabnar Boris — 267, 703, 709
Gregor i Simon — 619
Grgin Vicko — 625, 627, 630, 631
Grguri Dragutin — 169
Grguri Franjo — 571
Grom Dušan — 180
Grubi Jozo — 263
Grubiši Milan — 259, 274
Grubor Vlado — 108
Gubec Matija — 601, 698
Guberina Rade — 595
Gugo Josip — 475
Guvo Ivan — 74, 128
Gvardiol Ante — 755, 590

H

Habzburški Oto — 202
Hafner Ana — 672
Hafner Vinko — 267
Hanuši Hasan — 491
Hebrang Andrija — 355, 356
Hercegovac Adem — 136
Herta Has — vidi Savi Vera
Hitejc Antun — 616
Hitler Adolf — 195, 196, 199, 202,
203, 237, 238
Ho evar France — 53, 56, 643, 646
Hodži Asim — 483
Holjevac Ve eslav — 81, 85, 95, 98,
519, 525
Hora i Ivan — 571
Horvat Ivan — 369
Horvat Samoel Samo — 357, 569
Hreš ak Dušan — 624, 712
Hribar Janez — 154, 271, 672
Hribernik dr Ivan Matjaž — 154, 328
Hrsti Dušan — 84, 85, 523

I

Ibrahimovi Ahmet — 211
Ili Miloš — 212, 492
Iskra Milan — 680
Ivane Emil — 365, 369
Ivanovi Božo — 563

Ivanovi Fjodor Tolbuhin — 358
Ive Frane — 544
Ivi Antonije — 311

J

Jai Ignjatije — 587
Jaki Vladimir — 423
Jakopovi Milenko — 497
Jakši Pavle — 83, 84, 524
Jandri Dušan — 404
Januarevi Višinski Andrej — 154.
190
Janji Vlado — 567
Jardas Dušan — 549, 587, 681
Jeremi Joso — 715
Jeri Vid — 622
Jerkovi Mate — 198, 218
Jev evi Dobrosav — 743
Jezeršek Franc Sokol — 271, 712
Jezeršek Ivan — 624
Jovani Rade — 311
Jovanovi Blažo — 546
Jovanovi Božo — 383
Jovanovi Cedo — 116
Jugovec Oto — 267
Jur i Josip — 147

K

Ka ar Franc — 182
Kadijevi Veljko — 72, 75
Kalinjin Mihail Ivanovi — 40, 43.
109, 229, 431, 446, 555, 745
Kalo era Franjo — 631
Kapetanovi Hajro — 188
Kara or evi Petar — 237—240, 259
—261, 276, 284, 288, 301, 325, 329,
347, 352, 356, 357, 362, 366, 378, 379,
384, 385, 409, 410, 414, 419, 420, 426,
429, 435, 438, 442, 444, 458, 465, 466,
480, 486, 499, 507, 508, 522, 528, 545,
549, 555, 569, 570—572, 583, 590, 592.
593, 644, 657, 662, 681, 693, 716, 724
—728, 730, 733—735, 743, 752
Karat Ivan — 620
Kardelj Edvard — 170, 202, 464, 481,
485, 615, 725, 734
Kazazovi Camil — 483
Kereli Ivan — 169
Keršovani Otokar — 663
Kerži Stane — 150, 209, 348, 422
Kidri Boris — 179, 271, 615, 631, 734
Kimovec Franc Žiga — 743

Kirn Viktor — 150, 155, 329, 348, 732,
738
Klemenc Viljem — 167
Klemen i Edo — 740
Klemen i Karei — 422
Klicov Petar — 590
Klop i Mile — 150, 732
Knebl Franjo — 25, 85
Knezovi Luka — 632
Kneževi Ivica — 543
Kneževi Milan — 524
Kobilica Rudolf — 619
Kocei Ketar — 579
Kogej Jozef Rasto — 617
Kojadinovi Pero — 283
Kolar Zdravko — 28, 553
Konciliija Janez — 192
Koprivica Milivoje — 483
Kora Dušan — 74
Korakaš Mate — 47
Korazija Ivan — 180
Kosanovi Radovan — 380
Koselj Janko — 150
Kosma Franc 706
Kosti Duško — 96
Košir Nikolaj — 708
Kova evi Andro — 260
Kova evi Mišo — 76
Kova evi Veljko — 215, 387
Kova evi Vojo — 537
Kraja i Josip — 42, 44, 156, 157, 281.
286, 308
Krajnovi Milan — 691
Kral Jože — 737, 743
Kramari Vlatko — 392
Kranjc Franjo — 167
Krea i Otmar — 86, 198, 200, 308
Krelj Simon Alojz — 146
Kris Juro — 572
Krsti Luka — 543
Kruni Uroš — 84, 85, 524, 684, 686
Kuhar dr Alojz — 191
Kuki Ljuban — 57
Kuki Milutin — 108
Kulenovi Hajro — 182, 188
Kumi Mirko — 108
Kušar Viktor — 424
Kveder Dušan — 325, 616, 724, 733

L

Lali Radovan — 463
Lasnik Stefan — 226
Lenjin Ili Vladimir — 179, 235, 307,
310, 316, 351, 383, 427, 481, 484, 499,
508, 509, 537, 566, 644

Leskovec Kori — 150, 155, 192, 329,
346, 732, 738
Lipovac Branko — 682
Livada Dušan — 524
Lon ar Dane — 222, 224, 354
Lon ar Dušan — 379
Lon ar Jovo — 169
Lugovski Fjodor — 742
Luki Relja — 76, 77

Lj

Ljušlina Stevo — 609, 611

M

Ma ek dr Vlatko — 24, 45, 46, 55, 86,
217, 232, 237, 255, 259, 261, 276, 284,
291, 360—362, 366, 384, 404, 410, 438,
444, 628, 752
Maglica Vinko — 35, 300, 304, 577,
581, 632
Majcen Dušan Nedeljko — 711
Maltari Dragutin — 369
Mamuzi Aleksandar — 533
Mandi Joco — 30, 552, 553
Mandi Vaso — 231, 233
Mar elja Josip — 571
Mari i Vlado — 589, 596, 755
Mari Petar — 591
Marki Grga — 128
Markovi Mane — 571
Markovi Matija — 404
Marks Karl — 310, 316
Maršani Razmo — 680
Maruša — vidi Saje Kreše Ljudmila
— 104
Masleša Veselin — 203
Mašanovi Božo — 118
Matan i Marijan — 318
Matejka Evgen Pemc — 194, 420,
422, 567, 729
Mati uro — 223, 351
Matotovi Milisav — 595
Matuli Benko — 74, 127
Medveš ek Milan Drago — 746
Mekinda Jože — 709
Mer ep Ivica — 543
Mi unovi Vukašin — 236, 241, 242,
246
Mihailovi Dragoljub Draža — 86,
119, 147, 210, 237, 362, 489
Mihajlovi Sergej Leonidov — 742
Miheli Ivan — 266
Mihi Mate — 701

Mijovi Cedimir 461, 471
Mikuli Ankica — 227
Mikuž dr Metod — 433
Milanovi Vladimir — 527, 553
Milatovi Milan — 231
Mil inski Fran — 148
Milek Franc — 267
Mili Vojo — 553
Milohni Josip — 695
Milojevi Todor — 28, 29, 32, 552
Miljenovi Desa — 97
Miljkovi Joco — 83
Miševi Petar — 584
Miši Viljem — 179
Mlakar Dušan — 333
Mohorovi Maksan — 679
Mom ilovi Ljubomir — 358, 364,
394, 397
Moravec Jože Makar — 266
Muharemovi Osman — 211, 491
Musi Mirko — 369
Mušicki oko — 553
Mušicki Košta — 743
Mutapovi Dragoslav Mutap — 563

N

Nazor Vladimir — 25
Nedi Milan — 237, 362
Nedog Janez — 707
Neki Kazimir — 171, 609
Nem i Vjekoslav — 696
Neškovi dr Blagoje — 204
Novak Ante — 189, 746
Novak Franjo — 254
Nuši Branislav — 94

O

Oberšlik dr Karei — 408
Ocvirk Vasja — 269
Ogarev Pogon Andrej — 743
Okrogli Avgustin — 749
Omazi Milutin — 41, 436, 437, 524,
684
Om ikus Jovan — 606
Osi Vojko — 150, 206
Ožbolt Jože — 423

P

Pahor Karei — 13
Palaverši Ante — 630, 631
Paltrinjeri Jerko — 157—159, 161,

255, 265, 272, 274
Pandur Franjo — 369
Papo dr Roza — 77
Parma Stanko — 666
Paustovski Konstantin — 148
Paveli Ante — 256, 362, 366
Paveli Nikola — 584, 589
Pavlin Mile — 623, 711
Pavlovi Dragan — 28
Pavlovi Milan — 524
Pavši Vladimir — 747
Pecoti Bogdan — 633
Pehar Nikola — 392
Pejak Slavko — 439
Pejanovi Milutin — 488, 492
Pekaz Luka — 430
Peri Rade — 492
Perši Bogomir — 672, 711
Peškir Mile — 136
Pešl Rudi — 421
Petek Jože — 10
Petelin Stanko Vojko — 422, 743
Petri evi Branko — 77, 80
Petri Jakša — 92, 95
Petri Rumenko — 405
Petrovi Ivan Riba enko — 742
Pezelj Vlado — 631
Pijade Moša — 235
Pirnat Nikola — 13
Pirnik Makso — 11
Pisanski Ivan — 267
Pjeva Svetozar — 401
Plahuta Boris — 148
Poljugan dr Branko — 531
Popivoda Krsto — 563
Popovi Tomica — 534
Potkonjak Marko — 595
Poto ar Stane — 711
Poto nik dr Miha — 189
Poturica Ivan — 321
Prašelj Andrej Alojz — 749
Preis Franc — 706, 744
Prekalj An elo — 588
Prešern Franc — 421, 432, 619, 620,
622, 623, 705, 706, 708, 730, 731, 735,
750
Pri a Košta — 596
Pti ek Ivan — 323
Pustotnik Petar — 746

R

Ra ki Anton — 454
Ra ki Ernest Dabo — 28, 29, 552
Radakovi Stevo — 88
Radeli Rajko — 426, 431

Radonji Ratko — 443
Radovi Slavko — 221
Radulovi Janko — 290, 293
Raja i Milan — 380
Raji Luka — vidi Rajter Jaša
Rajter Jaša — 64, 372, 377
Ran i Mate — 265
Rankovi Aleksandar — 249
Ravnihar Darja — 743
Ražnatovi Veljko — 538
Rejec Vuk Franc — 743
Repac Ilija — 667
Repac Radica — 171
Restovi Mate — 263
Ribar dr Ivan — 122, 463, 601, 674
Ribari Danilo — 587
Rizvanbegovi Enver — 57
Roata (Roatta) Mario — 616
Robi Vekoslav — 617
Rodi Pero — 117
Rogelj Drago — 748
Roje Božo — 321
Rosandi Ante — 173
Rosina Ivan — 679
Rozman Franc Stane — 10, 740, 748
Rupnik Leo — 237, 362
Ruzvelt Franklin — 705
Ruži ka Josip — 440

S

Saje Kreše Ljudmila — 104, 672
Samsa Mara — 743
Savi Vera (Herta Has) — 270
Savnik Dušan San — 267
Savnik Vinko — 269
Selišnik Anton — 147
Serti Franjo — 49, 50, 439, 441
Sibinj i Dragan — 412
Sko ili Josip — 461, 549, 569, 572,
584, 612, 663, 677
Skorupan Mira — 524
Slapnik Ivan Blisk — 710
Slomšek Martin Anton — 619
Smolnik Franc — 191
Staljin Visarionovi Josip — 13, 19,
149, 151, 179, 189, 203, 211, 220, 235,
249, 287, 303, 306, 307, 310, 316, 346,
351, 355, 403, 438, 444, 528, 566, 570,
599, 674, 705, 708, 725, 734, 748
Staniši Milija — 534
Stanivukovi Milan — 49, 281, 440
Stanojevi Ante — 543
Stojni Velja — 203
Strle Franci — 332, 335
Studen Dragan — 401

Stupar Vojo — 57
Suhodoljski Vladimir — 147, 346
Suli Ivan Iztok — 167

Š

Sakanovi Halil — 503, 522
Segvi Zdenka — 173
Šema Jože — 128
Šiljak Hasan — 211
Šiljegovi Boško — 35, 37, 172, 201, 665
Širola Franjo — 337, 345, 380
Škaljac Rade — 83
Škarica Ksenija — 125, 130
Škerl Božo — 379
Škerovi Zarija — 488
Skori Milan — 219
Skrabar Stane — 10
Slibar Anton Zvonko — 334
Smicberger Duro — 266, 624, 711
Soko Nikola — 549, 681
Soštari Lojze Petar — 675
Sragalj Franjo — 380
Stefan i Angelo — 617, 619, 620
Ster Ciril Ciro — 267
Subaši Ivan — 45, 67, 70, 151, 162, 189, 191, 237, 238, 240, 252, 284, 288, 301, 366, 378, 379, 384, 391, 409, 410, 414, 435, 438, 444, 465, 480, 486, 499, 507, 627, 657, 693, 712, 713, 726
Subi Janez — 423
Sumonja Miloš — 84, 85, 521
Svara Dušan — 671

T

Tabor Dragica — 401
Tadeo (Taddeo) Orlando — 616
Tarabi Joco — 523
Tav ar Ivan — 266, 624
Tav ar Zalar Janez — 710
Tepina Janez — 346
Tešija Boris — 595
Tiran Jože — 619
Tito Broz Josip — 10, 13, 45, 49, 67, 70, 151, 152, 162, 189, 191, 197, 199, 220, 226, 237—241, 244, 252, 258, 284, 288, 301, 310, 317, 325, 330, 353, 355, 358, 361, 366, 378—380, 384, 391, 408—410, 414, 419, 435, 438, 444, 464, 465, 477, 480, 486, 499, 507, 508, 549, 570, 572, 583, 590, 598, 599, 601, 602,

615—617, 627, 657, 662, 663, 674, 693, 705, 712, 713, 716, 721, 724—727, 733, 734, 744, 748, 752
Tivadar dr Jože — 708
Todorovi Mijalko Plavi — 639
Tolbuhin — vidi Ivanovi Fjodor Tolbuhin
Tominac Milan — 676
Tomše Bogo — 266, 636
Tomši Alojz — 357
Tom i Lojze — 569
Tomši Vida — 104
Tratnik Tone — 149, 744
Trbovi Ilija — 382
Trbovi Milica — 169
Trgo Fabijan — 128
Turi Mirko — 16
Türk Danilo — 749
Türk Ljubo — 612, 613
Tus Andrija — 691

U

Ujevi Ivo — 219
Uljani Franjo — 679
Uzelac Miloš — 683

V

Valen i Edo — 101
Vaškarac Sulejman — 503
Vendling Ivo — 732
Vidmar Tone — 711
Vipotnik Janez — 107, 267, 670, 676
Viršek Stane — 269
Vo e Adem — 536
Vojanovi Mihajlo — 523
Vojnovi Aleksandar — 672
Vojnovi Mihajlo — 83
Vojvodi uko — 139
Volk Emil — 740
Vondra ek Ivan Vanjka — 213, 219, 330, 331, 476, 478, 526, 533, 553
Vorošilov Kliment Efremovi — 710
Vošnjak Sergej — 346
Vrani ar Martin — 101
Vu kovi Ana — 571
Vu kovi Lazo — 571
Vukeli Branko — 571
Vukeli Dušan — 108
Vukelji Savo — 461

Vukosavljevi Novo — 91, 92, 220,
221

Župane Aco — 742
Zwitter (Cviter) dr Fran — 190

Z

Zajc Leopold — 267
Zec Boško — 57
Zeni Nikica — 646, 652
Zorzut Miloš — 266
Zrinjanin Rade — 84
Župan Vitomil — 149, 618, 619

2

Zigi Rade — 125
Zivkovi Petar — 237
Zujovi Sreten Crni — 235, 307, 351
Zukov (maršal SSSR) — 528
Zupan i Oton — 710

P

REGISTAR GEOGRAFSKIH NAZIVA

- A
- Afrika — 53
 Ajdovec (kod Novog Mesta) — 175
 Albanija — 201—203, 464, 725, 733
 Atina — 19
 Atlagi Kula (kod Zadra) — 590
 Austro-Ugarska — 26
- B
- Babin Potok (kod Korenice) — 651
 Babna Gora (kod Trebnja) — 176
 Ba ka — 227
 Ba na (kod Kranja) — 327
 Badovinci (kod Bijeljine) — 119, 121, 122
 Balatun (kod Bijeljine) — 119
 Balkan — 8, 202, 241, 355, 483, 485, 711
 Banija — 81, 87, 497
 Banja Luka — 63, 311
 Baranja — 77, 199
 Bar (u Ma arskoj) — 213, 365
 Bari (u Italiji) — 93
 Bari i (kod Mrkonji -Grada) — 311
 Baška Grapa (Dolomiti) — 193
 Baška Voda (kod Makarske) — 667, 722
 Bela (u Koruškoj) — 7
 Bela Crkva — 358
 Bela krajina — 105, 180
 Belgija — 19, 62, 201, 208
 Bene ija (kod Trebnja) — 7
 Beneška Slovenija — 744
 Benkovac — 19, 169, 171, 589, 591, 720, 722
 Beograd — 271, 325, 356, 362, 363, 394, 465, 538, 562, 563, 583, 615, 616, 634, 635, 702, 706, 725, 732, 733
 Berak (kod Vukovara) — 638
 Berlin — 195, 366, 411, 528
 Biha — 82, 132, 428, 519
 Bijeljina — 119, 120, 209, 488, 504 — 506
 Bile a — 246, 247
 Bilišane (kod Benkovca) — 723
 Bilogora (pl.) — 471, 474, 493, 531, 557
 Biograd n/m — 169, 663, 711
 Biokovo (pl.) — 257, 665—667, 669
 Bira — 479, 480, 484
 Bišnja — 428
 Bitnje (kod Radovljice) — 326—328
 Bjelajci (kod Nove Gradiške) — 417
 Bjelovar — 527
 Bobare (kod Oku ana) — 410, 415
 Boka kotorska — 246
 Borci (kod Konjica) — 228
 Borovo — 289
 Bosanska Dubica — 63
 Bosiljevo (kod Ogulina) — 584, 585, 662
 Bosna — 119, 121—123, 211, 251, 257, 359, 463, 485
 Bosut (r.) — 638
 Bratina (kod Karlovca) — 23
 Bratunac (kod Srebrenice) — 479, 480, 487
 Brazilija — 202
 Br ko — 504
 Breška (kod N. Mesta) — 99
 Brezje (kod Trebnja) — 99
 Brezovica (kod Trebnja) — 106
 Brezovo Polje (kod Br kog) — 119, 505
 Brinje (kod Ogulina) — 379, 678
 Brod Moravice (kod Delnica) — 571, 662
 Brod na Kupu (kod Delnica) — 571, 662, 663
 Brotnja (kod D. Lapca) — 142, 300, 646
 Brunik (kod Trbovlja) — 99
 Brzaja (kod Grubišnjog Polja) — 474
 Budimpešta — 195, 215, 366, 713
 Bugarska — 124, 195, 196, 199, 200, 202, 241, 528, 725, 734

- Buk (kod Slavonske Požege) — 161
 Bukanjac (kod Zadra) — 608
 Bukovica (G. i D., kod Bijeljine) — 505
 Bukovica (predeo) — 591, 723
 Buljuka (s.) — 373
 Bužim (kod Bos. Krupe) — 185, 500, 502
- C
- Cazin — 82, 83, 88
 Cazinska krajina — 82, 522
 Celje — 7
 Cerčno (kod Idrije) — 191, 192, 209, 420, 422, 742
 Cirnik (V. i M., kod Trebnja) — 99
 Crna Gora — 359, 378
 Crnobarski salaš (kod Bijeljine) — 119, 121, 123
 Crnopac — 589
 Crnjelovo (D. kod Bijeljine) — 119
- C
- abar (kod Delnica) — 572, 662
 apljina — 243, 581, 582, 584
 Catež (kod Trebnja) — 103
 Cavnik (kod Biha a) — 498
 azma — 653
 Cehoslova ka — 195, 237
 ekrk — 374
 Celopek (kod Biha a) — 83, 84, 498
 Cenково (kod Levanjske Varoši) — 161, 163
 Cepovan (kod Gorice) — 167, 742
 itluk (kod Mostara) — 157, 159, 255, 262
 itluk (kod Visokog) — 114
 Colopek (s. kod Zvornika) — 210
 Crmošnjice (kod Novog Mesta) — 268, 296, 710, 737
 Crna (kod Mežica) — 8
 Crnomelj — 9, 10, 269, 432, 433, 703
 Cuji a Kr evina (kod Korenice) — 222
- C
- Corali i (kod Cazina) — 498
- D
- Dalmacija — 16, 35, 53, 73, 156, 169, 170, 246, 277, 278, 301, 302, 378, 410, 544, 545, 573, 576, 589, 602—604, 606, 625—628, 647, 664, 707, 711, 715, 720, 721—723, 752—754
 Danska — 201
 Daruvar — 289, 532
 Dav a (kod Kranja) — 154, 737
 Debrecin (u Ma arskoj) — 77
 De ani (kod Pe i) — 561
 Delnice — 570, 662
 Derventa — 70, 428
 Diklo (kod Zadra) — 608
 Doboј — 70, 428
 Dobra (kod Delnica) — 662
 Dobra Voda (kod Zvornika) — 491
 Dobrljin (kod Bos. Novog) — 374
 Dobro Polje (kod Kalinovika) — 228
 Dobro Selo (kod D. Lapca) — 142, 296, 300
 Dobro Selo (kod Gacka) — 581, 646
 Dolenjske Toplice — 268, 622, 710, 711
 Dolenjsko — 614, 702, 737, 742
 Dolomiti — 193, 208, 743
 Doljani (kod G. Lapca) — 142, 296, 300, 573
 Domžale — 8
 Donja Moti ina (kod Našica) — 217
 Donja Suvaja (kod D. Lapca) — 296, 646
 Donji Lapac — 296
 Donji Rogolji (kod Pakraca) — 407, 410, 414, 415
 Dopasci (kod Tuzle) — 484
 Draga (kod Plaškog) — 523
 Dragaljevac (kod Bijeljine) — 51
 Dragani i (kod Jastrebarskog) — 700
 Drava (r.) — 27, 79, 213, 551
 Drenica (kod Pe i) — 558
 Drenovac (s. kod Podravske Slatine) — 390, 391
 Drežnica (kod Ogulina) — 378—380, 450, 460, 662, 714
 Drežnica (kod Tolmina) — 678, 683
 Drežnik (kod Plit. jezera) — 82, 132
 Drina (r.) — 119
 Drinja a — 209, 210, 480, 488, 489
 Drniš — 575
 Dubnica (kod Zvornika) — 491
 Duboki Dol (kod Gra aca) — 592
 Dubrovnik — 246, 544, 545
 Duge Njive (kod Drinja e) — 491
 Dvor (kod Zužemberga) — 11, 519
 akovica — 561, 562
 akovo — 46, 49, 233

ur enovac (kod Našica) — 28, 216
ur evac (kod Jastrebarskog) — 213,
319, 526, 527

E

Egipat — 53
El Khatatba (kod Kaira) — 53
Engleska — 24, 53, 62, 202, 232, 237—
239, 241, 288, 366, 369, 411, 463, 499,
712, 713
Evropa — 152, 196, 199, 200, 202, 692,
713

F

Fakovi i (kod Ljubovije) — 479
Feri anci (kod Našica) — 27, 217
Finska — 195, 196, 202
Fojnica (kod Nevesinja) — 644
Francuska — 196, 201, 202
Fužine (kod Delnice) — 146, 380, 572
662

G

G. Kova ica (kod Grubišnog Polja)
— 494
Gabrijele (kod Trebnja) — 99
Gacko — 246
Gašinci (kod akova) — 46
Gata (kod Cazina) — 498, 500
Generalski Stol (kod Karlovca) —
584
Gerovo (kod Delnica) — 571, 662
Glavati evo (kod Konjica) — 228
Glogovac (kod Prnjavora) — 427
Gnjilavac (kod Cazina) — 38, 82
Golubi (kod Obrovca) — 590
Gomirje (kod Ogulina) — 714
Goražde — 461, 462
Gorenja Vas (kod Novog Mesta) —
154, 155, 193, 328, 727, 734
Gorenje Brdo (kod Kranja) — 738
Gorenjsko (predeo) — 192, 208, 346,
731, 737
Gorica — 191, 743
Gorjanci (pl.) — 98, 100, 102, 106, 670
Gornja Luka (kod Pe i) — 561
Gornje Obrinje (kod Srbice) — 558
Gornji Kraj (kod Ogulina) — 450,
460, 714
Gornji Lapac — 646

Gorski kotar — 156, 168, 169, 222,
345, 354, 378—380, 382, 456, 459, 460,
549, 569, 570, 586, 661, 662, 687, 714,
716

Gotna Vas (kod Novog Mesta) — 101
Grabovica (kod Doboja) — 484
Gra ac — 353, 591, 592
Gra ac — 573, 589, 591, 646, 649, 662
Gra anica — 210
Grad (kod Ogulina) — 82
Gradac (kod Crnomelja) — 269
Grada ac — 210
Gravina (u Italiji) — 53
Gr ka — 19, 27, 39, 44, 45, 49, 62, 79,
104, 122, 162, 165, 166, 170, 189—191,
201, 202, 240, 241, 260, 279, 280, 283,
284, 288, 325, 343, 366, 384, 404, 409,
426, 437, 438, 444, 528, 555, 593, 664,
713, 726, 734
Gr evac (V. i M., kod Daruvara) —
494, 527

Gri (kod Jastrebarskog) — 99
Grm (kod Crnomelja) — 101
Grmada (kod Trebnja) — 99
Grubišno Polje (kod Daruvara) —
29, 365, 475, 494, 527, 531, 551, 552,
557

Gvadalakara (u Spaniji) — 309-

H

Halaševac (kod Sida) — 609
Han-Pijesak — 480, 481, 483
Hasan Breg (kod Jastrebarskog) —
23
Herceg-Novi — 246
Hercegovac (kod Garešnice) — 532
Hercegovina — 53, 160, 228, 246, 247,
251, 252, 463, 485, 582, 589, 606, 625
Hinje (kod Novog Mesta) — 100, 267,
424, 676
Hlav e Njive (kod Kranja) — 738
Homer (kod Delnica) — 383
Homoljac (kod T. Korenice) — 222
Hotavlje (kod Skofje Loke) — 147,
148
Hrastje (kod Trebnja) — 99
Hraš a (kod Gorice) — 586, 588
Hrvatska — 197, 235, 301, 353, 428,
450, 458, 627, 670, 671, 697, 716, 743,
752
Hrvatsko primorje — 459, 460, 549,
715
Hum (kod Podravske Slatine) — 390
Husino (kod Tuzle) — 484
Hvar (ostrvo) — 94, 95

I

Idrija — 734
 Ilirska Bistrica — 743
 Imotska krajina — 257
 Imotski — 545, 573
 Istra — 7, 62, 122, 353, 449, 458, 460, 549, 572, 662, 687, 691, 715—718
 Italija — 53, 62, 73, 92—94, 122, 165, 189, 196, 202, 432, 593, 597, 626, 632, 686
 Iza i (kod Biha a) — 83, 132, 498

J

Jablanica (predeo) — 636
 Jalta (SSSR) — 712
 Jama (pri Dvoru) — 424
 Jamarica (Hod Banove Jaruge) — 414
 Janja (kod Tuzle) — 209
 Jastrebarsko — 23
 Jeli i (kod Brinja) — 678
 Jelisavac (kod Našica) — 161
 Jelsa (ostrvo) — 94
 Jesenice (kod Mostara) — 667
 Jezerane (kod Brinja) — 678, 717
 Jezerce (kod T. Korenice) — 222
 Jošava (kod akova) — 216
 Jugoslavija — 19, 55, 79, 80, 122, 151, 154, 159, 170, 189, 190, 195, 199, 201, 220, 235, 237—239, 245, 251, 255, 257, 258, 288, 291, 301—303, 305, 306, 310, 317, 353, 355, 360, 361, 370, 394, 411, 415, 424, 438, 440, 442, 444, 463, 464, 466, 481, 483, 485, 486, 499, 537, 540, 549, 559, 570, 578, 580, 593, 598, 600—603, 605, 608, 615, 617, 621, 628, 649, 650, 662, 664, 665, 685, 693, 697, 713, 714, 716, 720, 721, 725, 726, 734, 743, 745, 747, 752

K

Kairo — 53, 632
 Kal (kod Zužemberka) — 99
 Kalinovac (kod ur evca) — 367
 Kalinovic — 228, 468, 469
 Kalupi (kod Visokog) — 114
 Kamen (kod Doboja) — 428
 Kamenica (kod Brinja) — 678
 Kameniti Dolovi — 484
 Kamnik — 7, 8, 737
 Kanada — 202
 Kapela — 82, 677, 678, 715, 717
 Karlovac — 22, 81, 717

Kebeljeva a (kod Mostara) — 667
 Ki -Canj (u Ma arskoj) — 77
 Kiseljak — 114
 Kistanja (kod Šibenika) — 545, 591, 647, 649
 Kladanj — 480, 481, 484, 485
 Klju — 374, 428
 Knežpolje (kod Lištice) — 723
 Knin — 17, 18, 54, 73, 169, 171, 296, 298, 545, 573, 575, 577, 589, 590, 631, 664, 722, 743
 Ko evje — 105, 673, 708
 Ko evski Rog — 13
 Ko evsko — 622
 Koko ak (kod Orahovice) — 440
 Komletinci (kod Vinkovaca) — 638
 Kondri (kod akova) — 46
 Konjic — 114, 228, 247, 461, 469
 Konjski vrh (kod Soštanja) — 333
 Kopriva (kod Sežane) — 194
 Koprivnica — 213, 319, 472, 526, 527
 Koraj (kod Br kog) — 119—121
 Kordun — 82, 111, 338, 497
 Korenica (sada Titova Korenica) — 82, 353, 649
 Korenitka (kod Trebnja) — 176
 Koruška — 737, 744
 Kosmet — 559
 Kosovo — 558
 Kosovo (kod Knina) — 545
 Kosovska Mitrovica — 536, 537
 Kostajnica — 579
 Kostanjevci (sada Kostanjevci na Krki) — 107
 Kostanjevica (kod Gorice) — 568
 Kostijerovo (kod Zvornika) — 489
 Kozarica (kod Banove Jaruge) — 414
 Kozica (kod Makarske) — 666
 Kozjansko — 8
 Krajina — 87, 88, 132, 185, 310, 428, 435
 Kranj — 328
 Kras — 568, 743
 Kreševo (kod Sarajeva) — 114
 Krim (u SSSR) — 685, 712
 Krivaja (r.) — 480
 Krka (r.) — 424
 Krnješevci (kod St. Pazove) — 396
 Kropa (kod Radovljice) — 154, 328, 730
 Krupa (kod Gra aca) — 590, 592
 Krušni vrh (kod Trebnja) — 99, 103, 176, 177, 181
 Ku evi (kod Gra aca) — 592
 Kula-Grad (kod Zvornika) — 210
 Kup ina (kod Karlovca) — 23, 521, 593, 695

Kup insko polje (kod Karlovca) — 23
Kupinec (kod Jastrebarskog) — 698
Kutjevo (kod Slav. Požege) — 289

L

La arak (kod Rume) — 396
Ladislava (kod Garešnice) — 532
Ledine (kod Idrije) — 730
Lekenik (kod V. Gorice) — 699
Lenjsko — 714
Leskovec (kod Krškog) — 99
Leskovića (kod Skofje Loke) — 147,
328, 347
Leš e (kod Karlovca) — 584
Levanjska Varoš (kod akova) — 46,
49, 232, 233, 281
Li ka Jasenica — 82
Li ko Petrovo Selo — 82, 83, 84, 519,
646
Liješanj (kod Zvornika) — 489
Lika — 82, 83, 142, 156, 222, 223, 257,
277, 278, 296, 298, 301, 302, 304, 353,
354, 378, 549, 572, 573, 576, 580, 592,
625, 628, 629, 631, 646, 650, 651
Lipa (kod Gra aca) — 592
Lipik — 406, 415, 417
Liplje (kod Tesli a) — 491
Logatec — 743
Lokve (kod Delnica) — 383, 571, 662
Lokvica (kod Gorice) — 568
London — 191, 288, 360, 593, 598, 600,
601
Lovinac (kod Gra aca) — 353
Lublin (u Poljskoj) — 384
Luža (kod Trebnja) — 99

Lj

Ljuben (pl.) — 710
Ljubljana — 9, 271, 325, 349, 711, 737,
743
Ljubovija — 480, 487
Ljubovo (kod Gospi a) — 222
Ljubuški — 256, 262, 573, 581, 582,
667, 721, 722
Ljuti Dolac (s. kod Mostara) — 256,
665

M

Madrid (u Španiji) — 309
Ma arska — 8, 77, 80, 195, 196, 202,
237, 241, 270, 378, 404, 458, 528
Majar (kod akova) — 46

Makarska — 666—668, 722, 723
Makedonija — 464
Mala Barna (kod Daruvara) — 472,
474, 475, 494
Mala Dap evica (kod Daruvara) —
474
Mala Gora (kod Ko evja) — 673
Mali Erjavec (kod Karlovca) — 586
Manja a (pl.) — 311
Marino Selo (s. kod Banove Jaruge)
— 414
Martinšek (kod Skofje Loke) — 146
Mazin (kod Gra aca) — 573
Me en ani (kod Kostajnice) — 39
Medve ek (kod Trebnja) — 176
Medvi a (kod Benkovca) — 589
Meksiko — 202
Meniška Vas (kod N. Mesta) — 705,
710
Metkovi — 581
Metlika — 22, 81, 269
Metohija — 558
Mihovec (kod N. Mesta) — 703
Mikleuš (kod Podravske Slatine) —
390
Milan (pl.) — 479, 480
Milano (u Italiji) — 743
Milinci (kod Levanjske Varoši) — 161
—163
Miljevina (kod Fo e) — 461
Miljkovi i (kod Mostara) — 667
Mla evac (kod Zvornika) — 210
Mohor — 328
Moskva — 355, 617
Moslavina — 39, 653
Mostar — 159, 247, 256, 257, 462, 545,
573, 581, 584, 589, 604, 605, 625, 664
—647, 663—665, 667, 668, 720—723
Motnik (kod Kamnika) — 8
Mrkonji -Grad — 311, 374, 428
Mrkopalj (kod Delnica) — 570, 662
Muškovci (kod Obrovca) — 723

N

Nabr e (V. i M., kod akova) — 162
Na Ogalcah — 742
Nareva (u Poljskoj) — 237
Narva (u SSSR) — 708
Našice — 27, 28, 213, 217, 282
NDH — 257, 415, 499, 605
Nema ka — 197, 200—202, 328, 435,
460, 605, 692, 693, 712
Neretva (r.) — 256
Neteka (kod D. Lapca) — 573

Netreti (kod Karlovca) — 585
Nevesinje — 228, 247, 462, 582, 584,
644
Nevesinjsko polje — 243
Nijemci (kod Sida) — 638
Nin (kod Zadra) — 608
Norveška — 195, 201
Notranjsko — 614, 702
Nova Gradiška — 410
Nova Vas (kod Gorice) — 568
Novake (kod Kranja) — 167, 205
Novi Sad — 362, 396
Novo Mesto — 99, 618, 670, 710
Novo Selo (kod Loznice) — 120

O

Obine (kod Trebnja) — 99—103, 176
Obrova šuma — 472
Obrovac (kod Benkovca) — 545, 589,
590, 591
Ogulin — 584
Ogulinac (kod V. Gorice) — 500
Oharsko (kod Bijeljine) — 119
Olovo — 480
Opatje Selo (kod Gorice) — 568
Orahovac — 573
Orahovica — 27, 289, 440
Orolik (kod Sida) — 638
Osma e (kod Vlasenice) — 479, 486
Ostrožac (kod Cazina) — 82, 83, 132,
498
Otoka (kod Bos. Krupe) — 132, 502
Otri (kod Gračca) — 591, 592
Ozalj (kod Karlovca) — 585, 586
Ozren (pl.) — 489

P

Padova (u Italiji) — 743
Paeni (kod Knina) — 171, 545, 590
Pakoštane (kod Biograda n/m) — 663
Pakrac — 289, 406, 410, 414, 415, 417
Paška Vas (kod Velenja) — 8
Pauje (kod akova) — 285
Pavlovac (s. kod Daruvara) — 474,
475, 532
Pazari (kod Sarajeva) — 462
Peuj — 78
Peigrad (kod Cazina) — 500
Peratovica (kod Daruvara) — 474
Perjasica (kod Vojni a) — 451
Pešenica (kod V. Gorice) — 500, 699,
700
Pešta (vidi Budimpešta) —

Petrinja — 520, 525
Petrovi (kod Tuzle) — 484
Piroć — 533, 538
Pirovac (kod Biograda n/m) — 663,
665, 670
Pisarovina (kod V. Gorice) — 699
Pitoma a (kod ur evaca) — 319,
322, 387, 526, 527, 557
Pjani i (kod Cazina) — 500, 501
Planina — 13
Plaški — 108, 523
Plava (kod Plaškog) — 523
Plešće (kod Cabra) — 662
Pleternica (kod Slav. Požege) — 161
Podgorje (kod Mostara) — 665
Podgrad — 703, 709
Podgradci (kod Bos. Gradiške) — 376
Podravina — 471, 557
Podravska Slatina — 213, 289
Podzemelj (kod Crnomelja) — 269
Podzvizd (kod V. Kladaše) — 131
Pohorje — 8
Pojezna (kod Dervente) — 314
Pokuplje — 23, 81, 433, 497, 519, 586,
693
Pola a (kod Benkovca) — 592
Poljana (kod Pakraca) — 406
Poljane (sada Poljane nad Skofjo
Loko) — 155, 193
Poljanska dolina — 734
Poljska — 122, 165, 189, 195, 196, 201,
202, 325, 366, 378. 384, 404, 409, 435,
555, 593, 693
Posavina — 25, 414, 492
Postojna — 743
Prezid (kod Delnica) — 662
Prijeboj (kod Plit. jezera) — 82, 222,
646, 649, 651
Prijedor — 57, 292, 293
Primorsko — 731
Pristava — 703
Priština — 91, 220, 558, 562
Prnjavor — 120
Pruska — 237, 384
Pskov (u SSSR) — 708
Psunj — 415
Pula — 715—717

R

Rade e — 99
Rado (kod Mostara) — 667
Ravna Gora (kod Delnica) — 571, 662,
736
Ravne — 333
Ražanac (kod Zadra) — 608

Re ica (kod Karlovca) — 22
Rijeka — 716, 717, 743
Rogatica — 479, 480
Romanija (pl.) — 480
Ruma — 396
Rumunija — 195, 196, 202

S

SAD — 24, 62, 202, 232, 237—239, 241,
288, 369, 411, 463, 712, 713
Sadilovac (kod Slunja) — 82
Sadinja Vas (sada Sadinja Vas pri
Dvoru) — 175
Sanski Most — 485
Sarajevo — 114, 228
Sarajevsko polje — 228
Sava (r.) — 737
Savinja (r.) — 7, 8
Sela — 424
Selca — 328
Selska dolina — 734
Seona (kod Našica) — 28
Sevnica (kod Krškog) — 99
Sibir (u SSSR) — 288
Sinj — 577, 579, 631
Sisak — 22, 81, 497, 520, 525
Skender Vakuf — 313, 314, 316
Skopje — 481
Skrad (kod Delnica) — 571, 662
Slatina (kod Sanskog Mosta) — 136
Slavonija — 27, 77, 78, 109, 194, 195,
197, 219, 288, 406, 527
Slavonska Požega — 289
Slavonski Brod — 46
Slovena ko primorje — 7, 12, 164,
166, 180, 191, 194, 433, 616, 617, 703,
704, 742—744
Slovenija — 12, 97, 584, 616
Smuka (kod Ko evja) — 672, 673, 708
So a (r.) — 146
Sokolac — 480, 483, 484, 486
Sombor — 78, 225
Sovodenj (kod Skofje Loke) — 148,
167
Split — 21, 575, 577, 589, 590, 604, 664,
667, 670, 721
Spre a (r.) — 489, 490
Srb (kod Knina) — 142, 296, 300
Srbija — 199, 204, 210, 247, 361, 378,
480, 481, 484, 486, 487, 490, 499, 506,
507, 510, 569, 583, 665, 707, 720, 744
Srebrenica — 479
Srednja Vas — 269
Srednje Brdo (kod Škofje Loke) —
146

Srednji Dragaljevac (kod Bijeljine)
— 504
Srednji Magnojevi (kod Bijeljine) —
510
Srem — 458, 634, 638
Sremska Mitrovica — 309
Sretnica (kod Mostara) — 665
Srpske Moravice (kod Ogulina) —
— 571, 662
SSSR — 24, 80, 123, 151, 189, 190, 191,
199—202, 215, 232, 237, 238, 291, 324,
350, 355, 361, 378, 384, 404, 411, 414,
463, 499, 564, 610, 649, 686, 709, 710,
712—714, 726, 735
Staljingrad (u SSSR) — 105, 202
Stapar (kod Sombora) — 225
Stara Zaga (kod Novog Mesta) —
710, 737
Stari Sivac (kod Sombora) — 225
Stari Trg (kod Crnomelja) -r- 103
Stative (G. i D., kod Karlovca) —
584, 585
Stijena (kod Cazina) — 502
Stranska Vas (kod Zužemberka) —
671
Stražberk (kod Trebnja) — 99
Stražiš e — 326—328
Studenc — 742, 743
Suha krajina — 425, 618—620, 670,
672, 676
Suhor (kod Ko evja) — 704
Suljin Han (kod Bijeljine) — 119, 120
Sungeri (kod Delnica) — 662
Sušak — 616, 715
Sutjeska (r.) — 359
Sutla (r.) — 8
Suvaja (kod Ogulina) — 142, 300
Sv. Rok (kod Gra aca) — 353

Š

Sabac — 77
Šabi i — 491
Šator (pl.) — 310
Šempeter pri Gorici — 743
Šibenik — 577, 589, 604, 664, 665
Šid — 624
Široki Brijeg (sada Listi a) — 545,
573, 581, 644, 668, 722, 723
Škofja Loka — 193
Spanija — 309
Spiši Bukovica (kod Virovitice) —
367, 368
Štajerska — 8, 105, 616
Stefanije (kod azme) — 660
St. Janž (danas Šentjanž) — 99—101

St. Jernej (danas Sentjernej) — 107
St. Peter (danas Pivka) — 743
St. Vid (danas Sentvid pri St. ni) — 99
Suhare (kod Bijeljine) — 119

T

Tijesno (kod Biograda n m) — 663
Tomi (kod Ogulina) — 715
Toplica (predeo) — 636
Torža — 225
Trebava (pl.) — 489, 492
Trebija (kod Kranja) — 730
Trebinje — 242, 246, 254
Trep a — 536
Triglav (pl.) — 731
Trnava (kod akova) — 163
Trnovitice — 532
Trnovo (kod Daruvara) — 532
Trnovo (kod Sarajeva) — 227, 228
Trnovski gozd — 743
Trojane (kod Trbovlja) — 8
Trst — 9, 190, 191, 717
Trstovac (kod Cazina) — 498
Trši (kod Zvornika) — 210
Tržiš e (kod Trebnja) — 100
Tu epi (kod Makarske) — 666, 722
Tuhinjska dolina (kod Kamnika) — 8
Turija (kod Konjica) — 228
Turnašica (kod Pitoma e) — 527, 531, 557
Turovac (kod Gra aca) — 591
Tuzla — 210, 212, 481, 482, 484, 485, 490

U

Udbina — 651
Umoljani (kod Konjica) — 461
Ural — 711, 731
Ustikolina (kod Fo e) — 461

V

V. Obarska (kod Bijeljine) — 505
V. Popina (kod Gra aca) — 281
Vagan (kod Skender-Vakufa) — 316
Vaganac (kod Plit. jezera) — 82—84, 498, 519, 520, 523, 646
Valenovac (kod Orahovice) — 28
Varga (kod Mostara) — 637
Varšava — 237
Vejta — 370
Velebit (pl.) — 545, 592, 651

Velika Barna (s. kod Daruvara) — 472, 474, 475
Velika Britanija (vidi Engleska)
Velika Kladuša — 502
Velika Lašna (kod Kamnika) — 332
Velika Pisanica (kod Bjelovara) — 494

Velike Loke — 106
Veliko Lipje — 619
Versaj (u Francuskoj) — 291
Vilharje (kod Kranja) — 327
Vinja Vas (kod N. Mesta) — 619
Vipava (r.) — 357, 568
Vipavska dolina — 166, 422, 743
Virovitica — 27, 213, 216, 217, 365, 472, 493, 526, 527, 530, 551, 556
Vis (ostrvo) — 53, 73—75, 94, 126, 127
Visla (r. u Poljskoj) — 237
Viso nik — 484
Visoko — 114
Višegrad — 480
Vlasenica — 480, 481, 484, 486
Vo in (kod Podravske Slatine) — 390, 392

Vodice (kod Biograda n/m) — 663
Voglarji (kod Gorice) — 567
Vogrsko (kod Gorice) — 743
Vojsko (kod Krškog) — 742
Vojvodina — 78. 397
Voljaka (danas Volaka kod Skofje Loke) — 147, 731
Vraba ka — 484
Vransko (kod Celja) — 8
Vranje — 534, 536. 538
Vrata (kod Delnica) — 380, 383
Vratolomac (kod Zvornika) — 210
Vrbovsko (kod Delnica) — 570, 584, 662, 714
Vrgorac (kod Metkovi a) — 604, 664, 667, 670, 722
Vrh pri Hinjah — 424
Vrhtrebnje — 100
Vrlika (kod Knina) — 545, 577, 589, 631'
Vukojevac (kod V. Gorice) — 699
Vukojevci (kod Našica) — 28, 217, 699
Vukosavljevica (kod Pitoma e) — 527, 531, 557

Z

Zabr e (kod Bijeljine) — 121
Zadar — 169. 573, 574, 577, 589, 590, 604, 608, 664, 720—722
Zadvarje (kod Makarske) — 667

- Zagoni (kod Bijeljine) — 51
Zagorje — 121
Zagreb — 22, 81, 150, 215, 346, 366,
497, 525, 674, 711
Zavidovići — 480
Zdenci (kod Daruvara) — 527
Zdenica (kod Jastrebarskog) — 22
Zdihovo (kod Vinice) — 584
Zgornja Savinjska — 7, 8
Zgornje Bitnje (kod Kranja) — 326
Zmajevac (kod Zvornika) — 210
Zrinska (kod Grubišnog Polja) — 494
Zrmanja (r.) — 577
Zrnići (kod Brinja) — 678, 715
Zvornik — 209, 210, 488, 489
- Zagrovi (kod Knina) — 590
Zažina (kod Petrinje) — 519, 522
Zegar (kod Gračaca) — 589
Zelezna kapla (u Koruškoj) — 7
Zeleszniki (kod Skofje Loke) — 328,
346
Zepa (kod Višegrada) — 479, 480
Zepče — 480
Zirovski Vrh — 736
Zitomislivi (kod Mostara) — 262
Zivinice (kod Kladnja) — 479, 484
Zumberak — 23, 459, 693
Zužemberg — 11, 99, 100, 269, 670,
671
Zvirče (kod N. Mesta) — 100, 673

REGISTAR VOJNIH JEDINICA

Jedinice NOV i POJ

Bataljoni

- 1. kazenski Dolenjskog vojnog područja — 710
- 1. pontonirski 4. korpusa NOV i POJ — 399, 405
- 1. tenkovski bataljon 4. korpusa NOV i POJ — 400, 405
- 3. radni ki Dolenjskog vojnog područja — 710
- Auto bataljon 6. korpusa NOV i POJ — 200
- Dopunski 31. divizije — 727
- Dopunski 7. korpusa NOV i POJ — 710
- Jurišni 17. divizije — 620
- Inženjerijsko-tehni ki 18. divizije — 615, 618, 620
- Inženjerijski 19. divizije — 201
- Inženjerijski 31. divizije — 725
- Zaštitni bataljon 9. korpusa NOV i POJ — 742

Divizionii

- 1. artiljerijski 7. divizije — 436
- 1. artiljerijski 5. korpusa — 290, 293
- 2. artiljerijski 6. korpusa — 390—393
- artiljerijski 13. divizije — 234
- artiljerijski 19. divizije — 201, 721, 722
- artiljerijski 29. divizije — 236, 246
- artiljerijski 43. divizije — 571
- brdski 20. divizije — 632
- PT 20. divizije — 632

Odredi

- 1. banijski — 87, 436
- Belokranjski — 704
- Biokovsko-neretvanski — 74
- Diverzantski 7. korpusa NOV i POJ — 200

- Dolenjski — 267, 269, 622, 673, 709
- Goranski — 449
- Gradiško-lijevanski — 57
- Kozarski — 57
- Karlova ki — 22
- Krajinski (muslimanski) Unske operativne grupe — 185, 187
- Kladanjski — 480
- Kosmajski — 609
- Kordunaški — 520, 521
- Jeseniško-bohinjski — 729, 735, 736, 742
- Južnohercegova ki — 227
- Mrkonji ko-pljevaljski — 311
- Lackov (Pohorski) — 333
- Plaški — 520
- Pirotski — 533
- Posavski — 200, 418
- Posavsko-tamnavski — 609
- Primorsko-goranski — 447, 571, 718
- Ribni ki — 310, 311
- Somborsko-jaskanski — 22—24, 694—696
- Srebreni ki — 479
- Skofjološki — 742
- tenkovski 7. korpusa NOV i POJ — 105
- Timarski — 57
- Turopoljsko-posavski — 22
- Tuzalnski — 480, 482
- Vrli ki — 625, 633
- Zadarski — 171

Pukovi

- 421. vazduhoplovni — 358
- 422. vazduhoplovni — 358
- 423. vazduhoplovni — 358

Brigade

- 1. dalmatinska — 74, 75, 126—128
- 1. gardijska — 244, 408
- 1. muslimanska — 503

- 1. proleterska — 115, 117, 361
- 1. slovena ka »Tone Tomši« — 331—334, 336
- 1. surduli ka — 533, 534
- 1. tenkovska NOVJ — 17, 53—56, 236, 241, 581, 643—645
- 1. Unske operativne grupe — 131—135, 182, 185—187, 498—500, 502, 522
- 1. »Vasilj Ga eša« — 38, 39
- 1. »Vladimir Gortan« — 579
- 1. vranjska — 533
- 1-va 7. divizije — 82, 88, 434—436
- 1-va 8. divizije — 82, 83
- 1-va 13. divizije — 168, 169, 222—224
- 1-va 43. divizije — 447, 454, 457, 662
- 1-va 1. hrvatske divizije KNOJ-a — 107, 108, 110—112
- 1. slovena ka KNOJ-a — 268, 269
- 1. zagreba ka KNOJ-a — 653, 658
- 2. krajiška — 121
- 2. »Ljubo Šercer« — 8
- 2. proleterska — 361, 634, 635
- 2. surduli ka — 533, 534
- 2. vranjska — 533, 534
- 2. Unske operativne grupe — 131, 132, 134, 135, 185, 187, 497—500, 502, 520, 522
- 2-ga 7. divizije — 37, 38, 40, 87, 434—436
- 2-ga 8. divizije — 82, 83
- 2-ga 13. divizije — 234
- 2-ga 43. divizije — 447, 455, 584—588, 717
- 2-ga 1. hrvatske divizije KNOJ-a — 200, 286, 288, 289, 653
- 3. kosovsko-metohijska »Milan Ze ar« — 91, 92, 220, 221, 558—562
- 3. istarska — 447, 452, 457, 549, 550, 677, 678, 681—683, 717
- 3. prekomorska — 75, 128, 129, 597
- 3. »Pavlek Mihovil Miškin« — 471—474
- 3. slovena ka »Ivan Gradnik« — 164—167, 188, 192—194, 207, 208, 355—357, 420—422, 567—569, 727, 729
- 3- a 7. divizije — 37, 38, 82, 88, 436, 524
- 3- a 8. divizije — 83, 523
- 3- a 13. divizije — 234
- 3. hercegova ka KNOJ-a — 236, 241
- 3- a 1. hrvatske divizije KNOJ-a — 318—324, 653, 654, 658, 660
- 4. krajiška — 310
- 4. slovena ka »Matija Gubec« — 98—102, 105, 107, 268, 269, 493, 620—623, 670—672, 708
- 4. splitska — 157—160, 255—257, 259—265, 272, 275, 581
- 4. srpska — 642
- 4-ta 7. divizije — 37
- 4-ta 12. divizije — 42—48, 50, 282, 283, 438
- 4-ta 1. hrvatske divizije KNOJ-a — 337, 338, 342, 343, 345
- 5. dalmatinska — 17, 18, 20, 21, 171—173, 201, 589—593, 595, 604, 664, 721—723, 752
- 5. prekomorska — 597—601, 603, 632
- 5. slovena ka »Ivan Cankar« — 99—103, 176, 268, 269, 620, 621, 624, 671—673, 709
- 5. srpska — 642
- 5-ta 1. hrvatske divizije KNOJ-a — 539, 540, 543, 544, 546
- 6. proleterska — 76
- 6. slovena ka »Slavko Slander« — 105
- 6. vojvo anska — 370, 371
- 6-ta 19. divizije — 17, 18, 20, 21, 171, 201, 604—607, 721—723
- 7. krajiška — 113—118, 310
- 7. slovena ka »Franc Prešeren« — 146, 148—151, 153—155, 189, 192, 193, 207, 324, 326, 327, 329, 346, 348, 420, 421, 616, 724, 727—740, 742, 746, 750
- 8. slovena ka »Fran Levstik« — 100, 268, 423—425, 616—621, 672, 702, 704, 709
- 8-ma 20. divizije — 137, 138, 140, 141, 277, 279, 280, 294—297, 299, 572—574, 576, 626—631
- 9. dalmatinska — 138, 140, 141, 294—297, 299, 573, 625—631
- 9. slovena ka — 709
- 10. dalmatinska — 35, 36, 139, 141, 294—304, 573, 577, 579, 580, 627—632
- 10. Ljubljanska — 267, 620, 621, 703, 709
- 10. hercegova ka — 242—244, 246, 251, 255, 256

- 11. dalmatinska — 74, 75, 125, 127, 128
  - 11. hercegova ka — 246—248, 251, 461, 462, 466, 468, 469
  - 11. slovena ka — 105
  - 12. dalmatinska — 75, 128
  - 12. hercegova ka — 242—244, 246, 247, 251, 581—583
  - 12. proleterska udarna — 42, 45—48, 50, 161, 162, 233, 282—284, 439, 440, 445
  - 12. slovena ka (štajerska) — 100, 102, 103, 105, 106, 174—178, 180, 181, 268, 269, 349, 350, 615, 616, 618, 620, 622, 671, 672, 674, 709
  - 13. dalmatinska — 591
  - 13. hercegova ka — 243, 244, 246, 248, 249, 251
  - 13. krajiška — 309, 311—316, 426—429
  - 13. »Mirko Bra i Loška« — 8
  - 14. dalmatinska — 17—21, 171—173, 201, 663—669, 721, 722
  - 14. omladinska 29. divizije — 227—231, 243, 244, 246, 248, 249, 252
  - 14. vojvo anska (1. slova ka) — 80
  - 14. železni arska — 673
  - 15. vojvo anska »Sandor Petefi« — 77, 78
  - 15. slovena ka (belokranjska) — 99—101, 103, 106, 268, 269, 617, 619, 620, 623, 671, 673, 674, 708
  - 16. muslimanska — 479—483
  - 16. omladinska »Jože Vlahovi « — 26, 30, 31, 216—218, 530—532, 552, 553, 556
  - 16. slovena ka »Janko Premrl Vojko« — 189, 191—193, 205, 207, 208, 421, 725, 727—729, 735, 742, 744, 750
  - 17. majevi ka — 210, 211, 489—491
  - 17. slavonska — 51, 119—121, 123, 504—506, 508, 509
  - 18. isto nobosanska — 210, 211, 490, 491
  - 18. slavonska — 27, 162
  - 18. slovena ka (bazoviška) — 742, 746, 750
  - 18-ta 40. divizije — 216—219, 527, 530, 532, 533, 552, 554, 556
  - 19. bir anska — 483, 485
  - 19. slovena ka »Sre ko Kosovo« — 746
  - 19. srednjobosanska — 66—72
  - 20. krajiška — 56—59, 63, 64, 372—377, 511—513, 515, 517, 518
  - 20. romanijska — 485, 486
  - 21. srpska — 639
  - 21. isto nobosanska — 210—212, 490, 491
  - 21. slavonska — 121, 123
  - 23. srpska — 534
  - 24. italijanska »Fontanot« — 10, 98, 99, 106, 703, 704
  - 24. srpska — 534
  - 25. srpska — 534—536, 538
  - 26. srpska — 534—538
  - 27. srpska — 534—538
  - Artiljerijska 6. korpusa — 200, 231—233, 390
  - Artiljerijska 8. korpusa — 646—649, 651
  - Artiljerijska 21. divizije — 634, 642
  - Artiljerijska 43. divizije — 480
  - »Bra e Radi « — 365, 367—369
  - Cehoslova ka »Jan Žiška« — 42, 45, 46, 47, 49, 50, 282—285, 438—440, 445, 446
  - »Franjo Ogulinac Seljo« — 22—24, 520, 522
  - Karlova ka — 22—24, 520
  - Osje ka — 42, 43, 45, 46, 48—50, 216, 233, 281, 282, 284, 439
  - Viroviti ka — 28, 216—218, 330, 384—389, 476, 478, 530—532, 553, 556
  - Zumbera ka — 22—24, 85, 519—521, 692—701
- Divizije*
- 1. hrvatska KNOJ-a — 107, 112, 286, 318, 319, 337, 539, 653
  - 2. proleterska — 634
  - 3. udarna — 78
  - 5. udarna — 14
  - 6. proleterska — 609
  - 7. udarna — 37, 81, 82, 84, 85, 88, 95, 96, 434—437, 497, 501, 519, 521, 522, 524, 684—686
  - 8. udarna — 81—85, 95, 96, 501, 503, 519—523, 525, 646
  - 9. udarna — 17, 157—159, 173, 255, 258, 260, 272, 581, 582, 591
  - 10. udarna — 113, 115, 116
  - 11. udarna — 85
  - 11. vazduhoplovna — 359
  - 12. udarna — 42—44, 46—50, 86, 156, 161, 163, 194, 198, 200.

- 214, 219, 233, 281—285, 305, 308, 390, 437, 441, 444, 446, 527
  - 13. udarna — 168, 169, 222—234, 350—353, 460. 549, 646, 647, 662
  - 14. udarna — 8, 10, 331, 432
  - 15. udarna — 98, 100, 101, 103, 105, 106, 174, 267, 268, 270, 349, 618, 623, 624, 670—676, 708
  - 16. udarna — 78, 195, 289
  - 17. udarna — 76, 620
  - 18. udarna — 105, 181, 182, 267, 268, 270, 423, 614, 615, 618, 620, 671, 674—676, 703, 709
  - 19. udarna — 16, 17, 19—21, 125, 169—173, 201, 582, 589, 591, 593, 604, 607, 627, 663—667, 720—723, 752
  - 20. udarna — 17, 35—37, 137, 139, 142, 277, 294, 296. 298. 300. 572—574, 577, 597, 625, 626, 628—630, 632, 633, 646
  - 21. udarna — 609, 634, 638, 639, 641—643
  - 25. udarna — 491
  - 26. udarna — 17, 72—75, 125—127, 643
  - 27. udarna — 479—483, 487, 488
  - 28. udarna — 51, 119, 120, 504
  - 29. udarna — 159, 227—229, 236, 241—247, 250—254, 461, 462, 464. 469, 470, 581
  - 30. udarna — 675, 740, 742, 743
  - 31. udarna — 146, 149—151, 164, 166, 188, 190, 193, 194, 205—208, 324, 325, 346, 348, 355, 357, 419—422, 567, 568, 634, 724, 727, 729, 730, 733, 740—742, 750, 751
  - 32. udarna — 365, 471. 493, 494
  - 33- a — 532
  - 34. udarna — 22. 81, 85, 96, 97, 399, 497, 501, 520—525, 662, 692, 696, 700
  - 35. udarna — 353, 549, 646, 647
  - 36. udarna — 78, 195, 370
  - 38. udarna — 209, 211, 212, 488—492
  - 39. udarna — 56, 57, 63, 290, 309, 312, 372, 378, 426, 511
  - 40. udarna — 26, 28—32, 86, 200. 213—219, 330. 365, 384, 387. 476—478, 526—532, 551—553, 556, 557
  - 42. vazduhoplovna jurišna — 358—361, 363, 364, 394—397
  - 43- a — 379, 447, 449, 451, 455, 457, 459—461, 549, 569, 584, 612, 661, 662. 677, 687, 688, 691, 712. 716, 717
  - 46-ta — 533—538
  - 51-va — 80, 195
  - 53. udarna — 66, 293, 428
  - italijanska »Garibaldi« — 205, 207, 742
- Grupe*
- Grupa partizanskih odreda za Istru — 447, 458, 718
  - Kozarska NOP odreda — 511
  - Unska operativna grupa — 81, 82, 84, 96, 130, 131, 133, 135, 136, 182, 185—188, 399, 497, 500—503, 519, 522, 523, 525
- Korpusi*
- 1. bosanski — 310
  - 1. proleterski — 199, 634
  - 2. bosanski (udarni) — 310
  - 2. udarni — 250
  - 3. NOVJ — 19, 143, 209, 479, 482 488
  - 4. udarni — 22, 24, 37, 81—85, 95—98, 130, 132, 182, 398, 402. 403, 405, 436, 497, 503, 519, 521, 522, 524, 525, 646, 684, 686
  - 5. udarni — 57, 290, 375, 426, 428, 511
  - 6. NOVJ — 27, 30, 43, 86, 156, 162, 194—199, 213—215, 218, 231, 232, 281, 282, 285, 305, 387. 390, 391, 405, 407, 409, 416, 439, 440. 471, 526, 558
  - 7. NOVJ — 7, 11, 16, 98—100. 103, 105, 106, 174, 266, 268—271, 423, 424, 431—433, 539, 614, 618. 623, 670—672, 676. 702, 710, 711, 742
  - 8. udarni — 17, 35, 36, 53, 92. 93, 137, 169, 172, 201, 234, 260, 305, 462, 573, 589, 597, 604, 625, 632, 643, 646, 664—667. 669. 720—722, 752, 753
  - 9. NOVJ — 9, 11, 82, 146, 149, 151, 152, 164, 166, 180, 188, 189, 205, 207. 208, 324, 328, 346, 355. 419, 431—433, 567, 724, 729. 730, 733—735. 739—744
  - 10. NOVJ — 27, 43, 194, 195, 198, 213, 305, 319, 321, 365, 471. 472, 494. 527
  - U. NOVJ — 82, 168, 234. 447, 449, 549, 569, 584, 612, 646, 661—663, 687, 692, 712, 719
  - 12. udarni — 43, 194, 195. 198, 305. 471, 527

Armije NOVJ

- 1-va — 195, 634, 639
- 2-ga — 195, 489
- 3- a — 77, 195, 285, 472, 527, 551

Operativni štabovi

- za Kosovo i Metohiju — 91, 220, 221, 558
- za Istru — 549
- Unske operativne grupe — 131, 185
- 6. i 11. slovena ke brigade — 105

Operativne zone

- 4-ta — 7, 8, 9, 12, 332, 333, 335, 430, 431

Podoficirske škole

- artiljerijska u upriji — 441, 443
- 7. korpusa NOVJ — 13, 100, 706
- 31. divizije — 729

Oficirske škole

- Glavnog štaba NOV i PO Slovenije — 13, 100, 269, 433
- Tenkovska škola NOVJ — 53

Komande mesta

- Brinje — 379
- Crnomelj — 180
- De ani — 561
- Delnice — 571
- Drežnik — 379
- Lipik — 407, 415, 416
- Novo Mesto — 710
- Pakrac — 416
- Poljana — 406, 416, 418
- Skender-Vakuf — 427
- Trebinje — 106

Komande područja

- Banijsko — 523
- Dolenjsko — 266, 268, 705, 710
- Goransko — 380, 383, 612, 613
- Istarsko — 268
- Kobariško — 744
- Notranjsko — 705
- Novogradiško — 405—410, 413—415, 417, 418
- Pokupsko — 523
- Zumbera ko — 523

Vojne oblasti

- 6. korpusa NOVJ — 194, 200, 405
- 9. korpusa NOVJ — 749
- 11. korpusa NOVJ — 612

Pomorski obalski sektori

- 2-gi — 715
- 4-ti — 666

Aerobaze

- 1-va 4. udarnog korpusa NOVJ — 400
- 2-ga 4. udarnog korpusa NOVJ — 401, 402
- 3- a 4. udarnog korpusa NOVJ — 401
- 4-ta 4. udarnog korpusa NOVJ — 402

Glavni štabovi NOV i PO

- Hrvatske — 22, 24, 30, 35, 81, 95, 97, 125, 222, 234, 260, 269, 270, 271, 282, 285, 305, 353, 408, 440, 449, 450, 459, 472, 476, 494, 503, 519, 520, 549, 556, 558, 590, 597, 632, 650, 662, 665, 686
- Slovenije — 7—11, 13, 98, 105, 165, 174, 177, 178, 180, 189, 267, 332, 335, 424, 431, 432, 619, 670, 672, 675, 676, 702, 708, 710, 711, 729, 739, 742, 749

Vrhovni štab NOV i POJ — 7, 15, 53, 79, 95, 144, 169, 244, 247, 354, 358, 361, 396, 397, 428, 432, 443, 459, 470, 485, 505, 509, 549, 564, 579, 586, 597, 632, 634, 643, 646, 667, 691

Stab vazduhoplovstva NOVJ — 396

Stab Mornarice NOVJ — 127

Bolnice NOVJ

- Bolni ki centar br. 2 — 225
- 8. udarnog korpusa — 92, 95
- XI-5 — 613
- 31. divizije — 726
- Bolnica na Visu — 94
- Glavna vojna NOV i POJ — 562, 563
- Slovenska centralna vojna partizanska (SCVPB) — 710
- Slovena ko-hrvatska vojna partizanska (SHVPB) — 267—269, 433

Crvena armija — 12, 27, 45, 55, 79, 104, 143, 190, 191, 195, 199, 202, 203, 215—217, 219, 237, 252, 258, 325, 335, 348, 356, 358, 359, 362, 364, 366, 378, 384, 390, 391, 394—396, 411, 414, 420, 427, 435, 442, 449, 458, 463, 470, 482, 493, 501, 525, 528, 551, 555, 570, 601, 602, 610, 615, 617, 669, 682, 685, 686, 692, 693, 699, 705, 708—711, 713—715, 722, 730, 731, 734, 735, 740—742, 747—751

Jedinice CA

- 10. jurišna vazduhoplovna divizija — 358, 359
- 233. divizija — 213
- 236. lova ke vazduhoplovne divizije — 358
- 3. ukrajinski front — 199, 358, 713

Narodna bugarska vojska — 195, 199
— 1. bugarska armija — 199

Albanske NOV — 195

Nema ke jedinice

Borbene grupe

- »Graf« — 480
- »Skenderbeg« — 504—506
- »Šajerlen« — 114

Pukovi

- 1. rezervni — 22
- 24. grenadirski — 114
- 92. motorizovani — 591

Divizije

- 1. koza ka konji ka — 213, 319, 365, 374, 471, 472, 494, 527, 532, 553
- 1. brdska — 209, 591
- 2. koza ka konji ka — 365, 471, 527
- 7. SS »Princ Eugen« — 119, 209
- 11. vazduhoplovna pešadijska — 119
- 13. SS »Handžar« — 210
- 22. pešadijska — 488, 489, 506
- 41. tvr avska — 114
- 118. lova ka — 114
- 181. pešadijska — 604
- 369. legionarska »Vražja« — 228, 229, 581, 604
- 373. legionarska — 81, 82
- 392. legionarska »Plava divizija« — 81, 82, 584, 677
- policijska »Stefan« — 162, 233

Korpusi

- 34. armijski — 638

Italijanske jedinice

Divizije

- pešadijska »Granatijeri di Sardenja« — 616

Korpusi

- 11. armijski — 616

Armije

- 2-ga — 616

Ustaško-domobranske jedinice

Bojne

- 1-va 8. ustaškog zdruga — 82
- 15. ustaška — 233
- 19. ustaška — 677

Zdrugovi

- 1. ustaški staja i — 114
- 7. lova ki — 81, 374
- 8. ustaško-domobranski djelatni — 81, 374
- Paveii ev tjelesni — 256

Divizije

- 1. domobranska pešadijska — 365, 527
- 7. hrvatska gorska — 122
- 9. hrvatska gorska — 228, 604
- 12. ustaško-domobranska — 506

etni ke jedinice

Odredi

- Dolenjski — 743
- Gorenjski — 743
- Notranjski — 743
- Primorski (Soški) — 743

Brigade

- Sarajevska — 114
- Zeni ka — 114

Divizije

- Dinarska — 82, 132, 743

Korpusi

- 501. dalmatinski — 743
- 502. li ki — 743
- 503. bosanski — 743
- srpski dobrovolja ki korpus (SDK) — 743

REGISTAR
PARTIJSKO-POLITICKIH ORGANIZACIJA I RUKOVOD-
STAVA

- Mesni komiteti KPJ za:*
— Beograd — 562, 563
- Sreski (kotarski) komiteti KPJ za:*
— Novu Gradišku — 410
— Plaški — 108
- Okružni komiteti KPJ za:*
— Ba ku — 227
— Baniju — 110
— Dubrovnik — 544
— Gorski kotar — 341, 344, 378, 380, 687, 691
— Gradišku — 287
— Kordun — 108, 110
— Liku — 110, 353, 354
— Našice — 231, 287
— Novo Mesto — 676
— Osijek — 287, 289
— Slavonski Brod — 46, 287
— Viroviticu — 287
— Vranje — 538
- Okružni komiteti SKOJ-a za:*
— Veliku Kladušu — 401
- Oblasni komiteti KPJ za:*
— isto nu Bosnu — 209
— Bosansku krajinu — 56, 57, 113, 292
— Dalmaciju — 35, 172, 544
— Hercegovinu — 228, 231, 249, 250, 253
— Hrvatsko primorje — 691
— Istru — 344, 691
— Kosovo i Metohiju — 538
— Zagreba ku oblast — 318, 320, 321
— Slavoniju — 44, 46, 47, 216, 287, 441, 553
- Oblasni komiteti SKOJ-a za:*
— Dalmaciju — 173
— Hercegovinu — 228, 231
— Istru — 687
— Slavoniju — 444
- Pokrajinski komiteti KPJ za:*
— Bosnu i Hercegovinu — 228, 236, 246
— Srbiju — 533
— Vojvodinu — 395
- Pokrajinski komiteti SKOJ-a za:*
— Sloveniju — 190, 331, 334, 335
— Srbiju — 538
- Centralni komiteti KP:*
— Hrvatske — 26, 35, 37, 72, 74, 81, 87, 107, 125, 130, 170, 173, 178, 182, 186, 294, 320, 321, 337, 350, 352, 434, 437, 519, 551, 558, 653, 684, 687, 691
— Jugoslavije — 14, 16, 19, 74, 77, 125, 169, 209, 212, 225, 227, 310, 352, 395, 396, 437, 440, 441, 537, 539, 552, 553, 557, 639, 641, 691
— Slovenije — 104
- Centralni komitet SKOJ-a — 173
- *
*   *
- Politodeli divizija:*
— 7. udarne — 87, 88, 96
— 8. udarne — 85
— 12. udarne — 49, 283, 439, 441
— 14. udarne — 331
— 15. udarne — 104, 672, 675
— 19. udarne — 21, 125, 169, 173
— 26. udarne — 125, 129
— 29. udarne — 228, 253

- 39. udarne — 65
- 40. — udarna — 29, 219, 553
- 46-ta — 534, 538
- Unska operativna grupa — 130, 136, 186, 187
- Brigadni komiteti SKOJ-a:*
  - 3. brigade 1. (hrvatske) divizije KNOJ-a — 323, 324
  - 4. brigade 1. (hrvatske) divizije KNOJ-a — 344
  - 11. brigade 26. divizije — 128
  - brigade »Bra e Radi « — 369
- Divizijski komiteti SKOJ-a:*
  - 15. slovena ke — 675
- Komitet Glavne vojne bolnice NOV i POJ — 563
- Partijski biro:*
  - Bataljona:**
    - 1. pontonirskog 4. udarnog korpusa NOVJ — 399
    - 1. tenkovskog 4. udarnog korpusa NOVJ — 400
  - Prištapskih jedinica:**
    - 4. udarnog korpusa NOVJ — 398, 403—405
  - Brigada:**
    - Viroviti ke — 28
    - Omladinske 4. udarnog korpusa NOVJ — 405
  - Brigadni komitet SKOJ-a 1. slovena ke brigade »Tone Tomši « — 331, 333—336
- Divizijski komiteti KPJ:*
  - 5. udarne — 14, 16
  - 7. udarne — 37, 38, 41, 434, 435, 437
  - 8. udarne — 84
  - 10. udarne — 117
  - 12. udarne — 44, 46—50, 437, 439—441, 444, 445
  - 13. udarne — 350—354
  - 15. udarne — 104, 349
  - 19. udarne — 16—19, 21, 170
  - 20. udarne — 137, 142, 294, 300
  - 21. udarne — 636, 639—641
  - 26. udarne — 72, 73, 75, 125, 129
  - 29. udarne — 228, 231, 236, 246, 250, 253, 254
  - 32. udarne — 365, 471, 493
  - 34. udarne — 692
  - 38. udarne — 209, 211, 212, 492
  - 39. udarne 57, 60
- 40. udarne — 26, 28, 29, 32, 384, 551—555, 558
- 42. vazduhoplovne (jurišne) NOVJ — 395
- 43- e — 558, 687
- 46-te — 533, 538
- Unske operativne grupe — 182, 186—188
- * * *
- Propagandni odseci jedinica NOV i POJ:*
  - Brigada:**
    - 1. tenkovske NOVJ — 645
    - 6-te 36. divizije — 370
    - 15. slovena ke (Belokranjske) — 704
    - Zumbera ke — 698
  - Divizija:**
    - 19. udarne — 596
    - 20. udarne — 36, 628
    - 32. udarne — 494
    - 40. udarne — 527, 553
    - 43- e — 661, 663, 719
  - Korpusa:**
    - 5. udarnog — 376
    - 6. NOVJ — 305, 306, 553
    - 7. NOVJ — 11, 104, 178, 266, 267, 614, 702, 712
    - 9. NOVJ — 205, 328, 419, 421, 422, 431, 735, 739—741
    - 11. NOVJ — 661
- Propagandna odeljenja jedinica NOV i POJ:*
  - etvrte operativne zone — 430
  - Tre e armije NOV i POJ — 79
  - Glavnog štaba NOV i PO Slovenije — 7—11, 149, 177, 179, 266, 270, 430, 614, 618, 623, 702, 712, 739, 745, 746
  - Vrhovnog štaba NOV i POJ — 7, 13, 363, 430
- * * *
- Narodnooslobodila ki odbori (NOO):*
  - Opštinski za:**
    - Brod Moravice — 571
    - Srpske Moravice — 571

- Sreski (kotarski) za:
 — Delnice — 570, 571
 — Fužine — 383
 — Našice — 27
 — Vrbovsko — 570
- Okružni za:
 — Gorski kotar — 168
 — Hrvatsko primorje — 460, 571
 — Novu Gradišku — 408, 414, 415, 417
- Oblasni za:
 — Dalmaciju — 745
 — Istru — 460, 663
 — Pokrajinski za Primorsko — 748
 — Glavni za Srbiju — 204
- * * *
- Antifašisti ki front žena (AFZ) — 10, 70, 80, 474, 649, 726
- Antifašisti ko ve e narodnog osloboenja Jugoslavije (AVNOJ) — 24, 39, 45, 49, 67, 80, 147, 160, 190, 204, 220, 226, 235, 240, 252, 257—259, 261, 276, 291, 306, 310, 325, 328, 329, 335, 356, 357, 358, 362, 390, 391, 419, 420, 440, 442, 463, 465, 486, 499, 507, 508, 528, 529, 549, 568—570, 572, 593, 598, 600, 602, 603, 627 649, 674, 693, 724—728, 730, 733, 734
- Antifašisti ko sobranje narodnog osloboenja Makedonije (ASNOM) — 481, 485
- Drugi kongres Saveza slovena ke omladine — 335, 349, 727
- Hrvatska seljaka stranka (HSS) — 259, 291, 545
- Komunisti ka partija Jugoslavije (KPJ) — 14, 17, 18, 20, 28, 29, 31, 32, 41, 49, 50, 52, 58, 60—63, 65, 72—74, 78, 80, 84, 87, 88, 91, 95, 107—116, 123, 125—129, 131, 133—140, 151, 169, 170—172, 182, 185—189, 192, 201, 210—212, 225—227, 229, 231, 232, 247, 251, 277, 286—289, 292, 294, 295—299, 303, 309—317, 320—324, 328, 332, 334, 337, 338, 342—346, 349, 350, 351—353, 361, 368, 369, 380—382, 385—389, 394, 395, 398, 399, 401—403, 405, 423, 425, 434, 435, 439, 440—442, 473, 474, 494, 497, 511, 512, 514—518, 534—541, 543—546, 554, 557, 610, 635, 637—642, 649, 650, 659, 660, 680, 683, 686—688, 694—696, 698
- Krimska konferencija — 241, 610, 628, 685, 692, 693, 712, 725, 726, 734, 735
- Misije
 — Sovjetska vojna pri GS NOV i PO Slovenije — 708, 710
 — Sovjetska vojna pri štabu 9. korpusa NOVJ — 742
 — Sanitetska NOVJ — Bari — 93
- Moskovska konferencija — 735
- Nacionalni komitet osloboenja Jugoslavije (NKOJ) — 80, 196, 239, 310, 335, 362, 419, 442, 529, 549, 570, 654, 726
- Narodnooslobodila ki front (NOF) — 24, 28, 55, 63, 67, 70, 80, 122, 123, 160, 168, 194, 196, 240, 259, 260, 279, 323, 352, 365, 372, 411, 423, 433, 460, 480, 481, 532, 570—572, 576, 627, 649, 661, 662, 683, 714, 716, 752—755-
- Osvobodilna fronta (OF) — 9, 13, 181, 190, 325, 346, 433, 614, 702, 725, 726, 738, 744, 747, 749
- OZNA — 59, 86, 116, 145, 200, 245, 321, 411, 462, 475, 525, 557
- Partizanske štamparije — 737, 742—744, 747
- Partijsko savetovanje KPH za Dalmaciju — 21
- Politi ka uprava NOVJ — 537
- Poljski nacionalni komitet — 203, 384
- Prvi osniva ki kongres Komunisti ke partije Srbije — 538
- Radio-stanice
 — Beograd — 162, 238, 239, 509, 745, 749
 — Osvobodilne fronte (ROF) — 9, 13, 433, 749
 — Slobodna Jugoslavija — 162, 238, 712, 745, 748
- Savez komunisti ke omladine Jugoslavije (SKOJ) — 14, 20, 21, 31, 32, 40, 41, 44, 48, 49, 52, 57, 64, 65, 73, 80, 105, 110, 111, 116, 117, 125—129, 133—135, 137—140, 147, 170, 173, 178, 179, 186, 187, 210, 212, 225—227, 230—232, 247, 249—251, 254, 288, 289, 293—295, 297—299, 311—317, 321, 323, 324, 331—336, 338, 343, 345, 349, 351, 353, 368, 369, 381, 382, 385, 387, 394, 395, 400—403, 425, 439, 440—442, 444—446, 473, 474, 497, 512, 515, 517, 518, 534—536, 541, 542, 553—555, 562, 563, 578, 598,

637—639, 643, 649, 650, 660, 675, 683,
684, 687, 688, 694—696, 703, 728, 731
Slovena ko narodnooslobodila ko ve-
e (SNOS) — 190, 421, 621
Telegrafska agencija nove Jugosla-
vije (TANJUG) — 9, 238, 271, 746
Teheranska konferencija — 203, 355,
735
Zemaljsko antifašisti ko vije e na-
rodnog oslobo enja Hrvatske
(ZAVNOH) — 24, 49, 160, 235, 257,
258, 306, 390, 391, 440, 450, 458, 499,
570, 593, 627, 649
Zemaljsko antifašisti ko vije e na-
rodnog oslobo enja Bosne i Her-
cegovine (ZAVNOBiH) — 67, 252,
463, 485, 486, 499, 517
Ujedinjeni savez antifašisti ke omla-
dine Jugoslavije (USAOJ) — 80,
446. 649, 731

S A D R Ź A J

DOKUMENTA O PARTIJSKO-POLITIČKOJ DELATNOSTI U JEDINICAMA NOV I PO JUGOSLAVIJE

1. januar — 28. februar 1945.

	Strana
Izveštaj Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 1. januara 1945. Propagandnom odeljenju Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije za decembar 1944. godine —	7
Izveštaj sekretara Divizijskog komiteta 5. NOU divizije od 1. januara 1945. Centralnom komitetu KPJ o zaklju cima sa sastanka Divizijskog komiteta održanog 30. de embra 1944. godine —	14
Izveštaj sekretara Divizijskog komiteta 19. NOU divizije od 1. januara 1945. Centralnom komitetu KPJ o stanju i radu partijske organizacije u Diviziji —	16
Izveštaj politi kog komesara 34. NOU divizije od 1. januara 1945. politi kom komesaru 4. udarnog korpusa NOVJ o radu i politi kom stanju u jedinicama Divizije —	22
Izveštaj Divizijskog komiteta 40. NO divizije od 1. januara 1945. Centralnom komitetu KPH o stanju i radu partijske organizacije u decembru 1944. u Diviziji —	26
Uputstvo politi kog komesara 8. udarnog korpusa NOVJ od 2. januara 1945. politi kom komesaru 20. NOU divizije o pisanju brigadnih i divizijskih politi kih izveštaja —	35
Izveštaj Divizijskog komiteta 7. NOU divizije od 2. januara 1945. Centralnom komitetu KPH o stanju i radu partijske organizacije u Diviziji —	37
Pismo politi kog komesara 12. NOU divizije od 3. januara 1945. politi kim komesarima i pomo nicima politi kih komesara pot injenih brigada o saradnji u divizijskim novinama, organizovanju ratne dopisne službe, takmi enju i vojnom i politi kom radu —	42
Izveštaj Divizijskog komiteta 12. NOU divizije od 3. januara 1945. Oblasnom komitetu KPH za Slavoniju o radu partijske organizacije u decembru 1944. godine —	44
Nare enje Štaba 17. udarne brigade 28. NOU divizije od 3. januara 1945. štabovima pot injenih jedinica da se održe bataljonski, etni i vodni sastanci povodom nepravilnih postupaka boraca i starešina prema narodu i organima vlasti —	51
Izveštaj politi kog komesara 1. tenkovske brigade od 3. januara 1945. politi kom komesaru 8. udarnog korpusa NOVJ o vojno-politi kom stanju i politi kom i kulturno-prosvetnom radu u Brigadi —	53
Mese ni izveštaj pomo nika politi kog komesara 20. krajiške bri-	

gade 39. NOU divizije od 3. januara 1945. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu o stanju i radu partijske organizacije u Brigadi	56
Mese ni izveštaj politi kog komesara 19. NO brigade od 3. januara 1945. politi kom komesaru 53. NOU divizije o moralno-politi kom stanju i politi kom i kulturno-prosvetnom radu u Brigadi	66
Izveštaj sekretara Divizijskog komiteta 26. NOU divizije od 4. januara 1945. Centralnom komitetu KPH o stanju i radu partijske organizacije u Diviziji	72
Izveštaj politi kog komesara 6. proleterske brigade od 4. januara 1945. politi kom komesaru 17. NOU divizije o polit kom radu u jedinicama Brigade	76
Izveštaj politi kog komesara 3. armije NOVJ od 5. januara 1945. Centralnom komitetu KPJ o stanju i vojno-politi kom i partijskom radu u jedinicama	77
Izveštaj politi kog komesara 4. udarnog korpusa NOVJ od 5. januara 1945. Centralnom komitetu KPH i politi kom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske o borbama u decembru 1944, moralno-politi kim prilikama i politi kom radu u jedinicama Korpusa	81
Direktivno pismo politi kog komesara 6. korpusa NOVJ od 5. januara 1945. štabovima pot injenih jedinica o pojavi dezerterstva i potrebi poja anog politi kog rada i ve e budnosti u jedinicama	86
Mjese ni izveštaj rukovodioca Politodela 7. NOU divizije od 5. januara 1945. Centralnom komitetu KPH o stanju i radu partijske organizacije	87
Izveštaj politi kog komesara 3. brigade (kosovsko-metohijske) »Milan Ze ar« od 5. januara 1945. politi kom komesaru Operativnog štaba za Kosovo i Metohiju o rezultatima partijsko-politi kog rada za period od 1. do 5. januara 1945. godine	91
Izveštaj politi kog komesara bolnice 8. udarnog korpusa NOVJ od 5. januara 1945. politi kom komesaru Korpusa o moralno-politi kom stanju i kulturno-prosvetnom radu u bolnici u decembru 1944. godine	92
Izveštaj politi kog komesara 4. udarnog korpusa NOVJ od 6. januara 1945. politi kom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske o kulturno-prosvetnom radu u jedinicama Korpusa	95
Sestonedeljni politi ki izveštaj Štaba 15. NO divizije od 6. januara 1945. politi kom komesaru 7. korpusa NOVJ	98
Izveštaj pomo nika politi kog komesara 1. brigade 1 (hrvatske) divizije KNOJ od 6. januara 1945. Centralnom komitetu KPH o stanju i radu partijske organizacije u Brigadi	107
Izveštaj pomo nika -politi kog komesara 7. krajiške udarne brigade 10. NOU divizije od 6. januara 1945. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu o stanju i radu partijske organizacije u Brigadi	113
Mese ni izveštaj politi kog komesara 17. udarne brigade od 6. januara 1945. politi kom komesaru 28. NOU divizije o vojno-politi koj situaciji i politi kom i kulturno-prosvetnom radu u Brigadi	119
Izveštaj Politodela 26. NOU divizije od 7. januara 1945. Centralnom komitetu KPJ o stanju i radu partijske organizacije i SKOJ-a u Diviziji	125

Izveštaj rukovodioca Politodela Unske operativne grupe 4. udarnog korpusa NOVJ od 8. januara 1945. Centralnom komitetu Komunisti ke partije Hrvatske o vojnom, politi kom i partijskom radu — — — — — — — — — —	130
Zapisnik sa sastanka Divizijskog komiteta 20. NOU divizije 8. udarnog korpusa NOVJ od 8. januara 1945. godine — —	137
Pismo politi kog komesara 3. korpusa NOVJ od 9. januara 1945. politi kom komesaru pot injenih jedinica o novim vojno-politi kim zadacima i vaspitanju boraca — — — — —	143
Cetrnaestodnevni izveštaj Štaba 7. slovena ke brigade »France Prešeren« od 9. januara 1945. politi kom komesaru 31. NOU divizije o kulturno-prosvetnom radu u Brigadi — — —	146
Izveštaj Štaba 7. slovena ke brigade »France Prešeren« od 9. januara 1945. politi kom komesaru 31. NOU divizije o stanju i politi kom radu u Brigadi — — — — —	151
Pismo politi kog komesara 12. NOU divizije od 10. januara 1945. svim pot injenim jedinicama o u eš u u kampanji, za skupljanje pomo i u novcu za postradale krajeve — — —	156
Pismo politi kog komesara 4. udarne brigade 9. NOU divizije NOVJ od 10. januara 1945. svim politi kim komesarima pot injenih jedinica o održavanju savetovanja politi kih rukovodilaca u Brigadi — — — — —	157
Pismo politi kog komesara 4. brigade 9. NOU divizije od 10. januara 1945. svim politi kim komesarima pot injenih jedinica o politi kom radu u narodu i o mobilizaciji — — —	159
Izveštaj vršioaca dužnosti politi kog komesara 12. proleTERSKE udarne brigade od 10. januara 1945. politi kom komesaru 12. NOU divizije o stanju i politi kom i kulturno-prosvetnom radu u ovoj Brigadi — — — — —	161
Cetrnaestodnevni izveštaj Štaba 3. slovena ke brigade »Ivan Gradnik« od 10. januara 1945. Stabu 31. NOU divizije o stanju i politi kom radu u Brigadi — — — — —	164
Dopis Štaba 13. NOU divizije od 11. januara 1945. štabovima pot injenih brigada u vezi sa nare enjem Štaba 11. korpusa NOVJ o sprovo enju izbora za organe vlasti na teritoriji Gorskog kotara — — — — —	168
Izveštaj Politodela 19. NOU divizije od 11. januara 1945. Centralnom komitetu KPJ o stanju i vojnom, politi kom, kulturno-prosvetnom i partijskom radu u Diviziji — — —	169
Sestonedeljni izveštaj Štaba 12. slovena ke NO brigade od 11. januara 1945. politi kom komesaru 7. korpusa NOVJ o stanju i politi kom radu u Brigadi — — — — —	174
Izveštaj sekretara Partijskog komiteta Unske operativne grupe od 12. januara 1945. Centralnom komitetu KPH o stanju i radu partijske organizacije u Grupi — — — — —	182
Cetrnaestodnevni izveštaj Štaba 31. NOU divizije od 12. januara 1945. politi kom komesaru 9. korpusa NOVJ o stanju i politi kom radu u Diviziji — — — — —	188
Uputstvo Štaba 6. korpusa NOVJ od 13. januara 1945. svim štabovima pot injenih jedinica o organizovanju takmi enja na vojni kom, politi kom i kulturno-prosvetnom sektoru — —	194
Pismo Štaba 6. korpusa NOVJ od 13. januara 1945. pot injenim štabovima o potrebi organizovanja politi kog rada sa' borcima povodom dolaska jedinica demokratske Bugarske u Jugoslaviju — — — — —	199

Pismo politi kog komesara 19. NOU divizije od 13. januara 1945. politi kim komesarima pot injenih jedinica u vezi s planom politi kog rada za period od 10. januara do 10. februara 1945. godine	201
Izveštaj referenta za propagandu 31. NOU divizije od 14. januara 1945. Propagandnom odseku Štaba 9. korpusa NOVJ o propagandnom i kulturno-prosvetnom radu u Diviziji	205
Izveštaj Divizijskog komiteta 38. NOU divizije 3. korpusa NOVJ od 14. januara 1945. Centralnom komitetu KPJ i Oblasnom komitetu KPJ za isto nu Bosnu o stanju i radu partijske organizacije u decembru 1944. godine	209
Izveštaj politi kog komesara 40. NO divizije od 14. januara 1945. politi kom komesaru 6. udarnog korpusa NOVJ o moralno-politi kom stanju i vojnom, politi kom i kulturno-prosvetnom radu u Diviziji za period od 20. decembra 1944. do 10. januara 1945. godine	213
Izveštaj politi kog komesara 3. brigade »Milan Ze ar« od 14. januara 1945. politi kom komesaru Operativnog štaba za Kosovo i Metohiju o rezultatima politi kog i kulturno-prosvetnog rada	220
Pismo pomo nika politi kog komesara 1. udarne brigade 13. NOU divizije od 14. januara 1945. svim politi kim komesarima pot injenih jedinica o odnosu prema narodu i. njegovoj imovini	222
Izveštaj sekretara partijske organizacije Bolni kog centra br. 2 od 14. januara 1945. Centralnom komitetu KPJ o radu ove organizacije	225
Izveštaj pomo nika politi kog komesara 14. omladinske brigade 29. NOU divizije od 16. januara 1945. Centralnom komitetu KPJ o stanju i radu partijske organizacije u Brigadi	227
Izveštaj pomo nika politi kog komesara Artiljerijske brigade 6. korpusa NOVJ od 16. januara 1945. sekretaru Okružnog komiteta KPH za Našice i Stabu Korpusa o vojnom, politi kom i partijskom radu u Brigadi	231
Uputstvo politi kog komesara 13. NOU divizije od 17. januara 1945. politi kim komesarima pot injenih jedinica u vezi s planom za me ukorpusno takmi enje u politi kom i kulturno-prosvetnom radu	234
Pismo politi kog komesara 29. NOU divizije od 17. januara 1945. politi kim komesarima pot injenih jedinica 1. tenkovske brigade i 3. brigade (hercegova ke) narodne odbrane povodom nekih aktuelnih spoljnopoliti kih doga aja	236
Pismo politi kog komesara 29. NOU divizije od 17. januara 1945. politi kim komesarima pot injenih brigada o nedostacima u radu i o budu im vojno-politi kim zadacima	242
Izveštaj sekretara Divizijskog komiteta 29. NOU divizije od 17. januara 1945. Pokrajinskom komitetu KPJ za Bosnu i Hercegovinu o stanju i radu partijske organizacije u Diviziji	246
Mese ni izveštaj politi kog komesara 4. udarne brigade od 17. januara 1945. politi kom komesaru 9. NOU divizije NOVJ o stanju na terenu i u jedinicama i o politi kom i kulturno-prosvetnom radu	255
Mese ni izveštaj Propagandnog odseka Štaba 7. korpusa NOVJ od 18. januara 1945. Propagandnom odeljenju Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o propagandnom radu u jedinicama Korpusa	266

Pismo političkog komesara 4. udarne brigade 9. NOU divizije od 18. januara 1945. politički komesarima potčinjenih jedinica o nedostacima mese njihovih političkih izveštaja i o zadacima u političkom i kulturno-prosvetnom radu	272
Mese ni izveštaj političkog komesara 8. udarne brigade od 18. januara 1945. politički komesaru 20. NOU divizije o opštem stanju i političkom i kulturno-prosvetnom radu u Brigadi	277
Izveštaj političkog komesara 12. NOU divizije od 19. januara 1945. politički komesaru 6. korpusa NOVJ o političkom radu i stanju u Diviziji	281
Izveštaj sekretara partijske organizacije 2. brigade 1. hrvatske divizije KNOJ od 20. januara 1945. Centralnom komitetu KPH o stanju i radu partijske organizacije u Brigadi	286
Izveštaj političkog komesara 1. artiljerijskog divizionu od 20. januara 1945. politički komesaru 39. NOU divizije o stanju i političkom, kulturno-prosvetnom, partijskom i omladinskom radu u Divizionu	290
Izveštaj sekretara Divizijskog komiteta 20. NOU divizije od 21. januara 1945. Centralnom komitetu KPH o vojno-političkom stanju i radu partijske organizacije u Diviziji	294
Mese ni izveštaj političkog komesara 10. brigade od 21. januara 1945. politički komesaru 20. NOU divizije o stanju i vojnom, političkom i kulturno-prosvetnom radu u Brigadi	300
Uputstvo Štaba 6. korpusa NOVJ od 22. januara 1945. svim štabovima potčinjenih jedinica o organizovanju me ukorpusnog takmičenja na vojni kom, politički kom i kulturno-prosvetnom sektoru	305
Organizacioni referat sekretara organizacije KPJ 13. udarne brigade 39. NOU divizije na brigadnoj partijskoj konferenciji od 22. januara 1945. godine	309
Izveštaj partijske organizacije 3. brigade 1. hrvatske divizije KNOJ od 23. januara 1945. Oblasnom komitetu KPH za Zagrebačku oblast o vojno-političkom stanju u jedinicama i o radu organizacije	318
Izveštaj Štaba 7. slovenačke udarne brigade »France Prešeren« od 23. januara 1945. politički komesaru 31. NOU divizije o stanju i političkom radu u Brigadi	324
Priloga pismo političkog komesara 40. NO divizije od 24. januara 1945. politički komesaru Virovitičkoj NO brigade uz pošiljku knjige »Borba za oslobođenu Jugoslaviju« od Josipa Broza Tita	330
Izveštaj sekretara Biroa SKOJ-a 1. slovenačke udarne brigade »Tone Tomšič« od 24. januara 1945. Politodelu 14. NOU divizije o stanju i radu SKOJ-a u Brigadi	331
Izveštaj političkog komesara 4. brigade 1. hrvatske divizije KNOJ od 25. januara 1945. Centralnom komitetu KPH o stanju i radu partijske organizacije u Brigadi	337
Izveštaj Štaba 7. slovenačke udarne brigade »France Prešeren« od 25. januara 1945. politički komesaru 31. NOU divizije o propagandnom i kulturno-prosvetnom radu u Brigadi	346
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 12. slovenačke brigade od 25. januara 1945. sekretaru Divizijskog komiteta 15. NO divizije o radu partijske organizacije u Brigadi	349
Izveštaj sekretara Divizijskog komiteta 13. NOU divizije od 27. januara 1945. Centralnom komitetu KPH o stanju i radu partijske organizacije u Diviziji	350

Izveštaj Štaba 3. slovena ke udarne brigade »Ivan Gradnik« od 27. januara 1945. politi kom komesaru 31. NOU divizije o stanju i politi kom radu u Brigadi — — — — —	355
Pismo politi kog komesara 42. vazduhoplovne jurišne divizije NOVJ od 28. januara 1945. politi kim komesarima pot injenih pukova o politi kom radu u jedinicama — — — — —	358
Izveštaj pomo nika politi kog komesara 1. udarne brigade »Bra-a Radi « od 28. januara 1945. Divizijskom komitetu 32. NO divizije o vojno-politi kom stanju u Brigadi i o radu partijske organizacije — — — — —	365
Izveštaj Propagandnog odseka 6. brigade (vojno anske) 36. NOU divizije od 28. januara 1945. Štabu Brigade o politi kom i kulturno-prosvetnom radu u jedinicama — — — — —	370
Mese ni izveštaj politi kog komesara 20. krajiške udarne brigade od 28. januara 1945. politi kom komesaru 39. NOU divizije o stanju i politi kom i kulturno-prosvetnom radu u Brigadi	372
Izveštaj zamenika politi kog komesara 1. odreda 13. NOU divizije od 29. januara 1945. Okružnom komitetu KPH za Gorski kotar o stanju i radu partijske organizacije u Odredu — — — — —	378
Mese ni izveštaj pomo nika komesara Viroviti ke NO brigade od 29. januara 1945. Divizijskom komitetu 40. NO divizije o stanju i radu partijske organizacije u Brigadi — — — — —	384
Izveštaj politi kog komesara 2. artiljerijskog divizionu od 29. januara 1945. politi kom komesaru 6. udarnog korpusa NOVJ o politi kom i kulturno-prosvetnom radu u Divizionu od 15. do 30. januara 1945. godine — — — — —	390
Izveštaj politi kog komesara 42. vazduhoplovne jurišne divizije NOVJ od 30. januara 1945. Centralnom komitetu KPJ o stanju i partijsko-politi kom radu u Diviziji — — — — —	394
Izveštaj sekretara Partijskog biroa pri Štabu 4. udarnog korpusa NOVJ od 30. januara 1945. politi kom komesaru Korpusa o stanju i radu partijske organizacije u prištapskim jedinicama i ustanovama — — — — —	398
Mese ni izveštaj politi kog komesara Novogradiškog podru ja od 30. januara 1945. politi kom komesaru 6. udarnog korpusa NOVJ i korpusne Vojne oblasti o vojno-politi kom stanju i radu u jedinicama i na terenu — — — — —	405
Izveštaj referenta za propagandu 31. NOU divizije od 31. januara 1945. politi kom komesaru Divizije o propagandnom i kulturno-prosvetnom radu — — — — —	419
Mese ni izveštaj Štaba 8. slovena ke NO brigade »Franc Levstik« od 31. januara 1945. politi kom komesaru 18. divizije NOVJ o stanju i politi kom radu — — — — —	423
Mese ni izveštaj politi kog komesara 13. udarne brigade od 31. januara 1945. politi kom komesaru 39. NOU divizije o stanju i politi kom i kulturno-prosvetnom radu u Brigadi — — — — —	426
Mese ni izveštaj Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 1. februara 1945. Propagandnom odeljenju Vrhovnog štaba NOV i POJ o propagandnom i kulturno-prosvetnom radu — — — — —	430
Mese ni izveštaj sekretara Divizijskog komiteta 7. NOU divizije od 1. februara 1945. Centralnom komitetu KPH o stanju i radu partijske organizacije — — — — —	434
Mese ni izveštaj Divizijskog komiteta 12. NOU divizije od 1. februara 1945. Centralnom komitetu KPH o stanju i radu partijske organizacije — — — — —	437

Izveštaj politički koga komesara Artiljerijske podoficirske škole NOVJ u uprili od 1. februara 1945. Centralnom komitetu KPJ o partijskom, politički kom i kulturno-prosvetnom radu u Školi	441
Izveštaj Divizijskog komiteta KPH 12. NOU divizije od 2. februara 1945. Oblasnom komitetu SKOJ-a za Slavoniju o radu organizacije SKOJ-a u Diviziji — — — — —	444
Izveštaj Štaba 43. NO divizije od 2. februara 1945. politički kom komesaru 11. korpusa NOVJ o vojnom, politički kom i kulturno-prosvetnom radu u Diviziji — — — — —	447
Mese ni izveštaj politički koga komesara 11. udarne brigade od 2. februara 1945. politički kom komesaru 29. NOU divizije o vojno-politički kom stanju i politički kom i kulturno-prosvetnom radu u Brigadi — — — — —	461
Izveštaj pomoćnik politički koga komesara 3. brigade »Pavlek Mihovil Miškina« od 2. februara 1945. Divizijskom komitetu 32. NO divizije o politički kom stanju i partijsko-politički kom radu u Brigadi — — — — —	471
Pismo politički koga komesara 40. NOU divizije od 3. februara 1945. politički kom komesarima potčinjenih jedinica povodom proglašenja Divizije za udarnu — — — — —	476
Izveštaj politički koga komesara 27. NOU divizije od 4. februara 1945. politički kom komesaru 3. udarnog korpusa NOVJ o vojno-politički kom radu — — — — —	479
Izveštaj politički koga komesara 38. NOU divizije od 4. februara 1945. politički kom komesaru 3. udarnog korpusa NOVJ o borbama na sektoru Zvornik — Drinja a — — — — —	488
Izveštaj pomoćnik politički koga komesara brigade »Matija Gubec« od 4. februara 1945. Divizijskom komitetu 32. NO divizije o politički kom stanju i partijsko-politički kom radu u Brigadi —	493
Izveštaj politički koga komesara Unske operativne grupe od 5. februara 1945. politički kom komesaru 4. udarnog korpusa NOVJ o stanju i radu u jedinicama — — — — —	497
Mese ni izveštaj politički koga komesara 17. udarne brigade od 5. februara 1945. politički kom komesaru 28. NOU divizije o stanju i radu u jedinicama i na terenu — — — — —	504
Referat pomoćnik politički koga komesara 20. udarne brigade 39. NOU divizije na brigadnom partijskom savetovanju od 5. februara 1945. o razvoju partijske organizacije, uspesima, nedostacima i zadacima — — — — —	511
Izveštaj politički koga komesara 4. udarnog korpusa NOVJ od 6. februara 1945. politički kom komesaru Glavnog štaba NOV i PO za Hrvatsku o moralno-politički kom stanju i politički kom radu u jedinicama Korpusa — — — — —	519
Izveštaj politički koga komesara 40. NOU divizije od 6. februara 1945. politički kom komesaru 6. udarnog korpusa NOVJ o vojnom, politički kom i kulturno-prosvetnom radu od 10. do 31. januara	526
Izveštaj Divizijskog komiteta 46. NO divizije od 7. februara 1945. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o istorijatu i radu partijske organizacije u Diviziji — — — — —	533
Izveštaj sekretara partijske organizacije 5. brigade 1. divizije (hrvatske) KNOJ od 7. februara 1945. Centralnom komitetu KPH o stanju i radu partijske organizacije i politički kom stanju na terenu — — — — —	539
Izveštaj politički koga komesara 3. istarske brigade od 7. februara 1945. politički kom komesaru 42. NO divizije o proslavi godišnjice formiranja 11. korpusa NOVJ — — — — —	549

Izveštaj sekretara Divizijskog komiteta 40. NOU divizije Centralnom komitetu KPH o stanju i radu partijske organizacije u Diviziji u januaru 1945. godine — — — — —	551
Izveštaj politi kog komesara 3. NO brigade »Milan Ze ar« od 11. februara 1945. politi kom komesaru Operativnog štaba NOV i PO za Kosovo i Metohiju o politi kom i kulturno-prosvetnom radu na terenu — — — — —	558
Predlog pomo nika politi kog komesara Glavne vojne bolnice od 12. februara 1945. Mesnom komitetu KPJ za Beograd o reorganizaciji partijske organizacije — — — — —	562
Uputstvo Štaba Korpusa narodne odbrane Jugoslavije od 13. februara 1945. svim pot injenim štabovima o formiranju propagandnih odseka u divizijama i brigadama Korpusa — — — — —	564
Vanredni izveštaj Štaba 3. slovena ke udarne brigade »Ivan Gradnik« od 13. februara 1945. politi kom komesaru 31. NOU divizije — — — — —	567
Izveštaj politi kog komesara 43. NO divizije od 14. februara 1945. politi kom komesaru 11. korpusa NOVJ o protestnim mitinzima i demonstracijama vojske i naroda Gorskog kotara povodom izjave kralja Petra II Kara or evi a od 11. januara 1945. godine — — — — —	569
Mese ni izveštaj politi kog komesara 8. udarne brigade od 14. februara 1945. politi kom komesaru 20. NOU divizije o vojno-politi kom stanju i kulturno-prosvetnom radu u Brigadi — — — — —	572
Mese ni izveštaj politi kog komesara 10. udarne brigade od 14. februara 1945. politi kom komesaru 20. NOU divizije o stanju i politi kom i kulturno-prosvetnom radu u Brigadi — — — — —	577
Izveštaj vršio ca dužnosti politi kog komesara 12. udarne brigade od 14. februara 1945. politi kom komesaru 29. NOU divizije o vojno-politi kom stanju i politi kom i kulturno-prosvetnom radu od 1. do 14. februara — — — — —	581
Izveštaj politi kog komesara 2. istarske brigade od 14. februara 1945. politi kom komesaru 43. NO divizije o vojnom, politi kom i kulturno-prosvetnom radu u Brigadi — — — — —	584
Mese ni izveštaj politi kog komesara 5. udarne brigade od 15. februara 1945. politi kom komesaru 19. NOU divizije o vojnom, politi kom i kulturno-prosvetnom radu u Brigadi — — — — —	58P
Izveštaj politi kog komesara 5. prekomorske NO brigade od 15. februara 1945. politi kom komesaru 20. NOU udarne divizije 0 moralno-politi kom stanju i politi kom i kulturno-prosvetnom radu u Brigadi — — — — —	59-
Mese ni izveštaj Štaba 6. udarne brigade od 16. februara 1945. Štabu 19. NOU divizije o vojnom, politi kom i kulturno-prosvetnom radu u Brigadi i o prilikama na terenu — — — — —	604
Pismo politi kog komesara 22. brigade (kosmajске) 6. proleterske divizije od 17. februara 1945. politi kim komesarima pot injenih jedinica o politi kom radu sa borcima i nižim stareninama — — — — —	609
Izveštaj politi kog komesara Goranskog podru ja od 18. februara 1945. politi kim komesarima 11. korpusa NOVJ, Vojne oblasti 11. korpusa i 43. NO divizije o moralno-politi kom stanju 1 kulturno-prosvetnom radu — — — — —	612
Mese ni izveštaj Propagandnog odseka 7. korpusa NOVJ od 19. februara 1945. Propagandnom odeljenju Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o propagandnom i kulturno-prosvetnom radu u Korpusu — — — — —	614

Izveštaj politički komesar 20. NOU divizije od 19. februara 1945. politički komesaru 8. udarnog korpusa NOVJ o moralno-političkom stanju i političkom i kulturno-prosvetnom radu u Diviziji — — — — —	625
Referat pomoćnik politički komesar 21. NOU divizije 1. armije NOVJ od 20. februara 1945. o organizacionom stanju i zadacima partijske organizacije u Diviziji — — — — —	634
Mesečni izveštaj politički komesar 1. tenkofske brigade od 20. februara 1945. politički komesaru 8. udarnog korpusa NOVJ o političkom i kulturno-prosvetnom radu — — —	643
Izveštaj politički komesar Artiljerijske brigade 8. udarnog korpusa NOVJ od 20. februara 1945. politički komesaru ovoga Korpusa o vojnom, političkom i kulturno-prosvetnom radu — — — — —	646
Izveštaj sekretara partijske organizacije 3. brigade narodne odbrane od 21. februara 1945. Centralnom komitetu KPH i politički komesaru 1. divizije (hrvatske) KNOJ o stanju i radu partijske organizacije — — — — —	653
Izveštaj Propagandnog odseka 43. NO divizije od 22. februara 1945. Propagandnom odeljenju 11. korpusa NOVJ o proslavi godišnjice formiranja Korpusa — — — — —	661
Mesečni izveštaj politički komesar 14. brigade od 23. februara 1945. politički komesaru 19. NOU divizije o vojno-političkoj situaciji i političkom i kulturno-prosvetnom radu u Brigadi — — — — —	663
Sestonedeljni izveštaj Štaba 15. NO divizije od 24. februara 1945. politički komesarima 7. korpusa NOVJ i Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o stanju i političkom radu u Diviziji	670
Izveštaj politički komesar 3. istarske brigade od 24. februara 1945. politički komesaru 43. NO divizije o stanju i političkom i kulturno-prosvetnom radu u Brigadi — — —	677
Izveštaj politički komesar 7. NOU divizije od 25. februara 1945. Centralnom komitetu KPH o stanju i političkom radu u Diviziji — — — — —	684
Mesečni izveštaj sekretara Divizijskog komiteta 43. NO divizije od 25. februara 1945. Centralnom komitetu KPH o stanju i radu partijske organizacije u Diviziji — — — — —	687
Izveštaj sekretara partijske organizacije Zumberake NO brigade od 25. februara 1945. sekretaru Divizijskog komiteta KPH 34. NO divizije o partijsko-političkom radu u Brigadi — —	692
Dodatni izveštaj Propagandnog odseka 7. korpusa NOVJ od 26. februara 1945. Propagandnom odeljenju Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o propagandnom i kulturno-prosvetnom radu u Korpusu — — — — —	702
Izveštaj politički komesar 43. NO divizije od 26. februara 1945. politički komesaru 11. korpusa NOVJ o vojno-političkom stanju u jedinicama i na terenu i o vojnom i političkom radu u Diviziji — — — — —	712
Izveštaj politički komesar 19. NOU divizije od 27. februara 1945. politički komesaru 8. udarnog korpusa NOVJ o vojno-političkom stanju i radu u Diviziji — — — — —	720
Mesečni izveštaj Štaba 31. NO divizije od 27. februara 1945. politički komesaru 9. korpusa NOVJ o stanju i političkom radu u Diviziji — — — — —	724

I S P R A V K E

Strana	Red	Stoji	treba
11	4. odozdo	15. februara 1945. orga- nizacioni	15. februara 1945. Organizacioni
17	14. odozgo	oformljena	oformljenja
22	17. odozgo	natjecanja	natjecanje
48	8. odozgo	pilot.	polit.
50	9. odozdo	III Udarne proler. brigada	XII Udarne prolet. brigada
85	1. odozgo	sta vri	stvari
119	17. odozdo	IV tom, 1. knj. 31, dok. br. 82	IV tom, knj. 31, dok. br. 82
143	4. odozgo (naslov)	u novim	o novim
056	5. odozdo	pozvalo	pozvala
221	18. odozdo	odli an	odlu an
400	17. odozgo	svakidašnjica	svakidašnja
240	4. odozdo	16. juna 1945.	16. juna 1944.
261	23. odozgo	dalo mi je	dalo im je
271	1. odozdo	narodnih	narodnih
295	21. odozgo	povjerenih	provjerenih
304	20. odozdo	Narodi Like	Narod Like
316	9. odozgo	brigadom	brigom
316	8. odozdo	razvije familijarnost	razbije familijarnost
322	17. odozdo	uz u eš u	uz eš u
395	4. odozgo	rand	rang
398	10. odozgo	Nne	Dne
464	20. odozgo	pomo u	pomo i
477	17. odozgo	svjestima	savjetima
488	18. odozgo	Z. Škerovi	Z. Škerovi
510	5. odozdo	bomilisani	mobilisani
516	5. odozgo	naro ito	na isto
532	8. odozgo	vode i	vode u
532	23. odozgo	dopunskom	dopunskog
557	22. odozdo	osmatrali	smatrali
557	10. odozdo	direktivnom	direktivnom
571	10. odozgo	i politkomesara	i politkomesar
658	18. odozgo	elije I. i I.	elije II. i I.
663	6. odozgo	družina. Obi.	družina Obi.
682	23. odozgo	postavili	postali
700	12. odozgo	podprani	podprani